

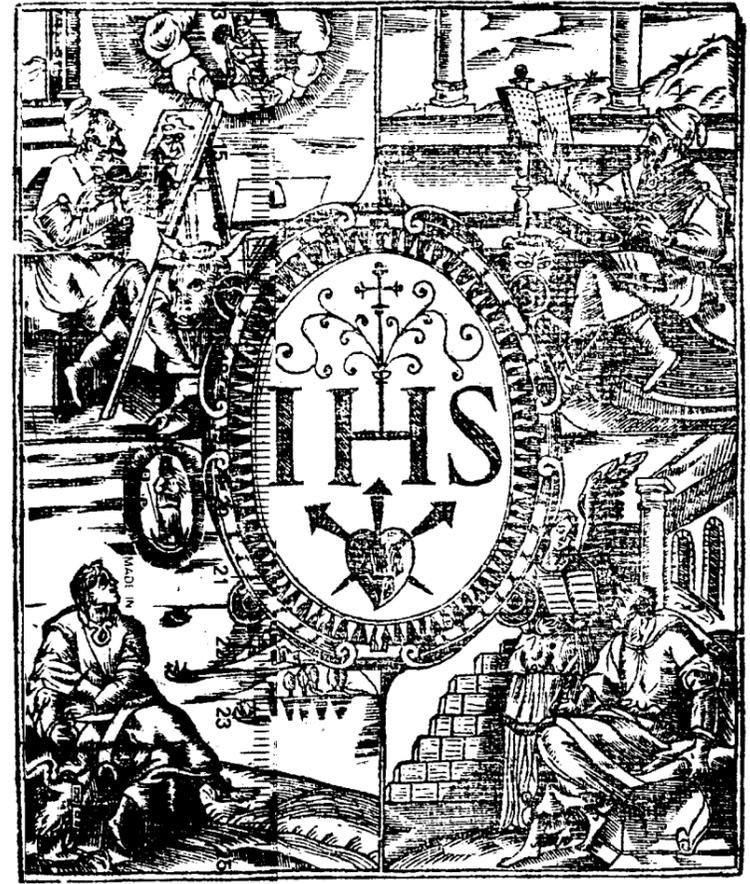
A L F O N S I
S A L M E R O N I S
 T O L E T A N I,
 E S O C I E T A T E I E S V
 T H E O L O G I,

COMMENTARIUM IN EVANGELICAM HISTORIAM, & in Acta Apostolorum, in duodecim tomos distributi.

T O M U S V N D E C I M U S.

Q U I D E R E S U R R E C T I O N E, E T A S C E N S I O N E
 D O M I N I I N S C R I B I T U R.

Apponitur in fine Index omnium Evangeliorum, quæ Dominicis & Festis diebus, per totum annum in Missis iuxta consuetudinem Eccl. Rom. leguntur, & in hisce xj. tomis explicatur.

Anno

1601.

Madriti, Apud Ludouicum Sanchez.

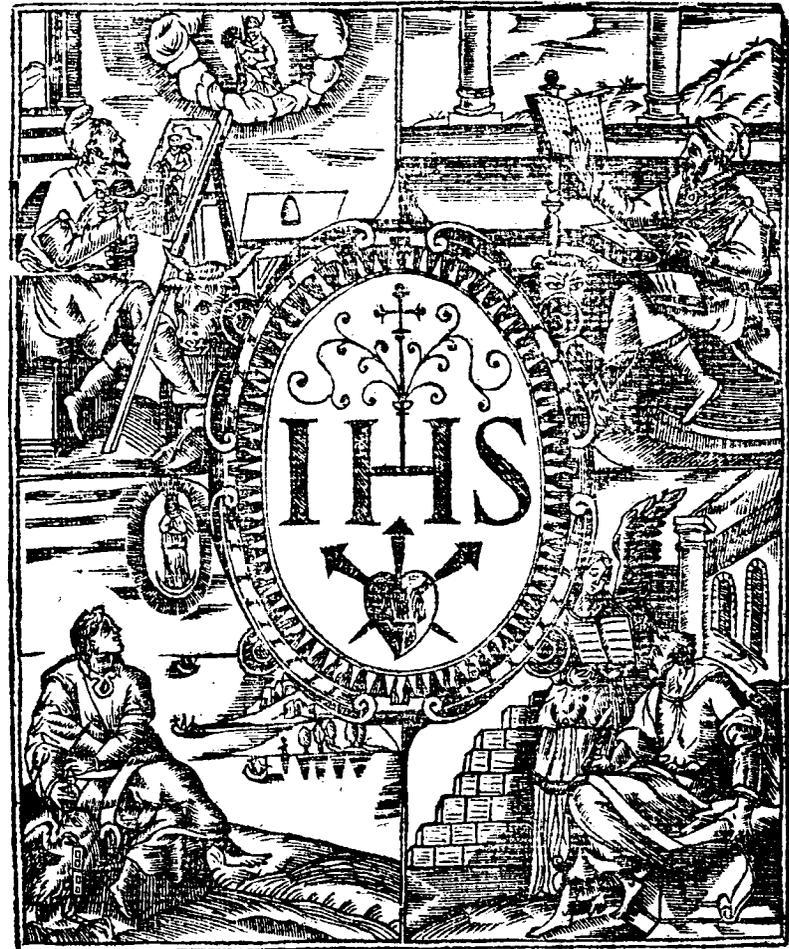
ALFONSI
SALMERONIS
 TOLETANI,
 E SOCIETATE IESV
 THEOLOGI,

*COMMENTARII IN EVANGELICAM HI-
 storiam, & in Acta Apostolorum, in duodecim tomos distributi.*

TOMVS VNDECIMVS.
 QVI DE RESVRRECTIONE, ET ASCENSIONE
 DOMINI INSCRIBITVR.

*Apponitur in fine Index omnium Euangeliorum, qua Dominicis & Festis diebus, per totū annū
 in Missis iuxta consuetudinem Eccl. Rom. leguntur, & in hisce xj. tomis explicantur.*

Anno

1601.

Madriti, Apud Ludouicum Sanchez.

POR Quanto por parte de vos Christoual Lopez de la Compañia de Iesus, nos fue hecha relación, que prosiguiendo las obras del P. Alonso Salmeron de la misma Compañia, presentauades ante Nos el tomo vndecimo, que trataua De Resurrectione & Ascensione Domini: y nos suplicastes os mandassemos dar licencia para lo imprimir, y priuilegio por diez años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias. q̄ la prematica por nos vltimamente hecha sobre la impresion de los libros dispone, fue acordado, que deuamos de mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon, e Nos tuuimos lo por bien. Por la qual os damos licencia y facultad, para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corren, y se cuentan desde el dia de la fecha desta nuestra cedula, vos, o la persona que vuestro poder ouiere, y no otra alguna, podais imprimir el dicho libro que de suso se haze mencion, por su original, que en el nuestro Consejo se vio, que va rubricado y firmado al fin de Pedro Capata del Marmol nuestro escriuano de camara de los que en el nuestro Consejo residen: y con que antes y primero que se vendá lo traygais ante ellos con su original, para que se vea si la dicha impresion está conforme a el, o traygais se en publica forma, como por corretor nombrado por nuestro mandado, se vio y corrigio la dicha impresion con su original. Y mandamos al impressor que así imprimiere los dichos libros, no imprima el principio o primer pliego, ni entregue mas de vn solo libro con su original al autor, o persona a cuya costa lo imprimiere, ni a otra persona alguna, para efeto de la dicha correccion y tassa, hasta que antes y primero el dicho libro esté corregido y tassado por los del nuestro Consejo: y estando hecho, y no de otra manera, podais imprimir el dicho principio y primer pliego, y seguidamente pongais esta nuestra cedula, y la aprouacion que del dicho libro se hizo por nuestro mandado, y la tassa, y erratas, so pena de caer en las penas contenidas en las leyes y prematicas destes nuestros Reynos, q̄ sobre ello disponen. Y mandamos, que durante el tiempo de los dichos diez años persona alguna sin vuestra licencia no pueda imprimir, ni vender el dicho libro, so pena que el que lo imprimiere y vendiere, aya perdido y pierda todos y qualesquier libros, moldes, y aparejos, que del dicho libro tuuiere, y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis. La qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra camara, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para la persona que lo denunciare. Y mandamos a los del nuestro Consejo, Presidentes y Oydores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra casa, Corte, y Chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistentes, Governadores, Alcaldes mayores, y ordinarios, y otros jueces y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas, y lugares de los nuestros Reynos y Señorios, así a los que agora son, como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula: y contra su tenor y forma no vayan, ni passen por alguna manera, so pena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra Camara. Dada en Aranjuez a tres dias del mes de Mayo de mil y seiscientos años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey, nuestro señor.

Don Luis de Salazar.

TASSA.

YO Pedro Capata del Marmol, escriuano de camara del Rey N. S. de los que residen en su Consejo, doy fe, que auiendo se presentado ante los Señores del dicho Consejo por Christoual Lopez de la Compañia de Iesus, el vndecimo tomo de las obras que dexó escritas el Maestro Alonso Salmeron de la mesma Compañia, intitulado De Resurrectione & Ascensione Domini, que con licencia de los dichos Señores auia impresso, le tassaron a tres maravedis cada pliego: el qual tiene ciento y onze pliegos, que conforme a su tassa en papel monta diez Reales menos siete maravedis. Y a este precio, y no mas, mandaron que se venda, y q̄ esta tassa se ponga al principio de los que así fueren impressos. Y para que dello conste, de pedimiento del dicho Christoual Lopez de la presente, que es fecha en la ciudad de Valladolid a ventiocho de Julio, de mil y seiscientos y vn años.

Pedro Capata del Marmol.

Licencia del Prouincial.

Stephanus de Ojeda, Visitator Societatis Iesu, in prouincia Toletana, potestate ad id mihi facta à reuerendo admodum patre Claudio Aquauia, Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt vñdecimus tomus, De Resurrectione & Ascensione Domini, quem composuit pater Alfonsus Salmeron, vnus de primis Patribus Societatis Iesu, typis mādetur, quia iam discussus est, & approbatus à viris doctis & grauibus nostræ Societatis. In cuius rei fidem has literas dedi meo nomine subscriptas, & mei officij sigillo munitas.

Stephanus de Ojeda.

Aprouacion.

EX Decreto & commissione Regij Consilij vñdecimum tomum Patris Alfonsi Salmeronis, Societatis Iesu Doctoris Theologi, De Resurrectione & Ascensione Domini nostri Iesu Christi, accuratè perlegi, non minorem ex eo, quàm ex aliorum eiusdem operū lectione, de quibus sententiam meam non semel exposui, voluptatem capiens: idem enim omnia sapiunt autoris ingenium & eruditionem, sermonis venustatem & elegantiam, ac omnium linguarum & disciplinarum peritiam. Hic autem vñdecimus tomus tantum abest, vt aliquid à Catholica, receptaq; Ecclesia doctrina & moribus alienum contineat, q; grauisimis verbis, autoritatibus & rationibus veterum ac recentium Patrum vestigijs inherens, & illorum dogmata illustrans, hæreticorum vafritiem retundit, technas, argutiasq; refellit, ac piorum animos mirificè oblectans, in orthodoxæ fidei religione confirmat. Cum igitur Alfonsi nostri pietas, singularisq; doctrina omnibus Sacra scriptura studiosis sit notissima, non indiget commendatione, sed meritissimo iure debet typis mandari. Datum Madriti in conuentu nostro sanctæ Mariæ Mercedis Redemptionis captiuorum, quinto Idus Aprilis, anno 1600.

F. Joannes Temporal, Magister & Commend.

Erratas.

Pagina 45. columna 2. linea 8. clamorem dic *calorem* pag. 80. col. 2. lin. vlt. ita dic in pag. 84. col. 2. lin. antepenultima eos diceas pag. 89. col. 1. lin. 34. facie dic *facile* pag. 126. col. 2. lin. 17. eorum dic *earum* pag. 138. col. 1. lin. 6. præsertiam dic *præsentiam* pag. 248. col. 1. lin. 5. quill dic *quid* pag. 305. col. 1. lin. 29. sequeter dic *sequester* pag. 364. col. 2. lin. 22. grandeseunt dic *grandescunt*

Licentiatus Franciscus Murcia
de la Llana.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

DOMINICÆ Resurrectionis historiam, optime Lector, ingentibus sanè Sacramentorum molibus refertā, nonnullis quoq; implicitarum quæstionum nodis inuolutam, atq; adeo sua nouitate, atq; virtute omnium mentes, & cogitationes in admirationem rapiētem, fidemq; nostram mirificè constabiliētem, præsentī libro edifferere, atq; enarrare cogitamus. Mirabile mysterium profectò, & fidei nostræ asserendæ atq; cōprobandæ accommodatum. Cum enim Dominus Iesus nouam quandam, ac singularem doctrinam mundo inuehere videretur, quam tamen prisca Spiritu Dei afflata vates non ignorarūt, atq; pro illa confirmanda non tantum magnitudine miraculorum, ac multitudine decertasset, sed etiam vitæ sanctitate, atq; heroicis quibusdā tum in vita, tum in morte virtutibus, maximè verò sapientia, patientia, obediētia, & charitate eam illustrasset, dignus profectò extitit, vt iuxta verbo suo factam promissionem, tertia die rediuius, ac nouus homo quibus vellet, appareret, suamq; proinde à se disseminatam doctrinā simul testatā redderet, & cōprobatam. Neq; equidē vnquam Iudæi vlla in re, quæ Christi gloriā attingeret, aut pernegadæ, aut in dubium reuocandæ tantopere insudarūt, ac laborarūt, atq; in Dñi resurrectione extinguenda, aut saltē obscuranda. Videbat enim veterator ille, & antiquus serpens Satanas, qui per Iudæostanquā per organa sua, ac filios loquebatur, totam funditus euerti fidem Christianam, si post triduū Christus aut nō resurgeret, aut resurrexisse nō crederetur: nā tunc planè sequebatur, saltē qđ ad nos attinet, illū seductorē esse, inanēq; reddi Apostolorum prædicationem, & vanam nostram fidē;

Institutum
autoris.

Quo præcipue Christi mysteriū prorsus extingueret, atq; obscurare Iudæi conati sint.

Si Christus ex mortuis minimè resurrexisset, quale dæmonis cōsiliū fuit, quorū quantaq; absurda sequerentur.

Matth. 16.
Infra 17.
Infra 20.
Infra 26.

P R Æ F A T I O

I. Cor. 15. vt Apostolus dixit, inueniri quoq; Apostolos falsos Dei testes, & adhuc nos in peccatis nostris versari, & eos qui dormierunt in Christo, prorsus periisse. eaq; tandem ratione Christianos omnibus hominibus miserabiliores existere. Nam si ille, qui est, ac dicitur primitiæ dormientiū, seu primogenitus mortuorū, minimè ad vitam immortalem surrexit, quis ergo nostrū sperare id valeat, aut quis fidem homini mortuo, ac seductori habendam vnquam esse censuerit, aut quæ fructum nobis mors, & extinctio Christi attulisset? Verum iniquitas, quæ sibi mēta erat, firma, ac solida Christi virtute, ac veritate profligata est, ac dissipata. Surrexit enim Iesus de sepulcro, mortis, & inferni victor, & triumphator: non obstante morte, quæ illum iniuste inuaserat, atq; vt cetus Ionam olim deglutierat, non impediētibus linteaminum inuolucris, quibus erat adstrictus, non obstitente lapide ingenti, qui monumentum claudebat, sigillis, & repagulis, quibus erat lapis munitus, minimè aduersari valentibus, repugnātibus, atq; inuitis custodibus, quos Synagoga pretio conduxerat, reclamantibus, atq; cōtradictibus Phariseis atq; Gentibus: Quæ sanè omnia Christi virtutem, & gloriam illustriorem, & confirmatiorem reddiderūt. Id quod de nobis quoq; futurum aliquando certò speramus: nā in vniuersum omnes mundi homines à morte, & sepultura, audita voce Filij Dei, resurgent, non obstitētibus flāmis, quæ quosdā absumpserāt: nō impediēte mari, quod multos cōsumpserat, belluarumq; aquatiliū escam fecerat, nō obstitētibus gladijs, qui quosdā minutatim discerpserant; terra quoq;, quæ quosdā in puluerem redegerat, & quosdam in animalium alimentum dederat, repugnare nequaquā valente, Deniq; neq; Satana, & inferno toto aduersantibus ac cōtradictibus, qui quāplurimos in suis carceribus detentos custodiebant. Sed vt illis inuitis tempore Christi resurgētis, multa corpora Sanctorū quæ dormierant, è manibus illorū erepta surrexerūt, ad eum sanè modū in postremo die pios omnes, atq; electos, Dño quæ sua sunt repetenti, cogentur vel inuiti, ac nolentes restituere.

Porrò quò Domini resurrectio à nobis maiori cum fructu considerari possit, primo loco illa cogitāda nobis est, vt vera, & indubitata historia, & res, quæ certæ est, & constantis veritatis. Ob id enim Euāgelistæ omnes, atq; adeò Apostolus Paulus eius præclaram mentionem fecerunt, ac diligēter locum,

De ratione Dominiæ resurrectio- nis cum fructu meditan- da quædam documenta traduntur. Documentū primum. Cur Euange- lista, ac Paulus, quæ ad Dominicam resurrectio- nem pertinet, singula quæ- q; perscripserint.

A D L E C T O R E M.

diem, horā, cæterasq; circumstantias perscripserunt, quibusq; & quoties suscitatus Chrus suis apparuerit, quid dixerit, quidve egerit, enarrarunt; ne quisquam de huius historiæ, mundo prorsus nouæ, & inaudite, certa veritate valeat dubitare. Deinde illud quoq; in ea seriò cogitandum, resurrectionem nō nisi proprium Dei opus esse: hinc eam Deus peculiariter fecisse in Scripturis traditur: *Quem Deus, inquit, suscitauit soluis doloribus inferni: & Paulus: Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est: Quoniam hanc Deus adimpleuit filijs vestris, resuscitans Iesum, sicut & in psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et Iacob, Catulus Iuda, &c. quis suscitabit eum?* quasi dicat, nullus, nisi Deus. Hinc apud Philosophos atq; mundi sapientes de resurrectione verbum nullum, vt Athenienses illā Paulo prædicante, pro mera prorsus habuerint fabula ac deliramento. Agnoscitur ergo Deus in mirabilibus operibus suis: sunt enim Dei peculiaria opera nihil aliud, quàm exaltare humiles, ac deprimere impios, & superbos, secundum illud, quod diua Virgo cecinit: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.* Quis ergo de Iesu per mortem extincto non putasset esse actum? aut quis non existimaret Iudæos felices ac fortunatos; qui ad exitum perduxerunt vota sua, Iesumq; tanquam capitalem hostem ignominiosissime, acerbissimeq; vexatum de medio sustulerunt? Tamen ecce Dei manus euexit ad summā gloriam Iesum filium suum, & ad immortalem vitam reuocauit, consiliaq; omnia Iudæorum, atq; cogitationes prorsus profligauit, ac dissipauit, iuxta illud: Inimici verò Dñi mox vt honorificati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient. Vt inde addiscat homo vel in Cruce positus, in Deo viuo spem omnem suam collocare, in prosperis verò, & vbi omnia videntur nobis arridere, atq; ad voluntatem nostram fluere, edoceamur in metu, & formidine versari. Hactenus quidem Christus in passione nihil aliud esse videbatur, quàm purus homo extremè abiectus, atque contemptus, & à Deo quàm longissimè derelictus: nunc autem in resurrectione prædestinatus siue declaratus est Filius Dei in virtute, vt docet Apostolus, & data est illi omnis potestas in cælo, & in terra. Tertio loco lætis animis à nobis est cogitanda, atq; excipienda Christi resurrectio tanquam Euangelium, perfaustuq;, ac lætissimum nuntium, quod ille nedum acerba sua passione,

II. documētum. Opus proprium Dei est resurrectionē mortuorū esse.

Dei peculiaria opera quæ nām sint.

In quo vno spes omnis collocanda.

III. documētum.

P R Æ F A T I O

ac morte, vniuersa debita nostra persoluerit, verū etiam sua potentia, atq; gloriosa resurrectione omnia bona nobis supra omnia vota nostra, atq; cogitationes restituerit. Traditus est enim, teste Paulo, propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrā. In ea siquidē apertè cernere licet, Christum Regē, ac Dñm, peccati, mortisq; , atq; inferni esse victorē, Satanæ debellatorē, mundi huius, atq; vniuersæ eius potētiae dormitorē, & omniū malorū, quæ olim nos premebant, profligatorē, ac verè ἀλεξίπικρον, hoc est, malorū depulsorē: quod cognomētū olim Herculi fuit attributū, verū in Christo solo maximo peccatorū, ac dæmonum depulsore, summa cū veritate cōiunctum. Nā Saluatorem expectamus Dñm nostrū Iesum Christū, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, cōfiguratū corpori claritatis suæ. Postremo habēda nobis est ante oculos Dñi Iesu suscitatio in vitæ nostræ exemplū, ac morū: videlicet vt quemadmodū nos per illā aliquādo ad immortalitatem reuicturos expectamus, quod opus est tantū diuinæ illius, ac omnipotentis virtutis, ita & nunc certò statuamus, nisi per nos obstitū fuerit, nos in anima, & spiritu ad vitā nouā, ac spiritualem cū ipso surrexisse: quod opus diuinæ pariter virtutis, ac sapientiæ est, nostræ quoq; industriæ, ac diligentiae, vt quomodo Christus surrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, mortuorū putridā vitam, teterimiq; peccati opera omninò deserentes; & vt, si consurreximus cū Christo, quæ sursum sunt & quæramus, & sapiamus, vbi Christus est in dextera Dei sedēs: & vt Petrus pulchrè, & apposite dixit, *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignū, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.* His itaque rationibus hunc si fidei articulum meditemur, atque tractemus, & consolationem non mediocrem, & ingentē quoque fructum comparare nobis poterimus.

Porro in hoc II. libro, prudens Lector, omnia, quæ ad huius mysterij historiam faciunt, & vniuersas apparitiones Dñi, gesta q; omnia, atq; dicta ante Ascensionem, quæ in quinque tantū Euangeliorū continentur capitulis, explicare cōtendimus. Et quoniā existimamus operam hanc de resurrectione commētandi, prolixiorē minimè futurā; propterea cū illa Ascensionis quoq; mysteriū cōnectendū esse censuimus: quod Marcus, & Lucas in postremis suorū Euāgeliorū verbis eius mētionē fecerūt: rursus netrūcata ea historia explanaretur, aliquid ex r. c.

Αλεξίπικρον
Græcè quid
significet.

III. docu-
mentum.

Operis partitio.

Aetuum

A D L E C T O R E M.

Aetuum, quod ad illū Ascensionis articulum attinet, adducemus, quò illa plenius, & luculentius à nobis enarrari valeat. At vero quoniā Domini Ascensionis coniuncta esse videbatur beatissimæ Virginis, ac Deiparæ assumptio (tametsi de ea nihil in canonicis libris tradatur) ex opulento tamen veterū Patrum promptuario, atq; Ecclesiæ certissima traditione ea tantū edisseremus, atq; asseuerabimus, quæ cū fidei nostræ pietate, atq; ratione cohæere videbuntur: par quippè erat, vt hæc Domini ascensio, atq; diuæ Virginis assumptio huic volumini (cui maxime videtur conuenire) infereretur: in quo resurrectio Dñi tractandæ est, quam non tantum in Christo, sed & in Matre sanctissima quasi in capite, & collo Ecclesiæ iam esse consummatam, atq; perfectam, ambigere nequaquam possumus. Cæterum, ne à more in reliquis libris à nobis obseruato recedere videamur, operæpretium fore duximus, quædam in genere de resurrectione præmittere, quæ lucē lectoribus, atq; adminiculum adferre queant ad Euangelistarum verba plenius percipienda. Primo igitur loco in genere proponemus Christi resurgentis triumphum. Deinde differendum quid sit & nomine, & re ipsa resurrectio, ac quomplex, deinde qualis, & quantum hic Fidei articulus existat. Tertio dissoluentur argumēta, quæ contra resurrectionis veritatem à Gentilibus, vel Iudæis, vel Hæreticis sunt. Quarto ad perfectiorem resurrectionis Christi, ac nostræ notitiam, differemus de causis ipsius resurrectionis, hoc est, de efficiente, materia, forma, & fine. Quinto de modo, loco, maxime verò de tempore, quo Dominus Iesus à mortuis resurrexit. Postremò his absolutis, incipiemus apparitiones omnes quas Dominus fecit, expedire, atque interpretari, exordium capiēdo ab illa primò, quam sanctissimæ suæ Genitrici exhibuit, & quam Euangelistæ consultò ob nonnullas rationes, quas suo loco dicemus, suppressisse videtur. Hæc sunt, quæ præsentī libro præstare in animo habemus. Dominus pro sua incomparabili bonitate Spiritum suum nobis impartiri dignetur, quò mysteria tam abdita, & à communi sensu, & ratione remota, ad gloriam ipsius resurgentis, & intellectu percipere, & calamo exprimere quoquo pacto valeamus. Vale bone lector, teq; deprecor, vt laborem hunc nostrum, quantuluscunq; est, æqui, boniq; consulere velis.

De resurrectione quæ tractanda sunt.

INDEX

INDEX TRACTATVVM QVI IN HOC VOLVGINE CONTINENTVR.

- TRACTATVS Primus, De glorioso triumpho Iesu Christi Domini nostri ex mortuis resurgētis, in illa Dauidis verba: *Hæc est dies quam fecit Dominus: exultemus & letemur in ea.* pag. 1.
- Tract. II. In quo differitur quid sit nomine, & re resurrectio, & quotuplex, quantusq; & qualis sit hic resurrectionis Dñi articulus. pag. 12.
- Tract. III. In quo differitur quàm abdita, reconditaq; extiterit humanæ rationi resurrectionis veritas. pag. 18.
- Tract. IIII. In quo argumenta, aut potius sophismata, quæ à fide destitutis hominibus, siue Gentilibus, siue Iudæis, siue Hæreticis contra veritatem resurrectionis fieri solent, diluuntur. pag. 28.
- Tract. V. In quo agitur, ad ampliorem, penitentioremq; resurrectionis Iesu Christi Domini nostri cognitionem, de eius causis, hoc est, efficiente, materia, forma, ac fine: in hoc tamen tractatu de duabus prioribus tantum differitur. pag. 34.
- Tract. VI. In quo est sermo de resurrectionis Christi posteriorib; causis, hoc est, Forma. atque Fine. pag. 47.
- Tract. VII. De modo, loco, maxime verò de tempore, quo Dominus Iesus à mortuis resurrexit. pag. 55.
- Tract. VIII. De his quæ proximè resurrectionem Domini peractam sunt consecuta, in illa verba: *Vespere autem Sabbati, quæ lucefcit in primâ Sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum. Et ecce, terræ motus factus est magnus.* Matt. 28. Marc. 16. Luc. 24. pag. 70.
- Tract. IX. De apparitionibus Angelorum factis ad mulieres, in illa verba: *Angelus enim Domini descendit de celo: & accedens, reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur: & vestimenta eius sicut nix,* &c. Matth. 28. Marc. 16. pag. 85.
- Tract. X. De mulieribus ab Angelis ad discipulos destinatis, ac de Petri, & Ioannis festinato cursu ad monumentum, in illa verba B. Ioannis: *Vna autem Sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: & vidit lapidem sublatum à monumento. Cūcurrat ergo, & venit ad Simonem Petrum,* &c. Ioann. 20. & Luc. 24. pag. 99.
- Tract. XI. In quo differitur de prima apparitione Christi suscitati ad sanctissimam suam Genitricem Mariam, etiam si de ea nulla fiat mentio in Euangelio. pag. 106.
- Tract. XII. De apparitione Domini Iesu soli Mariæ Magdalene primùm facta, in illa verba: *Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fletet, inclinauit se, & prospexit in monumentum: & vidit duos Angelos in albis,* &c. Ioann. 20. pag. 114.

INDEX TRACTATVVM.

- Tract. XIII. De apparitione Domini Iesu facta ad mulieres in via, dum pergerent ad annūtiandum discipulis Christi resurrectionem, in illa verba: *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens, Auete: illæ autem accesserunt & tenuerunt pedes eius,* &c. Matth. vlt. Adiunguntur etiã apparitiones Dñi factæ Petro, Iacobo, & Iosepho ab Arimathea. 124
- Tract. XIII. De apparitione Domini Iesu discipulis duobus in Emmaus Castellum euntibus exhibita, in illa verba Lucæ: *Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Emmaus,* &c. Luc. 24. pag. 133.
- Tract. XV. in illa verba: *Et ipse dixit ad eos, O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophete?* &c. Luc. 24. pag. 145.
- Tract. XVI. De apparitione Domini Iesu facta in ipsa die resurrectionis ad decem Apostolos congregatos, in illa verba: *Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dixit eis Pax vobis: Ego sum nolite timere,* &c. Luc. 24 & Ioann. 20. pag. 155.
- Tract. XVII. in illa verba: *Adhuc autem illis non credentibus, & miratibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod māducetur?* &c. Luc. 24. pag. 162.
- Tract. XVIII. In quo differitur de institutione confessionis, in illa verba: *Dixit ergo eis iterum, Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, insufflauit,* &c. Ioann. 20. pag. 171.
- Tract. XIX. De eiusdem Sacramentalis confessionis institutione, & præcepto, in illa eadem verba Dñi: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ioann. 20. pag. 181.
- Tract. XX. In quo argumenta, quæ ab Hæreticis contra necessitatem confessionis fiunt, diluuntur. pag. 193.
- Tract. XXI. In quo fructus, & vtilitate confessionis Sacramentalis enumerantur, propter quas est instituta. pag. 203.
- Tract. XXII. In quo, de ratione salubriter & cū fructu instituēdi confessionem differitur. pag. 213.
- Tract. XXIII. De satisfactione quæ confessus atq; absolutus à Sacerdote imposita acceptare debet atq; perficere. pag. 223.
- Tract. XXIIII. In quo satisfactionis Euangelicæ veritas, simul atq; necessitas rationibus, ac Patrum traditione confirmatur. p. 232.
- Tract. XXV. In quo argumenta Hæreticorum, ad euertendā satisfactionem Euangelicam facta, refelluntur, ac diluuntur. p. 246.
- Tract. XXVI. In quo poenitentia ostenditur esse Sacramentum ad recōciliationem pro relapsis post baptismum à Christo institutum, recteq; dici à Patribus secundam tabulam post naufragiū: tresq; esse Poenitentiae partes, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem: atq; Contritionem, quæ paratur discussione, collectione, & detestatione peccatorum, commodè nos ad gratiã præparare: nec facere hominem hypocritã, aut magis peccatorem. pag. 258.
- Tract. XXVII. De apparitione Dñi Iesu facta ad vndecim Apostolos, præsentem Thomam, in illa Ioannis verba: *Thomas autem, vnus*

ex duodecim qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei alij discipuli, Vidimus Dominum, &c. Ioann. 20. pag. 268.

Tract. XXVIII. De apparitione Domini facta discipulis ad mare Tyberiadis piscantibus, in illa verba: *Postea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberiadis. Manifestauit autem sic; Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus &c. Ioann. 21. pag. 279.*

Tract. XXIX. In quo differitur de Petro vniuersæ Ecclesiæ pastore a Christo præfecto, in illa verba: *Cum ergo prandissent, dicit Simon Petro Iesus, Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei, Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos &c. Ioann. 21. pag. 288.*

Tract. XXX. In quo responsum Petri Christo præficiendi eum agnis, & ouibus, diligenter expenditur, atq; Petri mors parabolicè à Domino prædicitur. pag. 303.

Tract. XXXI. In quo illa Domini verba edifferuntur: *Et cum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me. Conuersus Petrus, vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in coena super pectus eius, & dixit, Domine, quis est qui tradet te? Ioann. 21. pag. 313.*

Tract. XXXII. In illa Domini verba ad Petrum de Ioanne dicta: *Si cum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exiuit sermo iste inter fratres quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus non moritur, sed, Si cum volo manere donec veniam, quid ad te? Ioann. vlt. pag. 320.*

Tract. XXXIII. De apparitione Domini in monte Galilææ, in illa verba: *Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum, adorauerunt: quidam autem dubitauerunt. Et accedens Iesus, locutus est eis, dicens: Data est mihi potestas in cælo, & in terra, &c. vsq; in finem. Matth. vlt. pag. 336.*

Tract. XXXIII. De apparitione Domini facta ad Apostolos in die ipso Ascensionis, in illa verba: *Novissime autem recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia ipsi quia viderant eum surrexisse non crediderunt, &c. Marc. vlt. 347.*

Tract. XXXV. De mysterio Ascensionis Domini, in illa verba: *Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Marc. vlt. pag. 358.*

Tract. XXXVI. De rationibus, ac circumstantijs, quas Dominus in mysterio Ascensionis seruauit. pag. 369.

Tract. XXXVII. De sanctissimæ Virginis Deiparæ anticipata resurrectione, & in cælum assumptione. pag. 376.

Tract. XXXVIII. In quo Patrum veterum traditione, & solidis rationum momentis eadem veritas assumptæ in corpore, & animo in cælum gloriosissimæ Virginis Deiparæ comprobatur. pag. 386.

Tract. XXXIX. De ratione, ac modo, quo beatissima Virgo Deipara assumptæ est in cælum. pag. 395.

LIBRI VNDECIMI

TRACTATVS PRIMVS.

De glorioso triumpho Iesu Christi ex mortuis resurgentis, in illa Dauidis verba: *Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea.*

Mandi hu-
tolce cū tra-
gœdia, siue
comœdiapul-
chra compa-
ratio.

APIENTER profectò illi fen-
sisse videntur, qui
mundum hūc, cū
vniuersis eius casti-
bus, & euentibus,
aut tragœdiæ cui-
iusdā, aut comœ-
diæ, aut vtriusque potiùs similitudi-
nem gerere asseruerūt. Nam quod ad
impios, & improbos homines atti-
net, quid aliud obsecro illi in hoc se-
culo moliuntur, quàm quod tragœ-
diæ spectaculum nobis exhibent? Eo-
rum siquidem conatus, studia, atque
actiones, à gaudio, honore, & lætitia
initium sumunt, verùm terminantur
in dolore, fletu, atque miseria. Quod
fatis docet exemplum diuitis Epulo-
nis, qui cū gloria, & rerum omnium
affluentiâ quoad vixit, floreret, epula-
returq; quotidie splendide, purpura
indueretur, ac bysso, mortuus ad per-
petuam inediam, mendicitatem, ac nu-
ditatem damnatus est. Vides exitum
horrendum, ac funestum eorum, qui,
vt dici solet, celebrant festum ante vi-
gilliam? De his, & eiusmodi loquitur
Iob, dicens: *Tenent tympanum, & cy-
tharam, & gaudent ad sonitum organi,*

*Ducunt in bonis die: suos, & in puncto ad
inferna descendunt. At iusti, & pii Dei
cultores, ab humilitate, dolore, & plā-
ctu exordiuntur, & in gaudio & glori-
æ eorum vita concluditur; vt Lazari
mendici abundè docet historia, cuius
vulnera, fames, atque medicitas in per-
fecta salute, saturitate, atque rerum
omnium abundantia terminata fuit.
De his dicitur: *Qui seminant in lacry-
mis, in exultatione metent, &c. Ad vespere-
rum demorabitur fletus, & ad matutinū
latitia, & Apostolus, Per multas tribula-
tiones oportet vos intrare in regnum Dei:
qui profectò comœdiam nobis ludūt,
cuius initia solent esse laboriosa, in-
quieta, ac turbulenta, extrema verd
in pace, ac lætitia nuptiarum, splendi-
doq; conuiuio finem accipiunt. Ecce
Christus quoad vixit, persecutiones
est passus innumeras, calumpias, atq;
iniurias plurimas sustinuit, turpissi-
ma denique crucis morte, atq; acer-
bissima extinctus, ac de medio subla-
tus est; & quò inanem eius de resurre-
ctione promissionē redderent, monu-
mentum ingenti lapide, ac Pilati sig-
gillo, necnon fortissima militum Ro-
manorum custodia munierunt. Hæc
tamen omnia impedire minime po-**

Luc. 16. &
seq.

Psal. 125
Psal. 29.

Act. 14.

Luc. 16. &
& seq.

Prouerbii.

Matth. 27.

Psalms. 23.

tuerūt, quominus ille inuictus, & potētissimus Rex gloriæ de morte, diabolo, ac Iudæis resurgens, quàm gloriōse triumpharet, suaque tam insigni victoria gloriam immortalum, & gaudium perpetuum sibi ac nobis cōpararet. Quare æquum est, ut nos, qui eius obitum luctu, ac flebilibus vocibus profecuti sumus, ac de terribimo necis genere in Dominum contra ius omne, atque fas illato cōtristati fuimus, postquā ad nos magna pars huius victoriæ, tropheaque, atque opima spectant spolia, luctum nostrum cōuertamus in gaudiū, cordaque nostra tam insperata, & salutifera resurrectione exhilarentur, & linguæ in voces gaudij prorumpant, Pæana, cantica, hymnosque triūphatori nostro resonantes, atque decantantes. Quod vt vberius, & commodius præstare valeamus, cythara Dauidica nobis pulsanda est, atq; ad eius suauem, & cōcinnam melodiam corda nostra, linguæ, & corpora accommodanda, quò iocunditas nostra, atq; hilaritas de tanto mysterio concepta geminari valeat: nam ad hoc nos Regius ille Propheta sua illa voce incitauit, dicens: *Hac est dies, quam fecit Dominus, exultemus, & letemur in ea.* Nemo est qui ignoret, Dauidē prælectum à Deo fuisse, vt Messia filij secūdū carnē sui futura vaticinaretur mysteria: verū inter ea plurimus est in passione, ac resurrectione Domini describenda, quòd ista magnitudine sua maiorem exigent fidē, minusq; humane essēt persuasibilia rationi; vt ipse propterea frequētius de illis mentionem facere coactus fuerit. Nam cum Psalmo primo, vt Tuitiensis explicat Rupertus, de incarnatione Verbi Dei tractasset, & in secundo de passione Domini disseruisset, in tertio resurrectionis mysterium explicuit, cum dixit: *Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi;* item Psalmo .11. *Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.* Et quòd hæc resurrectio nō sit ad vindictam sumendam, sed potius ad seruandum, subiunxit: *Ponam in salutaris: fideliter agā in eo.* Adhuc in Psal-

Ioan. 16.

Regij Prophete de Messia præcipui catus, atque vaticinia.

Ruper. Tuities. in lib. Reg. Comment. li. 4. c. 5. initio.

mo 15. ait: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctū tuum videre corruptionem.* Non dixit, Vide re mortem, alioqui mortuus non esset; sed corruptionem, id est, in morte non permanebo. Et subdit: *Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me letitia cum vultu tuo.* Adhæc Psalmus 29. totus resurrectionem spirat, & concionatur: *Exaltabo te, Domine, inquit, quoniam suscepisti me; nec delectasti inimicos meos super me.* Sumē enim confudit, atque confutauit Christi resurrectio hostes Iudæos. Et more Prophetico futura per præteritum decantant, vnde subdit: *Domine, eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descenditibus in lacum.* Et designans tempus mortis, atque resurrectionis subiungit: *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum letitia.* Et addit adhuc clarius: *Qua utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Nūquid constrebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Talia & in Psalmo .56. canit, cum Pater ad Filium in sepulcro iacentem ait: *Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: exurgam diluculo.* Et vt multos alios locos prætereamus, hic certē Psalmus 117. (cuius verba explicanda proposuimus) gloriam, & triūphum Christi suscitati describit. Quod eius titulus satis indicat: inscribitur enim Halleluia, quæ vox gaudij est, atque lætitiæ, lætumque, ac faustum Psalmi argumentum designat. At quid Christi resurrectione potius, aut quid iucundius, atque gloriosius? Deinde ostendit Christus alegando hūc Psalmum, de se ipso tantū intelligi, & ita intelligebant omnes Iudæi, qui hoc audientes, nihil opposuerunt, neq; contradixerunt. Communis etiā sensus vulgi, & clamor populī, & puerorum Christo acclamantium: *Hosanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.* ex hoc Psalmo desumpta idem comprobant. Adde quòd Ecclesia in Missæ offertorio Sabbati sancti, post lectam Epistolam, antequam ter decantet Halleluia, præmittit primū huius Psalmi versum: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculū*

Propheticæ est consecutio dicitur præteritis exprimeret futura

Halleluia quid sonet.

Matth. 21.

Christo quid debeamus.

Mat. vlt.

Luc. 10. Christus quæ verè parabolicus ille Samaritanus dicit possit.

Matth. 26.

Hebr. 7. Psal. 109.

Ioan. 4. Infra. 6. Hebr. 9.

Matth. 15.

miseriordia eius. Insinuans in hoc Psalmo Christi resurrectionē ad literā celebrari: & per totā octauā resurrectionis eūdem versum eo loco decantat. Adhæc si primū verbum consulas: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculū misericordia eius,* quid aliud cōtinet, aut significat, quā aut Prophetæ, aut Ecclesiæ vocem gratulabandam, Dominiq; bonitatē, ac beneficentiā agnoscentē, ac prædicantē? Nā cui quæso magis debetur benedictio, claritas, gratiarū actio, & laudis confessio, quā Domino, & illi quidem clementissimo, & misericordia omni erga nos referto: aut quis est alius nobis Dominus præter eū, qui nos ex nihilo cōdidit, suo vero sanguine instaurauit, atq; redemit, suaq; potētī resurrectione ad vitā nos excitās, dixit, *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra?* Quare rectē subdit: *Quoniam in seculū misericordia eius.* Quis enim alius nostri magis miserus est, quā bonus ille Samaritanus, qui videns semimortuū iacere in via, misericordia motus appropinquauit ad eum; & alligans vulnera eius, vinū & oleū, & imponens super iumentū suū, adduxit in stabulū: proferensque duos denarios, cōmendauit illum stabulario, quò curā illius gereret. Huius Samaritani miserationes, ex intimis charitatis eius sensibus profectæ sunt: æternæq; ex ipsis fuerunt, qui ab æterna Verbi persona prodeuntes, æternæq; salutis, & gaudij fructū pepererunt. Hinc Christus Dominus quod semel assumpsit, ex humanitate nostra, in æternū minimē est relicturus. Sanguinē suū vocat Noui, & æterni Testamenti: & sempiternum habet sacerdotiū secundū ordinē Melchisedec: vnde & saluare in perpetuum potest antecedētes per semetipsū ad Deū: semper viuens ad interpellādū pro nobis. Aquā pollicetur salietem in vitā æternā; & panē, quē si quis manducauerit, viuet in æternum: quia per propriū sanguinē introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Quare dispēfata mercede pro cuiusq; meritis, iustis pariter, atq; impijs dicitur: *Ibunt hi in suppliciu æternū, iusti*

autē in vitā æternā. Et subiūgit: *Dicat nunc Israel quoniam bonus. Dicit nunc dominus Aarō: Dicit nunc omnes qui timent Dominum;* vt per illud, *Nunc,* explicat tempus Noui Testamenti; de quo inferius ipse Propheta canit explicādo, *Hac dies quam fecit Dominus.* Et hæc particula plerūque solet Noui Testamenti statū designare, vt cum ex Esaia Paulus ait: *Ecce nūc tēpus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Et Paulus rursus, *Nihil ergo nūc dānationis est ijs, qui sunt de Christo Iesu;* & iterū, *Iesus Christus heri, & hodie, ipsa in secula.* Vbi Heri, denotat præterita secula, & in secula ipsa quæ futura sunt, ita; hodie, tēpus Messia. Inuitat autē ad cōfessionem laudis primò domū Israel, id est Iudæos, qui primū agnouerunt Christū; deinde domū Aarō, id est, genus sacerdotale, quod prius esse debet ante populū ad credendū Messia; de quo Lucas, *Multa etiā turba sacerdotū obediebat fidei.* Postremo timētes Deū, id est, Gētiles, qui per prædicationē Apostolorū, & timore sancto affecti agnouerunt Messia, & illū cōfessione laudis confessi sunt. Vides igitur quā apertē omnia testetur, misericordiā per Christū effusam esse in æternū? Ex contextu præterea ipsius Psalmi agnoscere possumus, argumētū Christi suscitati tractari à Propheta. Nā describitur persona angustata, circūdata, impulsata ad casum; castigata, & morti nō tradita, saluata tandē, & à Domino suscepta, & quæ vltionem sumpsit de aduersarijs suis, vt materia & ratio gaudij iustorū, & vt ratio, ob quā Deus laudibus celebretur ab Israel, à domo Aarō, & à timētibus Deū, ostēdit salutē & victorianū istius ad vniuersorū iustorū gaudiū, & salutem spectare. Et cui hominū alteri possunt illa verba quadrare: *Benedictus qui venit in nomine Domini,* Et qui dicit: *Nō moriar, sed viuā,* & *Aperite mihi portas iustitiæ,* nisi soli Christo Dei Filio, qui & homo, & verus extitit Deus, & quæ ipsemet Christus suo ore de se interpretatus est? Iden possimus corroborare ex paraphrasi Chaldæa, quā grauissimæ esse auctoritatis apud Iudæos, nemo negauerit,

Adverbialis dicitur nunc, in Prophetia Noui sepe Testamenti statū denotat.

2. Cor. 6. Esai. 49. Rom. 8. Hebr. vlt.

Quid per domū Israel, & per domū Aarō, & quid per timētes Deū, Dauid intellexerit Propheta.

Act. 6.

Chaldæica paraphrasis apud Iudæos quæ auctoritatis.

que non vno, aut altero loco, sed frequenter huius Psalmi versiculos de Messia non occulte intelligendos explicauit. Sexto enim & septimo versu, vbi nos bis habemus: *Dominus mihi adiutor*, Chaldaeus habet: *Verbum Domini in adiutorium meum*. Et infra: *Verbum Domini ad adiutorium meum*. Deinde in proximis versiculis 8. & 9. vbi nos habemus: Bonum est confidere, vel sperare in Domino; ille legit: Melius est confidere in verbo Domini. Tertio in quatuor proximis subsequens versibus, vbi ter habetur: *Et in nomine Domini vltimus sum in eos*, ipse legit: *In nomine verbi Domini*. Et pro eo quod habemus: *Et Dominus suscepit me*, interpretatur, *sed verbum Domini adiuuit me*. Sequitur: *Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem*. Chaldaeus paraphrastes vertit: *Fortitudo mea, & laus mea; qui timendum est super omnes gentes Dominus; dixit in verbo suo, & fuit mihi redemptor*. Postremo vbi sub fine dicitur de aduentu Messie, materia Psalmi: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, Chaldaeus habet: *Benedictus qui venit in nomine verbi Domini*. Vides quam de se nomen Domini, siue Iouah vocatur, & conuertitur verbum Domini. Ex quo etiam elicitur, nomen Domini proprie conuenire ipsi secunde personae, siue Verbo, siue Iesu. Adde istis planam Textus expositionem. Nam positus in agonia in horto orabat: *De tribulatione inuocauit Dominum* (vt ferat opprobrium) & exaudiuit me in latitudine: quando ab Angelo corroboratus est, & in signum vitae obtinere sudavit sanguinis guttas decurreris in terram. Et tunc dixit: *Dominus mihi adiutor, & non timebo quid faciat mihi homo*. Et, *Dominus mihi adiutor, & ego suspicium inimicos meos, siue optata videbo in inimicis meis*. Et addit rationes seipsum corroborandi: *Bonum est (pro melius est) confidere in Domino, quam confidere in homine. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in Principibus*. Id est, prestat spem, & confidentiam collocare in Domino, quam in hominibus, vel in Principibus, de quibus: *Nolite confidere in Principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. At Domini est salus; & super populum eius* (id est, credentes ei, & fidentes) *benedictio eius*.

Si vero literam Hebraeam consulamus, in primo loco vtriusque versus habemus verbum *וַיִּשְׁכַּח* quod est, simpliciter sperare. In secundo loco est *וַיִּשְׁכַּח* quod est, vehementer confidere. Et non comparatur confidentia in Deo cum illa, que ponitur in homine, sed confertur, & preuallet vel minima in Domino spes, quam maximam in hominibus confidentiam. Sequitur: *Omnes gentes circueuerunt me*. Id est, Iudaei, & Gentiles, de quibus alibi: *Circumdederunt me vituli multi, & tauri pingues obsederunt me*: quia manu armata Gentiliu, siue cohorte Romana muniti ministri Iudaeorum, Dominum comprehenderunt in horto. Et repetitione huius versus ostendit pertinaciam Iudaeorum in capiendo, & modum capiendi: quia: *Circumdederunt me sicut apes fauam, & exarserunt* (vel, extincti sunt) *sicut ignis in spinis*. Persecutores Christi ad mortem apibus comparantur: quia vt ille alucariu obsident obstrepentes, & aculeis paru offendunt, se ipsas vero aut enecant, aut enervant, ita Iudei per rabie strepentes circa Christum, eum aculeo mortis ad triduum pupugerunt, se ipsos vero leserunt non solum aeterna morte, & peccatis, sed etiam temporalis excidio, captiuitate gentis, & dispersione per vniuersum orbem. Exarserunt etiam, siue extincti sunt sicut ignis spinarum: quia vt spinam ignem facile concipiunt, qui magnam fragorem edit, & vicina quaeque consumere videtur, sed statim extinguitur, ita etiam Iudaeorum minax, & clamores & rabies extinctae sunt. Et additur ter: *Et in nomine Domini, quia vltimus sum in eos*. In nomine Domini repetitur, & idem valet quod, *Benedictus Deus, vel, Benedictum sit nomen Domini*, vel, in virtute nominis Domini vltimus sum eos, vel, vt Hebraea habent, *Excidam eos, vel perimam eos, preteritum accipiendum pro futuro*: quia excisi sunt, & dissipati Iudaei; ita vt ter dicatur praescindenda, & profliganda Iudaea. Et proprie vindictae Euangelice sunt, quando aduersarius suus Christus ex hostibus reddidit amicos & reconciliatos. Et paraphrasis Chaldaea habet, *In nomine verbi Domini confusus sum, ideo abscindam (vel praescindam) eos, quasi arbores plantatas*. Sicut Poeta:

Vituli circumdantes Christum in passione qui mystice.

Psalm. 21.

Matth. 26.

Christi persecutores cur apibus comparantur a Propheta.

Idem quomodo exarserunt sicut ignis in spinis.

Christi vltio de Iudaeis.

Chaldaei propterea interpretis in voce Domini.

Luc. 22. Exaudiuit quando Christum in latitudine Domini, iuxta Prophetam. Ibidem.

Psalm. 145.

Psalm. 3.

Non ego cum Danais Troianam scindere geram Aulide iuravi.
Impulsus euersus sum, vt caderem. Vel, Impellens impulisti me ad casum. Nec tamen ita cecidi, quin adiuueris, & auxilium presteris, sustentado, ne in casu permanerem. Hic apostrophat ad Patrem: *Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.* Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum, *Dextera Domini fecit virtutem.* Profiteretur Deum esse fortitudinem suam, qua sustentatus est, & laudem suam, id est, quae debeat in perpetuum laudare, & salutem, id est, eum per quem omnem salutem, & sibi primum, & toti suo corpori sit affectus. Facere virtutem, est fortiter agere: sicut etiam facere bonitatem, est benefacere in Scripturis. Declaraturque virtus eius ac potentia, qui factus est nobis in salutem, & ab eo insigni opere nomine Iesu accepit, vt pro hac vniuersali, & communi generis humani liberatione resonet vbiq; & audiatur vox Cantici, & tripudij in domibus, & Ecclesiarum fidelium: vt quibus vna est salus communis, sit exultationis letitia. Haec enim dextera Domini, quae Messias est, quae nos apprehendit Deus, & pro nobis strenue operata est, & de qua alibi dicitur: *Saluabit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.* Primo fecit virtutem, ededo signa, & daemonum vim, mortemque ac peccatum, potensissimos hostes expugnando in cruce. Deinde haec dextera exaltauit me per resurrectionem, quam a se vt Deo cum Patre, & Spiritu sancto accepit, & in caelum reposita est a dextris Dei sedens. Tertio tandem haec dextera fecit virtutem in Apostolis praedicationibus, & signa & prodigia ad illustrandum Christum perficietibus, & Ecclesiam ex Gentibus verbo vocantibus; vt ita illam salutiferam potentiam in nostra exultatione, & aeternae salutis fructum conuertendo, vt esset vox exultationis de salute sua cogauderet, & congratulantis in conscientijs, & linguis iustorum. Vnde & subiungit: *Non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini.* Id est, non ita cadam per mortem, vt in ea permaneam, sed resurgam ad vitam immortalem, in qua dabitur tempus praedicandi, & celebrandi opera Domini. *Castigans castigauit me Dominus, & mortem non tradidit me, Hoc est: Puniet in me*

Quid sit illud, Fortitudo mea, & laus mea Domini.

Facere virtutem, quid, & facere bonitatem more Scripturae.

Psalm. 36.

Matth. 1. & Luc. 2. Dextera Domini faciens virtutem, quoniam illa sit.

Psalm. 97.

Luc. 22. & alibi.

Quid illud: Non moriar, sed viuam, &c.

Explicatur: Castigans castigauit me Dominus.

vniuersa mundi peccata, & tamen non tradidit morti sempiternae, vt in ea permaneam ego, vel vltimum meorum; & sic in mortem cecidi, vt tamen in potestate mea positum esset sumere, quando vellem, animam meam, quod nulli hominum alteri, quam Christo contigit. Et apostrophas Christus ad Apostolos, quos ad praedicandum misit in vniuersum mundum, ad narranda haec opera Domini, datis prius clauibus regni caelorum: *Aperite mihi, ait, portas iustitiae ingressus in eas confitebor Domino.* Aperite, o Apostoli, mihi portas iustitiae, id est, Euangelicam doctrinam, clauem praedicationis, & praedicationem signis editis confirmate: quia haec sunt portae iustitiae fidei, per quas est aditus ad regnum Dei. Et ipse Christus in eas ingressus per interiori cooperationem, Confitebor, inquit, Domino. Vt enim Christus conatur nobiscum, cum nos cum eo conueniamus: ita ingressus in nos, confitebitur confessionis laudem Deo nobiscum, vt grati simus de tantis beneficijs. Haec fides Euangelica porta est, per quam solum aditus est ad Deum: & iusti sunt, qui per eam intrantes iustificantur. Et explicans quae tam longo sermone proposuerat, subiunxit: *Lapidem quem reprobaui ut edificaretis, hic factus est in caput anguli.* Quae parabola paucis complectitur, quae prius tot versibus cecinerat. Nam reprobus est prius, postea exaltatus in caput anguli, vt duos parietes sustentet. Declarat mysterium mortis, & resurrectionis: quae locum de se ipso interpretatus est Dominus multis in locis, vt Matth. 21. Mar. 12. Luc. 20. & Petrus 1. Pet. 2. & Paul. Ephes. 2. & primitiuum illi A. 4. ita vt manifeste ridendi veniant, qui haec ad Dauidem referunt, vt excludat Christum, qui haec de se ipso exposuit. Est autem in primo illo versu, & in Septuaginta, & in Euangelio, figura Antiptosis, vt illud: *Urbs quam statuo, vestra est; & illud: Populo vt placeret quas fecisset fabulas.* Ita hic, lapidem pro lapis (quem Septuaginta vertunt λίθον) *Quae reprobaui*. Est autem Christus lapis fortissimus capiti nostro supponendus, vt secure dormiamus: vt fecit Iacob, quae mane surgens erexit in titulum; quia per resurre-

Ioan. 20.

Proprium Christi.

Marc. vlt.

Matt. 16.

Quid illud? Aperite mihi portas iustitiae.

Quomodo eas ingressus sit Christus.

Apoc. 3.

Matth. 21.

Marc. 12.

Luc. 20.

1. Pet. 2.

Ephes. 2.

Act. 4.

Huius loci, Lapidem quem reprobaui ut edificaretis, &c. explicatio.

Virg. 1. Aeneid.

Textus in Dialogo Andriae.

Gen. 28.

Dan. 2. Christus cur lapis abscissus de monte sine manib?

Christum lapide cur reprobauerit Iudaei.

Angulus quo modo fiat.

Gen. 2.

Ioan. 1.

Esai. 49.

2. Cor. 6.

Gen. 1.

Ioan. 8.

Hunc praecipue resurrectionis die Dominus dicitur fecisse.

Act. 2.

In Scripturis triplex dies inuenitur.

rectione apparebit quanta in Dno acceperimus beneficia. Hic est lapis apud Danielē abscissus de monte sine manib; id est, de Virgine sine Patre. Qui statuā Nabuchodonosor Regis cōtriuuit: quia simulacrorū cultū, & idololatriā funditus euertit. Atq; hic creuit in morte magnum, & impleuit vniuersum orbē per fidē suā, & Euangelium. Hic est lapis reprobatus ab edificantibus; id est, Scribis, Phariseis, ac Pontificibus, qui docēdi populū Dei arcē tenebāt. Reprobauerūt autē tanquā sibi nō cōgruētē, nō enim Deo, sed sibi, suęq; vtilitati, ac emolumentis fabricādo deseruiebāt. Turpe enim illis visū est, hominem pauperē, ingloriū, atq; imbecillē Messia loco recipere. Sed hic lapis praeter omniū expectationē aut cogitationē factus est in caput anguli. Angulus fit ex cōcurſu duarū linearū. Et qui olim ab initio corpus spiritui copulauerat, & in incarnatione humanitātē diuinitati Verbi copulauerat, per resurrectionē iterū corpus cōiunxit spiritui, Nouūque, ac Vetus Testamentum impleuit, duosq; populos se inuicem odio prosequentes, in vnu coaptauit corpus. Quod sanē mirabile est in oculis nostris, quia haec omnia naturae facultatē lōge superant, & cogitationes ac vota mortalium lōge antecellūt. Et protinus sequitur quod ab initio proposuimus: Haec est dies quā fecit Dominus, exultemus, & letemur in ea. Quāquā autē totum tēpus aduētus Christi, (quoad illē nobisōu versatus est) merito dici valeat, de qua Esaias praedixerat: In tēpore placito exaudiui te, & in die salutis auxiliari sum tui. Et Paulus, Ecce nūc tēpus acceptabile: ecce nūc dies salutis: peculiaritē tamē diei resurrectionis hāc diē in cultu explicat Ecclesia. Nā in illa olim à Deo formata lux fuit, de qua Dns dixit: Ego sum lux mundi. In ea nātus est Christus in carne mortali ex Virgine, eadē ad immortalē vitā renatus, in ea exhibitus Spiritus sanctus ad alios in fide instituendos, ac regenerandos, qui eius essent mēbra futura. Subdit Propheta: Quā fecit Dns. Triplex est dies in Scripturis, alter naturę, quem factor seculorū Deus ab initio fecit, & quidē primū inter omnes dies, atq; ille com-

munis est bonis, & malis. Alter dies peccati & corruptionis, quē nequaquam Deus, sed stultus & infelix homo fecit, qui sibi soli autor est & culpę, & poenae. Hūc diem maledixerunt sancti, vt Iob, & Ieremias, qui ad terribissimas illas duas pestes, peccatū, & supplicium eius intuentes, dixerūt: Pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua dictum est, Conceptus est homo. Cōtra hūc diē funestū Dns Iesus morte ac resurrectione sua tertiu intulit diē gratiæ, & gloriæ, ab omnibus omni benedictionis genere recolendū, atq; magna cū animi voluptate nobis cōmemorandū, quem Dominū hic fecisse tradit Dauid, cū ait, Haec est dies, quā fecit Dominus, nō quidē vno, aut altero verbo, vt olim, sed magno cū labore, suiq; sanguinis precēdēte profusione, acerbissimāq; crucis suę morte. Et quāquā fruētus huius diei ad nos magis spectet, quā ad ipsū, qui mortis, & resurrectionis propter se indignus non erat: tamē quia gloria huius tātū operis referēda est in Dominū ipsum eius autorē, ac omnis peccatorū nostrorū extinctio, & mortis, ac suppliciorū omniū p̄ligatio illi vni magna cū gratiarum actione adscribēda, merito dicitur dies Dominica. Quā solus Dns propterea cēsetur fecisse, quia in requiē suā introiuit, cōpleto omni opere suo. Solet autē dies, aut planeta domināte, aut à magna pluuia, aut à ventorum, aut ab aliquo insigni facto, quod in ea accidit, denominari: hinc diē nuptiarū, diē letū, diē victorię, diē verō mortis funestū & luctuosum appellamus. Merito ergo dies resurrectionis, in quo Dns ad immortalitātē euectus est, & sua praesentia Apostolos est solatus, atq; eterne vitę assequēdę fiduciā praebuit, in eaq; ad remittēdā peccata Spiritū cōtulit factū, suęq; misericordię opes effudit p̄digis, merito, in quā, Dominica dies fuit nuncupāda: ob quā causam merito subiūgit: Exultemus, & letemur in ea. Letādū est ob spiritū nostrū, quē à morte peccati ad vitā gratiæ per fidē & amorē exultauit: exultādū corpore, quia idem de mēbrorū suorū corporib; atq; de capitis ipsius glorioso corpore certo statūdū est. Vt enim arbori ramus insitus;

Iob. 3. Ierem. 20.

Dies resurrectionis quē fecit Dominus quā laboriosa et facta fuerit, atque difficilis.

Cur dicitur dies Dominica, dies resurrectionis Domini.

Dies vnde nomen accipiat.

Ioan. 20.

In die resurrectionis Domini tur exultandū nobis, & letandū sit. Apra comparatio.

Dies resurrectionis praconia.

Gen. 6.

1. Petr. 3.

Ecclesi. 11.

Ezech. 40.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Marc. 16.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

moriēte hieme arbore, ipse ramus cōmoritur, vere autē accedente, sicut reuiuiscit arbor, ita plāta insita nouā vitā induit rationē: ita de nobis per fidē Christo insitis, & cū illo primū cōmoritur, deinde verō conresuscitatis sentiendum est. Huius autē diei praecedēs nox, ipsa Dni acerba passio per homines tenebrarū illata; aurora verō cōsequēs, ipsa est Dni resurrectio; dies verō rei tantę indubitata, ac certa fides; ita vt qui claritati huius diei oculos claudere spēte voluerint, incidāt in aliā perhorrescēdā diē Dni postremā, seu eritatis, vltionisq; plenissimā, quā p̄meriti sunt, qui tātę clemētię, gratiæq; iocundissimū diē cōtēperunt. Hæc dies & vna de septē, & extra septē est. Hæc est dies, quę appellatur octaua, vnde & in quibusdā Psalmorū titulis superscribitur, Pro octaua. Hæc est, in qua Synagoga finitur, & Ecclesia nascitur: hæc, in cuius numero octo animæ saluatæ sūt in arca Noë: Similiter, inquit Petrus, & vos saluos facit Baptisma. Hæc est, de qua Ecclesiastes praecipit: Da partes septē, necnō & octo. Hi sunt octo gradus, per quos in Ezechiele tēplū Dei scandimus: hæc octaua dies, de cuius sacramento, & omniū nationū in Christo fide octauus quoq; Psal. incipit, Dñe Dominus noster, quā admirabile est nōmē tuū in vniuersa terra? Quod si à Gētilibus dies Solis vocatur, & hoc nos libētissimē cōfitemur, hodiē enim lux mundi orta est, merito igitur occinēdū nobis est: Haec est dies quam fecit Dns, &c. Cū autē Dns dixerit: Nōne duodecim sunt horae diei? magna ratione voluit hanc resurrectionis diē duodecim distinctis apparitionibus quasi horis illustrare: Nā quantum ex Scripturis colligitur; duodecies praesentia sui mulierib; ac discipulis suscitatus Dns exhibuit. Nā primum apparuit Marię Magdalēnæ; deinde mulierib; festinantibus ad Apostolos, vt resurrectionē illis indicaret: eūtib; quoq; in Emaus discipulis duobus, mox Petro, deinde Iacobo, posthæc discipulis sine Thoma; rursus illis eisdē post octo dies simul cū Thoma manētibus, deinde septē Apostolis ad mare Tiberiadis, inde plusquam quingentis fratrib; in morte Thabor;

rursus in die Ascensionis, quādo apparuit vndecim discipulis recubentibus, & eduxit eos extra Bethaniā: nouissimē autē omniū tāquā abortiuo, visus est & Paulo, vt ipse testatur. Quibus liadiūgas illā, quā Matri sanctissimē & ante omnes fecit, inuenies duodecim visionib; tāti mysterij diē illustratā, vemerito dicamus: Haec est dies, quā fecit Dominus, exultemus, & letemur in ea. Ecce tibi Adamū post Euā ex costā sua fabricatā, à somno excitatū. Ecce Noe à sōno, & ebrietate solutū, vt malediceret in Chā, Iudæo, & in alijs duob; filijs benediceret Gētib;. En Isaac tertio die ab immolationis morte viuū reuertentē. Ecce Iosephū veditū; ac mortuū reputatū, inuētū tamen Aegypti Principē, ac dominū. Ecce Ionā in litrē rediuiuū à ceto proiectū. Ecce Danielē erūtū à lacu leonū, & adoratū à Chaldeis; En virgā Aaronis, quæ sicca refloruit; En colubā redeūtē sub vesperā ad arcā cū ramā oliuæ in ore. Ecce tabernaculū Dauid. resectū, en tēplū solutū, & post triduū reedificatū. En lapidem reprobatū ab edificantib;, factū in caput anguli: en granū frumētī, quod in terrā cadens mortuū fuerat, viuū resurgēs, & multū fructū ferens. Quis neget igitur iustū Christo deberi triumphū, atq; illū quidē magnificētissimū, & illustrissimū? Mors, vbi est nūc victoria tua? Satan, vbi principatus illertius? Peccatū, vbi tua vis, & dominū? Inferna, vbi tui vincti, atque captiui? Mūde, vbi sunt tua idola? Coelum, vbi sunt clauēs tuæ? Lex Moisaica, vbi stabilities tuae? Sabbatū, vbi tua obseruantia? Pilate, vbi tuum sigillum, & custodia? Milites, vbi vestra ferocitas? Iudaei, vbi vestra sunt consilia & conatus? Crux, vbi tua ignominia? Christus potenti sua virtute mortem calcauit, principem mundi foras eiecit, deleuit peccatū, infernum spoliavit, mundum idolorū seruitute purgauit; celorū fores aperuit, & eternitatis nobis aditum reserauit; legē Moysi terminauit; Sabbati obseruantiam cōmatauit in gloriā Dominicæ diei. Egressus est de monumento, non valēte obstrere sigillo Pilati: exterriti sunt oīes Godes, qui facti sunt velut aurum;

Luc. 24. & seq.

1. Cor. 15.

Gen. 2. & infra. 9.

Infra. 22.

Infra. 37.

Infra. 41. & seq.

Ion. 2.

Dan. 14.

Num. 17.

Gen. 8.

Ioan. 2.

Psal. 117.

Ioan. 12.

De quibus Christus triphauerit, & quā gloriōse & honorificē.

1. Cor. 15.

Osee. 13.

Matth. 27.

Ioan. 12.

Matt. 28.

Osee. 13.
1. Cor. 15.
Ioan. 12.
Zachar. 9.

Infra. 13.

Psal. 117.
Porta Domi
ni apud Da
uidē, quibus
clausa fuerit,
& quibus nō

Rom. 8.

Esa. 66.
Psal. 2.

Ibidem.

Matth. 27.
Ioan. 2.

Matth. 27.

Ibidem.

Apud Roma
nos olim tñ
soli triumphabant,
qui ad quinque ho
stium millia bello fudit
sent, insignē
que aliquam
prouintia Ro
mano Imperio subiugaf
sent.

Plutarch.
Tranquill.

Iudæorū consilia in nihilum redegit; crucē omnib⁹ amplectēdā prēbuit, & exosculādā. Quis in tā victoria Christi denegandū cēseat triūphū, qui per Prophetam dixit: *Ero mors tua, o mors, morsustuus ero, o inferne.* Et per se ipsū. *Nūc Princeps huius mundi eicitur foras,* & Zacharias, *Tu quoq; in sanguine Testamenti tui emisisti victos tuos de lacu, in quo non est aqua,* & rursus, *Et erit in die illa, dicit Dominus exercitū, Disperdam nomina idolorū de terra, & nō memorabūtur ultra;* & in hoc ipso Psalmo loquitur Dñs ad Angelos: *Aperite mihi portas iustitię, ingressus in eas cōfitebor Domino: hac porta Dñi, iusti intrabūt in eā.* Nā ex quo passus est Christus, illa porta fuit semper clausa, & reserata: clausa est peccatoribus, & incredulis, reserata est iustis, & credētib⁹. Et per Apostolū: *Lex Spirit⁹ vitę in Christo Iesu, liberauit me a lege peccati, & mortis:* & per Esaia: *Erit, inquit, mēsis ex m se, & Sabbatū ex Sabbato, Et, Quare fremuerūt Gētes, & populi meditati sunt inania? Qui habitat in calis, irridebit eos; et Domin⁹ subsannabit illos.* Hęc dies igitur, quā fecit Dñs, exultemus, & lætemur in ea. Insultabas Iudęe, *Vah qui destruis tēplum Dei, & in triduo illud reedificas.* an nō vides forti⁹ reedificatū humanitatis Christi tēplū? Insultabas, *Si Filius Dei es, descēde de cruce, & credemus tibi.* an nō plus est de sepulcro, & inferno ascēdere mortuū, quā de cruce descēdere viuū? Improperabas; *Alios saluos fecit, se ipsum nō potest saluum facere:* an quisquā potest cognitione completi excellētiore saluandi semetipsū rationē, quā hęc ipsam? Hęc est igitur dies quā fecit Dñs: exultemus, & lætemur in ea. Cautū erat legibus Romanis, ne quisquā Imperator ad triūphū admitteretur, nisi ad quinque millia hostiū dimicādo in acie vna proustrauisset, maiori sui exercitus parte salua; inq; insignē aliquā prouintiam protulisset imperiū. Iulius Cęsar, testibus Plutarcho, & Trāquillo, quinque bella feliciter gessit, ob quę ad triūphum est admittus. Bellū enim gessit Gallicum, contra fortissimas nationes; Alexandrinum alterum: in puerū Prōlemęū, Pōticū contra Pharnacē Regē,

tertiū, quartum Africanum, postremū Hispaniense: de ciuilib⁹ bellis nulla mētio, quia eiusmodi victori nullus datur triūph⁹, & vt Poeta cecinit quidā: *Bella geri placuit, nullos habitura triumphos.* Fuit & eximio Imperatori nōo Christo bellū aduersus pugnacissimos hostes, primū in demones, contra mūdū secūdū, in carnē tertiū, quartū contra Iudęos, postremū in mortē ipsam: atq; horū vnusquisq; mille valebat hostes, quippe qui mille occidere poterat, si Saul vicit mille, & Dauid decē millia. Nec tātū exercit⁹ sui salua maiori parte, sed etiā, quod maius est, integra. Integra siquidē fuit diuinitas, anima integra, corpus tertia die integrū, integrę deniq; heroicę illę virtutes, quibus eius mens ornata erat. Iesus præterea non vnā aliquā prouintiam vero Dei imperio subiugauit; insigni vsus victorię genere, nimirū sine cęde, & sanguine. Nā Romani si quādo vincebāt, magna eius victorię pars aut fanis cōsilijs Senatus tribuenda erat, aut militū fortitudini, aut fortunę pot⁹, quę in his quę huiusmodi sūt, dominatur. Nā varius est enēt⁹ belli, vt dixit Ioab: at Iesus sua ipsius sapiētia & virtute gloriosa victoriā de hostib⁹ cōsecutus est, etiāsi discipuli audito cōflictu per mortē crucis contristarentur; tametsi vnus in eorū persona diceret; *Abstine Dñe, nō erit tibi hoc:* etiāsi relicto illo per fugā omnes se subdlexerint, vt impleretur Prophetę verbū; *Torcular calcāui solus, & de Gētibus nō est vir meū.* Adde, quod victorię spolia, in varios distribuebātur: nā partim in militū & Imperatorū cedebant vsus, partim vero in ipsius reipublicę vtilitatem; hic vero omnia victorię spolia per Christū parta ad nos poti⁹ spectare vidētur, quā ad ipsum minimē indigētem, & qui se ipsum totum nobis donauit. Denique triūphus elatos, atq; superbos reddebat triumphātes, atque eos, de quibus triūphus agebatur, infelices, & calamitosos, cum vinētī magno cū dedecore in triūphū ducerētur: at Christi triūphus honestissimus extitit, atque modestissimus: vinctis quę, atq; triūphatis vtilis admodū fuit, & salu-

Bellorū ciuiliū victor minimē triumphabat.

Hostibus de quinque Christus gloriolē triumphauit, & de quibus.

1. Reg. 18.

Sine cęde & sanguine fuit Christi victoria.

2. Reg. 11. Christi virtus atque sapientia triumphatoris.

Matth. 16.

Infra. 26. Esa. 63. Christi magnificētia.

Eiusdem modestia insignis, atq; admirabilis.

Psal. 67. & Ephes. 4.

Quale Christi sit regnū.

Matth. 28.

Act. 1. Triplex Christi regnum Christus subiugauit.

Philip. 2.

Esa. 63.

Christus triūphator quam coronā adeptus, atq; diadema.

Psal. 8. & Hebr. 2.

Psal. 67.

taris, cū illos sui triūphi, & glorię participes reddiderit, siquidē ascēdes in altū; captiuā duxit captiuitatē: dedit dona hominib⁹. Hęc dies igitur, quā fecit Dñs, exultemus, & lætemur in ea. Nec verō hic, de quo differimus, triūphus impediari calūnnia potuit, vt olim apud Romanos Horatij, Pauli Emilij, L. Luculli, Marci Regis, & aliorū: quod in Christi regno omnia sint trāquilla, & quieta, cū etiā, in pace peragatur. Triūphū igitur egit quā citissimū, quia tertia a cōflictu die, cursu quatuor gloriofarum dotiū aduēt⁹; ablato saxo, quo claudebatur, morte perēpta, custodib⁹ exanimatis, & Iudæis calūnniatis, & præ dolore stridentibus rediuius surrexit: qui de demonib⁹ in eorū propria domo antē triumphauerat, & post quadraginta dies in cœlū cōscēdes, tertiū triumphaturus erat, vt ita trib⁹ regnis domitis, inferni, terrę, & cœli, merito eius nomini omne genu flectatur, cœlestiū, terrestriū, & infernorū. Et cœlestes tāti triūphi gloriā spectātes, & admirantes, dicerēt: *Quis est iste qui venit de Edo, tinctis vestib⁹, de Bora: iste formosus in stola sua, gradus in multitudine fortitudinis sue? Ego qui loquor iustitiā, & propugnator sum ad saluandū.* De corona huius victoris, & triumphatoris prædixerat Dauid; *Quis est homo, quod memor eius? aut filius hominis, quomā visitas eū? Minuisti cū palamius ab Angelis: gloria, & honore coronasti eū, & constituisti eum super opera manū tuarū.* Et iterū d' curru triūphi eius vaticinatur: *Currus Dei decē millib⁹ multiplex millia latatū. Domin⁹ in eis in Sinai in sancto.* Hęc igitur est dies, quā fecit Dñs, exultemus, & lætemur in ea. Omnibus profecto laudū præconijs celebrāda est hęc admirabilis victoria, qua Christus se ipsum sua charitate, & amore ad sacrificium pro nobis offerēdū deuicit. Expugnauit & Patris animū, quod nobis peccatorū remissionē largiretur. Deniq; nos ipsos tāto suo merito, & exēplo prouocauit ad hęc tantā benignitatē Dei agnoscendā, charitatēq; suā amplectēdā, atq; adeo ad vim nobis ipsis inferēdā, ne nostris cupiditatib⁹ viā misericordię Dei præcludam⁹. Hęc

ergo dies, quā fecit Dñs, exultemus, & lætemur in ea. Vel ergo, o Iudæe, redde nobis Christū mortuū; quē in sepulchro tot modis munito, derictas, vel saltē in eū suscipiari, nobiscū credē. Vanaq; est illa, techna; & infidelitatis plena: *Discipuli eius nocte perierunt, & furati sunt e in nabis dormitibus.* Nam quī sit verissimile, vt qui eū per fugā deseruerūt, eū mortuū, & militibus custoditū sedarēt? quomodo Apostoli pusillo animo præditi autē essent hoc facere, atq; id interpestiua nocte? aut quomodo tēpus illis vacabat, vt linteamina cōglutinata inuoluerēt, & sudariū explicarent? Quis credat, vniuersos custodię deputatos milites indulisse somno? aut quomodo dormientibus omnibus discernere potuerūt, Apostolos sustulisse corpus? Igitur Iudęe, si Christus suscitatus nō est, quomodo totus mūd⁹ in mortuū credere potuit? aut quomodo ad eius nomē auditum, aut crucē eius cōspectā cōtremiscūt demonia? Rursus si Iesus rediuius nō surrexit, vnde idololatria extincta est, totusq; mūdus ad crucis venerabile signū in genua prouoluitur? quomodo ab eius tēpore, vel paulo post gloriosissima Ierosolyma funditus euerfa est, tēplum sanctum excisū, Iudæorū natio olim Deo charissima, omnib⁹ suis ornamentis spoliata, vatibus destituta, libertate priuata, tāto cū dedecore per vniuersū orbē dispersa est? quis hęc aliq; quā ille ipse, qui diuina sapientia erat prædit⁹, & potētia illa efficere potuit? Agnosce igitur Iudęe radē Iesu diuinitatē, Mesiā tuū tibi promissū, de illius resurrectione noli cuiquā ambigere. Resurrexit enim sicut dixit per magnificā Sibyllarū vaticinia, per certissima Prophetarū oracula, per ipsas suas claras sententias, sicut per figurā Ionę, & tēpli reedificadi subobscure, ac recte testatus erat. Sicut dixit per testimonia Angelorum, qui se conspiciendos mulieribus non semel exhibuerunt. Hoc ipsum Pater testatur, dicens: *Filius meus es tu, ego hodie genui te: quod de resurrectione Christi intelligendum interpretatur Apostolus in Actis. Hoc ipsum Filius*

Ref. Iudæa deus Dominica resurrectionis calūniatoris & illud for.

Matth. 27. Infra. 28. supra. 26.

Exod. 31. & Rom. 9.

Deuter. 32. Dominica resurrectionis: varia testimonia contra Iudæos.

Matth. 12. Ion. 2. Psalm. 2.

Act. 13.

Psal. 3. Prædicat: Ego, inquit, dormivi, & separatus sum, & exurrexi, Et, Exurgam diluculo. Id ipsum Spiritus sanctus concionatur, cū ait: *Hodie si vocē eius audieritis, nolite obdurare corda vestra:* nā Paulus illud; *Hodie*, declarat esse diē resurrectionis, & quietis Dñi. Festatur hoc cœli, qui solito velociori Solis cursu iubar illo die præ gaudio præmi ferunt, vt Pēt. docēt Chylogog. Terra quoq; cōtestatur ipsa, quæ hanc of-fam tenere nō potuit, sed euomuit, vt ceterus Ionā. Inferi etiam, quia multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt: custodes ipsi, qui ad Angeli cōspectū exterriti sunt, atq; examinati: Iudæi quoque, qui accepta resurrectionis veritate à custodibus, pecunia numerata, signū illud mēdacio redemerunt. Contestatur & hoc constans ipsa Apostolorum prædicatio, signa ad hoc confirmandū plurima ab eis edita, sanguis innumerabiliū Martyrū pro hac veritate constabilienda effusus; mūdi deniq; totius ad Christi mortui, suscitatiq; fidem conuersio. Plurima sanē huiusmodi testimonia pro resurrectionis veritate producit Cyril. Ierosolymit. catechēsi. 4. ad quam lectorem videndi cupidum mittimus. Sed ne nobis contingat ad horam, sed potius perpetuū exultare, & lætari, danda nobis sedulo opera est, & pro viribus nitēdum, vt ad formā, & exēplar huius resurrectionis vitā nostrā cōponamus, atq; eō contēdēdū, vt omnia illa, quæ in Iesu resurrectione ad literam contigerunt, spiritaliter in nobis perficiātur, quemadmodum Apostolus docuit ad Romanos. Resurrectio siquidē Domini vera fuit, ac solida, non phantastica: nā ita dixerūt Apostoli: *Surrexit Dominus verē, & apparuit Simoni*: ita nostra à peccatis resurrectio simulata, aut fucata esse non debet, aut hypocrisis vitio contaminata. Tunc autē vera erit, si præcedat in nobis tremotus contritionis magnus dæmones exterrens peccantiū custodes. Debet habere visionem, vt appareat Simoni, hoc est, tāta vis pœnitentiæ, quæ hominem ad Sacerdōtē perducāt, à quo absolutio-nis recipiat beneficiū. Ac vt Christus

corā discipulis manducavit, & cōre-ctandū se præbuit, quō solidā suam resurrectionē ostederet: ita qui verē iustificati sunt à peccato, debent pane Verbi Dei, ac Sacramenti. frequenter refici; seq; ipsos per opera iustitiæ, & pietatis quali palpandos præbere. Secundo surrexit Christus citō, ac maturē, quia in aurora, diluculo; & valdē mane, indicans quā tēpestiuē debeamus iter virtutis ingredi: *Nō tardes*, inquit, *conuertit ad Dominum, & ne differas de die in diē*, Et, *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra*, & qui hodie vnū diem largitus est, crastinum non promittit. Sæpeq; contingit illud, quod dici solet, *Qui non est hodie, cras minus aptus erit*. Tertiō integra fuit eius resurrectio: Spiritus, inquit, carnē, & ossa nō habet, sicut me videris habere. Debet autē quisq; cū carne, & ossibus surge-re, vt sit debilis in se ipso, fortis autē in Christo: opus est præterea toto corde conuerti, vt contra omne peccatū decerter, atq; omnē virtutem assequi contendat. Quarto ad immortalē vitā surrexit, quia ampliū nō moritur, & mors illi vltra non dominatur: ita qui Egyptum semel deserit, corde ad illū nō reuertatur. Melius enim erat illis, diuinus ait Petrus, non cognoscere viam iustitiæ, quā post agnitiōnē retrorsū conuerti ab eō quod illis traditū est sacto mādato. Cōplures enim hodiē grauissimē peccare videmus, qui mox vt sacrū Paschæ tēpus elapsū est, tanquā canes ad vomitū redeunt, & tanquā fues lotæ, in volutabru luti. De qua re egregiē Bernard. serm. de resurrectione. Domini conqueritur: *Obnubilat, inquit, fratres solēnitatis lætitiā materiu tristior: sed ipseus plangimus solēnitatis iniuriam, quā dissimulare nō possumus, nec in ipsa, inō minus in ipsa. Proh dolor; peccandi tēpus, terminus recidendi, facta est resurrectio Saluatoris. Ex hoc nēpe comessationes, & crebritates redeūt, cubilia, & impudicitia repetūtur, & laxantur concupis. etijs frana; quasi ad hoc surrexerit Christus, & non magis propter iustificationem nostram. Sic honoratis miseri Christum, quem suscepistis? Venturo parastis hospiti-*

Secunda conditio. Eccli. 5. Psalm. 94. Ouid. lib. 1. de Remed. amo. Tertia conditio. Luc. 24. Quarta conditio. Rom. 6. 2. Petr. 2. Ibidem. Prouer. 26. Bern. ser. 1. de resurrectione sub finem.

Rom. 4. tum, constantes peccata cum gemitu; castigante corpora. elemosynas impendentes; & ecce susceptum proditis inimicis, inō exire compellitis, priore nequitias admittendo. Neque enim colabitio esse potest luci ad tenebras, Christi cum superbia, cum auaritia, cum ambitione cum fraterno odio, cum luxuria, cū fornicatione. Quid enim minus presenti debetur, quam venturo? Quid minus reuerentia resurrectionis tempus exigit, quam passionis? Sed vos (vt manifestum est) neurum honoratis. Nā si compateremini, & cōregnaretis: si commoreremini, & consurgeretis. Nunc autem ex sola consuetudine temporis, & simulatione quadam humiliatio illa processit, quæ non sequitur exultatio spiritualis. Propter hoc (vt ait Apostolus) multi infirmi & imbecilles, & dormiūt multi. Propter hoc crebra in diuersis regionibus hominū mortalitas, specialiter his diebus. Hæc ille sanē perquam salubriter admonens, & ad perseuerandum in nouitate vitæ exhortans. Quinto Christus non solus surrexit, sed cum multis; quia multa corpora sanctorū qui dormierant, surrexerunt: vt quisque intelligat quā gratum, & eximium præstet Deo sacrificium, qui ita à peccatis furgit, vt alios secum suo exemplo pertrahat ad agendam pœnitentiam, quos olim consortes in delictis habuit. Rectē proinde frater Domini dixit: *Si quis, inquit, ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eū, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore, & operiet multitudinē peccatorum.* Hoc ipsum promittebat Dauid, cum postulare vel iam sui delicti, cum inquit: *Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.* Sexto, fuit magna cum lætitiā coniuncta Domini resurrectio, quia solutis doloribus inferni excitatus est, & gauisi sunt discipuli viso Domino. Talem expedit esse nostram iustificationem, qua percepto Spiritu sancto Paracleto in diuinis delectemur. Nā vt in peccatoribus synteresis munere suo fungitur, mentem vexans, ac de delictis singulis vellicans, atque ex-

2. Cor. 6. 2. Tim. 2. 1. Cor. 11. Iaco. 5. Psalm. 50. Sexta conditio. Act. 2. Ioan. 20. Synteresis priam quid.

crucians; ita de benefactis commendat, & gaudium est iusto facere iudicium, & secura mens quasi iuge conuiuium: taleque debet esse gaudium, vt & ad discipulos, id est, ad iustitiæ, & pietatis cultores pertineat. Ita enim exceptus fuit filius prodigus, cū rediret à regione longinqua, qui conuiuio, & musica omnes domesticos exhilarauit; & per familias serio diceret: Epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuētus est. Postremò habuit illa Domini resurrectio quatuor dotes corporis glorificati, nimirum claritatem, impassibilitatem, subtilitatem, atque agilitatē: Has quoque in nostra spiritali suscitatione abesse non oportet. Claritate ornatur animus noster in cogitatione sui ipsius, ac diuinæ benignitatis: item dum malum animum, & malam mentem dæmonis cognoscit: cum mundi vanitatem, & fallaciam non ignorat: dum peccati teterrimam pestem, nosque suis blanditijs seducentem, ac corrumpentem, quasi à facie colubri sibi fugiendam agnoscit. Nā qui hæc habet, illud videtur implere: *Sic luceat lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrū, qui in cælis est.* Porro impassibilitatē iustus habet, quando nec alicui est scandalo, nec alter ipsi, nec offendit quenquam, nec offenditur: neq; in prosperis inflatur, nec in aduersis succumbit, sed sicut mons Sion non commouetur in æternum, qui habitat in Ierusalem. Subtilitatis dote præditus est, cum diuina mysteria non tantum intellectu, sed & effectu penetrat, & ab eis similiter penetratur, ac rapitur: nam viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Tunc verò agilitate præditus est, cum quisque pròptus est in fuga vitij, & posuit illi Deus pedes quasi ceruorū ad venatorū dæmonū technas, ac diligentiā eludendā. Rursus cū velox est in operatione virtutis, vt possit dicere; *Viam mandatorū tuorū cucurri, cum dilatasti cor meum:* Et cū præmij magnitudine allelus sic currit, vt comprehendat.

Prou. 21. Supra. 15. Luc. 15. & seq. Septima conditio. Gloriosi corporis dotes. Eccli. 21. Matth. 5. Psal. 124. Hebr. 4. Psal. 17. Psal. 118. 1. Cor. 9.

Matth. 28.

Quod si tuam resurrectionem improbi calumniantur, asserentes illam esse phantasticam, aut hypocrisis vitiatam, quemadmodum custodes in caput suum mentiti sunt, Christum non verè suscitatum, sed ab Apostolis sublatum asserentes; tu tamen propterea neque turberis, neque iustificationem tuam deseras. Nam ut Christus mendacium in se ipso vicit, & illorum calumnias in maiorem suam gloriam convertit, ita & in te quoque vincet, detegatque sua die summa cum gloria innocentiam tuam, atque iustitiam, hostesque tui, atque calumniatores cum angustia spiritus, ac gemitu dicent: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum astimabamus insaniã,

Sap. 5.

& finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Si igitur his circumstantijs decorata extiterit tua resurrectio, beatus eris. Beatus enim, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima. Verèque poteris non tantum propter Christum, sed etiã propter te ipsum, in quem tanta cum beneficiã virtus resurrectionis Domini deriuata est, dicere: Hac est dies, quam fecit Dominus: exultemus, & letemur in ea; & quod sequitur: O Domine saluum me fac, o Domine bene prosperare: Benedictus qui venit in nomine Domini, cui cum Patre, & Spiritu sancto gloria, honos, & imperiũ ab omni creatura ratione prædita semper reddatur in sempiternis seculis, Amen.

Apo. 20.

TRACTATUS II.

In quo differitur, quid sit nomine, & resurrectio, & quotuplex, quantusque, & qualis sit hic resurrectionis Dñi articulus.

Ezech. 1.

Superiori Libro figuram illam bouis, quæ erat à sinistris ipsorum quatuor explicatã nostra pro tenuitate tradidimus, quæ ad illã quoquomodo spectabant cõplectentes, in qua Christus infirmum se carne ostendit, & sacrificium pro nobis obtulit salutare, crucisque aratrum tulit, quo cordium nostrorum terram profcinderet, sanguineque suo irrigaret, atque excoleret: nunc de facie leonis tribus Iudæ agendum est: quæ propter eius incomprehensam virtutem, & insuperabilem fortitudinem, ab Ezechiele Propheta prædicatur existere à dextris ipsorum quatuor. Agnus igitur in cruce immolatus mutatus est in leonem, qui est fortissimus animalium, ac proinde illorum Rex: Hic est Leo ille de tribu Iudæ, qui oculis diuinitatis suæ apertis dormiuit, & somnũ cepit, &

Christus leo dicitur Iudæ dicitur stare à dextris ipsorum quatuor apud Ezechielem. Ibidem. Prouer. 30. Christi leonis propterea res aliquot. Apo. 5.

exurrexit: qui omnibus humiliatis, atque in terram prostratis pepercit: qui rugitu fortissimo catulos suos in lucem editos post triduum ad vitam excitat, quiq; cauda humanitatis suæ debebat vestigia diuinitatis delere, ne à superbis Iudæis venatoribus agnosci posset, aut capi. Atque ut leo rugitu suo ingentem qua præmitur, indicat famem, unde Petrus de Satana dixit: Sobrii estote, & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, querens quem deuoret: ita Dominus rugitu suæ prædicationis cõ tendebat, ut famẽ, & sitim animarum ardentem ad sibi illas incorporandum ostenderet. Ex quo rogatus à discipulis, Rabbi manduca, ille respondit: Ego cibum habeo manducare, quẽ vos nescitis: & ad mulierem dixit, Da mihi libere, cum siti animæ Samaritanæ teneretur. De hoc leone Iogẽ antè præ-

Psal. 3.

1. Pet. 5.

Scopus Christi prædicationis quiescit.

Ioan. 4.

Ibidem.

dixit

Gen. 49. Dominus Iesus cur catulus leonis dicitur à Iacob.

1. Reg. 17. Ecclesiastici 47. Catulus ille leonis quando ascendit ad prædam. Ioan. 12.

Marco foli datũ est Christi leonis fortia quæq; describere. Esa. 40.

Marc. vii.

Apo. 5.

Leoni propterea quid.

August. lib. 8. de Trinitate. c. 5. in fine tom. 3. Resurgere quid sit, secũdum Augustinum.

dixit Iacob: Catulus leonis Iudæ: ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubisti ut leo, & quasi leona: quis suscitabit eum? Dicitur Dominus Iesus Catulus Leonis: siue & Filius esset Dei fortissimi, quatenus Deus est; siue & in quantum homo, filius esset Dauid viri magnanimi, & inuicti bellatoris, qui cum adolescens esset, cum vrsis & leonibus ludebat. Rursus Iesus in pueritia, & adolescentia catulus erat leonis: ascendit in Crucem ad prædã; nam exaltatus à terra, omnia traxit ad seipsum, & sanctos Patres eduxit de sinu Abraham. Leo verò fuit, quando factus iam vir, rugitũ prædicationis emisit. Requiescens verò accubuit, quando repositus fuit in sepulcro, & anima eius à laboribus, & doloribus cepit quietem: tuncq; tãquam leona nos ut catulos suos peperit, & efformauit, & ad vitam suscitauit diuinã, profligato aduersario nostro diabolo. Hæc facies leonis Marco Euangelistæ impressa fuit, cui datum est fortia quæq; eius describere, inchoanti Euangelium suum à rugitu prædicationis suæ per Ioãnem Baptistã præconem eius: Vox clamantis, inquit, in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Rursus finem illi imponit, describens rugitum Christi suscitati per ora Apostolorũ, ait enim: Illi autem profecti prædicauerunt vbiq;: Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Atq; ob hanc causam factum est, ut Marci Euangelium in die Resurrectionis eius, & Ascensionis legatur. Namq; illa opera sunt leonis fortissimi, & victoris de tribu Iudæ: quæ admodum leo suo clamore excitat ad vitam filios, & saltu valet ad prædam.

Cæterum ut ad ea, quæ proposita sunt, oratio accomodetur nostra, explicemus primũ quid sit resurrectio. Beatus Augustinus lib. de Trinitate: Quid est, inquit, aliud resurgere, nisi reuiuiscere, id est, ex morte ad vitam redire? Damascenus verò lib. De orthodoxa fide ait: Resurrectionem autẽ dicentes, corporum intelligimus resurrectionem. Est enim resurrectio, secunda eius quod interijt, statio. Nam anima, cũ

immortales sint, quomodo resurgent? si quidem mortem desuientes, dicimus esse separationem animæ à corpore: Resurrectio omninò erit coniunctio rursus animæ, & corporis, & secũda iterataq; eius, quod dissolutum fuerit, ieritq; pessum animæ restitutio. Hæc ille, pulchrè describens vocem Græcam ἀναστας, siue resurrectionis Latinam. Ex quibus habes in primis, quod resurrectio propria sit corporis, non animarum immortalium: unde & in Symbolo Apostolorum profiteamur carnis resurrectionem. Quia etsi nomine carnis per Synedochẽ veniat homo quandoq; ut in his locis: Verbum caro factũ est: Videbit omnis caro salutare Dei: &, Ad te omnis caro veniet; nec enim solum corpus sine anima veniet ad te: tamẽ potissimũ dicitur carnis resurrectio, quia illa, quæ proprie est corrupta, & dissoluta, iterum erigenda est, atque anima restituta iterum viuificanda. Quia ergo resurgere, est iterum surgere, nempe vel à casu in terram, qui in eam cecidit, siue à casu in somnũ; propterea etsi possit quis dici quod surgat vel resurgat, siue cum in terrã decidit, ut Paulus, de quo dicitur: Surrexit Saulus de terra, apertisq; oculis nihil videbat: & Dominus paralytico dixit: Surge, tolle grabatũ tuum, & ambula: Siue cum quis post somnũ è lecto surgere dicitur: magis tamen proprie ille dicitur surgere, qui in somnũ mortis incidit: Unde illud: Nũquid qui dormit, non adiciet, ut resurgat? & Paulus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis; & illuminabit te Christus. Ideo sola corporis iterata viuificatio proprie resurrectio dicitur, ad quã vera mors necessario debet præcedere. Quamobrem qui tantum animorum deliquium passi sunt, aut ecstasim, & postea aut herbis, aut potionibus, aut alijs medicamentis sunt ad vitam reuocati, aut per se ipsos reuixerunt, non sunt proprie suscitati dicendi: quemadmodum Apollonius Tyaneus teste Philostrato, quandam puellam Romæ sub principatu Vespasiani ad vitam excitasse traditur, sed quæ revera mortuã nõ fuerat, sed animi perpeffa deliquium. Ad verã

Damasc. lib. 4. c. 28. initio. Secundũ Damascenum quid sit resurrectio. Mors quid sit.

Caro in Scripturis sæpe hominem significat, & vbi potissimũ. Ioan. 1. Esai. 40. & Luc. 3. Psal. 64. Carnis resurrectio proprie cur dicatur. Act. 9. Matth. 9.

Psal. 40.

Ephes. 5.

Varij modi resurgendi excluduntur.

Philostratus,

Ad veram resurrectionem quid requiritur.

Matth. 9.
Luc. 7.
Ioan. 11.

Resurrectio
quotuplex
fit.

Apocal. 20.

August. ho-
mil. 17. in
Apocal. sub
fin. tomo. 9.
Quæ sit resur-
rectio prima,
& quæ secun-
da.

Luc. 15.

Gen. 45.

Ephes. 5.
Coloss. 3.

autem resurrectionem, de qua hic ser-
monem institutum, non satis est eã-
dem numero animam aduenire, nisi
idem quoq; numero corpus illi con-
iungatur, quemadmodum in illis, quos
Christus viuens suscitauit, & in se i-
pso apertissimè ostendit. Sed de hac
re infra vberius dicendum est.

Explicandum deinde quotuplex sit
resurrectio. Nam hanc vocem aut stri-
ctim & propriè accipimus, vt defini-
tum est, aut largius, communiusque.
Quod si hoc posteriori modo acci-
piamus, duplex est resurrectio: altera,
animorum, qui per peccatū perierant,
ac mortui fuerant, & per gratiã
Dei ad iustitiam, & nouam vitã redie-
rant. Hæc dicitur à Ioanne resurre-
ctio prima: *Hæc est, inquit, resurrectio
prima: Beatus, & sanctus, qui habet partem
in resurrectione prima: in his secunda
mors non habet potestatem, sed erunt Sa-
cerdotes Dei, & Christi.* In quæ verba
Augustinus in Apocalypsi exponens
illum locum, ait: *Prima enim resurre-
ctio, qua à morte peccati ad vitam iusti-
tia anima resurgunt, toto nunc tempore
agitur: secunda verò, qua de terra pulue-
re ad vitam corpoream redeunt, in futu-
rum expectatur. Ipsa est enim qua resur-
gimus per baptismum, quia sicut prima
mors est, in hac vita per peccatum, ita &
prima resurrectio per remissionem pecca-
torum.* Hæc ille. De hac quoq; resur-
rectione prima loquitur Dominus in
parabola prodigi filij, cum dicebat:
*Frater tuus hic, mortuus erat, & reuixit:
perierat, & inuentus est.* Verùm hæc re-
surrectio impropria est, & metapho-
rica, sicut & mors ipsam præcedens
per metaphoram appellatur, quãquã
deterior, ac truculentior ipsa morte
corporis. Vbi etiam quis ex magno
aliquo mœrore, atq; tristitia, qua op-
pressus fuerat, lætum nuntiũ accipit,
quo exhilarescat, metaphoricè dicitur
reuiuiscere. Vnde Iacob audita vi-
ta, & gloria filij Ioseph, quæ mortuũ
existimabat, reuixit spiritus: quæ etiã
metaphorica est locutio, cũ nulla ve-
ra mors præcessisset. Ita etiã dicitur
à Paulo: *Surge qui dormis, & exurge à
mortuis: & si consurrexistis cum Chri-
sto, qua sursum sunt quærisse, & reliqua.*

At si strictè etiam verbũ resurrectio-
nis accipiamus, duplex quoq; est eius
species: altera, eorum, qui ad vitam
mortalem suscitantur, qualis fuit ille
puerorum, quos à morte Helias, &
Heliseus excitauerunt, & illius Prophe-
tæ, qui cõtractis ossibus Helisei mor-
tui, reuocatus ad vitam est, & illa ado-
lescentis filij viduæ, & altera filie Ar-
chisynagogi, & tertia Lazari, eorũq;,
qui simul cum Christo surrexerunt, &
Tabithæ, siue Dorcadis, quam Petrus
suscitauit, & adolescentis Eutychi (be-
ne profecto fortunati) quem de fene-
stra cadentem, ac extinctum suscitauit
Paulus. Altera species resurrectionis
est, ad vitam immortalem, & incorru-
ptibilem, qualis illa Christi fuit, tum
seipsum, tum beatam suam Genitri-
cem suscitando, & qualis erit omniũ
Sanctorum, qui postremo die ad vitã
beatam, & æternam euocandi sunt.
Nam de Christo dicitur: *Christus re-
surgens ex mortuis, itã nõ moritur, mors,
illi vltra non dominabitur:* & rursus de
alijs omnibus in genere idem Apосто-
lus ait: *Oportet enim corruptibile hoc
induere incorruptionem, & mortale hoc,
induere immortalitatem.* Sicut igitur
vitrum si in saxum aliquod collisum,
in multas ac minutas particulas fran-
geretur, dupliciter posset refici, atq;
refingi: vno modo instaurando illud
tale, quale prius erat, id est, fragile, &
casibus obnoxium; alio modo, reddẽ-
do illud forte, ac solidum, nulliq; ex-
positum fractioni: in illis habes exẽ-
plum prædictæ vtriusq; resurrectionis.
Rursus resurrectio ad vitam im-
mortalem bipartita est: altera quidẽ
probis, ac reprobis communis, quæ
in corruptionem, ac immortalitatem
complectitur; altera verò, quæ Chri-
sto, & pijs omnibus, & sanctis ppria
est, quæ non tantum corpus incorru-
ptibile, & immortale complectitur,
sed etiam adiungit ornamenta illa, &
dotes vitæ gloriosæ, nimirum impas-
sibilitatem, claritatem, subtilitatem,
atq; agilitatem, de quibus Apóstolus
in priori ad Corinthios. Hæc autem
ad gloriam resurrectio æternam, ab
Apóstolo nũcupatur immutatio, pro-
pter dona quibus corpus ornatur, &

Alterã diui-
sio.

3. Reg. 17.
4. Reg. 4.
Infra 13.
Luc. 7.
Matth. 9.
Ioan. 11.
Matth. 27.
Act. 9.
Infra 20.

Rom. 6.

1. Cor. 15.
Exemplum
resurrectio-
nis.

Tertia diui-
sio.

Glorioscor-
poris dotes
sunt quatuor.

1. Cor. 15.

Ibidem.

conso-

Piorum Re-
surrectio ad
vitã immor-
talem cur im-
mutatio ab A-
póstolo no-
minetur.

Iob 14.
Psal. 101.
& Heb. 1.

Philip. 3.

Quarta diui-
sio.

Ephes. 2.

Cur Paulus
nos conrefu-
scitatos, & cõ-
sedentes in
cœlestibus
dicat.

Corpora da-
mnatorũ vn-
de futurũ sint
in corruptibi-
lia.

consolidatur, ita vt quasi sit aliud, &
videatur aliud, cum tamen sit idẽ nu-
mero. Vt si vitrum effractum solida-
retur, & aureum, atq; clarissimum vt
Sol, pulchrumq; ac pretiosum, subti-
le quoq; ac sine pondere redderetur.
De hac immutatione ait Apóstolus:
*Omnes quidẽ resurgemus; sed non omnes
immutabimur: & Iob: Putas ne mortuus
homo rursus viuet? Cunctis diebus, qui-
bus nũc milito, expecto donec veniat im-
mutatio mea: & de cœlis, qui suo mo-
do glorificandi sunt, ait Propheta: Et
sicut opertorium mutabis eos, & muta-
buntur.* Deniq; Paulus vno verbo hæc
immutationem expressit, cum dixit:
*Reformabit corpus humilitatis nostræ,
configuratum corpori claritatis suæ.* Po-
stremo, hæc resurrectio gloriosa ad-
huc subdividitur: nam vt beatitudo
alia est in re ipsa, alia in merito, siue
spe; ita resurrectio alia quidẽ est, quã
in postremo die omnes pij, & electi
suscitati actu possidebunt, alia verò,
qua nunc omnes iusti in spe fruuntur,
de qua Apóstolus ad Ephes. scripsit:
*Deus autẽ, qui diues est in misericordia,
propter nimiam charitatem suam, qua di-
lexit nos; & cum essemus mortui pecca-
tis, conuiuificauit nos in Christo, cuius
gratia estis saluati, & cõresuscitauit, &
consedere fecit in cœlestibus in Christo
Iesu.* Vbi Apóstolus nos conresuscita-
tos tradit, & consedentes in cœlis, nõ
quidem actu ipso in nobis, sed actu in
Christo capite, cui debent membra
conformari, in nobis verò iure, & me-
rito, certa q; spe, & fiducia. Hac autẽ
resurrectione destituta erunt corpora
damnatorum, quæ tũc erũt incorru-
ptibilia, non ex vlla dote in corpus
damnati redundante, quia eiusmodi
corpora dotibus carent; sed partim
quidem ratione secundum naturam,
partim verò supra naturam. Nam ces-
santibus sphaeris cœlestibus à motu
suo naturali per virtutem Dei super-
naturalem, consequitur vt omnes ge-
nerationes rerum, & corruptiones
suapte ingenio, & natura quiescant,
ac desinant. Accedit & alia ratio su-
pra naturam, nempe perfecta corpo-
ris per animam informatio, quæ cor-
pus facit corruptionis expertum, vt do-

cet B. Thomas in libris contra Gentes.
Atq; hæc informatio diuinæ iustitiæ
distributiua est effectus, quod vltio ma-
lorum valeat esse perpetua. Et hæc-
nus de primo.
Ad secundum dicendum est, hunc
articulum resurrectionis Christi, qui
in se quoq; includit resurrectionem
nostram, tanquam causa suũ effectũ,
vitæ nostræ instituendæ, ac moribus
hominum componendis summè ne-
cessarium, iocundissimum quoq; ac
desiderabilem valde, vtilissimum de-
niq; atq; luminĩ rationis naturalis oc-
cultissimum esse. Cæterum quod tanti
mysterij gustum, & fructũ simul per-
cipias, dicta omnia, & singula pecu-
liariter sunt explicanda, atq; expediẽ-
da. Quod igitur hic articulus maxi-
mi momenti sit, nostræq; salutis sum-
mè intersit, ex his quæ sequuntur, ra-
tionibus euincimus. Illo etenim de
medio sublato, non aliter viueret ho-
mines, ac iumenta, totusq; conatus no-
ster ad voluptates carnis, blandimen-
taq; huius vitæ captanda tenderet, &
quasi Epicurei diceremus: *Manduce-
mus, & bibamus; cras enim moriemur.*
Audi Salomonem in libro Sapientiæ
dicentem: *Dixerũt impij cogitantes a-
pud se non recte: Exiguum, & cum tadia
est tempus vitæ nostræ (quod verũ qui-
dem est, sed malè inferunt ex his ver-
bis falsa quæ subiungunt) & non est
refrigeriũ in fine hominis.* (Hoc falsum
est, nam nunquam magis inuenit ius-
tus refrigerium, quàm tunc, iuxta il-
lud: *Iustus si morte præoccupatus fuerit,
in refrigerio erit.*) Et *Non est qui agni-
tus sit reuersus ab inferis.* Et merito qui-
dem: quia si frequẽter damnati ab in-
feris redirent, non esset verum, quod
in inferno nulla esset redemptio: &
Christus non misisset nos ad Legem,
& Prophetas; tanquam ad certiora, &
solidiora testimonia: *Habent, inquit,
Moysem, & Prophetas; audiant illos. Si
Moysem, & Prophetas non audiunt; neq;
si quis ex mortuis resurrexerit, credent.*
Nã surrexit ab inferis Lazarus; & cũ
restaretur quæ viderat, cogitauerunt
Iudæi, vt & Lazarum interficerent.
Surrexit, deinde Christus, & multa
corpora Sanctorum qui dormierant,

B. Tho. lib.
4. contra
Gent. c. 97.
tom. 9.

Qualis ac
quæritur sic
hic resurre-
ctionis Domi-
ni articulus.

Ratio pri-
ma.

1. Cor. 15.

Sap. 2.

Impiorũ vo-
ces, animæ
immortalita-
tem negan-
tium apud Sa-
lomonem.

Infra 4.

Luc. 16.

Ioan. 11.

Infra 12.

Matth. 27.

cū eo surrexerunt: & venientes in Sā
ctā ciuitatem, apparuerunt multis. Et
tamen demō tot spicula mendaciorū
in resurrectionem iaculatus est. Adū
gūt impij: *Quia ex nihilo nati sumus,
& post hoc erimus, tanquā non fuerimus,*
quibus verbis animæ immortalita-
tē impij negare videntur. Neq; aūt:
Ex nihilo nati sumus, quasi agnoscat
creationē, qua Deus ex nihilo res ad
esse pduxit: quia si hoc agnoscerent,
proculdubio & animos in æternum
permanere posse, sicut & illos beatos
Angelorū spiritus intelligerent; sed
animā quasi rē vanā, ac breui tēpore
interiturā, ex nihilo productam affir-
mant. Ex quo adiunctunt similitudines
quasdam, quibus animā aut fumo, aut
scintillā, aut molli aeri comparant,
dicēdo; *Quoniam famus afflatus est in
naribus nostris; & sermo, scintilla ad cō-
mouēdū cor nostrū: quia extinctus cinis
erit corpus nostrū, & spiritus diffūdetur
tanquā mollis aer,* & reliq. Quibus in
verbis videtur insinuare quatuor fal-
sas opiniones de anima, quas Aristo-
teles reprobat in lib. De anima. Prima,
fuit Heracliti, asserentis animam esse
vaporem; quē impij dicunt fumum, ac
flatū. Secunda fuit Diogenis, qui di-
cebat, animā esse aerem, quem impij
vocāt sermonem, quia sermo est vox
significatiua, & articulata; vox autem
nihil est aliud, quā aer percussus.
Tertia fuit Hipparchi, atq; Democri-
ti, essentiā animæ esse ignem; quem
impij hīc vocant scintillam. Quarta
fuit Melisi Italici, ponētis animam
esse vim quandam mouentem, ac ciē
tē corpus; quæ hīc designatur in illis
verbis: *Ad cōmouendum cor nostrum.* In
quibus innumeras alias, & vanas de
anima sententiās includi voluit Spi-
ritus sanctus. Quibus ppositis paul-
lō post inuitant se mutuo impij ad vi-
tā iocunde, & cū voluptate transigē-
dam: *Venite ergo (inquit) & fruamur
bonis qua sunt, & vtāmur creatura tāquā
in iuuetute, celeriter. Vno pretioso, & vn-
guētis nos impleamus, & nō praterat nos
flos tēporis. Coronemus nos rosis, antequā
marcescant: nullū praxū sit quā nō pertrā-
seat luxuria nostra. Nemo vestrum exors
sit luxuria nostra: vūq; relinquamus si-*

*gna latitia: quoniā hac est pars nostra,
& hac est fors nostra.* Hæc impij, pessī-
me ratiocinantes, & ex principijs fal-
sis falsissimas propositiones colligē-
tes, per quas se in omne genus vitij,
atq; flagitij præcipites dedāt. Et qui-
dē nō omnino inepte ex mortalitate
animæ diuinæ articulū prouidentiae
denegāt. Nam etsi subtiliter quidem
Scot^o disputet, viro politico cōgrue-
re, vt se in vitæ discrimen pro patria
obijciat, sicut pars pro toto se expo-
nere solet, etiāsi animam immortalē
ignoret: tamen cū ad praxim venitur,
etiāsi maxime disputes, dē virtute actū
erit, si resurrectionē carnis, & animæ
immortalitatē de medio tollas, & quā
vtrūq; dictorū necessariō cōsequitur,
vitā æternam. Vt iure hī duo articuli
cōiuncti in Symbolo sint, nempē car-
nis resurrectio, & vitæ æterna. Pulchrē
igitur Damasc. lib. De ortho. fide scri-
bit: *Ipsū igitur corpus quā corruptitur,
& dissoluitur, idē resurget incorruptibi-
le. Nō impotens enim est is, qui in princi-
pio ex puluere terra ipsum constituit, rur-
sus resolutū, & cōuersum in terram, ex
qua sumptū fuerat, secundū cōditoris di-
ctū, iterato suscitare illud. Nā si non est
resurrectio, māducemus, & bibamus, & vo-
luptuariā, deliciosāq; vitā trāsigamus.
Si nō est resurrectio, in quo differimus à
rationis expertibus? Si nō est resurrectio,
beatas dicimus agrestes feras, iocundā,
tristitiāq; carentē deducentes vitā. Si nō
est resurrectio, neq; Deus est, neq; prou-
dentia, sed casu cuncta ducuntur, & ferū-
tur. Ecce enim videmus cōplures iustos
penuria laborātes, & iniurijs affectos, ne-
q; vnū in presentī vita adeptos praxidū;
peccatores autē, & iniūstos, diuitijs, & o-
mnib^o delicijs affluētes. At quis hoc iusti
iudicij, aut sapientis prouidentiae opus, qui
pbe sapiat, existimābit? Erit igitur, erit
resurrectio. Nā Deus iustus est, & ijs qui
sustinent eū, mercedis retributor effici-
tur. Si igitur anima solā virtutis certa-
minibus cōsistit; & solā coronabitur. Etsi
solā in voluptatib^o implicitā fuit; & ipsa
solā iuste punietur. Sed quia neq; subsiste-
bat separata, neq; virtutem, neq; vitium
trāsegit anima sine corpore; iuste ambo
simul ad retributiones sūt fabricata. Ha-
ctenus egregie Damasc. Deinde pro-*

Scot. in 4. dist. 43. q. 2.

Ioan. Damasceni docta atq; elegans mortuorum resurrectionis demonstratio. Damascen. lib. 4. De ortho. fid. c. 28. initio. Gen. 2. 1. Cor. 15.

Psal. 72. & seq.

Secunda ratio pro eadē veritate.

2. Cor. 5.

Apocal. 6.

Vnde hominē exultat tātus importauit appetitus.

Cicero in orat. pro Archia poeta, & episto. ad Lucium.

Psal. 111. Tertia ratio.

positus articulus resurrectionis sume
est optabilis, atq; iocūdu. Nam cuiq;
rei naturali insitus est appetitus nō so-
lū ad esse, & bene esse, sed etiā ad diu-
turnū esse, & quantū potest, corrupētū
resistit; vsq; adeo, vt etiam lignum dū
cōburitur, stridorem quendā edat, &
laeymas fundat, eo qd sui esse iacturā
faciat. Quāobrem quæuis res suæ natu-
ræ rectū statū appetit, & quoad eius
fieri potest, ppetuari desiderat. Quare
hoc inditū, & naturale desiderū expri-
mens Apostol. *Nolumus, inquit, expo-
liari, sed superuestiri, vt absorbeat quā
mortale est, à vitā.* Et quia hæc expolia-
tionē à corpore, anima euadere nō po-
test; hinc separata corpori suo reuniri
appetit. Quare in Apocalypsi animæ
interfectorū propter verbum Dei, cla-
mant sub altari: *Vsquequo Dñe (sāctus,
& verus) nō iudicas, & nō vindicas san-
guinē nostrū de ijs qui habitant in terra?
Et data sūt illis singula stola alba;* in qui-
bus gloria animarū d̄scribitur; donec
restituātur corpora. Hinc perpetuitatis
appetitus naturā rebus omnib^o iu-
ditus talis est; vt quæ non possunt in
indiuuido permanere, ac seruari, saltē
in specie perpetuari velint. Et hinc or-
ta est tāta famæ, & memoriæ sui appe-
titio, tātaq; humanæ gloriæ fames, ac
sitis, vt cū homines mortem effugere
nō valerēt, saltem in specie, hoc est in
filijs, & qui in filijs nequiuere, saltem
in lapidibus, æternisq; fabricis, ac ma-
gnificis monumentis, aut in præclaris
à se conditis voluminibus eorū nomi-
na vel in ipsis libris à se editis de con-
tinnenda fama (quā Cicero acutē ani-
maduertit) suorū maxime nominum
adscriberent titulos; atq; ita post mor-
tem esse saltem cognitum haberēt, qd
est valde tenue, & inane, & ab homi-
nū duntaxat mentibus fabricatū, atq;
confictum. Cumq; illi pro re tā vana,
ac minuta vitam mortū exponere non
dubitarent; quid ergo modo pro vita
immortali, & æterna memoria apud
Deum cōparanda facere nos oportet,
aut quā dimicationem subterfugere?
Quia in memoria æterna erit iustus:
ab auditione mala nō timebit. Tertio,
veritas hæc, vtilitatem parit quā ma-
ximam: nā hinc gloriæ cœlestis confi-

deratio, illinc verō suppliciorum ge-
hennæ meditatio, vehemēter & ad bo-
num amplectendū excitant, & à vitio
declinando reuocant. Nullus autē cœ-
lestia hæc præmia nouerat, vt de illis
testari posset, præter illum vnigenitū
qui est in sinu Patris, & qui omnia no-
bis enarrauit. Nam si illa quæ in terra
sunt, inuenit homo eū labore, vt testa-
tur Salomon; quæ autē in cœlis sunt,
imō quæ supra cœlos sunt posita, quis
inuestigabit? De gehenna verō, atque
eius supplicijs nullus testabatur: nam
vt dicitur in lib. Sapientiae, non est ag-
nitus qui reuersus sit ab inferis. At
Iesus tanquā testis oculatus de vtroq;
idoneē testari valet, quia ipse sibi tē-
stimonium perhibens, inquit: *Nemo
ascendit in cœlum, nisi qui descendit de
cœlo Filius hominis, qui est in cœlo.* Po-
test etiā pœnas inferni enarrare, quia
ipse fuit inter mortuos liber: quem
Deus suscitauit solutis doloribus in-
ferni. Atq; hīc articulus de Christi re-
surrectione, summa quædam totius fi-
dei existit, atq; compendium. Ponit
enim, incarnationem Filij Dei, ac mor-
tem præcedere: & addit vitam immor-
talem, & diuinitatē: quia prædestina-
tus est Filius Dei in virtute, secundum
Spiritus sanctificationis, ex resurre-
ctione mortuorum. Quī etiā ex mor-
tuis victor resurrexit, cœlos haud du-
bie potest conscendere: declaraturq;
peccati, mortis, inferni, diaboli, ac
mundi illustris victor, & per cōsequēs
potest nos beare, & animam beata suę
deitatis visione coronare, corporaq;
nostra ad immortalitatem reuocare,
dortibusq; gloriæ ea illustrare, ac de-
corare, vt configurentur corpori cla-
ritatis suæ. Quare Petrus merito scri-
bit: *Qui secundum misericordiam suam
magnam regenerauit nos in spem viuam,
per resurrectionem Iesu Christi ex mor-
tuis:* & Paulus frequenter pro summa
omnium articulorū Christi proponit
resurrectionem. Hinc Timotheū hor-
tatur: *Memor esto, Dominum Iesum Chri-
stū resurrexisse à mortuis:* id est, Huius
articuli memineris, in quo summa fi-
dei videtur consistere. Et ad Ephesios:
*Non cesso gratias agere pro vobis, memo-
riam vestri faciēs in orationibus meis, vt*

Quid conferrat resurrectionis veritas.

Ioan. 1.

Sap. 9.

Supra 2.

Ioan. 3.

Psal. 87. Act. 2.

Rom. 1.

Philip. 3.

1. Pet. 1. Quid Petrus precipue de hoc articulo senserit resurrectionis.

2. Tim. 2.

Ephes. 1.

Colos. 2. Infra 3.

Deus Dñi nostri Pater gloria, det vobis Spiritum sapientia, & reuelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis qua sit spes vocationis eius, & qua diuitia gloria hereditatis eius in sanctis, & qua sit supereminēs magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus secundū operationē potentia virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illū a mortuis. Hęc ille, non cessans frequēter inculcare, & ante oculos fidelīū proponere istā tam solidam, & fidelcs omnes edificantem, atq; recreātem veritatē. Quare Ecclesia Spiritū Pauli secuta, per quadraginta dies cōtinuos festinam resurrectionis solennitatē præter omnes dies Dominicos, quos illi per totum annum cōmemorandæ adscribit, singulis annis cele-

brari à fidelibus voluit, quò fortius illam filijs suis imprimeret, ac eius dulcedinem, iocūditatemq; magis degustandam præberet. Oculos igitur in altū attollamus, terrenaq; hęc omnia despiciamus, pedibusq; cōculcemus, & in vnum Iesum vitæ, mortisq; autorem, potentissimumq; seruatorem mentis oculos defigamus, illū vnum agnoscamus, in illum omnes nostras cogitationes iactemus, illū omni religionis cultu prosequamur, illū imitatione effingere, efferre, adnitamur, ab eo nos, nostraq; omnia reg; & gubernari gaudeamus, cui cum Patre, & Spiritu sancto, summus sēper honos, gloria, maiestas, & imperiū ab omni creatura ratione prædita impendatur in seculis sempiternis. Amen.

Dominica dies ab Ecclesia quare sit instituta.

TRACTATUS III.

IN Quo differitur, quā abdita reconditaq; extiterit humanæ rationi resurrectionis veritas.

Rexcusimus superiori tractatu, quam sit necessarius ad vitam humanam rectē instituendam resurrectionis articulus, quantaq; sit vtilitatis, ac iocūditatis: iam illi adiungēdum, quā sit humanæ sapientiæ, atq; rationi occultus, ignotus, atq; imperuestigabilis. Vnde nullus Philosophorum, atq; eorum omnium, qui sapientia excellēbant, statū illum gloriosum animæ cū corpore suscitato coniunctæ, iustis omnibus postremo die retribuendū, nec cōiectare quidē, aut diuinare, nedum inuestigare potuit. Etsi enim plurimæ fiant rationes, minimeq; contemnendæ pro animæ immortalitate firmandæ, quas partim B. Thom. multis in locis, sed præsertim in libris cōtra Gentes, & Nicol. Cusanus, & Martilius Ficinus, qui plurimis voluminibus præ ea veritate decertauit; tamē, vt quidā tradunt, non omnes Mathematicæ existunt, neq; certā fidem omni prorsus

exclusa formidine gignere valent. Quanquā etiam B. Paulus, atq; alij veteres Patres similitudines, & exempla pro stabilienda resurrectione producant, eò tamen tantum tendunt, vt declarent resurrectionem Deo minime esse impossibilem, nullæ tamen fiunt rationes demonstrantes, aut vehemēter persuadentes. Vt merito proinde immensas atq; immortales gratias Christo Dei Filio agere debeamus, qui nos ad certā, indubitātāq; finis nostri gloriosi, & perpetuæ felicitatis status cognitionem per fidem solus perduxit. Quod, ne tātū videamur dixisse, nonnullis erit à nobis rationibus comprobandum. Et primo quidē nemo ignorat eatenus re se habere ad cognitionem, quatenus se habet ad naturā, & essentiam: at verò illa quæ naturam prorsus excellunt, ex naturæ principijs fieri nequeunt: ergo nec per eadē principia eatenus cognosci valent vt demonstrantur, persuadentur. Re-

Veritas resurrectionis mor tuorum sola fide perfecte persuaderi, & percipi potest.

Scot. in 4. dist. 43. q. 2. 1. Cor. 15. & seq.

Prima ratio ad probādū, resurrectionē mortuorū naturaliter ostēdi non posse.

Philosophorum ingentij tarditas & hebetudo.

D. Thom.

Nicolaus Cusanus. Marsi. Ficinus.

Aristot.

Idem lib. 2. De genera. text. 70.

Secunda ratio.

Hierony mo. initio. August. lib. 13. de Trin. 6. 9. tom. 3.

resurrectio autē proculdubio supra naturā est, ergo per naturæ principia cognosci non valet. Quòd verò resurrectio p naturales causas fieri nequeat, imò nec corruptum quicquam possit idem numero redire, probatur ex Aristotele in Prædicamentis, qui à priuatione ad habitū impossibilem dicit esse regressum. Intellego autē impossibile naturæ ipsi, non naturæ auctori Deo. Idem etiam Aristotel. in lib. De ortu rerum, & interitū apertē asserit, q in his inferioribus corruptū potest idē specie, non tamen numero redire: quia producit hoc numero nunc, & non aliud, non ob aliam causam, nisi quia ista singulari actione producit quæ ad hunc terminum ex natura sua definita est. Et quia istæ conditiones indiuiduæ, ac singulares, potissimum verò temporis, motusq; interrupti redire nō possunt, nec idē temporis momentū ante esse potuit, vel postea, fit, vt agens naturale nec ante, nec postea possit producere, nec modò possit eisdē speciei alium quā istum effectū gignere. Atq; hęc est causa cur homo in vniuersum nequeat eūdem filium, quē antegenuit, rursus pducere, siue corruptus fuerit, siue superstes; nec eadem arbor eundem numero fructū generare, nec deniq; vlla causa bis eundem numero effectum. Deinde pbat, quia potuerunt quidem mundi sapientes nonnullis rationibus animæ immortalitatē venari, sed illud agrē, & cū difficultate, at resurrectionē minime, vt Hieronymus, & Augustinus testantur. Prior quidem in epistola ad Heliodorum sub initium, in hūc modum scribens: *Immortalem animam, & post dissolutionem corporis subsistentem, quod Pythagoras somniauit, Democritus non credidit, in consolationē damnationis sue Socrates disputauit in carcere: Indus, Persa, Gotthus, Ægyptius philosophatur.* August. verò lib. de Trinit. *Humanis quippè (ait) argumentationibus hæc inuenire conantes, vix pauci magno præditi ingenio abundantes otio, doctrinisq; subtilissimis eruditi, ad indagandam solius animæ immortalitatem peruenire potuerunt. Cui tamen animæ beatam vitam nō inuenerunt stabilem, id est, veram. Ad mi-*

serias eam quippè vita huius etiam post beatitudinem redire dixerunt. Hęc illi. Quòd verò corporum resurrectionē nullus lucerna rationis naturalis attingerit, testatur idem August. lib. De ciuit. Dei, cū de Porphyrio, & Platone mentionem facit. Cyril. quoq; in Iulianum Apostatam resurrectionē irridentem, producit Platonem, dicentē lib. De republica, quosdam Dei voluntate immortales factos: qui etiam cōmemorat heroem quendam, qui in Armenia mortem occubuerat in prælio dimicando, post aliquot dies resurrexisset. Videbatur enim Platoni sermonem de resurrectione, vt verū admitendum, quanquam reuera Plato resurrectionem corporum eum dotibus gloriosis, qualem Fides docet in Christo, & electis futuram, & qualem nos credimus, prorsus ignorauerit. Ad hæc vt videas quam remotæ essent Philosophorū mentes ab huius articuli notione, testatur Lucas in Actis q prædicante Paulo Athenis de resurrectione Christi, Athenienses audientes tāquam rem nouam, & inauditam, aiebant: *Quid vult seminuerbis hic, dicere? Alij verò, Nouorum demoniorū videtur annuntiator esse,* quia Iesum, & resurrectionem annuntiabat eis. Idem rursus refert, dum Paulus de castitate, iudicio, & resurrectione apud Festū, & Agrippam Regē differeret, Festus magna voce dixit: *Insanis Paule, multa telitera ad insaniam conuertunt.* Fuerūt tamen inter Philosophos tres sententiæ, quæ aliquo modo resurrectioni viderentur fauere, nulla tamen illarum ad eam, quam Christiani prædicant, resurrectionem agnoscendam peruenire potuerunt. Quidam enim illorū ponebant palingenesiam, vt Augustinus docet, nempè quòd certis cœlorū periodis orbis ad sua principia reuertentes eosdem prorsus facerent effectus: nā ex iisdē causis vbiq; iisdē prorsus deriuantur effectus. Duo autē fuerūt horū Philosophorū placita. Empe docles enim, vt testatur Aristot. infinities aiebat mūdū per circulū ad eadē redire, qua ratione necesse erat, vt anima ad idē corp⁹ cōpleto circulo remearet, idq; naturalivigenerationis.

Idē lib. 28. De ciu. Dei, cap. 26. tom. 5. Cyril. lib. 7. aduersus Iulian. in fin. tom. 3.

Plato lib. 10. De republica. sub finē. Corporum resurrectionem qualem concesserit Plato. Act. 17.

Infra 26.

De corporū resurrectione quadruplex Philosophorum opinio.

Aug. lib. 12. De ciu. Dei cap. 13. tom. 5.

Aristot. lib. 1. Phys. text. 32.

August. lib. 22. De ciu. Dei, cap. 28

Palingenesia quid.

Plato.

Adrastia dea inuitabiliū regina legū.

M. Tullij de transmigratōne animarum commēta vantisima Tertul.

Aristot. lib. 1. De anim. tex. 52. & 53. De periodo magni circuli signētum Empedoclis. Ptolemaus.

Ecclesi. 1. De reuolutōne seculorū, quibus eadē numero redeat, opinio consutatur scripturis atque rationibus.

August. lib. 12. De ciu. Dei. c. 13. tom. 5. Rom. 6.

At Pythagorici, & Platonici aliā huius palingenesiæ rationē tradunt. Nā, vt refert August. lib. De ciu. Dei, M. Varro in libris de Gente Populi Romani scripsit, Genethliacos quosdam fuisse, qui docerent hominis palingenesiam, id est, corporū resurrectionē, in annis quadringentis confici, vt elapso illo tempore eadē anima in idē corpus, cui prius erat alligata, ingrediatur. Plato verō in Phædone, quem Dialogum de pulchro inscripsit, De animorum transmigratōne, quæ Pythagoræ fuit sententia, scripsit: vbi regulam Adrastiæ deæ, id est, inuitabilis numinis, quod anima quæcunque Deum comitata aliquid verorum inipexerit, in aliud corp⁹, scilicet in geniturā, aut Regis, aut viri Philosophi sit: trāsmigratura. Cuius rei & Cicero fecit mentionē in somnio Scipionis, qđ fragmētum est librorum de Republica: vbi etiam fabulatur, Euphorbō in Pythagorā transmigrasse, & in pauum Homerū; vt Tertullian. est autor in initio lib. De resurrectione carnis, vbi ait, illos resurrectionis veritatem prælibasse, non tamen profus atigisse. Hanc trāsmigratōnis opinionem in corpora varia producit Aristoteles lib. De anima, atq; illam impugnat. Periodus verō magni circuli secundū Empedoclem, erat triginta sex milliū annorū: quia secundum Ptolemæum, octaua Sphæra, quæ & Stellata dicitur, secundū motum diurnum in centū annis mouetur ab Occidente ad Orientem vno gradu. Et cum orbis trecentos sexaginta gradus contineat, fit vt triginta sex millibus annorum toto circulo peractō, orbis ad idem pūctū redeat. Ad quod spectare dicunt illud Ecclesiasticis: Quid est quod fuit? ipsū quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum qđ faciēdum est? Nil sub Sole nouum, & quæ sequūtur. Sed merito Augustinus refellit hanc sententiam, vt falsam, & sacris literis contrariam. Nam secundū eam non solum mortui resurgerent, verum etiam iterum atq; iterum occiderent, atque orirentur posita mundi æternitate. Et tamen testatur Paulus ad Romanos; *Christus resurgens ex mortuis iam non*

*moritur, mors illi vltra non dominabitur, & de nobis alio loco testatur: Nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiā Christo in æra, & sic semper cum Domino erimus; & Dauid: Tu Domine seruaabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum. Illæ etiam rerum reuolutiones, veræ felicitati, & veræ gehennæ aduersantur, de quibus: Ibunt hi in supplicium æternum; iusti autem in vitā æternā. Istos quoq; notauit Dauid, cum dixit: In circuitu impij ambulat. Verbum verō Ecclesiasticis non intelligitur de circuitu rerum quantum ad numerū, sed quantum ad speciem: quia dum hi moriuntur, alij nascuntur eiusdē speciei: quemadmodum Sol postquam oritur, occidit, & iterum oritur; & aqua fluminis intrans mare, iterum redit in fontem, vt possit remeare in mare. His accedit, quod mundus tot annorū millibus nec durauit, nec duraturus est. Fauent quoq; rationes. Nā vt Thebit cōtra Ptolemæū scribit, octaua spheræ stellata non est primum mobile, sed supra illam est nona spheræ superior, quæ motu illo gradationis mouetur. Quæ etsi possit illo annorū curriculo ad idem punctum redire cum octaua; tamen cum octaua spheræ, quæ ratione Solis, ac Stellarum, plurimū ad generationem horum inferiorum infuit, non erit in eodem puncto: imò nec orbis planetarū, quorū aspectus etiā ad id conferunt. Quare ex primo recursum ad primum mobile, nō sequitur eisdem effectus redire. Postremò, qđ maxime vrget, est: quoniam ad hoc vt iisdem numero effectus redeant, nō satis est eadē causa efficiens, & materia, sed exiguntur eadē indiuiduæ cōditiones, vt hic, & nunc; & tamen idē tempus redire nequaquam potest. Nec probant, vel demonstrāt in primis exēpla Pauli allata & grano seminato: *Insipies, inquit, tu quod seminas, nō uiuificatur, nisi pri⁹ moriatur. Et quid seminas? nō corpus qđ futurū est, seminas, sed nudū granū.* Nā certū est, atq; exploratū, granū mortuū non esse idem numero cū eo qđ resurgit, etsi sit idē specie. Similiter dicendū de multis alijs exēplis quæ adijci solent, vt de*

1. Thebal. 4

Psal. 11.

Matth. 25.

Psal. 11.

Ecclesiastes cū ait: Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est, quem sensum habeat.

Ecclesiasticis 1.

Thebit.

Vt idem numero effectus redeat, quid necessario requiratur.

Contrariæ opinionis argumenta soluntur. I. Cor. 15.

Secundum argum.

Tertium argum. August. lib. 13. de Trinit. c. 8. in initio, tom. 3.

Alexandri Macedontis infinita gloria cupido.

Naturale aut quid tribus modis dicitur.

Ioan. 9.

phœnice, de bobyce, aquila renouata, itē de sigillo eodem imprimēte literas in eādē numero cera: nō enim sunt numero eadē literæ, si deletis primis, alias specie imprimat. Secundo, nō demonstrat resurrectionē futuram desiderū naturale, qđ haber anima ad corpus suū: ergo ne illud frustra datū esse videatur à natura, videtur quod aliquando sit explendū. Sed ad hoc argumentū respōdere possēt Philosophus, qđ etsi habeat naturalē inclinationē ad corpus, illā tamē satiat, postquā in ipsum infūdatur: at verò postquā ipsum exiit, quia nō potest ad ipsum naturaliter redire, vt ratio naturalis demonstrat, nihil illius inclinationis illi supererit amplius, vel si super fuerit, per contēplationē substantiarū separatarū satiari & sedari poterit. Nec tertio obstat August. qui lib. de Trinit. hominē asserit natura appetere beatitudinē, quæ cum in hac vita haberi nequeat, quia nulla re obtenta quisquā quiescit, necessum est, vt impleatur in futura. Quod verò hīc expleri nequeat, satis ipsa indicat experientia, & Alexander Magnus, qui huius mūdi angustijs afflictus, nouos, siue infinitos mūdōs cū Democrito, ad expugnandū sibi pponēbat. Sed hoc tantū probat in nobis esse quippiam immortalitatis capax, nēpē animum, cui philosoph⁹ tribueret hæc immortalitatis insatiabilia desideria, & secundū illū æterna beatitudine potiri. Quare dicendū nō esse simpliciter naturalē censendam, imò simpliciter ad miraculū spectare. Quod vt cōmodius explicare valeā, naturale quippiā dicitur triplici ex capite: aut ratione principij agētis, aut ratione termini, qui producit, aut ratione vtriusq;. Generatio platarū, atq; animalū simpliciter dicitur naturalis ratione vtriusq;. Glorificatio corporū in æterna beatitudine per oppositum simpliciter est, ac dicitur supernaturalis. Potest quoq; motus ratione termini esse naturalis, quia conuenit rei naturæ: principū verò supernaturalē, vt illuminatio cæci, quæ Christus sanauit; aut ab arte, vt præmaturatio

ficū per artē. At è conuerso vt principū sit naturale, & terminus nō sit naturalis, fieri nō potest, quia natura determinato modo agēs, nequit effectus nisi naturales pducere: imò mōstrū in natura humana (etsi respectu humani seminis sit præter naturam, hoc est, præter agētis voluntatē) tamē si alias caussas respicias, quæ illā voluntatē impediunt, est naturale. Resurrectio ergo humanorū corporum supernaturalis est tū respectu principij actiui, qđ super naturā est, tū quia potētia passiuā, quæ est in materia, & forma, nō dicitur naturalis nisi respectu agentis naturalis, cui est obediēs: & tamen materia nō est in potentia naturali ad eadē formā numero quā perdidit, vt quidam sentiūt, postquā per naturā non potest eadē formā numero suscipere: idē magis dicitur obedientia supranaturalis ad diuinā suscipiendā actionem. Præterea terminus ipse, nēpē vita animæ in corpore glorioso, naturalis non est, sed prorsus supra naturā. Imò neq; animæ damnatæ in corpore, quippē quæ nō viuunt per alimenta, sed vita illa potius mors quædā sit: etsi dici possit secundū quid, ac diminitū naturalis ratione termini, quia naturale est animā vniri corpori, & corpus per animā viuere. Rursusq; asserimus resurrectionē futurā nō posse rationibus naturalib⁹ demonstrari, cū per naturā fieri nequeat. Nō negamus tamē, multa esse argumēta, & quidē valde probabilia, sed quæ resurrectionem prorsus declarēt, & explicēt, & quæ credētes persuasionē sua cōfirment, & cōsolentur; nō tamē quæ euincāt omnino, ac demonstrēt. Quæ pducere operāptiū iudicauit, rationesq; quæ in cōrariū fiūt, vt ostēdāt omnino esse impossibilē resurrectionē, omnino dissoluerent. Inter quas antesignana sit, quæ desumitur ex ordine naturæ. Anima est actus corporis physici, & organici, naturalē ergo ad illud affectū habet: at felicitas, quā Deus est retributurus iustis, perfecta nō esset, nisi affectib⁹ cūctis naturalibus, ac legitimis satisfaceret, decet ergo Deum hęc animi naturalem appetitionē in æterna bea-

Monstrū quæ ratione sit naturale.

Quibus rationibus ostēdi possit resurrectionis veritas. Ratio prima

Anima quid sit.

titudine fatiare. Non enim congruit autorem naturæ, præcipuâ, ac p. tiffi mâ creaturâ relinquere imperfectâ: qđ effct, si perpetuo maneret à corpore separata, cui natura cōiungi appetit; ergo cōiungetur aliquādo, & explebitur ille appetitus. Hanc rationē Durandi Frācis. Mairoes in 22. lib. August. De ciuit. Dei scribens, demōstratiuâ appellauit, large sumpta voce demonstratiōnis. Nam quærendū an rationi naturali sit notū, qđ anima separata naturaliter appetat corpori coniungi, & an sibi melius sit in corpore, quā extra corpus; & an, eo dato qđ melius habeat in corpore, id velit efficere Deus, qui solus id præstare potest: nā ille omnia liberè, & secundū consiliū voluntatis suæ operatur. Hęc eādē rationem alia via cōficit B. Bonauent. sic colligens: *Perfectior est forma cōpositi, quā aliqua ei pars, perfectior ergo forma humanitatis, quā anima. Cū igitur perfectio beatitudinis gloriosa ponat perfectionē naturæ, necessarium est totū hominē, & non solū animā glorificari.* Et iterum confirmatur hęc ratio: Cū enim Deus, & natura nihil frustra efficiat, sicut materia est propter formā, & forma, & materia propter cōpositū: fit, vt finis animæ ratione præditæ sit propter cōpositū, ad quod cōstituendum cōditum est. Quare cū anima hominis sit forma, si perpetuo subsistit, oportet illā nō perpetuo priuari illo fine ppter quē facta est assequendum. Secunda ratio ducitur ex ordine, siue integritate vniuersi. Pulchritudo siquidem vniuersi huius consistit in tribus: nimirum in substātijs purè corporeis, & in mixtis ex spiritu, & corpore, qualis est homo; nō erat igitur congruū, vt in perpetuum orbis pulchritudo hac mediâ creatura destitueretur: qđ contingeret, nisi animæ per resurrectionē corpora resumerent. Atq; eō magis vrget hęc ratio, quō mēs Dei in paradiso terrestri erat, vt totus homo remuneraretur in corpore, & in animo; ergo non obstāte morte peccatū intrante, debent obtinere finē à Deo præstitutū. Tertiā ratio fu-

mitur ex diuinæ iustitiæ ordine. Decet siquidē diuinā iustitiā, vt qui bene agit, remuneretur, & qui male actis Deū offendit, puniatur: constat autē, merita, atq; demerita, actiones esse cōpositi rationalis, ergo & præmiū felicitatis, vel infelicitatis reddēdū erit cōposito, siue, vt Theologi dicūt, supposito. Quādoq; anima nō solū per tuos actus intellectus, & voluntatis, sed etiā per officia corporis & Deo seruit, & ipsum offendit, secū dū illud: *Sicut exhibuistis mēbra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati, ad iniquitatē, ita nūc exhibete mēbra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationē:* & ad Corint. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi; vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonū, siue malū.* Tot⁹ igitur homo aut resurrectione, aut pœna est afficiendus. Quod Symbolū docet, dicens: *Qui propter nos homines, & propter nostrā salutem descendit de cœlis: nō ait, propter animas nostras, sed, propter nos homines.* Ipse etiā Christus animā, & corpus nostrū assumpsit, ac totū hominem sanum fecit in Sabbato, vt ipse dixit. Hęc ratio producitur à B. Dionys. lib. Cœlest. hierarch. & à Damasc. lib. De orth. fide, vt superius protulimus, & ab Ambros. in oratione De fide resurrectionis, vbi vocat hanc euidentē rationē, dicens, quōd cū vsus vitæ sit in animæ, & corporis cōsortio, resurrectio autē boni actus præmiū habet, aut pœnā improbi, necesse sit corpus resurgere, cui actus extēditur. Hac ratione quoq; Paulus vtitur, cū ait: *Si in hac vita tantum, in Christo sperātes sumus; miserabiliores sumus omnibus hominibus:* quia ex dictis, & subiunctis, cū ait, *Si (secundū hominem) ad bestias pugnaui Ephesi; quid mihi prodest si mortui non resurgunt?* cōstituit Apostolus, quōd vltima remuneratio erit tam in corpore, quā in anima: quōd si nōn dabitur corpori; nec animæ. Et hoc ait, quia non minus vnam veritatem, quā alteram Apostolus prædicauerat, & cōfirmauerat. Quare in posteriori ad Corinthios Paulus iustos in tribulationibus minimè perire docet, sed sēper mor-

Rom. 6.

2. Cor. 5.

Ioan. 7.

B. Dionys. lib. De cœl. hierarch. c. vlt.

B. Damasc. lib. 4. De orth. fide. c. 28.

Ambros. tomo 2. 1. Cor. 15.

2. Cor. 4.

Chrysof. homil. 9. in secundam ad Corinth. tomo 4. Ibidem 5.

Ambros. tomo 5. August. lib. 22. De ciuit. Dei. c. 10. tom. 5. Idē lib. 15. De ciuit. c. 17. & 18. Gen. 4.

Gen. 5.

Luc. 20. Iusti, filij resurrectionis à Domino cur dicti.

August. ibidem. c. 18.

Idē lib. 18. De ciuit. Dei. cap. 49. Quarta ratio

1. Cor. 15.

D. Thom. in 4. dist. 43. quest. 1.

tificationem Domini nostri Iesu Christi portandam in corpore, vt & vita Iesu manifestetur in illis. Quibus in verbis, vt Chrysofostomus annotauit, Apostolus fideles ad martyrium exhortari videtur, per hoc quod si terra hæc domus nostra dissoluatur, ædificationē ex Deo habemus, domum non manufactam, sed æternam in cœlis. Per quam domum intelligit Ambrosius eodem loco, corpus immortale, cuius forma in cœlis est in Domini corpore declarata. Et Augustin. lib. de ciuit. Dei docet, resurrectionē, quam nobis promisit, summum esse inter ea vera, pro quibus Martyres mortui sunt. Idem quoque tradit, qđ Caim, id est, possessio, terrenæ est cōditor vrbis dictæ nomine filij Henoch, id est, dedicatio: indicat ergo, euitatem, & initium, & finem habere terrenum: sed Seth, id est, resurrectio, habet filium Enos, qui cœpit inuocare nomen Domini: quia in spe viuit homo filius resurrectionis: atque ex Abel, id est, luā, & Seth, id est, resurrectione, indicatur mors Christi, & vita ex mortuis. Itē iusti apud Lucam non immeritō dicuntur filij resurrectionis: non solū quia in resurrectione est natiuitas quædam, qua soli electi immutantur ad veram vitam, reprobis in secūda morte relictis; sed etiam, quia vt ait Augustinus, ciuitas Dei gignitur ex resurrectione Christi, propter quam hęc nascuntur Deo per gratiam, & conferuantur, & nutriuntur in ea. Quemadmodum enim Christus in passione & morte docuit seruos suos quid sustinere in hac vita debeant, sic sua resurrectione ostēdit quid in alia sperare habeant, teste Augustino lib. De ciuit. Dei. Et hætenus de hac ratione. Quarta ratio sumitur ab exemplo vniuersitatis, & similitudine reperta in rebus naturalib⁹, qua vtitur Apostolus in priori ad Corinthios, vbi similitudinē feminis producit. Quanquam ex rebus naturalibus, vt recte annotauit B. Thomas, nō cognoscatur aliquid ratione demonstrante, quod sit supernaturale, sed ratione quadam persuadente; quia eorum, quæ supra naturā sunt, illa, quæ

sunt in natura, aliquam similitudinē gerunt. Hinc Ambrosius in Oratione de fide resurrectionis: *Resurrectio, inquit, omnibus erit, sed ideò difficile creditur, quia non nostrum meritum, sed Dei munus est. Prima igitur resurrectionis fides vsus est mundi, rerumq; status omnium, generationum series, successionum vices, obitus, ortusq; signorum, diei, & noctis occasus, eorumq; quotidie tanquam rediuisa successio.* Et infra: *Quid de fructibus loquar? Nonne tibi videntur occidere, cum decidunt; resurgere, cum renouescunt? Quod satum est, resurgit, resurgit quod mortuum est, & in eadem genera, in eadē species reformatur. Hos terra primum reddidit fructus, in his primum natura nostra speciem resurrectionis imitata est. Quid dubitas de corpore corpus resurgere? Granum seritur, granum resurgit: pomum decidit, pomum resurgit. Sed flore granum induitur, folliculoq; vestitur. Et hoc mortale, oportet induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionē.* Et infra: *Quid igitur miraris, si homines quos acceperit terra, restituat, cum seminia corpora, qua cum vi susceperit, viuificet, erigat, vestiatur, munit, atque defendat? Desine ergo dubitare quod depositū generis humani terræ fides reddat, qua commendata sibi semina vsurario quodam fenore multiplicata restituat.* Petrus quoq; Rauennas in illud Pauli: *Notum vobis facio fratres Euangelium, & c.* sic habet: *Non solū, inquit, fratres, sine causa credidit, sed & sine causa vixit, qui se ad hoc solū natū credidit, vt periret. Homo, quid tibi oritur, quod non occidat? Quid tibi quod occiderit, non resurgit? Dies mane oritur, & iterū resurgit in mane. Sero sepelitur in nocte, & iterū resurgit in mane. Sol quotidie nascitur, quotidie moritur: resurgit ipse quotidie: tēpora dū transeunt, pereunt: dum redeunt, reuiuiscunt.* De semine habemus testimonium non tantum Christi apud Ioan. Gregorium in libris Moral. vbi ait: *Sunt verò, inquit, nonnulli, qui considerantes quod spiritus à carne soluitur: quod caro in putredinem vertitur, quod putredo in puluerem redigitur, quod puluis ita in elementa soluitur, vt nequaquā*

Ambros. tomo 4. Resurrectio cur creditu difficilis teste Ambrosio

Resurrectionis fides ex plis adruitur

1. Cor. 15.

Petrus Rauenn. sermo. 118. in fin.

Gal. 1.

Ioan. 12.

1. Cor. 15. Gregor. lib. 14. Moral. c. 30. tomo 1.

ab hu-

ab humanis seculis videatur, resurrectionem fieri posse desperent: & dū arida ossa inspiciunt, hac vestiri carnibus, rursumq; ad vitam viridescere posse diffidant. Qui si resurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certè hanc tenere ex resurrectione debuerant. Quid enim quotidie, nisi resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Et post multa exempla à rebus naturalibus ducta ad resurrectionem comprobādam, illud de grano feminis arborei adducit: Consideremus ergo, inquit, paruum cuiuslibet arboris semē quod in terram iacitur, vt arbor ex illo producat: & comprehendamus, si possumus, vbi in illa tanta breuitate seminis, tam immensa arbor latuit, quæ ex illo processit: vbi lignum, vbi cortex, vbi viriditas foliorum, vbi vbertas fructuum. Nunquid nam in semine tale aliquid videbatur, cum in terram iaceretur? Et tamen occulto rerum omnium opifice cuncta mirabiliter ordinante, & in mollitie seminis latuit asperitas corticis, & in teneitudine illius absconsa est fortitudo roboris, & in siccitate eius vbertas fructificationis. Quid ergo mirum, si tenuissimum puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactum, cum vult, in hominem reformat, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbuta redintegrat? Ruffinus in Symbolo ponit exēplum artificis, qui ingenio suo deprehendit p̄prias metallorum venas, quas demersas in profundo terræ rimatur, & eius oculus aurum videt, vbi imperitus terrā putat. Et Ambrosius in dicta oratione: Si veteres sapientes satis hydra dentibus in regione Thebana inhoruisse arumatorum segetem crediderunt, cum vtique alterius natura semina certum sit in naturam verti alteram nequiuisse, nec partum suis discordem fuisse seminibus, vt ex serpente homines nascerentur, vt caro ex dentibus gigneretur: Quāto magis vtique credendum est, quacumq; sunt seminata, in suam naturā resurgere, nec à satione sua segetes discrepare, nec duris mollia, nec mollibus dura viniſcere, nec in sanguinem venena conuerti, sed carnem de carne, os de osibus, sanguinē de sanguine, humorem de humore reparari? Potestis ergo Gentiles reformatio-

nem negare nature, qui mutationem potestis asserere? Sic ille. De lignis vero aridis reuiuſcentibus habes apud Iob: Lignum habet spem: si praecisum fuerit, rursum vireſcit, & rami eius pullulant. Si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit. Lege Gregorium super hūc locum, qui hoc de Christo, & quocumq; iusto interpretatur: Nam iustus quicumq; est sicut lignum quod plantatum est fecus decursus aquarum. Ambrosius quoque praedicto loco sic habet: De reparandis arboribus diuina est prouidentia, de hominibus nulla cura? Et qui ea, quæ ad vſus hominum dedit, perire non passus est, hominem perire patietur, quem ad imaginem sui fecit? Hæc ille. Ad hanc similitudinem aspiciens Paulus, dixit: Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. In quæ verba sic scribit Origenes: Vide quam necessario formam plantationis assumpserit. Omnis etenim planta post hyemis mortem resurrectione veris expectat. Si ergo & nos in Christi morte complantati sumus in hyeme securi huius, & praesentis vite, etiam ad futurum ver inueniemur fructus iustitiæ proferentes: & si complantati sumus ei, necesse est vt Pater agricola purget nos tūquam palmites vitis vera, vt fructū plurimum asseramus. Hæc ille. Est praeterea in animantibus resurrectionis symbolum. Siquidem Cyrillus Ierosolymitanus de apibus, & muscis ita loquitur: Si musca quidem & apes, aqua suffocata saepe post tempus anni resurgunt: & serpentum genera hyeme immobilia sunt, estate vero deinceps consurgunt: facile sanè quilibet intelligens his similia dederit exempla. Hæc ille. Est ergo signū eius in aquila, de qua Propheta: Renouabitur vt aquila iuuentus tua, vt pulchrè explicat Augustinus; in leone fremitu suo catulos suscitāte; in serpente, qui deposita vetustate reiuuenescit; in pelicano, qui sanguine suo pullos semimortuos, & veneno infectos ad vitam reparat; in verme Indico, siue bombyce, ex quo sericea conficiuntur vestes, de quo Basilii in Hexameron diuini opificij

Iob 14.
Grego. lib. 12. Moral. cap. 3.
Psal. 1.
Gen. 1.
Rom. 6.
Origen. lib. 5. in cap. 6. epist. ad Roman. ante med. tom. 2
Ioan. 15.
In quibus animalibus cerni queant resurrectionis vestigia.
Cyril. Ierosolym. cateches. 18. sub initium.
Psalm. 102
August. in psal. 102. tom. 8.
Phœnicis historia.
Basil. hom. 8. in Hexamer. in fin. tom. 1.

disputat,

Clem. Ro. lib. 5. apost. Constit. cap. sub initium
Cyril. Iero. Ibidem.
Ambrosius tom. 2.
Deut. 19.
Idem in Hexamer. lib. 5. cap. 23. circa med. tom. 4

disputat, & in eo tradit signum resurrectionis in Phœnice aut; de quo Clemens in libris Constitutionum Apostolicarum ita describit: Aiuunt autē quamdam esse saligenam, vberem præsentem resurrectionis demonstrationem, quam dicunt comparari non habere, solamq; in mundo reperiri, Phœnicem appellant, narrantq; eam post quingentesimum annum in Aegyptum aduolare, secumque copiam ciconamami, casia, xylobalſami, adducentem in locū, qui dicitur, Solis ara, consistere, ibique conuertam ad aspectum Solis, ei (vt aiunt) supplicem sponte conflagrare, redigiq; in puluerem. Ex cineribus autem vermem existere, eumque concalectum, in nouam Phœnicem formari, alitēque factum in Arabiam, quæ est vltra Aegyptiacum saltum, aduolare. Cū ergo (vt ipsi aiunt) per auctōrationis experitē probetur resurrectio, cur temerè nostratia calumniantur, cūm fateamur, quæ potentia sua effecit, vt quod nō erat, esset, eum quoque facere posse, vt id post eius interitum restitueretur. Hæc ille, agens in Græcos resurrectionem negantes. Cyrillus quoque Ierosolymitanus hanc eandem ex Clemēte citat historiam, & ex illa com probat resurrectionem. Et subiungit: Non diffidas huic: nam & apium genera sic etiam ex vermibus formari vides, & ex ouis humidissimis pennas, & ossa, & venas auium vidisti. Phœnix sanè praefatus excrescens in auem, talis euolat in aerem, qualis & mortuus erat, apertissima mortuorum resurrectionem hominibus demonstrat. Admiranda quidem est Phœnix; sed auis tamen irrationalis; neque vnquam volans per aerem psallebat Deo; neque scit quis sit vnicuique Dei Filius. Ergo animantū quidem irrationali, & non cognoscenti factorē suum, resurrectio donatur, nobis vero glorificantibus Deum, & mandata eius custodientibus eadem non dabitur. Ambrosius quoque, vt in ore duorū; vel trium stet omne verbum, in praefata Oratione de fide resurrectionis eandem historiam Phœnicis eleganter enarrat, & ex ea huic articulo comparat; & in Hexamerō, vbi sic habet: Facit & homo: tibi thecam; expatiens vt terrem hominem. eam a tribus suis nouit indidit. Thecam, vbi tuam Christum

est, qui te protegat, & abscondat in die malo. Vis scire quia theca protectio est? Phœnixa, inquit, mea protexi eum. Theca ergo tua est fides; imple eam bonis virtutum tuarum odoribus; hoc est, castitatis, misericordiae, atq; iustitiæ, & quæ sequuntur. Præterea Lactantius in Carmine de Phœnice idem testatur, vbi in fine concludit: Hæc fortunata fortis, fatique volūcris, Cui de se nasci praestitit ipse Deus. Foemina, vel mas hac, vel neutrum sit mago felix, Felix, quæ veneris fœdera nulla colit. Mors illi venus est, sola est in morte voluptas, Vt possit nasci, hac appetit ante mori. Ipsa sibi proles; suus est pater, & suus hæres, Nutrix ipsa sui, semper alumna sibi. Ipsa quidem, sed non eadem, quia & ipsa, nec ipsa est. Aeternam vitam mortis adepta bono. Hæc ille. Addē Gregorium Nazianzenum in eleganti Carmine, quo virginibus præcepta tradit: vbi sic sub finem habet: Vt Phœnix moriens primos reuiuſcit ad annos, In medijs flammis post plurima lustra renascens, Atque nouum veteri surgit de corpore corpus; Haud secus egregia redduntur morte perennes, Dum pia diuinis ardescunt pectora flammis. Plinius de naturali historia, Phœnicē scribit viuere 660. senescentē casia, thurisq; furculis construere nidū, replere odoribus, & super emori: ex ossibus deinde, & medullis eius renasci vermiculum, inde fieri pullum; principioque iusta funeri priori reddere, Aurélius Victor, Claudij Tiberij Imperatoris tempore apud Aegyptum visum esse Phœnicem narrat; quod ante eum P. Fabio, & L. Virgilio Coff. euenisse narrat Tacitus. Quinta ratio ad probandum resurrectionē, ex ipso homine desumitur. Nam vt probat Hieronymus in epistola ad Pamphilium in errores Iohannis Ierosolymitani, non est mirum, si Deus

Ephes. 4. & sequent.
Colos. 3.
Lactantius Firm.
Gregorius Nazianz.
Plin. li. 10. cap. 2
Phœnicis cas ex Plin.
Aurel. Vict.
Tacitus libro 5.
Quinta ratio
B. Hierony. tom. 2. cap. 11.

restituit in resurrectione quod fuit, qui de nihilo omnia condidit: & quod modus diuersus recipiendi esse humanum, non tollit eandem rem: Aliter, inquit, Adam, aliter Eua, aliter Abel, aliter homo. Iesus, Christus (scilicet generatus est.) Et in omnibus diuersis exordijs, vna hominis natura non differt. Sic ille. Hinc quinta illa regeneratio, & vltima per resurrectionem; non tollit quia eadem sit natura. Atque ex illis quatuor existendi rationibus, colligitur spes resurrectionis, expendantur.

Quatuor existendi rationes, ex quibus colligitur spes resurrectionis, expendantur.

Genes. 2.

Ezech. 37.

Quanta in humano capite sapientia Dei elucet.

Ioannes Damascenus

Iosaphat, & Cyrillus Ierosolymitanus, dicens: Ante centam, vel ducentos annos, nos omnes qui loquimur, & audimus, ubi eramus? Ac nescimus constitutiones nostrae subsistentiam? Nescis quomodo ex infirmis, rudibus, & confusis rebus generamur? & ex dam rudi, infirmaque materia formatur homo: & quod erat imbecillum, incarnatum, in robur nerarum mutatur, & acularum splendorem, & narium odoratum, & aurium auditum, & linguam loquentem, & cor saliens, & apertantes, & pedes currentes, & in omnimodam membrarum speciem. Ac illud imbecillum fit nauium fabricator, & domorum opifex, architectus, & omnium arcium operarius: miles, Princeps, legislator, & Rex. Qui ex leuibus rebus ita nos facit Deus, nunc cadentes excitare non poterit? Et qui non existens fecit ut esset, nauis cadens non subleuabit? Hanc eandem rationem profert Ambrosius in Oratione de Fide resurrectionis, dicens: Sed fortasse natura discretior fidei quoque discretionem videatur asserere: in originem, principiumque hominis procreandi, mens nostra redeat. Viri estis, femina estis: quae humana sunt, non ignoratis, & si quae ignoratis, ex nihilo putatis esse quod nascimur, quam ex paruo quanto exurgimus? Et si non exprimimus, intelligimus tamen quid velimus, vel potius quid nolimus dicere. Vnde hoc caput, & vultus iste mirabilis, cuius artificem non videmus, opus videmus, in varia officio, vsusque formatur? Vnde forma erectior, status excelior, faciendi vis, sentiendi viuacitas, gradiendi facultas? Ignora certe nobis sunt natura organa, sed nota ministeria. Et tu semen fuisisti, & tuum corpus semen est: resurrexisti. Audi Paulum, & discite quia semen es; seminatur in corruptione, surgit in incorruptione, & reliqua. Eandem quoque rationem non ignorauit Clemens, qui pulchre libro quinto Apostolicarum Constitutionum capite octauo, scribit: Quod verò si voluisset homines immortales manere, hoc facere potuerit, ostendit in Enoch, & in Helia, quos mortem experiri non permisit. Item quod potuerit quolibet tempore, si voluisset, eos in vitam reducere, id facere, & per se, & per alios manifestum fecit, vtm filium

Cyrillus, Ambrosius, Resurrectio ex ipsa hominis generatione probatur.

B. Ambrosius tom. 2.

1. Cor. 15.

Cle m. Rom.

Genes. 5.

4. Reg. 2.

vidua per Heliam excitauit, & Sunamidis filium per Helisum. Et infra: seipsum mandaro Patris tertia die excitauit, quod est pignus, & arrha resurrectionis nostra: ego enim, inquit, sum resurrectio, & vita; quibus Ionam post tertium diem viuū incolumemque de ventre cete eduxit; & tres pueros de Babylonico camino eripuit, & Daniele ore leonum liberauit; is quoque nos poterit a morte excitare. Et infra: Atque tunc quidem hominem, qui nullus erat, ex diuersis constantem rebus effecit, data ei anima de nihilo; nunc autem existentibus animis, dissoluta corpora restituet. Rerum enim manentium est resurrectio, non in nihilum redeuntium. Ille igitur qui prima corpora de nihilo effecit, ex hisque varias naturas composuit, idem mortuos vita reddita excitabit. Nam qui in utero hominem de pusillo semine fugit, animamque illi nondum existentem, creat, & (vt ipse inquit quodam in loco Ieremie) Antequam te formare in utero, noui te; & alio in loco: Ego Dominus firmans caelum, & fundans terram, & formans spiritum hominis in eo: idem ipse omnes homines excitabit, cum eius sint opera. Et infra: Nam qui de Virgine sibi corpus parauit, is reliquorum hominum instituit originem, qui ipse se a mortuis excitauit, is omnes sepultos in vitam reuocabit, qui ex vno grano multum tritici de terra excitat, & abscissa arbori regerminantes surculos restituit, & arefacta virga Aaron reddidit viriditatem, ille ipse nos quoque suscitabit in gloria; & qui paralyticum incolumem restituit, aridam manum habentem curauit, ceco a natiuitate, luto de spuro ac terra facta, mancam partem reddidit, idem ille nos in vitam reducet. Haec Clemens. Praeter corpus, & animam est vnio vtriusque, ex qua Augustinus libro de Ciuitate Dei accepit resurrectionis rationem; in eos, qui volebant terrenum corpus in caelo esse non posse. Vt enim Deus animam, quae magis distat quam caelum a terra, corpori copulauit, ita poterit corpus ad caelum attollere, quemadmodum animam inclinavit ad corpus. Et mirabilius esse asserit incorporeis corpora atexere, quam corpora corporibus copulare: quae ratione poterit

Ioan. 11.

Iona 2.

Daniel. 3. Infra 6. & 14.

Ierem. 1.

Zachar. 12

Esai. 7. Matth. 1.

Numer. 17.

Matth. 9. Marci 3. Ioan. 9.

Aug. lib. de Ciuit. Dei, cap. 4. to. 5

animus iterum suo corpori coniungi. Hinc Hieronymus in Ezechielem exponens illud, A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super mortuos istos, & uiuant, ait vocari spiritum, vt quomodo in prima conditione hominis, insufflauit Deus in faciem eius, & factus est in animam uiuentem; sic & secunda conditio, id est, resurrectio mortuorum, insufflante spiritu uiuificetur. Quare carnis resurrectio inter articulos Fidei iuxta fidem de Spiritu sancto ponitur, vt credamus Spiritum sanctum per reductionem spiritus creati ad corpus, resurrectione carnis efficere. Quod etiam innuit Psalmus, cum ait: Emitte spiritum tuum, & creabuntur. Et merito Spiritui sancto tribuitur resurrectio, vt qui in diuinis est nexus Patris, & Filij, operetur quoque vinculum corporis, & animae, per quod larga donorum communicatio in aridum corpus extenditur, quae est insigne quoddam bonitatis Spiritui sancto attributa. Sexta, & vltima ratio desumitur ab his, qui surrexerunt tempore Heliae, & Helisae, & trium suscitatorum a Christo, & eorum, qui Domino resurgente surrexerunt; sed maximum est ipsius Christi Domini, & capitis nostri, ex quo fortissimè colligit Apostolus: Si Christus predicatur quod resurrexerat a mortuis; quomodo quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Hoc autem ex Scripturis petitem argumentum magnas vires habet apud fideles, & merito. Quanquam quomodo ex Christi resurrectione nostra sequatur, inferius differemus. nunc tantum producimus, quod ad Christi, & nostram resurrectionem probandam beatus Augustinus adducit: Proponit enim tria incredibilia: primum est, quod mortui resurgunt: quod incredibile videtur mundi sapientibus: secundum, quod mundus hanc veritatem crediderit: tertium, quod per idiotas, & imperitos ad hanc tantam fidem mundus sit adductus: Haec inquit, sunt tria incredibilia, quae Christus Dominus praedixit: ex his autem duo posteriora videmus

Hieron. lib. 11. in Ezechielem. in cap. 37. t. 5

Genes. 3.

Fidei articulus de Spiritu sancto cur proxime sequitur articulus resurrectionis in Symbolo. Psal. 103. Rom. 8.

Sexta ratio.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4. & 13.

Matth. 9.

Luca 7. Ioan. 11.

Matth. 27.

1. Cor. 15.

B. Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 5. tom. 5.

impleta

impleta, ergo primum certissime sperandum est. Hæc ille in sensu. Quare constantem ac indubitatam tanto articulo fidem præbeamus, vitamque talem agamus, vt filij resurrectionis haberi promereamur, tantæque fidei præmium inter iustos, ac Dei filios

consequamur, resurrectionis omnis Principe & autore præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cū Patre, & Spiritu sancto debetur omnis honor, gloria, potestas, & imperium in secula seculorum. Amen.

TRACTATUS III.

In quo argumēta, aut poti⁹ sophismata, quæ à fide destitutis hominibus, siue Gentilibus, siue Iudæis, siue hæreticis contra veritatē resurrectionis fieri solent, diluuntur.

Qui Iudæi, qui verò Christiani olim impiè negauerint resurrectionis veritatem.

Luca 1.

Matth. 22.

Actor. 23.

Quo sensu quidam hæreticorū dixerint resurrectionem esse iam factam. 2. Tim. 2.

QUOD homines fidei lumine destituti resurrectionē corporum negauerint, mirum profecto esse non debet, cum lumen rationis naturalis eā aliquando futuram, pro paruitate, tenuitateque sua, agnoscere non potuerit, & naturæ facultati prorsus infirmam apprehenderit. Illud tamen admiratione dignum, inter eos qui fidem diuinis præstant Scripturis, extitisse aliquos, qui tam in veteri, quàm in nouo Testamento hanc veritatem pernegauerint, quam diuinum verbū apertissimis verbis in persona Dei, cui nihil est impossibile, promittat, manifestisque exemplis illam comprobet, atque confirmet. Nam in veteri Testamento Sadducæi fuerunt, quos constat quæstionem proposuisse Christo de muliere septem habente viros, qui resurrectionem pro mera fabula habebant, & vt constat ex Actis, resurrectionem, Angelum, & spiritū pernegabant. In nouo verò Testamento fuerunt in primis Hymenæus, & Philetus, qui à veritate exciderunt: dicentes resurrectionem esse iam factam, vt tradit Apostolus in posteriori ad Timotheum. Porro isti dicebant resurrectionem iam factam: siue quia

scriptum est: *Si consurrexistis cum Christo (nimirum per fidem) quæ sursum sunt, querite;* vel, vt docet Theodoretus, eos hæreticos notat, qui successione, quæ fit per filiorum propagationem, resurrectionē vocabant, quæ admodum hoc loco Scholia Græca, & Epiphanius, & Ambrosius interpretantur. Ex his verò, qui Christi fidem amplexi sunt, Simon Magus hunc errorem est amplexatus, vt illi impingit Augustinus in Catalogo Hæreseon, etiam Tertullianus in libro De hæresibus nihil tale illi tribuat; qui tamen Basilidem huius hæresis autorem facit: nec tamen Augustinus hoc Basilidi tribuit, at Carpocrates, Valentinus, & Apelles illam sententiam sunt secuti iuxta Augustinum, & Tertullianum, & quidam horum discipuli. Cherintus tamen, vt testatur Augustinus, negauit Christi resurrectionem iam factam, fatetur tamen aliquando surrecturū. Sed illud summe ridiculum, quod Apelles, vt idem Augustinus est autor, dixit Christum sine carne surrexisse, & sine eadem in cælum ascendisse: quam tamen manifestam hæresim apertè iugulat verbum Christi, dicentis: *Palpare, & videte, quoniam spiritus carnem & ossa*

Colos. 3.

Theodoret. tom. 2.

Epiphanius in hæresi 40. Ambr. to. 5.

Augustinus in Catalogo hærese. num. 1. tom. 6. initio.

Tertullianus Aug. ibidè, num. 7. Idem ibidè num. 8.

Idem ibidè num. 23.

Apellis de resurrectione, & ascensione Dñi signum mortaliū omnium risu dignissimum. Luca 24.

Negantium resurrectionē arguenda soluantur.

Primum argumentum. Aristoteles

Marci 7. Matth. 27.

Psal. 77.

Id dictū Prophetæ: Spiritus vadēs, & non rediens, quomodo intelligatur.

Iosue 3. Psal. 113. Secundum argumentū. 1. Cor. 15.

Ioan. 6.

Supra 3. Infra 9. Supra 7.

non habet, sicut me videtis habere. Istis ergo omnibus opus fuit ad tuendas suas opiniones, Scripturas falsis interpretationibus corrumpere; ac pinde minus digni sunt venia, quàm Gentiles, qui resurrectionem non admittebant. Horum rationes non erit inutile refellere, atque dissoluere. In primis igitur obijciunt ex Aristotelis doctrina dicentis in libro Prædicamentorū, à priuatione ad habitū impossibile esse regressū. Sed hoc intelligendū est de agenti naturali; quemadmodū & illud aliud principium in physicis, Ex nihilo nihil fit, de naturali agenti, vt veritatē habeat, intelligendum est. Nam si vtrumque principium simpliciter intelligas, vt etiam Deum comprehendat, simpliciter falsum est. Nā Iesus Deus & cæcos illuminauit, & surdos fecit audire, & mutos loqui, ac seipsum quatenus homo erat, & multos secum mortuos à morte reuocauit. Idem argumentum confici poterat ex verbis Prophetæ, vbi habet: Spiritus vadēs, & nō rediens. Sed siue ille loc⁹ de anima in peccatū tendēte, siue de homine per mortē in corruptionē declinatē, intelligatur, vtrumque secundum naturæ vires intelligendum est, cui impossibile sit aut iustificare seipsum aut à morte excitare. At vtrumque Deo omnipotenti non repugnat, quemadmodum aque omnes à fonte in mare descendunt naturaliter, ascendunt, siue regrediuntur nunquam: Iordanis tamen, qui suapte natura descendebat, virtute Dei, ac miraculo regressus est retrorsum. Secundo obijciunt (& obiectionem eorū explicat Paulus) Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? id est, nulla apparet ratio, quomodo id fieri queat. Respondemus hanc esse vocē incredulitatis, sicut illud: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Et illud: Quomodo potest homo nasci cum sit fenex? Et: Quomodo aperti sunt tibi oculi? rursus: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Ignoratio igitur modi quo res aliqua fit, non euincit illam esse fictam: nam quæta sunt in natura, vel in homine ipso, quæ quotidie fieri

cernimus, eorum tamen rationes, modosque quibus fiant, prorsus ignoramus? Quis enim poterit ratione assequi, quomodo in vtero foetus formetur, quomodo alatur, quomodo distinguantur sensus, & organa, aut solidentur ossa; neque tamen propter eā generationem hominis negabit? Omnibus igitur huiuscemodi argumentis vnico verbo satisfaciendum est, nimirum fieri virtute Dei omnipotentis, de quo testatur Symbolum in primo articulo: Credo in Deum Patrem omnipotentem; & Angelus dixit: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Tertio argumentantur: Deus perfectior est naturæ, non corruptor: at naturalis animæ perfectio, quæ in sua substantia à corpore minime pendet, ab ipso est omnino sequestrata: nam separata similior fit Deo, qui totus est spiritus, & purior à terrestribus affectibus: quia caro concupiscit aduersus spiritum, & Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam; & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Hoc argumento victus est Porphyrius Platonius, vt testatur Augustinus libro De Ciuitate Dei. Respondendum tamen est, animam, cum sit naturalis compositi pars, suapte natura perfectiorem suam habere in eo, quod illi inest, illudque viuificat: & ideo quamuis separata secundum quid similior Deo existat, simpliciter tamen similior est Deo, ac perfectior, dum in corpore subsistit. Quo enim vnaqueque res naturam suam perfectius possidet, eò est similior, & magis diuinā imitatur naturam: quemadmodum cor hominis tūc Deo similis existit, cum mouetur, quam dum quiescit: quia perfectio cordis est moueri, & quies est eius mors. Quarto, in corpore corrupto perit ipsius esse, ergo & essentia, quæ sine eo non est: at illud, cuius essentia perit, & ipsum perire necessum est, vt dicitur in libro de Generatione. Respondemus, Enti permanenti non repugnare quouis modo redire, nisi tantum propter duos motus qui necessarij sunt, & ad generationem, & ad reditum. Quia

Eccles. 11.

Luca 1. Tertium argumentum.

Galat. 5. Sapient. 9.

Aug. lib. 22 de Ciuitate Dei, cap. 26 tom. 5.

Cor vnde similis Deo fit.

Quartum argumentum.

Arist. lib. 2 de Generat.

Homo per mortē quatenus pereat.

Obiectūcula diluitur.

Quintum argumentum. Tertull. li. 5. in Marc.

Genes. 3. Supra 1.

Vnde anime fordes oriuntur.

Rom. 7.

tamen Deus non resuscitat per motū, sed per actionem, quæ est ipse Deus: idcirco ei resuscitatio non repugnabit. Maxime quia in homine esse existentia simpliciter nõ perit, sed quantum ad modum tantum, quia esse eius definit esse totius, & retrahitur ad animum, vnde effluxit, & in eo vt radice permanet. Similiter soluitur qđ obijci solet: factio vnitatem, & speciem a suo termino naturaliter sumit: sed hic sunt duę factiones, prima, quę generatio est, & secunda, quæ resurrectio: ergo in vnaquaque erit suus terminus ab altera distinctus. Respondemus, hoc veritatem suam habere, vbi factiones sunt motus: quod tamẽ non est resurrectio, quæ diuina est actio ab ipsomet Deo minime distincta, & sine vlllo intermedio modo. Quinto argumentabantur Marcionistæ apud Tertullianum, corpus esse quid fordidum, & impurum, atque adeo peccatorum in eo regnare fomitē, ac ob id indignum esse, quod in resurrectione homines iterum assument. Respondendum est, corpus sua natura nobilissimum esse, & inter cætera omnia præstantissimum: nam etsi in prima eius conditione è terra fit formatum, non commisit tamen Deus terræ hominis generationem, quemadmodum viuientia cætera, & animalia. Vnde dixit: *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum. Et, Producat terra anima viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terra secundum species suas.* Sed ipse naturæ autor limum selegit purissimum, & ipse quasi fictor suis manibus stupenda membrorum, & organorum firmitate compegit, elegantiq; pulchritudine decorauit. Quare decet vt cum anima in cœlesti vita gloriæ dotibus coruscet, tale itẽ corpus gloriæ dotibus ornatum, animæ minime rebellet, sed per omnia fit illi obediens atque subiectū. Nequẽ fordidum animæ culpa in corpus est reijcienda, sed in voluntatẽ consentientẽ peccato. Et licet nobis, & in membris nostris insit fomes; illa tamen lex non est nobis à Deo impressa, sed ex

originali culpa contracta, à qua tamẽ per mortem, & incinerationem purgantur corpora nostra. Sexto ratiocinatur: Anima vtitur corpore non nisi vt instrumento; at instrumentū præmio, & supplicio nequaquam dignū est: quid enim boni, aut mali mereatur fabri gladius, malleusve quo cedere perpetravit? Respondemus: secundū Platonicos, & aliquos Peripateticos, qui existimant animum corpori assistere vt rem motricem mobili, aut nautam naui, argumentum aliquem colorem habere videretur, quia tunc corpus non esset nisi instrumentum animę separatum atque disiunctū. At verò quia secundum solidam philosophiam, ac fidem Catholicam anima est actus, & substantialis forma corporis, hinc fit, vt corpus non sit organum separatum, sed illi sit coniunctū, & pars hominis ipsius operantis: qua propter non tantum animæ, sed toti homini operum merces retribuitur. Quod si obijcias, ex eo sequi, pœnas purgatorias iustitiæ diuinæ non esse consentaneas, eo quod illas sola anima sine corpore patiatur, cum corpus earum culparum reatum contraxerit: Respondemus, illas pœnas purgatorias perfectam rationem pœnæ non habere, cum non sint retributio postrema, quæ debetur malis operibus, sed tantum venialis delicti purgatio: quod similiter rationem perfectam peccati non habet, vel pœnæ temporalis debita iustitiæ diuinæ propter peccatum mortiferū remissum. Loco tamẽ illius purgationis solū corp⁹ patitur mortē, & incinerationē. Septimo arguūt, ea, quę tẽpore distinguuntur, re ipsa esse diuersa, quẽadmodū sanitas amissa, & recuperata: nã aliud est qđ corrūpitur, aliud illud, qđ cõsequitur corruptionē. Respondemus esse existẽtis simpliciter in homine nõ corrūpi, sed tantū à corpore separari: quia tamẽ simplex est vt esẽtia animæ, in ea vt radice permanet. Ideo cū anima iterū cõiungitur corpori, illud ei cõmunicat, & animę separatæ secundum organicas potẽtias tũc corruptas, quę in cõposito sitę erāt, dicitur etiã esse corrūpi, quatenus ab eo fluūt virtutes

Sextum argumentum.

Philosophorū de anima hominis forma cõmentū

Quæ equitas diuinæ iustitię sit animã purgãte igne absque corpore cruciantis, culparum animi socio atq; cõsorte.

Septimum argumentum.

organice:

Octauum argumentum. Iona 2.

Quid futurũ sit de eorum carnibus, quos elementa & mixta denorant, in resurrectione mortuorum. Matth. 27.

Ioan. 11. Iona 2.

Daniel. 3. 4. Reg. 2. Genes. 5.

Daniel. 14.

Apoc. 20.

Quid itẽ erit de ijs hominibus, qui in cibũ aliorũ hominum concesserũt.

organice: at re ipsa minime corrūpitur, quia simplex est, & in esẽtia animę remanet. Octauo; Nõ satis intellectū apprehēdi potest, quid erit, si homo edatur aut à pisce, vt à cetolonas, vel ab igne, vel aqua, vel aere, vel deniq; ab altero homine, vt faciunt anthropophagi: nã tũc difficile erit cui sit in resurrectione restituendū, an illi, cuius erat, an edēti. Respondemus: vnũ quodq; elementū aut animal hominẽ deuorans restituet tanquã custos, & instar depositarij qđ accepit. Et huius rei fidẽ facere quoquo modo voluit, quando in passione sua monumentis apertis multa corpora sanctorum qui dormierāt, surrexerāt, quasi sepulchrũ restituit depositū corpus, sicut monumentum restituit Lazarū: aqua reddet suos, quos accepit, vt cõstat in Iona à ceto reddito: ignis quoq; quos deuorauit restituet: quẽadmodū ignis ardentis fornax tres pueros reddidit viuos; aer quoq; qđ cœlũ in Scripturis dicitur, Heliã raptũ per turbinẽ, & Enoch translātũ qđ accepit, rependit: quod à bestijs quibuscunq; comestũ est, necessario redibit ad animas eorũ quorũ erāt, quẽadmodū Daniel de lacu leonũ viuus educt⁹ est. Deniq; quicquid est quacũq; ratione alicubi repositũ, ind, quasi ex deposito quodã restituendũ est. Hinc in Apoc. dicitur: *Et iudicati sunt mortui ex his qua scripta erāt in libris secundũ opera ipsorũ. Et dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors, & infern⁹ dederũt mortuos suos, qui in ipsis erāt, & iudicatuẽ est de singulis secundũ opera ipsorũ.* Quid verò sit futurũ de his, qui è carne humana genit⁹ sũt, præsertim à parẽte carnib⁹ humanis vescẽte, nõ est difficile respondere. Nã in eo, qui sola humana carne nutritus est, illud resurget qđ fuit in eo agerãte, qđ nõ est ex humanę carnis cibo, residuũ vero De⁹ aliunde supplebit. Imò idẽ ipsũ semẽ patris etĩ à carnis humanæ alimento sit desumptũ, in ipso tamẽ filio erit, atq; ei, cuius carnes comestę sũt, aliunde supplebitur. Si quid enim materię in plurib⁹ abũdauit, in eo resurget, ad cui⁹ perfectionẽ pl⁹ ptinebat: vt qđ in vno fuit ad perfectionẽ speciei, in alio ad perfectionẽ indiuidui

Genes. 2. Nonum argumentum.

Decimum argumentum.

Rei vnitã vnde sumatur.

Vndecimum argumentum.

Mortale, vt sit hominis propria differentia.

Duodecimũ argumentum.

existat: atq; in hoc secũdo resurget, vt semẽ parẽtis in filio, nõ in parente, & cõsta Adẽ nõ ipso, sed in Eua. Nono: Resurrectio nõ est creatio, nec generatio, quia anima manet, ergo nulla erit actio. Sed præter illas duas actiones creationis, & generationis, est alia tertia actio distincta, quę dicitur resurrectio, præexistẽte animã corpori coniũgẽs. Decimo: corpus nõ est ens permanentes, sed sucepsiuũ, quẽadmodū dicebat Heraclit⁹ de fluuio transeunti, in quo nõ posse hominẽ bis mergi asserbat, eo qđ nõ sit eadẽ numero aqua hæc presens cum ea, quę præcesserat. Dicendũ est, vnitatẽ rei nõ à materia, sed à forma desumi; ita homo idẽ ab eadẽ anima. Erit etiã eadem corporis materia, pãtinet ad partes præcipuas & genitales. Nõ tamẽ opus est, vt omnia quę in homine fuerũt, reparẽtur, quia sic ingẽtis molis essent homines à mortuis suscitati, sed resurget quod perfectius est, & præcipuum. Quod si desit, aliunde supplebitur: si abũdat, alteri cõmunicabitur egẽti Vndecimo: Mortale, differentia est hominis ratione præditi, aut saltẽ propriũ homini, erit igitur ab eo inseparabile. Respondet, mortale quidẽ esse ppriũ secundũ naturã, cõparando corp⁹ ad principiũ intrinsecũ actiuũ, quia cõstat ex contrarijs, ac ob id dissolubile est atque mortale: at si corpus componamus ad rationẽ, quã finis ipsius exigit, id est, animẽ immortalis, ad quã corp⁹ pportionẽ habere debet, & ad donũ gratię naturã ipsã vincẽtis, nõ est ei naturale, aut propriũ, sed extrinsecũ potius, in quod ex culpa Adæ incurrit. Ideo cõueniebat vt Deus mortalitatẽ absorberet dando immortalitatem, in qua olim hominem cõdidit. Duodecimo: dubitat quidã, quã ratione corpus in quatuor elementa dissolutũ, ex partib⁹ tã confusis idẽ educatur. Nam si quis hauriat aquã maris, eamque haustã in mare fundat, si quisquã profiteatur se prorsus eandem numero reportaturũ, incredibile pfecto videretur, & nemo facile illud asserẽti præstaret assensionẽ. Dicim⁹ ergo, homines prudentiores Deo futuros, si hoc possent præstare, Deus autẽ minime posset. Sæpẽ enim

videmus

Quod deperit humano corpori per mortem & resolutionem, idem illud ei redditurum in resurrectione mortuorum quibus exemplis quis per suaderi valeat. Ruffinus.

Amos 9.

Origens.

Lib. 1. Sibyllinor. orac. in fine.

Clem. lib. 5. Const. Apost. cap. 8. sub initium.

videmus vinum aqua dilutum, atque permistum, ita ut partes quae sint aquae, aut quae vini, prorsus distingui nequeant: & tamen non defunt homines, qui ingenio & arte aquam a vino segregare noverint. Item qui aurum ab argento, & aere, cum quibus erat permistum, peritiam extrahendi habeant: imo ut Ruffinus in expositione Symboli testatur, ingenio suo artifex deprehendit proprias metallorum venas, quas demersas in profundo terrae rimatur: & aurum videt eius oculus, ubi imperitus terram putat. Deus igitur, qui immensa virtute & sapientia est praeditus, summusque rerum artifex, cuius nutui elementa deseruiunt, nesciet illas partes distinguere, & quae cuiusque sint speciei, aut individui cognoscere? Adhuc aquae dulces, quae in mare influunt, illique permiscetur, rursus per terram percolatae dulces redduntur, & e fontibus promanant, vel a nubibus ascendentes dulces fiunt, & separantur a falsis, sicut Propheta ait: Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terrae. Eruntne igitur potentior, vel sapientior natura, vel ars, quam Deus ipse naturae, & artis conditor, atque inventor? Minimè sanè. Ita respondet Origenes in Dialogo contra Marcionem ad hoc argumentum. Similia multa possunt effici argumenta, sed quae facillimo negotio possint dissolui. Certè ne mundus tanti articuli cognitione omnino destitutus esset, divinae procurationis opus fuit illi omni tempore quoquo modo aperire, ac reuelare. Nam de Christi resurrectione ita cecinit Sibylla in libro Sibyllinorum oraculorum. Sed postquam triduo lucem repetiuerit, atque monstravit somnum mortalibus, atque docendo Cuncta illustravit, caelestia recta subibit, Nubibus inuectus, cum latum liquerit orbi Partum Evangelij. De generali vero resurrectione hos alios versus Sibyllinos depromit Clemens libro Apostolicarum Constitutionum, dicens:

Atque ubi cuncta cinis fuerint, tenuisque funilla; Atque idem Deus extinguet quem incenderat ignem, Omniaque restituet rursus, cineresque sepultos; Et genus omne hominum (ut fuerant) Deus ipse reponet, Tunc grana indicium veniet, quo iudicet orbem Ipse iterum Deus, hosque iterum iam terra recondet. Sed quoscunque pios, viuos suscipiet orbis Inspirante Deo vitam, gratumque favorè, Mutuaque inter se cumulabunt gaudia lati.

Cicero.

Iobis de resurrectione mortuorum clarissimum testimonium Iob. 19.

Quid plumbi lamina, quid vellex apud Iob denotet.

Hæc autem à Sybillis prædicta, et si Gentibus somnia, & deliramenta viderentur, quemadmodum etiam Cicero docet in libris de Divinatione: illa tamen suo modo viam muniebant, ac homines disponebant, ut Evangelio coruscanti, & veritatem resurrectionis prædicanti minus Pagani resisterent, sed obuijs vniuersis, & latis animis tantam veritatem exciperent, quemadmodum olim Propheta suis verbis, & exemplis viam ad hæc mysteria fide amplectenda sternere visi sunt: sed inter omnes Iob Ethnicus, qui ante legem à Moyse lata floruit, manifestum de fide resurrectionis testimonium protulit, cum dixit: Scio quod Redemptor meus vivit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur, & non alio: reposita est hæc spes mea in sinu meo. Et ante hæc verba præmiserat: Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculptentur in silice? Quibus verbis hæc sua de resurrectione fide magnopere optabat publicari non tantum Iudeis significatis in plumbi lamina, sed etiam Gentibus significatis in silice. Hebræa hoc loco sic habent: Utinam scribantur mei sermones, utinam in libro exarentur, plumbi ferreo incidantur in saxum, ut perpetuo maneant. Lapis ferro excinditur, & in locis excavatis impletur plumbo ad perpetuas æternitates, ut Romæ

licet

Verba Iobis ponderantur de resurrectione sui cura

Hieron. to. 2. paullo ante medium.

Fidei Iobis de tanta veritate testimonio sancti Hieronymi.

Aduersus negantes resurrectionem. Cyril. Iero. Catech. 28. sub initium

Epiphanius

licet videre in templo Marci Agrippæ, quod Pantheon appellabatur. Et quia noverat Christi resurrectionem nostrae esse causam, ideo de presenti ait: Scio quod redemptor meus vivit; & de futuro de se subdit: Et in nouissimo die de terra surrecturus sum. Prius est enim praesens futuro, & causa praecedit effectum. Subiungit: Et rursus circumdabor pelle mea; ut excludatur error eorum, qui tenent impossibile esse, ut idem numero corpus resurgat; & excludat etiam Pythagoræ somnium de animabus in diuersa transfugantibus corpora, quia tunc non esset eadem vel caro, vel pellis. Adhuc quia addit: In carne mea videbo Deum; prodit fidem suam de Mefsia, qui non tantum futurus erat homo, sed etiam Deus. De hoc testimonio ait Hieronymus ad Pammachium aduersus errores Ioannis Ierosolymitani: Quid hæc propheta manifestus? nullus tam aperte post Christum, quam iste ante Christum de resurrectione loquitur. Vult verba sua in perpetuum durare; & ut nulla possint vetustate deleri, exarari ea vult in plumbi lamina, & sculpi in silice. Quod igitur fides nonnulla esset apud Ethnicos huius carnis resurrectionis, docet Cyrillus Ierosolymitanus hisce verbis: Si non est resurrectio mortuorum secundum te, cur mortuorum spoliatores condemnas? Si enim perijt corpus, & desperata resurrectio, cur prado mortui mulctatur? Vides, quod etiam si neges labijs, infracta tamen apud te manet resurrectionis conscientia. Epiphanius quoque in Ancoratu: Porro, inquit, admiratio animum meum subit, de incredulorum Graecorum, atque aliorum Barbarorum decepta per omnia mente, quod

in fabulis suis non verentur resurrectionem omnibus declarare, & de resurrectione sapere canere, velut fabulae ipsorum describunt. Alcestim quidem Pelia filiam mortuam esse, propter virum suum; Admetum, & propter Herculem, post triduum verò resurrexisse, & ex adytis educam esse; Pelopem verò Tantalum filium; ubi carnes ipsius distributa essent a proprio eius patre, & Amphiarao, falso appellatis ipsorum deis. Et Euclees ab Esculapio resuscitatus est, & Castor propter Pollucem fratrem suum, qui ultro ipsi vitam alternis diebus alterare voluit, & Protesilaus propter Laodamiã. Sed & Sisyphum, & Tantalum, & Caucaas filias, quas Erinnyas vocauerunt, & una cum his Tyresiam, in Tartarum detrusos esse tradunt, atque illic pœnas dare, illi quidem per saxum; hunc per rotam, & alios aliter supplicio affectos esse, & adhuc in supplicio esse, velut qui non ad interitum sint redacti, verum sint in corporibus. Si enim corpora non haberent, quomodo sub petram, & rotam, supplicij traderentur? Hæc ille, & pleraque similia his producit in Gentiles ex quorum factis, & moribus ad fidem resurrectionis euincendam consurgit. Quare consultum est, ut resurrectionis veritatem firma fidei assensione amplectamur, constanti ore profiteamur, benefactisque nostris, ac dignis iustitiæ operibus dignos nos reddamus, qui ad vitam æternam postremo die resurgamus, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto sempiterni debentur honores, immortales laudes, gratiarum actiones perpetuè omnibus seculis. Amen.

Poetarum fabulas resurrectionis fidem astruere, ostendit Epiph.

Greg. li. 14. Maral. cap. 32. tom. 1. Eutychie ror de resurrectione.

Resurrectio cur sit induca.

2. Cor. 5.

Luca 21.

Matth. 20.

August. in Enchiridio cap. 88. to. 3. in it. fere

Matth. 13. & 24.

Ioan. 11.

Luca 7.

Matth. 9.

Ioan. 20.

Thom. quod lib. 4. art. 5. & opusc. 9. q. 2.

Vnitatis et continuitatis seruatur.

verba Iobis irridet Eutygium, quod sequeretur commentum quorundam ridiculum, qui aiebant animam iterato coniugi corporibus celestibus, & quibusdam subtilibus in modum veteri: quia illud non esset in propria carne; qua vixerat, resurgere. Non congruit etiam fidei, quia resurrectio ob id diuinitus induta videtur, ut referat vniuersumque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum: non est autem equum ut anima Petri corpus Neronis resumat, aut Neronis anima corpus informet Petri. Deinde apud Lucam dixit Dominus: Capillus de capite vestro non peribit, & alibi: Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Vnde Augustinus in Enchiridio scripsit: Non perit Deo terrena materies, de qua mortaliu creatur caro; sed in quemlibet cinerem, pulueremque soluat, in quoslibet halitus, auramque diffugiat, in quamcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi anima humana puncto temporis redit, qua illam prius ut homo fieret, cresceret, viueret, animauit. Hanc ille. Adhuc si vera esset illa sententia, nullo esset opus Angelico ministerio ad cineres colligendos, in quos facta fuerat corporum resolutio, sed ex quacumque materia, quam casus fortuito offerret, homines resurgerent. Præterea Christus quos suscitauit, primo constare fecit de eorum corporibus, ut de Lazaro, adulescente viduæ filio, & filia Iairi, quod vera eiusdem corporis, quod ceciderat, resurrectio ostenderetur. Imo ob hoc ipsum Christus ostendit idem corpus, & contrædandum præbuit, & cicatrices vulnorum seruauit, ut eiusdem corporis futuram resurrectionem indicaret, sicut & eiusdem animæ. Quare simpliciter asserendum est, Deum rem prorsus in nihilum reductam, iterum eteare posse: & rem corruptam, de integro producere valere. Quod egregie docet Thomas. Nam si aliqua esset repugnantia, maxime esset, quia vnitatis et continuitatis seruatur, vnde repugnat, si postea corruptur.

præcedit, & postea redit, sit vnum & idem. Sed hæc ratio in his, que successione constant, locum habet, quod de intrinseca ratione vnitatis ipsorum continuus fluxus existat: at in permanentibus continuatio non est de essentia vnitatis, quod essentia ipsorum non sit fluere, sed est illi intrinsecum & adueniens, propterea quod subditur tempori, quod est continenter fluens. Si igitur ex parte rei repugnantia non est, ut eadem res sit, cuius conseruatio non fuit interrupta, potentia Dei, qui a temporis continuitate non pendet, hæc facultas non debet subijci, quin possit semel productum idem numero reproducere: nam ad demonstrandum, Deum aliquid posse, satis est ostendere, nullam inuolueri repugnantiam. Deinde infinita Dei virtus ex eo, quod rem aliquam condiderit, quæ deinceps absumpta est, non imminuitur, neque rei ipsi esse magis repugnat, quam antequam fuerat: potest ergo illa in esse restituere. Adhuc causa cur agens naturale idem numero non possit rursus producere, illa est: quia requiruntur eadem numero dispositiones, ad quod exigitur idem locus, & tempus, quæ sunt, & dicuntur indiuiduationis principia, ut in illis fiat applicatio agentis ad id quod patitur. At tempus nequit idem reuerti. Item opus est, ut motus & actio sit eadem: & tamen interrupta actio nequit eadem numero reuerti. At Deus ob suam infinitam potentiam, neque a loco, neque a tempore, neque a motu pendet, nihil igitur obstat quo minus possit idem numero bis, vel ter, vel millies producere. Postremo si vera esset illa Durandi sententia, Deus de perduto isto mundo non posset illum instaurare. Imo si vera est sententia Thomæ, quod duo Angeli non possunt esse eiusdem speciei: similiter consequeretur, quod si Michaslem, ut sic dicam, annihilaret, non posset Deus in eandem restituere speciem, quia nec illum, nec alterum solo numero differetem, posset iterato creare. Quæ consecutio cum absurda videatur, ab eodem tamen Durando conceditur, qui nobis motus huius

Cur agens naturale eundem numero effectum de nouo non possit produceret. Quæna sint, & dicantur indiuiduationis principia. Durandus ibidem. D. Thom. 1. part. 1. q. 50. art. 2.

An Christus totum sanguinem, que in passione effudit, in resurrectione iterum assumpserit. Prima assertio.

Quod sanguis Domini in cruce effusus nequaquam fuerit a diuinitate seiuinctus. Primum argumentum a Scripturis.

1. Ioan. 1. Heb. 9. Apocal. 1. Hebr. 13. Ephes. 2.

1. Cor. 6. 1. Pet. 2.

Vis sanguinis Christi non dependeat.

Zachar. 9.

Act. 20.

Beda in Actus, to. 5.

In eadem causa materiali aliud dubium se offert explicandum, num videlicet in resurrectione Christus totum sanguinem, que in passione effudit, iterum assumpserit. Et quanta multa a Doctoribus hic vltro, citroque agitur, dicam tamen que mihi & cum ratione, & cum traditione magis coherere videntur. In primis igitur asserimus, sanguinem fuisse a Christo resumptum, non tamen totum, quia corpus glorificatum tanto non indiget sanguine, quantum corpori mortali est necessarium: atque illi quidem sanguini assumpto deitas in triduo coniuncta fuit, reliquo vero non ita fuit vnita. Quod igitur illi sanguini coniuncta esset diuinitas, ex Scripturis, ac Patribus, & rationibus, atque solutionibus argumentorum, quæ fiunt in contrarium, demonstratur. Nam in primis legimus in sacris literis, sanguinem Christi emundare ab omni iniquitate; emundare conscientiam nostram ab operibus mortuis: & intelligimus de effuso, quia sanguini vitulorum, & hircorum illum opponit. Dicitur dilexisse nos, & lauisse nos a peccatis nostris; adhuc sanctificare populum, & eos qui longe erant, factos esse propere in sanguine ipsius. Hos autem effectus res mere corporea, qualis est sanguis, operari non posset in animis nostris, nisi ratione coniuncte illis diuinitatis, & Spiritus sancti, que nobis dare promeruit. Et confirmatur hæc sententia, quia, ut Paulus testatur, empti sumus pretio magno. Et explicans B. Petrus qua ratione sumus redempti a vana nostra conuersatione, ait: Non in corruptilibus auro, vel argento, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Item sine pretio infinito a peccatis solui non possemus; at infinitus sanguis esse non posset, nisi copulatus cum diuinitate esset. Præterea huius virtute sanguinis sancti Patres emissi sunt de lacu, in quo vincti detinebantur, ut testatur Zacharias: at vis infinita ad liberos sanctos Patres necessaria erat. Ad extremum dicitur Deus sibi acquisisse Ecclesiam per sanguinem suum: vbi Beda non dubitat vocare illum infi-

nitum, propter vnionem persone Verbi cum duabus naturis: non autem acquisiuit dum esset in corpore, sed quando sparsus est. Hinc Paulus ait: Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius; Et, In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundum diuitias gratia eius. Porrigit ergo aperte sacre literæ, diuinitatem cum sanguine effuso fuisse coniunctam. Deinde idem probatur ex Patribus, siue Doctoribus. Inter quos Damascenus dicit: Lignum vite aeterna crucem vocat, ipsum nimirum pretiosum lignum, & perquam verè venerandum, in quo semetipsum in hostiam pro nobis Christus obrulit, ut sanctificatum tactu Christi sancti corporis, & sanguinis decenter adorandum. Hæc ille. Legit quoque sermone 11. de passione Domini: Fudit sanguinem iustum, qui reconciliando mundo & pretium esset, & poculum. Idem in sermone 12. de passione. Effusio enim pro iniustis sanguinis iusti tam potens fuit ad privilegium, tam diues ad pretium, ut si vniuersitas captiuorum in Redemptorem suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent. At in morte anima a corpore separatur, sed a neutro illorum diuinitas, ut recte dicatur non esse disiunctam vnitatem, nec diminutam. Præterea Ambrosius in sacro Ecclesie Hymno de Cruce:

Sanguis vnda profluit.
Terra, pontus, astra, mundus,
Quo lauantur flumine.
Et infra:
Sola digna tu fuisti
Ferre seculi pretium:
Atque portum præparare
Nauta mundo naufrago.
Quem sacer cruor perunxit,
Fusus agni corpore.

Et in alio Hymno canit Ecclesia:
Cruore eius roseo
Gustando viuimus Deo.

At cruor proprie est sanguis extra venas, & ita sparsus. Et Augustinus libro de Trinitate: Tantum valuit sanguis ille, ut neminem Christo indutum in aeterna morte debita detinere debuerit, qui Christum morte indebita vel ad tempus occidit, scilicet diabolus. Idem libro 50. Homil. hom. 27. bis nominat Christi

Rom. 3.

Ephes. 1.

Secundum argumentum a sensu Doctorum, & auctoritate.

Damascen. lib. 4. c. 12.

Leo ser. 11. de passione Domini.

Idem ser. 12. de passione.

Ambr. to. 3.

Cruor proprie quid sit. Aug. li. 13. de Trinitate, cap. 16. aute med. tom. 3. Idem to. 10.

Cyrill. A-lex. tom. 9.

Bernard.

Magister Nicolaus Hærici, in Direct. par. 2. 9. & 10.

Alb. Magn. S. Thomas quodlib. 5. art. 5.

Tertium argumentum à rationib⁹ peti- tum.

Ratio prima. Rom. 11. Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio

fanguine pretium pretiosum. Et Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 16. loquens de Christi sanguine, ait: Non enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius, qui naturalivita coniunctus, vita effectus est. Hæc ille. Et Bernard. in 9. serm. ait, quod vel vna gutta sanguinis suffecisset ad nostram redẽptionẽ: quæ tamen minimè sufficeret, nisi à coniuncta sibi diuinitate infinitam virtutem haberet expiandi. Et Clemens VI. in Extrauaganti quæ incipit: Vnigenitus Dei Filius, de pœnitentijs, & remissionib. initio ait: Quem (scilicet sanguinem) in ara crucis innocens immolatus, non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter vnionem ad Verbum, pro redemptione totius humani generis suffecisset, sed copiose velut quoddam profluuiũ nascitur effudisse; ita vt à planta pedis, vsq; ad verticẽ capitis nulla sanitas inueniretur in ipso. Hæc ibi. Idem Clemens VI. habito concilio Theologorum, ac magistrorum determinauit, hunc articulum de separatione Deitatis à sanguine effuso in passione, hæreticum esse prorsus, & contra fidem Catholicam: vt refert Magister Nicolaus Henrici Hæreticæ prauitatis Inquisitor in suo Directorio. Idem quoque docet Albertus Magnus in tractatu de Missa, & sanctus Thomas Quodlibeto. 5. Id ipsum quoque ostendunt rationes. Tum primò, quia nullum beneficium à Deo vnquã reuocatur, nisi ob culpã aliquã recipientis, cũ, teste Apostolo, sine pœnitentia sint dona, & vocatio Dei: at Verbi ad sanguinem vnio summũ extitit beneficium, nec in Christo vllum fuit delictũ, cuius causa eius sanguis tanta dignitate priuaretur. Tum deinde, quia si fuit sanguis à diuinitate separatus in passione, Christus ex eo quòd Patri obediebat, dignitatem suam amisisset, cùm eius mandato illum fuderit. Tum tertio, quia ista separatio diuinitatis à sanguine, ad finem, propter quem fundebatur, qui erat salus hominis, aliquo modo minimè pertinebat: ergo nequaquam est ponenda. Quarto, vnio animæ beatæ cum Deo visione & fruitione possessio nunquam ampliùs à Deo reuocatur: ergo nec vnio personalis, quæ illo

maior est, atque præstantior, vt docet Bernardus ad Eugenium Papã. Quintò, in sanguine assumendo post resurrectionem manebat ordo ad naturam humanam, quòd esset resumendus: ergo manebat & vnio diuinitatis: nã omnibus partibus, quæ sunt de veritate humanæ naturæ, etiam separatis, manet vnita Deitas. Sed talis pars est sanguis, quod ex Innocentio III. de celebratione Missarum cap. in quadam, apertè cõfirmatur. Nam ibi probat veritatem corporis Christi ex veritate sanguinis, qui exiuit de latere eius, ex eo quod perficitur ab anima rationali: imò à medicis inter partes ad integritatem humanæ naturæ spectantes sanguis collocatur. Sextò, si sanguis fuisset separatus à diuinitate, suam per se subsistentiam, & hypostasim cõstitueret; & ita duplex esset hypostasis, altera Verbi, altera corporis, & sanguinis: contra Damascenum tradentem, quòd vna semper est hypostasis in Christo. Septimò, verisimile est, aliquam guttam sanguinis in Christi corpore remansisse, vel in vulneribus, vel in manibus eius, vel in cruce, aut lancea, aut in spinea corona, si fuit, vt est verisimile. Iam illud quærimus, num illi fuerit copulata diuinitas, an non fuerit. Si fuit illi vnita, quæ erat in corpore, ergo etiam effuso sanguini in terram vnita fuit: quia inter hunc, & illum sanguinem non est alia differentia, nisi hunc esse in corpore, illum extra. Octauo, nemo sapiens instituit, vt res aliqua prorsus inutilis perpetuò in memoria habeatur, aut repræsentetur: aut in Missæ sacrificio perpetuò sanguis effusus, dum separatim sub specie vini consecratur, repræsentatur: ille ergo minimè est inutilis; quod tamen esset, si à Deitate separatus existeret. Ad hæc ex opposita sententia sequeretur, sanguinem Christi non esse adorandum latria in illo triduo. Contra quod est, quia sanguis in Sacramento contentus, qui est idem cum sanguine effuso, adoratur latria, ergo & sanguis ipse effusus. Sequeretur quoque, quòd si in illo triduo facta fuisset consecratio, Sacramentum hoc nõ fuisset

Bernardus lib. 5. de cõsiderat. post medium. Quinta ratio

Innoc. III.

Sexta ratio.

Damascen. lib. 3. c. 27. Septima ratio.

Octaua ratio

Nona ratio.

Decima ratio.

excel-

Ioan. 6;

Secunda opinio. Richard. in in. 3. dist. 2. q. 2. ar. 5.

Franc. Mairones in. 4. dist. 43. q. 1. Vniones quatuor in Christo, totidemque separationes.

Damascen.

Idem Franc. de Mairones.

excellens ratione contenti, quia continuisset præcisè sanguinem sine corpore, sine anima, & sine diuinitate: nec Apostoli in cœna ad Sacerdotium promoti possent vti illa forma: Hic est sanguis meus, id est, qui actu est meus, atque diuinitati meæ vnitus, sed qui olim fuit vnitus; nec in illo triduo sanguis meus vim viuificandi haberet eo modo, quo caro, contra illud: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.

Contrariam tamen sententiam tuetur duo magni ex scholasticis Doctores. Alter est Ricardus de Mediavilla Solennis Doctor appellatus, docens, quòd sanguis quia non est de corporis essentia, postquam à corpore fuit separatus, non fuisset latria adorandus, quia, vt inquit, tantum coniunctus diuinitati est latria colendus. Alter est Franciscus Mairones acutissimus disputator, qui quidem quatuor annotauit separationes contrarias cõiunctionibus quatuor. Prima, inquit, vnio fuit animæ cum corpore: secunda, humanitatis cum Deitate: tertia, sanguinis cum corpore: quarta, diuinitatis cum sanguine. Nam in triduo diuinitas nõ fuit vnita cum sanguine, sicut cum corpore, & anima. Quod ex eo constat, quia secundum communicationem idiomatum verum fuit dicere: In triduo Deus est sepultus, quia cum corpore sepultura tradito copulata erat diuinitas. Similiter verum fuit dicere: Deus descendit ad inferos, quia anima, cui Deitas connexa erat, illuc descendit. Et tamen nequaquam verum fuit asserere: Deus fuit in cruce effusus, cũ tamen ibi sanguis Iesu fuerit effusus super terram. Ad illud verò pronuntiatum Damasceni: Verbum quod semel assumpsit, nunquam dimisit: respondet intelligendum esse de præcipuis, ac essentialibus partibus ipsius constituti, quæ sunt corpus & anima. Aliiter etiam respondet, quòd verum est extremis remanentibus; nam humanitas, quæ ex vnita anima cum corpore constat, nõ permanit in triduo. Idem sermone de resurrectione Do-

mini, qui incipit: Domine, prebisti me, quatuor constituit in morte Christi factas fuisse separationes. Prima fuit animæ à corpore, de qua ait Textus: Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. Secunda fuit diuinitatis ab humanitate: quia Christus in triduo mortis homo non fuit, vt communi consensu tradunt Doctores contra Magistrum in tertio, & pro hac separatione creditur voce magna exclamasse, cùm dixit: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? propheticè accipiendo præteritum pro futuro. Tertia fuit sanguinis à corpore, quando effusus est ex lateris vulnere. Quarta sanguinis à Deitate, quæ remanebat coniuncta cum corpore: quia quando sanguis fuit vnitus cum corpore, mansit etiam vnitus cum diuinitate, vt corpus. Sed ex quo fuit à corpore seiuñctus, & extra illud effusus, videretur à diuinitate fuisse separatus. Vnde non dicimus, quòd Deus sit effusus super terram. Hæc est illorum sententia. Sed exponenda sunt eorum argumenta, atque dissoluenda. Primùm enim argumentantur: Vbi est vnio diuinitatis, ibi est communicatio idiomatum, cuius causa est vnio, vt testatur Augustinus, & Damascenus: sed ista non potuit esse ibi, quia aliàs diceretur Christus effusus super terram, vel hærens ligno Crucis, qui tamen etiam post resurrectionem ibi mansit: ergo non fuit vnitus. Respondemus, dici posse Christum effusum super terram, iuxta illud, quod in persona Christi dicitur: Sicut aqua effusus sum; & dispersa sunt omnia ossa mea. Nec valet dicere, sermonem esse metaphoricum: quia onus probandi metaphoram dicentibus iucumbit. Et licet id, quod sequitur, nempe, Et dispersa sunt omnia ossa mea, per metaphoram accipi possit, in hunc sensum, quem tradunt Augustinus, & Lyranus: Apostoli viri fortissimi, & velut Ecclesiæ meæ ossa dispersi sunt: tamen etiã ad literam intelligi queunt ossa dispersa ob violentam tractionem, qua carnifices vsi sunt in crucifigendo, iuxta illud: Foderunt manus

Psal. 138.

Matth. 27.

Magist. in 3. dist. 22.

Ibidem, & Psalm. 21.

Ioan. 19.

Huius opinionis argumenta proponuntur, ac dissoluantur.

Primũ argumentum.

Augustin. Damascen. lib. 3. c. 15.

Psal. 21.

Ossa Christi patiens quomodo dispersa.

August. in Psalm. 21. tom. 8.

Lyran. ibidem.

Alter sensus. Psalm. 21.

meas, & pedes meos; Dinumerauerunt omnia ossa mea. Adde, quod et si demus per metaphoram, hæc, quæ dicuntur de ossibus intelligi: nullum tamen est absurdum in eodem versu aliquid dici propriè, & aliquid impropiè, vt illud: *Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt:* vbi primum est metaphoricum, secundum verò proprium. Ita Beatus Augustinus prædictum Psalmi versum intelligit, dicendo: *Firmos suos dispersit, & sicut aqua effusus est. Aqua enim quando effunditur, aut abluuit, aut irrigat. Effusus est Christus sicut aqua: ablusi sunt sordentes, rigati sunt mentes.* Hæc ille. Nec valet quod quidam inferunt, tum videlicet dici posse Christum, vel Filium Dei, per triduum in cruce pependisse, quia sanguis fuit in cruce, quo ipsa perfusa fuit: non valet, inquam hoc, quia sanguis non dicitur pendere propriè in cruce. Et oporteret probare, illum, qui remansit in cruce, eundem fuisse, qui resumptus est in resurrectione: quia ille tantum erat diuinitati vnitus, & propterea receptus in resurrectione. Eo etiam concessio, totum illum, qui tinxit crucem, fuisse resumptum, nihil efficitur: quia illud remanere in cruce posset intelligi de toto, & eodem modo, quo totus remansit: ideo non dicitur nisi secundum determinationem adiunctam, vt dicamus quod remansit secundum partem, siue secundum sanguinem. Quemadmodum etiam si Christus sit creatura, quia tamen posset errorem generare eiusmodi dictum, non dicimus absolutè eum esse creaturam, sed solum cum determinatione, scilicet in quantum homo est: vt eruditè docet Beatus Thomas in tertia parte. Potest deinde alio modo solui propositum argumentum, iuxta Beati Thomæ doctrinam, si dicamus, communicationem idiomatum non intelligi de omnibus absolutè, nec de partibus vt talibus: non enim dicimus absolutè, Deus, siue Filius Dei est corpus, vel Deus est anima, vel, Deus est forma: sed tantum de his, quæ dicuntur de subsistente, vt, Deus est homo, vel Deus est mortalis; siue tem-

poralis: homo ille est æternus, siue immortalis (quanquam dicatur: *Et Verbum caro factum est*, id est, Deus factus est homo: sed hoc est per Synecdochem) sanguini autem compete- bat effusio, vt pars est: ideo non dicitur, Deus est effusus. Potest & huic solutioni adiungi ex eodem Thoma, quod communicatio idiomatum interdum fuit in obliquo, vt dicitur: Filius Dei habet sanguinem fustum, sicut homo ille habet: & ita commodè dicitur: Sanguis Dei est effusus. Ad hæc pars non est apta nata denominare totum, quemadmodum crispitudo, & simitas, vt sic dicam, cum insint subiecto, hoc est, vel capillis, vel naribus, vim habent denominandi totum: non enim dicimur homo rubeus, qui habet sanguinem rubrum; sicut dicitur crispus, qui habet capillos crispas. Ideo non opus est dicere, Filius Dei est effusus, eo quod sanguis eius est effusus.

Secundò argumentantur: A medio, quo duo extrema vniuntur, definit esse coniunctio extremorum: sed corpus fit medium, quo sanguis fuit vnitus diuinitati: ergo remoto corpore à sanguine, non remansit sanguini copulata diuinitas. Sed si hoc argumentum alicuius esset ponderis, ex eo sequeretur, diuinitatem à corpore fuisse seiunctam, nam corpus non nisi media anima assumptum, disiuncta ergo anima à corpore, tollitur medium vnionis ab vno extremo, & sic extrema à se inuicem separantur. Et Beatus Thomas, atque Bonauentura respondent, duplex esse medium, alterum congruitatis, alterum necessitatis: maior autem vera est de medio necessitatis, non de alio, quale fuit in incarnatione. Tertio argumentantur: Ecclesia in Parasceue nõ consecrat sanguinem, eo quod non fuit coniunctus diuinitati. Sed hæc ratio euinceret quoque, non fuisse corpori diuinitatem vnitam, quia illo die panem non consecrat, sed præconsecrato vtitur. Quod si in contrarium quis obijciat, in die illo sumi corpus sine sanguine, quod libenter admittimus: sed certè in Sab-

Ioan. 1.

Idem.

Secundū argumentum.

Duplex medium.

B. Thom. B. Bonau. in. 3. dist. 22.

Tertium argumentum.

Psal. 78.

Aug. ibidē exposit. 2.

Duo efficitur aqua.

Obiecto diluitur.

B. Thom. in 3. par. q. 16. art. 8. Idem in 3. dist. 22. articulo 1o.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

bato sancto sumit sub vtraque specie: & tamen necdum erat Dominus à mortuis suscitatus. Quartum eorum argumentum est: Omne coniunctum diuinitati, definit esse coniunctum: vt constat de humanitate in triduo: quia non est quod non est coniunctum: sed huiusmodi fuit ille sanguis effusus in triduo, quia fuit coagulatus, desiccatus, & terræ commixtus, & consequenter transfuit in lutum: atqui coagulatio, seu congelatio mutat speciem, vt in crystallo ex aqua facta per congelationem licet cernere, & in caseo ex lacte confecto per coagulationem. Respondemus, illum sanguinem fuisse corruptum eo modo, quo corpus, nimirum per formæ substantialis abscissionem, non per incinerationem, aut putrefactionem: ideo dicimus, sanguinem illum fuisse vnitum ratione suæ materiæ, non autem ratione formæ, vt probat argumentum. Possumus etiam dicere cum illis Philosophis, qui ponunt, formas parciales, manere eundem sanguinem, non solum ratione materiæ, sed & ratione formæ partialis: quæ ratio solutionis alijs argumentis dissoluendis feruere potest. Deinde respondetur, quod non omnis congelatio soluit speciè virtute Dei interueniente, nec coagulatio omnis. Quinto obijciunt: Nã si sanguis à corpore separatus mansisset diuinitati vnitus, & alia etiam, quæ fuerunt à Christi corpore separata, similiter Verbi hypostasi essent coniuncta. Et cum per resolutionem & distillationem multæ sanguinis Christi partes fuerint à corpore seiunctæ, quæ aliquando fuerunt diuinitati vnitæ, remansissent semper vtiq; vnitæ: quod tamen falsum esse, argumento sunt multa, vt præputium, capilli, vngues præcisi, saliuæ, & similia. Respondemus in primis, non valere consequentiam: Sanguis remansit vnitus diuinitati, ergo tota materia sanguinis, & carnis, quæ fuit resoluta, ac distillata. Afferimus enim, nequaquam esse simile: nam etsi illæ partes aliquando fuerint vnitæ, tamen separatæ sunt per corruptionem;

resolutio quippe illa, ac distillatio, corruptio quædam fuit, & partes illæ transferunt in aliam formam, vnde post separationem ad veritatem naturæ Christi hominis, siue integritatem minimè pertinebant. Non est autem ita de sanguine in passione effuso, qui retinuit veram formam sanguinis. Quod si obijcias; Sanguis perficitur per animam, dum est in corpore, ergo non habet aliam substantialem formam, quàm animam intellectuam: quia vnica est forma substantialis in homine. Cum autem sanguis separatus est à corpore, & à fortiori ab anima, remansit ergo inanimatus, & per consequens veram formam non habuit, quàm prius. Imò non erat sanguis nisi æquiuocè, quia habebat aliam definitionem: ex quo habebat aliam formam, ex qua sumitur differentia specifica, quæ complet definitionem. Respondemus eundem Thoma, quod sanguis extra venas effusus, est quidem sanguis, sed æquiuocè, si formam substantialem eius spectemus, quia sanguinis intra corpus alia est forma substantialis, nimirum anima rationalis, quæ & viuunt, & animatur sanguis, alia verò extra corpus, quæ nec viuunt, nec animatur: est tamè, & verè dicitur idem sanguis, tum ratione esse hypostatici, tum ratione materiæ, quæ eadem prorsus sunt in viuente, atque in mortuo: denique quod respondere solemus de corpore, idem dicimus de sanguine. Dici etiam commodè potest, quod etsi partes carnis & sanguinis distillatae aliquando fuerint diuinitati vnitæ, ac coniunctæ, tamen postea fuerunt separatæ. At sanguis in passione non ita effusus est, quia in illis partibus non remansit ordo ad reuerandam vnionem, sicut in sanguine in morte effuso. Illæ enim partes iam resolutæ resumendæ non erant in resurrectione, quia quantitati, ac ac dispositioni corporis Christi tantam materiam assumere minimè expediebat: at sanguis effusus, cum spectaret ad integritatem corporis Christi, saltem magna ex parte resumendus erat. Et idem de capillis, & vnguibus Christi

Obiecto diluitur.

Thomas.

Sanguis Christi in cruce quomodo nõ fuerit effusus.

Idem de capillis, & vnguibus Christi.

Iustorum corpora quas partes no resument in resurrectione.

An præputiū Christi in resurrectione resumptum fuerit, nec ne.

B Bonau. in 4. dist. 12.

Hugo de S. Victore.

Lac. 21.

Christi præputiū ubi aseruetur.

Sextum argumentum. Arist. lib. 3. de animalibus, cap. 2. Alb. Magn. Damascen. lib. 2. c. 12. post med.

Aris. ibid. cap. 19.

præcis respondendum est. Nam in eis non mansit ratio, vel ordo, ut repetantur: nam nec omnes vngues, nec omnes capilli, & pili barbæ resurgent in hominibus, sed tantum qui ad debitam corporis proportionem spectabunt. De præputio vero quidam absolutè dixerunt, præputium Christi in resurrectione fuisse resumptum, nec apud nos mansisse: quemadmodum Patriarchæ omnes, Prophete, atque Iudæi olim circumcisi resurgent præputiati. At Beatus Bonaventura in quarto, & in expositione literæ: Dicendum, ait, est, quod vel non fuit de veritate natura humana secundum speciem, sed diuina dispensatione parum de carne, secundum materiam ibi fuit, ut daretur nobis in deuotionem sicut reliquia: & sic dicendum de sanguine: vel aliquid fuit de veritate, & illud resurrexit cum Christo, & est in celo, & residuum remansit. Hugo verò de sancto Victore libro de Sacramentis: Queritur, inquit, utrum Christus resurgens reassumpserit sanguinem illum, quem in passione effudit. Sic enim capillus de capite nostro non peribit, quanto magis sanguis ille non perijt, qui est de veritate natura, & fuit? Quid ergo dicemus de circumcissione præputij, an in resurrectione Christi similiter redierit ad ipsum? Creditur in Lateranensi basilica conseruari, licet à quibusdam dicatur, quod præputium Christi fuerit latum in Ierusalem ab Angelo, & datum Carolo Magno, qui transfudit illud Aquisgranum: sed postea positum est in Ecclesia Saluatoris apud Carosum. Melius tamen est, Deo totum committere, quam aliquid temerè definire. Hec ille.

Sexto argumentantur: Quia ex sententia Aristotelis, tertio libro de animalibus cap. 2. & Alberti Magni, sanguis non est actu pars animalis, sed tantum pars in potentia. Verum tamē illi opponere possumus Damascenū, qui libro secundo de Orthodoxa fide, capite 5. scribit: Corpora animalium ex humoribus, scilicet sunt, & in illos dissoluuntur. Nam omne compositum in ea soluitur, ex quibus coalitum est. Et Philosophus statuit, quod

sanguis est humiditas vniuersi corporis, qui semper est in corpore animantis, dum viuit: & animalia propter sanguinis vacuitatem moriuntur: & in Leuitico dicitur: Anima carnis in sanguine est. Et Augustinus libro questionum Veteris, & Noui Testamenti illud explicans, ait, quod anima quia spiritus est, in sicco cerere habitare non potest: ideo in sanguine fertur habitare. Et Iosephus libro tertio Antiquitatum: Sanguinis cerere (esum scilicet) ideo vetuit, quod hunc animam, & spiritum putaret. Adhæc Beatus Thomas in prima parte quæstione vltima articulo primo illud tradit esse de veritate nature, quod est de constitutione eius. Adhæc illud est de veritate nature, quod perficitur per formam illius: vnde idem sanctus Doctor Quodlibeto septimo, quæstione quinta, asserit, sanguinem informari anima rationali. Et Commentator libr. 2. Colliget ex Galeno, distinguit inter sanguinem nutrimentalem, & vitalem. Si ergo est vitalis, animam habet, quia nihil viuit nisi per animam, ut tradit Philosophus libro 2. de anima. Item vngues, & capilli animati sunt, ut tradit Augustinus libro Musica, dicens: Cum ipsum sentire mouere sit corpus aduersus illum motum, qui in eo factus est, non existimas ideo nos, cum ossa, & vngues, & capilli secantur, non quia ista in nobis omnino non viuunt; non enim aliter aut continerentur, aut nutrentur, aut crescerent, aut etiam vim suam in seminanda, ferendave prole monstrarent. sed quia minus libero aere penetrantur, quæ ut motus ibi possit ab anima fieri tã celer, quàm est ille, aduersus quem fit, cum sentire dicitur. Thomas quoque in quarto docet, vngues, & capillos nutriri, & augeri, vnde & resurgent in resurrectione. Docet præterea, quod sicut se habent elementa in vniuerso, ita humores in corpore humano: quia homo est microcosmus, elementa autem componunt mixta, ut sunt inter partes vniuersi. Et sic in homine cholera igni respondet, æri sanguis, aque phlegma,

Sanguis quid Aristotelis.

Leuit. 17. Aug. 10. 4.

Ioseph. lib. 3. Antiquit. cap. 13.

B. Thom. in 1. p. q. vlt. artic. 1. Quid sit de veritate nature.

Idè Quodlib. 7. q. 5.

Commentator.

Philosoph. lib. 2. de anima. Aug. lib. 6. de Musica, c. 5. in fine, tom. 1. ante med.

Tho. in 4. dist. 4. q. 1.

Humorum corporis humani cum elementis conuocentia, & proportio inter se se.

melancholia terræ; elementa autem sunt in via generationis, respectu corporum mixtorum, quia sunt eorum materia: ita humores se habent ad membra. Elementa autem habent formas determinatas quasdam, ratione quarum sunt de perfectione vniuersi, sicut & corpora mixta: ergo & quatuor humores sunt de perfectione corporis humani, sicut & aliæ partes. Atque in hunc modum sanguis, licet respectu partium sit in potentia, simpliciter tamen respectu totius est pars actu existens: quemadmodum elementa sunt partes in potentia, respectu mixtorum, & sunt partes actu respectu vniuersi. Adhæc, ut docet Philosophus libro secundo de partibus animalium, triplex est in animali compositio: prima ex elementis, seu eorum virtutibus: secunda ex partibus homogeneis, quas similes vocant: tertia ex partibus eterogeneis, quales sunt manus, caput, pedes, & reliqua. Sicut ergo componentia in secunda, & tertia compositioe sunt partes actu existentes animalis, ita humores in prima, inter quos est sanguis, erunt actu partes. Præterea Beatus Thomas in tertia parte, quæstione 54. docet, ad veritatem humane nature sanguinem pertinere, & humores habere determinatas formas, sicut aliæ partes corporis habent; & quod resurgent cum alijs corporis partibus, & quod erunt in resurrectione non quidem ad deperditionem instauracionem, sed ad integritatem humane nature reparandam. Ex his igitur tam latè disputatis concludimus, totum Christi sanguinem, qui in passione fuit effusus, atque cum diuinitate coniunctus, in resurrectione à Domino fuisse resumptum.

Aris. lib. 2. de par. animal. cap. 1. initio. Triplex animalis compositio, secundum Philosophum.

B. Tho. in 3. p. q. 54. art. 2.

Secunda asserit.

Quod aliquid pars Christi sanguinis in passione effusum diuinitati coniuncta, apud nos remaneret, ostenditur.

Iam altera est propositio stabilienda: Aliquam sanguinis Christi partem in passione fusi, quia non erat diuinitati coniuncta, à Domino in resurrectione non fuisse repetitam, sed apud nos remansisse: itaque non solum sanguis miraculo eductus ex aliqua Christi imagine percussa, sed ve-

rus, ac solidus, qui in cruce Domini effluxit, apud nos remansit. Atque hoc in primis confirmatur irrefragabili argumento Pontificum Romanorum, qui hoc definirunt. Pius enim Secundus ad monasterium sanctæ Mariæ Diocesis Xantonensis scripsit: cuius Bulla, ut refert Xistus Quartus super Octaua veritate sui eximij operis de sanguine Christi, feruatur apud Fratres Minores prouintie Turonicæ, vbi assermat, veritati Fidei neququam repugnare, si asseramus, Redemptorem nostrum de sanguine suo ob ipsius passionis memoriã aliquam partem in terris reliquisse, ad fidelium deuotionem seruandam. Ad idem est Leonis Secundi determinatio de sanguine Mantuæ asseruato in templo sancti Andree, ut refert Philippus Bergomensis libro sexto, & repertus fuit tempore Adriani Quarti, ut habetur in Archiuis Ecclesiæ Rauennatensis, atque ibi sunt literæ Apostolicæ, quibus conceditur indulgentia in die Ascensionis templum illud, in quo continetur hic sanguis, visitantibus. Et fertur etiam, quod Longinus, qui lancea latus Domini aperuit, & Episcopus ad Mantuanos fuit destinatus, illuc eum asportauit. Cui historie fauere videtur, quod superius ex Nicephoro Callixto attulimus, quod cum de laterè Christi exiuit sanguis, & aqua, Beata Virgo, & Ioannes Euangelista vasculo illa exceperunt. Idem quoque definiuisse producit Eugenius Quartus de sanguine, qui habetur in Panonia in Ecclesia Iairiensis. Ut igitur Papa in canonizatione sanctorum errare non posse piè creditur, ne sit error aliquis in cultu, ita neque in his quæ huiusmodi sunt, propter Dei assistentiam.

Secundo probatur à signo manifesto: nam passionis Dominicæ instrumenta adhuc videntur ciuentata, ut corona spinea in Capella Regis Franciæ: spina etiam vna Recanati in Conuentu Fratrum Eremitarum: ferrum quoque lancee, quod Romæ apud Beatum Petrum ostenditur.

Primum argumentum à Pontificijs decretis.

Pontifices. Pius Secundus. Sixt. Quartus.

Leo Secundus.

Bergomens. lib. 6.

De Longino milite lateris percussore monumentum.

Ioan. 19. Lib. 10. Nicephor. lib. 1. c. 30. in fine.

Eugenius Quartus.

Secundum argumentum.

ditur. Sanguis etiam quotannis in die Paschatis in Lateranensi Ecclesia venerandus proponitur. In templo etiam sancti Maximini, ubi Magdalena fecit poenitentiam, sanguis Christi asseruatur, quem illa sub Cruce collegit, ut tradunt historię. Et die Veneris sancti dicitur liquefieri, atque effervescere. Item Rupelle in Francia in templo Fratrum Minorum dicitur aliquid sanguinis asseruari, quę Christus in Parasceue effudit. Tertio idem probatur, quia preputium, ut diximus, apud nos ad nostrę redemptionis commemorationem remansit, & asseruatur, ut diximus, in Ecclesia Lateranensi: ergo a fortiori remansit aliquid sanguinis non vnitus diuinitati. Quarto, quia sancti non indigent tanto sanguine ad perfectum sui status decorem, atque in via opus habebant: quia non ad generationem, non ad augmentum, non ad nutritionem, sed ad bonam tantum membrorum dispositionem in statu naturali: atque organico requiruntur. Vnde cum Christus se ipsum consecrauit in cœna, vberior erat sanguis, quam ille, quem nunc habet in gloria. Hic autem tenuior, idoneus est statui glorię, atque congruus. Quinto, quia Christus non habet in gloria totum illum sanguinem, quem, dum biberet, habebat, cũ alio, & alio tempore alium, & alium haberet, cum quotidie generaretur nouus, & præexistens conuerteretur in carnem, quę diffabatur à calore naturę. At si modo Christus omnem illum haberet, esset nimium corpulentus, & ad bonam hominis dispositionem, quę statui glorię debetur, iustam minimè haberet proportionem. Haud ergo inconuenit aliquo modo manere, cum tot in varijs templis miracula illud attestentur, ut tractat Gabriel. Nec est facile ad miracula constituenda accurrendum, ubi duo concurrunt: aut quod vera naturalis causa possit de aliquo assignari, aut quod non sit maior ratio, cur aliquid fiat miraculo, atque natura. Nec est facile audiendus Ioannes Maioris in tertio, qui asserit, sanguinem, qui hactenus manet apud nos, esse simul in resur-

rectione resumptum; ita ut simul sit in duobus, & pluribus locis. Sed hoc esset in regulam à Beato Augustino in libris de doctrina Christiana traditam, sine necessitate multiplicare miracula. Deinde alia dispositione sanguis est in Christo, & alia apud nos: hoc tamen omnino dicendum est de sanguine in passione effuso, si apud nos mansit; aliàs non esset in consecratione ille idem, qui fuit à Christo consecratus, quod est falsum. Fatendum quoque videtur, Christum in resurrectione maiorem sanguinis copiam resumpsisse, quam immediate ante passionem haberet: nam tuæ propter labores, vigilias, & abstinentias non nihil erat macilentus, atque extenuatus, neque eam sanguinis mensuram, quę bonę corporis dispositioni cõueniebat, habebat. Sed ex hoc haud sequitur, quin aliquis in passione suffusus sanguis remaserit apud nos: aliam enim potuit resumere, & maiore carnem, quam esset præexistens deperdita. Atque hac ratione etsi corpus, & sanguis, quę Christus consecrauit, sint modò in consecratione nostra: non tamen sola, sed alia caro, & alius sanguis quę tunc non erant. Imò si ad tres horas fuisset dilata Christi consecratio, non esset tanta caro, nec tantus sanguis: aliquis enim interim fuisset resolutus. Et non totus ille sanguis, qui à Christo fuit consecratus, modò à nobis consecratur: quia aliquis fuit conuersus in carnem ante mortem. Et illa materia non surgit in duobus locis in Christo, atque ita non inconuenit aliquem eius sanguinem manere apud nos. Quod verò sanguis iste, qui remansit extra corpus, non sit diuinitati copulatus, docet sanctus Thomas in tertia parte, ubi ait, quod non mansit diuinitas vnita nisi reuniendis. Et Bonauerus in tertio in responsione ad argumentum ex verbis Damasceni, *Quod semel assumpsit, nunquam dimisit*, idem sentit, & Scotus in tertio. Quod verò Beatus Thomas in tertio sententiarum dixerit, talem sanguinem superfluum non esse latria adorandum, Cardinalis tamen Iohannis

Aug. lib. de doct. Chris.

Quantum sanguinis Christi resumpserit in resurrectione.

An in consecratione noua caro, & sanguis Christi generentur.

D. Thom. in 3. p. q. 1. 2. Bonauer. in 3. dist. 5. Damasc. libro. 2. Scot. in 3. dist. 6. in resp. ad 2. Thom. in 3.

Card. Ioan. Dominici.

Quot modis aliquid cultu latrię debeat adorari.

Sanguis Xpi superfluus, & huius generis alia quatenus adorari latrię cultu possint.

Quę in hanc secundam affectionem fieri possunt, argumenta diluuntur. Primum argumentum.

B. Thom. in 4. dist.

Dominici in proprio libro de Christi sanguine producit Ioannem de Poliano afferentem, quod possit cultu latrię venerari, quemadmodum reliquię, quę Christum ipsum contigerunt. Multis quippe modis aliquid latrię debet adorari. Primo, quia est Deus, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Secundo, quia est in diuina hypostasi, ut Christi humanitas, & sanguis diuinitati vnitus, qui consecratur. Tertio, quia est imago predictorum, ut figura Trinitatis & Christi, & Crux ipsa. Quarto, quia tetigit Christum ut aliquid eius, quemadmodum vestes, clauis, lancea, & ipsa Crux propria, in qua Christus pependit rubens eius sanguine. Et consulto diximus (aliquid eius) propter manus crucifigentium. Atque hac postrema ratione potest adorari sanguis superfluus latrię, sicut & capilli defluentes. Nam si Crux ipsa ratione contactus latrię adoratur, multo magis sanguis eius, qui fuit aliquando pars corporis, ac diuinitati vnitus.

Verum iam argumenta, quę in hanc secundam conclusionem fieri possunt, diluamus. Primum est: Si aliquis sanguis fuit in Christo superfluus in die passionis, ille contiguus erat cum alio perfecto, ac diuinitati vnito, etiam post effusionem, vtriusque igitur, & superflui, & necessarij erit vna hypostasis, & vnum esse: quia partes continui propriam non habent hypostasim, sed vna, & eadem est totius, ac partium substantia. Quo posito, efficaciter argumentari videtur: quia aut illa substantia erat diuina, & sic sanguis superfluus erat in triduo diuinitati vnitus, aut erat alia substantia à diuina, & sic sanguis perfectus, ac necessarius non esset diuinitati cõiunctus. Respondemus ex doctrina Beati Thomę in quarto, quod sanguinis superflui partes aliquando quidem separate fuerunt, vel in puncto quidem resurrectionis, atque ita in resurrectione fuerunt ei vnita nõ sicut gratia, sed per accidens (nisi aliqua particule extiterint omnino à necessarijs separatę) quemadmodum in resurrectione nostra assumptis neces-

sarijs partibus, superflua omnia incipient habere nouam substantiam, vel tunc fuit separatus sanguis Christi superfluus à Deitate, quando primo fuit separatus à corpore Christi, sicut accidit in preputio, & capillis ab eo defluentibus, & in carnis partibus per clamorem naturalem deflatis. Itaque in triduo fuerunt vnite cum necessarijs, sed non in eadem hypostasi, Deo ibi operante: sicut euenit cum sanguini consecrato miscetur gutta vini non consecrati: tunc enim aliqua quantitas vini consecrati subsistit in se, alia inheret substantię vini non consecrati. Secundum argumentum: Sanguis, qui est in Sacramento, est idem cum effuso, ut constat ex forma, Hic est calix sanguinis mei Noui, & æterni Testamenti, &c. qui pro vobis effundetur: sed in sanguine Sacramenti nihil est superfluum, ergo neque in ipso sanguine effuso. Respondet Ioannes Dominici, illud; *Hic est sanguis meus*, stare pro necessario, siue perfecto: esset quippe absurdum, dedisse nobis sanguinem, qui non esset de veritate humanę naturę. Et licet vnus esset continuus alteri, verbum tamen, *Hic est calix sanguinis mei*, demonstrat totum effusum, ratione partis nobilioris cum Verbi hypostasi copulata. Tertium argumentum: Superfluus in Christo sanguis non potuit esse à Deo, vel à natura, quia non abundat in superfluis, nec est à ratione, quę nihil parat superfluum, ergo ab aliqua Christi intemperantia, quod immoderate cibo, ac potui indulgeret: quod tamen absurdum est dicere. Respondemus, quod eiusmodi sanguis erat & à natura, & à Deo: à natura, quia etsi ipsa nõ producat superflua per se in statu naturali, tamē producit quędam superflua in ordine ad necessaria, ut semen ad generationem, & lac ad proliis educationem, & sanguinem nutrientem in ordine ad vitalem, & naturalem. Testatur quoque Syluester Prierias, sanguinem, & aquam, quę manarunt à Christi latere, tota apud nos manere, vel saltem eorum aliquam partem, quia pars eorum

Secundum argumentum.

Matt. 26.

Ioan. Dominici.

Tertium argumentum.

Syluest. Prierias.

Ioan. 19.

Lib. 10.

Thom. 3. p. 9. 54. ar. 2. ad. 3.

Idē Quod lib. 5. ar. 5.

Spirituū vitalium officium in corpore humano.

B. Athanasij de imagine Crucifixi memorabile prodigium.

Cap. 7.

deificauerat, cum scribant Doctores à tali sanguine sumere virtutem omnia Sacramenta. Verum hoc dictum superiori libro discussimus. Etsi autē Diuus Thomas in tertia parte tradat, sanguinem, qui in quibusdam Ecclesijs pro reliquijs conseruatur, non de Christi latere, sed miraculo: de quadam imagine percussa prodijisse; idē tamen alibi asserit, nihil prohibere alique sanguinem ex cibus generatū fuisse in Christo, cum in cœna ederet, & biberit, qui ad veritatem naturæ eius non pertinebat, & in resurrectione non fuisse assumptum. Quod autē illud effuderit in passione, constat ex eo, quod totum sanguinem per quinque vulnera effudit; præsertim cum ex animi, & corporis passionibus digerendi virtus debilitata fuerit: quia spiritus retrahuntur à stomacho, atque hepate, & transeunt ad cor, & ad caput corroborandum: ideo nihil mirum est, si Christus afflictus non potuerit digerere cibos, & sanguinem nutrientem. Nequaquam tamen inficiari debemus, quædam extitisse Christi imagines in contumeliam percussas, quæ miraculo sanguinem profuderunt, quemadmodum experientia etiam nostro seculo Venetijs deprehensum est, & ante multa secula Beatus Athanasius in epistola quadam de passione imaginis Domini nostri in Syria crucifixa in vrbe Berytho à Iudæis, ex qua profluxerat ingens copia sanguinis, quæ hydriam impleuit, obseruauit. Quanquam B. Athanasius in fine epistolæ subiungat: *Hic est etiam sanguis ille Dominicus, qui apud plerosque repertus esse di-*

citur Nec esse aliter estimandum est à vere Catholicis. præter id, quod scribitur à nobis, quasi ex carne, & sanguine Christi aliquid possit in mundo iuueniri, nisi illud, quod in ara altaris per manus Sacerdotum quotidie spiritaliter efficitur. Hæc ille satis constanter; cum tamen cōstans sit, præputiū Christi apud nos remansisse; Romani verò Pontifices constanter definierint aliquam sanguinis Christi particulam apud nos remansisse, fidei Catholicæ minimè repugnare. Postremò, si Deus ad imprimendam in mentibus Christianorum erga sanctos Martyres suos fidē, ac deuotionem, insignia miracula edere non cessat circa sanguinem sancti Ianuarij, sancti Stephani Protomartyris, atque adeo Ioannis Baptistæ Præcursoris in vna ciuitate Neapolitana, qui certis anni diebus ex arido, nigroque colliquefcit, ac bullire cernitur; non secus atque si recens fufus fuisset; quid mirum est de tanto Redēptore, qui se, & suum sanguinē largitus est tot modis & in cruce, & in altari, si nullum etiam per modū reliquiarum asseruandarum, ac venerandum nobis pro sua incomparabili charitate voluerit impertiri? Sed hæc prolixior de sanguine Christi resumto disputatio, cogit nos hic pedem sistere, & ad resurrectionis causas meditandas redire. Sed interim hic finis præsentis tractatus ad gloriam illustrandam sanguinis Christi, cui cū Patre, & Spiritu sancto ab omni creatura ratione prædita honos, laus, gratiarum actio, atque imperiū redatur in sempiternis seculis, Amen.

Ultima ratio

TRACTATUS VI.

In quo est sermo de resurrectionis Christi posterioribus causis, hoc est, forma, atque fine.

De forma resurrectionis agitur.

EXPLICAVIMVS superiori tractat. quod ad causas resurrectionis efficientem, & materiam facere videbantur, iam locus ipse postulat, vt de reliquis duabus, nepe forma, atque fine disputationē instituamus. Et sane vt à forma incipiamus, Deus nullā extra se ipsum formam habuit, in quā inspiceret, ad cuius similitudinē suscitarer filium suum, sed ideam tantum, & exemplar in se ipso habuit intimū, quo non solum omnia ex nihilo condidit, sed etiam vniuersa Filij Dei mysteria in carne assumenda, illaque in cruce immolanda, & per resurrectionem glorificanda, deificandaque, & per ascensionem in cœlos euehenda, atque exaltanda operatus est. Deceuerat siquidem æterno suo consilio obedientissimū filium suum ad vitam immortalem, & gloriosam suscitare, quatuor gloriæ dotibus corpus eius exornando, & in perpetuum manentibus ditando, quas in vita sua per modum actionis transeuntis ostenderat aliquo modo. Quemadmodū in natiuitate sua subtilitatē indicauerat matrem penetrando, quam tamen integram, intactamque reliquit, agilitatē, qua pondus, & grauitas supprimitur, ambulando supra mare siccis pedibus prodiderat: claritatē, atque glorię splēdorem manifestum in transfiguratione fecit: impassibilitatem postremò demonstrauit, quando Iudæis eū precipitare, aut lapidare volentibus, Iesus transiens per medium illorū ibat. De quibus ornamentis Apostolus ita scripsit ad Corinthios, vt Patres interpretantur: *Seminatur (scilicet corpus) in corruptione; surget in incorruptio-*

Gloriosi corporis dotes quemadmodū Christus adhuc mortalis & viator quali prælibauerit.

Matth. 14.

Infra. 17.

Luc. 4.

1. Cor. 14.

ne. Seminatur in ignobilitate; surget in gloria. Seminatur in infirmitate; surget in virtute. Seminatur corpus animale; surget corpus spirituale. Etsi autē Christi resurrectionis nulla externa existat forma, vt diximus, dici tamen haud incōmodè potest, quod resurrectionis nostrę ratio, ac forma, ad ideā, & speciē illius Christi est referenda, vt capitū suo membra conformentur, iuxta illud Apostoli: *Saluatorem expectamus Dominum nostrū Iesu Christū, qui reformabit corpus humilitatis nostrę, cōfiguratū corpori claritatis sue.* Quemadmodum & ad eius similitudinē iustificamur, & prædestinamur conformes fieri imaginis filij sui. Quare non nihil de his quatuor corporis gloriosi dotibus, in quib⁹ forma resurrectionis ad vitam immortalē consistit, hoc loco meritò erit philosophandū: cūque illæ nō nisi ab æternis animi proficiscatur virtutibus, erit de illis priori loco dicendum. Illud in primis statuendū, dotis nomē hoc loco, nō pro quacunq; virtute, vt quandoq; sumi solet, sed propriè, ac strictè, secundum iuris vsū accipiendum, instar illius; qua sponsa dotatur, vt possit vir onera matrimonij sustinere. Vnde à Theologis sic definitur: *Dos est perpetuus ornat⁹ animę, & corporis, ratione spiritualis matrimonij vitę sufficiens, in æterna beatitudine perseverans.* Dotes igitur sunt illę, quibus anima in ingressu cœli, & corpus in resurrectione dotantur, atque ornantur. Nam cum nobis insitum sit, ex sensibilibus ad spiritualia intelligenda conscendere, quęcunq; animę cum Deo coniunctio, dispensationis, & matrimonij nomine in Scripturis designatur,

Resurrectionis nostrę ratio ac forma in quo sita sit.

Philip. 3.

Rom. 8.

De dotibus quatuor gloriosi corporis cōsideratio.

Theologis dos quid sit.

Ephes. 5.

Ioan. 3.

Luc. 15.

2. Cor. 11. Tempus dotis legitimū.

ff. de iure dotiū. l. dotis.

Osea. 2.

Qua ratione tātūmodo dotes conueniant beatis.

Qid incarnati coniugio, quid verò in spiritali requiratur.

Psal. 44.

Vnde coniunctio Dei cū homine per incarnationem, connubium dicitur, & sacramentum dicitur in Christo, & Ecclesia, vt Ioannes Domini præcursor inquit: *Qui habet sponsam, sponsus est.* Cōiunctio quoq; hominū cū Deo per gratiā, si Deū spectes, adoptio, & filiatio dicitur: si Christum, incorporatio membri in corpus eius: si amorem ardentem, ac tenerum inspicias, quo Christus redeuntem animā à regione lōginqua amplexatur, ac deosculatur, desponsatio nominatur, secundū illud Apostoli: *Despōdi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo.* At verò, quoniam, vt Iurisconsulti docent, dotis appellatio non transfertur ad matrimonium, quoad vsque sit omnino confirmatum: propterea dotes non sunt, nisi quæ in ingressu gloriæ, vel in resurrectione conferuntur. Vnde gratia, qua in hoc seculo desponsamur, dotis nomen non obtinet: sicut nec fides, nec spes, nec charitas, cū nōdum in hoc seculo ita matrimonium confirmetur, vt in sponsi domum traducamur, cū ab illa dignitate excidere, & matrimoniū possimus dissoluere. Dicimur quidem ab Osea desponsari in fide, sed fides dotis appellationem non habet. Gratia quoque dicitur pignus, aut potius arrha gloriæ, quia postea perseuerat in matrimonio. Etsi verò ad sustentanda onera huius matrimonij spiritalis, Christus dote minimè indigeat: tamē dos per se quidem est matrimonij solatium, ac vitæ emolumentū, per accidens verò à molestia, & onere matrimonij subleuat. Et ita priorī tantū ratione dotes conueniunt beatis: nā in his, quæ huiusmodi sunt, omnimoda esse similitudo non potest, sed in quibusdam tantū. Nā in coniugio carnali decore est opus: & ornamento externo, quare fortunæ bonis opus est: in spiritali vero decor, ac pulchritudo interioris animi exigitur: iuxta illud: *Omnis gloria filia Regis ab intus.* Et licet moris sit, vt parentes puellā dotent; hoc tamen non est intrinsecum rationi dotis, sed aduetitium potius. Potest enim & ab alio dotari, vt ab eo, qui virginem violauit, vt dicitur

in Exodo, vel à patre sponsi, quemadmodum in Genesi dixit Sichem: *Auge te dotem, & munera postulate.* Potest etiam ex eleemosynis haberi dos? denique sponsus ipse dotare spōsam valet, quemadmodum senes puellas virgines dotare. Quia tamen pater sponsæ est illa sancta beata Trinitas, cuius opera extra se sunt indiuisa; idē ab illa dotem accipiunt, qua desponsari valeant cum Christo. Hæ autem dotes tam animi, quàm corporis, prius, & eminenter fuerunt in Christo ratione humanitatis, quæ aliquo modo dicitur Verbo indissolubili modo despōfata: non quod sit persona per se distincta à Verbo, sed quia suscipit attributionem sponsæ: quanquā in membris suis considerata, personam diuersam sustineat, secundū illud Apostoli: *Vos estis corpus Christi, & mēbra de membro.* Præterea dotes Christi etiam in Angelis inueniuntur, in illis tamen aut rationem, aut nomen dotium non habent. Debet esse inter sponsum & sponsam aliqua similitudo, secundū naturam; at Christus non Angelicam, sed humanam tantū naturam assumpsit; idē tantū hominibus conueniunt. Sunt porro tres tantū animæ dotes, visio, comprehensio, & fruitio, tribus virtutibus Theologicis, nimirum fidei, spei, & charitati respondentes: nam vt his in vita Deum attingimus, ita dotibus in patria Deum consequimur. Clara igitur visio, siue claritatis habitus ad videndum, fidei respondent: *videmus enim nunc ex parte per speculū in agnitate; tunc autem perfecte, & facie ad faciem.* Secunda dos est comprehensio, spei conueniens. Est enim spes non quodcunque desiderium, sed illud, quo tendimus in rem aliquā consequendam. Et sicut videre, terminus est credendi, ita finis sperandi est tenere, siue comprehendere, iuxta illud: *Sic currite, vt comprehendatis; & iterū, Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sum: sequor autem si quomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu.* Etsi autem per visionem Deū teneamus, ac comprehendamus; tamē est diuersa ratio. Nam quatenus

Exod. 22. Gen. 34.

Animæ nostræ tāquam spōsæ, à quo parente dotē accipiunt.

Dotes corporis gloriosi vt fuerint in Christo.

1. Cor. 12.

Animæ dotes, tres, visio, comprehensio, & fruitio.

1. Cor. 13.

Supra. 9.

Philip. 3.

Visio & comprehensio distinguuntur.

1. Cor. 13.

Proxima causa beatitudinis, est fruitio.

Frui quid sit.

Quatuor dotes gloriosi corporis virtutibus quatuor cardinalibus vt respondent.

Impassibilitas quid sit.

Ratio impassibilitatis. Apoc. 22. Cur potius impassibilitas, quam in corruptis nominetur.

est clara cognitio euacuans fidem, fidei respōdet: at quatenus est Dei cum securitate, & perpetuitate adeptio, respondet spei, eamq; omnino vacuum reddit. Tertia dos charitati debita, est fruitio, quæ quidē proxima causa est beatitudinis. Nā dilectio patriæ, quia est boni per visionem præsentis, & cū securitate quadam possessi per comprehensionem, proxima, atque immediata fruitio causa existit: quæ vitæ claritatē terminat. Est enim frui, nihil aliud, quàm de re possessa, quam propter ipsam amamus, capere delectationem. Istæ autem dotes sola ratione à beatitudine distinguuntur, re ipsa idem cum illa sunt. At corporis dotes quatuor existūt, vt ex Paulo adduximus: nam etsi videri Deus nō potest nisi ab anima; quia tamen visio est ab anima in corpore constituta, decet profectō vt corpus decore sit exornatum, ac dignitati animæ, & vsib⁹ eius congruens: vnde & in corpus tales dotes ex ipsa animi beatitudine deriuntur. Respondentq; quatuor virtutibus Cardinalibus. Quia enim iustitia perpetuō seruat Republicæ pacem, immortalitatis titulum habet; idē ei impassibilitas respondet: quemadmodū Temperantiæ, quæ corpus extenuat, subtilitas, Fortitudini agilitas, Prudentiæ claritas. Ad hæc anima corpori vnitur, vt forma materiæ, & vt motor mobili, esse, & operari ei conferens. In quantum ergo corpus fit idoneum animæ informanti, opus est dote subtilitatis, nam quod subtile est, alienā facili suscipit formā; at quatenus ab eadem anima accipit formas accidentarias, conuenit ei dos claritatis; vt autem subditur ei tanquam motori, conuenit agilitas; vt verò ab anima conseruatur, impassibilitas. Est autem impassibilitas (vt de singulis aliquid dicamus) qualitas quædam tantam vim animæ tribuens, vt eius dominium supra materiam à nullo agenti naturali, vt fame, siti, frigore, æstu, aut quocūque incōmodo, siue iniuria tolli possit. Idē nec patitur à gladio, vel igne. Edet enim tunc de ligno vitæ, & bibit de fonte vitæ; idcirco impassibilis erit. Potius autem dicitur impaf-

1. Cor. 13.

Vnde ea impassibilitas accidet corpori glorioso, vt & caræ ræ omnes dotes.

Subtilitas quid.

Agilitas quid.

Claritas.

Matth. 17.

Luc. 24.

Corpus Christi, corpus claritatis cur Paulus nominet.

Philip. 3.

Rom. 6.

Ioan. 20.

Ibidem.

Luc. ult. & seq.

Quanti nobis faciendae gloriosi corporis dotes.

Rom. 12.

brorum, & iuncturarum omnino tolerantur: & adiungetur animae perfecta virtus ad mouendum. Quarto, claritas gloriosa erit in corpore, quia lux videri potest à non beato: nec corrumpit, sed delectat intuentem, vt in transfiguratione constat. Potest tamen Deo assistente nobis occultari, vt euntibus in Emmaus discipulis illam celauit Dominus: non tamen beatis abscondi poterit, cum vnus alterius statum non excedat. Valet autem se abscondere, vel subtrahendo radios vel species, aut appropinquando oculo, aut illum penetrando. Corpus itaque gloriosum non est peruium, siue perspicuum, sed opacum, ac terminatum, lucidum, ac coloratum; ita vt lux, & color Deo volente simul immutare visum valeant, sicut per successionem contingit in verme noctiluca. Paulus vocat corpus claritatis, ad indicandam hanc dotem; sicut ad demonstrandam impassibilitatem scripsit: *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Fuit quoque subtile, quia penetravit saxum monti menti, & intrauit ianuis clausis, ac solidissimos pertransiit caelos. Agilitatem vero indicauit, quia in momento erat modo cum matre Ierosolymis, modo cum Maria plorante ad monumentum, modo cum discipulis proficiscentibus Emmauentem, modo vbi cumq; vellet. Magna profecto Dei dona haec sunt, vt pro vel horum minimo nobis decet meritò tota vita cum hostibus decertandum, & tormenta maxima sustinenda. Cum vero tot existant, ac tanta corporis ornamenta, & adhuc haec, si cum dotibus animi componantur, parua sint, & leuia, acres nobis stimulos Deus addidisse videtur, quò alacres, & intrepidi non solum pro Christi gloria illustranda, sed etiam pro nostra felicitate comparanda maxima quaeq; subeamus discrimina. Et haec de forma sit disputatum. Non ignoro, multa apud sacros Theologos subtiliter disputari de his corporum dotibus: verum tamē quod illa nobis magis acuta, quam vtilia viderentur, modum, & rationem seruandam nobis; & cū Apostolo ad sobrie-

tatem sapiendum esse censuimus. Superest vt de fine non nihil dicamus: nec enim probabile est, rem tantae potentiae, atque sapientiae, maximis, ac pretiosis fructibus carere. Sed ante omnia, ille locus Pauli nobis explicandus venit, quomodo scilicet consistat, illa consequentia: *Si autem Christus predicatur quod resurrexerat à mortuis; quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.* Videnda est bonitas huius consequentiae, & postea examinabitur antecedens. Argumentatur siquidem Apostolus efficaciter quasi à causa ad effectum, vt pote intelligēs quod resurrectio Christi, nostrae sit causa resurrectionis. Dicitur autem Christus causa, non quidem meritoria: quia cum Christus resurrexit, non erat amplius in statu merendi; quam dum viueret, & mortem pateretur, & suam, & nostram resurrectionis gloriam promeruerit abundanter: sed vt quidam Doctor tradit, causa est efficiens, quatenus Deus est; in quantum vero mediator, instrumentum, siue organum. Est etiam causa mouens Patris liberalitatem, vt amore sui resuscitet fratres suos, non secus atque Rex cum filium suum ducē belli constituit, milites quoque in eius gratiam efficit alios; quare multa corpora Sanctorum qui dormierant, excitauit, vt cum Christo resurgerent aeternus Pater. Permouet etiam nos, dū intuiti gloriam Christi, quam per fidem videmus, ad illam acquirendam incendimur, & non ad timendam quouis modo pro illo mortem. Est etiam causa exemplaris, vt testatur Bonauentura: non quidem quò Deus vllò exemplari egeat ad operandum, quia ipsa eius essentia est ei exemplar omnium quae facit: vnde & poeta Christianus quidam eleganter cecinit:

*Tu cuncta superno Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similis in imagine formans,
Perfectasq; iubens perfectum absolvere partes.*

De fine resurrectionis.

1. Cor. 15. Quam vim habet illa Pauli illatio: Si resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.

Quomodo Christus sit causa nostrae resurrectionis.

Matth. 27.

Bonau. in 4. distinct. 43. q. 6.

Vt sit Christus exemplar nostrae resurrectionis. Boetii lib. 3. De consuetudine 9.

Sed quia vt tribuitur Verbo per se esse exemplar propter modum productionis suae, vnde ars omnipotentis plena omnium rationum viuētium appellatur; ita ei secundum humanam naturam attribuitur esse exemplar omnium hominum, qui ad eum possunt redire. Quamobrem merito primitiae resurgentium, & primogenitus mortuorum nuncupatur. Primitiae siquidem, respectu fructuum, qui posterijs sequuntur, dici solent; sicut primogenitus ratione fratrum, qui post ipsum nascuntur. Et quia caput gloriosum non decet habere membra in gloria; rationi est consonum, vt membra capitis sui gloria imitetur. Quod si obijcias, exemplar non potius inferre suum exemplum, nec illud efficere: respondemus duplex esse exemplar, alterum, in quo res cognoscuntur, & disponuntur, & sic est Filius Dei in diuina natura; alterum vero, in quo res inchoatur & quasi in exemplo inchoanda proponitur, secundum illud ad Ephesios: *Cum essemus mortui peccatis, conuiscificauit nos in Christo (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in caelestibus in Christo Iesu.* Et quia non potest relinqui imperfecta; ideo tale exemplar infert necessariò effectum, quia sicut non potest esse caput sine membris, ita non potest capitis esse resurrectio, quin membrorum resurrectio consequatur. Ceterum cū dupliciter quis Christo coniugatur, & quatenus Christus homo est eiusdem cum eo speciei, & quatenus caput est per fidem, & gratiam, de qua vnione dicitur: *Viuo ego, iam non ego, viuit vero in me Christus:* & rursus, *Qui adhaeret Domino, vnus Spiritus est cum eo:* hinc Deus duplicis rationis immortalitatem comparauit. Namque his qui solo nexu naturae sibi sunt coniuncti, naturae immortalitatem largitur tantummodo, qua fiet vt mortem amplius non experiantur, sed perpetuo in aeternae damnationis secunda morte viuant, de qua dicitur: *Sicut in Adā omnes moriuntur; ita & in Christo omnes viuificabuntur;* & rursus, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē;*

1. Cor. 15. Primitiae dicitur Christus, & primogenitus mortuorum quare sic appellatus.

Coloss. 1. & Apocal. 1.

Exemplar duplex est.

Ephes. 2.

Dupliciter Christo quis coniugatur.

Gal. 2.

1. Cor. 6.

Duplex immortalitas, quam Christus comparauit.

Infra 15. Ibidem.

& mortale hoc induere immortalitatem: Ijs vero, qui praeter naturam vincuntur, maiori gratiae nexu sunt vincti, vitam perpetuam non modo naturalem, sed & felicem, & beatam promeruit; nec debuit hanc vitam membris suis alio quouis modo acquirere; quam illò eodem, quo sibi vt capiti comparauit, hoc est, per mortem exuendo mortalitatem. Quocirca opus est, vt omnes mortis debitum exoluamus prius, quam resurgamus: quia nisi granum frumenti cadens in terram moriatur, ipsum solum manet; si vero mortuum fuerit, multum fructum affert. Atque hoc efficit ipsa vita immortalis, quae fortior est ipsa morte, illamque abolebit, iuxta illud: *Ero mors tua o mors;* secus vita mortalis, quae debiliore inuenitur ipsa morte, & illi vt potentiori succumbet. Est ergo in Christo reprobatorum demonstrata sit resurrectio quantum ad animae vnionem cū corpore, vt nunquam postea sit mortis succumbendum; potissimum tamen resurrectionis electorum exemplar existit, vt ex Paulo ad Philipenses docet Thomas. Christus igitur ex se vt homo est, & mediator & causa mouens, & exemplar nostrae resurrectionis existit: quia tamen ex voluntate artificis pedit ad exemplaris formam aliquid exprimere, nec illa motio causa sit cogens, non sequitur necessario mortuorum resurrectio. Respondemus, certò constituisse Paulo de voluntate Dei summi artificis, ita vt posset Corinthios conuincere. Nam cum apud eos, & alias Ecclesias innumera edidisset miracula, in hac veritate quòd Christus resurrexit, & nos eius instar simus suscitandi, confirmada, atque impossibile sit Deum miraculum operari in testimonium falsitatis, hac Dei constitutione, & signorum confirmatione posita, optime profecto sequitur: Resurrexit, Ergo & nos resurgemus; alioqui Christus falsitatis esset confirmator, quod est impossibile. Atque ita arguit: *Si resurrectio mortuorum non est; neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est praedicatio nostra (quia scilicet falsum praedicatio-*

Ioan. 12. Vita immortalis quanta vis.

Ose. 13.

Philip. 3. Thom. 3. q. 58. art. 1 ad tertium. Solutio quaestiois propositae de vi argumentationis Paulinae: Si Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus.

Haec verba Apostoli cum reliquis de resurrectione ponderantur

ne nostra astruximus dogma) *inanis est & fides vestra* (quia scilicet illum fide suscepistis) *adhuc estis in peccatis vestris* (à quibus nemo liberatur, nisi per resurrectionem Christi: quia traditus est propter delicta nostra; & resurrexit propter iustificationem nostram.) *Inuenimur autem & falsi testes Dei* (falsa scilicet euangelizando, & signis confirmando.) *Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.* Perinde ac si diceret: Resurrectio non est; ergo nec animorum immortalitas: nã vnum alteram inferebat iuxta illorũ sententiam. Et subiungit: *Si in hac vita tantum, in Christo sperantes sumus, miserabiles sumus omnibus hominibus.* Quoniam in hac vita non habemus nisi vincula, ac tormenta. Gustus verò, & dona Dei cum sint beatæ alterius vitæ prælibationes, si illa non est vera, nec ista, quæ nunc degustamus. Et si ergo Philosophus lumine naturali agnoscat pro virtute, & patria seruanda iustitiæ esse consonum mortem occumbere, etiam si alia vita minimè foret expectanda, quod multis Philosophis accidit; nemo tamen dixit, pro sustinendo mendacio iustũ esse pati, si resurrectio vera non est. Hæc argumentatio ducit ad incommoda, & impossibilia, & recurrit ab opposito consequentis, ad oppositum antecedentis, in hunc modum: Sed nos non sumus falsi testes Dei, dicentes contra Deum falsum de Christo suscitato: testimonium: neque dicetis vestram fidem inanem, neque perisse mortuos in Christo, neq; miserabiles esse Christianos omnibus hominibus. Christus ergo resurrexit à mortuis, quare & nos quoque resurgemus. Vides ergo, bonam esse consequentiam Pauli, & antecedens esse maxime verum. Ex quibus elicitur, Christum Deum efficientem esse causam nostræ resurrectionis, ac proinde finem vltimum; Christum verò hominem, ac mediatorem causam esse Patrem mouentem sua resurrectione ad nos ad vitam reuocandos; exemplar quoque, & ideam, ad cuius imaginem simus excitandi; ac denique secundarium finem ad eius

nomen, & honorem propagandum; vt omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

His positis, explicandus est finis proximus; propter quem diuino consilio Dominus est ad vitam suscitatus beatam. Par quippè in primis erat, si Patrem spectes, vt Filium suum exaltaret, qui eius causa ad omne humilitatis genus se deprefferat, iuxta illam regulam: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur;* & Paulus, *Factus est obediens vsque ad mortem; mortem autem Crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Deinde si ad Filium Dei oculos attollas, congruebat, vt qui mediator est Dei, & hominum, qui que corpore, & animo inseparabili nodo vnionis coniunctus erat, vt ea à se inuicem diuisa conciliaret, ac arctissime coniungeret: & qui venit pacificare per sanguinem crucis sue, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, prius pacem in seipso resurgendo factam ederet. Ad hæc conueniebat hoc Spiritui sancto, vt qui suo amore Christum impulit in crucem, eiusque animam in desertum inferni, corpusq; eius in hortum sepulcri, impelleret etiam per resurrectionem ad vitam omnino beatam, & gloriosam: vnde in Canticis dicitur: *Surge Aquilo, & veni Auister: perfla hortum meum, & fluent aromata illius.* Nam per Aquilonem, accipimus dæmonem vrgentem ad pœnas, & mortis rigorem: per Austrum, Spiritum sanctum, qui perflauit hortum monumenti viuificando corpus, & illud gloria vngendo, vt fieret sepulcrum gloriosum, à quo Christus corpore, & anima glorificatus exiuit. Si meritò beatus dicitur venter, à quo Christus anima tantum gloriosus exiuit. Quarto idem quoque congruebat, si purum, & mundũ Christi corpus attendas, quod nõ erat ex Adam, quod attinet ad generationem actiuam, & in quod anima gloriosa redudasset, nisi miraculo propter nostram salutem fuisset retenta. Cũ igitur tale extiterit ad agendum, & patientium diuinitatis instrumentum, dignũ

Philip. 2.
 Quam fuerit conueniens, ac rationi consonum Christum resurgere.
 Ratio prima.
 Luc. 14.
 Philipp. 2.
 Secunda ratio.
 1. Tim. 2.
 Coloss. 1.
 Tertia ratio.
 Cantic. 4.
 Quid Aquilo, quidve Auister in Canticis significet
 Esa. 11.
 Luc. 11.
 Quarta ratio

Rom. 4.

Qualis est Pauli argumentatio: Si Christus non resurrexit, nec nos resurgemus.

Ad hoc argumentum dicitur: Si Christus non resurrexit, nec nos resurgemus.

erat ne in putredinem abiret, & corruptionem, sed vt in eo illud imple-retur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem; & soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Quinto animam spectata, quæ gloria erat prædita, & cum sit pars compositi, æquum erat, vt gloriam suam corpori communicaret, maxime post talem humiliationem, & obedientiam. Hinc teste Paulo, die resurrectionis dicitur genitus: nihil enim promeruerat, quò à corpore separari deberet; ideo potestatem habebat ponendi animam suam; & potestatem iterum sumendi eam. Sexto, actiones, & passionis Christi hominis idem promerebantur: nam obedientia eius, & patientia corporis gloriam promerebantur, iuxta illud: *Nonne hac oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* si alij omnes diuinis parendo mandatis, & aduersa patienter tolerando, meritum habent æternæ vitæ in corpus, & animam diffundendæ. Septimo, ad Angelos quoque hic triumpus Christi suscitati aliquo modo spectabat. Nam Verbo incarnato obedientiam polliciti fuerant, & in mysterijs Christi ministrauerant, & vnus ex illis Dominum Iesu corroboraauerat ad patiendum; proponentes gaudium resurrectionis, quod ipsi primi in horto mulieribus prædicauerunt. Octauo, inuere sanctos Patres in sinu Abrahamæ detentos, quanto desiderio videndi suum Saluatorem hominem, & ineffabilem fructu passionis, qui abundantius in ipso, quàm in alijs apparuit, flagrabant. Nono, respiciebat sanctissimam Deiparã, quæ maxime sua viscera, id est, Christum, resurgere exoptabat, suaq; precatione postulabat, & quasi læna esuriens suo suscitabat rugitu, ac dicere suo modo poterat: *Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara.* Decimo, discipuli quoque scandalo passionis offensi vt viuificarentur, recrearenturq; circa Christi resurrectione indigebant, ne sanguis eius in corruptionem descenderet, neque signa Christi, dicta, gesta, atque tolerata in eo perirent. Vndecimo, Satan cùm

suis satellitibus, qui Christi hostes capitales, & causa acerbæ, ac ignominiosæ mortis eius extiterant, digni erant omni confusione ac dedecore: cum igitur ipse venerit, vt dissoluat opera diaboli, ad eorum dolorem debuit resurgere. Hinc Apostolus ait: *Expolians principatus, & potestates, traxit eos in triumphum, & triumphans illos in semetipso,* non viribus alienis, quia torcular calcavit solus. Duodecimo, propter nos maxime ad vitam reuocari debuit, atque hoc multiplici nomine. Primo, vt natura nostra exaltata sit in Christo, conresuscitata, & cõglorificata, vt ait Apostolus: qui ob hanc causam vocat Christum primogenitum mortuorum. Secundo ob spem nostram firmadam: nam si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra: at illa posita, prædestinatus, siue declaratus Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum, vt asserit Paulus. Tertio ob erigendam æternæ gloriæ spem nostram: nam vt Princeps Apostolorum Petrus ait, *Regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem iesu Christi ex mortuis.* Nam in Christo suscitato ostensum est quid futurum sit de nobis eius cultoribus, & sectatoribus. Quarto, vt augeter charitatem, dando nobis Spiritu suu, propositoq; tanto præmio ad amorem, & obedientiam excitaret; & ita Paulus testatus est resurrexisse propter iustificationem nostram, quæ nihil est aliud, quàm resurrectio spiritalis, vt in nouitate vitæ ambulemus. Quinto, vt à terrenis corda nostra subleuaret: vnde Angelus dixit: *Resurrexit sicut dixit; & Apostolus, Si con-surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Sexto, ob mundum totum in Christo homine exaltandum, qui in Christo arrham accepit eius gloriæ, quam suo die suscipere expectat: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Vt princeps cum ducit vxorem, splendidiore veste

psal. 15.
 Ioan. 2.
 Quinta ratio
 Act. 13.
 Heb. 10.
 Ioan. 10.
 Sexta ratio.
 Luc. vlt.
 Septima ratio.
 Luc. 22.
 Octaua ratio.
 Nona ratio.
 psal. 56.
 Decima ratio.
 XI. ratio.

1. Ioan. 3.
 Coloss. 2.
 Esai. 63.
 XII. ratio.
 Ephes. 2.
 Coloss. 1.
 1. Cor. 15.
 Rom. 1.
 1. Pet. 1.
 Rom. 4.
 Infra 6.
 Matth. vlt.
 Coloss. 3.
 Rom. 8.

Matth. 27.

Symbolum Apostolorum & Nicenum.

Præter hæc, aliam vitam necessario dari debere ostenditur.

XIII. & vlt. ratio.

Apocal. 5.

nobiles suos atq; famulos exornat, ac decorat: totus autem mundus debebat in gloria Christi clarescere, quem admodum turbatus est in passione eius. Septimo, vt certiores nos de altera redderet vita, quam Symbolum post carnis resurrectionem statuit, cū ait: Carnis resurrectionem, & vitam æternam, amen; & Symbolum Nicenum: Expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi. Amen. Nam aliàs si alia vita non esset, quorsum anima immortalis, quorsu resurrectio? Dei iustitia non tantum posset in remunerando, quantum homines aut delinquendo, aut benefaciendo præstare possent. Si ergo virtutes sine mercede non sunt, nec vitia impunita; erit igitur alia vita: quia hæc neque virtuti præmium, neque vitio supplicium condignum retribuitur. Ad hæc gloria vitæ huius plus versatur in extrarijs, & aduentijs bonis, vt in diuitijs, delicijs, honoribus; in sensu plus etiam quam in intellectu; erit igitur alia vita, in qua sit præmium in substantialibus, atque præcipue in intellectu. Præterea posita altera vita, sequitur studium virtutum, & fuga vitiorum: ergo necessario est altera vita æterna; vel si non est, ipsum non esse causa esset boni, aut virtutis, & vltius sequeretur non esse quidem bonum, & esse malum existere. Adde quod quibus esset sine fine, nam esset ad priuationem conditus perpetuam, id est, ad nihil. Summè autem aduersatur rationi, vt summum Dei opus, id est, homo, ad nihilum sit factum: & ita nihil mouisset Deum agentem, vt hominem crearet: & forma, ac materia plus expeterent ipsum nihil, & non esse, quæ esse. Est igitur per Christi resurrectionem alterius seculi vitæ fides cõstabilita. Postremò surrexit Dominus, vt certos nos redderet de Scripturis: quia est Agnus qui aperuit librum signatum sigillis septem. Idcir-

cò in die resurrectionis aperuit Apostolis sensum, vt intelligerent Scripturas. Hinc Paulus ad Corinthios, & Concilium Nicenum articulo resurrectionis, addiderunt particulam: *Resurrexit tertia die secundum Scripturas*: quoniam de nullo vnquam fidei articulo tantum dubitatum fuit, atq; de isto. Contra quas omnes dubitationes Paulus, & Concilium munire nos voluerunt, addendo firmum, & indubitatum testimonium Scripturarum, quatenus illo confirmemur magis, quam conspecto aliquo ex mortuis suscitato: quia qui Mosen, & Prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credet, & testimonium, quod semper permaneret, ac viueret; quia Scripturæ nobis permanent in perpetuū. Apostoli siquidem, quibus Christus apparuit, & comederunt, & biberunt cum illo, extincti sunt; mulieres, quibus annuntiauerunt Angeli, & quas Christus est allocutus, mortuæ sunt, plusquã quingenti fratres, quibus apparuit Christus in monte Galilææ, è viujs discesserunt; Stephanus qui vidit cælum apertum, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei, & Paulus, cui vt abortiuo visus est Christus. Igitur etsi mortui sint testes, remanet tamen eorum testimonium, id est, Euangelium manu notariorum, hoc est, Euangelistarum scriptum, signorū, ac prodigiorum, ab Apostolis editorum multitudine obsignatum, eorumq; ac Martyrum sanguine subscriptum, vt tanti articuli veritas inconcussa, atque immobilis maneat in cordibus fidelium, hoc ipsum in eis per Spiritum sanctum cõfirmante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, eodemq; Spiritu sancto est compar deitas, æqualis gloria, eadem summa potestas ab vniuersa creatura perpetuis laudibus celebranda, cultu prosequenda, ac benedicenda per omnem æternitatem. Amen.

Luc. vlt.

1. Cor. 15. & seq.

Concil. Nicenum.

Quantum articulo huius resurrectionis mortuorum mundus fide laborauerit.

Luc. 16.

Act. 17.

Matth. vlt.

1. Cor. 15.

Act. 7.

1. Cor. 15.

TRACTATUS VII.

De modo, loco, maxime verò de tempore, quo Dñs Iesus à mortuis resurrexit.

Cur Euangelista de modo resurrectionis Dominicæ nihil perscriperunt. Clem. lib. 3. Recognitio num. Gen. 1. & seq.

Secunda ratio. Matth. 27. Resurrectioni suæ discipulorum neminem cur Dominus voluerit interesse. Infra 28.

Nillus Euangelistarū etsi diligentissimè resurrectionem Dñi prodiderit, apparitionesq; quibus illā cõprobauit, detexerit, modū tamen eius, ac rationē explicat. Neq; mirū esse debet, eū captum hominis, & intelligentiam longè antecellat. Vt enim testatur Petrus apud Clementē, Scriptura, mūdi creationem docet; modum autē, quo ex nihil res omnes adesse produxerit, haud tradidit, quia nos nouos mūdōs nō eramus condituri. Ad hunc etiam modū, incarnationis, & natiuitatis ex Virgine matre mysteria peracta nobis Scripturæ produnt; quomodo autem duæ naturæ, diuina, & humana in vnam Verbi hypostasim conuenerint, aut quomodo illibatis virginitatis claustris ex matris sanctissimæ vtero prodierit, nō explicarūt, q̄ inenarrabile nobis esset, atq; incõprehensum. Idem prorsus de resurrectionis arcano sentiendum: nam quomodo anima illa gloriosa factū illud cadauer intrauerit, & in momēto viuificauerit, & ad vitā immortalē, dotibusq; gloriosis ornatū in puncto tēporis euekerit, immotoq; ingēti saxo ex sepulcro victor prodierit, opus est infinitæ virtutis. Quod nos quidem magis lōgè odorari, quam intellectu capere, ac penetrare valemus. Imò etiam ob hoc ipsum indicandū, noluit quenuquã discipulorū suorum resurrectioni eius assistere; tū ob custodes ex Pilati, & Iudæorū mādato appositos, qui omnes accedētes arcerēt; tum ne suspiciōne sublatis corporis, & alterius loco eius repositi suspiciōne ingererēt; tū ne terræmotu per Angelū facto, & sepulcri apertioni saxo detracto perterrescerent, si præ timore exterriti sunt custodes, & facti sūt velut mortui; tū deniq; ob humilitatē suā

indicandā, qui cū suæ mortis spectaculo, & crucis nō tantū fideles suos ac deuotos adesse voluerit, sed etiā innumerabiles populorū turbas, suæ tamē gloriæ, ac de morte triūpho neminē voluerit interesse. Sed præter dictas rationes, hoc maximè factū est ad ostēdēdū, incõprehensam esse Christi gloriā resurgētis: quā postea Angeli ruditer explicarūt, Christus verò ipse perfectius docuit, sed Spiritus sanctus in die Pētecostes cumulatius multo atq; p̄fectius adhuc explicuit, & cordibus Apostolorū impressit. His accedit, q̄ Apostoli, vt pote increduli, & imperfecti, Christi resurrectioni adesse nō merebantur: idcirco prius quam viderēt, disponēdi erāt, & veluti per Angelos catechizādi, sicuti & per eosdē, homines dispositi, instruatiq; ad incarnationem fide suscipiendā fuerunt. Satis autē fuit, locū corpore vacuū ostendere, & lintheamina, & sudariū, sepulcri exuias, postea verò idē numero corpus exhibere spectandū, palmandū, atq; fruendū discipulis; qd̄ perinde fuit, ac si ad cadauer resurgētis præsentis fuissent: quæ admodū corpus Lazari oculis suis spectarūt, ac resurgere viderūt. Etsi autē nullus discipulorū huic tanto adstiterit mysterio; Angeli tamē, & animæ sanctorū Patrū, atq; electorū omniū adfuerūt, qui possūt de eādē numero anima, suū corpus resumēte testimoniuū ferre. Magnū autem discrimē est inter resurrectionem eorum, qui siue olim tempore Helix, & Helisæi suscitati sunt, siue illorum trium, quos Christus à morte excitauit, & inter Domini Iesu resurrectionem: nam illi omnes ad vitā hanc mortis, & laboribus, ac periculis obnoxia redierūt. Primus autē Iesus ad immortalem, & gloriosam excitatus est vitā, vnde &

Ioan. 19.

Tertiaratio.

Act. 2.

Quarta.

Ioan. 11.

Ceterorū hominū inter, & Christi resurrectionē quantum interest.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

& 13.

Matth. 9.

Luc. 7.

Ioan. 11.

1. Cor. 15.
Coloff. 1.
Ioan. 20.
Supra 11.
Matth. 27.
Secundum argumentum. Ioan. 20.
Grego. Nyss. orat. 2. de resurrectione. paullo ante med.
Quid sibi velit Christi dominus absque linteaminibus resurrectio, teste Nysseno.
Gen. 3.
Tertium argumentum.
Act. 10.

primitiæ dicitur dormientiū, & primogenitus ex mortuis. Quod autem Dñs ad vitā immortalē, ac beatam surrexerit, ex Christi factō, ac verbis manifestē indicatur. Facto quidem, quia ab ostio monumenti clauso, & obfignato, subtilitatis dote vtens egressus est: sicut & postea ingressus est in cœnaculū ad discipulos ianuis clausis. Quia ergo reliquit monumentū clausum, indicauit se amplius non moriturū, nec ad monumentū reuersurū: Lazarus verō quoniā ablato lapide de monumento suscitatus est, & illi omnes, qui cū Christo surrexerūt, ad mortale vitā cōprobantur surrexisse, quia apertis monumentis surrexerūt, quasi iterū essent ad ea redituri. Deinde quia reliquit linteamina, & sudariū in monumento, quasi nō egēs amplius vestib⁹, cū esset indutus gloria, & fortitudine p̄cinctus. Lazarus verō prodijt ligatus manus, & pedes institis, & facies eius sudario erat ligata. Quod pulchrē Greg. Nyss. oratio. de resurrect. explicauit, ait enim: *Caterū quod nudus Iesus absq; linteaminibus resurrexit; significat, eū nequaquā posthac cibi, potusve, aut indumentorū gestaminis atq; operimento egēre in carne cognitū iri. Et si id qđ decreuit, dispositum, ac destinātū erat, exequēs & administrans sp̄re sua se his rebus subiecit, vt qui eiusdem nobiscū natura particeps esset. Deinde significat etiā Adams in pristinum statum restitutionē, in quo nudus erat in paradiso, & nō erubescobat.* Hæc ille. Tertio idē cōprobauit ex eo quod nō verfabatur vt prius, cū Apostolis edendo, bibendo, dormiēdo, sed aliquādo tātū apparendo, interdū verō sinēdo se tangi, quādoq; verō etiā cū illis edēdo, præfentiāq; suā continuō subtrahēdo; quæ omnia sunt signa, & argumenta vitæ immortalis. Secus Lazarus, qui semper, & ab omnibus videri poterat volētibus, ac nō secus cū eis, quā prius faciebat cōuersaretur; cū Iesus non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, & ad breue tempus semper illis apparuerit. Idē etiā cōfirmatur ex eo qđ in Symbolo dicitur: *Tertia die resurrexit à mortuis: quod dē eo potissimū intelligitur, qui*

mortalitate absorpta nō amplius erat moriturus, nec versaturus inter mortales. Dñs quoq; suis verbis idē expressit, cū dixit: *Nōne hac oportuit pati Christū, & ita intrare in gloriā suam?* hoc est, in beatæ immortalitatis gloriā: & Apostolus, *Christus, inquit, resurgēs ex mortuis, iam nō moritur, mors illi vltra non dominabitur, ac Dilectus; Ego sum primus, ac nouissimus; Et viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuēs in secula seculorum; & habeo clauēs mortis, & inferni.* Magnā sanē suæ virtutis potētia in resurrectione sui indicauit: maiorē, in hoc, quod viuit in secula seculorū: maximā in eo qđ habet clauēs mortis, & inferni. Mortis quidē, quia nō solum corpus suū, sed etiā multa corpora Sāctorū, qui dormierāt, secū resurgere fecit; Inferni verō, quia suā animā, & alias omnes sāctorū Patrū, & electorū, ab inferis, hoc est, à sinu Abraham liberauit. Sed iam ad modū, rationēq; resurrectionis reuertamur: quā ex circūstantijs cæterorum quos Dñs suscitauit ad vitā, aliquo modo venari possumus. Vt enim filiam Archifynagogi nonnisi ad parentis sui preces. & Lazarū ad luctum, & fletū sororū Mariæ, & Marthæ, & adolescentē ad matris lacrymas suscitauit; ita sanctissima illa. Dñi Iesu anima, sanctorū Patrū, atq; electorū animis comitata per illud triduum fuit. Cæterū illi omnes electi, ad benedictū semē, & corpus illud qđ istus, & liuores, ac totū penē belli p̄odus cōtra se sustinuit, magno vidēdi desiderio flagrabāt: nō secus atq; populus, qui equū, cui rex insidēs victoriā in bello cōparauit, & triūphauit, cernere cupit. Peruenit, igitur Dñs ad sepulcrum milite custoditū, & sigillo obfignatum, & premissa prece à sanctis Patribus eius resurrectionem p̄dē, & impense postulātibus, quemadmodū olim pro incarnatione etiā à Deo prædestinata precati sunt (nec enim prædestinatio orationes medias, aut opera nostra excludit) ad vitam reuocatus est. Et vt quidam sancti viri meditantur, in hunc modum rogauerūt Patriarchæ his, vel similibus verbis, vt piū est credere: *Surge Domine in*

Luc. vii.
Rom. 6.
Apocal. 1.
Christus vt habeat clauēs mortis, & inferni.
Matth. 27.
Quomodo Christus resurrexit.
Matth. 9.
Ioan. 11. & seq.
Luc. 7.
Quale gaudium animarum sanctorum, quis ē limbo eduxerat, de Domino resurgente.
Quibus verbis Patriarchæ Christi resurrectionē expecterēt atque postularent.

requiem

Arca sanctificationis, quænam illa.
Num. 17.
Heb. 9.
Preces Sacerdotum pro eodem beneficio impetrādo.
Psal. 67.
Oratio Prophetarum, in primisq; regij Prophetæ.
Psal. 7.
Luc. 14. & 18.
Psal. 43.
Psal. 73.
Preces sanctorum Angelorum.
Psal. 43.

requiem tuam (hoc est, in gloriam resurrectionis tibi debitam & iure filiationis, & quia ex obedientia militando illam comparasti) *tu & arca sanctificationis tua.* Per arcam sanctificationem, Christi corpus intelligebat, in qua, sicut olim fuit virga, & tabulæ Decalogi, & vna mânæ, ita in Christi corpore tanquam in arca fœderis delitebat diuinitas potentissima, atq; fortissima, sapientia Dei imperscrutabilis, quæ legem tulit, & dulcedo diuinæ bonitatis, atque misericordiæ. Rursus canebant Sacerdotes: *Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius* (id est, dæmones capitales Christi hostes, & milites sepulcri custodes; ac Iudæi, de quibus subiungit: *& fugiant qui oderunt eum à facie eius.* Prophetæ insuper præcinebant: *Exurge Domine Deus meus in precepto quod mandasti* (de humiliato scilicet exaltādo) *& Synagoga populorum circumdabit te:* nam ad Christum suscitatum non solum Apostoli dispersi, sed & mundi totius populi cōuersi sunt. Inter alios verō Reges, Dauid modulatus est: *Exurge Domine, adiuua nos; & redime nos propter nomen tuum:* nam à limbo liberati sunt, in quo diuino egebant adiutorio. Præterea Noui Testamenti Patres, vt Innocentes, Ioannes Baptista cum Zachariā eius parēte; bono quoq; latrone accinebant: *Exurge Deus, iudica causam tuam: memora esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipientibus sunt tota die:* Iudæi siquidem dicebant: *Si de cruce viuus non descēdit, quomodo de sepulcro mortuus ascēdet?* Angeli etiam se ad nostra accōmodantes vota, & ipsi quoque hoc opus vrgebant, & quasi amici dormiētem Dominum excitabant, ac dicebant: *Exurge, quare dormis Domine? exurge, & ne repellas in sinem:* id est, Obsecramus ne resurrectionē in postremū die differas: & sicut in vniuersali resurrectione Angeli cōgregabūt electos à quatuor ventis, ita in hac Christi capitis electorum omniū resurrectione ministrātes resūperunt Christi sanguinem fusum & capillos ablatos & barbæ euulsæ pilos, cineres & cæ omnia quæ ad Christi suscitandā

integritatem spectabāt. Christus tādē ipse preces ad Patrem fudit exēplo Ionæ, qui in ventre ceti in typum Christi precatū fuerat ad Dominū, ac dixerat: *Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudiisti vocē meam.* Spiritu enim prophético nouerat se exaudītum, & exaudiēdum, eo quod posset in ventre ceti viuere. Ad hunc modum Dominus dixit: *Conserua me Domine, quoniā speraui in te.* Et infrā: *Quoniam non derelinques animā meam in inferno; nec dabis sanctum tuū videre corruptionē. Notas mihi fecisti vias vitæ* (more prophético præteritū futuro ob certā prophetiam sumens, hoc est, fecisti; pro facies: idē de futuro subiungit) *adimplebis me letitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsq; in finem.* Dexterā dicit Patris, in qua Christus cœlos ascendens consedit. At quia Christus Dñs semper exauditus est pro sua reuerētia, & præcatio tantorum Patrū, & sanctorum non poterat repulsam pati apud clementissimum Deum, ac Domini Iesu Christi parentem; propterea ipse respondet, dicens: *Exurge gloria mea* (si quidem gloria patris est filius sapiēs) *exurge psalterium, & cithara:* Dicitur Christus psalteriū decē chordarū; cōq; factus sub lege legi per omnia paruerit, qui dixit: *Non veni soluere legē, sed adimplere.* Nominatur quoq; cithara, quæ resonātor est ac vocalior psalterio: quia legē Euangeliā, cuius sonus in omnem terram exiit, & in fines orbis terræ verba eius, constituit, ac pronuntiauit. Atq; hæc obedientia præstita legis Veteris, & Nouæ cōstitutæ, atq; latē promeruit resurrectionis exaltationē. Vnde Chr̄s ad imperiū Patris obediēs subiunxit: *Exurgā diluculo. Cōspicebor tibi in populis Dñe.* Quamobrē anima diuinitati vnita quasi in tēporis momēto virtute diuina, corpori eidē diuinitati vnitō coniuncta est, assumpta tanta sanguinis effusi portione, quāta ad corporis gloriosi debitam proportionē ac decorem necessaria erat: cōfestimque anima gloriam suā corpori, quātū capax esse potuit, comunicā-

Matth. 24.
Ion. 2.
Psal. 138.
Mos prophetici sermonis
Marc. vii.
Heb. 5.
Psal. 56.
Christus cur gloria Patris nominetur, item psalterium & cithara.
Psal. 91.
Gal. 4.
Matth. 5.
Psal. 118.
Psal. 56.
Christi corp⁹ gloriosū quātum sanguinis effusi resumpserit in resurrectione.

uit,

uit, donans illi immortalitatem, atq; impassibilitatē, omnem debilitatē, infirmitatēq; eius absorbentem; & claritatem omnem obscuritatem, & capacitatē, qua natura sua corpus humanum est præditum, quantum opus erat ad corpus beatum, & gloriosum, tollentem, & agilitatem pondus superfluum aut grauitatem auferentem, & subtilitatē, qua posset omnia corpora penetrare: redditūq; est corpus gloriosum perspicuum, & clarum vt crystallum, & instar nubis serotinæ, & caruleæ, quæ percussa Solis radio prorsus tota illustratur, & alterius instar Solis esse videtur. Quam nubis similitudinem Poëta eleganter videtur expressisse, cum ait:

Quale corp^o Christi reditum fuerit resurgenti.

Virgil. lib. 8. Aeneid. circa fin.

Qualis cum carula nubes solis inardescit radijs, longeq; resulget.
Tum verò Christus mortis victor, & gloria circumdatus stetit supra sepulcrū, & exhibuit sanctis patribus corpus suum spectandum, & vulnere suorum cicatrices, quas pro illorum salute sustinuerat, exhibuit venerandas, & exosculandas. Illi verò venerabundi adorarunt eum, & gratias ei egerunt, dicentes: *Gloria tibi Domine, qui surrexisti à mortuis: cum Patre, & sancto spiritu, in sempiterna secula, Amen.* Deinde comitantibus sanctis Patribus crucem suam visitauit, & amplexatus est, more pugatoris indicās quo loco, & quibus armis demones hostes suos capitalissimos debellaerit, & causam nostram, vt bonus aduocatus egerit, nobisq; omnib^o, vt Crucem venerandam & adorandam ostēderet, vt quidam piē meditantur. Cōfestim verò Dominus Gabrielem Archangelum ad sanctissimam suā Genitricem filij resurrectionē summis votis sitientem, & veluti parturientē destinauit, qui ei illam annuntiaret. Ille verò reuerenter eam salutans, cui olim lætum, ac faustū incarnationis nuntium attulerat, alterum illo non minus salutarium, & perfavurum annuntians, dixit:

Pia quorundam meditatio.

Luc. 1. Archangel Gabrielis ad Mariam virginē de Christi resurrectione honorifica saluatio. Matth. 28.

Regina cæli lætare, Alleluia: Quia quem meruisti portare, Alleluia: Resurrexisti sicut dixit, Alleluia.
Sic enim fuisse salutarem, quidam re-

uelatū esse tradunt B. Gregorio. Certē Ioannes Nauclerus non indiligens historicus, refert tempore pestis Romæ grassantis gestatam fuisse à B. Gregorio imaginem S. Mariæ Maioris, quam ferunt à Luca fuisse depictam, & aërem corruptum, atq; pestiferum conspectū fuisse discedere ante imaginem, & auditas Angelorum voces clamantium:

Ioann. Nauclerus.

Regina cæli lætare, Alleluia: Quia quem meruisti portare, Alleluia: Resurrexisti sicut dixit, Alleluia.
Cui hymno addidit Gregorius procoronide:

Ora pro nobis Deum, Alleluia.

Et vt olim in incarnationis mysterio post annuntiatam Filij Dei cōceptionem, & consensum à Virgine præstitum, quamprimum virtute potētī, ac diuina in eius vtero Verbum caro factum est: ita modo consummata Angeli annuntiatione de Iesu resuscitato, quamprimū filius gloriosus è monumento ad eam venit, quam ingenti gaudio, ac ineffabili cōsolatione repleuit. Interimq; Angelos misit, qui mulieribus se suscitātū annuntiaret; vt mulieres interim & fide disponentur ad dignum Christi conspectū, & vt interim ad discipulos amādātæ gloriam Domini testatētur, eosq; ad concipiendā fidem excitarent, ac dignos redderent, quibus se posset spectandū præbere. Nemini quippē prorsus incredulo, atq; omni fide destituto pro sua sapiētia apparere decreuerat, sed testibus præordinatis à Deo, quò nobis indicaret qui essent idonei testes ad Iesu resurrectionem prædicandam, & alijs narrandam, nimirum qui fidei dono conspicui sunt, atq; in illa confirmati. Deinde vt hoc factò indicaret, qui sint illi futuri, qui Christi glorificati præsentia in æterna vita sint fruituri: nō enim ad tantā gloriam euehētur, nisi qui fidei munere, atq; eius operib^o cumulati extiterint. Habes prudens lector modum resurrectionis, qui nobis & Scripturis, & fidei, atq; rationi visus est maxime cōsonus. Habes etiam locū, in quo peractum est tantum mysterium, nempe in ipso monumento; quò ob magni-

Luc. 1. & seq.

Ioan. 1.

Act. 10. Ad enarrandam alijs & prædicandam Domini resurrectionem qui sine apth. & idonei.

rudinem

Esai. 11.

tudinem Sacramentorum, quæ celebrata in eo sunt; à Propheta dicitur gloriosum: *Erit, inquit, sepulcrum eius gloriosum, siue, Requies eius cum gloria.* Reliquæ circumstantiæ de terramoto, lapide reuoluto, custodibus externis, & Angelis apparentibus, suo loco explicandæ seruantur, quoniā hæc omnia Christi iam resurrectionem factam consecuta sunt: tantum superest circumstantia temporis, quæ cum Domini resurrectione cōiuncta fuit, quā hoc loco exponere, & integre tradere, antequam ad Euāgelica verba elucidanda accedamus, summopere cōducere existimauimus.

De tempore Dominicæ resurrectionis.

Primū igitur agendum erit, quare in tertia die, & nō in postremo die iudicij, vt nos, resurrexerit Dominus; & quare in postremo die, & non prius nostra resurrectio differatur. Deinde quomodo sint isti tres dies cōputandi, cum vix impleant duos dies. Tertio cur Dominus die Dominica resurrexerit, ac quora hora Dominicæ diei: nam in his omnibus dulcis quædam est, atq; vtilitatis referta philosophandi ratio. Ad primū igitur respondemus, non distulisse Dominū resurrectionem suam in postremū diem iudicij, vt nostrā, nō distulerit. Ratio prima.

Quare Dominus resurrectionem suā in postremū diem iudicij, vt nostrā, nō distulerit. Ratio prima. Ion. 2.

Ose. 6.

Matth. 16. Infra 17. Infra 20. Infra 26. I. Cor. 15. Coloss. 1.

Secunda ratio.

Tertia ratio

Psal. 29.

constat enim, cetum nō nisi tertio die euomuisse Ionam in litus: sic etiā Iesum mors voracissima vitæ restituit tertio die. Prædixerat præterea per Oseam: *Viuiscaabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius.* Ipse quoq; non semel dixerat: *Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, &c. & flagellabunt eum, & occident, & tertia die resurget.* Accedit, quòd ipse erat primitiæ dormientium, & primogenitus ex mortuis debebat esse, qui & primus tempore, & dignitate ad vitam immortalem resurgeret. Ad hæc, expediebat ad fidē nostram erigendam, & spem nostram de resurrectione stabiliendam, statim resurgere: alioquin periisset fides, & demones, ac Iudæi verè triūphassent de Christo, qui dicere posset: *Qua vtili-*

tas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem: Nam cum in ipso esset plenitudo gratiæ, & charismatum, ac de eius plenitudine omnes essemus accepturi, debebat quamprimum propter nos ad vitam reuocari, vt ita nos resurgeremus primū in spiritu, deinde certa fide resurrectionem futurā corporum nostrorum apprehederemus. Præterea, corpus Christi cum purum esset, nulloq; crimine, aut originali, aut actuali contaminatū, non decebat in putrefactionem communem descēdere, sicut scriptum est: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem:* quare sicut pro nobis tantū, & non pro se mortuus est, ita debebat, si nō pro se, saltem pro nobis resurgere, vt nos media resurrectione ad fidem alliceret suam, & ad salutem nostrā inuiteret. Amplius, Christus est singularis medicus, per quem omnes ab infirmitatibus sanandi eramus: quia (vt ait Lucas) virtus de illo exibat, & sanabat omnes, ipseq; ad se omnes inuitabat, dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis; & ego respiciam vos:* præsertim cum non sit aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Verū quomodo ad Iesum possemus redere, aut illi fidem haberemus, nisi magnū aliqd ipse sapientiæ, & virtutis suæ specimen edidisset? Nam etsi, quādiu vixit, prædicabat, languida sanabat corpora, signa patrabat, mortuos suscitabat: sed hæc omnia, perfecta probatio sanitatis nostræ, vel corporis nō erāt, quia corpus suscitatum ad tempus tantū durabat, & ad mortem iterum redibat; anima quoq; à peccato sanata, in eadem peccata recidere poterat. Quare congruum fuit, Dominum Iesum opus insignis, & perfectum perficere, quò vtriusq; perfectam demonstraret sanitatem. Quod præstitit, se ipsum ad vitam gloriosam, & immortalem suscitando: nam corpus morti obnoxium amplius esse nō potuit, sicut nec spiritus peccato subiacere poterat. Indicauit quoq; diuinitatis suæ potentiam; dū, immoto saxo ingenti, & sigillo Pilati obsignato, & sepulcro custodibus munito se ipsum excitauit.

Ioan. 1.

Quarta ratio

Psal. 15. & Act. 2.

Quinta ratio

Medicus noster Christus.

Luc. 6. Matth. 11. Act. 4.

Quæ nam Christi opera ad perfectam probationem sanitatis nostræ minime sufficerent.

Rom. 6.

Matth. 27.

Vnde

Supra 12. & 16. Iona 2. Ioann. 2. & Matth. 26. Iona 2. Matth. 16. Infra 17. Infra 20. Infra 26. Cur tertia die surrexerit Dominus.

Tribulationes, & res aduersae in Scripturis, saepe triduo terminantur. Osea 6.

Gen. 42.

Esther 5.

Vnde constat, nos non tertia die, ut Christus, sed in nouissimo die ad vitam reuocandos.

Iob 19. Ioann. 6. & seq. Infra 11. I. Cor. 15.

Quare vsque in diem iudicij corporum nostrorum sit dilata resurrectio.

Vnde petētibz signa Iudaeis, signum Ionae offerebat Propheta, tanquam summae argumentum potentiae: & apud Ioannem dixit, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Christus igitur tertia die surrexit a mortuis, ut praefiguratum fuerat in Iona, & praedictum a Prophetis, & a se ipso promissum fuerat; ut in triduo mors vera comprobaretur, & ut triduo illo mortis placaretur beata Trinitas, cordis, linguae, & operum offensa peccatis, atque irritata; reconciliaretque trium legum homines, Naturae, Moysi, & Euangelij; ac restitueret animae nostrae spirituales Fidei, Spei, & Charitatis trinitatem, ac promitteret alteram ad remunerationem illius, nempe visionis, comprehensionis, & fruitionis triadem. Tradunt Hebraeorum magistri in Commentarijs, quae magna Genesis vocantur, tribulationes, & res aduersas saepe triduo definitas esse; ut Oseas dixerit: *Viuisficabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos*, & Ioseph ad fratres (quos per triduum custodiae tradiderat) eductos de carcere dixit: *Facite quae dixi, & viuetis*: & Ionas fuit in visceribus terrae per triduum: & in libro Esther, *Die tertia induta est Esther regalibus vestimentis*, &c. Et haec diei tertiae praerogatiuum adscribunt mysterio diei tertiae, quo lex est caelo data proditor Exod. 19. aut quia Abraham sacrificaturus Deo filium, memoratur oculos sustulisse, Genes. 22. Sed certe hoc factum est propter auspiciatissimam lucem tertiam, qua vita nostra Christus ex mortuis surrexit. At vero quod nos non tertia die resurgere habeamus, sed in nouissimo die, testantur Scripturae sacrae, ut Iob, Dominus apud Ioannem, & Apostolus in priori ad Corinth. ubi fit mentio de nouissima turba. Et Matth. 24. ubi simul resurrectio, & iudicium vniuersale statuuntur. Etsi enim animarum a peccato resurrectio quotidie fiat, & contingere habeat vsque ad iudicium, & post mortem animarum a maculis purgatarum glorificatio (nam profecto maximum detrimentum adferret eiusmodi dilata gloria) non tamen expectata corporum resurrectio nimirum

grauare valet. Cuius dilationis rationes non contemnendas assignat quidam praclarus Doctor. Prima est, seueritas diuini iudicij, quo poenam incinerationis infixit corpori peccantis, cum inquit: *Puluis es, & in puluere reuerteris*: sicut poenam priuationis visionis Dei vsque ad aduentum Messiae animis comminatus est. Huius autem iudicij ratio existit, quia omnes simul in vno Adam peccante peccauimus. Secunda a merito fidei sumitur; multum enim nos in credenda corporum resurrectione promeremur, qui beluis haud absimiles in moriendo videmur. Nam si illud experimentum resurrectionis ad vitam immortalem videret homo, meritum non haberet sane, quia humana ratio sibi praebere experimētum. Tertia, a bonitate corporis mystici sumitur. Cum enim omnes vnum corpus simus in Christo, necesse erat, ut quantum ad aliquam gloriam omnes simul resurgamus: non quidem ad illam animi, quia maximū esset damnum, & magni momenti: ergo quantum ad gloriam corporis. Quod si argumenteris, Heliam, Henoch, & Ioannem Euangelistam expectare gloriam animorum & corporum ad diem vsque iudicij: Respondet Antoninus ex sententia Iohannis Dominici Cardinalis, quod non nisi gloriam tantum corporum expectant, ut alij, non animarum, quae iam beatam videre Dei faciem creduntur. Quarta ratio, in subsidium infirmitatis nostrae tēdit: quoniam sancti dum suis coniungi corporibus cupiunt, vehementius quoque nostram desiderare salutem compelluntur, scientes quoniam non sine nobis sint consummandi. Quinta ratio diuinam iustitiam reddit manifestam. Nam cum nobis notum esse debeat, quanta Deus iustitia & malos puniat, & bonos remuneret; idcirco in nouissimum vsque diem postremum iustitiae suae opus distulit, ut omnibus hominibus notū fieret. Vltima ratio est, gloriae consummatio; nam quia adhuc Angeli viatores sunt quod administrum quod hominibus praestant, attinet, eritque; quandiu homines viuēt, & gaudium semper secundum multitudinē

Bonauen. in 4. distin. 43 q. 3. Ratio prima. Gen. 3.

Rom. 3. & 5. Secunda ratio.

Tertia ratio. I. Cor. 12.

2. Reg. 2, Gen. 5.

B. Antonin?

Henoc, Helias, & Ioannes Euangelista quae gloriam expectent.

Quarta ratio

Heb. 11. Quinta ratio

Dominicae resurrectionis tres dies quae ratio computandi. Matth. 12. & 16. Ion. 2.

B. Augus. li bro 4. de Trinit. cap. 6. tom. 3. Beda in c. Matth. 12. tom. 5.

Mar. 8.

Matth. 27.

Augus. lib. 4. de Trinit. c. 3. tom. 3.

Prima opinio.

B. Ambros. lib. De interpell. c. 5. tom. 4. Matth. 27.

electorum excrefcit, non debebat perfecta gloria in aliquo singulariter comminari, donec in omnibus simul consummaretur. Et haec de primo.

Ad illud vero, quomodo computandi sunt illi tres dies, de quibus Dominus: *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic erit & Filius hominis in corde terra tribus diebus, & tribus noctibus*. Multa equidem a Patribus praclare, & sapienter excogitata sunt, ut hunc nodum dissoluant. Caeterum cum Christus Spiritu tantum ad infernum descenderit, & per quadraginta horas ibi manserit, ut colligit B. Augustinus, & in sepulcro per 36. horas, ut testis est post Augustinum Beda; & cum quadraginta horae vix duos naturales dies impleant, quomodo verum erit per triduum in inferno mansisse? Ad haec ut demus locutum de diebus artificialibus, alias non dixisset, & noctibus, cum in die naturali nox includatur, & per Synedochem concedamus fuisse tribus diebus in corde terrae, quomodo verum esse poterit, quod fuerit non solum tribus diebus, sed etiam tribus noctibus? Praeterea, quomodo verum est quod dicitur apud Marcum: *Oportet Filium hominis pati multa, &c. & post tres dies resurgere*: & apud Matthaeum: *Recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgam*; quomodo post tres dies, cum vix duo elapsi fuerint? Demum cum duae tantum fuerint noctes, scilicet Sabbati, ac Dominicae, & vna tantum dies Sabbati, quomodo possunt dici tres dies? Quod vero tantum duae noctes fuerint, & vna dies, non obscure indicat Augustinus lib. De Trinitate. Profecto haec tam perplexa, ac tenebris inuoluta quaestio docto, ac diligenti aliquo indiget enarratore. Recitabo ego in primis qui d. fenserint Patres, & quid veritati, ac Dei verbo magis consentaneum esse mihi videatur.

Prima igitur sententia est B. Ambrosij libro De interpellatione dicitur, illam eclipsim, quae pendente Domino in cruce contigit, computanda pro vna nocte, quae fuit per trium horarum spatium a sexta vsque ad no-

nam. Idem quoque docet Gregor. Nyssenus Oratione de resurrectione Domini, his verbis: *Cuiliber, inquit, hoc perspicuum est, quod oue vesperi homo non possit, nisi comestione mactatio praefecerit. Qui igitur dedit discipulis suis corpus suum ad comedendum, aperte demonstrat, iam perfectam, & absolutam factam esse immolationem, non enim ad edendum idoneum esset corpus victima animatum. Cum itaque de corpore suo ad edendum, & de sanguine suo ad bibendum praebere discipulis, iam latenter pro potestate mysterium administrantis ineffabiliter, & inuisibiliter corpus immolatum erat, & anima illic erat, ubi eam potestas administrantis collocauerat, cum immixta sibi diuina virtute in loco illo terra cordis obuersans. Igitur si quis ab eo tempore, ex quo hostia Deo oblata est a magno Pontifice, qui suum agnum pro communi peccato ineffabiliter, & inuisibiliter sacrificauit, numeret tempus in corde terra immolationis, is a veritate non aberrabit. Vesper enim erat, cum comestum est illud sacrosanctum corpus: nox autem, qua Parasceuen praefecit, vesperum illum excepit. Deinde dies Parasceues adscititia, atque superinducta nocte diuisus, pro vna nocte, ac diebus duobus computatur. Nam si tenebras Deus noctem vocauit, tribus autem horis super vniuersum orbem terrarum tenebrae fuerunt: haec, quae circa medium diei nouo more intraducta est, nox duas secturas dierum per sese circumscribit, ac definit: vnam quidem, ab illiculo ad sextam vsque horam, alteram vero, a nona ad vesperum vsque, ut haecenus noctes duae, ac totidem dies sint: deinde nox, quae Sabbathum praefecit, subsequitur, quam excipit ipse Sabbathi dies. Habes dies tres, & noctes tres: quare mihi deinceps horam resurrectionis, & deprehendes vera esse, quae dicta sunt. Quando igitur hoc accidit: vesperi Sabbathorum Matthaeus clamat, haec est tibi hora resurrectionis secundum Euangelij vocem: hic est terminus Dominicae in corde terra conuersationis. Haec enim ille, Cuius in verbis continetur multa non satis in Ecclesia recepta, Hanc eandem sententiam secutus est Procopius Gazaeus scripta in cap. 12. Exodi, & ex recentioribus Faber Stapulensis in tractatu*

Greg. Nyss. orat. 1. De resurrecti. circa med.

Matth. 26.

Matth. 27.

Matth. 27.

Procopius Gazaeus: Faber Stapulensis

Amos 8. Quando occiderit Sol in meridie, &c. iuxta prophetam. Matth. 26.

Leo serm. 2 de pass. circa med.

Euseb. in Chronic.

Hæc opinio refellitur.

Hieronym. tom. 6.

August. lib. 3. De cõsen. Euangel. c. 24. tom. 4.

Leo Papa ibidem.

Euseb. ibid.

Matth. 26. Secunda opinio.

Greg. Nyss. ibidem.

Ruper. Tui- rici. in cap. Ione 2.

Faber. Sta- pu.

De triduo Christi, & confirmat illam testimonio Amos, qui ait: *Occidet Sol in meridie, & tenebescere faciam terram in die luminis.* Et Christus apud Matthæum inquit Apostolis: *Omnes vos scādalum patiemini in me, in ista nocte, hoc est, in meridie me in Cruce pendente, in qua nox inducetur extraordinaria.* Eo quoq; Leo Põtifex respexit, cum sermone de Passione ait: *E-mittente Spiritum Christo, omnia elemēta tremuerunt. Densis tenebris splendor Solis obductus, extraordinaria nocti subdidit diem.* Hæc ille. Eusebius quoque ex Phlegonte Olympiadum computatore ait: *Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus est, ut stella celo visa sunt.* Sed hæc sententia etsi à magnis viris tradita, non probatur tamē Hieronymo in cap. 2. Ionæ, & Augustino, qui lib. De consensu Euangelistarum ob regulā Tyconij de Synecdoche, quam ait plurimum valere in Scripturis intelligendis, illam reprobant. Eandem quoq; oppugnat B. Thomas. Deinde infirmatur hæc opinio, quia cum tribus illis horis Christus nondum expirasset, nondum erat anima eius in corde terræ, id est, in inferno, nec multo minus corpus in sepulcro conditum. Ad hæc Solis eclipsis noctis nomine venire non solet, nam quādiu est Sol super nostrum hemisphærium, etiam si sit corpus desum, ac opacum, nubium, vel lunæ ipsum nobis regentis objectu, obscuritateq; in terra efficiētis, nunquam tamen nox proprie vocatur, nisi valde metaphorice, quomodo Leo Papa, & Eusebius ex Phlegonte noctem vocat, & Apostoli scandalum passi sunt in nocte illa de comprehensione Christi, quando relicto illo fugerunt omnes.

Secunda sententia est eiusdē Gregorij Nysseni iam in productis paulo ante verbis recitata, incipietis primam noctem ab hora, qua Christus corpus suum tradidit Apostolis suis edendum, cum die sequenti Veneris, & reliquis duabus noctibus, ac diebus illam consequentibus computat dies tres, & totidem noctes. Rupertus vero, ac Faber initium sumunt ab eādē nocte, sed postquam cœnauit, & quā-

do pergens in hortū cœpit pauere, & tædere, & factus in agonia prolixius orabat, totumq; se obtulit morti: & tunc Dominus apprehensione præuenit inferos, & orabat, Pater, si vis, transfer calicem istum à me, non illi passionis, quem in Cruce ebibit, sed illum, quem in orto secundum animam iam potabat, ac eum deprecabatur. Et sic inuenies tribus noctibus Christū fuisse in corde terræ, id est, nocte diem Veneris præcedente, & Sabbati, & Dominicæ; tribus vero diebus, nimirum Veneris, Sabbati, ac Dominicæ in noctem vsq; quādo ab Apostolis credita est resurrectio secundum Rupertum: quia dum nõdū credebatur resurrectio, adhuc erat in corde terræ. Et sicut prior sententia terminabat tres dies, & tres noctes in nocte proxime Dominica lucis auroram præcedente, ita hæc terminabat tres dies integras, & tres noctes sine vlla Synecdoche in nocte consequente diem Dominicam, in qua Christus apparuit Apostolis; Faber vero terminat tres dies istos, & tres noctes in aurora, vel diluculo diei Dominicæ. Ceterum hic cõputandi modus multa obscura inuoluit, ponit enim per noctem, atque diem Christum nõdū mortuum iam esse in corde terræ. Ponit etiam post resurrectionem Domini per vnum diem artificialem ab aurora ad noctem Iesum fuisse in corde terræ: quæ incõueniētia magna sunt, & absurda, vt alia multa omittam.

Tertia sententia est quorundā non tantum ex Latinis, sed etiam ex Græcis, quod dies motē Romano venjat computandus. Nam, vt dicitur in .l. More Romano. ff. De ferijs, & in .c. consuluir, De officio iudicis delegati, more Romano dies à medietate noctis incipit, & in medietate noctis subsequēntis desinit. Quam rationē inchoandi sequuntur omnes Astrologi ad vnum, quod hæc sit certior, & minus fallax computandi ratio, quā sit à noctis principio in alterius principium noctis, vel à diei principio ad alterius diei sequentis initium. Hæc autem rationem si in hoc mysterio sequamur, aperte inueniemus tres dies,

Matth. 26. Luc. 22.

Ruper. ibidem.

Excluditur hic modus computandi.

Tertia opinio.

Dies apud Romanos initium vnde sumeret.

& tres noctes, per Synecdoché tamē. Prima dies, ac nox computāda est ab hora nona, qua Christus spirauit in Cruce, ad mediam noctē Veneris proxime sequentis: at inde ad mediā noctem Sabbati inuenies alteram diem integram artificialem, atq; integram noctem artificialem. At à media nocte Sabbati ad auroram diei Dominicæ inuenies sex horas pro nocte per Synecdochen, & aliquam particulā auroræ, quæ per Synecdoché suā quoq; diem efficit artificialem. Maxime quia in quacūq; regione sunt maiores, vel minores dies, quā in alia: & inuenitur aliqua regio, vbi dies non constat nisi duarum horarum spatio, & per consequēs in opposita erit nox duabus horis tantam constans, iuxta situm, ac distantiam ab Aequinoctiali: ita vt parua pars diei possit per Synecdochen accipi pro tota die. Hanc eandem diem inchoādi rationem sequitur Ioannes Archiepiscopus Thefalonicensis in sermone De resurrectione Domini, & concordia Euangelistarū, vt intelligas, Græcis Patribus non fuisse vsquequaq; ignoram. Vult ergo, diem Dominicū initium sumere à septima hora noctis, & desinere in sextam noctis sequentis horam completam. Quod & ex sacra Genesin nititur ostendere, vbi dicitur: *Factum est vespere, & mane dies vnus.* Cum enim est punctus mediæ noctis completus, Sol sub terram means statim incipit illuminare partes Orientis, etsi nobis non appareat, & facit illud mane, quod dicitur *Ἦσσι* apud illos qui ibi habitant, sicut apud nos mane fit citius, vel tardius pro appropinquatione Solis. Post mediū ergo noctis, ait hic Pater, illucescente Dominica surrexit Dominus, hoc est, die tertia. Quod si vrgeas, Hebræos à vespere in vespere solitos celebrare Sabbata sua, cui fauere videtur illud Genesin: *Factumq; est vespere, & mane dies vnus:* posset responderi, vel hunc morem non longē dissitum esse ab illo Iudæorum, nā vterq; à nocte incipiebat, vt vni Iudæi à principio noctis, Romani à media nocte. Deinde dici potest, Iudæos illum more Sabbatis

Ioann. Archiep. Thefalonic.

Gen. 1.

Leuit. 23.

Dies Iudæis, atq; nox quādo incipere. Altera solutio.

cõmemorandis obseruasse: at in alijs negotijs peragendis, atq; tractandis, maxime cū iam subessent Romanis, & more, institutisq; Romanorū quātū ad negotia forensia, & ciuilia spectat, viuerent, mirum non esse, si in ratione computandorum diērum Romanis sese accommodarent. Ad hæc addunt quidam, noctem Sabbatam consequentem geminam habere rationē: est enim diei præcedentis finis, vsq; ad sextam horam & sequētis diei Domini principium per alias sex horas. Atq; ita non erit difficile inuenire tres noctes. Et confirmatur sententia B. Augustini lib. 4. de Trinit. c. 6. dicens: *Nox vsque ad diluculum, quo Domini resurrectio declarata est, ad tertium pertinet: quia Deus, qui dixit de tenebris lucem clarescere, vt per gratiam Noui Testamenti, & participationem resurrectionis Christi audiremus, Fuisit enim aliquando tenebra; nunc autem lux in Domino: insinuat vobis quodāmodo, quod à nocte dies sumat initium. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum à luce in noctem, ita isti propter hominis reparationem à tenebris ad lucem computantur.* Origenes quoq; scribit: Ab origine mudi vsq; ad resurrectionem Christi, dies noctem præcurrerat, in resurrectione Christi ordo iste immutatus fuit.

Præter hanc tertiam, & certè non incongruam, imò subtilem enumerandi illos tres dies rationem, est, & alia, quæ simpliciter asserit, per figuram Synecdoches intelligi posse tres dies naturales constantes ex tribus diebus, & tribus noctibus artificialibus, quibus vsus est Ionas, & Matthæus. Vnde ad numerum horarū, vel ad alias similes solutiones accurrendum non est, sed simpliciter per Synecdochen intelligēdi sunt tres dies naturales, eo quod fuit in Parasceue, in Sabbato, & in Dominica in corde terræ. Sed dies Parasceue accipiendus est per Synecdochen à fine eius; dies Dominicus à principio eius per Synecdochen, Sabbatum vero sine vlla Synecdoche integrum inuenitur. Sic computauit Augustinus in loco paulo ante citato; & quomocūq; hic

August. tom. 3

2. Cor. 4

Ephes. 5

Origenes.

Quarta opinio.

Ion. 2. Matth. 12.

August. ibidem.

1. Cor. 15.

Symbolum Nicen.

Patrum testi- monijs con- firmatur hac opinio.

Ignat. epi- stol. 5. non longe à fin. Matth. 27.

Supra 12. Ion. 2.

Matth. 12. Clem. Rom. lib. 5. Con- stit. Apost. cap. 16. sub finem.

B. Hierony. tom. 6.

nodus dissoluatur, semper est neces- saria dicta figura Synecdoches. Et cō firmatur hic sensus ex Paulo, qui in prima ad Corinthios scribit, Christū surrexisse tertia die secundum Scri- pturas. Hoc etiam habet Symbolum Nicenum. Quid est autem dicere, Se- cundum Scripturas, nisi secundū sen- sum Spiritus sancti intelligentis illos tres dies, primum quidem & tertium per Synecdochen, intermedium ve- rō integrum? nam & eadem ratione, & modo Ionas fuerat in ventre ceti, nempe ab hora nona Veneris, vsque ad auroram Dominicæ diei, in qua euomit cetus Ionam in littus. Dein de comprobatur testimonio Patrum. Ignatius enim in primis epistola ad Trallianos scribit: Ante verò solis oc- casum de cruce depositus est, & sepultus in monumento nouo, Sabbato verò man- sit sub terra in sepulcro, quo posuit eum Ioseph ab Arimathea. Dominica autem die resurrexit à mortuis, secundum quod dictum est ab eo: Sicut fuit Ionas in ven- tre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: Continet autem dies Parasceue passio- nem eius; sabbatum verò sepulturam, & requiem; Dominica autem resurrexio- nem. Hæc ille, colligens veritatem sententiæ Domini à die Veneris, Sab- bati, ac Dominicæ. Idē ostendit Cle- mens Romanus lib. Constitutionum Apostolicarum ita dicens: Sepelietur- q̄ ante solis occasum in monumento no- uo. Illucescente verò vna Sabbatorum, sur- gens à mortuis, præstitit illa, que ante passionem nobis prædicebat, quod oportebat Filium hominis in corde terræ per tres dies, & per tres noctes manere. Hæc ille, eodem profus modo colligens tres dies, & tres noctes, atq; B. Igna- tius, nimirum per Synecdochen. Ac- cedit & B. Hieronymus in cap. Ionæ 2. qui edisserens illa verba, ait: Finge aliquem hora nona egressum esse de man- sione, & alterius diei hora tertia ad man- sionem alteram pervenisse: Si dixerò bi- diū eum fecisse iter, non statim reprehē- dar mendacem, quia ille qui ambulavit, nō omnes horas vtriusq; diei, sed quandam partem in itinere cōsumpsit: certe hæc mihi videtur interpretatio vera. Sic Hieronymus pulchro exemplo rem

illustrans: nam & omnis quoq; lin- gua vocat febres tertianas, quæ ter- tio quoq; die recurrunt, ad cuius ser- monis veritatem satis est si vnum diē integrum intermittant ab accessione cessante in proximum paroxysmum, siue ille terminetur mane, siue meri- die, siue sub noctem, siue paroxysmus rediens mane, vel meridie, vel vespe- re eum inuadat. Subscribit quoque Augustinus huic sententiæ nō semel. Nam lib. De consensu Evangelista- rum in hunc modum scribit: Nam & ipsum tridui quo Dominus mortuus est, & resurrexit, nisi isto loquendi modo, quo à parte totum dici solet, recte intel- ligi non potest. Et refutata sententia, quæ Eclipsim pro vna nocte compu- tat, subiungit: Restat ergo ut illo Scri- pturarum vstratissimo loquendi modo, quo à parte totum intelligitur, inueniamus extremum diem tempus Parasceues, quo Crucifixus, & sepultus est Dominus, & ex ipsa extrema parte totum diem, cum sua nocte, qui iam peractus fuerat acci- piamus: medium verò, id est, Sabbati diem, non à parte, sed integrè totum: ter- tium rursus à parte sua prima; id est, à nocte totum cum suo diurno tempore: ac sic erit triduum. Et ponit exemplum duorum Evangelistarum de transfig- uratione scribentium, quorum alter dixit: Et post dies sex assumpsit Iesus, &c. alter verò: Post hæc verba ferè dies octo: nam qui ita scripsit, per Synec- dochē locutus est. Idem libro De Trinitate: ipsum autem (ait) triduum non totum, & plenum fuisse Scriptura testis est, sed primus dies à parte extre- ma totus annumeratus est; dies verò ter- tius à parte prima, & ipse totus; medius autem inter eos, id est, secundus dies ab- solutè totus viginti quatuor horis suis, duodecim nocturnis, & duodecim diur- nis. Idem quoque libro Quæstionum Evangelicarum: Quod enim dicuntur, inquit, decem menses pregnantis. (Nam in libro Sapientiæ dicitur: Decem mē- sum tempore coagulatus sum in sangui- ne, ex semine hominis, & delectamento somni interueniente: & Poeta, Matri longa decem tulerunt fastidia menses) nouem sunt pleni: sed initium decimi pro-

August. lib. 3. De cons. Euangel. c. 24. paullo ante med. tom. 4.

Matth. 17. Idem lib. 4. De Trinit. c. 6. initio tom. 3.

Idem lib. 1. 99. Euang. q. 7. tom. 4.

Sap. 7.

Virg. Eclo. 4.

Euthym. in c. 28. Mat- thæi.

Matth. 12.

Exemplū Eu- thymij.

toto accipitur. Et quod se Dominus ostendit in monte, post sex dies fa- ctum dicit vnus Euangelista; alter ve- rō post octo dies dicit: partem po- steriorem primi diei, in quo futurum hoc Dominus promisit, & partē prio- rem nouissimi diei, in quo comple- tum est quod promisit, pro totis, at- que integris diebus annumerans; ut intelligas eū qui dixit, post sex dies, solos medios commemorasse, qui ve- rē toti, atque integri completi sunt. Adiungam & testimonium Euthy- mij in Matthæum, qui profectō non indiligenter, nec indoctè hanc soluit quæstionem. Ait enim: Ex quo hora nona Parasceues mortuus est, numeratur primus dies Parasceue; secundus, Sab- batum; tertius, dies Dominicus, in quo incipiente diluculo, surrexit, paullo an- tequam mulieres accederent: & connu- merantur ipsius finis Parasceues, & Do- minici principium. Quod autem in exē- plo de Iona dicit: Ita erit & Filius ho- minis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus: de diebus quidem non est quod hastemus; iam enim enumerati sunt; de noctibus verò dicimus quod Iu- dai ad tertium vsque diem sepulcrū mu- nierant, videlicet ab ipsa Parasceue vs- que ad diem Dominicum occidente so- le, ita enim decreuerant. Tertiam verò noctem absque munitione relinquebant: nam si etiam hanc expectasset, suspecta habita fuisset resurrexio: respondi- sent enim, quod ex quo intra tempus munitionis non resurrexerat; hac soluta, fide ca- rebat resurrexio: furto enim sublatus erat, nullo custodiente. Itaque cum ad- huc custodirent, resurrexit, omnem tol- lens contradictionem: & neque totum tertium expectauit diem, sed statim cum inciperet, surrexit. Quod enim intra tempus munitionis resurgeret, argui non poterat: quod si id postmodum faceret, suspectum erat. Nam quod citius quam sit constitutum, efficitur, potentia est; quod autem tardius, imbecillitatis. Ete- nim Rex quoque, qui ad certum diem be- neficium quibusdam conferre promisit, si ante statutum diem beneficium eis con- ferat; non solum promissum compleuit, sed & aliam gratiam velocitatis ad- didit. Hæc ille, meo quidem iudicio

acutè, & eleganter. Resurgendo au- tem quamprimum in diluculo auro- ræ tertiæ diei, etiam si dixisset quod maneret tribus diebus, & tribus no- ctibus in corde terræ, apparere vo- luit; ut prospiceret primò increduli- tati Apostolorum, ne dubitarent de- promissa resurrectione, postquā ter- tia die nondum completa apparuit. Ostendit etiam amorem singularem erga illos suum, dum charitate pre- mēte surrexit ante tempus quod ex- istimabant à se præscriptum. Atque hæc videtur simplicior, communior, & veritati magis consona sententia. Quæ etiam ex eo confirmatur, quia aliud est dicere, Faciam hoc tribus diebus; aliud, Faciā hoc integris die- bus tribus: nam ad primum satis est fuisse tres dies, siue integros, siue in parte: secus ad secundum, vnde illud: Viuificabit nos post duos dies: in die ter- tia suscitabit nos, & viuemus in conspe- ctu eius, & Matthæ. 16. & 20. & Luc. 9. & 18. semper dicitur: Et tertia die resurget. Quod igitur in contrarium ex Marci 8. cap. & Matthæ. 27. pro- tulimus, Post tres dies resurgam, vbi Græcè dicitur: Μετὰ τριῶν ἡμερῶν: aduer- te præpositionem illam μετὰ, ut Apo- lonius Græcus autor est, non tantum significare post, sed in idem, siquidē est μετὰ χρόνον, & ἐν χρόνῳ, & Hesychius μετὰ χρόνον exponit, ἐν τῷ χρόνῳ. Signifi- cat etiam μετὰ idem quod διὰ, id est, per, vnde μετὰ τρεῖς: ideo vertendum erat per tres dies, vel in tertia die. Hinc Matthæus Euangelista vitur ea præ- positione, dicens: Διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνο- δωθήσεται. Similiter & Marcus 14. cap. præpositione verò ἐν vitur Matthæ. cap. 27. καὶ ἐν τριῶν ἡμερῶν ἀνοδωθήσεται, & Ioann. 2. Et in tribus diebus excitabo illud, vbi habetur, ἐν τριῶν. Cum ergo Marc. 8. dicitur, post tres dies, ver- tendum erat, in tertia die resurgam, ut habes eandem sententiam enarra- tam Matthæ. 26. & Luc. 9. ut ita Mar- cus cum alijs consentiat; vel ita ex- ponenda est sententia Marci per alios duos Euangelistas. Rursus ne Marcus sibi ipsi contradicat, ita est exponen- dus, ut diximus: quia Marc. 9. & 10. apertè ait, Non post tres dies resur-

Matth. 12.

Ose. 6.

Apollonius.

Hesychius.

Matth. 26.

get, sed tertia die resurget. Neque potest saluum esse dictum eius, Post tres dies resurgam, interpretando post tertium diem exortum: quia Dominus in aurora, vel diluculo, non post diem exortum, surrexit, quandoquidem aurora non est post exortum diei, sed ante, aut in ipso exortu diei. Nec valet quod surrexit post tertium diem inceptum, vel post initium diei: quia durum, improprium, & inusitatum est, dicere, Veniam ad te post diem Dominicum, id est, die Dominico mane. Profectò in libro Leuitici scribitur: *Si quis post biduum ederit ex hostia pacifica; & profanus erit, & impietatis reus.* Et subiungit: *Eo die quo fuerit immolata, comederis eam, & die altero: Ecce quomodo post biduum includit diem secundum; post triduum igitur includet diem tertium.* Standum igitur priori solutioni, quæ cum cæteris Euangelistis consona est. Ad tertium, quod duo continebat, nempe quoto die hebdomadæ, quotaque illius diei hora surrexerit. Primum quidem facile expediri potest, & id testantur Ignatius, & Clemens Romanus in locis paulò ante productis fuisse diem Dominicam: id etiam profitetur Ecclesia in hymno, cum ait: *Primo dierum omnium, Quo mundus extat cõditus, Vel quo resurgens cõditor, Nos morte vita liberat.* Sedulius quoque in opere suo Paschali, ait:

*Caperat interea post tristia Sabbata felix
Irradiare dies, culmen qui nominis alti
A Domino dominante trahit, primusq;
videre
Promeruit nasci mundum, atque resurgere Christum.*

Et ante eum Lactantius in carmine De resurrectione Dominicæ die:

*Salue festa dies, toto venerabilis ævo,
Qua Deus infernum vicit, & astra tenet.*

Congruerat autem hic dies eius resurrectioni, quia in eo prima creata est lux: ut igitur Dominus natus est in die Dominica, ita in eadem susci-

tatus, & regeneratus. Teste quoque Origene in Exodum, manna cœptum est donari post vnam Sabbati; at Christus suscitatus eo die, atque nobis in cibum sub specie panis porrectus, quid est aliud quam verum manna? Hæc ille ferè. Eodem quoque die Spiritus sanctus datus est, qui manna est cordium, ac per quem homo renascitur. Eodem quoque die creditur mundus suscitandus, & ad iudicium diuini tribunalis sistendus. Meritò igitur nominari meruit dies Dominicus, à mundo in eo condito, & à Domino in eodem nato, & renato. Eodem quoque corpus mysticum Christi, hoc est, Ecclesia per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, quantum ad spiritum attinet, renatum. Postremò in eodem secundum corpus regenerandum est in regeneratione cum federit Filius hominis in sede maiestatis suæ. Ideo magna veneratione dies Dominicus, in quo tanta Domini mysteria nobis representantur, est colendus. Verùm illud est multò difficilius, qua hora Dominicæ diei surrexerit. Gregorius Romanus in homilia resurrectionis tradit Dominum surrexisse media nocte: & producit Samsonem, qui post ingressum ad meretricem, ut habetur in libro Iudicum, cum dormisset vsque ad mediam noctem, inde consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus & sera, &c. Et alij adducunt illud ex Proverbijs: *Et de nocte surrexit, deditq; prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.* Verùm certè hæc figura non testimonio Domini roborata, ut illa Ionæ, ad quam nos mittit Dominus: & potius illud est referendum ad inferorum confractionem, sanctorumq; Patrum expoliationem, si figura est Christi, quam ad tempus resurrectionis. Ex figura etiam non adeò solidum ducitur argumentum, quia non in omnibus figura respondet figurato, sed in quibusdam tantum. Illud quoque ex Proverbiolorum libro desumptum, mysticum est: nam ad literam ibi mulieris coniugata, sed strenua, & diligentis

Orig. hom. 7. in Exod. tom. 1. Exod. 16.

Aff. 20. 1044. 34

Coloss. 17

Rom. 5

Matth. 19

Qua hora Dominicæ diei Dominus resurrexit. Greg. hom. 21. in Euangel. in fin. tom. 2. Indic. 16.

Pron. 31. Resillitur hæc opinio.

Figura in quibus debet figurato responderi.

Leuit. 19.

Quoto die hebdomadæ surrexerit Dominus.

Ignat. ibid. Clem. Rom. ibidem.

Sedul. lib. 4. ope. Pasch.

Lactantius.

Gen. 1. Quam congruè fuerit, Christum Dominica resurgere die.

laudes contexit, & inter alia adfert, quòd de nocte surgit, id est, ante lucem, ut cibum diurnum deputet domesticis, & operam distribuat ancillis. Vnde Septuaginta verterunt: *Dedit escas domesticis suis, & operam ancillis.*

Ad hæc Ambrosius in illa verba: *Vespere autem Sabbati que lucescit in prima Sabbati,* inquit: *Non enim die Sabbati (nam si fuerunt die Sabbato secundum mandatum) sed post Sabbati diem nocte utique resurrexit.* Sic ille. Et sanè posset dici quod tertia nocte surrexerit, quia dies Hebræis incipit à nocte artificiali. Sed profectò, si veritatem amamus, Euangelistæ testantur tertia die resurrexisse, non, tertia nocte; & exurgam diluculo, non, vespere. Nec verba Matthæi allegata ab Ambrosio aliud significant; quam noctem consequentem diem Sabbati, quæ terminatur in aurora diei Dominicæ, fuisse in qua Dominus surrexerit, ut infra latius explicabitur.

Beatus quoque Hieronymus ad Hediabiam interrogatus quomodo surrexit in vespera Sabbati illucescente in prima Sabbati, cum Marcus dicit: *Surgens Iesus mane vna Sabbati, apparuit primo Maria Magdalene.* Huius questionis, inquit, duplex solutio est. Aut enim non recipimus Marci testimonium, quod in raris fertur Euangelij, omnibus Græcia libris penè hoc capitulum in fine non habentibus; præsertim cum diuersa atque contraria Euangelistis cæteris narrare videatur. Aut hoc respondendum, quòd vterque verum dixerit: Matthæus, quando Dominus surrexerit vespere Sabbati; Marcus autem, quando eum viderit Maria Magdalene, id est, mane prima Sabbati: ita enim distinguendum est. Cum autem resurrexisset: & parumper spiritu coarctato inferendum, prima Sabbati mane apparuit Maria Magdalene: ut qui vespere Sabbati (iuxta Matthæum) surrexerat, ipse mane prima Sabbati (iuxta Marcum) apparuerit Maria Magdalene. Hæc ille, ubi videtur asserere, Christum nocte surrexisse. Eam distinguendi, ac pro-

II. opinio, minus etiã probabilis. Ambro. lib. 10. in Luc. tom. 5. Matth. 28. Luc. 23.

Psal. 56.

III. opinio, que itidem improbat. B. Hierony. ad Hediab. q. 3. tom. 3. Marc. vlt.

nuntiandi rationem sequuntur multi ex Græcis Patribus, & in primis Gregorius Nyffenus oratione prima De resurrectione Domini, Theophylactus, atque Euthymius in Marci caput vltimum: *Cum autem surrexisset, statim pone distinctionem; deinde lege: Mane primo Sabbatorum apparuit primum Maria Magdalene.* Incertum est siquidem, quando surrexerit; quando autem apparuerit, certum est. Et Hieronymus ad Hediabiam: *Postquam Dominus resurrexisset hora qua ipse voluit, & qua nulli mortalium cognita est, &c.* Idem quoque scribit Gregorius Nyffenus.

Sed contra hos omnes Patres habemus, & Scripturas, & Ecclesiæ, & Patrum traditionem, nonnullasque rationes. Et rectè soluere possumus argumenta eorum, qui secus sentiunt. Constat igitur primum Christum surrexisse prima Sabbati, quia tertia die surrexit, sicut prædixit. Constat etiam quod resurrexit antequam venissent mulieres ad sepulcrum, & Angelus de cœlo descenderit, qui dixit: *Surrexit, non est hic:* sed quanto tempore antè surrexerit, Scripturæ non explicarunt. Deinde ex sacris literis habemus, Christum in aurora, vel in diluculo diei Dominicæ surrexisse: Nam in primis iu Osea habetur: *Viuificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius.* Sciemus, sequemurq; ut cognoscamus Dominum: quasi diluculum preparatus est egresus eius, & veniet quasi imber nobis temporaneus, & fetorinus terra. Quibus in verbis primum explicauit diem resurrectionis, deinde partem diei, qua resurrexit, nimirum diluculum. Et quia ipse ut Sol fulgentissimus in gloria, & claritate surrexit: idcirco non diluculi, sed quasi diluculi mentionem fecit. Deinde ad idem pertinet quod superius produximus: *Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara:* Et respondet Christus, *Exurgam diluculo.* Indicansque se in persona Domini locutum; subiungit: *Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in Gentibus.* Pro eo

Greg. Nyff.

Theophyl. Euthym.

Hierony. ibid. q. 6.

Greg. Nyff. ibid. Opinio auctoris.

Matth. vlt.

Luc. 24.

Osea. 6. 1. 2. 3.

Psal. 56.

Zachar. 3.

Infra 6.

Luc. 1.

Psal. 45.

Basil. in ps. 45.

Ion. 3.

Niniue claritas magna quid præfigurauerit.

Luc. 24.

Ion. 1. & sequent.

Matth. 27.

quod habet, Exurgā diluculo, Hebræa vox habet: Excitabo auroram, id est, Efficiam, ut auroræ tempus, solitum præueniat, & Sol citius oriatur. Præterea Christus à Zacharia propheta Oriens dicitur, ait enim: *Ecco ego adducam seruum meum Orientem.* Et infra: *Hac ait Dominus exercituum, dicens, Ecce vir Oriens nomen eius,* atque id concinit Zacharias Ioannis Baptistæ pater, dum ait: *Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriens ex alto.* Quibus in locis Oriens non est participium verbi, sed Solis Orientis nomen, hoc est, ἀνατολή, ut ex eo tempore indicaret Christum Solem esse diluculo orientem; non tantum quia ex utero Virginis nascitur, quia tunc noctu nascebatur, ut qui ad noctem mortis properabat; sed tunc cum ex Occidente sepulcri mane resurrexit, ut qui tunc amplius tenebras non esset visurus. Præterea ait Dauid: *Adiuuabit eam Deus mane diluculo:* quod verbum Basilius exponens, ait: *Quoniam diluculo resurrectio futura erat, &c. Victoriā contra mortem die tertia matutina consecit.* Ad hæc hoc fuit in Iona præfiguratum: nam ei à pisce in littus eiecto dicitur: *Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnam; & prædica in ea prædicationem, quam ego loquar ad te.* Dies ergo erat, nam noctu non poterat ambulare. Niniue verò ciuitas magna, mundus hic est, in quē Christus rediuius redijt, ut omnes ad salutarem pœnitentiam sua sancta prædicatione cohortaretur, quemadmodū Apostolos ad prædicandum in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gētes misit. Quemadmodum Ionas antequam deprehendatur, oritur tempestas, turbatur cœlum; & nauem quatunt procellæ, & Ionas dormit in interioribus nauis: id est, antequam descendat in ventrem ceti, tempestas illa maximam commotionem passionis tempore in Iesum oram significat. Turbatio cœli, tenebras, & Solis obscuracionem: scœuitia procellarum, terræmotum, & lapidum scissioem: dormitio profunda Ionæ in nauiligneā, mortem Christi

in ligno Crucis; descensio Ionæ in cetum, descensionem Domini ad inferos: & mora illa in ceto per tres dies, & tres noctes, moram Christi in inferno designat. Hæc est etiam fides Ecclesiæ, quæ canit: *aurora lucis rutilat, Cælum laudibus intonat,* & quæ sequuntur. Clemens Romanus libro Constitutionum Apostolicarum: *Illucescente, inquit, vna Sabbatorum, surgens à mortuis præstitit illa, quæ ante passionem nobis prælicebat; quod oportebat Filium hominis in corde terra per tres dies, & per tres noctes manere.* Idē cap. 20. *Ipseque crucifixo & suscitato illucescente die Dominico impieta est Scriptura qua dicit: Exurge Deus iudicans terram, quoniam tu hereditabis in omnibus Gētibus.* Et Sedulius ait, quod initio irradiationis Dominicæ diei ortus est mundus, & Christus suscitatus. Ad hæc Augustinus lib. De Trinitate idem asserit, & probat, sicut Chrysostomus, atque alij innumeri Patres. Præterea hoc aperte videtur testari Marcus, qui in fine Euāgelij ait: *Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalena:* mane ergo, non noctu: nam ut vespere tribuitur nocti, ita mane diei. Ac ut Christus moriens, & sepultus in vespere, eam honorauit, ita mane sua resurrectione clarum, & illustre reddere voluit. Et psalmo 29, qui totus est de Christi resurrectione, cum dixisset: *Domine eduxisti ab inferno animam meam; saluasti me à descendentibus in lacum: subiungit, Ad vespere demorabitur fletus; & ad matutinum letitia.* Innuens quod vespere mortuus sit, mane autem resurrexit. Deinde violenta videtur illa distinctio, quam seruandam esse docent Hieronymus, Gregoriusque Nyssenus: maxime cum duo sint aduerbia: & prius, hoc est, mane, possit iungi verbo præcedenti; hoc est, illi participio surgens, siue, ut Græcè dicitur, cum surrexisset; alterum verò aduerbium primo, manifestè adiungitur cum verbo apparuit, alioqui manifestæ offunduntur tenebræ apertæ lectioni. Alia præterea distinguendi ratio omnino incertam nobis reddit pri-

Clem. Rom. lib. 5. Constit. Aposto. c. 16. circa med.

Matth. 12.

Sedul. loco citato.

August. lib. 4. De Trin. c. 6. tom. 3. Chrysof. homil. 44. in Matth. 10. mo 2.

Hieronym. Greg. Nyss. ibid.

mam apparitionem: quia esset sensus, mane prima Sabbati apparuisse primū Mariæ Magdalena: quibus verbis non exprimeretur quin prius antequam esset mane, apparere alteri potuerit, præsertim si surrexit media nocte. Præterea congruè dies æternitati gloriosorum corporum tribuitur, incipere cum aurora: resurrectio enim Christi, est initium vniuersalis nostræ resurrectionis, ut aurora totius diei. Et mane illucescente resurgit Christus, quia sua resurrectione ad lucem gloriæ inducebat: sicut mortuus est aduesperascente, & in tenebras tendente, quia morte sua tenebras culpæ, & pœnæ destruebat. Ad hæc illa hora mundi vniuersi homines suscitandi creduntur: quia est apta, & accommoda diei pars ad illuminanda abscondita tenebrarum, & manifestanda consilia cordium, ut testatur Apostolus. Postremo durum videtur, quod Christus media nocte surrexerit, & quod nulli tanto tempore apparuerit, vsque ad auroram. Imò ne suspectam redderet resurrectionis suæ fidem, non decebat noctu apparere, ne ficta, aut phantastica à quoquam existimari posset eius resurrectio. Verisimilius est igitur, atque Scripturis sacris magis consonum, & cultui Ecclesiæ, ac traditioni Patrum, quod in aurora diei Dominicæ illucescentis Christus, ut lux prima suscitandorum surrexerit, & premente eum charitate, statim varijs, ac diuersis modis, qui ab Euāgelistis enarrantur, ad suos venerit, illosque sua præsentia sit consolatus.

Nec obstant, quæ in contrarium adduci possunt: *Media autem nocte clamor factus est, & Dies Domini, sicut fur in nocte ita veniet,* id est, quando minus putatur: quia ista omnia ad literam dicuntur de secundo aduentu ad iudicium, non de die suo resurrectionis: nec ex parabolicis locutionibus, aut metaphoricis quæ faciunt sensum mysticum, licet aliquid colligere efficaciter. Deinde non obstat verbum illud Matthæi: *Vespere autem Sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati,* vbi insinuari videtur noctu facta re-

1. Cor. 4.

Argumenta contrariæ opinionis diiunguntur. Matth. 25. 1. Theff. 5.

Secundum argum. Matth. 28.

surrectio. Nam Græca lectio ita habet: *Ὅτι δι Σαββάτων ἡ ἐπιφωσκόντων ἡμέρας Σαββάτων;* Hoc est, ad literā, Tarde autem ea die Sabbatorum, quæ lucefcit in vnam, siue primam Sabbatorum diem. Nam illi articulo τὴ κομунiter respondet ἡμέρας, sicut alteri adiectiuo ἡμέρας, suppleendum est, ἡμέρας: articulus autem τὴ foemini generis est, nec potest iungi cum aduerbio ὅτι, nec cum dictione Vespere, quæ hic non habetur. Nec aptè dicitur Vespere lucefcere: nam Vespere tempus est, cum lux diei incipit deficere. Si ergo mulieres venerunt ea die Sabbatorum, quæ lucefcit in prima Sabbati, interdiu venerunt, non noctu, sed sero & tarde, ut vngerent Iesum, quia iam suscitatus erat, & gloria immortalitatis, & incorruptionis vnctus. Et de dictione illa ὅτι edifferens Isychius, ait: *Ὅτι μετὰ πολλὴν χρόνον ἢ ἑσπέρως:* quod est, Illa vox Opse signat, post multum temporis, siue tarde. Et Ambrosius in Lucam: *Denique Græcus sero dixit, hoc est, ὅτι. Sero autem & horam significat in occasum diei, & cuiusque rei significat tarditatem; quomodo si dicas, sero mihi suggestum est, id est, tarde. Sero venit, id est, qui post præstitutum tempus aduenit. Licet mane sequenti die venerit, sero est tamen, vbi agendi tempus emensum est. Est & sero tempus noctis profundum; ut si dicas, sero ad lucubrandum surrexi, id est, non vespertina tempore, sed profunda nocte surrexi.* Hæc ille, cuius sententiæ subscribens Hieronymus ad Hedibian: *Mihi videtur (ait) Euāgelistam Matthæum, qui Euāgelij Hebraico sermone conscripsit, non tam vespere dixisse, quam sero: & eum, qui interpretatus est, verbi ambiguitate deceptum, non sero interpretatum esse, sed vespere. Quanquam consuetudo humani sermonis teneat: sero non vespere significare, sed tarde. Solemus enim dicere: Sero venisti, id est, tarde: & quæ facere ante debueras, fac saltem sero, id est, tarde.* Hæc ille. Hoc igitur loco, sero, non tam significat nocturnū tempus, quam tarditatem exequēdi vnctionem: sed verior est huius loci Matthæi interpretationem in tractatu sequenti refere-

Isychius.

Ambro. lib. 10. in Lucam. Exemplum.

Hierony. ad Hedib. 9. tom. 3.

Tertium argum.

Mar. 16.

Quartum argum. Matth. vlt.

Supra 27. Infra 28.

Quintum argum. Ioan. 20.

mus. Tertio non suffragatur Ambrosio quod allegat de mulieribus profunda nocte venientibus, ex verbis Lucæ 24. quia ex Marco habemus, quod mane, & orto Sole profectæ sint mulieres. Porro verisimilius est, mulieres metu noctis, & custodû, & locorû defunctorum, quæ erant extra Ierusalem, venisse potius illucescente die, quam profunda nocte. Nec quarto iuvat, quod custodes dixerunt, discipulos eius nocte venisse, & furatos esse corpus Iesu ipsis dormientibus; tum quia est testimonium hominum dormientium; tum quia custodes terræ motu nocturno perturbati citò fugerunt, & ut ministri Principis tenebrarum, & in tenebris infidelitatis existentes sicut noctu positi sunt ad custodiam. Vt enim signa mortem eius subsecuta sunt, videlicet tremotus, & lapidum scissio, ita resurrectione consecutus est tremotus, ut postea ostendemus. Neq; illi si maxime tempore resurrectionis locum custodiebant, Christum tamen resurgentem digni extiterunt videre. Quinto contendit Ambrosius ex illo verbo Ioannis probare, quod Maria Magdalene venit mane, cû adhuc tenebræ essent,

ad monumentû. Respondemus enim quod nõ erât tenebræ absolutè, aliàs quomodo mane, vel diluculo? repugnat enim quod mane esset, & tenebræ simpliciter, sed quod tenebræ erant ad, vel apud monumentû, ut solent in aurora domus, & loca muris obsita occupare tenebræ. Quod Græcè apertius dicitur *οὐρανὸς ἔτι ἦν ὀμίχλη*, id est: Cum adhuc tenebræ essent apud monumentum, vel, iuxta monumentum. Et licet dicamus, quod venit cum essent tenebræ; tamè oportet adiungere, ut ait textus, quod venit mane, id est, nec perfecto die, nec perfectis tenebris, sed partim die scete, partim tenebrescente tempore: at hoc tempus diluculum, vel crepusculum dici solet, quod in die computatur. Est enim diluculum, diei luculû, id est, parua lux, & crepusculû à crepero, id est dubio, & incerto: quia incertum est an sit lux, vel an sit nox. Et hæc sint satis de questione proposita, atq; adeo de hoc tractatu, quem hoc loco claudendum esse existimauimus, ad gloriam Christi in aurora Dominicæ resurgentis, cui cum Patre, & Spiritu sancto, omnis honos, gloria, & imperium sit sempiternum, Amè.

Diluculum quid sit. Crepusculû cur dicatur.

TRACTATUS VIII.

De his quæ proxime resurrectionem Dñi peractam sunt consecuta, in illa verba: *Vespere autem Sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrû. Et ecce, tremotus factus est magnus. Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24.*

AD Historiam resurrectionis plenius, & luculentius explicandam, ut difficultates, quæ in ea occurrunt, expedire valeamus, non tantum vnum Evangelistam, sed vniuersos, imò etiam quæ

Paulus tradit, consulere oportet. Diximus hætenus modum, & tempus resurrectionis Dominicæ: quam quia proximè consecutus est tremotus, lapidis reuolutio, & custodum perterrefactio, merito de his in hoc tracta-

tu erit

Per vesperam Sabbati, illucescentem in prima Sabbati quid significare Mattheus significauerit. Prima opinio.

Secunda opinio. Ambr. lib. 10. in Luc. tom. 5. Hierony. ad Hedib. q. 4. tom. 3.

Matth. 27.

Virgil. 1. Georg.

tu erit differendum: his verò expeditis, confestim apparitiones siue Angelorum ad mulieres; siue Christi ad easdem, & ad Apostolos explicatè trademus. Incipit ergo Matthæus: *Vespere autem Sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati.* Hæc autè clausula, & Patribus veteribus, & posterioribus semper difficilis visa est, imò supra ex Ambrosio, Hieronymo, atque Gregorio Nysseno interpretati sumus, his periphrasticè verbis noctem significare Dominicam lucem præcedentè, in qua ab eis creditur Dominus surrexisse. Sed cû hoc sit à nobis superius late impugnatum; propterea alia intelligentia ratio est à nobis proferenda, & textui, qui alijs Evangelistis, & veritatis sit conformis, congruentior. Notandum igitur est, Græcam literam non nihil à versione nostra variare, ut annotarunt Ambrosius in Lucam, & Hieronymus ad Hedibiam. Græca enim sic habent: *Ὁπὲρ δὲ τῶν Σαββάτων τῆς ἐπιφωσκούσης ἡμέρας Σαββάτων*, Vbi Latinus interpres in tribus à Græco fonte difcrepare videtur. Primo in dictione, *Vespere*, quæ Græcè aduerbialiter *ὀψι* dicitur, & significat vesperè, vel serò, seu tardè. Deinde in dictione illa *Sabbati*; nam vtrobique pluralis est numeri apud Græcos. Tertio in dictione *Primam*; nam Græcè in vnam dicitur: Itaq; lectio Græca de verbo ad verbum reddita sic habet: *Vespere autem, siue, sero autem Sabbatorum, quod lucefcit in vnam Sabbatorum.* Et si legamus *Serò* vel *tardè*, quemadmodum exponunt Ambrosius, & Hieronymus, & sic accepit hanc vocem Matthæus, cum inquit: *Cû autem serò factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph, &c.* vbi serum vocat tempus noctis instantis, sicut Poëta quidam dicit: *Deniq; quid vesperè vebat: ùde serenâs Ventus agat nubes.* Hoc ergo loco si sic sumatur *Serò*, significaret tarditatem aduentus foeminarum ad vngendum Dominum Iesum, quia Hebræi iam ex mortuis victus gloriæ & immortalitatis donibus surrexerat. At si legatur *Vespere*, ut accepit interpres noctis, & reliquit La-

tini Patres, duplex surgit difficultas. Altera est, quomodo Matthæus in vespera Sabbatorum dicat venisse mulieres ad videndum sepulcrum, cum reliqui dicant matutino eas tempore adijisse sepulcrum? Deinde quomodo Matthæus ait, vesperam Sabbati illucescere in primam Sabbati: nam quomodo vespera dicitur lucefcere, cum potius noctescere, siue tenebrescere dicenda sit? Et similis locutio inuenitur apud Lucam, qui cum descripsisset Dominicam sepulturam, continuo subiungit: *Et dies erat Parasceues, & Sabbatum illucescebat.* Vbi idem est verbum, quod hic habetur, *quæ lucefcit, &c.* ait enim: *καὶ Σάββατον ἠνέφωσκε.* Quod si illucescere est, noctem designare; & diem exortu lucis fieri, ut ex se verbuni ipsum significat, quare cû præcessisset dies Parasceues, subdidit: *Et Sabbatum illucescebat?* non enim Sabbatum, quod diè Parasceues consequebatur, à luce, aut diluculo, sed à vespera, ut notum est dicte Domino: *A vespera ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra.* Ad hæc luce Sabbati exorta nequaquam contigerunt quæ apud Lucam sequuntur, sed vespera Parasceues, quæ Sabbati fuit initium, nam sequitur: *Subsecuta autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta: Quæ omnia non in Sabbato, sed in vespera Parasceues contigisse exploratum est.* Apparet igitur, illucescere apud Lucam, phrasin quædam noua positum esse pro diè incipere, loquendo de die naturali 24. horas complectente, quæ secundum legem incipit apud Hebræos à vespera: ut sensus sit, Sabbatum illucescebat, id est, Sabbati dies iam aduentabat, iam aderat propè eius principium. Quod ob id dictum est à Luca, ut intelligeremus quare mulieres non expleuerunt suum in vngendo Iesu desiderium, quod scilicet religio Sabbati incipientis eas prohiberet. In hæc modum si idem verbû *illucescere* accipiat apud Matthæum, nihil est absurdum, aut obfcurum in eius sermone.

Luc. 23.

Leuit. 23.

Vespera

Azon Hebraeis quid significet.

Osiander hæc reticuit.

Gen. 1.

Diescere, proprie quid significet.

Luc. 23.

Vespera enim Sabbati, quæ præcedētis Sabbati fuit finis, lucefcere dicitur in primâ Sabbati, quia principiū fuit primæ diei Sabbati, hoc est, hebdomadæ, vel primæ diei post Sabbatum. Ac ne quis miretur fortasse novum hunc loquēdi morem, quo dies aliqua lucefcere dicitur, cum incipit, etiā si à nocte incipiat, non est ignorandum apud Hebræos esse dictionē **Azon**, quæ cum est nomen, propriè lucem significat, aut mane, hoc est, principium diei, cum verò est verbum, significat lucefcere. Præterea significat quoq; principium noctis. Nā in libro Talmudico, qui Pesachim, id est, Pascharam inscribitur, in hac occurrit significatione. In principio enim, luce decimi quarti inquit ut fermentum ad lumen lucernæ. Vbi prima vox Luce, Hebraicè dicitur Azō, de cuius vocis significatione Talmudici Doctores rixose decertant, & cōcludunt tandem, significare initium noctis, vt testatur Osiander: sed ita, vt eodem teste, causam huius significationis Azon (quæ vox propriè lucē significat) non videatur cognovisse. Cæterum causa huius novæ, & inusitata significationis esse videtur, quòd cum à principio conditæ naturæ dies inciperet à mane, iuxta illud: *Factumq; est vespere & mane dies vnus*; secundum legis autem constitutionē dies inciperet à vespere; principium tamen diei suū retinuerit semper nomen. Vt sicut principium diei incipientis à mane dicebatur Azon, ita principium noctis à vespere. Et sicut illucescere dicebatur dies aliqua, quæ à mane sumebat exordium, ita etiam illucescere dicatur, cum inciperet à vespere. Perinde ac si quis diem naturalem natiuitatis Christi, vel resurrectionis, qui more Ecclesiæ ab hora vespertina sumit exordiu, dicat diescere diem natalis, aut resurrectionis, cū diescere propriè significet, lucem in nostro spheriæ hemispherio per orientem Solem. Hoc est ergo, quod Matthæus ait, In vespere, & fine Sabbati, quod principium fuit sequentis primæ diei hebdomadæ, conuenisse mulieres, quæ Sabbato hilerunt secundū

mandatum, teste Luca, ad videndum sepulcrum, & dicerentur Sabbato fuisse more Hebræo pro quieuisse, vt **Hebraismus.** 1. Machab. 1. *Et fluit terra in conspectu eius* (Alexandri) quieuerunt ergo ab omni opere seruili iuxta mandatum Domini; & in die septimo silendū ab alijs & precib⁹ cum Domino agēdū, & verbo Domini vacandum, & prius opera præcepti facienda sunt, postea vero ea quæ sunt consilij & supererogationis, & non è contrario pro nostra voluntate, & consilio, quod præposterum est. Cui rei consonat quod Marcus ait: *Et cum transisset Sabbatū, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum*; in vespere igitur conuenerunt vngendi Christum, & videndi sepulcrum gratia; non tamen adierē sepulcrum vnturæ Dominū, nisi matutino tempore, vt ipsemet Marcus ait, cum subdit: *Et valde mane vna Sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam Sole: & Lucas ad lit, secum detulisse, quæ prius parauerant aromata. Verūm nocte præcedenti, vt ait Marcus, emerunt aromata, & præpararunt, ac se ad matutino tempore sepulcrum inuisendū accinxerunt. Hunc autem mulierum ad sepulcrum accessum matutino tempore factum, Matthæus simul cōprehendit cum ea mulierum congregatione quæ facta est, non illo matutino tempore, sed in vespere Sabbati, hoc est, noctis præcedentis initio, cū dicit: *Venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrū. Vnde mox ea, quæ matutino tempore cōtigerūt, receperet, quando, vt testantur alij Evangelistæ, sepulcrum mulieres adierunt. Matthæus ergo, cum prænotasset tempus, quo primum mulieres cōuenerant, eo animo vt viderent sepulcrum Domini, sicut breuitati studens prætermisit quid illa vespere fecerint, quod tamē Marcus expressit, ita prætermisit illud explicare tempus, quo mulieres sunt ad sepulcrum videndum egressæ (quod alij Evangelistæ diligenter expresserunt): subiiciens mox quæ contigerunt, cum ad videndum egredierentur sepulcrum, quasi**

Exo. 20. & alibi. Die septimo, quibus officijs incumbendum.

Luc. 23.

illa

Mar. 16. Luc. ult.

Cornel. Ianfen. commentatio.

Alia solutio. Aug. lib. 3. de consensu Euang. cap. 24. tom. 4.

Vespera in Scripturis quid significet. Gen. 1.

Dio Cass.

illa vespere Sabbati contigerint, cum matutino tempore alterius diei occiderint. Ex Matthæo ergo, & Marco colligimus, quando mulieres conuenerint, se seque ad vngendum corpus Domini parauerint: quo verò tempore exierint ad monumentum, concordibus ferè verbis exposuerūt Marcus, Lucas, Ioannes. Marcus dicens, *Valde mane: Lucas, Valde diluculo*, vel vt Græca litera, *Profundo diluculo: Ioannes, Mane cum adhuc tenebra essent ad monumentum*: quæ omnia ad idē significandū videntur conuenire. Hæc est meo iudicio egregia huius loci expositio: quam, ne quem sua laude defraudemus, à Cornelio Ianfenio, viro perfecto & docto, & pio, in libro de cōcordia Evangelica mutuati sumus. Non dissimulabo tamen, qua ratione hic nodus ab alijs dissoluatur. Igitur Augustinus lib. de consensu Evangelistarum, per vespere Sabbati illucescentem in prima Sabbati, per Synecdochem noctem intelligit mediā inter lucem septimam, & octauam, id est, inter Sabbati diem elapsam, & Dominicæ diem incipientem: denominaturque illa nox à vespertino tempore, & diluculo eiusdem: ita tamen à vespertino, vt terminatur per diluculum. Perinde ac si dixisset Evangelista, Noctē autem Sabbati illucescente in vnam Sabbati: vespere enim in Scripturis pro nocte accipitur vsque ad diluculum, secundum illud: *Factumque est vespere, & mane dies vnus*. Quamquam Septuaginta interpretes non nihil ab hac lectione dissidere videantur: ita enim habent: *Kai icivro isovira, kai ivivro vponi hūira nia*: hoc est, Et facta est vespere, & factum est mane dies vnus. Vespere etiā apud Ethnicos summum mane, siue diluculū interdum significat. Nam Dio Cassius in vita Adriani Imperatoris, Georgio Merula interprete sub finem ita scribit: *Floruit etiam Cornelius Frōto, cuius in agendis causis prima partes erant: hic aliquando peruesperi cum à cœna domum rediret, audissetque eum, cui patrocinium quandoque pollicitus fuerat, causam agere, in veste conatoria, quam tum habebat, iudicium ingressus est, iudicesque*

*salutavit, non dicens, Ave, qua matutina erat salutatio, sed vespertino vsus verbo: Saluete, inquit. Ex cuius verbis habes, non solum quæ sit matutina, & vespertina salutatio, sed etiā peruesperi accipere pro summo mane: nam Vesper, siue Hesperus, stella est, quæ occumbente Sole se prodit, & item orientem Solem antecedit, vt eius nuntiatrix existat: qua ratione hoc loco cōmodè accipi posset. Quòd si vsus esset vocandi vespere matutinum, sicut vocamus vespere vespertinū, res planè esset perspicua. Quòd si etiā à media nocte in mediā noctem supputandus esset dies more Romanorū, nō esset difficile intelligere, vespere Sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati, esse partem noctis, hoc est, sex horas tenebrarum in Equinoctio, quæ à media nocte Sabbati iam transacti incipiunt, vsque ad auroram diei Dominicæ illucescentis. Atq; ita explicauit hunc nodum Augustinus, qui libro. 3. de consensu Evangelistarum, capite. 24. ita scribit: *Quomodo ergo his tribus cōgruat Matthæus, qui nec diluculo, nec mane, sed vespere, ait, Sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati, attentius indagandum est. A parte quippe prima noctis, quæ est vespere, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cuius noctis sine venter mulieres ad monumentum. Ea verò causa intelligitur eandem noctem se appellasse, quia iam à vespere licebat afferre aromata, transacto vique Sabbato. Ergo quoniam Sabbato impediebantur, vt non ante facerent, ab eo tempore denominauit noctē, ex quo eis licere cœpit, vt facerent quæcunque vellent tempore eiusdem noctis: sic itaque dictum est, vespere Sabbati, ac si diceretur, nocte Sabbati, id est, nocte, quæ sequitur diem Sabbati: quod ipsa verba eius satis indicant: sic enim ait: *Vespere autem Sabbati, qua lucefcit in prima Sabbati*: quod fieri non potest, si tantummodò primam noctis particulam, id est, solum initium noctis intellexerimus, dicto vespere significatam. Neque enim ipsum initium lucefcit in prima Sabbati, sed ipsa nox, quæ luce incipit**

Ave, matutina erat salutatio. Saluete, vespertina apud Gætilles.

Hesper⁹ quid sit.

B. August. circa hæc verba Marthæi, Vespere autē Sabbati quæ lucefcit in prima Sabbati, cum alijs tribus Evangelistis cōciliatio.

Vitat⁹ Scri-
pturæ loquē
di modus.

terminari. Nā terminus primę partis noctis, secundę partis initium est; lux autem terminus totius noctis est. Vnde non potest dici Vesper lucefcens in prima Sabbati, nisi nomine Vespere nox ipsa intelligatur, quam lux terminat. Et vsitatus loquēdi modus diuinę Scripturę est, à parte totū significare. A Vespere ergo noctem significauit, cuius extremum est diluculum. Diluculo enim venerunt illę mulieres ad monumentum; ac per hoc ea nocte venerunt, quę significata est nomine Vespere. Hactenus Augustinus, satis eruditę, & concinnę concilians Mattheum cū alijs Euāgelistis. Articulus igitur illi fœminino ἡ ἡμερᾶς, quod superiore tractatu referendum duximus ad diem, hoc est, ἡμερᾶς, possumus rectę supplere datiuū casum noctis, scilicet ἡμερᾶς: quemadmodum verbū ἡμερᾶς debet intelligi ἡμερᾶς, id est, in primam hebdomadę diem. Hic autem sensus videtur ex alijs tribus Euan-gelists confirmari. Ait enim Marcus: *Et cū transisset Sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata*, &c. *Et valde mane vna Sabbatorum veniunt ad monumētum.* Et Lucas: *Vna autem Sabbati valde diluculo*, vel, vt Gręcę habetur, *Profundo diluculo*, videlicet cū multum adhuc superesset diluculi, sicut aqua profunda vocatur, quę multum habet aquę. Iterum Lucas ait, venisse mulieres ante lucem ad monumentum, vel vt Ioānes inquit: *Vna autem Sabbati Maria Magdalene venit mane, cū adhuc tenebrę essent, ad monumentum*, &c. Nominauit igitur Matthæus diluculum illud à vespertino tempore, tū vt describeret certum diem, & certam horam: diem quidem, esse primam Sabbati incipientem à nocte præcedenti; horam verò, dicendo, quod illucefcēte die, hoc est, in diluculo eius. Deinde aduesperascit Sabbatum, & prima Sabbati lucefcit: quia glorię dignitas Sabbati transijt in Dominicam diem. Tertio, vt non pugnent inter se Mattheus, & Marcus: hic quidem, dicens; *Et cū transisset Sabbatum*; ille verò, *Vespere autē Sabbati, quę lucefcit in prima Sabbati*: accipe, quod per vespere

Mat. 16.

Luc. vii.

Ioan. 20.

Cur Mattheus diluculum, quo mulieres ad sepulcrū Dominicum aduentabant, vespeream nominauerit.

intelligit totam illam noctē vsque ad postremas eius tenebras, quę terminantur in aurora, vel in diluculo primę Sabbatorū, id est, Dominicę diei. Noctē igitur illa emerunt aromata, vt ait Marcus; & parauerūt, vt refert Lucas: paulò verò ante auroram, siue lucem proficisci ad sepulcrum cœperunt. Et hactenus de primo verbo nobis sit dictum.

Quod verò hic Gręcę dicatur in plurali, Sabbata, & Marc. 16. in principio, vbi habetur: *Et valde mane vna Sabbatorum*, & Luc. 24. & Ioan. 20. dicendum est, vel plurale capi pro singulari, more Scripturę: vnde Marcus, qui dixerat; *Et valde mane vna Sabbatorum*, postea subdit, *Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, apparuit primò Maria Magdalene*, vnam Sabbatorum accipiens pro vna Sabbati: vel rursus intelligendum est Sabbatum in singulari, diem cuiusque hebdomadę septimum, & maxima religione venerabilem apud Iudæos significare; at Sabbata in plurali pro festiua Azymorum solennitate constante ex pluribus diebus festiuis, in quibus per septem dies pro sacrificio mactabantur victimę, & azymis panib⁹ vescabatur, accipiēda sunt; maximē cum septimus dies tāta esset veneratione colendus, ac primus. Euthymius verò aliam rationem producit: scribit enim: *Hebraei Sabbatum honorantes, septimum videlicet hebdomada diem, etiam sex dies ipsum præcedentes in honorem eius Sabbata appellabant, nominantes diem Dominicum vñū, siue primum Sabbatorum, secundū, ac tertium, septimum diem, & similiter alios sequentes. Dicens ergo Matthæus vespeream Sabbatorum, sinem significauit omnium Sabbatorum, siue septem hebdomada dierum & nos vespeream, aut serū diei dicentes, siue serum noctis, vltima ipsorū significamus. Finis autem septē dierum hebdomada non solū ipsum proprię dicitur Sabbatū, sed & ipsius Sabbati finis. Ne autē putes, quòd in fine ipsius Sabbati venerint prædictę mulieres ad monumentum, sed in principio diluculi; addit: *Quę lucefcit, hoc est, appetente iam die, prospectante, & oriente. Et sermonem magis adhuc explicans, adiecit: In vnum Sabbatorum.**

Expenditur verbū illud: Vespere autem Sabbati, &c.

Frequens in Scripturis plurali numeri singularis acceptio, & contrario.

Leuit. 23.

Euthym. c. 64. in Mat.

Hactenus

Theophyl. in Matth.

Stronica.

Sabbatum apud Hebræos perpetuò est indeclinabile.

Li. 10. in 6.

Ioan. 18.

Caletant sensus refellitur in voce Sabbati.

Caletan. in Matth. 28.

B. Hieron. p. 4. tom. 3.

Hactenus Euthym. Theophylact. quoque: *Vespere*, inquit; *Sabbatorum eadem est cum profundo diluculo apud Lucam, & valde mane apud Marcum.* Præterea Stronica, vir in Hebræis literis eruditissimus, scribens in Erasmus, perdoctę notauit, nomē Sabbati apud Hebræos, quod hic citat Matthæus, in singulari poni. Siquidem ἡμερᾶς nō declinatur more Gręcorum ἡμερᾶς, sed perpetuò est indeclinabile apud Hebræos. Quare articulus Græcus appositus apud Ioannem, & Lucam, videlicet ἡμερᾶς, vel abundat, cū minimē sit necessarius, sicut nec hoc loco habetur in vtraque dictione: & Marc. 16. dicitur cum articulo singulari, καὶ διανομήσῃ ἡμερᾶς. Et cū subdit: *Valde mane vna Sabbatorum*, nullus est articulus. Et infra, cū ait, *ἀναστὰς δι τριῶν ἡμερᾶν ἡμερᾶς*. Quare sicut superius ostendimus, errorem admissum fuisse in Gręcis codicibus, in eo quod dicitur transisse Iesus torrentem Cedron, vbi Gręcę habetur ἡμερᾶς pro eo quòd dicendum erat ἡμερᾶς; ita hic cū dicendum esset ἡμερᾶς, accipiēdo Sabbatum, vt vocē Hebræam indeclinabilem, corruptē addentes articulum pluralis numeri, dixerunt ἡμερᾶς. Vnde interpretes nosster Matth. 28. & Ioan. 20. vocem Hebræā, vt singularem, vel cū singularis numeri positā articulo semper conuertit: nisi quod Mar. 16. vertit, Vna Sabbatorū. Atq; hoc maximē in Matthæo, qui Hebraicę scripsit, verissimū esse cōperitur. Caletan. autem meditatatur, nescio quid, nimirū, quòd Sabbata in plurali dicantur dies septimi, quia illi soli semper erant Sabbata; Sabbatū autem in singulari, nō solum diem septimū, sed etiā quęcunq; diem festiuum, quacunq; die venerit, sic vocari. Et super Ioannis 20. caput annotat, Euāgelistas omnes concorditer scripsisse, Vna Sabbatorū. Verū profectò vtrumq; falsum est. Nā Marcus iuxta Gręcām literā bis meminit Sabbati in singulari: & Hieron. ad Hebidiam declarat per vtrumq; significari idem prorsus, id est, diem Dominicū. Nā cū interrogasset, quomodo vespere Sabbati Maria Magdalena

vidit Dominum resurgentē, & Ioannes Euāgelista referat, mane vna Sabbati eā iuxta sepulcrū flere: Vna Sabbati, inquit, dies Dominica intelligēda est: quia omnis hebdomada in Sabbatum, & in primam, & secundam, & tertiam, & quartam, & sextam Sabbati diuiditur: quā Ethnici idolorum, & elementorum nominibus appellant. Et infra: *Nec putandum est, Mattheum, & Ioānem diuersa sensisse; sed vnum, atq; idem tempus, media noctis scilicet, & gal-lorum cantus, diuersis appellasse nominibus.* Hęc ille, pro eodem accipiens, Vna Sabbati, & Vna Sabbatorum: quanquam Hieronymus suam retineat sententiā de resurrectione Christi in media nocte. Et hęc sint satis de secundo.

Tertio loco explicandum, cur Euāgelista dixerit iuxta Gręcām literam, vnam Sabbati, & interpretes verterit, In primam Sabbati? Dicendum est, Euāgelistam phrasim Hebræam fuisse secutum, vbi vnum pro primo sumi solet, secundum illud: *Factumq; est vespere & mane dies vnus*, hoc est, primus. Atq; ita esse accipiendū docet aperte Marcus cap. vlt. qui vbi dixisset: *Et valde mane vna Sabbatorum*, paulò post ait: *Surgens autē Iesus mane prima Sabbati*, apparuit primò Maria Magdalene, id est, prima die Sabbati, siue prima die Hebdomadę, vt rectę exponit Gregor. Nyssen. orat. de Christi resurrectione. Nec tantum hęc phrasim Hebræis solis est familiaris, sed etiam Latinis: nam Poëta dixit:

Cadit & Ripheus iustissimus vnus Qui fuit in Teucris, & seruantissimus equi.

Et alter: *Iamque tum cū ausus es vnus Italorum Omne auum tribus explicare chartis.* Et Ecclesia:

Crux fidelis inter omnes Arbor vna nobilis;

Id est, prima, ac præcipua. Nos etiam lingua materna, cū præstantem aliquem, & primum virum significare volumus, illum vnicum dicimus.

Explicuimus iam illas tres voces. Sequitur: *Venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrū.* Quatuor

Ioan. 20.

Cur Euāgelista dixerit iuxta Gręcām literā, Vna Sabbati, & interpretes verterit, In primā Sabbati. Gen. 1.

Greg. Nyss. orat. 2. de Christi resurrectione. sub initium.

Virg. lib. 2. Aeneid. circa mediū.

Catal. Epigram. 1.

Marc. 16.
Luc. vii.
Ioan. 20.

sunt hoc loco explicandæ difficultates. Prima, qua hora istæ mulieres venisse dicuntur ad sepulcrum, cum constet Marcum dixisse, Valde mane vna Sabbathorum orto iam Sole venisse? Secunda, quomodo verum est illas valde mane, siue profundo diluculo, vt ait Lucas, vel mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, vt Ioannes refert; & tamen venisse orto iam Sole, vt ait Marcus? Tertia, quæ sit ista altera Maria, quam non expressit Matthæus. Quarta est de numero mulierum: nam Ioannes vnus tantum mulieris meminit, nempe Mariæ Magdalene: Matthæus meminit eiusdem, & alterius innotinatæ: Marcus meminit trium, nimirum Mariæ Magdalene, Mariæ Iacobi, & Salomes: quarto B. Lucas plurimum meminit, quæ scilicet venerat de Galilæa cum eo, & ministrabant ei de facultatibus suis, nempe Ioannam, Mariam Iacobi, Magdalenam, & alias. Ad primo loco propositum dubium respondemus, Si per vespeream Sabbathi, quæ lucefcit in prima Sabbathi, tantum intelligimus noctis tempus, quod consecutum est diem Sabbathi transactam, in ea quidem mulieres, vt tradit Marcus emisse aromata, & preparasse, ac se ad iter accinxisse, quod mane sequenti erant confecturæ. Quod verò profundo mane, siue diluculo profectæ fuerint, ex alijs tribus Euangelistis desumendum est, & adiungendum Matthæo, qui breuius, & parcius in his videtur esse locutus. Si verò per vespeream Sabbathi illucescentem in primâ Sabbathi, intelligamus noctem illam subsecutam diem Sabbathi, non simpliciter, sed vt terminatur in diluculo sequentis diei iam illucescētis; tunc Matthæus idē ipsum, quod alij tres Euangelistæ dicunt, asserit, nec est inter eos vlla repugnātia: quāquam sit varia loquendi ratio ad vnum, & idē tempus designandū. Ad secundo loco propositū dubiū, quomodo venerint orto iam Sole mulieres; cum alij dicant, valde diluculo, vel profundo, & cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum accessisse? Dicendum, illud quod Marcus ait, *Orto iam Sole*, non sic esse accipiendū, vt significetur, Sole iam esse in orbe conspicuū.

Qua hora istæ mulieres venisse dicuntur ad sepulcrum, cum constet Marcum dixisse, Valde mane vna Sabbathorum orto iam Sole venisse.

Quomodo venerint orto iam Sole mulieres, vt ait Marcus, cum alij valde diluculo, & cum adhuc tenebræ essent, dicant accessisse. Prima solutio.

nā sibi ipsi proculdubio aduersaretur Marcus, qui etiam valde mane venisse eas scribit; sed id tantum significatur secundum August. vbi de ortu Solis perfectō, & imperfecto philosophatur: Imperfecte oritur, cum in aurora, siue diluculo orbi se incipit prodere, etiam adhuc nobis sub terris delitescat; perfecte autem nobis oritur, cum se nobis in se ipso præbet spectandum: ac priori modo intelligendus est Marcus, cum ait, Orto iam Sole. Eodem quoque modo interpretatur Theophylact. scribens in Matthæo: *solem eo loco intelligere debemus, matutinos Solis radios: & Euthym. dicens: Valde mane principium est diluculi.* Verum si valde mane erat, quo modo dixit orto Sole? Quia tunc proprie Sol oritur, etiam nobis nondum appareat, demoratus adhuc circa profundissimas, extremasque Orientis partes, & paulatim exurgens, cuius testimoniū est galliciniū. Nam galli primi inter omnia animantia sentientes illius calorem, repente clamant, eiusque presentiam hominibus prænuntiant. Hæc ille. Ex qua solutione habes, hoc verbū, Valde mane, non significare tempus matutinum, quando iam diu cœpit, ita vt Sol incipiat se ostendere, sed valde mane matutinum tempus vix dū inceptū (vtrumque enim signare illud verbū tradit August.) vt ex Luc. & Ioan. colligitur, dicentibus fuisse profundū diluculum, & adhuc viginisse tenebras. Præter hanc solutionem, adiungunt alij alterā, nimirum mulieres profundo diluculo ante Solis ortū, cum adhuc tenebræ essent, exisse domo, & iter ad sepulcrum ex Bethania confecisse, secundum aliquos, ex qua Bethania, quæ distabat quindecim stadiis, id est, per duo milliaria à Ierosolyma, profecta erat Magdalena: cum autē eo cœpissent peruenire, iam Sol ortū fuisse, vel longitudine itineris impedire, vel quod forte terræ motu, vt Matthæus ait, consternatæ, & paucæque alicubi delituerant, donec terræ motus remitteretur, aut cessaret. Atque hanc solutionē Bonauentura attingit. Tertio soluunt alij hoc dubiū, & maxime Petr. Rauēnas Augustini discipulus, ab aureo dicēdi charactere dictus

Aug. lib. 3. de consensu Euangelistarum. c. 24. tom. 4.

Theophyl.

Euthym. loco citato. Tob. 2.

Aug. i. bidē.

Secunda solutio.

Bethania à Ierosolyma quā distabat. Tertia solutio.

Matth. vlt. Bonauer. in libr. medit. vita Christi.

Tertia solutio.

Petr. Rauē. serm. 82.

Matth. 27.

Marc. 2.

Psal. 56.

Ex his solutionibus, quæ præstantior videntur.

Quænam illa sit altera Maria, à qua loquitur Matthæus indefinitè.

Prima opinio, quæ refellitur multiplici ratione.

Sedul. li. 4. oper. Paschalis.

Chrysológus: quod sicut in morte nox producta est per tres horas ob eclipsin Solis, & abbreviata est dies Domino patiente, ita Sol resurgenti Domino exultans, & solito officiosior, ante scilicet primam horam sit exortus. Vt ita non inuicem pugnent valde mane, & orto iam Sole: nam simpliciter valde mane erat, si consulamus ortum Solis naturalem; at si Solis accelerationē supra naturam factā consulamus, erat simul Sol ortus, & profundum diluculum: Neque mirum esse debet, cum Christus sit & Solis, & diei, & Sabbathi Dominus, vt ita nos & breuiaret. Quare Dauid cum dixisset: *Exurge gloria mea, &c. Exurge diluculo*: pro vltimo verbo Hebraicè habetur; *Excitabo auroram*, quod est dicere, Præueniam auroram, & illam solito citius vt oriatur, excitabo. Deditur huic secundo dubio tres solutiones, sed ita, vt prima nobis videatur præstantior. Id hoc loci expendendum est, Euangelistas diligentissimè tempus aduentus mulieris ad sepulcrum perscripserunt, non tantum vt illarum sedulitate, & ardore eas ad vngendum intempestiuè Dominum, vrgentem denorarent, sed etiā vt signarent orto iam Sole dicto modo tempus non fuisse incommodum veniendi ad monumentum, ad quod tenebris profundis durantibus non fuisset commodū accedere; & vt explicent tale fuisse tempus, quo fuerunt iuxta sepulcrum, vt quæ ibi agebantur, rectè vidisse, & retulisse credi possent; ne quis dicere valeat, eas per tenebras delusas fuisse, & spectra pro solidis rebus amplexatas.

Ad id quod tertio loco propositum fuit, quænam illa sit altera Maria innotinata, de qua loquitur Matthæus indefinitè: Respondeo, extitisse quosdam, qui putarunt fuisse B. Virginem: inter quos Sedulius noster in opere Paschali ita scripsit:

Virgo parens, aliæque simul cum munere matres

Mensis aromatica notum venere gementes

Ad tumulum, vacuumque vident in corpore factum,

Sed plenum virtute locum.

Gregorius quoque Nyssenus in oratione de Christi resurrectione idem affirmat, his verbis: *Atque altera quidē Maria; hanc autem Deiparam fuisse credere consentaneum est: quoniam nec à passione quidem abfuit; sed stabat iuxta crucē, vt Ioannes memoria prodidit; quam etiā decebat, ea, qua ad gaudium pertinebant, annuntiare, vt quæ radix gaudij esset; ac præclare audiuisse illud, Ave gratia plena; Dominus tecum. Niciphorus quoque Callixtus de altera Maria ait: *Dei verò genitricem esse, sacri nobis prodidit libri.* Hæc illi. Sed profecto hæc non solidè dicta esse videntur. Primum, quia Matthæus, qui cap. 27. dixerat: *Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulcrum*, videtur de illis eisdem locutus in hoc. 27. cap. cum ait: *Venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum.* At Marcus cap. 15. explicat, illam alterā Mariam fuisse Mariam Ioseph, quæ aspiciebat, vbi poneretur corpus Iesu; & illa erat eadem, quæ Maria Iacobi, & Ioseph mater. Deinde indignū valde videtur, vt dum nominatur B. Virgo, illi præferatur Magdalena, quod est, seruam dominæ, & filiam matri antepone, cum tamē constet ex Ioanne, illam primo loco nominari ante Mariam Magdalenam, & Mariā Cleophæ. Tertio Beata Virgo non erat verbis Christi incredula de resurrectione præstada tertio die, vt erāt aliæ mulieres; quare nec cum illis est cōnummeranda, quæ certa, constantique fide Christum rediuuium expectabat, & cui cæteræ dicere poterant mulieres: *Beata qua credidisti: quoniam perficeretur ea, qua dicta sunt tibi à Domino.* Quod autoritate B. Bernardi libro de pass. Domini confirmatur. *Et fortasse propterea, inquit, illa mater, quæ plus habuit pietatis cum alijs ad vngendum, non venit corpus Christi sepulcrum, quia frustra putabat eum vngi, quæ resurrecturum sciebat.* Hactenus illi. Quamquam Beatus Chryostomus in Matthæum insinuare videatur, Mariā Iacobi, & Ioseph matrem filiorum, Iosephi sponi Virginis intelligendam esse vxorem, quod vxor cuiusque di-*

Greg. Nyss. orat. 2. de Christi resurrectione. sub initium.

Ioan. 19.

Luc. 1. Nice. Callix. libro. 1. cap. 33. sub initium.

Ioan. 19.

Luc. 1.

Chryf. ho. 89. in Mat. tom. 2.

Euthym. c. 47. in Mat. sub finem.

ci soleat mater filiorum illorum, quos vir suus ex alia suscepit vxore. Sed planè hanc expositionem bonis rationibus nixus Euthymius in Matthæum, his verbis reprobat, scribens: Quidam itaque dicunt, quòd Dei mater est, quæ apud Euangelistas nunc quidem Iacobi, & Iose mater nominatur; quandoque autem Maria Iacobi, interdum verò Maria Iose: nam hi filij erant Ioseph: & quemadmodum Pater illorum vir eius dicebatur propter dispensationem, ita rursus ipsi filij Virginis. Verùm sermo hic absurdus videtur. Primum siquidem quid prohibebat eam appellare matrem Iesu? præsertim cum in præcedentibus narrationibus vt plurimum ita eam appellauerint. Deinde absurdum quoque foret in locis sequentibus vbique Magdalenam ei præponi, & ostendere illam fuisse Matre Dei feruentiorem. Vnde suspicamur, alteram quandam fuisse hanc Mariam, quæ mater erat Iacobi parui, & Iose, non filiorum Ioseph, sed aliorum, qui erant è septuaginta discipulis. Nam multa tales similes erant nominis apud Iudeos. Hæc ille, & nos satis de hoc tertio dubio. Quod verò interpretes vertit altera, quia Græcè habetur in vtroque loco Matthæi 27. & Matthæi 28. & non in ipsa alia & non altera, & quia plures erant quàm duo, vt explicabitur, meliùs diceretur alia-quæ de pluribus dicitur, quàm altera, quæ de duabus tantum.

De numero mulierum ad Domini sepulcrum aduentantium, vt inter se Euangelistæ concordent. Prima solutio. Mos Euangelistarum.

Ad quartum dicendum est, morem esse Euangelistarum, vt quæ vnus gratia breuitatis omisit, alter suppleat: numerus enim maior minorem includit; minor verò sine præcisione assignatus, hoc est, in quo non habetur aut solum aut tantum, aut quid æquipollens, maiorem neque negat, neque excludit. Ioannes igitur solus enarraturus Christi suscitati apparitionem Mariæ Magdalene factam, illius tantum veluti inferioris mentionem fecit, tametsi incomitata minimè ad sepulcrum venerit; Matthæus verò duarum meminit, quæ expectabant corpus reponi in sepulcro: quia illæ præcipuè inter se condixerant simul venire ad vngendum. Marcus,

verò addidit tertiam Salomen, quæ illis adiuncta est comes in via, vel quòd fortassis Magdalena vigilantior cæteris extiterit, vel prior sociam alteram Mariam euocauerit, cui postea adiuncta est tertia Salome, atque aliæ multæ de Galilea. Posset etiam adiungi quod ait Marcus (& cum transisset Sabbatum, in quo non licebat operari, & in quo siluerunt secundum mandatum, teste Luca) tres illæ fœminæ emerunt aromata illo ipso die post Solis occasum, vt mane sequenti venientes vngerent Iesum. Venerunt ergo tres ad emendum aromata: sed mane facta duæ illæ, de quibus Matthæus, diligentiores extiterunt: quas postea secuta est tertia Salome cum alijs mulieribus, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Postremo dici potest, quòd vt illa apparitio Iesu facta Mariæ Magdalene, distincta est ab illa apparitione, qua apparuit duabus mulieribus euntibus ex mandato Angeli ad nuntiandum alijs resurrectionem Domini: quibus euntibus occurrit Dominus in via dicens ad eas: Auerte. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum: ita hæc duæ Iesu apparitiones distinctæ sunt ab apparitione Angelorum facta mulieribus, modò duabus, vt Matthæus, modò tribus, vt Marcus, modò pluribus, vt Lucas, vt suo loco copiosius dicemus. Erat autem Maria Magdalena insignis sanctitatis, atque illustris fidei mulier, de qua cum eiecisset septem dæmonia, vnxissetque pedes, & corpus Domini in cœna, gestiebat vngere totum etiam corpus Iesu. Maria Iacobi Christi erat matertera, tresque eius filios, Iacobum, Simonem, & Iudam in Apostolatu habebat. At Salome ex patre sic dicta, mater erat Iacobi, & Ioannis Apostolorum, vt tradunt Origenes. Erat etiam eodem gradu consanguinitatis Christo coniuncta, atque Mariæ Iacobi; ac proinde Christi quoque matertera: quamquam Euangelium, vt alibi diximus, non soleat istam Salomen, aut filios eius inter propinquos Christi computare. Sequitur in Textu: Videre se-

Secunda solutio. Mat. 16. Exod. 20. Luc. 23.

Tertia solutio.

Matth. 28.

Ibidem.

Mariæ Magdalene virtutes.

Luc. 8.

Matth. 26.

Orig. tract. 35. in Mat. in fin. to. 2. Theophyl. ibidem.

pulcrum.

Luc. 23. Quomodo finito Sabbato mulieres emerunt aromata, vt Marcus ait, cù Lucas scribat, quòd in die Parasceues reuerse parauerunt aromata & vnguenta.

Secunda solutio.

Ioan. 19. Quorsum hæc mulieres ad sepulcrum vngentur? Dominus venerint, quem à Iosepho & Nicodemus largè perunctum non ignorauerat.

Caietan. in Luc. Secunda solutio. Corporibus mortuorum vngentur adhibere cur soleret Iudæi.

Matth. 16.

pulcrum. Pro quo verbo habet Marcus, Vt venientes vngerent Iesum, & Lucas: Venerunt, inquit, ad monumentum portantes, quæ parauerant aromata. In his verbis duplex oritur dubium. Alterum est, quomodo finito Sabbato mulieres emerunt aromata, vt Marcus ait; cùm Lucas scribat, quòd in die Parasceues reuerse parauerunt aromata, & vnguenta? Dicendum est, re vera in die Parasceues conuentionem de emptione aromatum fecisse: sed quia Sabbato siluerunt, & vsæ sunt postea aromatis eo tempore paratis, dicuntur emisse, ac parasse: nam & fortassis ibi dimiserunt, vnde postea numerata pecunia acceperunt, elapso scilicet iam Sabbato: ideo Marcus addit eas postea emisse. Aliqui tamen dicunt, quòd bis parauerunt aromata, in die scilicet Parasceues, antequam ingrederetur Sabbatum, & rursus alia plura emerint post elapsum Sabbatum: quia vel priora non satis esse videbantur, vel crescebat deuotio plura in Christi gloriam expendendi: atque ita illa nocte præparasse, ac die sequenti fuisse aromata parata, siue ante Sabbatum, & ante Solis occasum, siue post elapsum Sabbatum, & post Solis occasum.

Alterum dubium ex litera desumitur, sed extra literam, cur videlicet hæc mulieres sollicitarentur emere aromata, cùm vidissent illam amplam, & largam vnctionem centum librarum myrrhæ & aloes à Nicodemus, & Iosepho factam? Caietanus existimat præ modestia mulieres illas non accessisse, nec vidisse corpus Domini. Quod minimè est verisimile, cùm Marcus dicat, mulieres aspexisse vbi poneretur corpus Iesu, & Lucas asserat, quòd mulieres viderunt monumentum, & quomodo erat positum corpus Iesu. Quamobrem dicendum est, quòd cùm corporum vnctio mortuorum esset consueta Iudæis, & fieret in honorem mortui, ne corpus eius putresceret, ac fœteret, & in fidem generalis futuræ in nouissimo die resurrectionis, ob quam causam Maria impediri in morte metuens,

alabastrum vnguenti effudit in caput recipientis in lignum sepultura; hinc hæc mulieres etiam vnctum scirent Iesum, vngere tamen volebant, & quælibet suam explere fidem, ac deuotionem erga Iesum, sicut accidit in accensione candelarum, quas quisque fidelis pro sua religione incensas altari offert, non tam ad lucem præbendam, quàm vt declaretur animi deuotio, ac pietas. Amor enim non credit esse factum satis, nisi ipse faciat: vnde queritur Martha, quòd foror eius Maria non vt debebat ministraret. Præterea Nicodemus & Ioseph quia festinanter, instanteq; vespera vnixerant, cogitabant fortassis non tam benè, ac diligenter vnctum fuisse, quàm illæ iudicabant esse vngendum: præcipitate enim actiones non tanta constant perfectione, quàm quæ maturè & sedatè pro ratione operis fiunt. Aromata verò, teste Theophylacto, & vnguenta, virtutem habebant desiccandi, humoremque corporis absorbendi, vt sic corpus diu durare posset. Quamquam autem simplices fœminas ignorarent corpus Iesu non esse corruptendum, vel incinerandum, etiam si mille annis in sepultura iacuisset, propter diuinitatis balsamum, quo erat summè vnctum; atque ei coniunctum, ac proinde ab omni actione naturali elementorum inuicem agentium, & ab omni extrinseco corruptente prorsus immune, iuxta illud: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et rursus, Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Iesus tamen earum obsequium, & ministerium tulit acceptum, & quasi sibi impensum acceptauit. Voluitque vnctionem illam non sibi, qui minimè egebat, sed infirmis, & pauperibus, qui eius sunt corpus mysticum, impendi. At sicut vnctricem Magdalenam à Iuda reprehendente eius opus, & ab alijs murmurantibus defendit: ita has deuotas fœminas amplè remuneravit, primò quidem Angelorum alloquio, deinde apparitione prima eis facta; tertio, in eo quòd fecit eas Apostolas Apostolorum, ac tam

Amoris proprium.

Luc. 10.

Theophyl. in Marc.

Aromata, & vnguenta quæ vim habent.

Psal. 15.

Act. 2.

Psal. 29.

Corpus Xpi mysticum: sunt pauperes, & egeni.

Matth. 26.

lati

Pijs, sanctisque mulieribus corpus suū vngere parāribus, qualē, & quā amplā Christus gratiam retulerit.
De his tribus Marijs Dominici corporis vnetricibus proinde sectarij quā impie & temere & sentiāt, & loquantur.
In cap. 28. Matthai. Melanchthon quibus illas conf. re nō dubitet.
Erasim. Sacer.

LUC. 24.

Eorum rationes diluuntur

Prima. In illud hæreticorum axioma: Quicquid non est expresso Dei verbo institutum, pro cultu inutili, & abominabili habendū est.

læti, & fausti nuntij significatrices: quarto, quod singulari Spiritus sancti solatio, & in teriori vnctione eas, quæ tam officiosæ, ac diligenter ad vngendū venerant, perunxerat prius.

Illud porro insolens, & minimè ferendum, quod Sectarij infirmitatem, & ignorantiam, atq; incredulitatem tribuunt illis tribus Marijs, quæ venerant ad monumentum, vt Christi Iesu corpus inungerent; vt propterea nec mortuum in sepulcro, nec rediuuum inuenire promeruerint, quia sine mandato aromata comparauerūt; quasi carnali cultui deditæ essent. Confert enim Melanchthon hæc Marias cum eis, qui volunt Domino ostendere aliqua bona opera, & non potius ab ipso accipere. Dēnum Erasimus Sacerius in Postilla Euangelij de Paschate, vocat eas cæcas, stultas, ridiculas, carnales, & infideles, quia sine verbo emerunt aromata, summo diuiculo exierunt, ad monumentum Domini venerunt, de lapide reuoluendo contulerunt, & in monumentum ingressæ sunt; cum tamen illud principium pro cultu inutili, & damnabili habendum sit, quidquid non est expresso Dei verbo institutum. Addunt præterea, bonas illas matronas ab Angelo reprehensas, quoniam resurrectionis Christi mysterium nec intellexerint, nec obseruauerint. Verū tamen quis est tam cæcus, qui hanc hæreticorum calumniandi, & in deterius rapiendi libidinem non videat, ac non detestetur? Quæ enim Euangelium in laudem, & commendationem earum enarrat, illi audent reprehendere, & affingere illis quæ sibi libent, vt inde oblatrandi & subiurgandi sumant licentiam. Rationes quoque, quibus agunt, leuissimæ sunt, & falsæ. Aiunt enim pro damnabili cultu habendum, quicquid sit, quod non sit à Deo præceptum. Sed vbinam in sacris literis hoc est vnquam scriptum, cum sacrificia multa Patrum legamus, & vota nuncupata, & grata habita, quæ ipse non præceperat, & tamen illa non solum non erant damnabilis cultus, sed etiam vt sibi sponte pro-

missa redderentur, exigebat? Præterea tunc nullum expressum Dei verbum Euangelicum, siue Apostolicum extabat, cum nihil esset adhuc scriptum: quare merito excusari poterant. Nā simili ratione Dominus Luc. 7. peccatricem vngentem à Pharisei temerario iudicio, & Mariam Marthæ sororem à Iudæ murmurantis propter vnctionem excusauit, cum dixit; *Quid molesti estis huic mulieri? opus bonum operata est in me.* Deberēt etiam damnare illas sanctas matronas; quæ sanctantes Christum de suis facultatibus illi ministrabant, cum nullibi legatur illud sibi à Deo præceptum, aut à Christo suatum, sed sua voluntate exhibitum. Deinde falsum est, illas fuisse incredulas, cum nondum articulus resurrectionis Christi ad credendum obligaret: & excusatione dignæ fuerunt, si excusati sunt Apostoli Petrus, & Ioannes, de quibus testatur Textus Euangelicus; *Tunc ergo introiit & ille discipulus, qui venerat prius ad monumentum, & vidit, & credit.* Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportuit eum à mortuis resurgere. Falsum est etiam, propterea illas Christum nec mortuum, nec viuū inuenisse, quia inuenierunt Angelos, per quos preparatæ, & dispositæ meruerūt videre Iesum, & pedes eius tenere, & adorare. Falsum est etiam, quod ingressæ sunt in monumentū sine Dei mandato: quia Angelo hortate, & præcipiente sunt ingressæ, vt habet Textus. Postremo illud planè absurdum, ac veritate minimè constans, Angeli verba, *Nolite timere vos. Scio enim, quod Iesus, qui crucifixus est, quæritis,* fuisse obiurgatoria, quibus reprehensæ sunt: nam potius fuerunt consolatoria, vt Patres, & præsertim Gregorius, & Beda testantur: nec his verbis magis obiurgatæ sunt, quàm cum Gabriel dixit sanctissimæ Virgini, *Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum.* *Ecce concipies in utero, & paries filium;* & alter pastoribus Bethleemiticis, *Nolite timere: Ecce enim ego euangelizo vobis gaudium magnum,* & cetera. Quare per omnia stultitiam suam, & malignam mentem produnt Hæretici ita

LUC. 7.

Matth. 26.

LUC. 8.

Secunda ratio.

Ioan. 20.

Matth. vlt.

Tertia ratio.

Ibidem.

Quarta ratio

Greg. hom.

21. in Euang.

gelia 10. 11.

Bedæ in

Mat. c. vlt.

c. 10. 5.

LUC. 1.

Infra. 2.

Quare simul mulieres ad vngendū Dominū accesserint.

LUC. 8. Infra. 23. Ibidem.

Earum erga Christū extimæ charitatis argumenta non obscure declarata, atque ostensa.

Cant. 1.

Prover. 17.

Quid. lib. 1.

Trist. eleg. 8.

Earundē virillis constantia, inuisibile anime robur, ac firmitas,

Numer. 19.

Ioan. 9.

tractandis Scripturis. Istæ autē matronæ simul venerūt; non tātum propter honestatē cōmendandam, quā à Christo didicerant: nec tātum propter maioris testimonij de veritate soliditatē, sed etiam propter tēpus nocturnum, quo ambulaturæ erant extra ciuitatē ante lucem, & propter opus vnctionis peragendū, quod ab vna sola fieri cōmodè non poterat: in quo sanè singulari ediderunt amoris argumentū. Nam in vita sequebantur Iesum, ministrantes illi de facultatibus suis. In morte illi adtiterunt, illumq; deplorarunt: at post mortem, memores beneficiorum Christi, & vnctionis spiritualis, per Spiritum sanctum à Christo magnetæ tractæ sunt, & in odore vnguentorum eius currentes venerūt ad monumentum vsque. Rectè dictū est à Salomone: *Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustijs comprobatur:* Rectèque ille cecinit:

Donec eris felix, multos numerabis amicos:

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Sic etiam egerunt tres amici Iob, qui audita morte filiorum, & filiarū eius, venisse pariter feruntur ad consolādū eum. Cum ergo Euangelista ait, mulieres venisse ad videndū sepulcrum, minus dicit, & plus significat: quia volebant vngere Iesum, vt testatur Marcus, quæ preparauerant: quare antequam vngerent, opus erat videre, si sepulcrum erat clausum, & obfirmatum, & custodia militum munitum, vel an possent milites reuoluere, vt ita vnctionis præstarent ministerium. Vnde subdit Marcus: *Et dicebat ad inuicē: Quis reuoluet nobis lapidē ab ostio monumenti?* Fortes profecto fœminas se produnt istæ, atq; magnanimas: nō meruūt aut nocturno tēpore ambulare, non sigillum Pilati frangere, quod erat crimen læsæ maiestatis; non militum custodiam crudelium, nō contrectare corpus mortui, quod solet esse horrendū, & in lege prohibitum; non rabiem Iudæorum, qui excommunicationis sententiam in omnes, qui cōfiterentur illum, fulminauerant: tantum de saxo reuoluendo erant solici-

tæ, & quod ad reuoluendum erant vires fœminee longè impares. Sed profecto longè potēs est amor Christi, & nihil amanti impossibile. Potentissima est fides, de qua: *Omnia possibilisunt credenti:* nam, *Si habueritis, ait Dominus, fidem sicut granum sinapis, dicitis huic arbori moro, Eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis.* Et, *Nihil credenti impossibile.* Et vbi nos præstitimus quod nostrum est in his, quæ ad Dei gloriā operari cogitamus, Deus quæ supra nos sunt, pro sua immensa bonitate supplere consuevit. Viderūt enim lapidē Angelico ministerio de sepulcro sublatum. Quod si fortasse animos, & vires habemus fœmineas, & operis boni difficultate reprimimur, perseueremus in fide, & in amore, & omnia impedimēta, & obstacula per aliquem bonū Angelum nobis euanescent.

Subdit iam Matthæus: *Et ecce; terramotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accessit, reuoluit lapidem, & sedebat super eū.* Verbū, Reuoluit, Græcè est ἀπέκλυσε, non, deuoluit, vt Erasimus malè vertit, sed, auoluit, vel reuoluit, vel amouit: neque enim saxa, quæ pro ostiolo monumentis aduoluūt, intra sepulcra ipsa deuolui possunt, aut solēt, sed auolui potius, & amoueri. Quod plenius terramotū intelligere valeamus, ambigua nonnulla proponemus. Primum, cur solus Matthæus meminerit terramotus: secundū, quare surgente Domino factus est terramotus magnus, & an fuerit naturalis, an supra naturā: tertium, an ante terramotum, & lapidis reuolutionem, an post illa surrexit Dominus, an verò in terramotu, & lapidis reuolutione: quartū, quis fuerit autor terramotus, an Angelus, an Christus ipse sine Angelo: quintū, an terramotus effectus est in presentia mulierum, an ante illarū aduentū: postremum, an fœminæ monumentū sint ingressæ, existētibus adhuc ibi custodibus, an verò illis vi, ac terrore, terramot⁹ metu fugatis, atq; expulsis.

Quod attinet ad primum, respondemus, solum Matthæum facere mentionem terramotus in descensu An-

Amari nihil difficile.

Mar. 21.

LUC. 17.

Proprium quid dignitas bonitatis, ac prouidentię.

Incepta Erasmi interpretatio.

Contra Erasmus Roterdanum.

Sex dubitationes.

Cur solus Matth. terramotus Dominicæ resurrectionis mentionerit.

Psal. 75. Quid illud Prophetæ: Terra tremuit, & quiescit, cum exurgeret in iudiciu Deu. Ioan. 12.

Sap. 2. Psal. 87. Aggai. 2.

Matth. 27.

Quare surgere Dño factus est terræmotus magnus, & an fuerit naturalis, nec ne.

Virg. 8. Æneid. in fine.

geli de cœlo, tum quia hoc proprium erat eius qui scribebat ad Hebræos, qui hæc poterant in Scripturis agnoscere: scriptu est enim, Terra tremuit, & quiescit, cum exurgeret in iudiciu Deu, ut saluos faceret omnes mansuetos terra: id est, dum Christus resurgeret ad complendum mudi iudiciu, quo princeps illius foras eiectus est, & iudicatum est pro salute mansuetorum terre. Motus enim terræ, resurrectionis est virtus, & apertio carceris illius, de quo nemo egredi poterat, quia nemo agnitus est, qui rediret ab inferis: solus Christus, qui erat inter mortuos liber, sibi, & suis dirupit portas cœtas, & vectes ferreos cõfregit. Et Aggeus, Adhuc vnum medicum est, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam. Et mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus. Præterea hanc historiam de sepulcro, & custodibus ipse Matthæus cap. præcedenti cœperat contexere, quamobrẽ oportebat eũ ad exprobrationẽ perfidiæ Iudaicę absoluerẽ. Ad hæc Matthæus solus, quia terræmotus, qui in passione acciderat, mentionẽ fecerat, par quoq; erat, vt & eius terræmotus, qui contigerat in resurrectione, meminisset.

Ad secundam dubitationem: Non fuit iste terræmotus ex vento calido incluso in visceribus terræ, & exire non valente, qui vt inde egrediatur, terram penetrat, ac perrumpit, subuertitque ædificia, & plerumq; homines opprimit; sed hic a Deo immediate per Angelu effectus est, ad aliquid significandũ, & representandũ. Et ideo magnus dicitur, non solũ quia a Deo magno, & Angelo ministro eius magno effectus est, sed etiã ad magnũ quid portendendum, nimirum Christu viuũ esse, & delitescere sub terra non valere. Iustum quippe erat, vt terra præ lætitiã tremere, cum Christus ex eius visceribus victor peccati, mortis, inferni, ac diaboli prodiret: spoliaque, atque trophea prætiosa reportaret: vt cum Imperator Augustus Romæ triumphabat, omnia sursum, deorsumque commouebantur, quod eleganter Poëta exprimens, dixit: Maxima ter centu totu delubra per orbẽ

Lætitiã, ludisque viã, plausuque fremebant. Modò quoque in signum communis gaudij bellica exoneratur tormenta. Et in aduentu Spiritus sancti factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehemētis. Magnus quoque fuit ad vindictã, terroremque custodum: quod nõ obscure indicat Euangelista, dũ post descensum Angelĩ recenset terræmotum factum, ad quem statim commemorat perterrefactos custodes. Quemadmodũ enim tempore Ozĩ Regis, qui Sacerdotale munus thurificandi sibi vsurpauerat, accidit terræmotus ad eius perterrefactionẽ: de quo terræmotu habes Amos. 11. & Zachar. 14. & Iosephum lib. 9. Antiquit. cap. 11. ita hi custodes territi sunt. Vnde Euthymius scribit in hæc verba: Terræmotus autem factus est magnus, propter assistentes sepulcro custodes, vt timore terræmotus erecti, & horrore aspectus eius (Angeli scilicet) qui lapidem reuoluerat, consternati fugerẽt, & hac Iudais nuntiarent, ac testes ipsi fierent veritatis: hac enim maximẽ fulgere solet, quando ab inimicis suis predicata fuerit. Hęc ille. Magnus etiam, quia a centro terræ vsque ad eius superficiem motus ille factus est terræ: vt non solũ de cœlo resurrectionis eius sit factu testimoniu, sed etiam de inferno: quia multa corpora sanctorũ, qui dormierant, surrexerunt, & in testimonium Christi suscitati apparuerunt multis. Est & alia ratio ingens, nempe ad disponendum mulieres, & fideles ad hoc Christi suscitati Euangelium suscipiendum. Nã sicut in exitu Israel de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro, a facie Dei mota est terra, a facie Dei Iacob: mōtes exultauerũt, vt arietes, & colles sicut agni ouium, atque ita dispositi sunt ad legem suscipiendam; & in alio loco idem Propheta: Deus cum egredere is in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto; terra mota est, etenim cœli distillauerunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel: ita in passione factus est terræmotus, ad declarandum patienti Domino commiserationis affectum: propter quod multi reuersi sunt percutiẽtes pectora sua,

Ast. 2.

2. Para. 16.

Euthym. 6. 68. in Mat.

Veritatis testimoniu potens, & efficax.

Matth. 27.

Psal. 113. Exod. 14.

Psal. 67.

Eng. 23.

Matth. 27.

Hic terræmotus quid portenderet.

Psal. 59.

Ezech. 37.

Psal. 45.

Matth. 27.

An ante terræmotum, & lapidis reuolutionem, an verò post illam resurrexerit Dominus.

& Centurio viso terræmotu cum suis dixit: Verè Filius Dei erat iste. Ita in resurrectione fideles lætari, & præ lætitiã cordis debent gestire, & agnoscere Christum Filium Dei, & veram resurrectionem mortuorũ. Dici quoque potest respectu nostri terræmotu illum prægrandem fuisse, tum ex eo quod mortis Christi fides, & resurrectionis totum permotura erat orbem, duraque corda, atque terrena per illã ad pœnitentiam commouenda. Vt de his nõ ineptẽ intelligatur illud: Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est. Deinde significat nobis, quod in resurrectione vniuersali futura præcedet terræmotus ingens, de quo Ezechiel scribit: Factus est autẽ sonitus propheta ante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, &c. Dauid quoque, Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris: atque Ecclesia cantat: Libera me Domine de morte aterna in die illa tremenda, quando cœli mouedi sunt, & terra, dum veneris iudicare seculum per ignem. Indicauit igitur hic terræmotus, Christi spiritum ingenti charitatis igne accensum, non potuisse retineri in inferno, sed inuitis dæmonibus erupisse: ostendit triũphũ in eius ingressu, & lætitiã, testimoniuq; ex inferno se habere; incussit terrore custodibus, disposuitque mulieres ad Christum suscitatum suscipiendum, & illum Filium Dei agnoscendum; deniq; insinuauit per fidem tantorum mysteriorum, & per pœnitentiam nos interrim salutariter esse commouendos, & in nouissimo terræmotu antecessurum magnum generalem omniu hominum resurrectionem. Vt ergo terræmotus factus est post egressum animæ a corpore Christi ad inferos, ita postquam ad corpus regressa est.

Ad tertium dubium respondendum est, terræmotum, & lapidis reuolutionem factam esse non ante resurrectionẽ, vel in ipsa, sed paulo post ipsam. Quod probatur tum ex eo, quod terræmotus in passione factus est post Christi mortem, vt expressẽ habes apud Matthæum. Deinde quia Christus

non egebat per Angelum iuuari, aut per terræmotum, aut per lapidis reuolutionẽ ad egressum: quemadmodũ Lazaro suscitando lapis prius sublatus est. Qui enim mortalis clauso Virginis vtero potuit nascendo ingredi in mundũ, quidni iam factus immortalis, clauso sepulcro potuit resurgendo exire in mundum? In cuius rei confirmationem, post resurrectionem ingressus est ad discipulos ianuis clausis. Tertio idem Patres confirmant, in primis Iustin. Martyr quæstioni. 117. respondens: Quemadmodũ, inquit, non mutatione corporis in spiritum, Dominus super mari deambulauit, verũ diuina potentia sua, mare quod pedibus calcari nequiret, ad ambulandum commodum, & peruium reddidit, non suo ipsius tantum corpori, sed & Petri: ita & suapte potentia e monumento, cui lapis impositus fuit, egressus est, & ad discipulos ianua clausa ingressus. Non enim excitationis eius gratia, saxi ipsius de monumento facta est deuolutio; sed eorũ causa, qui id conspexerant, vt ipsius resurrectio ostenderetur. Nam quod sepulcralia eius in monumento vestimenta viderunt, ipsum autem non viderunt, euidentissimum resurrectionis eius fuit indiciu. Hactenõ ille, vel quisquis autor alius extitit illarũ quæstionum. Deinde idem docet Euseb. homil. de Paschate, adducens figuram Ioseph, qui sui carceris habuit potestatem. Euthym. quoque in Matth. & Beda in homilia diei istius. Deniq; Gregor. Nyssen. orat. de resurrect. Christi idẽ his verbis confirmat. Cũ enim lapidem reuoluisset, reperit resurrexisse Dominũ, ac presidio militum custodiebatur, sicut Deũ decebat, clauso relicto, quemadmodũ clausis quoq; ianuis penetrans in domiciliũ ad discipulos accessit; quare etiã dicebat, Non est hic, sed surrexit, significans Angelis ante suum aduentum admirabiliter accidisse resurrectionem Saluatoris, quã vt Deus propria virtute exequens in ijs, qua deposita ac destinata erat, peragendis, nullũ Angelorũ auxiliũ desiderauit. Nisi enim hoc ita esset, dixisset: Ecce resurgit, significans id, quod statim fieret: sed quoniam ante factum erat, præterito tempore vtens, dixit, Non est hic, sed surrexit.

Ioan. 11.

Infra. 20.

Iustin. Martyr tom. 3. Matth. 14.

Euseb. Emis. se. homi. 7. Paschal. & homil. 9. Euthym. Beda to. 7. Greg. Nyss. orat. 11. de resurre. sub initium. Matth. 27.

Infra. 28. Ioan. 20.

Atque illud etiam ex hoc aperte demonstratur, quod Apostoli cum predicarent Euangelium, propter infirmitatem auditorium dicebant, Christum resuscitatum esse a Patre, acceptabilem, & commendabilem hoc modo sermonem reddentes. Sed Angelus, qui primus resurrectionis annuntiatricem vocem rupit, nudam designans, ac maiestatis plenissimam, Deoque maxime conuenientem eius, qui resurrexerat, potestatem, clamabat, Non est hic, sed surrexit. Hæc ille, eleganter vim verbi, Surrexit, expendens, oraque impudentia Sacramentarium nostri seculi contundens, ac obstruens, qui auri sunt mutire, Christum, Angelo tolente lapidem, eguisse ad resurrectionem. Videntur Sacramentarij omnem rationem exuisse, & lapidem Satana, ac morte, & ipso inferno reddidisse fortiorem. Si ergo isti non potuerunt retinere, quomodo lapis detinere eum valuisset?

Ad quarto loco propositam dubitationem respondemus, aperte, Angelum terræmotus causam exitisse, Textum ipsum asserere: ita enim habetur: *Et ecce terræmotus factus est magnus: Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens, reuoluit lapidem, & sedebat super eum.* Vbi coniunctio causalis, Enim, causam explicat facti terræmotus fuisse Angeli aduentum: in quo terræmotu non est ablati lapis, ne frangeretur, sed reuolutus est per Angelum alia operatione distincta à terræmotu. Nam quia Deus vni creatura consuevit in his, quæ per eam fieri possunt, hinc merito per Angelicum ministerium abstulit lapidem, & effecit terræmotum: quemadmodum in Lazaro ad vitam mortalem reuocando usus est ministerio hominum, cum dixit: *Tollite lapidem*, ac rursus cum inquit, *Soluite eum, & finite abire*: quæ Dominus per se ipsum facile præstare potuisset, si voluisset, verum per alios decentius facta sunt. In illa tamen aliorum actione, sicut in his, quæ modo Angelus gessit, Christus, qui Deus est, maiorem habuit partem; cum in omni effectu causæ secundæ plus operetur prima causa, quam secunda.

Circa quintum, probabile mihi val-

de est, terræmotum non accidisse presentibus mulieribus, ne vehementi perturbatione affligerentur, & animo consternarentur. Quod ex eo probari potest, quod cum inuicem colloquerentur, ac dicerent, *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? confestim terræmotus factus est magnus*: Et cum magnus fuisset, mulierum animos debilitasset magnopere: nisi ponas miraculum, quo à tanto periculo sint præseruata. Adhuc si presentes fuissent, quemadmodum de custodibus dicitur, quod perterriti sunt, & facti velut mortui, aliquid profecto Euangelista dixisset de mulieribus: sed cum eò nondum accessissent, consulto de illis tacuit. Et Matthæus non refert, mulieres vidisse reuolui lapidem, sed tantum Angelum ad eas dixisse: *Nolite timere vos*, & viderunt lapidem reuolutum. Erant ergo mulieres in via, quando Christus surrexit, & terræmotus est factus. Marcus autem breuitati studens (vt refert Euthymius) neque terræmotum scripsit, neque quis lapidem reuoluerit, docuit. Similiter & Lucas narrationem de his abbreviauit, dicens: *Inuenerunt lapidem à monumento reuolutum*. Itaque quando ad monumentum venerint mulieres, significauerunt Euangelista: quando verò resurrexerit Christus, nullus eorū indicauit: solus enim hæc nouit, qui solus surrexit vt nouit. Hætenus Euthymius.

Ad sextum dicendum est, quosdam meditados esse, cum mulieres accessissent, & introissent in monumentum, custodes exterritos aufugisse, & quæ facta fuerant, ac viderant, Principibus Sacerdotum enarrasse. Probabilius tamen est, & magis Christi gloriam promouens, si dicamus, dum custodes exterriti, ac semimortui iacerent, aduenisse feminas, & Angeli verbo confirmatas ingressas fuisse in monumentum, vidisseque non tantum sepulcrum apertum, & vacuum, sed & custodes perterrefactos iacere semianimes. Tum quia Angelus dixit, *Nolite timere vos*, quasi separans eos à militibus iacentibus, vt ponderant Euthymius, & Caietanus. Deinde quia fuga custodum,

An terræmotus presentibus mulieribus acciderit, an ante illarum aduentum. Marc. 16.

Euthymius ibidem.

An feminæ monumentum sine ingressa, existentibus adhuc ibi custodibus, an verò illis vi, ac terrore terræmotus fugatis, atque expulsis. Secunda opinio probabilior.

Euthym. Caietan. in Matth. 28.

& narratio Christi suscitati ad Principes Sacerdotum, describitur post annuntiationem Christi suscitati ab Angelo mulieribus facta: imò postquam mulieribus in via Iesus apparuit. Tertio, quia, vt dicitur in Exodo, in vigilia matutina diei tertie inuoluit aqua Aegyptios, & viderunt filij Israel Aegyptios mortuos circa lirtus maris. Sic enim femina non timuerunt inter armatos, custodes expauesfactos, & semiuuos, & Christo adstiterunt à morte suscitato: simul enim dicitur Angelus aspectu suo terruisse custodes, & confirmasse mulieres. Et cum illæ viso Christo in via pergerent ad Apostolos, textus habet, *Qua cum abisset* (scilicet ad annuntiationem Apostolis ex præcepto Christi) statim sequitur: *Ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem: ubi historiae planus ordo, seriesque, cõtextitur.* Certè Hierony. ad Hedibiam interrogatam quomodo, custodiente militum turba, Petrus, & Ioanes liberè ingressi sint sepulcrum, nullo prohibente

custodum, respondet: *testatur qui fuerat tanto timore perterritus, vt putaretur mortui, aut diuisisse sepulcrum, & fugisse, crederet: aut ita corpore, & animo aboruisse, vt non dicat viros, sed ne mulierculas quidem, sepulcrum intrare cupientes, aude-ret prohibere.* Hæc ille. Et hætenus de terræmotu sit dictum. Reliqua verò in sequente tractatu exponenda consulto seruiamus. Tantum illud ante oculos habeamus, Dominum Iesum, verissimam habere suæ potentissimæ resurrectionis testimonia, non solum de cælo ab Angelis, & ex inferno ab his, qui cum eo suscitati sunt, sed etiam ab ipsis hostibus eius custodiae deputatis, quod nos tutos, ac securos huic tantæ salutiferæ fidei resurrectionis committere possimus, omnemque salutem nobis polliceri à tantæ mortis, & inferni triumphatore, benignissimoque, redemptore Iesu Christo Domino nostro, qui cum Patre, & Spiritu sancto æternis laudibus, celebratur ab omni creatura Angelica, & humana in perpetuis seculis, Amen.

Quomodo custodiens, militum turba Petrus, & Ioanes in sepulcrum ingressi sunt, nullo custodum prohibente.

Matth. 28.

TRACTATUS IX.

De apparitionibus Angelorum factis ad mulieres, in illa verba: *Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius, sicut nix. Præ timore autem eius, exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Respondens autem Angelus dixit mulieribus, Nolite timere vos. Scio enim quod Iesum qui crucifixus est, queritis. Non est hic; surrexit enim sicut dixit. Venite, & videte locum ubi positus erat Dominus, &c.* Matth. 28. Marc. 16.

MAGNIS Difficultatibus implicatam esse hanc resurrectionis Christi historiam, ex his, quæ superiori tracta-

tu discussimus, & ex his, quæ in presenti videbimus, compertum, & exploratum reddemus: veterum etiam Patrum ingenia in his nodis dissol-

Exo. 14.

Hierony. q. 6. tom. 3.

Dominicæ resurrectio-nis historiam esse admodum difficilem & perobscuram, unde liceat intelligere.

Aduersus Sacramentarios, Christum ad resurgendum Angeli opera indignissime contendentes.

Quis fuerit autor terræmotus, Angelus ne, an ipse Christus sine Angelo.

Ioan. 11.

Hieronym. tom. 3. August. tomo 4. Ambros. tomo 5. Greg. Nyss. Theophyl. Euthym. Idem c. 68. in Matth.

uendis magnopere, ac diligenter infudarunt, vt cernere poterit qui Hieronymum consulat in quæstionib. ad Hedibiã, August. in lib. De consensu Euangelist. & Ambros. super Lucam, & Gregor. Nyssen. in orationib. De resurrectione Christi, Theophyl. & Euthymium in Euangelia: nã in discordijs Euangelistarum componendis hærent, atq; laborât. Certè Euthym. refert, cum quidam dicta Euangelistarum in his conciliare non possent, multos his de rebus in vanû effudisse sermones: quorû alij quatuor ad momentum accessus diuersis temporibus factos esse asserentes, nõ eisdem mulieres fuisse aiunt, sed alias & alias similibus inter sese nominû; alij verò de quatuor, aut saltem de multis accessibus conformiter intelligentes, eos tamen ab eisdem factos mulieribus tradunt. Verùm cum hæc probabilia non sint, & facile confutari queant, non est necessarium ad ea accurrere, sed semper est illud mente recolendum, non ob id contrarios esse Euangelistas, vel quod varia ratione, & modo suas instituant narrationes, vel quod vnus commemoret quædam quæ alij prætermiserunt. Credendum igitur est, nulla ratione Euangelistas sibi inuicem dissentire, sed maximè cõsentire, & mutuo sese iuuare, ad quod præstandum opus est attentione, & diligentia. Hæc enim omnia magna Dei sapientia disposita esse videtur, vt & diligentiam in Scripturis scrutandis adhibeamus, & fidem in his quæ capere non valemus, præstemus, & vt precatione ad Domini fores pro intelligentia pulsemus, & Patrum scripta, & commentarios nõ negligamus. Et vt eleganter hoc loco annotauit Euthymius, vt etiam hinc exploratum reddi posset, quod nõ ex composito, aut pacto aliquo inter se inito scripserint Euangelistæ. Quæstiones de terræ motu propositas iam absoluimus: nunc de Angelo, qui terræ motus causa extitit, & qui apparuit sedes super lapidè, & qui non minores nobis porrigit difficultates, differendû est. Quod igitur plurius oratione nostra reddatur, primum quærimus cur Angelis pri-

mò Dominus apparuerit. Deinde cur in ea forma, cuius aspectus erat sicut fulgur; & vestimentû albû, sicut nix; ita vt custodes valde terruerit. Tertio cur sederit super lapidem reuolutû. Quarto, quomodo conueniat Matthæus cum Marco; nam hic Angelum intra sepulcrum sedentem cõstituit; ille verò extra super lapidem reuolutum sedentem. Quinto quomodo conueniant Matthæus & Marcus cû Luca, & Ioanne, qui duos Angelos visos fuisse à mulieribus testantur. Sexto quare dicitur Angelus respondisse ad mulieres, cum nulla præcesserit interrogatio. Septimo expèdenda sunt verba Angeli ad mulieres euangelizatis. De primo asserimus, magna ratione factum, vt Christo à mortuis resurgenti assisterent Angeli: quia ministri sunt Dei, potentes virtute, ad faciendam vocem sermonum eius, & quia vt testatur Apostolus, omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Per Angelos primo par erat Christi resurrectionem annũtiari, & ob Christi gloriam, & vitæ ad quam resurrexit immortalitatem designandam, & quia eius resurrectio supra captum erat hominum, sicut conceptio eius, & natiuitas per illos est prædicata hominibus, & annũtiata. Conueniebat etiam, vt prius quàm se spectadum hominibus præberet, per aliquot fide dignos testes corda hominum ad credendum disponeretur: sicut & ante ipsum missus est Ioannes, qui pararet Domino plebem per festam. Porro mulieribus prius resurrectio Christi annũtiata est, quod hoc illæ pia sua, ac religiosa sedulitate promeruerant: quemadmodum & natiuitas Domini primo est pastoribus patefacta, quod illi sua simplicitate, & vigilantia consecuti esse videntur. Quemadmodum igitur incarnationis mysterium tanquam legati Virgini annuntiarunt, natiuitatis quoq; annuntiatores extiterunt, adhæc fugæ eius in Ægyptû, & reditui in terram Israël; & tentationi Domini in deserto ministrarunt, in passione quoq; Dominum confirmarunt, ascensio-

Cur Angelus primò Dominus apparuerit.

Psal. 102. Hebr. 2.

Luc. 1. Infra 2.

Suprà 1. Mulieribus prius quam viris cur nũtiata fuerit Domini resurrectione.

Luc. 2.

Suprà 1.

Infra 2. Matth. 2. Ibidem.

Infra 4.

De Euangelistis quid sentiendum sit.

Vnde factum sit, vt ea obscuras, & perplexas scripturas haberemus. Euthym. ibid.

Quæstiones non lex.

Luc. 22. Act. 1. Matth. 24.

1. Thess. 4.

Angeli qualis sint testes

Cur in ea forma Angelus apparuerit, fulgido aspectu scilicet, & veste candida.

Matth. 17.

Fulguris proprium quid.

Iudic. 13.

Ibidem.

Dan. 10.

Luc. 1.

Ibidem.

Infra 2.

nis quoque administri fuerunt, quid mirum si resurrectioni Christi obsequium impederint, qui adfuturi sunt ad colligendos electos in generali noctra resurrectione? Per ipsos etiã Angelos nouissimus eius aduentus prædicabitur: quoniam, vt habet Paulus, ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo. Sunt autem Angeli testes omnium acceptione maiores: qui propter sapientiam falli nequeunt, & propter charitatè quam gerunt aduersus nos, fallere non valent, maxime in re, de qua ipsi soli testificari possunt, non vt auriti, sed vt oculati testes, nempe de eadem numero anima, eodemque corpore Christi.

Ad secundum dicimus, aspectum, siue formam Angeli fuisse sicut fulguris igneo splendore micantis, & vestimenti candidi sicut nix. Apparuit enim in forma corporca, & sub aspectum cadente, quia corpoream, ac sensibilem Christi annuntiabat resurrectionem: & videtur hæc forma, atq; habitus conuenire cum ea, quam Dominus in monte transfiguratus ostendit. Resplenduit quidem, vt testatur Matthæus, facies eius sicut Sol; vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Quare hic Angelus ipso habitu resurrectionem Christi gloriosam cõcionatus est. Habet præterea fulgur, quod simul est lucidum, ac terrorem incutiens, vt nos eo conspecto confugiamus ad Crucis signaculum, eoque tueamur nos ipsos. Et Angeli quidem interdum perterrefaciunt; vnde in libro Iudicum vxor Manue conspecto Angelo cucurrit ad virum suum, dicens; *Vir Dei venit ad me habens vultum Angelicum, terribilis nimis*: Et vir postea dicebat, *Morte moriemur, quia vidimus Dominum*. Et propheta Daniel Gabrieli sibi apparenti dixit, *Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virinum*. Interdum verò Angeli solantur eos, quibus apparent, vt Angelus ille ad Zachariam, & ad sanctissimam Deiparam, & ad pastores missus. Hic verò officium præstitit vtrumque; nam & terræ motu, &

reuolutione lapidis, & præsertim fulgurati aspectu suo magnum timorem incussit custodibus, vt redditi sint ferme mortui, vt textus habet. Natura quippè superior ab inferiori sine terrore cerni non potest. Porro mulieres terræ motu non nihil commotas, & verbis confirmarunt, & aspectu sunt consolati. Videlicet Christi resurrectio pijs lux est, impijs verò terror, quia vident in quem compunxerunt. Vestimentum verò album erat sicut nix: quia resurrectio Domini materiam præbet gaudij illo colore indicati, & quia ad immortalitatem, & triumphum gloriæ reducit, atque ad Angelorum societatem, & gloriam restituit. Designat quoq; vitæ puritatem post baptismum, spiritualemq; à peccati morte resurrectionem. Vnde exhortamur ad seruanda vestimenta candida: *Omni tempore, inquit, sint vestimenta tua candida*. Rursus in vestimento candido designatur gloria: *Ambulabunt, inquit Scriptura, mecum in albis, quia digni sunt*. Nulla est igitur aut sapientia, aut fortitudo semimortuorum custodum, ac iacentium contra Dominum, integram, ac immortalem vitam possidentem, & corpore intrepidè stantem. Quod si ab vno tantum Angelo sic territi exanimatur custodes, quo modo impij perfonam Domini ad iudicium venientis, & innumeris Angelorum myriadibus quasi præsidio muniti, atq; stipati sustinebunt?

Tertiæ difficultati respondemus, Angelum super lapidem, quem prius reuoluerat sedisse; non quò Dominus exiret, qui ante iam surrexerat, sed vt aperto monumento indicaret resurrectionem Christi iam peractam, ac vt possent tã viri, quàm mulieres liberè intrare ac videre locum vacuum, exuiasq; atq; reliquias mortalitatis, hoc est, linteamina, & sudarium. Ad hæc Angeli in nouissimo die aperient tumulos nostros ad congregandos cineres. Porro Angelus sedere dicitur super lapidem; tum ad animorum mulierum dubietatem sedandam, mentisq; titubationem; tum ad indicandam quietem immortalitatis eius, qui ad

Vnde fit, vt homines angeli visu terreamur.

Ioan. 19. & Apocal. 1. Album vestimentum in Scripturis quid denotet.

Ecclesiastes 9.

Apocal. 3.

Prou. 21.

Cur sic Angelus sederit super lapidè reuolutum.

Matth. 19.

Angelica natura vis, ac potestas.

Psal. 102.

Luc. 24.

Apud Lucam cur dicantur Angeli stare, & quid hac lapidis reuolutio per Angelum effecta significet.

Exo. 31.

dexteram Patris sedet regnaturus in pace in perpetuum; tum deniq; ad declarandum quod Angeli summa cum voluptate, & quiete impendunt ministerium: non enim capaces sunt lassitudinis aut defatigationis mentes illae Angelicae potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius. In Luca vero Angeli dicuntur stare; ad significandum, Dominum ad pugnam & laborem, ac nostrum ministerium esse renatum. Porro hac lapidis reuolutio Angelico ministerio facta, mysterio suo non caret. Signat enim, quod a die resurrectionis coeperint Christi mysteria referari, quae litera legis tanquam lapide prius tegebantur: lex namque cum in tabulis fuerit descripta lapideis, per lapidem eleganter representatur. Haec vero non opera humana, sed caelesti gratia clara, & aperta ita reddita est, ut iam liceat cum sanctis istis foeminis primarijs ingredi ad contemplanda Christi arcana, & Sacramenta: litera enim legis in superficie Christi sub se veluti mortuum continebat; at illa ablata, viuere Christus praedicatur, in custodia à Iudaeorum Principibus subornatis designata.

Ad quartam dubitationem, quomodo Matthaeus enarrans Angelum sedentem super lapidem reuolutum extra monumentum, & sic allocutum fuisse mulieres, induxisseque eas ut intrarent in monumentum, conueniat cum Marco, qui ait mulieres venientes, & respicientes vidisse lapidem reuolutum (erat quippe magnus valde) & introeuntes in monumentum, vidisse iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida; & obstupuisse. Vtrumque enim describunt sedentem, ac posteriores eius isdem verbis ferere posse allocutum. Dicendum videtur, quod Matthaeus enarrat: quid Angelus extra sedens super lapidem dixerit mulieribus, & quomodo induxerit eas ad ingrediendum, & videndum sepulcrum; quod Marcus breuitatis gratia omisit: addidit tamen quod Matthaeus tacuit, nimirum quod ingressae viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, id est, Angelum, vel eundem, qui eas extra allocutus est, & qui simul cum eis introiuit, quod timorem eis adimeret, vel alterum: nihil enim refert hoc, qui ferè eadem, quae prior ad mulieres dixerat, repetiuit, quod confirmaret eas, ac ut in ore duorum, vel trium testium staret omne verbum. Atque ita soluit hunc nodum B. Augustinus in lib. De consensu Evangelistarum, dicens: Sed potest moueri, quomodo secundum Mattheum, Angelus super lapidem sedebat reuolutum a monumento. Marcus enim introeuntes eas in monumentum dicit vidisse iuuenem sedentem in dextris coopertum stola candida, & obstupuisse, nisi intelligamus aut Mattheum tacuisse de illo Angelo quem intrantes viderunt, Marcum vero de illo tacuisse, quem foris viderunt sedentem super lapidem, ut duos viderint, & a duobus sigillatim audierint quae dixerunt Angeli de resurrexerit ab illo, quem foris viderunt sedentem super lapidem; deinde ab illo, quem viderunt intrantes in monumentum sedentem a dextris, quod ut intrarent, illius qui foris sedebat, verbis exhortatae sunt dicentis: Venite, & videte locum ubi postus erat Dominus. Haec ille. Quod vero Marcus adiecit de lapide, Erat quippe magnus valde: intellige non tantum mole corporea, et si opera viginti hominum egeret ad eius motum, ut fertur, & qui ferro quodam per foramina parua in eo facta ita collocatus erat, ut non nisi ferro confrauto, aut petra perrupta aperiri posset monumentum, ut testatur Nicephorus Callistus: quae superiori libro produximus. Erat etiam magnus virtute, quia continebat corpus illius, cui parui sunt caeli, strictum mare, & perangusta terra, & quem totus non capit orbis. Nam ut rectè ait Salomò, Si caelum, & caeli caelorum non te capiunt, quanto magis domus ista quam edificauit? Magnus etiam valde, quia rotundum corpus viuum, quod susceperat mortuum, cum reliqua monumenta cadauera quae suscipiunt, cito consumuntur, & incinerare soleat: at hoc reddidit viuum, & gloriosum, & impletum: est illud. Eris sepulcrum eius gloriosum. Et haec enus de quatuor

Quomodo conueniant Mattheus, & Marcus cum Luca, & Ioanne, qui duos Angelos visos fuisse a mulieribus testantur.

Deur. 19. Matth. 18.

August. lib. 3. De consensu Euang. c. 24. in initio ferè tom. 4.

Lapis superpositus Domini sepulcro cuius fuerit magnitudinis, ac roboris.

Niceph. lib. 1. c. 32. Lib. 10. tit. 49.

2. Paral. 6.

Esai. 54.

Quomodo conueniant Mattheus, & Marcus cum Luca, & Ioanne, qui duos Angelos visos fuisse a mulieribus testantur.

Act. 1.

Euthym. in Matth. Caietanus ibidem.

Ad quintum vero, quomodo conueniant hi duo priores Euangelistae de vno Angelo loquentes, cum duobus alteris posterioribus Euangelistis de duobus Angelis visis facientibus sermonem? Respondemus aut vnam, & eandem esse historiam, aut diuersam. Quod si eadem fuit, ut nonnulli volunt; dicimus, in principio duos fuisse visos Angelos, aut stantes, ut Lucas ait, aut sedentes, ut Ioannes: breui enim temporis momento homo, aut Angelus sedet, vel stat. Atque hoc enarrare omisit Marcus; qui tamen postea vnum ex illis sedentem allocutum fuisse mulieres tradit. Quemadmodum in Actis licet dicatur duo Angeli locuti ad Apostolos, vnum tamen ex eis vtriusque nomine loquebatur tantum: sicut cum ex pluribus legatis vnus tantum sermonem habet, simpliciter tamen dici consuevit legatos fuisse locutos. Atque illi duo Angeli à Luca, & Ioanne nominati, ijdem sunt cum illis duobus, quos Mattheus describunt, & Marcus tanquam diuersos, ac sedentes. Si autem, ut verisimilius est, ac rationi magis consentaneum; non ijdem, sed diuersi ab illis, de quibus Mattheus, & Marcus loquuntur (nam mulieres frequenter praegaudio egrediebantur, & ingrediebantur in sepulcrum, & ita variae poterant esse Angelorum apparitiones) ex his faciliè deduceremus Lucae historiam diuersam fuisse ab illa, quam priores duo enarrant Euangelistae: tum à numero foeminarum, quia plures quam duas, vel tres fuisse describit; tum à numero Angelorum, quia narrant duos visos, cum caeteri tantum dicant apparuisse vnicum, tum à situ Angelorum, qui stetit dicuntur à Luca, à Mattheo vero, & Marco enarratur Angelus conspectus sedens; tum denique à modo, & verbis illas obiurgandi, ut notant Euthymius, & Caietanus. Nam cum priores duo mansuete doceant, & instruant, dicentes, *Nalite expanescere: resurrexerit, non est hic: ecce locus ubi posuerunt eum: sed ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia praecedet vos in Galilaeam: ibi eum videbitis;* Lucas, vero acerbius

inacripates introducit: *Quid queritis, inquit, viuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Recordamini: qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilaea esset, & quae sequuntur.* Quia enim semel, & bis intructae fuerant, nec capiebant mysterium, acrius reprehendi maruerunt, & nihil dixerunt illis de annuntianda Apostolis resurrectione. Atque ita diuersas fuisse Angelorum apparitiones docent Euthymius, & Leontius, & inter alios maxime B. Ambrosius, qui in Lucam scribens super illud: *Mane sabbati venerunt valde tempore ad monumentum,* scribit: *Magna oritur hoc loco plerisque dubitatio. Nam est non videntur Euangelistae dixisse contraria, tamen diuersa dixerunt. Siquidem hic, Mane valde tempore: Marcus, valde mane: Mattheus, Vespere sabbati: Ioannes, Prima sabbati, cum adhuc tenebrae essent, mulieres ad monumentum venisse dixerunt. Deinde hic duos viros, Marcus, vnum iuuenem in albis sedentem; Mattheus, vnum Angelum; Ioannes, duos Angelos in albis sedentes visos esse memorarunt. Postremo quod vix enodabile videatur, Ioannes scripsit dictum Mariae Magdalena, & alteri Mariae, & illas accessisse, & tenuisse pedes eius, & adorasse, euidentissima descriptione digessit. Quomodo ergo soluendum, nisi quatuor Euangelistas de diuersis quatuor partibus dixisse temporibus, ut & personas alias mulierum, & alias conicias visiones: De nique alia cum unguento prima sabbati veniunt, alia sine unguento vespere sabbati. Istarum nomen exprimitur, illa de Galilaea secuta Dominum designantur. Haec ille. Ioannes quoque Archiepiscopus Thessalonicensis in sermo: De resurrectione Domini, & Concordia Euangelistarum, quatuor ponit diuersos accessus personarum, quibus Angeli apparuerunt: & infestat Iulianum Apostatam, quod reprehenderet Euangelistas quasi sibi inuicem dissentientes, ex eo quod putabat vnum tantum fuisse accessum, & aduentum mulierum, cum ex temporibus, & locis, & modis annuntiandi resurrectionem discipulis, constet fuisse varios accessus, & aduentus mulierum. Haec ille philosophatur ad concordiam Eu-*

Matth. 17.

Euthym. in Act. Teontius Episcopus. Ambro. lib. 10. in Luc. tom. 5. Luc. 24. Marc. 16. Matth. 28.

Luc. 8.

Ioan. Arch. Thessal. Concordia Euangelistarum. Quid de Euangelistis in resurrectione Domini describenda sentierit Iulianus Apostata.

Ioan. 19.

Hierony. ad Hedibiam, quest. 4. tomo 3.

Euthym. c. 18. in Ioan.

Quare dicitur Angelus respondisse ad mulieres, cum nulla praeceperit interrogatio.

Matth. 11. Hebraeus.

gelistarum: quae sane à ratione disiuncta esse mihi non videntur. Quod si vrgeas, in apparitione facta soli Mariae Magdalenae, quam describit solus Ioannes, inspectos fuisse duos Angelos non stantes, sed sedentes in albis, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum erat corpus Iesu; Dicemus necessarium quoque esse, illam Angelorum apparitionem diuersam, ac distinctam extitisse ab reliquis tribus. Vnde Hieronymus ad Hedibiam ait: *Sin autem illud obijcitur, quomodo eadem Maria, quae prius viderat Dominum resurgente, postea ad sepulcrum eius flere referatur; hoc dicendum est, quod & sola, & cum altera, siue cum alijs mulieribus memor beneficiorum, quae in se Dominus contulerat, ad sepulcrum eius frequenter cucurrerit, & nunc adorauerit quem videbat, nunc fleuerit, quem quarebat absentem.* Hæc ille. At Euthymius in Ioannem scribens, maxima cum probabilitate loquitur, Ioannem prætermisisse se quae ab alijs tribus dicta erant, nempe de terræ motu, aduentu mulierum, ingressu in monumentum & apparitione Angelorum illis facta: quae verò soli Mariae Magdalenae acciderunt, vt ab alijs præterita, exponuntur à Ioanne. Igitur cum quatuor Angelorum apparitiones mulieribus factae describantur, & quisque enarret suam, vt exacte atque integrè percipiantur, vt distinctae prorsus, ac diuersae propter varias circumstantias habendae sunt, vt de singulis differemus plenius suo loco.

Sextae dubitationi satisfacere, non est difficile. Etenim more Hebraeo respondere idem valet, atque dicere, vt plerumque in superioribus annotauimus. Vnde apud Matthæum Iesus respondens dixit: *Confiteor tibi Pater Domine cali, & terra.* Vel dicitur Angelus respondisse, tum ad mulierum corda trepidantia, ac nutantia inter tot metuendi causas, maxime cum viderent custodes terribiles, & semimortuos, qui indigni erant, qui Angelum Domini oculis intueretur, tum etiam respondit ad verba mulierum iniuncte dicentium: *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?* Tunc ille

respondit: *Nolite expauescere, quasi diceret, Propè accedite, lapis est reuolutus; verum tamen vnctio vestra necessaria non est, quia surrexit. Venite, & videte locum corpore vacuum.* Hæc erat summa annuntiationis Angelicæ.

Ad postremum, expendenda sunt verba Angeli, tum externi sedentis super lapidem reuolutum, de quo loquitur Matthæus, tum interni, & sedentis ad dexteram, de quo loquitur Marcus, tametsi verba non sint dissimilia. Externus igitur apud Matthæum dixit mulieribus: *Nolite timere vos.* Vbi primum resurrectio per Angelos mulieribus annuntiatur: quia Deus sperantes in se, minimè derelinquit, & quia omnis qui querit, inuenit. Deinde Angelus sicut mulieris primus incarnationis nuntium attulerat, ita primus resurrectionem annuntiaret. Ad hæc, vt quemadmodum olim à muliere initium peccati, mortisque sumptum est, ita nunc mulieres nuntium acciperent primæ gaudij iustitiæ, & vitæ gloriose, quæ per Christum confertur. Nec tantum Angelus primus apparuit mulieri, sed etiam ipse Christus suscitatus: ignis enim fidei Christi resurgētis à lignis siccoribus perrexit ad minus siccos, vt eos inflamaret, hoc est, ab Angelis ad mulieres, & ab his ad viros. Præterea indicauit Angelus, omnia bona per Christi resurrectionem comparata, æquè ad feminas, sicut ad viros pertinere. Quia in Christo Iesu non est masculus, neque femina. Quare Apostolorum Princeps Petrus vult viros vt uxores sic habeat, tanquam participes gratiæ, & cohæredes regni. Ac rectè ait Angelus: *Nolite timere vos:* multæ siquidem erant timendi causæ. Et Angeli Dei licet à principio soleat perterrefacere, postea tamē illos, ad quos destinantur, confirmant, ac solantur, quemadmodum missi ad Zachariam, ac sanctissimam Deiparam, & ad pastores: qui omnes initio eorum apparitione exterriti fuerunt, sed postea confirmati. Deinde fructus resurrectionis Christi, à motio timoris est, qui ex morte, quæ est vltimum terri-

Marc. 16.

Cur Angeli mulieribus annuntiauerint Dominicam resurrectionem

Matth. 28.

Quos Deus minime derelinquit. Iudith 13. Luc. 11. Supra 1. Gen. 3. Ecclesiastici 25.

Rom. 6. & Gal. 3. 1. Pet. 3.

Bonorum proprium Angelorum officium erga pios.

Luc. 1. Ibidem. Infra 2.

Fructus Christi resurrectionis quis sit.

Philip. 1. Luc. 2.

Quorsum id: Scio quod Iesus qui crucifixus est, queritis? Gal. 6.

Euthym. c. 68. in Matthæa.

Cur per Angelos Deus Christi resurrectionem Apostolis voluerit annuntiare. Matth. 16. Infra 17. Infra 20. Infra 26.

Mulieres Christi sepulcrum inuidentes cur eguerint Angelo consolatore.

Rom. 10.

bilium, oritur, vt iam Christo agnito dicere valeamus, *Cupio dissolui, & esse cum Christo, vel, Nunc dimittis seruum tuum Domine.*

Scio enim (inquit) quod Iesus qui crucifixus est, queritis: Ad pauida mulierum corda costabilienda, Angelus dixit se nosse quid querunt, quo paciores redderentur. Atque Angeli primi non erubescunt Crucis nomē, aut prædicationem: vnde & Paulus in Cruce gloriatur. Et merito sanè: quia vt Euthymius ait, his quidem, qui ante ipsum crucifixi sunt, crux ignominia erat, cum argumentum esset maleficij eorum; huic verò potius gloria, cum fuerit demonstratio beneficij in homines collati, propter quod ad crucem condemnatus est. *Surrexit enim, sicut dixit.* Pulchrè de resurrectione Christi, quæ videntibus hominibus facta non est, per Angelos Apostolis testificari voluit; & quo re maiori fide ostenderet esse amplectendam, adiunxit, Sicut dixit. Christus namque frequenter illam prænuntiauerat, euentusque cum prænuntiatione consentiens indicat re prorsus à Deo processisse, sicut plerumque, quæ in morte sibi acciderunt, sæpe est prælocutus. *Venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.* Inuitat ad perficiendum iter: substiterant enim pauidæ conspecto Angelo, & lapide reuoluto. Et his verbis declarat, se propter eas lapidem reuoluisse: & vacuum sepulcrum visum, saterat ad comprobandum primum dictum, scilicet, Nō est hic, & credibile reddebat dictum secundum, scilicet, Surrexit: quia viderunt linteamina, & sudarium seorsum posita, & inuenerunt illic custodes curantes ne corpus Iesu tolleretur à quoquam: & hinc credibile fiebat, quod propria diuina virtute cum glorificato corpore surrexisset. Et primum quidem ad necessitatem fidei nequaquam spectabat, scilicet quod amplius ibi non esset: poterat enim post resurrectionem ibi esse, quare de hoc voluit illas per sensum visus certas reddi. Alterum verò ad fidem vt præcipuus pertinens articulus, nimirum quod surrexerit, ex solo sermone

annūciat: quia fides ex auditu, & quod fides sit cum merito, debet longè abesse experimentum. Idcirco per verbum Angeli nūtiantis, & per ea, quæ Christus sæpe de sua resurrectione prædixerat, debebant mulieres firmam Angelo habere fidem. Et cum ait, *Vbi positus erat Dñs,* more vulgari loquitur Angelus; nam per figuram Synecdochicam, quæ pars pro toto, aut totum pro parte ponitur, dicimus Petrum Romæ esse propter corpus, & in cælo propter animam. Et ex vi verborum non elicitur, vt vult Caietanus, diuinitatē Christi non fuisse à corpore soluto separatam. *Quia, inquit ille, non esset verum verbum hoc Angeli, scilicet vbi positus erat Dominus: nō enim Dñs, sed corpus quod fuerat Domini, fuisset tunc in illo loco positum.* Hæc ille. Sed certè hæc annotatio perimitur instatijs, nec satis solidam se esse demonstrat. Nā de Lazari corpore dixit Dominus: *Vbi posuistis eum?* & de Stephano dicitur, quod viri timorati curauerunt eum, & fecerunt placitum magnum super eum, id est, corpus eius.

Et citò euntes, dicite discipulis eius, addit Marcus, *& Petro, quia surrexit: & ecce præcedet vos in Galilæam.* Non solum annuntiat Christi resurrectionem mulieribus, & per eas iubet deferri, sed & promissionem adiunxit, qua eorum fidem confirmet, spondens cum ipsis videndum in loco Galilææ ab ipso prædicto. *Citò, inquit, euntes,* id est, festinantes præ gaudij magnitudine. Atque his verbis videntur mulieres constitui Apostolorum Apostolæ. Vult enim interdum Deus per feminas sanctas erudiri viros: quia non est acceptio personarum apud Deum. Ecce Apollus Alexandrinus, vir eloquens, & potens in Scripturis, à Prisca, & Aquila instituitur; & Apostoli non credentes mulieribus, reprehenduntur à Christo. Angelus igitur à vacuo sepulcro, atque à propria testificatione, & ab euentu verborum Iesu eas, & per eas discipulos ad credendum in Iesum suscitatum nititur inducere. Meminit autem Galilææ, de qua Christus prædixerat: Postquam, ait, surrexero, præcedam vos in Galilæam; vt intelligas nec vnum quidem iora,

Refellit sententia Caietani.

Ioan. 11. Act. 8.

Matth. 26.

Cur Deus etiam à mulieribus viros nonnunquam erudiat. Act. 18.

Mar. 16.

Christi dictam firmitas atque constantia.

Matth. 26.

vel vnum apicem verborum Domini in terram cecidisse. Præcedā, inquit, vos; id est, Antequam vos illuc accedatis, ego prior & accedam, & perueniam; erigitq; ipsorum animos, & ad festinādum in Galilæam vrget, vt qui non expectaturi irent, sed expectati. Meminit autem huius tantum apparitionis, quia ibi cum plusquam quingenti fratres simul viderunt, vt testatur Apostolus, & quieti, & liberi ab omni metu Iudæorū viderant, & quia ibi habebat plures discipulos, quam in Iudæa, & quod honorare suam patriam vellet: etiamsi antè nunc istis, nunc illis esset appariturus. Quare nonnisi dementissimè dixit Iulianus Apostata, Christum mentitum, quod cum promiserit se in Galilæa videntum Apostolis, Ierosolymis tamen se illis spectandum præbuerit. Sed profecto suam promissionem cōpleuit Dominus visus in Galilæa: donauit autem & alteram gratiam, Ierosolymis eis prius apparens, vt mœrorem eorum solueret, & mulierum verba, aliorumq; qui cum suscitatum viderant, confirmaret. Matthæus ergo ea præterijt, quæ acciderunt, donec discipuli abirent in Galilæam, cæteri vero Euangelistæ etiam illa conscripserunt: Marcus quidem breuius; Lucas autem latius; Ioannes vero adhuc fufius. Hæc ferè omnia Euthymius reprehendens Iulianum. Adhæc Galilæa erat, à qua cœperat incarnatio, & gloria prædicationis Christi; in qua etiam Dominus transfiguratus fuerat visus ab Apostolis; quare ibi quoque voluit in carnè immortalis gloriosus, suscitatusq; apparere. Præterea Galilæa hæc, Gentium erat, recteq; Trāsmigratio interpretatur: quia à Iudæis ad Gentes trāsmigraturus erat, vt Augustinus lib. De consensu Euangelistarum asserit. In credentibus quoque debebat à peccato transmigrare ad gratiam, & iustitiam, & in iustis à gratia ad gloriam. Et vt Christus in Iudæa manifestus reddi cœpit docēdo, & prædicando, sed ita vt paucis esset cognitus; at in Galilæa post Ioannem in carcerem coniectum palam omnibus declarari voluit: ita vt hinc suæ

prædicationis initiū aspicerent tres priores Euangelistæ, nulla facta prædicationis mentione in Iudæa; quam expressit aliquo modo Ioannes: ita & suscitatus Dominus primum quidem in Iudæa visus est, sed nonnisi testè, & clam paucis discipulis, at in Galilæa aperte, & multis in mente visus. Vt propterea hanc solam apparitionem & Angelus, & Dominus promittat; eamq; solam Matthæus commemorat. In qua & rursus illud Esaiæ impletum est, quod in Exordio prædicationis Domini in Galilæa inchoate ad exitum fuisse perductum dixerat idem Euangelista, nempe: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*, & quæ sequuntur. *Et ibi eum videbitis*. Etiam oculis corporeis, & nō hærebitis tantū soli meo testimonio. Videbitis autem ex gratia: quia beati corpus oculis humanis minimè est spectabile, nisi pro eius munere, & uoluntate. Videbitis quoq; ad fatietatē, & securitatem, & gaudium vestrum nemo tolleret à vobis. Potuit quidem antea apparere, vt fecit cum quibusdam: sed publicè, & coram omnibus apparere noluit, nisi in Galilæa, quod eorum desiderium vidēdi redderetur ardentius, eorumq; probaretur perseuerantia. *Ecce prædixi vobis*. Confirmatio est, & protestatio prædictorū, quasi diceret, Ex me non defuit, quominus vos, ac discipuli crederetis. Ita modo dicimus, Nihil mea interest, fundus sum officio meo: vos videritis. Et cum testis rogatus in instrumēto subscribit, solet dicere, Ita est, ego scripsi. Hactenus de verbis Angeli externi, qui quia exhortatus est mulieres ad intrandum in monumentum: Venite, inquit, & videte locum, vbi positus erat Dominus: Marcus de ingressu illarū scribit: *Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentē in dextris, coopertum stola candida: & obstupuerunt*. Vbi illud aduerte primo loco, Matthæū inuēisse, mulieres ingressas fuisse in monumentū: quia sub iugit postea quæ explicuimus: *Et exierunt citò de monumento cum timore, & gaudio magno*: Si ergo exierunt de monumento, intus fuerunt prius. Hic

1. Cor. 15. Huius tantū visio in Galilæa perficiendæ cur Matthæus meminerit.

Apostata Iulianus in Christum blasphemiam.

Euthym. c. 68. in Matthæo.

Luc. 1. Matth. 4. infra 9.

Galilæa quid significet.

August. lib. 3. De consensu Euag. c. 25. in fin. tom.

Matth. 14.

Esa. 9.

Matth. 4.

Hominis corpus gloriosū quibus aspectabile tantū sit.

Ioan. 16.

In Galilæa tantū cur Dominus apparere vniuersis discipulis.

autem

Hic Angelus idem ne fuerit, an diuersus. August. ibi. c. 24. initio Prima opinio Augustini.

Theophyl. in Matthæo. 28. Altera opinio, autor sequitur.

Euthym. ibi dem. August. ibi dem. c. 25. post med.

Iuuenili forma cur appareant Angeli.

Tob. 6.

autem Angelus, vt tradit Augustinus, etiam potuerit idē esse ille, de quo Matthæus loquitur, qui aperuit monumentū Domini, & reuoluit lapidem, vt eas introduceret; & dictus Angelus intus, & extra simul esse dici possit: intus quidem, quantum ad septa aliqua, quæ ante ostium monumenti erant; extra verò, quātum ad ipsum sepulcrum vel extra monumentū prius expectans mulieres, & postquam inuitauit mulieres ad ingressum ipsum, vt timorem adimeret, primū ingressum, vt indicat Theophylactus. Probabilius tamen est lōgè, diuersos fuisse Angelos, vt quædam in vnoquoq; singularia ostendūt. Matthæus dixit: *Nolite timere vos*: Marcus simpliciter, *Nolite expauescere*. Ille apud Matthæū inquit: *Citò cuntes, dicite discipulis eius; Marcus habet, & videte locū, vbi positus erat Dominus*; Marcus, *Ecce locus, vbi posuerunt eum*. Prior, erat terribilis aspectu, vt fulgur, terrens custodes; iste verò, adolescentulus, vt Græca litera habet, fulgens vt flos, & mulieribus verbo, & aspectu blandiens. Primus euauit; secundus inuentus est intus, vt inquit Euthymius, & Augustinus dubitat, dicens: *Sine ipse sit Angelus, siue alius*, scilicet Angelus. Hæc autem differentia etsi minutæ videantur, ac leues, probabiliorem tamē reddūt sententiam, quod fuerit Angelus à prioribus distinctus. Iste igitur Angelus, de quo Marcus loquitur, Christi resurrectionem cōcionatur, non tantū affatu, sed etiam figura, situ, loco, & habitu; quæ omnia deseruiebant sermōni. In primis enim figura erat iuuenis, vel vt Græca lectio habet, adolescentulus. In ætate iuuenili solent Angeli apparere, sicut Angelus Raphael Tobie, non solū ob floridam, speciosamq; & nunquam marcescentem naturæ Angelicæ immortalitatem, nulli enim senio, aut temporis corruptioni, spiritus illi beati obnoxij sunt; sed etiam ad Christi resurrectionem ad immortalē vitam testificandam. Significatur quoq; per iuuenem ætas resurgendum, non tantū

tum sine macula, sed etiam sine ulla ruga. Dum enim sola anima est beata, nec extenditur beatitudo ad corpus, nondum est propensio illa, & expeditio corruptela, qua animus vniri sibi corpus desiderat, sed quasi ruga quædam in animo esse videtur. Modò quidem Ecclesia in sexta hæc mundi ætate non caret macula. Quia si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: at in septima ætate, quæ est animarum separatarum, non caret ruga. Verum in octaua resurrectionis veròq; carebit & macula, & ruga impedimento, & omni ex parte gloriosam ipse Christus sibi exhibebit Ecclesiam: quam octauam resurrectionis ætatem designat iste dies Christi resurgentis octauus. Et sicut octaua dies est eadem quas prima, sic in illa ætate restituitur homo in idipsum, ad quod conditus erat: vt testatur Rupertus. Quia ergo Christus non tantum animo, vt in vita gloriosus erat, sed etiam corpore, & exemplar in se octauæ illius ætatis edere volebat, rectè in ætate iuuentæ, quæ caret macula, & ruga, Angelus eius resurrectionis testis apparuit: in qua renouabimur vt aquilæ, quando occurremus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt docet Paulus. Quanquam hic Pauli locus non satis comprobet propositum, quoniam de perfectione spiritali corporis mystici, quod est Ecclesiæ, loquebatur Apostolus, & non de ætate corporis: vt docent Oecumenius, & Augustinus. Sicut etiam cum ait, in virum perfectum, nō intelligit solum virilem sexum suscitandū, vel eandem corporis staturam: quāquam Augustinus admittat posse intelligi etiam de corpore. Quia enim resurrectio opus est naturæ restauratæ, fit vt homo in ea sit ætate instaurandus, in qua conditus est Adam, & in qua suscitatus est Christus, qui est exemplar resurrectionis nostræ. Infantia siquidem, vel pueritia imbecilla est, nec in illa aut ratio, aut fortitudo corporis vigere solet: quare infantes, ac pueri, ad munera publica

Animæ beatæ etiam & gloriosæ macula & ruga quæ nam illa sit.

1. Ioan. 1.

Ephes. 5. & 27.

Ruper. lib. 7. De diu. offic. c. 3.

Psal. 102. Ephes. 4.

Colos. 1.

Oecum. c. 6. in epistola ad Ephes. in fine.

August. lib. 22. De ciu. Dei. c. 15. tom. 5.

Idem ibid.

Gen. 1. Pueritiæ, senectutis inter se, & iuuentutis comparatio.

non

non admittuntur. Senectus vero grauis est ac molesta, ac genus quoddam morbi incurabile. Quare omnes florem iuuentæ maxime expetunt, & vel lent in illa semper viuere: & cum ab ea recedunt per ætatem, solent ferre molesti. Deinde situ quoq; Angelus resurrectionem prodebat: qua in sessione quies à laboribus, & dominium quod anima super corpus fortitur medijs quatuor dotibus, indicatur. Rursus sedebat super sepulcrum; vt dominium corporis beati supra mortē & sepulturam designetur. Ideo Christo dixit Pater, *Sede à dextris meis*, & Apostolus, *Si consurrexistis cum Christo, qua sursum sunt, quarite, vbi Christus est in dextera Dei sedens*; est enim in sessione quies eius æterna adubrata. Præterea peculiariter sedebat Angelus, vt fidei Doctor, & resurrectionis magister, vt sedaret mētes mulierum pauidas, ac perturbatas. Tertio repræsentat resurrectionē ratione loci, quia sedebat: sicut & Angelus Zachariæ apparuit stans à dextris altaris. Nam & Angelica natura ab omnib⁹ malis immunis summa fruitur felicitate: & Christus emalis huius vitæ translatus erat ad gloriosam æternæ vitæ immortalitatem; quoniam, vt notat Beda, sedebat ad Meridiem. Quia Christus ita fuit in sepulcro conditus, vt caput haberet ad Occidentem, pedes vero ad Orientem: quare eius dextera respiciebat Meridiem. Et per locū dexterae, teste Gregorio in homilia quadam, futuræ gloriæ status exprimitur. Ideo à dextris Christi statuuntur oues in iudicio: porro oues, electi sunt, qui resurrectionem gloriosam similes illi Christi sunt habituri. Idcirco secundum Bernardū, post omnia beneficia dextrum latus sibi perfodi voluit, quod indicaret non nisi de dextera in dextram nobis esse pergendum. In illa Christi dextera fulgor est meridianus; quem quærit Spōsa, cum ait: *Indica mihi, quæ diligit anima mea, vbi pasceas; vbi cubes in meridie*. In resurrectione præterea nihil erit finistrū, nihil fictum, aut fucatum, verum omnia sunt dextera, id est, fortia, honorifica, solida, & gloriosa. Quarto, An-

gelus resurrectionem annuntiauit habitu: quia erat indutus stola candida, quæ vestis longa erat, ac talaris: quæ admodum vestimentū Christi in trāsfiguratione candidum fuit sicut nix, in typum eius gloriæ, quam corpus suscitatum habebit, quando tota Ecclesia erit gloriosa, sine macula, & ruga, animo videlicet candida, & corpore. Romæ quoq; triumphantes albis induebantur, equumq; triumphatoris viri candidum ducebāt: vñ & in quaque albam macabant: vnde Poëta inquit: *Hinc albi Clytumne greges, & maxima taurus victima, saepe tuo perfunsi munere sacro Romanos ad templa Deū duxere triumphos*. Hæc ille de Clytumno fonte gignente greges, & armenta albi coloris. In veste ergo alba significat triumphum Christi, & suorum, qui cum eo triumphaturi sunt, & de quibus affirmat: *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt*. Postremo in verbis ipsis apertissime indicauit resurrectionem: *Nolite, inquit, ex pauescere: Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, nō est hic*. Cum ad repentinum Angeli conspectum territi essent custodes, & mulieres obstupissent præ nimio terrore: illos quidem à suo non eripuit timore, ad quos perterrefaciendos venerat, has vero mox ab omni incusso metu liberare voluit, quas nō perterrefacturus, sed consolaturus, vt earum pium merebatur officium, missus fuerat. Annuntiat ergo illa eadem quæ alter prior externus Angelus nuntiauerat, vt gemino Angelorum testimonio & à concepto metu, ac pauore liberentur, & certā resurrectionis Christi fidem concipiant, & Apostolis illā testificetur cōstantius. Nolite, ait, ex pauescere: nō dixit, vos, vt prior Angelus exposuerat, quia nō erāt intus in monumento custodes, sed erāt extra illud; ac propterea prior Angelus dixit, *Nolite timere vos, discernens eas à custodibus*. Cōmentarium, quod nomine Hieronymi circumfertur in Marcum, in hunc locum ita scribit: *Deus charitas est: nō est ergo timor in cha-*

Angelus ad sepulcrū cur apparuerit in veste candida. *Matth. 27. Ephes. 5.*
Romanorum triumphantium ritus.
Virgil. 2. Georg. initium versus
Clytumna amnis propriū
Apocal. 3.
B. Hierony. tom. 9. 1. Ioann. 4.

Quid Angeli fessio super sepulcrum indicaret. *Psal. 109 Coloss. 3.*
Luc. 1.
Beda i Mat. th. 28. tom. 5.
Greg. hom. 21. in Euangelia, initio tom. 2.
Dextera in Scripturis quid significet. *Matth. 25. Bern. ferm. 7. in psalm. Qui habitat, in sine.*
Quare Christus dextrum sibi latus fodiuit. *Cap. 1.*

Quibus paue dum, ac pertimescendū testis Hieronymo. *Gregor. hom. 21. in Euangel. sub initium.*
Nazarenus quid. *Psal. 87.*
Psal. 27.
Quomodo Christus iustificatus sit à peccato. *Rom. 6.*
Angelus hoc loco Christi crucifixi cur meminerit.
Christi crucifixi virtus ac potentia. *Ioan. 11.*
Incommoda distinguendi ratio omnino fugienda.

ritate. Quid expauescerent quæ inuenerunt, quem quæsierunt? Iesum quæritis Nazarenum. Radix enim amara crucis euauit: flos enim vitæ cū fructibus: id est, qui iacuit in morte, surrexit in gloria. *Paueant, inquit Gregorius, illi qui non amant aduentum supernorū ciuium. Pertimescāt qui carnalibus desiderijs pressi, ad eorum societatem pertingere posse desperant. Vos autem cur pertimescitis, quæ vestros cōcines videtis?* Sic ille. Hæc autem verba cum articulis Græcè proferuntur maioris emphasis gratia: *Ἰησοῦν ἑστηκότα ἐν τῷ σταυρῷ τῷ ἐσταυρωμένῳ*. Id est, Iesum quæritis, illum Nazarenum, illum crucifixum: si enim Iesus erat, & Saluator, quomodo non saluaret seipsum? Si Nazarenus, id est, floridus, quia solus floruit inter spinas, cū omnes ex Adam progeniti, spinæ essent, ac tribuli: & ideo solus inter mortuos liber, quomodo ergo nō resloresceret, iuxta illud: *Et resloruit caro mea; & ex voluntate mea consistebor ei?* Si rursus crucifixus est, id est, officio suo functus, iustificatus est à peccato, id est, à debito quod cōtradixerat, ac dignus est vita extra carcerem mortis, & inferni? Non confunditur Angelus Dominum prædicare crucifixum: nam his, qui ante ipsum crucifixi fuerant, crux erat ignominia, & tormentum, cum testaretur eorum maleficium; at huic gloria est, & exaltatio, vt per quā & eius erga homines charitas, & potestas cōtra mortem, & dæmones declarata est. Rursus crucis meminit Angelus, vt sicut prædictam ab ipso crucifixionem iam videbāt completam, crederent etiam prædictam resurrectionem iam factam, de qua subiungit: *Surrexit, nō est hic*. Surrexit, nō descendit de Cruce viuus, sed, quod plus est, ex infernō, ac sepultura viuus, & viuificas omnia ascendit: quia ipse est resurrectio, & vita. Cauēdaq; diligenter lectionis distinctio pessima, vt, surrexit non, est hic: quia repugnaret Matthæo dicenti, *Nō est hic; surrexit enim, sicut dixit*: Vbi vera distinguendi ratio ostenditur: *Nō est hic; videlicet per præsentiam carnis; qui nusquam nō est per præsentiam*

maiestatis, vt exponit Gregorius in homilia. Atque his verbis Angelus amantium accendit desiderium, dum differt manifestare, quod concupiscunt: desideria enim quæ differuntur, augentur. Satis quippè erat dicere, Surrexit, vt ipsæ nosse cuperent, vbi esset: sed noluit indicare vbi esset, sed potius vbi non esset, cum dixit: *Ecco locus, vbi posuerunt eum*. Videtur digito ostendisse locum, cum inquit, *Ecce: quod prior Angelus apud Matthæum nō valuit præstare, cum esset extra sepulcrum; sed tantum eas ad ingrediendum inuitauit*. Sed o sari & Angelè, ad locum nō propter locum, sed propter locum in eo Dominum venerunt mulieres: nil ad eas attinēt, à quo absens sit Dominus; quia vt dicitur in libro Machabæorum, nō propter locum, gentem, sed propter gentem, locum Deus elegit. *Sed ite, dicite discipulis eius, & Petro*. Non solis vobis concessum est hoc gaudium, sed ob id primo vobis cōmunicatur, vt & alij per vos eius participes fiant: non mundi amatores huius, sed discipuli; ac Petrus, Hic secundus Angelus nominatim Petrum expressit, quem prior subticuerat, vt summi Pontificatus candidato, & Apostolorum Principi honorem deferret. Nam qui ad Pontificem summū, & Cardinales literas daret, nominatim ipsum Pontificem exprimeret: quemadmodum in Actis dicitur Petrus cum vndecim, & Poëta suo modo præcipuum describens, ait: *Serua altera Troia Pergama, reliquias Danaum, atque immitis Achilli*. Ad hæc rationi est consonum, vt doctrina inferioribus communicanda, agnoscat prius, ac comprobetur à capite, & superiori suo. Meminit quoque Petri, vt commentarij illi Hieronymi in Marcum dicti ostendunt, quia indignum se iudicauit discipulatu, dum ter negauit magistrum (& subiungit) *Peccata præterita nō nocent, quando non placent*, Gregorius quoque scribit: *Quia peccauerat Petrus, nec audebat venire, propterea peculiariter inuitatur*. Hæc ille ser-

Gregor. hom. 21. in Euangelia.
Mach. 9.
Cur Petrum Angelus cum discipulis nominatim expresserit.
Hierony. in Mat. tom. 9.
Matth. 26.
B. Gregorius loco dicto.

R. Ambros. serm. 5. in syn. tom. 3. Luc. 23.

B. Ambrosius, serm. De pascha peccatores inuitat ad petendam illa die veniam a Christo, dicens: Si latro peccatum meruit, cur non mereatur veniam Christianus? Et si illi Dominus, cum crucifigitur, miseretur; multo magis huic miseretur, cum resurgit. Et si passionis humilitas, tantum praestitit confidenti; resurrectionis gloria quantum tribuit deprecanti? Largior enim ad praestandum solet esse, sicut ipsi scitis, lata victoria, quam addita captiuitas. Euthymius: Nominatum aure Petrum addidit, ut sciret remissum sibi esse et non negationis lapsum, propter sequentem poenitentiam, & respiceret abscisus siquidem erat in medio tunc.

Euthym. c. 68. in Mattha.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26. Ioan. 21.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26. Sup. 4.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Corinth. 1. de gelus Galilaam nominavit.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Quorundam de Galilaam, ubi Christus se post resurrectionem discipulis vidit, dum praedixerat, minus firma, & probabilis opinio.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 17. 1. Cor. 15.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Matth. 26.

Quia procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis, nec expressum est quando id futurum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaam vidissent: idque ipsum quod Matthaeus dicit in Galilaam, in montem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

gelista autem narrantis: sed quod ita ab Angelo, & a Domino dictum sit, Prophe-tice dictum accipiendum est. Galilaea namque interpretatur, vel transmigration, vel reuelatio. Haec ille, ad allegoriam hoc trahens; de qua re inferius suo loco dicemus. Adiungit tamen ibidem Augustinus in obiectionem illam Iuliani Imperatoris, quam superius solui-mus, quod si Angelus dixisset: Praece-det vos in Galilaam; ibi enim videbitis; aut, non nisi cum videbitis; caeteris Euangelistis sine dubio Matthaeus re-pugnaret. Cum vero dictum est: Ecce procedet vos in Galilaam, ibi enim videbitis; nec expressum est quando id fu-turum esset, utrum primum an postquam alibi ab eis visus esset, an postea quam alicubi etiam praeterquam in Galilaea vidissent: idque ipsum quod Mat-thaeus dicit in Galilaam, in mon-tem, non exprimit diem, nec narrandi ordinem ita coeexit, ut necessitatem ingerat nihil aliud intelligendi quam hoc primum factum, non aduersatur quidem narrationibus caeterorum, & dat eis intelligendis, atque accipiendis locum, Haec ille Pater egregie.

Sequitur in Marco: At illa exeuntes, fugerunt de monumento, inuaserat enim eas tremor, & pavor: & nemini quicquam dixerunt; timebant enim. Haec eadem Matthaeus expressit his verbis: Et exierunt cito de monumento cum timore, & gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius. Vbi primum nota, illis ver-bis Matthaeum insinuare, mulieres in-gressas fuisse in monumentum, quod expressit Marcus, sed egressum illarum uterque explicauit. Ideo male in-terpretatus est Erasmus, & digressae celeriter de monumento, & legere ad egressa. Nec est vlla inter eos contra-dictio: nisi quod Matthaeus tradit, quod timebant, ac gaudebant; Marcus vero, quod timebant, ac stupebant, siue pauiebant: nam timorem illis in-cussum expressit uterque; gaudium vero tacuit Marcus: ni velimus in pauore illum intelligere: ipsum siquidem gau-dium quandoque vertit in pauore, seu ut Graeca vox habet, in stuporem. Quod vero Matthaeus dixit, Exierunt cito de monumento, Marcus exprimit

Galilaea quid sonet Augustino.

Iulianus Apostatae calumniam repellit Augustinus contra Euangelicam veritatem.

Erasmus interpretatio reijcitur. Marcii uero Marcii coeclatio.

Cur mulieres exierint cito de monumento.

verbo fugendi: nam tanta claritate sunt egresse, ut videretur fugere: atque hoc propter Iudaeos, ne conspiceret ipse videretur furari Iesum. Quod autem praetimore nemini hominum occurrentium in via quicquam dixerunt, id factum est, quia timebant Iudaeos, ne ipsas occideret, audito quod Christi praedicarent resurrectionem: tamen Apostolis vniuersa retulerunt, ubi ad eos reuersae sunt, sicut refert Lucas. Iam his duabus visionibus Angelorum expeditis, explicanda est illa tertia apparitio duorum Angelorum pluribus mulieribus facta, & enarrata a Luca, qui sic habet: Vna autem Sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quae parauerant aromata. Quod ait, Venerunt, non exprimens venientes; referendum est ad superiora Lucae verba: Subsecuta autem mulieres, quae cum eo venerant de Galilaea, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus Iesu. Ista ergo quae viderant, sunt, de quibus cap. ult. subdit: Vna autem Sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum. Graece additur hoc loco: Et quadam cum ipsis, id est, nonnullae ipsae mulieres cum ipsis venerunt. Et ita videtur haec visio alia esse a priori, ex numero mulierum: quia in priori fuerunt duae iuxta Mattheum, vel tres iuxta Marcum; hic autem erant mulieres cum quibusdam alijs. Erant enim praeter illas duas a Mattheo nominatas, & Ioanna vxor Chuse procuratoris Herodis, & aliquot aliae, non expressis earum nominibus. Itaque praeter quatuor foeminas, tres in Marco, & vnam in Luca nomine suo nuncupatas, constat etiam, alias quoque Domini sepulcrum adiisse. Nec propterea tamen debet quis existimare, diuersos Euangelistas de diuersis locutos mulieribus; aut de earum diuersis accessibus: quia non omnes aequae multas nominant. Ioannes vnius tantum facit mentionem, ut omnium praecipue, quae sola prima videre Dominum promeruit; alij vero vnam & alteram ex praecipuis eiconiunxerunt, omnes tamen alij, quae eas comitabantur: omnes tamen satis indicant, Angelos mulieribus, & mulie-

Luc. 24.

Ibidem.

Luc. 23.

Angulorum mulieribus facta visio diuersa ab illa, qua Marcus comemorat.

Luc. 8.

res Apostolis annuntiasse Domini resurrectionem. Sequitur in Luca: Et inueniunt lapidem reuolutum a monumento. Et ingressa non inueniunt corpus Domini Iesu. Intelligitur hic ingressum secundum esse a priori trium foeminarum enarrato a Marco. Et vel aliae ab illis tribus mulieres haec fuerunt, quae exemplo priorum ingredi voluerunt monumentum, vel si illae eadem aut si aliqua ex illis fuit, mirandum non est, quod cum diceatur cito exisse, fugisse eue de monumento, substituerint aliquantulum; & redierint: vel ut alijs foeminis, quae non viderant, ducatur praebetent, vel ut eadem ipse conspexerit monumento, de corpore sublato redderentur confirmatores. Subiungit Lucas: Et factum est, dum mente consternatae essent (siue, ut Graece dicitur, perplexae) de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti, siue, ut Graece legitur, fulguranti. Quia ponuntur duo Angeli, & stantes, & in forma virorum, & in vestibus fulgurantibus, & post aliam temporis moram in monumento tractam apparuisse, non videtur esse illa eadem visio, quae apud Marcum a nobis iam exposita est: quia ibi vnus tantum Angelus, & sedens in dextera, & in forma adolescentuli; Graece enim dicitur iuuenis, sicut hi dicuntur aduersus: & statim ut ingressae sunt, viderunt Angelum illum coopertam stola candida, non autem veste ad similitudinem fulguris splendente. Sequitur in Luca: Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram. Territae erant ex praesentia Angelorum, & ex monumento vacuo, & declinabant vultum in terram, tum solite verecundiae modestia, tum fulgore vestium, & maiestatis Angelicae. Sequitur: Dixerunt ad illas, Quid queritis viuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilaea esset, dicens, Quia oporteret filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordati sunt verborum eius. Haec Angelorum verba satis indicant, longe diuersam esse Angelorum visionem a praedicta Marci: non locuti sunt

Dicit visio Angelorum ab illa Marci discrimen vnde certam confirmationem possit.

Marc. 16.

Vis maiestatis Angelicae.

Matth. 17.

Ethym. ubi supra.

Caietan. in Matth.

Deut. 19. & Matth. 18.

Quid illud Angelicū ad mulieres, Quid queritis viuentem cū mortuis?

Matth. 26.

Infra. 17.

Quos Iudæi de more peccatores appellauerint.

Gal. 2.

enim mansuetè, vt prior, & secūsus, quemadmodū notat Euthymius, & Caietanus, sed obiurgando eas propter ipsarum incredulitatem, quæ bis instructæ ab Angelis, adhuc non credebant. Et primò quidem vnus Angelus, deinde alter, tertio iā nō vnus, sed duo alij, vel vterque dictus, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Et primò arguunt, quod querant Iesum viuum suscitatum cū mortuis, hoc est, quasi mortuum: hoc enim est esse cum mortuis. Argumentantur à loco vacuo: Surrexit, inquit, nō est hic. Tertio ab obliuione verborum Domini, qui dum versaretur in Galilæa, omnia ista prædixerat. Ter enim prædixerat mortem, & resurrectionem, semel in Cæsarea Philippi, deinde in regione Galilææ, tertio in ciuitate Capharnaum, vt habes apud Mattheum, & Lucam: Oportet (inquit Angelus) filium hominis tradi in manus peccatorum, & crucifigi; & die tertia resurgere. Peccatores vocat Gentiles, iuxta morem Hebræorum, vnde Paulus dixit: Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus, peccatores. Et Christus non tantum mortem, sed etiam resurrectionem prædixerat: alterum impletum iam videbant mulieres, de altero aiunt Angeli: Nobis credite, quia eius rei testes missi sumus. Et sequitur affectus, quod recordatæ sunt verborum: credebant enim, iam euentum cum prædictione cōsonum videntes, & nihil præcipiunt Angeli, vt annuntient Apostolis, quia iam satis supra bis eas admonuerant. Vt

& hinc colligatur apparitio diuersa, vt colligunt Euthymius, & Caietanus: quanquam intus & extra monumentum factam esse asserat hanc Angelorū apparitionem, eoquod locus monumenti tot mulieres intus non caperet. Ait igitur, illas primū fuisse ingressas paulatim, & in ingressu vidisse hos duos Angelos. Et hæcenus de Angelorum diximus apparitionibus: tantum superest illa duorū Angelorum visio, quæ soli Magdalene inspecta fuit, quam à præteritis omnibus longè esse diuersam, non erit difficile demonstrare. Quæ quoniam cum prima apparitione Christi ipsimet facta coniuncta est, non nisi hoc loco poni potest. Sed interim opportunum est huic tractatui finem imponere. Angelorum igitur testimonio corroborati, & mulierum, quæ primæ illos viderant, visionibus confirmati, & promissione de spectando Christo erecti, non est de resurrectione Domini ambigendi vllus locus nobis relictus. Nec sine mysterio hæ mulieres Mariæ sunt appellatæ: quoniam sicut colloquium Angeli cum Beatissima Virgine Maria initium fuit nostræ salutis, ita colloquium Angelorum post Christum suscitatum cum eiusmodi Marijs, nostræ fuit initium reparationis, gratia, & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto est trinus honos, gloria, & gratiarum actio in secula seculorū, Amen.

(.?.)

Euthym. c. 68. in Mat. Caiet. ibidem.

Quid quod hæ mulieres Domini visi trices sepulcri, Mariæ sint appellatæ.

Luc. 1.

TRACTATUS X.

De mulieribus ab Angelis ad discipulos destinatis, ac de Petri, & Ioannis festinato cursu ad monumentum, in verba illa B. Ioannis: Vna autem Sabbati, Maria Magdalene venit ad monumentum, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum, & vidit lapidem sublatum a monumento. Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem amabat Iesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum, &c. Ioannis. 20. & Lucæ. 24.

Compendiū prædicti de apparitionibus tribus Domini factis.

HACTENVS Explicuimus apparitiones tres per Angelos factas mulieribus, in quibus Angeli aperte monuerunt illas, vt factum resurrectionis nuntium adferrent discipulis: id enim expressè docet Angelus primus apud Mattheum, & ille alter secundus apud Marcum: at Angeli duo apud Lucam visi à mulieribus, nihil tale illis verbo mandauerunt, verum cum illæ eadem essent mulieres, quæ hæc à duobus prioribus Angelis susceperant monita, non opus fuit illud tertio replicare, & satis erat ipsa rei nouitas, vt pedibus illarum alas innecteret, quod festinantes nuntiarent Apostolis quæ visu ipso, atque auditu perceperant: de quarum ad Apostolos aduentu tantummodo Lucas, Ioannesque mentionem fecerunt, quarum monitu Petrus, & Ioannes ad inuisendum se contulerunt sepulcrum, & vera esse, quæ mulieres annuntiauerant, compere-

runt. In primis igitur ita exorditur Ioānes: Vna autem Sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum, & vidit lapidē sublatum a monumento. Nihil in his verbis legimus, quod non fuerit superius abundè explicatum. Illud notandum, Ioannem tacuisse sodales, quæ comitatæ sunt Mariam Magdalenam venientem ad monumentum, & ipsius tanquam antesignanæ, & in fide feruentioris mentionem facere, & quia mens eius erat, apparitionem illi soli factam describere. Quod vt simili per omnia illustretur exemplo, ecce Lucas solius Petri ad sepulcrum venientis ad vocem Magdalene, & aliarum mentionem facit, quia in animo habebat apparitionem illi factam recensere, de qua infra testatur, quia surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni, cum tamen constet ex hoc capite Ioannis, quod non solus Petrus, sed etiam Ioannes venerint ad monumentum. Haud dissimili ratio-

Cur Ioannes Mariæ Magdalene ad sepulcrum venientis tantum meminert.

Quare Lucas dixerit, Dominum reurgentē Simoni apparuisse, cum etiam alij visus sit Luc. ult.

ne Maria Magdalena sola dicitur à Ioanne venisse ad sepulcrum; cum tamen solitaria nequaquam venerit, sed cum altera Maria, ut tradit Matthæus, vel cum alijs duabus, ut tradit Marcus, vel cum alijs nonnullis, ut insinuat Lucas; imò ipse Ioannes illud aliquo modo indicare videtur, cum inducit Mariam loquentem ad Apostolos, ac dicentem, Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Vbi expendendum est verbum pluralis numeri, Nescimus, quo verbo innuit solam se non fuisse; sed cum alijs. Lucas etiam proponit duos discipulos euntes in Emaus, Domino dicentes: *Sed & mulieres quadam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt ad nos dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere.* Neque ergo sola Maria Magdalena venit ad monumentum, & vidit visionem Angelorum, neque sola redijt ad annuntiandam discipulis Domini resurrectionem, ut apertè testatur Lucas, etiamsi Ioannes & Marcus, solam illam redijisse ad testandum Apostolis se Dominum vidisse perhibeant. Quanquam hi duo Euangelistæ non loquantur de reditu Magdalene ad testificandum Apostolis, se visionem Angelorum vidisse, qui dicebant Dominum viuere: quia in hoc reditu comites habuisse alias mulieres testatur Lucas; sed loquuntur de reditu Magdalene postquam sola Dominum vidit, ad testandum se Dominum vidisse, quod solus Marcus, & Ioannes recensent. Quanquam verisimile non est, illam solam venisse ad Apostolos, sed cum alijs mulieribus, quibus euntibus ad nuntiandum, Dominus in via illis apparuit; illæ verò tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum, ut Matthæus scribit. Verùm Magdalena cum maiori polleret fide, autoritateq; apud omnes, idcirco de illa tanquam antesignana prius Euangelista commemorat. Ambrosius tamen in Lucam, distinctam esse vult istam Mariam Magdalenam, quæ solitaria venit ad monu-

mentum, ab ea, quæ cum alijs comitata accessit ad sepulcrum: quia hæc sciebat Dominum suscitatum, illa verò nesciebat. Hieronymus quoque ad Hedibiam scribit: *Quidam duas Marias Magdalenas de eodem vico Magdalo fuisse contendunt, & alteram esse, quæ in Mattheo eum vidit resurgentem, altera, quæ in Ioanne illum querebat absentem.* Idem Præterea Beata Elisabeth in libris suarum reuelationum tradit. Verumtamen nihil solidi habet hæc opinio, cum possit idoneè Textus vna Maria Magdalena posita consistere: & illas duas Marias Magdalenas non tam ex sua, quam ex aliorum sententia Hieronymus adferat. Refert Ioannes, Mariam vidisse lapidem sublatum à monumento, tacet autem terræmotum, & visionem Angelorum enarratam ab alijs Euangelistis, & mandatum, ut hæc annuntiarent discipulis, tantùmque enarrat ipsam annuntiationem, dicens: *Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum.* Quibus verbis indicat non satis firmatam fidem resurrectionis ab Angelis prædicatæ concepisse: quanquam illud sit commendandum, quòd pro summo damno duceret perdidit Ise Christum. Hinc enim eius erant lacrymæ, & querelæ: nobis tamen longè diuersus est animus, qui temporaria damna statim sentimus, ac deploramus, de spiritualibus verò nihil prorsus curamus. Illud autem commendandum, quòd præcepto Angelorum obsequentes, qui dixerant: *Sedite, dicite discipulis eius, & Petro,* sui ipsarum oblitæ cucurrerint, nihil cogitantes essetne sibi decorum, vel indecorum, modò munere perfungerentur suo, calcaribus metus, & spei stimulatæ ad maturandum reditum. Dicuntur autem venisse ad Petrum, ac discipulum dilectum, qui aliorum veluti capita erant, & qui fortassis primi ipsi inter Apostolos occurrerunt. Semper enim illi duo inter se coniunctissimè agebant, ac versabantur, ut constat ex passione, in qua vterque secutus est Christum: & ex hoc festinato cursu ad

Hier. ad Hedib. q. 4. s. 10. mo. 5.

B. Elisabeth. lib. 4. reuelat.

Maria Magdalena quæ faceret Christum.

Mulierum illarum obedientia, & amor erga Christum.

Cur Maria Magdalene Petro nominata, ac locum resurrectionis Domini annuntiauerit.

10. 11. 18.

Luc. 24.

Matth. 28.

Amb. li. 10. in Lucam, in c. 24. 10. 5.

Infra. 21. Ait. 5.

Supra. 3.

Infra. 8.

Matth. 26. Caietani sensus reseruitur.

Luc. 24.

Caietan. in Ioannem.

Quare Apostoli mulieribus Domini resurrectione annuntiantibus fidem non habuerint.

Ouid. epist. 16.

sepulcrum, & quia simul piscantur ad Mare Galilææ, ac principibus Sacerdotum responderunt: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus:* simul quoque ascenderunt in templum ad horam orationis nonam: & coniunctim missi sunt ad Samaritanos. Ad Simonem ergo cucurrit, ut qui à femina perterrefactus negauerat Dominum, femine nuntio recrearetur. Quòd verò mulieres nihil de Angelorum visione discipulis dixerint, ex infidelitate non fuit profectum, ut existimat Caietanus: quia Lucas testatur, euntes in Emaus reulisse mulieres, se visionem Angelorum vidisse. Porro hanc annuntiationem à mulieribus discipulis factam, quam Ioannes breuiter absoluit, latius Lucas explicauit, his verbis: *Et regressa (scilicet mulieres) à monumento, nuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cætera quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis.* Vbi primùm obserua, quòd quia annuntiauerunt omnia quæ audierant, etiam renuntiarunt Angelorum visionem. Et quia dicit, *Vndecim discipulis, & cæteris omnibus,* per cæteros omnes intellige septuaginta discipulos, quorum permulti aderant, quemadmodum cum nominatis Maria Magdalena, & Ioanna, & Maria Iacobi, subiungit, *Et cætera quæ cum eis erant,* intellige Salomen, quam hæctenus non expresserat, & alias quasdam. Quòd verò verba mulierum visa sint illis sicut deliramentum, & fide indigna; mirandum non est, si spectes tarditatem, ac duritiem naturalem Apostolorum in credendo, maximè post tantam mortis Christi tempestatem, & mentes illorum vehementibus timoris, atque tristitiæ affectibus percussas. Nam obliuio verborum Iesu, quæ dixerat de sua resurrectione, & tantæ rei ad credendum propositæ difficultas eos retardabat. Nam ut rectè quidam dixit: *Tarda solet magnis rebus inesse fides.*

Nihil autem magis nouum, atque inauditum, quam mortui ad vitam reuocatio. Timor quoque, ne à feminis fortè per spectra quædam concepta deceptis deciperentur, & conceptum gaudium illis præriperetur, eos maximè auocabat, & impediabat à credendo; quare putabant verba illarum deliramentis esse similia, ac quibus fides haberetur, minimè digna. Id etiam ea narratione diuinitus dispensatum est; ut quòd Apostoli duriores se exhibuerunt in credendo, eò magis in veritate tandem cognita confirmatiores redderentur, & nos in eorum dubitatione in tanto fidei articulo magis solidemur. Et si autem dicantur non credidisse feminis Apostoli, Lucas tamen exceptionem facit statim Petri, dicens: *Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens (siue, ut Græca vox habet, demisso capite prospiciens, eoquòd ostium monumenti esset depressus) vidit linteamina sola posita, & abiit, secum mirans quòd factum fuerat.* Cum igitur dixisset illos minimè fidem habuisse mulieribus, cum aduersatiua subiungit: *Petrus autem:* ostendens, Petrum non accepisse verba mulierum ut deliramenta, nec incredulum se illis præbuisse, quia statim concito gradu in monumentum perrexit, ut dictorum à feminis veritatem exploraret. Atque id ipsum testatur Ioannes, cum ait: *Exijt ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & reliqua.* Sed apud nonnullos in controuersia positum est, an hæc annuntiatio resurrectionis per mulieres ad Apostolos facta, & à Luca enarrata, sit prorsus illa eadem, quæ ex Ioanne retulimus Simoni Petro factam. Et nonnulla indicare videntur esse diuersam. Primò, quia illa, quam commemorat Lucas, facta est à pluribus mulieribus; hæc autem apud Ioannem dicitur facta à Maria Magdalena. Sed hoc debile est: nam & illa, quæ in Luca facta esse dicitur, præcipuè facta est à Magdalena, sed alijs comitata. Et hæc, quam recenset Ioannes ab vna sola

An hæc annuntiatio resurrectionis à mulieribus ad Apostolos facta, & à Luca enarrata, sit prorsus illa eadem, quæ Simoni facta refert Ioannes. Rationes eorum, qui aiunt esse diuersam, diluantur.

sepul-

factam, indicat & alias adfuisse, cum ait: *Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum.* Nam quemadmodum non ob id asserimus Evangelistas diuersa narrare, quia vnus plures, alius pauciores nominat mulieres; ita nec ob id putandū Ioannem contraria, aut diuersa à Luca recensere, quod Mariam Magdalenam venisse dicat ad Petrum, & Dilectum discipulū, cum Lucas eam dicat venisse cum alijs ad vndecim, eisque narraffe, quæ audierant, & viderant. Secundo videtur probare, illam esse diuersam: quia illa dicitur facta soli Petro, & Ioanni dilecto; hæc verò Lucæ vndecim Apostolis, & ceteris omnibus. Verum hoc facile soluitur, dicendo, quod primò facta est omnibus in genere, vt ait Lucas; verum Maria Magdalena illam peculiariter Petro fecit, & Ioanni. Et causam annotauit Euthymius his verbis: *Petro autem, & Ioanni loquitur Magdalene: illi quidem tanquam omnium summo; huic verò tanquam dilecto, & qui amplius quam ceteri diligebant resursum: soli enim inter omnes secuti fuerant eum, cum ligatus abducebatur ad Annam, & Caipham.* Hæc ille. Tertio videtur probare diuersam, quod illa annuntiatio apud Ioannem facta, statim fuit credita à Petro, & à Ioanne, quia sequitur: *Exiit ergo Petrus, & alius ille discipulus, & venerunt ad monumentum;* hæc verò verba mulierum commemorata testatur visa esse Apostolis sicut deliramentum, non credentibus illis de viso & audito testificantibus, quod vidissent Angelos, & audissent ea quæ retulerant. Atque hæc parui pensio Apostolorum tanta fuit, vt mulieres ipsas de audita resurrectione reddiderit dubias; vt patet ex eo, quod reuersæ sunt ad monumentum adhuc Iesum quærentes. Et Maria Magdalena cogitans intra se, quod verè decepta esset in his quæ viderat, & audierat, reuersa est præterea ad sepulcrum, & inuento corpore sublato, rediit ad Petrum, & Ioannem. Hæc super Matthæum docet Euthymius, & subscribit eius sententiæ Caietanus. Sed profectò verisimile non est,

mulieres à fide eorum quæ viderant, & audierant, excidisse, nec ex incredulitate reuersas fuisse ad sepulcrum, sed visitandi loci gratia, ac desiderio Dominum videndi, quem surrexisse audierant, & crediderant. Solutio ergo propositæ difficultatis est, verum esse, Apostolos mulieribus non credidisse; at Petrus, & Ioannes nonnullā fidē conceperunt, cum venerunt ad monumentum, vt cum aduersariua particula Lucas indicat, dicens; *Petrus autem surgens, &c.* quo verbo declarauit, Petrum verba mulierum prodeliramentis non habuisse. Quarto loco obijci posset, Lucam solum retulisse, Petrum concurrisse ad monumentum; Ioannem verò, non tantum Petrum, sed etiam Ioannem concurrisse. Sed hoc facile conciliatur: Petrus enim non venit solus, sed cum Ioanne, vt ipsemet Ioannes testatur, qui in hoc capite supplere videtur id, quod Lucæ deerat. Imò ex Luca ipso accipi potest, quod Petrus solitarius non venerit in sepulcrum, quia infra euntes in Emaus asserabant: *Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum; & ita inuenerunt, sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non inuenerunt.* Vbi dicendo Quidam ex nostris in plurali, ostendit, non solum Petrum venisse, vt acutè considerauit Augustinus libro de consensu Evangelistarum. Quintò videri quoque posset contrarium inter Ioannem, & Lucam, quod prior scribat Mariam tantum dixisse, *Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum;* cum Lucas dicat, mulieres dixisse Apostolis quæ viderant, & audierant. Nam si dixerunt se vidisse Angelos, qui dicerent Dominum viuere; quomodo Maria dixit, *Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum?* Sed non est difficile intelligere, mulieres etiam post visionem Angelorum firmiter credidisse, Dominum surrexisse; & idcirco nunc quidem narraffe quæ audierant, & viderant, nunc verò suam dixisse sententiam, qua putabant ab his, quos in monumento receperant, aut ab alijs Domini corpus aliò translatum fuisse. Et

Quarta ratio

Aug. lib. 3.
de consensu
Euag. c. 25.
prope initium, to. 4.
Ratio quinta.

quia

quia Ioannes de prima apparitione Angelorum à tribus descripta Evangelistis nihil retulerat; ideo ea tantum verba Magdalene recenset, quibus propriā tantum ipsius explicauit sententiam, non illam Angelorum. Vnde & paulò post enarrat ipsam flentem ad monumentum dixisse Domino in forma hortulani apparenti: *Quia tulerunt Dominum meum; & nescio ubi posuerunt eum.* Et infra: *Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum: & ego eum tollam.* Quod ergo Augustinus colligit, ex eo quod Magdalena apud Ioannem tantum dicit sublato Dominum de monumento, illam cum alijs in primo accessu ad sepulcrum non vidisse Angelos, sed viso sublato lapide recurrisse, ac renuntiasse Petro & Ioanni, qui adierunt sepulcrum, & inuentis linteis credidisse verum esse quod Maria dixerat sublato corpus; deinde verò mulieres reuersas vidisse Angelos, eisque visis renuntiasse Apostolis quæ audierant ab eis: non conuenit cū narratione Matthæi & Marci, & videtur contraria Lucæ, qui ubi dixit mulieres renuntiasse quæ viderant, & audierant ab Angelis, & illos non credidisse eis, mox subiicit: *Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum:* significans Petrum accessisse sepulcrum post annuntiatam Angelorum apparitionē, quam referentibus mulieribus Apostoli non crediderunt. Et idem significat inferius, ubi ait Cleophas: *Sed & mulieres quadam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucē fuerunt ad monumentum. Et non inuento corpore eius, venerunt, dicentes se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum; & inuenerunt sicut mulieres dixerunt; ipsum verò non inuenerunt.* Argumentantur quidam ex illo Ioannis, ubi habetur, quod Ioannes procubuit, seu inclinauit se, Petrus verò accedens introiit in monumentum. At Lucas refert Petrum procubuisse, seu demisisse caput vt prospiceret, & vidisse linteamina, &c. Responderi tamen facile potest, Petrum procubuisse primò; vt Lucas refert, deinde verò resumpto animo etiam

Distum Augustini refellitur.

Ratio sexta.

vltra fuisse progressum: quia intrauit ipse, & autor fuit vt Ioannes quoque introiret: qui etsi præcurrisset citius Petro, catenus tamen ingredi ausus non fuerat. Et ita concordat hanc dissonantiam Augustinus dicto loco. Quanquam aliter dici possit, quod postquam ingressus est Petrus in monumentum, ipsum demisit caput, vt certius, & clarius perspiceret linteamina, illaque contrectaret, non contentus ea videre à longinquo. Ad extremum, posset fieri argumentum, quia illa narratio Ioannis concluditur in fide duorum Apostolorum, nam dicitur: *Et vidit, & credidit.* Nō dum enim sciebant Scripturam, quia oportuit eum à mortuis resurgere: aduentus verò Petri apud Lucam in eo terminatur, quod abiit, secum mirans quod factum fuerat. Verum hoc solui potest: quia admiratio non tollit fidē, imò quandoque ponit, nec fides tollit admirationem, sed potius auget, vt in nobis: admiramur enim plerumque magna creationis, incarnationis, & resurrectionis mysteria, quæ fide suscepimus: vnde Angeli dixerunt ad Apostolos credentes, videntesque; mysterium Ascensionis: *Viri Galilai, quid statis aspicientes in celum?* At quod idem sit prorsus, testantur illa verba, quæ Lucas ait: *Et abiit ad seipsum* (ita enim Græcè legitur, *καὶ ἀπῆλθε πρὸς ἑαυτὸν*) id est, Ad suū diuersorium: quod Ioannes de seipso ac Petro ait: *Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos,* id est, ad propria habitacula, vel ad propria curāda negotia. Cursus ergo ille Petri enarratus à Luca, vnus & idem est cum eo quem recenset Ioannes, vt temporis ratio indicat, id est, Post auditam à mulieribus resurrectionem, concitatus, maturatusque gressus, ingressusque in sepulcrum ostendit, atque prospectus linteaminum iacentium, & reditus eorundem Apostolorum à monumento in domum suam indicat: quare parua illæ differentiæ quas composuimus, obstare non debent, quo minus sit vna, & eadem historia.

Iam verba Ioannis explicemus: *Currebant autem duo simul: & ille alius*

Admiratio duplex est.

discipulus

Secunda ratio.

Euthym. c. 13. in Ioan.

Ioan. 18.

Tertia ratio.

Euthym. c. 68. in Mat. Caiet. ibi dem.

Petrus & Ioannes quare ad sepulchrum Christi currebant.

Euthym. c. 13. in Ioan.

Cursus Ioannis ad monumentum quid insinuet.

1. Cor. 9.

Quod Ioannes praecurrerit citius Petro ad sepulchrum, quid denotet

Quare Ioannes in monumentum non introiuit.

Luca 24. Matth. 27. Marci 15.

Ioan. 11. Sudarium olim mortuis adhibebatur more Iudaeorum.

discipulus praecurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Isti duo praeter ceteris diligebant ardentius; etsi fieri potuerit ut hi duo a ceteris alijs fuissent ordinati, ut eorum nomine sepulchrum adirent, & viderent si vera essent, quae sibi fuerant renuntiata. Currebant non solum amore Christi tracti, sed etiam timore Iudeorum, ne die iam claro ab eis videretur venisse ad sepulchrum. Simili feruore currebant, & se despicientes, & sua, & simul ab initio cursus: sed Ioannes vt iunior, & vigore corporis robustior, prior peruenit, & inuicem se ambo vicerunt: Ioannes quidem in currendo, Petrus vero in intrando in monumentum, vt expendit Euthymius. Nec ad leuitatem, sed ad pietatem cursus ille spectabat: non enim ad mundi spectacula festinabant, sed ad sepulchrum Christi. Et quod Ioannes cucurrit, indicat Christianum feruorem quo quisque pro virili sua tendere debeat ad Christum, iuxta illud Pauli: Sic currite vt comprehendatis. Quod vero Ioannes praecurrit citius Petro ad monumentum, denotabat in Ecclesia futuros nonnullos, qui Christi vicarios, & Petri successores, vel sapientia, vel sanctitate superarent, potestate tamen, & autoritate longe esse Christi vicario inferiores. ¶ Et cum se inclinasset, vidit postea linteamina, (scilicet sine corpore) non tamen introiuit. Fortassis praeter timore, quod audisset a mulieribus Angelos ibidem inspectos fuisse, vel vt superiori Petro, ac seniori deferret ingressus primatum, & honorem. ¶ Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Nota in primis & hoc loco, & apud Lucam dici in plurali linteamina, quae Mattheus & Marcus in singulari vocant Sindonem, quod non esset simplex sindon, sed duplicat, vt annotauimus. Adhaec obserua Lazarum suscitatum, habuisse faciem sudario ligatam, quod pro more illius gentis adhibebatur mortuis. Reliquit autem Christus linteamina & sudarium

in sepulchro; quod ostenderet se ad vitam immortalē verē esse suscitatum, vt testatur Gregorius Nyssenus Oratione De resurrectione. Vita siquidem illa, ad quam suscitatur, terrenis, caducisve non indiget vestibus, cum iam decorem indutus esset Christus, & fortitudinem, quae vera est vestis, quae sine nunquam satis nos possumus obtinere, etiam si coram hominibus egregie nobis vestiti videamur, ac tecti. In cuius rei signum dum Helias deportaretur in caelum, pallium suum reliquit Helias. Si enim incolentes terrestrem paradysum, vestibus terrenis non egebant, cum adhuc essent mortales, id est, mori possent, licet necessitati moriendi non essent obnoxij, vnde erant nudi, & non erubescerent, quanto magis corporibus gloriosis, & immortalibus exornati? Hinc Dominus quam volebat speciem siue habitum assumebat, vt hortulani, quemadmodum fecit, cum apparuit Mariae Magdalenae, vel peregrini, vt fecit cum discipulis pergentibus in Emmaus, vel mercatoris, vt cum apparuit discipulis piscatoribus ad mare Tyberiadis, & dixit illis: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Praeterea ad testimoniū fidei, reliquit linteamina contra Iudeos, qui mentiebantur Apostolos furatos esse corpus Christi. Vt igitur huiusmodi cadaueris asportati suspicio tollatur, exuias reliquit: nam Apostoli nec linteamina reliquissent, imo nec tantum temporis habuissent, vt possent ea a corpore, cum quo erant mixtione myrrhae, & aloes agglutinata, separare: nec separatim fuisset sudarium tanta cura inuolutum, atque plicatum, sed asportatum fuisset cadauer vt iacebat cum linteaminibus, & sudario. Tertio indicare voluit hoc factum, verē spiritualiter a morte peccati suscitatos debere veterem cum actibus, colloquijs, & familiaritatibus pristinis deserere vitam, etiam si fortissimis, ac dulcissimis voluptatis vinculis adstricti, illigatiq; illi essent, secundum illud Apostoli ad Ephesios: Deponere vos, secundum pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.

Quare Xps absque linteaminibus surrexerit. Greg. Nyss. orat. 2. de Resurrect. aliquando ante medium Prima ratio. Vera vestis quae sit. Psal. 92. 4. Reg. 2. Genes. 2.

Luca 24.

Ioan. 21. Matth. 28.

Ioan. 19. Secundaratio

Ephes. 4.

Tertia ratio.

Renouamini

Quarta ratio

Ahor. 2.

Ioannis praecursio in monumentum, in quod tamen non introiuit, sed Petrus, quid delineauerit. Greg. hom. 21. in Euangelia, to. 2. Matth. 12.

Rom. 11.

Matth. 16. Ambros. in Luca. 24. to. 5.

Petri fides & Christi resurrectione.

Discipulorum infidelitas, & vnde profecta. Luca 24. Matth. 16. Infra 17. Infra 20. Infra 26. 1. Cor. 15.

Renouamini autem spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Postremo docere nos voluit, in sudario illo diuinitatis faciem non potuisse sudoribus, aut passionibus occultari, quin tandem se proderet, quemadmodum nec humanitas, siue humanitatis innocentia vllis poenis quasi linteaminum vinculis, quibus erat inuoluta, potuit detineri. Imo Petrus inquit: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Porro illa Ioannis praecursio in monumentum, qui tamen ingredi non est ausus, nisi prius Petrus introiret, mysterium inuoluit. Nam Synagoga in Ioanne designata non intrante monumentum, significat vt Gregorius exponit, Iudeos in Christi fidem non fuisse ingressos: quod etiam illud iuxta spiritum spectat, quod dictum est Christo: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quarentes te alloqui. At Petrus ingrediens monumentum, Gentilitatem delineat, quae fidem resurgentis amplexa est Christi: ac vt post Petrum ingressus est Ioannes, ita postquam plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet. Sequitur in textu: Tunc ergo introiuit & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum. Prior ingressus est Petrus, vt pote audacior, ac animosior, & vt docet Ambrosius super Lucam, quasi qui clauis regni vt alijs aperiret, acceperat. Et vidit, & credidit. Vidit quod mulieres dixerant se non inuenisse corpus Iesu in sepulchro, & se vidisse visionem Angelorum dicentium Dominum Iesum surrexisse. Primum quidem vidit oculis suis, videlicet non adhaere corpus; reliqua duo credidit. Et adiungit: Nondum enim sciebant Scripturam, quia oporteret eum a mortuis resurgere. Excusat tarditatem discipulorum in credendo mulieribus resurrectionem annuntiantibus, tum ex ignorantia sacrae Scripturae, quae frequenter, & praesertim in Psalmis resurrectionis Christi facit mentionem: vnde Paulus dixit, quod resurrexit tertia die secundum Scripturas.

Poterat etiam adiungere obliuionem verborum Domini, de qua superius accusate sunt mulieres ab Angelis: nam saepe Dominus tum Apostolis, tum mulieribus resurrectionem suam tertio die a morte futuram concionatus fuerat, & ideo euentu ipso, & Scriptura praedicte reuincuntur. Et perfectior virorum fides ex eo esse probatur, quia sine visione Angelorum, & reuelatione crediderunt. Alij interpretantur credidisse illos Domini resurrectionem annuntiatam, quia simpliciter dicitur: Et vidit, & credidit. Quare Cyrillus in Ioannem: Credidit, inquit, Christum surrexisse, nimirum ex visis linteaminibus, sudarioq; quia nondum Scriptura sensum bene perceperant, quod Christi futura resurrectio esset praedicta. Nam si id credidissent, non expectassent signa illa sensibilia in monumentum; & visis linteaminum, & sudarii, quibus permoti crediderunt. Haec ille in sensu. Hinc quoque apparet, quod ille aduentus Apostoli Petri ad monumentum, secundum Lucam, non sit distinctus ab illo, quem Ioannes narrat: quia si alius esset ab eo, vtique illo esset posterior. Et postquam credidit Scripturae docenti resurrectionem Domini, non rediret iterum ad sepulchrum vt spectaret linteamina, nec solum conciperet ex factis admirationem, quam ex rebus nouis & inauditis concipimus, illam vero ex primo ingressu satis deponere potuisset. Imo tunc creditur Petrum reuertentem a sepulchro separatim fuisse ad aliquod tempus a Ioanne: & fide iam concepta resurrectionis in mente sua Dominum Iesum suscitatum, primum inter homines vidisse, etiam ante discipulos euntes in Emmaus. Prior tamen simpliciter Dominum vidit Maria Magdalena, vt scribit Marcus. Deinde Dominus ostendit se Petro: tertio apparuit mulieribus in via, quae ibant ad Apostolos, vt annuntiarent Christi resurrectionem: quarto iterum discipulis duobus euntibus in castellum: quinto, sub vesperam apparuit vndecim discipulis. Vt interim silentio suppressimus apparitionem factam Iacobo Apostolo, cuius meminit Paulus, & Hieronymus ex Euangeliis

Luca 24.

Virorum, quam mulierum cur perfectior de resurrectione Domini fides.

Cyri. li. 12. in Ioan. c. 44. tom. 1.

Marci 16.

Luca 24. Matth. vlt.

Ibidem.

1. Cor. 15.

geli o

Hieron. in Catalogo scripto. Eccl. 1. 1.

Quid est, dicitur ab ipsi ad semetipfos.

Marci 5.

gelio Nazarenorum producit, & illa factam Iosepho ab Arimathia, quam aliqui ex traditione producant: sed in primis illam quam sanctissima Virgini ante omnes viros, & mulieres exhibuit Dominus Iesus, de qua sequenti Tractatu commodius verba faciemus. Concludit ergo Ioannes: Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipfos: hoc est, in suum diuersorium, siue domicilium: vt est illud Marci: Veniant nuntij ad archisynagogum, id est, Domum archisynagogi: ita hic, Abierunt ad semetipfos, id est, ad locum, vbi nouem erant congregati, vt annuntiarent alijs quae viderant, & consultarent quid agendum. Abierunt inquam, non quidem incredulitate debilitati, aut fracti desperatione, sed fide nonnulla, atque fiducia cocepta, ita vt magis dispositi redderentur ad

videndum Dominum: & vbi ceperunt Scripturas intelligere, iam ad seipfos, qui prius extra se erant, praeformidinis, dolorisque magnitudine reuersi sunt. Quemadmodum enim qui magno aliquo exandescenciae, siue iracundiae motu perturbantur, cum illum deponunt, ad seipfos redire dicuntur; ita qui ingenti conficiuntur moerore, quando affulget gaudij spes aliqua, redire censendi sunt ad seipfos, quasi prius a seipfis discessissent, ac tum veritatis sunt capaces. Vnde & Petro ad seipsum reuerso, tanquam iam idonee praeparato praesentiam suam exhibuit Dominus Iesus Christus, cui sit cum Patre, & Spiritu sancto benedictio, & claritas, & sapientia, honor, virtus, & fortitudo tanquam Deo nostro in secula seculorum.

A M E N.

Vnde haec ducta comparatio videtur.

TRACTATVS XI.

In quo differitur de prima apparitione Christi suscitati ad sanctissimam suam genitricem Mariam, etiamsi de ea nulla fiat mentio in Euangelio.

Mulieres Christum suscitatum summo mane ad sepulchrum queritantes, apte venatores comparatur.

VENATORIÆ artis periti quo praedam consequi valeant optata, consueuere mature admodum lustra ferarum, in quibus quiescunt, ac delitescunt, accedere, atque illis retia tendere. caeteraque opportuna instrumenta ad assequendam feram adhibere. Ecce mulieres sanctae, & Christi ardentes dilectrices profundo diluculo surgunt, & cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum, Christo veluti magnete illas trahente, contendunt. Nec fuerunt illae quidem fraudatae desiderio suo: nam in primis Angelorum visione sunt decoratae, ad lustrum monumenti, in quo delitescerat Christus, introductae sunt, Christi quoque Domini, quem desiderabat, iam a mortuis suscitati, nun-

tium faustissimum acceperunt, atque ad illud Apostolis nuntiandum ab Angelis sunt destinatae. Qua in re singulare diuinae prouidentiae detegitur consilium, vt cum Angeli illud possent per seipfos multo facilius praestare, illosque suscitati ad vitam immortalem Christi certos reddere, ac confirmatos, voluerit tamen potius opera mulierum vti; quo illam fidem ita excitaret magis, & charitate communicati gaudij in Apostolos conferrent, atque illos, vt pote tardiores in credendo, & duriores, illarum exemplo confunderet. Inter has autem omnes mulieres & fide, & testimonio Euangelico illustres, caeteras omnes antecellit beata Deipara: quae si non gressibus corporis, & vaguentis ad

Cur Deo per mulieres potius, quam per Angelos Domini resurrectione Apostolis voluerit manifestari.

Virginitatis Deiparae de Filij sui resurrectione fidei praesentia & excellentia.

Quibus pateant diuina mysteria, declaratur exemplo.

Sapient. 1.

Ioan. 1.

Cur Deus Angelorum opera sit vltus in detegendo resurrectionis Christi mysterio.

Luca 1.

Ibidem.

Lex diuinitatis.

Apoc. 19.

Matth. 22.

Infra 24.

monumentum accessit, singularis tamen, & acerrimae fidei merito Christi suscitati praesentiam prima cernere promeruit. Sed quemadmodum in arte, & natura contingit, vt forma non nisi in materiam aptam, ac dispositam inducatur, nec ignis forma nisi per sicciora ligna in alia minus sicca accedat, & sigilli species nisi in cera molli ac praeparata non imprimatur, nec vultus imago nisi in terfo, & mundo splendeat speculo: ita sane in diuinis, & quae supra naturam sunt rebus contingit. Nam vt ait Salomo, In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis: nec iustificationis donum cuiquam infunditur, nisi qui fide, & peculiari Christi auxilio sit ad illam suscipiendam dispositus: neque aeternae vitae praemium quisquam suscipere valeat, nisi qui gratia Dei bonorum operum fructus protulerit; quo ita donet gratia pro gratia, vt testatur Ioannes. Quemadmodum igitur dum Dominus venire voluit in carnem, Angelos ad Patres praemisit, qui eius aduentum illis annuntiarent, quique signato tempore, loco, & familia, de qua proditurus erat, declararent; quare ad Virgine destinatus est Angelus Gabriel, vt eam ad tanti beneficii condignam susceptionem praepararet; ipsaque Christo grauida Ioannem & parentes eius ad Christum traheret: ita sane ad Christum a morte reuocatum fide completendum, conueniens fuit praemitti Angelos tanquam praeparatores, ac instructores, vitaeque suae immortalis annuntiatores: cum haec sit lex diuinitatis instituta, vt sacra mysteria non nisi per superiores ad inferiores deferantur, ac per eos ad minimos quoque; Angeli quoque; conferui sunt ac fratres nostri futuri in resurrectionis gloria; vt de nobis pronuntiauerit Dominus: In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in caelo. Adhaec Angeli nostrae spirituali resurrectione deseruiunt, & in corpore subministrabunt colligendo cineres, vt Christus apud Mattheum testatur. Denique Angeli vt testes de visu annuntiare possunt, idem corpus, & ean-

dem numero animam in resurrectione Christi conuenisse, quod homo purus testificari non valebat, at mulieres ab Angelis euangelizatae ad deferendum hoc nuntium discipulis destinatae sunt. Quamquam illi quia praedicaturi erant, tardiores extiterint in credendo, & verba mulierum deliramenta putauerint: at foeminae quae praedicandi munus non erat obiturae, suscitati fidem Christi citius apprehenderunt. Caeterum etsi Paulus doceat: Docere, mulierem non permitto, & alibi: Mulieres in Ecclesijs taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse priuatim tamen domestica admonitione alios: etiam viros instruere possunt. Vnde Ambrosius super Lucam ita ferè scribit: Ad eos foemina mittitur, qui domestici sunt, non autem mittitur ad hoc quod testimonium ferat ad populum. Et Cyrillus in Ioannem: Foemina, inquit, quae quondam mortis fuit ministra, venerandum resurrectionis mysterium prima percepit, & nuntiat. Adeptum est igitur foemineum genus, & ignominiae absolutionem, & absolutionis repudium. Haec ille in sensu. Vt igitur incarnationis mysterium per sanctissimam Deiparam primo, & per Elizabetham delatum est ad viros, vt ad Ioseph, Zachariam, pastores, Mattheos, & Simeonem, ita hoc resurrectionis arcanum, per mulieres primum est patefactum. Vbi illud seruo statuendum est, foeminarum testimonium comuniter haberi inualidum & infirmum; quia vt ille dixit:

Varium, & mutabile semper foemina.

Quare in iure tota questione tertia causa. eiusmodi testimonium vltimum efficax rejicitur, & reprobatur. Hinc fit, vt Apostolus Paulus qui ad Gentes scribebat, dum resurrectione Iesu probare contendit, non nisi efficaciam, & solida testimonia ex apparitionibus ad viros tantum factis producat. Beatus quoque Lucas, qui sub Paulo scripsit Euangelium ad Gentes, atque eius indiuiduus in peregrinatione comes fuit, in toto suo Euangelio nullam Christi suscitati apparitionem ad mulieres factam commemorat, quarum tamen Mattheus, & Marcus,

1. Tim. 2.

1. Cor. 14.

Amb. li. 1. in Luc. non longe a fine tom. 5.

Cyrl. ibidem cap. 5. sub initium.

Genes. 3.

Luca 1.

Ibidem.

Infra 2.

Matth. 2.

Luca 2.

Mulieris testimonium infirmum cur debet sit, & auctoritatis.

Virgilius 4 Aeneid. ali quando post medium.

1. Cor. 15.

2. Cor. 8.

Mulieribus ferre testimonium quando per missu sit.

15. q. 3. Marci 16.

Galat. 3.

Mulierum de resurrectione Dñi testimonium hic quare testis allatu sit.

1. Cor. 15.

Lucæ 24.

Actor. 1.

Quare Xpi resurrectio non item ut passio eiusdem, atque mors omnibus nota erit, sed quibusdam tantummodo.

Rom. 6.

ac Ioannes mentionem fecerunt. Post sunt tamen mulieres, si probate, ac prudentes sint, atque vitæ honeste, testari in causa fidei, vel cõtra hæreses: vt tradit cap. De crimine. Ideirco Apostoli à Christo merito sunt reprehensi, & increpati de duritia cordis: quia ijs qui viderant eum resurrexisse à mortuis, non crediderunt, id est, mulieribus, quas sanctas, & vitæ inculpatae esse nouerat. Præsertim cum in Christo Iesu non sit masculus, neq; scemina, non feruus, neque liber, vt Apostolus inquit. Earũ tamen testimonium non hic producitur, quasi confirmando Euangelio sit per se efficax, ac validum, sed quia ad idpositum selestæ erant, vt primò Angelorum visione, deinde Christi apparitione corroborata Apostolis testificarentur, quorum testimonium, vt efficacius, & solidius ad confirmandum hunc Fidei articulum necessariũ erat. Quare Paulus in loco prædicto ad Corinthios recenset apparitiones Petro & Iacobo, deinde vñdecim Apostolis, rursum aliam plusquã quingentis fratribus, postremò aliam omnibus discipulis factas. Lucas verò nonnisi ostensionem, qua se ostendit duobus discipulis euntibus in Emmaus, detexit, & alteram Cephæ, siue Simonis factam, atque alteram vñdecim Apostolis, & postremam in die Ascensionis. Quancum apparitiones Angelorũ, siue Christi factæ ad mulieres, vt confirmatae sunt Euangelico testimonio, & ab Ecclesia Catholica comprobate, nobis non minus testatam reddant, ac firmam resurrectionis fidem, quam ipsorum Domini Apostolorum. Hic verò illud quoque obseruandum est, quòd quia passio Christi peracta est in carne mortali, & inflicta à Iudæis, quæ communi lege omnibus nota est, in omnium oculos incurrit, ideo passio eius ab omnibus conspecta fuit. At resurrectio, quia facta est in carne mortis omnibus ac passionis experti, & per gloriam Partis, vt testatur Paulus ad Romanos, atque hæc non est omnibus nota atque comperta; propterea illam non decebat manifestari omnibus, sed quibusdam tantum, de

quibus Petrus in Actis dixit: *Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis, qui manducauimus, & bibimus cum illo postquam resurrexit à mortuis.* Et paulò antè dixerat: *Et nos testes sumus omnium præcedentium, hoc est, vitæ, atque doctrinæ, passionis, atque mortis, & consequentium, nimirum ascensionis in cœlum, & qui cæteris in credendo duriores extitimus, quòd semel de veritate persuasi, constantius illam prædicaremus.* Quemadmodum autem Euangelistæ omnes doctrinam & passionem Christi describunt, sed ita vt vnus hoc, illud aliud, & aliud aliud enarret, ex quibus constatur corpus totius Christi doctrinæ, & gestorum passionis eius: ita resurrectionis mysterium omnes attingunt, sed ita vt vnusquisque sua habeat propria, & vnus hanc recenset suscitati Christi apparitionem, alius aliam atq; aliam. Quod eleganter his verbis Augustinus significauit sermone De resurrectione corporum contra Gentiles: *Omnes Euangelistæ quatuor, neque de passione Domini, neque de resurrectione facere potuerunt. Nam quia multi fecit Dominus Iesus, non omnes omnia conscripserunt, sed alius ista, alius illa, summa cum concordia veritatis. Multa etiã commemorat Ioannes Euangelistæ facta esse à Domino Iesu Christo, quæ à nullo aliorũ conscripta sunt. Tanta facta sunt, quanta tunc fieri debuerunt: tanta scripta sunt, quanta nunc legi debuerunt. Vt autem ostendantur Euangelistæ omnes quatuor in eo quod simul omnes dicunt, & non pratermittunt, id est, de passione, vel de resurrectione Christi, non inter se dixisse cõtraria, valde operosus est labor. Nonnulli enim putauerunt eos inter sese esse contrarios; cum essent contrarij animi sua. Et ideo data est opera ab eis, qui potuerunt, adiuuante Domino, vt ostendèratur inter se non esse cõtrarij. Et infra: Qui nouit quomodo ista defèdat, doctior est, non fidelior. Habet fidem, habet facultatem defendendi fidem; alius non habet facultatem, & copiam, & doctrinam defendendi fidem, sed habet ipsam fidem. Ille autem qui nouit defendere fidem,*

Actor. 10.

Lucæ vlt.

Ang. serm. 4. de resur. corporũ, & in ordine, 129. init. tom. 10.

De Euangelistis quid se ferunt quidã.

In defensione fidei curatur vulnera dubitationis, vel infidelitatis, teste Augustino.

Quòd Dñs resurgens sanctissime suæ genitrici ante oes alios primũ apparuerit, multis ostèditur.

Ambr lib. 3. de Virg. t. 1.

Ioan. 19.

Matth. 27.

titubantibus est necessarius, non credentibus. In defensione enim fidei curantur vulnera dubitationis, vel infidelitatis. Hactenus Augustinus doctè, atque eruditè. Omnibus tamen Euangelistis, atque adeò Beato Paulo conuenit in silentio suppressenda Christi apparitione facta ad beatissimam suam Genitricem; cum tamen æquũ videatur, & cum pietate, fide, atq; ratione maxime sit coniunctum, illi primũ ante omnes alios se spectadum præbuisse. Ad hoc autem comprobandum neque doctores desunt, neque rationes; vt interim missam faciamus ipsam pietatem, & facti conuenientiam, quæ magni solet esse ponderis atque momenti in his quæ sunt huiusmodi. Sed iam exordiamur à Patrum sententijs. Ita scribit Ambrosius libro de Virginitibus: *Considerate, inquit, quia virgines præ Apostolis resurrectionem videre meruerunt. Certè hoc docuit hodierna, quæ decursa est lectio. Nam cum in nouo monumento (sicut Ioannes dixit) corpus positum esset Domini Iesu, in suo autem monumento (sicut est secundum librum Euangelij Matthæi) posuisset Ioseph Domini corpus, obseruabant virgines. Et infra: Vidit ergo Maria resurrectionem Domini, & prima vidit, & credidit. Vidit & Maria Magdalena, quamuis adhuc ista nutaret. Hæc ille, & vidisse, & primo quidem loco Virginem tradens. Falsum verò est, quòd Ioannes à Louanio negat Christum visum primũ à matre: & testimonium Ambrosij interpretatur de duabus Marijs Magdalenis (vt ipsemet in Commentarijs in Lucam tradit) quarum alteram virginem fuisse, quæ prima Dominum viderit, explicat hoc loco producto (lib. 3. de Virginitibus) sed etsi reuera hoc illi gratis concederemus, falsum est tamen quòd ait prædictus Doctor ab vna Magdalena virgine Christum visum fuisse, quia Ambrosius virgines in plurali ait vidisse, & non distinguit vnde comprehendit Virginem matrem Iesu, & Mariam Magdalenam, quam similiter ipse sentit fuisse virginem: non enim hoc ad Mariam Iacobi, vel Salomen est referendum, quæ coniugatae extiterunt. Præterea*

nomen Mariæ Virginis in Euangelio, alteri non solet competere quàm beatæ matri Iesu: vnde violenter interpretatur dictum Ambrosij, negans Virgini Mariæ apparuisse. Ad hæc Sedulius antiquus autor, & Ambrosio æqualis, in Opere Paschali sic scribit: *Discedat Synagoga suo fuscata colore, Ecclesiam Christus pulchro sibi inunxit amore, Hac est conspicuo radians in honore Mariæ, Qua cum clerifico semper sit nomine mater. Semper virgo manet, huius se visibus astans Luce palam Dominus prius obtulit, vt bona mater Grandia diuulgans miracula, quæ fuit olim Aduentis iter, hæc sit redeuntis, & inlex.* Bernardus quoque sermone de Resurrectione loquens de beata Dei genitrice: *Nulla, inquit, in fruitionis gratia dignior, nulla expectationis desiderio feruentior, nulla deprecandi instantia vehementior, nulla apparenti intimior. Ideò & prima Dominum vidit in forma gloriosa, & non ad confirmationem dubij, sed ad consolationem gaudij: vnde & Euangelistæ eam non recensent. Adde Rupertum Tuitiensem, qui libro De Diuinis officijs, ait primũ apparuisse Mariæ Magdalene inter testes præordinatos à Deo, quos solos nominare, ad Euangelistas pertinuit, vel post Christi resurrectionem annũtiare decuit. Sed omnibus beatam Virginem matrem excipimus. Nunquid illam nuntiare decebat, vt verba eius tanquam deliramenta viderentur ante Apostolos? Si enim extraneorum verba foeminarum visa sunt eis tanquam deliramenta, quomodo non magis matrem amore filij delirare crederent? Verissimè ergo matri filius resurgens apparuit, sed illa vt ab initio cœperat, ita & nunc conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Quòd si idcirco verum non videtur, quia nullus Euangelistarum scriptis hoc attestatur, consequens est, quòd*

Sedul. li. 4. Oper. Pasch. non longè à fine.

Bernardus.

Rup. Tuit. lib. 7. de diuinis offic. cap. 25. ante mediam.

Actor. 10. Luca vlt.

Supra 2.

Exod. 20.
Matth. 15.

Luce 2.

Psal. 127.

Ierusalem, visio pacis, interpretatur.

Luce 1.

B. Anselm. li. de excellentia beatae virg. Mar. c. 6. paullo ante med.

Quanta Evangelicæ autoritas narrationis de Dominica resurrectione.

Niceph. li. 1. Eccl. hist. c. 32. paullo ante med. Act. 1. 1. Cor. 15.

nunquam post resurrectionem suam visus sit matri: quia quando, vel ubi apparuerit illi, nullus eorum nominatim edixit. Sed absit hoc ab illo, qui in lege sua patrem & matrem honorare precepit: absit, inquam, ut matrem propter se doloris gladio transfuerberatam, tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non sic Apostolica sanctæ Romanæ Ecclesiæ sensit veritas, quæ hanc beatam Ierusalem in principio lætitiæ suæ proposuit. Nam cum hac prima die Paschæ stationem ad hanc, de qua loquimur, sanctam Mariam Missæ officio præscripsit, quid aliud quàm Ierusalem in principio lætitiæ suæ proposuit? Si enim omnis anima timens Dominum sic benedicitur, ut videat bona Ierusalem, & videat filios filiorum suorum, pacem super Israël: & ideo dicitur, & est ipsa quoque Ierusalem, quod est visio pacis: quanto magis ista terra, quaterquæ virgo dicenda est Ierusalem, quæ benedicta inter omnes mulieres, vidit filium suum pacem super omnem verum Israël, scilicet Christum? Hæc ille, non contemnendis certè rationibus suam corroborans sententiam. Præterea beatus Anselmus ferè Bernardo equalis, in libro de Excellentia Virginis in hunc modum differit: *At si aliquis querit, quare Evangelista non referant ipsum piissimum Dominum à morte resurgentem, huic sua dulcissima, dilectissimaque matri, ut eius dolores mitigaret, primo, ac præcipue apparuisse. Dicimus quod à quodam sapiente de hoc ipso sciscitantibus audivimus sic; Tanta est suscitata autoritas narrationis Evangelicæ, ut nihil in ea dependens, nihil inane, nihil superfluum reperitur: ita quod si matri Domini, si domina mundi ipsius filius ab inferno resurgens scriberetur, sicut alij cuiuslibet apparuisse, eamque de sua resurrectione docuisse, quis non tale scriptum superfluum duceret; Reginam videlicet cæli, & terre, omnisque creatura coequare illis quibus apparuit vivo, aut mulier? Additur Nicephorus Callistus, qui libro primo Historiæ Ecclesiasticæ cap. 32. ita scribit: *Primum quidem à matre, & reliquis conspectus mulieribus, deinde à dilectis discipulis,**

alijs alijs, per dies quadraginta visus. Beatus item Vincentius de Resurrectione agens, primo loco inquit, visum Christum à matre, & Beato Gregorio fuisse reuelatum, Angelum Gabrielem ad Mariam missum, qui reuenter eam salutans, dixit: *Regina cæli, letare, alleluia: Quia quem meruisti portare, alleluia: Resurrexit sicut dixit, alleluia: & statim Christus affuit, & illam ineffabili gaudio solatus est: quare à filio obtinuit, ut primò Mariam Magdalenam, deinde etiam Petrum visitaret, missis prius Angelis, qui illos disponerent ad Christum spectandum.* Ad hæc Beata Birgitta libro sexto suarum Reuelationum: *Multi etiam, inquit, in Ierusalem Sancti mortui resurrexerunt quos vidimus, quorum anima ascenderunt cum filio meo, sed corpora expectant cum alijs iudicium, & resurrectionem. Mihi verò, quæ sum mater Dei, cum post mortem eius incomprehensibili dolore mæsta essem, apparuit idem filius meus priusquam alijs, & palpabilem se ostendit mihi, consolans me, & commemorans se visibiliter in cælum ascensurum. Et quamvis hoc non est scriptum propter humilitatem meam, tamen ista rei veritas, quod filius meus resurgens, primò mihi apparuit, quàm alicui alijs.* Hæc illa, & idem confirmat in sermone Angelico capite sexto. Non desunt etiam rationes probabiles, pro hac tam pia sententia, inter quas prima sit: Quia Deus apparet his, qui fidem habent in illum, & non tentant eum. Deinde apparet, & insinuat se amantibus, secundum illud: *Qui diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Præterea afflictae atque flentibus seipsum exhibet conspicuum, & consolatorem: *Cum ipso sum, inquit, in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum; & iterum: Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Ob hæc tria maximè asserendum est matri apparuisse, quæ cæteris omnibus fidei merito antecellebat. Fuit enim excellens quædam, & maximè insignis fides in

B. Vincent. ser. 1. in die sancto Paschæ, sub fin.

B. Birgitta li. 6. ca. 94

Matth. 27.

Eadem in ser. Angel. cap. 6. Rationes pro eadem veritate astruenda Sap. 1. Deus quibus apparet, Ioan. 14.

Psal. 90.

Ioan. 16.

Fidei excellentia, quam mater Christi habuit de eius resurrectione

Matth. 15.

Illud Salomonis de muliere forti: Non extinguetur in nocte lucerna eius, quò tendat. Prov. 31.

Ioan. 19.

Secunda ratio Simon de Cassia li. 14 de resurr.

Tertia ratio

Exod. 20.

Beata Virgine, atque ad id, ut quidam ex Patribus volunt, in ea sola remansit explicata fides resurrectionis: tanta ergo fides, & tam insignis visionem Christi primam promerebatur, poteratque illi Dominus dicere: *Omnia magna est fides tua, fiat tibi sicut vis: si parua mulierum fides præsentia Christi promeruit: Quod autem ad hoc confirmandum de fide, quæ in solâ Virgine remansit per triduum, adfertur à quibusdam: Non extinguetur in nocte lucerna eius, minus proposito quadrat, quoniam hæc sententia ad literam alio tendit, nempe ut laudet mulierem sedulam, quæ gustata bonitate negotiationis ex lana, & lino, qua cibum parat familiæ, idcirco magna accensa diligentia etiam in nocte non vult extinguere lucernam suam, sed etiam aliquot horis accendit, quò operibus possint domesticis incumbere, quando rusticis vacare nequeunt. Sed ad rem nostram redeamus, illa, quæ singulari filium prosequatur dilectione, digna hoc erat amantium beneficio. Et cum super alias omnes mulieres, & Apostoles afflicta fuerit, & ut sic dicam, filio cò crucifixa, ut propterea dicitur iuxta crucem stare: promeruit ut & propior iuxta Christum resurgentem consisteret, tantique gaudij prima fieret particeps. Secunda ratio: quia prima fuit, ut testis est Simon de Cassia, quæ Christum in carne mortali ex visceribus suis genitum, & videre, & adorare promeruit, siquidem canit Ecclesiastice: *Ipsam quem genuit, adoravit:* iustum erat igitur, ut prima quoque suscitatum, iamque immortalum, & quem maioribus parturierat doloribus, cerneret, adoraretque. Tertia ratio: Filiorum est quantum possunt, parentes honorare, illosque sua præsentia consolari, ac iuvare, secundum illud præceptum: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram.* Qui ergo in omnibus alijs, vel in ipsa cruce se matri morigerum, ac obsequentem præstiterat, ergo id maximè debuit præstare post resurrectionem, in qua longævitate dierum ingressus est, quam ratione obedientiæ Patri cœlesti, ac matri exhibitæ consecutus*

est, atque hæc ratio peculiaris ad alios minimè spectat. Filius siquidem pro mortuo, & extincto in bello habitus, à parentibusque deploratus, ac desideratus, si forte contingat sanatis vulneribus, quæ in acie accepit, vivum, & integrum redire, deberet parentes afflictos, atque eius nece contristatos primò inuisere, suaque consolari præsentia. Quarta ratio: Illud ipsum solidè confirmat antiqua videlicet consuetudo Ecclesiæ Romanæ, quæ stationem ad sanctam Mariam Maiorem primò die Paschæ instituit, ut doctè annotavit Rupertus. Quinta ratio: quia mater Christi ut verè fidelis ad monumentum venisse non legitur, neque vlla ad venerationem præparavit aromata, neque alias religiosas mulieres quæ parabant, impedivit, ut videlicet fineret eas esse officiosas: & quia, si maximè diceret filium tertia die resurrecturum, ob id vix fidem ab eis esset impetratura, ut quæ mœrore, ac dolore essent confectæ. Propterea beata Mater summam illam beatitudinem obtinuit, eorum, qui non vident, & credunt, itaque magis ad delicias apparere potuit matri, non autem ad fidem faciendam, aut ad impediendam beatitudinem non videntium. Quare silentium quo utuntur Evangelistæ in explicanda apparitione facta Matri, causa extitit, ne illam tam insigni priuarent beatitudine. Sexta ratio: quia Angelus qui apparuit mulieribus, dicens: *Ite, dicite Discipulis eius, & Petro,* parum ciuilitè videri potuisset locutus, si non dixisset, *Dicite matri, & Petro, ac Discipulis.* Sed quia nouerat iam Dominum illi fuisse conspectum, nihil de annuntiatione dixit matri faciendam. Et ut apparitio matri facta non est expressa, ita nec destinatio Angeli Gabrielis ad eam. Sunt qui meditantur, mulieres dixisse: *Ibimus, & annuntiabimus matri: ac Dominum respondisse, Non est opus, quia iam prior inuisi ipse. Septima, ac postrema ratio: Quemadmodum canela calida, & recens extincta fumo facillè ad se trahit vicinum lumen, ac*

Quarta ratio

Rupertus Ibidem. Quarta ratio

Ioan. 20.

Beatitudo si dei Virginis matri, & cur illi apparuerit filius eius

Sexta ratio.

Marci ult.

Septima ratio.

Psal. 56.
Cur psalterium & cithara Christi teste Davide

1. Reg. 16.
Marię Virginis cum Anna Tobię senioris comparatio
Tobię 2.

Quid ferrum se. uris meritum profundo, Helisai ad preces aquis superna rans, ad lignumque rediens signi ficauerit.
4. Reg. 6.

lucet: ita sanę sanctissima Virgo, quę ardentibus precibus suis, ac votis Verbum de cęlo ad se traxerat vt carnem indueret, qua se spectandum hominibus exhiberet, ad eum quoque modum feruentissimis suis desiderijs, ac suspirijs ex intimis cordis medullis profectis filium in inferno existentem iterum ad se pertraxit, ad vitamque reuocauit, cui illud potest congruere, vt dixerit: *Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: & Exurgam diluculo.* Vocabat autę Psalterium, & citharam, ad eius crucem intrens, vbi neruę Christi velut fides in nablo extenti fuerunt: nos quoque admonens, vt eius suauissimi psalterij cantu, velut Saul olim, recocilemur, & a mortis periculo recreemur. Legimus in libro Tobię, Annam Tobię senioris vxorem anxiam de filio suo absenti fuisse ac sollicita, diesque absentię diligenter computatem, ita vt montem ascenderet extra vrbem, & longę respiceret, an reuertetur filius; donec tandem cum vidisset eę venire a longinquo, reuersa est, ac viro suo cęcitantı laboranti renuntiauit. Hęc quidem beata Virgo incomparabiliter maiorem sollicitudinem gerebat, de que filij sui a morte per resurrectionę reditu anxia erat, diuque tertium expectabat a Christo predictum. Egressa igitur huius mundi angustias; & ascendens contemplationis, atque orationis, mōtem prima vidit illum reuertentem cum gaudio, reliquisque qui sibi asidebāt, renuntiat. Si amor paternus iuniorem Tobiam ad festinandum permouebat: dicebat enim in tra se, vt ibidem scribitur: *Ego noui quia pater meus & mater mea modo dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis:* quanto magis immensus, & ineffabilis amor Iesu erga matrem, ac discipulos suos urgebat eum vt reditum maturaret, ac se illorum aspectibus exhiberet. Legimus olim sub Helisao filios Prophetarum ad scindendam materiam in syluam venisse, vbi cadente ferro securis in aquam profundam, quidam ex filijs Prophetarum rogabat Helisæum: *Heu, heu, heu, Domine mi, &*

hoc ipsum mutuo acceperam: confestim Helisæus lignum proiecit in locum aquę, in quem ceciderat, ferrumque supernatauit, atque vnitum est ligno. Orauit sanctissima Virgo cum lacrymis Deum suum Saluatorem (ita enim interpretatur Helisæus) & ferrum animę, quod erat sub aqua in inferno, sursum ascendit; & conuictum est ligno, hoc est, corpore leui, quod supra remanserat: atque illa primum solpitem, & incolumem filium recepit.

Sed iam in dictam sententiam duę obijci possunt sunt diluenda: Primum est ex textu ipso Marci ultimo, vbi dicitur: Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, apparuit primę Marię Magdalenę; ante illam igitur apparuerat nulli, aut illa non est prima. Respondit ad hoc Rupertus Tuitiensis paullo antę productus, qui asseruit apparuisse primę Marię Magdalenę inter testes præordinatos a Deo, quos solos nominare ad Evangelistas pertinuit, & quos Christi resurrectionem annuntiare decuit. Atque hęc solutio rationi consentanea esse ex eo ostenditur, quod vt vir rediens ex longinqua peregrinatione, aut de luctuoso aliquo bello, in quo putabatur extinctus, quamprimū in patriam redit, domum matris, aut vxoris inuisit, suaque illas presentia, ac verbis exhilarat, atque delectat: postquam verō aliquantulum captauit quietis, tunc statuit de inuisendis cognatis, aut amicis: & vbi nonnullos visendi gratia conuenit, dicere solet, In primis talem visitauı, deinde talem, &c. vbi sine vilo mendacio ordo ille prioris, ac posterioris falsus non est, sed rationi, veritati que consonus.

Secundō obijciunt, nullibi in Evangelijs tale quid legi aut inueniri. Sed profectō ex negatiua desumptum argumentum infirmum est: quia plerumque quod non legitur in Scripturis, legitur in traditione. Et rationes in promptu sunt, ob quas non decuerit hanc Christi ostensionem describi. Primo, quia Scriptura aperta quędam & manife-

Helisæus quid.

Quę in hęc sententiam obijci possunt argumenta, soluantur

Primum argumentum. *Ruper. loco citato.*

Act. 10.

Christum a morte rediit uum, primū sue genitrici visū esse, quo fiat exemplo perspicuum.

Secundum argumentum.

Cur minime decuerit Xpi apparitionę matri primū factā scriptis Evangelicis consignari. Prima ratio.

Anselm. li. De excellētia Virginis Marię. c. 6.
Secunda ratio

Tertia ratio
Rupert. li. 7. de diuin. offic. c. 25.
Quarta ratio

Ansel. ibid.
Quinta ratio
Bern. loco citato.

Sexta ratio.

B. Birgitta li. 6. c. 94.
Septima ratio.

Luca 15.

Ioan. 16.

De gaudij magnitudine, quo Xps resurgēs matrem affectit.

Primum argumentū ab exemplis, & documentis.

Genes. 45.

sta, & quę in libro rationis, & pietatis leguntur, non solet scribere; ne quid superfluum videatur continere, vt docuit superius Anselmus. Deinde quia matris testimonium contra filiū recipi solet, in gratiam verō filij infirmum est, ac inane. Tertio, quia si propterea quod non scribitur, non apparuit, nunquam ergo illum beata Virgo vidisset suscitatum, cum id nullibi testentur sacra Biblia, vt etiam Rupertus annotauit. Quarto, quia apparitiones, siue ad mulieres, siue ad viros ab Euangelistis descriptę non nisi ad incredulos, ac vacillantes, ac de Christo suscitato dubitantes sunt factę: at illa ad Virginem matrem exhibita talis non fuit, quę perfectę beatitudinem possidebat credentis, & non videntis, vt in verbis superioribus indiçauit Anselmus. Quinto, quia vt testatur Bernardus, in forma apparuit gloriosa, quę a matre singulari munere potuit cerni; alię verō omnes apparitiones in ea forma exhibitę sunt, qua posset ab eis spectari. Sexta ratio, ad eius singularem humilitatem indicandam, vt ipsa testatur in producto testimonio ex B. Birgitta. Postrema ratio sit; ad incomprehensum beatę Virginis de Christi resurrectione gaudium explicandum. Poterat siquidem B. Virgo illud dicere: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram, deque ea illud intelligi: *Mulier cum parit, tristitiã habet, quia venit hora eius: cum autem pepererit puerū, iam non meminit pressura propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* Quis est autem qui tanta dicendi facultate, & copia valeat, vt verbis consequi possit hanc tantam lætitiã, & animi voluptatē, quę tota perfusa est, vbi vultum filij ei datum est intueri, verasque eius audire, & reddere voces? Gaudia namq; est in primis beata Virgo non tantum propter filiū, sed etiam propter seipsam, & propter nos. Ob Christum quidem, quem plus quàm seipsam, & ardentius diligebat. Audita olim a Iacob Patriarcha vita, & gloria Iosephi filij sui, quem præ cęteris teneriori amoris diligebat affectu, reuixit spi-

ritus eius, ac dixit: *Sufficit mihi, si adhuc Ioseph filius meus uiuit.* Est enim a natura quoddam insitum gaudium, cum innocētē a periculo cernimus liberatum, tametsi ille nullo propinquitatis, aut amicitię gradu nos attingat: imō qui agnū viderit euadere de ore lupi, non mediocri afficitur voluptate. Quid igitur spiritum fecisse Marię, qui olim exultauit in Deo salutari suo, quantum gaudium concepisse, vbi filium suum agnum innocentissimum liberatum de faucibus lupi infernalis, seu leonis rugientis, qui cum deuorauerat, est existimandum? Deinde magnas habebat rationes, ob quas propter seipsam ingentē caperet delectationem. Nam in morte desiderat esse Christus homo, consequenter & ipsa desiderat esse mater, vt Scotus, & sui tradunt: at in resurrectione hanc tantam amissam matris dignitatē recuperauit prorsus. Hinc poterat iocundę ac suauiter dicere, *Filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est, ac rursus; Sic ut abundant passiones Christi in nobis; ita & per Christum abundat consolatio nostra.* Demum propter Apostolos infide nutantes, quos instar filiorum magnopere diligebat, & propter religiosas illas mulieres, quę Christo de facultatibus ministrabāt, atque ad eę propter nos ipsos, qui sine resurrectione a fide relaberemur, mirifice recreata est, atque exhilarata. Nam si Paulus Thessalonicensibus dicebat: *Quoniam nunc uiuimus, si vos statis in Domino. Quam enim gratiarum actionē possumus Deo retribuere pro uobis, in omni gaudio quo gaudemus propter uos ante Deum nostrum:* quanto magis igitur hoc dicere poterat sanctissima illa Deipara, cuius charitas longę illi Pauli antecellebat, & quę nos omnes materno quodam affectu paturauit? Quomodo igitur Euangelistę hęc tanta inexplicabilis argumenta lætitię exprimere potuissent? Quare celeberrimum illum pictorem Timantē imitari esse videntur, qui illa quę pennicillo consequi non poterat, velo quodam, quasi non possent coloribus exprimi, confecto cōtegebat. Ipsi igitur

Luca 1.

Secundū argumentum.

Scot. in 3. dist. 8. q. vnica ad 3.

Luca 15.
1. Cor. 1.

Tertium argumentum.

Luca 8.

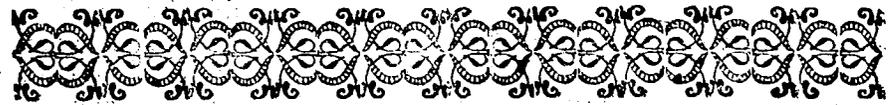
1. Thess. 3.

Timantis pictoris egregij in pingēdo ingenij & industria.

sanctissimæ Matri soli, in quam dona ac beneficia à Deo collata captum intelligentiæ nostræ superare dignoscuntur, hoc tantum gaudium degustandum relinquamus, nobis verò satis sit vel longè illud odorari, & venerari, vel ex eius reliquijs tanquam pientif-

simæ matris aliquid nobis filiis suis deriuare, gratia, & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto immortales laudes, & honores merito debentur in seculis seculorum.

A M E N.

TRACTATUS XII.

De apparitione Domini Iesu soli Mariæ Magdalene primùm facta, in illa verba: *Maria autem stabat ad monumentū foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum: Et vidit duos Angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum erat corpus Iesu. Dicunt ei illi, Mulier, quid ploras, &c.* Ioan. 20. & Marci ult.

MA NC Domini Iesu ostensionem factam ad solā Mariam Magdalenam paucis verbis perstringit Marcus, fufius autē Ioannes Apostolus. Verba Marci sunt hæc: *Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalene, de qua eiecerat septem demonia. Illa vadens nuntiavit his qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus. Et illi audientes quia viueret, & visus esset ab ea, non crediderunt.* Disputant in primis Gregorius Nyssenus Orat. de Resurrectione, & Euthymius in caput Marci vltimum, & Nicephorus libro Ecclesiasticæ historiæ, num soli Mariæ Magdalene apparuerit Dominus, an illi comitatæ cū altera Maria: & exponunt non tantum fuisse Mariam Magdalenam, sed etiam alteram Mariam. Frequenti est enim in vsu apud Euangelistas, vt ait Euthymius, per personam quæ insignior est, eam etiā intelligere, quæ minus nota est. Infi-

gnior autem erat Magdalene, in hoc quod festinavit, & præcessit ad monumentum: multo enim fidei in Christū calore feruebat, vt pote magno ab eo affecta beneficio; cum ipsam à septē demonijs liberauerit. Hæc ille. Et posset hoc confirmari exemplo aduentus solius Mariæ, quam tamen incomitatam nequaquā venisse, ex alijs Euangelistis probatum reliquimus. Verum hæc tantorum virorum meditatio non satis veritati consentanea videtur. Nam in primis non magis vni, quàm alteri apparuisset ex illis, imò tribus Marijs, secundum Marcū visus fuisset. Deinde Marcus non respexisset ad Euangelium Matthei dicentis, Christū in via apparuisse duabus Marijs, de qua visione nihil ipse scripsit; & tamen scribit apparuisse primò Mariæ Magdalene: Tertio, quia habemus, Christi visionem soli Mariæ Magdalene factā, apud Ioannem, latè explicatam: ideo merito

Mos Euangeliorum.

Matth. b. vlt.

Greg. Nyss. orat. 2. de Resurr. Euthym. c. 48. in Mar. Num soli Mariæ Magdalene apparuerit Dominus, an illi comitatæ cū altera Maria. Prima opinio, quæ refellitur.

Matth. vlt. colligimus illam esse istam, de qua Marcus, & post illam factam fuisse apparitionē mulieribus euntibus per viam, ac tenentibus pedes eius, & adorantibus: vt egregiè docet B. Hieron. ad Hebidiā, vbi tractat, quomodo cū Christus permiserit sibi teneri pedes, & adorari à fœminis in via, vt testis est Matthæus, postmodum apprensus soli Mariæ Magdalene dixerit, Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum. Ad quam quæstionem respondet dupliciter: vno modo, Mariam Magdalenam obstupescit, & incredulam promeruisse post Christi cum alijs mulieribus tactum, vt amplius sola non tangeret: noli, inquit, me tangere, si nondum putas me ad Patrem ascendisse, sed hominum fraude sublatum, quæ prius vidisti, & tetigisti viuum: indigna meo tactu effecta es. Secundo respondet, ostensionem Mariæ Magdalene factam soli, in qua prohibita est tangere, præcessisse illam, quam cōmunem habuit cum cæteris quæ tetigerunt: & ita profecit, vt postea tangeret. Quod verò apud Marcū Hieronymus ad Hedibiam, & Gregorius ac Theophylactus, & Euthymius in Marcū contendunt sic esse distinguendā orationem: Surgēs autē Iesus, siue, vt Græcè habetur, Cū surrexisset autem Iesus: atque ibi posito commate, legēdum, mane prima Sabbati apparuit primùm Mariæ Magdalene: violenta est proculdubio, ac dura distinguendi ratio, & non solum incertam nobis reddens diem & horam resurrectionis, sed etiam quenam fuerit prima apparitio; cum potuerit ante matutinum tempus alijs apparere. Præterea hæc lectio ex falso procedit firmamento, quod videlicet Christus media nocte surrexerit, aut quod omnino incerta sit resurrectionis hora; cum tamen superius primo diluculo illum surrexisse, ex Scripturis, & Patrum traditionibus testatum, atque confirmatum reliquerimus. Quamobrem nostra legendi ratio, vt comma ponatur post aduerbium mane, in hūc modum; Cū surrexisset autem Iesus mane, omnino est retinenda.

B. Hier. ad Hebidiā. q. 5. tom. 3. Quomodo, (vt ait Hieronymus) cum Christus permiserit sibi teneri pedes, & adorari à fœminis in via, iuxta Matthæum, postmodum apprensus soli Mariæ Magdalene, dixerit: Noli me tangere, &c. Prima solutio. Secunda solutio.

Hier. ibidē, q. 3. tom. 3. Greg. orat. 1. de resurr. Theophyl. in Marc. Euthym. ibidem. Hæc distinctio: Surgens Iesus, mane prima Sabbati apparuit, &c. quæra patitur incōmoda.

Quod verò Marci Euangelium finem habeat ante illa verba: *Surgens autem Iesus, &c.* omnino est incredibile, quamuis illud insinuet Hieronymus in loco prædicto, & Gregorius Nyssenus oratione de resurrectione, & Euthymius super Marcum, cuius verba non grauabor adscribere. Ait enim: *Quidam interpretum asserunt, hoc in loco completum esse Marci Euangelium; quæ verò sequuntur, recentiorum esse additionem. Oportet tamen & hanc explanare, cum veritati nihil repugnet.* Hæc ille. Opponimus etiā antiquissimos Patres ex illis verbis, tanquam germanis, & verè Euangelicis, testimonia producentes, & Ecclesiam in die Ascensionis Domini ex illo Euangelio legentem. Victor Antiochenus antiquissimus pater, in commentarijs in Marcum scribit, se reperisse in emendatissimis exemplaribus pluribus, legique omnia in Euangelio Marci Palæstino. Certè in codice Syriaco omnia non secus atque in Larino planè inueniuntur. At re vera Marcus diminutus sine illis videri posset, maximè cum ille figuram leonis describat, cuius est resurrectionis victoria. Ad Hieronymum verò cum Hieronymo ipso respondemus; qui in Pelagianos agens, post illa verba: *Quia ijs qui viderant eum surrexisse à mortuis, non crediderant,* admonet in quibusdam Græcis exemplaribus haberi: *Et illi satisfaciebant dicentes: Seculum istud iniquitatis, incredulitatis substantia est: quæ non sinit per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem: idcirco iam nunc reuela iustitiam tuam.* Sic ille. Quæ profectò clausula merito reiecta est, quia nihil spirat Euangelicum, & sine illa caput integrum est, & perfectam suam habet intelligentiam. Quod igitur Caietanus annotauit, hoc vltimum caput Marci ad firmandam fidem non satis esse solidæ autoritatis, reiciendum est, eademque autoritate reijcitur, quæ probatur, cum Ecclesia illud vt canonicum agnoscat, & legat in die Ascensionis. Iā igitur ad verba Ioannis explicanda accedamus. *Maria autem stabat ad monumentū foris, plorans.*

Marci Euangelium ante hæc verba: Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, &c. minime terminari ostenditur. Hieronym. Greg. loci citatis. Euthym.

Victor Antiochenus.

Marci proprium Euangelium.

Hier. lib. 2. aduers. Pelagian. 19. mo. 2.

Falsum, & temerariū Caietani dictū excluditur.

Caietan. in Marcum.

Reuersa ergo est iterum ad sepulcrum, non sine aliarum mulierum comitatu: nam alioqui non posset Matthæi narratio consistere, quia tradit Dominum occurrisse mulieribus à monumento redeuntibus, easque salutasse, cum in primo earum à sepulcro recessu non possit intelligi contigisse, cum certum sit ex Marco, & Ioanne, Christum apparuisse primò Magdalene, idque non in via, sed ad monumentum. Intelligendum ergo est, reliquis omnibus, & viris, & mulieribus à sepulcro recedentibus solà Magdalenam præ amoris vehementia ab illo diuelli haud facile potuisse. Ad hæc cum Petrus & Ioannes cucurrissent ad monumentum, non potuit simul cum eis Magdalena currere, & ne reuertentibus quidem occurrat Apostolus, vt quippiam etiam ipsa ab eis addiceret: vel si Apostoli in via Mariæ occurrerunt teste Nysseno, nihil illi dixerunt. Huius Mariæ reditus causam talem explicat Gregorius Nyssenus oratione de resurrectione Christi: *At Magdalene vnà cum Deipara abeunt, & similiter ad annuntiandum properanti accidit quiddam more humano. Et quemadmodum Petrus ab Herode comprehensus, & nullo negotio solutis carenis per angelum ex custodia eductus, multumque spatij progressus, quoad portam quoque verbis transisset, nò putabat verum esse quod agebatur, sed visionem se videre existimabat: ita etiam hæc cum excellentiam miraculi veluti importunum, & intempestiuum quiddam esse putaret, & simul posteaquam custodes anteuertissent, & cum Pontificibus cepissent texere calumniam aduersus resurrectionem, prorsus tale quiddam susurrari sensissent, ambiguitatis ac dubitationis cogitationes admisit, neglectaque renuntiatione, atque salutari mandato ad sepulcrum tendebat mane, cum adhuc tenebra essent, vt Ioannes addit. Quemadmodum enim permisit Dominus, vt ex incredulitate Thomas diceret: Nisi videro in manibus eius vestigium clauorum, & mittam digitum meum in vestigium clauorum, mittam item manum meam in latus eius, nò credam: ac per curiosam illius incredulita-*

tem, & conrectationem, nos in eam fidè confirmati sumus, vt omisis opinionum, ac suspicacionum fabulis, quo corpore passus est, eodem etiam resuscitatum esse credamus Emanuelem: eodè modo Mariam quoque Magdalenam ad incredulitatem reuersam; cum hoc etiam facilius ei accidisset: (non ignota est enim mulieris sexus fragilitas, & facilitas ad lapsum) per curiosam, & superuacua inquisitionem, miraculum resurrectionis, quod omnem fidem, cogitationemque superat, atque excedit, credibilis efficere permittitur. Hæc ille. Ex cuius dictis non videtur recipiendum, quod illa altera Maria non fuerit sanctissima Deipara, vt superius confutauimus; sicut nec illud quod Maria antequàm renuntiaret Apostolis, quæ præceperant Angeli, incerta, & ambiguo incredulitatis laborans redierit ad sepulcrum, cum manifestè cõstet ex Luca, quod omnibus simul Apostolis facta fuerit annuntiatio, nò tantum Petro, & Ioanni, licet hi auditis verbis mulierum soli ad monumentum cucurrerint. Minus etiam videtur probanda tanta incredulitas Magdalene, cum illa prima extiterit, quæ Dominum videre promeruit: quod quidem argumentum est, illam per fidem amplius quàm cæteras ad videndum Dominum fuisse dispositam. Illud porro diligenter expendere, non solùm Ioannem testari reditum Mariæ Magdalene ad sepulcrum, vt Ioanes explicatè tradit, dicens, quantum ad situm, quod stabat, quantum ad locum, stabat foris iuxta monumentum: vel quod superfluum putaret ingredi, in quod ipsa ingressa, & Apostoli Dominum non inuenissent; vel quod religione quadam, ac metu ab ingressu reuocaretur, vbi prius ex visione Angelorum perturbata recesserat. Quatum ad animi affectum stabat ploras cæteris eius sodalibus, vel sedentibus, vel in horto vagantibus, vel Apostolos abeuntes consequentibus, lacrymisque amissum Christum deflebat. Et eius fletus veluti puero-rum erat: nam illo pueri parètes suos expugnant, ac quicquid volunt, impetrant. Et flebat amissa spe vngendi

Gregorij dictum Nysseni in tribus reprehenditur.

Luc. vi.

Maria ad monumentum currit.

corpus,

corpus, quod putabat ablatum, siue desiderio vidèdi eum, quem amplius vngere non poterat: & felices lacrymæ, quæ Christum amissum recuperant viuum: abstergunturque à Christo, veluti sudario, de quibus: *Absterget Deus omnè lacrymam ab oculis sanctorum.* Et in verbo standi, perseuerantia significatur, quæ sola obtinet quicquid petitur, solaque conatur: recedentibus enim viris, & mulieribus cunctis à monumento, ipsa sola persistit, ac lacrymis suis vocat ad se dilectum.

Dū ergo fletet, inclinavit se, & prospexit in monumentum: & vidit duos Angelos in albis, sedentes: vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu. Solus Ioannes hanc visionem Angelorum duorum prætermittam ab alijs supplet, præter illas tres iam enarratas Angelorum apparitiones mulieribus factas. Inclinavit ergo se curuo corpore, circumspectans si quæ affulgeret spes inueniendi corporis, more eorum, qui quod libenter amant quærunt etiam ibi, vbi prius negligenter quærentes non inuenierant, & vel è conspecto consolationem capiens, quod ibi Dominum inuenire non licuerit. Hoc autem tam ardens Christi desiderium maiorem meretur apparitionem, quàm Apostoli. Vidit autem Maria hos duos Angelos corporeis oculis, vt circumstantiæ vestium, quia sedentes, & loci, quia intus in monumento, indicant. Neque isti duo Angeli sunt illi à Matthæo, & Marco enarrati, quia pariter in veste candida visi sunt sedere: siquidem isti visi sunt simul sedere, vnus ad caput, & alter ad pedes, & intra monumentum; illi verò Matthæi, & Marci non simul visi sunt sedere, sed vnus post alterum, & vnus intra, alius extra monumentum, & non vnus ad caput, & alius ad pedes; cum ille qui extra erat, nec ad pedes esset, nec ad caput. Rursus hi duo Angeli visi à Magdalena, non sunt illi idem, quos recenset Lucas conspectos à mulieribus: quia illi stantes erant, isti sedentes: illi à pluribus foeminis aspecti, isti à solitaria Magdalena: illi apparuerunt antequàm

Quenā lacrymæ felices.

Apoc. 7. & 21.

Scire quid significet.

Duo isti Angeli, quos Magdalena vidit in albis ad caput, & pedes Domini sepulcri sedentes, à quibus dicitur si sint.

mulieres venissent ad Apostolos; vt adferrent nuntium resurrectionis; isti perspecti à Magdalena, postquam Apostolos monuerat de visione Angelorum, & sublato corpore, & ipsa secundo redierat ad monumentum. Illorum longè diuersa sunt verba, quæ ad mulieres dixerunt, ab his, quæ isti duo dixerunt: atque ista consecuta est ostensio Christi suscitati, quæ in priorum minime fuit. Obserua illud, nunquam in resurrectione Angelos apparuisse viris, etiam ad sepulcrum venientibus; qui tamen quater conspecti sunt à mulieribus; cuius rei causa fortasse fuit: quia statim recesserunt à monumento; & quia futurum erat, vt illis tanquam prudentioribus ad fidem sufficerent ea, quæ viderant: vt testis est Euthymius. Et hoc genus delictij, atque solatij infirmiori sexui exhibere voluit, propter illarum religionem, ac fidem, qua Christum baiulantem crucem comitatae sunt, & crucis spectaculo, atque sepulture adfuerunt, ad vngendum post triduum magna diligentia primæ accesserunt. Duos autè modò vidit Angelos, quia duo sunt Angelorum officia, assistere scilicet, & ministrare: quæ ex eo tempore perfectius ab illis nobis exhiberi cœperunt, quàm ante hæc. Erant ad pedes, & ad caput, vt mulier corpus Domini sublato putanti declararet neminem potuisse in illud vim inferre, quod ab Angelis custoditum defendebatur. Præterea vt sua præsentia declararet, frustra quærere ibi mortuum, vbi viui tantum inuenirentur; aut certè vt sua apparitione primam Domini apparitionem cohonestarent, & ad illam foeminam sanctam ac religiosam magis disponderent.

Dicunt illi, Mulier, quid ploras? Dicit eis, Quia tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Tunc tempus est plorandi, cum Dominum perdimus: & quæ olim fratris Lazari resurrectionem lacrymis impetrauerat, si illa eadem fuerat, etiam nunc ad lacrymas se conuertit, vt eum, qui est omnium elemètorum resurrectio, & vita, suscitatum videret. Nec illam fellebat spes: num lacrymis radè Iesum

Cur viris etiam ad sepulcrum venientibus, Angeli minime apparuerint, sed foeminis tantum, & plures.

Euthymius in Ioannem.

Angelorum officia duo.

Angeli duo ad caput, & pedes sepulcri Domini consistentes cum Mariæ conspecti sunt.

Plorandi tempus quando sit.

Ioan. 11.

Ibidem.

vita

Cur Angeli
Magdaleni
interrogauerint,
Quid ploras, &c. cū
id probè nos
sent.

Aug. serm.
1. in vigilia
Pasche, &
in ordine
132. circa
med. 10. 10.

Cur Magda-
lena Angelos
aspiciens, re-
trorsum se se
conuertit.

B. Chrysof.
hom. 85. in
Ioan. tom. 3.
Euthym. ibi
dem.

vite reddidit inueneri promeruit. Cū
autem interrogat, *Mulier, quid ploras?* non
tā lacrymarum causam querens (quā
certè non ignorabant) verum ut ape-
rere animi sui dolorem, à quo erat di-
beranda vnde dixit, *Quia tulerunt Do-
minum meum; & nescio vbi posuerunt
eum.* Vel vt lacrymis modum impo-
nat, admonent, quasi dicerent: Noli
plorare, non enim habes causam plo-
randi vllam, cū nullus hic sit defun-
ctus, sed potius gaudendi, cū Do-
minus, quem queris, ad vitam reuo-
catus, humanum genus omne ad vi-
tam suo merito sit excitaturus. Simili
ratione cū Dominus velle viduas
filiū, qui efferebatur ad sepulturam,
suscitare, Dominus parentem prius
suam solatus est, dicens, *Noli flere.*
Pulchrè autem Augustinus sermone
in vigilia Pasche scribit: *Petrus vi-
dens resurrectionem, quam Dei Filius
pronuntiauerat, impletam, qui sollicitus
venerat, securus abscessit. Maria tamen
resurrectionis ignara non cessat lacry-
mas fundere, nesciens hanc esse Domini-
ci corporis gloriam, quam putabat iniu-
riam.* Hæc illè. Ex quibus habes, quod
non antea Dominum viderit: quon-
iam si vidisset, minimè fleuisset, nec
dixisset: *Tulerunt Dominum meum,*
& nescio vbi posuerunt eum; vt dix-
erat Petro, ac Ioanni. Ita hæc est
noua ratio, quod hæc apparitio fa-
cta Magdalene soli, præcessit illam,
quam narrat Mattheus in fine Euan-
gelij sui.

*Hæc cū vidisset, conuersa est retror-
sum, & vidit Iesum stantem, & non scie-
bat quia Iesus est.* Retrò aspexit Ma-
ria, vel vt ex impatienti amore hinc
inde prospiceret, vel quia splendo-
rem vultus Angelicæ vestis diu ferre
non posset, vel ex strepitu, ac gressi-
bus agnouit aliquem stare à tergo,
vel ambulare, vel quia cōspēctus An-
gelorum eam non satiabat; quia non
Angelos, sed Christum Angelorum
Dominū quarebat. Vel potius, quia,
vt testatur Chrysostomus, & Euthy-
mius, subito post eā apparente Chri-
sto, Angeli statim surrexerunt, & cū
tremore ei reuerentiam exhibuerunt:
quæ excitata est mulier, vt retrò cō-

uersa aspiceret. *Et vidit Iesum stantem:
& non sciebat quia Iesus est.* Semper
post resurrectionē stans Iesus est Do-
minus, quia resurgens ex mortuis: iā
non moritur, mors illi vltra non do-
minabitur. Et stantem vidit Stepha-
nus in cœlo; vt intelligamus eū auxi-
liatorem, & protectorem esse, & ad
nos tuendam paratam. Non est au-
tem cognitus à Maria: quia in manu
est glorificati se ipsum prodere cui-
cunque; & sub quacunque forma; &
habitu velit. Et interdum Deus, qui
nobis adest, se occultat, non ob al-
liud profecto, vt docet Bernardus,
quam vt ardentius queratur: requi-
situs, cum gaudio inueniatur: inuen-
tus, cum solitudine teneatur: re-
tentus, nunquam ampliùs dimittatur,
sed dicat cum Sponsa: *Inueni
quem diligit anima mea: tenui eum, nec
dimittam.*

*Dixit ei Iesus, Mulier, quid ploras?
quem queris?* Addit Dominus dicto
illi Angelorum, *Quid ploras?* quem
queris? id est, lacrymaris, quod ali-
quem queras, quem nō inuenias. Dic
ergo mihi, quis est ille, quē tāto mœ-
rore animi, & fetu queris? *Quid er-
go ploras? quem queris?* Quod est di-
cere, teste Augustino in prædicto ser-
mone: *Me iam viuente, pro quo mor-
tuo lacrymas fundis? aut me præsen-
te, quem queris?* Et Origenes in ho-
milija huius Evangelij (quanquā non
nulli viri deuoti non sine ratione illi
causa dubitent, an illi sit eiusmodi ho-
milija tribuenda) *Quid, inquit, ploras?
id est, Quid me tanto clamore vocas? La-
crymæ enim vocant ad se Deum.* Non est
autem Iesus locutus solita vocis reso-
nantia, ne protinus agnosceretur. Vi-
des hic sæpè Deum ita nobiscum age-
re, quasi nesciat quid apud nos aga-
tur, aut quasi à nobis absit; cū ta-
men non longè sit ab vnoquoque no-
strum, & res nostras meliùs quàm
nos ipsi notas, atque compertas ha-
beat. *illa existimās quia hortulanus es-
set.* Nimirum quia horti illius curā ha-
buit, in quo situm erat sepulcrum,
quæ nec vocem eius insolito modo
prolatam agnouit, quemadmodū nec
agnita fuit ab euntibus in Emmaus,

Semper post
resurrectionē
stans quare vi-
sus sit Domi-
nus.

Rom. 6.
Act. 7.

Deus cū se
interdum ab-
bis subtra-
hat, teste Ber-
nardo.

Bernard.

Cant. 3.

Aug. ibid.

Orig. 10. 2.

Lacrymaris
vlt.

Act. 17.

Luc. vlt.

Ioan. 21.

Variè for-
me, habitus-
que Christi à
mortuis resur-
citati, quib⁹
apparuit ami-
cis.

Matth. 13.

Vis amoris
in Magdale-
na erga Chri-
stum.

Orig. 10. 2.

Vnde Mag-
dalena ab eo
nomen suum
audiens, ag-
nouit Iesum.

Christi amor
in Magdale-
nam quātus.

neque à discipulis piscantibus ad ma-
re Galilææ, saltem in principio, do-
nec Ioannes dixit, Dominus est. Vi-
sus est Christus suscitatus nunc in spe-
cie peregrini, nunc in habitu merca-
toris, nunc in forma hortulani, & vt
peregrinus vixit in hoc mundo, vt
negotiator pretiosas comparas mer-
ces, hoc est, bonas margaritas, san-
guinem suum profudit; vt hortola-
nus verò suscitatus est, qui herbas, plā-
tasque animarum sacro Baptismi fon-
te irrigaret, & hortum Ecclesiæ ex-
coleret. *Dicit ei, Domine, si tu sustulisti
eum, dicito mihi vbi posuisti eum: & e-
go eum tollam.* Præ magnitudine amo-
ris dilectum non nominat, quem pu-
tat omnibus esse notum, vel existi-
mans eius horti illum esse custodem.
Non opus erat dicere, quem quære-
ret, cū id sibi ignotum esse nō pos-
set: ideo tantum querit, vt indicet lo-
cum, vbi Dominum reposuerit. Et re-
ctè Iesum interrogabat, si asportasset
corpus suum: quia re vera nemo alius
præter Iesum de sepulcro corpus e-
duxerat, & diuinitatis virtute imple-
uerat. Quod autem dixit: *Ego eū tol-
lam,* amoris sui vehemenciam patefacit.
Nam Origenes ait in homilia hu-
ius Euāgelij: *Ioseph timuit, & nō fuit
ausus tollere corpus tuū de cruce, nisi
de nocte, & nisi hoc peteret à Pilato:
Maria verò nocte nō prætolatur, nec
Pilatum reueretur, sed audacter pro-
mittit, dicens, Ego eum tollam.* Hoc
tanto amoris desiderio oblectatus Do-
minus, diutius se illi non putauit ce-
landum: idcirco voce nota, & fami-
liari eam blandè compellauit.

Dicit ei Iesus, Maria, Non solum igi-
tur nomine proprio, sed etiam sono
vocis propriæ, & accentu solito ip-
sam nominauit: alioqui ex solo pro-
prio nomine non cognouisset eum,
sed dixisset ei, *Vnde me nosti?* Vnde
constat, quod verba quæ prius dix-
erat, *Mariæ aut solito vocis sono non
protulit, aut si protulit, ad Mariam so-
lita eius resonantia non peruenit:* &
vt virosis modo acciderit, signum
fuit. *Dixit ergo, Maria,* quasi dice-
ret, *Recognosce eum, à quo agnos-
ceris.* Non se potuit Iesus continere

ampliùs, quin se amanti proderet, vt
olim Ioseph, cū se erga fratres vt
illis ignotum redderet, tandem amo-
re victus se præbuit manifestum, &
vt bonus pastor ouiculam suam vo-
cauit nominatim. Er verbo potissi-
mum se indicauit; alioquin et si præ-
sens existeret, nō agnosceretur tamen, nisi
verbo se aperiat suo. *Conuersa illa di-
xit ei, Rabbi!* (quod dicitur Magister.)
Hæc Mariæ conuersio indicat, quod
se pro inquieto suo affectu huc atque
illuc impellente, à Christi facie, quasi
hortulani vultum suum auertisset, &
ad Angelos faciem reflexisset: ideo
agnita voce magistri, & pastoris, ad
illum conuertitur protinus, & verbo
consueto salutat, siue nominat, Rab-
boni: quæ vox Syra est, pro Rabbi He-
breæ, & interpretatur magister meus.
Et plura verba profundere, ingens, ac
inopinata rei insperatæ læticia impe-
diuit: & verbo Christi omnes mœro-
ris nubes dissipatæ sunt in ea, & fons
lacrymarum tantarū arefactus. Et nō
tantum verbo se ad Christum couer-
tit, sed etiam facto, prouoluenis se in
genua, vt Christi pedes oscularetur.
Christus tamen dixit ei: *Noli me tange-
re, nondum enim ascendi ad Patrem meum.*
Quia apud Epiphanium heresi. 26. iu
Gnosticos, & hæresi. 80. siue postre-
ma contra Messalianos legitur dixisse
Mariæ Dominus, *Noli me tange-
re,* elicuerunt nonnulli matri suæ Ma-
riæ id dixisse, sed satis leui argumen-
to, quia etiam Magdalena ibidem vo-
catur Maria etiam à Christo: nec opus
est excusare dictum Epiphani, quasi
per obliuionem id locutus sit. Caput
B. Mariæ Magdalene in ciuitate fan-
cti Maximini asseruatur, in cuius frō-
te parū eminet carnis, quā dicunt Do-
minum digito tetigisse, cū eam à se
repulerit, tangere pedes, & eos adora-
re volentem. Quomodo autem cor-
ruerit Maria versus Christum, dubiū
est. Nam Caietanus apertè tradit, il-
lam in amplexus eius ruisse. Sed hoc
minimè est verisimile, qui tantæ erat
autoritatis, & maiestatis apud om-
nes, sed præcipue apud scēmas, vt
nunquam dum viueret, in amplexus
eius ruere sinat ausè: bene tamen per-

Gen. 42. 43.
44. 45.

Ioan. 10.

Rabboni
quid.

Quorūdam
ex Epiphanio
in firma con-
iectura.

B. Mariæ Ma-
gdalene fa-
crū caput v-
bi asseruatur.

Quomodo te-
tigit Mag-
dalena Chri-
stū à mortuis
resurgētem.
Caietan. in
Ioan. 11.

Luc. 7.

Matth. vlt.

Hier. ad Heb. q. 8. tomo. 3.

Greg. Nyss. orat. 2. de resurrect.

Aug. loco citato.

Euthym. ibidem.

Nonus paraphrastes. Duplex difficultas.

Luc. vlt.

Supra. 8.

Supra. 7.

Matth. 26.

Luc. 12.

Horum verborum: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, primus sensus.

Aff. 1.

misit eas ad osculum pedum procurrere, ut peccatricem, & Marias illas, quæ ibant ad annuntiandam discipulis resurrectionem: quod etiam egregie docet Hieronymus ad Hebidiam, & Gregorius Nyssenus oratione de resurrectione, & Augustinus sermone in vigilia Paschæ, & Euthymius hoc loco. Nonnus paraphrastes Ioannis scribit, Mariam Magdalenam voluisse dexteram tenere, & tangere vestem, & Christum dixisse: *Noli tangere tunicam meam.*

Porro hæc verba: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*, duplicem habent difficultatem: altera est de prohibitione tactus, cum paulo post à tribus Marijs permiserit teneri pedes suos, & adorari, Apostolos quoque eadem nocte ad tactum inuitauerit: *Palpate, & videte*, inquit, *quia spiritus carnis, & ossa non habet*, & Thomæ dixit: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in lacus meum.* Ut omittam, quod dum viueret, permiserit se tangi ab hemorroissa, & à peccatrice, & à Maria vntice pedum & capris, & à crucifigentibus. Secunda difficultas est circa rationem à Christo additam, *Nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Quia non satis constat quò tendat hæc ratio: tum quia cum tactus est à Marijs, & ab Apostolis, & præsertim à Thoma, nondum Dominus ad Patrem ascenderat; tum quia post ascensionem tactui locus non erat amplius; & tamen verba Christi in speciem insinuant, ipsum post ascensionem tangendum. Respondendum est, nonnullos egregios, illustresque sensus à Patribus huic loco tribui. Primus est quædam simplex expositio: *Noli me tangere, id est, Noli me, vel te tangendo detinere: quia vobis ero per quadraginta dies adhuc familiaris.* Nondum enim ascendi, id est, Nondum ascendo tam cito, ut tu putas (accipiendo præteritum pro præsentis, vel pro futuro) magna erit commoditas tangendi me: interim perge, nunc ad Apostolos meos; &

faustum hoc resurrectionis meæ annuntia Euangelium. Cum olim Maria ad pedes Iesu sederet, audiens verbum illius, reprehensa est à sorore eius Martha, quod eam non adiuuaret, verum defensa est à Domino dicente, quod meliorem partem elegeret: nunc autem eam à se repellit, ut confestim ad Apostolos pergat. Ne me, inquit, tangas, & te ipsam, & bonum tuum solum respicias; sed vade, annuntia fratribus meis gloriam meam, & ascensum ad Patrem: recordare fratrum tuorum, quando ingressa es potentias Domini. Vide quod necdum ascendi ad Patrem meum, dum vestram causam prius ago: quare vade & tu, & fac similiter: annuntia illis ut me videre velint, antequam recedam: nam me postea tanges. Ita olim Samaritana audito verbo Dei ex ore Christi, non immoratur cum Christo, sed currit ad annuntiandum suis ciuibus aduentum Messie.

Secunda expositio est Hieronymi ad Hebidiam; & Chrysostomi in Ioannem, Gregorij Nysseni, atque Augustini, prohibitam videlicet Magdalenam tangere, ob defectum fidei. Ait enim Hieronymus: *Noli me tangere, tibi enim nondum ascendi ad Patrem meum. Et est sensus: Quem mortuum quæris, viuentem tangere non mereris. Si me necdum putas ascendisse ad Patrem, sed hominum fraude sublatam, meo tactu indigna es.* Sic ille. Vbi ascenderis ad Patrem, & mei ipsius fidem, quod ego & Pater meus vnum sumus, tunc tanges. Addit Chrysostomus, quod Maria crederet Christum resurrexisse à mortuis ad communem vitam cum discipulis ducendam, ut antea, non ad vitam gloriosam, ideo voluisse eum familiariter tangere, ut prius quando vixit pedes, & caput. Sed repressa est, dicendo, *Noli me tangere; quasi vobiscum ut prius conuersaturum; nondum enim ascendo ad Patrem meum; per ascensionem immortalitatem intelligens.* Quod enim appaream modo in sensibili corpore, sicut prius ante passionem; hoc est, quia nondum ascendi

Luc. 10.

Ioan. 3.

Secundus sensus.

Hier. ad Heb. q. 5. sub finem, to. 3.

Chrysos. homilia. 85. in Ioan. 10. 3.

Greg. Nyss. orat. 2. de resurrect.

Aug. serm. 1. in vigilia Pascha, in ordine. 132. tom. 10.

Ioan. 10.

Chrysos. ibidem.

Mat. 26.

ad Pa-

III. sensus.

Amantium ingenium quod.

Matth. vlt.

Luc. vlt.

In Maria Dominum tangere prohibita, quid fuerit adumbratum.

Quartus sensus.

Luc. 24.

Ioan. 20.

Bern. serm. 28. super Cantica, circa medium.

Fidei virtutes ex Bernardo.

ad Patrem, quò possim prius vos instruere, & à vobis videri. Atque ex eiusmodi verbis maiorem cepit Maria consolationem, quam si permessa fuisset tangere: prohibet ergo quod minus est, & quod maius est, largitur. Tertia expositio est, Mariam non contentam Christum vidisse, & audisse, voluisse etiam tactus sensu certiore reddi, cum olim pedes Christi lauisset, vixissetque; Hæc est enim natura amantium, & ingenium hominum, ut cum incerti sint, ac dubij, non tantum visui, audituique non acquiescunt, sed etiam velint tangere: cuius rei gratia Christus, qui nouit figmentum nostrum, externam Sacramentorum signa quæ tangeremus, adhibuit, ut omnibus modis certi redderemur. Dicendo igitur, *Noli me tangere*, in primis videtur hortari ad fidem; quò repulsa à se, ac repressa ostendere plus fidei niteretur. Deinde nolebat eam impetu duci, sed consultam, & cum alijs comitatam accedere, ut in Matthæo dicitur, quod accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum: ostendens placere sibi plus amoris societate coniunctos, quam solitarios: idcirco se à multis tangi permisit, & non à sola: sicut discipulis duobus euntibus in rus confestim euauit, qui postea cum Apostolis congregatis versatus est diu. Tertio noluit illi gloriandi in alios ansam præbere, quasi sola tetigisset. Et in Maria adubrata est Gentilitas, quæ Christum nec visura erat, nec comprehensura, nisi post Christi ascensionem. Denique dixit, *Noli me tangere*, id est, *Noli sensu tactus amittere meritum fidei, neque velis bonum fidei tuæ infirmare per tactum, quo infirmitas Apostolorum erat confirmanda: ideo Apostolos, & Thomam ad palpandum videndumque inuitauit, quia nondum credebant.* Quod pulchre Bernardus super Cantica explicauit his verbis: *Noli me tangere (inquit) hoc est, dissuesce huic seducibili sensui, inmittere verbo; fidei assuesce: fides nescia falli, fides inuisibilia comprehendens, sensus penuriam non sentit. Denique transgreditur fines etiam rationis hu-*

*mana, natura vsus, experientia terminos. Quid interrogas oculum, ad quod non sufficit? Et manus quid explorare conatur quod supra ipsam est? Minus est quicquid ille, vel illa renuntiet. Sane fides pronuntiet de me, quæ maiestati nihil minuat. Disce id habere certius, id tutius sequi, quod illa suaserit. Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Quasi verò cum iam ascenderit, tunc tangi ab ea velit, aut possit. Et utique poterit, sed affectu, non manu; voto, non oculo; fide, non sensibus. Quid tu me (ait) modo tangere quæris, quæ sensu corporis gloriam æstimas resurrectionis? Non recordaris quomodo tempore adhuc meæ mortalitatis transfigurati ad horam morituri corporis gloriam oculi discipulorum sustinere nequiverunt? Ad huc quidem tuis sensibus gero morem, formam ingerendo seruilem, quam de consuetudine recognoscas. Caterum mirabilis facta est gloria mea ex te: confortata est, & non poteris ad eam. Differ ergo iudicium, suspende sententiam, & tæta rei definitiorem ne credas sensui, fidei reseruato. Illa dignius, illa diffiniet certius, quæ plenius comprehendet. Hæc ille. Augustinus quoque sermone in feria sexta Paschæ proposita difficultate quomodo eum tetigerit post ascensionem, quæ illo die cum tribus Marijs tetigit, subiungit: *Tangit Christum, qui credidit in Christum. Nam & illa mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur, apud se ipsam ait: Si tetigero solum bria vestimenti eius, salua ero. Fide tetigit, & sanitas subsequuta est quam presumpsit. Denique ut nos sciamus quid sit verè tangere, Dominus continuo dixit discipulis suis; Quis me tetigit? &c. Hæc ille. Nòdum ergo ascendi ad Patrem meum, à quo impetrabo Spiritum sanctum, & eius dona, quo tanquam Dei digito (sic enim vocat illum Scriptura, & Ecclesia, quæ canit: *Dextra Dei tu digitus*) nos tangit Christus, & nos eum tangere debemus; illoque ornati ad salutaria Sacramenta accedere, sed maxime ad Eucharistiã, in qua ipse Dominus tanquam in fibria vestis suæ tangitur. Et gustus ipse quidam tactus est, ut docet Philosophus: vnde & Spiritus sanctus in**

Christus quomodo tangendus, eodem autore.

Matth. 17.

Psal. 138.

August. serm. 1. in fer. 6. Pascha, & in ord. 152 initio ferè. tom. 10.

Christum qui tangat.

Luc. 8.

Quo nos Christus digito tangat, illumque tangere debemus.

Luc. 11.

Arist. lib. 2. de Partib. anim. c. 17.

Act. 2.

Forma linguæ apparuit, qua maximè lingua gustanda est dulcedo, atq; suavitas Christi.

Vade autem ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.

Magdalena Apostolorum apostola à se constituta.

Apostolos Dominus cur fratres suos appellauerit.

Ioan. 13. Infra 15.

Ecclesiastici 32. Rectoris officium, iuxta sapientem. Act. 1.

Mira Christi sapientia.

Paulo antè constituta fuerat ab Angelis Magdalena Apostolorum Apostola: confirmatur in eo munere ab ipso Christo: quemadmodum gratia ab Episcopo impetrata, solet à summo Pontifice confirmari. Fratres autem vocat suos Apostolos Dominus, tum vt veram naturam humanam se resumpsisse per resurrectionem ostendat, tum vt fiduciam ad se redeundi præbeat, tum denique, vt singularem suam erga nos charitatem detegat. Nam qui, dum mortalis erat, eos appellabat discipulos, & maiori amicos dignatione; cum iam immortalis, & gloriosus existat, maiori charitate eos fratres appellat, regni nimirum per triumphum mortis acquisiti coheredes. Instruens nos, ne exaltati, & maiorem dignitatis gradum adepti despiciamus inferiores, iuxta illud sapientis salutare consilium: Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic considera, & omni cura tua explicita recumbe, &c. Ascendo, inquit, de præsentem, nec tamen ascendit, nisi post quadraginta dies: verum ita locutus est, Ascendo, id est, ascendere volo. Quod ad longum tempus extendi potest, & vt amplius eorum mentes ad sublimia erigeret, & vt se non ad vitam priorem, quam cum eis ducebat, sed ad nobiliorem, ac diuinorem suscitatum confirmaret, nec putarent sibi cum illo esse conuersandum ea ratione qua ante mortem; vt vitam ageret in cælo, etsi ad tempus hic apud nos moratus sit. Ad hæc vt maiori cum veneratione, & attentione animum eius verbis intenderent: Porro vide diuinam sapientiam: dum mortalis cum hominibus versabatur, proponebat mortem suam, & resurrectionem: suscitatus ascensionem suam ad Patrem concionatur, in qua terminata est resurrectio: ac dum ascenderet, promisit Spiritum sanctum, vt habes

in Luca, ac in Actis. Cæterum cum ait, Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum, duplicem in Christo indicauit naturam: alteram diuinam, secundum quam ab æterno Pater, Verbi pater est, atque vnus, & eiusdem substantiæ cum eo; alteram humanam, secundum quam singulari quodam modo Deus ipse, Deus est humanitatis assumptæ, quæ vnionis hypostaticæ sibi cointam vinculo decorauit. Quare cum ipse talis esset, ac tantus, moriendo, ac resurgendo promeruit, effecitq; Deum patrem nostrum fieri per adoptionem; vt iam non alijs oculis nos respiciat, quam solet amantissimus pater dulcissimos filios suos. Præstitit etiam, vt Deus peculiari ratione Deus noster esset, non tantum creatione, redemptione, conseruatione, ac prouidentia communi omnibus, sed etiam singulari electione, & gratiæ suæ protectione, atq; cura, assistentiâq; Christi capitis, ac Dei nostri, qui nobiscum est omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi: quem vt Emmanuelem habemus.

Veni Maria Magdalene annuntians discipulis, Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi. Id est, verba Christi fideliter retulit Apostolis, vt eorum excueret ad videndum desiderium. Quod si prius non inuento Christi corpore, venit currens ad discipulos; quanto est verisimilius, Domino inuento, citato gressu peruenisse ad hæc tam fausta, & grata reuertenda? Et apparet quod Deus magnificat sua opera, & humiles, & abiectos perficere solet: nam eligere consuevit infirma mundi, vt confundat fortia. Quomodo acceptum fuerit hoc nuntium Magdalene à discipulis, non explicat Ioannes. Exposuit Marcus, dicens: Illa vadens nuntiauit his qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus. Et illi, audiens quia viueret, & visus esset ab ea, non crediderunt. Lugebant adhuc discipuli Christi mortem, ac fortè dolabant, quod primò mulieribus apparuisset, & non sibi, vt indicat Euthymius in Marcum. Porro Euangelistæ Marcus, & Ioannes dum hunc reditum

Luc. vlt. Act. 1.

Quid nobis per assumpti Filii Dei humanitatem contulerit.

Matth. vlt. Supra 1. Esa. 7.

Magdalene feruor.

1. Cor. 13.

Marc. vlt. Cur discipuli, quibus Magdalena nuntiauit se Dominum visisse, lugerent, & flerent. Euthym. c. 48. in Marcum.

Matth. vlt.

Mariæ Magdalene enarrant ad Apostolos, silentio premunt aliam apparitionem Domini Iesu ad mulieres factam in via, quæ tenuerunt pedes eius, & adorauerunt, vt solus docet Matthæus. Et ita non est verisimile, solam Mariam Magdalenam sine sodalibus suis hoc nuntium ad Apostolos attulisse: Cum enim viso Domino solitaria exiret de monumento, vt hoc Apostolis annuntiaret, consecuta est mulieres, quæ illam præcedebant, vel illæ sibi adiunctæ sunt per viam, & tunc illis apparuit Dominus, eiusq; pedes tenuerunt, &c. Postremo quod dicitur, Apostolos non credidisse: intellige pro maiori parte. Quia iam Petro apparuerat Dominus, & Ioannes spem aliquam ex his quæ viderat in monumento, concepit, vt ipse ait de se, & fortassis etiam iam beato apparuerat Iacobo, quædo mulieres iste discipulis visum ab eis Christum annuntiarunt. Itaque alij octo Apostoli, & septuaginta discipuli sunt hi, quos non credidisse refert Marcus. Quod autem illi non crediderint mulieribus tantum gaudium annuntiantibus; aut tarditati illorum dandum est, aut quia putabat eas deceptas, aut fieri posse vt asportatum esset corpus Iesu, sed consilio primorum Iudæo-

Vt verum sit, Apostolos Magdalene nuntiantem sibi Dominum visum, minime credidisse. Luc. vlt.

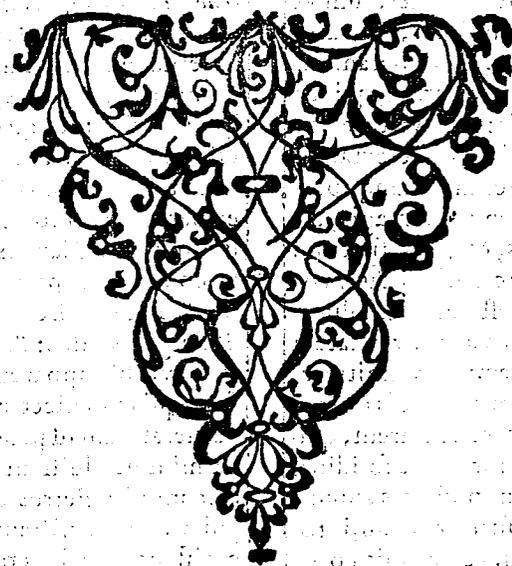
Ioan. 20.

Cur illi non crediderint.

rum; vt sic detegerentur, qui se profitebantur Christi discipulos, & ita agniti punirentur: & hoc fortassis metuentes Apostoli delitescabant, neq; facile credebant. Ad hæc cum audissent, à militibus asportatum dici corpus Iesu per discipulos, suspicari poterant, hanc in eos compositam calumniam, & ipsos quidem milites mandato Iudæorum corpus amouisse, vt intenderetur lis aduersus eos, qui noti erant pro discipulis Iesu, vt per hanc occasionem & ipsi raperentur ad necem, vel deterrerentur à nomine Iesu amplius nominando, & fugam, vel exilium arriperent. Sed Petrus, & Ioannes non tam cauti primò abierunt ad monumentum, postea se cum cæteris continebant, donec ad eos venit Iesus. Nemo igitur aut de tanto mysterio dubitet, aut acceptionis personarum vitium esse existimet apud Deum, quod quibusdam Dominus se videndum ostenderit, alijs vero minime: quia hæc summa cum sapientia, atque prouidentia facta esse constat à clementissimo illo, & nostri amantissimo redemptore, & gloriatore Iesu Christo Domino nostro; cui cum Patre, & Spiritu sancto sempiterna reddatur laus, honor, & imperium per infinita secula. Amen.

Matth. vlt.

Ioan. 20.

TRACTATUS XIII.

DE apparitione Domini Iesu facta ad mulieres in via, dū pergerent ad annuntian- dum discipulis Christi resurrectionem, in illa verba: Et ecce Iesus occurrit illis, dicens, A- uete. Illa autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus, Nolite timere: ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Ga- lileam: ibi me videbunt. Quae cum abiissent, ecce quidam de custodibus uenerunt in ciuitatem, & nū- tiauerunt Principibus Sacerdotum omnia quae fa- cta fuerant, &c. Matth. vlt. Adiunguntur etiam apparitiones Domini factae Petro, Iacobo, & Iosepho ab Arimathia.

Quo cōsilio Deus Domi- nica resurre- ctionis veri- tatem meri- diana vel lu- ce clariorem ipsa, varijs ta- men dubita- tionum tene- bris uelut ob- scurari, atq; offuscari sit- passus.

MERVM est illud tritum, & peruulgatum prouer- bium: Opposita iuxta se- posita, magis elucescunt: hinc artis pingendi scientes, dum ut quidam colores uindictiores, & gratio- res eminare possint, dant operam, ni- grum propē adhibere curant, qui sua- quam habet deprimendi uirtute cæ- teros exurgere facit, atque extare. Quando quaestiones in utramq; par- tem agitantur, splendet magis, at- que emicat ueritas, & in cōspectum se prodit. In hunc sanē modum uo- luit Deus tam necessariam, & saluam resurrectionis Christi ueritatem diu agitari, & ad tempus permittere, ut homines illā multis modis obscuro- rare atque extinguere tentarent, quo- eo esset nobis certior, atque solidior. Hinc est, quod dum mulieres annun- tiant Apostolis resurrectionem, inte- rim milites seducti, & pecunia corru- pti mendacium pro ueritate tale pro- ferunt, atque in vulgus spargunt, ut tamen seipsum statim prodant, veri-

tasq; ea ratione magis inclaruerit re- surrectionis. Ait igitur Matthæus: Et ecce Iesus occurrit illis. Græca lectio hoc expressius dicit: Et dum ibant ut renuntiarent discipulis eius, ecce Iesus occurrit illis dicens, Auete. Vbi primum obseruandum est, hunc reditum mu- lierum ad Apostolos, nō fuisse illum ipsum primum, quando ab Angelis uisus missus sunt ad adferendum nun- tium resurrectionis discipulis. Quod ex narratione aliorum Euangelistarū fit liquidum. Nam ex Luca, & Ioan- ne constat illas peruenisse ad discipu- los, & renuntiasse corpus sublatum, & Angelos uisos: & tamen de Chri- sto in uia sibi apparente nihil locuta- sunt, quia uidelicet nondum illis ap- paruerat: nam id proculdubio scēmi- nae minimē siluissent. Adhæc cum ea- rum monitu Petrus & Ioannes ad sepulcrum cucurrissent, & uera esse cō- perissent, quæ sibi erant renūtiata, ac discessissent, remansit sola Maria Ma- gdalena: quæ cū esset solitaria, primū uidit Angelos, & deinde Dñm, ac sta-

De quo redi- tu mulierum ad Apostolos annuntiandæ resurrectio- nis Christi gratia nō sit sermo hoc lo- co Matth. vl- tino.

Ioan. 20.

Marc. vlt.

tim ab eo destinata est, ut renuntiaret Apostolis resurrectionis ueritatem. Hæc autem apparitio dicitur prima à B. Marco, cum ait: Surgens autem Ie- sus mane prima Sabbati, apparuit primo Mariae Magdalene: quam apparitionem si prima extitit, opus fuit præ- cedere hanc factam mulieribus in uia à Domino, in qua etiam mulieres ad Apostolos destinauit: alioquin illa non esset prima, sed secunda potius. Matthæus igitur extrema tacitis medijs coniungit: tacet enim reditū mu- lierum ad discipulos, & aduentum Pe- tri, & Ioannis ad monumentum, eo- rumq; reditum ad semetipsos; præ- mittit quoque apparitionē in spe- cie hortulani factam Mariæ: atq; his omnibus omiſsis, saltat ad regressum mulierum, quo Maria Magdalena uer- ba etiam, quæ audierat Iesu renuntia- tura ibat ad Apostolos: nam dū Ma- ria exisset solitaria de monumento, confestim aliae mulieres sanctæ se il- li adiunxerunt, uel ipsa eas præcurrē- tes, & cum Petro, & Ioanne disceden- tes consecuta est. Cum autem illæ iū- ctæ pergerent, ecce iterum Dominus in uia illis apparuit, ut hîc ait Mat- thæus. Nec mirandum est, Matthæum suppressis medijs extrema enarrando coniunxisse. Nam similia quoque fe- cisse Marcus comperitur, qui descri- pta prima apparitione Iesu facta Ma- riæ, & altera facta euntibus in Em- maus, transijt ad extremam, & nouis- simam factam in die Ascensionis, ubi habet: Nouissime autem recumben- tibus illis undecim, apparuit illis Ie- sus: qui tamen silentio supprimit ap- paritionem hanc factam mulieribus euntibus ad Apostolos, & illam sub- uesperam eiusdem diei factam omni- bus Apostolis, eam quoque, quæ post octo dies præfente Thoma facta est, & aliam ad mare Tyberiadis, & in monte Thabor discipulis exhibitam: nam de his omnibus uerbum nullum apud Marcum. Quid dicam de Luca, qui omiſsis apparitionibus omnibus ad mulieres factis, quemadmodum etiam Paulus facit in epistola ad Co- rinthios, tantum percenset uisionem discipulis euntibus in castellum ostē-

Euangelistas rebus quæ in- teriacet, præ- termiſsis se- pe extrema enarrando cō- iungere, qui- bus hæc exem- plis perſi- cum atque manifestum.

Ioan. 20.

Infra 21.

1. Cor. 15.

Ibidem.

Luc. vlt. & seqq.

ſam, & illam, quæ eodem die ad de- cem facta est Apostolos, & statim ad nouissimam in die Ascensionis ex- hibitam saltat, præteritis nonnullis, nimirum facta apud Apostolos Tho- ma præfente, & altera ad mare Ty- beriadis, & alia in monte Galilææ. Non abſimili ratione Ioannes, descri- pta uisione facta Mariæ, & illa facta decem discipulis in die Resurrectio- nis sine Thoma, & altera post octo dies ad eodē cum Thoma, postre- mam recenset illam, quæ facta est ad mare Tyberiadis; tacet autem hanc mulieribus in uia factam, & alteram discipulis duobus, qui pergebant Emmaus, & factam Petro, ac Iacobo primo die; omittit etiam illam in monte Thabor, & alteram in die Af- censionis. Et hæc de Euangelistis. Paulus quoque omiſsis his, quæ factæ sunt ad mulieres, & ad euntes in Em- maus, & ad mare Tyberiadis, tan- tum commemorat uisiones Petro, & Iacobo, & Apostolis undecim, & plusquam quingentis fratribus, & iterum Apostolis in die Ascensionis exhibitas, & nouissime eam quæ sibi tanquam abortiuo facta est.

His ut ueris, & omni acceptione dignis, positis, constitutisque, quia non est vni datum omnia scribere, iam uerba textus expendamus. Dum ergo mulieres pergerent ad nuntiandum, ecce occurrit illis Iesus, dicens, Auete. In propria quidem specie Dominus apparuit, & consueto uocis sono eas salutauit, ut omni dubio amoto, & absque uilla hæſitatione Iesum esse co- gnoscere, possentque tuto adora- re eum. Et quæ ante omnes diluculo surrexerant, ante omnes uident Do- minum, & hanc sui studij, ac festina- tionis mercedem referunt; quasi Do- minus diceret: Qui mane uigilaue- rint ad me, inuenient me. Cum e- tiam ex obedientia pergerent Chri- stum annūtiare discipulis, ipsum in- tueri promeruerunt. In quo ostēsum nobis esse uoluit, eos, qui ex obedi- entia prædicandi munere perfunguntur, & uerbum Dei alijs annuntiant, di- gnos existere, qui ueritates ipsas, quas annuntiant, altius intelligant, ac

Ibidem.

Ioan. 20.

1. Cor. 15.

His mulier- bus cur in sua specie & for- ma Christus apparuerit, (sonusq; uocis consueto eas salutauerit.)

Prou. 8.

Meitū obe- dientia.

veluti eas cernant, quò fortius efficaciusq; eas annuntiando, alijs imprimere valeant. Profecto sanctæ illæ formæ nihil minus sperabant, quam hunc Domini Iesu occursum, cù Angelus dixisset, ipsum in Galilæa spectandum: nihilominus tamen pro sua charitate Christ° eis occurrit, & prior illas salutatur, quò eas in annuntiando redderet confirmatiores. Ita pleriq; nobis, dum in futura vita perfecta visio Christi promittitur, interim tamè hic in fide, & charitate ambulantijs Deus minimè deest, & Christus, qui per fidè habitat in cordibus nostris. Et vt scribit Rabanus: *Per hoc ostendit se omnibus iter virtutum inchoantibus, vt ad salutem perpetuam peruenire queamus, adiuuando occurrere.* Sic ille. Nemo nescit filio à regione longinqua redeunti patrem occurrisse opis gratia ferendæ. Dixit autem illis Auete, siue vt Græcè habetur *χαίρει*, quòd est, gaudete, saluete, valete, & plaudite. Euthymius inquit, *Gaudere eas tribuit, quæ ob veterem inobedientiam condemnatae erant ad habendum merorem.* Gregorius Nyssenus oratione de Resurrectione: *Saluete, ait. Etenim oportebat primum muliebrem sexum, & ab Angelo bonum resurrectionis accipere nuntium, & Dominum videre, & primam ab eo vocem audire, Saluete, quoniã mulier quoque prima audierat fraudem serpentis, & contra præceptum viderat ligni interdicti fructum, & pœna tristitia, ac doloris condemnata fuerat. Quapropter etiã adorare seruator, & pedes apprehendere, & contrectare permittebat, vt ijs qua prima descuerant, & alienata erant ab eo: & discipulis gaudium annuntiare iubebat, cù mulierem, qua tristitia ministra Adamo fuerat, gaudij nuntiam viris esse vellet, contrarijs cõtraria curans.* Hactenus ille, accipiens saluete pro gaudete. Et rectè post Mariam Deiparã, cui dictum est: *Aue gratia plena:* iam etiam mulieres primæ merentur audire, aucte, vel gaudete, vt maledictũ Euæ mulieris, cui dictum erat, *In dolore paries filios,* solueretur in mulieribus gaudio eis denuntiato. Auete ergo, quia omne bonum quod auere potestis, per resurrectionẽ vobis por-

rigitur. Saluete, quæ salutem corporis, & animæ per meam resurrectionem consecuta estis. Valete, quæ vt semper valeatis animo, & corpore, per resurrectionẽ meam adipiscimini. Et quoniam hæc ampla sunt seges & materies gaudij spiritualis quod nunquã tollitur, merito ait, gaudete.

Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Ex verbis Magdalene intelligentes vulgati, & solito more non esse amplexandũ, vel contrectandum, accesserunt fide ad se accedentem: quia credere oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. *Tenuerunt pedes eius.* Qui eorum corda suspensa tenebat. Et tenuerunt ad osculum adorationis, vt scilicet vestigia vulnerum passionis, quæ in pedibus apparebant, oscularentur, vt gratas se beneficio mortis Christi ostenderent. Et tunc non repulit à tactu eas, vt supra Magdalenam, quia moderatè, & cum alijs, & plenæ fide per charitatem operante tetigerunt. Nam si des hæc charitati cõiuncta, manus est spiritualis, quam si extēderimus, iam reuera Christũ tangimus, & tenemus. Permisit etiam se tangi, vt cognoscerent Christi corpus non esse phantasma, sed verum, & solidũ, vt ait Chrysostomus, addens: Fortassis aliquis vestrum vellet & secundũ illas effici mulier, & pedes detinere Iesu. Potestis & nunc quicunq; vultis, non manus, & pedes detinere, sed & caput detinere sacrum illud terribilibus potentibus mysterijs pura cõscietia. Hæc ille. Accede ergo tu ad Christũ fide, tene charitate, adora cultu patrie Christum in Eucharistia, & sic eris mulieres imitatus.

Tunc ait illis Iesus, Nolite timere: ite, nuntiate fratribus meis, vt cant in Galilæam, ibi me videbunt. Est dilectum Iesum tenuissent, & adorassent, tamen quia à morte excitatus apparebat illis, eum timebant: ideo timorem pellit, & cõsolationem infundit, non tantũ verbo, vt Angeli, sed intus ex corde timorem pellendo: quoniam ipse dixit, & facta sunt: sicut cum inquit, Auete, vel gaudete,

Mulierũ modestia, & in Christum reuerentia. Heb. 11.

Mulieres cur tenuerint pedes Domini suscitati.

His quare Christus non dixit, Nolite me tangere, vt cum Magdalena fecerat.

Chrysostomus.

Cur dixit eis: Nolite timere.

Psal. 148.

Christi munificentia.

Ephes. 3.

Rabanus in Matth.

Luc. 15.

Euthym. in cap. Matt. 28.

Gen. 3.

Greg. Nyss. orat. 2. De resurr. sub initium.

Gen. 3. Supra 2.

Luc. 1.

Gen. 3.

Quid est illud, Auete.

Quare Apostolos Christus fratres appeller. Matth. vlt.

Cur Matthæus ipse solus curestum sepulcri ad Principes Sacerdotum accessus meminert.

Quando illi accesserint ad Principes Sacerdotum, & cur nõ ante.

Cur illi uenisse in ciuitate dicuntur.

Qui nam ex illis accesserint ad Principes Sacerdotum.

gaudium illis singulare contulit. Adiungensq; Ite, nuntiate fratribus meis vt eant in Galilæam, confirmauit illo verbo Angelos fuisse suos qui prius illis apparuerant, & qui eadem præceperant. Et fratres dignatur appellare, quos olim vocabat discipulos; ne putes accidisse quod philosophi autumant, dirimi amicitias, cum ex altera parte maioris fiat fortunæ accessio. Modò autem Christo data erat omnis potestas in cœlo, & in terra. De Galilæa sæpe dictum est: & hic esset adiungendum, quomodo Maria Magdalene discipulis annuntiauerit verba Iesu, vt docent Marcus, & Ioãnes, & quomodo discipuli fidem nõ præstiterint: sed hæc expediuimus superiori tractatu. Sequitur in Matthæo: *Quæ cum abijissent, ecce quidã de custodibus venerunt in ciuitatem, & nuntiauerunt Principibus sacerdotum omnia qua facta fuerant.* Solus Matthæus, qui mentionem fecerat custodiæ adhibitæ, necessariò narrare debuit quid sit de custodibus factũ: in qua narratione alterum suscitati Christi profertur testimonium: quod ab inimicis exhibitum solidius est, quanquam illud Iudæi stultè, ac ridicule corrumpere tetauerint. Videntur custodes toto illo tẽpore, quo apparuerunt Angeli mulieribus, & venerunt Apostoli ad momentum, & redierunt, aut perterriti, ac veluti semimortui iacuisse, ita vt non nisi post reditum secũdum mulierum ad Apostolos uenerint ad Principes Sacerdotum. Deinde nota, uenisse in ciuitatem: quia sepulcrum erat extra eam non longè à mote Caluario, vbi fuerat crucifixus. Nota præterea uerbum illud, *Quidã de custodibus:* non enim omnes ausi sunt ad Principes Sacerdotum venire, partim timore, partim pudore suffusi. Vel quidã ex eis, hoc est, insigniores, & aliorum veluti capita uenerunt tantũ annuntiare omnia, quæ facta fuerant, hoc est, terræmotum, Angeli in terribili aspectu apparitionem, lapidis reuolutionem, aduentum mulierum, & ingressum earum in monumentum, corporis Christi absentiam, linteami-

numq; ac sudarij in sepulcro derelictionem. Et ita velint nolint custodes testes ac prædicatores ueritatis resurrectionis Christi efficiuntur. Veritas enim diuulgata ab aduersarijs, qui Christi gloriam denigrare volebant, clariùs per illos splēdescit. Idem accidit fratribus Ioseph, qui eũ Ismaëlitis, ne regnaret super eos, vendiderunt: uerũ ea via excellētius regnauit: quia non est sapientia, nõ est prudentia, non est consilium contra Dominum. *Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, Dicentes, Dicite, Quia discipuli eius nocte uenerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus.* Dicam quid Nicodemus in Euãgelio suo circa hoc recenseat: quia non solum nõ repugnat, sed etiã illustrat magis ueritatem Euangelicã. Ait enim Iudæos indignatos fuisse contra Ioseph, qui petierat corpus Iesu à Pilato ad sepeliendum: ipsumq; Ioseph comprehendisse. & in cubiculo obsignato clauis sine fenestra dimisisse, donec tráfiret Sabbathum: quo tráfacto cõuenerunt Annas, & Caiphæ, vt morte plecterent Ioseph: at eum ibi nõ inuenerunt. Quibus perturbatis, adfunt custodes annuntiantes terræmotum, & Christi resurrectionem. Quibus cum illi credere nollent, dixerunt custodes: *Date ergo nobis Ioseph, quem in cubiculo custodistis, & nos dabimus uobis Iesum, quem in sepulcro custodiuius.* Iudæi responderunt, *Ioseph nos dabimus, date nobis Iesum.* Ioseph autem in ciuitate sua Arimathæa est. Responderunt milites, dicentes: *Si Ioseph in Arimathæa est, & Iesus in Galilæa est, sicut audiuius ab Angelo dicente mulieribus.* Tunc dederunt pecuniam copiosam, vt fingeret mendacium de corpore Iesu furto sublato à discipulis cum ipsi dormirent. Rogati cur non apprehendissent mulieres, dixerunt: *Nescimus, & nos ut mortui facti sumus præ timore Angeli.* Hæc ibi referuntur: quæ Anselmus tanquam uera in libro De passione prope finem proponit. Sed iam expēde illud, Principes Sacerdotum cum senioribus consilium inijsse, vt intel-

Christi potētia.

Gen. 37. Infra 41.

Prou. 21.

Nicodemi Euangeliũ.

Matth. 27.

Infra 28.

Anselm.

Malum consilium, consiliorum pessimum.

Iudæos Dominice resurrectionis veritate obscurare molientes, hodie qui imitentur.

Pecuniarum vis quanta.

Virg. 3. Aeneid. prope initium. Ecclesiastes 10.

Inuidia, & ambitionis, & avaritiae potestas.

Chrysost.

Matth. 26. Sacerdotum, Scribarum, & Phariseorum sacrilega pecuniarum temeraria applicatio.

ligas, eos, qui prudentia, & rerum experientia atque autoritate apud populum vigeant, in tam stultam, & mendacem amentiam incidisse, quae in ipsorum capita reciderit. Quia, ut habet proverbum, malum consilium, consiliorum pessimum. Veritatem, atque adeo Christum vivum sepelire cogitabant: sed techna detecta, confusi sunt, ac pudefacti. Vae advocatis, qui vias, & rationes excogitant, quomodo aut falsis testibus, aut corruptis instrumentis, aut perperam detortis legibus veritatem perspicuam celare possint: multosque, heredes, & successores horum Iudaeorum habet mundus, qui in hoc sunt ingeniosi, & sagaces, ut veritatem sepelire, & obscurare erubescant. Dederunt ergo copiosam pecuniam militibus (sive ut Graeca habent, ἀργύρια μισθὰ, id est, argenteos multos. Est enim nomen substantivum Graecis argenteus, non adiectivum) quod tantam, & iam confessam veritatem obregerent, & abnegarent. Vide etiam pecuniarum vim, & efficaciam, & quantum sit ponderis apud milites.

Sed quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?

Et Salomon, Pecunia obediunt omnia. Armatus pecunijs proditur Antichristus veterus, ut cito obrineat a sectatoribus suis fidem. Agnosce hoc loco ex Sacerdotibus, quantum malum sit invidentia alieni nominis, & proprii nominis gloria: & ex militibus accipe quam late potens, ac patens malum sit avaritia, cum per haec utriusque veritatem certo agnitam in tam apertum, & improbabile converterint mendacium. Nec mirandum, ait Chryso-stomus, si pecuniarum milites superarunt, quae apud discipulum tantam ostenderunt virtutem, ut redderent eum magistrum sui proditorem. Vide quomodo in quos usus pecuniam sacram expenderunt boni illi Sacerdotes, atque seniores: prius proditorem a discipulo pretio redemerunt; deinde sub mercede conduxerunt Pilati cohortem, ut eum comprehenderent. Tertio pecunia numerata custodes monumento apposuerunt. Postremo ut dignum esset patella operculum, copiosa pecunia men-

dacium a custodibus compararunt. Pulchre in haec verba scribit Hieronymus: Custodes miraculum confitentur, ad verbum conciti redeunt: nuntiant Principibus, Sacerdotibus quae viderint, quae facta conspexerint. Illi qui debuerunt converti ad penitentiam, & Iesum querere resurgentem, perseverant in malitia, & pecuniam quae ad usus templi data fuerat, vertunt in redemptionem mendacii, sicut antea triginta argenteos dederant Iudaeo proditori. Omnes igitur qui stipem templi, & his quae conferuntur ad usus Ecclesiae, abutuntur in alijs rebus, quibus suam expleant voluntatem; similes sunt Scribarum, & Sacerdotum redimentium mendacium, & Saluatoris sanguinem. Et Hilarius: Emitur verò, inquit, a custodibus, qui omnia haec viderant, argenteo resurrectionis silentium, & mendacium furti, honore scilicet seculi, & cupiditate: quia in pecunia honor eius est Christi gloria denegatur. Haec illi Patres egregie.

Dicite (inquiunt) quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. O stulta infania, o caecitas insignis, o furile commentum: dormientem testes adhibes? Si dormierunt, quomodo furtum viderunt? Si non viderunt, quomodo testes esse possunt? Quod etiam fures viderunt, quomodo non eos decernerunt? Vere dictum est: Mentita est iniquitas sibi: & proverbium recte admonet: Oportet mentem memorem esse. Chryso-stomus recte hoc loco contra Iudaeos philosophatur: Verè formam mendacii habebat quod dicebant: qualiter enim furarentur homines discipuli pauperes, & idiotae, nec apparere audentes? Si enim Christum adhuc vivum videntes fugerunt, qualiter eo mortuo non timuerunt tot militum multitudinem? Nunquid ostium sepulcri poterat evertere? Lapis eminebat magnus, multis indigens manibus. Nunquid etiam non erat sigillum super impositum? Propter quid autem non furati sunt prima nocte, quando nullus sepulcro affuit? Sabbato enim petiunt a Pilato custodiam, &c. Quare non persuasibilia sunt, quae de furto dicta sunt. Unde per quae resurrectionem obumbrare conantur, per haec eam faciunt clarere. Dicentes enim quod:

Hierony. in Matth. 10. mo 9.

Similes Scribarum, & Phariseorum qui teste Hieronymo.

Hilar. can. ult. in Matthaeum in fine.

Iudaeorum mira infania, caecitas, nequitia.

Psal. 26. Proverbium.

Chryso-stomus adversus Iudaeos.

Matth. 26.

Quam ridicula excusatio Iudaeorum ista: Dicite quia dormientibus nobis, nocte discipuli eius sustulerunt corpus Iesu.

IOH. 19.

Qui poterint custodes furto sublatum Domini corpus asserere citra mentem sui ab eodem mendacii convincendi. Magni Athanasii de abscisso Arsenij lectoris sui brachio calumniae confutatio.

Matth. 28.

Quam stulta Iudaeorum atque ridicula excusatio militum apud Praesidem, de corpore Christi, ut aiebant, sublato.

discipuli furati sunt, confitentur non esse corpus in sepulcro: furtum autem ostendit esse mendax custodia militum, & discipulorum paucorum. Haec ille.

Sed rursus urgeamus eos: Si dormiebant, quomodo valuerunt tantum saxum ab ostio monumenti amovere sine illorum excitatione? Item si dormiebant, quomodo potuerunt scire quod discipuli eius magis quam alij homines corpus eius asportarunt? nunquid more leporum apertis oculis dormire didicerant? Adhaec spoliatores sepulcrorum consueverunt furari vestes, & linteamina relicta cadavere; novum autem est, & inauditum, asportare cadaver ommissis vestibus. Adde, si corpus voluissent asportare, nulla praesertim suberat causa cur relinquerent linteamina, quae vnguentis myrrhae, & aloes coagulata, & inuiscata erant corpori. Praeterea ad hoc multa temporis mora opus erat, quam tamē horrere solent fures, & latrones. Nam ad plicandum sudarium, & extendenda linteamina, minimè bre-

ve tempus sufficiebat. Sed quomodo custodes non sunt veriti dicere ipsum furto sublatum, & non metuebant ne vivus se solito more offerret omnium oculis, ut ita apertissimi mendacii convincantur? Ut fecisse legimus Athanasium, cui cum obijceretur quod Arsenij lectoris sui brachium praecidisset, ipse Arsenius coram omnibus utroque brachio incolumi praeditus apparuit. Sed hoc illi non timuerunt, vel quod audissent, Angelos eius resurrectionem nuntiasse, non tamē viderant custodes eum resurrexisse, intelligentes proinde eum non ad cominam, sed ad novam vitam surrexisse, in qua solito more cum hominibus non converteretur: vel sanè didicerant Angelum dixisse illi ad discipulis videndum in Galilaea, & ideo sperabant, si talis sermo divulgaretur, aut illum negare, aut persuadere Iudaeis illum non fuisse verum Iesum, sed quempiam alium illi persimilem Galilaeis discipulis obtrusum. Et si hoc auditum fuerit a praeside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. Id est, Nos persuadebimus ei res ita esse gestas, & placabimus, ne quid supplicij sumat de vobis. Sed respō-

dere debebat custodes, nisi eos pecuniarum amor, & studium obcaecasset, Persuadebitis quidem ei, ut qui facile potest falli: nam si esset stabilis, nequaquam ei persuaderetis. Quomodo securos nos facietis, cum nos ipsos negligentiae accusaverimus, quod perdidit, ac profunde obdormivimus? Quomodo etiam si nos interroget, qui sciamus sublatum fuisse corpus, cum fateamur nos dormivisse? Qua ratione praesidi suadebitis ne nos reprehendat? Responderunt seniores, Optime praesertim milites dicitis: sed quoniam nec in Romani imperij bonum, neque in nostram rem facit, hunc Iesum pro suscitato haberi, ne plebs eum sequatur, ne imperio Romano rebellet, quidlibet vel stolidum potius mentiri oportet, quam rediuvum fateri. Et ideo praesens vestro mendacio congaudens non habebit cur vos reprehendat. Sed quid putamus praesidem postea respondisse Iudaeis, nisi quod acerbè eas reprehederet, quod imponere sibi vellent, & sic dicere suscitatum illum, ut ipsi aliena invidia crescerent, & populo ducem ostenderent? Quare nisi res sopiatur, eos pro reis se habiturum, qui populum in officio continere possent, ministros autem suos excusatos habiturum. Quod si rescierit eos pecuniarum securos, aut alia fraude resurrectionis testes esse, ultorem eorum fore. Adhaec si Pilato dicerent, Christum suscitatum a mortuis, suspicari potuisset milites corruptos, vel ab amicis Iesu, vel a rerum novarum cupidis: quanquam & res novas optare Pilatus poterat, ut haberet unde Iudaeos expilaret: nec Pilatus facile erat crediturus, ne leuè se ostenderet. Cyrillus Ierosolym. illud explicans: Et si hoc auditum fuerit a praeside, nos suadebimus ei: Illis quidem, inquit, militibus persuasistis, orbi autem terrarum non persuasistis. Et statim interrogat. Quare sicut Petro de custodia exiit, condemnati sunt custodes, sic etiam qui Iesum custodiebant, non sunt condemnati? Sed illi quidem ab Herode mulctati sunt, & ignorantia facti nullam defensionem reperiebant; isti autem scientes veritatem, & ipsam occultantes propter argenteum, a principibus Sacerdotum servati sunt. Haec ille. Sequitur in textu:

Quid illi impostores forsitan audierint a Pilato.

Cyrillus Ierosolym. catech. 4. a. liquanto ante medium.

Act. 12. Cur potius Petri, & carceris tandem excusatis custodes, quam Domini servati sunt? dederint.

Et divulgatum est verbum istud apud Iudeos, usque in hodiernum diem. Obtinuit igitur men lacium inter Iudeos, qui eius erant amatores, & diligebat magis tenebras, quam lucem. Verbum vero divulgatum fuit, Christum furto discipulorum sublatum de monumento: quasi potuerint corpus eius inuita custodia asportare, aut asportatum viuificare. Sed profecto Iesus Gentiles resurrectionis sue habere noluit testes, & tales qui facile redempti pecunia viderentur, aut certe ne aliquibus luffisse videri possent, ac discipulis, & Principibus illuffisse. Praterea tardiores homines ad credendum volebat, neq; illos festinare in testimonio ferendo, antequam Spiritus sanctus daretur, ne si cum suis cito venirent, cito recederet. Item noluit nos venire in gregem, antequam grex ille esset confirmatus, & Spiritu sancto edoctus, quo posset ipse nos transformare, potius quam ille in mores degeneraret nostros. Hinc voluit electos suos prius impugnari, vt ex eo penderemus. Cogitauit has etiam neccere moras ex militum mendacio, ex principum taciturnitate, & cautela, ex testibus suis: qui erat vel mulieres, quae minus idoneae ad testandum per leges habebantur, vel discipuli, qui quonia cupere viderentur Christi resurrectione, aut nimis cito credidisse, aut mentiros se quoque esse videri potuissent, vt sic non tam cito crederetur surrexisse. At vbi Spiritus sanctus datus est, tunc etiam persecutores sui in testes facti sunt: & postquam plusquam quingentis fratribus (teste Apostolo) visus est, & non omnibus, sed testibus praordinatis a Deo apparere voluit: quia scilicet hominum testimonio Deus non indiget, neque ad ferendum, neque ad dammandum, alia, quam propria cuiuspiam vretur conscientia.

Diulgatum est ergo verbum hoc, & fama de corpore furto sublato sparsa est, vt omnino futiles testes haberentur resurrectionis, quo fides nostra non esset posita in sapientia hominum, sed in virtute Dei, & cum suspensa haberentur omnia, diuina tamen virtus, & inspiratio homines ad

crucifixum, & suscitatum trahens negari non posset. Sed quid cogitarunt tunc Principes Sacerdotum, & Seniores? nuquid aliquis extimuit eorum, ac inquit: Quid scimus an hic sit Messias, quo interfecto ciuitas, & templum sint vastanda, teste Daniele? an hic sit ille, de quo Esaias: *Quasi absconditus vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum: Et, Nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum.* Et ideo ipse iustificat suos, ceteros in dispersionem abire facit, de qua Zacharias. Quid ite ipsi Principes postquam per multos dies nihil de resurrectione audierunt, suspicari sunt? an putarunt sese a militibus deceptos, & crediderunt ab eis Domini Iesu corpus discipulis fuisse veditum, & postea etiam ab ipsis Principibus artificiose pecuniam extorxisse? Nam ante quinquagesimum diem de Christi resurrectione nihil publice praedicatum fuit, sed fama erat eu a discipulis sublatum. Voluit Dns vt hoc post quinquaginta dies maiori Spiritu fide resurrectionis efficeret. Et ait Matthaeus. *Vsq; in hodiernum diem;* quae tamen constat post duodecimum annum scripsisse a Christi ascensione, vt quida opinantur, vel octauo anno, vt testatur Theophylact. Ac vide ingenium Principum, qui populum mendacijs alere, ac retinere consueuerunt.

Dices; Cur Principes fidem non habuerunt militibus, sed potius eos mendacijs ministros facere curauerunt? Respondeamus, Principes Sacerdotum animos militum tentasse, vt si viderent eos accepta pecunia paratos mentiri, non eis crederent, sed putaret eos pecunia corruptos credere ipsum surrexisse, aut corpus vedidisse discipulis crederent. Si autem constanter affirmarent se suscitatum credere, nec vlla pecunia adducerentur ad mentidum; tunc eos deterrere, quod Romano imperio non expediret credere ipsum suscitatum; ac proinde poterant cominari se illos fraudata custodia accusaturos. Nunc autem data pecunia dissipant famam, quae nec ipsis esset dedecori, nec imperio periculosam dicitur potuerant venisse

Dan. 9. Esa. 53.

Ibidem.

Zachar 13 & Matth. 26.

Theophylact. in. c. 1. Matthaei. initio. Cur Principes Sacerdotum fide non habuerint militibus, quia potius eos subornarunt.

discipulos, & ipsis dormientibus furatos esse corpus Iesu, & quod id ipsi vel ab alijs acceperint; vel strepitu experfacti non potuerint corpus recipere, cum pars discipulorum sese ipsis opponeret, pars altera corpus asportaret. Sed qua causa quaso, discipuli vellent corpus eius auferre? an vt se ipsos vltro deciperent? an vt alios in suam ipforum ruinam traherent? Nam quis crediturus esset, si non vidisset rediuuum, quae certissime noverat mortuum, nisi in discipulis virtus illius viuientis reluceret? Sed volebant, dicitur, corpus furari, quia ab ipso acceperant potestatem mortuos suscitandi, & ita eu volebant a mortuis suscitare. Verum equidem si talis ex illo in eis potestas supererat, & non erat cum ipso extincta; magnus erat, & dignus, qui pro Messia reciperetur. Dicunt Iudaei; Nos libenter recepissimus eum tanquam Messiam, nisi se fecisset aequalem Deo: quo nomine crucifigi curauimus, & custodiri sepulchrum, vt periculum faciamus an fauorem Dei haberet contra mortem ei ob hanc blasphemiam illatam. Na si ipse Deus in hoc fauet, vt eum resuscitet, & discipulos eius potestate signorum illustret, indicium erit manifestum, ipsum esse Deo aequalem. Si ergo discipuli eius, qui aequalem Deo credunt, signa edunt in nomine eius, recipiendus etiam erit vt Deo aequalis, vt cui ipse Deus in hoc non contradixerit, sed fauerit: qui Deus non nisi miraculis apud Israelitas fide inuenerit. Sed iam missos faciamus hos nebulones, quorum technae detectae in eorum capita reciderunt. Profecto Iustus Martyr in Dialogo qui inscribitur Tryphonis, testatur, Iudeos Christo suscitato a mortuis non solum non credidisse, sed eximij electis viris per totum orbem terrarum emissis admonuisse Iudeos, impiam & iniquam haeresim a Iesu suscitatum esse, cum esset seductor, & eius corpus clam noctu a discipulis sublatum. Et Hieronymus in Esaiam ex Eusebio scribit, Iudeos in vniuersam Iudaeam, & Syriam misisse literas, ne passio Christi reciperetur: & totum orbem

eiusmodi blasphemiae disseminatio ne impleuisse. Adde Oecumenium in Prolegomenis in epist. ad Romanos: *Priusquam, inquit, Paulus Romam accederet, admoniti erant Iudaei, ne praedicationem de Christo susciperent: nec soli ipsi, sed & omnes qui vbiq; locorum agebant. Verum vnde id manifestum est? Inuenimus in veterum commentarijs, quod Sacerdotes, & Scribae, ac seniores, qui Ierusalem inhabitabant, exaratas literas ad omnes nationes transmiserat Iudaeis, vbiq; terrarum dispersi essent, Christi doctrinam calumniantes, tanquam a Deo alienam, atq; epistolis adponebant, ne illam susciperent. Hoc ipsum certè videtur Iesaiam prophetiam significare, quae sic habet: *Va terra nauium alae, transflumina Aethiopia: (i. ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ) qui mittit per mare obsides, ac literas papyraceas super aquam. His significat quod vltra Aethiopum quoq; regiones, & nouissimos terra fines, sonus malitia eorum qui Iudaeam inhabitabant, per quadam veluti alata nauigia processerit, & illorum Apostoli literas papyraceas deferentes, super aquas nauigantes, mareq; transeuntes, vbiq; terrarum discurrebant, sermonem qui de Salvatore nostro erat, calumniantes.* Haec Oecumenius.*

Iam dicamus non nihil de apparitionibus factis Petro, Iacobo, ac Iosepho: & in primis aduerte, quod vt inter mulieres primo apparuit innocentissimae Matri suae, deinde alijs foeminis, quae peccati non fuerant expertes, vt Magdalenae, & alijs: ita inter viros primum Petro qui negauerat, deinde Iacobo Iusto, & deinde euntibus duobus in Emmaus, & sub vesperam decem Apostolis, & post octauam diem Apostolis eisdem cum B. Thoma. De prima illa Petro exhibita meminit aperte Paulus in priori ad Corinth. & Lucas cap. vlt. & haec inter eas, quae viris factae sunt, creditur esse prima, vt annotauit Chrysostomus: Tum quia Paulus primam illam inter alias recenset; tum quia Lucas scribit, quod quando redierunt duo illi discipuli Ierolimam ex Emmaunte, discipuli dicebant: *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Fuit ergo facta in die ipsa resurrectionis,

Oecumen.

Esaiam de literis Ierolimitarum ad Iudeos per orbem dispersos, ne Christi resurrectionem susciperent, vnde etiam Iesaiam. Esa. 18. iuxta Septuaginta.

De apparitionibus factis Petro, & Iacobo, ac Iosepho factis agit. 1. Cor. 15.

Chrysol. homil. 38 in priorem ad Corin. paulo post med. tom. 4. Luc. 24.

Joan. 3.

Prima ratio cur Christus Gentiles habere noluerit testes resurrectionis suae.

Tertia.

Quarta & postrema.

1. Cor. 15.

Act. 10.

Quare diulgatum apud Iudeos fuerit, quod discipuli Domini eius corpus furto subtraherent.

1. Cor. 2.

Petro Dominus quando apparuit, & cur.

Petri penitentia, & Christi clementia. Matth. 26.

Luc. 22.

Matth. 16.

Chrysof. loco supradicto.

Quando Iacobus Dominus apparuit.

I. Cor. 15.

et si non constat de hora, nisi quod præcesserit illam discipulis Emmaümet pergentibus præstita. Apparuisse autem creditur, dum solus fide concepta de resurrectione Christi viso se pulcro redibat, admirans quod factum fuerat. Vbi ergo Dominum Iesum vidit, procidit in faciem suam in terram, & veniam quod pluries eum negasset, cum lacrymis postulavit: quam Dominus benignè contulit, solatusque est eum; & iussit ut confirmaret fratres suos. Dominus autem Petro apparuit, ut quemadmodum prior cum esse Christum, ita etiam eum suscitatum primus prædicaret. Deinde, ut mentem eius corroboraret, & qui timore mortis eum negauerat, ac turpiter deciderat, per spem visam resurrectione Christi resurgeret, ac remissione peccatorum percepta minimè desperaret. Quarto, ut exemplo suo instrueret, quomodo Petrus suis subditis peccantibus, ac penitentiam agentibus se accommodare deberet, nempe mitem, ac tractabilem, ac potestate clauium in remittendis peccatis utentem. Denique, ut Chrysofomus rectè docet, non omnibus apparuit simul, ut semina iaceret quedam fidei: qui prius enim vidit, planeque certus fuit, rem cæteris nuntiavit. Deinde fama vulgata eum qui audiuit, in ingentem tantum miraculi constituit expectationem, & fidei ab ipso conspectu post secuturam viam præstruxit. Itaque nec omnibus principio visus est, nec pluribus simul, sed vni modo, & ei principi, & fide maxime digno. Hæc ille in epistolam ad Corinthios priorè. Proinde rectè argumentabatur Apostoli: Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni: quia huius autoritas primas tenebat inter Apostolos, plus fidei inter discipulos, quam sermo mulieris habebat. Et quando veritas apparuit Simoni, vel Simonis successori, hoc est, Papæ, tunc omnes illud ipsum credere cogimur, quodcumque ille sua sententia definitiua credendum decreuerit.

Dicendum secundo de apparitione Iacobi, cuius meminit Paulus in eadem epistola ad Corinthios. Et licet postremo loco describat eius vi-

sionem; tamen ut Augustinus testatur libro De consensu Euangelistarum, & Thomas in Commentarijs super Paulum, primo die resurrectionis fuit exhibitus, sicut etiam illa Petri. Quia cum singulariter dicatur facta Petro, altera singulariter Iacobo; & Christus illo die sero, hoc est, vna Sabbatorum apparuerit decem Apostolis absente Thoma, oportet asserere hæc Iacobo soli, & alteram Petro soli apparitiones factas præcessisse illam decem Apostolis exhibitam. Deinde habemus testimonium Euangelij secundum Hebræos, quo frequenter vitur Origenes, & Hieronymus libro De scriptoribus Ecclesiasticis, ubi ait: *Euangelium quoque quod appellatur secundum Hebræos, & à me nuper in Græcum, Latinumque, sermonè translatus est, quo & Origenes saepe vitur, post resurrectionem Saluatoris refert. Dominus autem cum dedisset sindonem seruo Sacerdotis, iuit ad Iacobum, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem à mortuis.* Rursusque post paululum: *Afferte, ait Dominus, mensam, & panem. Statimque additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo iusto, & dixit ei: Frater mi, comedere panem tuum, quia resurrexit Filius hominis à dormientibus.* Hæc ibi, ubi vides communionem sub altera tantum specie panis. Vides etiam desiderium iustorum, quod est omne bonum, à Domino impleri. Et cum extiterint duo Iacobi, alter frater Ioannis, alter vero dictus Iustus, & frater Domini, Alphæique, filius; hic per excellentiam dicitur Iacobus, & propterea hanc visionem Domini illi credimus factam. Tertio de Iosepho ab Arimathia, viro iusto, qui Dominum in horto suo sepeliuit, testatur Euangelium Nazarenorum, quod cum Iudæi eadem vespere, qua Dominum sepeliuit, eum in quodam cubiculo clauso, ac sigillato reclusissent, alligantes eum primum ad columnam in ipso carcere, & cogitassent post Sabbatum eum occidere; ecce statim in ipsa resurrectionis die suspensa domo à quatuor Angelis Dominus ad eum introiuit, eique

August. lib. 3. De E. ag. c. 25. tom. 4.
B. Thom. in c. 15. 1. ad Corint. tom. 16.
Ioann. 20.

Origenes Euangelio saepe vitur Hebræorum teste Hieronymo.
Hierony. tom. 1.

Nicodemide Iacobo Apostolo fratre Domini traditio.

Prout. 11. Desiderium iustorum, omne bonum.

Quomodo Iosepho Arimathæo Dominus apparuit. Euangelium Nazarenorum.

Mira Christi benignitas.

B. Anselm.

latus aperuit, atque illum verbis consolatus est, faciem eius extersit, & osculum dedit: ac deinde saluis sigillis eum educens, ac liberans, in domum suam, quam habebat in ciuitate Arimathæe ipsum adduxit. Huius etiam rei meminit Beatus Anselmus in libro de passione. Quæ cum beneficiū contineat Iosepho exhibitum, & in nullo Scripturæ Euangelicæ repugnet, non video quomodo hæc apparitio non sit pie recipienda, atque ample-

stenda: in qua sanè quam sit magnificus, ac potens obsequiorum sibi impensorum remunerator Iesus Christus, planè ostenditur. Quare gauciter studijs pietatis, & charitatis officijs inuebamur, non ignorantes nos manere pretiosam gloriæ coronam, quam reddet unicuique nostrum benignus ille Redemptor, ac iustus iudex Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto detur omnis gloria, potestas, & imperium, Amen.

2. Tim. 4.

TRACTATUS XIII.

De apparitione Domini Iesu discipulis duobus in castellum euntibus exhibitam, in illa verba Lucæ: *Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in Castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Emmaus: & ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus que acciderant. Et factum est, dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. Oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent, & reliq. Luc. ult.*

Marc. ult.

Ex quibus intelligi valeat: quæ Marcus, & Lucas describunt historiam de duobus discipulis euntibus in Emmaus, qui bus Dominus apparuit in via, vna eandemque esse.

In primis annotandum venit, solum Marcum & Lucam huius meminisse apparitionis. Sed Marcus quidem breuissimè. Sic enim ait: *Post hæc autem duobus ex his ambulantes ostensus est in alia effigia, euntibus in villam. Et ipsi euntes nuntiaverunt cæteris, nec illis crediderunt.* Sic ille. Lucas vero fusiori oratione totam huius apparitionis rationem recenset: quemadmodum apparitionem factam soli Mariæ Magdalene, Marcus paucis perstrinxit verbis, quæ Ioannes multis verbis est persecutus. Quod verò eadè illa Marci, & Lucæ sit ostendit, quod esset duo ex discipulis, quod irent in villam, quæ Marcus Græcè ἀρὸν vocat, Lucas verò ἄνω, quam

plerumque interpres vertit castellum, sicut ἀρὸν villam. Ostendit etiã id, quod in alia forma, seu habitu apparuit: nam & hic licitur, quod tenebantur oculi eorum, ne eum agnosceret. Denique & illud quod ait: *Et illi euntes nuntiaverunt cæteris: nec illis crediderunt.* Nam & hi apud Lucam narrantur à castello protinus in Ierosolymam rediisse, & annuntiasse Dominum sibi ipsis visum in via. Porro vnum solum obstare videtur, quod Marcus ait discipulos illis duobus non credidisse, cum Lucas commemoret, discipulos congregatos dixisse duobus illis, *Quod surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Ob hæc autem apparentem dissonantiam Euthymius in Marcum, & Osander hæ-

Obiecto diluitur.

Euthym. c. 84. in Mar. Osiander, homo haereticus.

Aug. lib. 3. de consensu Euang. cap. 25. tom. 4.

Christi pastoris vigilantia, cura, atque custodia ouium suarum.

Quis fuerit ille alter ex discipulis, qui ibat in Emmaus, comes Cleophae

Prima opinio.

reticus existimarunt alios fuisse duos illos discipulos, de quibus Marcus, ab illis, quorum meminit Lucas. Sed cum haec sit leuissima coniectura, & in tot alijs sibi consonent Euangelistae, dicendum est cum Augustino libro de consensu Euangelistarum, aliquos fuisse inter discipulos, qui non crediderunt, ut Thomas, & aliqui, qui eum non viderant, & necdum credebant, alios vero qui viderant, ut Petrus, & Iacobus, qui illis fidem praestabant, & hi dixerunt illud: Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni: & Matthaeus scribit, ex discipulis quosdam credidisse, quosdam vero dubitasse, cum se illis praebuit viuendum in Galilaea. Iam ad litteram explicandam accedamus.

Et ecce duo ex illis. Aduerbiu, Ecce, indicat statim post annuntiationem Angelorum ad mulieres, & eandem ad Apostolos, accidisse praesentem historiam: quae profecto noua est, iocunda, & admirabilis, scituque, atque auditu dignissima, cum in ea Christus singularem suam aduersus discipulos charitatem, qua dispersas ouiculas suas congregabat, indicauerit. Quod igitur ait Euangelista, Duo ex illis, intellige discipulis Domini: quia praecedat quod annuntiauerat vndecim, & caeteris omnibus. Et intellige istos discipulos se ad iter accinxisse post primam renuntiationem mulierum factam ad Apostolos, non autem post secundam, quoniam ex verbis, quibus Dominum sunt allocuti, commemorat mulieres quasdam ante lucem fuisse ad monumentum: & non inuento corpore Christi, rediisse dicentes, se Angelos vidisse, qui cum dicerent viuere, non autem mulieres recensent se Dominum ipsum vidisse, quod maius erat, & maximi referebat recensere. Videntur ergo isti primam audiuisse mulierum annuntiationem, non autem secundam. Erant autem isti ex numero septuaginta discipulorum. Et de altero quidem constat vocatum fuisse Cleophae, quis vero extiterit alter eius comes, Euangelista non expressit. Hinc datus est locus varijs coniecturis, & opi-

nionibus. Sanè Origenes super Ioannem bis asserit nominatos fuisse Simonem, & Cleopham, qui dicebant; Tu solus peregrinus es in Ierusalem; Et, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, &c. Idem rursus repetit lib. contra Celsum Philosophum. Idem tenet Basilius in 6. cap. Esaiæ, circa medium. Verum cum haec coniectura tantum eorum auctoritati, & nulli solidiori ratione nitatur, non satis certam rem constituit. Et certè si rationem consulamus, cum duo essent Simonis inter Apostolos, alter Simon Petrus, alter vero Simon Cananaeus, de neutro illorum hic locus accipi potest: quia dicitur in Textu, quod reuertentes inuenerunt congregatos vndecim: quare ex illorum numero nullus fuit. Testatur quoque Dorotheus in Synopsi, Cleopam dictum fuisse Simonem: & ita idem esset Simon, & Cleopas. Annotat Leontius in Lucam, alterum comitem Cleopae dictum Simonem, non Simonem Petrum, vel Cananensem, sed alterum ex numero septuaginta. Sed quis alius inter septuaginta diceretur Simon, praeter ipsum Cleopam, Dorotheus in Synopsi, & Hippolytus in libello de septuaginta discipulis minimè producit: ideo firmum illud non videtur. Epiphanius in Saturnilianos agens, ita inquit: Sed & Lucas Euangelista affirmat, ipsum Saluatorem post resurrectionem ex mortuis visum esse in via Nathanaeli, ac Cleopae, & admonuisse hos ex Prophetis, quod sic oportuerit Christum pati, & ex mortuis resurgere tertia die. Sed vnde id acceperit, non explicat Epiphanius: & si Nathanael erat Bartholomaeus, ut lib. 4. diximus, ille talis Nathanael esse non potuit. Praeterea minus potuit esse ex septuaginta discipulis: nam cum catalogum eorum scribant Hippolytus Martyr, & Dorotheus in Synopsi, talis Nathanaelis Christi discipuli mentionem non fecerunt. Ambrosius in Lucam testatur, istum vocatum fuisse Ammaonem, Ruffi filium, non admodum dissimili nomine a loco, in quem ibat, qui dicitur est Emmaus, & a Iosepho Ammaus. Sed cum illi, qui septuaginta disci-

Orig. to. 1. in Ioan. non logè à principio.

Idem lib. 2. contra Celsum, à fine remotus, tomo. 11. Basil. tomo vit.

Dorotheus Episcopus. Secunda opinio. Leontius Episcopus.

Dorotheus Episcopus. Hippolyt. Martyr. Tertia opinio. Epiphanius in haeresim. 23. in fine.

Quarta opinio. Ambrosius lib. 10. in Luc. cap. vitim. prope finem, to. 5. Ioseph. lib. 18. Antiqu. cap. 4.

Quinta opinio.

1. Cor. 15.

Sexta opinio, quae placet auctori.

Dorotheus. Theophyl. Sim. Metaphrast. Niceph. lib. 1. cap. 34. sub initio.

Gregor. in prolog. Moral. 6. 2. tomo. 1.

Lycanus.

1. Cor. 12.

1. Cor. 15.

In hanc sententiam quae sunt argumenta solvuntur.

Primum argumentum. B. Hieron. tom. 1.

pulorum recensent catalogum, talis non meminerint discipuli, non videtur posse consistere. Quidam recens scriptor tradit fuisse Iacobum iustum, de quo testatur Apostolus, quod illi apparuerit. Verum huic sententiae duo obistere videntur alterum, quod Paulus loquitur de apparitione soli facta Iacobo, at verò in hac historia non minus vni apparuit, quam alteri: alterum est: quia Iacobus siue frater Ioannis, siue filius Alphaei, dicitur frater Domini, computandus est inter illos vndecim, quos isti duo redeuntis congregatos inuenerunt. Postremo, alia est communior, & probabilior sententia, nempe hunc alterum fuisse Lucam Euangelij conscriptorem, atque hoc ipsum tradit Dorotheus in Synopsi, in vita Cleophae, Theophylactus in Lucam, Simco Metaphrastes in vita Beati Lucae, & Nicephorus Callistus in libris Ecclesiasticae historiae: ex nostris verò Gregorius in prologo Moralium: atque hoc ut probabilius affirmant. Quod & affirmant ea ratione, quod consuetum sit, scriptorem, cum de se ipso mentionem facit, loqui in tertia persona. Vnde in Commentarijs suis Caesar sepe ait: At Caesar fecit hoc, siue illud; quasi de alio ageret: & Moses frequenter de se in tertia persona loquitur, & Ioannes frequenter, cum dicit; Discipulus ille, quem diligebat Iesus, & Paulus: Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, &c. Non tamè semper obseruant hunc morem, quia quandoque produunt se ipsos, ut vel ipse Paulus, cum inquit: Nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Lucas verò humilitatis causa non suppressit suum. Est & alia coniectura, quod fuerit Lucas ille alter discipulus, ex eo quod tam plene, ac copiose minutas quasque huius apparitionis circumstantias descripserit, ut potius illi adstitisse, quam ab alio accepisse videatur.

Sed in primis huic sententiae nonnulla obistere videntur: quia teste Hieronymo libro de Hebraicis quaestionibus, Lucas dum vixit, nunquam fuit ex discipulis Domini, sed

Apostoli Pauli. Verum hoc facile solui potest: quia Dorotheus in Synopsi, & Hippolytus in catalogo septuaginta duorum discipulorum, & Epiphanius in fine tomi. 1. & in haeresim. 51. circa initium, Lucam computant inter septuaginta Domini discipulos. Secundò obijciunt: quia Lucas se computat inter eos, qui acceperunt Euangelium ab his qui viderunt, & ministri fuerunt sermonis, ergo & ipse nec vidit, nec minister fuit verbi, & per consequens nec Domini Iesu discipulus. Sed dici posset, non se computasse inter eos qui viderunt, quia paucissima viderat: & si offensus fuit verbo Domini: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. (ut à nobis producti tras illi auctores testatur lib. 8.) profecto ex his, quae in Euangelio scriptae, videre potuit: quam plurima autem eorum, quae scripsit in Euangelio, ab his, qui viderunt, accepit. Quod autem non se computet inter verbi ministros, hoc dandum est humilitati eius, qui vel illum honorificum titulum solis Apostolis tribuere voluit, vel se indignum putabat inter septuaginta duos computare, qui à Domino defecerat verbo illo de carne, & sanguine suo scandalizatus. Tertio obijci posset, quod cum Paulus in priori ad Corinthios enumerat apparitiones Christi viris exhibitas, quod Lucae apparuerit, qui eius fuit indiuiduus peregrinationis comes, & de quo honorificam plerumque facit mentionem, nunquam dixit, quam verisimile est non praetermissurum, si vera extitisset. Sed si haec ratio solida esset, conuinceret nec Cleopae apparuisse, cui tamè esse visum, tradit Euangelium. Imò nec etià Iosepho ab Arimathaea, quia eius etiam non meminit Paulus: & tamen illa insignis fuit Christi ostensio, etiam si in Euangelio non contineatur. Ac de his haec tenus.

Ibant autem, ait, duo ex illis. Non exprimitur causa, propter quam irent, an videlicet missi ab alijs discipulis: quia missi fuerat bini, ut Christus olim illos mittebat. Verisimilius tamen est, quod abirent propter metum Iudeo-

Dorotheus. Hippolyt. Epiphanius.

Secundum argumentum.

Lucas Euangelij initio.

Ioan. 6.

Curse initio Euangelij sunt inter verbi ministros Lucas Euangelista non computet.

Tertium argumentum.

1. Cor. 15.

2. Cor. 8.

Luc. 10.

Quare discipuli hi duo in Emmaus pergerent.

Matth. 27. Eccles. 4.

Hi duo discipuli quid figurarent.

Psal. 117.

1 Cor. 11.

Matth. 11.

Emmaus ubi ubi sita esset, & quid significet.

1. Reg. 17.

Ioseph. lib.

18. Antiq.

c. 2. & lib.

4. de Bello

Iudaic. c. 1.

Bed. in Luc.

c. 24. to. 5.

Plin. lib. 5.

cap. 14.

Hieronym.

tom. 1.

Iul. Afric.

rum, ut latitarent, ne in illorum capita cuderetur faba, maximè mortuo iam Christo, & tempore tentationis oportet conferre, & inuicem variè, ne solus, & vnus pereas, ut Iudas. Vnde legimus: Melius est duos esse simul, quam vnum, habent enim emolumentum societatis suae: si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Va soli: quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Erant præterea duo, id est, diuersi, non vniti, vel vniformes: nam ceciderant ab vnitate fidei, & integritate mentis. Deniq; duo erant, in typum duorum populorum, qui hoc tantum mysterium post longam disceptatione, ac vacillationem certissima fide complexi sunt. Ibant autem, & ignorabant quod erant in vero Sabbato, in quo quietem agere oportebat, & ipsa die Dominica, quam fecit Dominus, orto iam Sole Christo, ipsaque die tertia nondum expleta: quod certè magnum erat dedecus, cum vidissent Lazarum quatruiduanum à Christo suscitatum.

In castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Emmaus. Iam admonimus Græcam dictione κώμην propriè significare pagum, sed interpretem nostrum solitum vertere castellum: quemadmodum in eo loco: Ite in pagum, qui contra vos est, quod interpres dixit, Ite in castellum. Erat autem Emmaus villa, cum ante fuisset vrbs insignis inter omnes Palestinae vrbes, estque iuxta Sochoth in valle Terebynthi, vbi Dauid peremit Goliath gigantem. Eratque Emmaus sita inter Ioppe & Ierosolymam. Dicitur autem Emmaus à Iosepho Ammaus, & interpretatur, Aquæ calidæ. Erat enim ibi fons sanandis corporum vitij. Et hoc castrum à Romanis durante obsidione Ierosolymitana dirutum est, postea verò sub M. Aurelio Antonino, vt ait Beda, instauratum, ac dictum est Nicopolis. Plinius lib. naturalis historię inter tetrarchias Iudææ Emmaunta recenset. Hieronymus libro de Ecclesiasticis Scripturis, commemorat, Iulium Africanum, cuius de temporibus extant quinque volumina sub Imperatore M. Aure-

lio Antonino, qui Macrino successerat, legationem pro instauratione vrbis Emmaus suscepisse: quæ postea Nicopolis appellata est. Idem quoque in Epitaphio Paulæ ita scribit: Reperitque itinere Nicopolim, quæ prius Emmaus vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus, Cleopha domum in Ecclesiam dedicauit. Historia quoque tripartita: Est itaque, ait, ciuitas Palestinae Nicopolis nomine; hanc cum adhuc vicus esset, Emmaus facer Euangeliorum liber appellat. Quam Romani post restitutionem Ierosolymorum, Iudæicamque viciniam, Nicopolim ex euetu vrque vicinioria vocauerunt. Ante hanc urbem in vrinio, vbi Christus cum Cleopha post resurrectionem noscitur ambulasse, tanquam ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo morbi hominum abluuntur, & alia pariter animalia diuersis de rena languoribus emundantur. Quod vt ita contingat, traditur ex quodam itinere visum esse Christum apud fontem cū discipulis suis, & lauisse pedes, ex quo aqua facta est diuersarum curatrix passionum. Hæc illi. Meminit & Iosephus huius ciuitatis, nam libro. 17. Antiquitatum: Emmaus, inquit, cremata est Veri insu, in vindictam casorum ibi militum, deserta tamen ab habitatoribus. Et libro. 18. Non longe apud Emauntem vicum sunt aquæ calidæ. Et libro de Bello Iudaico: Ammaus autem, inquit, si quis nomen interpretetur, aquæ calidæ vocantur. Ibi enim eiusmodi fons est, sanandis corporum vitij idoneus. Ex his dictis Iosephi accepit Hieronymus, & Historia Tripartita, quod scribit de illa ciuitate. Quod autem ait interpretari aquas calidas, illud veritatè habet, si Emmaus scribatur cum prima litera Chet: nam Cham, calidum significat; & ita significabit vel calidæ aquas, vel calidum consilium. Si autem prima litera sit Aleph, interpretari potest, Terror consilij, ab Emah. Si verò deducatur ab Em, vel Am, verti potest, matris argentis consiliū, vt docet Santes Pagninus. Certè Euangelium Syriacum neque cum Chot, neque cum Aleph, sed cū Hayn scribere solet. Quod si habere-

Hier. to. 1.

Luc. 24. Hist. Eccles. tripart. lib. 6. cap. 24.

Emmaus cur postea Nicopolim Romani appellant.

Emmaus fons olim vnde salutaris.

Ioseph. li. 17. Anti. c. 16.

Idem. li. 18. cap. 4.

Idem lib. 4. de Bel. Iud. cap. 1. prope initium.

Hieron. vbi sup. Hist. tripart. ibidem.

Emmaus quomodo scribitur Hebraicè.

Santes Pagninus.

Hier. in præfatio. in. 1. Reg. to. 4.

Plin. dicto loco.

Plin. lib. 2. c. 3. initio. Stadiū quot passibus cōstet, teste Plinio.

Quid sit stadium, & vnde dictū sit.

Bed. in Luc. tom. 5.

Quid quod stadij sexaginta distare Emmaus ab Ierusalē dicitur, teste Beda.

Ioseph. lib. 7. cap. 26. de Bell. Iud. in fine.

Error Iosephi per Euangelicam corrigitur veritatem.

Amantiū proprium quid.

Matth. 12.

Prou. 27.

Fabula quid, & vnde dicta sit.

Hebraicum, vt Hieronymus illū Hebraicè conscriptum testatur, statim constaret, quibus literis scribatur: nā 1. Machabæor. 3. & 4. eius fit mentio, prope quam Machabæi obtinuerunt victoriam contra Lysiam. Et inflectitur, vt Cerasus Cesaruntis, & Cerasuntos, & Trapesus Trapesuntis, & Trapesuntos; ita Emmaus. Quamquā Plinius, & Hieronymus secundæ declinationis forma inflectat: quemadmodum in libro Machabæorum Emmaum fit indeclinabile: quod admonuimus, ne quis putet loca esse diuersa. Distabat verò ab Ierusalem per stadia sexaginta. Plinius docet stadium continere 125. passus. Et dicitur sabudis à stando, quoniam Græci, vt ferunt, autore Hercule viarum spatia mensurabant. Est igitur stadiū octaua pars milliarij, quare sexaginta stadia septē millia passuum conficiunt cum quadringentis passibus, quæ vix mediū milliare conficiunt. Quod benè spatium itineris, vt ait Beda, cōgruit ijs, qui de morte, ac sepultura Saluatoris certi, dubij de resurrectione gradiebantur. Nam resurrectione, quæ post septimam Sabbati facta est, octauo numero cōcinere quis ambiget. Hæc ille. Quod si per sexaginta stadia distabat ab Ierusalem, falsum est quod ait Iosephus, distare Emmauntem ab Ierusalem per stadia triginta. Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant, nimirum circa Christum: ita enim illa animos eorum occupauerant, vt de alijs rebus verba facere non liceret, quàm de his ipsis, vtpote de passione, & sepultura eius, de signis in morte, & mulieribus quæ viderant Angelos. Et confabulatio in peregrinatione, ad laboris tediū leuandum utilis existit. Deinde de eo loquebantur instar amantium, qui quos amant, cogitant sæpè, atque de illis somniant, & ex abundantia cordis os loquuntur. Nec tantum amabant, sed etiam dubitabant, idè inuicem conferebant: quia vt ait Salomon, ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui.

Et factum est dum fabularentur, & secum quererent. Fabula, sermo est, &

rumor populi, siue res passim diulgata, etiā si vera sit: à fando dicta. Vnde Hieronymus in Ruffinum, qui calumniatus erat eum, quod dixisset, Belis, & draconis fabulas, illas historias, quæ in Daniele continentur, tuetur dictum suum, & ostendit Latine non minus falsa, quàm vera fabulas dici. Plautus verò verbo fatulandi de communi sermone frequenter vitur: & Iuuenalis dicit: It noua nec tristis per cunctas fabula cœnas.

Alioqui fabula, est rerū magnarum, & incredibilium narratio cū admiratione citra fidem. Græcæ voci μῦθος, quæ propè fabulam significat, idem accidit: nam interdum pro vero sermone accipi consuevit, siue pro oratione: vnde apud Homerum lib. 13. Iliados, μῦθον ἀγασσάμενοι, id est, oratione admirantes. Et Platoni. 6. de legibus μῦθον μὴ θῆμαι pro sermone vero usurpat. Græcū verbum hîc habet ἀμιλεῖν, vnde deducitur homelia: & ad euitandam vocis fabulandi ambiguitatem, verti poterat: Et factum est, dum colloquerentur. Quid verò colloquerentur, & secum quererent, Euangelista non exprimit: verisimile tamen est, eos cū formidine, & animi angustia dixisse, actum esse de Iesu, eumque aut ipsos decepisse, aut ipsum deceptum fuisse. Putare quidem se resurrecturum, vt, sicut alios, sic etiam se ipsum à mortuis excitaret: sed nihil actum esse, quod esset tertia, & iam quidem alta dies, necdum tamen apparuisset: non autem fieri verisimile, vt mulieribus potius, quàm ipsis apparere voluerit, si verè surrexisset. Præterea quis honor esse poterat tam malè affectum resurgere: nemo enim sequeretur tam despectum. Itaque licet ipse esset Messias, expectabit aliud, tempus, quo scilicet ea ignominia ex animis hominum decederet.

Et ipse Iesus appropinquans ibat cū illis. Ecce quod dici solet, Lupus est in fabula. Et cogitur Iesus à tribulatione nobis laborantibus adesse, sicut Apostolis laborantibus in remigando adfuit. Hinc Propheta ait: Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc

Hier. lib. 2. aduers. Ruf. finū in fine, tom. 2.

Dan. 14. Ruffin. libr. in Hieron. Plautus. Iuuen. Satyr. 1. sub finem.

Homerus. Plato.

Homelia vnde sit dicta.

Quibus de re b' secū quererent, & colloquerentur duo discipuli cū Iesu in Emmaus.

Nobis quando adfuit Iesus.

Matth. 8. & 14. Psal. 123.

Matth. 18.

Psal. 144.

Familiaris d
Christo ser-
mo cui rei si-
milis sit.

Christi cor-
p^o resuscitati
quomodo mo-
uetur.

Corpori glo-
rioso quid de-
pereat a for-
ma super in-
ducta.

Ioan. 14.

Qua ratione
oculi discipu-
lorum teneban-
tur, ne
Christum ag-
noscerent.

Triplex mo-
dus immutan-
di visum.

Israel, nisi quia Dominus erat in nobis, &c. forsit. in aqua absorbisset nos. Cogitur quoque a promissione sua: *Vbi sunt, inquit, duo, vel tres congregati in nomine meo, sibi sum in medio eorum*: & quod tunc secundum praesertiam corporalem praestitit, nunquam non facit secundum spiritum. Cogitur denique a colloquio spirituali interesse colloquentibus: *Propè est, inquit, Dominus omnibus inuocantibus eum*, siue omnibus de se colloquentibus. Est enim familiaris de Christo sermo, musica quaedam suavis Christi aures demulcens, & instar candelae fumantis, quae trahit lumen ipsum ad se: ita sermo sanctus, & spiritualis Christum, vt simile trahitur a simili. Et obserua veritatem corporis Christi suscitari, quia appropinquans ibat cum illis, quasi obuius quidam tertius peregrinus, ac viator, qui illos esset praecedentes affectus. Nò enim Dominus instar spiritus rapidè, sed per intervalla, quod proprium est humanorù corporum, mouetur. Est enim infirmitate, & corruptione effect per resurrectionem liberatus; non tamen substantia, & corporis humani proprietatibus: quia glorificatione non substantia, & natura, sed naturae defectus, atque imbecillitas absorbetur. Felices, quibus se Christus in via socium adiungit: quia errare, periclitariuè minimè poterunt, cum Christus sit via, & veritas, & vita.

Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Dicenda sunt duo: primum quia oculi, & quomodo tenebantur; deinde ad quid tenebantur, ne eum agnoscerent? Ad primum dicimus, triplici ratione potuisse teneri illorù oculos externos: videlicet aut immutato externo obiecto, aut minimè in se mutato, imprimebat aliam speciem ab ea, quae imprimere solebat naturaliter, aut medio ipso eernendi permutato, aut organo luminum externorù infecto. Possunt etiam spirituales animi nostri oculi sua peculiari ratione alligari ne videant, aut vt aliter videant. Hic igitur primum de obiecto mutato nihil contigit, quia idem ipse Christus immutatus erat, vt ostē-

dit, quando aperuit oculos eorum, & permisit se videri. Ideo quod dicitur a B. Marco: *Ostensus est in alia effigie*, siue forma: hoc est, quia Christus nò imprimebat in discipulis suam, sed alienam effigiem, aliumq; habitum, & vestitum a consueto, ac pristino alienū, & vocis suae sonum diuersum a proprio & nativo. Quae sententia probabilis videtur, & conformis verbis Beati Marci: & illud erat oculos teneri, secundum Lucam. Secundum verò quod ad medium spectat, minimè hic fuit: quia sic sepe ludificantur oculi nostri, vt cum rem in aqua positum fractum esse iudicamus, denariusque in aquam iniectus, & a longinquo conspectus multo maior cernitur, quam sit, & annulus aureus in vase crystallino inclusus, apparet multo maior, quàm re vera existat, eoque media, per quae spectantur, sint crassiora. Hic autem modus hic esse non potuit. Superest tertius modus de oculis, vel externis, quorum organa aliquo humore infecta rem aliter apparere efficiunt, quae sit: & dicitur Graecis *ἀσπαζία*, quae visus priuatio dici potest. Hac autem saepe vtuntur magi, seu circulatores, admirabilia, & ferè incredibilia publicis spectaculis exhibentes, quae mira manuum celeritate, oculorumque infectione interdum peragunt. Vel de internis mentis oculis, vt ait Caietanus, est sermo, quia de illis loquitur, quos postea restatur fuisse apertos. Constat autem non externos, sed internos fuisse apertos, quibus Iesus agnosceatur: non enim clausis oculis ibant per viam. Diciturque Graecè *ἀσπαζία*, id est, iudicij priuatio: sicut Petrus eductus de custodia per Angelum non ratiocinabatur quod verè ambulasset, sed existimabat se visum videre. Simile est in hominibus, qui cogitabundi, & valde ad aliquid meditando intenti, non discernunt multa, quae in oculos eorum incurrunt, atq; ita facultas cognoscendi interior, quae cōprehendit intelligentiā, & internos sensus, nò impediatur aliarum rerum apprehensione, sed tantummodo ne eum agnoscerent, vt ait Euthymius. In-

Mar. 16.
Illud Marcè
de Christo:
Ostensus est in
alio effigie:
quomodo ac-
cipiendū sit.

Caiet. ien-
táculo. 7.

Euthym. c.
& 2. in Luc.
in fine.

Genes. 19.

Paulinus
Episcopus.

4. Reg. 6.

Luca 4.

Theoph. in
Luca ult. c.
Beda.

Aug. epist.
59. in solu-
tio. octaua
questionis
tom. 2.

Idem. lib. 3
de Con. ens.
Euang. cap.
25. tom. 4.

Caiet. loco
citato.

eum modū olim Sodome ciues *ἀσπαζία* siue *ἀσπαζία* vitio ab Angelis percussis ostium domus Lot nunquam inuenire potuerunt. Et pretor Mediolanensis, qui Ambrosio ad se accedenti precludi ostiū mandauit, nec illi pulsanti fores aperiri voluit, cū ab Imperatore post paucos dies iussus esset comprehendī, illeque in templum tanquā ad asylum confugeret, in meridie nunquam templi ostium inuenire potuit apertum: vt Paulinus in vita eius testis est. Simili ratione serui, siue latrunculi missi a Rege Syriæ Benadab, vt caperent Helisæum, cum sibi occurrentem non agnouerunt, sed percussos cecitate introduxit in ciuitatē Samariæ. Iesus quoque in Euangelio percutiens cecitate Iudæos: & transiens per mediū illorum ibat. Ista ergo aorisia, siue acrisia, non est defectus virtutis passiuæ, vel medij per quod cernimus, sed sensus alligatio, vt in somno contingit, vel impedimentum iudicij? Quod ergo dicitur a Marco in alia effigie apparuisse, intellige secundum existimationem discipulorum, non secundam rei veritatem: non enim in corpore Christi fuit vlla vel coloris, vel lineamentorum priorū mutatio, vt existimauit Theophylactus, & Beda: & ad id inclinare videtur Augustinus in Epistola ad Paulinum; sed impedimentum fuit in ipsis oculis, qui alligati tenebatur per subtractionem immutationis oculorum secundum omnem dispositionem corporis Christi. Ipse tamē Augustinus magis probat contrariam sententiam propter verba Lucæ, quae aperte significat, oculos discipulorum fuisse impeditos ne Iesum cognoscerent: & quia subdit, in fractione panis eos fuisse apertos, ablato scilicet impedimento quo tenebantur. Hieronymus tamen in epistola ad Pammachium aduersus res Ioannis Ierosolymitani, vtrumque factum putat, & mutata corporis forma Christum apparuisse, & impeditos simul fuisse discipulorum oculos, ne in ea forma Christum agnoscerent. Et quod dixit Caietanus, de oculis internis esse sermonem, quia non ibant oculis clausis per viam: debile est, &

non multum cogit. Quandoquidem ex Augustino satis constare potest, quomodo oculi eorum externi tenebantur per impedimentum dictum, & quomodo sint aperti illo ablato. A quo autem detinerentur eorum oculi, non exprimit Euangelista: sed intellige a Christo Domino ad tempus, vel a demone, Christo tamen permittente: vt testis est Augustinus libro de Consensu Euangelistarum: sed primum est probabilius.

Ad secundum autem respondemus, Dominum voluisse ita apparere honestis de causis. Primo, quia Christus suscitatus non tam oculis corporis, & rationibus humanis, quam fide, & Scripturis agnosceatur. Deinde, quia corpus dotibus gloriae decoratum, non nisi quando vult, & quomodo, & a quibus vult, videtur: eaque ratione non tam humana eius conuersatio ostenditur, quam diuina, ac coelestis. Tertio, vt, quanta sit sensuum omnium imbecillitas, nobis innotescat, vt nec oculi, nec aures suo officio perfungi valeant, nisi quatenus illis assidue suggeritur à cælo facultas. Membra quidem nostra suis dotibus à natura sunt prædita, sed quod melius constet precario nobis esse concessa, in manu suorum usum retinuit: vt hoc ipsum quod oculi nostri vident, & aures audiunt, in quotidianis beneficijs ponendum sit. Quarto, vt vulnus suum quasi ignoto peregrino detegentes, conuenientiora, magisque salutaria medicamenta à Christo optimo medico reciperet. Quinto, quod se eis extralem ostenderet, qualis erat in corde apud illos. Vnde Gregorius in Homelia: *Hoc egit foris Dominus in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. Ipsi namq; apud semet ipsos intus, & amabant, & dubitabant. Eis autem Dominus foris, & praesens aderat, & quis esset, non ostendebat. De se ergo loquentibus praesentiam exhibuit, sed de se dubitantibus cognitionis suae speciem abscondit.* Sic ille. Sexto, vt postquam diu esset occultatus, atque abditus, postea cognitus dulcius saperet: vt fecit cum aperti sunt oculi eorum: Septimo tenebantur oculi eorum,

Aug. ibid.

A quo detinerentur oculi discipulorum ne Dñm cognosceret et

Aug. ibidē.

Ad quid tenebantur oculi eorum ne Dominum cognoscerent.

Greg. hom.
23. in Euag.
init. tom. 2

Virtus fidelis & Christi admirabilis.

Matth. 17.

Iesus cur interrogat hos duos discipulos quod scilicet.

Psal. 117.

Iesus interdum vel alioquatur animam.

1. Cor. 11. Cleophas non fuerit, & an sit alius ab eo, cuius meminuit id Euangelio Ioannes.

Hieronymus in Epith. Paulae matris non longe a principio.

vt Scripturarum interpretatione sine sensuum perturbatione perciperent, ac sensim ad fidem ducerentur, quae oculos aperit, sine qua oculi tenentur, ne Dominum agnoscant. Considera hoc loco admirabilem Christi virtutem: Cum gestabat corpus mortale in terra, transformatus est coram discipulis suis in monte, & splenduit facies eius sicut Sol; vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix: nunc postquam assumpsit per resurrectionem corpus glorificatum, seipsum conspectui discipulorum offert, vt humilem, & vulgo peregrinum, vt eius potentiam confiteamur, qui potuit & in carne mortali formam immortalem; & in immortalis vita formam mortalem assumere.

Et ait ad illos, Qui sunt hi sermones quos confertis ad inuicem, ambulantes, & estis tristes? siue vt Graece dicitur, ουδὲ προσοι, id est, vultu tetrico & subtristito, tristitiamque praeseferente. Quem admodum in alia specie se Dominus discipulis obtulit ob certas causas, ita ob easdem interrogat quasi ignarus, qui tamen omnia nouerat, vt ex eorum responsione occasionem captaret eos instruendi, ac solandi. Et ambulabant continuè, cum deberent stare, cum essent in vero Sabbato: erantque vultu subtristiti, cum essent in die quam fecit Dominus, in qua exultandum erat, & laetandum. Solaque tristitia causa nostrae deberet esse Christi absentia. Quandoque autem, imò saepe Iesus per seipsum animam alloquitur, vel per alios suos ministros, siue per morbos & flagella, iuxta illud Apostoli: Dum indicamur autem, à Domino corripiamur vt, non cum hoc mundo damnemur: nec tamen à nobis agnoscitur, sed aut aëri, aut fato, aut humori, aut homini quod Dei est, tribuimus: & quod detestatur est, cognoscetes eum, non obediunt, ab effectu nostrorum cupiditatibus ligati.

Et respondens vnus cui nomen Cleophas. Hic Graece dicitur Κλεόπῃος: videtur esse Galilaeus, vel potius, vt ait Hieronymus, Emmauntinus, & ab eo creditur cognominata Maria Cleophae, de qua Ioannes mentionem facit.

Quoniam nonnulli aliquid discriminis annotarunt: nam Cleophas ille apud Ioannem scribitur cum ω, & cum accentu circumflexo in vltima syllaba Κλεόπῃ; hic vero cum omicron, & accentu in penultima Κλεόπῃος; vt videantur esse distinctae personae. Interpretatur autem Cleopas, increpans ore, eo quod diligeret corde, quem ore increpabat Iesum: Graece enim significat, Omnimodam gloriam. Et significat eos, qui non suscipiunt Christi imperium, in quo est sola vera gloria, sed mista cum pudore, & confusione, nec possunt dicere: Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.

Dixit ei; Tu solus peregrinus es in Ierusalem, & non cognouisti quae facta sunt in illa, his diebus? Hic in primis explicatur forma, quam in genere ostendit Marcus, dicendo quod visus est in alia effigie euntibus in villam: declaratur enim quod fuerit forma peregrini, vel aduena: non quod lineamenta faciei Iesu, aut color sint immutata, sed quod tantum in alia forma discipulis apparebat. Lineamenta siquidem, & colores Christi secundum aliquid sui immutabant, secundum vero partem aliquam non immutabant, & ita species in sensu recepta non representabat faciem Iesu qualis erat, sed quale illa praeseferebat species. Etenim vt in potestate Christi situm erat, quod corpus eius non immutaret visum, quatenus lucidum erat, ita in manu eius positum erat immutare secundum aliquam partem. Simile dicendum de aliena voce: nam vox Christi non est cognita à discipulis, non alia de causa, nisi quia auditum discipulorum non immutabat secundum modum profereudi Christo Domino consuetum, nec iuxta suauitatem loquendi solitam, & accentus sibi familiares. Quoniam hoc potuerit etiam alio modo contingere, quod scilicet Christus non suo sit vsus more consueto, sed alio, sicut poterat, ne agnosceretur. Cognouit autem Cleophas ex voce, & ex habitu quod Iesus Iudaeus esset. Improperat non quod solus ipse diuersaretur Ierusalem, sed quod solus ignoraret quae omnibus ibi diuersantibus nota erat.

Cleopas quid sonet. Ioan. 19.

Galat. 6.

Quod admodum in peregrini specie Christus ijs duobus discipulis apparuerit.

Cur illi etiam vocem Christi non agnouerint.

Et

Euthym. c. 89. in Luc. inisio.

Varia lectio huius loci: Tu solus peregrinus es, &c.

De voce peregrini.

Cic. libr. 1. de Offic.

Idem.

Idem lib. 4. epi. ad Att. epist. 1. 2.

Idem lib. 1. de Offic. Plato li. 1. 4. de Legibus.

Ioan. 12. Refellitur senius horum verborum: Tu solus peregrinus es, &c.

Et increpando ait, vt interpretatur Euthymius: Tu solus ex omnibus qui Ierusalem habitant, diuersaris in Ierusalem ignorans quae in ea facta sunt his diebus? Potest autem hoc legi affirmatiue: id est: Tu solus es peregrinus, qui haec minime cognoueris. Possunt & melius legi interroganter, vt sit sensus: An adeo hospes es, & aduena, vt ignores quae in Ierusalem facta sunt his diebus? Vel: Te solū latuit, quod per hos dies Ierusalem gestum est? Vel: Tu solus hospes es Ierolymitanus ignorans ea, quae nemo quantumuis aduena ignorauit? Obserua, hic nomen peregrini, vel verbum Graecum παροικῖν, quo vtitur Lucas, dupliciter posse accipi, vel scilicet proprie, vel metaphoricè. Nam dicitur per metaphoram peregrinari quis in domo sua, vel in ciuitate, qui ea ignorat, quae in ciuitate sua geruntur vel domo. Hinc Cic. de Offic. Hospitem esse in rebus urbanis, dedecus est; peregrinari in patria, turpe. Et in oratione pro Milone: An vero, iudices, vos soli ignoratis? vos hospites in hac urbe versamini? vestra peregrinantur aures? neque in hoc peruagato ciuitatis sermone versantur? Et ad Atticum: Illud etiam te rogo τὴν παροικίαν καὶ ἀσάτω τῶν πόλεως, ne istuc hospes veniam. Proprie autem accipitur pro eo, qui peregrinatus à patria sua profectus, in alijs locis versatur vt aduena. Quod si proprie accipiat, erit sensus: Tam nota sunt haec, vt omnes aduena & peregrini scire poterint, licet sua tantum agere debeant, & non aliena negotia scrutari. Refert enim Cicero ex Platone, peregrinum in aliena Republica curiosum esse non oportere. Quia etiam peregrinorum maximè referebat ista mysteria scire, tum quia peregrinis nonnulla iniuria facta fuerat, Iesum innocentem peregrinum Ierolymis crucifigendo; tum quia soliti erant peregrini, & aduena conuenire in magnis solennitatibus ad praedicationem Iesu, vt constat de Gentilibus apud Ioan. Non est ergo sensus, quod ipse solus peregrinaretur Ierolymis, cum plerique ex varijs mundi nationibus conuenissent ad Pascha, sed quod alij peregrini nouissent ibi gesta, & iste solus illa ignoraret. Et si

ergo non asseratur hoc loco apparuisse in forma peregrini; non sunt tamen facile contemnenda, quae hic multi Patres pie de peregrino Christo philosophantur. Quorum vt nos gustum aliquem praebeamus, expendere singula verba: Tu, inquit, pronomen secundae personae, sicut Ego prima; & Ille tertia, secundum illud: Ego hodie genui te, & Cum uenerit ille Spiritus ueritatis. Solus: quia solus est in Patre Verbum, solus in caelo sine matre, solus in terra sine patre: solus natura filius, reliqui omnes adoptione. Adiungit: Peregrinus in Ierusalem. Hoc est, vt sic loqui liceat, in diuina essentia, ac beata uisione: quia solus inter personas diuinas factus est homo, vt possit dicere: Aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei, & iterum: Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? Solus quoque, quod ad animam eius spectat, cum cuius esset caeli, & comprehensor: erat tamen simul viator, & peregrinus à caelesti Ierusalem. Tertio, solus erat peregrinus, quod ad eius attinet conceptionem, quia de Spiritu sancto sine virili semine conceptus, quod nouum est, & peregrinum in humana conceptione. Quarto, solus peregrinus quantum ad naturam humanam, quia suo Marte sine peccato Adae erat, quod omnes incurrunt. Quinto, adde peregrinum fuisse in natiuitate: quia natus est orbis dominus, peregrinante matre in uia, ac diuersorio, integraque, atque incorrupta matre relicta. Sexto, peregrinus quoque in doctrina fuit quia admirabantur omnes, & in operibus signorum uere peregrinis, atque omni admiratione dignis. Septimo, passionis instantis suae tempore à suis omnibus derelictus, & vt peregrinus eiectus à colonis dicentibus: Hic est haeres, uenite, occidamus eum, & habebimus hereditatem: moriendi quoque pro nobis opus peregrinum fecit, vt testatur Esaias. Octauo, vt aduena & peregrinus iacere uoluit in alieno sepulchro. Nonno, resurrexit tanquam peregrinus, quia ignota prorsus erat, & insolita ad immortalitatem resurrectio. Decimo, cum suscitatus esset corpore, &

Singula haec uerba ponderantur à sensu Patrum.

Psal. 2. Ioan. 16. Solus.

Peregrinus in Ierusalem.

Psal. 38. Ierem. 14.

Matth. 1. Esai. 7.

Luca 2.

Matth. 23. Ioan. 7.

Matth. 26. Supra 21.

Esai. 28.

Luca 23.

animo

Afor. 1. animo beatus, ei que deberetur cœli, tāquam peregrinus quadraginta diebus conuersatus est in terra post suam resurrectionem. Vndecimō, carnem suam in cœlum euexit, & ad dexterā Patris collocauit tanquam peregrinā & aduenam: quia carni, quæ terra est, nō nisi terræ locus conueniebat. Duodecimō, tanquam peregrinus in Eucharistia se nobis in hac via accommodauit ad viaticum peregrinorum trās euntium ex hoc mundo ad Patrem, & nauigantium per hoc mare magnum, & spatiosum manibus, quibus est instar panis nautici. Postremō, actu est peregrinus nō habens vbi caput reclinet: & affectu, quia nihil de nostro tulit, sed vt nudus venit, nudus quoq; est in nobis peccatoribus tanquam in Ierusalem, id est, carnis pacem quærentibus, quī Christus vix agnoscimus, atque in eum impingimus: quorum ad corda Christus vt peregrinus pulsatur vt sibi aperiatur. Vult etiam in Sanctis & iustis suis velut peregrinus agere, dum illos facit Hebræos, ac celebrare pascha, ac transire de virtute in virtutem, ac de contemplatione in actionem, de que præsentī in futuram vitam. Erat etiam in horum discipulorum animis peregrinus, à quibus nondum erat resurrectio credita, ac eius diuinitas. Et sicut peregrinus in hospitio non diu manet, ita Christus in mentibus Christianorum (quī Eucharistiā in Pascha recipiunt) cogitur nostro vitio à nobis peregrinari, dum illi malam cœnam paramus, ac durum sternimus lectum.

Subdit iam textus: *Et non cognouisti qua facta sunt in illa, his diebus?* Cùm tamen ipse solus sua nouerit. Verè autem non cognouit, tùm quia eorum malitiam non probauit, tùm quia que non rapuit, exoluit: *Congregati sunt,* inquit, *super me flagella, & ignorauit,* scilicet illorum causam. Tertio, quia videtur dissimulare, & nō cognoscere quod Principes eum vendunt, & crucifigunt, quādo nō punit peccata, quæ sūt in anima, vel in Ecclesia sua. *Quibus ille dixit: Quæ?* Interrogat que nouit, tùm vt vulnus detegatur & curari queat: quia qd̄ ignorat medicina,

non sanat; tùm vt insinuet, quod cùm mulier peperit non meminit pressurę propter gaudiū, quia natus est homo in mundum. *Et dixerunt de Iesu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potēs in opere & sermone coram Deo, & omni populo.* Egregiū sanè de Christo testimoniū, quanquam ab imperfecta fide profectum, quia non solūm præclare de illo sentiunt, prout dignū erat eius maiestate: confitentur Iesum quem nesciebant saluasse mundum per crucem, & Nazarenum, quem ignorabāt per resurrectionem resfluxisse; & virum vocant, id est, hominem etiam ratione vtentem à conceptione, secundum illud: *Femina circumdabit virum,* & qui non tantum fuit, sed est per corpus suscitatum vir fortis, atque erit: Deitatem, quam tot signis comprobauerat, non fatentur. Vocant Prophetam, id est, amicum Deo, atque sanctum, qui & præterita Prophetarum oracula exposuerit, futura sibi, & Ecclesiæ suæ prænuñtauerit. Vocant potentem in opere, propter signa admiranda; potentem sermone, quod eius sermo nō esset eneruis, ac mollis, sed ardens, & efficax, non cassus aut vanus, verum cum factis ipsis coniunctus, vt milites ad eum capiendum missi dicerent: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur.* Vide ordinem, Potens, inquit, primūm opere, deinde sermone: quia bona verba vim habent à sancta vita, & per officia virtutum peruenitur ad bonam doctrinā: quoniam in maleuolam animā non introibit sapiētia, nec habitabit in corpore subdito peccatis, secundum illud Prophetæ: *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.* Et licet bonus sit, qui verbo prædicat; maior tamen est, qui facto concionatur; at maximus, qui vtrumque præstare valet: nam qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocatur in regno cœlorū. Addit rursus: *Corā Deo, & omni populo.* Docent fidē bene operandi, & bene prædicandi, qualis esse debet; nimirum vt sola Dei gloria illustranda quærat, non propria, vt fit ab hypocritis, & vt publica vtilitas priuatæ, ac propriæ, & alterius præferatur. Prius etiam corā

Ioan. 16.

Quale hoc testimonium de Iesu: Qui fuit vir Propheta, potēs opere & sermone coram Deo, & omni populo.

Ierem. 31.

Ioan. 7.

Sapient. 1.

Psal. 118.

Optimus concionator quis

Matth. 5.

Fidis bene operandi, & prædicandi qualis esse debeat.

Deo, quā coram populo: quia qui Deo placet, securè potest placere & populo, quia non curat placere proximo nisi in bonum ad ædificationem, vt docet Apostolus. At qui interdum hominibus placet, non semper Deo placet, præfertim cùm dicat Apostolus: *Si adhuc hominibus placerē, Christi seruus non essem,* & Propheta: *Quoniam Deus dissipabit ossa eorum, qui hominibus placent.* Videtur autem in his paucis verbis descripta vita boni Episcopi, siue pastoris, qui animabus præficatur gubernandis. Nam in primis debet esse vir & animo & virtute, non puer quærens mollia, & puerilia: quia Maledictus puer centum annorum; non senex elanguidus, & imbecillus. Secundō fit Propheta, non tantum præuidens, sed & prædicens Dei voluntatem, æternæ gloriæ remunerationē prænuñtians, & iudicium futurum, & gehennæ supplicia, ac peccata, vt caueantur, prophetans. Tertio fit potēs opere, & tanta vitę sanctitate, vt iram Dei contra populum conceptam detineat, vt Moses. Sit quoque potens sermone, ne inter illos censeatur, de quibus Propheta: *Canes muti non valentes latrare.* Sit postremō in vtroque; potens coram Deo, vt eius zelo, & siti gloriæ suæ vratur, vt tam ad prædicandum, quā ad operandum permoueat. Sit etiam in vtrōque efficax corā populo, vt eius magis vtilitatem, & salutem, quā propria emolumenta, atque compendia spectet: ad quæ respicere, non nisi mercenariorum est.

Et quomodo eum tradiderunt summi Sacerdotes, & Principe s nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Pergit bonus Cleophas historiam passionis Domini ipsi Christo enarrare. Et ait, Principes, & summos Sacerdotes tradiisse Iesum, nimirum ex inuidia, auaritia, atque ambitione, nam solent hæ pestes Principes inuadere; & culpam in Pilatū minimè conijciunt, qui Christum non nisi inuitus damnauit: nec in milites, qui ignorāter mandata superioris executi sunt: nec in populum Iudæorum, quia ille ex parte affectus Christo erat, & ex parte subornatus fuit à Principibus, vt mortem

Rom. 15.

Galat. 1.

Psal. 52.

Episcopalis muneri breuis descriptio

Esai. 65.

Exod. 32.

Esai. 56.

Ingenium mercenariorum.

Ioan. 10.

Cur Principes Iudæorū tradiderint neci Christū.

Matth. 27.

Principum pestes quę.

Luca 23.

Iesu, & Barabbę absolutionē peteret: denique si quid in illis peccati fuit, id in Principes referendum est.

Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. Detegit Cleophas proprium, ac comitis sui vulnus: non enim nisi Messiam à populi Romani dominio ac tyrannide liberantem expectabat: quemadmodum & populus Germaniæ à nouis Prophetis Luthero ac discipulis eius delusus Principum suorum iugum prætextu Euangelij excutere voluit: pro eaque libertate quā sibi somniabat, prælio decertans, canente classicum Luthero, scēdē, ac miserabiliter profligatus est, & plusquā centū millia in illis congressibus desiderata sunt. Hieronymus quoque Ferrariensis, nescio quo spiritu ductus, temporales quasdam felicitates; ac prosperitates Florētino populo promittebat: verum illas illa ciuitas nunquam accepit, neque acceptura quidē est, cū tempus ab eo præscriptum videatur iam diu elapsū. Sed isti omnes cognoscunt Messiam secundum carnem tantum, sicut olim Apostolus, cū esset Iudæus, & pro lege zelaret. Dicendo autem *Sperabamus*, ostendunt se à fide, & spe resurrectionis Christi excidisse, putantes corpus asportatum, vt mulieres dixerūt post transactum tridui terminum, vel volebant quicquam fateri quod resurrectioni Christi faueret, ob Iudæorum metum, penes quos à peregrino illo se posse accusari suspicabantur.

Et nunc super hac omnia, tertia dies est hodie quod hac facta sūt. Dies tertia, inquit, à quo promissa est resurrectio, sed non erat elapsa, vel cōpleta: neque est promissa resurrectionis detectio omnibus nisi in Galilæa: nec fuit expressa hora diei tertiæ, quando resurgeret aut appareret. Et quanquā promissio resurrectionis detegendæ, in Galilæa fit facta, & à Christo viuentē, & ab Angelis, quī mulieribus Euangelizarunt, vt Matthæus, & Marcus testantur: debebat tamen eodem die tertio quo resurrexit, apparere, vt verum ostenderet esse verbum suum, quod resurrexit tertia die.

Sequitur: *Sed & mulieres quadā ex*

Matth. 27.

Quem Iudæi Messiam redemptorem expectarent

Hieronymi cuiusdā Ferrariensis promissa vanitas

I. Cor. 5. Galat. 1. Nos autem sperabamus.

Matth. 17. & 26.

Matth. vlt.

nostris terruerunt nos, quae ante lucē fuerunt ad monumentū. Et nō inuēto corpore eius, venerunt, dicentes se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicūt eum vivere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: Et ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt; ipsum verō non inuenerunt.

Hæc perspicua sunt: tantum aduerte, Petrum, & Ioannem esse eos, qui auditis mulieribus cūcurrerunt ad monumentum. Et quāquam Lucas supra meminert solius Petri, modō tamen in plurali ait, Quidam ex nostris, vt adiungat Ioannem. Vides itaque iam testimonium ferre de resurrectione non tantum Angelos, & mulieres, & custodes Christi hostes, sed etiā viros; vt propterea digni redditi sint hi discipuli acri, sed saluari Christi obiurgatiuncula. Deinde obserua quod ait, Mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos: nam quia Christianæ erant, tantō magis dignæ fide. Est autem vtrumque extremum, & sanè vitiosum, & omnia, & nihil mulieribus credere: & seruāda est Apostolica regula: *Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate: quod bonum est, tenete.* Maximè cum vsque modō non tantum Pater, sed & dæmon operetur. Acquitatisq; diuinæ fuit, vt quia viri fuerunt increduli, superentur à mulieribus: & quæ plus de Christi morte, cui interfuere, degustarunt, priores quoque existant in resurrectione. Diuinæ quoque sapientiæ fuit, vt quæ predicaturæ non erant Euangelium, citius crederent: at viri, qui per vniuersum

orbem erant destinandi ad propagandum Euangelium, debuerunt tardius accedere ad credendum; vt qui nō nisi post longam hæsitacionem, fidē tandem, re magis explorata, atque comperta habuerunt, resurrectionis veritatem acrius tuerentur, & pro ea in mētibus hominum imprimenda decertarent. Deberent autem mulieres religiosæ, ac pietati deditæ viros terrere profanos, & à vitijs ad virtutes, & ab incredulitate ad fidem traducere: quemadmodum Pilati vxor territa ab Angelo proprium quoque virū terruit. Quamquam mulieres istæ proponentes verbum prædicationis, parum, aut nihil profecerint: quia vana sunt verba earū sicut deliramentum, & non crediderunt eis. Vbi vides quale sit ingenium nostrum: si fabula enarretur, obuijs vlnis amplectimur illam, vt obnoxij fumus mendacio; vbi autem de veritate agitur, tardi sumus, & surdi, timemusque temeritatis periculum. Sed si fidelis mulier admoneat fugienda esse vitia, amplectendas virtutes, ac domum peccatorum fordibus emundandam, audienda est à marito, & à filijs, quemadmodum Deus præcepit Abraham, vt audiret vocem vxoris suæ Saræ: maximè vbi tollenda sunt scandala, peccandi que occasiones amputandæ, quō magis expedit obsequiū valeamus impendere Iesu Christo Domino nostro, qui cū Patre, & Spiritu sancto vitam agit immortalem, & æternā, omnibus bonis refertissimā, in perpetuis æternitatibus. Amen.

Mulieres ille Dominicæ resurrectionis annūtrixes Apostolis, Christianos mulieres quid doceat *Matth. 27. Luca 24.*

Quam mulier audieda, fideque dignissima.

Genes. 21.

TRACTATUS XV.

In illa verba: *Et ipse dixit ad eos, O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Propheta? Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moysè, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt castello quō ibant: & ipse se finxit longius ire, &c.*

Luca 24.

QVONIAM hæc apparitio facta discipulis Emmaūtē pergentibus, prolixiore oratione describitur à Luca, superiore tractatu eam expedire, atque absoluere nō licuit; nobis proinde danda opera est, vt in præsentem perficiamus. Hactenus cum discipuli, qui factō recedendi à Ierusalem, & verbis suis satis testabantur, q̄ sine vlla fide, vel spe Apostolorum congregationem desererent, & redirent ad vomitum, animorum suorum plagas aperuerunt: accedit iam medicus Iesus, qui tantisper non passus est se cognosci, sed velut doctior quidā discipulus Iesu obiurgat illorum tarditatem, dicendo: *O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus: in quibus locuti sunt Propheta* Quibus in verbis Christus propriè contumeliosus non fuit, quia neq; iniuria afficiendi animo vocabat stultos, & tardos, sed ex charitate iuandi, fraterneq; eos admonendi. Nam si voces virum bonū aliquem, siue iustum, siue sanctum, siue illuminatum, siue discipulū Christi, vt Iudæi cæcum natum vocauerūt dicentes, Tu discipulus illius sis, animo conuertiendi, proculdubio contumelia est. Si verō appelles fatuum, insanum, stultum corrigendi animo, ex amore, ad iniuriam, vel contemptum non spectat. Cuius rei in promptu est

ratio: quia Deus nō tam verba, quam animos pensat, & non potest arbor bona malos, aut mala bonos fructus producere. Hinc Paulus insensatos vocat Galatas non solum sine peccato, sed etiam cum merito, & Christus hos discipulos stultos, & tardos ad credendum, vt hac obiurgatione attētiōres sibi ad ea, quæ dicturus est, efficiat. Et profectō, vt ait Salomon, Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. Vocat autem stultos, ac tardos corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Propheta, vt expendit Theophylact, quod crederent ex parte quædam ad mortem, & passionem spectantia, alia verō ad resurrectionem attentione nō crederent. Atq; in hoc Hæreticus à Catholico distinguitur, quod ille credit quæ vult, hic verō omnib; plene, ac penitus credit. Et phrasi Hebrææ dixit, credere in omnibus, sicut credere in nomine eius, pro credere omnibus, vel omnia: nam facile his quæ de gloria, & maiestate prædixerunt Propheta, fidem habebant; discipiles autem erant ad intelligendum quæ de eius humilitate, & passione variatim erant. Vnde subdit: *Nonne hæc oportuit pati Christum, &c.* Vocat autem stultos, Græcè ἀνοητος, id est, insensatos, & sine mente, & parum dociles ad intelligendas Scripturas, quæ credentes,

Stultos, & tardos corde ad credendū. hos duos discipulos quare Christus appellauerit.

Ioan. 9.

Matth. 7.

Gal. 3.

Matth. 7.

Gal. 3.

Prou. 27. Expēditur id: In omnibus quæ locuti sunt Propheta.

Hæreticus à Catholico quid differat.

Hi duo discipuli vt stulti erant, & tardi corde ad credendū.

& profitentes Iesum esse prophetam, illi non crederent, cum illud Angeli, & mulieres, & Apostoli duo testarentur. Est autem stultitia species, diuina humano captu velle metiri: tarditas ex affectus duritia nascitur: & qui stulti, & tardi sunt ad credendum Prophetis, promptuli esse solent, & faciles ad credendum pseudopphetis. Nos etiam tardi sumus ad cognoscenda Dei beneficia, donec illa amiserimus. Obserua quoq; ingenij bonitatem, & patientiam discipulorum horum iniurias has ab incognito peregrino perferentium: idcirco tandem meruerunt audire, & resurrectionis apprehendere veritatem. ¶ *Nonne hac oportuit pati Christum. Quasi diceret; Nihil noui gestum est in Christo, quod Prophetæ ante non prædixerint: nam vaticinati sunt cum per mortem vitam instauraturum, per crucis ignominiam asserturum regnum suum, & per malorum tolerantiam intraturum in gloriam illam suam nunquam intermorum, quæ non inanibus stemmatibus, vel vanis nobilitatis titulis, aut opibus, magnificentia, fastuue consistit, ut humana gloria. Oportuit autem, posito peccato, ac præuiso, quo sine morte, ac sanguine Christi non opus erat, sicut nec medicina necessaria est sanis & bene habentibus; posita etiam salute nostra non nisi via iustitiæ comparanda, rationeque saluandi præstantissima; positis quoque diuinis oraculis, & vaticinijs, quæ illum ad delicta nostra extinguenda, & exemplum nobis ad imitandum proponendum illum moriturum prædixerunt, illum pati oportebat. Sic ergo illum tam dura, vilia, ac ignominiosa oportuit pati, & ita intrare in gloriam suam distinctam à mundi gloria: nam ut hæc opibus, & armis acquiratur, ita illa Christi non nisi mundi, & gloriæ eius contemptu: quia sequitur fugientes gloriam, & fugit illam insequentes, ut de vmbra dici solet. Suam etiam vocauit, quia duplici iure illam possidebat, altero filiationis naturalis; altero belli, & militiæ, ut alterum sibi seruans, alterum nobis, quo ipse non egerebat, impertiret. Quæquam & no-*

duplici titulo gloriam illam habeamus: nam si filij sumus, & hæredes, & præterea quia certantes legitime, & hostes deuincens, digni sumus corona.

Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant. O ter beatos Christi discipulos, quibus datum est veras Christi audire, & reddere voces, iuxta illud Prophetæ: Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Nam ut radius rectus lumen, & calorem adfert, cum reflexus tantum lucem communicet; ita quasi radium reflexum suscipit, qui per homines eruditur: at qui per ipsum Dominum instituitur, non tantum percipit lucem, sed & amoris ardorem concipit. Docebat ergo non minus intus, quam extra, alliciebatque auditores suos, inflammabatque eos, atque quocumque vellet, rapiebat, illi autem intenti animo, & suspensi detinebantur. Bone Deus, quam fuit illis breuis iter, quam lento gradu procedebant. Et forte cogitabat in corde suo: Quam similis est iste peregrinus magistro nostro in doctrina, in dulci vocis modulatione, in argumentorum efficacia: suspendit enim, rapit, atque transformat animos nostros. Sed alius atque diuersus ab eo est, quia peregrini habitum, & faciem gestat. Impletum est in illis quod prouerbum habet: Comes factus in via, pro vehiculo est. Sed quorsum B. Lucas, cui diuino munere concessum fuit huic diuino Christi interesse sermoni, non scripsit locos ex Scripturis, quos Christus protulit, & explicauit? quia id mirifice nos consolari, ac recreare poterat. Id tamen respondemus diuina Christi sapientia, ut illa non proderentur, effectum esse: præsertim qui nouerit Apostolos, seu Euangelistas non nisi Christo dicente, & Spiritu sancto inspirante scripsisse. Et probabile est hæc eadem Dominum multo melius Apostolis tradidisse: non enim voluit, Apostolos Scripturas sacras ab illis duobus discipulis addiscere. Erat autem nobis conducibilis ne scriberentur: tum ut diligenter Scripturas

Rom. 8.

Psal. 93.

Aliter homo, aliter docet hominum Deus.

Comes factus in via, pro vehiculo est.

Quare B. Lucas, si diluino huic sermone diuinitus interfuit, locos Scripturarum à Domino didicerit non peruenit.

Tarditas cordis vnde proficitur.

Vnde illi meruerint audire resurrectionis veritatem.

Quomodo oportuerit pati Christum.

Matth. 9.

Quæ ratione pareatur mundum di gloria.

Gloriam suam Christus duplici iure habuit.

perscrutaremur nos, ac ut in illis meditandis, ac penetrandis intellectum exerceremus, tum ut labore inuenta nostro dulcius saperent, ac propter collationis laborem, atque inuestigationem maiori afficerent voluptate, tum quia Christus Apostolis erat sensum aperturus, ut intelligerent Scripturas; ac proinde quæ illi primo tradiderunt, à Spiritu sancto omnem veritatem docente, & manente nobiscum in æternum, profecta sunt; tum denique quoniã volebat votis nos ac precibus ipsum Doctorem Christum pulsare, qui dat omnibus sapientiam se postulantibus, & non improperat. His ergo de causis consultissimum fuit illa silentio supprimi. Nec propterea tamen illa docta Christi interpretatio perijt, sed traditione viua per manus ad nos usque, peruenit: etsi non integra, per partes tamen, ac frustra ad nos peruenisse credenda est. Cum autem multorum ingenia, profide, & sapientia quisque sua in hac Christi concione explicanda desudauerint: dicam & ego quoque, quod pro mea tenuitate, ac paupertate sentio. Philosophatus est Dominus maxime de his quæ ad mortem, & resurrectionem eius spectabant. Siquidem inquit: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et Spiritus Christi, teste B. Petro, prænuntiat eas quæ in Christo sunt passionem, & posteriores glorias. Incipit ergo à Moyse, id est, à Scriptura eius: nam Moyses primus fuit, qui de ipso & aperte scripsit ad literam, & subobscurè in mystico sensu. Vnde asseruit ipse: *Si crederetis Moyse, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Ac fortassis explicuit, quomodo ex Adam, dormiente, & soporato formata est Eva de latere suo, id est, Ecclesia de Christo mortuo, qui post somnum euigilans, id est, resurgens dixit, *Hoc nunc, os ex osibus meis, & caro de carne mea:* id est, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi.* Et tunc Sponsus permisit se à sponsa contrectari, cum dixit: *Palpate, & videte: quia spiritus carnem, & ossa non habet.* Deinde

in eiusdem Moyse scriptis proclamata fuerunt inter semen serpentis, & semen mulieris inimicitia. Semen serpentis, sunt Iudæi increduli, ac homicidæ, quibus Dominus dixit: *Vos ex patre diabolo estis; & desideria patris vestri vultis facere.* Semen singulariter mulieris, & non viri, est Christus: nam etsi ex semine Abraham secundum carnem dicatur Christus progenitus, hoc non est nisi ratione matris, cuius folius fructus est Christus, semen illud, in quo benedicenda sunt omnes gentes. Hoc autem semen quasi granum frumenti mortuum multum fructum attulit, quando in multitudine crediturum resurrexit. Tertio exposuit, quid significaret quod Cain præualuit in Abel fratrem suum in agro; nimirum Iudæos extra ciuitatem Christum suffixisse: sed pro Abel, id est, Iudæo, suffectus est Seth, id est, resurrectio. Quarto declarabat, qua ratione Noë ebrius dormiuit, & nudus irrisus est à Cham patre Chanaan. Nam Christus in tabernaculo crucis nudatus, & acerbis contumelijs punctus est à Iudæis: sed post somnum euigilans, resurrectionem Christi adumbravit, atque Iudæorum abiectioem, seruitutem, & maledictionem in Iudæos tanquam in alterum Cham vaticinatus est. Quinto explanauit: quomodo post aquarum diluuium requieuerit arca in montibus Armeniæ. Nam post diluuium passionum Christi humanitati, quæ est vera sanctificationis, & liberationis arca, requies per resurrectionem danda erat: siquidem non est aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, quemadmodum nec alij salui facti sunt, quam qui arcam erant ingressi. De hac autem requie scripsit David: *Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tue.* Sexto, declarauit & illud, quod non solum liberatus est Isaac de manu Ismaëlis ludentis, sed etiam de patris sui gladio volentis eum immolare, pro quo arietem hærentem inter vepres sacrificauit, & Isaac viuis redijt de morte: ita Christi tantum humanitas, quæ sentibus, spinisque coronata erat qua-

II. locus.

Gen. 3.

Semen serpentis, de quo liber Genesis, quos denotant.

Ioan. 8.

Qua ratione Christus sit semen Abraham.

Gen. 22. & 26.

Ioan. 12. III. locus.

Gen. 4.

Heb. 11. Abel quid. Seth quid.

Gen. 5.

Infra 9. III. locus.

Matth. 27.

V. locus.

Gen. 8.

Act. 4.

Gen. 6.

1. Pet. 3. Psal. 132.

VI. locus.

Gen. 25. Supra 22.

Aries hærens inter vepres pro Isaac Deo immolatus quid mysticè.

Ioan. 16. supra 14.

Ioan. 1.

Quænam Scripturæ illæ fuerint, quas in Emmaus discipuli per gentibus Dominus enarrauit, explicauitque.

1. Pet. 1.

Primus locus.

Ioan. 5.

Gen. 2.

Matth. 27.

Luc. 27.

fiaries, immolata Deo est; diuinitatis autem virtute passionis ac mortis minimè capax, quasi Isaac tertio die viua redijt. Ac vt olim Deus liberaturus de Ægypto Israelitas ex rubro locutus est: ita Dei Filius vsque ad humanitatem sentibus coronatam descendit, vt nos de vera Ægypto peccati, ac diaboli tanquam veri Pharonis tyrannide, eriperet. Septimo aperiebat, qua ratione Iacob Patriarcha de manu Esau affligentis euaserit; & postea cum turmis duabus in Mesopotamiam redierit: Christi resurrectionem præfigurans. Octauo, mysterium Ioseph, quod peccato consentire noluerit, in carcerem reclusi edifferebat: & quomodo tonsis crinibus, & vestimento ornatus eductus est de carcere, atque Dominus Ægypti constitutus: quemadmodum Iesus de carcere mortis, & inferni liberatus est, vt de se ipso dixit: *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra.* Nono, Moysen interpretabatur proiectum in aquas, & morti expositum: qui tamen postea à filia Pharonis educatus, & Dominus, & Princeps Ægypti factus est: & populum Dei ex Ægypto eduxit. Eadem ratione Dominus Iesus primum quidem reprobatus est, & ad mortem damnatus: sed eductus est de aquis passionum, & factus Princeps ad educendos sanctos Patres de Limbo. Sicut ergo Moysen, & Prophetas reprobarunt, & postea mortuos receperunt, quia illorum libros, quos primò occiderunt, accipiunt vt canonicos: multò magis oportebat per hæc Christum pergere, & maiora etiam pati, vt maior illis omnibus habeatur. Sed dices, Iudæos non recipere scripta de Iesu. Imò maximè veri Iudæi, qui ad Christum sunt conuersi, recipiunt; carnales verò minimè, quia sic scriptum erat hos excæcandos, ac reprobandos. At boni Iudæi maxime Scripturarum testimonia accipiunt; & ideo confirmantur in fide Christi, quod alij cam non recipiant, quia portant iram Dei super se in testimonium nobis. Decimo elucidabat, quomodo Sason portas vrbs, in qua clausus, captiuusque

putabatur, media nocte secum asportauit, & suo illo typico prouerbio: *De comedente exiit vrbis, & de forti egressa est dulcedo,* mortem Messiae non esse permansuram significauit. Quia etli mors omnia edat, & consumat, ci bus tamen vitæ Iesus de edente per resurrectionem exiit: & ipse qui dulcedo est nostra, de forti egressa est; quia non obstante dæmone, tandem ad vitam excitatus est. Vndecimo, enarrabat, Dauidem olim obsessum à Saulis liatoribus in domo per fenestram euasisse, & illius custodibus seruatum fuisse ad regnum. Qua ratione Messias de sepulcro munito, & à custodibus vallato illis illis ad regnandum in celo, & in terra est seruatus. Duodecimo, Iob percusso, & ad mortem oppressio per Satanam, gratia Dei non defuit, sed virtute eius ad sanitatem redijt, ac duplicia ei bona sua sunt restituta. Ita Iesu percussio datum est corpus immortale, & gloriosum, & omnia sua cum honore restituta: quia si granum frumeti cadens in terram mortuum fuerit, multum fructum adfert. Decimotertio, Helias, atque Heliseus prophetæ filios viduæ Sarephanæ, & Sunamitidis ad vitam reuocarunt, in typum magni Prophetæ Messiae, qui seipsum matri viduæ consolandæ reddidit. Decimoquarto, Ionas prophetà à ceto est absorptus, post triduum verò viuus ad littus eiectus est, vt prædicaret Niniuitis penitentiam: Ita Dominus Iesus à morte erat primo absorbendus, verum post triduum ad vitam excitatus, vt mitteret Apostolos, qui prædicarent in nomine eius penitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes. Decimoquinto, Ieremias proiectus est in puteum profundum, vt vitam ibi misere clauderet suam: sed postea Dei beneficio, & gratia erutus cum præfigurauit, qui dixit per Prophetam: *Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, & in umbra mortis; & tamè Dei gratia rediuuus emerfit.* Decimosexto, Daniel missus est in leonum lacum, vt ab eis ederetur fame cõfectis: verò ille post aliquod dies magno stupore Regis quæ eum cõcecerat,

Supra 14.

XI. locus. 1. Reg. 19.

XII. locus. Iob 1. & sequentibus. infra 42.

Ioan. 12.

XIII. locus. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4.

XIV. locus. Iom 2. Ibidem. Matth. 12. & 16. Ion 3. Luc. 24.

XV. locus. Ierem. 37.

Psal. 37.

XVI. locus. Dan. 14. Ibidem.

viuus inde est eductus, vniuersis eius inimicis ad leones proiectis. Non secus accidit Domino Iesu, qui dæmonum potentiam quasi leonum cõfregit, atque illis renitentibus magna cum orbis admiratione viuus productus est, datis hostibus suis in ditionem dæmonum. Decimosextimo enucleabat, quomodo Mardocheus post luturam, saccumque quo erat indutus, exaltatus est in Regia Assueri, suspenso Aman in patibulo, quod ipse ei præparauerat: ita Dominus post crucem, ac mortem exaltatus est dextera Dei, & sublimis effectus, ita vt dixerit: *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra:* suaque cruce per vniuersum orbem adorata, dæmones, ac Iudæos qui eius extiterunt autores, diuexat, atque excruciat. Decimooctauo, Iesus Sacerdos magnus exutus est fordidis vestibus, & indutus mutatorijs, qui tamen fuit sicut torris erutus de igne tribulationis: in figuram veri Iesu, qui per mortem exiit fordidas mortalitatis vestes, & indutus est pretiosis mutatorijs immortalitatis, quando induit Dominus fortitudinè, & præcinxit se virtute. Decimonono: Banaias olim sub Dauide, tempore niuis descendit in cisternam, ac leoni ibidem inueto intulit mortem, ac viuus prodijt: in quo indicauit Dominum in infernum descensurum, ac vires Satanæ debilitaturum, ac viuum inde proditurum. Vigesimo, templum Domini à Chaldæis deuastatum, atque destructum, postea tamen diuina opere reedificatum est: quod proculdubio mysterium Christi cõtinebat, de quo Dominus, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, & à Zacharia de Iesu prædictum erat: *Eccce vir Oriens nomen eius: & subter eum orientur, & edificabit templum Domino.* Et ipse extruet templum Domino, & reliqua. Christus siquidem templum corporis sui ab Spiritu sancto solubile ædificatum, ipse per resurrectionem indissolubile construxit: templum quoque Ecclesiæ extruit Domino, vt pax sit inter duos populos, ex quibus constat. Vigesimo primo, de colubâ olim egressa arcam Noe, quæ cum ramo pa-

cis redijt ad vesperam: quia anima sancta Messiae ad arcam redijt corporis sui, atque in ore protulit ramum oliuæ, cum dixit: *Pax vobis.* Vigesimo secundo, Virga Aaron, quæ sicca refloruit, vt testatur Epiphanius in Ancoratu, significat carnem Christi supra omnem naturæ facultatem suscitata, de qua Propheta cecinit: *Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea consistebor ei.* Vigesimo tertio lapis reprobatus ab ædificantibus, hoc est, Sacerdotibus, Senioribus, & Phariseis, positus est in caput anguli, vt coniungat non tantum animam corpori, sed etiam Angelos hominibus, & omnes hos cum Deo reconciliet. Vigesimo quarto ac postremo, in hac resurrectione aquila renouata est à iuuentute: serpens exaltatus in cruce, ablata priori pelle reiuuenescit: phoenix extincta resuscitatur ad vitam: vermis Indicus, qui & bombyx dicitur, in vitam post mortem redit: ceruus cornua amissa resumit. Et si quid ex Nouo Testamento produci possit, puer Iesus amissus, in uentus est post triduum gloriosus in ciuitate Naim filius redditus est, ita mari Virgini filius Iesus suscitatus. His ergo, & huiusmodi sermonibus discipuli intenti mirabantur, dicentes, *Quis est hic, cui in promptu sunt omnes Scripturæ? cui vita, & mors, gestaque omnia Christi sunt comperta? nõquã huc inter discipulos eius vidimus, & tamen nihil illum fugit.* Et appropinquauerunt castello quod ibat. In loco, quem vocat Triuium historia Tripartita, antequam ingrederentur Emmauntem. Et ipse se finxit longius ire. Quia non videtur Christo, qui veritas est, conuenire fictio, & simulatio, quod hæc ad mendacium pertineant; ideo ex hoc loco quidam defensionem mendacij susceperunt, dicentes non omne mendacium peccatum esse: vt docuit Augustinus libro contra mendacium ad Consentium. Sed notandum, quod duplex est fictio, altera mala ad decipiendum, vel se, vel alios, quomodo hypocritæ sanctitatem fingunt, vt sancti appareant, & virtutis laudem venentur. Est alia bona atque

Exo. 3.

VII. locus.

Gen. 27. Infra 32.

VIII. locus. Infra 39.

Infra 41. Ibidem.

Matth. vlt.

IX. locus. Exo. 2.

Infra 14.

Qui Iudæi vaticinia prophetarum de Iesu recipiant Esa. 6.

X. locus. Indic. 16.

XVII. locus. Esther 4.

Infra 6. & seq.

Matth. vlt.

XVIII. locus. Zacha. 3.

Psal. 92. XIX. locus. 1. Paralip. 11.

XX. locus. 4. Reg. 25. 1. Esdr. & seq. Ioan. 2.

Zach. 6.

XXI. locus. Gen. 8.

Ioan. 20. XXII. locus. Num. 17.

Epipha. Virga Aaron regerminans quid significet, teste Epiphinio.

Psal. 27. XXIII. locus.

Psal. 117.

XXIII. locus.

Psal. 102.

Num. 21.

Ioan. 3. & 8.

Luc. 2.

Infra 7.

Histor. Tripart. lib. 6. cap. 42.

Ioan. 14. Quomodo Christus finxit se longius ire.

August. lib. contra mendac. cap. 13.

tom. 4. Fictio duplex est.

August. ibidem, & lib. 2. q. 9. Evangel. q. 51. eod. tome.

Exemplum fictionis longam mendacio.

Idem lib. 1. De mendacio ad Conscientiam, c. 3. eod. Mendacium quid secundum Augustinum.

Fictio quae minime vitiosa, imò bona etiam atque salutaris.

Ast. 16.

1. Cor. 9.

Christus fingens se longius ire, nos docuit tria.

vtilis ad docendum aliquid, teste ibidem Augustino, & libro Quaestionum Evangeliorum prope finem, ubi docet, hanc fictionem non pertinere ad mendacium, & fallaciam, quemadmodum sine mendacio Dominus parabolas finxit docendae alicuius veritatis gratia, non ad decipiendum. Talis est fictio cum puero petenti gladium, ubi mater illum abscondens, respondet non esse in mensa: & magister interrogans ea, quae bene novit discipulum didicisse, fingit se ignorare, ut periculum eius doctrinae coram alijs faciat. Sine peccato ergo, vel mendacio fingit se longius ire, quia volebat sui discessus modum celare: longius quippe profectum nemo negabit, quia tunc segregatus ab hominum consortio fuit. Fictio ergo hac discipulos non fefellit suos, verum paulisper tenuit suspensos, donec maturum esset tempus prodendi seipsum. Quod si mendacium est, teste Augustino, falsa vocis significatio cum voluntate fallendi: ubi abest fallendi voluntas, ibi abest & mendacium, ut cum quis aliquid dicit, quod in sensu quem concipit, verum est, falsum tamen in sensu, quem alius concipiet, modo dicat verba ambigua animo non fallendi alium, sed tantum gratia occultandi ei vtiliter ad tempus veritatem aliquam. Simili quoque ratione fictio in facto vitiosa non est, sed bona, & salutaris, qua quis quippiam facit, ex quo novit alium falsam existimationem concepturum propter bonum aliquod: ut Paulus simulavit se legis observatorem, cum Timotheum circumcidit, & factus est Iudaeis tanquam Iudaeus, & ijs qui sub lege erant, quasi sub lege esset. Nouerat enim Paulus seruando legalia, Iudaeos existimatos ipsum legi subditum: non tamen eos fefellit, quia non eo animo seruauit legalia, sed ut suam illis ad tempus occultans sententiam, Iudaeos a Christo non alienaret. Ita hic Dominus finxit se longius ire, motus, & gestum abire volentis praeseferens, ut ea ratione excitaret eos ad rogandum ut secum maneret illa nocte, sicut & fecit. Voluit

ergo Dominus hac sua fictione docere nos nonnulla. Primum quod reuera Christus non egebat cibo corporeo, cum corpus spirituale, & gloriosum haberet cibi, potionisve minime indigum. Deinde quod longe erat a cordibus eorum, qui eum non agnoscebant, sed putabant peregrinum aliquem. Tertio voluit dare occasionem se inuitandi, & tacite prouocauit ad desiderium, & sitim suae praesentiae, & vultus sui agnoscendi. Hinc apud Marcum apparuit Christus, & videbatur phantasma esse, & volebat praeterire eos. Ita finxit, ut ab eis rogaretur, ut intraret in nauim. Similiter hic cum prius induisset formam peregrini, nunc quoque formam ostendit volentis ab eis recedere. Illudque contendeat ab eis exculpere, ut flagitantes ipsum penes se manere, impetrarent: unde aliquo modo videtur profecisse eius oratio apud eos. Tales multas legimus in Scripturis fictions. Simulabat olim Dominus coram Iacob patriarcha se longius abiturum, cum diceret, Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Verum detinetur a Iacob dicente, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Simulabat coram Moyse abiturum se longius ab Israelitis, ac dicebat: Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam: sed precibus Moyse retinetur, ita ut reconcilietur Israel. Fingebat Christus abiturum se a muliere Chananaea, dicens: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus: sed per fidem ac prudentiam mulierculae retinetur. Quare etsi Christus sit inuictus, & omnipotens, fide tamen, & precibus nostris, ac promissionibus suis alligari se sinit, ac retineri. Et coegerunt illum, dicentes, Mane nobiscum, quoniam aduersperascit, & inclinata est iam dies. Quoniam non poterant auelli, obsecrant, & obtestantur, precibusque improbis recusantem compellunt, & forte etiam pallio detinebant, ut tantisper apud ipsos diuersaretur, Dominum appellantes, etsi illa vox nec in Graecis sit codicibus, nec in Latinis correctioribus.

Mar. 6.

Gen. 32.

Ibidem.

Exo. 32.

Matth. 27.

Hi duo discipuli cur Dominum coegerint apud ipsos vti maneret.

Oderint qui nocte, ac tenebras. Quare Iesus velit rogari, ut id faciat, quod ipse alioqui libenter facit.

Ast. 20.

Esa. 64.

Gen. 18.

Infra 19.

Expenditur illud: quouia aduersperascit, & inclinata est iam dies.

Ioan. 8.

Hospitali, Iesu quam vtile, atque salutare.

non quod adhuc cognoscerent esse Iesum, sed quod ex admirabili doctrina & conuersatione cognoscerent eum non vulgarem esse viatorem. Dicebant ergo, Domine, praebuisti te nobis benignum viae comitem, praebete nobis iocundum hospitem: cur te committis longiori itineri? Iam appetit vespera, & Sol vergit ad Occasum. Merito noctem oderunt, qui amant Iesum, qui lux est. Amat autem Iesus rogari, & cogi, rogari quidem, ut id faciat, quod libenter facit; ut dignis donet, ac promerentibus, cogi vero, ut nos doceat beneficium proximo etiam ingerendum esse, & obtudendum: quia beatus est magis dare quam accipere. Vult cogi Christus, & cogitur a nostra tribulatione, cogitur & a nostra humili precatione: Non est, inquit, qui inuocet nomen tuum: qui consurgat, & teneat te. Abraham, & Loth cogebant hospites ut ad se diuerterent: pauci autem sunt, qui cum Christum sumunt in Eucharistia, illum detineant, vel in pauperibus misericordiam postulantem. Et vide quomodo inuitant ad coenam se increpantem. Verè autem dicunt, quoniam aduersperascit, veruntamen ignorant quae dicunt. Verè enim sine Iesu aduersperascit nobis, qui dies est, & lux mundi. Venit etiam vespere tentationis, ac tribulationis: recedit quoque Quadragesimae lumen in verbo Dei situm, & intrant post Pascha tenebrae Satanae. Dicunt inclinatum esse diem: quia Sol vsque ad meridiem ascendit, post meridiem vero incipit vergere in Occasum; ideo dicitur post meridiem inclinari dies. Nam alioqui eodem die agnito Christo regressi sunt in Ierusalem, & septem millia passuum intra duas horas, etiam si quis lente ambulet animi gratia, confici possunt. Et intravit cum illis. Gaudet vinctus Christus, & libentius ingressus est; quam illi reciperent, & maiora illis largiturus, quam ab eis accepturus: quanquam suum nudum recipere, nihil aliud sit, quam dare. Iam nouum quod ibi accidit, describit Euangeli-

lista. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Quatuor Iesu actiones describit Euangelista: Prima est, accipere panem. Secunda, benedicere, illum scilicet sanctificando, & gratias Patri more solito agendo. Tertia, frangere panem in partes; quarta, porrigere illis panem fractum, ac distributum. Et ita Christus non tantum in vita, sed etiam suscitatus inter discipulos ministrum agit. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euauit ex oculis eorum. Non est cogitandum, quod caecis, & clausis oculis ambulauerint ab Ierusalem Emmauentem vsque, sed quod in fractione panis agnouerunt, ablati oculorum impedimento, quod antè videre, vel agnoscere non poterunt. Vnde sequitur: Et cognouerunt eum, quod est quasi interpretatio apertionis oculorum: quemadmodum superius cum dixit, Oculi eorum tenebantur, explicauit quomodo tenebantur, dicendo, ne eum agnoscerent. Similiter oculi primorum parentum dicuntur in Scriptura aperti, non quod antea caeci essent, & priuati luminibus, sed oculi eorum aperti sunt ad cognoscendum peccatum, & poenam eius, hoc est, nuditatem: vnde textus ait: Cum cognouissent se esse nudos, &c. hic autem horum oculi aperti sunt, ut agnoscerent Christum, & Euangelium, quod natura cognosci non poterat. Sicut ergo olim aperti sunt oculi ad esum vetiti fructus suadente serpente, ut viderent nuditatem suam, & fraudem demonis; ita nunc aperiuntur ad esum cibi praeccepti a serpente exaltato in cruce, ut agnoscerent Christum, & salutem per eius resurrectionem inuenta. Quae fuerit autem ista fractio panis, in qua cognitus est Christus, haud est facile expedire, cum variae proferrantur a Patribus sententiae. Quidam enim censent, perinde esse frangere panem more Hebraeo, atque conuiuari: quare in Actis dicitur: Frangentes circa domos panes, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis; & Esaias, Frange, inquit, esurienti pa-

Vltius, & a mortuis rediuitus Rex caeli, & terrae Christus ministravit nobis.

Quemadmodum ap. rti sint oculi discipulorum cognito Domino ipsis euanescente.

Gen. 3. Qua ratione primorum parentum oculi sunt aperti.

Ioan. 6. Supra 3. & 8.

Quanae haec fractio panis fuerit, in qua agnitus est Christus. Prima opinio

Ast. 2.

Esa. 58.

nem tuum, & egenos, vagosq; induc in domum tuam. Nam talibus promittitur in præmium Dei cognitio, de qua subdit Propheta; *Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur.* Sed profectò si verum amamus, Christus hîc est exceptus conuiuio, non exceptus; & idcirco licet frangere panem in hospites, & peregrinos, sanctum sit, & Deo gratum opus, propter hospitalitatem, & charitatem; ipse tamen non recepit, sed receptus est à Cleopha. Non negamus tamen, quòd Christus in hospitalitate, & operibus charitatis cognoscat, & interdum magis quàm in colloquio, & Scripturis, vt docent Gregorius, & Augustinus. Quod verò Lucas tanquam medicus circumcurfaerit infirmos visitando per ciuitatem illam, vt colligeret pecuniam aliquâ, qua honorificentius Christum tractaret: ridiculum prorsus est, atque à nebulonibus risus causa excitandi excogitatum; cum constet, Cleopham ipsum fuisse Emmauntinum, vt Hieronymus testatur, & Dominum in domum suam receperit: quæ postea in templum Christi erecta fuit. Sunt secundò alij, qui exponant per fractionem panis, consuetam Domino panis diuidendi rationem, qua manibus suis miraculo quasi cultro panis scindebatur; ita vt ne mica quidem in terrâ excideret: ex quo solito frangendi modo agnouerunt eum esse Iesum. Atq; huius sententiæ est Caietanus, ac B. Thomas, atque alij plerique. Sed duo sunt, quæ huic sententiæ repugnare videntur. Primum est, quia multi alij in Scripturis dicuntur panem frangere, qui tamen simile non ediderunt miraculû, vt Ierosolymitani, de quibus in Actis, & Corinthij, de quibus in priori ad Corinthios, & Paulus, vt in Actis dicitur, nec tamen illis tribuimus signum ita incidendi panem manibus, ac si gladio vterentur. Non ergo vis verbi illud significat. Deinde nec verisimile fit, vt viri quidam docti tradunt, & inter alios Vbertinus De casalijs, Christum tali signo incidendi panem vsum fuisse: tùm quia nullibi id Scriptura asserit, tùm

quia non erat solitus Dominus edere signa, nisi vtilitate, vel necessitate exigente: non intelligo autem quorsum, aut quo fructu tam frequenter inulitatum Christus pararet miraculum. Tertio rectius, & sacris literis congruentius interpretantur dictam panis fractionem de Sacramento Eucharistiæ: tùm quia simpliciter dicitur fractio panis apud eundem Lucam in Actibus, vbi inquit, *Quòd erant per seuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis;* id est, fracti panis, & Κοινωνίας voce, qua ibi vtitur Lucas, Eucharistia à Dionysio vocatur. Sed Paulus apertius: *Panis, inquit, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Tùm secundo, quia omnia peracta in die cœnæ Domini hîc habentur. Accepit enim panem, benedixit, fregit, ac porrexit: tantummodò defunt illa verba, *Hoc est corpus meum,* quia hæc non erant necessaria, vel quia supplenda sunt ex verbis cœnæ Dominicæ; & quia dicitur quòd benedixit proferendo aliqua verba; vel quia secundum Innocentium III. non illis verbis, sed virtute interiori, atque alijs verbis consecrauit. Et licet expressa sint in cœna Dominica: hoc fuit, quia illis verbis nos debebamus consecrare. Tertio, quia quoties Dominus dicitur benedicere in Euangelio panem, semper sequitur aliquod signum, vel multiplicationis, vel sanctificationis, & consecrationis, vt in cœna: sed hîc multiplicatio non fait, superest igitur vt fuerit consecratio. Tùm quarto, quia ita sentiunt Patres hunc locum differentes, vt Chrysostomus in Matrhæû, Theophylactus, ac Titus Bostrenus citatus in catena à B. Thoma super Lucam, Augustinus in libro De consensu Evangelistarum, & in Canonica Ioannis, Beda lib. 6. Commentariorum in Lucam, & Petrus Damianus. De diuinis officijs, atq; alij pleriq;. Postremo, ex ipso effectu colligitur, qui fuit Iesum spiritualiter cognoscere, vt ponderant Augustinus, & Theophylactus: at talis cognitio proprius est effectus Sacramenti Eucharistiæ, nõ communis panis. Quæ

Signa quando Christus edebat.

III. optio, quam sequitur autor.

Act. 2.

Dionys. De Eccles. hierarc. 1. Cor. 10.

Matth. 26. Innoc. III. Ioan. 6. & Matth. 14. Chrys. homil. 17. in Matth. 26.

Theophy. in Luc. 24. Titus Bostrenus ibidem.

August. lib. 3. De consens. c. 25. tom. 4.

Idem tract. 2. in Canon. nic. Ioann. tom. 9.

Et serm. 1. feria 2. Pasch. tom. 10. Beda lib. 6. in Luc. cap. 96. in fine, tom. 5.

Petrus Damianus. August. ibidem.

Theophyl. ibid.

In operibus pijs sape agnoscitur Christus.

Greg. hom. 23. in Euagel. rom. 2. August. ser. 1. ferie 2. Pasch. tom. 10.

Quorundam vanissimum de Luca commentum rejicitur.

Hierony. in epitaphio Paula, ante med. tom. 2.

II. optio, quæ etiâ refellitur.

Caietan. in Lucam.

B. Thom. in 3. sent. dist. 21. quæst. 4. ad 1.

Act. 2. 1. Cor. 10. Act. 20.

Vbertin. de Casalijs libro 4. c. 29.

Quæ in contrarium obijciuntur, rationes diluuntur.

II. ratio.

Luc. 22.

Ioan. 20.

III. ratio.

Vetus in Ecclesia ritus communicandi.

III. ratio.

Matth. 26.

V. ratio.

Petrus Damianus.

VI. ratio.

VII. ratio. Matth. 26.

verò in oppositum obijciuntur, friuola sunt, & parui momenti: videlicet quòd illi essent increduli, ac diffidentes, & quòd in peccato communicassent: quia per obiurgationem, & sermonem Christi idoneè erant iam contriti, operante Spiritu sancto in ipsis cordis ardore. Nec obstat quòd non præmissa confessione communicassent: quia nec in cœna Apostoli præmiserunt confessionem: nec ab istis, vel illis potuit exigì, cum necdum esset à Domino instituta, quam nocte illa, qua apparuit decem Apostolis congregatis, constituit, atque præcepit, cum dixit; *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, &c.* Nec tertio euincit quòd Apostoli communicassent seipso, ac proprijs manibus: quia etiam Apostoli in cœna proprijs manibus communicarunt, & per nõnnulla secula ille mos communicandi viguit: donec abrogatus est postea. Nec quarto conuincit, illos nesciuisse esse communionem, quòd cœnæ Dominicæ non interfuerint, nisi tantum duodecim: quia potuerunt ab Apostolis illud didicisse: & in ipsa fractione illuminati sunt oculi eorum, vt sacrum panem agnoscentes reuerenter sumerent: quemadmodum etiam Apostolis, neque cogitantibus, neque expectantibus data est Eucharistia in cœna. Nec quinto obstat, quòd finita cœna Dominus Apostolos communicauit, hîc verò in principio: quia hîc principij finis erat, quoniam statim euauit. Et vt ait Petrus Damianus in sermo. De cœna Domini, habemus, Dominum instituisse communionem sub vtrâq; specie, quæ aliquando in Ecclesia fuit vtitata; & rursus communionem sub altera tantum, quæ modo competit laicis, vt vtriusq; à Christo habeamus exemplum. Nec potest quis euadere per figuram Synecdochas, qua ponitur pars pro toto: quia hîc locum habere non potest, cum in fractione ipsa panis sit agnitus, & euauerit. Denique non obstat verbum Domini: *Non bibam amodo de hoc genere vitis vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei.* Quia iam Christus suscita-

tus in regno erat, & illa nocte comedit partem piscis assi, & fauum mellis. Et hastenus de hoc loco; quia alibi philosophati sumus. Sequitur: *Et ipse euauit ex oculis eorum.* Id est, subduxit per dotem subtilitatis, corporis sui delectabilem presentiam. Verbum Euauit, Græcè dicitur, disparuit: rectè tamen dicitur Latine euanescere, quòd ex oculis, cum minus cogitamus, subtrahitur. Hinc Plinius: *Verè, inquit, pectines, limaces, hirundines eodem tempore euanescent;* & Cicero De claris oratoribus: *Isq; & orationes reliquit, quæ iam euauerunt.* Euauit autem Dominus, quòd humana fragilitas reditui corporis maiestatem non ferat; ac vt ostenderet corpus suscitatum non egere corporeo, & sensibili cibo; atque vt alluiscerent carere corporis conspectu, quòd mox foret abducendum; item vt subtrahita presentia, citò redirent ad annuntiandum Apostolis, sicut ob eam causam à Magdalena voluit tangi, ac detineri. Adhæc vt illum iuxta spiritum diligerent, qui etsi subtraxit presentiam carnis, mansit tamen in anima, quæ oculis fidei ipsum magis cer- nit, quàm oculis corporis: vnde olim tenebantur eorum oculi, quia nõ credebant. Tunc ergo verè cognoscitur Dominus, quando euanescit, id est; quando apprehenditur immensus, & incomprehensus; nostro verò vitio euanescit nobis Dominus, quãdo plus hæremus dono, quàm donati: sæpeq; accepto pane prosperitatis à quibusdam non cognoscitur nisi cum vrget fames, vt à filio iuniori profectò in regionem longinquam. Et dixerunt adinuicem; *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?* In nobis, inquit, nõ extra nos. Effectus quippè bonæ prædicationis est, habere cor ardens intus, vel per contritionem de peccatis, vel per virtutis, æternæq; vitæ desiderium. Et isti boni viri post abitum Iesu, non cessabant de eo confabulari, ac dicebant, *Qui factum est, vt tã ferè eum agnosceremus? sonus occupauerat animos nostros, caligoq; oppresserat oculos.*

Luc. ult.

Lib. 9.

Euanescere quid.

Plin. lib. 9. c. 57.

M. Tullius.

Ex oculis discipulorum quæ Christus euauit.

Ioan. 20.

Luc. 24.

Dominus quando verè cognoscatur idemq; oculis se nostris quando subtrahit, ac euanescat.

Luc. 15.

Effectus bonæ prædicationis.

Vis verborū Iesu.

Sanè verba Iesu afficiebant, vrebant animum, ac rapiebant, aculeosq; atque stimulos relinquebant. Et si, dum loquitur in via Dominus, ita ardet cor, quid erit in patria? *Et surgentes, eadem hora regressi sunt in Ierusalem.* Alas fumentes amoris, & impatientes præ gaudio, facta est illis ex vespera dies, eademq; hora surgentes, sed non peruenientes, quod huiusce tantū gaudij cæteros redderent participes, mutuaq; collatione confirmareur fides. Sic enim Dominus inter homines sua dona cupit propagari, vt mutuis officijs inter ipsos gliscat charitas, crescantq; merita quæ remuneret. Aiebant isti Christi discipuli, vt illi leprosi, qui erant in porta Samariae. Hæc dies boni nuntij est. Si tacerimus, & noluerimus nuntiare vī que mane, sceleris arguemur: quare nec prioris itineris fatigatio, nec viæ prolixitas, nec noctis obscuritas eos retardauit. *¶ Et inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum illis erant.* Discesserat Iudas, qui interruperat sacrum numerum duodenarium: & his non diuisis aut separatis bona fit annūtiatio. Verisimile est, cum illi peruenerunt ex Emmaunte, inuenisse vndecim Apostolos, inter quos Thomas erat vnus: tamen cum ille quæ dicebantur, non crederet, aliqua vrgente causa, ante Domini ad illos clausis ianuis aduentū discessit, vt non miris, si in ea apparitione abfuerit Thomas. Quamquam dici quoque possit, vndecim inuentos fuisse à discipulis redeuntibus ex Emmaunte: quia post suspendium Iudæ hoc erat peculiare Apostolorum nomē, ita vt maior eorum numerus explicaretur hoc no-

Horum discipulorum charitas in fratres.

Qua lege, diuina nobis dona concedantur.

4. Reg. 7.

Quomodo discipuli nūc Domini resurrectionem vndecim Apostolis nuntiarunt, cum tamen Thomas vt pote incredulus tunc abesset.

Prima solutio.

Ioann. 20.

II. solutio.

mine Vndecim, etiam si vnus aut alter abesset, aut etiam si alij cū illis essent. *Dicentes, Quod surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Verbum dicentes, accusatiui casus est, Græcè *Αιγους*, scilicet Apostolos, nō ipsi peregrini. Et ita pia peregrinorū sedulitas promeruit audire quod apparuit Simoni, vt & ipsi qui venerant alios confirmare, confirmarentur. *Quia surrexit* (inquiunt) *Dominus verè, & apparuit Simoni.* Et, p Quia accipitur. Est enim firmum argumentum veritatis aliquid asserere Petri successorem, vt cæteri ei fidem habeant, eiusq; confectentur sententiam. Ad Petri, & in Petro omnium pœnitentium peccatorum consolationem, suæq; gratiæ commendationem spectat, quod primum Petro inter Apostolos visus est, vt vbi abundauit delictum, superabū daret & gratia: ideo etiam & Petro peculiariter missæ sunt mulieres annuntiare Christi resurrectionem. Discamus igitur horum discipulorum exemplo, acceptorum beneficiorum memores esse: tractemus de Iesu, & sic cogemus illum ad nos venire. Disseramus de Sacris literis, si volumus igne diuini Spiritus incallescere. Utamur diuinis Sacramentis, vt discedat tristitia, atque tentatio; vt robur tribuatur redeundi in cœlestem Ierusalem, vnde exulamur, vbi Christus nūquam amplius euanesceat. Hæreamus bonis, fugiamus prauas societates horum exemplo, vt perpetua præsentia frui contingat Iesu Christi Domini nostri, qui cum Patre, & Spiritu sancto sempiterna potitur gloria, laude, & honore in cunctis seculis. Amen.

Meritum hospitalitatis.

Cur Christus post resurrectionem apparuerit Simoni.

Rom. 5.

Discipulorū Christi documenta.

TRACTATUS XVI.

De apparitione Domini Iesu facta in ipsa die Resurrectionis ad decem Apostolos congregatos, in illa verba: *Dum autem hac loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis: ego sum nolite timere. Cōturbati verò, & conterriti, existimabant se spiritum videre. Et dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum, palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cū hac dixisset, ostēdit eis manus, & pedes, &c. Lu. 24. Ioā. 20.*

HÆC est postrema ostētio earum, quas Dominus primo die suscitatus exhibuit, & describitur à Luca, & à Ioanne Euangelista, legiturq; tertio die Paschæ, atque in octaua: quæ est eadem cum prima, quia etsi diuersi Euangelistæ eam describant, vna tamen, & eadem est, quamquam quæsdam peculiare eius circumstantias enarret quisq;. Ideo nos vtriusq; textum complexi illā exponemus: illud præmittentes, Ioannem etsi non ignoraret hanc apparitionem descriptā esse à Luca, tamen illam quodammodo coactum fuisse repetere, vt suppleret visionem factam Thomæ post octo dies, quam prætermiserunt cæteri. Præcedunt autem apud Ioannem hæc pauca verba: *Quam ergo sero esset die illo vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, Venit Iesus, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis. Et cum hac dixisset, ostēdit eis manus, & latus: Gausi sunt ergo discipuli viso Domino.* Vbi in primis habemus, in ipso die resurrectionis hanc ostensionem per-

Cur Ioannes hanc Domini apparitionē commemoret.

Quando Dominus discipulis apparuit, ostēdit eis manus, & latus, & cur sero.

fectam, quia dicitur fuisse vna sabbatorum sub vesperam, sicut vna sabbatorum valde mane venit Maria Magdalene ad monumentum. Secundo obserua, quod sero erat, summo mane surrexerant, & toto die erant in mœrore, & dubitatione Apostoli. Et apparuit sero, tūm quia homines interdū vagantur, & discurrunt, nocte verò conueniunt; & ita sero poterat commodius pluribus apparere. Tūm vt securius eius præsentia Apostoli possent perfrui: non enim homines noctu interpellantur ita, ac interdū: Tūm vt quando minus putarent se visutos Dominum, tunc ille adesset. Quare si moram fecerit, ait Propheta, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. Ante noctē ergo venit, ne maiori tristitia absorberentur oues suæ; tūm quia crebris nūtijs mulierum, quæ Angelos viderunt, & ipsū Christum, & apparitione facta Simoni, & cunctibus discipulis Emmauntē iam corda Apostolorum ad credendā Christi resurrectionē excitaret, atq; præpararet. Sic enim foret plerūq; Dñs faceret: etiam in hīs

Ioann. 20.

Habac. 2.

Quo consilio Christus non statim ut vellemus, nos liberet malis, quae sustineamus.

Matth. 6.

Infra 28.

Effectus Spiritus sancti. Act. 2.

Infra 4.

Ibidem.

Marthe nostrae imbecillitas. 1. Ioan. 4.

Luc. 24.

Matth. 26. Zacha. 13.

Ecclesiastes 4.

Prou. 18. Matth. 18.

Vbi amor, & concordia, ibi Christus est.

statim a malis presentibus non liberat, interim tamen non parua beneficia praestat, & multa exempla eorum qui tentari sunt, & de tentatione a Domino sunt elemente liberati, proponit. Denique sero apparuit, non mane, aut meridie discipulis omnibus, quia in fine saeculorum, & vltima aetate, hoc est sexta, mundo apparuit, & in fine mundi iudex iterum apparebit, clausis etiam foribus, ut Christus docuit, melius orare poterant, ut Christus, & Spiritus sanctus venirent ad eos. Tertiò foris erant clausae propter metum Iudaeorum. Timebant Apostoli, quia Iudaei in Christum mortuum saeuiebant: nam illis imputabant furtum corporis de sepulcro. Et quonia nondum cor eorum obsegnatum erat Spiritu sancto, quo adueniente, non solum aperirent foris, sed etiam ora sua, & corda, & Christum publice, & intrepide praedicant, etiam obliuiscuntur Sacerdotum Principibus, & templi magistratibus, non metuentes, aut minas, aut flagella, aut mortem, de quibus, *Ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu consumeliam pati.* Sic ergo natura nostra sola trepidat vel ad sonitum folij, sed Spiritus sancti gratia, charitateque, vestita foras mittit timorem. Quarto sermonem habebant inter se de Christo suscitato, ut testatur Lucas, & probabant testimonio Simonis qui viderat, & discipulorum ex Emmaunte redeuntium, volebantque, quinquam alienum his illorum interesse sermonibus. Quinto subdit, *Vbi erant congregati:* Apostoli, qui in Domini passione dispersi sunt, iuxta illud, *Percuriam pastorem, & dispergetur oues gregis,* in resurrectione congregatur: quia melius est duos esse simul, quam unum, nam frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma: & vbi concordia, & amor, ibi est Christus, sicut promissit, dicens: *Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* *Venit Iesus & stetit in medio.* Hoc ita explicat Lucas: *Dum autem haec loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dicit eis, Pax vobis, ego sum, nolite time-*

re. Conturbati vero, & conterriti, existimabant se spiritum videre, &c. Venit autem Christus, & stetit in medio per dotem subtilitatis fores penetrando, quemadmodum matris uterum, & saxum monumenti penetrauerat, caelumque penetraturus erat. Et nihil mirum, corpus fores clausas posse intrare: nam si ignis corpus in vapores soluit, multo magis anima Deo iuncta id potest agere, & multo magis Deus valet extenuare in nebulam per subtiliorem vaporem, & penetrare, & rursus cogere: nam quid est aliud corpus, quam unio multarum formarum in vna materia? Et hoc dictum sit verbi gratia: quoniam Deus hoc, & maiora potest facere alio modo sibi notro. Voluit autem ingredi ad illos ianuis clausis, tum ut factis ipso doceret de regno Dei, corpore scilicet beato, & glorificato, ac dubitantes in fide tanti articuli confirmaret, & ut ostenderet clauso monumento se potuisse exire. Quod mulieribus aperuit Angelus, ut etiam indicet se posse caelos conscendere, atque illos penetrare, qui tamen ei nisi metaphoricè non sunt aperti, ad fidem quoque nobis faciendam, quod possit manere in Eucharistia, ac doceat quod qui ex obedientia Patris crucem est amplexus, propterea fores coenaculi, imò omnia sibi glorificato obediunt. Mira est autem durities Anabaptistarum, dicentium referatas fuisse illi fores per aliquem, humanoque more ingressum: quia alias (inquiunt) esset dare corpori glorioso, quod est proprium spiritus. Sed quid nisi donet infinitus Deus corpori suo, qui etiam Petrum seruum è carcere obserato eduxit? & olim Habacuc cum prandio per Angelum fecit in lacum leonum clausum, & obsegnatum intrare? Epiphanius contra Arianos, videtur interpretari verbum illud: *Et fores essent clausae,* de portis ciuitatis, de quibus accipit illud, *Monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis passi resurrectionem Domini, venerunt in sanctam Ciuitatem.* Sed si de illis portis est sermo, & non de foribus habitaculi, in quo manebant Apostoli, non fuisse tanta

Vis dotis subtilitatis.

Corpus proprie quid sit.

Quare Christus ad discipulos sit ingressus ianuis clausis.

Philip. 2. Contra Anabaptistas, Christum nequaquam ianuis clausis, sed apertis, humiliter, more inuestigam dogmatizantes. Act. 12. Dan. 14.

Epiphanius in Heres. 75. in fine.

et aliorum...

Quomodo Christus sit ingressus ad Apostolos ianuis clausis.

A resurrectione Christus semper staretur, & quid, Christus ad dexteram Patris sedere.

A Pascha usque ad octavas Pentecostes cur stantes oramus. Concilium Nicenum can. 20. Euthym. c. 18. in Ioan.

Ianuas cur minime pulsauerit Christus, teste Euthymio.

Luca 15. Supra. 10.

Act. 7.

admiratione discipulorum: & potuisset ingredi super moenia, non petrando portas, aut muros ciuitatis. Quare probabilior multo est sensus communis de foribus coenaculi, in quod se recipiebant Apostoli, de quo quidem coenaculo fit mentio Actuum 1. Ingressus ergo ianuis clausis non est visus aduenire, sed subito substitit inter eos, quomodo solent Angeli apparere, qui cum volunt, sunt conspicui, & subito, dum libet, euanescent: declaras ea ratione se ad vitam diuinam, & spiritualem reuixisse, & ne propterea spiritus aliquis, vel vanum spectrum esse putaretur, varijs argumentis se eundem esse qui prius, declarauit. Obserua tertio, Dominum a resurrectione sua stetit semper: quia corporis gloriosi situs naturalis hic est, cum non sit tanta grauitate corpus ponderosum, ut defatigari valeat. Quod autem dicitur ad dexteram Patris sedere, metaphoricum est, ad tantae maiestatis gloriam declarandam. Atque ob hanc causam a Pascha ad Pentecosten stantes oramus ex constitutione Ecclesiae, & prescripto Concilij Niceni, ut factis ipso resurrectionem Domini representemus. Et Christus ad ianua non pulsauit, ut ait Euthym. ne discipuli perturbarentur, sed clausis illis introiuit: nec adueniente, sed stantem, ac presentem viderunt, quemadmodum in Eucharistia fidei sciimus Christum adesse reipsa praesentem: quomodo autem venerit, prorsus nescimus, atque in hac ipsa ignorantia gloriamur: non enim nostrum est diuinae potentiae vires comprehendere, sed eius verbis integra fide habere. Porro Dominus post resurrectionem stetit, liber a culpa nostrae potestatis, quo se in cruce exonerauerat soluendo debita peccatorum noitorum: Stetit etiam, liber a poena peccati, qua olim ieiunio, & pondere crucis incuruatus fuit portans super humeros oues errantes, & tanquam Samaritanus, qui vulneratum illum, & semiuivum imposuit super iumentum suum. Adhaec stetit tanquam paratus ad opem & auxiliu ferendum nobis, qui adhuc eius causa cum hostibus colluctamur. Ita enim Stephanus pro eius gloria decertans, Iesum vidit in caelo stantem. Stetit denique

Iesus facta primu salute in seipso, & in se resurgente, & glorificato ostensa, quae alijs paulatim usque ad diem iudicij detegitur. Et quanta Dominus esset iam in termino gloriae suae quae attinet ad animam & ad corpus, adhuc tamen ut viator stabat accinctus ad penitus proficiendam via sua, quantum attinet ad locum caeli Empyrei, quod nondum peruenerat, etsi eo post 40. dies esset ascensurus. Quarto obserua, stetit illu in medio discipulorum suorum, non in medio hereticorum vel infidelium: tum quia est media in diuina persona, in medio annorum conceptus, in medio duorum animalium in luce editus, iuxta lectionem 70. Interp. in Habacuc, ubi dicitur: *in medio duorum animalium cognosceris:* in medio templi fuit presentatus, ut eiusmodi mysterium cernens Propheta dixerit: *Suscipimus Deum misericordiam tuam in medio templi tui.* In medio Doctorum inuentus est a parentibus, audies illos, & interrogans: In medio erat Apostolorum sicut qui ministrat, ut verus mediator operatus est salutem in medio terre: in meridie sublatus est in crucem, & in medio latronum pepedit, ut tolleretur medium inimicitarum parietem, siue quae erant inter nos & Deum, siue quae erant inter Iudeos & Gentes. Propterea post resurrectionem quoque in medio discipulorum: in primis, ut omnibus se ex equo videndum preberet: quia oes linee a centro, quae est medium circuli, ad circumferentiam ductae sunt equales, ut oes certos huius articuli redderet, atque in eo confirmaret. Erat enim Iesus in medio discipulorum, perinde ac Sol in medio caelorum ad illuminandum, ut pater in medio filiorum, ad eos sua presentia consolandum, ut magister in medio discipulorum, ad erudiendum, ut cor in medio corporis ad viuificandum, ut lignum vite positum in medio paradisi ad pascendum, ut Imperator inter milites metriculolos ad eos confirmandum, & animandum, sicut gallina pullorum suorum in medio ad eos sub alis charitatis protegendum, ut lapis angularis ad connectendos duos parietes, homines videlicet, & Angelos, siue Iudeos & Gentes, siue iustos & peccatores, siue post resurrectionem ad uniuersam corpori animam. Voluit autem Dominus tantopere medium

Act. 1. Christus stetit Iesus in medio discipulorum.

Habacuc 3. Luca 2.

Supra 22. Psal. 73.

Matth. 27.

Ibidem. Ephes. 2.

Quomodo Christus esset in medio discipulorum.

Genes. 2.

istam...

Car. Dominus
medius scilicet
locum tenet.

1. Tim. 2.
Prou. 23.
Ezech. 36.

Michea 6.

Psal. 10.

Horat. li. 1.
ser. satyr. 2
Idem lib. 1
epi. 16. ini.

Deuter. 17

Zachar. 2.

Matth. 28.

Matth. 11.
Psal. 122.

Dei ministri
quatenus
imitandi.

locum tenere: tum vt ostenderet se esse
verum mediatorem Dei & hominum, ac
mundi reconciliatorem; tum quia amat
mediū nostrū, hoc est, cor ipsū, quod
sibi dari petit, & in quo ponit spiritū
suū: *Spiritum meum*, inquit, *ponam in
medio vestri*; aufert etiam de medio no-
stri peccati catenā, & pro ea restituit
auream fidei, spei, & charitatis tor-
quem, atque ita humiliat Deo con-
superbum, vt Propheta dicat: *Humiliatio
tua in medio tui*: tū quō indicet media
virtutū diligere, odisse extrema vitio-
rū, quæ diligūt peccatores, de quibus
Regius Propheta asserit: *In circuitu im-
pii ambulat*, & Poëta quidā egregius:
Dū vitat stulti vitia, in cōtraria currūt,
Cum virtus sit medium vitiorum, &
vtrinque reductum; pius verō iuxta præ-
ceptum Domini, non declinat neque
ad dexteram, neque ad sinistram. Tum
vt doceret quōd in medio nostri habi-
tare velit, secundū illam Prophetæ
vocem: *Ecce ego venio, & habitabo in
medio tui*; & Domini promissionem:
*Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus,
vsque ad consummationem seculi*. Olim
Num. 2. præscripsit modum castrame-
tandi, ita vt tabernaculū in quo Deus
habitabat, haberet tres tribus ad Oriē-
tem, totidem ad Occidentem, tres rur-
sus ad Aquilonem, & tres ad Meridiē,
ita vt Dominus æquē ab omnibus di-
staret: & dum stat in medio, ostendit
se Deū, qui olim in tabernaculo habi-
tabat, & ad castrametationē alludit.
Denique instruere nos voluit se vndi-
que simpliciter spectabilem, & imita-
bilem esse, in quem omnium hominū
imō omnium seculorum oculi debeant
præcipuē intendi, vt exempla virtutū
omnium sibi ducant: *Discite*, inquit, *a
me, quia mitis sum, & humilis corde*, &
Propheta: *Sicut oculi ancilla in manibus
domina sue, ita oculi nostri ad Dominum
Deum nostrum, donec misereatur nostri*.
In reliquos verō Dei ministros oculi
nostri ad imitandum non sunt conij-
ciendi, nisi quatenus illi Christū imi-
tatur, vt apertissime docuit Apostolus:
Imitatores, inquit, *mei estote, sicut
& ego Christi sum*.
Et dixit eis: Pax vobis. Salutatio est
Christo familiaris: Redit igitur post

aquas diluuij ad vesperam columba
cum ramo oliuæ virentibus folijs ad
arcam. Sic ergo salutat, primō obser-
uans præceptum olim à se datum A-
postolis: *Inrantes, inquit, in domum,
salutate eam, dicentes: Pax huic domus*.
Deinde quod legauerat moriturus; Pa-
cem relinquo vobis, nunc attulit, &
impleuit, quia in cruce illam patiens
fecit: nam, teste Apostolo, pacificauit
per sanguinem crucis suę, tue quæ in
terris, iue quæ in cœlis sunt. Olim
Christus natus, per Angelos publicam
fecit in terra pacem hominibus bonę
voluntatis. Quoniā, vt exponit Chry-
sostomus, tota redemptoris in carne
dispensatio, mundi est reconciliatio.
Hinc Christus, Princeps pacis nuncu-
patur, & Apostoli, ministri Euangelij
pacis, id est, applicantes pacē à Chri-
sto factam in cruce hominibus per
verbum, & Sacramētū: quare à Paulo
dicuntur habere verbū, & ministeriū
reconciliationis. Adhęc omnia in pas-
sione fuerunt perturbata, & ad indignationem
contra vniuersū orbis con-
ditorem, & Dominum crucifigentes
prouocata. Sol siquidem obscuratus
est, terra contremuit, saxa scissa sunt,
velum templi disruptum, monumenta
aperta, per fugam dispersi erant Apo-
stoli, abiurauerat ter Dominū Petrus,
mulieres fleuerant, ac cum lamentatæ
fuerant, magna que in vniuersis mūdi
hominibus in emissionē Spiritus Do-
mini extiterat cōmotio, atque pertur-
batio: verū omnia Christus per san-
guinem suū effusum, ac resurrectionē
pacificauit, atque tranquillauit. Sed
bonis Apostolis pacem offert primū,
dicens, *Pax vobis*, id est, Remissa sunt
peccata vestra, non est quōd de me am-
plius timeatis, quoniā omnia bona
mea communia vobis per me sunt.
Adhęc pax propriē est, cum aut desi-
derata affecti sumus, aut certa in spe
ea assequendi versamur. Apostoli tūc
& propter mulierum verba, & renun-
tiationem custodum, & turbationem
Iudæorum maximē erant perturbati,
ac scire percupiebant, an verē resur-
rexisset Dominus. Hęc igitur horum
prima pax est, vt Dominum intelligen-
rent resurrexisse, atque quōd ipsius spe-

Genes. 8.
Quare ita
Dominus sa-
lutauerit, di-
cens; Pax
vobis.
Matth. 10.
Ioan. 14.
Colos. 1.
Luca 2.
Chrysof.
homil. 1.
Esai. 9.
Apostoli mi-
nistri Euan-
gelij pacis
cur dicti.
2. Cor. 5.
Matth. 27.
Supra. 26.
Ibidem.
Luca 23.
Ibidem.
Pax propriē
quid sit.

Ioan. 14.

Fidelis resurre-
ctionis virtus

Pax Christi
duplicē pacē
continet.

Rom. 12.

Psal. 33.

Marci 6.

Ambr. li. de
Patriarch.
Ioseph. cap.
12. tom. 4.
Aug. lib. 3.
de Consens.
Euang. cap.
vlt. tom. 4.

Ioan. 18.

Ioan. 8.
Ibidem.
Ibidem.

confili metu soluerentur, vnde pacem
haberent, quam suis Iesus semper of-
fert, & quam ante mortem dederat eo
modo quo mundus dare non potest.
Mundus enim offensus irritatur, &
pacem frangit; Iesus verō & relictus
à suis, & negatus, & pro illo qui nun-
quam resurgeret habitus, non irrita-
tur, sed pacē tenet, & reddit eam his, à
quibus iam discesserat. Sic igitur salu-
tando, insinuauit Christus, quōd sine
articulo huius fidei non potest vera
pax possideri, quia metus mortis ex-
cuti nequit, qui maximē deprimat ho-
minem, ac pauidum reddit: at resur-
rectionis Christi persuasionē, nostra
etiam statuitur resurrectio, & omnis
timor adimitur. Hęc autem Christi
pax, pacem in primis complectitur ad
Deum, pacem deinde cum proximis
habendam, & vt Apostolus ait: *Quod
ex vobis est, cum omnibus hominibus pa-
cem habentes, etiam cum inimicis, & nos
ipso odio prosequentibus*; adeō vt Pro-
pheta dixerit: *Inquire pacem, & perse-
quere eam*, quasi à te declinantem, &
opera dæmonis fugientem. Tantum
hęc pax bellum continet, & quidem
irreconciliabile in dæmones, & in
peccata. Subdit Lucas: *Ego sum, nolite
timere*. In Græcis codicibus, quæ mo-
dō habentur, vacant hęc verba, tamē
non vitiant sensum, & consona sunt
his quæ habentur apud Marcū, quādo
Dominus nauigantibus Apostolis, &
periclitantibus apparuit. Eandem le-
ctionem agnoscunt Ambrosius libro
de Patriarcha Ioseph, & Augustinus
libro de Consensu Euangelistarum;
& fortē interpres noster emendatio-
nem habuit codicem, & veriore le-
ctionem. Ego sum, inquit, ille, quem
vox ipsa dicit, ac sonat: ego sum pax
vobis, & ego sum, qui deleo iniquita-
tes propter me. Hoc verbo, Ego sum,
Iudæi olim ceciderunt retrorsum, ho-
stesque nostri, id est, peccata, atque
dæmones cadere deberent. Videturq;
esse nomen proprium Christi, qui
dixit: *Si non credideritis quia ego sum,
moriemini in peccato vestro*, & *Antequā
Abraham fieret, ego sum*; ac rursus, *Cum
exaltaueritis Filium hominis, tunc cog-
noscetis quia ego sum*. Maximē post

resurrectionem, vbi esse viuum, & fir-
mum assumpsit, atque inuariabile: &
perinde est dicere: *Ego sum*, ac dicere,
Ego vivo. Bernardus sermone De tri-
plici misericordia verbum Prophetę
Ezechielis, *Viuo ego, dicit Dominus*,
expendens, ait: *Quantum mihi videretur,
vox Christi resurgentis est ista. Ac si di-
cat, Velit nolit Iudæus, viuo ego. Nolo
mortem peccatoris, qui mori volui pro
peccatoribus. Volo vt fructuosa sit mors
mea, & copiosa per eam redemptio*. Hęc
ille. Sequitur apud Lucam: *Cōturbati
verō, & conterriti, existimabant se spiri-
tum videre*. Nequaquā hoc cōtradicit
verbo Ioannis dicentis de hac eādē
apparitione: *Gauisi sunt discipuli vi-
so Domino*: quia dici potest cum B.
Ambrosio, quōd primō sunt territi;
deinde postquam Dominus allocutus
est eos, ac se esse testificatus, lætati
sunt, atque gauisi. Quidā etiā ex illis
quidā viderant, vt Petrus & Iacobus,
& qui redierant ex Emmaunte, non
sunt turbati: secus reliquī, qui nondū
viderant: maximē verō de subitaneo
ingressu ianuis clausis sunt turbati,
& tantæ rei nouitate, maximē cum
Dominus appareret in veste cādida,
sicut Angeli apparuerant. Malū porro
nostrum est, quōd nos timeamus auto-
rem gratiæ, pacis, ac gaudij Christū;
at à nobis ipsis, ex quibus originem
sumit culpa, & pœna, nequaquam me-
tuimus. Quōd existimarent se spiri-
tum videre, exponunt Glossa Ordī-
naria Augustini, atque Beda, non de
cacodæmone, sed de spiritu, quem
Dominus emisit in cruce, & qui phan-
tastico corpore assumpto apparebat,
vt cum, teste Marco, Dominum pu-
tauerunt phantasma esse: Pythonissa
spiritum Samuelis eduxit ab inferis.
Putabant siquidem spiritus defun-
ctorum obumbrare in terra, vt dici
communiter solet, vel Angelum cre-
debant, vt Petro pulsante ad ostium,
dicebant esse Angelum eius.
*Et dixit eis, Quid turbati estis, &
cogitationes ascendunt in corda vestra*.
Volens eorū turbationem sedare, &
fidem erigere, diuinitatis suæ præbet
indiciū, dum cogitationū se declarat
agnitorē: *Ego Dominus, inquit, scri-*

Bernardus.
Ezech. 18.
Psal. 129.
Quomodo
verum sit se-
cundū Lucā,
conturbatos
discipulos, at
que conteri-
tos, viso Do-
mino, cum
eos Ioanēs
scribat fuisse
gauios.
B. Ambr. li.
10. in Luc.
tom. 5.
Matth. 28.
Marsi 16.
Gloss. ordi.
Beda lib. 6.
in Luc. cap.
97. initio.
tom. 5.
Ioan. 19.
Marsi 6.
1. Reg. 28.
Act. 12.
Quo argu-
mento Xps
Deū se esse
discipulis
ostendat.
Ierem. 17.
Psal. 70.

Aug. serm. 2. in feria 3. Pascha, & in ord. 145 circa med tom. 10. Beda ibid. Iacobi 1. Naturalis ho minis sciētie quæ a sensibus, ab ea quæ a Deo descendit, discrimen.

Christi veri Salomonis proprium.

Septem ratio nes cur Xps vulnerū suo rū cicatrices retinuit, ac nobis ostendit.

tans cor, & probans renes. Scribit in hunc locum Augustinus, atque eum secutus Beda: *Ascendunt de carne & sanguine cogitationes, non descendunt de Patre luminum. Omne enim datum optimū, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum.* Sic ille. Ostēdit igitur Christus se Deum esse, qui & corda & cogitationes hominū, & vnde sint, videt. Nam via naturali à sensibus notitiā capimus per ascensum, & in his potest esse deceptio, & dubitatio, & timor, dum ex e. s. syllogizamus: melius autē est habere sciētiā per descensum à Deo, & in ea falli non contingit, & ex tali sciētia nascitur stabilitas, & confirmatio. Ostendit se etiam verum Salomonem corda pacantem, paceq; implentem sua: cū quo de nulla re alia oporteat turbari, & quo desuper influente terrenas oporteat deprimi cogitationes.

Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum. Palpate, & videte: quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hac dixisset, ostendit eis manus, & pedes. Ioānes dicit: *Et cū hac dixisset, ostēdit eis manus, & latus.* Ioanes ergo addidit latus, suppressis pedibus, quos Lucas expressit. Magno igitur diuinæ prouidentiae consilio Dñs vulnerum cicatrices suorum afferuauit, non quod eas delere non valuerit, vt calumniantur Gentiles, sed per dispensationem quandam, tūm vt eas Patri ostenderet, essentq; velut certissima obediētiæ suæ, & charitatis erga illum signacula, & nostrę redēptionis apertissima testimonia. Ostendit etiā illas nobis: Primō, vt certos redderet Apostolos de eodē corpore suscitato; & hereticos confutaret dogmatizantes, vel Christū à mortuis sine corpore surrexisse, vel in corpore alieno. Deinde vt nobis essent splendida ornamenta, ac trophæa victoriæ de peccato ac morte cōparatæ. Tertiō, vt essent veneranda nostræ causæ patrocinia: illis enim vt scuto nos debemus p̄regi in morte, & in quouis periculo imminēti. Quarto, vt essent firmissima nostrę spei, ac fiduciæ impetrandī quęcunq; à Deo pignora. Quintō, vt essent nostri amoris æterna incitamenta. Sextō, vt

esset horrore impijs, atq; sempiterno incendio: quia illi viuis plagis vrūtur: vnde dicent montibus, & petris: *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.* Cum his eisdem signaculis rediturum Dñm in die iudicij affirmat Ignatius epistola ad Smyrnenes, allegas verbū Angeli: *Hic Iesus qui assūptus est à vobis in cælum, sic veniet, quē admodum vidistis eum ascendente in cælum; & illud Prophetæ Zachariæ: aspicient, inquit, à d. me quem confixerunt.* Cyprianus quoq; serm. de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis, in fine: *Semper reseruat, inquit, in corpore plaga, salutis humana exigant pretium, & obedientie donatiuum requirant.* Cyrillus in Ioanem, tradit Dñm reseruasse cicatrices ad fidem discipulorum confirmandā, negat tamen in martyribus permanuras. Quod tamen affirmat August. lib. de Ciuit. Dei, vbi docet, ad gloriā & triumphum, ablata omni fœditate, permanuras. Et certē nō est dubium in Christo remansisse, & cum eis ad iudicādum rediturum. Et quod illi est ornamento & decori, nō poterit esse fœdum, aut turpe in sanctis eius martyribus. Et si Marius nudato corpore indicauit populo Romano vulnera, quæ pro tuenda Romana Republica acceperat, quā erit gloriosum Christi militibus, qui legitime, & gloriose p̄ Christi nomine decertarūt, persanctē in Dño gloriarī, & vulnerum signa ad æternā memoriā reseruare? Idē Cyril. super illū locū Esaię: *Quis est iste qui venit de Edom, tintis vestibus de Bosra, &c. asserit, Dñm in cœlū cōscēdisse ostendentē signa passionis, atq; inde natā Angelorū admirationem nondū scientium mysteriū œconomię. Theodoritus verō assererat non ignorasse illos mysteriū aduentus à principio, sed mirari potiūs ad nostrā doctrinā, q̄ voluerit Deus per seipsū soluere, quod nos ob nostrā debēbamus peccata.* Augustinus epist. ad Deogratias pulchrē responderet pagani, cuiusdam calumnijs, qui hinc calumniabatur futuram nostrā resurrectionē: *sciat sanē, inquit, qui has proposuit quæstiones, Christum post resurrectionem cicatrices,*

Apocal. 6. Luca 23.

Ignat. epi. 10. sub ini. Act. 1.

Zachar. 12. Ioan. 19.

Cyprianus.

Cyril. li. 12. in Ioan. 6. 58. prope init. tom. 1.

Aug. lib. 22. de Ciuitat. Dei. cap. 20. tom. 5.

Quod in martyribus permanentia sunt vulnerum cicatrices.

Cyril. lib. 5. to. 5. Comment. in Esaiam. ca. 63. init.

Theodor. in 63. cap. Esaiam, tom. 1.

Aug. epist. 49. in solu. prima quæstionis p̄p̄ fin. tom. 2.

non inera demonstrasse dubitantibus, propter quos etiam cibū, ac potū sumere. volu, non semel, sed sapius; ne illud non coris, sed spiritum esse arbitrarentur, & sibi solidē, sed imaginatiter apparere, & alia. Postremo, vt ostendat, nō str. plagas, & mortes pretiosas corā Dm̄no existere, æternoque præmio reuenerandas. Quod si obijcias, vulnera, vel cicatrices solitas esse corporales, ac dehonere: Respondo, verum esse, si naturam, & presentem mundi statum spectes; at si Deum tribunal, & oculos beatorū cōsideres, eiusmodi cicatrices splendidissimæ sunt, atq; pretiosæ gemmæ, quæ vestē ruptam exornant, aut vt micantes stellæ, quæ maximos ipsos decorant celos. Videte ergo manus, & pedes, quia ego ipse sum. Id est, ille idē, qui mortuus fui, non alius: & mors eius non fecit, vt meum esse diuinum vereraceret, plagaq; tales ex charitate. pro talibus susceptæ verē Filium Dei infinita potentia, immensaque sapientia, atque inexcogitabili amore prædium ostendunt. Videte ergo manus meas, latus, ac pedes meos: quod peria de est ac si dixisset, Cernite meę charitatis immensitatem, spectate meorū operum, gressuumque pro vobis factorum meritum.

Palpate, & videte, quia spiritus carnis & ossa nō habet, sicut me videtis habere. Non videtur idonea hæc probatio verborum Domini: tūm quia Angeli, ac demones assumere possunt corpora solida, quæ tangantur. Deinde si firma est probatio, cur nō etiā alios articulos per sensum tactus cōprobauit. Adhęc producit ex Ambrosio & Gregorio illa celebris sententia: *Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* Præterea Christi ratio infirmari potest, illa scilicet: Spiritus carnis & ossa nō habet, sicut me videtis habere: quia anima informās corpus, habet corp⁹ ipsum, quod habet carnē & ossa. Dicendum est ad primum ex B. Thomę doctrina, quod licet Angeli ac demones possint corpora solida assumere, quæ visum facile fallāt, non tamen corpora omnes vitæ actiones habentia; quia opus artis non potest

Psal. 115.

Martyrum cicatrices, quales in cœlo apparebunt.

Expenditur Dñi verbum: Videte manus meas, latus, & pedes, &c.

Quā idonee Christus resurrectionē suam cōprobarit, præbēs se palpandū discipulis.

Ambrosius. Greg. hom. 26. in Euāg. in principio tom. 2.

B. Thom. in 3. dist. 2. 1.

omnino operi naturæ simile reddi, & tēporis progressu percipitur deceptio per tactum. Quare Christus meritō se exhibet spectandum, ac palpandum, quasi tactus sit certissimum, & euidentissimum veri corporis argumētum. Itaque tribus præcipuis sensibus, visu nempe, auditu, atque tactu se præbuit cognoscendum. Hinc dilectus discipulus summa cum veritatis possessæ cognitione dicebat: *Quod fuit ab initio, quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostra cōtrectauerunt de verbo vitæ.* Ad secundum dicendum, esse quosdam articulos de diuinitate, qui ad sensum probari nequeunt, sed vel per miracula, vel per sacrarū literarū testimonia; sicut probati sunt; quidam tamē spectabant ad humanitatem diuinitati coniunctā, atq; isti omnes ad sensum sunt probati. Verūm quoniam passio & ascensio in seipsis visa sunt, nō autē resurrectio; ideo signa resurrectionis ad sensum visus & tactus oportuit exhiberi. Quod opus non fuit facere de corpore Lazari, vel filij viduæ, quia eorum caduera erant præsentia, & Christus publicē coram omnibus suscitauit. Ad tertium dicendum, mentē & sensum Ambrosij esse, ac Gregorij, quod fides non assentitur alicui, p̄pter argumenta, sed propter veritatē primam reuelatē; quod non tollit quin induci valeant argumenta, quæ fidei semel susceptæ administrantur, quē admodum Apostoli ad credendum, signis & apparitionib⁹ ad ipsos factis inducuntur. Ad postremum respondemus, nec spiritū, nec animā habere carnē & ossa, quæ sint suę naturę, cum naturā habeant spirituales, & corporū vtraq; sint expertia. Et vt ait Lucreti⁹, qui Poëta simul fuit, & Philosophus: *Tangere enim, & tangi, nisi corpus nulla potest res.* Ex hoc loco Athanas. in epi. ad Epist. reprehendit eos hereticos, qui aiebāt, Verbum immersum fuisse carni: non enim inquit, sicut me videtis esse, sed, sicut me videtis habere. Imitemur igitur Christum, vt fructum resurrectionis percipiamus. Stetit ille, vt & tu stes, & videas ne cadas. Stetit Iesus,

Angeli, ac demones qualia corpora assumant.

1. Ioan. 1.

Cur Domin⁹ reliquos Fidei articulos, velut hunc resurrectionis suę articulum sensu tactus non probauerit.

Ioan. 11. Luca 7.

Distū illud Ambrosij, & Gregorij: Fides nō habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentū, quē sensū habeat.

Quomodo verū sit spiritum carnem & ossa non habere.

Lucretius lib. 1.

Athanasius tom. 1. sub initium.

Documenta Christi resurgētis. 1. Cor. 10.

2^a Cor. 9.

Matth. 6. & 23.

Ecclesia, potestatem unde sit, ortu, atq; dependeat.

Memorable dictu Gregorij de seip. o.

Greg. lib. 7. Registr. epi. 1. to. 2.

vt tu sis saluus, aliorumque optes, & opereris salutem, vt Paulus, qui omnibus omnia fit, vt omnes faciat saluos. Stetit in medio, vt sis in medio tu quoque, virtutesque quæ in medio sunt, excolas, ac cõfecteris, habitesq; in corde tuo, alijsque teipsum proponas in exemplum ad imitandum, neq; ad angulos platearũ: velut hypocritæ confugas. Sit etiam quisque Episcopus, qui Vicarius Christi quoquomodo est in terris, in medio o suigregis per assiduam residetiam, in medio quoque virtutis, vt possit esse exemplo ad imitandum: quia Ecclesia magis est nata ab exemplo bonorum operum, quam à verbis. In medio item, vt non declinet ad extrema per vitiũ acceptionis personarum, nec propter sanguinem, aut ministerium impesum, munerave, aut aliam, humanam rationem vnum alteri præferat in promotione ad Ecclesiasticas dignitates, nisi vbi ratio maioris literaturæ, aut sanctioris vitæ exigat. In medio denique omnes abusus reformans Ecclesiæ, minor sit sapientis illius dicti Gregorij Magni: *Ante paratior sum mori, quam B. Petri Apostoli Ecclesiæ meis diebus degenerare.* Minus sapiens videtur illa vox Eze-

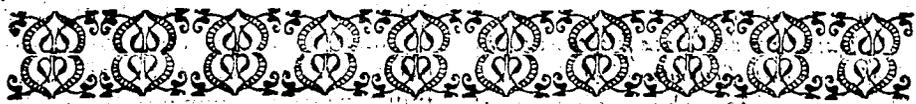
chia: *Sit tantum pax & veritas in diebus meis;* eum Seneca eleganter dixerit: *Paucis natus est, qui populum suum tantum atatis cogitat;* & Cicero libro De Amicitia circa medium: *Mibi, inquit, nõ minori cura est, qualis Respublica post mortem meam futura sit, quam qualis hodie sit.* Exemplo quoque Apostolorum simus ianuis elatis per diligentem sensuum nostrorum custodiam, simusq; concordēs, & per charitatem conueniati: habeamus pacem ad Deum, & ad omnes, quantum in nobis est: spectemus Christi vulnera, quæ ipse nobis demonstrat: incipiamusque à manibus, id est, operibus charitatis, & beneficijs, quæ in nos contulit: progrediamur ad pedes, id est, ad sancta salutis nostræ desideria: inde ascendamus ad latus diuinitatis vel charitatis infinitæ, cuncta dona, quæ charitatem testantur, finita sunt: nec tantum contenti simus hæc speculari, sed tangamus, palpemusque Christi vulnera gustando, ac videndo quàm suavis ac dulcis est Dominus Iesus Christus, nõ tantum in donis suis, quàm ipse in seipso, cui cum Patre, & Spiritu sancto est omnis gloria, potestas, & imperium in secula seculorum. Amen.

4. Reg. 20. Seneca epist. 80. Cicero.

Apostolorum documenta.

Rom. 5. Infra 12.

Psal. 38.

TRACTATUS XVII.

In illa verba: *Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis asii, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis. Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, & reliq. Lucæ 24.*

Dominus firmissimo sensu tacet resurrectionis veritatem suæ cõprobasset, videretque adhuc quosdam esse inter

illos, qui nec tunc planè crederet esse illud idem corpus, quod viderat cruci suffixum, ac mortuũ, sed veluti ebrietate quadam tenerentur illorum animi,

Quid fere fruemus crederet?

Cur discipuli obtulerunt Domino piscem asium, & fauum mellis, non autem pacem.

Proverbiũ.

Mat. 5.

Ioan. 1. 8.

Infra. 12.

Vis amoris Christi erga nos.

An Christus per hoc quod comedit, idonee resurrectionem suã comprobauerit.

Gen. 18.

Infra. 19.

Tob. 12.

quæ nõ sinebat fidem ad particularia applicari, ita vt nec oculis, nec manibus fiderent suis (timemus enim credere, quod vehementer optamus verũ esse, dubitantes, ne nos in falsum gaudium cõiciamus, quò mox simus expoliandi) Iesus tamẽ illorum infirmitati mederi non dedignatur, ne quid nobis diffidetiæ resideret. Quod igitur hætenus tribus præcipuis sensibus, visus, auditus, atque tactus, confirmauerat, modo ad sensum gustatus & odoratus nititur comprobare. *Habetis, inquit, hic aliquid, quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis asii, & fauum mellis.* Ad literam hic cibus piscatoribus magis erat familiaris, & pauperibus, facile parabilis: & fortassis panem non habebant, quia expressisset illum Euangelista, si habuissent, sicut aliàs solet. Ad mysteriũ quoque significandum magis spectabat, vt abesset panis. Nititur itaque Dominus ex omnibus vitalibus virtutibus fidem facere suæ resurrectionis, quarum vna est comedere: quia, vt dici solet, mortui non edunt, sed ipsi potius vermiũ fiunt esca. Hinc Dominus puella suscitata à mortuis cibum dari iussit ad edendum, in testimonium quod verè viueret: & Lazarus suscitatus à mortuis, erat vnus ex discumbentibus cũ Domino. Nec contentus est Christi amor, si pro nobis in creaturis exerceret opera naturæ, imò etiam opera supra naturã facere voluit. Nam cum ipse esset innocentissimus, & omnis peccati expers, præter naturã tamen innocentie pati decreuit, ac mori. Et cum spiritu rituale, & gloriosum corpus gestaret, edere tamẽ voluit, ac bibere. Sed obijcies; Sat scio per manducationẽ illam non satis humanitatem veram comprobari, quia etiam Angeli, qui ad Abraham, & ad Loth diuenerunt, comedisse leguntur, nec tamen solidis constabat corporibus, aut veri homines erant. Quemadmodũ Raphael missus ad Tobiam, etiam si edisset, bibissetque, dixit tamen: Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri nõ potest, vtor.

Quibus verbis insinuat se nõ verè comedisse, nec bibisse. Dicendum est ad hoc, manducationem in Angelis, non esse assumptã ad ostendendũ se vera habere corpora, vel veram & naturalem nutriendi facultatem, quam non habent: nec propterea, vt indicaret verum corpus, edebant, quemadmodum Christus manducauit in argumetum veræ humanitatis. Porro Christi manducatio non erat vite sustinende necessaria, vt hæresis Cerinthi, & Mahometis impij illi supremam felicitatẽ ubi cõstituant.

Aliter Angeli tres visi Abraham comederunt, aliter Christus resuscitatus. Gregor. Nazianzen. Gen. 18.

Aug. lib. 13. de ciuitate Dei. c. 22. tom. 5.

Idem epist. 49. tom. 2.

Quibus verbis insinuat se nõ verè comedisse, nec bibisse. Dicendum est ad hoc, manducationem in Angelis, non esse assumptã ad ostendendũ se vera habere corpora, vel veram & naturalem nutriendi facultatem, quam non habent: nec propterea, vt indicaret verum corpus, edebant, quemadmodum Christus manducauit in argumetum veræ humanitatis. Porro Christi manducatio non erat vite sustinende necessaria, vt hæresis Cerinthi, & Mahometis impij illi supremam felicitatẽ ubi cõstituant.

Curiosum quoque est, quid factum sit de excrementis, cum Christus ore cibum sumeret, & in stomachum traiceret, & p suo arbitrio, qui omnia ex nihilo condidit, illũ vel in nihilum redigeret, vel in elementa, ex quib⁹ erat compactus, resolveret, vel in primam materiã, siue in quicquid ei libuisset, qui vniuersorum est Dominus, Ante mortem verò quod edebat, conuertebat in proprium sanguinem, atque carnem. Vnde Gregorius Nazianzenus in Dialogo, cum Basilio habito: *Sicut Sol omnem humorem subiectum consumit, sic Angelilli Abrahamæ consumebant cibos appositos, nihil in naturam; Dominus autem tanquam ignis omnem materiam accipiens, in cinerem redegit, relinquens cuique proprietatem, solum autem oleum consumit.* Et Beatus Agustinus libro de ciuitate Dei: *Non enim potestas, inquit, sed egestas, edẽdũ, ac bibendũ talibus corporibus auferetur.* Vnde & *Spiritualia exunt non quia corpora esse desistens, sed quia spiritu viuificatẽ subsistent.* Et epistola ad Diogenem: *Futura, ait, resurrectionis corpus, imperfecte felicitatis erit.* *Asiæ cibus sumere*

Cerinthi, & Mahometis impij illi supremam felicitatẽ ubi cõstituant.

Aliter Angeli tres visi Abraham comederunt, aliter Christus resuscitatus.

Gregor. Nazianzen. Gen. 18.

Aug. lib. 13. de ciuitate Dei. c. 22. tom. 5.

Idem epist. 49. tom. 2.

cibos sumere non potuerit; imperfecta felicitatis, si cibis egerit. Et paulo ante dixit: Aliter enim absorbes terra aqua sitiens, aliter Solis radius candens: illa indigentia, iste potentia. Sic ille.

Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis. Ut vel sic intelligerent, quod non deluserat eorum oculos cibum edendo phantasticum, sed verum, & corporalem, quod ex reliquijs experimento discere poterant. Et quod ait, fauum mellis, Græcè dicitur de apiario fauo, ad differentiã fauorum cæterorum animalium: nam & alia animalia fauos suos condunt. Sed de Christo obtulerunt fructu faui mellis ex opere apum: Et mel calidum, antidotum est piscis humidi & phlegmatici: ideo Terra promissionis dicebatur lacte & melle manare, & pueris dabatur edendum butyrum cum melle: hinc illud: Butyrum & mel comedet. Iuxta mysticum autem intellectum, Christus comedit fauum mellis, partemque piscis aysi: quia diuinitatem, & gloriam resurgentis comprehendit, & partem humanitatis affeque crucis tribulatione, seu charitate sua quasi igne a peccatis deficcata. Nobis autem largitur reliquias, hoc est, partem spiritus sui ad se cognoscendum, naturamque nostram melle diuinitatis condiuit, cibumque olim abominabilem, & inspidum per peccatum, Deo gratum per sua dona reddidit. Dederunt etiam fauum mellis, & partem piscis aysi, id est, confessionem, ac fidem diuinitatis, fidem quoque humanitatis eius per crucem extinctæ, in qua ipse vt verus agnus Paschæ affatus est. Olim edebat agnũ cum lactucis amaris, in modo piscẽ assum cum fauo mellis, id est, tribulationis cum dulcedine Christi pro nobis afflicti, cum olim omnes consolationes temporales in agno repræsentatæ suam amaritudinẽ haberent, nec fatiarent. Dedit quoque nobis reliquias: quia debemus ferre crucem cum Christo, quod est edere piscẽ assum, si volumus de melle diuinitatis, ac resurrectionis gustare. Atque ita habes probationem resurrectionis a sensu gustatus. Ac vt argumentũ ex quinto

Quare Christus piscis aysi, & faui mellis reliquias discipulis porrexit.

Num. 16.

Mat. 1. & Esai. 7.

Spiritualis intelligentia eius manducationis Christi, & porrectionis.

Exod. 12.

Consolationes temporales olim in agno repræsentatæ.

sensu odoratus præstaret; quidã sanctus meditatur; Christum insufflando in Apostolos eadem nocte, ac dicendo: Accipite Spiritum sanctum, suauissimo quodam, ac fragrantissimo odore eos replensisse; vt possent dicere: Post te curremus in odorem vnguentorum tuorum. Nam si cetus esuriens, vt B. Thomas in Iob testis est, emittit de faucibus odorem, quo allesti pisces ad eum conueniunt, vt eos deuoret: ita Christus sensibili quodam odoris lenocinio Apostolos pellicere ad se voluit, quod eos sibi magis posset incorporare, & ipsi postea possent dicere: Christi bonus odor furuus Deo.

Sequitur apud Lucam. Et dixit ad eos: Hac sunt verba qua locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, &c. Postquã omnibus illorum sensibus fecit satis, quod se non phantasma, sed illum ipsum, quem antea viuũ agnouerant, comprobaret, redit ad factas Scripturas, quarum erat sacrosancta autoritas; quibus etiam omnes sensus reclamarent, plus esset standum. Glossa ordinaria Augustini ex libro de cõsensu Euangelistarum desumpta ita habet: Omnes ambages auferret: visus est: tactus est: manducavit: & ne in aliquo sensu humanos ludificasse videretur, mittit manus ad Scripturas; vt et si magicis artibus videatur potuisse quod voluit, sicut dicunt Pagani, saltem videant prophettare nõ potuisse, antequam natus sit. Hęc ille doctè, atque acutè. Et in primis ait, Hęc sunt verba, id est facta, more Hebraico, sicut illud: Videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, &c. Res siquidem dum dicuntur, fiunt verba: verbaque dum efficiuntur, euadunt res ipsæ. Hęc ergo sunt verba, id est, perfecta verborum, quæ prædixi vobis ante mortem executio, vt omnino scire possitis, quis ego sim Dominus; & quantus Propheta: quasi dicat, Mirari nõ oportet ob ea quæ sunt facta, quia nescit mentiri sacra Scriptura cœlestis Spiritus afflatu prodita. Ego etiam Prophetarum vertex fallere non potui, qui hęc quoque apud vos non semel vaticinatus sum. Et subdit: Cum adhuc essem

Christi argumentum suæ resurrectionis ab odore, iuxta B. Vincentiũ. S. Vincent. ser. ser. 2. Pascha. Ioan. 20. Cant. 1. Ceteri propriũ B. Thom. in c. 40. Iob. lect. 3.

2. Cor. 2. Quare Christus veritatem resurrectionis testimonio Scripturarum cõfirmet, ac roboret.

Gloss. ordin. in Luc. Aug. lib. 3. de consensu Euangelist. tom. 4.

Verba Hebraicis facta significat, & quare. Luc. 2.

Scripturarũ veritas.

vobiscum: id est: Cum mihi etiam vobiscum cõmunis esset vita mortalis, & cum agerem mortalis inter mortales, quomodo nunc non sum vobiscum? Videtis ergo, mea dicta consentire cum his, quæ prænuntiata sunt a Prophetis, euentusque ipsarum rerum cum verbis meis, atque Prophetis cõgruentes: idcirco non est quod vllò ambiguo, aut hesitatione resurrectionis meæ teneamini.

Quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis, de me. Hęc sunt illa verba prædicta. Porro, quæ scripta sunt de Christo, quædam ex sola Dei voluntate pendebant, vt incarnatio eius, & ascensio; quædam autem ex hominũ voluntate, vt passio: de vtriusque autẽ inquit, necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt. Verũ vox, Necesse, relata ad ea, quæ ex diuina pendebat voluntate, solum significat necessitatem immutabilitatis voluntatis Dei; relata verò ad ea, quæ pendebant ex hominum voluntate, significat necessitatem solum consequentem, ex suppositione præscientiæ, & prædictionis Dei, quæ nullo modo, violat humani arbitrij libertatem, vt fusiũs Theologi disputant.

Et addit: Omnia quæ scripta sunt. Nõ solum præterita, & præsentia, sed & quæ futura sunt omnia: vt ascensio in cœlum, missio Spiritus sancti, Ecclesiæ gubernatio, & aduentus ad iudicium, quia iota vnum, aut vnus apex non præteribit a lege. Rursus ait: Omnia quæ scripta sunt: siue ad literã prædicant res Messis futuræ, atque illas præmittant, siue in figuris rituum, & sacrificiorum, siue in factis aliorum magnorum virorũ adumbrentur, atque obuelentur: nam his omnibus modis Messis præclara gesta scripta fuerunt. Et ait: Quæ scripta sunt de me: qui sum argumentum omnis Scripturæ, quæ quoquo modo aut de me est, aut ad me per creaturas tendit. Retetque dixit, impleri: quia confirmatio nascitur ex prædictione, vt vagina ablato gladio ligneo, & appposito vero, ac ferreo maxime impletur. Et in tres partes fecit vniuersas Scriptu-

Qua ratione necesse fuerit omnia, quæ prædicta de Christo erant, in ipso impleri.

Quænam scripta de Messia necessarium sint effectum habitura.

Matth. 5.

Ea cur Christus dixerit implenda.

ras, in legem, Prophetas, & Psalmos: sicut Hebræi, autore Hieronymo, diuidunt eas in Thora, id est, legem, & Nebijm, id est, Prophetas, & Chetubim, id est, agiographa, inter quæ & Psalmi Davidis connumerantur. Nõ quod Moyses non fuerit Propheta, & quidem magnus, vt Scriptura eũ vocat: non quod Dauid etiam non fuerit insignis, & Regius Propheta; sed quia Pantareuchus scriptus per Moysen legislatorem, distinctus sit a ceteris Prophetarum libris. Liber quoque Psalmorum ab alijs Prophetis, tũ maioribus, tum minoribus fecernitur. Alibi tamẽ Dominus vniuersam Scripturam complectitur sub nomine legis, & Prophetarum, vt in Matthæo constat, quod videlicet sub Prophetis & Psalmos comprehendat: quos hęc peculiariter Dominus expressit, quod plurima Messis mysteria apertius cõtinerent. Et vt lex propter autoritatem iubendi attribuitur Patri, ita Prophetia propter perspicacitatẽ intelligendi, Filio; Psalmorum verò liber, propter suauitatem orandi, sancto tribuitur Spiritui, qui ferè ceteris apertius non tantum mortem, & resurrectionem, sed etiam vniuersa Messis mysteria, atque minutæ eorum circumstantias vnus complectitur. Cuius rei vt gustum aliquem præbeam, vide in primis de generatione Verbi æterna esse dictum: Filius meus es tu, ego hodie genui te: & æqualitate eius cũ Patre: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis: de incarnatione: Descendet sicut pluuia in vellus; & sicut stillantia super terram: de natiuitate: Homo natus est in ea; & ipse fundauit eam Altissimus: de adoratione Magorum: Reges Tharsis, & insula mu nera offerent: Reges Arabum, & Saba dona adducet: De presentatione in templo: suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui: de Baptismo: Vox Domini super aquas; Deus maiestatis intonuit: de victoria tentatoris: Super aspides & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem: de prædicatione salutari: Diffusa est gratia in labijs tuis; propterea benedixit te Deus in æternum: de lege noua per eũ ferenda:

Hieronym. Hebræi Scripturas vt videntur, teste Hieronymo.

Exod. 11.

Quare Christus legem, & Psalmos a Prophetis separauerit.

Mat. 7. 11. & 22.

Lex, Prophetia, & Psalmi diuinis vt personis respondeant.

Quam clarè, atque distinctè a vniuersis Christi mysterijs David fuerit vaticinatus.

Psal. 2.

Psal. 109. Psal. 71.

Psal. 68. Psal. 71. Matth. 2.

Luc. 2. Psal. 47. Matth. 3.

Psal. 28. Psal. 90. Matth. 24. Psal. 24.

Psal. 18. *Lex Domini immaculata, conuertens animas, &c.* de sermone eius parabolico: *Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio:* de eius ieiunio: *Operui in ieiunio animam meam; & factum est in opprobrium mihi:* de paupertate, & mendicitate: *Ego autem in mendicus sum, & pauper. Dominus sollicitus est mei:* de potentissimis eius miraculis verbo tantum factis: *Misit verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum:* de zelo, quo eiecit vendentes & emetes: *Zelus domus tua comedit me, & opprobria exprobranti tibi ceciderunt super me:* de Christi innocentia: *Pro eo ut me diligerent, detrahabant mihi; ego autem orabam:* de reprobatione Scribarum, & Phariseorum: *Lapidem quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli:* de introitu in die palmarum: *O Domine saluum me fac, o Domine bene prosperare: Benedictus qui venit in nomine Domini:* de laudibus à pueris exhibitis illa die: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos; ut destruas inimicum & vltorem:* de proditione Iudæ: *Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem:* de amissa Apostolatus dignitate: *Episcopatum eius accipiat alter:* de instauratione Eucharistiae: *Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec:* de consilio Herodis, Pilati, & Iudæorum contra Christum: *Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terra, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius:* de fuga Apostolorum: *Longè fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi:* de falsis testibus productis: *Surgentes testes iniqui, quæ ignorabant interrogabant de me:* de iniusta flagellatione: *Congregata sunt super me flagella, & ignorasti:* de aceti potatione: *Deriderunt in escam meam fel, & in sili meam potauerunt me aceto:* de Christi silentio: *Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones:* de vulneribus manuum, ac pedum: *Foderunt manus meas, & pedes meos; dinumerauerunt omnia ossa mea:* de vestitium diuisione, ac fortitione: *Dirui-*

serunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem: de derelictione in cruce: *Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti?* de irrationibus, quibus eum pungebant in cruce: *Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam vult eum:* de commendatione Spiritus in manus Domini: *In manus tuas commendo spiritum meum:* de sepultura: *Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebris, & in umbra mortis:* de incorruptione sepulcri: *Non derelinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem:* de dominio in inferno: *Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber:* de resurrectione: *Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi: de gloria resurgentis: Dominus regnauit, de corem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & pracinxit se:* de educatione Patrum ex limbo: *Contriuuit portas aereas, & vetes ferreos contrefregit, & iterum, Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis, & vincula eorum dirupit:* de potestate data Christo in resurrectione in celo, & in terra: *Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum:* de qualitate regni Christi: *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur Luna:* de ignominia crucis conuersa in eius gloriam: *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno:* de ascensionis mysterio: *Ascendit super cælum cæli ad Orientem:* de præda sanctorum Patrum in cælum aduecta: *Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem: accepisti dona in hominibus:* de missione Spiritus sancti in Apostolos: *Emittes Spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terra:* de postolorum in vniuersum orbem destinatione ad prædicandum Euageliu: *In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum:* de Ecclesia regnata per Baptismu: *Annuntiabitur Domino generatio ventura; & annuntiabit cæli iustitiæ eius populo qui nascetur, quæ fecit Dñs:* de excecatione Iudæorum: *Obscurætur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua:* de vocatione Gentiu: *Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatē suā, & possessionē tuā terminos*

Mat. 27.
Psal. 21.
Matth. 27.

Ibidem.
Psal. 21.

Luc. 23.
Psal. 30.
Psal. 87.

Psal. 16.

Psal. 87.

Psal. 3.
Psal. 92.

Psal. 106.

Ibidem.

Matth. vlt.

Psal. 71.

Ibidem.

Psal. 95.

Ibidem.
Ibidem.
Ephes. 4.

Psal. 103.
Act. 2.

Psal. 18.
Rom. 10.

Psal. 21.

Psal. 87.

Psal. 2.

terra:

Psal. 58. *terra: de Iudæorum dispersione per vniuersum orbem: Disperge illos in virtute tua; & depone eos: protector meus Domine:* de conuersione reliquiarum Israël: *Conuertentur ad vespem, & famem patietur, ut canes; & circuibunt ciuitatem:* de igne cõflagrationis precedente iudiciu: *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius:* de aduentu Christi ad iudicium: *Deus iudicium tuum Regi da; & iusticiam tuam filio Regis. Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio: & iterum; Deus manifeste veniet, Deus noster; & non flebit.* Facile fuisset hunc sermonem magis locupletare, sed non iudicauim operæpretiu: tantum admoneo, partim quæ dicta sunt, ad literam prophetice prædicta, partim mystice producta. Facile quoque fuisset hoc idem ostendere in Prophetarum libris, in quibus etiam Domini gesta continentur, siue proprie, siue in alijs historijs adumbrata: sed ne prolixior sim, cõsulto prætermitto. Quoniam verò sacræ literæ non alio spiritu sunt intelligendæ, quam eo ipso quo sunt dictæ, qui est spiritus Iesu: hoc eodem spiritu corda eorum penetrante subito instructi sunt Apostoli, quia sequitur: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.* Et per sensum, & mentem non intelligas sensum Scripturæ, sed sensum & mentem hominis. Vnde dicitur, *ὁ ἀνοήτως ἐπιπέσει τὸν νόον;* hoc est, aperuit illorum mentem. Manifeste se Christum Deum prodidit, quia hoc diuinum opus est donare piscatoribus, vt Prophetarum intelligerent Scripturas: & hoc itatim sine vlla mora maius est, quam Salomonem vna nocte sapientem reddere: quia ille in his, quæ naturæ sunt, edoctus fuit; hi vero in diuinis, & quæ supra naturam sunt. Expende verbum illud, Tunc, scilicet gustato, ac cognito Christo: alia est enim cognitio sacrarum literarum, quam quis habet ex aliorum lectione; & quæ est veluti canis infans, quens alios canes post prædam curretes, alia verò, quæ ex gustu, & cognitione Dei habetur, & quæ non est abfingilis cani leporis visum, & odora-

Sacræ Scripturæ quo sint intelligendæ spiritus.

Luc. vlt. *Quæ sensum Dominus aperuit Apostolis, vt intelligerent Scripturas.*

4. Reg. 3.

Apostolorum cum Salomone comparatio.

Duplex cognitio spiritualis, & quælis vtraque sit.

tum confectanti. Hinc dicebant Samaritani, qui priori modo Christum nouerant, & postea per se ipsos promeruerunt agnoscere: Iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuius, & scimus quia hic est verè Saluator mundi. Tunc etiam maximè post resurrectionem, in qua clauditur incarnationis mysterium, atque passionis, & reliqua tempore vitæ suæ peracta. Hinc etiam apparet causa, cur verbum crucis fuerit ab eis absconditum, nondum enim eis aperuerat sensum, vt intelligerent Scripturas, aut verba sua, quæ scriptis non sunt, aut autoritate, aut veritate inferiora. Hinc in Deuteronomio alia lex, & aliud fœdus videbatur, postquam dedit cor ad intelligendū, quæ prius videretur, cum tamen eisdem verbis pronuntiatum fuerit. Hinc quoque secundo apparet, quod Scriptura in multis sit obscura: quia loquitur filijs, ne alieni irrumpant. Quod si in ea multa opera, & clara inueniantur; humanum tamen ingenium, & scientia ad illa sine spiritu Dei non potest attingere, quia animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, nisi Deus reuelerit, qui propria sapientia potius simplicibus, & humilibus reuelat, quam superbis: *Abfcondisti hæc, inquit, à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis;* at Deus superbis resistit; humilibus autem dat gratiam. Quia ergo scientia inflat, & illa erat per Christum in quibusdã deiicienda, propterea teste Apostolo, pauci nobiles, & sapientes, & potentes ad Euageliu vocati sunt. Confitendum tamen est, quod scientiæ liberales, & multarum rerum peritia, atque eloquentiæ studium ad ea, quæ spiritu perceperis, facile explicanda, & alijs tradenda conducibilia existat. Obserua quoque tres esse hominum ordines. Primus est eorum, quibus Scripturæ à Doctoribus aperiantur: at quia non habent spiritum, quod Scripturæ sunt condite, mendicant, & potius est eis aperta memoria. Secundus eorum, quibus tantum intellectus aperitur, vt sunt interdum

Ioan. 4.

Luc. 18.
Cur verbum crucis ab oculis discipulorum fuerit absconditum.
Deut. 29.

Exod. 19.

Obscuritatis Scripturarum quæ causa sit

1. Cor. 2.

Matth. 11.

Iaco. 4.
1. Cor. 8.

Supra. 1.
Quare pauci nobiles, & sapientes, ac potentes ad Euageliu vocati sint.

Homini ordo do triplex.

pecca-

peccatores, qui de Scripturis subtiliter differunt, qui de verbis vitæ disputando, ut quidam dixit antiquus, mortis lucra sectantur. Tertius eorū est, quibus propter diuinæ sapientiæ unionē euidētiō videtur sensus. De regiturque hoc loco, Scripturas ex se esse tanquam clarissimum Solem, sed causa cur non illuminent hominum sensus, in eo posita est, quia in tenebris homines versantur, clauēque Dauidis, quæ aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit, hoc est, Christo, sunt destituti, intellectusque sui sensum ad humana apertum, & ad diuina habet clausum, ut Iudæi, de quibus testatur Apostolus, quod vsque in hodiernū diem, cum legitur Moyses, velamē positum est super cor eorum: sed Christus aperit, ut extendatur ad diuina, & per lumē ipsius particeps fiat æternitatis. Mēs autem est magis intēse aperta, aut extēse, pro ratione temporis, aut loci, aut necessitatis, aut libertatis diuinæ: nam dignus est agnus, qui occisus est, aperire librum, & soluere septem signacula eius: & qui hīc dignatur aperire mētem, ut intelligamus Scripturas, in vita æterna aperiet cū sensu, ut intueamur aptissimam veritatē, id est, Verbum æternum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. *Quia sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & predicari in nomine eius pœnitentiā, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus à Ierosolyma.* Sensus est: quoniam sic scriptum est, & consequenter oportebat euenire, id est, illam rationem, ordinem, ac modum seruari, qui seruatus est: sic erat prænsum, & prouisum, & ideo in Scriptura, quæ partem prudentiæ, ac prouidentiae Dei declarat, contentum. Quamobrem cum Euangelistæ plerūque dicere solent: Ut impleretur quod dictū est à posteriori: quia fideles viatores, & necdum videntes in Verbo rerum ideas, decreuit Deus per Scripturarū Canones gubernari: quemadmodum qui Grammaticæ dat operam, per re-

gulas Donati ad tempus regitur, donec perfectē illam scientiam consequatur, atque ex Cicerone, & classicis autoribus linguæ Latinæ facultatem addiscat, Donati præceptionem penitus oblitus. Ac discipuli quidem Christi, sicut & hodie faciunt Iudæi, ad Scripturas tantum, quæ erāt de gloria Messiae, spectabant, & nō ad eas, quæ de Christi cruce, & ignominia verba faciebant. Et cum ea quæ ad gloriam faciunt, æterna sint: necessariō consequens est, ut ea quæ ad afflictionem pertinebant, tanquam temporaria prius implerentur: ita & nobis diuinitatem intelligamus, quæ scripta sunt de gloria nostra: quia oportet impleri omnia quæ scripta sunt, & ea etiam, per quæ omnino penetratur, & perripitur ad gloriam, id est, ignominiosa, laboriosaque. Subdit: *Et predicari in nomine eius pœnitentiā, & remissionem peccatorum.* Ut intelligas cessationem sacrificiorum legis, & abrogationem veteris expiationis peccatorum ex Christi scientia, & voluntate profectam: & quod attinet ad iustificacionem, & remissionem peccatorum, factis esse pœnitentiā in Christo sine lege, & ceremonijs. Et coniungit hæc duo, eo quod pœnitentiā opus sit humanum, non sine Dei gratia, remissio verō peccatorum solius Dei opus est. Verum pœnitentiā sine peccatorū remissione nihil valet: & remissio peccatorum sine pœnitentiā dari adultis minimē consuevit. Et significatur, pœnitentiā predicari oportere in nomine Christi præuiam ad remissionem peccatorum, quā operatur Christus: sicut piscis assus præcedit ipsum mel, ut ponderat Eusebius in Catena aurea Beati Thomæ. Ita ergo passio, & resurrectio Christo fructum edidit nobis morientibus primū peccato, & ad vitam gratiæ resurgētibus. Addidit, *In nomine eius.* Hoc est, pœnitentiā, & remissio peccatorum predicetur ad gloriam, & nomen Christi illustrandum: quilibet etiam alteri remittat offensas propter gloriam nominis Christi, qui illud præcepit. Vel in nomine eius, id est, in eius persona predicetur, ut Paulus ait: *Obsecramus*

Documentū

Vnde cessatio sacrificiorū legis Moysaice, & abrogatio veteris expiationis peccatorum orta sit.

Cur pœnitentiæ iuxta, & remissionis peccatorum hīc Christus meminerit.

Eusebij Emisleni ponderatio.

Quid sit in nomine Christi prædicari pœnitentiā.

Luc. 6. Matth. 5. Secundus sensus.

2. Cor. 5.

Apo. 3.

Indarū citat.

2. Cor. 3.

Apo. 5.

Colof. 2.

Cur Deo credentes per Scripturas nunc doceat, & insituar.

Ibidem.

Tertius sensus.

Esai. 53.

1. Pet. 2.

Matth. 4.

Quod nā mysterium à seculis absconditum, secundum Apostolum.

Ephes. 3. Rom. 10.

Quare Christus prædicacionē ab Ierosolyma inchoanda præcepit.

Quatuor prædixerūt Prophetæ de Christo, ob idque necessariō implenda.

Esai. 53. 1. 2. 3. 4.

1. 2. 3. 4.

Matth. 12. 1. 2. 3. 4.

Esai. 49.

Esai. 2. Micha. 4.

pro Christo, reconciliamini Deo; & rursus, Nam & ego quod donauit, si quid donauit, propter vos, in persona Christi. Tertius sensus est: In nomine eius, hoc est, ob eius exemplum, qui cum peccatum non fecerit, egit tamē ipse primus, & prædicauit pœnitentiā, & peccanti humiliato parit. Nam ad omnis peccati absolutionem impetrādam peccator se Christi pallio defendit: ipse etiam Dominus autoritate remittit sicut Sacerdos verbi, aut Sacramenti ministerio. Et subiūgit: *In omnes gentes.* Quod mysterium est à seculis absconditum, gentes videlicet esse promissionum Dei participes: & non tantum in gentes, sed in omnes, quia pro omnibus vulneratus est, qui diues est in omnes, qui inuocat illum. *Incipientibus ab Ierosolyma.* Intellige prædicacionem inchoandam ab Apostolis ab Ierosolyma. Et verbum, Incipientibus, regitur à verbo prædicari, ut videlicet fructus incipiat, ubi primum seminatum est granum; & quia multa quæ erant prædicacionis materia, in ea ciuitate sunt gesta; & quia illi populo promissiones Euangelicæ primū factæ erant; & ut doceatur peculiariter passus pro crucifixoribus, & ne possint Iudæi calumniari, quod ad Gentes prius diuertit, quā ad eos; & ut impleatur promissa de Gentiliū in Christum ingressu; & ut illi cum certa fiducia ingrederentur, videntes quod etiā hostibus, qui ipsum cruci suffixerat, pepercit. Quatuor autem refert fuisse à Prophetis prædicta, & ob id necessaria. Primum, eius passio, de qua Esaias: secundū, resurrectio, quæ fuit in typo Ionæ adumbrata: tertiu, quod in nomine eius esset prædicanda pœnitentiā, & peccatorum remissio: *Parum est, inquit, ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & facies Israel conuertendas. Dedi te in lucem Gentiu, ut sis salus mea vsq; ad extremū terræ.* Quartum erat, hanc prædicacionem exordiam ab Ierosolyma, quod prædixerat Esaias, & Michæas: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierosolyma.* Et in ciuitate sua cœpit Christus primus prædicare pœnitentiā, & di-

cere, Pœnitentiā agite; appropinquabit enim regnum cælorum. Et post pœnitentiā à se in cruce petactam, iterum illam iubet prædicari per Apostolos, ut habes ex hoc loco, & in Actis Apostolicis.

Vos autem testes estis horum. Et ego mittam promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate, quoad vsque induamini virtute ex alto. Id est, Hæc à vobis tanta virtute sunt prædicanda, quasi testes oculati omnium extiteritis: quia quod quisque nouit, & sensibus hausit, vehementius prædicat, secundum illud: *Quod scimus, loquimur, & quod videmus, testamur.* Conulto autem elegit tam paucos, ac tales, id est, Galilæos, idiotas, & magna ex parte rerum humanarum ignaros; ut ea ratione magis splendesceret virtus Christi, gloriaque crucis eius magis coruscaret. Et videntur hæc conferenda ad diem Ascensionis, in qua dixit: *Eritis mihi testes in Ierosolyma, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ: & ideo verbū præfens, Eritis, capitur pro futuro; Eritis, ut dicitur Act. 1. Et conuescens, præcepit eis ab Ierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris. Quam audistis (inquit) per os meū. Quæ videntur his quæ habentur hīc, esse cōsona: nā sequitur: *Et ego mittam promissum Patris mei in vos.* Et hæc aprè quadrant his quæ præmisit de missione illorū ad prædicandū, & testificandū: quemadmodum missurus Rex ad bellum milites, inermes nequaquam mittit, sed munitos; ac bene armatos. Et est sensus: Ne forte dicatis; Paucī sumus, idiotæ, & infirmi: quomodo tantū munus aggrediemur? Respondet: *Ego mittā in vos Spiritum sanctum à Patre meo, per Ioēlem prædictum.* Subdit: *Vos autem sedete in ciuitate.* Id est; Antequam testimonium dare de me auspicemini, sedete quieti, quoad usque veniat Spiritus sanctus, qui tantis vos donis repleat, ut virtus diuina sit vobis tanquam indumentum quoddam: quoniam exterius apparebit tāquam vestimentum quoddā regens naturalē ignorantia, & impolite linguę ruditatē. Adhęc splendebit*

Mat. 4.

Act. 2. & 5.

Ioan. 3.

Quare Christus viles piscatores, & idiotas ad prædicandū elegerit.

Act. 1.

Ibidem.

Act. 1.

Quales miserrit Apostolos ad prædicandū Christus.

Ioel. 2. & Act. 2.

Quid illud: Donec induamini virtute ex alto.

Matth. 10.

Gregor.
Vnctio san-
cti Spiritus
quàm prædi-
catori neces-
saria.

Effectus Spi-
ritus sancti.
Gal. 3.

Sap. 2.

Luc. 11.

Ioan. 16.

Luc. 1.

Cur federe
Apostoli de-
buerint in ci-
uitate, donec
induerentur
virtute ex al-
to.

foris in varietate linguarum, in dæmonum expulsionem, in sanitatum operationem, signorūq; multitudine: ita ut non sitis vos qui loquimini, qui prædicatis, qui dæmonia pellitis, qui sanitates operamini, vel signa editis, sed Spiritus Patris vestri, qui in vobis, & per vos cuncta hæc operabitur. Rectèque ponderat Gregorius: *Nisi sancti Spiritus vnctio interius doceat, frustra predicator exterius laborat.* Nec est aliena à Prophetis literis hæc phrasia induendi aliquem virtute ex alto. Nam Iudic. 6. habetur; *Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiez, ut sequeretur se.* Pro quibus Septuaginta interpretati sūt *πνεῦμα θεοῦ ἐνδύσας αὐτὸν ἰσχυρόν*. hoc est, Spiritus Domini fortificauit Gedeonem. Eadem verba, quæ de Gedeone dicta sunt, habentur. 1. Paralip. 12. de Amasai Principe, & 2. Paralip. 24. de Zacharia Sacerdote filio Ioiadæ. Et certè mirum esse non debet, eos, qui per Baptismum induerunt Dominum nostrum Iesum Christum, & nouum hominem, indui quoque eiusdem Christi Spiritum, qui eloquentiam, & linguarum notitiam præstat, quia scientiam habet vocis: signa operatur, quia digitus Dei est: patientiam, & sufferentiam in aduersis suggerit, quia Spiritus lenitatis est: consolatur in tribulationibus, quia Paraclitus est: veraces & sapientes reddit, quia Spiritus est veritatis, & sapientiæ: infirmos denique, ac imbecillos roborat, quia virtus Altissimi est. Expèdè verbum: *Sedete in ciuitate.* Vniti, & congregati propter imbecillitatem vestram. Nam imperfectos simul esse, ut mutuam sibi inuicem operam præstarent, maximè conueniebat: verum

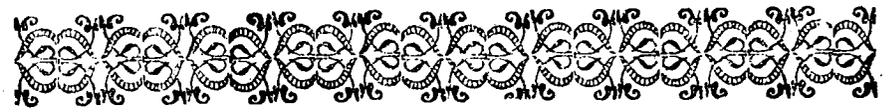
ubi sunt virtute diuina muniti, atque ex alto induti, dispersit eos Spiritus sanctus: quemadmodum grana dum seruntur, sparguntur, ut plus fructificent.

Sed obijcies fortassis; Quomodo Christus dicit: *Ego mittam promissum Patris mei in vos*, de futuro; cum tunc dederit Spiritum sanctum insufflando in eos? Sed hoc facile soluitur; datum tunc Spiritum sanctum sub specie status occulta, & illis paucis ad fructum remittendi peccata; postea verò publicè, & abundanter, & omnibus in forma linguarum ignearum, ad prædicationem, & testificationem euangelij. Ex quo saluberrimum percipere possunt prædicatores documentum; ne se videlicet muneri prædicandi exponant, antequam agnoscant se Spiritus sancti donis refertos. Quàquam si obedientia aliter præscribat, pertinaciter non est reluctandum, sed certi esse debemus, Christum, & Spiritum sanctum esse nobiscum: maximè si ea prædicamus, & docemus, quæ ipsemet docuit: quando quidem disseminando verbum Dei, nihil aliud facimus, quàm quod eorum qui nos audiunt, interiorum Dei inspirationem adiuuamus, ut faciant quod intus inspirantur. Illi namque vera nos docere inspirantur; ac ad ea, quæ prædicamus, opere præstanda impelluntur. Nos quoque nostro facto inspirationem nostram sequimur, quia iubemur superiorum mandatis impulsos alios docere, & ab ea inspiratione, atque doctrina fructum desideratum expectare, quò illustretur gloria Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto æternis gaudijs, ac felicitate perfruitur in cunctis seculis, Amen.

Quomodo
Christus A-
postolis pol-
licetur se da-
turum Spiritum
sanctum,
cū tamē tūc
dederit insu-
flando in eos?

Ioan. 20.
Act. 2.

Prædicandi
munus quan-
do aggredien-
dum.

TRACTATVS XVIII.

In quo differitur de institutione confessionis, in illa verba: *Dixit ergo eis iterum Iesus, Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cū dixisset, insufflauit: & dicit eis, Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ioan. 20.

Cur Ioannes
Euangelista
huius rursus
apparitionis
sub vesperam
diei Aposto-
lis factæ me-
minerit.

HÆC Verba illa eadē nocte, qua Dñs Iesus Apostolis apparuit, dicta sunt; & ob eam causam à Ioanne repetita est illa apparitio Apostolis sub vesperam diei facta, ut non tantum adiungeret quæ alij omiserat de Thoma absente, & post octo dies eius gratia ad illum cū Apostolis coniunctum reuerso, sed ut etiam suppleret hanc Sacramenti absolutionis institutionem, quæ magna est in se ipsa, nobis verò maximè salutaris, & de qua post diuina tot seculorū præscriptione nostræ tepestatis hæretici bellum nobis indixerunt, ac litè grauissimam intenderunt. Ut autem nos huius cōtrouersie perplexos, atque implicitos sinus, ac nodos facilius expediremus, cōsulto in hunc tractatum illos explicandos seruauimus. In primis igitur obserua, salutationem illam, Pax vobis, fuisse à Domino replicatam: quia nobis sua morte pacem gratiæ, & gloriæ, pacem itē animæ & corporis cōparauit. Donauit etiam geminam pacem, internam Deo, & externam cū fratribus. Ac subdit: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Post resurrectionis suæ veritate confirmatam, suam illis functionem, & officium iniungit: quasi diceret; Ego perfunctus legatione mea, redeo ad Patrem, à quo missus sum in mundum; ita & ego mitto vos, ut legatione Euangelica perfungamini. Id est, Propterea dixi, Pax vobis; quia & ego ex obedientia Patris mortem sustinens, pacem feci vobis, &

Quare Chris-
tus denuò A-
postolos con-
sultauerit, di-
cens: Pax vo-
bis.

Quid est: Si-
cut misit me
Pater, & ego
mitto vos.

per vos mitto pacem toti mundo. Hinc Paulus ait: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et paulò superius dixerat: *Dedit nobis ministerium reconciliationis*, hoc est, Sacramentum Baptismi, & penitentiae, quorum administratio ad Apostolos spectat, & per illa homines Deo reconciliantur, atque in eius gratiam redeunt, & amicitiam. Sicut ergo misit me Pater, ut pacem faceret, & annuntiarem, ita ego mitto vos, ut pacem verbo annuntietis, illamque cum alijs intermedijs Sacramentis perficiatis. Ut ministros enim Euangelij pacis vos mitto, de quibus Propheta pronuntiat: *Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona*: post pacem enim, id est, reconciliationem cum Deo, promittunt bona æternæ vitæ. Affert igitur: acceptantibus Euangelium pacem, sicut recusantibus, bellum indicit, æternæque gehennæ supplicia interminat. Daturque his verbis autoritas prædicandi, & pretiosas Christi diuitias dispensandi, hoc est, remissionem peccatorum, gratiam, & iustitiam. Et sicut me misit Pater, ut Euangelium ministrarem vsque ad sanguinis profusionem, atque plagarum impressionem, ita & ego mitto vos huius Euangelij disseminandi gratia, ut & propter illud, si contingat, carceres, flagella, vulnera, & mortem ipsam sustineatis. Et dicendo, Mitto vos, suam au-

2. Cor. 5.

Ministerium
reconciliatio-
nis, à quo A-
postolus, quid
sit.

Esai. 52. &
Rom. 10.

Christi autoritas, Apostolorumque dignitas quant.

toritatem, & diuinitatem declarauit, ostendens se Patri æqualem in mittendo: Apostolorum item excellentiam denotat, dñ illos in delegato sibi officio pares facit, & traditę olim sibi potestatis vicarios, & cum plena autoritate alios mittendi, & remittendi peccata, perinde atque Reges suis legatis plenam autoritatem tradere solent, promittentes se ratum habituros, quicquid illi prudenter suo egerint nomine. Sed quia hæc potestas, & gratia spiritualis est, & non potest hominibus competere, nisi ex dono Spiritus sancti; ideo prius illis Spiritum sanctum largitur in sensibili signo Spiritus ipsi cõuenienti, scilicet inspiratione, & insufflatione, de qua ait Textus, Et cum hac dixisset, insufflauit. Dixerat supra Ioannes: Nondum erat Spiritus datus; quia Iesus nondum erat glorificatus. Vt primũ igitur gloriam ex resurrectione est consecutus, mox cœpit Spiritum suis sensibilibus impertiri, copiosius largiturus, cum perfectam per ascensionem, & sessionem ad Patris dexteram adeptus est gloriam.

Hac cum dixisset, insufflauit: & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum. Vt olim Sacerdotes noua ceremonia creati sunt, id est, lotionem, & vnctionem, ut in Exodo habetur, ita Christus insufflatione, hoc est, cõmunicatione sui Spiritus in flatu significati, ad facultatem remittendi peccata, Sacerdotes novos promouit, sicut in cœna ad offerendi sacrificij potestatem iam creauerat, ac designauerat. Ac ut olim Deus insufflauit spiraculum vitæ, ut fieret homo in animam viuentem, ita idem insufflat animam peccato mortuam, ut uiuat per Spiritum sanctum. De hac autem insufflandi ceremonia, qua ad pellenda, ac dissoluenda peccata significatur potestas, de qua loqui videtur Esaias, cum ait: Deleui ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: nam ut vento delentur nubes, ita potestate per insufflationem data Apostolis remittuntur peccata. Et Nabũ Propheta: Et nũc, inquit, conteram virgã eius (scilicet Afsyrii) de dorso tuo, & vincula tua distrupam. Et subdit: Ecce super mōtes pedes Euangelizatis, & annũtiatis pacẽ, de qua cum

Christus instituit Sacramentum, dixit, Pax vobis. Et paulo post de Cyro, qui typus est Christi, subiugit: Ascendit qui dispergat coram te, qui custodiat obsidionem. Vbi Septuaginta interpretes habent: Ascendit qui insufflat in faciem tuam, eruens de tribulatione, id est, ex vinculis prædictis, & captiuitate. Insufflabat olim exorciste in faciem energumeni, & Deus per Ezechielẽ ait: Ecce ego intromittam in vos (hoc est, in ossa arida) spiritum, & viuetis: hoc est, insufflabo in vos spiritum vitæ ad resurrectionem: ita in Apostolos insufflauit ad resurrectionem primam spiritus. Cyril. in cõmẽtarijs super verba Nahũ Prophetæ: Hoc, inquit, insuffladi genus sumptum ex cõsuetudine Hebræorum non scripta, sed tradita, sicut scindere vestes in blasphemijs, quod Paulus, & Bernabæ in Lycœnia, & Cayphas fecerunt: ita consuetudo erat quibusdam sibi vendicare, quasi insufflando in faciem egrotantis morbum depelleret. Ex qua cõsuetudine sumpsit Prophetæ: hoc exemplum: quod fuit typus Christi, qui insufflauit in faciem discipulorum, significans curationem aegritudinis spiritualis.

Theodoritus quoque in eadem verba Prophetæ eandem insufflationem Domini accommodat. Et si autem potuisset Dominus Spiritum sanctum inuisibiliter Apostolis sine insufflatione dilargiri: voluit tamen pro sua sapientia illam adhibere flatum ceremoniam, ut se Deum ostenderet, qui olim insufflauit in Adã, & quia Sacramentum instituebat nouum constans verbo, & elemẽto, & quia vëto, siue flatu recte adumbratur Spiritus sanctus: ut enim ille sub aspectum non cadit, effectus tamen operatur, qui in oculos incurrunt; ita Spiritus sanctus in homine delitescit, per effectum tamen doni linguarum, vel prophetiæ, vel sermonis sapientiæ, vel futurorum prædictionis se prodit. Adhęc, ut indicaret patientiẽ vim, & efficaciam in cõmunicandis Dei charismatibus: tam facile enim, ac expeditè id facere vellet, ac si ore suo flaret, quod constat cuique esse animanti promptum. Indicauit etiam flatu illo Spiritum sanctum a se procedere, ut docent Patres, Cyril. & Augustin. scribentes in Ioannem. Ac ut flatu ignis accenditur, & nutritur

Cyrus Rex Christi typus. Infra. 2. Septuaginta interpretes.

Ezech. 37.

Cyrillus in Nabum.

Hoc genus insuffladi apud Hebræos vnde descendit.

Act. 14. Matth. 26.

Theodor. in Nabum. p. 1.

In flatu Spiritus sanctus a Dño cur datus.

Gen. 2.

Cyrill. lib. 12. in Ioan. cap. 56. initio, tom. 1. Aug. tract. 119. in Ioan. tom. 9.

Ioan. 7.

Quare Christus Apostolis insufflando dederit Spiritum sanctum. Exod. 29. & seq. Vetus mos creandi Sacerdotes. Matth. 26. Gen. 2.

Esai. 44. Quid est: De leui ut nubem peccata tua.

Nabum. 1.

Ecclesi. 8.

Luc. 12.

Potestas remittendi peccata cur Spiritui sancto attribuitur. Marini Victorini lib. 3. de Trinitate. Beneficorum hominum, ac liberalium ingenium.

Ephes. 5.

Spiritus sanctus quibus maximè sit necessarius.

His verbis Dñs, Accipite Spiritum sanctum, quam amplam Apostolis potestatem contulit.

Quomodo nunc Sacramenta perficiantur.

Quare Christus die Paschæ post resurrectionem hoc Sacramentum instituit. Pascha ritè qui celebrat.

in ligno, & ignis extinguitur, ut in candelis; ita illa potestate per flatum data extinguitur ignis peccati, de quo: Ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum: & ignis charitatis, quem Iesus venit mittere in terram, nutritur. Et si verò hæc potestas remittendi peccata non minus sit Patris, & Filij, quam Spiritus sancti: quia tamen ex mera Dei gratia, & dono donatur, idcirco adscribitur Spiritui sancto, ut Marius Victorinus lib. de Trinitate indicat. Præterea moris est hominibus beneficentia, & liberalitate illustribus, diuitias nuper comparatas largè cum charis profunderè, atque in amicos partem earum conferre: et si igitur Christus spiritum futuræ resurrectionis acquiri fecerit, nõdum tamen placuit alicui illum communicare, sed in diem iudicij communicandum suis seruauit. Spiritum tamen primæ resurrectionis libenter impertitus est, ut eo à morte peccati ad vitam gratiæ resurgere possint, de quo dicitur: Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Et Euangelium, & Sacramenta administraturis datur Spiritus sanctus, sine quo Christi mysteria nec intelligi, siue credi possent: nec rectè sine illo, qui lingua est spiritualis, explicari, atque alijs proponi possunt. Nec tantum illis verbis datur potestas prædicandi Euangelium; vel sacramenta administrandi, sed etiam peculiari ter Sacramentum instituitur reconciliationis, in quo Sacerdotes præmissa pœnitentiam agentium confessione, tamquam ministri Dei absoluunt: at verò Deus ratum habet, quicquid ab eis clauem non errante decernitur. Et ut modo sacramenta elemento perficiuntur, & verbo, ita Christus ceremonie status adiunxit verbum: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Pulchre autem Dominus in die Paschæ post resurrectionem hoc Sacramentum instituit: non solum ut intelligamus illos rectè Pascha celebrare, qui à peccatis mundantur; verum etiam ut intelligant peccatores, qui volunt per Sacerdotes absolui, oportere esse prius à morte excitatos peccati per virtu-

tem contritionis extincti, aut saltem ita esse per pœnitentiam talem, et si minus perfectam (quam Theologi attritionem vocant) dispositos, ac præparatos, ut salubriter, & cum fructu absolutionem valeant recipere. Est enim hoc Sacramentum instar iudicij cuiusdam institutum. Et quoniam iudicium requirit cognitionem causæ, & confessionem ipsius rei, & iustam pœnæ inflictionem; propterea præmisit, Accipite Spiritum sanctum. Sicut enim princeps reos nondum humilitos, & necdum vitæ melioris emendationem concipientes minimè absoluit, nec pro absolutis habet: ita Deus non quoslibet pro libidine Sacerdotis absoluentis admittit ad reconciliationem, nisi eos, qui vitam priorem detestantes, nouum sanctioris vitæ propositum induant. Quare ut intelligerent Sacerdotes hoc tantum donum prouidenter esse dispensandum, non ad hominum, sed Dei voluntatem; Quorum remiseritis peccata, præmisit, Accipite Spiritum sanctum: ut rectè annotauit Dionysius lib. de Ecclesiast. Hierarch. Hic autem Spiritus sanctus datus est non ad eorum sanctificationem, quam iam habebant, sed ad nouum charisma remittendi peccata, quod prius non habebant. Ita enim plerumque capitur Spiritus sanctus: ut cum sæpe in Actis dicitur descendere Spiritum sanctum in fideles ad cõferendum donum linguarum, & in illis ad Christum illustrandum. Vnde Chryostomus in Ioan. hæc edisserens verba: Nõ tamẽ (inquit) quispiam erraret, si tunc eos potestatem quandam, & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen ut mortuos suscitant, & virtutes ostenderent, sed ut peccata dimitterent: differentes enim sunt gratiæ spiritus: quare addidit: Quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: ostendens, quod virtutis genus largiatur. Hæc ille, quæ nos necessariò amplecti cogimur: nam plerumque qui promouentur ad Sacerdotium, si indignè accedant, gratiam gratum facientem non accipiunt, quos nihilominus charisma, siue potestatem remittendi peccata nemo negabit percipere, quæ ad gratias spectant gratis da-

Iudicium tria exigit.

Simile.

Reconciliationis beneficium Deus quibus conferat. Cur his verbis: Quorum remiseritis peccata, &c. Dñs præmisit: Accipite Spiritum sanctum, teste Dionysio. Dionys. Areop. de Ecclesiast. Hier. c. 7. par. 3. paulo post medium. Act. 2. 8. & 10.

Chryostomus homil. 85. in Ioan. tom. 3.

Potestas peccata remittendi, quale donum Dei sit, contra Caluinium.

Num. 24. & seq. 1. Reg. 10. Ioan. 11. Sacerdotum nouæ legis dignitas, & excellentia. Chrysol. libro. 3. de Sacerdotio, tomo. 5.

Vt vera sit hæc sententia in Sacerdotibus, quos Episcopi eisdem verbis consecrant, dicentes. Quorum remiseritis, &c. nisi adiungatur potestas iurisdictionis.

Expenditur illud verbū Remiseritis.

Satanæ inuidia, conatus.

tas. Miratur autem sine causa Caluinus, quod hæc potestas in sit malis, ac reprobis hominibus. Sed miretur de prophetia à Deo data Balaam, Sauli, & Caiphe: miretur de Apostolatu collato Iudæ, & alijs similibus. Quæ verò sublimis, & excellens hæc Sacerdotum Noui Testamenti potestas, & maior potestate legalium Sacerdotum, & secularium Principum, eleganter ostendit Chrysolomus lib. de Sacerdotio. Quomodo autem vera sit hæc sententia in Sacerdotibus, quos Episcopi eisdem verbis consecrant, dicentes: Quorum remiseritis; cum tamen verè non remittant, nisi etiam illis adiungatur potestas iurisdictionis: respondemus, Christum Apostolis ante illa verba dixisse: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; quibus verbis legati ad omnes gentes destinantur, daturque illis amplissima iurisdictionis autoritas in omnes. Ideo quod sequitur, Quorum remiseritis, sensum facit inter eos, ad quos vos mitto: Quorum remiseritis. At cum Sacerdotibus non dicantur ea verba, Et ego mitto vos: quæ sequuntur, etsi eodem sensu ad eos pertineant, quod dicta sunt ad Apostolos, absolueret tamen eorum verborum virtute non possunt, nisi cum missi fuerint, hoc est, quibus Christi aliquibus præfati fuerint. Et verbo, Remiseritis, ostendit, Sacerdotes absoluerendo verè remittere peccata, & non tantum ostendere remissa, & confitentem absolutum, & non tantum peccatorum penas, vt quidam volunt, sed ipsas culpas, quæ præcipuè sunt peccata, ministerio suo absolueret. quoniam Deus principaliter remittat. Et quia non dicitur quæ peccata, sed quorum peccata remiseritis: respiciendum esse voluit ad personas, non ad peccata: quia in quibusdam absolui possunt, vt remissibilia; in quibusdam non rectè accedentibus, sed si eo animo, vel sine proposito melioris vitæ retineri. At verò quoniam Satanus egrè fert de animis hominum pelli, summo studio semper est conatus Sacramentum penitentiae sepelire, & locos Scripturæ, qui illud statuunt, eludere, sed potissimum

simum eius loci splendore, ac veritatis pondere offensus miras euadendi technas per suos excogitauit, sed ita vt orthodoxa doctrina inuicta semper, atque illustris permanserit, atque de ipsius mendacijs contra eum insurgentibus gloriosum egerit triumphum. Siquid em ex his verbis non potuerunt heretici multi ire inficias, quin Sacramentum nouum aliquod conditum sit à Christo, & necessaria sit peccatorum enumeratio in confessione apud Sacerdotem, potestasque absoluendi penes ministros Ecclesiæ existat. Fuerunt autem huius Sacramentalis confessionis veluti semina quædam, atque elementa præmissa in confessionibus, quas exegit Deus à mundi principio in lege sola nature, aut in illis quas exigerat durante statu legis Moysei, vel eius, quæ præscribebat Ioannes Baptista tanquam Christi etiam in illo Sacramento præcursor, de quibus libro. 4. locuti sumus. Deinde ex Nouo Testamento allegoriæ quædam producuntur, vt leproforum, qui missi sunt ad Sacerdotes, & Lazari suscitati, quæ Apostolis soluendum tradidit. Quibus persuaetur, confessionem peccati Sacerdoti esse faciendam. Nam si guris ad crucem vsque locus fuit, vt typi & vmbra legis indicant, & status Noui Testamenti nondum perfectus exigit. Tertio argumentum desumitur à promissione huius potestatis. Nam Petro dixit: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis: & ad Apostolos: Quacumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quacumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. Hæc autem potestas in genere communicata ita extenditur ad forum exterius, vt interius præcipuè includatur, in quo potius regnum Christi situm est: nam ita dixit Dominus, Regnum Dei intra vos est. Si ergo Christus instituit alteram partem, & illam quidem magis præcipuam, nimirum formam, in qua posita est ligatio, & absolutio; instituit etiam & alteram partem, quæ locum materiæ sustinet, id est, peccatorum confessionem. Quod

Cōfessionis Sacramentalis sententia, & allegoria.

Matth. 3. Secundum argumentum.

Iob. 4. Luc. 17. Matth. 8. Ioan. 11.

Tertium argumentum. Matth. 16.

Infra. 18.

Luc. 17.

Hierony. in Matth. 16. & 17. Amb. lib. 1. de Penit. c. 6. tom. 2. Aug. lib. 50 Homiliarum hom. 49. & 50. cap. 10 in fine, & 16. tom. 10 Chrysol. ho. 55. & 61. in Matth. tom. 2. Idem. lib. 2 de Sacerd. tom. 5. Theoph. in Matth. 16. & 18. Niceph. Leontius Episcopus. Tertium argumentum. Iacobi 5. 1. Ioan. 1. Act. 19. Quod hic locus Ioannis Quorum remiseritis peccata, &c. de Sacramentali confessione necessariò debet intelligi, ostenditur.

Huius loci: Quorum remiseritis peccata, variè hereticorum intelligentiæ, propendunt, atque confutantur.

verò hi duo loci de hac ligandi & soluendi potestate Matth. 16. & 17. intelligendi sint; docent præter Hieronymum, Ambrosius lib. de Penitentia, Augustinus in Psal. 66. & libr. quinquaginta Homiliarum, & Chrysol. in illos duos Matthæi locos, & libro De Sacerdotio, & in eisdem Theophylactus, & Nicephorus epistola de potestate ligandi atque soluendi ad Theodosium monachum, & Leontius in vita Ioannis Misericordis. Quarto loco sumitur argumentum ex ipso præcepto, exhortatione, atque consuetudine. Præcipit enim frater Domini Confitemini alteri utrum peccata vestra: & orate pro inuicem, vt saluemini. Exhortatur dilectus discipulus: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. De praxi verò, siue consuetudine loquitur Lucas in Actis, cum ait: Multiq; credentium veniebant confitentes, & annuntiantes actus suos.

Sed de his tribus testimonijs opportunius alio loco dicemus, nunc quod instat, agamus, & locum propositum Ioannis, qui institutionem continet huius Sacramenti, diligentius excutiamus. Aut enim propositus locus nihil continet de Sacramento penitentiae, aut aliquid: si aliquid, quod ad Sacramentum faciat, continet, vel illud est, quod homo se debeat in genere peccatorem fateri, vel quod in specie peccata enumerare debeat sua. Quod si hoc vltimum obtineamus, rursus differendum est, num satis sit, solam infidelitatem, aut sola peccata publica, an reliqua omnia ab infidelitate, & quam maxime secreta occultaque confiteri. Quod si hoc euictum reliquerimus, planè Catholicè explicatus erit hic locus, atque expeditus, oraque impudentium hereticorum obturata. Vt autem hæc, quæ paulò obscurius dicta sunt, explicationis luce perfundantur, fuerunt quidam ex hereticis, & præsertim Caluinus in Antidoto, qui negarunt, vilo modo sermonem hic esse de Sacramento Penitentiae, sed de prædicatione verbi Dei habente secum Spiritum sanctum,

quo soluitur fidelis, ligatur infidelis: nam Lutherani prædicatores absoluta concione dicere soliti erant: Ego vos credentes absoluo ab omnibus peccatis vestris. Alij verò, vt Lutherus ipse, admittit, in his verbis absolutionem esse institutam, sed confessionem generalem satis esse ad obtinendam remissionem, etiam si vtile esse iudicent quædam in particulari enarrare. Est autem confessio generalis, fateri in genere se peccatorem, atque multa patrasse peccata, vt ostendit illa generalis confessio, quæ sacrificio Missæ præmittitur, nullum tamen singulariter enumerando. Tertio admittunt alij, solam infidelitatis peccatum esse enarrandum, reliqua verò omnia silentio suppressenda. Quarto volunt alij, peccata tantum publica esse in confessione numeranda, ad secreta tamè, occultaque detegenda minime nos adstringi, sed illud in nostra potestate, ac libertate positum esse. Hæc sunt hereticorum subterfugia, quibus putant se perbellè respondisse, & verbis Dni satisfecisse. Verum quam sint infirma, ac parum solida, non erit difficile æquè legore impugnationibus nostris intellectis diiudicare. Nam contra primū, nepe, hic nihil de confessione peccati tradidit, his argumentis agimus. In primis quia apud sacras literas, & veteres patres prædicare, & remittere peccata, distincta sunt munera, & nãquã prædicator dum prædicat, soluit à peccatis; neq; Sacerdos dum absoluit in foro penitentiae, vnquã dicitur concionari, aut prædicare. Deinde Paulus absentem Corinthium incestuosum ab indicta absoluebat pena, quem prius ligato Satanæ tradiderat, nec tamen quisquã absentibus, longeque à se positus concionari dicitur. Tertio, quemadmodum Christus cum inquit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c. distinctum tradidit prædicandi ministerium ab illo baptisimi; ita cum dixit: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. etiãsi maxime ad prædicandum illos destinauerit, distinctum iniunxit munus remittendi peccata, ab altero prædicandi. Quarto,

Prima interpretatio hæreticorum Caluinistatum. Secunda Lutherianorum.

Tertia.

Quarta.

Prima ratio.

Contra Caluinum, etiamque sectatores hoc loco de Penitentiae Sacramento negantes esse sermonem.

Secunda ratio. 2. Cor. 2.

Tertia ratio. Matth. 16.

Quarta ratio.

Ioannis discipuli non essent distincti ab illis Christi, neque laici à Sacerdotibus, si remittere peccata nõ est aliud, quàm annunciare remissionem peccatorum: nam perinde Ioannes annuntiabat illum cum discipulis suis, atq; Christus cum suis, ac proinde illam valent præstare laici docti, atq; Sacerdotes. Quinto, catechumenus nõdum baptizatus, atque excõmunicatus, admittitur ad concionem audiendã, qui tamen propterea absolui nõ dicitur, nec catechumenus potest esse remissionis Sacramentalis capax. Sexto, pueri, ac fatui, atque in extremis positi si furditate laborarent, absolui non possent, quia prædicationis ob aurium defectu minimè capaces existunt. Septimo, plerunq; contriti, ac iusti absolute egent, qui tamen ob doctrinã eximiam opus nõ habent prædicatione. Octavo, idem esset absolueret, & ligare, si hoc est prædicare, verboq; prædicationis proposito si vnus assentiret, aliõ verò dissentiret, contingeret hoc absurdum, vt idem verbum esset sententia ligas, & sententia absoluens. Nono, si remittere est prædicare gratiã remissionis peccatorum credenti, & contrã, retinere, est gratiã remissionis incredulo negare, profecto absurdus est sensus: quia qui non credit, iam iudicatus est, vt ait Dñs, & Apostolus: *Quid mihi de ijs qui foris sunt, iudicare?* Decimo, Nouatianum est dogma, negare potestatem absoluendi esse in Ecclesia, aut inficiari Sacramentum Pœnitentiã esse in illa, quod tam necessarium est lapsis, quã baptisma nondum renatis. Nouatiani enim non negabant pœnitentiã apud Deum, sed tantum apud Ecclesiã ministros: vt egregiè docet Tertull. lib. De Pudicitia, Cyprianus epistola ad Antonianum, Ambrosius lib. De Pœnitentiã, & Historia Tripartita loquens de Aceso. Postremo producit Patrum traditio, quæ in his verbis Sacramentum Pœnitentiã agnouit institui: vt Chrysostomus in Ioannẽ super hæc verba, & Ambrosius lib. de Pœnit. & serm. De natali sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli. Cyprianus quoque ad Magnũ probat ex his verbis eos solos posse baptizare, & remissionem pec-

catorum conferre, qui Spiritu sanctu habet: & iterum serm. De lapsis, sicut & B. Augustinus in lib. quinquaginta Homiliarum, & Hieronymus ad Hedibiam, vbi asserit quod Apostoli peculiariter receperunt Spiritu sanctu, vt peccata remitterent. Necnon B. Cyrillus Commentarijs in Ioannem, ac Theophylactus, atque Euthymius in eadem verba, & Gregorius super Euangelia eidem veritati attestantur. Præterea Cyprianus in epist. ad Cornelium Papam, Ambrosius libro De Pœnitentiã, & Cyrill. loco prædicto, ac Rupertus Tuitienis vno consensu tradunt eis verba datam potestatem remittendi peccata, siue per baptismu, siue per pœnitentiã. Et ante eos oes Eutychanus epistola ad Episcopos Sicilia de eadem potestate Apostoloru exponit. Denique ne huius rei vllus scrupulus remaneat, Concilium Tridentinum sess. sexta de Iustificatione ita docet: *Etenim pro ijs, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus Sacramentum instituit Pœnitentiã, cum dixit: Accipite Spiritum sanctum: quoru remiseritis peccata, remittuntur eis; & quoru retinueritis, retenta sunt.* Rursus sessione 14. de doctrina huius Sacramenti ait: *Dominus autem Sacramentum Pœnitentiã tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus, insufflauit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritu sanctu: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi, & tenendi peccata, ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatã, vniuersorum Patrum consensus semper intellexit. Et Nouatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negates, magna ratione Ecclesia Catholica, tanquam hæreticos exposcit, atq; condemnauit. Quare verisimum hunc illorum verboru Domini sensum sancta hæc Synodus probans, & reijciens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annuntiandi, contra huiusmodi Sacramenti institutionem falso detorqueant.* Hæc ibi. Et inter Canones

Ambr. li. 1. de Pœnit. c. 2. in it. to. 2. & serm. 68 to. 3. in fin. Cypri. lib. 1. epist. 6. Idem. Aug. lib. 5. Homil. ho. 49. & 50. cap. 10. & 16. tom. 1. Hierony. ad Hedib. q. 9. prope finem tom. 3. B. Cyril. li. 12. in Ioan. cap. 56. r. 1 Theoph. in Ioan. Euthymius ibidem. cap. 18. Greg. hom. 46. in Euã. tom. 2. Cyprian. li. 1. epist. 3. Ambros. li. 1. de Pœnit. cap. 6. Cyrillus ibid. tom. 2. Rup. Tuit. in Ioã. l. 14. Eutychan. Conc. Trid. sess. 6. c. 14. Cap. 2. post naufragiu de Pœnit. dist. 1. Conc. Trid. sess. 24. c. 1. Cap. vt constitueretur 50. dist. & infra. c. 8. in fin. & can. 3.

Quintaratio

Sexta ratio

Septima ratio

Octauaratio

Nona ratio

Ioan. 3. 1. Cor. 5. Decima ratio contra Nouatianos.

Tertull. Cyprian. li. 4. epist. 2. circa med. Ambr. li. 1. de Pœnit. cap. 1. to. 2. Hist. Trip. lib. 2. c. 13. Vndecima ratio, à Patrum traditione. Chrys. ho. 85. in Ioan. tom. 3.

Pœnitentiã, is, qui numero tertius est, anathe na infligit omnibus secus illa verba interpretantibus. Et Canone 7. anathema infligit in eos, qui cõfessionem tantu esse vtilem tradunt ad erudiendum, & cõsolandum pœnitentẽ. Quia hæc confessio Pœnitentiã Sacramentum tollit, & confessionem Euangelio propriam, id est, quæ fit ad obtinendam absolutionem peccatoru; illa autem quæ fit ob consilium, auxilium, & cõsolationem, communis est omni genti, & omni tempori, & non est propria Euangelij. Quod si Augustinus in Ioannem hæc Domini verba ita interpretatus est: *Ecclesia charitas, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit; eorum autem qui non sunt eius participes, tenet; ideo postquã dixit: Accipite Spiritum sanctum; hoc continuo de peccatorum remissione, ac detentione subiecit.* Hæc ille: mirum esse non debet: quia Ecclesia remissionem peccatorum pro suis filijs impetrare solet: quemadmodum mater adolescentem filium mortuum lacrymis suis prosequens, promeruit apud Christum, vt eum suscitaret. Et si autem sensus verus & Catholicus sit, præstat tamen quod sit sermo de Spiritu sancto, id est, de facultate remittendi, & retinendi peccata, quem sensum Augustinus frequenter in alijs locis sequitur, maxime verò in libro quinquaginta Homiliarum, vbi Homilia vltima ait: *Facti iudices, quorum est pro iustitia pugnare, & equitatem seruare, & modica pena magna peccata purgare.* Quod si obijcias, prædicationi verbi Dei coniunctã esse promissionem remissionis peccatorum, quemadmodum Dñs dixit: *Et predicari in nomine eius pœnitentiã, & remissionem peccatorum in omnes gentes, & Apostolus ad Corinthios: Nam si decem millia padagogorum habeatis in Christo; sed non multos patres. Nam in Christo Iesu, per Euangeliu ego vos genui, & iterum ad Timotheum: Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrina, &c. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt, & ad Romanos: Quandiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum*

honorificabo, si quo modo ad emulandum prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis. Sed facile est his respondere: quoniam vt istis locis, vbi est sermo de prædicatione, nequaquam excluditur Sacramentum Baptismi, quod institutum est pro ingrediensibus in Christum, ita etiam neque Sacramentum Pœnitentiã exclusu quouis modo intelligendum est, quod regentis nõ minus est necessarium ad salutẽ, quã Baptismus nondum initiatis. Secundo obijciunt, quod vt Sacerdos in Baptismo non est iudex, nec sententiã pronuntiat, ita etiam nec in Pœnitentiã. Sed dicendum est, longè diuersam esse rationem. Nam infidelis nondu aqua tinctus foris est, & propterea in illis iudicium exerceri non potest, secundum illud Apostolicum: *Quid mihi de his qui foris sunt, iudicare?* Adhuc nemo dubitat, strictius esse Pœnitentiã partum quam illud Baptismi; nam in hoc aqua externa facile tingimur, at in illo lacrymaru profluuio opus est; ob quam etiam causam Gregorius Nazianzenus vocat Sacramentum Pœnitentiã, laboriosum Baptismus. Quod secundo loco ab hæreticis dicitur, quod satis sit in genere se peccatorẽ confiteri: neque Christum his verbis peculiarem exigere peccatoru enumerationem, diligenter est confutandum, ostendendumq; singularium actuum reddendam rationem in confessione Sacerdoti Christi Vicario. Nam in primis illud cõstare potest ex confessionibus, quæ huius Sacramentalis nostrẽ typus, ac figura extiterunt, in quibus ad particularia descendebatur peccata. Nam Adam & Eva coram Deo vetiti ligni comestione confessi sunt; à Cain quoq; exigebat fratricidij confessionem; in lege quoque præcipiebatur, vt quisque confiteretur peccatum suum, pro cuius varietate varia indicebatur multa, & hostiã cõpensatio. Achan quoque in libro Iosue, peccatum suum confessus dixit: *Verè ego peccaui Domino Deo Israel, & sic, & sic feci:* Ioanni etiam Baptistæ confitebantur peccata, & non tantum se esse peccatores. Cũ ergo peccata cõfiteri, confessionis opus existat, quod etiam

Augustini interpretatio Christi sententiã. Quorum remiseritis, &c. hui: loco minus cõgruens atq; consentanea. Aug. tract. 119. in Ioã. prope finem tom. 9. Rom. 5. Luca 7.

Altera eiusdem interpretatio his Dñi verbis congruentior & aptior. Aug. lib. 50. Homil. ho. 50. tom. 10. Luca 24. 1. Cor. 4. 1. Tim. 4. Rom. 11.

Sacramentum Baptismi ad quid institutum.

Secunda obiectio.

1. Cor. 5. Pœnitentiã & Baptismi discrimen

Greg. Naz. orat in sancta Epiphaniarum luminaria.

Aduersus eos qui asserunt generalẽ confessionẽ satis esse ad salutem.

Primum argumentum.

Genes. 3. Infra 4. Leuit. 16. Infra 26. Numer. 6.

Iosue 7.

Matth. 3.

Secundum argumentū. *Matth. 16. Infra 18.*

Greg. hom. 26. in Euā. paulo ante med. tom. 2. Iaan. 20.

Absolutio quando dicitur vera.

Si Christus in his verbis: Quorum remiseritis, & generalem tantum confessionem, non particularem exigeret, quæ & quanta absurdè sequerentur.

Primum absurdum.

Proverb. 12.

Matth. 7.

Lutherani non negant; nā aliās crimina sua fateri in speciali non consulerent: si hanc perfectionem in antiquis Dominus exigebat, quibus tamē cōfidentibus nō erat certa gratiæ pmissio facta, haud dubiū quin illam exigat à viris noui Testamēti, quos dicit maior perfectio, quibusque cōfidentibus promittitur certa remissio. Deinde idem probatur ex adductis auctoritatibus Euāgelij, vbi p̄cipitur ministris, vt p̄nitentes aut absoluat, aut liget, & p̄sertim ex hoc Ioannis testimonio quod exposuimus, in quo datur facultas remittendi, vel retinendi peccata. Aut enim Dominus voluit his verbis declarare, vt ministri audita peculiari confessione, aut soluant, aut ligent, aut remittat, aut retineant crimina, quæ audierūt, quemadmodum praxis Ecclesiæ habet: & ita euincimus quod volumus. Vnde Gregorius in Homilia super Euāgelij illud: *Cum sero esset factū, vni Sabbathorum, rectè scribit: Causa ergo pensanda sunt; & tunc ligandi, atq; soluendi potestas exercenda. Videndum est qua culpa, aut qua sit p̄nitentia secuta post culpam, vt quos omnipotens Deus per cōpunctionis gratiā visitat, illos Pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio p̄sidentis; cum aeterni arbitrium sequitur iudicis.* Hæc ille. Si autem Dñs id non voluit exprimere, sed generalem quandam confessionem tantū requirebat, profectō multa in hunc s̄sum obijci possunt. Primum est, quod frustra additæ essent illæ particulæ, ligandi, vel soluendi: cū enim Sacerdos nō cognoscat nisi in genere peccata, vel oēs essent ligandi, vel omnes essent absoluendi: cum tamen Dñs cōtrarium insinuet, nimirum quædam, & quorundam crimina retinenda, alia verò, & aliorum remittenda. Vt omittam, quod esset secundum faciem iudicare. Et quia vt dicitur in libro Proverborum: *Qui quod nouit, loquitur, index iustitiæ est; profectō qui iudicat que ignorat, iniquitatis index est.* Et omnes in communi absoluere, esset sanctū dare canibus, & margaritas projicere ante porcos, id est, in eos, qui indigni & imparati ad accipiēda dona Dei existunt. Et

de Pseudopropheta testatur Ezechiel: *Et violabam me, inquit, ad populū meū, propter pugillū hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas qua non moriuntur, & viuificarēt animas qua non viuūt; (vel vt Hebræa litera manifestius habet: Interficerent animas mori non debentes: & ess, quas viuere non conuenit, promittēbant vitam) mentientes populo meo credenti mendacijs.* Deinde absurdum esset, quod frustra esset hic data potestas ligandi, quā Doctores omnes cōfidentur, si non esset simul data in causa cognoscendi potestas, sine qua nemo valet bene vt priori potestate. Hinc in plurali dixit: *Et tibi dabo clauēs regni cælorum;* quia quisque Sacerdos p̄ditus est clauis cognitionis, & potestatis. Quare Ambrosius sermone de Natali sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, clauem scientiæ tribuit Paulo, & illam potestatis Petro. Et Bernardus sermone in Cantica binas illas clauēs scientiæ, & potestatis agnoscit. Tertio absurdum est, Christo illis verbis non exigente peculiarem peccatorum enumerationem, Ecclesiam perniciosè, & in multorum scandalum eam tanquam ad salutem necessariam à suis exegisse: in quo peccaret, ac talento sibi concessio abuteretur, dum potestatem sibi liberè concessam, vt absoluere omnes p̄nitentes, qui in genere confiterentur noxas suas, restringeret tantum ad eos, qui in particulari detegerent delicta sua, contra Domini voluntatem. Et cum multi difficultate huius peculiaris cōfessionis, ab ea deterreantur, & generali illa se peccatores confitendi allicerentur ad Sacramentū, Ecclesia rea existeret salutis omnium illorum, qui libenter illam generalem amplecterentur, & ab illa abhorrerent particulari. Peccaret quoque in eos, qui singulares actiones fatentur, p̄sertim non indigentes consilio aut doctrina Sacerdotis, quia curiosè, & sine fructu eorum singulares offensas requireret. Imò iniuste cogeret eos ad se sine causa diffamandū: & ministri ipsi illam exigentes, periculis se exponerēt, aut incurrēdi peccata quæ audiunt, vel ea alijs propalandi. Quorum neutrum

Ezech. 13.

Secundum absurdum.

Matth. 16. Petri & Pauli clauēs

Ambr. ser. 66. tom. 3.

Bern. serm. 69. super Cant. paulo post med.

modo

Quartum absurdum.

Ecclesiastici Canones in Ecclesia cur induci. Quintum absurdum.

Sextum absurdum.

Septimum absurdum.

Prover. 27.

Octauum incommodū.

Christi prerogatiua singularis. *Apocal. 3.*

De particulari confessione quid s̄serit impius Melanchthon

modo contingit, quia vtrumque ex Christi institutione, & mandato dum fit, gratiam porrigit ad vtrumque peccatum vitandum. Quarto, ex dicta positione sequeretur, omnes Canonicas satisfactiones de medio esse tollēdas, quia iuxta grauitatem peculiariū delictorum debent iniungi: at si quis in genere se denūtiat peccatorē, profectō de delicto ipso minimè constaret, nec illi imponere peculiarem p̄nitentiā valeret quisquam. Quæ omnia falsa sunt, atq; absurda: & Canones ipsi ad peculiaria castiganda peccata in Ecclesiam inuecti sunt. Quinto, sanitati ipsius p̄nitentis minimè esset prospectum. Cū enim forū P̄nitentiæ medicinale sit, si infirmus non detegeret suorum vulnerum qualitatem, nec à præteritis delictis curationem acciperet, nec futura pro virili vitare à Sacerdote institueretur. Sexto, summè dedecet diuinam sapientiā tale pactū instituisse, vt maior peccandi ansa arriperetur: nam cū homines non ignorent se compelli ad crimina sua in specie confitenda, & ad p̄nitentiam pro eorum qualitate agendam, adhuc tamen pro illorum infirmitate, sine malitia frequēter in peccata relabuntur. Sanè propensius, ac licentius longe homines peccarent, & absque vllometus fræno in delicta prolaberentur sine vlla p̄nitentiæ actione, tantummodo se peccatores accusando existimarent se pro venia consequēda satis præstitisse. Septimo, per illū sensum adimeretur pastorib⁹ optima occasio agnoscendi vultum pecoris sui, atque illum sanandi, si p̄ues non coguntur nisi in genere se peccatores accusare. Octauo, quia dimittere peccata sine p̄cua confessione, prerogatiua est potestatis excellentiæ Christi: quia solus sine Sacramento dimittit peccata, cū solus habeat eminenter clauē David. Vt igitur nobis baptizatus nō est nisi ille, qui tinct⁹ est aqua; ita nec absolutus quisquam à suis delictis, nisi qui p̄miserit apud Sacerdotē peccatorū suorum confessionem. Falsum est igitur, & vanum quod Melanchthon dixit, ideo non opus esse audire particularem confessionē, quia absolutio

executio est alieni beneficii. Nam etsi ingenuè fateamur, absolutionē à peccatis beneficium esse Christi; ita tamē est dispensandum hoc beneficium, vt ipse Dñs p̄scripsit: *Fidelis, inquit, seruus, & prudens, quem constituit Dñs suus super familiam suam; & rursus: sic nos asimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam queritur inter disp̄satores vt fidelis qui inueniatur.* At fideliter non dispensat mysteria Dei nisi ille, qui pro ratione à Domino p̄scripta administrat illa. Alioqui posset quis remissionē peccatorū conferre Catechumeno, antequā eū baptizaret, vel illam cōferre absq; vlla forma Christi; cū tamen neque infideli sit hoc Sacramentum administrandū, neque fideli nisi confitenti sua delicta in particulari, illaq; detestati, & seruata forma à Christo ipso instituta. Et ita admittimus, absolutionē peccatorū beneficiū esse Christi, vt non negemus esse quoddā tribunal, in quo Sacerdos partes iudicis agit, p̄nitēs verò personā sustinet rei. Quamobrē cū iudicio & ratione dispensandū est tale beneficium. Quare qui sentiunt fecus, contra veritatē ipsam, ac veterē Patrū traditionē agere vidētur. Cōtra veritatē quidem, quia cū forum P̄nitentiæ non sit politicū, aut externū, sed internum conscientiæ forum, & Sacerdos, qui vices agit Christi, quantum humana ferre potest fragilitas, sese accommodare debeat diuino iudicio, hoc est, eum solū absoluere, vel ligare, quem ex Scripturis, aut certis Ecclesiæ regulis cognouerit à Deo ipso absolui, vel ligari, seu dignū absolutione, vel ligamine iudicari, vt ita que soluerit, vel ligauerit, rata habeatur in cœlis. Cū igitur Deus in cœlo non absoluat nisi eū, qui peccata agnoscit sua, ac detestatur, eaque in futurū declinare proponit, & fiducia concepta de venia consequenda accedit: debet Sacerdos absolues, vt se Deo coaptet, omnia hæc diligenter apud p̄nitentem, qui ad se accedit, inuestigare. Et quia hæc nosse non potest nisi aut reuelatione, quam non habet, aut spontanea p̄nitentis confessione, particularem illā Deus voluit à p̄nitente

Absolutionis beneficium quatenus sit dispensandū *Matth. 24. 1. Cor. 4.*

Mysteria Dei fideliter quis dispenset.

Lutherani hoc loco in Deū pariter atque in Ecclesiā impij, atque iniuri existunt.

Deus quem absoluat in cœlo.

obseruari,

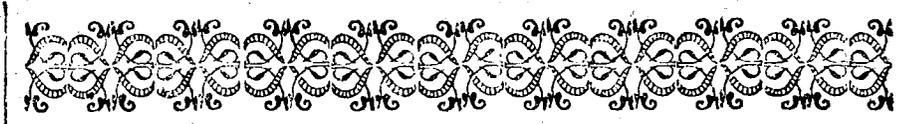
Cyprianus sermone 5. de lapsis. Antherus Papa. Greg. hom. 26. in Euan gel. tom. 2. Hierony. in cap. Matt. 16. tom. 9.

Apud Deum (ait Hierony mus) nō sententia Sacer dotum, sed reorum vita quaeritur. Leuit. 14. Luca 17.

obseruari, quod ea percepta agnoscat iudex, quam sententiam debeat pronuntiare. Deinde etiam illud est contra Patres, qui contrarium & senserunt, & scriptis prodiderunt. Ita enim Cyprianus in sermone de lapsis, & Antherus Pontifex Romanus episcopus vnica ad Episcopos Boetiae, & Gregorius super Euangelia in Octauis Paschae, supra citatus, & Hieronymus in commentarijs super Matthaeum, tractans illud: Tibi dabo claves regni caelorum: Isti inquit, locum Episcopi, & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisaeorum assument supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quaeratur. Legimus in Leuitico de leprosis, ubi iubentur ut ostendant se Sacerdotibus, & si lepra habuerint, tunc a Sacerdote immundi fiant. Non quod Sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quod habeant notitiam leprosi, & non leprosi, & possint discernere qui mundus, quiue immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum Sacerdos mundum, vel immundum facit, sic & hic alligat, vel soluit Episcopus & Presbyter, non eos qui insontes sunt, & noxij, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quive soluendus. Hec ille. Quem locum eo consilio perduximus, ut quoniam Lutherus eum detorquet, & docet, nullo modo a Sacerdotibus peccata remitti posse, vel retineri, sed tantum ostendi per Sacerdotem eos qui ligati sunt, aut soluti (ut in lege veteri circa leprosos faciebat Sacerdos) a calumnia vindicaremus. Nam ipsemet Hieronymus satis seipsum detegit; dixit enim, quod Sacerdos pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, siue soluendus: non autem dicit, Scit qui ligatus sit, quive solutus, sicut prius de Sacerdote veteris legis dixerat, eum discernere quis mundus, quisue immundus

esset: ergo aliquod discrimen posuit inter Sacerdotem veterem discernentem de lepra, & Sacerdotem Euangelicum absoluentem a peccato. Siquidem post inspectionem & audientiam peccatorum, nouit quis a se sit absoluedus, & quis sit obstinatus in malo, aut in proposito redeundi ad vomitum, ut eos liget, vel retineat: nam si tales absolueret, quantumlibet verba absolutionis proferat Sacerdos, nunquam peccator erit absolutus. Si autem rectam proferat sententiam, ligando eos qui ligandi sunt, & absoluendo eos qui digni sunt absolutione, per sequelam quandam ostendit qui sint mundi, & immundi, qui peccatores, qui iusti, & sancti. Deinde Nicephorus in epistola de Potestate ligandi, atque soluendi, ad Theodosium monachum: Ligandi, inquit, soluendi, prouincia Pontificibus ipsis a clementissimo Deo nostro mandata est. Siquidem ad Petrum ait: Quaecumque ligaueris, ligata; & quaecumque solueris, soluta erunt. Vnde olim oportebat ad ipsos Pontifices accedere, suaque illis occulta prodere, & sic vel reconciliationem, vel repudium ferre. Et Can. CII. in sexta Synodo: Oportet qui facultatem ligandi, & soluendi a Deo acceperunt, peccati facultatem speculentur, & peccatorum promptitudinem ad remissionem, ut sic remedium admovent agritudini aptum; ne si sine peccato, siue discrimine statuunt, aberrant a salute agrotantis. Hec ibi. Ex quibus testimonijs elicimus, ut certum & constitutum habuisse Patres omnes, hoc poenitentiae iudicium recte & cum fructu administrari non posse, nisi praecedente diligenti peccatorum enumeratione & accusatione apud Sacerdotem, ministrum, ac Vicarium Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto vniuersa creatura merito famulatur, illum colit, ac veneratur per infinita secula seculorum. Amen.

Nicephor. apud Micro presbytero, mediū inter, & inir. Matth. 16.

TRACTATVS XIX. DE Eiusdem Sacramentalis confessionis institutione, & praeepto, in illa eadem verba Domini: Quorum remisieritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Ioā. 20.

VM Multa Haeticorum inuenta ad obnubilandum perspicuum, atque illustrē verborum Domini sensum, confutanda proposuerimus: ne prolixiori oratione lectorē grauarem, aut tædio afficerem, modum superiori tractatui imponendum esse censuimus; quare quae supersunt, praesenti loco explicanda seruaui. Euiusmodi igitur, in praedictis Domini verbis peculiarem enarrationem delictorum in confessione faciendam, a Christo esse praescriptam. Adhuc tamen haetici urgent, hanc peculiarem confessionem de incredulitatis vitio tantum esse faciendam, non autem de reliquis: Bedae testimonio decepti, qui haesim, infidelitatem, atque schisma nomine lepra significatam asseruit, ac illa tantum Sacerdoti ostendenda pro consuetudine legis esse voluit. Sed hoc facile est confutare: nam aut infidelitas est peccatum omne, aut est tantum propria quaedam peccati species, quae fidem Deo debitam negat. Si primum, cum non minus debeat in confessione detegi vna, quam altera infidelitas, si omnem infidelitatem fateatur, fatebitur & omne peccatum. Atque ita euincimus omnia confitenda delicta, etiam si inepte, atque imperite omne peccatum vocent infidelitatem. Si autem illo nomine proprie incredulitatis specie intelligant, qua Deo dicenti, aut promittenti fidem negamus, multa in huiusmodi vanam opinionem occurrunt argumenta. Primum est, quia verba Euangelica ge-

Aduersus eos, qui peculiarem confessionem de sola infidelitate aiunt esse faciendam. Beda.

Duplex infidelitas.

neraliter habent: Quodcumque ligaueris, & quodcumque solueris, scilicet vinculum; Deinde, quorum remisieritis peccata, remittuntur eis. Qui autem facultatem tam amplam, ac generalem ad solam infidelitatis speciem detorquent, priuilegium illud collatum Sacerdotibus profecto restringunt, essetque haud ab simile, si Imperator alicui concederet priuilegium omnes causas tam fortunaru, quam capitum in ciuitate sua cognoscendi, atque aliquis ex eius inimicis se opponeret, ac restringeret illam facultatem ad vnum tantum genus causarum, contenderetque amplam verba priuilegij ab Imperatore sic esse interpretanda. Secundo, quicumque infidelitate laborat, ad Sacramentum minime accedit: quicumque autem si dem habet Deo de huius Sacramenti ab ipso institutione, profecto Sacramento non indigeret, & frustra illud Christus instituisset, ac dixisset: Quorum remisieritis, & quorum retinueritis, indicando quaedam, & quorundam esse remittenda, alia vero aliorum esse retinenda. Tertio, praeter infidelitatem sunt alia peccata, quae non minus excludunt a regno Dei, quam ipsa. Audi quid dicat Apostolus: Nolite errare: neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Ergo haec peccata remedium aliquod habent, quo expientur: vnde Paulus absoluebat Corinthium fidelem, sed incestuosum. Quarto fideles in pec-

Matth. 16.

I. argum.

Exemplum.

II. argum.

III. argum.

1. Cor. 6.

2. Cor. 2.

III. argum.

V. argum.

catum relapsi hoc Sacramento minime indigeret: quia fidelis ut talis est, non soluitur, neque infidelis, quia non credit. Quinto Deus unum peccatum sine alijs haud remittit, quia omnia delicta in auersione Dei sunt coniuncta: & tamen remitteret Deus quaedam, & quaedam retineret, si Sacerdos tantum ab infidelitate absolueret, eiusque iudicium in absoluendo sequeretur, ut indicant illa verba: *Quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo.*

VI. argum.

Sexto, in lege Naturae, & Moyse alia multa peccata ab infidelitate homines confitebantur; idem ergo quoque fortiori ratione erit & in Evangelio faciendum. Septimo ingens quoque fuisset Ecclesiae error, populum fidelem cogere ad omnia peccata confitenda, si Christus contentus erat criminis infidelitatis tantum detectione: illosque ad se infamandum apud Sacerdotem, & Sacerdotes ad magno se periculo exponendum compulissent, ut argumtati sumus, cum confessionem generalem impugnaremus. Traditio denique veterum Patrum omnia peccata in confessione numeranda demonstrat, & praeterea Concilium Lateranense Can. 21. ex quo desumptum est caput illud celebre: *Omnis vtriusque, sexus: & Concilium Florentinum in doctrina De Sacramento Poenitentiae, cunctorum criminum exigit confessionem, quorum quis memoriam habet. Concilium quoque Trideturum anathema infligit negantibus omnia peccata confitenda esse. Quod ergo Beda Presbyter in cap. 10. Lucae asseruit infidelitatis lepra tantum detegendam: intelligendum est de confessione publica praecipue, & ut plurimum, non autem quod voluerit asserere caetera delicta non esse secreto confitenda.*

VII. argum.

Iam quarto loco propositum impugnandum est: Non enim sat est confiteri peccata publica in canone contenta, nisi etiam occulta, adde, quae etiam illa, quae sunt contra duo ultima Decalogi praecipua, quavis sint occultissima, confitenda sunt. Namque in primis euincimus ex Domini verbis: *Quodcumque ligaueris, quodcumque solueris: Quorum remiseritis, quorum retinueritis: Ergo*

VIII. argum. ab vniuersali Patrum consensu, & Conciliorum definitione. Concil. Lateran.

Concil. Trident. sess. 14. can. 7. Beda quosdam dixerit: in fidelitates lepra tantum esse detegendam.

Contra illos, qui peccata occulta confessionem negant esse faciendam. Prima ostensio. Matth. 16.

non tantum publica, sed etiam quaecumque vera sunt vincula, & vera sunt peccata. Alias Sacramentum Poenitentiae ad forensis quaedam iustificationem spectaret: at verò ad interna corda mundanda magis tendit Evangelium: quia de corde proficiscuntur peccata omnia, ut dixit Dominus. Nam si tantum externa delicta per absolutionem remitterentur, esset simul quis, & solutus quantum ad externa crimina, & ligatus quantum ad interna. Deinde cum Deus non soluat nisi quae Sacerdos soluit, at Deus soluit secreta: ergo ut Sacerdos illa possit soluere, prius debet cognoscere: quia per se non soluit iudex, nisi quae nouit, & Sacerdos per accidens soluit quae nescit. Tertio, peccatum rationem peccati non habet ex eo quod publicum est, quia accidit illi, ut in aliorum notitiam veniat, vel non veniat: & antequam innotescat, iam latrocinium occultum dignum est poenae: sed peccatum ex eo malitiam suam contrahit, quod Deum, & Ecclesiam offendit. Cum igitur hoc habeat secretum delictum, ut non tantum Deum, sed Ecclesiam laedat, eam membro viuo priuans: quemadmodum bonus fidelis secreto Ecclesiam plerumque iuuat; ergo ab eo absolui potest, ac debet. Et cum dicitur, Ecclesiam non iudicare de occultis: non est ob defectum iuris, siue potestatis, sed probationis, quae minimè est, ubi praemittitur confessio. Quarto, peccata occulta publicis sunt deteriora plerumque, nemo enim negauerit secretam prodendi patriam voluntatem, grauius esse delictum, quam publicam aliquam fornicationem, aut secretum homicidium aliquod grauius esse simplici furto publico: cum igitur secreta ab ingressu regni impediunt crimina, aliqua ergo ratione expianda sunt: non Baptismo, quia non repetitur: ergo Poenitentia. Quinto, si tantum publico de peccato, quatenus illud Ecclesiam offendit, confitendum esset, Ecclesia ut pars laesa absque absolutione remitteret, sibique remittendo prodesset, non ei cui remittit: At haec confessio etiam Paganorum est, & omni genti communis. Adhaec tamen si Ecclesia non laederetur (quae

Peccatorum omnium origo & fons.

Matth. 18.

II. ostensio.

III. ostensio.

Peccatum malitiam suam vnde contrahat.

Ecclesia quare non iudicet de occultis.

III. ostensio.

V. ostensio.

tamen

VI. ostensio.

tamen semper laeditur adhuc Sacerdos remitteret, non ut pars laesa, sed ut vicarius offensus Christi. Sexto, in confessione secretorum delictorum inuenitur legitima materia, & forma, non minus quam in publicorum confessione: ergo si in his est Sacramentum, erit in illis. Septimo, falsum profus est, solitam fieri absolutionem de peccatis in Canones admissis: quia Canones in dies noui codebantur, & leges minimè communes causas comprehendunt, sed ex eis est arbitrandum Sacerdoti, vel ad superiorem pro consilio accurrendum. Octauo, poenitentia publica datur semel, & non datur Diaconis, aut Presbyteris, aut pueris, aut mulieribus: cum igitur isti omnes non essent sine remedio, dicendum est per secretam confessionem absolutionis beneficium consecutos, aut illos sine remedio a Deo fuisse destitutos, quod bonitati diuinae prouidentiae aduersatur. Postremo idem error aperta Patrum traditione confutatur. Nam Clemens Romanus epistola ad Iacobum iubet peccata secreta, quae in corde delitescunt, confiteri, & Cyprian. serm. 5. De lapsis, Chrysostom. homil. 10. Operis perfecti in Matthaeum, & Leo Papa in epist. 80. ad Episcopos Capaniae, Gregor. quoque in Pastoralibus, necnon Paulinus in vita B. Ambrosij, Gregorius quoque, atque Innocentius III. contra Sacerdotes reuelantes confessionem, Canones condiderunt. Sed obijcies; Non inuenitur in Veteri lege qui sponte confiteretur secretum. Sed parum efficacis est apud Dialecticos argumentum ex negatiua: & alia ratio nunc est, & alia tunc erat. Deinde obijciunt, non esse fori Ecclesiae internum peccatum. Sed forum conscientiae non est externum, sed internum: & ibi Sacerdos vices Dei agit, & quaecumque in illud forum fiunt, potest absoluere: quod autem Ecclesia non iudicet de occultis, non est ex defectu iuris, sed probationis: quae non deest in eum, qui confessus est. Dicis; Occulta non praecipit Ecclesia: satis est diuinum esse praecipuum de occultis confitendis, ut possit Ecclesia de iam patefactis iudicium ferre. Tertio obijcies, secreta fide, & contritione

VII. ostensio.

VIII. ostensio.

IX. ostensio ab autoritate Patrum.

Clemens epist. 1. Cyprian. tom. 2. Leo Papa.

Gregor. in Pastor. par. 2. c. 5. tom. 1.

Paulinus Episcopus.

Secretam confessionem quae infirmare videantur, obiectiones diluuntur.

occulta peccata remitti. Ac profecto non nisi contactu fimbriae, id est, Sacramenti Poenitentiae: etsi cum abest Sacerdos, fides, & contritio extinguere valeant peccata. Quarto, fomes dedit in duo vltima praecipua, & infiniti sunt primi motus illius, nec possunt poenitentia deleri. Respondeo: quia fomes est inuoluntarius, & cum adest fides, non est vllum peccatum habere illud: & actus deliberati in materia, quae repugnat charitati, sunt in illa Dei praecipua, ac proinde confitendi, non primi motus, qui minimè sunt peccata. Omnium ergo peccatorum occursum iuxta Ecclesiae praxim faciendam est Sacerdoti patefactio, confessioque eiusmodi, quae omnium peccatorum enumerationem continet, & quae secreto fit apud Sacerdotem, institutio profus est diuina, ab eoque praecipua, atque mandata. Quorum vtrunque cum impudenter, & sine ratione ab Haereticis sit negatum, diligenter a nobis est ostendendum, atque confirmandum.

Quod ergo confessio sit institutio diuina, perspicuum est, tum ex confessionibus exactis in iure Naturae, ac lege Moyse, quas Deus ipse per sese instituit, tum ex confessione, quam exigebat Ioannes, ut praecursor Domini: nam illam, sicut baptismum, non ex suo capite excogitauit, sed a Deo, a quo missus est, accepit. Ac quemadmodum idem inquit Ioannes: *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris, &c.* ita poterat quoque dicere, *Qui misit me ad excipiendas criminum confessiones.* Sed potentissimè ex hoc loco Ioann. 20. institutio illius stabilita est, & confirmata. Rationes etiam huic diuinae institutioni maximè fauent. Prima, quia eorum, quae instituta ab Ecclesia sunt, temporis progressu potest produci decretum quo instituta sunt, vel sanè tempus indicari, in quo non fuerit eorum usus: at de confessione etsi nonnulla existant decreta, quae tempus, aut modum eius praescribant, omnia tamen aperte de ea, quantum attinet ad ipsius substantiam, ut de re a Domino instituta loquuntur. Vnde non tantum eius mentionem fecerunt Augustinus, & Hieronymus,

Confessione iuris esse diuini ostenditur.

Ioan. 1.

I. ratio.

August. in psal. 66. & alibi saepe, tom. 3. Hierony.

Chrysof. ho mil. 10. in Matth. Basl. in ps. 32. sub initium. Origen. Tertul. lib. De penitentia. Cypria. sermo. 5. De lapsis. Clem. ibid. & lib. 2. Constit. Apost. cap. 19. & 23. Dionys. epistol. 9. sub initium. II. ratio, a difficultate precepti confessionis.

III. ratio.

Cassian. col. las. 24. c. 1

Psal. 83.

Chrysofomus, & Basilius, Origenes, Tertullianus, ac Cyprianus, sed etiam ipsi Apostolorum discipuli, nempe Clemens Petri successor, & discipulus ad Iacobum fratrem Domini, & lib. Constitutionum Apostolicarum, & Dionysius Arcopagita discipulus B. Pauli, ad Demophilum monachum. Deinde nemo negauerit, confessionis onus molestum esse, & peracerbum; naturamque rebellem, ac sese excusantem a propalandis peccatis cum periculo lationis & rerum, & famae, & vitae, si Sacerdos non seruaret secretum, valde premere, & augere: vel igitur Patres tam grande pondus hominibus imponere detrectassent, vel si imponere tandem voluissent, non fuisset ita in vniuersum receptum, & tanto tempore in Ecclesia sine contradictione conseruatum. Constat enim in ceteris omnibus Ecclesiasticis decretis, atque sanctionibus multas fuisse lites, & controuersias, ut ostendit traditio coelibatus Sacerdotum: signum igitur est persuasum fuisse semper omnibus fidelibus, iugum confessionis faciendae non ab hominibus, sed a Christo ipso fuisse perfectum, atque iniunctum.

Accedit tertia ratio, quia Ecclesia etsi possit consulere, ut fideles sapientioribus, ac magis expertis morbos detegerent suos, ut consilium ab eis caperent, & medelam, quemadmodum olim in eremum, vel coenobia se recipientes, tyrones suas senioribus detegant cogitationes, ut testatur Cassianus: non tamen Ecclesia posset id omnibus praecipere. Nam quandoque sunt nonnulli, qui illo non egent consilio, nec expedit, ut sua secreta aperiant: nec posset praecipere, ut occulta cordis crimina quisque confiteatur, de quibus Ecclesia non iudicat. Ad haec etsi daremus posse Ecclesiam id praecipere, non ita tamen, ut confitentibus, & audienti verba absolutionis promittere queat conferendam esse gratiam, & certam remissionem peccatorum, etiam nondum contrito: quoniam remissio delicti ex solo Dei pacto habetur, quia gratiam, & gloriam dabit Dominus. Nam ut concedamus Deum pactum fecisse se gratiam suam

in omnes idonee dispositos quouis tempore, & loco collatum, ut tamen aliquam, licet non omnino plenam habenti dispositionem post ceremoniam confessionis, & absolutionis donet, praeter illud generale pactum, opus fuit singulari, & peculiari Dei pacto illam se impertiturum promittentis. Vel igitur Deus hoc peculiare condidit pactum, & ita confessio institutio est diuina; Vel, si Deus hoc pactum non statuit, Ecclesia promittendo remissionem peccatorum, rem, quam conferre non potest, polliceretur, peccaretque, se dominam gratiae simulando, superstitiosumque, ac falsum cultum institueret, non sine periculo animi, & corporis subditorum. Nam ut superstitiose committeret qui ignota Dei voluntate, promitteret unicuique, etiam non factis ad gratiam obtinendam disposito, cuique manus suas lauanti, remissionem peccatorum, eo quod eiusmodi ablutio manuum, omni Dei pacto secluso, talem promissionem non habet: ita quoque graueret Ecclesia, si sine eiusdem Dei pacto confitenti peccata sua, & verba Sacerdotis audienti, remissionem peccatorum promitteret, cum verba illa, aut confitentis peccatoris, aut absoluentis Sacerdotis, quod quaedam sint actiones mediae per se & indifferentes, vim iustificandi non habeant.

Quarto, quae sunt necessaria, & ad essentiam Sacramentorum spectant, communi Doctorum consensu, ac virtute rationis paullo ante dictae, a solo Christo institui possunt, quia alius, quam Dominus gratiam in perceptione Sacramenti non posset promittere: & ideo solus ipse est Sacramentorum institutor, & partium ipsarum essentialium, ex quibus conflantur Sacramenta: quae sunt materia, & forma. Cum igitur Poenitentia, Sacramentum sit a Deo institutum, ut omnes consentiunt, partes igitur eius, id est, materia, & forma, diuina erunt Christi institutio. Ac de forma quidem constare potest ex eo, quod Sixtus III. in bulla quadam damnauit Petri cuiusdam Osomensis articulos, inter quos vnus erat: *Sacramentum Poenitentiae, quantum*

III. ratio.

Sacramentorum institutor quis.

Sixtus III.

ad

Concil Florent. in bulla vniouis.

De confessionis institutione Erasmi quid sentierit. V. ratio. Diuina Sacramenta ad quid sint instituta. Ioan. 3. Quinam sint fructus Sacramentorum.

VI. ratio.

Confessione, cum a Deo sit instituta, & iuris diuini, Potifex summus abrogare minime potest.

Iuris regula.

Ioan. 5.

ad collationem gratiae, natura est, non alicuius institutionis Noui, vel Veteris Testamenti. De materia vero constat ex Concilio Florentino, in quo materia Sacramenti Poenitentiae, confessio particularis esse decernitur. Est igitur a Deo instituta confessio, & non priuatis Episcoporum constitutionibus, ut ridet Erasmus.

Quinto, diuina Sacramenta ad quosdam insignes gratiae Dei fructus percipiendos, ac certos de illis percipientes reddendos constat esse instituta: quales sunt, renasci denuo, corroborari, & nutriri in Christo: tale quid est aegrotantem secundum spiritum curari. Ut igitur ad tres illos priores fructus instituta tria illa Sacramenta, Baptismi, Confirmationis, & Eucharistiae, ita ad curationem animae, & medicamentum eius conueniens fuit institui Sacramentum Poenitentiae, tanquam medicamentum quoddam. At exhiberi aegroti medicina non potuit, nisi agnosceretur morbus: non potest autem cognosci, nisi per confessionem detegatur. Dominus igitur consequenter instituit, atque mandauit hanc detectionem, siue confessionem.

Sexto, si iuris diuini non esset confessio, esset aut iuris Naturae, aut positivi. Ad ius Naturae minime spectat: quia illud ius vbiq; & sepe obligat, & ad ea, quae supra naturam sunt, conferenda, qualis est gratia, non se extendit. Ad ius quoque positivum non pertinet, quia omnia eius iuris decreta potest quidem Romanus Potifex abrogare, si illi expedire videretur, hanc tamen potestatem abrogandi confessionem, aut dispensandi, nemo ex Doctoribus concederet. Ad haec, quoniam par in pare imperium non habet, lege illa non tenerentur Potifices ad confessionem: quod tamen communi consensu inficiarentur Doctores. Superest igitur, ut confessio sit iuris diuini positivi, & ob id institutio diuina Christi, qui dixit: *Neque enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio: & infra: Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Igitur illi ut Domino confitendum est: sed cum ille a nobis absit, & Sacerdotes in causis peccatorum vicarios suos reliquerit, illorum est causas

peccatorum audire, ac definire, nostrum vero illos adire. Postremo, in omni lege, & secta inuenitur qualiscumque confessio ab eius sectae legislatore instituta. Nam Iudaei olim suam habebant confessionem a lege praescriptam: Saraceni quoque, qui legem Mahometi praesentent, suam quoque, habent qualem qualis confessionem. Gentes insuper confessione sua destituti non erant. Nam testatur Plutarchus in institutis Laconicis praesententium: *Si quis peccans, inquit, fuisset de praesententibus, cum oportebat aram in vrbe quaedam circumire, ac vituperationem in seipsum compositam cantare. Quod quidem nihil aliud erat, quam seipsum increpare.* Rursus recenseret morum fuisse apud eosdem, ut initiatus interrogaretur a Sacerdote de maximo peccato a se commissio: quod tamen Antalcidas quidam nolebat confiteri. Vnde subdit: *Antalcidas cum in Samothracia initiaretur, a Sacerdote rogatus, quid grauissimum in vita perpetrasset: Si quid mihi, inquit, tale perpetratum est, dii ipsi sciunt.* Et de Lyandro post multa subiungit: *Eundem in Samothracia oraculum petentem, cum Sacerdos iussisset dicere, quid deterrimum in vita fecisset, ipse quoque Sacerdotem interrogauit: Vtrum iussu tuo, inquit, an deorum hoc facere oportet? Ac illo dicente, Deorum: Tu igitur, inquit, mihi concede: at illis, si percussentur, dicam.* Haec ille. Ex quibus elicitur quod dii ex eorum sensu, & non homines, confessionem instituisent, ac Sacerdoti fieri exigent: quaquam ille verecundiae metu plusquam solide Sacerdotis eluserit confessionem. Haec confessionem non ignorauit Seneca, qui in lib. de Moribus scripsit: *Locum tenet innocentia proximum confessio. Vbi confessio, ibi remissio.* Et ad Lucillum: *Quare vitia tua nemo confitetur? Quia etiam nunc in illis est. Somnium narrare vigilantis est: & vitia sua confiteri, sanitatis indicium est.* Haec eandem agnouit poeta, qui Myrrha impudicam quandam foeminam, ita introduxit loquentem: *O si qua patetis Numina confessis, merui, nec triste recusio Supplicium.* Et post pauca subdit: *Numen confessis aliquod patet. Quare & Indi Occidentales nostro*

VII. ratio, ac postrema.

Leuit. 16. In omni lege, sectae, confessionis peccatorum usus aliquis fuit. Plutarchus Lacedaemoniorum pius institutum. Idem in Apophthegmatibus Laconicis.

Seneca epistol. 54. circa med. lib. 7.

Quid. lib. 10. Metamorpho. inter med. & finem.

Indorū Sa-
cerdotū quo-
rundam pro-
pintia Nica-
raguz prope
modū Chri-
stiana cōfes-
nes audiendi
ratio.

Sap. 8.

Ierem. 29.

Hæreticorū
quibus con-
tendunt, cō-
fessionem à
Christo mini-
me esse insti-
tutam, argu-
menta solū
tur.
I. argum.
Non omnia
quæ iuris di-
uini sunt, a-
perite in Sa-
cris literis
continentur.

II. argum.

seculo repertū, quī puintriā dictā Ni-
caragua, incolebāt, Sacerdotes suos
habebāt, qui omnes cōiugia festabā-
tur, præter eos, qui peccatis aliorum
audiēdis destinati erāt, qui p ratione
culpæ, modū quoq; satisfactionis im-
ponebant: neq; fas eis erat quouis mo-
do cōfessionē reuelare. Omnib⁹ ergo
hominibus inditū est cōfessionē deli-
cti conducere ad placandū Deū. Cū
igitur suauiter Deus omnia disponēs,
pacta sua adiūxerit illis rebus, quibus
sumus assueti, & per eas de fructu gra-
tiæ suæ pmissio facilius p̄suademur,
atq; erudimur, vt videmus in externa
ablutione baptismi significari internā,
& in pane, & vino Eucharistiæ,
quib⁹ corpus nutrire assueuimus, pul-
chrè repræsentari spirituale alimoniam:
cōsequitur vt, cū nos nō aliter cū eo,
cū quo inimicitias gessimus, in ami-
citiā redire cōsueuerimus, quā ali-
cuius mediatoris opera, qui pacē in-
uicē resarciat: ita voluit Deus, qui sē-
per cogitat cogitationes pacis, & nō
afflictionis, nos illi recōciliari medio
Sacerdote, penes quē detegimus cor-
dis nostri videra, vt illo tanquā se-
questro, & mediatore Deo nos valea-
mus reconciliare: ac quō facilius nos
alliceret, & inuitaret, certissimū gra-
tiæ suæ dandæ actum adiunxit.

Neq; obstant quæ in cōtrarium ab
aduersarijs proponūt. Primū, quia
de eius institutione nullū verbum in
Sacris literis; ergo vana esset traditio
cōfessionis quasi diuina. Sed duplex
vitiū cōtinet hæc argumētatio: primū
est in antecedēte: nā vt vidimus, ex-
pressis verbis à Christo instituta est
cōfessio. Alterū vitiū est in ipsa cōsti-
tutione: quia nōnulla sunt iuris diui-
ni, quæ in Scripturis aperte nō inue-
niūt. Quare absurdū est, vt, ad probā-
dū aliquid esse à Christo institutū,
solā Scripturā, pducere sit necesse, cū
præter illā sit ipsa Patrū nō interrup-
ta traditio, & præter eā vera, & inui-
cta ex fide ipsa deducta ratio: & quic-
quid altero horū triū p̄suasione euin-
citur, vt à Christo institutū habendū
est. Deinde producūt, in Euāgelio re-
missionē peccatorū, absq; confessione
nōnullis cōcessā à Dño, vt para-

lytico per tegulas demisso, & lāqui-
do ad piscinā, & Zachæo, Petro, ac la-
troni, peccatrici, atq; adulteræ. Res-
pōdemus, Cōfessionē nōdū fuisse à
Dño institutā vsq; ad vesperam diei
resurrectionis, in qua dixit: *Accipite
Spiritu sanctū; quorū remisertis pecca-
ta, remittantur eis, &c.* Ad hæc Chri-
stus, Dñs erat Sacramentorū, & pote-
state excellētiæ fungebatur, vt posset
fructū Sacramenti sine Sacramēto cō-
ferre: & interdū votū cōfessionis cō-
ceptū, si abest qui excipiat confessio-
nē, remissionem peccatorum parit.

Tertiō, obijcitur Abbas Panorm. &
glos. De penit. dist. 5. qui aiūt cōfes-
sionē esse iuris Naturæ. Sed dicendū
est, illos in re Theologica definiētes,
faleē misisse in messem alienā; ac ob
id cū sine Scripturis, & Patribus lo-
quātur, audiendos nō esse: quæ admo-
dū nec Erasmus audiendus est, qui scri-
bens in Leū quendā, dixit, priuam
cōfessionē priuato Episcoporū cōfen-
su introductam. Quod si in gratiam
quorundā, qui eius partes tuentur, ali-
quid respōdere volumus, dicēdū est,
Cōfessionem, quod attinet ad certas
quasdam minutas circūstantias, & tem-
poris, & modi, & ministri, & crimi-
nū quorundā reseruatorū, iuris esse
Ecclesiastici, ac positui: nā hæc planè
possunt variari, & sæpè ab Ecclesia va-
riata sunt, atq; eō respexerunt prædi-
cti, si Catholici fuerunt. Quemadmo-
dū etiā & B. Bonauentura in quarto
asseruit cōfessionē institutā esse nō à
Christo, sed ab Apostolis. At confes-
sionis ipsius secretæ substātia, quæ de
peccatis post Baptismum perpetratis
apud Sacerdotē fit, institutio prorsus
est diuina, vt probatū est. Quartō, ob-
ijcitur Nestarius Cōstantinopol. qui
illā sustulisse scribitur ab hist. Trip.
quædā etiā sententiæ Chrysof. quibus
hortatur nos ne crimen alteri prodā-
mus. Verūm ad hoc argumentum in-
ferrius respōdebimus cōmodius, vbi
de necessitate cōfessionis differem⁹.

Quintō, Græci cōfessionē sustulerūt,
illaq; amplius nō vtuntur. Respōde-
mus: satis esse antiquos Patres illam
agnouisse, qualis fuit Origen. Chry-
sof. Basil. Cyrillus: recentiores etiam

Matth. 9.
Ioan. 5.
Luc. 19.
Matth. 26.
Luc. 23.
Supra 7.
Ioan. 8.
Infra 20.

III. argum.
Abb. Panorm.
mit.
Glos. De pe-
nit. dist. 5.
cap. 1.

Quo sensu iu-
ris Canonici
prudētes cō-
fessionem af-
ferunt iuris
esse Naturæ.

B. Bonauē.
in 4. distin.
17. q. 3.

III. argum.

Hist. Tri-
part. lib. 9.
c. 35.
Chrysof.

V. argum.
Origen.
Chrysof.
Basilius.
Cyrillus.

illam

Concil. Flo-
rent.

VI. argumē.
quod est Eras-
mi.

Sacramento-
rum abusus
vnde profi-
ciscantur.
VII. argum.

Matth. 11.

Lex Christi
quibus leuis
sit, minime-
q; laboriosa
ac difficilis.

illā in Cōcilio Lateranensi sub Inno-
cētio III. amplexati sunt: cui duo Græ-
ciæ Patriarchæ assiterūt, atq; ibi con-
ditus fuit canō ille celebratus: *Omnis
vriusq; sexus.* Ad hæc in Cōcilio Florē-
tino, in quo recepti sunt Armeni, ac
doctrina de Sacramētis, & maximè de
cōfessione tradita, Eugenius Græcis
obiecit: *Cur vestri Sacerdotes, & Pōtifi-
ces nō cōfiterentur?* Nō dixit, Cur aboleui-
stis cōfessionem? Et Græci, qui inter
nos versantur, aut Venetijs, aut in Si-
cilia, præmittūt cōfessionē Eucharis-
tiæ. Quod si Græci ob amissam tra-
ditionē, & Scripturæ expositionē nō
vterētur cōfessione, proculdubio re-
uocāda esset, cū sit Christi sanctio.
Sextō, argumētatur quidā ratione sū-
pta ex abusu, qui ex cōfessione for-
tè acciderunt. Hinc Erasmus lib. De
modo cōfiteādi, plura incōmoda, quā
cōmoda cōfessionis artificiose enar-
rat. Ex quib⁹ inferūt, cōfessionē neq;
necessariā esse, nec à Chrō institutā.
Respōdem⁹, libēter cōcedēdo abusum
quosdam irrepsisse in administratione
huius Sacramēti, quos fortassis herē-
tici suo indulgētis ingenio plusquā
res ipsa habeat, magnificant, vt ita o-
pus Dei demoliantur. Negamus tamē
cōsequētiam illā: quia etiā ex rebus à
Deo sine cōtrouersia institutis sumit
occasiōē malitiæ humana prauitas.
Quod si ex eo quōd aliquod institutū
abusus habet, cōtinuō probaretur à
Deo nō esse, p̄culdubio omnia diui-
na præcepta, atq; cōsilia de medio tol-
lēda essent. Sed abusus non per se ab
institutis Dei proficiscuntur, sed illis
nostra negligētia accidūt, & vigilātia
pastorū possūt, quātū humana patitur
fragilitas, corrigi. Septimo arguunt:
cōfessionē nō esse onus leue, sed gra-
uē sarcinā, & intolerabilem; cū tamē
Christus dicat: *Iugū meum suauē est, &
onus meū leue.* Dicēdū est, legē Christi
in se leuē non esse, verūm diligētī tā-
tūm: quare cōfessio, quæ iuris est di-
uini, innocētī nō est grauis, quia ad eā
nō cogitur. Semel etiā lethaliter, aut
pluries peccāti, sed contrito, grauis
nō est: imō nec infirmo, qui tantū at-
tritrus est, quia per eam à peccato libe-
ratur: nec pastori ipsi, qui promunc-

re suo pascere debet, difficilis existit,
cū hac ratione addiscat agnoscere vul-
tū pecoris sui, & rationē oues pascē-
di. Soli animo fīcto accedēti molesta
& acerba existit cōfessio. Neq; mirū,
si leuius tractatur in Baptismo: quia
pœnitentiæ pactū durius est: & peius
ciue bono reus offendēs meretur tra-
ctari. Octauo, miratur Erasmus, quo-
modo tā pauci Apostoli tam multos
Christianos in primitiua Ecclesia in
cōfessione audire potuerint. Sed præ-
ter illos erant 72. discipuli, & pauci à
principio erant Christiani, & feruētē
Christi sanguine sanctiorem ducebāt
vitā, vt nō tantopere, vt nos, confes-
sionis remedio indigerent. Postremō
asserant: ante Cōciliū Lateranense
nullā apud veteres Patres mentionem
factā cōfessionis secretæ, sed publicæ
tantū pœnitentiæ. Respondemus, etiā
si hoc daremus, nō sequi olim fre-
quentē confessionē non fuisse. Nam
de multis, quæ olim frequentia erāt,
quia nō erāt vocata in cōtrouersiam,
nō habetur mentio apud Patres: quæ
admodū Hierony. epist. ad Euagriū,
clericū instituens, de modo sacrificā-
di, absoluendi, & Sacramēta admini-
strandū nō facit mentionē, nec Chry-
sof. lib. sex de Sacerdotio, siue de
officio Episcopi, de potestate dispen-
sandi in iuramentis, & votis, quæ erāt,
etiā rariora, nō meminit; nec de pote-
state cōdendi canones, aut suscipiēdi
apostas. Qui verō hoc obijciūt, pla-
nè ostēdūt se aut imperitos, qui vete-
res Patres nō legerint, aut malitiosos
& mēdaces, si legerint, & dicāt nullā
inueniri mentionē, cū manifesta, apud
illos extēt testimonia. Nec obstat: E-
rant pauci Sacerdotes, vt tot hominū
cōfessionibus audiēdis pares esse pos-
sent: quia Hieronymus, & Greg. Na-
zianzenus de multitudine presbyte-
rorū conquerūtur. Rarior quoq; erat
cōfessio, & communio rara tempore
Chrysof. vt ipse testatur in epi-
stola ad Hebræos, & quia fideles sero
baptizabātur, & min⁹ peccabāt: qua-
re tā crebra cōfessio nō erat opus.

Superest iam postremo loco ostē-
dere, Dñm illis verbis ita instituisse
cōfessionem, nō tanquā consiliū, aut

Pro. 27.
Grauis, & la-
bortosa quib⁹
videatur
confessio.

VIII. argum.
Erasmii.

IX. argum.

B. Hierony.
tom. 2.

B. Chrysof.
tom. 5.

Clemens Ro-
manus.
Dionys. A-
reopag.
Cyprian.
Hieron.
Gregor. Na-
zianz.

Chryf. ho-
mil. 7. ad
Hebr. tom.

4.
Confessione
tanquam sa-
luti necessari-
am à Chri-
sto esse insti-
tutam osten-
ditur.

rem

rem aliquā salutarem volūtatī, & arbitrio hominū relictam, sed vt præceptā, & ad salutem necessariam, vt remissio peccatorū, quæ post Baptismū perpetrata sunt, sine absolutione, aut eius voto nō possit constare. Et quoniam Lutherus obiecit, Pōtīfices Romanos ex cōsilio Christi præceptum, ac necessitatem cōfessionis inuexisse in Ecclesiā, ac coacta seruitia minus grata esse Deo, secundū illud Apostoli: *Vnusquisq; prout destinauit in corde suo, nō ex tristitia, aut ex necessitate, bilarem enim datorem diligit Deus.* Propterea serio, ac solidè contra hūc postremū errorem differendum est. Pro cuius rei intelligentiā præmittendum est, posse contingere, vt propter circumstantiās vel impotentiā suā, vel inopiā confessoris, vel carentiā cōsciētīæ mortiferi alicuius delicti possit quis remissionem peccatorū sine Sacramentali confessione cōsequi. Sed quoniam Lutherus in vniuersum loquitur; hinc eius assertio hēretica est, ac propterea meritō reprobanda. Ac Scriptura quidē satis illud porrigere videtur. Nā primo illi typi, in quibus Dñs tanquam necessariam exigebat cōfessionem illam, vt de Adā, Cain, & confessione Leuitica, illud ostendūt: nā illæ à Deo sunt exactæ, ac præceptæ. Repugnat autem, confessionē præceptam, figurā esse confessionis liberæ, ac voluntariæ, sicut repugnat figurā nobiliorem esse ipsa re figurata: nemo autē negauerit, vnā, & eādē actionem minus perfectā esse liberè impensam, quā si ex præcepto Dei exhiberetur. Intellego autē per actionē liberam, illam, quæ non est præcepta siue exacta; per præceptā verò, nō eā, quæ inuitè offertur, & coactè, sed eā etiam, quæ liberè offertur ad vocē Dei præcipientis. Illud quoq; pbat ostensio leproforum Sacerdotibus facta ex Dñi præcepto, & illa, quā Ioānes exigebat, cōfessio: quia etsi de eius necessitate expressa non fiat mentio in Evangelio, tamen de baptismo eius, de quo videtur esse eadē ratio, apertè dicitur Pharisæos spreuisse cōsiliū Dei in semetipsos, non baptizatos baptismo Ioānis. Vel ergo baptis-

mus Ioānis necessarius erat, aut saltē necessarij baptismi à Christo instituti typus. Idem erit igitur iudiciū de cōfessione Ioānis, vt aut necessaria, aut necessaria nostra typus extiterit. Idē etiam ex allegoria lotionis pedū ostēdi potest, quam Dñs, Ioāne teste, ante Eucharistiæ sumptionem & instituit, & factō præcepit: sicut post resurrectionem verbo cōstituit. Dixit enim postquā lauit pedes discipulorum: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes, qđ est secundum Bedam: Cōfiteamur alterutrum peccata nostra: & rursus, Nisi lauero te, nō habebis partem meā, ac iterum, Qui lotus est, nō indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Et hoc est mysterium, de quo ad Petrum dixit: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Quia ergo hanc solā confessionis ceremoniam Ecclesia ante cōmunionem obseruat, vt eius praxis, & consuetudo indicat, & in illa fit peccatorum ablutio, & Sacerdos verbo absolutionis lauat fratres suos, & cōseruos, illaq; absolutio maximè necessaria est, maximeq; charitatis, & humilitatis argumentū est, omnino credendū est hīc illam Dñm instituisse, ac præcepisse, seu eius præceptū, atq; eius institutionem hoc factō adumbrasse. Vnde Bernard. sermō. De ablutione pedum, per ablutionem pedū Sacramētū remissionis quotidianarum noxarū interpretatur. Et subdit: *Vis autem nosse quia pro Sacramēto illud est, non pro solo exemplo factum? Illud attende, quod Petro dictum est: Si nō lauero te, non habebis partem meam. Aliquid igitur latet quod necessariū est ad salutem, quādo sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi, & Dei.* Hæc ille. Deinde, vt efficacius idem demonstremus, excutiamus verba Dñi: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* His sanè verbis apertum est, ministris datam potestatem à Christo in causis peccatorum iudicandi: ergo etiam data est cognitio causæ, & facultas explorandi fidelium conscientiam, sine qua prior potestas non potest exerceri. Ad hanc autem confes-

III. locus: Ioan. 13.

Beda in Ioan. tom. 5. Iaco. 5.

Bernard.

2. Cor. 9.

Aduersus errorem Lutheri, qui ait Romanos Pontifices ex cōsilio Christi præceptum confessionis in Ecclesiam inuexisse.

A scripturis. I. locus.

Gen. 3. Infra 4. Leuit. 16. & 26. Num. 5.

II. locus.

Matth. 8. & Luc. 17. Matth. 3. Luc. 7.

Iabolenus Iuriscons.

Ioan. 21.

Prou. 12.

Gen. 3.

Infra 4.

Infra 18. Ioan. 7.

Infra 18.

Act. 25.

Iob 29.

Ioan. 7.

Hierony. in c. 10. Eccl. circa med. Quod ignorat medicus, nō sanat, inquit Hieronymus.

tionem, vt Sacerdoti iudicātī pareat, alioqui frustra daretur eiusmodi potestas iudicandi, si alijs nō incumberet necessitas confitēdi: instituit enim Dominus regnū sine Rege, & pastorem sine ouibus, quod esset fatuum. Iabolenus Iuriscōsultus rectè docuit: *Cui data est iurisdictio, ea quoq; concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio explicari non potest.* Quemadmodum hoc ipso quod Petro dicitur: *Paſce oues meas,* necessitas imposita ouib; videtur, vt pareant pastori. Quod autem ad potestatem iudicandi collatam necessariò cōsequatur facultas etiam cognoscendi causas concessa, ex his cōfirmari potest. Quia is qui iudicat quæ nouit, iudex iustitiæ est. vt testatur Salomon, nulla quippè lex ignota iudicat: non Diuina, non Mosaica, nō Humana. Non diuina quidem: hinc Deus ab Adam, Cain, & Sodomæ ciuib; exegit confessionem: *Descendam, inquit, & videbo vtrū clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint; an non est ita, vt sciam.* Non Mosaica: quia vt dixit Nicodemus, *Nūquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat?* Nō deniq; lex humana Romanorum. Hinc Pilatus dixit: *Quam accusationem asseritis aduersus hominem hūc?* & Festus: *Non est, inquit, Romanis consuetudo donare aliquem hominem priusquam is, qui accusatur, presentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluēda crimina quæ ei obijciuntur.* Et Iob in lege Naturæ constitutus: *Causam,* ille ait, *quam nesciebam, diligentissimè inuestigabā.* Alioqui iudices, qui ignorata causa pronuntiant, meritō possent verbis Iesu increpari: *Nolite iudicare secundum faciem, sed rectum iudicium iudicate.* Adhæc Sacerdotes, medici sunt spirituales animorū, debent igitur morbos hominū cognoscere, antequam adhibeant pharmaca, ne fortuita, incertaq; sit curatio. Nam vt rectè dixit B. Hieronymus in Ecclesiasten: *Quod ignorat medicina, nō curat.* Idem quoq; alia simili ratione comprobatur. Nā vt hæreticus esset, qui assereret, Christum non habere pulmonem, aut bilem, aut phlegma, etiā

si Scriptura nihil horum Christū habuisse expressè tradat: quia satis est qđ Scriptura dicat hominem illum fuisse, vt hæreticus esse conuincatur; qui aliter affirmaret, atq; hac ratione vsa est sexta Synodus ad probandū Christum duas habuisse voluntates, nimirū quia Christus homo fuit, ac Deus: ita sanè, quoniam peccata nisi per Sacerdotes remitti non queunt, necessariò prius constare debent per spontaneam rei confessionem, qui vult illa sibi remitti. Quod si obijcias, institutum tantum esse tribunal, vt volentes ad illud accedere, eorum causæ iudicentur: quemadmodum alicui traditur potestas prælegendi aut Philosophiam, aut Theologiam, ijs tamē, qui spontè accedere voluerint auditoribus, idemq; contingere in cōfessione; Dicendum est, nō esse simile, quia iudicium omni peccati necessarium est: frustra q; esset collata potestas, si iure nolentibus confiteri pateret alia ratio, & via remissionis, aut per fidē, aut per contritionem, aut alio modo: cumq; confessio sit laboriosa, ac permolesta, nullus viam cōfessionis amplecteretur. Tertio ex his quæ dixit Dominus: *Quorum retinueritis, retenta sunt:* quam per retentionem non solum intelligunt Patres iudicium, quo is, qui confessus est sua crimina, à Sacerdote, indignus absolutione habetur, sed etiam ipsum non remittere Sacerdotes etiam non auditum in foro penitentiae, dicitur retentio: vt rectè interpretatur Richardus de Sancto Victore libro De potestate ligandi, & soluendi: ita vt peccator hoc ipso qđ non accedit ad Sacerdotem, aut peccata non confitetur, eius crimina retinentur, quia non remittuntur. Simili ratione in foro exteriori iudex tādū retinet reum in carcere, quādiu non dimittit liberum: vt rectè Leo Pōtīfex asseruerit, crimina non remitti nisi per supplicationem Sacerdotum, qui possūt peccatores per ianuā recōciliationis admittere. Cū igitur eius qui nō absoluitur, retineatur delicta, & ille, qui confessionē nō facit, non absoluitur, pfectò cōfessio ex his verbis ad remissionem peccati est neces-

VI. Synod.

III. locus.

Richard. de S. Victore, lib. De potestate ligandi, & soluen. c. 9. & 10.

Leo Papa epist. 91.

saria.

tionem,

Matth. 18.

Cyroll. lib.

12. in 107.

6. 56. tom.

1.

III. locus.

Matth. 16.

August. lib.

50. homil.

hom. 49. to

mo 10.

Ioan. 3.

Necessitas confessionis ad salutem, & quomodo intelligi debeat.

far. Verum hæc ratio non est adeo firma, ac solida, vt autoribus istis videtur. Nam primò retinere nõ est idẽ quod non remittere, cum retinere potestium aliquid designet, eũ dicitur: Quacunq; solueritis super terrã: & quacunq; alligaueritis: Sanẽ ligare non est idem quod non soluere. Deinde absolute verũ non est, peccatores nõ posse à Sacerdotibus obtinere peccatorum remissionẽ, nisi sua illis detegat per confessionem peccata. Nã & per Sacramentum Baptismi remittuntur peccata accedentibus etiam non confessis, vt exponit Cyrillus, & quibusdam per singularem, & efficacem de peccato contritionem post Baptismũ ante confessionem, & absolutionem quandoq; remittuntur. Quarto idem probatur ex illis verbis: Et tibi dabo clauis regni cælorum, & quodcumq; solueris super terram, &c. gemina enim potestas & cognoscendi delicta, & iudicandi, exhibita est in illis verbis. At vt Augustinus rectè ratiocinatur, frustra datæ essent clauis regni, si aliunde pateret via remissionis peccatorum, ac salutis. Quod si percussæ, quare Dominus qui baptismum in illa verborum forma indixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei; nõ simili forma dixit: Nisi quis Sacerdoti confessus fuerit peccata sua, in regnum Dei non introibit. Dicendum est: Baptisma simpliciter magis esse necessarium, quia illo & infantes, & viri indigent: at confessione pueri nõ egẽt: tum quia hoc ipso quod præcipitur medico infirmos curare, imponitur necessitas ægrotantibus illos aduẽdi, si nolunt perire: non est autem peccatori præceptum adire Sacerdotes, nisi necessitas eos cogat. Hæc enim imposita necessitas, quæ ex hoc loco, & similibus iuris diuini est, non est vt quisq; confiteatur quotannis: nõ hoc Ecclesiæ est præceptum, sed cõfitead aut imminente morte, aut probabili, & magno periculo, aut proponẽte aliquo accedere ad communionẽ, seu ad aliam quamuis actionem, quæ necessario in gratia est exercenda, vt nouum euitetur peccatum: nam in his,

& quæ sunt huiusmodi, iure diuino quisq; tenetur ad præmittendam confessionem. Quinto idem elicitur ex Actibus, cap. 19. vbi enarratur fidelium confessio, quasi consueta esset ab eis frequentari: at cum bona cõsuetudo vim legis obtineat, necessaria proinde deducitur confessio. Sicut ex verbis fratris Domini: Cõfitemini ergo alterutrum peccata vestra, idem colligi potest. Non enim ibi Apostolus aliquod præceptum humanũ promulgat, sed diuinum, quod à Christo accepit. Necessariũ igitur elicitur præceptum cõfitead ad remissionẽ peccatorum obtinendam, si sacras Scripturas consulimus. Quod etiam rationibus potest fulciri, inter quas prima sit: Quia ratio ipsa recta præscribit, vt quisq; beneficijs sibi à Domino oblati pro tempore vtatur, at magnificum est, ac necessarium beneficiũ confessionis peccatorum coniunctam habens eorundem remissionem; cuius igitur, cui tantum donum agnoscere datum est, cogitur eo vt ad gratiam obtinendam, aut contemptor erit non solum doni à Deo oblati, sed etiam ipsius Dei offerentis. Deinde Sacramentum Baptismi ab eius promulgatione necessarium ad salutem omnibus Adæ filijs existit, quia est vnicum, & ordinariũ remedium ad regenerationem: at Sacramentum Pœnitentiæ, quod ex confessione, & absolutione constat, vnicum est antidotum, quo fidelis lapsus instauretur ad gratiam: ergo illi necessarium est confiteri, sicut alteri baptizari. Perspicuum est, etiam apud aduersarios, potestatem datam esse à Christo cognoscendi & absoluendi peccata ministris: sed huiusmodi potestas inanis prorsus esset, & euania, frustra q; exhibita fuisset, si alij ostendendum peccata non obligarentur: nam eis nolentibus confiteri, ac iure recusantibus, nõquam posset ad actũ reduci, atq; ita frustra esset. Dñs ergo hanc necessitatem cõfitead alijs imposuit, ne cogermur cõfiteri frustra datas esse clauis Ecclesiæ ministris. Quarta ratio: Necessariũ ad salutem esse constat, vt quisq; æternam

V. locus.

Consuetudo vim legis obtinet.

Iaco. 2.

Varijs rationibus ostenditur confessionis necessitas.

II. ratio.

III. ratio.

III. ratio.

suam

Tertull.

Ezech. 33. & sup. 18. Laus pœnitentiæ, ex Tertulliano.

Adæ innocẽtia nauis similitudinem gerit, primæ tabulæ Baptismus, secundæ pœnitentiæ.

V. ratio.

Dionys. Areop. epist. 8. non longè à princip.

suam salutem & diligat, & curet: cũ igitur peccatum morbus sit lethalis, pœnitentiã verò medicina salutaris existat ea ratione, ac necessitate, qua quisq; astringitur curã gerere suæ salutis, ac diligere seipsum, eadem pœnitentia ad vtendum pœnitentiæ medicina adstringitur, quæ secunda est tabula post naufragium. De qua audi Tertullian. lib. De pœnitentiã, verba Ezechielis ponderantem: Pœnitentiã, inquit, malo, quam mortem. Ergo pœnitentiã vita est, cum proponitur morti. Eam tu peccator, mei similis (imò me minor, ego enim præstantiam in delictis meam agnosco) ita inuade, ita amplectare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem. Hæc te peccatorũ fluctibusmersum proleuabit, & in portũ diuina clementia proleuabit. Hæc ille. Quæ vt rectius percipias, intellige innocentiam Adæ tanquam nauem quandam fuisse, qua ad portũ æternæ gloriæ tuti essemus vehendi: Ea autem per peccatum cõfracta, Baptismus primæ tabulæ similitudinem gerit, quia cum post illum remaneat fomes, atq; alia ærumnæ, & labores, nomen integrum nauis non meretur, sed tabulæ. Sed hac tabula adhuc amissa per peccata post Baptismum perpetrata, superest altera pœnitentiæ, quæ secunda dicitur, cũ in illa pœna tẽporalis, sicut in Baptismo, minimè remittatur, & durius sit pactum pœnitentiæ, quàm Baptismi. Quinta ratio: Consuetudo ipsa si bona sit, vt naturæ, & omnium gentium sensus docet, vim habet legis: sed in Ecclesia semper fuit consuetudo remittendi, vt ex Patrum veterum testimonijs ostendi potest. Nam Dionysius Areopagita in epistola ad Demophilũ monachum ita habet: Tu verò, vt tua littera indicant, proidentem Sacerdoti impium (vt ais) atq; peccatorem; nescio quo pacto cõtra discipline ordinẽ astans calcè abiicisti, ac repulisti; cum ille quidem verecunde (quod oportuit) fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse: neq; exhorruisti insuper & Sacerdotem optimum lacerare conuicijs, miserabile eum dicens, qui pœnitentem, atq; impiũ iustificasset. Hæc ibi. Ex quibus elicimus, peccatores ad Sacerdotes accur

riffe, vt veniã consequerentur via absolutionis: alioqui non diceretur hic Sacerdos pœnitentem iustificasse: aparet etiam humilis & verecunda ratio confitendi peccata, quia procedebat Sacerdoti. Meminit quoq; Clemens Confessionis lib. De Apostolicis cõstitutionibus, loquens de recipiendo eo, qui ex Ecclesia eiectus fuerat, vt pœnitentiã ageret, cum ait: Tunc Episcopo iubebis ingredi, & facta diligenti inquisitione, & percuntatione num pœniteat, dignusq; sit qui in Ecclesiam admittatur, absolue indictõ ieiunio secundũ peccati qualitatem, duarũ, aut trium, aut quinq;, aut septem hebdomadarum. Et infra: Dicat Episcopus ei qui peccauit: Conuertere tantum, & ego pro te suscipiam mortẽ, vt Dominus pro nobis suscepit: Bonus enim pastor animam suã ponit pro ouibus suis. Irenæus quoq; de vxore Marci pseudapostoli ab Apostolis conuersa scribit, quod totum tempus vitæ suæ cõsummauerit in exomologesi, id est, cõfessione, & satisfactione. Idem quoq; tradit, Cerdonem hæreticum sub Eleuthero Papa exomologesi fecisse. Basilii in regulis Breuiorib⁹ quærit, an qui peccata sua vult cõfiteri, debeat illa quibuscunq; enarrare? Et respondet: Necessarium est confiteri peccata ijs, quibus credita est mysteriorũ dispensatio, id est, Episcopis, & Sacerdotibus. Id quod ostendit elegãti similitudine passionum corporis, & animi. Similis est, inquit, ratio confitendi peccata, & ostendenda ægritudines corporis. Vt igitur ægritudines corporis non omnibus hominibus patefacimus, nec quibuslibet, sed peritis in earũ curatione, & medicinis. Sic confessio peccatorum fieri debet corã ijs qui curare possũt. Sicut scriptum est: Debemus nos qui potentes sumus, infirmitates infirmorum sustinere. Hæc ille in sensu. Paulinus quoq; in lib. De vita B. Ambrosij de eo verba faciens paullo post medium, ita ait: Quotiescunq; illi aliquis ob percipiendam pœnitentiã lapsus suos confessus esset, ita flebat, vt & illum flere compelleret. Videbatur etiam sibi cum iacente iacere. Causas autem criminum quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quẽ

Clem. Rom. lib. 2. c. 19

Cap. 23.

Ioan. 10. Irenæ⁹ lib. 1. c. 9. sub finem.

Idem lib. 3 c. 4. propè finem. Basil. in regul. breu. in terrog. 229 tom. 2.

Rom. 15.

Paulin. Episcop. S. Ambrosij in pœnitentes miseratio

inter-

*intercedebat, loquebatur: bonum relin-
quens exemplum posteris Sacerdotibus,
vt intercessores apud Deum sint magis,
quam accusatores apud homines. Hæc
ibi. Hanc verò consuetudinem Ec-
clesiæ de conseruando secreto con-
fessionis, seruari præcipit beatus Gre-
gorius, vt habetur De pœnitentia di-
st. 6. c. Sacerdos. Sacerdotis
côfessionem
detergentis
pœnæ quæ.*

*De pœnitē.
dist. 6. c. Sa-
cerdos.*

*Concil. La-
teran. can.
21.
VI. ratio.*

*Luc. 10.
Matth. 18.*

*VII. ratio, ac
postrema.
Ecclesiasti-
ci 3.*

*intercedebat, loquebatur: bonum relin-
quens exemplum posteris Sacerdotibus,
vt intercessores apud Deum sint magis,
quam accusatores apud homines. Hæc
ibi. Hanc verò consuetudinem Ec-
clesiæ de conseruando secreto con-
fessionis, seruari præcipit beatus Gre-
gorius, vt habetur De pœnitentia di-
st. 6. vbi dicitur: Sacerdos an-
te omnia caueat, ne de his, qui ei confi-
tentur, peccata sua, alicui recitet, quòd
ea confessus est non propinquis, non ex-
traneis, neque (quod abhinc) pro aliquo scâ
dalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, &
omnibus diebus vita sua ignominiosus pe-
reginando pergat. Idem etiam prohi-
betur in Concilio Lateranensi sub pœ-
na relegationis perpetuæ in monaste-
rium. Sexta ratio: Quia Ecclesia per
sua præcepta fideles subditos obligat,
iuxta illud: Qui vos audit, me audit: &
qui vos spernit, me spernit: Et, Si Ecclē-
siam nō audierit, sit tibi velut Ethnicus,
& Publicanus. Cùm igitur Pontificū,
& Conciliorum extant præcepta ad
confessionem ineundam adstringen-
tia, etiam si iuris diuini non esset, ad-
huc tamen esset necessaria. Postrema
ratio: Quia necessarium est virare pe-
ricula peccati, siquidē qui amat pe-
riculum, in illo peribit. Cōstat autem
pactū esse expressum de certa remis-
sione confitenti peccata sua: at nō est
certa quouis modo dolenti, aut pœ-
nitentiam agenti. Cùm igitur non sit
compertum, verum valde dubium, an
quis idonee detestatus sit peccatum;
certo autem sciat quòd etiam nō ido-
nee nec perfecte contritus, ope autē
Sacramenti pœnitentiæ consequatur
remissionem peccatorū: fit, vt se pe-
riculo manifesto exponat, qui inter-
na confessione, quæ coram Deo fit,*

vel contritione contentus, negligit
coram Sacerdote confiteri. Vnde A-
nastafius patriarcha Antiochenus in
libro Variarum quæstionū ita habet:
*Qui dicunt non esse confitendum homini
simili nobis, audiant Dominum dicentē:
Quacunq; alligaueris super terram, &
Iacobum fratrem Domini: Confitemini
alterutrum peccata vestra. Salutē ope-
ratur Dominus nō solum per Angelos, sed
per Prophetas, nouissimis verò diebus per
Apostolos, & discipulos, eorumq; succes-
sores, de quibus ait: Qui vos recipit, me
recipit. Itaque quamuis homo est qui au-
dit confessionem; tamen Deus est, qui per
eum conuertit, erudit, remittit. Sicut fe-
cit Dauidi per Nathan, vnde dixit: Dixi,
Confitebor aduersum me peccatum meū
Domino, Domino enim confitebatur per
Nathan, & à Domino conuertebatur per
eundem. Vnde aiebat: Convertant me
qui timent me, & qui cognoscunt testi-
monia tua. Et, Castigabit me Dominus in
misericordia, & arguet me. Sancti enim,
ministri sunt Dei, & adiutores, ac dispen-
satores ad salutem eorum, qui volūt sal-
ui fieri: homo enim, hominis est auxilia-
tor ad pœnitentiā, & vt dixi, ministrat,
erudit, arguit, castigat ad salutem, iux-
ta Apostolum, & Prophetam; Deus verò
delet peccata confitentis, sicut ipse ait:
Ego delens iniquitates tuas propter me.
Hactenus ille. Proinde nemo consciē-
tiæ testimonio confusus, aut interna
confessione coram Deo nixus, negli-
gat eius ministros, ad quos qui acce-
dūt, ad eum, cuius locum tenent, eui-
denter accedere conuincuntur: ille
autem est Saluator mundi Iesus Chri-
stus Filius Dei cum Patre, & Spiritu
sancto, omni honore, cultu, ac vene-
ratione prosequendus in seculis secu-
lorum. Amen.*

Anastaf. pa-
triarc. An-
tiochen.
Matth. 16.
Iaco. 5.
Ioan. 12.
2. Reg. 12.
Psal. 31.
Psal. 117.
Heb. 12.
Ierem. 31.
Esa. 43.

TRACTATVS XX.

In quo argumenta quæ ab hæreticis contra
necessitatem confessionis fiunt, diluun-
tur.

HACTENVS dogmata
duo verissima, atque omni
acceptione digna circa Sa-
cramentalem Confessionē
comprobata reliquimus; nimirum
Confessionem secretā & iure diuino
esse institutam, & omnibus tanquam
ad salutem necessariam, qui postquā
Baptismo initiati peccata perpetra-
runt, à Domino commendatā fuisse,
atque præceptam. Verum in hanc po-
stremam veritatem multa argumen-
torum tela hæreticorum nostri seculi
phalanx iaculari conata est: sed talia
profecto, quæ in illorum capita reci-
derunt, ac veritas Cōfessionis potius
illustrata est, atque confirmata, quàm
aut obscurata, aut debilitata. Horum
verò quædam etsi in præcedentibus
Tractatibus dissoluta sint: supersunt
tamen alia nonnulla præsentī loco re-
futanda. Quorum primum est: quia
sunt quædam, quæ indicant illam nō
esse necessariam, ex quo videtur quòd
nec sit à Christo instituta. Nam si Chri-
stus eam ad fructum remissionis pec-
catorum instituisset, vtiq; necessariā
constituisset. Quòd verò non sit ne-
cessaria; probatur ex Psalmo 31. vbi
habetur: Dixi, confitebor aduersum me
iniquitatem meam Domino, & tu remisisti
impietatem peccati mei. Ex quo apparet,
quòd confessio, quæ fit soli Deo, suf-
ficiat ad accipiendam remissionem:
vnde necessaria non erit Sacramentalis
illa confessio. Respondemus; Dauidi
non fuisse necessariam nostrā Sacra-
mentalem confessionē, quia nec tunc
erat instituta. Confessio etiam, quæ
eo tempore à lege exigebatur, non ad

omnia peccata erat necessaria, sed ad
quædam tantum lege præscripta: &
tunc non conferebat remissionē pec-
catorum ex pacto, quare remissio me-
rito cōfessionī, & contritioni interne
tribuebatur: quæ ex fide prodies, etiā
in lege naturæ iustificabat. Demus
etiam, Dauidem fuisse tempore Noui
Testamenti; ex eius verbis exclusio
confessionis Sacramentalis non ha-
beretur: nam Domino confitetur, qui
eius ministro confessionem facit, se-
cundum illud: Qui vos audit, me audit:
& qui vos spernit, me spernit: vt superi⁹
ex verbis Anastasij Episcopi Antio-
cheni deduximus. Quanquam etiam
intelligendum esset, Dauidem in Nouo
Testamento soli Deo crimina confes-
sum sua, ac proinde remissionē con-
secutum, idque veritatem haberet in
vno, aut altero particulari, qui votum
confessionis Sacramentalis suo tem-
pore faciendæ, saltem implicite con-
cepisset: ex eo tamen minime seque-
retur, quòd non sit Confessio Sacra-
mentalis præmittenda ad remissionē
habendam secundum legem commu-
nem. Deinde producant eos, quos
Christus absoluit, siue remisit peccata
sine præcedenti enumeratione pec-
catorum; vt sunt Publicanus, para-
lyticus, Zachæus, latro, Petrus, a-
dultera, & peccatrix. Respondere
possumus, hæc omnia esse extra pro-
positum: quia etsi non fecerint con-
fessionem, nihilominus nunc Con-
fessio est necessaria, & non tunc,
quia nondum erat instituta, aut præ-
cepta, vt nunc est, cùm illam die
prima resurrectionis sub vesperam

Luca 10.
Luca 18.
Matth. 9.
Luca 19.
Infra 23.
Matth. 26.
Ioan. 8.
Luca 7.

Primum ar-
gumentum
hæreticorū
contra neces-
sitate cōfes-
sionis Sacra-
mentalis.

Quam solam
lex Mosis
peccati con-
fessionem
exigeret.

& instituerit, & mandauerit. Adhuc et si tunc instituta fuisset, & precepta; haud tamen euinceretur quod tunc non esset lege ordinaria ad salutem necessaria, sed tantum haberetur, quod Christus Dominus non esset Sacramentis alligatus, quin posset pro sua excellentiae potestate quibusdam priuilegia concedere, etiam vigente ordinaria lege, ut praedictis concessisse videtur. Tertio profertur illi verba Ioannis excussa superius, in quibus de Confessione verbum nullum, sed tantum tribuitur potestas absoluendi eos, qui ad absolutionem accipiendam accesserint. Sed hoc iam est dissolutum: hoc enim ipso quod potestas datur, eo ipso ministris praecipitur ut illa utantur, si frustra non datur. Porro lege charitatis, qua seipsum diligere adstringuntur, coguntur ut Dei talento in beneficium proximi, praesertim in re tam necessaria, quam est remissio peccatorum, & consequenter praecipitum est subditis, & peccatoribus, si indigeant remissione, per confessionem se illis ut subiciant, materiamque praebent, in quam illi exerceant potestatem. Noluit autem Dominus expressè subditis ibi quicquam de Confessione praecipere: quia, ut inquit Bernardus, sufficiebat infirmo ostendere medicum: qui si vult sanari, eum proculdubio adibit. Rursus, ut ait Hugo de sancto Victore, ne extorta, & iniurata, sed potius spontanea, ac libera videretur nostra Confessio. Quarto arguunt ex Scripturis, ubi dicitur fides iustificare, vel contritio. De fide constat apud Paulum: de contritione liquet ab exemplo Publicani, & ab innumeris sententijs Scripturae, quae illi remissionem promittunt delictorum: ut illa Apostoli: *Quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur, & conuertimini ad me, & conuertar ad vos, & conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, &c. quia benignus & misericors est, patiens, & multa misericordia, & praestabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem?* Respondemus ad primum de fide, falsu

esse quod sola fides iustificet: nunquam enim fides excludit non solum alias internas dispositiones ad iustitiam, sed nec Sacramentum: alioquin non opus esset Baptismo. Ut igitur fides Baptismum non excludit ad ingressum in Christum, ita nec post Baptismum fides excludit Sacramentum Poenitentiae ad reconciliationem eorum, qui prolapsi sunt. Ad secundum de contritione, dicendum, vera contritionem in voto habere confessionem, ubi est instituta, & promulgata. Quod vero quisquam ante Confessionem sit a Deo absolutus, rarum est, & contingens quod in confessione a culpa non absoluatur, quia inuenitur absolutus. Alioquin enim quantum est ex parte Sacramenti, absoluere: sicut etiam contingit, aliquem antequam Baptismo tingatur, iustificationis gratiam esse adeptum. Verum hoc accidens est ad pactum Sacramenti: quod ex se iustitiam primam, siue gratiam impertiret, si eam non inueniret. Rarius tamen accidit aliquem sine Sacramento Poenitentiae iustificari, quam sine Baptismo, quoniam in iustificatione lapsi post Baptismum angustior est porta: in qua etiam ille qui iam iustificatus accedit, adhuc absolui dici potest, scilicet quia tum est ex parte Sacramenti, quia datur ei gratia, quae in se continet absolutionem, si eam iam factam non inueniret: quod si eam factam inueniat, incrementum praestat iustitiae: sicut ligatus potest etiam amplius ligari. Absoluitur quoque a parte poenae temporalis peccato debite, non tantum ob verecundiae molestiam, sed etiam ob virtutem clauium: alioqui contritus absolutionem expectare non deberet, perindeque esset si confiteretur laico, quia sic etiam posset verecundari illi detegendo sua peccata, atque confundi. Absoluitur etiam a debito confitendi, dum satisfacit praecipitum Ecclesiae de Confessione facienda. Iustus igitur, & iustificatus potest ob has omnes rationes in Sacramento Poenitentiae absolui. Quinto, obijciuntur Patres quidam eremici cultores, qui sine Confessione videntur multis annis vitam sanctam traduxisse. Respondemus, illos communiter habuisse Presbyteros, qui eos sacrae Eucharistiae

Fides quae res requirit & includat.

Hominem iustificatum posse etiam in Sacramento Poenitentiae absolui.

Quintum argumentum. Quae causa fuerit in sanctis eremicultoribus praesens illis rarioris criminum confessionis apud Sacerdotem

Tertium argumentum.

Matth. 25.

Quare Christus Iesus in verbis: Quorum remisistis peccata, &c. de confessione subditis nil expressè tradiderit. Bernar. li. Medit. cap. 9. prope fin. Hugo de sancto Victore lib. 2. de Sacramento. p. 14. cap. 1. Quartum argumentum. Rom. 5. Luca 18. 2. Cor. 7. Zachar. 1. Ioa. 2.

faciebant

faciebant participes, & si opus erat, etiam absoluebant. Si autem non ita frequentabant Sacramentale Confessionem, quod tamen nobis usquequaque certum non est: hoc erat, vel quia non urgebat conscientia peccati mortiferi: nam leuia, & venialia quotidianis precibus, & lacrymis abluantur: vel quia non erat tanta Confessorum copia, ut frequentare possent Sacramenta, vel quia non erat positum Ecclesiae praecipitum ad hoc vel illud tempus coarctans; vel denique quia nonnulli ex eius peculiari Domini priuilegio dispensationem obtinebant, & in spiritu suscipiebant fructum Sacramenti Poenitentiae, sicut & Eucharistiae: nam cum spiritu Dei agerentur ad coledam eorum, eo ipso comunicandi & confitendi lege ab Ecclesia praescripta interdum soluebantur: unde & B. Benedictus in specu conclusus, nesciebat esse diem Paschae. Sexto argumentum ex Traditione Patrum, per quae triumphum de nobis agere posse sibi videntur, in qua producant Origenem, Nestarium, Chrysostomum, Ambrosium, denique Gratianum, & Magistrum sententiarum. Origenem quidem in Leuiticum adducunt, dicentem peccata remitti Baptismo, martyrio, elemosyna, iniuriae remissione, conversione peccatoris, copia charitatis, ac poenitentia. Sed huic obiectioni facile est respondere, quinque posteriora, quae Sacramenta non sunt, votum includere Baptismi, vel Poenitentiae. Baptismi quidem, in Catechumeno, vel ille sola elemosyna sine Baptismo, vel eius voto saluaretur, quod est absurdum, poenitentiae vero, in fidei, sed post relapso, qui nisi concipiat votum Confessionis coram Sacerdote Dei edenda, ad reconciliationem neutiquam admittitur. Quod vero Origenes agnouerit necessitatem Confessionis; agnosce ex libro Periarcon: Si quis non prius anima sua vitia, & peccatorum suorum cognouerit mala, ac proprii oris confessione prodiderit, purgari is, absoluique non poterit. Et idem in Psalmum 37. in illud: *Quoniam iniquitatem meam pronuntio: Pronuntiationem, inquit, inquitatis, id est, confessionem peccati, fre-*

quentius diximus. Et subiungit: *Hi qui peccauerunt, siquidem occultant, & retinent intra se peccatum, intrinsecus virgescunt, & propemodum suffocantur phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictam, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspecte diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Probabilis medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condoleat & compatiendi nouerit disciplinam, ut ita demum si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris: si intellexerit, & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in connatu totius Ecclesiae exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & ceteri adificari poterunt, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Haec ille. Deinde producant Nestarium Constantinopolitanum Episcopum, qui, ut habetur in Historia Tripartita, referente Sozomeno, ob scandalum in populo ortum, ex eo quod matrona quaedam, quae Presbytero confessionibus audiendis praefecto erat confessa, a quodam Diacono qui ad Ecclesiam veniebat ut poenitentiam expleret, cognita fuit, Confessionem ipsam abrogauit: hinc enim arguunt, illam non esse iuris diuini, nec a Christo praecipitum, quoniam ille contra institutionem diuinam, aut praecipitum Christi nihil potuisset madare. Audi verba Sozomeni: *Quoniam omnino non peccare, diuinum, & ultra humanam naturam esse cognoscitur; peccantibus autem & poenitentiam agentibus, & veniam Deus dari praecipit; qui vero confiteri refugiunt, maius peccatorum onus requirunt: propterea visum est antiquis Pontificibus, ut velut in theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc rem Presbyterum bona conuersationis, seruantemque secretum, ac sapientem virum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur. At ille secundum vniuscuiusque culpam,**

Cui Sacerdoti peccata confitenda, secundum Origenem, Rom. 12.

Secundus locus. Nestarius Constanti. Episcopus. Hist. Trip. lib. 9. c. 31.

Omnino non peccare, diuinum.

Sextum argumentum ab autoritate Patrum. Primus locus. Orig. hom. 2. in Leuit.

Idem. libr. 4. Periarcon. cap. 1. to. 1. Idem. hom. 2. in Psal. 37. in illud: post mediū, eod. tom.

indicebat & multam. Quod etiam ha-
tenus diligenter in Occidentalibus ser-
uatur Ecclesijs, & maxime apud Romā,
vbi etiam locus est certus poenitentium.
Et infra: Porro Constantinopoli Presby-
ter super poenitentes fuit vsque ad illud
tempus, quo quadam mulier nobilissima,
cum peccata sua fuisset confessa, & ei a
Presbytero fuisset praeceptum vt ieiuna-
ret, & Deo operibus supplicaret: cum
hoc obseruaret, crebrius in Ecclesia cum
Diacono se contubuisse confessa est. Hoc
cū populus cognouisset, sauebat in Sacer-
dotes, quasi per eos facta fuisset iniuria
Ecclesiae. Tū Nectarius Episcopus remouit
diaconum sceleratū, & quibusdā suaden-
tibus vt singulos ad cōmunicandū iudicio
conscientia sua relinqueret, etiā Presby-
terum nequaquam super poenitentes esse
praecepit. Et ex illo antiquitatis consuetu-
do sublata est, cum (vt arbitrator) minora
peccata propudore cōfessionis, & subtilita-
te examinantium patrarētur. Haetenus
Sozomenus. Respondetur: argumen-
tum hoc vel niti auctoritati ipsius So-
zomeni, vel Nectarij. Quod attinet
ad Sozomenum, dici non potest eum
sensisse sublatam fuisse confessionē:
quia ipse idem refert, Acesium olim
errasse, qui dicebat, non a Sacerdoti-
bus, sed a solo Deo quarendam spem
remissionis peccatorum. Hoc etiam
loco, vbi ista de Diacono illo refert,
Deum asserit cōfessionem occultam
praecepisse, dum presbyterum seruan-
tem secretum recenset fuisse, etiam si
in loco publico fieret confessio: &
rursus confessionem illā in Ecclesia
Romana, & Occidentali magna Reli-
gione obseruari tradit, & olim Con-
stantinopoli fuisse seruatum, atque
illo ritu a Nectario sublato factū esse
vt peccata crescerent, & multiplica-
rentur. Nihil igitur sinistrum Sozo-
menus de Confessione sensit. Quod
si quisquā minus Catholicē sensisset,
audiendum non esset: tū quia contra
Scripturā, & Patres fuisset opinatus,
tū etiam, quia vt tradit Gregorius,
illius historia vt suspecta fidei est ha-
bita ab Ecclesia Romana: nam lib. 6.
Registri sic habet: *In historia autem
Sozomeni, de quodam Eudoxio, qui Con-
stantinopolitana Ecclesia Episcopatum*

arripuisse dicitur, aliqua narrantur, sed
ipsam quoque historiam sedes Apostolica
recipere recusat: quoniam multa mēditur,
& Theodorum Monfuestia nimium lau-
dat, atque vsque ad diem obitus sui mag-
num doctorem Ecclesiae fuisse perhibet.
Restat ergo, vt si quis istam historiam reci-
pit, Synodo qua pia memoria Iustiniani
temporibus, de tribus capitulis facta est,
contradicat. Qui verò huic contradicere
non valet, illam historiam necesse est vt
repellat. Hæc Gregorius. Nō possunt
igitur heretici niti Sozomeno ob cau-
sas dictas. Videndum igitur, & exami-
nandum factum Nectarij, si accidit. Et
certē illo etiam non possunt efficere,
quod volunt. Primum enim facile di-
cere possumus, illum errasse in facto
hoc, praeferunt cum esset neophytus,
& ex aula assumptus per Principem
ad Episcopatum: ac deceptus fuit ab
Alexandrino Presbytero, vt tradit So-
crates. Nec verè abrogauit Cōfessionem,
sed facta contra omnem rationē
eius vsum sustulit. Ex quo non seque-
retur, confessionem nō esse, aut diui-
no iure institutam, aut necessariam:
manifestū enim est, praecepta Dei iuris
esse diuini, etiam si multi illa transgre-
diantur. Eucharistiam in super non est
dubium a Christo fuisse institutam, vt
etiam Lutherani docent, & tamē eius
vsum a Sacramentarijs impiè est sub-
latus. Non est autem abrogata illius
institutio: quia hoc nec Sacramentarij,
nec totus infernus efficere potest,
imò nec ipsa etiam Ecclesia, si vellet,
posset auferre. Deinde Nectarius cō-
mendatur in octaua Synodo, nec ab
aliquo graui autore in hoc facto re-
prehēditur. Et quoniam propensiores
esse debemus ad excusandum facta
Patrum, ac dicta potius, quàm ad accu-
sandum: facillimè dici potest, ac ve-
rissimè, fieri posse, quicquid sit de re
ipsa soli Deo cōperta, vt ille summo-
uendo Confessionē non peccauerit;
& nihilominus Confessionē esse iuris
diuini. Quod vt magis explicemus,
præmittendum est, in Confessione,
sicut & in alijs Sacramentis, duo inue-
niri: alterum est ipsa institutio, &
quæ ad essentiam Sacramenti spectat;
alterum est, vsum Sacramentorū, quan-

De historia
Sozomeni
quid sēserit
Magnus Gre-
gorius.

Socrates
lib. 5. Eccl.
histor.

Matth. 26.

Octaua Syn-
od. ab. 4.
ante med.

In Sacramen-
tis inueniuntur
duo.

tu attinet ad quasdam particulares
circumstantias modi, loci, ac tēporis.
Secundam veritatem igitur, ac Patres
primam tam in cōfessione, quàm ce-
teris Sacramentis, est iuris diuini: al-
terum ad ius Ecclesiasticum spectat,
ac positiuum: tale enim relictum est
pastorum dispositioni, & arbitrio, qui
sine peccato illud variare, ac mutare
possunt, si Dei gloria exigat, subdi-
torumque salus, & ædificatio, quæ in
hoc consistit, vt homines vitent scan-
dala, & virtutes amplectantur. Quod
Augustinus epistola ad Ianuarium in
hunc modum statuit: *Alia verò qua per
loca terrarum, regionesq; variantur, si-
cuti est quoddam alij ieiunarent Sabbato; alij
verò non: alij quotidie communicant cor-
pori, & sanguini Dominico, alij certis
diebus accipiunt: alibi nullus dies inter-
mittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato
tantum, & Dominico, alibi tantum Do-
minico. Et si quid aliud huiusmodi ani-
maduertit potest, totum hoc genus rerum
liberas habet obseruationes. Nec discipli-
na vlla est in his melior graui, prudentiq;
Christiano, quàm vt eo modo agat, que
agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque
fortè denegerit. Quod enim neque contra
fidem, neque contra bonos mores iniangi-
tur, indifferenter est habendum, & pro-
corum, inter quos viuunt, societate ser-
uandum est.* Hæc ille, non minùs prou-
denter, quàm doctè. Ex cuius verbis
habemus quod volumus. Liquidum
enim est, cōmunionē corporis esse a
Domino institutā: Augustinus tamen
docet ritum communicandi, vel offe-
rendi, variari, quantū attinet ad tem-
poris circumstantiam. Ita igitur Ne-
ctarius etsi esset sanctissimus, nec ig-
noraret Sacramentum Poenitentiae in-
stitutum a Christo: quia tamen vsum
positiuam lege constabat, vt populi scā-
dalum vitaret, ac sibi peccatū summè
displicere indicaret, sanctissimè po-
tuit non quidem vel definire, quod
confessio non fuerit instituta a Chri-
sto, vel abrogare eius institutionem,
nec in perpetuum eius vsum tollere,
quia hoc in ius diuinū fuisset, sed ad
tempus vsum eius remouere, & ex Ec-
clesia illum, qui confessionibus, &
poenitentijs præerat, tollere ad populi

Aug. epist.
118. cap. 2
tom. 2.

Aurea sancti
Augustini
sententia.

in Sacerdotes saeuientis furorem de-
clinandum, vt testis est Sozomenus.
Quemadmodum hodie si causæ emer-
gentes ita postularent, posset Pōtifex
Poenitentarios quos vocant, & quos
in Ecclesijs Romanis constituit, amo-
uere, sicut facta ipso in locis, que sub-
iicit interdicto, vsu Sacramentorum
laicos priuat, sicut & eos, quos excom-
municationis sententia percellit. Vides
igitur, quàm nullum habeat scrupulū
factum Nectarij? Quod si vitiosum
extitit, nec tollit institutionem con-
fessionis, nec est imitandum. Si autē
iustum, nihilominus non tollit insti-
tutionem: & quando similes causæ
subessent, imitabile esset. Vnde Chry-
sostomus eius successor, siue quia co-
gnouit nō rectè esse factum, siue quia
animaduertit cessasse causam, illam
Nectarij suspensionē remouit, ritum-
que confitendi solitum introduxit.
Nam si Sacerdotes non essent parati
ad audiendam confessionē, frustra ad
illam faciendam cohortaretur fideles.
Atq; hæc videtur solida solutio. Quæ
vt perspicaciùs expedi valeat, subiun-
gam verba nō Sozomeni, sed Socratis
in sua Historia Ecclesiastica: ita enim
Socrates lib. 5. scribit: *Videbatur etiam
illis temporibus abrogandos eos esse Pres-
byteros, qui poenitentibus in Ecclesia de-
putati fuerat, idq; ob huiusmodi causam.
Ab eo tempore, quo Nouatiani ab Ecclesia
discesserant, quod cum illis, qui in perse-
cutione Decij prolapsi fuerant, communi-
care nollent, Episcopi Ecclesiastico Canonij
Presbyterum certum quendam poenitentibus
constitutum hoc adiecerant, vt qui post
baptismū prolapsi essent, peccata sua co-
ram illo confiterentur. Canon hic etiam
in alijs hæresibus durat, soli homouiani,
& illis in fide consentientes Nouatiani
Presbyterum poenitentia reiecerunt. No-
uatiani quidē ne initio quidē adiectionē
hanc receperant; qui verò Ecclesijs iam
presunt, quod diu seruauerūt sub Necta-
rio Episcopo mutarūt, eo quod tale quiddam
Ecclesia acciderat. Mulier quadam no-
bilis Presbyterum poenitentia accesserat,
& ex parte peccata sua post Baptismum
perpetrata confessa fuerat. Presbyter
illi iniunxerat vt ieiunaret, ac frequen-
ter oraret, vt vna cum confessione epus*

Sozom. loco
dicto.

Nectarij suc-
cessor Chry-
sostomus quā
eius legē ab-
rogauerit, de
medio que su-
stulerit.

Socrates
lib. 5. Eccl.
hist. cap. 19

Sozom. lib.
2. Histor.
Trip. cap. 13

Acesij hære-
sis.

Greg. lib. 6
Regist. epi.
31. vel ca.
195. circa
med. tom. 2

etiam pœnitentia dignū ostendere posset. Mulier verò progressa, etiam aliud quoddam delictum suum confessa fuerat, nēpe quoddam Diaconus quidam Ecclesia cum ipsa concubisset. Dicitur hoc, diaconum quidē ex Ecclesia proijci fecit, nihilo tamen minus multitudini turbas peperit. indignabantur enim non solum facti gratia, sed & propterea quod facinus hoc blasphemiam, & ignominiam Ecclesia conciliasset. Cū ob hanc rem sacris viris detraberetur, Eudamon quidam Ecclesie Presbyter genere Alexandrinus consilium Episcopo Nectario dedit, vt Presbyterum pœnitentiarum abrogaret, permitteretque vt pro sua quisque conscientia ad communionem mysteriorum accederet, quod hac sola ratione futurum esset, vt maledictis Ecclesia liberaretur. Hoc ego ex ipso Eudamone auditum, huic scriptura inserere non dubitavi. Sicut enim sapius dixi, omnem diligentiam impedi, vt à singulis quicquid rerum gnari essent, quae gesta essent, cognoscerem, & exactè inuestigare, ne quid alienum à veritate scriberem. Ego autem Eudamoni primū dicebam: An consiliū tuum, o Presbyter, Ecclesia profuerit, vel secus, Deus viderit. Video autem, dedisse te occasionem quoddam peccata iam inuicem non redarguantur, nec preceptū Apostoli seruetur, quo dicit: Neque communicetis operibus infugiferis, ac tenebrarum, sed magis redarguite. Hæc ille. Ex cuius dictis primò habemus, Episcopos, vt Nouatianorum error confutaretur, constituisse, vt in Ecclesijs essent pœnitentijs præfeci Sacerdotes: non quod tunc cœperit vel pœnitentia, vel Confessorum institutio; sed quod generaliter statuta sint stipendia ipsis pœnitentijs præfeci Presbyteris. Sicut nuper in Tridentina Synodo decretū est, vt in quauis Ecclesia sit aliquis Presbyter idoneus qui audiendis confessionibus præsit, & alter qui interpretetur sacras literas; quanquā modò pœnitentiarij, & interpretes Scripturarū esse nō incipiant. Ex quo etiā compertum euadit, institutum hoc positū fuisse, ac proinde à Nectario tolli de medio potuisse: sicut professores ordinarij sacrae Theologiæ possent ab Ecclesia, si expediret, de medio tolli. Quod autem posituum illud fuerit,

ex eo intelligitur, quod asserit, Nouatianos nec ab initio quidem hanc adiectionem suscepisse: non erat igitur ab ipso Christo instituta, sed ab Ecclesiarum Episcopis. Nec potest aliquo pacto institutio Confessionis intelligi: quia confessio ante Nouatianos erat, etsi illi pœnitentijs præfeci Sacerdotes, quorum facta est noua institutio, non essent in vsu. Habemus secundò ex illa historia, vel literam esse corruptam, vel falsam in aliquo historiam: quia refert, eos, qui Consubstantialia credebant, non admisisse hanc institutionem. Quia enim ij sunt Catholici, si eam non adnissent, Episcopi, qui illam instituerunt, hæretici fuissent, non Catholici: non esset etiā verū, maiores Nectarij illa vsos esse: quia hi homouision admittebant, ac proinde magis videtur corrupta litera, alioqui sibi ipsi pugnaret Socrates. Tertio ex eadem historia vsus confessionis generalis, ad singularia quæque ac indiuidua peccata descendens elicitur: siquidē refert, quod singillatim mulier illa nobilis peccata confitebatur, quæ fecerat post Baptismum. Quarto, quia Sozomenus, enarrat hūc Presbyterum, qui præerat cōfessionis, sapientem virum, & secreti seruante fuisse, colligimus, illum Sacerdotem confessionem sibi secreto factam reuelasse: vnde & ipse loco pulsus est, populusque noto peccato scandalizatus: vel si confessionem secretam nō detexit, illi iniunxit, iuxta consilium Origenis, vt peccatum suum publicè detegeret: quod populus audiens offensus est valde. Sed Nectarius consilio Eudamoni acquiescens, Presbyterum audiendis cōfessionibus designatum ademit: vsus tamen confessionis secretæ in vniuersum minimè abstulit, quia cōsultit ei, vt vnicuique permitteret, prout ei sua dicitaret conscientia, vt esset particeps Sacramentorū. Quod quidem valde est aduertendum: quia ex eo solum videtur abstulisse confessionem faciendam apud deputatum Sacerdotem; reliquit autē eos eligere Sacerdotes, à quibus Sacramentum Pœnitentijs suscipere vellent. Præter dictam solutionem respondent alij,

Orig. hom. 2. in Psal. 37. tom. 1.

Altera solutio.

Nectarium

Sozome. loco prædicto.

Tertius locus. Chryf. ho. 31. ad Heb. post med. to. mo. 4.

Psalm. 36.

Idem. hom. 2. Psal. 50. circa med. tom. 1. prope finem.

Cum Chryf. atq; alij Patres de confessione auri culari minus rectè sentire in specie videntur, quomodo sint intelligendi.

Chrysofom. qualis cōfessionator.

Alter sensus.

Nectarium confessionem occultam cum pœnitentia secreta minimè abstulisse, sed tantum publicam pœnitentiam, quæ infligebatur pro peccatis occultis, secretoque confessis. Nā quod secreta fuisset confessio, etsi in loco publico, vt hodie fit, cōstitit superius ex Sozomeno, qui dixit, presbyterum illum, qui præerat confessionibus, secretum seruare debuisse. Et hætenus de Nectario sit dictum. Tertio producit Chrysofomus in epistolam ad Hebræos, vbi ita habet: *Persuadeamus nobis peccasse nos, ne hoc sola lingua pronuntiet, sed etiam intima conscientia: nec tantum nos peccatores esse dicamus, sed etiam ipsa peccata specialiter singula computemus. Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses, sed obedire te volo propheta dicenti: Reuela Domino viam tuam. Ante Deum ergo tua consistere peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuntia, & quæ sequuntur. Idem in Psalmum. 50. Si confunderis alicui dicere, quia peccasti; dicito ea quotidie in anima tua. Non dico vt confitearis cōseruo tuo, vt exprobet. Dicit Deo, qui curat ea. Similem habet sententiā in alijs locis. Respondemus, quod cū Chrysofomus simul cum alijs Catholicis Patribus institutionem confessionis Sacramentalis, nō semel, sed pluries, & in varijs locis asseruerit, alij loci, in quibus aliud videtur asserere, ne alijs Patribus, aut sibi ipsi pugnare videatur, commodè interpretari debent. Cū igitur Chrysofomus insignis esset concionator, ac se aptè accommodaret populo, in quo contingit, vt multi valde sint infirmi, ita vt nolint se ipsos vincere, maxime eo loco, & tempore, quo præceptum Ecclesie posituum non vrgebat, fieri facile potuit, vt talibus se attemperans, eorumque infirmitati consulens, contentus fuerit ab illis extorquere internam, quæ coram Deo fit, confessionem. Quia si illa rectè fieret, homo per eā salubriter compungeretur, ac de peccatis doleret: postea tamen Spiritu sancto confirmatus, etiam sine cōfessionatoris opera se ipsum Sacerdoti proderet in confessione. Alter sensus est*

fortasè probabilior, qui ex historia ipsa pœdet: quidam enim olim vel ex peccati odio, vel ex zelo prudentiæ sale parum condito, peccata secreta etiam publicè cōfitebantur: & quod consilio Sacerdotis id fieret, ex verbis Origenis supra citatis comprobauimus. Quod verò etiā ex zelo quoddam inordinatò idem fieret, aperte ostendit Leo Pontifex in epistola ad vniuersos Episcopos per Campaniā, vbi illum detestatur morem, dicens: *Illam etiam, contra Apostolicam regulam, presumptionem, quam nuper agnouit à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus cōstituo submoueri, de pœnitentia videlicet, qua ita à fidelibus postulatur, ne de singulorum peccatorum genere, libellis scripta possessio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis Sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia nō omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poscunt, non timeant publicari, remoueat tam improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentijs remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt, inimicis suis sua facta referare, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primū Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precatō accedit. Tūc enim demum plures ad pœnitentiam potuerunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia contentis. Hæc ille, aperte prædictum exprimens abusus. Simili profecto spiritu ductus Chrysofomus, publicam illam peccatorum cōfessionem dissuadet. Nec obstat, quod dicat soli Deo fieri confessionem: quia soli Deo fit, quod coram eius ministro peragitur, cum vicarius cū eo, cuius vices sustinet, numerum non faciat, quia vna est potestas, vnum officium, atque vnum tribunal. Quod si dura videatur alicui hæc expositio, potest etiam tertio dici: Non tantum peccata publicabant sua ministris, sed fratribus parum prudentibus, qui interdum, vt ait Chrysofomus, exprobrabant: quare hoc*

Orig. ibidē.

Leo Papa, epist. 80. capite. 2.

Fidelium quorundam illicita pœnitentiō à Leonē da mnata, atque sublata.

Plenitudo fidei quæ laudabilis.

De pœnitentijs distinct. 1. Quauis plenitudo.

De pœnitentijs distinct. 1. Sufficit pœnitentijs.

Tertius sensus.

Chryf. ho. 2. in Psal. 50. circa med. tom. 1. in fine.

prohibet

Ephef. 5. Expenditur Socratis testimonium de Nectario Episcopo Constantinopolitano.

Conc. Trid. sess. 5. cap. 2. initio.

prohibet sanctus Pater. Et quia id faciebant, vt se se confunderent, ait, quod quantum ad hunc fructum possunt Deo confiteri in sola conscientia, licet ad absolutionem obtinendam non neget opus esse Sacerdote. Non ergo dico tibi vt confitearis homini, qui postea quasi alijs patefactum exprobrare, possit; quia non potest exprobari, quod potest negari: potest autem negari quod testibus caret, quia in ore duorum, vel trium stabit omne verbum, non autem quod in ore vnus, qui in persona Domini secretum audiuit. Quod autem Chrysostomus alibi egregie de confessionis necessitate, & institutione loquatur; lege homiliam. 3. operis perfecti in Mattheum, & homiliam. 10. operis imperfecti (si tamen eius libri autor est Chrysostomus) & in principio Liturgiæ, & libro de Sacerdotio, vbi sic habet: *Multa quidem arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltro sibi ipsi persuadeant Sacerdotum curationibus se se submittere oportere: neque id solum, sed vt etiam curationis, ac medicina nomine gratiam illis habeant.* Et post pauca: *Quocirca multa quidem opus est pastoris prudentia, sexcentis etiam, vt sic dicat, oculis; vt recte vndiq; humani animi habitum circumspicere possit.* Quarto, producit Ambrosius in Lucam ita scribens: *Petrus doluit, & fleuit, quia errauit vt homo. Non inuenio quod dixerit, inuenio quod fleuerit. Lacrymas eius lego, satisfactionem non lego.* Hec ille. Pro verbo, Satisfactionem, alij habent, Confessionem. Verum ad hoc promptum est respondere, Petrum confessione Sacramentali minimè fuisse iustificatum, sicut nec latronem in cruce, cum nondum esset instituta confessio: & licet fuisset, ex priuilegio tamè Christi excellenti præditi potestate, vel vehementi ipsorum dispositione quidam ante ipsum Sacramentum iustificantur, cuius tamen votum in corde habent, vt diximus. Quod verò Ambrosius agnouerit confessionis, & penitentia Sacramentum, multis in locis docet. Libro enim de paradiso ait: *Non potest quisquam iustificari à peccato, nisi fuerit peccatum ante confessus*

Deut. 19. & Matth. 18.
Idem. to. 2.
Idem lib. 2. de Sacerdotio aliquante ante medium.
Quartus locus.
A. Ambros. li. 10. in Lucam, de Petri proditio, & c. to. mo. 5.
Luca. 22.
Idem lib. de Paradiso. c. 1. sub fine, tom. 4. sub initio.
Idem to. 1.

Et in libro exhortationis ad penitentiam: *Non solum post penitentiam ab istis (scilicet peccatis) intus homo obseruare se debet, sed & ante penitentiam, dum sanus est; quia nescit si possit ipsam penitentiam accipere, & confiteri Deo, & Sacerdoti peccata sua.* Producit quoque ab hereticis Gratianus, & Magister sententiarum. Gratianus quidem cap. Quamuis plenitudo, distin. 1. de penitentia, vbi propositis multis Doctorum testimonijs, an confessio obliget, nec ne, concludit: *Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmitatis vtraque sententia satisfactionis, & confessionis imitatur, in medium breuiter exposuimus. Cui autem harum potius adhaerendum sit, lectoris iudicio reseruetur. Vtraque enim fautores habet sapientes, & religiosos viros.* Hæc ille. Nec mirum est, quia in alieno foro verfabatur. Secus frater eius Petrus Lombardus, qui in Quarto illam constituit, vt necessariam, & à Christo mandatam: quanquam dissoluendo auctoritatem Ambrosij, quæ loquitur de B. Petro, dixerit, eam illo tempore nondum institutam fuisse: ex quo aliqui errantes anam acceperunt cogitandi, Magistrum negasse confessionem institutam esse à Christo. Quod postremo argumentantur, nullibi extare aliquod vestigium apud Patres de necessitate confessionis, aperte hallucinantur, ne dicam mentiuntur; cum vbique in Scripturis Patrum manifesta extant pro confessione testimonia, & apud Clementem Primum epistola ad Iacobum fratrem Domini, & lib. de Apostolicis constitutionibus; rursus apud Euaristum: *Presbyteri, inquit, de occultis peccatis iussione Episcopii penitentes reconcilient, & infirmitates absoluant, & communicent.* Hæc ille. Vides in vsu fuisse tunc confessionem de occultis peccatis, & in vita, & in mortis articulo? Et apud Fabianum epistola ad Orientales, vbi habetur: *illi verò qui illa peccata peccant, de quibus apostolus ait: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur, valde cauendi sunt, & ad emendationem, si voluntarie noluerint, compellendi: quia infamia maculis sunt as-*

Quintus locus.
Gratianus.
Pet. Lomb. in. 4. dis. 17.
Vltimū argumentum.
De necessitate confessionis quam frequens apud Patres mentio inueniatur.
Romani Pontifices.
Clem. 1. epist. 1. & libro 2. constit. Apost. Euarist. Papa.
Fabian. epist. 2. paulo post medium.
Gal. 3.

perfi, & in barathrum delabuntur, nisi eis Sacerdotali auctoritate subuentū fuerit. Et Pontianus epistola ad Felicem Succribonum asserit per Sacerdotes Deo reconciliari. Rursus Eutyechianus Papa tractans illud Ioannis: *Quorum remiseritis peccata*, asserit, peccatores nisi reconciliati sint per satisfactionem Sacerdotum, ianuam illis celestem claudi. Adhuc. 21. quæstione. 1. Can. Prædicandum est, producit alius eius Canon, qui sic habet: *Si quis perpetrato periurio, aut quolibet criminali peccato, timens penitentiam longam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus est.* Innocentius quoque Primus ad Decentium: *Ceterum, inquit, de pondere æstimando delictorum, Sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem penitentis, & ad fletus, atque lacrymas corrigentis; ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem.* Leo epistola ad Marcianum Augustum, & rursus epistola ad vniuersos Episcopos per Campaniam, & rursus ad Theodorum Forouliensem Episcopum egregia profert de confessione testimonia; sicut Vigilius Epistola ad Eutherum, de his qui ab Arrianis iterum baptizantur, & Gregorius multis in locis, sed præcipuè Homelia in. 8. Paschæ, & in libro Pastoralis curæ. Et vt remissos faciam Pontifices Romanos, quis non ex veteribus Patribus & præclare sensiti, & aperte scripsit de confessione Sacramentali? Legat qui volet aut Dionysium Areopag. epistola ad Demophilum monachum; Tertullianum libro de penitentia; Cyprianum serm. de lapsis, & epistola ad Presbyteros, & Diaconos; Origenem quoque in Psalmum 37. & lib. de principijs; Lactantium, atque Ambrosium in libro de penitentia, & in multis alijs locis; Hilarium in Psal. 118. & 135. & in Mattheum Commentarijs; Hieronymum epistola ad Heliodorum, & in cap. 12. Osee; & in 10. cap. Ecclesiasticis. Iam verò si Græcos alios Patres volunt consulere, legant Eusebium Cæsariensem libr. Eccles. Histor. quid dicat de Philippo Impera-

Pontian. Papa epist. 1. paulo ante medium.
Eutyechian. Papa epist. 2. paulo ante medium.
Idem.
Innocent. 1. epist. 1. c. 7.
Leo epist. 49. Idem epist. 80. cap. 2. Idem epist. 91. in fine. Cap. 3.
D. Gregor. hom. 26. in Eua. to. 2. & libr. Pastor. cura, par. 2. c. 5. tom. 1.
Veteres Patres.
Dion. Areopag. epist. 8. ante med.
Tertullian. Cyprianus serm. 5. de lapsis, & li. 3. epist. 14.
Orig. ho. 2. in Psal. 37. & lib. 4. Periarcho. capite. 1.

to, qui non est permissus commuicare mysterijs ab Episcopo loci, nisi confiteretur peccata sua, & inter penitentes staret. Historia Tripartita de Dioscoro ita tradit: *Dioscorus quoque non amplius ceterum monachis præsidebat. Qui cum presbyter esset, sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinando, & diligenter iudicando accedentes ad sacra mysteria; ita vt expedientem mentem, & mali cuiuspiam conscientiam non haberent.* Videant Basilium in Regulis breuioribus, & in Psalmum 31. ante medium; Gregorium quoque Nazianzenum oratione in sanctum Baptistam, vbi habet: *Quin ne dedigneris tuū perdere peccatum, cum scias, quemadmodum Ioannes baptizabat, vt confusione presenti futuram effugere possis: quæ quidem & illud pars quedam supplicij, quod ibi est, existit. Ostendensque pariter quod peccatum odio habueris, cum illud tanquam contumelia dignum traduxeris, & de eo triumphaueris.* Legat quoque Chrysostomum opere perfecto in Mattheum, vbi habet: *Tempus quidem confessionis aquæ & lotis Baptismate, & illotis, profanisq; incumbit: his quidem vt post patientia criminum vulnera penitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur; illis verò, vt eam, quam post lauacrum celeste conceperant, maculam diluentes, ad Dominicam mensam munda iam conscientia, securaque conueniant. Absistamus igitur ab hac fluida, dissolutaque vita. Nequeunt enim omnino, nequeunt aliquando in vnum, & confessionis lacryma, & corporis conuenire voluptas.* Adhuc consulat Cyrillum lib. in Leuiticum: *Est aliquod, inquit, in hoc mirabile secretum, quod iubet pronuntiare peccatum. Etenim cuiusuis generis pronuntianda sunt, & in publicum proferenda cuncta qua gerimus: si quid in occulto egerimus. si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri. Proferri autem à nobis, aut ab illo, qui & accusator peccati est, & inceptor. Ipse enim nunc nos vt peccemus instigat, ipse etiam cum peccauerimus, accusat. Si ergo praueniatur eum in hac vita, & ipsi*

Lactan. lib. 4. c. 30. in fine, & lib. 6. cap. 24. ante med.
Amb. to. 2.
Hilar. Can. 18. in Mat.
Hier. to. 1. initio.
Gregori. Patres. Euseb. li. 6. Eccles. hist. c. 23. to. 2.
Histor. Tripart. lib. 8. cap. 1. circa medium.
Basil. in Regu. Breuior. interrogat. 229. to. 2. Idem.
Grego. Nazian. orat. 3. in sanctum Lauacrum, aliquanto post medium.
Matth. 3. Chryso. lo. 10. operis perfecti in Mat. aliquanto post med. tom. 2.
Que nequeant vnquam in vnum conuenire
Cyril. lib. 3. in Leuitic. ante med. tom. 2.
Nequitia diaboli inimici nostri quomodo praueniatur ad iudicium, teste Cyrillo.

Esai. 43.

Victor. lib. 2. hist. Vandalica.

Matth. 18.

Olympiodorus in Iob. 31.

Iob. sanctitas, & perfectio vite.

Gloss. ord. Iacob. 5.

Beda to. 5. Iacob. 5.

nostrum accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri prauenimus, & accusatores efficiamur. Sic enim & alibi Propheta dicit: Dic tu iniquitates tuas prior, ut iustificeris. Nonne euidenter mysterium, de quo tractamus, ostendit, cum dicit, Dic tu prior? ut ostendas tibi, qua prauenire illum debeas, quia paratus est ad accusandum. Adeat preterea Victorem in Historia Vandalica, vbi habetur: Quanta & tunc multitudines de diuersis regionibus, & ciuitatibus ad visendos Martyres concurrerint, populorum testantur via, & semita agmina visentium nequaquam capientes per verticem montium concurrentia. Turba fidelium inestimabilis descendebat cereos manibus gestans, suosque infantes vestigijs Martyrum proijciens, ita voce clamabat: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronam? qui hos baptizaturi sunt paruulos fonte aqua perennis? qui nobis penitentia munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentiam? obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia dictum est: Quodcumque ligaueritis super terram, ligatum erit & in caelis: & quodcumque solueritis super terram, solutum erit & in caelis. Olympiodorus quoque docet in illud Iobis: Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celauit in sinu meo iniquitatem meam: si expaui ad multitudinem inimicam. Vbi Septuaginta habent: Si peccans inuitus celauit peccata mea; non enim vererbar multitudinem vulgi, ne confiterer coram omnibus. Que ille edisserens, sic habet: Sponte nihil committebat, sic vita eius perfecta erat. Quia verò fieri non potest, ut homo non incidat in peccata inuitus; penitentia, & confessione culpam exprimat suam, nihil veritus illum hominibus confiteri. Itaque recte factorum nullum testem adhibebat, peccatorum verò omnes adhibebat. Hæc ille. Glossa ordinaria super illud Iacobi: Et si in peccatis fuerit, dimittentur ei: Si ergo infirmi in peccatis sunt, & hoc presbytero confessi perfecto corde reliquerint, & emendare sategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis queunt peccata adimitti. Beda in illud Iacobi: Confitemini al-

terutrum peccata vestra. In hac autem, inquit, sententia illa debet esse discretio, ut quotidiana, lenisque peccata, alterutrum coequalibus confiteamur, eorumque quotidiana credamus oratione saluari. Porro grauioris lepra immunditiam iuxta legem Sacerdotij pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter, & quanto tempore insserit, purificari curemus. Bernardus libro meditationum: Sed dicitis: Sufficit mihi soli Deo confiteri: quia Sacerdos sine eo à peccatis me absolueri non potest. Ad quod non ego, sed Beatus Iacobus respondet, dicens: Confitemini alterutrum peccata vestra. Conueniens namque valde est, ut nos, qui peccando contumaces fuimus, penitendo supplices Sacerdotibus, & ministris eius simus, ut homo, qui ad gratiam conseruandam mediatore non eguit, iam eam recuperare non nisi per mediatorem hominem possit. Hugo etiam libro de Sacramentis: Confitemini, inquit, apostolus, alterutrum peccata vestra, &c. Quid est alterutrum? alter alteri, homo homini. Non solum homo Deo, sicut verus ille confessor ait: Dixi confitebor, &c. sed homini propter Deum. Plus enim facit qui seruo humiliatur propter dominum, quam qui ipsi domino humiliatur. Propterea confitemini alterutrum peccata vestra. Quid est alterutrum? non tantum vnusquisque vnicique; sed alterutrum, hoc est, inter vos homines hominibus, oues pastoribus, subiecti prelati, hi qui peccata habent, ipsi, qui peccata dimittere potestatem habent. Et infra: Quid est confitemini? ut saluemini; hoc est, non saluemini, nisi confiteamini. Denique Augustinus ad Honoratum Episcopum: An non cogitamus, inquit, cum ad istorum periculis peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni aetate concursus, alijs Baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam penitentia ipsius actionem, omnibus consolationem, & Sacramentorum confessionem, & erogationem? Vbi si ministri desint, quantum exitium sequatur eos, qui de isto seculo vel non regenerari

Leuit. 17. & seq.

Bernard. lib. Medit. cap. 9. prope finem.

Iacob. 5.

Illud Apostoli Iacobi: Confitemini alterutrum peccata vestra, recte expendit Hugo de sancto Victore.

Hugolib. 2. de Sacram. par. 14 c. 1. circa med. Psalm. 31. Iacob. 5.

Aug. epist. 80. circa modum, ca. 2.

excunt,

Idem lib. 50. Homil. homil. 49. 10. mo. 10. Idem lib. 2. de visit. infirmor. cap. 4. tomo. 9. sub finem. Deut. 17.

Syno. Trid.

Quibus preceptis Christi premia foret adiungere.

excunt, vel ligati? Idem libro quinquaginta Homiliarum, & libro de visitatione infirmorum: Sunt quidam, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubescunt, siue dedignantur ostendere se Sacerdotibus; quos tamen inter lepram & lepram discernere constituit Dominus. Sed nolo ut ipsa decipiari opinione, quatenus confunderis confiteri coram Domino vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione: nam ipsius humiliter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges Sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Hactenus Augustinus, qui quidam plerisque alijs in locis eandem affirmat veritatem. Sed satis iam, bone lector, testimoniorum multitudine te obrui, etsi quorundam tantum locos assignauerim, non retulerim verba, ne paginas multas in re aperta, & multorum scriptorum autoritate euicta implem. Tantummodo producam duos Canones confessionis 14. Concilij Tridentini, quod omnes has nouitates magno autoritatis suæ pondere iugulat, atque confutat. Canon igitur 6. sic habet: Si quis negauerit, confessionem sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure diuino, aut dixerit, mo-

dum secretè confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper obseruauit, & obseruat, alienum esse ab institutione, & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit. Canon 7. est talis: Si quis dixerit, in Sacramento penitentia ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure diuino confiteri omnia, & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita, & diligenti premeditatione habeatur, etiam occulta, & qua sunt contra duo vltima Decalogi precepta, & circumstantias, qua peccati speciem mutant, sed eam confessionem tantum esse vtilem ad erudiendum, & consolandum penitentem, & olim obseruatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit, eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere verè diuina misericordia ignoscendum, aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema sit. Horum igitur Patrum fidem, ac doctrinæ vestigia confectantes, confessionis Sacramentalis opportuna, & necessaria remedia complectamur: quæ non aliunde virtutem suam nanciscuntur, quam ab eius meritis, & sanguine, qui pro nobis mortuus est, Iesus Christus Dominus noster, qui cum Patre, & Spiritu sancto dignus est omni honore, laude, atque cultu per cunctas æternitates, AMEN.

TRACTATUS XXI.

In quo fructus, & vtilitates confessionis Sacramentalis enumeratur, propter quas est instituta.

CLEMENTISSIMVS Dominus pro sua incomparabili sapientia, ac bonitate, cum ad actiones arduas, & planè heroicis nos inuitat, confuevit amplum, & magnificum præ-

mium proponere, cuius adipiscendi cupiditate allecti, difficilia quæque, ac molesta sustinere non formidamus: hinc ad dilectionem inimicorum inuitas, quod non ignoraret naturæ nostræ permolestam esse, & acerbam,

Matth. 5.

amplam,

amplam proposuit remunerationem: *Vt sitis, inquit, filij Patris vestri, qui in caelis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester caelestis perfectus est.* Deinde cum Apostolos ad cōiucia & maledicta p se ferenda cohortaretur, multā mercedem in caelis illis esse repositā demonstravit. Rursus cū ad omnia relinquenda propter se consecrandū illis suaderet, dixit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in caelo, & veni sequere me.* Cū igitur peccatorū enumeratio apud Sacerdotē perdifficilis existat, & acerbissima, & in ea praestanda vim sibi quisque facere debeat, naturæque suæ cupiditates, & propensiones expugnare: profectō nequaquam dubitandum est, magna, ac pretiosa præmia eiusmodi arduæ actioni, ac sui ipsius victoriæ à Domino fuisse proposita, imò, quæ sua sapientia est, ob illa consequenda instituit confessionem. Porro hæc præmia nihil aliud sunt, quàm fructus, & utilitates confessionis, quæ & innumeræ, & incomprehensæ existunt: quibus conspectis facillè quisque ad tantum remedium amplectendū persuaderi debet. Porro hi confessionis fructus duplices existunt: & alij quidem generales sunt, alij verò speciales, qui ex quouis pœnitente eliciuntur. Primus igitur fructus sit diuinæ ostensio iustitiæ: quæ ut contraria contrarijs curare valeat, merito exigit, ut qui superbè, & inuercundè per peccatum à Deo recessit, secundum illud Ecclesiastici: *Initium omnis peccati est superbia, & illud Prophetæ, Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere,* non nisi humilitatem, & verecundiam indutus Deo reconcilietur. At hæc humilitas, & verecundia, maiora coram homine Deum representante existunt: nam humilitas eo maior est, quo homo, coram quo ut vicario Christi humiliatur, minor est ipso Deo: verecundia quoque acrior: quia cū nos sensibilia magis, quàm spiritalia capiamus, hinc fit ut plus homo erubescat de vulnere vel minimo in Deo accepto, quàm de maiori vulnere casu aliquo inflicto: propterea tãto maior est verecundia, quanto plus erubescimus hominis conspectum quàm Dei inuisibilis. Hoc autem inde proficitur, quia nos parte inferiori, hoc est, in carne calidi sumus, viui, ac proinde magis sensibiles: & superiori in parte, hoc est, in spiritu fragili, emortui, ac veluti sensus expertes existimus. Et hæc est illa confusio, de qua Salomon dixit: *Pro anima tua ne confundaris dicere verum.* Est enim cōfusio adducens peccatum, & est confusio adducens gratiam & gloriam. Cōfusio adducens peccatum est, nolle confiteri præ timore, aut verecundia, siue cū à dicēdo, aut faciendo quod æquitas requirit, pudore retrahimur. At confusio adducens gloriā, & gratiam, est voluntaria, & spontanea suorum peccatorum detectio, quæ gloriā apud Deum conciliat, & gratiā eius assequitur. Adde etiam iustitiam Dei exigere, ut qui iniustitiā, ac mendacium peccati amplexus est, & voluptatem in peccato cepit, per contraria, hoc est, per nudam confessionem veritatis, per quæ dolorem, atque tristitiam reuocetur ad sanitatem. Nō ignorauit Bernardus hanc rationem, qui libro Meditationum, ut superius produximus, illam indicauit. Secundus fructus in exigenda confessione est, ostensio diuinæ sapientiæ, quæ multifariam in hoc Sacramento apparet. Nam quoniam homo per homines, & per sensibilia facillè reducitur, quem modum in alijs Sacramentis sensibili aqua, quæ ad corporis sordes eluendas adhibetur, spiritalem animæ in Baptismo lotionē indicauit: in pane prætere, ac vino, quibus ali, ac nutriri consueuimus, Eucharistiæ Sacramentū ad spiritale animæ alimoniam cōstituit: Cōfirmationis verò mysteriū vntione Chrismatis celebrari voluit, quod olim mos esset athletas ad luctā perūgi: occurrente quoque pace civili per iudices cum inimicis, reconciliari cū hostibus soliti sumus: ita sanè diuina sapientiā internæ conscientiæ paci cum Deo efficiendæ, Sacerdotes

tanquam

Vnde verecundia peccatoris in cōfessione peccatorū suorum pficitur.

Eccli. 4.

Cōfusio adducens peccatum & confusio adducens gloriam & gratiam, apud Salomonē quæ sint.

Bern. loco dicto.

Secundus fructus à diuine sapientiæ argumento.

Ibidem.

Infra. 19.

Cōfessionis in genere varij fructus, atque commoda recensentur

Primus fructus ab ostensione diuinæ iustitiæ.

Eccli. 10.

Ierem. 3.

2. Cor. 5.

De diuina gratia quomodo certiores reddamur.

Gen. 3.

Ibidem.

Iaco. 3.

Prou. 15. Lingua quæ magis Deū placet,

Propriū Diuinæ sapientiz.

tanquam reconciliatores, & pacis mediatores inter se, & homines cōstituit: vnde Paulus dixit: *Dedit nobis ministerium reconciliationis.* Sunt etiam ordinarij iudices caussarum spiritualium inter nos, & Deum constituti, medicij; spirituales, quia per nobis consueta sanabiles sumus, & ad lucē acceptandam flexibiles: atq; ita de gratia Dei certiores reddimur, quia virtutes, quas Theologi infusas vocant, occultè animis nostris illabuntur. Prætereā diuinæ fuit artis, ac sapientiæ, ut, quia lingua instrumētum fuit ad peccandum, dum Eua dixit: *De fructu lignorū, quæ sunt in paradiso, vescimur; de fructu verò ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur.* Nam cum ex communicato sermonem habebat, ac de verbi Dei fide dubitauit, dum inquit, *Ne forte moriamur.* Deinde actu lingua guttando de ligno verito cōsummatum est peccatum, & confirmatum, cum se excusauit, ac dixit: *Serpens decipit me:* sapientiæ Dei cōsonum fuit, ut lingua fieret instrumētum salutis: ut ita lingua quæ fuerat vniuersitas iniquitatis, ut testatur frater Domini, sit etiam organum remissionis omnium delictorum, de qua Spiritus sanctus ait: *Lingua placabilis, lignum vitæ.* Nulla siquidem lingua magis placat Deum, quàm quæ accusat peccata sua corā Christi Vicario propter gratiam Dei promerendam. Ac quemadmodum Ecclesia canit: *Qui salutē humani generis in ligno Crucis constituit, ut vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret: & qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur: ita quoque idē de lingua cani possit: Qui salutem humani generis in lingua hominis cōstituit, ut vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret: & qui in lingua vincebat, in lingua quoque vinceretur.* Sed hoc nō virtutē ipsius lingue, aut opera, sed per Christum Dominum nostrum. Prætereā sapientiā diuina est, quæ hominē in salute animarum procuranda seruire facit, & quæ ita sociabilem continet, facitq; ad maius meritum sine experimento

credere, cōfunditq; dæmones per externa signa, facitq; totum hominem, atq; adeo externa omnia sibi deferuire. Tertius, & maximus fructus, demonstratio est diuinæ misericordiæ, quæ ita humiliato homini nouit parcere: atq; in ea re legi naturæ fauere voluit; ut synderesis ipsa testatur. Nos enim rei, ac testes efficiamur in causa peccati, imò etiam aduocati iuris rigorem exaggerando; denique iudices ac tortores ad nos loco Dei damnandū, atq; pro Christo torquendum, ut videmus in Niniuitis. Sed quoniam suspecti essemus in propria causa sententiam pronuntiantes, tū ob innatum ad nos ipsos amoris affectum; tū ob ignorationem facti, iurisq; multi siquidem putant non esse peccatum, quod est, vel esse quod nō est, ut in his qui scrupulis laborāt, fit manifestum: propterea datus est Sacerdos, qui cōfessionibus audiendis præsit, & qui leprā à lepra distinguere norit, & qui tãquam iudex assisēs Christi loco, ad rei absolutionem, & iustificationem spectet: quemadmodum iudex ciuili postquam delictū est confessum à reo, mortem intēdit. Quamobrem Sacerdos, qui peccatorum ad se accedentium mortem spectat, dū illis non prudenter medetur, Ægyptius est infante natum in profluentem aquam proieciens ad interitum, non obstetrix accipiens ad vitā: & est veluti draco, qui stetit ante mulierem, ut puerum in lucem editū deuoraret: Nec absimilis est volēti serpentem hominem circumdantem, ac cingentem lapidibus petere: nam ut lapides dum in serpentem projicit, hominē ipsum lapidat; ad eum modum imperitus Sacerdos, ut peccato quasi serpenti necem machinatur, in teriorem hominem, ac nouum suffocat, & à benefactis remouet. Ad hæc diuinæ clementiæ opus est, ut, quia secundus Domini aduetus imminet, in quo districtum erit, ac seuerū de causis peccatorum iudiciū, præcederet hoc particulare iudiciū ante Sacerdotē pietatis, ac benignitatis plenissimū, de quo Apostolus: *Si nosmetipsos diiudicaremus; non vtiq; iudicaremur.*

III. fructus confessionis.

Ion. 3.

Sacerdos pœnitentē à se reiciēs ad interitū, cui merito comparetur.

Apocal. 12.

Opus Diuinæ clementiæ.

I. Cor. 11.

III. fructus

Quarta confessionis utilitas est, diuinae virtutis atq; potentiae argumentum, quae ita tangit peccatorem, atq; compungit, vt sese ipsum pdat, ac de peccatis seipsum incuset apud Sacerdotem: apparet etiam potestas Dei ita humiliantis, & curantis, vt non substantiae doloris, aut operi Sacerdotis remissio peccatorum tribuatur, sed diuinae gratiae & misericordiae pacto. Quanquam gratia dolores huiusmodi, & bonum naturae motum in peccatum nequaquam tollat, quin potius eos perficiat, atq; viuificet: nam eis tanquam ministris passio Christi vti voluit. Etenim si hominis actiones gratia Dei non viuificarentur, hominis reparatio, atq; instauratio non constaret. Quinta confessionis commoditas, singulare gaudium est Angelorum, atq; Sanctorum Dei. Est enim Domini vox: *Dico vobis quod ita gaudium erit in caelo super vno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis qui non indigent penitentia.* Sanctos quoq; de nostra conuersione laetari, & perfecta eorum charitas, qua nos vt fratres non tantum in natura, sed etiam in Christi gratia diligunt, indicat, & quia non sine nobis eorum gloria, & beatitudo est consummanda, vt testatur Apostolus. Gaudio igitur perfunduntur siue sancti Angeli de gloria in primis, quae a peccatore couerso Deo redditur, de oue perditam recuperata, drachmaq; inuenta, de laboribus custodiae suae non amissis, vt agricola de satis, cum nascuntur, delectatur, de precibus suis efficacibus, & apud Deum exauditis, de Ecclesia per accessionem membrorum viuorum aucta, & locupletata, de spe auctioris concitium suorum, & conseruorum augenda in caelo, de confusione, ac dolore cacodemonum, quorum praedam eramus prius: his enim omnibus rationibus amplam illis laetitiae segetem praeparant, qui conuertuntur ad Deum peccatores. Sextum confessionis bonum, gaudium est Ecclesiae exultantis de contritione filiorum ad penitentiam, & cum dolore parientis, & cum peperit, doloris oblitae sui propter gaudium, quia natus est homo in mundum: *Filioli mei,* inquit Apostolus, *quos iterum parturio,*

donec formetur Christus in vobis: & Dilectus: Maiorem horum non habeo gratiam, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. Gaudet praeterea Ecclesia Dei de spiritali filiorum suorum, quos tanquam mortuos lacrymis prosequatur ad funus, resurrectione: quemadmodum vidua illa, cuius filium adolecentem, qui ad sepulturam efferebatur, Christi beneficio suscitatum, de filij resurrectione gaussa est. Denique magna concipit laetitiam, quae frumenta, in quibus caeleste impleatur horreum, illa habeat, quare operarios, & messem albam expectat. Est enim Ecclesia praesens instar domus cuiusdam probationis, in qua qui probe est exercitatus, caelestisq; vitae edidit argumenta, ad professionem admittitur. Septimum emolumentum est, pastorum utilitas, ac delectatio, vt videlicet hac ratione peccatoris sui vultum agnoscant, scientiamq; addiscant gubernandi, ouesq; pascendi, atq; earum morbos curandi. Siquidem auditis populi sui confessionibus eruditur contra quae peccata praedicando clamare debeat, quae maxime doctrina populo sit instillanda, pro quibus potissimum delictis sacrificium sit sibi offerendum, aut ad Deum fundenda preces, aut quibus peccatis diligentia sua sit sibi obuiam eundum. Ita enim bonus redditur pastor, dum non tantum sibi a proprijs cauet delictis, sed & ab alienis: quae dum non praenit, si potest, aut facta iusta non plebit vindicta, efficit sua: vt propterea deprecandum sibi sit cum Dauide: *Delicta quis intelligit? ab oculis meis munda me; & ab alienis parceseruo tuo.* Octauo, seruit delictorum confessio ad demonum confusionem, qui per hypocritas, & haereticos externa omnia Ecclesiae Sacramenta irridet, & vilipendit: idque eo faciunt consilio, vt regnum suum prorogetur, & amplificetur, in quo tamen suis, & a se inuentis vtuntur ceremonijs, quia norunt illis populos sibi subditos detineri. Quare laborant, vt haec sancta salutis remedia, & antidota, quae Sacramentis continentur, deserat populus Christianus, vt vnio, & pax Ecclesiae dissoluatur, ac populus dilabatur, ac deficiat ad eos. Postremo, confert mirifice ad

Luc. 7.

Ioan. 4.

Cui rei similibus videri potest Ecclesia praesens. VII. utilitas. Prou. 27.

Pastorum effectum Ecclesiae salutarum.

Psal. 18.

VIII. utilitas.

Postrema utilitas.

V. fructus.

Luc. 15.

Heb. 11.

Luc. 15. & seq.

VI. utilitas confessionis. 2. Cor. 7.

Ioan. 16.

Gal. 4.

Deus ad reconciliationem quos admittat tantummodo.

Psal. 33.

Fructus confessionis peculiare exponuntur. I. fructus.

Heb. 10.

temporaria Reipublicae bona: nam si recte, vt fieri debet, fiat, & periti, ac prudentes Sacerdotes sint, qui huic muneri diligenter insistant, per confessionem data illata resarciuntur, futuraq; multa vitantur, odia acerbitatesq; animorum extinguuntur, paxq; inter patrem & filium, virum & uxorem, seruos ac dominos, ac fratres quoscunq; ac proximos inter se diffidentes conciliatur, atq; conseruatur: nec enim Deus quaequa ad reconciliationem secum admittit, nisi prius cum proximo inierit concordiam, matrimonia multa male facta aut dissoluuntur, aut vt constant, legitimaeq; sint, datur opera, concubitus, & adulteria tolluntur, vsurae perplexae, atq; palliatae deteguntur, ac prohibentur; falsa pondera, & mensurae remouentur, male ablata fama, quam fieri potest optimo modo restituntur; famosi libelli arcentur, minores in vitio, & vestitu atq; familiae populi persuadentur; eleemosynae largiores inducuntur; frequentatio Sacramentorum persuadetur; precationis quotidianae studium, conscientiaeq; examinatio tanquam res salutifera, & ad vitam Christiano homine digna ducenda consultiur. Demum cultum Dei, ac religionem consecuta sunt in regnis scientiarum perceptio, & peritia rei militaris, ac bonorum fortunae opulentia; hinc haeretici, qui inter se dissident, egerunt; & esurierunt, vt cum Propheta loquar, *Inquirentes autem Dominum, non minuuntur omnino.* Et haec mihi dicta sint de generalibus confessionis fructibus.

Iam vero speciales, quos percipiunt penitentes quilibet, percurrendi sunt. Quorum primus, est remissio peccati, quod infinita exigit satisfactionem, quia in Deum tendit infinitum, & voluntate humana infinito tempore in peccato permanendi committitur; cum nemo per seipsum a crimine semel perpetrato exurgere valeat. Est etiam peccatum, in Nouo praesertim Testamento, infinitum Christi sanguine conculcare, atq; infinito Spiritui gratiae contumeliam facere: & tale peccatum est, vt vellet Deum non esse Deum, qui solus illud non diligit, & propter quod solum demones, ac peccatores homines odio habet. Vellet

etiam, Deum aut carere sapientia, ne illud cernat; aut potentia, ne illud punire valeat. Hic autem fructus exprimitur in illis verbis: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & rursus: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Est autem contritio peccata remittat ante confessionem, illi tamen hoc accidit: quemadmodum & interdum contingit iustificatio ante baptismum, est Baptismus ad originale peccatum extinguendum sit institutus. Contritio tamen in voto habet Sacramentum siue Baptismi, siue Poenitentiae: quod mirifice indicauit illud, quod leprosi missi ad Sacerdotes, dum irent, mudati sunt. Si quis ergo obijciat, peccata deleri attritione, siue contritione; huic respondemus, attritionem per se infirmam existere sine Sacramento sibi coniuncto ad gratiam reconciliationis; at contritio per se solida est, vt remittat delicta. Sed talis vera contritio votum concipit Sacramenti, vt diximus. Neque tamen mirum esse debet, si confessio exigatur necessario, quod superius declarauimus. Verum vt mirari desinas, aduerte, aliam esse medicinam, quae ad veteres conciliandos, qui in vitriculo delitescunt, adhibetur, aliam vero, quae ad extinctos vermes expellendos donatur. Non equidem dissimilis est ratio contritionis, & attritionis. Hic autem fructus praestantissimus est nobis, & incomprehensus, licet eum nos pro tarditate nostra paruifaciamus: nouerunt tamen beati illi spiritus, ac caelites: qui si ad nos descenderet ex caelo, illisq; suaderet, vt hoc aut illud peccatum admitterent, magno, & confidenti animo responderent tibi: Ego ne illum offendam, qui suprema est maiestas, qui infinita sapientia est praeditus, qui summa bonitate, atq; perfectione cumulatus existit? Mille potius acerbissimae mortis genera sustinebo, quam vt in tantum numerum delinquam. Agnouerunt praeterea quam pretiosa sit remissio peccatorum, damnati, & ad gehennae supplicia detrusi, quorum confessio si reciperetur ad salutem, quid non illi facerent, quas non profunderet lacrymas; quas voces criminum suorum testatrices non ederet,

Ioan. 20. I. Ioan. 1.

Per contritionem quatenus peccata remittantur. Luc. 17.

Quantum bonum sit peccati remissio

quàm apertè detegerent sua scelera, quas pœnitentiæ satisfactioes à Sacerdote nō acceptarent? Si igitur vis tibi dimitti peccata, ad Sacerdotem tuum accedito: dic tu prior iniquitates tuas vt iustificeris: quādiu enim ferrū est in vulnere, insanabilis est corporis plaga, ita profectō dū peccatum in conscientia delitescit. Quādiu apostema ex parte interiori corporis rumpitur, certū vitæ imminet periculū: si verò ab exteriori parte ruptura contingat, salutis spes non mediocri cōcipitur. Secunda virtus cōfessionis est remissio pœnæ nō tantū temporalis venialium, & leuium delictorum, sed etiam æternæ pœnæ, quæ lethalibus debebatur: pars etiam nonnulla pœnæ tēporariæ, in quā commutata est æterna, tūm ob verecūdiæ molestiam, atq; cōtritionē, tūm ob clauis Ecclesiæ, quibus se pœnitens subdit, tūm ob satisfactionem à Sacerdote impositam remitti cōsuevit. Porro hic effectus ingens est, & captum nostrum excedit. Si v.g. filius tuus capite esset plectendus, aut flammis publicè exurendus ob scelus paullo ante à se perperratum, Princeps autem pro sua clementia staret, ac diceret, Dabo veniam tibi, modo flagitiū tuū meo cubiculario, qui à secretis est, apertè detegas, quis nō obuijs vlnis amplecteretur conditionē? Si ergo tanta præstaremus pro morte tēporali euitanda, quā conditionē pro æterna morte fugienda, aut igni illo perenni gehennæ euadendo detrectare debemus? Neq; dubiū est, eū, qui cū iustus esset, catechumenus tamē ante susceptū obiit baptismum, siue contritus ante absolutionē Sacerdotis nō omnimodam pœnam tēporalē euadere, quā baptizatus omnino extingueret, actūq; suscepto Sacramēto Pœnitentiæ minori pœnæ reatu esset obnoxius. Quia Sacramenta actū suscepta maiore vim extinguendi pœnam habent, quā animo concepta: quoniam præter illam gratiam, quæ respondet meritis, virtutiq; operātis, additur illa, quæ est ex vi Sacramenti, atq; vocari solet à Theologis, ex opere operatō. Tertius fructus, aliquo modo diuersus à primo, est infusio gra-

Esa. 43.

II. fructus.

Quales confessarij sint.

III. fructus.

tiæ, ac donorū Spiritus sancti. Cordis etenim nostri domus: tota illustratur aperta fenestra confessionis, ac penitens dicere potest: *Os meū aperui, & atraxi Spiritum*: apertendō enim os ad nos ipsos coram Deo, & eius vicario accusandos, Spiritum sanctum nobis cōciliamus. Nam, vt ait Propheta: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculū, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Hanc autē gratiæ Dei infusionē multa testantur. Et ia primis, quia hoc est Sacramentum nouæ legis, ergo institutum ad gratiam conferendā. Deinde, quia per hoc Sacramētū querimus remissionē peccati, quæ sine gratia minimè potest conferri. Idē quoq; docet Patrum traditio. Nā Cyprianus epistola ad Cornelium, & Augustinus lib. De vera, & falsa pœnitentiā, & lib. De visitatione infirmorū prope nam gratiam cōferri insinuant; sicut Cōcilium Carthagense III. & Leo Papa epist. ad Theodorum Foroiulensem, vbi agunt de his, qui infirmitate oppressi, dū Sacerdotem expectant, linguæ vsum amittūt, nec possunt ita vt desiderabant, confessionē facere. Nō tantū autem gratia, sed etiam virtutes quandoq; maiores quā antea conferuntur: quemadmodū quandoq; loco rupture vestis apponitur pretiosa gēma, & Apostolis cruce Dñi dispersis, atq; offensis, datus est Paraclētus eas corroborās. Quarto, præstat, cōfessio lumen, & doctrinam ex priuata Sacerdotis instructione: Qui si prudentia præditus sit, pœnitentē de necessarijs ad salutē instituit; de turpitudine peccati, vnde eius detestatio oritur; de bonitate Dei, ac clemētia, ex qua fiducia gignitur; de pulchritudine gratiæ diuinæ, vnde desideriiū eius concipitur; de iustitiæ seueritate, ex quo timor salutaris proficiscitur; de seculi huius vanitate, vnde mundi contemptus; de modo orandi, de ratione fugiēdi peccata, de via seruandī, & augendi virtutes. Deniq; nō sine causa illuminatus est cæcus natus: quoniam in Sacramēto Pœnitentiæ suscipiendo illuminatur pœnitens: & non tantum aperiuntur oculi, vt videat suam nuditatē, sed vt cernat stolam primam, calceos, &

Psal. 118.

Esa. 66.

Pœnitentiæ Sacramētum gratiam conferre ostenditur traditione.

Patres. Cypria. lib. 1. epist. epistol. 3. August. lib. De vera & falsa pœnit. c. 10. tom. 4 circa fin. Idem lib. 2. De visit. infirmo. cap. 7 tom. 9. Conci. Carthagin. 4. c. 76. Leo Papa epist. 91. Simile. III. fructus confessionis.

Ioan. 9. Cæcus nati ad pœnitentiā illuminato quid a lubrica. Luc. 17.

V. fructus.

Zacha. 5.

Psal. 37.

Simile.

Effectus Spiritus sancti.

Exo. 16.

VI. fructus confessionis.

annulum, quibus decoratur in reditu suo cum filio iuniori à cœlesti parente. Quinto, peculiarem adfert consolationem confessio ob ablatum onus peccati, quod tanquam plumbi talentum, vt ait Zacharias, premebat conscientia peccatoris. Hanc sarcinā peccati sentiebat ille, qui dicebat: *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meū, & sicut onus graue grauata sunt super me.* Peccatorum igitur nostrorum onera intolerabilia ex imbecillib⁹ humeris nostris in humeros Christi fortissimos, per absolutionem transferuntur, hinc quies paxq; conscientiæ. Nō secus, atq; ille qui venenato cibo, siue pernicioso in stomacho reiecto ad vomitū puocatur, in quo mira vertigine capitis, & stomachi molestia laborat, verūm vbi illū euouerit, maxime lætatur, caputq; atque stomachus dicta molestia subleuatur. Ita sanè cōfessio peccata accidit: nā ibi datur Paraclētus, qui cōsolator est optimus, quiq; dulcis hospes animæ, dulceq; refrigerium appellatur. Nā vt infirmo, post acceptum pharmacum optimus, delicatusque cibus porrigitur, ita nobis Spiritus sanctus à Christo infunditur, incipitq; sanato palato sapere cibus. Deniq; vt filijs Israël egredientibus de Agypto, & farina deficiente, datum est manna de cœlo: ita dum deserimus peccatum, atq; eius delectatione amplius non capimur, diuina porrigitur refectio tanquā manna de cœlo. Sextus fructus minimè sanè cōtemnendus, est, q̄ in confessione omnes Christianas exercemus virtutes: Fidē, de absolutione, quā præstat Sacerdos, Spem, de assequenda remissione delictorū, Charitatē, Christū tanti beneficij autorē diligendo, & ministrum tanquā proximū, qui eius loco veniā, & remissionē impertit, Humilitatem, ita se corā Deo, & homine ppter Deū humiliādo, & accusando, Patientiam in ferēdis Sacerdotis obiurgationib⁹, reprehensionib⁹; acrimonia, qua pro tēpore vti debuit. Quanquā sunt plures ita delicati, vt ne minimum quidē verbum sustinere queant: rursus sunt Sacerdotes adeo pusillanimes, vt prætimiditate ne hiscere quidem audeāt,

Iustitiam, dādo cuique quod suum est: sibi quidem culpam adscribētes, Deo autem clementiam, & condonādi virtutem, Sacerdoti verò verecundiam, & humilitatem. Prudentiam quoque ibi exercent, dum animum suum honestis verbis denudant, & in futurum cautius agere proponunt. Fortitudinem, seipos abnegando, atq; vincendo, seq; potius ipsos accusando, quā excusando; Obedientiā, dum Deo, & Ecclesiæ indicenti confessionem parent, monitisq; Sacerdotis, atq; impositis satisfactionibus obsequuntur; Deniq; virtutum omnium chorus in vsu huius Sacramenti colitur, atq; exercetur, omnibusq; nostris tūm animi, tūm corporis viribus, hoc est, intellectu, affectu, lingua, totoq; corpore humiliato vtimur ad nostram sanctificationem. Septimo, vtilis inuenitur confessio ad prauorum habituum, ac dispositionum abolitionem, quas in anima efficit peccatum. Nam quemadmodum morbus discedēs relinquit debilitatem quandā, languoremque virium, & post vulnus sanatum manet cicatrix, & vasculum aceto effuso quod seruauit diu, retinet tamen eius odorem: ad eum modum peccata recedentia debilitatem quandā spiritus tanquam cicatricem, ac quendam pristini peccati odorem relinquant, quæ & ad peccatum nouum sollicitant, virtutumque officia, aut impediunt, aut retardant: sed illæ omnes prauæ propeffiones magna ex parte abolentur, vel ob violentiam nostram, qua illis occurrimus, & ob gratiæ Dei balsamum, quo vulneris delentur vestigia: sedantur quoq; tentationes vel Satanæ, vel carnis, quia ad ingressum Christi in animam, tanquam in nauim, vēti, & mare, hoc est, dæmones, & caro procellosa tranquillatur, sedanturq; ligatur quoq; dæmonum vires, eorumq; technæ, atque insidiæ deteguntur, qui maxime dolent, dum eorum arcana consilia à pœnitente apud Sacerdotem deteguntur. Ex hac autem prauarum cupiditatum mitigatione, ac tentationum imminutione, sequitur mentis ad diuina eleuatio, fortitudoq; in via Dei progrediendi.

Munus iustitiæ.

VII. vtilitas.

Quales effectus peccatorum, cū cor de recedentium sint.

Fructus postremus confessionis.

Luc. 15. & seq.

Matth. 16.

Quam utile sit frequens confessionis fructum.

I. ratio.

Secunda.

Pœnitentiæ, & Eucharistiæ mysteria cur sæpius repetantur.

Matth. 18.

Tertia.

Confessiones qui frequentant, commoda quæ & utilitates consequuntur.

Postremus confessionis fructus apertio cœlestis regni est, per peccatū, pœnamq; olim clausi. Hinc confessi, & absoluti ad mensam paternam Eucharistiæ admittuntur, quemadmodum iunior filius rediens ex regione longinqua post amplexus & oscula parentis, conuiuio vituli faginati exceptus est. Quia enim peccator aperuit Deo cor suum, Deus vicissim illi regnum suum aperit: unde Sacerdotes habent claves regni cœlorum ad aperiendum, & claudendum, ita vt quicquid ligauerint, vel soluerint super terram, sit ratum, atque firmum in cœlo. Etsi autem præcepto Ecclesiæ non nisi semel in anno confiteri debeamus, iure autē diuino teneamur ad confessionem eundem, quoties in periculum mortis incidimus, aut cum Eucharistiam sumpturi sumus: salutare tamen, ac fructuosum est, cōfessionem frequentare, ad quam in primis frequentationem urgent utilitates, & fructus prædicti. Nam quoties ad illam accedimus, toties eiusmodi fructus colligimus, aut augemus collectos. Urget deinde eius institutio: nam vt quædam Sacramenta iterari nequeunt, nec nisi semel percipiuntur, ita præter alia Pœnitentiæ & Eucharistiæ mysteria repetuntur, vt intelligamus, eorum utilitates pluries nobis esse carpendas. Et qui Petro edixit, vt non tantum septies, sed etiam septuagies septies remitteret, satis indicauit, vt ipse tanquam Christi vicarius sepe esset paratus vt accedentibus ad Sacramentum Pœnitentiæ, quotiescunq; illud adirēt, veniam largiretur. Tertio, idem persuadet experientia melioris, & sanctioris vitæ. Nam qui octauo quoque die, aut singulis mensibus vtuntur confessione, & purius viuunt, & cautiùs peccata euitant, & ad officia, honestasq; actiones præpiorres, & ardentiores existunt, verbum Dei suauius degustāt, Eucharistiæ mensam magis frequentant: vt potest quis experimēto discere, si componat eos, qui semel in anno, aut raro confessione vtuntur, cum illis qui frequēter ad eā accedant, aut conferas tēpus Quadragesimæ cum reliqua anni parte: nā in illa rariora ac leuiora admittuntur

delicta, cum reliquo tempore & grauius peccetur, & frequētiùs. Quarto, accedit memoriæ imbecillitas: quia cum vix eorum quæ heri, aut nudius tertius gessimus, recordari valeamus ob minus tenacem memoriā, ac firmam; qui confessionem in annū differunt, minus integrè, atque fideliter confitentur, quod nonnulla maioris ponderis delicta, aut multæ, quæ peccatum aggrauant circumstantiæ animo effluant, atque excidant, nisi quis magna diligentia ephemeridas scribendo, & peccata singula notādo, memoriæ suæ succurrat: quod sanè etsi sit laudabile, non est tamen adeo tutum, atque ipsa crebra confessio. Quinto, assiduū confessionis studium, facilitatem examinandi seipsum, & explorandi conscientiam suā generat. Estq; cum ratione coniunctum, vt qui quotidie vestes, aut calceos à sordibus mudamus, nec libenter vel pilum in veste patimur, qui aliorum oculos offendere queat, tanto maiorem diligentiam adhibeamus, vt animā, quam Deus, & Angeli intuentur, ab immūditijs quas contrahit, expurgemus, ne fordes neglectæ grauius oculos offendant Dei, maiusq; proinde nobis iudicium accersamus. Sexto, iuuat crebra confessio ad feuiorem agendam vitam: nā cum incerta sit hora mortis, eiusq; ratio, locus, & status cogitationem, opinionemq; nostram prorsus excedant, ad arcenda omnia pericula, timores atque scrupulos, conducibilius nihil, aut salutaris adferre possumus ipsa confessione, per quam lumbi nostri sunt præcincti, & lucernas ardentes gestamus in manibus, atq; hominibus similes reddimur expectantibus dñm suū, donec reuertatur à nuptijs. Quare fatuum est confessionem diu differre, ne instante mortis periculo confessio tua potius extorta, quam spontanea videatur. Et stultum in finem Quadragesimæ cōfessionem differre, qui potest illa præstare in principio, ne videlicet laborū, quos ieiunio hebdomadarum, & auditui verbi Dei, ac bonis illius temporis operibus impendit, iacturam faciat. Dum enim bonis operibus incumbit, qui necdum

III. ratio.

V. ratio.

Luc. 12.

Quo in errore versentur, qui rariùs quam par est, ad confessionem accedunt

peccato

VII. ratio.

Sui notitiam qui melius assequantur.

VIII. ratio.

IX. ratio, ac postrema.

In eos, qui à frequentiori Sacramentorum vsu ceteros auocare student.

peccato purificatus est, fructum meriti, ac veræ satisfactionis apud Deum amittit. Istiq; agunt præpostere, dum manus lauant à cibo, quas ante illum debebant abluere; aut dū vineam ipso vindemiæ tempore putant, cū tamen antea putanda esset. Septimò, cū criminum cōfessio speculum quoddam sit, in quo potest homo faciem animæ suæ interiorem aspicere, profecto crebriori confitendi studio maiorem sui ipsius notitiam consequitur, quemadmodum ille, qui frequentius in speculo intuetur vultum suum, perspicacior rem, ac firmiorem apprehendit cognitionem. Proinde illud decantatum Apollinis oraculum: Γνωθὶ σεαυτὸν, Nosce te ipsum, nulli magis assequuntur, quàm qui studium confessionis exercent. Octauo, confert & ad maiorem de virtutibus, & vitijs perceptionem, quam de singulis à diligenti, & perito Sacerdote in dies accipit: impetratq; ab eo, quem in patrem spiritualem accepit, precatores, intercessoresq; apud Deū. Quo beneficio ille caret, qui non nisi semel, aut raro in anno ad occurrentē sibi quemcunq; & ignotum Sacerdotem suam exonerat conscientiam: quia non ita conciliatur amor, voluntasq; suffragadi ad ignotum quemlibet sibi pœnitentem, atque ad eum, quē à multo tempore notum habet, & comperit. Ad extremum, nulla virorū, aut mulierum probè instituta religio annua confessione cōtenta est, sua quæq; mandata habet crebrius confitendi, ac communicandi: quod animaduertent boni illi Patres religionum institutores, nihil esse acrius, efficaciusq; siue ad viria declināda, siue ad progressus in virtutibus faciendos, quàm hanc ipsam Sacramentorum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ seriam, ac diligentem frequentationem. Quare ridendi prorsus sunt, aut potius cōmiserationis affectu suscipiendi, qui assiduò accedentibus ad Sacramenta, aut scrupulos ingerunt, aut ab accessu deniore impediunt, aut retardant: nam plerūque videas eos, qui Sacramentis raro, aut semel tantum in anno vtuntur, opera dæmonis inimicitias gerere cum ijs, qui ea frequentāt, ne aut vitæ san-

ctioris illorum splendore obruantur, aut ne se minori in pretio haberi existimare valeant. Sunt quoq; Sacerdotes, qui ministrandi Sacramenta laborem detrectantes, sectas, simulatesq; inter crebrius, aut rariùs confitentes, aut nutriunt, aut fouent: qui quā grauius Deum offendant, & quam perniciosè in hominibus Spiritum Dei extinguant, nemo est tam rudis atq; imperitus, qui non videat. Hortādi mihi quoq; sunt hoc loco fideles omnes, in quorū manus libri nostri inciderint, vt generalem quandoq; cōfessionem amplectātur. Voco autem generalem confessionem, non eam tantum, quam præmittimus in Missæ sacrificio, sed eam, qua quisq; totius vitæ suæ rationem, omniaq; peccata, præsertim grauiā, atque mortifera à tempore quo vsus rationis accessit, committere voluit, quoad memoria suppeditauerit, apud Sacerdotem exponit, atq; enarrat. Porro hanc confitendi rationem etsi minimè ad salutem necessariā, aut ab Ecclesia præceptam, commendabilem reddunt commoda, atq; emolumenta quæ illā consequuntur amplissima. Nam in primis nemo dubitauerit, de iisdē omnino peccatis salubriter absolutionem accipi posse, siue ab eodem, siue à diuersis Sacerdotibus pronuntiatam. Cum igitur absolutio beneficium diuinæ gratiæ secum adferat, quò crebrius illius simus participes, eò maiorem diuinæ gratiæ portionem consequimur. Deinde etsi satis sit ad salutem ea tantum exponere Sacerdoti, quæ ab vltima confessione facta perpetravimus: fructuosum tamen est cuncta simpliciter perconfere, quæ memoriæ occurrunt: & ita si fortè in antea actis confessionibus nostris aliquid, aut per ignorantiam, aut per obliuionem, aut per malitiam omissum fuit, eiusmodi defectus per generalem confessionem suppleatur: qui maximus est fructus, cum adolescentibus præ timore, & pudore nonnulla, quæ necessario erant dicenda, suppressimere consueuerint. Adde, qd temporis progressu homines maiori Dei lumine præditi multa videant adiungenda esse illis, quorum olim nō satis

Aduersus Sacerdotes, qui cum ipsi confitendi, ac cōmunicandi laborem effugiant, inter eos qui sæpiùs rariùsve confitentur, distingas serūt.

Fidelibus interdum in anno generaliter confiteri, salutare consilium est.

Hæc generaliter confitendi ratio quātas præstat utilitates.

I. commodū.

II. commodum.

plenam

III. commo-
dum.

Esa. 38.

III I. commo-
dum.

V. commo-
dum, seu incita-
mentum.

Assiduum cō-
fiteōdū studiū
quā colē-
rit B. Francis-
cus.

Ignatius à
Loiola, Socie-
tatis Iesu pri-
marius insti-
tutor, & au-
tor, qua vna
ratione maxi-
me socios si-
bi compara-
uerit, atque
asciuerit, ad
obsequium
Dei.

plenam confessionem fecerunt. His accedit, quod homines interdum particularibus confessionibus non tam magnum detestationis odium in peccata concipiunt, quantum vbi omnia vitæ suæ crimina ante oculos posita cernunt: nam & maiori illa odio, atque copiosioribus lacrymis prosequuntur, ac sibi ipsis succensent grauius, fortiusque sanctioris vitæ propositum induunt, ac denique maiora satisfationis remedia, vt illa valeant diluere, amplectuntur, vt possint dicere cum Ezechia Rege: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Quarto, plerunq; agnitis totius vitæ præteritæ delictis, pœnitentes arctiorem aliquam vitæ rationem Domino inspirante, in aliqua probata religione, siue in eremo, siue in pauperum, & infirmorum Xenodochio suscipiunt, vt ibi vitæ antea agant pœnitentiam, aut proximo propter Christum seruitutem aliquam spiritualem, aut temporalem impendant. Quinto, hæc ad generalem confessionem tanquam salutiferam, magnisque commoditatibus refertam cohortantur Doctores, nonnullaque recte institutæ religiones ab ijs, qui eas profiteri deliberant, illam exigunt: quod profectò minimè facerent, nisi intelligerent, quantum boni in ea præstanda delitescat. Certè si memoria me non fallit, B. Franciscus pluries in anno generaliter confiteri solitus erat, quotidie verò de leuioribus delictis ad confessionem accedebat non semel: cuius exemplum imitatos esse quosdam religiosos, & graues viros, non me fugit. Illud tamen hoc loco aperte proferam; felicis recordationis patrem nostrum Ignatium à Loiola, primum nostræ Societatis institutorem, eximia sanctitate virum, insignique prudentia ornatum; nulla re magis socios in confortium suum sibi asciuisse, eosque à mundi fluctibus, quibus iactabantur, in tranquillum suæ religionis portum euocasse, quàm crebra ista, atque assidua Sacramentorum susceptione, pijsque quibusdam, ac sanctæ vitæ spiri-

talibus exercitijs ad confessionem generalem, ac meditandæ vitæ Christi rationem, precationisque studium accommodatis. Hoc crebro confitendi, atque Eucharistiæ communicandi instituto, generalesque, interdum instituedi confessiones, & ipse est usus, & suo exemplo, ac verbo omnibus suis alumnis, ac filijs edixit, atque commendauit. Quod dum sui re ipsa præstare conantur, in hanc magnitudinē, quanta nunc est, ex minimis initijs Deo fauente euasit. Neque alijs fortioribus armis, aut præsidijs potioribus Societas Iesu fructum aliquem spiritualem, vbicunque illa existat, apud proximos edit, quàm diligenti hac Sacramento-rum vsu persuasione, atque hortatu: suntque, si verū fateri volumus, omnia nostræ ferè Societatis bona, quæ in se ipsa, & in alijs profert, fructus illorum seminum, quos vir ille sanctissimus, ac religiosissimus seminauit. Dei siquidem Spiritus, qui illum huius Sodalitatis institutorem, ac veluti plantatorem in Ecclesiam misit, ac destinauit, præuidebat, insurgentibus Lutheri, & Caluini hæresibus nullū remedium magis opportunum, ac præsens ad extinguendum illud incendiū adferri posse, quàm hæc ipsam crebræ confessionis, & communionis frequentationem; quod illorum hæreses, quæ in evertendis hisce duobus Sacramentis magna ex parte nituntur, conuellerentur funditus, atque labefactarentur. Benedictus Deus, qui pro sua admirabili sapientia nouit opportunos, & commodos operarios pro temporis ratione mittere in vineam suam, quo Ecclesiam à vitijs expurgarent, ab hæresibus propugnarent, & ad sancta Christi mandata opere explenda, verbo, vitæque, exemplo cohortarentur: quæ omnia vni potissimum Iesu Christo Dei Filio, ac mundi redemptori sunt accepta ferenda, cui cum Patre, & Spiritu sancto laudes concinendæ sunt immortales, omnis gloria defendenda, honor reddendus. Amen.

Societas Iesu si quid vel in se ipsa, vel in proximis proficit, id totum assiduo cōfiteōdū, & communicandū studio acceptum fert.

TRACTATUS XXII.

In quo de ratione salubri, & cum fructu instituendi Confessionem differitur.

P

ostquā præcedenti tractatu vtilem, atque omnifariam frugiferam esse confessionem ostendimus, elaborandum est, vt illa integrè, ac perfecto modo, quantum humana fert fragilitas, faciamus: nec enim satis est bonū, & iustū opus edere, nisi iuste, & rectè faciamus, iuxta illud: *iuste quod iustum est, persequeris*, & Dñs in Euangelio: *Attēdite ne in stitiā vestrā faciatis corā hominibus, vt videamini ab eis.* Duplicem autē modū attingemus, quo rectè confessio fieri queat: Alterū in verbis illis Davidis præscriptum: *Dixi, Cōfitebor aduersum me iniustitiam meā Dño: & tu remisisti impietate peccati mei*; alterum verò ex ratione intellectus, volūtatis, linguæ, atque corporis desumptū: atque in vtrōque certas cōditiones, ac leges tenēdas in cōfessione præscribemus. Quæ in re voluimus, vt quæadmodum plures rectè, ac cū fructu cōmunicandi formulas tradidimus, ita plures cōfiteōdū regulas (quæ tamē omnes ad idē tendat, pponeremus, vt quisque, qua velit, p suo arbitrio vti possit. In verbis igitur Davidis, septē, aut octo cōditiones totidē penè verbis respōdētes, ac in illis inclusas referabimus. Prima igitur cōditio est, vt sit præmeditata: id em significat primū verbū, *Dixi*, id est, pposui, siue deliberaui, vt p̄dignus ille, de quo ait Lucas: *In se autē reuersus, dixit: Quāti mercenarij in domo patris mei abūdāt panibus; ego autē hic fame pereō: Surgē, & ibo ad patrem meū, & dicam ei, Pater, peccaui in calū, & coram te, &c.* Vides propositū conceptum pronūtiandi peccatū, & accusandi corā patre suo? Oratores cū ad calcem perueniunt orationis, vtuntur hoc verbo, *Dixi*, quæ scilicet præmeditatus accessi ad dicēdū. Nam si Principē allocu-

Deuter. 16.
Matth. 6.

Confessionis
ineundæ ra-
tio duplex.
Psal. 31.

I. modus.

Lib. 9. tra-
ct. 41.

Ex verbis Da-
uidis illi: Di-
xi, Cōfitebor
aduersum me
iniustitiam
meam Dño,
cōfiteōdū cō-
ditiones se-
ptem elictun-
tur.
Prima condi-
tio.

Luc. 15.

turus, serio prius cogitas apud te quid, & quomodo, & quibus verbis orationē tuā pponas, quanto magis rationi est cōsonum, vt seriam, ac diligentem operā ponas in re tanti momētī? Sapientia siquidē de se scripsit: *Ego sapientia habito in cōsilio, & eruditus inter sum cogitationibus.* Quis enim mercator rationē dati, & accepti redditurus, nō prius apud se cogitat quid acceperit à dño suo, aut quantum cōpendij, dispendijve fecerit, cauteque agit, ne in reddēda ratione fallatur? Hæc igitur præmeditatio includit secū seriam malè factorū omnium cogitationē, ac eorū detestationē, & odiū. Secunda cōditio in verbo illo includitur, *Cōfitebor*; id est, ore simul, & corde fatebor, neque os, vt hypocrite faciūt, dissetiet à corde, nō fingēdo, aut dissimulando, aut pmittēdo quā minimè cogitat emendationē: qualis fuit illa Pharaonis, qui simulata mēte dicebat: *Peccaui etiam nunc: Dñs iustus, & ego, & populus meus impij*. Deinde, cōfitebor, cū sit primæ personæ, vt intelligat pœnitens, quod ipse seipsum debet prodere, neque hūc laborem Sacerdoti exhibere, vt mille artibus, ac studijs exculpat à te peccatum, & peccatorū numerū, & veluti forcepe quadā quod latet in animo vitium extrahat, vt videatur confessio tua nō spontanea, & volūtaria, verum extorta, ac coacta, qualis solet esse latronū, ac maleficorū hominū, quorū per quæstiones cōfessio elicitur; qualis fuit illa Achā in lib. Iosue. Cogitur interdū Sacerdos, vt in labyrinthū cordis tui sinuosi sine errore ingredi possit ad interficiēdū peccati Minotaurū, longius filū ducere, quā Theseus olim idiguerit, quod se ab ea extricaret. Præterea cōfiteri cū nihil sit aliud, quàm aperte, & clarè fateri, fugiat pœnitens

Duplex ex-
plum.

Prov. 8.

II. cōditio.

Exo. 9.

Iosu. 7.

Egregia similitudo.

Cōfiteri pro-
priè quid sit.

omnia

omnia verborū inuolucra, & integu-
mēta: nihil disimulet eorū, quæ no-
uit: & ubi res est certa, nō dicat, For-
tā feci: & ubi cōstat de certo numero,
minimē dicat, Interdū feci. Vocē de-
missam studiosē nō affectet, ita vt à Sa-
cerdote aut minimē, aut vix percipia-
tur: quia hoc est linire parietē, quē de-
beremus fodere. cū Ezechielē, cū dixit
Exech. 8. Dñs, *Fode parietē, & inuenies thesaurū.*
Ita autē studeat claritati, vt meminerit
honestatis: ita breuitati incūbat, vt ne
quaquā obscurus fiat: ita amplectatur
verecūdiā, vt à debita peccati expres-
sione nō impediatur. Tertia cōditio,
in verbo illo, *Auersum me*, delitescit.
Significat autē cōfessionem sui ipsius
fore accusatoriā debere, ac criminis
detestatricē sui: nā propterea reus, &
accusator, ac testis in vnā personā in-
currunt, vt qui deliquit, pro ratione
culpæ illā aggrauet. Nā quō magis da-
mnamus nos ipsos, eō plus Deus nos
defendit, ac pro excusatis habet. Hac
accusatione aduersū se vsus est Publi-
canus, & filius iunior ē lōginqua re-
gione rediēs; & vt ait Salomon, Iustus
prior est accusator sui. Idem fecit Da-
uid, vt hoc verbo indicauit, Iobq; ille
patiētissimus, qui aiebat: Ego nō par-
cā ori meo, loquar in tribulatione spi-
ritus mei; cōfabulabor cū amaritudine
animæ meæ. Verū mirabilis est filiorū
Adæ deprauata natura, & ad quærēdas
excusationes ingeniosa. Quā probē
agnouit Dauid, cum dixit: *Ne declines
cor meū in verba malitiæ, ad excusandas
excusationes in peccatis:* ac Iob: *Si absō-
di quasi homo peccatū meū, & celauit in
sinu meo iniquitatē meā:* & Ieremias: *Ne
mo quā bonū est loquitur, nullus est qui agat
penitentiā super peccato suo, dicēs, Quid
feci?* Neq; ergo iactāda sunt peccata
quasi benefacta, neq; prædicanda, vt il-
li, qui peccatū suū quasi Sodoma præ-
dicauerūt; neq; excusanda, aut immi-
nuenda, eorū culpā reiiciendo in alte-
rū, nimirū aut in Deū, quemadmodū
Adā fecit, cū inquit: *Mulier, quā dediisti
mibi sociā, dedit mihi de ligno, & come-
di:* quē imitantur qui temere dicunt:
Deus me tali tēperatura effinxit, vt ef-
sem ad iracundiam pronus, vel ad lu-
xuriam ppenſus, vel ad honores am-

biendos incitatus. Alij verò crimē suū
in stellas reiiciunt, vt interdū audeant
dicere, Saturnus me pigrū, ac intidū
fecit, furem, ac raptorem Mercurius,
Mars homicidam, Venus adulterū, Ju-
piter gloriæ, ac dignitatis appetentē;
Luna incōstātē; Sol cupidū vindictæ:
cūm tamen sapienter sit dictum:
Sapiens dominabitur astris.
Quādoquidē etſi illa inclinare queāt,
illis tamē occurrere possumus per li-
berū arbitriū, sed maxime per diuinæ
gratiæ subsidium. Sunt qui etiā prauā
societate incusent, per eam se afferen-
tes, cuiusmodi sunt qui ludis incum-
bunt, & fœminæ, quæ à viris, vel viri,
qui à fœminis in flagitium pelliciu-
tur, aut parentes, qui filiarum corpora
secreto prostituūt, aut qui ad hærefes
amplectendas declinant: tales enim vt
plurimū alienis fraudibus seducuntur.
Sunt rursus, qui carnis fragilitatē, vel
peccandi consuetudinem pro immi-
nuendo suo delicto adferant, dicētes,
Ita consueui facere, haud potest aliter
fieri: ignorantes turpitudinem suam,
eō magis exaggerate, ac ppter eā mi-
nus se dignos venia ostendere. Verū
isti dulciter veniunt admonendī
à Sacerdote, atq; erudiendi, carnis im-
becillitatem nobis imputandam, qui
eius motus cū potuerimus reprimere,
nostro vitio nō repressimus: habitūq;
peccandi, ac cōsuetudinem vitiosam,
ac periculosam existerē: & ad eam ex-
pugnandam quasi cōtra hostē capita-
lem vim nobis ipsis esse inferendā, vt
ita mali habitus destruantur. Sunt de-
niq; qui vbi cætera desint, bonum ani-
mum, ac propositum in peccando se
habuisse obtendant. Verū institue-
di sunt isti, atq; admonendi, non esse
facienda mala, vt veniant bona: quia
eorū qui sic loquuntur, iūsta est dāna-
tio, vt ait Apostolus. Accurrūt quoq;
alij ad eorū, qui peius faciunt, exēpla,
& auctoritates: Si ego, inquit, deliqui;
deteri? multo agūt tales religiosi viri,
aut Sacerdotes, aut pastores. Sed hoc
est aliorū potius, qua sua cōfiteri pec-
cata. Hi autē docēdi, vt relictis alijs, se
solos, ac suā volūtatē accusent graui-
ter, neq; cōfugiant ad inania ficus fo-
lia, quō suā tegant nuditatē, id est, ad

Planetarum proprietates quedam.

Astra in ho- mines quare nus possint.

Rom. 3.

Gen. 3.
III. condi-
tio bonæ cō-
fessionis.
Matth. 23.
V. conditio.
Gal. 6.
VI. condi-
tio.

vanas, mendacesq; verborum excusa-
tiones: quemadmodum primi nostri
parentes nō solū sine fructu, verū
magno suo cum detrimento fecerūt.
Quarta, in illo verbo, Iniustitiā, con-
tinetur conditio. Sit ergo cōfessio
tua de vitijs, non de virtutibus, nisi
interrogatus à Sacerdote aliquid lau-
dabile quod præstiteris in vita, cogaris
dicere: Medicinæ siquidem nō ad
bonos, verū ad malos expellendos
assumuntur humores. Neque rursus
quæuis leuiora delicta aperiēda sunt,
sed ea, quæ iniustitiæ exprimūtur no-
mine, id est, maiora, & grauiora pec-
cata. Sunt enim quidam, qui de mino-
ribus solliciti delictis, grauiora sup-
primunt silentio, aut parua longa o-
ratione explicant: at enormia, & fœ-
diora vix vnico expediunt verbo, qđ
sanē ad hypocrisis spectare videtur.
Cernere quippē licet multos illis nō
abſimiles, de quib; Christus dicebat:
*Ve vobis Scriba, & Pharisei hypocritæ,
qui decimatis mentam, & anethum, &
cyminū, & reliquistis quæ grauiora sunt
legis, iudicium, & misericordiam, & fi-
dem: hæc oportuit facere, & illa nō omit-
tere.* Possunt tamen post enumerata
lethalia scelera, adiungi venialia quæ
dicuntur delicta: imo debent etiā
adiungi, quando incertum nobis est
lethifera ne sint, an venialia. Quinta
in verbo, *Meam*, proditur conditio.
Debet siquidē cōfessio de proprijs,
nō alienis institui criminibus. Solet
q; dominus culpam in seruum trans-
ferre, ac contrā, atq; coniux accusare
maritum, demum religiosus præla-
tum. Quisq; dicat, quod ad se perti-
net. Imprudentiæ est eo loco de alijs
verba facere, nisi vbi opus est, ac tūc
quidem suppressis personis, quarum
opera, hortatuq; peccatum est. Vnus-
quisq; ait Apostolus, onus suum por-
tabit. Animaduertat quid quisque in
suæ cōfessionis principio dixerit:
Mea culpa, mea culpa, mea maxima
culpa: ter enim suam se culpam prote-
statur dicturum, neq; alterum, quā
seipsum accusaturum. Sexta cōfes-
sionis lex in verbo, *Domino*, compre-
henditur: debet enim cum reuerētia,
& humilitate, nō secus, ac si Dominus

Deus assisteret ipse, coram Sacerdo-
te cōfessionem facere eius vicario.
Propterea nihil illi, qui nouit cūcta,
celandum: dic cum rubore, omni ab-
iecta impudentia: noli extollere oculos
in faciem Sacerdotis, verū illorū
depressionē verecundiam prode
exemplo Publicani illius Euangelici,
qui non audebat præ pudore oculos
eleuare in cœlum, sed percutiebat pe-
ctus suam, dicens, *Deus propitius esto
mibi peccatori.* Alioquin cōfessio tua
non esset aliena ab illa Pharisæi dicē-
tis, *Deus gratias ago tibi, quia non sum
sicut ceteri hominum, raptores, iniusti,
adulteri; velut etiā hic publicanus.* Quē
imitantur proculdubio, qui rogati à
Sacerdote num aliquod perpetrarint
delictum, quasi iniuria graui essent af-
fecti, respondent, Absit: lōgē ego ab
alijs dissimilis existo, Pater noli tale
quicquam de me cogitare, qui virtu-
ti, ac bonis operibus incumbo. Hæc,
& similia verba non nihil superbiæ
spirant: istos expediret docere, vt hu-
milioribus vtantur verbis, ac pruden-
ter respondeant, dicentes, Pater, Dei
gratia in hoc peccatum non incidit:
nouī quod si Deus non supposuisset
manum suam, vtiq; hæc, & deteriora
peccassem. Hæc est ratio confitendi
Domino. Postremam regulā seruan-
dam in cōfessione indicat illud ver-
bum: *Et tu remisisti impietatem peccati
mei.* Debet etenim cum fiducia, ac
certa veniæ peccati spe, quantum ad
vim spectat Sacramenti, criminū fieri
pronuntiatio. Nemo ergo cogitet
cum Cain impio: *Maiores est iniquitas
mea, quā vt veniam merear:* Erigendi
oculi sunt in infinitā Dei misericor-
diam, & pretiosum sanguinem Chri-
sti, ac promissiones eius, vt ita cōfes-
sio nostra assequatur optatam veniā.
Neq; Iudam imitemur, qui postquam
illam edidit cōfessionem: *Peccaui,
tradens sanguinem iustum,* ad laqueum
quo se præfocaret, desperatione fra-
ctus occurrit. Et hætenus de ratione
confitendi in verbis descripta Dau-
dis nobis sit dictum.

Iam aliam viam speculatiuam ma-
gis, neque tamen minus vtilem ingre-
diamur. Vt igitur rectam, ac sanam

Luc. 18.

Ibidem.

VII. & po-
strema condi-
tio.

Gen. 4.

Matth. 27.

Alter modus confessionis instituendæ ex parte intellectus.

confessionis methodū confectemur, tria video esse seruanda in illis verbis ex parte intellectus, totidē ex parte voluntatis: tria alia ratione linguæ, ac totidem ratione operis. In intellectu igitur primum debet adesse fides, qua credamus, Deū in sanguine Christi pactum fecisse de remittendis omnibus peccatis confessis per absolutionem Sacerdotis. Notum est autē, atque exploratum, quod in omnibus non fictē accedētibz eiusmodi fides affulgeat: alioqui non esset cur ad Sacramentum accederent, nisi hoc viua fide apprehenderent. Hinc veteres Patres, atq; recētes, dum de pœnitentia ad fideles habent sermonem (infideles siquidem ad hoc Sacramentū non accedunt) non admodum de fide loquuntur, sed ad dolorem, ac detestationem adferendā peccati, sicut olim Propheta faciebant, maximē cohortātur: at Christus, eiusq; Apostoli de fide quidem raro, atq; increpando, de pœnitētia verō, & dilectione, ac pœceptorum custodia multa tradūt, quæ admodum Dominus, in sermone quē in cœna habuit ad discipulos suos indicauit. Ita Petrus Apostolorū Princeps ad Simonem Magum dixit: *Pœnitentiā itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortē remittatur tibi hac cogitatio cordis tui.* Et Paulus quoque scribens ad Corinthios, pœnitentiæ magis de peccatis, quàm fidei verbum inculcat: *Timeo, inquit, ne iterū cum venero, humiliet me Deus apud vos; & luceam multos ex vobis, qui antē peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.* Ioannes quoque in Apocalypsi frequenter hortatur ad pœnitentiam: *Habeo, inquit, aduersum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac.* Sic itaque Apostoli cum fidelibus in peccatum prolapsis agebant. At verō cum fides, ostium sit Christianæ religionis, tempusq; immineret tunc iaciendi eius fundamenta, sæpe vt infideles ad Christum pertraherent, multa de fide, & eius laudibus prædicabant, vt ita ad

credendum allicerent: at noui nostri seculi magistri tātum modō de ea semper, atq; vbiq;, & cum omni hominū gradu dæmone eos agente loquūtur. Quod eo faciunt consilio, primum, quia omnes hoc modo se sanctos publicanos in hypocrisi mutati nominis faciunt; cum potius superbi sint, aliorumq; accusatores, vt Pharisæus, vt ex Publicano peccata habeant, at ex Pharisæo superbo cæterorū contemptum, & accusationem. Verū hæretici blasphemant, dum hanc quā prædicant fidem, solam sufficere ad salutē existimant, eaq; non posse præstare Dei præcepta, & omnes æqualis esse sanctitatis inter se autumant. Sed mirum est, quod alios præ se ipsis despiciant: incredibile, quod arbor infructuosa irrideat fructiferam, & sterilis mulier fecundam: eodē prorsus modo Hæreticus Catholicū deridet. Habēt Hæretici fidē, vt ipsi aiūt, sed per quam suum Christum concipiūt, verum pariunt nūquam, cum fructus bonorum operum, quibus verus Christus in lucem editur, nunquam edant. At Catholici minimē contenti Christi conceptione, eum per virtutū officia proferre conantur. Deinde illud miseras animas hæretici, dum eas adstringunt ad credendum, promissiones Christi esse absolutas, tantumq; ad credentes pertinere. Sed vt illi conditionem fidei agnouerūt, ita Ecclesia fidei, & bonorum operū pacta ad promissiones illas accipiēdas, ex ipsis Scripturæ verbis deprehenderunt: Vt, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata:* & rursus, *Heredes quidem Dei; cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur:* aliōquā fidei ipsi manifestē subesser falsum. Tertio tradunt, nos adstringi ad nouos à se ipsis cōditos articulos credendos, cum tamen sacrosancta Generalium Cōciliorum autoritas nullius sit pōderis apud eos. Dices, Qui sunt hi articuli? Respondēo; Primus est, credere se esse prædestinatum. Ad quod si omnes arctarentur, iuxta eorū sententiam, maxima pars cogereetur ad credendū mēdaciū, vel lex Euāgelica ad prædestinatos spectaret tātū:

Hæretici nostri seculi fidem cur tantopere extollant, ac prædicent. Luc. 18.

Hæretici quæ fidē habeat.

Catholicorū fides qualis.

Matth. 19. Rom. 8.

Aduersus articulos hæreticorū quodā fidei quæ nominant.

Act. 8.

2. Cor. 12.

Apocal. 3.

Quare Apostoli de fide frequentem sermonē haberent.

reprobi

Luc. 18.

Matth. 25.

Suora. 7.

Infra. 22.

Eccli. 9.

1. Cor. 9.

Secundus articulus.

Prou. 16.

Tertius articulus à Luthe ro traditus.

Mart. 1.

Luc. 13.

Apoc. 3.

Eccli. 1.

1. Ioan. 3.

reprobi verō quia sine lege essēt, præuaricando Euangelica mandata, minimē peccarent. Stat ergo, credere aliquid, se in numero prædestinatorū esse, vt ostendit ille Pharisæus, & virgines stultæ, & prophetans in nomine Iesu, ac dæmonia eiciens, & ingressus ad conuiuium sine veste nuptiali, & tamen inter reprobos censerī. Nam tales sunt omnes nostri seculi hæretici, qui sibi regnum cœlorum minimē dubitant aperiendum. Fieri etiam potest, vt aliqui ad tēpus se reprobos existiment, aut propter tentationum molestiam, aut propter quosdam lapsus ex infirmitate cōtractos, aut quidem propter scrupulos, magnamque mentis bacillationē; qui tamen ex numero sunt electorū. Deniq; plures inuenire licet, qui de sua prædestinatione per totam vitam nec assentiant, nec dissentiant, vt faciunt omnes verē pij, qui salutis suæ negotium in Dei bonitatem iactantes, nihil de se ipsis cogitant, cū reuelationem peculiarem, aut nouum spiritū ad id agendum non habeant, cū nesciat homo, vtrū amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurū seruentur incerta. Ideo Paulus tantus Christi Apostolus se ipsum timebat, cum diceret: *Ne fortē cum alijs predicauerim, ipse reprobos efficiar.* Secundus articulus nouus est, quod homo certus esse debeat de presenti gratia Dei: quod si omnes crederēt, multi fallerētur, cū pleriq; iniusti se pro iustis habeāt, secundū illud: *Est via, qua videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortē.* Tertius, & credens se absolutū, verē est absolutus, etiāsi minimē sit cōtritus, aut nō serio, sed ioco absoluat Sacerdos, vt dixit Lutherus. In quam manifestē sententiā Scriptura, & Ecclesia militāt, cum Dñs dixerit: *Quoniam impletū est tēpus, & appropinquabit regnū Dei: pœnitēmini, & credite Euāgelio.* Audis, præter fidē requiri pœnitentiā de qua, *Nisi pœnitentiā habueritis, omnes similiter peribitis: Age pœnitentiā, & prima opera fac.* De timore testatur Salomon: *Qui sine timore est, non poterit iustificari:* de dilectione: *Qui non diligit, manet in morte:* de Sacramēto Ba-

ptismi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto: Pœnitentiæ: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Præter fidē ergo multa alia ad peccati remissionem necessaria sunt. Præterea fides falsa, id est, quæ nititur promissioni falsæ de danda iustitia fidei soli, minimē profectō absoluit, nisi tantum sit falsæ virtuti præmium propoficum apud Deum atque veræ, Adhæc quandoque credit quis se absolui, & tamen Sacerdos non absoluit, vt testatur Cyprianus. Multis rursus scrupulis agitati, cum absoluntur, non credūt se absolui, quemadmodum nonnulli, quorum preces exauditæ sunt apud Deum, nihil tamen existimant se impetrasse. Et hactenus de prima intellectus conditione sit dictum. Secunda dispositio sit intima peccatorum cognitio, quæ conscientie exploratiōnem cōsequitur: inter quæ mortifera primō sunt confitēda erimina, & venialia, de quibus dubitamus, grauius existant, an parua, venialiaq; omnia, ad quæ præsertim natura nostra propendimus: sed hæc ex consilio, vtiliter tamen, & non necessariō Sacerdoti detegimus. Iuuat autem hæc mentis exploratio, atq; discussio, nō quidē vt doceamus Deū, quemadmodum nec in peccandi studio, sed vt in eius reuerentiam, pro rei, quam tractamus, magnitudine, serio agamus: *Quoniam Spiritus sanctus disciplina effugiet stultum, & auferet se à cogitationibus, qua sunt sine intellectu, & corripitur à superueniente iniquitate.* Tertia conditio sit prudentia, quæ primum in deligendo docto, ac bono Sacerdote consistit. Nam si vel in leui corporis morbo non nisi præstantiorē quæris medicū, & in causa, vbi plerunq; de modicis fortunæ bonis cōtrouersia agitur, non nisi excellentiorē cōsulis aduocatū: quanto magis in cōscientiæ causa nō nisi idoneos, ac sapientes viros quætere debemus, ne plures facere videamur bona fortunæ caduca, aut carnis perituræ incolumitatē, quàm æternā animæ immortalis salutem. Hinc Origenes in Psalmum 37: ad quærendum Sapiētem, ac periturū animæ medicum adhortatur: multum

Ioan. 3. Infra: 20.

Fides falsa quoniam illa.

Cyprian. li. 4. epist. 2.

Secunda dispositio ad cōfessionē peccatorum.

Sap. 1.

Tertia conditio.

Orig. ho. 2. in Psal. 37. tom. 1.

Ezech. 13.

Qualis peccati confessio.

Psal. 50.

Eclli. 5.

Quæna stultitia verecundia, & quid pariat, eadem qualis sit.

Prima dispositio confessionis ex parte voluntatis.

Sap. 5.

enim refert, in cuius medici manus quisq; incidat. Etenim sunt quidam, qui mortificat animas, quæ viuere debebant: & viuificant eas, quæ morte erant dignæ. Sunt etiã qui viginti lucro infami intentos, viginti quinque, aut triginta expediunt vna hora, superficie tenus oves tondentes suas. Deinde adfit prudentia, vt quæ ad tantũ faciunt, id est, peccata, non autẽ opera bona recenscat. Nam vt scissio venæ ad putridum sanguinem, nõ autem ad bonum emittẽdum adhibetur, ita confessionis cuspidẽ, atq; contritionis vena oris inciditur, vt sanguis peccati, de quo Propheta: *Libera me de sanguinibus*, profluat. Tertio nõ deficit prudentia, quæ efficit ne cor sit in lingua, sed potius lingua sit in corde, de quo Salomon: *Lingua sapientis in corde eius; & cor stulti in lingua eius*. Stultus siquidem in lingua gestat cor suum ad proferendum detractoria, fucata, obscura, decurrata, humana prorsus, atque curiosa, & quæ ad rem minimẽ faciunt. Prodest etiam eiusmodi prudentia ad vitandam stultam verecundiam, quæ est tanquam frænum dæmonis retinens maturum partum peccati, non impediens à veneni vomitu. Est enim eiusmodi imprudens pudor, tãquam equus umbrosus, qui cum præcipitium non timeat, ad leuissimas contremiscit umbras foliorum, victosque delictorum hostes, contritioneq; extinctos in vitã reuocat.

Iam ex parte voluntatis prima dispositio sit intimus doloris, ac tristitię sensus, quo sine peccati remissio consistare haud potest. Hic autẽ imperfectus est, si tãtũ ex cõsideratione pœnarum, atque amore solũ proprio pficiscitur, vt in Iuda, Cain, & Esau, atque in dånatis existit, de quib; *Libet Sapientiæ: Pœnitentiã agentes, & præ angustia spiritus gementes*. Bonus rursus est, si ex fide, & timore iustitiæ Dei vel solo, vel etiã cum nostri amore coniuncto (quippe equidẽ nos ipsos iurẽ naturæ debemus diligere) peculiari Dei munere prodeat. Atque hic dolor etsi per se sit imperfectus, in Sacramento tamen coniunctus remissionem efficit peccatorum. At est

alius dolor ex gratia Dei, & charitate pfectus, atq; perfectus, qui contritio dicitur, atq; hic peccatũ valet per se ante Sacramentũ tollere: secũs prior, qui dicitur attritio. Quare rectẽ dictũ est à sacris Theologis, attritũ virtute Sacramenti posse fieri contritũ, quemadmodũ puer in virũ potest euadere, aut frigidus effici calidus: sed attritio nunquã potest fieri cõtritio, sicut nec pueritia virilis ætas, aut frigus calor effici potest. Repugnat siquidẽ, dolore simul esse imperfectũ, atq; perfectũ, quãuis minimẽ repugnet, eũ, qui imperfectẽ detestabatur peccatũ, accedente noua Dei gratia, & liberi arbitrii conatu, perfectũ de illo odiũ, & detestationẽ cõcipere. Porro hic dolor cum in volũtate rationali existat, nõ potest esse extremus, nec immoderatus, siquidẽ in hoc actu potissimũ situs est, vt serid quis nolit peccasse, vel velit non peccasse: at dolor, cum in in sensitiua parte existat, pati excessũ potest, ac nisi rationis imperio reprimatur, potest interdũ hominẽ ad interitũ perducere, vt quibusdã accidisse legimus. Quia spiritus tristis exiccat ossa: & Paulus ad Corinthios rationẽ vult haberi eius, qui pœnitentiã agebat, & rogat eos vt blandẽ, & cũ charitate cum eo agant, ne abundantiori trititia absorbeatur. Semper autem eiusmodi contritio & fuit, & est, & erit ad remissionem gratis consequẽdam, & æternã pœnam tollẽdam, atque temporariam imminuendam necessaria: impossibile est siquidem hominem nouam vitam inchoare, quin eum pœniteat veteris, neq; potest placere virtus, nisi prius vitium displiceat, sicut ille insinuauit, qui dixit:

Virtus est vitii fugere: & sapientiã prima stultitiã caruisse.

Neque plantari hortus bonis & fructiferis arbutis, nisi prius infructiferis, & noxijs eradicatis. Estque contritionis virtus tanquã gladius quidã penetrãs cor hominis, vt profluat sanguis peccati, ac dolore afficiens cor dæmonis, ac Dei cor mitigans, & ad remissionem inflectens; secundu illud: *Vulnerasti cor meum soror mea spõsa: impetratque à Deo dona, quibus*

Quomodo quis ex attritio fiat contritus, secundũ Theologos.

Prout. 17. 2. Cor. 2.

Horat. 1. epist. 1. sub initium.

Virtus contritionis cui rei similis sit, & eius effectus.

Cant. ad

se aptum

2. Tim. 2.

2. Tim. 2.

Jerem. 31.

Pœnitentiã cor dicatur conuersio.

Gratia præueniens cum attritione, & gratia subsequens cũ cõtritione, vt mollificatio cere ad sigilli impressionẽ, atq; extersio speculi ad formationẽ imaginis in eo, vt cultura terræ ad fructũ, vt vulnus ad interitum, vt deniq; calefactio ad combustionem.

Secunda dispositio.

Joan. 5.

Infra. 8.

Apoc. 21.

se aptũ reddat ad recipiendam veniã gratuitã Dei. Est siquidem magnũ peccati casus, quod è manu Dei in aculeum peccati in manu dæmonis existẽtẽ prolabitur peccator: vnde exire non datur, neose reparare valet, si eut necesse potuit creare; quemadmodũ nec lampas extincta accendi iterũ per se ipsã valet; neque post mortẽ animam in corpus suum introducere potest quisquam, id tamen in solã diuinã eadit potẽtiam. Potest quidẽ peccator Deo excitante, tanquã infirmus ex parte sanitatem, aut ad illã assequendam se disponere, non tamen pœnitebit, vt debet, nisi Dei adfit misericordia, cuius pœnitentiã donũ est; de qua Apostolus de quibusdam peccatoribus ait: *Ne quando Deus de illis pœnitentiã ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem; & Jeremias, Castigasti me, Domine, & eruditus sum; quasi iuenculus indomitus. Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiã; & postquã ostendisti mihi, percussisti faciem meam. Confusus sum, & erubui; quoniam sustinui opprobrium adolescentiã meã.* Cernis vt Propheta omnes fructus conuersioni Domini tribuat: Dicitur ergo pœnitentiã conuersio, quia peccator veritẽ dorsum Deo cœli, facie autem ad terrẽna; & inferna; dextra habet pro sinistris. externa p internis: at verõ eũ ad Deũ reuertitur, vultũ ad Deũ, cœlestiaq; cõuertit, dorsum verõ ad terrẽna, seculi bona dispicit, tẽnit externa omnia, præque Dei gratia vniuersas mudi prosperitates cõtenit. Differt autẽ gratiã præueniẽs cũ attritione, & gratiã subsequẽs cũ cõtritione, vt mollificatio cere ad sigilli impressionẽ, atq; extersio speculi ad formationẽ imaginis in eo, vt cultura terræ ad fructũ, vt vulnus ad interitum, vt deniq; calefactio ad combustionem.

Secunda dispositio annexa contritioni, firmum est ampliũ nõ peccandi propositum, vt languido ad piscinã, & adulterẽ dixit: *tã ampliũ nõ li peccare.* Et, *Ecce, inquit, noua facio omnia*: alioqui Dei misericordia in-

nis esset, & Christi passio inefficax redderetur, & gratiã. Quemadmodũ enim, qui intulit iniuriam, peteret veniã, si propositum eũ offendendi ampliũ nõ haberet? Et quando verẽ hic animus adest bonus, libenter quæ offeruntur remediã, acceptantur, vt frequentariõ Sacramentorum, statũ honesti dilectio, bonorum virorum societas: pœnitentiã siquidem sicut Ianus est biceps: facie vna respicit peccata præterita, contra quæ tendit cõtritio, altera respicit futura, nõ iterũ peccet, ne deterius sibi quid cõtingat, aut ne nouissima eius fiant peiora prioribus. Hinc Augustinus veterã pœnitentiã esse pronũtiauit, pœnitenda non admittẽte, & admissa deflere. Nec lege vllã tenetur Sacerdos à pœnitente exigere pmissio-nẽ, vbi nõ est proximi præiudiciũ, ne forte liget, quẽ debet absoluerẽ. Neq; rursus petendũ est Sacerdoti à pœnitente, an credat, quod sit in peccata relapsurus, an non: quia absolutio imponenda est nõ iuxta ea, quæ futura sunt, & possunt accedere, sed tãtũ iuxta præsentem animũ, & volũtatem firmam non peccandi, non iuxta eius opinionem, aut iudiciũ de futuris: quia cum nostrũ iudiciũ diuino debeat conformari, Deus verõ omnium temporum differentias notas habeat, ac perspectas, illeq; remittat propter bonam voluntatem præsentem, ita & nos dũ clauib; vtimur, animũ tãtũ præsentem spectare debemus. Quod si quis dicat se nõ satis dolere de peccato, velle tamen, ac desiderare iustũ concipere dolorẽ illud desiderũ pro legitimo, ac idoneo cõtritionis signo recipiendum est, vt etiã Deus recipit, illudq; fert sibi acceptũ, quãdo id quod possumus, præstamus: ita enim aiebat Propheta: *Cõcupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tẽpore.* Tertia voluntatis dispositio, spes est veniẽ, quẽ in eo, qui dolet, aut dolere desiderat de peccato, necessariõ requiritur. Extant autem multa eius in nobis concipiendẽ incitantia: tum misericordia Dei magna, quẽ de nihilo omnia condidit, & nobis minime petentibus Filium dedit, & quæ

Ampliũ nõ peccandi propositum quæ inuenit, atque confirmet.

Joan. 5.

Aug. lib. de Eccles. dogmat. c. 54. tom. 3.

Pœnitentiã quid, secundu Augustinũ.

Absolutio quatenus pœnitentiã cõferenda.

Psal. 118. Tertia dispositio.

Ad spem veniẽ de diuina clementiã concipiendã peccator quã tã habeat incitantia.

Joan. 3.

Secundū In-
citamentū.

Psalms. 144.

1. Ioan. 1.

2. Cor. 33.

Tertium In-
citamentū.

Quartum In-
citamentū.

indignorem misericordia sua p̄uenit: quanto magis nobis petentibus, & nostræ saluti cooperantibus misericordiam præstabit, quæ tanta præstitit, ne saluaret inuitus. Tum Dei veritas, & constantia in promissis: *Fidelis autem Dominus in omnibus verbis suis; & sanctus in omnibus operibus suis; & Dilectus: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra.* Quod si hæc tibi parum firma videntur promissa, audi cū quanta verborum emphasi per Prophetam tuam contendat excitare fiduciam: *Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, sed ut conuertatur impius à via sua, & viuat.* Accedit Dei immensa potestas, quæ hoc etsi magnum est, efficiet: quia fecit iam expensas in Christi sanguine, & ad id instituit mite; ac benignum confessionis tribunal: maioremq; Dei potestatem arguit, hostes suos humiliare, vt ipsi de se ipsis propter Deum sumat pœnas, quàm per alios aut hic, aut in gehenna punire. Adhæc Christi humanitas in cœlo interpellat pro nobis, & Angeli, atque beati omnes causam nostram apud Deum precibus agunt: adde etiam totam Ecclesiam militantem lacrymis, ac votis filios suos mortuos deplorantem, ad eosque à morte ad vitam reuocandos excitatem. Denique vel tyrannus humiliatum exaudiret, necdū benignissima illa diuinitatis natura, quæ tota est ad clementiam, & lenitatem erga nos exhibendam propensa. Præterea natura ipsa humana pretiosa est, & multa ei munera, magniq; momenti Deus credidit, & in illius gratiam sanguinem suum dispensauit: quæ peculiariter dilecta est à Deo, atq; possessa propter Verbi cū ea vnionem. Itē quæ à peccato Deo odioso, dæmoni verò grato grauissimè inficitur, atque inquinatur. Gaudet etiā Deus metere de peccato quod non seminauit, & pro sua sapientia ex spinis colligere vvas, & ex tribulis ficus. Denique iustitia Dei magis amat pœnitentię punishmentem, quàm illam gehennæ: quia hæc liberè per se sumpta Dei iustitiam adiuvat, seque ipsam emēdat, ac corrigit,

fitque pœnitens Dei aduocatus eius causam promouens, ac miles contra Dei hostes, hoc est, peccata pugnans, vt cordis Deo tradat possessionem: certè contra hunc militem nec seueretur tyrannus. Quod si iustitia Dei peccatis nostris armata, misericordiam Dei disponentem ad gratiam nō valuit impedire, quomodo inermis impedit. Porro ex parte oris, siue linguæ duo quoque debent adesse. Primum, potentia ad nudè, & simpliciter loquendum sine verecundia: secundum, veritas integra, vt nihil spontè falso, aut truncatè pronūtiat. Etenim non sanatur infirmitas, nisi omnes, ac principales eius causæ tollantur; & regnū nō efficitur pacificum, nisi omnes hostes penitus pellantur: nec domus munda est, nisi à cunctis sordibus expurgetur; nec vulneratus salutem assequi valet, nisi cuncta vulnera medico detegantur. Quid autem aliud sunt peccata, nisi animę vulnera, morbi, sordes, atq; hostes domestici? Certè olim omnes species lepræ Sacerdoti ostendebantur: iudex omnes causæ partes cognitæ, & cōprehensas habere debet, vt nouerit qua ratione reus sit soluendus, aut puniendus, sicut medicus omnes morbi rationes nosse debet: quia quod ignorat medicina non sanat. Adhæc indefinitè dicitur: *Quodcunque ligaueris, quodcunque solueris, & rursum: Quorum remisistis, & quorū retinueritis.* Solet autē indefinita p̄ vniuersali accipi, quemadmodum & illud: *Pasce oves meas,* nimirum vniuersas. Deus etiam pro sua sapientia aut omnia lethifera delicta, aut nullum remittit: cōfessor ergo debet omnia cognoscere, vt loco Dei absoluat. Quare stultum est planè, & non tantum hæreticū, quod Lutherus dogmatizauit, velle omnia cōfiteri, esse nihil velle relinquere diuinę misericordię ignoscēdū. Quod dictū argueat, Christū cōtra misericordiā suam instituisse confessionē: & Ecclesia, ac Patres illā omnium criminum exigentes confessionē, in misericordiā Dei peccassent, quemadmodū & ipse populus illā frequentando. Præterea nihil omnino cōfitens plus relinqueret

Duplex oris
satisfactio
necessaria.

Leuit. 13. &
seq.

Iudicis partes.

Matth. 16.
Ioan. 20.

Aduersus In-
sanū, & im-
pium dogma
Lutheri.

diuinæ

Alterum ei⁹
temerarium
refellitur
dilectum.

Ante Innocē-
tium Tertiu⁹
ter in anno
cōfiteri, atq;
cōmunicare
fideles cōsue-
uerant.

Criminaque
in confessio-
ne detegēda.

Venialia de-
licta quare
confitenda
sunt.

Obiectiuncula
quædam
dilaunt cō-
tra cōfessio-
nē delictorū
venialium.
Ioan. 20.

Psal. 18.

diuinæ indulgētiæ condonandū. Ad hæc confessio non iusti nihil apud Deum promeretur; illa verò iusti id non consequitur ex merito suo, quod ex vi Sacramēti confertur. Quare qui omnia confitetur, omnia diuinæ ignoscēda exponit clemētiæ: qui verò aliqua tantum pronūtiat, ac supprimit reliqua, nulla diuinæ clemētiæ remittenda proponit. Illud quoque ridiculū, & non tantum hæreticū; peccatorum confessionem, quam Ecclesia quotannis fieri præcipit, esse impossibilē: quia alioquin Dominus confessionem nequaquā instituisset, nec mandasset: cuius præcepti tempus tantum determinat atque præscribit Ecclesia. Boni etiā præcepto impossibili antea reclamasset: quoniam ante Innocentium Tertium ter cōmunicabant, ac ter confitebantur in Ecclesia fideles. Boni quoque, ac pij eam confitendi cōsuetudinem executioni mandāt: quia tantū mortifera occurrentia post mediocrē operam, ac diligētiā adhibitā debent confiteri, non omnia quæ intellectū, aut memoriæ succurrūt, vt sunt venialia delicta, vel primi motus. Quanquam liceat peccata venialia cōfiteri: tūm quia illa homines ligāt, quatenus eos à gloria impediūt; tūm quia Deo illa fatentur: ergo Sacerdoti eius Vicario queunt cōfiteri. Adhæc obstinatus in veniali haud soluitur: ergo qui talis non est, potest solui. Vtius præterea Ecclesiæ, & monachorū in Cœnobijs, magno cū fructu fieri docet oppositū. Contingit etiā plerūque dubium, an delictū veniale sit, an lethale, & an veniale ad mortiferum trahat, ac tunc necessariò confitendum est. Nec obstat, si quis dicat nō esse materiā cōfessionis: quandoquidem non sunt peccata retinēda, hoc est, mortifera; & tamen Dominus dixit: *Quorum remisistis, & quorum retinueritis.* Sed ibi Dñs de peccato generatim loquitur. Quod verò veniale nō retineatur, illi per accidēs est: & qui potest mai⁹ remittere, potest & minus. Nec rursus obstat verbū Prophetę: *Delicta quis intelligit ab occultis meis munda me;* quia hæc ratio etiam conuinceret nō posse nos de peccatis

habere contritionem. Et illud verbū, *Quis intelligit,* non simpliciter potestatem negat agnoscendi peccata, sed aut difficultatem, quæ diligentia expugnari potest adhibita, aut impotentiam, sed nudæ naturæ, ac Dei gratiā destitutæ: potest tamen etiā vnusquisque ad illam cōciliandā se disponere, ac protin⁹ cœlesti lumine illustratus, ac diuinis oculis, cernere poterit quæ antea non cernebat. Denique nemo Dei lege cogitur alia confiteri, quàm quæ memoriæ, aut intellectui post me diocrem ac iustam diligētiā positā succurrunt: quæ etiam in re prudens Sacerdos, ac diligens pœnitentem iuuare solet. Addunt quarto hæretici, nullas peccatorū circumstantias, quas homines otiosi excogitarunt, confitendas esse. Sed aduerte; circumstantias quasdam esse extra rem, alias alleuiantes, vel grauantes quidē, sed nō nouo peccato: talesque non sunt necessariò confitendæ, verū mutantes peccati speciem in alteram, quia contra peculiare præceptū militant, vt, adulterium, sacrilegium, vniuersaque in proximum damna necessaria existunt confessionis materia. Sicut enim exigitur enumeratio peccatorū, ita quoque horum confessio, sine quibus nō explicantur peccata. Deinde in vtriusque corripendis Scripturā, ac Deo confitendis, quæ circumstant, pensat. Nam de domo ait Apostolus: *Nūquid domos non habetis ad manducandū, & bibendū?* Et Christus ementes, & videntes eiecit de templo: ob solā loci sancti pollutionem: nam alioquū licitum erat vendere, & emere necessaria ad sacrificium. De tēpore autē Spiritus sanctus; *Odi, & proieci festiuitates vestras,* quod in eis perpetrata flagitia culpā auerent. Et in alio loco: *Si auerteris à Sabbato pedē tuū, facere voluntatem tuā in die sancto meo, & vocaueris Sabbatū delictatum, & sanctum Domini gloriosū, &c.* De numero inquit Manasses: *Peccāni super numerum arena maris, & Septies in die cadet iustus, & resurget, ac Petrus: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies? Dixit illi Iesus; Non dico tibi vsque septies; sed vsque ad septuagies septies.* De

Verbū illud
Propheta:
Delicta quis
intelligit?
quæ sensum
habeat.

Circūstantiæ
quæ peccato-
rum in Con-
fessione sunt
aperiendæ,
& quæ non.

1. Cor. 11.
Matth. 21.
Ioan. 2.

Amos. 5.

Esai. 58.

2. Paral. 28
Prouer. 24
Matth. 18.

Tom. II.

T 3 persona

Leuit. 4. persona ait: *Si sacerdos, qui unctus est, peccauerit, delinquere faciens populum, &c.* Et rursus, *Si peccauerit vir in viru, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo?* De modo, siue per ignorantiam, siue per malitiam dicitur in Leuitico: *Si quis peccauerit per ignorantiam, rursus, si quis scienter deliquerit, &c.* Dominus quoque, *Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt, & Petrus; Et nunc, fratres, scio, quia per ignorantiam fecistis, Et Paulus, Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* De fine quoque dicitur: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, Et Paulus, Quorum Deus venter est; & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Vides igitur ab Spiritu sancto haberi ratione eorum, que circumstant? Non sunt igitur otiosorum hominum inuenta. Quęcunq; igitur aut insigniter aggrauat, ex quorundam opinione, vel mutant speciem, ea omnia confitenda sunt. Præterea, vt superius diximus, pœnitentię iudicium quoddam est spirituale, & animę medicina: at medicus in consilium adhibet eas morbi circumstantias, quę ad ipsum subleuandum, & sanitatem recuperandam facere possent; alioquin medicus imprudẽter munere suo fungeretur. Ad hæc si iudicium est, natura rei ipsius hoc exigit, vt habeatur ratio rerum circumstantium, hoc est, & rei, & accusatoris, & testis, & tabellionis, quod ita obiecti criminis veritas, aut falsitas elucescat. Est ergo contra naturam iudicij negligere circumstantias. Quare merito in Doctrina, & Canonibus de Sacramento pœnitentię, sess. 14. Concilij Tridẽtini hi omnes errores anathemate sunt percussi. Tertia linguę dispositio, bonitas est fugiens fucos, & folia Adę, ac detractiones, & superflua omnia; & quod magis peccata menti Sacerdotis imprimuntur, eo magis à memoria iudicis æterni delentur, & à mente dæmonis accusatoris obliterantur. Postremo ex parte operis tria sunt adhibenda. Primum, sit externa ipsa corporis compositio, id est, genuflexio ad pedes Sacerdo-

tis: quę abiectione peccatoris, & imbecillitatem alligati, & euo mentis delicta significat, humilitateque, quę præ se ferre debet, vt peccatrix ad pedes Christi. Debet quoq; illum actum oculorum comitari demissio ob verecundiam, vt publicanus à longè stabat, non audes erigere oculos. Sacerdos verò sedet, vt iudex pro tribunali, preces fundit, & absoluit; quia vicarius Christi est sedentis in cœlo ad Patris dexterã, & quia aduocatus est noster, ac supremus iudex. Man^o quoque imponit quasi sanguinem Christi fundens super eum: nam hæc ceremonia antiquissima est, eiusque meminit Cyprianus in epistola ad Clerum, de quibusdam presbyteris, qui temerè pacem lapsis dederunt, Clemens libro. 11. constituit. Apostolicarum, Chrysost. hom. 85. in Ioan. Athanas. in 2. Apologetico. Secundum, satisfactio pro veteris vitę delictis à Sacerdote imposta, & à pœnitente, vt debet, acceptata. Nam accedere ad confessionem, est ire malè ligatũ, scilicet peccatorum funibus, quibus quisq; nondum absolutus constringitur: reuerti verò à confessione est, redire salubriter alligatum, nimirum ad satisfaciendum pro delictis. Et ita Sacerdos absoluendo ligat, æternasque pœnas in reatum pœnæ temporalis commutat: quæ de re fusiũ sequenti tractatu dicendum est. Tertium sit noua vita, quę confessionem, absolutionem, atque satisfactionem consequitur: vt quemadmodũ Iesus resurgens à mortuis, morti amplius nõ fuit obnoxio, ita & pœnitentes accepta remissione peccatorum, ambulent in nouitate vitę. Contendamus igitur renouari spiritu mentis nostrę, vt Apostolus admonet, & fructus edere spiritus, ac lucis, quod carnem macerantes, & tenebras vitiorum, ac dæmonum declinantes, ad æternam lucem perueniamus possidendam, quę Christus est Dominus noster, cuius, ac Patris simul, ac Spiritus sancti numen æternum, summęque colendum, ac venerandum omnibus seculis benedicere, atq; prædicare debemus, Amen.

Luc. 7.

Infra. 19.

Man^o impositio super pœnitentem, ceremonia vnde primũ cepit.
Cyprian. li. 1. epist. 14.
Clem. Rom. Chrysost. tom. 3.
Athanas. Accedere ad confessionem, indeq; accedere, quid.

Rom. 6.

Ephes. 4.

Ex parte operis in confessione tria requiruntur.

TRACTATUS XXIII.

De satisfactione, quam confessus, atque absolutus à Sacerdote impositam, acceptare debet, atque perficere.

QVONIAM Confessionis Euangelicę Sacramentum vt recte & cum fructu præstari valeat, quædam illam necessario antecedunt, vt contritio, ac peccatorum detestatio; quædam verò illam consequuntur, vt satisfactiones impositę indicant: & in harũ utramque partem nõ minus quam in Confessionem hæretici bellum intulerunt: commodum, atque opportunum esse duxi, veritatem dogmatum Ecclesiasticorum statuere, & obiecta hæreticorũ pro vitili nostra refellere. Primum igitur agem^o de satisfactione, circa quam quædam præmittenda sunt, quę impudentiam hæreticorum magis detegant, & statũ controuersię inter Catholicos, atq; Sectarios aperitiũ elucident, atque illustrent: nam nisi prius persequam euaserit quid illi sentiant, quidve in satisfactione denegent, frustra quis tela in eos conforserit. Primum igitur statuendum est, quædam imponi ab hæreticis Ecclesię Catholicę, ac Patribus orthodoxis, à quibus doctrina Ecclesiastica longè abhorruit. Primum est, per satisfactiones aliquid plus fieri, quàm legem Dei: ita enim Melancthon in locis communibus, cap. De satisfactione asseruit. Sed hæc mera calũnia est: quia secundum omnes satisfacere, pars est iustitię: facimus enim quod debemus, & satisfacientes debitum reddimus. Ex eo autẽ quod quis quod debet, præstat, non plus quàm legem Dei facit, quę iubet, vt quod debem^o, faciamus. Secundo imponunt nobis quod doceamus, per satisfactionem aboleri mortem æternam. Ita enim

Autor præfatus eodem capite scribit: *Fingunt mortem æternam nostram cõpensatione aboleri.* Verum hoc nunquam docuit Ecclesia: quia, sicut gratis remittitur culpa citrà vllam nostram satisfactionem, quam, etiam si vellemus, præstare non possemus; ita etiã æterna pœna, quę cum culpa est coniuncta, gratis aboletur, vt docent omnes Theologi. Tertio imponunt eodem loco; indoctos, facile transferre satisfactionem, etiam ad remissionem culpę. Verum indocti Catholici, atque simplices, aliud profecto non sentiunt, quã illud quod maiores eorum. Nec est curandum de eorum verbis; quę etiam ipsi non curant: nec propterea toti Ecclesię imponendum est, quod vnus, aut alter imperitus, nec satis catechizatus non recte sentiret. Nam Ecclesia pro culpis cunctis vnica tantum satisfactionem, & propitiationem Christi agnouit: *Ipse est, inquit Ioannes, propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etia pro totius mundi, & alibi: Quem proposuit Deus, propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius.* Ad hæc qui satisfacit, aut iustus est, & iustificatus, aut iniustus, & peccato inquinatus, Si iniustus sit, nullum opus hominis peccatoris, & inimici Dei efficere potest, quod placatum Deum reddat; Si autem iustus sit, iam omnino solutus est peccatis, quorũ pro culpis possit satisfacere. Proinde hæc doctrina, quę nobis imponitur, ignota Ecclesię fuit contrarium filios suos docenti. Quarto calumniatur, asserentes Christi satisfactionem redemisse culpas; nostras autem pœnas æternam mortem

Melancthon

III. calũnia, atque impostura.

1. Ioan. 3.

Rom. 3.

Quarta calũnia.

Melancthon

Hæreticorũ aduersus Catholicos circa satisfactionem calumnijs respondetur

Melancthon

II. Calumnia

redimere.

redimere. Ita enim dixit Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ: *Quid monstri, inquit, est, dicere quod Christus satisfaciat, redimat culpam, nostra pena redimat mortem æternam?* Sed, ut diximus, mera est impostura: quia simul cum culpa redimi nos à morte æterna per Christi satisfactionem, Ecclesia agnouit. Quinto criminantur, Christum pro originali tantum culpa, nos vero pro personalibus satis facere: quod libellus quidam inscriptus nomine Actorum Concilij Tridentini, & ab hæreticis conditus, Catholicis imponit; cum tamen Ecclesia non aliam agnoscat satisfactionem tam pro personalibus, quam pro originali, quam Christi sanguinem in cruce effusum. Alioqui Baptismus originale tantum expiaret peccatum, non reliqua propria voluntate commissa. Et tamen in Symbolo Ecclesia canit: Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum: ubi omnia peccata Sacramento illo extingui tradit. Sexto conuittantur; à nobis tradi, contritionem, confessionem, & satisfactionem mereri peccatorum expiationem, & vitam æternam. Ita enim Ioannes Brentius Homilia De Pœnitentia de his tribus edisserens loquitur: *Docuerunt quod merita horum operum expient peccata, & propitium reddant Deum, ac mereantur vitam æternam.* Sic ille. Verum hoc quoque affingi Catholicis, ex eo redditur liquidum: quia si contritio dolor est ante charitatis aduentum, peccatorum remissionem nequaquam promeretur: si post eius aduentum, non meretur remissionem, quæ iam est facta. Porro contritio illa informis vitam æternam haud meretur; ac si charitate sit ordinata, meretur quidem illam, sed ex gratia. Confessio vero charitate destituta, haud meretur remissionem: ac, quæ charitate vestita est, iam eam facta esse ponit, vitamque æternam ex gratia Dei promeretur, quæ informis digna non erat: satisfactio denique cum ponat remissionem iam factam, eam non promeretur; vitam tamen æternam, si, ut par est, in charitate fiat; acquirat. Hæc igitur sex, quæ nobis ab hæreticis imponuntur,

reicienda sunt à nobis, sicut ea semper Ecclesia reiecit. Secundo statuendum est, illis, qui cum hæreticis decertare volunt, non esse laborandum in illis probandis, quæ hæretici libenter concedunt in hac materia. Inter quæ primum est, post remissum peccatum infligi à Deo temporarias pœnas. Hoc enim Melanchthon ipse fatetur, atque alij hæretici, & quiuis non omnino sensus expers fateri cogitur. Nā baptizatos, ac proinde remissionem peccatorum consecutos, multis cernimus in hac vita afflictionibus ærumnisque premi: idè non satis est in illos agentem ostendere, quod remisso peccato adhuc remaneant pœnæ: quemadmodum paralyticus postquam illi dixit: *Fili, remittuntur tibi peccata tua*, paralyticus morbus in eo manebat: & sicut vsque ad horam mansit, ita non repugnabat permanere vsque ad mortem. Ad hæc claudi, cæci, & ægroti dum aqua sacri fontis tinguntur, ab eiusmodi morbis minimè liberantur: quoniam Deus Baptismum ad animi morbos, & non corporis propellendos instituit. Secundum ab hæreticis concessum in hac materia, est, hominem per absolutionem remissa culpa, satisfacere debere propter proximum quem forte offendit, atque propter Ecclesiæ disciplinam seruandam, ac ut in futurum caueat peccatum. Quare etsi isti admittant, Patres, & Scripturas, quæ tradunt ad hos fines consequendos instituta esse satisfactionem, nihil contra illos euinceretur. Nā ut de homicida, aut fure, aut alio malefico testantur propter pœnitentiam remitti eis culpam, & pœnam omnimodam à Deo, manere tamen obnoxios, aut suspensio, aut flagellationi, pro qualitate criminis ad satisfaciendum proximis, seu Republicæ, quam læsit: ita de pœnis, quæ à Sacerdote imponuntur, idem esse iudicium faciendum arbitrantur. Sicut ergo qui probaret, confessionem vtilè esse ad erudiendum, & ad eum consolandum, & ad Canonicas satisfactiones imponendas, ut olim fiebat, nihil contra hæreticos euinceret, quia illi libenter admittunt hæc omnia, negant tamen

Melanchtho

Matth 9.

Cuius rei gratia Baptismus fuerit institutus.

ordinariam

Quinta columna.

Sexta columna.

Ioannes Brentius hom. 3 de Pœnit.

Ioan. 20.

1. Ioan. 1.

Apo. 3.

Proverb. 3.

Hebr. 12.

Lutherani à Catholicis in doctrina satisfactionis: quid differat

Cyprian. li. 2. epist. 2.

Psal. 11.

Pœnitentiæ coniunctam esse satisfactionem necessariò debere, ratio ne culpa præteritè multis ostenditur.

ordinariam remissionem peccati consequendam, aut gratiam: quæ qui euerit ex Scripturis, quæ habet: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; &: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra;* ille haud dubiè Lutherani iugulauerit dogma: ita sanè in materia satisfactionis parum profecerit, qui satisfactiones ad ordinem politiam, siue ad satisfaciendum ijs quos lesimus, retulerit, quia hæc hæretici non negant.

Tertio igitur statuendum, controuersiam in hoc esse sitam, quod Catholici etsi asserant in Baptismo omnem pœnam simul cum culpa remitti, siue æternam, siue temporariam: ac in pœnitentia ex virtute Sacramenti, ac Dei pacto deleri quidem culpam, & æternam pœnam affirmant, ratione tamen culpæ commissæ remanere temporariæ pœnæ reatum, hic, vel in futuro seculo exoluentem, ut Deo ipsi satisfaciatur: non quidem iudici, & irato, quia id nequaquam posset, & quia expiata culpa, & pœna æterna, recessit ira Dei magna, sed Deo, & Patri seueriuscule ex charitate cum filio agenti: quæ licet amictus, castigat tamen, tum ut iustum se esse demonstraret, tum præcipue, ut ægritudini filij medeatur, qui si ita non castigaretur, in peccata iterum relaberetur facilius, ac patrem rursus offenderet. Differunt igitur Lutherani à Catholicis: Primo, quia illi nolunt admittere, debitum ad pœnam temporariam remanere, intuitu culpæ præteritæ: neque etiam per pœnæ illius solutionem satisfieri ipsi Deo: quæ duo subtrahens Lutherus à satisfaciendi virtute, fecit omnino contrarium quod olim Nouatianus. Nā ille subtraxit satisfactioni pœnitentiam, ut docet Cyprianus in epistola ad Antonianum: quemadmodum è contrario Lutherus pœnitentiæ satisfactionem ademit, ut videas quam verè dictum sit: *In circuitu impij ambulat.* In hoc igitur sensu negata satisfactio probari potest, & ab Scripturis, & à rationibus magni poderis, & à firma Patrum traditione. Nam ut in primis ab Adam exordiamur, constat, illum post cognitum se admissum peccatum, atque perceptam Dei ob-

iurgationem, Dominum illi ignouisse. Tum quia cor contritum, & humiliatum Deus non despicit. Nam, etsi ab initio præ metis turbatione, ac metu se excusaret, tandem acquieuit tamè, nec contra Dominum replicauit, sed passus est se indui pellicis tunicis, & deiici, etiam cum diuina irratione de paradiso. Tum etiam quia ut confirmat Traditio, asperam, & amarā diuturno tempore egit pœnitentiam. Ibi ergo tunc remissum fuit peccatum: maximè cum in libro Sapientiæ ita de ipsa sapientia scribarur: *Hæc, illum qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum solus esset, creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo.* Hoc etiam maximè habent aduersarij confiteri: tum quia statim ac quis credidit, dicunt illi remissionem contingere, tum quia dicunt, pœnitentiam constare ex terroribus, & fide Euangelij: in Adam vero præcesserunt terrores, quia audito Domino deambulante in paradiso ad auram post meridiem, timuit, eò quod nudus esset, & abscondit se ab eo. Propositum etiam fuit illi Euangelium cum illi dictum est: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum.* Hoc autem Euangelium apprehendit Adam, cum veracem Deum esset expertus, & quia patienti animo impolitam suscepit pœnitentiam: quare longè est probabile, tunc Adæ remissum fuisse delictum. Ex quo Tertullianus libro aduersus Marcionem scripsit: *Ideo, nec maledixit ipsum Adam, nec Eua, ut restitutionis candidatos, ut Confessione reuelatos. Cain verò & maledixit, & cupidum morte luere delictum, mori interim vetuit, ut præter admissum, etiã negationis eius oneratum.* Et Irenæus lib. aduersus hæreses Valentini & similibus scribit, Adam sibi fecisse perizonata ex folijs ficus, ut satisfactionem pro peccato insinuaret, cum esset alioqui alia folia quæ minus vexare possent. Et B. Chrysostomus Homilia quadam ad Populum Antiochenum ponderat, quod in signum amoris, & beneuolentiæ pro peccato non extinctæ eum ex nomine vocauerit, Adam, ubi es? ut eum iacentem

Primus locus ex Test. veteri. Genes. 3. Psal. 50.

Sapient. 10.

Genes. 3.

Tertull. li. 2. aduersus Marcionem, sub finem.

Catin cur à Deo maledictus, nō Adā & Eua.

Genes. 4. Iren. lib. 3. cap. 37.

Adā cõsolusse sibi folia ficus, quid significet secundum Irenæum

erigeret

Chryf. bo. 7. ad Popul. Antiochen. tom. 3. Adam cur a Deo fuerit vocatus ex nomine, teste Chryfoft.

et. 1. 1. 1.

Sapient. 10

Secundus locus.

Iob lethali- ter non pec- cavit, v. tra- dit Doctores

erigeret in confidentiam; & tamen illi iam remisso peccato dictum: Quia audisti vocem vxoris tuae, & comedisti de ligno, ex quo praeceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae. Hic liquide cernere licet temporariam poenam iniunctam fuisse intuitu culpae praeteritae, & non ad proximo satisfaciendum, quia non erat nisi Eua, quae potius ipsi Adae, quam offenderat, satisfacere debebat. Erat igitur illa poena temporaria ad satisfaciendum Deo ob culpam praeteritam remanentem, quantum ad culpam temporalem reatum. Neque firmum est dicere, culpam non fuisse remissam ipsi Adae, cum iniuncta est ipsa poena: non enim hoc verisimile diceretur, ut est dictum. Deinde efficiamus verum fuisse, adhuc tamen efficaciter deducitur, quod volumus: quia saltem ante mortem Adami de peccato poenituit, cum saluus sit, ut liber Sapientiae tradit, & Ecclesiae definitio contra haereticos illud negat docet. Demus igitur, quod post centum, aut ducentos annos conuersus fuerit ad Deum, & peccati veniam impetrauerit: tamen quia in illis verbis inflata est poena ratione peccati ad totam vitam, nam dicitur: Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae, sequitur quod id quod passus est ab eo tempore quo respuit, sit satisfactio usque ad mortem. Deinde idem probatur exemplo Iob, qui cap. vlt. ait: Insuper locutus sum, & quae ultra modum excedunt scientiam meam. Et infra: Idcirco ipse me reprehendo, & ago poenitentiam in fauilla, & cinere. Expende hic non solum dolorem, & reprehensionem internam, sed etiam exteriorem satisfactionem ratione praeteriti delicti assumptam. Cum autem Iob haec in gratia constitutus faceret, quia ibi a Domino praeter ceteris commendatur: superest ut illa poena non fuerit pro culpa suscepta lethifera, sed pro reatu poenae temporariae, quod est Deo satisfacere. Nec hic video quid dici possit: nisi quis obijciat, Iob lethali- ter non peccasse, ut tradunt Doctores, ac proinde non posse hic probari satis-

factionem post mortiferum admissum delictum. Sed etiam si id concedamus, adhuc haberem, pro culpa praeterita poenam assumptam. Si igitur illa venialis erat, & illa interna reprehensione dimissa, adhuc manebat reatus poenae temporalis satisfactione diluendus; quanto magis igitur post lethale remissum, remanebit ad poenae satisfactionem reatus? Nec potest dici quod Iob satisfecerit tribus amicis, qui suis verbis erant offensus: quoniam de praesenti ait: Ago poenitentiam: neque illi tunc aderant. Praeterea illi tres mittuntur a Deo ad Iob, quod ab eo impetrent, ut preces fundat pro eis, & per illum eos exaudiat. Et subditur: Dominus quoque conuersus est ad poenitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis. Videtur ergo, quod non pro se tantum, sed etiam pro alijs satisfecerit apud Deum. Adhaec Iob capite sexto ait: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior, in statera: quasi arena maris hac grauior appareret: vnde & verba mea dolore sunt plena. Ex quo habes, & flagellum poenae infligi pro peccato; & quod pro eo non solum satisfaciebat, sed supra quam meretur, luebat. Quae cum locuti non habeant in peccati culpa, intelligenda sunt de temporali criminis expiatione. Idem etiam Iob capite nono ait: Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. In quae verba egregie scribit Gregorius: Delinquenti ergo Dominus nequaquam parcat, quia delictum sine vlione non deserit. Aut enim hoc homo in se poenitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcat, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. Et tamen multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpa, quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda a culpa primi parentis absolui mar, sed tamen reatum eiusdem culpa diluere, absoluti quoque adhuc carnaliter obimur. Haec ille, pulchre exponens verba Iobis, & confirmans argumentum ex Adae desumptum. Tertio loco de Moyse forore scribitur Nu. 12

Greg. lib. 9 Moral. cap. 27. tom. 1.

2. Reg. 12.

Tertius loc?

quod

Exod. 15.

Michea. 6.

Clem. Rom. libr. 2. De doctrinis Ecclesiasticis cap. 19

quod ob peccatum murmuracionis fuerit lepra percussa. Et quia mulier illa in Scripturis impense commendatur: nam fuit quae inter mulieres cecinit Domino post transitum maris Rubri, ac cum fratribus ducatum tenuit populi illius, dicente Domino per Michaeam ad Israel: Eduxi te de terra Aegypti, & de domo seruentium liberaui te: & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam: erat etiam propheta: verisimile igitur redditur, quod post acerbam Domini reprehensionem, & lepra flagellum miraculo incussum, poenituerit, & si gratia amiserat murmurans, illam recuperauerit: adhuc tamen vult Dominus ut leprae plaga perseueret ad octo dies: Nam preces fundenti pro ea Moyse dixit Dominus: Si pater eius spuisset in facie illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Vbi propter iram Dei, qui culpa eius offensus erat, statuitur ut extra castra ad aliquot dies poenitentiam agat, & satisfaciat. Hunc locum Clemens Romanus lib. De doctrinis Ecclesiasticis ad satisfactionem probandam adducit, ut inferius producet. Rursus Numer. 14: oranti Moyse ut dimitteret peccatum populo quem delere volebat, respondit Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Vivo ego, & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quae feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obediunt voci meae, non videbunt terram, pro qua iuravi patribus eorum. Et infra: Dic ergo eis, Vivo ego, ait Dominus, & c. in solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Hic videtur peccatum remissum, & tamen propter murmuracionem & tentationem Dei, priuatur Terra sibi promissa ingressu, & usque ad mortem affliguntur in deserto. Ratione igitur peccati poena temporaria infligitur post culpam remissam. Verum hic locus difficultatem aliquam habet: non enim videtur, quomodo solum loquente Domino ad Moysem, tantae multitudi- ni absentem, & delictum non agnoscentem, nec de illo dolenti debeat reuera re-

mittere peccatum, cum nullus adultus sine peculiari poenitentia, & motione cordis iustificetur. Ideo verbum hoc, Dimisi iuxta verbum tuum, videretur alio modo esse exponendum: non quidem de dimissione culpae tunc facta, sed de non imputando eis eorum peccato ad hoc quod populus deleretur omnino: nam hoc Dominus Moyse interminatus fuerat promittens ducatum in gentem magnam: ac ne ita ille populus pleteretur a Domino, rogauit Moyses Deum, & obtinuit quod fieri poterat sine cordis illorum immutatione, & conuersione, quia fit per solam deputationem, ac Dei decretum. Quamquam fortassis id quod dicitur de praeterito, Dimisi iuxta verbum tuum, interpretationem de futuro recipere possit, hoc est, Statim dimittam. Et ideo misit Moysem ut eos reprehenderet, atque ad poenitentiam adduceret, & iustitiam quibus iustificati sunt (nam salui facti sunt multi ex ijs, qui perierunt in deserto teste Hieronymo) nihilominus poenam peccati remansit diluenda, & ita redit argumentum. Numer. quoque 20. Dominus locutus est ad Aaron, & Moysem, dicens: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducebitis hos populos in Terram, quam dabo eis. Profecto non est rationi consentaneum, hos tantae sanctitatis Patres mortiferam culpam commisisse, aut si commiserunt, cito conuersi sunt ad Dominum; qui tamen reueris temporalem poenam ob peccatum inflatam noluit indulgere. Ait enim Moyses in Deuteronomio: Precatus sum Dominum in illo tempore, dicens: Domine Deus tu capisti ostendere seruo tuo magnitudinem tuam, & c. Et infra: Transibam igitur, & videbo Terram hanc optimam trans Iordanem. Et subiungit: Iratus est Dominus mihi propter vos, nec exaudiuit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. Ideo Dauid in Psalmo 98. de illis loquens, ait: Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Et infra: Et vlscerens in omnes adinventiones eorum. Vbi vindicta propter peccata illorum sumpta

Hierony. in Nahum. c. 3 tom. 5.

Numer. 20

Deut. 3:

intel-

1. Petri 4. Quartus locus. intelligitur: quia etiam iustus vix saluatur. Quarto loco, habemus exemplum, & testimonia quedam Dauidis. Nam in primis 2. Reg. 12. postquam ad verba Nathan Prophetæ ille compunctus, dixisset: *Peccavi Domino: ac Propheta respondisset: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini: propter verbū hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* In hac historia habemus, post remissum peccatum residuum esse adhuc pœnam filij mortis. Nec obstat, quod dicat, *Quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini;* idēo inflictam illam pœnam propter faciendam proximo satisfactionem. Hic enim sensus esse non potest: tūm quia non erat satisfaciendum inimicis blasphemantibus nomen Domini; tūm quia per mortē huius pueri non satisfaciebat eis, ignorantibus illam pœnam inflictā ratione adulterij. Est igitur verus sēsus, morte pueri punitum esse, quia commisit peccatū etiam eum aliorū scandalo; ac proinde grauius erat peccatū. Deinde non obstat, quod dicunt, peccatum hīc pro pœna sumi peccati; ita vt transferre peccatum, sit, transferre pœnam, hoc est, mortē Dauidi infligendam, in filium. Et idēo dictū est: *Non morieris; quasi dicat, Tu moriturus eras; sed filius qui natus est tibi, morte morietur.* Verūm hoc et si admittatur, habemus tamen quod volumus. Nam postquam Dauid compunctus est, Dominus remisit illi peccatū, iuxta illud: *Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tunc remisisti impietatem peccati mei.* Cū igitur adhuc infligēda sibi esset mors secundum hanc opinionem, & mitigata sententiā translata sit pœna in filium; hoc autem satis est ad firmandū nostrum propositum. Non videtur etiam vera hęc opinio, quod mors fuisset Dauidi infligenda: quia in sententiā superiori, quam Nathan protulit contra Dauidem, nulla mentio est de morte, sed quod nō defuturus esset gladius de domo sua, & quod vxores essent ab Absalone vitandæ; quæ omnia vt essent in flagellum Dauidis,

oportebat eum viuere. Certē Gregorius, quem supra produximus, Eucherius in secundum librum Regum, & Augustinus libr. 2. de peccatorū meritis, & remissione cap. 34. atque alij hunc locum de satisfactione interpretantur. Deinde in eodem libro Regū, cap. 24. postquam Dauid de peccato numerationis populi pœnituit, Dño dixit; *Peccavi valde in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultē egi nimis.* Certē ad hanc fidē, & sui cognitione plenam preceptionem credibile est Deum pro sua misericordia illi ignouisse: adhuc tamen datur ei optio; vt ex tribus flagellis eligat quod vult. Ille verō triū dierum pestem elegit, quā ita afflicus est, vt mortē sibi infligi à Domino peteret, dicens: *Ego sum qui peccaui, & ego iniquē egi: isti qui ouēs sunt, quid fecerunt? Verratur: obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei: donec tandem obtulit sacrificia, & obtinuit sententiā mitigationem, quia eādē die qua coepit, dicitur cessasse plaga. Vides igitur remissā culpā manere pœnam, & illā humiliatione, & sacrificijs in fide factis posse abbreviari. Idem Dauid Psal. 50. *Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo mūda me.* Hic Dauid petit amplius lauari ab iniquitate, hoc est, a peccato mortifero: quod cū nō possit per partes remitti, quod attinet ad culpam, superest vt à pœna temporaria, quam ratione iniquitatis exoluere debebat, amplius absolui poscat. Quemadmodum cū ait: *Quoniam ego in flagella paratus sum; & dolor meus in conspectu meo semper: Quoniam iniquitatem meam annuntiabo; & cogitabo pro peccato meo: quis valeat negare tantæ peccati cognitioni, & detestationi remissionem fuisse collatam; & tamen adhuc secum cogitat pro peccato puniendo, quibusque sacrificijs, aut satisfactionibus sit expiandum. Quinto loco, si scruteris Salomonis dicta, aut Prophetarum, eandē inuenies veritatem astrui satisfactionis. Ecclesiasticus apertē loquitur: *De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum:***

Greg. loco dicto. Eucherius in 2. libr. Reg. cap. 12 Augustinus tom. 7.

Psal. 37.

Ibidem.

Quintus locus.

Eccli. 5.

at quomodo consultit, vt remisso peccato non sit sine metu, nisi quia post remissionem superest satisfactio; quæ neglecta hominē reū facit. Et cap. 21. rursus ait: *Fili, peccasti: non adijcias iterum, sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.* Quia ergo homo sine gratia addit peccatū peccato, est ait; *Ne adijcias iterum; gratiā ponit in reo; & tamē adhuc vult cōfari vt remittatur;* quod præterquam ad pœnā factū non contingit. Salomō Prou. 16. *Misericordia & veritate redimitur iniquitas:* hūc est; operib⁹ misericordiæ ad proximū, quæ Deo sunt debita, remittitur pœna iniquitatis debita. Rursū inquit: *Vniuersa delicta operit charitas.* Vbi charitas, non rāpsū habitū significat, quā ipsa charitatis opera, quæ quoniā ponit remissā culpā, profectō supplicia peccatis debita operit. Simile est hoc sententiæ Danielis, dicentis ad Nabuchodonosor; *Rex, cōsiliū meū placeat tibi, & peccata tua elemosynis redime; &c. forsitan ignoscat Deus delictis tuis.* Expēde, Prophetā vtī voce redēptionis. Cōstat autē, quod culpa per opera gratiæ præcedētia non potest redimi: superest vt de pœnis, quæ etiā remisso debentur delictō, intelligatur. Cuius finis est sententiā Tobij dicētis: *Elemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata; & facit inuenire misericordiam, & vitam aternā.* At verō quoniā neq; Catholicus, neq; heretic⁹ admitteret, per elemosynas purgari, ac extinguere scelerū pœnas nondū remissas, necessariō de pœnis ac supplicijs, quæ peccatis irrogantur, intelligitur. Sexto loco perpēde verba martyris Machabæi, qui sextū locū inter alios tenet: ita enīc inquit ad tyrannū: *Noli frustra errare: nos enim propter nosmetipsos hoc patimur, peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis. Tu autē ne existimes tibi impune futurū, quod contra Deum pugnare tentaueris.* Ecce glōriofum martyrē, qui proculdubio in charitate erat, sicut & fratres sui, & de se, & de alijs testatur; quod pro se, & propter peccata sua hoc patiebantur. Superest igitur post peccata remissa temporale flagellum, ac supplicium: & quia martyr nullo im-

Proph. 16.

Proph. 10.

Daniel. 4.

Tobia 12.

Sextus locus

2. Mach. 7.

pedimento exolat ad cœleste regnum, vel tunc saltem in sinum Abrahæ, per martyrij supplicia fide, & patienti animo tolerata plenē satisfaciebat. Et ex Veteris Instrumētī libris hos locos excussisse sit satis. Ex Nouo verō primam occurrunt verba Ioannis Baptistæ, quibus peccatores ad edendos fructus pœnitentiæ hortabatur, dicēs: *Fugite ergo fructum dignum pœnitentiæ.* Hic autem fructus, vt apertē testatur Cyprianus, Basilus, Chrysost. & alij qui infra pducētū, nō sunt opera bona; quæ etiā iustus, vel recēs baptizatus edere debet, sed opera duriora, quæ in viadictā peccati præteriti etiā remissi sunt: talia enim opera à pœnitentiā prodeunt. Et fructus merito dīcuntur pœnitentiæ; ad differentiam eorum, quæ sunt fructus innocentia, vel spiritus, vel iustitiæ, vel lucis: his enim titulis eiusmodi opera in Scripturis insigniuntur. Porro quod Ioannes in illis verbis cohortetur ad operum externorum satisfactionē, ex eo constat, quia fructus quid externum est, & in cognitionem facili cadit: vnde Dñs; *A fructibus, inquit, eorū, cognoscetis eos;* quod postquā cohortatus esset ad respiciētiā, dicens: *Pœnitentiā agite; appropinquauit enim regnum colorum;* statim subdit: *Facite ergo fructū dignū pœnitentiæ.* Explicansq; quales essent fructus eiusmodi, alius Euāgelista subdit, dicens: *Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat:* quæ sunt elemosynæ, quæ cū in gratia facere hortaretur, ad satisfactionē spectabat. Adde etiā, quod baptizati à Ioanne, si non ex vi sacramētī, saltē ex dispositione, ac fide suscipiētiū à peccato purificabantur; & tamē baptizati veniebāt ad Ioannē cōfiteētes peccata sua, vt pro qualitate peccatorum, pœnitentiæ satisfactio iniungeretur eis: idēo dicebat: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Ad idē etiam exhortabatur Paulus, cum diceret: *Hic qui sunt Damasci &c. annuntiabam vt pœnitentiā agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.* Qui locus similiter atque prior ponderandus est, & intelligendus. Hoc idē confirmatur ex verbis Pauli ad

Ex nouo Testamento locus primus.

Quos fruct⁹ pœnitentiæ dignos Dñs præcurior caligat.

Matth. 7.

Luca 3.

Matth. 3.

Actor. 26.

Secundus locus.

Romanos, Corinthios, Coloffenses, & Hebræos. Ad Romanos quidem cap. sexto ad iam conuersos, & liberatos à peccato inquit: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati, ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem. Vbi intuitu obsequij iniquitatis, vult vt membra seruiant iustitiæ, non vt eam acquirant, quam iam habebant (nam ad Sanctos vocatos scribit) sed in sanctificatione, hoc est, in puritatem ac mundiciam: quæ tunc etiam est, cum homo à debito. pœnæ temporalis fit mundus. Etsi autem Apostolus tantum, aut præcipue spectet ad peccata ante Baptismum perpetrata, quæ satisfactione minimè egebant, quod delectantur Baptismo; tamen & Theoph. & Druthmarus in Matthæum hæc docet referenda ad generalem pro peccatis satisfactionem. Nam fieri poterat, vt post Baptismum nonnulli illorum deliquissent. Quod si hæc exigebat de peccatis ante Baptismum; quanto magis de peccatis post Baptismum patrat. In epistola ad Corinthios primum ait de quodam: *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quia hic, de quo loquitur Paulus, saluator, proculdubio in gratia erat; & tamen adhuc indiget igne: qui certe temporalis est tribulatio quandoque in hoc seculo, quandoque in futuro nos opprimens, vt luam reatum peccati, nisi nos ipsi satisfaciendo proueniamus, quemadmodum ipse Paulus alibi docet. Certè de se ita statuit: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar.* At hæc castigatio etsi præseruet à peccato futuro, erat tamen etiam in Paulo leuiorum, ac quotidianorum delictorum punitio: pro quibus si satisfaciendū est, quāto magis pro grauioribus, atque lethiferis? Subdit paulo post: *Quod si nosmet ipsos diiudicemus; non utique iudicamur. Dum iudicamur autem; à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Tunc autem nos iudicamus, cum peccata nostra punimus: quem-

admodum docent Origenes, & Augustinus libro de pœnitentiæ medicina, & Maximus in secūda Ceturia: *Omne, inquit, peccatum committitur propter aliquam voluptatem; quæ extinguitur dura quapiam corporali exercitacione, aut dolore voluntario per pœnitentiam, aut æconomicè illata aliqua calamitate. Si enim nos diiudicemus, non utique iudicamur à Domino; corripimur, ne cum mundo condemnemur.* Hæc ille. Falsum est igitur, quod aiunt Philippus Melancthon, & Erasmus Sacerius, quod iudicare seipsū, sit ex animo peccatū damnare, vt etiam Chrysostomus in hæc Apostoli verba ostendit, dicens: *Non dixit; Si puniemus, sed supplicium de nobis sumemus; sed; Si diiudicemus, hoc est, Si nostra tantum voluerimus peccata cognoscere, se condemnare nos ipsos, liberaremur utique & ab huius sæculi sæculi supplicijs.* Sic ille. Sed certè iudicare seipsum, proprie est punire, & vindictam debitam sumere de illo more Hebræorum, non tantum apud Paulum, sed etiam in Euangelio: vt: *Non veni vt iudicem mundum, sed vt saluifcẽ mandum.* Vides ex opposito quid sit iudicare. Rursus: *Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est, iterum: Et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerint, in resurrectionem iudicij.* Paulus: *Fornicatores, & adulteros indicabit Deus.* Et vel hic locus satis ostendit, quia sequitur: *Dum iudicamur autem, à Domino corripimur;* ergo iudicare seipsum est corripere, ac punire. Hæc autem correptio quia non valet, nec sufficit ad remissionem culpæ, reatū pœnæ, quæ pro culpa remissa remansit, aut tollit, aut imminuit: quia Deus non iudicat bis in idipsum. Deinde in posteriori epistola ad eisdem ait Apostolus: *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, &c. sed vindictam, & reliq.* Quod licet possit commodè referri ad sumptam vindictam de Corinthio incestuoso; aliqui tamen referunt ad vindictam, quam de propria negligentia assumebat, vt beatus Ambrosius, qui ait: *Necesse est vt quis vin-*

Origenes. Aug. lib. de Pœnitentiæ medicina, cap. 2. to. 9 sub finem. Maximus 2. Ceturia cap. 41.

Melancthonis ac Erasmi Sacerij falsa coruuerborū Apostoli interpretatio rejicitur.

Chryf. h. 2. 8. in priorē ad Cor. tom. 4.

Ioan. 20.

Supra 3.

Infra 5.

Hebr. 13.

Job. 33.

2. Cor. 7.

Quartus locus.

Ter

Theoph. in Matth. c. 3 Druthmarus ibidem.

Tertius locus 1. Cor. 3.

Infra 9.

1. Cor. 11. Quando iudicemus nos ipsos.

B. Ambr. in postero. ad Corin. c. 7. tom. 5. sub finem.

2. Paral. 26

Pœnitentia quid.

Quintus locus.

Coloß. 1. Quæ sint passionibus illæ, quas adimplere se Apostolus dicit.

Sextus locus Hebr. 6.

dicet eum, cuius erga me sentit affectum: & in seipsū vindicat, qui se causa delicti affligit. Sic ille. Maximè etiam quod ibi paulo ante dicit Apostolus: *Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et quia ait, In salutem, ergo pœnitentia coram Deo satisfaciebat. Per verbum enim, Pœnitentiam, nõ possumus, aut debemus intelligere internum dolorem, quia hic intelligitur per tristitiã, qui pœnitentiæ dicitur causa, sed per pœnitentiam pœnam ipsam intelligimus, quam Deus non innocentibus; sed peccatoribus præscripsit, iuxta illud Regis Manassis in Oratione: *Tu autem Domine secundum bonitatem tuã promissisti pœnitentiam remissionis peccatorum. Et tu Deus iustorum non posuisti pœnitentiam iustis Abraham, Isaac, & Iacob, his qui tibi non peccauerunt.* Nominè ergo pœnitentiæ intelligenda est veniæ satisfactio. Rursus eiusdē epistolæ cap. 12. *Timeo, inquit, ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos; & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.* Vbi de interna pœnitentia minimè videtur loqui, siquidem de illa non potest costare, sed de externa, quæ potest cerni. Hic ergo inspicere licet, pœnitentiam, quæ pœnæ tentio est, & satisfactio, non esse solùm medicinam vt vitetur sequens peccatum, sed respectum habere ad puniendam præterita delicta. Idem quoque in epistola ad Coloffenses scribens, inquit: *Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est Ecclesia.* Passionibus Christi vocat Paulus eas, quæ sunt membrorum suorum, quib; eius virtute patiuntur: & his passionibus desunt omnia quæ perpeßuri sunt qui supersunt electi, ad diem vsq; iudicij. Paulus igitur pro Ecclesia satisfaciebat: & quia non pro culpa delicti, sequitur vt pœna satisfaceret. Quod si quisquam pro alio satisfacit, multo ergo magis pro seipso poterit satisfacere. Rursus idem ad Hebræos: *Impossibile est, inquit, eos, qui semel sunt illu-*

minati, gustauerunt etiam, &c. & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam. Et infra: *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iã non relinquitur pro peccatis hostia.* In his locis, cum non possimus, neque debeamus cū Nouatianis sentire negatiueniam lapsis; nonnulli voluerunt intelligi discrimē quod inuenitur inter Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ; vt in Baptismo quidē integrè renouetur quis, & passio Chri, quæ hostia est p peccatis, ad omnimodã applicetur inuouatione; ita vt pœna temporaria nulla superfit luenda. At in pœnitentiã haud contingit talis inuouatio: neque fit integra hostiæ Christi applicatio. Hinc Christus, qui in Baptismo dicitur propitiatio totius mundi, & Quæ proposuit Deus propitiatorem, per fidẽ in sanguine ipsius; postquã suscepto Baptismo peccauimus, iustus nuncupatur aduocatus, cuius non est curare, vt omnino contra iustitiã reus qui cliẽs est eius; absoluator, sed vt ei seruata æquitate ignoscatur: quæ certè exigit, vt si non omnino seueram, at certè aliquam pœnam cliens subeat: nam vt rectè dixit Comicus: *Pro maximo delicto paululum supplicij satis est patri.* Hinc Paulus ad Romanos ait, quod Christus semel tantum pro delictis mortuus est, & per Baptismum nos illi configurari oportet, vt quomodo ipse nõ pluries moritur; ita nec nos pluries baptizemur, sed in nouitate vitæ ambulemus, à qua si contingat recedere, per pœnitentiã, & satisfactiõne resipiscamus. Hinc quoque Petrus in priori epist. ait: *Christo igitur passo in carne, & vos eadẽ cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desijt à peccatis: vt iã nõ desiderijs hominum, sed voluntate Dei quod reliquum est in carne viuat temporis.* Perpende Petrum asserere, quod Christus desijt à peccatis, qui cum sit innocentissimus, non de proprijs, sed de nostris quæ semel assumpsit peccatis, & quæ pertulit in corpore suo super lignum, intelligendus est. Et vt idem dixit Petrus, quod peccatis mortui iustitiæ viuamus. Hoc est, sicut semel Christus mortuus est pro nobis, ita semel integrè applice-

Infra. 10.

Baptismi inter & pœnitentiæ Sacramentū quid intersit.

1. Ioan. 2. Rom. 3.

Terent. in And act. 5. scena 3. Rom. 6.

1. Petri 4.

A quib; peccatis desierit Christus, vt inquit Petrus supra. 2.

vestigia, quæ remisso peccato remanent. Cum igitur ad illas abolendas conferat ex charitate satisfacere & actus illis contrarios exercere; sequitur, Deum pro sua sapientia ad hoc quoque commodum assequendum instituisse satisfactionem. Nequaquam tamen putandum est, ad solas reliquias satisfactionem esse ordinatam, ut paullo post differemus. Septima ratio. Confert quoque satisfactio ad exemplum proximo præbendum in ferèda cruce, & ad tollendum ab eo scandalum, si fortè nostro peccato fuit offensus: Deus igitur, qui hanc utilitatem prævidit, ad eam quoque obtinendam satisfactionem instituit. Octava ratio: Cum satisfactio in charitate fieri debeat, ut rectè fiat, & cõsequenter satisfaciens mereatur apud Deum; at nos satisfactionis merita pro infirmitate nostra nequaquam amplecteremur, nisi lege cogermur satisfacere; quia ratio natura nostra ad supererogandum inclinatur. Deus igitur quò nos tanto bono donaret, quantum est meritum, obligationem satisfaciendi nobis reliquit, leue pœnæ malum iniungens cum magna misericordia. Nona ratio: Quoniam ablata satisfactione, omnino veritas purgatorij de medio tollitur: cum enim post mortem non remaneat locus satisfaciendi hominibus, cum quibus non versatur, si Deo non debet ullam satisfactionem pro peccato, nulla profectò superest purgatio, aut purgatorij loci veritas: quod tamen in Scripturas est, & traditionem Patrum, atque rationem. Tollerentur quoque indulgentiæ, quæ ad remissæ culpæ reatum temporalis pœnæ tollendum ordinatæ sunt. Deniq; tolleretur pœnitentia iniuncta de occultis delictis, quia illa proximum nõ offendunt, ut oporteat coram illo satisfacere: hoc autem est contra Augustinum, & Leontium: est igitur stabilis satisfactio. Decima ratio: Maius est, opera quæ fiunt extra Dei gratiam ad remissionem peccatorum, & iustificantem gratiam suscipiendam, disponere, quam opera in gratia facta debiti pœnæ temporalis expiare, quãtò maius est malum peccatum, quam

pœna, & quãtò minora sunt opera extra charitatem facta, quãmque cum ea fiunt. Sed opera extra charitatem ex peculiari Dei auxilio prodeuntia disponunt ad gratiam, ut Scripturæ, & Patres volunt, & in Decreto de Iustificatione sess. sexta Cõcilij Tridentini est definitum: & hoc non solù sine Christi iniuria, imò cum eius laude & gloria: ergo à fortiori poterunt satisfacere. Præterea maius est promereri gloriam, quam satisfacere pro pœna temporali; quãtò maius est bonum gloria, quam liberatio à reatu pœnæ ad tempus soluendæ, quam tamen in purgatorio patiendo peccator exolvit: atqui opera in gratia facta proculdubio merentur vitam æternam, ergo multò magis satisfactio, quod minus est. Undecima: Lumen naturæ omnibus ratione ventibus insitum, distamenq; ipsius synderesis nunquã in errorem inducit, alioquin circa prima principia, quæ ad speculationem, vel praxim spectant, errare homines cõtingeret: at omnes homines quovis tempore, ac loco, & sub quavis lege, ac secta viuentes hoc habent veluti inditum, quòd interius ad puniendum suum peccatum inclinantur. Punitio ergo illa, quæ est satisfactio, neque frustra est, neque contra Deum naturæ conditorem militat; ita ut qui tollit satisfactionem, legem naturæ tollere videatur: quippe eius impulsu Adam & Eva, Cain, & Lamech, & Niniuitæ, qui solam naturæ legem agnoscebãt, ad amplectendam pœnitentiam per seipfos, aut ad acceptandam à Deo immittam, & impositã conuersi sunt. Cum igitur Christus legem naturæ in Evangelio non abstulerit, sed constabiliuerit potius, atque confirmauerit, sequitur, Christum obligationem satisfaciendi in aliquo Sacramento nobis indixisse. Duodecima ratio: In lege Moyfi variæ erant multæ, diuersaq; peccati vindictæ varijs peccatis assignatæ, ut videre est Leuit. 4. & 5. quæ nihil aliud erant quã satisfactiones, quibus Deus se ait placari, & propitiari pro peccatis admissis. Ex quibus liquidum fit, contritionem totum pœnæ debitum non delere. At illæ

Concilium Tridentinũ

Undecima ratio.

Genes. 3. Ibidem. Iona 3.

Duodecima ratio.

Septima ratio.

Octava ratio

Nona ratio.

Indulgentiæ ad quid institutæ.

Augustinus Leontius. Decima ratio.

Jerem. 35. & seq.

Tertia ratio.

Aug. lib. de vit. Eccl. c. 18. initio, tom. 7.

Cap. 19. Nõ loqẽ ab initio.

pœnitentiæ etiã quantum pertinet ad taxationem particularem, ad legales ceremonias spectarent, & propterea in Euãgelio locũ non habeant; tamen in genere quantum ad hoc pœnitentia esset peccatori iniungenda, nixæ, ac fundatæ erant in lege naturæ, & ad moralia spectabant: quemadmodum Nazæorum votum, quatenus legale includebat ceremoniam, legale est, at in genere votum, & voti redditiõ morale existit: quod etiã defestis, atque alijs legis ceremonijs dici potest. Cum igitur moralia in Euãgelio obligent, sequitur quòd erit locus satisfactionibus, & quòd Ecclesiã ins habet de illis statuendi, ac decernendi, quæ admodum de alijs festis, & ceremonijs fecit. Postrema ac firmissima ab Ecclesiæ cõsuetudine ducitur ratio: nã ea ratione, atq; modo recipiendus est quis in gremium Ecclesiæ, sicut Ecclesiã hunc suscipere mandat. Ita Augustinus in libro de vnitæ Ecclesiæ contra Donatistas, respondens ad eorum quæstionem, quomodo essent recipiendi, si ad Ecclesiam redirent, num per pœnitentiæ Sacramentum, an per rebaptizationem: Sic vos, inquit, suscipimus, quomodo suscepit Ecclesiã, quam in sanctis libris Canonici inuenimus. Et infra: Quod si non vis, nõ mihi, aut cuiquam homini, qui vult ita suscipere, sed ipsi Saluatori contra salutem tuam perniciosissimè reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere, quemadmodum suscepit illa Ecclesiã, quã testimonio suo commendauit ille; cui fateris necessariũ esse non credere. Et paulo antè: Dicat mihi nõc hæreticus; Quomodo me suscipis? cito respondeo: sicut suscipit Ecclesiã; cui Christus perhibet testimoniu. Nunquid tu melius potes nosse quomodo suscipiendus sis, quã Saluator noster medicus vulneris tui? Hactenus illè, egregiè docens, eũ, qui reluctatur Ecclesiæ cõsuetudini in modo suscipiendi ad eã venientes; ipsi Christo aduersari, qui ut cognouit quomodo effemus suscipiendi, & sanandi, ita eum modum Ecclesiæ reuelauit, ac tradidit suæ. Enimuero eũ extra eum non fit salus, si in ratione suscipiendi peccatores erraret, in neces-

sarijs ad salutem deficeret. Cum igitur Ecclesiã, ut ex serie Patrum accipi potest, pœnitentes ab initio non suscepit, nisi iniungendo eis pro delictis etiã occultis satisfactiones, quibus ipsi Deo, & non solùm hominibus facerent satis; planè consequitur, eos, qui talem satisfactionem negat, Christo iniuriã inferre, putãdo, quomodo inquit Augustinus, se melius nosse; quomodo suscipiendus sit ab Ecclesiã pœnitens, quã ipse Christus medicus vulnerum ipsorũ. Quoniam verò inter rationes assignatas vnã attulimus, satisfactionem nempe institutam ad delendas peccati reliquias, quòd quidem verissimum est; illud tamen superest addendum, quòd non solùm ob illas diluendas, sed etiã ob alias causas; & præsertim ob pœnas temporales luendas, quæ condonata culpa, & pœna æterna relinquuntur; fulcienda; ac confirmanda est satisfactio. Quòd quò commodius præsteur; in primis quid sint istæ reliquie peccati, quæ curantur per satisfactionem, inuestigandum. Thomas quidẽ per reliquias peccati, quibus extrema vnctio medetur, asserit, habitum, vel dispositionem ex peccato remanentem intelligi non debere, sed grauedinem quãdam animũ egrotantis impediẽtẽ ne assurgat ad diuina. Atque ita habitus, & dispositio non sunt illæ reliquie, quæ curantur in extrema vnctione: quia videmus; (ut ait Thomas) post extremam vnctionem susceptam in ægrotis conualescentibus remanere; licet in ægritudine propter infirmitatem virium essent sopitæ. Alibi tamen Thomas, hoc est, in Sacramento pœnitentiæ, per reliquias præcipuè intelligit habitus, & dispositiones. Pœnæ autem temporales non possunt propriè dici reliquie, quæ per satisfactionem curentur; quia satisfactio ipsa quid aliud est, quã pœna temporalis, & pœnam temporalem non curat: quis enim ita stultè diceret: Pœna temporalis curatur à pœna temporali? Quare B. Bonauentura etiã in Quarto de Sacramento extremæ vnctionis ediferens, reliquias intelligit pœnas spi-

Quæ sint relliquie peccati, quæ per satisfactionem curentur. Prima opinio. Tho. in. 4. dist. 23. in respons. ad 1. quasiuc.

Idem in. 4. dist. 14.

Secunda opinio. B. Bonauent. in. 4. dist. in. 4. dist. 23. q. 1.

rituales, non temporales. Habemus igitur, reliquiarum nomine, quæ per satisfactionem curantur, non esse intelligendas pœnas tēporales, sed spirituales, atque inter eas præsertim habitum, vel dispositionem, vt ex Thomæ doctrinæ accepimus.

Satisfactio- nem non esse solū ad peccati reliquias tollendas institutam ostenditur. Ratio prima.

His positis, probemus iam, satisfactionem non esse solū propter reliquias peccati curandas. Primo, quia quandoque contingit, vt quis peccati actum committat; & non generetur habitus; & ita opus non esset tunc ad habitum delendū satisfacere. Nec valet, si quis dicat, per vnum actū quandoque habitū generari. Quia etsi actus quali agentia naturalia ad gignendos habitus nitantur, & actus agentium sint pro eius quod patitur dispositione; ita etiam potest contingere actum tam esse intentum, & habitū passiuū tam facilem, & habilem ad suscipiendum habitum, quod ex vno actu habitus generetur: vt plurimum tamen, ac communiter, quia actus sunt remissi, ac potentia malè obsequētes, vt frequentiori actu repetitione opus sit ad generandum habitum, vt in scientijs ipsis, & artibus, atque adeo in virtutibus, & vitijs experimur. Argumentum igitur posita hac veritate vim habet suam: non enim nititur in hoc, quod nullus actus generat habitū, sed quod aliquis illū nō generat, ac proinde de tali actu peccati procedit argumentum. Deinde idē probatur: quia si satisfactio solū ad delēdas dictas referretur reliquias, nūquam quis nisi per actus contrarios satisfaceret: sed vt habet Ecclesiæ Catholicæ doctrina, quandoque homo satisfacit per egritudines, interdum per elemosinas, nonnunquam per obsecrationes, interdum per ieiunia. Esto quod isti actus non sint cōtrarij actioni prauæ, pro qua satisfacimus: nam pro omnibus peccatis iniungit Innocentius III. loco satisfactionis, vt eāt in Terram sanctam, ad pugnandum contra infideles: per ieiunium etiam potest quis satisfacere peccato superbiz, & per precationē peccato carnis, vel gula, vel auaritiæ, atque ita de alijs. Nō igitur satisfactio solū respicit malos

habitus, aut dispositiones. Tertio, firmum necitur argumentū: quādoquidē eiusmodi reliquiaz manent etiam in baptizato, vt experientia ipsa indicat, & ratio demonstrat: quia etsi actus peccati culpa sit, habitus tamen manens nō est, nisi pœna, qui etiā in dormiente manet, & nobis ingeneratur nolētibus. Nec enim incōtinens vellet habitū intemperatiæ in se gigni, quia displicet illi vitium, cū redit ad se ipsū. Cū igitur huic habitui, sicut nec fomiti gratia nō aduerfetur, sequitur quod vt in Baptismo non tollitur fomies, nec claudicatio, vel similia alia, ita etiā non tollitur peccati habitus, licet gratia conferatur ad reprimendos eius motus, sicut & ad fomitis propensionē, & inclinationē coercēdā. Atq; idem est dicendū de dispositione, quæ debiliōr est qualitas, quā habitus. Quoniā ergo post Baptismū istæ reliquiaz remanent, sequeretur, qd in Baptismo opus esset satisfactioe, quod est contra fidē; vel quod satisfactiones non sunt referendæ solū ad has reliquias tollēdas. Quarto per indulgentiā plenariā tollitur omne satisfactionis debitū in eo, qui illā verē, ac rectē suscepit, vt tradit Ecclesiæ doctrina. Sed per illā minimè istæ reliquiaz abolentur, vt ipsa experientia monstrat, & ratio non obscure indicat, quia non facit ibi actū aliquē; per quē omnes mali habitus debeāt tolli. Qui etiā confert indulgentiā, gratiā nō largitur, quia illā ponit, verū tollit solū, seu remittit debitū pœnæ tēporalis: quod quidē sine aliqua interna mutacione accipientis fieri cōtingit: quemadmodū ego possum remittere quod mihi debetur, tametsi non tollantur mali habitus debitoris, vel immutetur interiūs qui debet. Quia igitur satisfactio omnis est ibi ablata, & habitus, & dispositiones remanent; pro illis ergo non est satisfactio. Quinto, satisfactio dicitur pro peccatis, nō quidē ad remittendā culpā, quæ ponitur iam remissa, sed quia culpā cōmisimus: adeo vt cū iniungitur, semper habeat respectū ad culpā præteritā, & nō ad solā pœnā futurā, siue imminētē: sed habitus, & dis-

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Ratio quinta.

Secunda ratio.

positio sunt puræ pœnæ, ergo de illis propriè non est satisfactio: alioquin cogeret quis de pœna cæcitatē satisfacere, si ob peccatum suum cæcitatē volens incurrisset: quod simul ineptum est, atq; falsum. Ideo quāuis dixerimus; satisfactiones iuuare ad purgandū dictas peccati reliquias; præsertim si fiat per actiones illi contrarias: non tamē asseruimus quod satisfacimus de illis. Sexto denique ita dicere, & tacere quod præcipuum est, cum hereticis esset in verbis communicare, ac suspectum se reddere, quod etiam in sensu communicet. Nam heretici ita loquuntur: ait enim Melachthon in apologia Confessionis Augustinæ: *Quod autem Patres mentionē faciunt satisfactionis, quod Concilia fecerunt Canones, diximus supra disciplinam Ecclesiasticā fuisse exempli gratia institutam. Nam si qui in his mentionem peccatorum fecerunt; interpretantur esse non compensationem aterna pœnæ, non satisfactionem, sed purgationem imperfectarum animarum.* Rursus idē in Locis Cōmunib⁹, cap. De paribus pœnitentiæ: *Exercitia, inquit, sibi imponere debent sancti ad coercendam carnem, iuxta illud Apostoli: Castigo corpus meū, & in seruitutē redigo, &c. at sine scriptura dicitur, quod præteriti peccati pœnas, hoc est, satisfactiones sibi imponere debent.* Hæc ille, qui admittit satisfactionem ad castigationem carnis, & purgationem imperfectarū animarū, non autem ad exolendas præteriti pœnas peccati. Atque hætenus de rationibus sit dictum.

Sexta ratio.

Melanchthon.

Idem.

1. Cor. 9.

Patrum traditione idem ostenditur.

Pontifices. Clem. Rom. lib. 2. Constit. Apost. cap. 19.

Quis sit pœnitentiæ modus, & quomodo rectè peragatur.

Iam superest traditionē proferre, quæ in Pontifices, Concilia, atq; Doctores distinguenda est. Ex Pontificibus igitur primus sit Clemens Rom. lib. 2. de Constit. Apost. vbi loquens de eo, qui ab Ecclesia eiectus est, & postea pœnituit, iubet eum admittere, facta prius diligētī examinatione num pœniteat, dignusque sit, qui in Ecclesiam admittatur: tum iubet absoluere indicto ieiunio, secundam qualitatem peccati duabus, aut tribus hebdomadibus, & subiungit: *Nā quod eum qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, satis demonstrat sermo*

Mosi: pro Maria dictus, quādo rogabat, vt ei peccatum remitteretur. Ait enim Deus Mosi: *Si pater eius spuisset in faciē illius, nonne verecundia afficta esset? Septem dies eijciatur extra castra, & postea ingrediatur. Idem nos facere debemus, & eos, qui se peccatorum pœnitentē dicunt, segregare per certum tempus secundum proportionē peccati; deinde pœnitentiā peractā, recipere tanquā patres filios.* Hæc ille, docens sine pœnitentijs iniunctis non esse absoluendos. Collige etiam, quod illa, quæ à fanaticis à lepra, siue pauperibus, siue diuitibus lex exigebat, mysticè significabāt maiores vel minores satisfactiones pœnitentiales quæ sunt post donationem culpæ instar sacrificij ad impetrandum introitum in castra cœlestia; ac proinde non valere, nisi in gratia fiant post spiritualement peccati lepram sanata. Idem Clemens in epistola ad Iacobum fratrem Domini: *Tam iuuenes, inquit, quā senes, de his, & de omni conuersatione sua, & conuersione, & pœnitentiā valde esse sollicitos oportet, satisque agere, vt hæc condignè agant.* Et infra: *Orare semper Deū (scilicet oportet) ex toto corde, & ab ipso petere quæ decet, ipsi gratias agere, verā pœnitentiā gerere præteritorum gestorum, aliquatulum etiam (si possibile est) per misericordias pauperum iuuare pœnitentiā. Per hæc enim faciliōr venia dabitur, & indulgētī citius indulgebitur.* Hæc ille, planè agnoscēs satisfactione n intuitu præteritorum peccatorum, & coram Deo, & coram hominibus. Anacletus epistola ad Episcopos Italiæ: *Si quis autem contra eos, (scilicet antistites, & Episcopos) vel Ecclesias eorum cōmotus fuerit, aut causas habuerit; prius ad eos charitatis studio, vt familiari colloquio commoniti easant, quæ sananda sunt, & charitatiue emendent quæ iuste emendanda agnouerint. Si autem aliqui eos prius quā hoc egerint, iacerare, accusare, aut infestare præsumperint, excommunicentur, & minimè absoluantur, antequā per satisfactionem (vt iam dictum est) condignam egerint pœnitentiā: quoniam iniuria eorum ad Christum perinet, cuius legatione funguntur.* Hæc ille, qui sa-

Num. 12.

Leuit. 14. & seq. Quæ ab his, qui à lepra mandati essent, à lege præscripta erant, quid significarēt.

Idem epist. 2. aliquantulo ante medium.

Anaclet. epist. 2. can. 2.

tisfactio-

positio

Callixt^o I. epistola. 2. can. 5. post med.

tisfactione aperte plus postulat propter iniuriam Christi, quam hominum. Adhuc Callixtus I. epist. ad Episcopos Gallia: Nos vero, inquit, indubitanter tam Domini Sacerdotes, quam reliquos fideles post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus. Et infra: Videns enim Propheta scelera sua mundata per penitentiam, non dubitavit predicando, & Domino libando curare aliena. Hic de satisfactione apud Deum loquitur: quia ille mundata ait Propheta scelera: satisfactio autem tantum apud homines scelera non per mundat. Felix III. ad Episcopos per diuersas prouincias constitutos: Qui satisfactorius Deo per penitentiam, se rebaptizatum legitime doluerit, utrum ad hoc facinus cucurrerit, an impulsus accesserit, requiratur, sciens quod se decipiat ipse qui fallit: nihil per nostram facultatem tribunalis, excelso iudicio derogari, cui illa sunt rata, quae pia, quae vera, quae iusta sunt: & aliter necessitatis, aliter tractanda est ratio voluntatis. Huius Pontificis verba tam aperta sunt, ut non indigeant ulla ponderatione. Innocentius I. epist. 6. ad Episcopos Macedoniae: At dicitur, inquit, vera, ac iusta legitimi Sacerdotis benedictio, auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat iniectum. Ergo si ita est, applicentur ad ordines sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia benedictione ordinis criminosa, vel vitia putantur auferri. Nullus sit penitentiae locus, quia id potest praestare ordinatio, quod longa satisfactio praestare consuevit. Vides hic, longam satisfactionem praestare remissionem criminum? Non est ergo satisfactio tantum apud homines. Idem ad Decentium Eugubinum Episcopum: Caterum de pondere aestimando delictorum, Sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem penitentis, & ad fletus, atque lacrymas corrigetis, ac tum debere dimittere, cum viderit congruam satisfactionem. Leo I. Epist. ad Theodorum Forouiliensem Episcopum: Mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus, hanc praepositis Ecclesia tradidit potestatem, ut & confidentibus actionem penitentiae darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communicationem Sacramentorum per ianuam

Felix III. epist. 1. c. 1. initio.

Qui fallit, le ipsum decipit.

Innocent. I. epistol. 22. cap. 4.

Idem epist. 1. Can. 7. De consec. dist. 3. De penitentibus.

Leo I. epist. 91. initio. 1. Tim. 2.

De penitent. dist. 1. Multiplex.

reconciliationis admitterent. Vbi conspici, potestate absoluendi tradita esse ita Sacerdotibus, ut penitentias imponeret confidentibus. Idem ad Nicetam Episcopum Aquileiensem, vult, eos, qui immolatiuis cibis asseruntur esse polluti, penitentiae satisfactione purgari: quae non tam temporis longitudine, quam cordis compunctione pensanda est. Idem sermone de ieiunio: Oratione propitiatio Dei quaeritur; ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur, simulque, per omnia Dei in nobis imago renouatur. Gelasius quoque, epist. ad Episcopos per Lucania, & Brutios, & Sicilia constitutos: Vidua si propria voluntate professam pristini coniugii castitatem mutabili mente calcauerint; periculi earum intererit, quasi debeant Deum satisfactione placare, quia iuxta Apostolum primam fidem irritam fecerunt. Perpende in hoc testimonio, Deum nostra satisfactione placari. Gregorius epistola ad Teutitium Patritium: Duobus modis, inquit, sancti viri etiam a licitis abstinent: aliquando ut merita sibi apud Deum omnipotentem augeant; aliquando ut antea vitia culpas diluant. Idem edisserens illud: Facite fructus dignos penitentiae: Notandum est, quod amicus sponsi non solum fructus penitentiae, sed dignos penitentiae admonet esse faciendos. Aliud namque est fructum facere, aliud dignum penitentiae fructum facere. Neque enim par fructus boni operis esse debet, eius qui minus, & eius qui amplius deliquit, aut eius qui nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus cecidit, & eius qui in multis est lapsus. Per hoc ergo quod dicitur, Facite fructus dignos penitentiae, vniuscuiusque conscientia conuenitur, ut tantum maiora acquirat bonorum operum lucra per penitentiam, quanto grauiora sibi intulit damna per culpam. Producamus iam nonnullos Conciliorum Canones. Canon 102. Sextae Synodi ita habet: Oportet, qui facultate absoluendi & ligandi a Deo receperunt, peccati qualitate speculentur, & peccatoris promptitudinem ad reuersionem, ut sic medicamentum admovent aegritudini aptum; ne si de peccato sine discriminatione statuant, aberrent a salute aegrotantis

Idem epist. 97. cap. 5.

Idem serm. 1. de ieiunio 10. mensis, in fine.

Gelasius epist. 1. cap. 23. 27. q. 1. c. viduis.

1. Tim. 5.

Greg. lib. 3. Rigistri, epist. 39. tomo. 2.

Duobus modis sancti viri etiam a licitis abstinent, teste Gregorio.

Idem hom. 20. in Euangel. non longe a principio tom. 2.

Matth. 3.

Ioan. 3. Fructum facere, & dignum penitentiae fructum, sunt diueria.

Concilia Generalia. VI. Synod.

VIII. synodus.

Concil. Lateranense.

Concil. Lateranense. sub Innoc. 3. capite. 21.

Extra de penit. & remissio. Omnis. Luc. 10. Conc. Florentin.

Conc. Trident. sess. 6. Decreto de iustificatione cap. 14.

Capit. 8. & 9.

Can. 12.

Can. 13.

Haec ibi, ubi poenitentia iniuncta dicitur medicamentum. Adhuc in VIII. Synodo act. 9. Theodoro Protospatrio, qui in causa Ignatii Episcopi Constantinopolitani, iussu, & hortatu Imperatoris Michaelis peierauerat, Legati Apostolici dixerunt: Fecisti confessionem, & accepisti poenas de peccato illo poenitens? Ait ille, Etiam. Rursum Legati, Cui confessus es, & a quo accepisti epitimion? Ibidem Leoni Constantuliqui similiter peierauerat, dicunt, Fecisti poenitentiam, & accepisti epitimion? neglexisti accipere epimia? post haec communicasti, an non? Leo respondit: Non. Vides ergo ante satisfactionem reos non communicasse. Adhuc Concil. Lateranense: Omnis, utriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere. Et infra: Sacerdos autem sit peritus, & cautus, & more periti medici superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati. Concilium Florentinum in Bulla unionis Armenorum: Tertia (scilicet poenitentiae pars) est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium Sacerdotis: quae quidem praecipue fit per orationem, ieiunium, & eleemosynam. Concilium Tridentinum sess. 6. decreti de iustificatione doctrinam tradit de satisfactione. Et in eadem sess. Can. 30. Si quis (inquit) post acceptam iustificationis gratiam, cuiuslibet peccatorum poenitentiam culpam remitti, & reatum aeternae poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis exoluenda, vel in seculo, vel in futuro purgatorio, antequam ad regnum caelorum aditus patere possit, anathema sit. Sess. quoque. 14. de satisfactione doctrina egregia, & Catholica traditur: & postea Canonibus quatuor anathema haereticis infligit. Inter quos primus est: Si quis dixerit, totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam, quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse; anathema sit. Secundus Canon, Si quis dixerit, pro peccatis quoad poenam temporalem minimè Deo per Christi merita sa-

tisferi poenis ab eo inflictis, & patienter toleratis, vel a Sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, ut ieiunijs, orationibus, eleemosynis, vel alijs etiam pietatis operibus; atque ideo optimam poenitentiam esse tantum nouam vitam, anathema sit. Tertius Canon: Si quis dixerit, satisfactiones, quibus poenitentes per Christum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obseruantes, anathema sit. Quartus Canon: Si quis dixerit, clauis Ecclesiae esse datas tantum ad soluendum, non etiam ad ligandum; & propterea Sacerdotes, dum imponunt poenas confidentibus, agere contra fidem clauium, & contra institutionem Christi, & fictionem esse quod virtute clauium, sublata poena aeterna, poena temporalis plerumque exoluenda remaneat, anathema sit. Perpende in illis tribus Generalibus Synodis, Lateranensi scilicet, Florentina, Tridentinaque aperte insinuari, ac tradi, vsum clauium in absoluendo, coniunctum esse cum potestate ligandi ad poenam temporalem. Conciliorum vero Prouincialium innumeri extant Canones praecipientes inungi poenitentiam iuxta qualitatem criminis: ut Africanum III. Toletanum III. Cabilonense, & Synodus Rom. sub Gregorio VII. dicens falsas omnes poenitentias, quae iuxta sententiam sanctorum Patrum pro qualitate criminum non imponuntur. Verum hos Canones non putauimus operæpretium hoc loco apponere, cum omnibus factis sint expositi. Et quoniam qui vniuersalium Conciliorum decretis non parerent, minus Prouincialium Canonibus obsequerent. Certè D. Petrus Alexandrin. Episcopus, qui isopropus dicitur est, & Gregorius Neocæsariensis vocatus *ἰσὸπρόπος*, Canones de poenitentibus ediderunt, ut videas antiquissimam esse in Ecclesia doctrinam de poenitentibus, & satisfactionibus iniungendis. Sed iam nonnullos ex veteribus Doctoribus, ac Patribus producimus in medium. Irenaeus igitur lib. 6. aduersus haereses Valeriani, & similium, sic habet: Docebat (scilicet Christus) ut facerent precepta, quae ab initio precepit

Can. 14.

Matth. 15.

Matth. 16. & 18.

Concil. Prouincialia.

Conc. Africanum III.

Can. 31.

Tolet. III. Can. 11.

Rhemense Can. 16.

Cabilonense capite 8.

Synod. Rom. sub Gregorio VII.

D. Petr. Alex. Episc.

Greg. Neocæsariensis.

Veteres Patres, atque Doctores.

Irenaeus lib. 6. cap. 26. in fine.

Lac. 19.

Idem ibidē cap. 19. & libro. 3. r. a pite. 5.

Idem.

Origen. sen potius Cy ril. hom. 8. in Leui. sub fin. tom. 1.

Remissi etiā peccati in anima manēt vestigia, secū dūm Orig.

Cypr. lib. 1. epist. 3. paulo post med.

Matth. 10.

Deus; & vt veterem cupiditatē per opera bona soluerent, & sequerentur Christum. Quoniam autem ea que possidentur, pauperibus diuisa, solutionem faciunt praterita cupiditatis; Zachaus fecit manifestum: Ecce, dicens, dimidium bonorum meorum do pauperibus; & si cuius quid defraudauit, reddo quadruplum. Idem eodem libro id ipsum alio loco tradit: Tertullianus libro de pœnitentia: Quam porro ineptum, quam pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere? hoc est, pretium non exhibere, ad mercem manuum emittere. Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit: hac pœnitentia compensatione redimendam proponit impunitatem. Idem libro de Baptismo, in fine: Nobis, inquit, gratulandum est, si non publicè confitemur iniquitates, aut turpitudines nostras. Simul enim & de pristinis satisfacimus conflictatione carnis, & spiritus, & subsecuturis tentationibus munimenta præstruimus. Vides Tertullianum afferere, satisfactiones respicere præterita delicta, atque futura, vt hæc non habeantur, illa compensentur? Origenes, aut potius Cyrillus in Leuiticum: Sed vide, quia etiam si mundetur quis à peccato, & non sit iam in opere peccati, ipsa tamen vestigia sceleris commissi purificatione indigent, & ea quam exposuimus, & alia nihilominus qua mandatur in consequentibus. Et infra: Vnde mihi videtur esse quasdam & in ipsa purificatione differentias, & (vt ita dixerim) profectus quosdam purgationum. Potest enim & de illo qui cessat à peccato, dici, Et mundus erit; sed non statim ita mundus videbitur, vt ad summam puritatis accesserit. Hæc ille, qui cum remissum concedat esse peccatum, proculdubio homo in gratia existit; & adhuc tamen opus habet purgatione, qua temporalis exoluatur pœna delicti. Cyprianus ad Cornelium Papam: Intercedunt (scilicet hæretici quidam) ne exoretur precibus, & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Et infra: Datur opera, ne à satisfactionibus, & lamentationibus iustis delicta redimantur, ne vulnera lacrymis abluantur. Idem in

epistola ad presbyteros, & diaconos: Possunt agentes pœnitentiam veram Deo Patri ad misericordiam precibus & operibus suis satisfacere. Et ad Antonianum: Aliud est, inquit, ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire, aliud, missum in carcere, non exire inde, donec soluat nouissimum quadratem, aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud, peccata omnia passione purgasse. Et infra: O frustra frater unitatis irrisio, o miserorum lamentantium caduca deceptio, o hæretica institutionis inefficax, & vana traditio, hortari ad satisfactionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam: dicere fratribus nostris, Plange, & lacrycymas fande; & diebus, ac noctibus ingemisce, & prolabuendo, & purgando delicto tuo largiter, & frequenter operare, & cætera. Idem in epistola ad presbyteros, & diaconos tradit. Et in sermone de lapsis, prope finem: Aliud vulneri diligens, & longa medicina non desit: pœnitentia enim mine minor non sit. Putas ne tu, Dominum citò posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium proponere voluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putas facillè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes, ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adherere, in cinere, & cilicio, & sordibus volitari: post indumentum Christi perditum nullum iam velle vestitum: post diaboli cibum, malle ieiunium, iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: elemosynis frequenter insistere, quibus à morte anima liberantur. Et infra: Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus est, & adiutus à Domino: quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam: nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam. Et sermone de pietate & elemosyna sub initium: Remedia propitiando Deo, ipsius Dei verbis data sunt: quid deberent

Idem lib. 3. epist. 14. an te. med.

Idem lib. 4. epist. 2. aliquanto post dimid. Matth. 18.

Idem lib. 4. epist. 4. initio. Idem.

Satisfactionis opera.

Idem ser. 1.

facere

Peccatorum remedia que

La. 7. lib. 4. c. 17. sub finem.

Idem lib. 5. c. 13 sub initium.

Idem lib. 6. c. 13. initio

Idem ibid. cap. 24. initio.

Mitævoia Græcis quid.

Arnobius. Contra No uatianum.

facere peccantes, magisteria diuina docuerunt. Operationibus iustis Deo satisfieri, misericordia meritis peccata purgari. Hæc Cypriani testimonia firma sunt; & solida, efficaciterq; somnia Hæreticorum excutiunt, oraq; illorum obtundunt, vt solui nequeant. Lactantius in Diuinarum institutionū libris: Volens enim, inquit, vitæ, ac salutis nostre pro æterna sua pietate consulere, pœnitentiam nobis in illa circūcisione proposuit, & vt si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur. Idem rursus alio loco: Nā & in hoc quoque malitia illorum conuincitur, qui euerisse se funditus religionem Dei opinantur, si homines inquinauerint, cum & Deo satisfacere liceat, & nullus sit tam malus Dei cultor, qui data facultate, ad placandum Deum non reuertatur, & quidem deuotione maiori. Item alibi inquit: Abolitur autem (scilicet peccata) si Deo largiatur, quia peccaueras: nam si fiducia largiendi preces, non abolentur. Deus enim purgari homines à peccatis maxime cupit; ideoq; agere pœnitentiam iubet. Et infra: Nec tamen desiciat aliquis, aut de seipso desperet, si aut cupiditate victus, aut libidine impulsus, aut errore deceptus, aut vi coactus, ad iniustitiam lapsus est. Potest enim reduci, ac liberari, si eum pœniteat actorum, & ad meliora conuersus, satisfaciatur Deo. Et infra: Ideoq; Græci melius, & significantius dicunt, quam nos Latine possumus resipiscitiam dicere. Resipiscit enim, ac mentem suam quasi ab insania recipit, quæ errati piget, castigatq; seipsum dementia, & confirmat animum suum ad rectius viuendum: tūc illud ipsum maxime cauet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur. Sic ille, eleganter docens & vim pœnitentiæ, & necessitatem satisfactionis pro peccato Deo exoluendæ. Arnobius in psalm. 106. initio: Audi Nouatiane, audi de quibus loquitur: vult enim in isto psalmo agere contra te specialiter Spiritus sanctus. Tu enim dicis, Qui adhuc nō sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, Illi per fidem solam ad indulgentiam pertinent: isti autem qui iam redempti sunt, non per fidem solam, quia iam crediderunt, sed per pœnitentiā

perueniunt ad misericordiā redemptoris. Hæc ille, vocans solam fidem, quæ cū baptismo coniuncta est citra satisfactionem. Hilarius in Matthæu: Quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deū patrona est; nouissimum pœna quadrantem soluemus; nisi pretio ipsius aliquantum criminum culpa redimatur. Et infra: Iubemur igitur non ambigere de futuris, satis enim vita nostra malitia, & dierum quibus viuimus, peccata sufficiunt, vt circa hæc purganda, & promerenda omnis vitæ nostra meditatio, laborq; versetur, ne etiam de futurorum diffidentia inexpectabilis religio sita contrahatur. Ambrosius lib. De pœnitentia: Apostoli hoc habentes secundum Christi magisterium pœnitentiam docuerunt, spondederūt veniam, culpam relaxauerunt: sicut & Dauid docuit, dicens: Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata: Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Vtrumq; enim beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis. Qui enim agit pœnitentiam, non solum diluere lacrymis debet peccatum suum; sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, vt nō ei imputetur peccatum. Et infra: Quotidiani nos debet pœnitere peccati. Sed hæc delictorum leuiorum, illa grauiorum. Facilius autem inueni qui innocentiam seruauerint, quam qui congruè egerint pœnitentiam. An quisquam illam pœnitentiā putat, vbi acquirēda ambitio dignitatis, vbi vini effusio, vbi ipsius copula conjugalis vsus? Renuntiandum seculo est, seculo ipsi minus indulgendum quam natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspirijs, sequestrandus est orationibus, viuendum ita, vt vitalibus moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur. Et in illa verba Apostoli ad Romanos: Sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei, ita scribit: Verum est, quia gratia Dei in baptismo nō querit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professionem. Ne enim quia grauitè deliquerant non recipiēdo promissum Dei, & quia qua grauitè peccantur, non nisi fletu, & gemitu ad veniam pertinent, ne ideo illos nō posse

Solam fidem quam vocet Arnobius.

Hilar. can. 4. in Matth. non longè à fine.

Frou. 10. & 1. Pet. 4. Matth. 18. Can. 5. prope finem.

Ambro. lib. 2. De pœnitent. cap. 5. sub fin. tom. 2.

Psal. 31.

Duplex beatitudo verè pœnitentis secundū Ambrosium.

Cap. 10. circa med.

Facilius inueniuntur qui innocentiam seruēt, quam qui congruè agant pœnitentiam.

Idem in c. 11. epist. ad Roman. tom. 5.

Quid tibi velit illud Apōstoli: Sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei.

Idem lib. ad Virg. lapsa cap. 8. post med. tom. 4

Basil. hom. 3. ante med. tom. 1.

Idem in regul. breuior. interrog. 5. tom. 2.

Psal. 118.

2. Cor. 7.

Luc. 19.

Gregor. Nazianze. in sancta Epiphaniarum lumina oratio. 2.

Psal. 6. 2. Paralip. 26.

Ion. 3. Luc. 15. Matth. 15.

iam accipere misericordiam puta et, quia dolere illos non videbant; ostendit hoc inter primordia Fidei non requiri. Donum enim Dei gratis donat peccata in baptismo. Idem in lib. Ad virginem lapsam: Peccator ergo si sibi ipsi non pepercit, a Deo illi parcat. Et si futuras penas gehenna perpetuo in hoc paruo vita spatio compensauerit, se ipsum ab eterno iudicio liberat. Basiliius in illa verba: Attende tibi ipsi: Attende, inquit, tibi ipsi, ut pro delicti proportione hinc quoque; mutueris ex admota tibi medela, valetudinis instauranda subsidium. Magnam est, & graue peccatum? multa opus habes confessione, lacrymis amarulentis, per acri contentione vigiliarum, indiuiso, & continenti ieiunio. Leuis est, nec intoleranda offensio? Huic quoque exaquetur penitentia. Idem in regulis breuioribus: Quomodo debet aliquis penitentiam agere de singulis peccatis, & cuiusmodi fructus ostendere dignos penitentia? Responso. Nimirum si similem illius animam induerit, qui dixit: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: & ea praestiterit, qua scripta sunt in sexto psalmo, & alijs plerisque, et si ea fecerit, qua pro alio qui peccauerat, facta ab ijs fuisse Apostolus testatur, qui secundum Deum contristati fuerant: Ecce enim, inquit, hoc ipsum secundum Deum contristatos esse vos, quam in vobis operatum est sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed emulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incognatos esse negotio. Et si, ut Zachaeus, commissis peccata contrarijs recte factis multis compenset. Gregorius Nazianzenus oratione in sancta Epiphaniarum lumina, sub finem: Scio etiam, inquit, & quintum, lacrymarum (scilicet baptismi) nepes, sed laboriosius, sicut ille, qui per singulas noctes lectum lauat suum, & stratum lacrymis: prob malitia, cuius putruerunt & cicatrices, qui lugens ac maestus incedit, qui imitatur conuersionem Manasse, & Ninuitarum miserandam humilitatem, qui publicani in templo loquitur voce, & vitra iactatorem iustificatur Pharisaeum, qui tanquam Chananea incuruatur, & misericordiam quarit, & micas, canis cibum esurientis desiderat. Et infra: Aequale enim est malum, & dimissio absque casti-

gatione, & castigatio sine venia: quandoquidem illa totas relaxat habenas, hac vero nimium restringit. Idem in oratione in sanctum lauacrum: Beati quorum remisse sunt iniquitates. Siquidem hoc ad omnimodam spectat purgationem. Et quorum tecta sunt peccata: hoc ad eos pertinet, qui nondum penitus sunt purgati. Beatus vir cui non imputat Dominus peccatum: tertius peccantium ordo, quorum opera non laudanda, voluntas vero panna obnoxia non est. Eusebius Caesariensis lib. Ecclesiasticae historiae: In quibus & Apostoli omnes, praecipue tamen Iacob, qui dicebatur frater Domini, in Ierosolymis Episcopus constitutus, indefinenter populum commissa impietatis, & feralis ausi de scelere commonebat, si forte commisi penitentiam gerere, si possent flere pro scelere, & vltices penarum flammam lacrymarum vberitate extinguere. Rursus de adolescente latrone per Ioannem Evangelistam conuerso scribit: Tam deinde tremefactus flebat amarissime, & accedens ad se senis genibus prouoluitur, gemitibus & ululatibus quibus poterat, satisfaciens, & vberim lacrymarum suarum fontibus iterum baptizabatur, occultans solam dexteram suam, &c. Præbens per hoc magna exempla vera penitentia, & documentum ingens nouae regenerationis, atque insignia quadam, & trophaea vobis in eo resurrectionis ostendens. Chrysostomus lib. De Sacerdotio: Non temere ad delictorum modum oportet & multam ipsam adhibere, sed tanquam coniecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus; ne qua fiat ut dum consuevisse vis quod interruptam est, scissuram deteriore facias: ac dum eum qui lapsus est, erigere, atque emendare studeas, casus ipse maior per te reddatur. Idem homilia ad populum Antiochenum: Penitentiam nunquam oportet oblivioni peccatum tradere, sed Deum quidem rogare ne eius meminerit, ipsum vero nunquam ipsius obliuisci. Si nos eius non recordemur, Deus ipsius non obliuiscetur: si nos eius meminerimus, Deus obliuiscetur: a nobis ipsis vltionem sumamus, nos ipsos accusemus: ita placabimus iudicem. Et in verbalia Matthaei: Facite dignos fructus penitentiae: Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtrique peccatis aduersa fa-

Idem orat. 3. aliquanto post med. Psal. 31. Peccantium ordo triplex, ex Nazianzeno.

Euseb. lib. 3. histor. Eccl. c. 7. tom. 1.

Infra. c. 23. prop. fin.

Chrysost. libro 2. de Sacerdotio, non longe a principio. tom. 5.

Idem hom. 41. ad populum Antiochenum. circa med. tom. eod.

Matth. 3. Idem hom. 10. in Matth. tom. 2.

Exemplum Chrysostomi de penitentiae medicina

Idem hom. 9 in epistola ad Hebr. tom. 4. Heb. 6.

Psal. 102.

Idem hom. 7. ad populum Antiochenum. paulo ante med. tom. 5. Deum siue benefaciat, siue puniat, nihilominus bonum esse, secundum Chrysostomum.

ciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam propria. Logo es tempore fornicatus? a legitimo quoque usu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sapius paucorum dierum castitate meditare. Inuriam vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuictis, & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficij placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delictis ante, & temulentia distuebas? ieiunio, & aqua potu vtriusque compensa, ut famem superes iminentem. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? feminam iam omnino non videas, maiori tactus cautione post vulnera. Et homilia in epistolam ad Hebraeos super illud: Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati, &c. rursus renouari ad penitentiam: Non enim cum dixisset, impossibile est renouari in penitentia, tacuit, sed cum dixisset, impossibile, adiunxit, iterum crucifigentes. Renouari, hoc est, nouum fieri: nouos quippe facere, lacuacri est tamen: Renouabitur, inquit, sicut aquila inuentus tua. Penitentia autem est, ut, qui innotati fuerunt, & postea veterauerunt in peccatis, liberare a vetustate, & consolidare. Ad illam tamen claritatem adduci eos impossibile est: illic namque totum gratia est. Idem homilia ad populum Antiochenum: Et hoc omnium maxime vos, cum diligentia considerare cohortor, quod Deus non tantum honorans, & benefaciens, sed & castigans, & puniens similiter est bonus: siue contra Gentiles, siue contra Haereticos nobis certamina moueantur. Si enim honorans tantum bonus esset, puniens vero non esset, ex dimidio bonus esset. Et infra: Iudices cum latrones ceperint, & sacrilegos, non quomodo ipsos reddant meliores considerant, sed quomodo ab ipsis peccatorum penas exigant. Deus autem contrarium totum: cum aliquem ceperit peccatorem, non considerat quomodo fumat supplicium, sed quomodo ipsum corrigat, & meliorem faciat, & in futurum inexpugnabilem. Itaque & iudex pariter, & medicus, & magister est Deus: etenim tanquam iudex examinat, & tanquam medicus corrigit, & tanquam magister docet, praenarratos in omnem disciplinam inducens. Theophilus Ale-

xandrinus in lib. Paschali: priusquam stemus ante tribunal Christi, praeterita peccata penitentia corrigamus, praesenti fletu redimamus futura gaudia, aculeo quoque conscientiae in morem apium noxios peccatorum fucos repellamus, plena cere, ac mellis alucaria reseruantes. Theodoritus lib. Diuinorum decretorum cap. De Penitentia, in fine: Qui autem baptismatis donum est assecutus, Patrem vocat Deum, ut qui in gratia filiorum ordinem sit allectus. Ergo iussi sunt dicere: Dimitte nobis debita nostra. Sunt ergo medicinalia etiam quae post baptismum sunt vulnera: medicinalia autem, non ut olim per solam fidem data remissione, sed per multas lacrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderati. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Quid apertius, bone lector, dici poterat, quam quae hic Pater dixit? Sozomenus lib. historiae Tripartitae, ut superius cum de confessione differeremus, productus est, refert Sa cerdotem audiendis confessionibus praefectum penitentiam cuique imponere solum secundum vnuseniuseque delictum: & Nicephorus epistola De ligandi soluendi que potestate ad Theodosium Monachum late de haere scribit: Caterum qui talem accedit, omnino ipsum dirigat, & instruat, ut recte dirigatur. Et is quanto diuinorum, sacrorumque Canonum peritior fuerit; hoc amplius instruet: contra, qui Canonum vigorem, & suam cuiusque delicti multam ignorarit, is nulli vlla in re vnquam vsui esse poterit. Praeterea qui fratrem, in se vno eodemque die septies peccantem, venia condonandum, suscipiendumque diiudicavit, is lapsos, quamuis & saepe, & multum deliquerint, quo pacto repellat, & abiciet? Immo spiritualibus increpationibus admonebit, vtiliter consulat, vitam futuram, & aeterna supplicia in memoriam reducet. Vnum cauebit, ne indulgentius, & citra omnem obinrgationem absoluat, fiatque alienorum criminum particeps. Iam, si qui peccauerat, lacrymis liquecant, ac continenter maiorum suorum ab alienationem meditentur, licet in eadem reincidant, suscipiendos tamen eos duxeris, corrigendumque, re-

Theophil. A lexan. lib. 1. Pasch.

Theodor. tom. 2.

Matth. 6.

Sozom. lib. 9. Hist. Tripart. c. 35.

Nicephor.

Matth. 18.

2. mot. ush.

Sacerdos nō
inlūgens pœ
nitenti satis
factionē, cri
minum confi
tentis parti
ceps effici
tur, autore
Niciphorō.
Hierony. to
mo 6.
Ioel. 1.

Idem.

August. lib.
Bachirid. c.
70. tom. 3.

Ibid. c. 71.

Idē lib. De
pœnit. med.
c. 3. initio,
tom. 9.

Psal. 50.

Ibid. c. 5.
circa med.

De pœn. di
stinct. 1. c.
Nō sufficit.

Idem tom. 8

taueris locū. Penes te enim facultas est,
& vt nosti, mensuram castigationis ad
hibeam. Eos autem qui hinc emigrant, in
quocunq; fuerint peccato detēti, ne liga
ueris, sed diuinorum, purorumq; sacra
mentorum facito participes. Hæc ille,
docens, Sacerdotem pœnitentias non
iniungentem pœnitenti, criminum
confitētis fieri participem. Hierony
mus super Ioēlem: Qui peccator est, in
quit, & quem mordet propria conscien
tia, cilicio pœnitentia accingatur, & plā
gat vel propria delicta, vel populi, & in
greditur Ecclesiam, de qua fuerat egres
sus: & cubet, vel dormiat in sacco, vt præ
teritas culpas, per quas Deum offenderat,
vitæ austeritate compenset. Hæc ille, qui
in epitaphio Paulæ cam dixisse tradit:
Turpanda est facies quæ contra Dei præ
ceptum purpurisso, & cerussa, & stibio sa
pē depinxit. Affligēdum corpus, quod mul
tis vacauit delicijs. Longus risus, perpeti
compensandus est fletu. Mollia linteami
na, & serica pretiosissima, asperitate cili
cij commutanda. Sic illa. Augustinus in
lib. Enchiridion ad Laurentiū: In me
lius quippē est vita mutanda, & per elee
mosynas de peccatis prateritis est propi
riandus Deus; non ad hoc emendus quo
dammodo, vt ea semper liceat impunē cō
mittere. Nemini enim dedit laxamētum
peccandi, quamuis miserando deleat iam
facta peccata, si non satisfactio congrua
negligatur. Et infra: De quotidianis au
tem breuib; leuib; peccatis, sine qui
bus hæc vita nō ducitur, quotidiana ora
tio fidelium satisfacit. Idem lib. De pœ
nitentiæ medicina: Veniat (scilicet pec
cator) ad antistites, per quos in Ecclesia
clauēs ministrantur, & tanquam bonus
incipiens iam esse filius, mater norū mem
brorum ordine custodito, à prapostis Sa
cramentorum accipiat satisfactionis sua
modum, vt in offerendo sacrificio cordis
contribulati denotus & supplex, id tamē
agar, quod non solum illi proffit ad susci
piendam salutem, sed etiam ceteris ad
exemplum. Et infra: Non sufficit mores
in melius commutare, & à factis malis
recedere, nisi etiā de his qua facta sunt,
satisfiat Deo per pœnitentia dolorem, per
humilitatis gemitum, per contriti cordis
sacrificium cooperantibus elemosynis:
Idem in psalm. 37. super illud: Quoniā

iniquitatem meam pronuntiabo, & curā
gerā pro peccato meo: Quid est, inquit,
curam gerere pro peccato tuo? Curam ge
rere pro vulnere tuo. Si diceres, Curam
geram pro vulnere meo, quid intelligere
tur nisi dabo operam, vt sanetur. Hoc est
enim curā gerere pro delicto, semper nisi,
semper intendere, semper studiose, & fe
dulo agere, vt sanes peccatum. Et infra:
Hoc est, curam geram pro peccato meo, fa
ciam omnia, quacunq; facienda sunt ad
abluendum, & sanandum peccatum meū,
& curam geram pro peccato meo. Idem
in psalm. 50. in illud: Et à peccato meo
munda me: Quo merito? Medicus est, of
fer mercedem: Deus est, offer sacrificium.
Quid dabis vt munderis? Vide enim quem
inuocas. Iustum inuocas, odit peccata. Si
iustus est, vindicat in peccata: Si iustus
est, vtiq; non poteris auferre à Domino
Deo iustitiā eius. Implora misericordiā,
sed attende iustitiā. Misericordia est,
vt ignoscat peccato; iustitia est, vt puniat
peccatum. Quid ergo? Quaris misericor
diam, peccatum impunitum remanebit?
Respondeat Dauid, respondeant lapsi, re
spondeant cum Dauid, vt misericordiam
mereantur sicut Dauid, & dicant, Nō Do
mine, nō erit impunitum peccatū meum.
Noui iustitiā eius, cuius quero miseri
cordiam. Non impunitum erit: sed ideo
nolo vt tu me punias, quia ego peccatum
meum punio. Ideo peto vt ignoscas, quia
ego agnosco. Quoniam iniquitatem meā
ego agnosco, & delictum meum cōtra me
est semper. Et in illud eiusdem psalmi:
Ecce enim veritatem dilexisti. Veritatē
dilexisti, id est, impunita peccata eorum
etiam quibus ignoscis, non reliquisti. Ve
ritatem dilexisti, sic misericordiam præ
rogasti, vt seruares & veritatē. Ignoscis
consistenti, ignoscis, sed seipsum punienti:
ita seruatur misericordia, & veritas. Mi
sericordia, quia homo liberatur: Veritas,
quia peccatum punitur. Idem in Ioan
nem: Cogitur homo tolerare etiam remis
sis peccatis, quamuis vt in eam veniret
miseriam, primum fuerit causa peccatū:
productior est enim pœna, quam culpa, ne
parua putaretur culpa, si cum illa finire
tur & pœna. Idem in epistola ad Ma
cedonium: Nihil aliud agit, quem vera
citer pœnitet, nisi vt id quod mali fece
rit, impunitum esse non sinat. Eo quippē

Curam gere
re pro delicto
quid.

Idem.

De pœnitē.
dist. 1. c. Gra
tia Dei.

Idem tract.
124. in 102.
circa med.
tom. 9.

Idem epist.
54. sub ini
tiū, tom. 2.

Idē lib. De
visit. infr.
c. vlt. tom.
9. sub finē.

Idē lib. De
Eccles. dogm.
c. 35. tom. 3

De pœnit. c.
54. 4. sent.
dist. 1. 4. c. 1
& dist. 1. 5.
cap. his re
sponderi.
Idē lib. De
vera, & fal
sa pœn. c. 19
tom. 9.

4. sent. di
stinct. 1. 4. c.
Posthac.

Pœnitere
quid secun
dum Augu
stinum.

Idē lib. sen
tent. Prosp.
nu. 210. to
mo 3.

1. Cor. 11.
Timoth. Sa
cerd. Mas.
lib. 1. De mi
sericordia,
&c.

modo sibi non parcenti ille parcit, cuius
altum, iustumq; iudicium nullus contem
ptor euadit. Idem lib. De visitatione
infirmorum, Nemini imponendum est,
quod aut impossibilitas ei abdicat, aut tē
pus euanescentes adimplere prohibeat. Idē
lib. De Ecclesiasticis dogmatibus (qui
tribuitur Gennadio, sicut liber De Fi
de ad Petrum, tribuitur B. Fulgentio à
Bertramo.) Quæ mortalia crimina post
baptismū commissa premunt, hortor prius
publica pœnitentia satisfacere, & ita Sa
cerdotis iudicio reconciliatum commu
nioni sociari, si vult non ad iudicium, &
condemnationem sui Eucharistiam per
cipere. Et statim infra: Sed & secreta sa
tisfactione solui mortalia crimina non ne
gamus, sed mutato prius seculari habitu,
& confesso religionis studio per vita cor
rectionem, & iugi, imò perpetuo luctu mi
serante Deo, ita duntaxat, vt contraria
pro ijs qua pœnitet, agar, & Eucharistiā
omnibus Dominicis diebus supplex & sub
missus vsque ad mortem percipiat. Idem
lib. De vera, & falsa pœnitentia: Con
tinuē, inquit, dolendum est de peccato,
quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœni
tere enim est pœnam tenere, vt semper pu
niat in se vlcisendo, quod commisit pec
cando. Pœna enim proprie dicitur lesio,
qua punit, & vindicat quod quisq; com
misit. Ille igitur pœnam tenet, qui semper
punit quod cōmisisse dolet. Peccator sem
per doleat, & de dolore gaudeat: & non
sit satis quod doleat, sed ex fide doleat, &
non semper doluisse doleat. Idem ex lib.
Sententiarum Prosperī: Peccata siue
parua, siue magna, impunita esse non pos
sunt, quia aut homine pœnitente, aut in
iudicio Deo iudicante plectuntur. Cessat
autem vindicta diuina, si praeursio pra
currat humana. Amat enim Deus confi
tentibus parcere, & eos qui semetipsos iu
dicant, non iudicare. Timotheus Sacer
dos Mafsilientis in libris quos de Mi
sericordia & elemosynis saltem in fi
ne vitæ faciendis edidit, & Ecclesiae
dicauit, sic scribit: Quando enim luge
bit, qui dies lugendi perdidit? Quando sa
tisfaciet, qui tēpus satisfactionis amisit?
Quomodo ei exomologesis diuturna opitu
latur iam in extremis sito? Qui aliud
non potest, saltem suam substantiam offe
rat. Offerat autem cum compunctione, cū

lacrymis offerat, cum luctu; aliter enim
oblata non prosunt. Quia non pretiosum
affectu placet: nec enim animus datus, sed
animo commendantur data: nec pecunia
fidem infimulat, sed pecuniam fides Et in
frā: Noli tantum Deo relinquere, quan
tum habes, si pro peccatis necessarium
non putas quantum habes. Et infra: Si
nouit quisquam hominum peccatorum,
quantum redimere delicta possit, vt a
tur sciētia ad redemptionem: Si verò ne
scit, cur non offerat quantum potest? Se
uerus Sulpitius lib. De miraculis fan
cti Martini pulchrē ait: Verum hæc à
sapientibus tenenda distinctio est, vt con
iugium pertineat ad veniam, virginitas
spectet ad gloriam, fornicatio deputetur
ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.
Cassianus collatione De pœnitentiæ
fine, & satisfactionis iudicio: Dū agi
mus pœnitentiam, & adhuc vitiosorum
actuum recordatione mordemur, necessa
rium est, vt ignem conscientia nostræ ob
ortus ex confessione culpa lacrymarum
imber extinguat. Cū verò cuiquam in
hac humilitate cordis, & spiritus contri
tione defixo, atque in labore & gemitu
perduranti, horum recordatio fuerit cō
sopita, & conscientia spina de medullis
anima gratia Dei miserantis euulsa, cer
tum est, eum ad satisfactionis finem, atq;
indulgentia merita peruenisse, & ab vni
uersorum criminum labe purgatum. Idē
docet collatione 23. & Boëtius lib. De
consolatione: Ipsi quoque improbi si eis
aliqua rimula virtutem relictam fas es
set aspiciere, vitiorumq; sordes, pœnarum
cruciat: se deposituros viderent, cōpen
satione adipiscenda probitatis, nec hos
cruciatos esse dicerent, defensorumq; o
pem repudiarent, ac se totos accusatori
bus, iudicibusq; permetterent. Deinde
prodeat Bernardus, qui in sermone
De cœna Domini ait: Lauari quidem ci
tò possumus, ad sanandum verò opus est
curatione multa. Idem super Cantica:
Cū ergo satisfacimus, vt ablato quod
separat peccato reconciliemur, indulgen
tiam quam recipimus, quid nisi quoddam
osculum dixerim pacis? Idq; interim non
alibi, quàm ad pedes sumendum. Humilis
quippē & verecunda debet esse satisfa
ctio, qua emendatur superba transgressio.
Et Petrus Damianus ait: Nec tibi blan

Seu. Sulpit.
lib. 2. dial.
De mira. S.
Martini, c.
13. in fine.

Cassia. coll.
20. c. 7.

Idem colla.
23. c. 15.
Boet. lib. 4.
De cons. pro
sa 4. in fine.

Bernard.

Idem serm.
4. super Cā
tica, sub ini
tium.
Qualis de
beat esse sa
tisfactio.
Pet. Dam. 2.
serm. de
S. Andr.

diaris, si grauer peccati leuio pena vel a nesciēte, vel a dissimulante dicitur, cū in purgatorijs ignibus satisfaciendum sit quicquid minus feceris: quia fructus dignos penitentia querit Altissimus. Atq; hīc sit finis producendi Patrū testimonio: quæ consulto cōgerere volumus, nō tantū vt cōfutaremus Hæreticorū

errorem, sed etiam vt studiosus lector habeat multa incitamenta pœnitentiæ, amplectendāq; satisfactionis tā salubriter institutæ, atq; præcepta à Dño nostro Iesu Christo, cui cū Pare, & Spiritu sancto sit perpetua laus, benedictio, atq; gratiarū actio per infinita secula seculorum. Amen.

TRACTATUS XXV.

In quo argumēta Hæreticorū ad euertendā satisfactionē Euāgelicā facta, refelluntur, ac diluuntur.

Quoniam interdum non minorem utilitatem colligimus ex dissolutione rationum, quæ contra veritatem fiunt, quàm ex ipsa veritate, ex Scripturis & Patribus constabilienda; Hæretici autem in hoc articulo de satisfactione magnopere gloriētur, & veluti triumphum de nobis agere videantur: expedit eorum argumenta expendere, & quam friuolè Scripturis, infinitaq; illa Christi satisfactione in Cruce Patri exhibita abutātur, perspicuū facere. Primum igitur Christi nobis exemplum obijciunt: quia omnes illi, quibus Christus in Euangelio peccata remisit, pœnitentiam vllam, qua Deo satisfacerent, non indixit, vt paralytico, Petro, latroni, adulteræ, & peccatrici: nō videtur igitur quod remisso peccato aliquid remaneat per nostram satisfactionem exoluendum. Respondent quidā, illos quibus Christus remisit peccata, satisfactione non indignisse: quia infideles erant, & nec dum Christo insiti, ac proinde tunc primò iustificabantur. Verum hæc parum solida videtur esse solutio: nam illi omnes quos nominauimus, Iudæi erant, ac proinde Circumcisionis Sacramento originis peccatum remissum, & consequenter iam semel erant iustificati: vt si ad Sacramentum Pœnitentiæ accurrissent, omnino pœnitentiæ indignissent fructibus. Explosa igitur hac soluendi ratione, firma vi-

detur esse responsio: illos à Christo medio Sacramento Pœnitentiæ minime fuisse iustificatos: quia nec ibi seruata est absolutionis forma, nec etiam exhibita confessionis peccatorū debita materia. Erat igitur solutio Sacramentis nequaquam alligata, quam Dominus Sacramentorum institutor ex priuilegio illis paucis concessio potestate excellentiæ conferre valuit: quod nec ad Sacramentum Pœnitentiæ, nec in consequentiam trahendum est. Adde, quod Christus dum vixit, necdum Sacramentum Confessionis instituerat, quod ex primo die resurrectionis induxit: quare non est quod vllā tunc exigeret satisfactionem. Secundo obijciunt illud Ezechielis: *In quacunq; hora, vel, quotiescunq; ingemuerit peccator, &c. omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: remissa igitur culpa non videtur vllus pœnæ temporalis reatus exoluendus remanere.* Respondemus, textum Ezechielis nō ita habere, sed longè duriozem à peccatore exigere conditionem, nempe auertere se ab omnibus iniquitatibus, seruare omnia præcepta, & facere iudicium, & iustitiam. Deinde dici potest etiam admitendo hanc lectionem, quod ipse textus, quomodo intelligēda sit Dei obliuio de iniquitatib⁹, satis declarat: hoc nempe modo, quod nō recordabitur, vt eas per æternam mortem vindicet. Ita dixit: *Vita viuet, & non morietur:*

II argum. Ezech. 18.

I. argum. ex Scripturis. Matth. 9. Infra 26. Luc. 23. Ioan. 8. Luc. 7.

Et, Nolo mortem morietis. Verum ex hoc non euincitur, quod præter illum modum non possit paterno, & clemēti animo ad pœnam temporalem obligando, quæ tota in bonum nostrum cedit, peccata punire: quemadmodū cum Dauidi dixisset per Nathan, *Dominus transtulit peccatum tuum: non morieris*, declarauit tamen, illum suppliciorum quorundam multa fore castigandum: quia quos Deus amat, arguit, & castigat. Tertiò obijciunt illud Dauidis: *Beati quorū remissa sunt iniquitates, & quorum reſta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum.* Quæ verba Paulus allegat ad Romanos, vt probet, satisfactionem esse gratuita: imputaret autem, si remisso peccato adhuc exigeret pœnam. Hinc per Esaiam dixit: *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini: & Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.* Respōdemus, remissionem perfectam esse in Baptismo, in quo nulla satisfactio exigitur, imperfectam verò in Pœnitentiæ Sacramento, post quod superesse solet pœna luenda. Et non imputare, siue tegere peccata, interpretatur Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum lauacrum, & Ambrosius lib. De Pœnitentiā, per opera bona nostra, & satisfactiones, vt in traditione superiorum producta attulimus. Dicitur ergo non imputare, quia ad æterni supplicij reatum non seruat: nec ad pœnam temporalem, quia confert spiritum, & gratiam satisfaciēdi: ita vt ipse qui ad pœnam obligat, porrigat vnde soluamus. Quarto opponunt verba Domini dicentis: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & iterum, Quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in cælis:* Et Sacerdos ait: *Ego te absoluo:* absoluti ergo nulli remanent pœnæ exoluendæ obnoxij. Soluit hunc nodum Richardus De Sancto Victore libro De potestate ligandi, & soluendi: expendens quod non dixit: *Quorum dimiseritis, sed, quorū remisistis.* Nā remittere, inquit, est pœnam peccati iuxta cōgruum miserationis modum temperare; dimittere verò, totum in-

2. Reg. 12. III. argum. Psal. 31. Rom. 4. Esa. 52. Supra 38. Gregor. Nazianz. Ambro. lib. 2. De pœnitentia. c. 3. tomo 2. Peccata cur nobis nō imputare Dominus dicatur. IIII. argum. Ioan. 20. Matth. 16. Richar. lib. De potestate ligandi, & soluendi. c. 24. Quare Dominus nō dixerit: Quorum

dulgere, & sine animaduersione relinquere. Hinc est quod dicitur nobis: *Dimittite, & dimittetur vobis.* Et merito quidem, vt non in parte iram seruemus, sed ex toto dimittamus, qui totum nobis dimitti volumus. Hinc est quod Domino in quotidiana oratione dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Sed quia iustitiæ simul, & misericordiæ est inter parcendum ex parte percuti, & ad purgationis nostræ medelam profuit ex parte puniri, remittendi potius, quàm dimittendi potestas confertur in eo quod dicitur: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis:* inde est quod de remissione, non de dimissione gratulatur, qui Domino confitetur: *Tu remisisti impietatem peccati mei.* Sed certè parum solida est hæc responsio, cum idem verbū Græcum sit, quod Interpres noster modo dimittendi, modò remittendi verbis explicuit. Perimitur quoq; instantia quadam hæc obseruatio. Nam cum Moyse precanti pro populo dixisset Dominus: *Dimisi iuxta verbum tuum,* adhuc tamē comminatur se pœnas temporales de illis sumpturum, quodq; eorum cadauera prosternenda essent in deserto, & in terram promissam illos non ingressuros. Dicendum ergo est, Sacerdotes clauas habere, hoc est, potestatem absoluendi à culpa, & omni pœna, sed si iure, & legitimè facultate sua fungantur, cōdignas videlicet pœnitentibus iniungēdo satisfactiones. Nam ita Apostoli acceperunt à Christo, & Ecclesia didicit ab Apostolis, non aliter sibi esse defungendum hac autoritate, quàm imponendo pœnitentias iuxta Canones Patrum, quando illi Canones vigeant, aut secundum arbitrium Sacerdotis, vbi illi Canones defuerunt. Atque hoc expediebat summopere salutari, ac commode fidelium gubernationi, ne videlicet clementiæ abundantia, ac facilitas, peccandi fomentū præberet. Atq; ita se rem habere, confirmat traditio Patrū, quam præcedenti tractatu ptulimus. Vnde constat antiquissimos esse Canones etiam ante Concilium Nicenū: imò ante seculum Tertulliani, ac Cy-

dimiseritis peccata, sed, quorum remisistis, secundum Richardum. Luc. 6. Matth. 6. Reijctur solutio Richardi. Num. 14. Solutio quæ placet auctori. Potestate absoluendi à culpa, & omni pœna Sacerdotes quatenus uti debeant. Ecclesiasticorum Canonū de pœnitentiā antiquitas.

priani de satisfactionibus, & canoni-
bus certam pœnitentiæ mensuram in-
dicentibus fit sermo.

V. argum.
Michæ. 6.

Quinto, producitur Michæas pro-
pheta dicens: *Indicabo tibi, o homo quill
fit bonum, & quid Dominus requirat à te,
utique facere iudicium, & diligere mise-
ricordiam, & sollicitum ambulare cum
Deo tuo*, quibus in verbis nihil de sa-
tisfactione præscribitur. Sed certè o-
pera satisfactoria includit Propheta
illo verbo faciendi iudicium, nimi-
rum sui ipsius, de quo Paulus: *Si nos
metipfos diiudicemus, non utique iudi-
caremur*. Per dilectionem misericor-
diæ intellige elemosynas, & opera
pietatis: per illud autem, *Sollicitum am-
bulare cum Deo tuo*, intelligi potest
iuge precandi studium, atque diuino-
rum obseruantia præceptorum.

I. Cor. 11.

VI. argum.
Gala. 6.

Sexto, producitur Paulus in episto-
la ad Galatas: *In Christo Iesu neque cir-
cumcisio aliquid valet, neque præputium,
sed noua creatura*: Cum igitur creatu-
ra noua efficiantur fideles, nihil illis
pœnæ remanet exolucendum. Respon-
demus, testibus Ambrosio, Hierony-
mo, & Theophylacto, nouam creatu-
ram propriè esse baptizatum: vnde fi-
deles omnes, qui rite baptismo sunt
abluti, noua creatura dici possunt. Qui
tamen nouitatè illam amisit per pec-
catum, impossibile est per pœniten-
tiam ad illam peruenire, vt dixit Apo-
stolus, nisi multis lacrymis, & actio-
nibus laboriosis peccati iocunditati
contrarijs, in quibus sita est satisfaci-
endi virtus, recuperetur.

Ambros. in
c. 6. ad Ga-
lat. tom. 5.
Hieron. ibi-
dem tom. 9.
Theophyl. i
bid.

Noua creatu-
ra apud Pau-
lum quæ sit.
Heb. 6.

VII. argum.

Qua ratione
olim consub-
stantialè Pa-
tri Filium ne-
garent Arria-
ni.

Septimo, Vox, inquit, satisfactio-
nis noua est, & à sacris literis aliena.
Sed satis est friuolum argumentum:
nam simili ratione consubstantialem
Patri Filium negabant Arriani. Sed vt
satis fuit olim rem ipsam in Euange-
licis literis inuenire, vt Filius sit eiuf-
dem cū Patre substantiæ, etiam si vox
in Scripturis non inueniretur ad con-
uincendum Arrianos, & anathemate
illos ferendum: ita satis nobis esse de-
bet ad confutandos Lutheranos, rem
ipsam in Scripturis esse frequentem,
etiam si vox satisfactionis non inue-
niatur: sed inuenitur id quod illi æqui-
pollet, vt redemptio peccati vel ini-

quitatis apud Salomonem, & Danie-
lem; fructus digni pœnitentiæ, apud
Ioannem Baptistam; facere iudicium,
& iustitiam, apud Ezechielem; facere
iudicium sui ipsius apud Paulum. Vt
interim omittam Patrum traditionè,
quæ ab ipso nascentis initio Ecclesiæ
in hunc vsque diem vocem satisfac-
tionis sine cuiusquæ offensione vsur-
pauit.

Prou. 16.
Dan. 4.
Luc. 3.
Ezech. 18.
I. Cor. 11.

Octauo obijciunt quædam ex Pa-
tribus, vt quod vocant satisfactiones
pro peccatis, ergo vel improprie lo-
quuntur, vel pro culpa sunt. Sed certè
improprie non loquuntur, sed prop-
rie: quia intuitu peccati leuioris aut
grauioris, minor, aut maior coniun-
gitur pœnitentia. Deinde loquuntur
figuratè, & metaphoricè: nam vt fo-
mes ex peccato relictus, & ad peccatū
solicitanus, dicitur peccatum à Paulo,
imò Christus ipse, & hostiæ pro pec-
cato peccata dicuntur; ita etiam pœ-
næ ob delicta infliæ dicuntur pecca-
ta. Nam ita illud intelligunt quidam:
*Nonne si bene egeris, recipies: sin autem
male, statim in foribus peccatum tuū ad-
erit?* id est, pœna peccati debita te cõ-
sequetur, & illud: *Sancta, & salubris est
cogitatio pro defunctis exorare vt à pec-
catis soluantur*, id est, pœnis peccato
debitis, quas solas piè defuncti in Chi-
sto habere possunt. Cùm etiam filij
Dei precantur: *Dimitte nobis debita no-
stra*, vel, vt Lucas expressit, *peccata
nostra*, præter temporarias pœnas non
habent pro quibus deprecantur.

VIII. argu-
ment. ex Pa-
tribus.

I. locus.

Rom. 7.

Gen. 4.

2. Machab.
12.

Matth. 6.
Luc. 11.

II. locus.

Deinde obijciunt, Patres ante abso-
lutionem, & accessum ad Eucharistiã,
exegisse satisfactionè: ergo vel ad re-
missionem culpæ instituta est satisfac-
tio, quod derogaret virtuti passionis
Christi, vel ad satisfaciendum solùm
coram Ecclesia, & nõ ad solutionem
temporariæ pœnæ post extinctam cul-
pam. Respondemus, Patres quandoq;
solitos tribuere absolutionem ante cõ-
pletam satisfactionem, vt constat ex
praxi Ecclesiæ, & ex pœnitentijs anti-
quorū secretis, imò etiam publicè pœ-
nitentiam agentium si ægrotabant, qui-
bus quidem absolutio impendebatur,
& Eucharistiæ cõmunio exhibebatur
ante satisfactionem impletam: quã ta-

Interdum Pa-
tres satisfac-
tionem exi-
gebant ante
absolutionè,
& cur.

men, si cõualescat, perficere iubetur.
Interdum etiam iidem Patres satisfactio-
nem exigebant ante absolutionem: &
hoc cõmune erat publicè pœnitenti-
bus, quod quidè duas ob causas obser-
uari solitum erat. Prima est: quia cū talis
sit longa pœnitentiã, vt plurimum per
contritionem, & Sacramenti votum
erant absoluti, antequam per ministros
Ecclesiæ reconciliarentur: præsertim
cū ante vltimam reconciliationem, &
cõmunionem, crebro, vt dicunt Cano-
nes, venirent ad manus impositionem
ante solennè, & vltimã reconciliatio-
nè. Hinc meritò dicuntur satisfactio-
nes nõ p culpa, sed pro pœna. Altera
ratio est, non esse incõueniens, pœni-
tentias publicas ea ratione qua publi-
cæ sunt, magis spectare ad satisfaci-
dum proximis, vel ad continendã disci-
plinam, quàm ad pœnam peccato de-
bitam delendam: ad quod satis essent
secretæ pœnitentiæ. Et ideo etsi fieret
in peccato, vocari poterant satisfac-
tiones, quia Ecclesiæ satisfaciebãt.

III. locus.
Chrysost. to-
mo 3. à me-
dio.

Tertio obijciunt Chrysostomus in
oratione De B. Philogonio, sub finè:
*Polliceor, inquit, te post hac ista non com-
missurã, & istud sufficere ad excusationè.
Ego testificor, ac fidei iubeo fore, vt si no-
strum quisq; qui peccatis obnoxij sumus, re-
cedes à pristinis malis, ex animo, vereq;
promittat Deo se postea nunquam ad illa
rediturũ, nihil aliud Deus requirat ad sa-
tisfactionè vltiorè. Benignus enim est,
& quæadmodum parturiens cupit eniti fructum,
ita & ille cupit effundere suã miseri-
cordiam. Sed obstant peccata nostra.* Re-
spondemus nihil vltra Deũ ad satisfac-
tionè exigere pro remissione culpæ,
nõ autem pro remissione pœnæ tem-
poralis: quia alioqui cõtradiceret sibi
ipso Chrysostomus, vt superius ex te-
stimonijs ipsius productis ostēdimus.
Vel loquitur de remissione culpæ cū
ardet charitatè cõiuncta, quæ omnem
pœnã reatũ exolueret, iuxta illud: *Cha-
ritas operit multitudinem peccatorum.*

I. Pet. 4.
III. locus.
Lactan. lib.
6. c. 13. ini-
tio.
Agere pœni-
tentiã quid.
Hilarius.

Quarto producitur Lactantius, qui
ait: *Agere pœnitentiã nihil aliud est, quã
profiteri, & affirmare se vltius nõ pec-
caturũ: & Hilar. in psal. 118. Peccati ve-
rò pœnitentia est, ab eo quod penitendum
intellexeris, destitisse:* Et Ambrosius in

illud Pauli: *Ne forte abundantiori tristitia
absorbeat qui eiusmodi est. Hac vera, in-
quit, pœnitentiã est, iam cessare à peccato.*
*Sic enim probat dolere se sibi, si de cetero
desinat.* Verum hæc Patrũ testimonia
eò tendunt, vt non existimet quisquã
sibi esse peccatum remissum per lacry-
mas, & pœnitentiã, nisi etiam solidũ
animũ inuoluat amplius nõ peccandi:
id enim indicat Lactantius in verbis su-
perioribus, & Ambrosi. ipsũ desistere
à peccatis, vt odij, ac displicentiæ pec-
cati signũ pponat, nõ vt illa excludat.

Ambros. in
cap. 2. 2. ad
Corint. to-
mo 5.

Quinto adducitur Ambrosi. sermo.
De pœnitentia Petri, & in Luc. c. 22.
*Lacrymas Petri lego, satisfactionem non
lego.* Sed ibi satisfactio accipitur pro
excusatione peccati, quemadmodum
Paulus cū ait: *Bono animo pro me satisfaci-
am.* Quodq; hic sit sensus Ambrosij,
inducant sequentia: *Recte planè Petrus
fleuit, & tacuit, quia qd deseri solet, non
solet excusari: & quod defendi nõ potest,
abliui potest.* Alij verò legunt, *lacrymas
lego, confessionem non lego:* quia videli-
cet nondũ erat instituta: verum prior
lectio verior est. Postremo profertur
Augustinus, qui lib. De vera & falsa
pœnitentia: *Sunt plures, inquit, quos pœ-
nitet peccasse, sed non omnino, reseruantes
sibi quãdam, in quibus delectentur: non
animaduertentes, Dominũ simul surdũ, &
mutũ à damonio liberaffe, per hoc docetè
nos nunquã nisi de omnibus sanari.* Et in-
frã: *Nunquam aliquem sanauit, quem o-
mnino non liberauit. Totum enim homi-
nem sanauit in Sabbato: quia & corpus ab
infirmitate, & animam ab omni cõtragio-
ne liberauit.* Et infrã: *Quãdam enim im-
pietas infidelitatis est, ab illo qui iustus,
& iustitia est, dimidiã sperare veniam.*
*Iam enim foret sine penitentia inuenire
gratiam.* Hæc ille. Ergo remissa culpa,
simul remittitur omnis pœna. Respon-
demus, Deum hominem perfecte cu-
rare, se l quandoq; subito, vt focrum
Petri, quandoq; paulatim, & per par-
tes, vt cæcũ à Bethsaida: ita quandoq;
Deus remittit totam culpam, & omnẽ
pœnam; interdum verò remissa culpa
paulatim p opera satisfactionis, quæ
in gratia Dei fiunt, tolluntur pœnæ
tëporalis debita: atq; hæc tota est Dei
curatio, etsi non vno fiat momento.

V. locus.
Idem Amb.
serm. 46. &
in lib. 10. 113
Luc. eodem
tom. 5.
Act. 24.
Serm. 46.

VI. locus.
August. c. 9
tom. 9.
De pœnitè.
dist. 3. cap.
sunt plures.
Matth. 12.
Quid surdi
& muti sana-
to significa-
uert.

Ioan. 7.

Luc. 4.
Mar. 8.

Prima ratio
Hæreticorū
contra satis-
factionis ve-
ritatem.

1. Ioann. 2.
Ioan. 1.

Iob 33.

Alterā solu-
tio.

Ruar. Tap.
Concil. Se-
nonen. cap.
12.

Gaspar. Sag.
Christū pro
pœna tempo-
rali non pro-
priè pro no-
bis satisfacit
se, multis ra-
tionibus ostē-
ditur.

Tertio loco ad demoliendam satis-
factionem rationibus pugnant Hære-
tici, inter quas fortissimus eorum A-
chilles est: Christus est propitiatio p
peccatis nostris: Agnus Dei tollens
peccata mundi, qui in Cruce pro om-
nibus delictis nostris abundè satis-
fecit: frustra igitur exigitur satisfac-
tio à nobis: neque Deus illam exigit,
qui bis in idipsum non iudicat: aliò-
qui grauissima iniuria Dei misericor-
diæ, & gratiæ, atque adeo ipsi Christi
sanguini irrogaretur. Respondemus,
Christum pro culpa, ac pœna æterna
peccati, atque adeo pro temporali to-
ta satisfacisse: sed satisfactio pro tem-
porali pœna applicatur in Baptismo
per ipsum Sacramentum sine nostris
pœnis; at in Pœnitentia ob rationes
superius ad stabiliendam satisfactio-
nem assignatas, applicatur medijs no-
stris satisfactionibus, quæ tantum in
virtute passionis, & sanguinis Chri-
sti validæ existunt: & nihil ex eius vi,
& efficacia ppter eam detrahimus, sed
tantum dicimus, modum applicatio-
nis diuersum esse ab illo Baptismi: at-
que hunc modum pœnitenti esse con-
uenientiore, atque expiando pec-
cato commodiore. Præter hanc so-
lutionem alia quoque potest adduci,
quæ illam reddat explicatiorem: Chri-
stum quidem pro culpa & pœna æ-
terna abundè fecisse satis, meruisse
quoque, vt quibusdam temporalis cõ-
donaretur à Deo pœna, vt in his, qui
verè suscipiunt indulgentias, effici-
tur liquidum, & in suscipientibus Sa-
cramentum aliquod, quibus ex ope-
re operato, vt aiunt, applicari dicitur
satisfactio aliqua Christi: non tamen
efficaciter pro pœna temporali, quã
ab his, qui ad Sacramentum Pœniten-
tiæ accedunt, exigit, satisfacisse, cum
ex gratia merito Christi collata, verè,
& efficaciter sua quisque iustus satis-
factione pro pœna, quam debet, sa-
tisfaciat, ac soluat: vt docent Ruardus
Tapperus tomo. 1. artic. 6. Concilium
Senonense, & Gaspar Sagerus: quod
ex his rationibus ostendere nituntur.
Primo, quod quia Christus expiavit
pœnam æternam, nõ exigitur iterum
à nobis eius absolutio ad hoc, vt ap-

plicetur nobis passionis virtus: à si-
mili igitur si satis pro pœna tempora-
li fecisset, eius persolutio à talibus nõ
exigeretur. Deinde idem ostendunt
alia ratione: quia opera satisfaciē-
tis, vt pote in gratia Dei facta, vel ad-
minus à Deo acceptata, pœnam tem-
poralem debitam posita gratia vel ac-
ceptione, re ipsa exoluunt. Si igitur
Christus illam semel exoluisset, bis
eadem exigeretur pœna, contra illud:
Non iudicabit bis in ipsum. Tertio si sa-
tisfactio exigitur, vt illa Christi nobis
ea ratione applicetur, esset eiusdem
rei duplex persolutio: non secus ac si
ab eo qui in carcere detentus, quia de-
bet centum, quæ alius pro eo enume-
rauit, exigerentur ab eo alia centum,
vt prior solutio ei applicaretur: hoc
quippe non tam esset solutionis appli-
catio, quàm eiusdem debiti duplex ex-
actio. Quarto, Christus voluit offerre
mortem suam pro his, pro quibus nos
non poteramus satisfacere: secus pro
illis ad quæ possumus: & Christus nõ
est inuidus, vt nolit habere adiutores
in negotio salutis, cum hoc sit illi ma-
gis gloriosum. Quinto, cõstat vnũ
pro alio posse satisfacere vel viuente,
vel existente in purgatorio, non secus
ac si ipsi per se ipsos, quod debent ex-
oluerent. Nec eget verus debitor ad
hoc vt sibi solutio ab altero facta ap-
plicari valeat, quàm quod sit in gra-
tia, in qua sunt omnes, qui descendunt
ad purgatorium. Si igitur illis appli-
catur nostra satisfactio sine eo, quod
ipsi nouam exoluant satisfactioem,
Christus si pro pœna temporali satis-
fecisset, nullam à nobis exigeret sa-
tisfactionem. Sexto, si contritio, vel
attritio hominem dispositum reddit
per Sacramentum Pœnitentiæ, vt ei
expiatio Christi pro culpa, & pœ-
na æterna applicetur: ergo potest
reddere dispositum ad suscipiendam
expiationem pro pœna temporali,
quod minus est, si illam exoluisset
Christus. Cum ergo illa à nobis exi-
gatur, indicium est, quod pro illa
Christus non satisfacit. Neque pro-
pterea dignitati, aut virtuti passionis
Christi quo quomodo derogamus: tũ
quia tantum valuit, quantum voluit

Iob 33.

Exemplum.

cam

eam valere, & non voluit quantum
ipse potuit, sed quantum decebat, &
sapientiæ, ac iustitiæ Dei consonum
erat. Nã si voluisset, potuisset & ipse
offerre, & Pater acceptare eius mor-
tem ad omnium hominum efficaciter
consequendam beatitudinem: ita vt
omnes non solum damnati, sed etiam
dæmones beari potuissent, atque sta-
tim homines accepto baptismo po-
tuissent illam immortalis stolam, quã
in resurrectione omnibus pijs largi-
turus est, percipere. Videmus tamen
Dominum ista noluisse: nam si voluis-
set, vtique fieret. Neque pinde eius pas-
sioni derogatur, quæ ex se ad omnia il-
la promerenda efficax erat. Ad eum
modum dicimus, si voluisset per mo-
dum satisfactionis mortem suam Pa-
tri offerre pro pœnis temporarijs, quæ
remisso peccato debentur, à nobis nõ
exigerentur vllæ satisfactiones: nec
ob id tamen tollitur dignitati, ac vir-
tuti satisfactionis, quæ per se satis ido-
nea erat ad illas pœnas exoluedas, si
medicus medicinam applicare noluis-
set. Secundo non derogatur passioni,
quia etsi illam non obtulerit efficaci-
ter, vel applicauerit Patri pro pœnis
istis temporalibus extinguendis, ob-
tulit tamè per modum meriti: ex quo
fit, vt pœnæ nostræ acceptæ, & gratæ
apud Deum sint. Nec enim pœnæ, si-
ue eorum qui hinc satisfaciunt, siue ex-
istentium in purgatorio, quatenus pœ-
næ sunt, aut Deo satisfaciunt, aut ho-
minem purgât: alioquin damnati, qui
grauiora patiuntur, quàm illi qui sunt
in purgatorio, & peccatores impatiē-
tes, qui in hoc mundo acerbiora, &
molestiora perferunt, quàm pijs Chri-
sti cultores, magis satisfacerent, aut
amplius purgarentur, quàm illi: quod
expresse cõstat esse falsum. Quod igitur
pœnæ satisfaciât apud Deum, vel
ex gratia pender, in qua fiunt, vel ex
acceptatione diuina. Quod autem quis
gratiã habeat, qua patiēter ferat ad-
uersa, vel quod eius acceptentur pas-
siones, ac labores, à Christi profectõ
passione promanat: & ideo tandem om-
nia sunt accepta passioni ferenda,
quæ per viã satisfactionis in quibus-
dam, & in alijs per viam meriti à Deo

Temporariæ
pœnæ Deo
quatenus sa-
tisfaciant.

acceptantur. Tertio in vniuersum pos-
set ad hoc argumentum responderi,
Lutheranos in hoc, & similibus ratio-
nibus dupliciter peccare. Primo, ad-
iungendo exclusiuam personarum: ex
hoc enim quod dicitur: Christus ora-
uit, aut ieiunauit, aut satisfacit, infe-
runt illi: Ergo solus hoc fecit, cum ta-
men, etsi verum sit, Christus hoc fe-
cit, ergo in ea perfectione, & virtute,
qui ille, nemo alius fecit: haud tamen
sequitur quod per hoc quod ipse hoc
fecit, alij non debebant illud facere
iuxta donum sibi à Christo cõcessum.
Imò contrarium prorsus ipse voluit,
& fructus passionis exigit, per quam
factum est, vt membra capiti reddan-
tur similia. Itaque, qui lux erat mundi
per essentiã, quatenus Deus est, & pri-
maria lux creata, quatenus homo, Apo-
stolis tamen dixit: *Vos estis lux mudi,*
nempè per participationem, & imita-
tionem: & cum ipse sit iudex venturus
viuorum, & mortuorum, dicit Apo-
stolis: *Sedebitis & vos super sedes duode-
cim, iudicantes duodecim tribus Israel.*
Et ita de alijs dignitatibus: quia vt vo-
luit, nos vt illum in oratione, in me-
rito, in potestate, in regno in Sacerdo-
tio imitemur, ita in passionibus, &
satisfactionibus nõ solum pro nobis,
sed etiã pro alijssimum exprimeremus,
iuxta illud Pauli: *Adimpleo ea quæ de-
sunt passionum Christi, in carne mea pro
corpore eius quod est Ecclesia.* Secundo
peccant, adiungendo exclusionem me-
diorum: vt g. e. cum dicunt Christum
expurgare peccata, excludunt media
instrumenta, quibus ea purgat, hoc est,
afflictiones fide, & patientia in hoc
seculo, vel in futuro toleratas. Ex hoc
etiam quod dicitur Christus saluare,
vel fides iustificare, statim colligunt,
Ergo solus Christus saluat, excluden-
tes Sacramenta, & merita bona, vel, er-
go fides sola iustificat, excludentes pœ-
nitentiam, timorẽ & alios bonos ino-
tus. Ita etiam cum dicitur Christus sa-
tisfecisse, ea tollunt instrumenta, qui-
bus applicatur satisfactio.

Secundo argumentantur: quia post
baptismũ extincto omnino peccato,
sunt adhuc temporariæ pœnæ quas lui-
mus: ergo in Sacramento Pœnitentiæ

III. solutio.

Lutherani ac-
ferentes, cum
Christus pro
nobis inte-
gre satisfacit,
rit, nostra ef-
fecte minime sa-
tisfactione o-
pus, duplici-
ter peccant.

Ioan. 8.
Matth. 5.

Act. 10.

Matth. 19.

Coloss. 1.

II. argum.

cõdem

eodem modo supererunt. Itaque vel nullibi est satisfactio, vel utrobique; at in baptismo admittere satisfactionem, non est Catholicum. Respondemus, in Baptismo, in quo Scriptura asserit, quod efficitur noua creatura, & peccato perfecte morimur, & Christo conformamur ex virtute Sacramenti, ut asserunt Patres, manifestum est remitti in eo totam poenam: ita ut poenae quae superlunt, siue a Deo infliguntur, non iam praeterita culpa ratione, & intuitu, sed ad exercitium, ad praesuasionem, & meriti augmentum a Deo infligantur. At in Poenitentia alia ratio est, quam in Baptismo, ut pluribus demonstratum est.

Gal. 6.

III. argum.

Tertio obijciunt: Si satisfactio esset, non esset gratuita peccati remissio, quia pugnat solutio cum remissione, & non esset forum misericordiae, sed irae. Respondemus, posse contingere, ut quid sit simul gratuitum, & solutum, ut si a debente centum, exigentur tantum duo, quae nihil ex se ad totam summam facerent. Et alibi ait David: *Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum est enim: cui propitiationi ob nomen suum non repugnat, quod ibidem satisfactiones ad remissionem impetradam adducit, ut cum ait: Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte vniuersa delicta mea.* Ita etiam vita aeterna & gratuita est, quia gratia Dei, vita aeterna, & meritis bonorum operum debita secundum illud: *Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex.* Simili ratione satisfactio gratiam habet Dei acceptantis, & solutionem, quia iniunctam a Sacerdote, aut a Deo infligam, aut sponte susceptam exolumus. Nec est forum nisi misericordiae, cui non repugnat parua ira, quae Dei amicitiam non violat, & de qua dicitur: *Ego quos amo, arguo, & castigo.*

Psal. 24.

Ibidem.

Rom. 6. 2. Tim. 4.

Apocal. 3.

III. argum.

Quarto obijci posset, nonnullos ex nostris asserere, posse eum qui confitetur, a Sacerdote impositam non acceptare satisfactionem, & nihilominus Sacerdotem cogi ad administrandam illi absolutionem. Ita enim Scotus scripsit in quarto sententiarum, ita & qui-

Scotus.

dam alij eum secuti. Si igitur satisfactio potest a confitente repudiari, videtur quod illam Christus non instituerit, neque spectare ad essentiam Sacramenti: praesertim cum aegrotantes ut absoluantur, sine illa imposita satisfactione Canones Conciliorum, & Pontificum recipiant. Sed in primis respondemus, illos, qui hanc sententiam tuentur, non negare, eos, qui absoluantur, poenam debitam laturus, vel in hac vita, vel in purgatorio. Deinde verum est, satisfactionem non esse de essentia Sacramenti: quia cuiuslibet Sacramenti substantia in materia consistit, & forma, quae in hoc Sacramento sunt confessio, & absolutio. Est tamen satisfactio pars cum contritione, & confessione ad integritatem Sacramenti faciendam, quam qui sponte omittit, aut iniunctam a Sacerdote amplecti recusat, non leuiter peccaret, irrisorq; esset Sacramenti. Quare illa sententia Scoti neque tam probabilis est, neque tam tuta, ut magni viri docent. Nam in primis si in foro ciuili Reipublicae cogimur vel inuiti parere iudici legitime, & secundum formam iuris procedenti, ergo multo magis in foro conscientiae, ubi Sacerdos loco Christi indicit mulctam, ac ratum in beneficium nostrum, cum in foro ciuili plerumque contra nos proferatur sententia. Deinde actus Clauium, qui sunt soluere, & ligare, vel remittere, & retinere, aequalis sunt firmitatis, atque efficaciae. Sicut ergo qui diceret, illos non fungi potestate soluendi, repugnaret Christi verbo; ita qui potestatem ligandi immittit, aut debilitat, docedo Sacerdotes non posse ligare nisi ex arbitrio poenitentis, proculdubio verbo Dei aduersatur, & vim potestatis euertit Christi. Tertio, si liberum esset poenam impositam detrectare, profecto non maiori potestate fungeretur Sacerdos absolvens, quam baptizans: & minime iudex erit, cuius munus est poenam iuxta leges statuere, atque illam delinquentibus irrogare. Quarto, si poenitentem recusare posset poenam pro delicto impositam, frustraretur Dei propositum in instituendo hoc Sacramento: quia enim nemo est bonus iudex in propria

Quam sit im probabilis, & periculosa illa opinio, qua dicitur, poenitentem posse iniunctam sibi a Sacerdote satisfactionem recusare.

II. ratio. Actus Clauium qui sunt.

III. ratio.

Judicis munus quod. III. ratio.

caussa,

causa, ob id quod quisque ignorat se ipsum, & quisque sibi ipsi ita est affectus; ut sibi delinquenti facile parceret, aut leuissimum peccatum suum puniret, aut fortasse grauius, quam par esset, ideo constitutus est Sacerdos in causa peccati iudex inter Deum & hominem; qui etiam sententiam pronuntiare valeat, & mulctam iustam, ac legitimam peccato indicere. Qui ergo liberum facit acceptare, vel reculare sententiam, manifeste diuino Christi consilio hoc Sacramentum instituentis, aduersatur, ridiculumque, ac puerile reddit eius tribunal. Praeterea non tantum Sacerdos iudex est sententiam pronuntians, & poenam indicens: cuius natura, atque ratio est, ut sit inuolutaria; sed etiam spiritualis medicus, ut multi Patres docent: aegrotus igitur extreme laborans grauius delinqueret, nisi praecipuus medici obsequeretur; ac monitis, quia videretur mortem sponte velle incurrere; simili profecto ratione scelus graue non effugeret, si in negotio animi salutis, suo potius, & non Sacerdotis velle stare iudicio. Hinc Pacianus Episcopus Barchinonensis in Patre nesci ad poenitentiam, quam ad Sempronianum scripsit: *Qui (inquit) non accipiunt iniunctas a Sacerdotibus poenitentias, similes sunt his, qui plagas quidem aperiant, ac tumores, medicisque etiam assistentibus conficiuntur; sed admoniti, quae imponenda sunt, negligunt, & quae bibenda sunt, fastidiunt. Quod tale est, ac si dicat aliquis: Ecce ego aeger; & ego vulneratus sum, sed nolo curari stomachum.* Haec ille. Denique in hanc sententiam facit traditio Patrum producta, quae necessariam ad salutem docet esse satisfactionem: at quomodo esset necessaria, si liberum esset eam volenti retutare. Pereurrae lector Cypriani sermonem, 5. de lapsis, & libri. 4. epistolam. 14. in qua agit contra Sacerdotes promittentes veniam peccatoribus sine satisfactione. Ait enim prior loco: *Emersit, fratres dilectissimi, nouum genus cladis, & quasi parum persecutionis procella saeuierit, accessit ad cumulum sub misericordiae titulo malum fallens, & blanda praeiudicis. Contra*

Quinta ratio

Pacian. Episc. Barchinonensis.

Qui a Sacerdotibus iniunctas non accipiunt poenitentias, quibus similes videntur.

Sexta ratio.

Cyprian.

Euangelij vigorem contra Deum, ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatione. Irrita, & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Et infra: Non concedit pacem facilitas ista, sed sollicitudo ad salutem. Persecutio est haec alia, & alia tentatio, per quam subtilis animi virus impugnantis adhuc lapsis occulta populatione grassatur, ut lamentatio conquiscescat, ut dolor fleat, ut delicti memoria vaneat, comprimatur peccatorum gemitus, statuatur fleus oculorum, nec Dominum grauius offensum longa, & plena poenitentia deprecetur. Legat quoque eiusdem libri epistolam. 8. ubi docet, quod ante plenam poenitentiam, & satisfactionem non recipiebantur ad communionem, nisi vrgeret mors, & nisi conualescerent, debebant etiam canonicam satisfactionem absoluere, non pro manifestis tantum, sed etiam pro occultis delictis grauioribus. Patrum haec videntur cohaerere cum tanta libertate satisfaciendi, quam quidam praebent confitentibus.

Quinto obijciunt: Vnde Sacerdotes acceperunt hanc potestatem? Respondeo; Ex illis verbis: *Quorum remisistis peccata, & quaecumque solueritis super terram, Nam absolutio actus est iudicialis; unde Paulus tradebat Satanam Corinthiis, & absoluebat: Si quid dan. aui propter vos, in persona Christi, &: Quid mihi de his qui foris sunt, iudicauerit, &: In promptu habentes vltisci omnem inobedientiam.* Et si olim Sacerdos iudicabat inter lepram, & lepram; quid iam iudicet Sacerdos Noui Testamenti, praesertim cum dixerit Christus: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos?* Constat autem, Christum potestatem remittendi peccata habuisse, ut ipse ostendit apud Matthaeum. Praeterea clauis aperit, non tantum declarat esse apertum. Quod si actus Sacerdotis nudum esset ministerium declarandi remissa esse peccata confitenti, melius esset laico confiteri docto, quam ignorantia Sacerdoti; neque conferretur gratia plus per illam absolutionem, quam alia ceremonia, nec opus esset certis praescriptisq; verbis

Idem.

Quintus argumentum.

Ioan. 20.

1. Cor. 5.

2. Cor. 2.

2. Cor. 10.

Deut. 17.

Ioan. 20.

Matth. 9.

vti pro forma: & Patres non absolutos a Sacerdotibus Deo remiserunt. Et si tantum esset declarare peccata remissa, noua legis Sacramenta ab illis veteris non differrent. Et si interpretaris: Absoluo te, id est, ostendo; quæro, cui ostendat? Nō Deo, qui nouit omnia: non Ecclesiæ, quia sigillū confessionis obstat: non pœnitenti, quia potest de se merito dubitare: nō denique sibi ipsi absoluenti, quia potest dubitare. Cui ergo ostendit? Patres etiam verè agnoscunt potestatem iudiciariam Sacerdotis, vt Chrysostomus libro de Sacerdotio, Hieronymus epistola ad Heliodorum, Innocentius Primus epistola ad Decentium Eugubinum Episcopum; Leo Primus ad Theodorum Foroiuliesem Episcopum; Gregorius homil. 26. in Euangelia; Beda in .5. caput epistolæ B. Iacobi.

Nec obstat, si dicas, Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus? Sed intellige ex sua natura. Sicut & illud, Nemo bonus, nisi Deus. Absoluit ergo Deus auctoritate sua; Sacerdos vero ministerio. Vnde Paulus ait, illum habere ministerium reconciliationis; & Augustinus in Ioannē docet, quod Christus potestatem sibi tenuit, & in neminem ministrorū transfudit, Sacerdotibus dedit ministerium.

Nec obstat Hieronymus in Commentarijs in Matthæi caput 16. vbi tradit, quod Sacerdotes tantum ostendunt, vt olim, leprofos. Sed hoc superius solum est, legat ibi prudens lector. Et licet ab Hugone de Sancto Victore taxetur Hieronymus; dici tamen potest, tantum Hieronymum asserere, non licere Sacerdoti pro libito absoluere, vel ligare, vt Deus possit, qui habet supremam auctoritatem clauium: & vt Christus homo, qui potestate præditus est excellentiæ; Sacerdos vero cōformem se debet reddere regulis Dei, vt soluat dignos, & reiiciat indignos.

Tertio non obstat Augustinus explanans illud: *Quorum remiseritis peccata*, vbi docet, Ecclesiam remittere. Sed intellige, precibus; & meritis impetrado remissionem; & per

ministros Ecclesiæ absoluit clauibus medijs.

Quarto Ambrosius in Lucam ait, *Verbum Dei peccata dimittit, Sacerdos, & iudex: Sacerdos autem officium suum exhibet, sed nullius potestatis iura exercet.* Intellige propriè. Idem: *Ille solus peccata dimittit, qui solus pro peccatis nostris mortuus est.* Intellige, propria auctoritate, secus autem ministerio.

Quinto obijcies, Iustus quandoq; pœnitens accedit ad Sacramentum, a quo ergo absoluit eum Sacerdos; cui dicit, Ego te absoluo? Respondeo, sensus est: Ex me absoluo, & præbeo gratiam absoluentem: & amplius soluitur iustus a pœna; & liberior gratia efficitur accepta. Impeditur autē effectus Sacramenti, qui est actualis remissio peccatorum per impœnitentiam, & per præcedentem iustificationem, & perfectam contritionem tollitur, quod accedentis virtuti; & plenæ dispositioni tribuendū est, non Sacramento: efficitur autem fructus Sacramenti propriè in eo, qui attritus accedit.

Sexto, peccator ligatus accedit, quomodo ergo ligari potest? Sed amplius sanè intrare potest Satan, & vexare, ne plus peccet accedens ad Sacramenta: nec peccat Sacerdos ligando, quia minister est diuinæ iustitiæ.

Septimo, Sacerdotes, dices; non possunt retinere, ergo nec absoluere. Sed verè retinent quos non absoluunt: quia licet contritus quis accedat; si negligit tamen confitenti, amittit gratiam, & contritionem: si habet attritionem, verè retinet, sed non confitetur.

Neque verum est quod docet hæretici, Sacerdotes non habere potestatem ligandi, & absoluendi, nisi Spiritus sancti gratia, & charitate sint præditi: quia nemo esse posset alioqui certus de susceptione Sacramenti, cui ignora sit charitas ipsi habenti, nedū alijs. Et vis Sacramenti distincta est à bonitate ministri, ergo non impeditur ab eius malitia: impediretur autem, si solueret ille merito suo, aut communionem charitatis, vt de Ecclesiâ tradit Augustinus. Absoluunt ergo

Aug. tract. 119. in lo. sub finem. Ambros. Quo sensu Ambrosius loquitur Christo tribuat, neget Sacerdoti, omnē potestatem peccata remittendi. A quo absoluit iustum pœnitentem Sacerdos.

Quid impediat effectum Sacramenti, quid verò ei impedimentū tollat.

Ligati quomodo dō liget peccatorē Sacerdos.

Sacerdos vt absoluit quē non potest retinere peccatē?

Sacerdotes tamen gratiam Dei nō habent; posse tamen ligare, & absoluere peccantes, cōtra Lutheranos.

Iudiciaria in Sacerdote potestatem agnouerunt Patres.

Chrysost. tom. 5.

Hier. epist. 1. tom. 1. in titio.

Innoc. Primus epist. 1. cap. 2.

Greg. to. 11. Beda to. 5. Si solus Deus potest remittere peccata, cur idem tribuitur Sacerdoti.

Matth. 9.

Mar. 10.

2. Cor. 5.

B. August. tract. 6. in Ioan. to. 11. Hoc Hieronymus distū: Sacerdotes tantū ostendūt, vt olim leprofos, explicatur.

Hier. to. 9. Dent. 17. Hugo de S. to. 1. De potestate ligandi, & soluendi.

Ecclesia secū dū Augustinum, quomodo remittat peccata.

Concil. Constantiense. sess. 5. Patram lecti. Chrysost. homil. 85. in in. tom. 3. Cyprian. Aug. lib. 5. De Baptismo paruulor. cap. 19. tom. 2. Idem lib. 3. cōtra Crescon. cap. 5. 8. 9. tom. 7. & tract. 5. in Canonica Ioannis. Anastas. Papa cap. 7. Nicolaus Papa. Aug. epist. 166 & 167. tom. 2. Idem lib. 2. contra Donatistas. c. 25. tom. 1. Idem li. 50. Homil. ho. 23. tom. 10. Illud Lutheri: Optima pœnitentia est noua vita, quomodo verum sit.

Conc. Trid. ses. 14. Can. 5. & 14. Apoc. 2.

Eccli. 5.

Infra. 21. Esai. 38.

Ezech. 18.

Sacerdotes tantū ministerio. Vnde articulus Ioannis VVleff numero quartus, damnatus est in Concilio Constantiensi, qui illud asserbat.

Idē quoq; tradunt Patres, vt Chrysostomus in Ioannem, & Cyprianus fer. de Baptismo Christi; & ferm. de passione; August. libro de Baptismo paruulorum; & lib. contra Cresconium Grammaticum, & in Canonica Ioannis; Gregorius Nazianzenus in sanctum Iuacrum docet, malum, & bonum Sacerdotem eundem fructum Sacramenti administrare, quem admodum annulus aureus, & æneus eadem imagine omnino insigniti, & eiusdem molis non differunt nisi in materia, quia ille est aureus, & hic æneus, cum eandem imaginem in cera imprimant. Idem docent Anastasius Papa in epistola ad Anastasium Imperatorem, & Nicolaus ad Consulta Bulgarorum. Quod si obijcias ex Augustini epistolis, prima de concordia Ecclesiæ contra Donatistas, altera ad Festum, De Donatistis coercendis, & lib. contra Donatistas, & lib. 50. Homiliarum, Christum non dixisse fornicarijs, & incestuosis, & alijs prauis hominibus: Quorum remiseritis peccata: Respondendum est, Christum non præcepisse talibus vti ea potestate, quia in eius vsu delinquerent: non autem docet, quod non teneat absolutio per eos facta, si illa vtatur. Sexto docet Lutherus, optimam pœnitentiam esse nouam vitam. Sed hoc nemo Catholicus negauerit, nisi velit excludere contritionem, vel satisfactionem. In quo sensu cum illam assertionem pronūtiauerit, merito à Leone Decimo, & Synodo sancta Tridentina damnata est: quia Scriptura ita vult nouam vitam, vt præteritam defleamus, & pœnitentiæ operibus satisficiamus: *Memor esto*, inquit, *unde excideris; & age pœnitentiam, & prima opera fac, & De propitiati peccatorū noli esse sine metu; iterum: Fili, peccasti: non adijcias iterū: sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittatur: & Recognitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anima mea, & Prophe-*

tas, in quibus prauaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritū nouum. Vbi vidēs, non satis esse facere cor nouum, nisi peccata pœnitentiā diluantur. Accedunt & Patres. Tertullianus libro de carne Christi: *Omnis pœnitentia confessio est delicti*; & Augustinus: *impossibile est, aliquem vitam nouam inchoare, quin eum pœnitentiā veteris.* Et Gregorius in Pastoralibus exemplis docet non satis esse à peccato cessare, nisi etiā de præteritis peragatur pœnitentiā. Exempla autē sunt, scriptoris, ac arrogantis iniuriam, atque debitoris. Huius verba, atq; aliorū breuitatis gratia præmittit: Bernardus sermone in octaua Paschæ: *Nō sufficit peccatori continentia peccati, nisi ad sit & pœnitentiā.* Præterea non potest noua esse vita sine destructione veteris: nec potest indui nouus homo, nisi exuto veteri. Præterea vox ipsa pœnitentiæ non tam futura respicit, quā præterita: vnde Deus respiciens ad præteritum dixit: *Pœnitet me fecisse hominem*, Et Paulus: *Et si contristauit vos in epistola, non me pœnitet.* Et Græca vox *metanoia*, etiam præterita respicit delicta, quæ omissione, vel commissione perpetratur. Vnde Augustinus dixit: *Sum Dea, qua facti, non factique exigo pœnas: Nempe vt pœniteat, sic Metanea vocor.* Lactantius *metanoia* definit esse cū dolore, castigatiōneque præteriti delicti. Et Augustinus lib. De vera & falsa pœnitentiā, *Pœnitentiā est, inquit, vindicta in se puniens, quod dolet commisisse.* Et denique Paulus: *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem, sed vindictam, &c.* Et rursus, *Qua enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiā in salutem stabilem operatur.* Id est: Contritio, quæ hominē secundum Deū tristari facit, operatur vindictā confessionis, & satisfactionis. Nec obstat si obijciatur ex Euangelio, Christū dixisse paralytico, *Ecce sanus factus es: nō noli peccare*, & mulieri peccatrici, *Vade in pace, & adtere, Vade, & nō amplius noli peccare: quia nōdū erat*

Patres. Tertull. August.

Gregor. in Past. p. 2. c. 5. tom. 1.

Bern. serm. 2. in octaua Paschæ.

Gen. 6. 2. Cor. 7.

Aufonius.

Lactan. lib. 6. cap. 24. sub init. Ang. ser. De vera & falsa pœnit. to. 9. sub fin. 2. Cor. 7.

Ibidem.

Ioan. 5. Luc. 7. Ioan. 8.

Quod poenitentia non sit noua vita, ut vult Lutherus.

Greg. hom. 40. in Euang. tom. 2. Psalm. 88.

1. Cor. 11. Supra. 3.

Basil. in regul. latius disputatis, cap. 56. & epist. 60. tom. 2.

Gregor. Nazian. orat. 14.

Lactant. de ira Dei, capite. 21. August. tom. 8.

Greg. lib. 9. Moral. capite. 27. tom. 1.

Probatur poenitentia voluntariis a nobis susceptis Deum placari, contra Lutheranos.

Psalm. 37. Ibidem. 1. Cor. 9. Infra. 11. Luc. 3. Psalm. 53. 1. Cor. 9. Ioan. 3. & seq.

institutum tunc temporis poenitentiae Sacramentum, & illi plene doluerant, ac de peccatis satisfecerant, nec aliud supererat, quam non redire ad peccata, sed in noua vita ambulare. Falsum est igitur, poenitentiam esse nouam vitam, ita ut excludat aut contritionem, aut satisfactionem: sicut falsum est, poenis temporariis a Deo inflictis minime satisfieri; cum Adam, Dauid, Manasses poenis inflictis Deo satisfecerint, & Lazarus medicus secundum Gregorium: & non esset in purgatorio satisfactio, nec diceret Dominus, *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis*: neque Paulus, *Dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur, & iterum, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem*. Idem tradunt Basilii in regulis fusiis disputatis, & epistola ad Ecclesiam Antiochiae, Gregorius Nazianzenus superius productus, Lactantius lib. De ira Dei, & Augustinus in Psalm. 50. in illud: *Et a peccato meo munda me*, & in id: *Ecce enim veritatem dilexisti*, Et Gregorius in illud Iobis: *Sciens quia non parceres delinquenti*: quorum superius sunt productae sententiae. Similiter falsum est, poenis voluntarie susceptis, ut ieiunijs, orationibus, & elemosynis non placari Deum: quoniam Dauid aiebat: *Cogitabo pro peccato tuo*, Et; *Ego in flagella paratus sum*, & Paulus: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, Et; *Si nos metipsos diiudicemus, non vtrique iudicemur*, & Ioannes Baptista: *Facite fructus dignos poenitentiae*; Et; *Voluntarie sacrificabo tibi*, Et Paulus, *Si volens hoc ago, mercedem habeo, si autem inuitus, dispensatio mihi credita est*. Et Niniuitae placarunt Deum poenitentia, & ieiunio, sicut peccatrix apud Lucam, & filius prodigus apud eundem, & publicanus, ut idem commemorat, lacrymis, precibus, & acufatione sui ipsorum. Synteresis falso dicitur, puniendum esse in se ipso peccatum. Idem docent Basilii in Psalmum 37. Augustinus in Psalmum 50. & epistola ad Macedonium;

Hilarius Can. 40. in Mattheum, Ambrosius in illud verbum Pauli, *sed vindictam*. Falsum quoque est, satisfactionis doctrinam obscurare gratiam, vel sanguinem Christi. Primum, quia si illud verum esset, non exigeret Deus satisfactiones, nec commendaret eos, qui eas praestant. Deinde quia claritas gratiae, & nobilitas cultus Dei in subiugando veteri homine, ut seruiat nouo, & nouus Deo, consistit, subiugatur autem per ieiunia, orationes, & elemosynas. Tertio, si iuuat ad disciplinam, & exemplum, & haec non obscurant Christum, nec eius gratiam, ergo nec satisfactiones obscurabunt. Quarto, maior vis mortis Christi est, quod nos in nobis ipsis puniamus peccatum, quam si ipse in se tulisset. Quinto, tota virtus satisfaciendi nobis est ex gratia, quia est fructus charitatis: ergo non obscurat gratiam, sicut nec bonus fructus bonam arborum. Sexto, de Ioanne praecursore ait Lucas: *Multa quidem, & alia exhortans euangelizabat populo*, ubi de fructibus dignis poenitentia est sermo: ergo satisfactio pars est Euangelij. Hoc peculiariter docet Cyprianus epistola ad presbyteros, & diaconos, & sermo de lotionem pedum, & Basilii in regulis fusiis disputatis: *Per Christum, inquit, satisfacimus, & per vim eius*. Verum quoque est, in poenas temporarias aeternas commutari: quia per clauas tollitur infinita poena, ac aeterna auersioni debita, & remanet temporalis debita conuersioni ad creaturam. Ita etiam locuti sunt Patres. Tertullianus lib. de poenitentia non longe a fine: *Hac omnia, inquit, exomologesis ut poenitentiam commendat, ut de peculiari timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione aeterna supplicia non dicam frustratur, sed expungat*. Et Ambrosius in libro ad virginem lapsam idem, ut superius produximus, confirmat, & Eusebius in Ecclesiastica Historia. Hieronymus quoque in quaestionibus Hebraicis, super illud Genesis: *Non permanebit Spiritus meus in homi-*

Inc. 7. Insa. 15. Insa. 18. Basil. hom. 21. in Psal. 37. tom. 1. Aug. epist. 54. tom. 2. Hilarius. Ambr. in. c. 7. 2. ad Cor. inth. to. 5. Satisfactio nis documentum non obscurare gratiam, & sanguinem Christi. Vetus homo noster quem admodum subiugari valeat Satisfacendi virtus in nobis vnde sit. Luc. 3. Cyprian. li. 4. epist. 4. Basil. in regulis fusiis disputat. c. 58. tom. 2. Tertullian. Ambr. li. ad virg. lapsa, cap. 8. to. 2.

Euseb. li. 3. Hist. Eccl. cap. 7. to. 1. Hier. to. 3. Gen. 6. Prosper de poenit. dist. 1. Porro. Bern. serm. 4. de ieiunio. Quadragesima, initio. Luc. 16. Trid. Synod. ses. 14. Satisfactio quid. Satisfactio nis partes.

nibus istis in aeternum, quia carnes sunt: annotat Hebraice legi: *Non iudicabit Spiritus meus homines istos in sempiternum, quoniam caro sunt*. Et exponit: *Hoc est, qui: fragilis est in homine conditio, non eos ad aeternos seruabo cruciatibus; sed hic illis restituam, quod merentur*. Ergo non seueritate, ut in nostris codicibus legitur, sed clementiam Dei sonat, dum peccator hic pro suo scelere visitatur. Prosper etiam, ut citatur a Gratiano: Si ipsi (nempe poenitentes) sui iudices fiant, & veluti suae iniquitatis ultores, hic in se voluntariam poenam seuerissimae animaduersionis exerceant, temporali poenis mutabunt aeterna supplicia, & lacrymis ex vera cordis contritione fluctibus extinguunt aeterni ignis incendia. Item Bernardus sermone de ieiunio Quadragesimae: *Quid est, inquit, condonari commissi, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, ubi nullus vniquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, ubi guttam aquae diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergo, & salutare ieiunium, quo redimuntur aeterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata*. Haec ille. Et haecenus in errores haereticorum merito ab Ecclesia per Synodum Tridentinam damnatos nobis disputasse sit satis. Est igitur satisfactio ad expianda veteris vitae delicta, nihil aliud quam redditio aequivalentis voluntaria. Per hoc quod dicitur aequivalentis, docemur nos tantum ex gratia satisfacere, non quidem pro culpa, sed pro poena temporaria relicta, quam non nisi in gratia constituti parenti reddimus. Et quamuis apud homines satisfactio fieri debeat de ijs, quae aliis illis non debentur, apud Deum tamen pro insigni sua munificentia omnibus nostris operibus multis alijs rationibus ipsi debitis, satisfacere possumus. Appellatur voluntaria: vnde anime purgatorij, vel homo

per magistratum iuste punitus, dicitur satis pati, non satisfacere. Haec autem in tria membra solet distingui, videlicet in orationem, ieiunium, & elemosynam; ut de tribus bonis animi, corporis; & fortunae Deo aliquid offeramus, ac eos quos offendimus, Deum, nos ipsos, ac proximum, placemus: nosque qui Deum corde, lingua, atque opere irritauimus, triplici ratione reconciliemur: sitque triplex redemptionis genus, supplicatio per orationem, punitio per ieiunium, redemptio per elemosynam. Satisfacimus autem Deo per facta laboriosa, & non laboriosa, per opera praecipit, & supererogationis, per actiones iniunctas a Sacerdote, vel sponte a nobis susceptas, vel a Deo inflictas. In hac vita, si tamen voluntarie sustineantur: ita ut latissimus satisfactioni campus pateat, & nemo ab illa merito excusari valeat. Recte beatus Thomas probabiliter asseruit, si Sacerdos post absolutionem, & impositam a Sacerdote satisfactionem illud addiderit: *Quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum tuorum*, ut multi Sacerdotes in usu habent, omnia quae postea facit is qui confitetur, efficaciora fieri, atque firmiora in ratione satisfaciendi. Quare etiam strictior videatur esse porta poenitentiae Sacramenti, quam Baptismi: tanta tamen Dei bonitas est, & misericordia, ut per omnia actionum genera, quibus aut Deum colimus, aut proximum officiose iuamus, aut nos ipsos a prauis cupiditatibus coereemus, aut in officio nos continemus, id omne ad debitam, & condignam de peccato satisfactionem referri possit beneficio, & gratia Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis virtus, sapientia, ac bonitas est accepta ferenda ab vniuersa creatura per infinita secula seculorum, Amen.

Quae admodum Deo satisfacimus. B. Thomae Quodlib. 3. art. 28. Praeclarum B. Thomae de satisfactione documentum.

TRACTATUS XXVI.

In quo Pœnitentia ostenditur esse Sacramentum ad reconciliationem pro relapsis post Baptismum à Christo institutum, recte quædici à Patribus secundam tabulam post naufragium: tresque esse Pœnitentię partes, Contritionem, Cõfessionem, & Satisfactionem: atque Contritionem, quæ paratur discussione, collectione, & detestatione peccatorum, commodè nos ad gratiam præparare: nec facere hominem hypocritam, aut magis peccatorem.

DIXIMVS Hactenus de Satisfactione, quæ ut plurimum consequi solet ad Confessionem, & absolutionem: differendum de quibusdam, quæ merito debent Confessionem præcedere, ut Contritio, & detestatio de peccatis, & non nihil de ipso Sacramento in genere: quoniam & in his negotium nobis facessere hæretici non destiterunt, quandoquidè vniuersa Fidei fundamenta fursum, ac deorsum versare conati sunt: verum hæc omnia Dei munere, ac peculiari diuina prouidentia contigerunt, quod videlicet fidei nostræ capita & clarius perspicere mus, & fortius apprehēderemus. Hic enim solet esse singularis fructus, quæ Dominus pro sua sapientia, & bonitate tanquam de spinis vuas, & de tribulis ficus demetens, nos colligere voluit.

In primis igitur pœnitentiam peculiare esse, ac à Baptismo distinctum Sacramentum ad reconciliandum in peccatum prolapsos, res est tam aperta, ac manifesta, vt longis probatio-

nibus non indigeat. Nam si Sacramentum est signum sensibile ad sanctificandum hominē institutum, habens pactum gratiæ Dei, & faciens interius, quod exterius repræsentat, proculdubio talis est pœnitentiā: quia quod externa verba significat, hoc est, peccatorum absolutionem, illam interius præstat: elemosyna autem, ieiunium, & remissio iniuriæ, quanquam promissionem gratiæ Dei habeant, si ex charitate oriuntur, significationem tamen ex se non habent; quare Sacramenta non sunt. Secus pœnitentiā, quæ rem externam suo genere mediam, & indifferētem complectitur, ac Dei instituto ordinatur ad peccati remissionem. Sicut autē ablutio materia est Sacramenti Baptismi, ex seq; minimè definita est ad lotionem, vel gratia sanitatis, vel mundationis, vel recreationis adipiscendæ, vel etiam Baptismi consequendi, quia ad omnia illa præferri potest, sed per formam verborum restringitur ad regenerationem Sacramentalē: ita in Sacramento pœnitentię materia est peccatorum de-

Sacramentū quid.

Materia Baptismi.

Materia Sacramenti pœnitentię.

Matth. 7.

nudatio,

Ab Scripturis.

Ab Scripturis.

Ioan. 20. Matth. 16.

1. Cor. 5.

2. Cor. 2.

Infra 5.

1. Tim. 5.

Rationibus idē ostēditur

Nouatiani ab Ecclesia eorum exclusi fuerint.

nudatio, & confessio. Quæ ex se fieri posset, vel ad eruditionem, & consilium, vel ad medelam, & consolationem, vel ad delectationem quandam, & impudentiam, vel ad vanam gloriam, vel alias inanes causas, vel denique ad absolutionem adipiscendam peccatorum, per formam tamen absolutionis restringitur, & ita est signum sensibile ipsa confessio, & absolutio. Si autem hoc non satis est ad Sacramentum constituendum, nec Baptismus, nec Eucharistia est Sacramentum, quia Ecclesia non opus est dicat hæc verba, Baptismus est Sacramentum, vel, Eucharistia est Sacramentum: posita tamen vera definitione prædicta, probatur Pœnitentiā esse Sacramentum, ex illis verbis: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & Quodcunque ligaueris, & quodcunque solueris. Paulus etiam ligat incestuosum Corinthium, & tradit illum Satanae: & absoluens ait: Nam ego quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi, & Dedit nobis ministerium reconciliationis, & ad Timotheum: Manus citò nemini imponeris, neque comunicaueris peccatis alienis. Vbi ex præcedentibus, & sequentibus constat loqui de iudicio Confessionis, & reconciliationis: præcedit enim: Peccantes coram omnibus argue. Sequitur etiam: Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium. Quanquam non negemus à Patribus exponi etiam de Sacramento Ordinationis. Cui illud obstat videtur, quod si quis sit bonus omnium iudicio, & illi citò manus imponatur ab alio, non continuo qui imponit peccat. Tertio, quia Sacramentum Pœnitentiæ dicitur manuum impositio; hoc autem nullibi in Scripturis proderetur, nisi hoc loco explicatum fuisset. Cum igitur sit signum sensibile ipsa prolatio absolutionis (quia sententia iudicis debet esse vocalis) & effectus sit ipsa remissio peccatorum, Pœnitentiā igitur erit verum Sacramentum. Idem etiā probatur ratione. Primo à Nouatianis, qui post Baptisma non negabant pœnitentiā, sed audiebant peccata, atque illis satisfactiones imponebant, nec tamen pro-

nitentiabant absolutionem: ob quod exclusi sunt ab Ecclesia, et si non negarent Deum: posse remittere. Hinc Tertullianus hac in parte Nouatianus libro de Pudicitia aliquanto post medium ait: Quod si clementia Dei ignorantibus adhuc, & infidelibus competit, utique & pœnitentiā ad se clementiam inuitat, salua illa pœnitentiā specie post fidem, quæ aut leuioribus delictis veniam ab Episcopo consequi poterit, aut maioribus, & irremissibilibus à solo Deo. Hæc ille, qui inter remissibilia eodē loco ponit adulterium. Cyprianus epistola ad Antonianum, contra Nouatianam hæresim differens: O frustranda, inquit, fraternitatis irrisio, o miserorum lamentantium caduca deceptio, o hæretica institutionis inefficax, & vana traditio, hortari ad satisfactionis pœnitentiā, & subtrahere de satisfactione medicinam: dicere fratribus nostris, Plange, & lacrymas funde, & diebus, & noctibus ingemisce, & pro ablundo, & purgando delicto tuo largiter, & frequenter operare. Sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris, quæcunque ad pacem pertinent, facies: sed nullam pacem quam quæris, accipies. Ambrosius in eodē hæreticos agens: Quid autem durius, inquit, quam vt indicant pœnitentiā quam non relaxent, cum utique veniam negando, incertum auferant pœnitentiæ? Et infra: Sed aiant se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem referuent. Imò nulli maiorem iniuriam faciunt, quam qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cum ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta erunt: Quis est ergo qui magis honorat, vt rùm qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Historia Tripartita de Acesio Nouatiano, à quo cum in Concilio Niceno requisisset Imperator Constantinus, an & ipse consentiret in Fide, & Paschali definitione. At ille: Nihil, inquit, noui, o Imperator, synodus definiuit. Sic enim olim & à temporibus Apostolorum ipse percepit, & terminum fidei, & tempus Paschalis festiuitatis. Porro denuo Imperatore requirente: Cur ergo te à com-

Tertull.

Cyprian. li. 4. epist. 2. 7. prope finem

Satisfactionem medicinam subtrahere quorum sit.

Ambros. lib. 1. de Pœnit. cap. 1. to. 2

Cap. 2. init.

Ioan. 20.

Hist. Trip. li. 2. cap. 13

munione

1. Ioh. 5.

Matth. 9.

Damasc. li. de centum hæresib. nu. 80. circa medium.

Messalianorum hæresis.

Guido Carmelita.

Iacobite impie de Confessione quid sentiant.

Secundario.

Tertia ratio

Quarta ratio

Concil. Florent. in Bulla unionis.

munione separas? Ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicavit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium, quod non oporteat eos, qui post Baptisma peccant, peccata quod ad mortem esse Scripturæ diuinæ pronuntiant, communicatione Sacramentorū fieri dignos; sed inuitandos quidem ad pœnitentiam, spem verò remissionis nō à Sacerdotibus, sed à Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere, Hæc cum dixisset Accisus, Imperator ait: O Accisus, pone scalā, & si pores, ascende solus in cælum. Hæc ille. Et hæcenus de Nouatianis. Idem docet Damascenus lib. de hæresibus, de Massalianis: Seruos, inquit, à dominis fugientes promptè recipiunt, & eos, qui à diuersis peccatis ad ipsos adueniunt, sine fructu aliquo pœnitentiæ, sine Sacerdotum autoritate, sine gradibus, sine Canonibus Ecclesiasticis enarratis, velocissimè purgare ab omni peccato repromittunt. Guido quoque Carmelita in libro de hæresibus, secundum errorem Iacobitarū recensens, scribit, illos asseruisse non esse hominibus confitendum de peccatis, sed soli Deo. Vnde iuxta se apponunt ignè, & incensum, quando Deo confitentur, in signum quod eorum peccata tali confessione prodita consumit. Hæc ille. Secūda ratio pro Sacramento Pœnitentiæ, desumitur à munere Ecclesiæ in distinguendis gratiæ ceremonijs, quæadmodū in discernendis Canonicis libris: nam illa sola facultatem habet, & spiritū hoc præstandi: nec est priuati alicuius cuiuscunque, nedum hæretici de illis ferre iudicium. Tertia ratio est, ab insigni effectu remissionis peccatoris, ac certa illius significatione. Nam Ecclesia, quæ non est domina gratiæ diuinæ, peccata pro sua voluntate non potest dimittere, sed pro voluntate Dei. Quarta ratio, & valida, à firma Ecclesiæ traditione ducitur. Nam ab Ecclesia Dei semper agnitum est pro Sacramento: vnde Concilium Florentinū doctrinam peculiarem tradit de septè Sacramentis, & præcipuè de Sacramento Pœnitentiæ: quemadmodum etiam Concilium Tridentinum fess.

septima, septè Sacramenta nouæ legis à Christo instituta, & gratiā conferre, quantum est ex parte Sacramenti, decernit: & anathema in contrarium asserentes infligit. Et fessione decima quarta peculiariter de Pœnitentiæ Sacramento duobus prioribus Canonibus sic statuit: Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pœnitentiā non esse verè, & propriè Sacramentum, pro fidelibus quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro, institutum, anathema sit. Alter Canon est: Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum, Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atq; idèd Pœnitentiā non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit. Lucius Tertius de hæreticis, cap. Ad abolendam, vocat Sacramentum Confessionis, Et vt ad superiora secula ascendamus, Ambrosius lib. de Pœnit. In lauacro, inquit, operatur (loquitur de Sacramento Pœnitentiæ) mysteriorum gratia. Quid in pœnitentiā? nonne nomē Dei operatur? Quid ergo? vbi vultis vendicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis, sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris, vt fastidio sint vobis qui volunt agere pœnitentiā. Idèd serm. De natali sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli: Clavis, inquam, est, quæ & conscientiam ad confessionem peccati aperit, & gratiam ad aternitatē mysterij salutaris includit. Idem libro de Pœnitentiā: Pater peccauit in cælum, & coram te. Nonne aduertistis id euidenter iam nobis expositum, quod merendi gratia Sacramenti ad precandum impellimur; & hoc auferre vultis, propter quod agitur pœnitentiā? Et infra: Ergo euidentissima Domini prædicatione mandatum est etiā grauisissimi criminis reis, si ex toto corde, & manifesta confessione peccati pœnitentiā gerant, Sacramenti cælestis refundend. gratiam. Basilius in Regulis Breuioribus: Vt vitia corporis nequaquā quibusuis temerè homines aperiant, sed vs tantummodo, qui rationem qua ea curanda sint, teneant: eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare. Chrysoctomus libro de Sacerdotio, cōfert

Concilium Tridentinū

Lucius Tertius.

Ambr. lib. 1 de Pœnit. cap. 7. to. 2

Idem serm. 66. sub ini. tom. 3.

Idem lib. 2 de Pœnit. cap. 3. to. 2

Luca 15.

Basilius in Regul. Breuior. Interrog. 229. tom. 2.

Chrysoctomus libro de Sacerd. tom. 5.

Aug. tom. 8 Idem li. 50 Homil. ho. 50. cap. 11 tom 10.

Idem Aug.

1. Tim. 5.

Clem. lib. 2 Constitut. Apost. Cyprianus. Athanasius Chrysoct.

Baptismum Pœnitentiæ tanquam Sacramento. Et loquens de ministro Pœnitentiæ, inquit: Nec enim iustum est, vt qui cum fide ad symbola salutis nostræ accedimus, propter alterius nequitiam incommodemur. Vbi confessionem, & absolutionem, symbola nostræ salutis vocat, hoc est, Sacramenta. Augustinus in Psalmum 146. Sacramentum Pœnitentiæ vocat, & lib. L. Homiliarum: Cum in se protulerit seuerissima medicina sententiā, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia clauis ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius maternorum membrorum ordine custodito à prepositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum. Idem etiam docent vniuersi Patres, qui hæreticis, & ægrotantibus remitti peccata tradunt per manus impositionem: quia illa ceremonia in absoluendo vtebatur. Ex quibus constare potest, quàm falsum sit, quod asserit Lutherus in fine libri captiuitatis Babylonicæ, q̄ Patres non agnouerint Pœnitentiā tanquam Sacramentum, aut quod nō fuerit certa materia, cum perpetuo fuerit cōfessio peccati. Falsum quoq; quod ait, non esse inuisibilis gratiæ visibile signum: quia est absolutio sensibilis, & efficax, ei⁹ quippe remissio significat remissionem, quā Deus ratā habet in cœlo. Significat etiam remissionē membrorū columbæ, vt docet Augustinus: quia peccator Spiritum sanctū cōtristat, & omnes quos inhabitat. Ideo sancti Patres pro peccatis omnium illacrymantur, at de eorum conuersione gaudent. Significat prætereā iudicium futurum: quia qui absoluntur, ad dexteram erūt, sicut qui ligantur, ad sinistram. Habet & aliud signum externum à traditione Apostolica, sed ad salutem tamen minimè necessarium, nimirum impositionem manuum. Hinc à Patribus dicitur manus impositio, vt ex Paulo superius deduximus: cuius meminit Clemens libro de doctrinis Apostolicis, Cyprianus libr. 3. epistola XIII. Athanasius in Secundo Apologetico: Nolabant fideles agroti sibi manum imponi ab Arrianis Presbyteris. Chrysoctomus homilia 85. in Ioannem: Sacerdos,

ait, & linguam, & manus præbet, & lib. tertio de Sacerdotio: Homo manus imponit, Deus autem largitur gratiam. Idèd tradit Ambrosius super priorem ad Timotheum, & Concilium Carthaginense Quartum. Vanum quoque est quod obiicit Luther⁹: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, ergo fructus Baptismi perpetua est salus. Verū est, si sic feruet gratiam in Baptismo acquisitā: quod si ab ea excidat, secus erit: & alia ratione est illi salus accedenda. Proinde qui existimat se stare, videat, ne cadat. Falsum quoque est, non rectè à Patribus appellatam secundam tabulam post naufragium. Nam Ecclesia nauis nomine designatur, à qua si quis exciderit post Baptismum, per peccatum fluctuat. Cor enim impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Et de quibusdam ait Apostolus, quod circa fidem naufragauerūt: ex quibus est Hymenæus, & Alexander. Et hoc est quod ait Dilectus: Memor esto vnde excideris, scilicet è nauis Ecclesiæ, in qua eras membrum: nec potest quis reuerti nisi fulciatur aliqua tabula: sed quia hic modus hæreticis magis conuenit, quàm fidelibus peccatoribus, nauis, innocentia fuit in Adam, vt alij docent: prima tabula, Baptismus: secunda, Pœnitentiā. Vel fortassis quia in innocentia non erat nauis, cum ibi nulla esset nauigatio periculosa, & B. Petrus Baptismum comparat arcæ, & quia à Baptismo fit naufragium, vt Paulus ait de illis qui circa fidem naufragauerunt: & quia Patres nō omnes appellant secundam tabulam, sed simpliciter tabulam; propterea magis veritatis consonare videtur, vt etiam B. Thomas docet, quod dicatur secunda tabula respectu Baptismi: qui tabula vel nauis est, quia non restituit iustitiam originalem. Quia ergo eis displicere verba nō possunt, cum bona sint, & à Patribus vsurpata, superest vt displiceat sensus. Sicut igitur fracta nauis necessarium est, eū qui cupit euadere, tabulæ alicui hære, & citra periculū enauigare, & ad portum peruenire: simili ratione qui Baptismi innocentia violauit, debet post naufragiū secūda

Ambr. in ca. 5. 1. ad Timotheum. Concilium Carthag. 4. Can. 76. Marci ult.

1. Cor. 10.

Rectè à Patribus Pœnitentiā secundam tabulam nominari.

Esaja 57.

1. Tim. 1.

Apocal. 2.

1. Petri 50. 1. Tim. 1.

Thom. 3. p. q. 84. art. 6.

Baptismus tabula prima vel nauis dicitur.

Pœnitentiæ Sacramentū Baptismi strictius esse, laboriosiusque quadrupliciter.

Renouatio duplex.

Hebr. 6.

Ephes. 4. 2. Cor. 4.

Duplex mortificatio.

Rom. 6.

Colos. 3.

Tertull. Ezech. 18. & 33.

Ambros. li. ad virginē lapsam, ca. 8. in fine, tom. 2.

Hieronym. tom. 5.

Pœnitentiæ tabulam amplecti, si vult esse saluus: in qua durior, & strictior est nauigatio, quàm eius qui in nauī uehebatur. Est autem strictior in quatuor. Primò, in ministro, quia solum Sacerdos ministrat, cum quibus baptizet. Secundò in dispositione, quia maior contritio, dolor, & fletus requiritur, quàm in Baptismo; & satisfactio pro peccato, quæ in Baptismo nõ exigitur. Tertio in ceremonia, quia durius est nudare peccus, peccataque sua aperire Sacerdoti, quàm aqua abluī. Quarto in fructu, & efficacia: quia Baptismus confert omnimodam nouitatem; pœnitentia non soluit omnē pœnã. Atq; ita duplex est renouatio, vna in Baptismo facilis & integra, quã negat Apostolus dari per pœnitentiã, cū ait: Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, &c. & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiã. Secunda verò renouatio imperfecta est, & laboriosa per pœnitentiã, de qua ait Apostolus: Renouamini spiritu mentis vestra, & Licet is qui foris est noīter homo, corrumpatur; tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Duplex rursus est mortificatio, altera perfecta in Baptismo, de qua: Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem. Secunda est laboriosa, ad quam adhortatur, cū ait: Mortificate membra vestra qua sunt super terram. Hac metaphora vfos Patres plerunque legimus, vt Tertullianum libro de Pœnitentia: Vno, inquit Dominus & pœnitentiã malo quã mortẽ. Ergo pœnitentia vita est, cūm prapōnitur morti. Eam tu peccator, mei similis (imò me minor, ego enim præstantiã in delictis meã agnosco) ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabula fidem. Et infra in fine libri: Cūm scias aduersus gehennam post prima illa intinctionis Dominica monumenta, esse adhuc in Exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? Ambrosi⁹ ad Virginē lapsam: Sed tu qua iam ingressa es agonem pœnitentiã, insiste misera fortiter, inbare tanquam naufragus tabula, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Hieronymus, vel potius Pelagius ad Demetriadem loquẽs de pœnitentia: Illa quasi secunda post naufragium miseri,

tabula sic: in virgine integra seruetur nauis. Eadem metaphora vitur in cap. 6 Esaiã, & super Danielem.

Falsum postremo est, quòd aiunt Baptisma verè esse ipsum Sacramentū Pœnitentiã: quòd Scripturis & rationib⁹ redarguitur. Primò enim in lege circūcisio, & expiatio distincta erãt, ac maximè illa, quæ in anno in die propitiationis fiebat: quæ præcipuè respondet nostræ pœnitentiã. Deinde quia Ioannis Baptismus discretus erat ab eiusdem cõfessione, quia semel ab eo baptizati veniebant ad confitendū peccata sua. Tertio lotio toti⁹ corporis in Baptismo, vt oēs Patres tradunt, distincta est ab illa pedum ablutione, quæ præcessit sumptionẽ Eucharistię, per quam significari Sacramentū tradit Bernardus. Quarto Pœnitentia à Patrib⁹ assignatur alia ante Baptismum, & alia post Baptismum, vt etiã tradit Synodus Tridẽtina sessio 14. in doctrina decreti de Iustificatione. Quinto, Baptismus non esset Sacramentum, si est pœnitentia, quæ per se Sacramentum non est, sed virtus. Sexto, Baptismus constitutus est à Christo ab initio, Pœnitentiã verò Sacramentum in die resurrectionis. Septimo, impossibile est semel illuminatos, si prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiã; & : Voluntariè peccantibus nobis, iam non relinquatur pro peccatis hostia. Quæ sententię cūm in prima facie Nouatianorum dogmati fauere videantur, à Patrib⁹ sunt expositæ; ita vt tradant Pœnitentiã per se non tribuere renouationem Baptismi, nec effectum Christi hostiẽ, quæ applicatur post Baptismum, in quo integrè & significatur, & applicatur. Octauo, Paulus & Patres baptizatos soluebant, & ligabant cum ceremonia: Congregabitur, inquit, vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini Iesu, tradere huiusmodi hominem Satana in interitum carnis, &c. ergo distincta est Pœnitentia à Baptismo. Idem quoque rationibus ostenditur. Prima, à peiori retrocessione sumitur. Nam qui post Baptismum peccat, cauere debet ne dererius sibi contingat, vt Dominus dixit paralytico, & Petrus:

Quòd Baptisma nõ sit ipsum Sacramentum Pœnitentiã.

Matth. 3.

Bern. ser. de ablutione pedum.

Tridentina Synod. sess. 14. cap. 2.

Ioan. 4.

Infra. 20. Hebr. 6. Infra 10.

1. Cor. 5.

Ioan. 5.

Melius

2. Petri 2.

Tertull. Athanasius to. 1. initio Basilii. Greg. Naz. Chryl. to. 4 Cyril. to. 2 Theodorit. Socrat. li. 1 Hist. Trip. cap. 5. Damascen. Arnobius. Ambr. in c. 11. ad Ro. tom. 5. Aug. lib. de utilitate pœnitentiã cap. 3. to. 9 Leo epi. 9 i Ambrosius. tom. 2. Hieron. to. 1. init. Cyril. to. 1 Athanasius Aug. epist. 180. tom. 2 Victor li. 2. Hist. VVandalicã. Hist. Trip. lib. 1. cap. 5. Prima obiectio. Luca 3. Act. 1. 9. Baptismus Ioannis ab illo Christi quid differat

Melius erat illis non cognoscere viam iustitiã, quàm post agnitionem retrorsum conuerti: ergo alio opus est Sacramentum. Secunda ratio ab iteratione peccatorum post Baptismum deducitur. Hinc enim iteratur pœnitentia: secus Baptismus; qui in originale, quòd nõ reperitur, est institutus. Tertia ratio, à pacto Dei arctiore in Pœnitentia, quantum attinet ad ministrum, dispositionem, ceremoniam, & effectum, vt diximus. Atque hoc durius pœnitentię pactum agnouerunt Patres, vt Tertullianus lib. de Pœnitentia, Athanasius oratione contra Idola, Basilius hom. 56. de Pœnitentia, Gregorius Nazianzenus oratione in sancta Epiphaniã lumina, Chrysostomus hom. 9. in Epistolam ad Hebræos, super illud: Impossibile est renouari ad pœnitentiã, Cyrillus lib. 2. in Leuiticū; Theodoritus lib. Diuinorum decretorum, cap. De Pœnitentia; Socrates in Tripartita historia; Damasc. lib. 3. de Orthodoxa fide cap. 6. Ex Latinis Arnobius in Psalmum 106. Ambrosiusque super illud ad Rom. 11. Sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei; Augustinus lib. de utilitate pœnitentiã. Quorũdam ex his verba superius retulimus, idè nõ repetimus; ne chartas implere videamur. Quarta ratio sumitur à valida Traditione Patrum de diuersitate Sacramentorum. Nam de illis tanquam diuersis loquuntur Leo epistola ad Theodorũ Foroiuliensem Episcopũ, Ambrosius li. 1. de Pœnitentia cap. 7. Hieronymus epistola ad Heliodorũ, & in cap. Osee 12. Cyrillus lib. 12. in Ioannem; Athanasius epistola ad Orthodoxos; Augustinus ad Honoratum epist. 180. Victor lib. Historiẽ VVandalicã; Historia Tripartita. Nec obstat in oppositum si obijciatur, quòd Ioannes venit in omnem regionẽ Iordanis, prædicans Baptismum Pœnitentiã in remissionem peccatorum. Verũ ibi est sermo de Baptismo Ioannis, qui gratiam non tam ex se, quàm ex pœnitentia conferebat, sicut in Actis dixit Paulus: Ioannes baptizauit Baptismo Pœnitentiã populum: secus de Baptismo Christi, qui per se remittebat peccata: Cõstet, canit Ecclesia,

vnũ Baptisma in remissionem peccatorum. Secundo non obstat quòd Dominus dixit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c. & apud Lucam inquit: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiã, & remissionem peccatorum in omnes gentes: ergo videntur idè Pœnitentia & Baptismus. Sed negatur, quia sermo est de Pœnitentia ante Baptismũ, quæ cœpit prædicari Ierosolymã. Vnde dicentibus Iudæis; Quid faciemus viri fratres? Petrus ait ad illos: Pœnitentiã, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorũ. Tertio obijcitur Augustinus, vel potius Fulgentius libro de fide ad Petrũ, vbi dicitur Baptismus Sacramentum fidei, & pœnitentiã. Sed hoc cautè intelligendum est: quia videlicet vtrumque requiritur in adulto ad suscipiendum Baptismum. Verba Augustini sunt hæc: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, exceptis illis qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam eternam, qui non hic à malis fuerit per pœnitentiã, fidemq; conuersus, & per Sacramentum fidei, & pœnitentiã, id est, per Baptismum liberatus: & maioribus quidè necessarium esse & pœnitentiã de malis suis agere, & fidem Catholicam secundũ regulam veritatis tenere, & Sacramentũ Baptismatis accipere. Sic ille, satis seipsum explicans: etsi ille liber, vt diximus, Beato Fulgentio tribuatur à Beltrammo.

Quòd verò asserunt hæretici, non esse tres partes Pœnitentiã, Contritionem, Cõfessionem, & Satisfactionem, sed duas tantum, terrores videlicet incussos conscientie agnito peccato: & fidem conceptam ex Euangelio, vel ex absolutione, qua quis credit sibi per Christum remissa peccata; facile confutari potest: Primum enim illud, quòd non sint tres partes Pœnitentiã, non disputando quòd sint partes ad essentiam, vel ad integritatẽ Sacramenti pertinentes, sed quatenus in pœnitente requiruntur, manifestè ex Concilijs Florentino & Tridẽtino

Secunda obiectio. Matth. vlt. Luca 24.

Act. 2.

Tertia obiectio. Aug. lib. de fide ad Petrũ, cap. 30. tom. 3.

15. quæst. 1 cap. Firmissimè.

Quòd tres sint partes Pœnitentiã; Contritio, Cõfessio, & Satisfactio, contra hæreticos nostri seculi ostenditur

Concil. Florentinum. Concilium Tridentinũ

enunciatur

Pœnitentiã
qualis agno-
uerint Philo-
sophi.

euincitur non esse verum. Deinde probatur: quia etsi pœnitentiã virtus simplex sit voluntatis habitus, & moralis, à Philosophis tamen minime cognitus, quia peccata non vt Deum, sed vt bonum humanum offendere poterant, considerabant; ac proinde partes non habeat: tamen contritio actus elicitus eius est, confessio vero peccatorum actus imperatus, posita eius institutione, & promulgatione. Satisfactio etiam lumine naturæ distans, ab eadem imperatur pœnitentiã. Proinde falsum est, & hæreticum, quod non sint hoc modo partes in pœnitente requisitæ, sed improprie sunt partes Sacramenti. Et in hoc sensu non videtur articulus hæreticus: non enim sunt partes vel subiectiuæ, quas vocant, cum non sint Sacramentum, vt equus, vel homo sunt animal. Nec sunt partes quæ vocari solent potestatiuæ, vt facultates, & virtutes, quia non est in quauis tota essentia ipsius Sacramenti, quia deest absolutio; cum tamen tota rei essentia in qualibet earum dictarum inueniatur. Nec sunt partes essentielles, vt materia, & forma, genus, & differentia, quia hæc tantum sunt duæ, videlicet Confessio, & Absolutio. At Contritio, & multæ satisfactiones non sunt sensibiles; ideo non sunt essentielles partes Sacramenti Pœnitentiæ. Satisfactio etiam plerumque sequitur Sacramentum iam susceptum. Adhæc non sunt partes quæ integrum constituunt Sacramentum; quia totius sensibilibus partes formaliter & non solum virtute (ob votum quod habet charitas) sensibiles esse debent. Hinc Scotus in Quarto, & Durandus ibidem, Pighius in Controversijs, & Gaspar Sagerus libro de Pœnitentiã, Confessionem vt partem tantum admittunt materiæ locum tenentem, quam etiã loco Catechismi ponit Iacobus Latomus, & absolutionem vt formã. Nec obstant primò verba Concilij Tridentini dicentis, non materiam, sed quasi materiam esse tres actus pœnitentis, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem: quoniam etsi tres sint,

Scot. in 4.
dist. 18.
Duran. ibi.
dist.
Alb. Pighi?
Gaspar Sa-
gerus.
Latomus.
Concilium
Tridentinũ
sess. 4.

ratione tamen Confessionis sunt materia non secundum se, sed explicati confessione quasi materia. Lutherus quoque non ait Sacramentalis pœnitentiæ esse partes, sed pœnitentiæ virtutis, cuius partes terrorem, & fidem faciunt: quia illis Sacramentum est tantum absolutio. Deinde non obstat quod Leo Papa damnauit hunc articulum Lutheri: quia non omnes damnauit vt hæreticos: sed dānauit quosdam quidem vt hæreticos, quosdam autem vt scandalosos, quosdam vero vt simplicium seductores, alios vt no uitaris amicos, alios vt malesonantes & temerarios, vt quisque potest videre in Bulla damnationis eius.

Tertiò non valet: Requiritur Contritio, & votum Satisfactionis, ergo sunt eius partes, quia est & pars Baptismi fides, quæ illum precedit, sed opus est, vt sit sensibilis materia, vel forma.

Confirmatur iterum, tres esse partes pœnitentiæ: quia quibus rogatus an sint partes processus iudicialis, vt testimonia accusantium, confessio rei, absolutio iudicis, & multa indicta, affirmabit utique: ergo idem erit in processu iudiciali interioris fori Pœnitentiæ. Deinde in iniuria humana compensanda opus est vt quis doleat de iniuria, necessaria est & confessio quod male fecerit, opus & compensatione damni; aliàs desperet qui putaret se posse reconciliari: ita cum Deo offenso à nobis per peccatum dolendum in primis de culpa, humiliter confitendus error, & pro illo satisfaciendum. Item Scriptura has tres partes interdum indicat. Vnde secundo libro Regum capite vltimo de Dauide dicitur, quod percussit cor Dauide eum, postquam numeratus est populus. Ecce contritio: quam consequitur confessio: *Peccaui valde in hoc facto: sed precor Domine vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis.* Deinde ponitur Satisfactio, quia data est optio vt eligat vnum ex tribus: aut famem, aut bellum, aut pestem. Nec non Act. 19. aperte hinc tres actus ponuntur: *Cecidit, inquit, timor*

Prima argu-
menta in cõ-
trarium di-
launtur.

Secundum
argumentum.
Leo X. Põ-
tifex in Bul-
la qua dam-
nauit Lu-
therum.

Tertium ar-
gumentum.

In compen-
sanda huma-
na, vt & in
diuina, iniu-
ria requirun-
tur tria.

Vbi Scriptu-
rarũ ex par-
tes pœniten-
tiæ nõ obsec-
rè insinuat

Primus locus.

Secundus
locus.

Act. 19.

super

super omnes illos, ecce contritio. Multiq; credentium veniebant consistentes, & annuntiantes actus suos: ecce cõfessio. Multi autem ex eis qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, & cõbuserunt eos coram omnibus, ecce satisfactio.

Quod verò afferunt duas esse tantum partes pœnitentiæ, terrores, & fidem, à veritate alienum est. Nõ enim sunt partes Sacramenti, quia insensibiles sunt, & absolutio apud eos tantum est Sacramentum. Deinde Christus inquit: *Pœnitentiam, & credite Euãgelio;* & Paulus pœnitentiã in Deum prædicabat, & fidem: ergo fides non est pars pœnitentiæ. Tertiò, terrores, & fides sunt pœnitentiã dæmonis: quia vt frater Domini dixit: *Dæmones credunt, & contremiscunt.* Quarto, quia virtutis pœnitentiæ non est pars fides Theologica, quæ est in intellectu, & prior pœnitentiã, & timore: & terror rem timorem incutientem significat, qua posita potest quis non timere.

Quintò, fides illa, quam fiduciam putant, falsa est, cui soli iustitiam omnem, atq; gratiæ certitudinem tribuunt: & cum sit species superbiæ nimium sibi tribuere, minimè est pars virtutis. Sextò, vera fiducia Theologica nõ est pars pœnitentiæ moralis, nec actus eius elicitus, vel imperatus: estq; in voluntate quatenus boni est ardui, Pœnitentiã verò in parte concupiscenti rationali. Septimò, non est pars pœnitentiæ, quia fiducia, & timor via sunt ad illam: *Initium enim sapientiã, timor Domini, vt in prodigo.* Et timor cum sit de futuro malo, non potest esse pars pœnitentiæ, quæ præteritum peccatũ respicit: imò timor ipse supplicij pœnitentiã quædam est. Sunt ergo in pœnitente timor, & fiducia, sed non vt partes pœnitentiæ, vel solæ partes. Denique fides in omni Sacramento esset pars, quia requiritur in omnibus: & timor non est pars, quia non semper est necessarius, vt in eo, qui amore iustitiæ conuertitur.

Quod verò quidam dicunt, mortificationem carnis, & viuificationem spiritus, partes esse Pœnitentiæ, falsum est: quia illæ fructus sunt, siue effectus pœnitentiæ perfectæ, non autem par-

tes. Postremò superest refellere quod aiunt, Contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, detestationemq; peccatorum, nequaquã ad gratiam disponere, nec remittere peccata, sed potius facere hominem hypocritã, & magis peccatorem; eamq; coactam esse, non liberam, atque ex timore seruili profectam peccatum esse. Verum quod illa ad gratiam non disponat, nec remittat peccata, pugnat cum sacris Scripturis. *Conuertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, &c. Quis scit si cõuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor cõtritum & humiliatum Deus nõ despiciet: Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorũ, & accipietis donum Spiritus sancti. Quod faciat hominem hypocritam, ipsdem aduersatur, vbi Deus Adã, Euã, & Cain per se proponit peccata, & per Noë omnibus. Et lex peccata exprobrat: *Annuntia, inquit, populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Dauid inquit: *Cogitabo pro peccato meo, & peccatum meum cõtra me est semper: & Ezechias, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Deo etiam, & Christus, & Apostoli, atque Prophetæ essent ministri peccati. Asserere verò, Contritionem dolorem esse coactum, & non liberum, verbo Dei est aduersum. Nam acceptatur à Deo eiusmodi dolor, & cõmendatur, qui dolet, & comminatur non agentis pœnitentiã: ac licet dolor aliquis sequatur in parte sensus, ille tamè proprie non est contritio, & in causa est voluntarius. Etsi eiusmodi contritio facit magis peccatorem: ergo libera est, & non coacta. Adhæc contritio ex timore seruili orta, hoc est, ex timore inferni bona est. Nam Scriptura existenti in peccato pœnas interminatur, vt talem contritionem ingeneret. Hinc primo parenti dixit: *In quocumq; die comederis ex eo, morte morieris;* vt ab externo esu vel mente corruptus abstineret. Ezechia denũtiauit: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, &**

Contritione nõ efficerè
hominem hyp-
ocritam, ve-
rum disponere
ad gratiã
Dei, & remis-
sionẽ pecca-
torum cõtra
quendam.

Ioel 2.

Psal. 50.

Act. 2.

Quod nequid
quam Cõtri-
tio faciat ho-
minem hypo-
cricam:

Gen. 3.

Infra 4.

Infra 6.

Esa. 58.

Psal. 37.

Psal. 50.

Esa. 38.

Contritione
dolorem esse
liberum nõ
coactum.

Quod timor
seruili non
sit peccatũ,
vt Hæretici
deblatant.

Gen. 2.

Esa. 38.

Pœnitentiã
ex fide, terro-
ribusq; mini-
me constare.

Mat. 4.
Act. 20.

Iaco. 2.

Terror quid
significet.

Ecclesiasti-
ci 2. & Ps.
110.

Luc. 15. &
seq.

Timor item
quid.

Secundus
locus.

Act. 19.

Ecclesiastici 5.

Psal. 118.

Ecclesiastici 1.

Ibidem.

Matth. 3.

Ibidem.

Luc. 15.

August. Rom. 8.

Deuter. 5.

Ecclesiastici 1.

B. Thom.

Trident. Synod. sess. 14. can. 5.

Esa. 38.

non viues. Et conuersus ad parietem fle-
nit. Rursum: Non tardes conuerti ad Do-
minum, & ne differas de die in diem. Su-
bito enim veniet ira illius, & in tempore
vindicta disperdet te. Et, Confige timore
tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis ti-
mui: Qui sine timore est, non poterit in-
stificari: Timor Domini expellit pecca-
tum: & Ioannes Baptista: Progenies vi-
perarum, quis demonstrauit vobis fugere
à ventura ira? Iam enim securis ad ra-
dicem arborum posita est. Omnis ergo ar-
bor que non facit fructum bonum, exci-
detur, & in ignem mittetur. Et, Paleas
comburet igni inextinguibili. Hinc pro-
digus timore famis conuertitur. Idem
euincit ratio. Prima est, quia contri-
tio ex suo genere bona est, ergo licet
timor esset malus, nihil referret: esset
enim vt seta introducens filum, teste
Augustino. Secunda: timor est ab Spi-
ritu sancto, vt ait Paulus: Non enim ac-
cepistis spiritum seruitutis iterum in ti-
more: & Dominus Moyse: Quis det ta-
lem eos habere mentem, vt timeant me,
& custodiant vniuersa mandata mea in
omni tempore, vt bene sit eis, & filijs eo-
rum in sempiternum? Vbi vides, timo-
rem donum esse Dei. Tertia: Timor
expellit peccatum, & introducit sapientiam,
& dilectionem, vt testatur Salomon: ergo
ex se malus non est. Quarta: Timor seruilis
non habet in se nisi pœnæ formidinem, vt
docet Thomas: & inordinatio plus timendi
gehennam, quam culpam, accidit ex
infirmis subiecti. Præterea quæ cõ-
tingunt habitui, non semper in actibus
reliucent, vt quæ ex fide informi prodeunt,
non omnia sunt peccata, quia ei extraria
est, & aduentitia, carètia charitatis: ita
etiam non omnis timor est malus. Propterea
rectè definitum est in Synodo Tridentina
sess. 14. De Sacramento Pœnitentiæ: Si
quis dixerit, eam Contritionem, que paratur
per discussionem, collectionem, & detestationem
peccatorum, qua quis recogitat annos suos
in amaritudine animæ suæ, ponderando
peccatorum suorum grauitatem, multitudinem,
feditatem, amissionem aternæ beatitudinis,
& aternæ damnationis incursum, cū proposito
melioris vitæ, non esse verum, & vtilem do-

lorem, nec præparare ad gratiam, sed facere
hominem hypocritam, & magis peccatorem,
demum, illam esse dolorem coactum, & non
liberum, ac voluntarium, anathema sit. Nec
valet, si dicas ex Apostolo: Timor non est
in charitate. Sed non ob id timor est peccatū,
sicut nec fides, nec dolor ad charitatem dis-
ponens peccatum est. Secundo: Augustinus
in illud Psalmi: Confige timore tuo carnes
meas, scribit: Timor iste, quo non amatur
iustitia, sed timetur pœna, seruilis est, quia
carnalis est, & ideo non crucifigit carnem.
Viuit enim peccandi voluntas, que tunc
apparet in opere, quando speratur impunitas.
Et Gregorius in illud Cantici Cantorum: Recti
diligunt te: ita scribit: Solum vtiq; recti
Christum diligunt: quia quicumq; adhuc per
distorta vitiorum ex desiderio currunt,
dum in rectitudinis lineam semper offendunt,
ipsum iustitiæ autorem Christum omnino
diligere non possunt. Respondemus, hos
sanctos Patres non tradere, timorem ipsum
esse peccatum, sed in illo manentes peccato-
res esse, & habere peccandi voluntatem etiam
in quibusdam præsentem, in alijs verò, vt
sic dicam, voluntatem habituales: quia si
timor non coërceret, peccaret: sed ob id
nō sequitur, timorem ipsum coërcentem à
peccato, peccatum esse. Tertia obiectio: Timor
seruilis pœnam plusquam timenda est, metuit,
Deum verò, aut eius offensam minus quam
fit timendum: inordinatus ergo est, ac
viciosus, ac proinde peccatum. Respondemus,
timorem, quò quis timet pœnam aternam,
superfluum, aut immoderatum non esse, cum
illa pœna omnem metum prometteatur. Defectus
autem non timendi Deum, seu eius offensam,
ipsi homini adscribendus est, qui omittit
eum habere, quem habere debebat; non autem
ipsi timori seruili: cui etiam nisi tribueretur,
non propterea esset peccatum: nam ille timor
secundum suam essentiam, vt tradit B. Thomas,
rationem bonitatis perfectam non habet, sicut
habet virtus. Et ideo defectus alicuius
bonitatis rationem culpæ non habet, quæ
admodum nec defectus perfectionis, quam
habet argentum, non

Obiectiones quedam diluuntur ad probandum quod timor seruilis sit malus.

1. Ioan. 4. August. in psalm. 118 cõcione 25. sub fin. tomo 3.

Gregor. in cap. 1. Cantici Cant. tomo 1.

III. obiectio

B. Thom.

III. obiectio.

V. obiectio.

Amor iustitiæ, triplex.

Tertull.

dedecet plumbum, modo plumbum suam
qualemcūq; perfectionem, quā natū est
habere, habeat. Quarta: Peccatum est
diligere Deū propter aliud à se, cū
summè propter se, & propter ipsum
alia sint diligenda: peccatū igitur erit
Deum nō propter se timere, sed pro-
pter pœnam. Respondemus negando
illationem, quia Deus est summa bonitas,
ac proinde per se diligendus; Timoris
verò obiectū est malū. Et quia Deus
bonitas est secundum se, non potest hoc
modo timeri, sed secundum aliquem
sux iustitiæ effectum: ideo non inconuenit,
si propter aliud à Deo timeatur. Postrema
obiectio: Pœnitentiā non incipiens ab amore
iustitiæ, falsa est, & fucata: ergo vera,
quæ à charitate initiū sumit, & quæ incipit
à timore seruili, falsa est. Respondemus,
nō opus esse, vt pœnitentiā incipiat à
charitate, sed ab auxilio Dei speciali, &
natura, quæ per illud disponitur ad
charitatē. Triplex est enim amor iustitiæ:
Primus, naturalis, quo iustitia per se
placet, sicut & beatitudo: atq; hoc in
termedio eum auxilio speciali possumus
odisse peccatū, ac veram pœnitentiā
concupere. Secundus, est amor iustitiæ,
qui vocatur electiuus, quo ex propria
electione, & non natura placet iustitia.
Et quia hic amor iustitiæ ponit amorem
naturalem, & pœnitentiā ex illo ortam,
ideo illo possumus odisse peccatum cū
auxilio speciali, nō tamen adhuc ex habitu
gratiæ. Tertius amor iustitiæ, quo non
solū illam ex peculiari auxilio eligimus,
sed etiā ex charitate: & iste primū, &
secundum amorem sequitur. Et ideo non
semper ab isto tertio amore, sed interdū
à secundo, & interdū à solo primo
pœnitentiā proficiscitur: nā cū auxilio
Dei peculiari etiam charitate destituti
possumus amare iustitiā, quantum latet
ad charitatem Dei, & iustitiā impetrandā.
De quo vide quā pulchrè philosophetur
Tertullianus, qui lib. De pœnitentiā in fine
ait: Si de exomologesi retractas, gehennam
in corde cõsidera, quæ tibi exomologesis
extinguit: & pœna primò magnitudinem
imaginare, vt de remedij adoptione non
dubites. Quid illū thesaurū ignis aterni
astimamus, cū sumariola

quedam eius tales flammarum ictus susci-
tent, vt proxima vrbes aut iam nulla
existant, aut idem sibi de die speret. Dis-
siliunt superbissimi montes ignis intrinsecus
fæta. Et quod nobis iudicij perpetuitatē
probat, cum dissiliant, cum deuorentur,
nunquam tamen finiuntur. Et lib. aduersus
Marcionem latè de hoc timore seruili
philosophatur, ait enim: Deniq; timor
iudicij ad bonum, non ad malum confert.
Non enim sufficiebat bonum, per semetipsum
commendari, iam sub aduersario laborans.
Nam etsi commendabile per semetipsum,
non tamē & conseruabile, quia expugnabile
iam per aduersariū: nisi vis aliqua
præfesset mundi, quæ bonum etiam nolentes
appetere, & custodire compelleret. Caterum
tot illecebris mali expugnatis bonum, quis
illud appeteret, quod impunè contemneret?
Quis custodiret, quæ sine periculo
amitteret? Legis mali viam latam, &
multò frequentiore: nōne omnes illaberentur,
si nihil in illa timeretur? Horremus
terribiles minas Creatoris, & vix à malo
auellimur: quid si nihil minaretur? Hanc
iustitiā malum dices, que malo non fauet?
Hæc bonum negabis, que bono prospicit?
Hæc ille, doctè, & acutè vtilitatem timoris
seruilis considerans. Augustinus in Psalm. 127.
Audiunt hæc homines, & quia verè futura
sunt impijs, timent, & continent se à
peccato. Timent quidem, sed non amant
iustitiā. Cùm autem per timorem continent
se à peccato, sit consuetudo iustitiæ, &
incipit quod durum erat, amari, & dulcescit
Deus: & iam incipit homo iuste viuere,
propterea non quia timet pœnas, sed quia
amat aternitatem. Et infra: Bonus est
& iste timor, vtilis est, nō quidem permanebit
in seculum seculi, sed nondum est iste castus
permanens in seculum seculi. Et Gregorius
in Euangelia: Præua mēs si non prius per
timorem euerritur, ab asuetis vitijs non
emundatur. Euersa ergo domo inuenitur
drachma: quia dū perturbatur conscientia
hominis, reparatur in homine similitudo
Conditoris. Atq; hætenus de contritione
e seruili timore profecta nobis disputatum
sit, deq; toto Sacramento Pœnitentiæ, quod
hoc loco dicendum videbatur. Reliquum
est, vt præcetur Dominum, vt Hæreticorum
oculos ad cernendum veri-

Idē lib. aduers. Marcionem, aliq̄o ante medium. Timor Dei ad quid conferat.

Matth. 7.

August. tomo 8. 23. q. 6. c. Cum per timorem.

Psal. 118.

Greg. hom. 34. in Euangelia, sub initiū. tom. 2.

Conscientia hominis dum perturbatur, in eo similitudo Conditoris reparatur.

tatem pro sua bonitate aperire dignetur, illosq; atque Catholicorum mentes ad amplectenda saluberrima poenitentiae remedia permouere velit ad gloriam propagadam eorum institu-

toris Filij sui Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto, sit sempiternus honor, gloria, potestas, & imperium, Amen.

TRACTATUS XXVII.

De apparitione Dni Iesu facta ad vndecim Apostolos praesente Thoma, in illa Ioannis verba: *Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei alij discipuli, Vidimus Dominum. Ille autem dixit ei, Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, &c.* vsq; ad illud, *Pax vobis, &c.* Ioann. 20.

Post tam longam de Sacramento Poenitentiae digressionem, ad quam Haereticis vrgentibus descendere coacti sumus, redeundum tandem est ad literam Euangelicam edisserendam. Et primo de apparitione B. Thomae facta, quae praedicta verba: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, proximè consequuntur.* Hanc autem historiam ab alijs tribus praetermissam Ioanes, qui illi affuit, enarrat Euangelista, ut merito dicere valeat: *Et qui vidit, testimonium perhibuit.* Enarrata igitur paullo ante Domini apparitione ad decem discipulos facta Thoma absente, subiungit Euangelista: *Thomas autem, vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis.* Thomas, nomen est proprium, ac tria apud Hebraeos significata habere videtur. Primum abyssum significat, quod quilibet Genesis: *Vechoschech hal pene tehom: id est: Tenebrae erant super faciem abyssi.* Est autem abyssus Graece, aqua multa, cuius profunditas ab homine nequit comprehendi. Secundo designat gemellum, id est, eum, qui vno & eodem partu cum alio editur, vt apud Graecos Castor & Pollux,

& apud Latinos Romulus & Remus, & in Scripturis Iacob & Esau, de quibus dicitur, *Ecce thomim, vel, tehomim: id est, Ecce gemelli: a verbo דומן quod significat duplicare, siue geminare.* Gemellus autem Graece dicitur Didymus. Sicut ergo accidit in nomine Cephas, & in nomine Cananus, vt scilicet pro eis Graece dicantur Petrus, & Zelotes, ita accidit nomini Thomae, vt pro nomine Hebraico dicatur Graece Didymus, vt hic & infra iterum a Ioane dicitur: *Suydas in verbo Διδυμος, Didymus dicitur, qui natus est cum altero ex vno conceptu.* Tertio denotat dubium, & incertum, vnde in lib. 1. Paralipom. sagitta dicitur Miffa in incertum, Hebraice Tehom. Thomas igitur dubius, & dubitator erat, & sua parte natura incertus: vnde & hic dubitauit de resurrectione, & aliam dixerat, *Domine, nescimus quod vadis: & quomodo possumus via scire?* At vero quia dubius, & incertus, non est vnus, sed duplex, hinc gemellus, siue didymus metaphoricè significat dubitorem secundum Theophylastum, qui exponens ait: *Quid est quod dicitur Didymus? interpretatio est nominis Thomas. Merito autem memi-*

Gen. 25.

Ioan. 1. Luc. 6.

2. Paralip. 18. & 2. Regum 22.

Ioan. 14.

Didymus quid improprie, ac metaphoricè.

Ioan. 19.

Thomas Hebraeis tria de notat.

Gen. 1.

Abyssus Graecè quid.

Thomas Didymus cur dicitur, teste Theophylasto. Ioan. 1. Ibidem. Infra 9.

Psal. 41.

Matth. 27. Thomas vnus ex duodecim cur dicitur, cum Iudas sacrum illum duodecim numerum violasset.

Succesores Apostolorum tripertiti.

nit interpretationis eius nominis, vt ostendat nobis, quod dubitator quidam sit, & id vitij a principio habuerit, vt & nomen indicat. Sic ille. Verba igitur illa. Qui dicitur Didymus, vel interpretatio sunt nominis Hebraei in Graecam vocè, vt alibi: *Inuenimus Messiam, quod est interpretatum, Christus, & Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus, scilicet Graecè: sic etiã dicitur: Vade, laua in natatoria siloe: quod interpretatur Missus; scilicet Latine.* Hac ratione fortasse soliti sumus dicere Canonicum Regularem, Eustachium Bonauenturam, & agnucastum: nam priores voces, sunt Graecè; posteriores, Latinae idem significantes. Vel Didymus, cognomen erat Thomae, sicut Iustus cognomentum Iacobi: quod videlicet esset Thomas vno partu cum alio in luce editus, vel quod esset natura dubitator. Vel iungendo vtrūque simul, Thomas Didymus, geminam significat abyssum; nimirum hinc, diuinam bonitatis, & sapientiae; hinc verò, miseriae humanae, quae in plagarum Christi contractu agnouit, ita vt in eo impleatur illud: *abyssus abyssi inuocat.* Et vtramque agnoscere abyssum, atque illa alios docere, planè Apostolicum est. Subdit: *Vnus ex duodecim.* Esti tunc duodecim non essent, quia Iudas laqueo se praefocauerat, nec tempore quo Ioannes scripsit, quia iam omnes Apostoli dormierant in Domino: vocatur tamen vnus ex duodecim quod sacrum duodecim Apostolicarum dignitatum numerum, quas Dominus aequales instituit, & quoad id sine successoribus: (quia alioqui essent tantum duodecim super totam Ecclesiam, & non deberet residere, sicut neque Petrus Romae, sed totum orbem perlustrare) ad mundi conuersionem: & plura dum Euangelium. Illis tamen Episcopi succedunt, quantum ad ius ordinandi, & eorum firmandi, praedicationi, & peculiarem Ecclesiam regendi, a quibus praesentiam suam subtrahere quoad possunt, minime debent: at Sacerdotes in iure sacrificandi, & absoluendi, & operam suam Episcopis quoad illis visum fuerit, praestandi: sicut religiosi quantum ad paupertatem, & bonorum omnium renuntiationem, & Euangelicam perfectionem proficiunt, haeredes existunt. Vnus igitur

designatus, quemadmodum olim Romae vnus ex centum Senatoribus, quos instituit Romulus, & Bononiae vnus ex quadraginta Senatoribus, qui in communi regunt Republicam, quemadmodum Venetijs vnus ex concilio Decemvirum, qui supremus est in illa ciuitate magistratus. Non erat cum eis, quando venit Iesus. Ecce causam infirmitatis, & tarditatis Thomae. Et aberat, vt post fugam in passione Christi non rediens; vt ait Chrysostomus, dubitaret, & dubitatis, iterata apparitione certior fieret. Et ita quod refert Lucas, duos discipulos redeuntes ex Emmaunte inuenisse vndecim congregatos: intellige maiorem partem: sicut dicuntur congregati elei, vel consiliarij, vel iudices ad vnam aliquam rem deputati, eo quod eorum maior pars adsit, etiam vnus, vel alter absit. Vel si redijt cum alijs in coenaculum, quando reuersi ex Emmaunte inuenerunt vndecim congregatos, & eos, qui cum illis erant, vt testis est Augustinus lib. de Euangelistarum consensu, tunc recessit ab eis Thomas, contendendo fortassis verum non esse, quod eis Iesus apparuisset: alij vero ei contradicebant, atque ita eo recedente venit Iesus, & stetit in medio discipulorum, vt supra diximus. Vnde igitur apostatae, vel haeretico segreganti semetipsum, & ab Ecclesia Catholica recedenti, quia non videt Iesum verum, sed falsum, & phantasticum, nec videbit, donec reuertatur ad sanctam congregationem, quam deseruit: ita euenit B. Thomae. Plinius lib. Naturalis historiae de ciconijs refert, quod cum volunt de regione calida in frigidam remeare, conueniunt omnes in quadam Asia maxima planitie: sed quae nouissima venit, ab alijs in poena laceratur. Si ergo aues vltionem faciunt de tarde, vel negligenter venientibus ad sodalium, qua poena digni illi sunt, qui aut ab Ecclesia recedunt, aut vocati, & expectati tamen opere ad illam non reuertuntur? Quod vero hoc loco asseritur, Thomam non adfuisse priori apparitioni factae a Christo decem discipulis in die resurrectionis, in qua in suffragio in Apostolos consulit potestate remittendi, & retinendi peccata, dubitandi ansam dedit;

Thomae Didymi de resurrectione Christi infidelitas vnde

Chryso. homil. 85. in Ioann. tom. 3.

Luc. vlt.

Quomodo verum sit, quod ait Lucas, discipulos duos ex Emmaunte redeuntes inuenisse congregatos vndecim, a quibus Thomas aberat tamen. August. lib. 3. De consensu. Euang. c. 25. tom. 4.

Qui se ab Ecclesia vel congregatione vltro separant, quid assequantur.

Plin. lib. 10 cap. 23. Ciconiarum ingenium.

Ioan. 20.

Quomodo Thomas, si tunc aberat, quando Christus in suffragio dixit: Accipite Spiritum sanctum, & ca. Spiritus & imple participi factus ostendit.

B. Cyril. li. bro 12. in Ioan. c. 16. sub fi. tom. 1. solutio.

Num. 11.

Infra 18.

Altera solutio.

Sap. 7. Quid ppru ditutae fipie tie; quid hu- mana.

quando Thomas hanc autoritatem a Christo acceperit, cum in reditu ad Apostolos cu Thoma illam ei peculiariter contulisse non dicatur? Dicendum est, B. Cyrillum olim hae dubitationem & nouisse, ac egregie illa dissoluisse. Nam in libris Commentar. in Ioanne propositis his verbis Euangelicis scribit: Quomodo (dicet quispiam) si tunc aberat, quando Christus suffis dixit: accipite Spiritu sanctum, Spiritus ipse particeps factus est? Dicimus igitur, virtutem Spiritus ex intetione dantis Christi in omnes discipulos pertransisse: no enim quibusda, sed omnib discipulis dedit. Quare liberalitate datis no solum praesentes, sed etiam absentes apostoli Spiritum sanctum acceperunt. Quod autem no violata, sed tuta, veraq, ista ratio sit, autoritate sancta Scriptura monstrabimus. Insit Deus quondam Mosi septuaginta seniores Iudaoru eligere. Dixit autem, de spiritu, qui erat in Mose, ablaturu se, atq, impositurum in illis: Cu vero duo Heldad, & Medad de septuaginta seniorum numero in Synagoga remansissent, ac spiritus omnibus illis septuaginta immisus fuisset, prophetabant quidem qui erant cu Mose, prophetabant autem etiam illi duo qui aberant. Iosue vero mysterij virtutem ignorans, ac secudu Dathan, & Abiron facere illos putans, rogabat Mosen, vt Heldad, & Medad a prophetando vetaret: tuc diuinus ille vir operationem Spiritus intelligens, respondit: Quid amularis pro me? quis tribuat vt omnis populus propheteret, & det eis Dominus Spiritu suum? Vides quomodo rationem Iosue Moses reiecit? Vtinam enim, inquit, vniuerso populo Spiritus daretur. Hac ille, & erudite, & elegate. Quaquam alij dicant, q in reditu suo priuatim Iesus Thomae illam facultatem contulerit: verum prior videtur solutio praestantior.

Venit ergo Iesus ad discipulos ianuis clausis: De quibus supra diximus. Vere Iesus facta salute in proprio corpore, atq, ostensa, & comparata; atq; redempta, animorum, & corporu omnium hominum sibi per fidem adhaeretium salute, & incolunitate. Dixit ergo ei alij discipuli: Vidimus Dominu. Diuinae sapientiae discipuli q sine fictione didicerunt, sine inuidia alijs commu-

nicarunt: contra humanae sapientiae discipuli, cu sibi q nouerut, tribuat, intumescunt in se ipsis, & gloriantur apud alios, veritatesq, si quas perceperunt, celant alios. Admirabilis porro fuit Christi sapientia in his quas fecit suis ipsius ostensionibus. Na consulto, & prudenter ita modu vni apparebat, modu alteri, vt & audientibus, & credentibus meriti praebet argumentum, & ex non credentibus suo vitio, ac duritia, suam in primis gloria, deinde nostram in fide confirmatione eliceret: vt pulchre dixerit Gregorius in Marcum: Minus mihi Maria Magdalene praestitit, qua citius credidit; quam Thomas, qui diu dubitauit. Ille etenim dubitando, vulnerum cicatrices retigit: & de nostro pectore dubitationis vulnus amputauit. Sic ille. Dixerunt ergo discipuli, Vidimus Dominum. Vere Dominum iam non corpore seruientem, sed morti, inferno, diabolo, ac mundo toti dominantem, & qui dixit: Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Porro in Nouo Testamento videre Dominu, symbolum est diuini amoris, & humanae consolationis, cum in veteri argumentum esset terroris, ac mortis periculi: Hinc paretes Saronis dixerut: Morte moriemur, quia vidimus Dominu, & Iacob miratur q sine morte viderit Dnm cum dixit: Vidi Dominu facie ad faciem, & salua facta est anima mea.

Ille autem dixit eis, Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum, &c. Quoniam subduibat Thomas, ac metuebat, ne aliqua fieret in oculis eorum illusio, vel in aere intermedio, per quem species rerum visibiliu ad oculos deferuntur, hinc Thomas tardissimus crassiori tatus sensu certior fieri voluit. Qua in re nec ceteris fuit minus incredulus, aut minus durus: na & ipsos quoq; ad tangendum inuitauit, cu dixit: Palpate, & videte: quia spiritus carnem, & ossa no habet. Dicebat enim alijs, vt est credibile: Vos fratres vidisse Dominum rediitru a mortuis reseris; manusq; eius, pedes, & latus intuitos, atq; corpus contrectasse, ac tactu didicisse eu non fuisse phantasma, vel spiritu, sed corpus verum, carne, & ossibusq; com-

Gregor. homil. 29. in Euangelia, init. tom. 2 Magdalena cito credens minus nobis praestitit, qua Thomas diu dubitans, ait Magnus Gregorius. Matth. vlt. In Nouo, & Veteri Testamento Dnm videre quantum interfit.

Iud. 13.

Gen. 32.

Cur Thomas oculis, suis fixuram clauorum in manibus Domini, & manu sua in latus eius de missa Domini resurrexerit, & resurrexerit, & resurrexerit, & resurrexerit.

Luc. vlt.

Ibidem.

Thomas Didymus quos representat.

Thomae infidelitatis confutatio.

Chrysost. ibidem.

II. argum.

Ioan. 20.

Luc. 24.

Tactu quoq; ipsum non solum, sed etiam sensus.

III. argum. & quam inexculabilis fuerit Thomae incredulitas.

paatum: insuperq; vidisse vos eum verum cibum manducasse: vultisq; nuc vt ego simplici huic vestrae relationi habeam fidem, cum vos ipsi nec mulieribus, nec redeuntibus de castello discipulis similia narrantibus credideritis. Non ego ero tam leuis in danda fide: quid si vos estis decepti ab spectro aliquo? Hae ille, & similia, vt piti est credere, effundebat: ingenium nostru, ac tarditatem naturae in credendo representans. Sed in primis stultum erat, diuinae sapientiae modu praescribere, volendo scilicet rem videre modo suo, hoc est, tangendo cicatrices, sine quibus si Christus resurrexisset, forte non credidisset. Et vel ex sensu suo, vel forte ex aliorum relatione Apostolorum, vt Chrysostomus autor est, nouerat eius corpus seruasse cicatrices; vt ita appareat q partim crederet, partim vero non crederet. Ad haec stultum erat, & proteruum, velle tactui tot modis fallaci plus tribuere; qua verbo Dei solidissimo, ac fallere nescio, & ea, quae supra naturam sunt, per naturalia argumenta inuestigare; cum plerunq; oculi ipsi decipiantur. Nam Solem orbiculo maiore nequaquam existimant; & remum in aqua, fractum putant: qui in Magdalena putante Christu hortulanu seducti sunt, euntiumq; in Emmaunte oculi Christum vt peregrinum apprehendebat. Tactus etiam, cui tantu fidimus, nunquam fallitur: na si cancellatis digitis cicerem vnum contrectes, duos esse putabis. Imaginandi quoq; facultas vix capit quomodo Antipodes, qui aduersa nobis vident vestigia, in coelu ipsum no corruiant. Ita etia humana ratio ad diuina mysteria ex se no assurgit, nisi diuino lumine fulciatur. Tertio obspicitur Thomae incredulitas, quia debuit facile & propte credere, ru quia dixerat mulieres, id coestari erat redeutes ex Emmaunte discipuli, Simo, qui tate erat autoritatis, suo verbo confirmauerat, decem Apostoli simul & viderat, & oculis coespererat, & a vultibus veras eius voces hauserat, manibusq; contrectauerat, deniq; ipse Christus: saepe hoc idē pdixerat, atq; signis cohabiliuerat, vt ferē inexcusabilis sit

Thomas redditus; cu tamē, vt expedit Cyrillus, in ore duoru, vel trium steterit omne verbu: hic autē plusqua decem erant eiusdē rei coestetes, atq; illi quidē oculari. Non ergo excusatur a peccato Thomas ab Augustino, vel Cyrillo hoc loco: quia Christus praedixerat se tertio die excitandum, mulieres se vidisse testificabantur, & Apostoli omnes, & Dns eu incredulitate reprehedit: Noli, inquit, esse incredulus, sed fidelis, & superbia erat tot testibus se opponere, & dicere, Nisi videro in manibus eius fixuram clauoru, arctando diuinam potentiam ad illud pbationis genus. Quaedam tamē eius incredulitate extenuabant. Erat enim suapte natura Thomas, & Didymus, hoc est, dubitator: accedebat dolor, & mœror, quod Dnm, vt alij, no vidisset, ac se amplius no visuru putaret, vt tradit Cyrillus. Adhaec resurrectio ad vitam immortalē, res erat magna, & nuquam audita, ac proinde peccatu aliqua ratione dignum excusatione. Hinc benignus Dominus, qui nemine vult perire, & qui arundinem quassatam no confringit, & linum fumigans no extinguit, non est dedignatus per se accedere, & medela infidelitati Thomae adhibere. Et post dies octo, iteru erant discipuli eius intus; & Thomas cu eis. Verbu hoc Dies octo, intellige nodum copletos; & inclusis primo, atq; vltimo, sicut dicitur: Post tres dies resurgam, id est, tertio die, & Lucas ait, Dominu post dies octo transfiguratum, intellige computationis extremis: quia non sunt intermedia nisi sex, vt ait Matthaeus. Et post hoc tempus voluit Dominus reuerti ad discipulos, vt interim Thomas se disponeret, ac precibus, & alioru instructione, qui a se non repulerat incredulu, confirmaretur, ac dignus Domini visione redderetur. Erant, iteru erant discipuli eius intus; nimiru congregati, vel ad precatione, vel collationem aliquam spiritualē, vel ad die Dominicum celebrandum, teste Cyrillo. Dixerat enim Dominus: Sedere in ciuitate, quoad usq; induamini virtute ex alto. Et per illos octo dies verisimile est Thomam indiuisse adhæsisse ceteris Apostolis, ne ad istos, sine se Dominu

Cyril. loco citato, cap. 57. Deut. 19. Matth. 18. August. ibidem.

Thomae infidelitatis quae minueret, & excusaret nihilominus. Cyril. ibid.

2. Pet. 3. Esa. 42. Matth. 12.

Luc. 9.

Matth. 17. Quare post dies octo iterum venerit Iesus ad discipulos, & clausis

Cyril. loco praedicto. Luc. 24.

Ruper. Tui-
rien. lib. 7.
De diui. of-
fic. c. 22.

Hieronym.
in Matthæ.
c. vlt. sub fi-
nem, tom. 9

Ruperti Tui-
tienſis hanc
Domini ap-
partitionē in
monte Naza-
reth aientis
contigisse, o-
pinio refellit-
tur.
Luc. 4.

Matth. 17.
Infra 26.

Matth. vlt.

Ioan. 21.

1. Cor. 15.

venire contingeret. Existimat Rupertus Tuitiensis lib. De diuinis officijs enarrans hunc ipsum locū, Apostolos intus fuisse, sed non Ierosolymis, nec in eisdem foribus: tūm quod non est arbitrādum, in Galilæā ire iustos, per octo dies distulisse; tūm quia Hieron. super Matthæum scribit: *Post resurrectionem Iesus in monte Galilææ conspicitur, ibiq; adoratur: licet quidā dubitent, & dubitatio eorum nostram augeat fidē. Tunc manifestus ostenditur Thomæ, & la- tus læcæ vulneratum, & manus fixas demōstrat clauis.* Hæc ille. Afferit igitur Dominum apparuisse in monte, hoc est, in ciuitate Nazareth, quæ in mōte erat ædificata: & fortassis in domum Mariæ matris eius conuenerant. Hæc Rupertus: quæ etsi pia & probabilia sint, nihil tamē meo iudiciō euincūt. Nā etsi Dominus toties per se, & per Angelum de Galilæa monuerit: nō tamen intellexit tam festinatam profectiōem, quin liceret illis per aliquot dies in Iudæa hære, & sarcinulas colligere. Nam & Apostolis præcepit in die Ascensionis, vt euntes in mūdum vniuersum, prædicarent Euangelium omni creaturæ: & tamen nō nisi post duodecim annos illud præceptū executioni demādatum fuit. Deinde ipso Ioanne scribente constat, Dñm apparuisse Apostolis piscantibus ad mare Tiberiadis: tunc ergo primū videntur ē Iudæa in Galilæam migrasse, & non antē: nam à Nazareth ad piscādū in mari Galilææ, erat illis per multa milliaria repedādum versus Iudæam; cū constet ex geographica ratione proximam partem lacus Genesareth spectare ad Iudæam. Adhæc cū apparitio in monte facta à Dño illa fuisse credatur, in qua plusquā quingentis fratribus apparuit, non congruebat ciuitas Nazareth, vel domus B. Virginis in ea sita, quia nō ita commodē, & solitarij Christi præsentia perfrui potuissent, vt desiderabant, & Christus volebat. Postremō Hieronymus nō afferit illā fuisse eādē visionem, quæ facta fuit Thomæ, sed ob id quod in illa multi erāt qui dubitaret, adiecit verba, quibus olim dubitantem Thomam compescuerat, atq; compresserat, vt simi-

libus eum alios dubitantes compressisse intelligant.

Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis, &c. Quādo Dñs veniebat ad Apostolos, nō perpetuō cū illis conuersabatur, sed euanescebat: ideo toties apparebat, quia suscitatus erat ad vitam immortalem, ac priori lōgē dissimilem. Nā alioqui si perpetuō mansisset cum Apostolis, creditus fuisset ad vitam mortale suscitatus, vt Lazarus. Qua in re docuit eos, qui spiritualiter à morte culpæ sunt suscitati, vt passim ac promiscuē cū alijs peccato mortuis cōuersari nō debeant, sed cū iustis spiritualē gratiæ Dei vitam degentibus, vt Christus cū Apostolis & discipulis. Vnde Angelus mulieres reprehendit: *Quid queritis viuentem cū mortuis?* Venit autē ianuis clausis, dote subtilitatis vsus, & corpora penetrando. Quod etsi ratio humana non capiat, quemadmodū nec quomodo Deus ex nihilo quæ facta sunt, condiderit, comprehendit: non propterea tamen minus verum est. Nobis modus celatus est, quia neq; debemus intrare ianuis clausis, nec aliquid cōdere ex nihilo: vt B. Petrus dixit apud Clementem. Itē vicerat olim in ligno hominem dæmon, iterum in ligno dæmonem superauit Iesus: merito igitur lignum ei cedit, cui petra paulō antē cesserat resurgenti, cessurūq; erat cœlum in Ascensione. August. sermo. in octauis Paschæ, tractās hoc mysteriū, ait: *O homo, si rationem à me poscis, non erit mirabile, si exemplum queritur, non erit singulare. Credis nempe Dñm Christū super aquas maris firmis gressibus ambulasse? Credis utiq;. Dicis igitur mihi, Si per ostia clausa Christus intrauit, vbi est corporis pondus? Recedant paulisper modus, & pondus. Ille hæc fecit, cui nihil impossibile est. Christus qui carnem suam potuit de sepulcro producere, non potuit clausis ianuis ad discipulos introire?* Rupertus verō adducit exemplum Apostolorum carcere detentorum, qui eū corpora haberēt mortalia, tamē educi sunt ab Angelō ianuis clausis. Quid ergo faciet corpus immortale, ac diuinitati vnitū, quale erat Iesu corpus? Dicitur enim in Actis: Carcerem qui-

Quare Christi post resurrectionē discipulis nō semper appareret. Ioan. 11. & infra 12.

Luc. vlt. De ingressu Christi ad Apostolos ianuis clausis.

Clem. lib. 3. Recognitio num. Gen. 3.

August. in oct. Paschæ serm. 3. vel 159. de tēpor. initio, tom. 10. Matth. 14.

Luc. 1.

Rupert. lib. 14. in Ioan.

Act. 5.

Infra 12.

Mira Christi pastoris industria, & diligentia.

Infra 20.

Luc. 24. 1. Cor. 15. Ioan. 4. & seqq. Luc. 15.

Gal. 2.

Iesus in medio discipulorum cur steterit.

Matth. 18.

Ezech. 34.

Cur illis pacem impertiret.

Ioan. 15.

dem inuenimus clausum cū omni diligentia, & custodes stātes ante ianuas; aperientes autē, neminem intus inuenimus. Idē de Petro educto de carcere clauso Herodis per Angelum. Præterea cōsidera Christi boni pastoris industriam. Cū enim haberet ouiculas quasdam dispersas, & errātes, in eis reducendis, ac colligendis laborabat: & nunc quidē immediatē propter vnā ouiculam, hoc est, Thomā, in quo eius singularis elucet charitas, sicut prius apparuerat vni Mariæ Magdalenæ, vni Petro, atq; vni Iacobo, prædicauerat Samaritanæ vni, quærebat vnā drachmam perditam: volēs indicare quæ pro omnibus fecit, pro singulo quoq; pro eximia sua, atq; incomparabili charitate facere. Hinc totus Christus, & integer singulo cuiq; datur in Eucharistia, & Paulus audet dicere: *Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Etsi autem propter vnū Thomā peculiariter, ac præcipuē apparuerit; secundariō tamen propter Apostolos venit confirmandos, atq; propter nos in fide resurrectionis corroborandos. Stetit autē in medio, qui Deus est omniū, & mediator per mortem, & resurrectionem; & quia veritas resurrectionis Christi non querit angulos; ac vt ostendat quod est in medio Ecclesiæ, & Synodi generalis: *Vbi sunt, inquit, duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum;* & quia pastor debet esse in medio ouīū suarum dissipatarum, vt oues videat, & videatur ab eis. Offert autem pacē, quæ fructus est passionis Christi, & resurrectionis, quam ad Deum, ac Proximum gerere debent. Pax etiā Thomæ offertur; nam quæ pax illi esse poterat, quoad infidelis erat? Pax etiam Apostolis turbatis, quod Thomā cōuertere non possent: atq; hinc cōiungere poterant, quam fidem & pacem apud alios essent inuenturi, quando apud talem virum, ac tam amicū, etiā simul omnes non inueniebāt. Dixerat enim Dominus: *Sine me nihil potestis facere:* vt cum alijs sibi facile crederet, scirent id non esse suum, sed Christi opus. Quod si Apostoli sic dubitauerunt; quisq; ergo sibi metuat, & auxi-

lium à Domino petat, qui Apostolos recuperauit.

Deinde dicit Thomæ, Infer digitū tuū huc, & vide manus meas, & affer manū tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis. Post communem salutem omnibus oblatam cōuertit se ad infirmitatem Thomæ curandā, nulla accepta ab Apostolis de eius incredulitate significatione. Quia in re ostēdit se planē Deum esse, qui omnia nouerit eius verba: applicatq; tanquam medicus bonus euenientem morbo medicinam, dicendo, *Infer digitum tuum huc.* Venit Iesus, vt suorum vulnerum ostensione vulnus infidelitatis in Thomā sanaret: sancta namq; Christi humanitas præstātissima quædam, ac viuā medicina est, quæ homini viuo secundum spiritum, id est, vita fidei, & charitatis priuato applicatur; cum contrā aliæ medicinæ corporeæ mortuæ non nisi viuētib; corpore hominibus adhibeantur: hinc vitam, ac salutem vt illa, non præstant. Infer ergo digitum, & manū; id est, digitis tuis, ac manib; crede, si alienis verbis assentiri nō vis. Tu Thomas abyssus miseriæ; inuocas abyssum diuinæ mæ misericordiæ: in voce cataractarum, id est, plagarū, quæ vocalissimæ sunt apud Deum ad impetrandum omnia, & deberent à nobis omnem fidem, & obedientiam exculpere; nisi nostra tarditas obfisteret. Tu linum fumigans es; sed accede ad me lucem, vt iterum incendaris: Tu es velut virgulum eradicatū, sed replantare; & reinsertere mihi per fidem: nā si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arefcet. Et dicendo, *Noli,* ostendit, solo suæ voluntatis vitio factum, vt non crederet. Noli ergo esse incredulus tot testib; de visu post tot signa, & prædictiones eorū, quæ oculis, atq; auribus, ac manibus percipis, sed esto fidelis. Deditq; dicto suo virtutē, impertiens intus fidē: quia Ipse dixit, & facta sunt. Magnaq; est Christi misericordia vulnera seruantis in corpore; quō animorū nostrorū vulnera sanaret: videntes enim eum, putabant esse phantasma: sed vbi tetigerunt, ab incredulitate sunt curati.

Christi sapientia & bonitas in infidelitate Thomæ curanda

Christi humanitas quædam quædam sit.

Christi plaga apud Deū quā sint efficaces.

Ioan. 15.

Thomæ incredulitas vnde.

Gen. 1. & seqq. Psal. 148.

Thomas tetigit ne latus Christi resurgenti, an non. Euthym.

Altera opinio probabilior.

1. Ioan. 1.

Vbi nam B. Thomæ Apostoli, quo Dominum tetigit resurgenti, digitus asseruetur.

Ioan. 1. Qui Patres Thomæ Christum tetigisse confirmet. Athanas. tomo 1. Epiphani. in Hæresi. 64. paullo post medium.

Theophyl. 1. Ioan. 6. 20.

Respondit Thomas, & dixit, Dominus meus, & Deus meus. Videntur hæc verba dicta à Thoma, postquam tetigit. Et quanquam nonnulli dubitent an tetigerit, necne, cum nihil de eare textus aperte explicet, & Euthymius asserat præ reuerentia non tetigisse, contentus visu præsentia Christi, & plagarum: probabilior tamen, ac veritati magis consona videtur sententia quod tetigerit. Primo, quia Christus dixit illi: Quia vidisti me Thoma, credidisti: visus autem solet accipi pro omni sensu propter eius perfectionem, & euidetiam: unde omnia quæ reliquis sensibus percipimus, imò quæ intellectu apprehendimus, dicimur metaphoricè videre: & quæ cæteris sensibus haurimus, in illis non acquiescit homo, donec visu illa apprehendat; quia visus sigillum est, atq; firmitas reliquorum sensuum. Deinde idem probat verbu dilecti Discipuli: Quod fuit, inquit, ab initio, quod audiimus quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostra contrectauerunt de Verbo vite. Si seipsum recenset inter contrectantes, multo magis contrectauit Thomas. Tertio, quia digitus Thomæ venerabiliter asseruatus Romæ ostenditur in æde sanctæ Crucis in Ierusalem: tetigit igitur, vt fertur, alijs non erat cur magis eius digitus, quam alioru seruetur: quemadmodu etiam digitus quem Ioannes intendit vt indicaret Christu, cu diceret, Ecce Agnus Dei, etiam in Ecclesia asseruatus peculiariter esse fertur. Quarto idem Patres aperte testantur. Nam Athanasius epistola ad Epictetum: Hoc (corpus scilicet) Thomas è mortuis excitatum contrectauit, & in eo vestigia clauorum conspexit. Epiphanius contra Origenè Adamantium. Surrexit, ait, corpus Iesu, & carnes habuit, ac ossa, quemadmodu credidit etiam Thomas. Et infra: Omnino equidem non poteris non confiteri ipsum quod crucifixum est. Redarguit enim te per exactam perscrutationem, ac certitudinè ipsius Thomæ, vbi dixit ad ipsum: Ne sis incredulus; sed credulus. Theophylactus: Vide quomodo is qui prius incredulus, tactu lateris verbuni optimum indicauit. Duas enim naturas, & vnâ hy-

post, a sin vnus Christi docuit. Ex nostris, Ambrosius lib. De fuga seculi: Ipse dixisti Domine, Plenus sum, ipse dixisti, Mitte manum tuam in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis: Misit manum qui non credebat, & Dominum te, & Deu reperit. Augustinus serm. in octauis Paschæ: Suffecerat illi ad fidem propria vidisse quem nouerat, sed nobis operatus est, vt tangeret quem videbat: vt si forte diceremus delusos esse oculos, non possemus dicere manus illius fuisse frustratas. Idè in Ioannem super hæc verba, et si ad dubitare videatur an tetigerit, liberu relinquendo, an aspiciendo tantu, an tangendo viderit; alibi tamen remoto omni dubio illud affirmat his verbis loquens de Petro: Christum negauit, Dominum Deum suum negauit, quia & ille condiscipulus eius Thomas, quando exclamauit, Dominus meus, & Deus meus, non Verbum, sed carnem tetigit, non incorpoream Dei naturam, sed hominis corpus cuius manus contrectauit: hominè itaq; tetigit, & tamè Deum cognouit. Leo Papa serm. De resurrectione: Quis dubitet à morte redyisse Saluatorè, cuius presentiam agnouit oculus, attrectauit manus, digitus perscrutatus est. Id ipsum indicat in serm. De Ascensione Domini. Idem quoq; tradunt communi sensu posteriores, vt Thomas, & Albertus Magnus. Quinto idem ostendit ratio: tum vt obediret Thomas Dño præcipienti: Infer digitum tuu huc, &c. tum vt Christus omnibus sensibus se agnoscedum exhiberet; tum ne fortè Thomam pœniteret quod non tetigisset, & diceret, Si tetigissem, aliud fortè inuenissem; tum deniq; propter nos, quibus iste attactus, & tanta tarditas de seruiabat. Verum pondera iam egregia Thomæ confessione de Christo, ait enim: Dominus meus, & Deus meus. Chrysostomus refert Thomam non credidisse Apostolis resurrectionem annuntiantibus, quam putabat impossibilè, quia non habebat diuinitatis Christi fidem; qua habita, facile resurrectionem amplexatus fuisset: ideo illa his verbis confitetur: Dixit ei (nimirum Christo) Dominus meus, & Deus meus. Non enim præ ad-

Ambro. lib. De fuga seculi. c. 4. in fin. tom. 4.

August. sermo. 5. in oct. Pasche, siue sermo. 161. de tempor. in initio, tom. 10. Idem tract. 121. in loz. tom. 9.

Idem tract. 66. in loz. sub si. tom. 9.

Leo Papa.

Idem serm. 1. & 2. De Ascensi. Thom. lect. 6. in Ioan. Alb. Magn. in Ioan.

Cur Thomas non crediderit Apostoli, Christi resurrectione annuntiantibus. Chrysol. homil. 86. in Ioann. tom. 3.

Erasmus huc locu: Dominus meus, & Deus meus, quomodo eludat infelix

Athanas. orat. 3. aduer. Arrianos, multo ante mediu

B. Cyril. lococitato. VI. Synod. August. sermo. 2. De natu. Christi, siue ser. 6. de tempo. paullo ante med. tom. 10.

V. Synodus, Act. 4.

Theodori Mopsuesteni in Christum blasphemia.

1. Cor. 8.

miratione, & stupore, vt impiè somniavit Erasmus, conuersus ad Patrem, dixit: Dominus meus, & Deus meus, vt denegat Christo deitatis confessionem exhibitam à Thoma, contra apertum Euangelistæ verbum aientis, dixit ei, siue Græcè τὸν θεόν, id est, ipsi Domino dixit. Quod etiam acutè Athanasius oratione contra Arrianos animaduertit, dicens: Discipulos se adorare permittit, & plenè illos instruit, durè indicat quisnam sit. Thomam item, ita ipsum alloquentem, Dominus meus, & Deus meus, verbis illis vt concedit, &c. Atque ita intelligendum esse, verba Christi subiuncta ostendunt, cum dixit: Quia vidisti me Thoma, credidisti, me scilicet Dominum, & Deum. Et ita beatus Cyrillus exponit, atque Sexta Synodus interpretatur. Et Augustinus sermo. De natiuitate Christi his verbis explicat: Nam & Thomas Apostolus in Euangelio Ioannis, vbi post resurrectionem corpus hominis crucifixi per clauorum signa cognouit, Deu qui intra hominem latebat, Apostolica, & Evangelica autoritate confessus est, ita dicens: Dominus meus, & Deus meus. Vt autem spiritum Erasmi agnoscas à Satana profectum, legito Canonem XII. quintæ Synodi, vbi Theodorus impiissimus Mopsuestenus eiusdem expositionis accusatur autor: ita enim habent verba de Theodoro: Hic autem & confessionem Thomæ, per quam, dum palparet manum, vel latus Domini post resurrectionem, dixit: Deus meus, & Dominus Deus, asseruit, non fuisse dictum de Christo à Thoma. Nec enim esse eum Deum dicit, sed miraculo resurrectionis obstupescens Thomam glorificasse Deum, qui suscitauit Christum. Hæc ibi. Ponderat verò Cyrillus Græcè cum articulis dictum esse, & κύριος υἱός, & θεός υἱός: id est, Tu es ille summus, & singularis Dominus, vnus, & consubstantialis Deus, contra Arrianos. Nam et si sunt (ait Apostolus) qui dicantur dii siue in cœlo, siue in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi) nobis tamè vnus Deus, Pater, &c. & vnus Dominus Iesus Christus, &c. Est enim breuissima, sed perfecta domini Christi, ac diuinitatis, siue humanitatis, ac diuinitatis

is, siue duarum naturarum in vnâ hypostasim Christi professio: quæ non minor videtur illa Petri confessione, qua dixit: Tu es Christus Filius Dei viui. Quasi diceret Thomas: ex aspectu, & contactu cognosco te, qui præsens es, Dominum esse illum meum, quæ prius secutus sum, & quem appellare solitus eram Dominum, & Magistrum; ex potentia verò in resurgendo, & ingressu per ianuas clausas declarata, & ex cognitione occultorum cordium agnosco etiam te meum verum esse Deum. Sed qui hæctenus alios incredulitate, & tarditate offendi, negando suscitatum à morte, nunc eos edificare volens, aperte exero fidè meam confitendo te Deum, & Dominum, id est, vtramq; naturam in diuina Verbi hypostasi subsistentem. Confiteor te Dominum meum, qui sanguine tuo, & plagis hominem redemisti, ac peccato, inferno, mortiq; dominaris; ac proinde peccato meæ incredulitatis parcis: plagæ enim puri hominis, nisi Dei essent, non possent à peccato liberare. Confiteor te quoq; Deu meum, qui impertiris fidem, iustitiam, pacè, & gaudium: profiteor te Dominum creatorem, Deum gubernantem, Dominum, ac Deum instaurantem, & bis meum, in via, & in patria. Cæterum illam Domini confessionem non reprehendit Dominus, nec improbauit, & laudauit. Sequitur: Dicit ei Iesus, Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt. Illud, Quia vidisti, intelligendum est, quia tetigisti: sicut illud, quod sequitur: Beati qui non viderunt, id est, tetigerunt, vel aliquo sensu perceperunt. Obijcies, quod fides sit substantia sperandarum rerum, & argumentum non apparentium, vt tradit Apostolus: & alibi: Ergo fides ex auditu, non ex visu. Respondendum est, Thomam aliud credidisse, & aliud vidisse, siue tetigisse: ita etiam videntes signa credebant, quæ non videbāt, id est, diuinitatem in Domino delitescens; quare dicebat, Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis. Hinc articulu resurrectionis tertia die peractæ Thomæ, postquæ de eo dubitauit, Symbolo apposuit, quæ certissi-

Matth. 16. Quid est: Dominus meus, & Deus meus?

Ioan. 13.

Cum fides rerum inuilibilium, quomodo vidit Thomas quod credidit?

Heb. 11.

Rom. 10.

Ioan. 4.

mam, atq; exploratissimam veritate. Quoniam autem videri poterat plus Thomæ tribuisse, quàm cæteris discipulis, eum repressit, dicens, *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Vt nos addiscamus non esse ex reuelationibus, vel ex gustu diuinarum rerum superbiendum, sed humiliter de nobis ipsis sentiendum: quoniam ea incredulis dantur, vt hic vides, nisi illa sint effectus fidei, vel charitatis, quæ non inflat. Itaq; fidelis reuelationes horret, dum cogitat eas dari debilitati fidei. Primum verò in hac elocutione aduerte, tropum esse Hebræum, vbi posituum pro comparatio vsurpari solet: vt, *Bonum est homini mulierem non tangere, &c. Bonum est credere in Domino, quàm credere in homine,* in quibus locis bonum, pro, melius ponitur: ita hic beati pro beatiore, dicitur, quia comparat videntes, & credentes, cum non videntibus, & credentibus, atq; hos illis anteposit. Vt perinde sit, ac si dixisset: Tu quia vidisti me, siue tetigisti, fidem habuisti, vt proinde beatus appellari possis: veruntamen beatiore multo, qui cum nihil sensu perciperint, fidem tamen mihi præbuerunt integram. Deinde aduertendum ex Augustino, hic, more prophetico poni præteritum pro futuro: pauci enim ex Apostolis non videntes crediderunt, qui primo loco hic beati prædicantur, vt docent Theophylactus, & Euthymius: & antequam vidissent, dicebat: *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simon.* Possunt quoq; intelligi beatificati Patriarchæ, & Prophetæ, & iusti omnes Veteris Testamenti. Potissimum tamen hæc verba dicuntur propter futuros omnes qui credunt, & nos ipsos, quibus quasi naturalis in est cupiditas videndi Christum, tangendi, atq; amplexandi. Nec enim ignorat Dominus futuros multos, qui resurrectionem mortuorum non faterentur, quiq; videre se, & palpare velle dicerent, quò discipulum Christi Thomam imitarentur. Nouerat etiã multos iudicatos se infelices, quòd fuerint illis temporibus, quibus Christum in carne prædicantem, & signa edentem videre non potuissent. Sed consolatur

hos omnes, & corum posteros hoc verbo, beatiore eos qui non videbunt, & credent, declarando. Sic enim per futurum declarandum est: Beati qui non videbunt, & credent, quòd verus verborum Christi sensus cognoscatur. Sed obijcias in hunc sensum. Nos igitur beatiore Thomam, & alijs Apostolis sumus, quos etiam videntes Christus beatos pronuntiat: *Beati, inquit, oculi qui vident, quæ vos videtis: & aures, quæ audiunt quæ vos auditis.* Ad hæc celebris est sententia Gregorij in homilia asserentis: *Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* Respondendum est ad primum: quòd vbi cætera sunt paria, idem gradus, atque æquè intensus fidei cum ratione, vel signo, vel experientia ad credendum iuuante minus beatum reddit, quàm idem gradus fidei sine illis adminiculis. Et ratio est in promptu: quia hæc fides plus habet obedientiæ, & humilitatis, & magis captiuat intellectum in obsequium Christi: estq; sublimius, & magnificentius sentire de Deo, illiq; sine pignore mutuari; ac proinde tali fidei maius respondet præmium visionis in vita æterna, & maioris luminis intelligentiæ in hac vita. Est enim scriptum: *Si non credideritis, non intelligetis:* Et, *Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina, vtrum ex Deo sit, an ego à me ipso loquar.* Et quàmquam in hoc beatiore sumus Apostolis: non tamen simpliciter, quia poterant Apostoli aliunde habere maiorem fidem, quàm nos habemus, videlicet ex visis miraculis conceptam, vel maiorem charitatem, & sublimiora opera, vt illis longè sumus inferiores. Ad sententiam verò Domini: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis,* dicendum est, ibi esse sermonem de visione Christi in statu mortalitatis, cuius conspectus, & præsentia fuit multum à Patribus desiderata. Verbum verò Christi hoc loco intelligitur de eodem iam ad vitam immortalem suscitato: cuius sensibilis visio ad credendum non debet desiderari, ne fidei meritum imminuat. Vel dicendum, Apostolos, qui Christum in carne viderunt, aliqua in parte beatiore fuisse

Si Thomas, & ceteri Apostoli quia Dominum viderunt, & crediderunt, minus beati sunt quàm qui non viderunt, & crediderunt, cur Apostolorum alibi Christus beatificat visionem suam? Luc. 10. Gregor. homil. 26. in Euang. initio, tom. 2.

2. Cor. 10.

Esa. 7. iuxta Septuaginta. Ioan. 7.

His verbis Dominus: Beati oculi qui vident quæ vos videtis, &c. de qua visione sit sermo.

Documentum contra superbiam.

1. Cor. 8.

Positius nominibus pro comparatiuis sæpè vtuntur Hebræi. Supra 7. Psal. 117.

August. tra. 119. in Ioan. in fine. tom. 9. Quare d præterito dictum sit: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Theophy. in Ioan. Euthym. ibidem. Luc. 24. Alter sensus.

Qua ratione fideles qui Christum non viderunt, beatiore sint Apostolis, qui eum in carne viderunt.

Qua ratione non videntes qui crediderunt in Christum, beatiore sint Apostolis.

Cum Dominus inquit: Beati qui non vident, & crediderunt, quæ de fide loquatur.

Illud Gregorij dictum: Fides non habet meritum, cui humanaratio præbet experimentum, quæ sensum habeat

1. Petri 3. Clem. lib. 2. Recognit. prope finem Veritas ratione munienda est.

1. Cor. 4. Quid significet Apostolus, dicens: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc se-

culis, qui vel ante, vel post eos fuerunt, alia verò ratione hos illis esse feliciores. Beatiore enim sunt Apostoli, quòd eis in carne Christum videre sit datum, quòd omnes iusti exoptarunt, quia hoc magnum Dei donum fuit; & beatiore propterea illis, quibus hoc videre non fuit datum. Qui tamen non videntes crediderunt in Christum, beatiore Apostolis fuere ratione fidei, quæ cæteris paribus, maioris fuit apud Deum meriti, & magis illi grata. Et loquitur de fide quæ complectitur charitatem, & obedientiam mandatorum Dei: non enim Dominus hoc loco confert credentes cum non credentibus, sed credentes sine rationibus, & probationibus, & credentes sine illis adminiculis, & argumentis: quia in priori maior relucet humilitas, & obedientia, quàm in posteriori. Ad sententiam Gregorij, dicendum, quod rationes, experimenta, ac signa ad credendum non necessaria manifestè meritum extenuant, quia perinde est ac nolle mutuum dare sine pignore, vel fidei iustore: ceterum rationes, exempla atque miracula quæ requiruntur, vt id quod iam creditum est, ac fide certa apprehensum, & magis eorum probabilitas agnoscaur, non solum meritum non minuunt, verum etiam augent. Vnde Patres magna id cum sua laude, ac Dei gloria, nostraq; vtilitate præstiterunt. Id enim cedit in corroborationem, & confirmationem fidei, hominesque contra dæmonum tentationes, hæreticorum sophismata, & naturæ nostræ leuissimæ scrupulos munitos reddit, & paratos ad reddendam rationem fidei omni nos poscenti. Hinc Petrus apud Clementem in lib. Recognitionis pulchrè ait: *Neque enim tutum est nuda hæc fidei, absque ratione committere, cum vtique veritas ratione non careat: & ideo qui hæc ratione munita susceperit, perdere ea nunquam potest.* Sic ille. Si autem obijcias illud Pauli ad Corinth. *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens.* Respondendum est, verum illorum verborum sensum hunc esse: Quicumque vult esse sapiens in hoc seculo, id est, in disciplinis humanis, & secularibus,

in quibus moris est de singulis rationem reddere, stultus est, id est, credat simpliciter, neque exigit ferum fidei rationes. Et sic erit sapiens: quia Deo dicenti credere, vel promittenti, qui solus nec falli, nec fallere nouit, omnem rationem superat, & demonstrationem: Deinde erit sapiens: quia promerebitur, rationes, & causas eorum, quæ credit, apprehendere. Pulchra autem hic delitescit allegoria. Nam Thomas pulchrè populum Iudæorum representat, qui Christi resurrectionem testantibus Apostolis qui viderunt, credere noluit, sed expectare donec contrectet Christi manus, & latus. At Christus secundo in aduertu reuertetur, quasi in octaua resurrectionis ad nos, & tunc Iudæi simul nobiscum erunt, & ironice eis dicetur: *Quia vidisti me, Thomas, credidisti:* quasi dicat Dominus: Nihil valet modò tua fides, quia videntur in quæ transfixerunt; & planget se super eum omnes tribus terre: sed beati qui non viderunt, & crediderunt. Ideo Ecclesiæ proponenti fidem habere, quæ in suis maioribus videt, & salutaris erit tua fides ad assequendam vitam æternam. *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.* De his omnino loquitur signis, quæ post resurrectionem facta sunt: propterea namque dixit, In conspectu discipulorum suorum, cum quibus solum conuersatus est Dominus à resurrectione sua, vt in Actis explicauit Petrus: Quæ admodum autem ante resurrectionem plurima fieri oportuit, vt crederetur eum esse filium Dei; ita & post resurrectionem, vt certiores fierent quòd surrexisset. Ideo Ioannes pauca ex multis scribit: sciebat enim multa ab alijs Euangelistis referr. Et ne quis crederet ipsum aut omnia, aut plurima complexum fuisse, vel minorem propterea fidem alijs Euangelistis habendam; hoc cauens Ioannes, in fine Euangelij sui dixit: *Sunt & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribatur pro singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros. Ibi de omnibus gestis ante resurrectionem, & post loqui videtur: at hoc loco tantum de his quæ resurrectionem*

culo, stultus fiat vt sit sapiens.

Allegoria huius Euangelij de Thoma veritate Dominice resurrectionis incredulo perelegas atq; cocinnia

Ioan. 19.

Apocal. 1.

Euthym. ibidem. Quæ sunt illa signa, quæ Dominus fecisse in conspectu discipulorum suorum, inquit Ioannes.

Act. 10.

funt conſequa. Atque hæc ſententia eadem eſt cū illa quæ habetur A& .i. ubi Lucas habet: *Quibus & præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionē ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei: ubi apertè loquitur de ſignis poſt reſurrectionem.* Et nomen illud, argumentum, non capitur pro ratione, quæ rei dubiæ facit fidem, quomodo apud Dialecticos, & Oratores uſurpatur, ſed pro ſenſibili ſigno ad aliquiſ veritatis elucidationem producto: ideo Græcè dicitur *σημείον*, id eſt, indicia, & ſigna externa: nam quæ eiufmodi ſunt, nec fidem euacuant, nec meritum eius extenuant. Hic etiā loquitur de veris ſignis, ſiue miraculis: quia hoc recenset Ioannes inter ſignum, quò apparuit Thomæ, & ſignum, quò ſe prodidit. Apoſtoliſ piſcantibus ad mare Galilææ. Sunt tamē qui ſentiunt ſermonem eſſe in his Euangelicæ verbis de ſignis & ante, & poſt reſurrectionem editis: quia apparet hæc Ioannem ſubieciffe tanquā finem à ſe deſcripti Euangelij: poſtea verò addidiſſe videtur quæ ſequenti continentur capite. *Hæc autē ſcripta ſunt, vt credatis quia Ieſus Chriſtus eſt filius Dei; & vt credentes, vitam habeatis in nomine eius.* Declarat qualis debet eſſe ſcopus prædicantis, & ſcribentis Euangelium, Chriſti ſcilicet gloria, & credentium æterna vita, quibus nihil poteſt eſſe maius, aut ſublimum, ſicut ſcriptore Ioanne nihil eſt illuſtrius aut excellentius. Scriptores verò humani in ſuis cogitationibus poſteritari conſegnandis, vel propriam quærunt gloriam, non vt erudiant homines, ſed vt ſciant: non vt æternam vitam (quam ignorant) legentibus proponant, ſed tēporalis tantum vitæ fructum, & conſolationem: quandoque verò, vt ipſorum ſcriptorū memoria, & fama celebris viuat apud poſteros. Vnde Cicero epiſtola quadam ad Pætum: *Haud, inquit, poſſim viuere, niſi in literis viuere:* & Iunior Plinius ad Caniniū Ruffum, inuitat eum ad ſcriptis ſuis nomen ſuum celebrandum his verbis: *Effunge aliquid quod ſit perpetuū tuum: nam re-*

liqua rerum ſuarum poſt te alium atque alium dominum ſortientur: hoc nunquam tuum eſſe deſinet, ſi ſemel ceperit. Sic ille. Eſt ergo ſcriptorum Canonicorū in ſcribendo ſcopus vitam porrigere ſpiritualem, & æternam legentibus, & credentibus: externorum verò hominum ſcopus, viuere ipſos in hominum memorijs. Hæretici verò libris ſuis id fatagunt, vt fidem legentibus, & æternam ſalutem eripiant, & ad perpetuam gehennæ mortem inducant. Ad electos ergo, & fideles loquitur Ioannes: nam alijs hi libri nugæ videntur. Quis enim credidit auditui noſtro? aut brachium Domini cui reuelatum eſt? Multi ſanè ex his qui audierunt, vel legerunt hæc, rident: qui tamen vtique admirari ſaltem deberent, qua ratione hæc ſcribi potuerint, aut prædicari, aut credi à tam multis, cū tam longè poſita ſint ab humana perſuaſione. Adhæc, ſi hæc ſcripta ſunt, vt ait, vt credatis; cuncti igitur, ad quos hæc literæ venerint, credere poſſunt; atque ita omnibus, qui Euangelium legunt, ſimul inſpiratio fiet, niſi illi legētes obſiſtāt. Siquidem Scriptura, atque Apoſtolorum verba adiuuabant Dei inſpirationem, ne homines illi repugnarent: vnde Apoſtoli Dei erant adiutores, vt habes in priori ad Corinthios. Credamus igitur, & erit quod dixit, qui poteſt omnia, cuius dicto nec diabolus, neque mundus refragari poteſt, nec nos facere poſſumus quin eueniat quod ipſe dixerit. Credendum autem eſt, quia Ieſus Chriſtus eſt filius Dei, hoc eſt, Meſſias promiſſus, qui Filius Dei naturalis eſt: quod ipſum oſtendit reſurrectio ex mortuis, vt docet Apoſtolus ad Romanos. Et explicat ſcopum Ioannis, qui ab initio fuit diuinitatem Verbi declarare. Subdit: *Et vt credentes vitam habeatis in nomine eius.* Quandoquidē dicit beatos qui non vident, & credunt; propterea hæc nos vobis ſcribimus, vt credatis; & vt credentes, beatam vitam habeatis, quam Ieſus annuntiat credētibus in corpore ſuo glorioſo: & eam habeatis in nomine eius: ipſe enim pro nominis ſui gloria

Argumentū duo ſignificat.

Ioan. 21.

Quis ſcopus prædicantis, & ſcribentis Euangelium eſſe debeat.

Euangelici ſcriptoris, & humani diſcrimē quod.

Cic. libr. 9. Epi. fam. Plinij Iunioris dictum de immortalitate humani nominis conſequenda.

Hæreticorū in ſcribendo proſoſitum, & mēs planè diabolica.

Eſaia 35.

1. Cor. 3.

Rom. 1.

Quid credentes in Ieſu nomine conſequantur.

illuſtranda beatę vitę gratiā in primis; ac deinde immortalis vitæ largietur coronam. Propter hoc nomen ſantum Ieſu exaudimur, à multis malis liberamur. Demus ergo operam, vt

per nos ſanctè viuētes; ac rectè docentes nomen illud ſacroſanctū apud alios indies magis illuſtretur, ac inclarereſcat, ſitque nomen Ieſu benedictū ex hoc nunc & vſque in ſeculū. Amē.

TRACTATUS XXVIII.

De apparitione Domini facta Diſcipulis ad mare Tiberiadis piſcantibus, in illa verba: *Poſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus Diſcipulis ad mare Tiberiadis. Manifeſtauit autem ſic. Erant ſimul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Cana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex Diſcipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado piſcari, & quę ſequuntur. Ioan. 21.*

Chriſti ſeu immortalis ſeu in vocatione Apoſtolorū ſapientia. Sapient. 8. Matth. 4.

VE M A D M O D V M Dominus immortalis adhuc exiſtens, pro admirabili ſua ſapientia, qua attingit à fine vſque ad finem foriter, & diſponit omnia ſua uiter, piſcatores Petrum, & Andrea, & filios Zebedæi olim à nauis & retibus ad Apoſtolatū euocauit, & fecit eos piſcatores hominum; ita à mortuis ſuſcitatus eoſdem ad mare Galilææ piſcantes, ad ſe immortalem factum fide amplectēdum de integro vocauit, quò eos ad piſcandi munus per vniuerſum orbem deſtinaret, ac declararet vanos eſſe illorū labores, & conatus in piſcandis hominibus, & ad rete Euangelicum trahendis, otiāſi maxime laborarent, & deſudarēt, niſi Dominus illis aſſiſteret, & verbum ſuum per illos prædicatum in auditorum cordibus efficacē redderet, iuxta illud: *Niſi Dominus adificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui adificant eā.* Domino verò cooperante, & ſignis ſuis ſermonem cōfirmante, magnam hominum credentium capturā facturos. Hoc autem indicat præſens apparitio ſeptem diſcipulis facta ſuis: quę

Pſal. 126.

Marc. 16.

etiā videtur proximè cōſecuta illa, quam poſt octo à reſurrectione dies ad diſcipulos præſentes cū Thoma fecerat. Etenim poſt illam, & peractā Paſchalem feſtiuitatem, quæ ſeptem durabat dies, egreſſi ſunt diſcipuli Ieroſolymā, & hac atq; illac diuerſebāt Galilæā luſtrantes, quò in montem à Chriſto conſtitutū cōgregarentur; vt ibi eū omnes ſimul viderēt. Nō enim illa viſio promiſſa ab Angelis, atque à Dño primo die reſurrectionis cōpleta eſt, nec in hac viſione, quæ ad mare Tiberiadis exhibitæ eſt; quia ſeptem tantū apparuit, non autē omnibus viderim, vt ait Matthæus, vel quingētis fratribus, vt reſtat Paulus. Nec rurus illa viſio in monte Galilææ, præceſſit iſtam ad mare Tiberiadis: quia nō diceret Ioannes, *Hoc iam tertio manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis, cū reſurrexiſſet à mortuis:* & ita fuit ante illam. Et hoc videtur ſentire Auguſt. lib. 3. de ſenſu Euangelicarū cap. 25. nā cōparando vniuerſas Domini Ieſu apparitiones, iſtā ad mare Tiberiadis præponit illi in monte Galilææ factę: quanquā quidam non ſaris rem diſ-

De tempore huius apparitionis.

Rationalis ſententia apud Iudeos ſeptem diebus conſtabat. Matth. 17.

Infra 28.

Ibidem.

1. Cor. 15.

Ioan. 21.

Aug. ſerm. 4.

De Nathanaele Ruperti sententia.

Rupert. lib. 14. in Ioan.

Ioan. 1.

Libro 4.

Matth. 4.

B. Vincent.

Ioan. 1.

Ibidem.

Apostoli cur redierint ad piscationem Aug. tract. 120. in Ioan. tom. 9.

2. Thess. 3. & alibi.

Matth. 4. Luca 8. & alibi.

cutientes aliter definerint. Ait igitur: Erant simul Simon Petrus, &c. Isti septem artis eiusdem piscationis describuntur simul, ut paritate intelligamus non omnino diuulsos a ceteris, sed fere ceteruatim sociatos in montem Galilaeae fuisse profectos. Et primo honoris gratia nominatur Simon Petrus, secundus, Thomas Didymus, tertius, Nathanael, quem Rupertus existimat esse Bartholomaeum, tum quia Ioann. 1. eius uocatio inter alias Apostolorum facta enarratur, tum quia hic inter Apostolos ponitur, id est, inter Petrum, & Thomam ex una parte, & filios Zebedaei ex altera. Et quia apud alios Euangelistas non fit mentio Nathanaelis, sed Bartholomaei coniunctim semper cum Philippo, sicut apud Ioannem Nathanael adducitur ad Iesum a Philippo, ideo merito putatur fuisse Apostolus, ut quarto libro fusiis disputamus: Quarto loco ponitur filij Zebedaei, quos ex Matthaeo constat fuisse piscatores. Quinto loco ponitur duo alij innominati: vel quia non erat ex numero duodecim, ut alij quinque praedicti, sed ex septuaginta duobus discipulis; vel secundum B. Vincentium, creditur fuisse Andreas frater Simonis Petri, & Philippus frater Nathanaelis: nam Philippus traxit Nathanaelem, ut Andreas adduxit fratrem suum Simonem ad Christum. Verum quod Nathanael sit frater Philippi, non est usquequaque exploratum, quod apud nullum probatum, autorem legerim; ac Ioannes docet Philippum esse a Bethsaida ciuitate Petri, & Andreae, & Nathanaelem docet hoc loco esse a Cana Galilaeae. **Dicit eis Simon Petrus, Vado pescari.** Phrasim Graecam secutus est interpretis, pro, Vado pescatum: atque hoc dixit Petrus, teste Augustino, quod inedia premeretur. Et uolebat per artem piscationis licitam suam consulere inopiae, sicut & Paulus etiam praedicationi intentus, manibus laborabat. Faciebant etiam hoc ut otium fugerent, & tempus bene collocarent: ideo ad artem antiquam piscationis redierunt; ut haberent cibos, vel ut ex piscibus distractis emerent necessaria. Nam for-

tassis religiosae illae, ac deuotae foeminae, quae illos Christo uiuente aiebant, a benefaciendo cessauerant, aut Apostoli seorsum ab illis peregrinantes, nihil ab illis acceperant. Quamobrem cum illis Dominus dixisset: **Quando misi uos sine sacco, & opera, & calceamentis; nunquid aliquid defuit uobis? sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram.** Et licet Apostoli, relictis rebus, & nauis, secuti essent Dominum; non tamen nunc ad piscationem reuertentes uideri debet retrospexisse, contra Christi praecipuum: **Nemo mittens manum suam ad aratum, & respiciens retro, aptus est regno Dei:** non enim ex desperatione, aut coeptae uitae poenitudine id fecerant, sed ob causas iam dictas. Nec Apostoli prohibiti sunt arte aliqua licita, & honesta necessarium victum quaerere, sui Apostolatus integritate seruata, si quando quod agerent, aut bene uiuerent, non habebant. Cum ergo licitum sit piscandi artificium, sicut & illud contexendi tabernacula, quo usus est Paulus, ut in Actis refert Lucas, certe Apostoli ab illo non abhorruerunt. Ad telonij uero exercitiu, quia uix sine peccato praestari potest, non redijt Mattheus, sicut Apostoli redierunt ad piscationem. Inspirauit autem Christus Petro ut ad piscandum rediret; ut miraculo ad mare edito, discipuli eum cognoscerent. Hinc Gregorius in homil. huius Euangelij pulchre ait: **Negotium quod ante conuersionem sine peccato exiit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non fuit. Nam piscatorem Petrum, Matthaeum uero telonearium scimus. Et post conuersionem suam ad piscationem Petrus redijt, Matthaeus uero ad teloneum negotium non resedit: quia aliud est uictu per piscationem quaerere, aliud autem telonei lucris pecunias augere.** Hec ille. Est autem piscatio, sicut & ferarum uenatio, iusta, ac licita, naturaeque consona, ut Philosophus in libris politicis docet, quia per eam homo ueniat id, quod natura est suu. Ut enim plantae ueruntur terra; & humore ad sui alimentum, animalia uero herbis, & plantis; ita homo & herbas, & plantas, & animalia ad suam uisurpat

Luca 22.

Matth. 4.

Apostolos redeundo ad piscationem, nequaquam proinde a Christi sequela & obsequio defecisse.

Luca 9.

Act. 18.

Matth. 9.

Greg. hom. 23. in Euang. in it. tom. 2.

Luca 9.

Petrus quare post conuersionem suam ad piscationem redijt, Mattheus autem ad officium suu non est reuersus.

Philosoph. lib. 3. polit.

Piscatio, & uenatio licita.

Exemplum superiorum, quoniam habent uictum. 2. Thess. 3. 1. Cor. 4.

Matth. 4.

Lyranus in Ioannem.

Quod liceat artificium Sacerdotibus, ad uitam tuendam Apostoloru exemplo.

Conciliu 3. Carthag.

Cur Christus post resurrectionem de uictu necessario discipulis suis non prospexit, ne ad piscandum redirent.

Matth. 7. Ibidem.

Psal. 135.

Psal. 146.

sustentationem. Intelligo uenationem, & piscationem licitam, in loco non prohibito: nam per loci dominium, & feram, & pisces quae in illo sunt, spectat ad legitimum loci dominum. Secus est, si fera extra locu interdictu, & pisces extra lacu interdictu capiantur. **Dicunt ei, Venimus & nos tecum.** Ergo omnes erant eiusdem artis piscationis: & superioris exemplum alios ad laborandum cogit, ut hic Petri, atque alibi Pauli laborantis manibus proprijs, ne quem grauaret.

Et exierunt, & ascenderunt in nauim. Intellige alienam, quia propriam iam reliquerat Petrus, & filij Zebedaei, ergo uel locatam, uel commodatam, ut ait Lyrus. Licitum ergo est, Apostolorum omniu, ac praecipue beati Pauli exemplo, Sacerdotibus, qui ante Clericatum, siue post illum honestam aliquam artem didicere, quae sine scandalo praestari potest, etiam in Sacerdotio exercere: non quidem avaritiae causa, sed ut praecipue otium omnium maloru fontem euitent; deinde de uictu, atque uictu honesto inde sibi prospiciant, ac proinde, ne ceteris graues sint, & molesti, dummodo diuina Sacerdotij munia non praetermittant: idque confirmatur Canone Concilij Tertij Carthaginensis. Dices fortasse, bone lector; Cur Christus post resurrectionem de necessarijs ad uitam discipulis suis non prouidit, ita ut non opus esset illis redire ad pristinum piscationis munus: maximè cum ipse hortatus fuisset discipulos, dicens: **Ne solliciti sitis anima uestra quid manducetis, neque corpori uestro, quid induamini, & quaerite primum regnum Dei, & iustitiam eius; & haec omnia adicientur uobis.** Respondemus: Poterat quidem innumeris modis illorum inopiae Dominus consulere, si uoluisset, absque ullo eorum labore, & industria: nam ipse est qui dat escam omni carni, etiam pullis coruorum inuocantibus eum: at uero Deum semper edere miracula, haud expedit nobis, uerum res suae ipsoru naturae dimisit. Dedit in super homini industriam operandi in his, quae sibi ad uictum sunt necessaria: idcirco tunc Dominus noluit illis prospicere

aliter quam per proprium laborem: ut reprobetur negligentia, & superbia eorum Religiosorum, qui ex maioru obedientia, uel Regulae statuto debent manibus laborare; illi autem aut nolunt, aut maioribus oblectant, dicentes; se ad Religionem nequaquam uenisse ut fordidis officijs, ac ministrarijs incumbant: uocantes sordida, seruiliaque opera, in quibus maximè religio erga Deum, & charitas erga proximos exercetur. Istis obijciendus esset Paulus, qui cum tantus Christi esset Apostolus, & manibus laborauit ipse, ne quentquam grauaret, & suis uerbis edixit: **Si quis non uult operari, nec manducet.** Christus autem in praefatis uerbis omnimodam non prohibuit solitudinem, sed superfluum anxietatis, & infidelitatis plenam, quae maximè spiritum gratiae, & deuotionis suffocat; non autem illam moderatam, ac rationi consentaneam, quae ad humanam spectat prouidentiam. Legimus, quendam eremi cultorem uenisse ad patrem Siluanum in monte Sinai constitutum, cumque Siluanum cum suis laborantem uidisset, offensus est, ac dixit: **Quare operamini escam qua perit? nonne Maria optimam partem elegit? Quo audito, pater Siluanus iussit illi codicem dari, & recludi in cella, in qua escam erant nullae, ut legeret, & meditaretur. Sero facto coenam expectabat studiosus pater; cumque ad eam a nemine uocaretur, clamare coepit num fratres coenarent? ubi uero intellexit eos coenasse iam, prorupit in murmurationis uerba, & acculare minus exhibitam charitatem. Verum Siluanus uir sanctus illi respondit: **Frater, inquit, tu spiritualis es, minime indiges escis nostris qua pereunt: nos autem, qui carnales sumus, manducamus, & bibimus.** Quibus uerbis admonitus, resipuit ille eremi cultor, ueniamque de stultitia postulauit. Tunc bonus Siluanus adiunxit: **Fili, uides quam necessaria sit Martha Maria?** **Et illa nocte nihil prendiderunt.** Id factum est diuina dispensatione, quod mane Christo in litore stare, manifestum eluceret diuinae potentiae signum, teste Greg. & piscabatur de nocte, ut tradit**

Bonifacii, & sancti Apostoli piscatorijs repetentes uictum, quos dicitur Religiosos, & cotumeliant.

2. Thess. 3. Ibidem.

Dominus ueteres nos esse sollicitos anime, seu uictu nostrae.

Exemplum Siluanii patris eremi cultoris.

Ioan. 6. Luca 10.

Apostoli piscatores cur nihil prendiderint.

Greg. hom. 23. in Euang. gelia.

Chryf. ho. 86. in Ioan. tom. 3. Apostoli cur de nocte piscaretur, teste Chryfost.

Mane cur Dominus apparuerit, non noctu, & quare stetit in litore.

Iona 2.

Matth. 14.

Qui factus sit ut discipuli Iesu in litore stantē non agnouerint.

Operarij apud Iudæos, pueruli, filio live cur vocarentur.

Chryfostomus, quia adhuc propter metum Iudæorum formidolosi erant; vel, quod est probabilius, nocturno tempore capiuntur gradiores pisces, ac nobiliores, quod eo tempore ab imo fundo ad superficiē aque soleat ascēdere. ¶ Mane autē factō stetit Iesus in litore. Superius legitur apparuisse Dominus timidis & lugentibus, hinc apparet laborantibus, ad consolationem nostrā, ne labore frangamur, audiendo quod etiam Christus assistit laborantibus, eosque dignos conspectu suo reddit. Noluit Dominus nocte apparere eis, ne velut phantasma eos perterrefaceret: neque etiam decebat ut clarissima resurrectionis veritas in tenebris ostēderetur, sed in luce splēdida, & mane diei factō, quo diei articulo ipse surrexerat. Stetit autem in litore velut alter Iona ē ceto mortis euomitus. Moriturus quidem supra mare ambulauit, quod diuinitatis suę potētiā, cui omnia sunt subiecta, ostēderet: at suscitatus à morte in litore stat, quia immortalis extra periculum est. At nos, qui in mari sumus, non sine periculo in ipsa mortalitate versamur. Tradunt quidam, à ciuitate Bethsaida per duo milliaria, aut paullo plus distare littus, in quo apparuit, & quodā in lapide cernuntur vestigia plantarū Christi, de quibus dicitur: Stetit Iesus in litore. ¶ Non tamen cognouerunt discipuli quia Iesus est. Propter distantiam nec visu, nec auditu cognouerūt, cum quo tanto tempore fuerant versati, vel propter dubiam lucem matutini temporis; vel quia nolebat adhuc cognosci ab eis, quō maiori cum iocūditate eum postea cognitum viderēt; vel quia immutatio in medio aere facta est, quō species visus, & auditus Christi non perciperēt, atque ita existimarent eum esse emptorem quendā piscium; at deinceps nouerunt eum non ex voce, aut habitu, sed ex edito miraculo, cum ea quę ventura fuerāt, certō prænuntiaffet, scilicet, capturā tot piscium.

Dicit ergo eis Iesus; Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Græcè dicitur πῦδος, hoc est, filioli, vel pueruli: quia sic moris erat vocari operarios, ppter

illorum robur, ac labores, ut ait Euthymius. Et blando nomine sine fructu tota nocte fatigatos discipulos, verēq; sibi charos filiolos appellauit, vel pueros, secundum illud: Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus, & Christus ipse dicitur, Puer meus quē elegi. Pulmentum, vel pulmentarium propriē cibus ille est, qui in formam pulvis redactus est: hoc tamen loco capitur pro quouis cibi genere, qui cum pane manducari solet, qui Græcè accommodata voce dicitur ὄψον, id est, opsoniū, & ἀποψάδιον, id est, cibus qui adiūgitur pani, qui Hierusco sermone aptē dicitur companatico: atque hoc loco ea voce pisces intelligebat Dominus. Hinc apud Terentiū in Adelphis, pisces vocantur opsonium, & Aristoteles libro quarto de Partibus animal. cap. 11. ὄψον inquit Gaza, ita vocabant pisciculum.

Responderunt ei, Non. Intellexerunt à se exigi pisces, erantque labore nocturno nihil capientes tædio affecti, ac proinde ita nudē responderunt.

Dicit eis: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Eventum merē contingentem, omnique prorsus ratione carentem prædicit, quod videlicet in dextera nauis parte inuenirēt pisces, qui per totam noctem mittētes retia, nihil ceperant. Et quia longa experientia parēre didicerant, absque vlla perquisitione quod imperatum erat, fecerunt: totque pisces in præmiū obedientiæ suę comprehenderunt: & arbitrati sunt Apostoli illum aliquo signo, siue experimēto nouisse pisces ibi natate. Et dextera conuenit felicitati euentus, & statui immortalitatis.

Miserunt ergo; & iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Vide quid possit verbum Dei, & obedientia. Intelligē autem, illos non potuisse trahere rete, scilicet super nauim; quod tamē ad littus postmodum facilius trahi potuit. Et hoc præ magnitudine piscium: nā multi non fuissent, si magni non extitissent, nā erant centum quinquaginta tres. Fuit non dissimile hoc signum illi, quod à principio vocationis quatuor Apostolorū accidit etiam in piscatione lucis.

Et thym. in cap. Ioann. vlt.

Esaiæ 8.

Infra 43.

Pulmentum quid sit: & hoc loco quid significet.

Terentius.

Aristoteles

Christi præscientia.

Apostolorū obedientia, ac præmiū eius

Dextera quid significet.

Verbi Dei, & obedientiæ virtus.

Matth. 4.

Dicit

Cur Ioannes ex signo capraræ pisciū primus Christum agnouerit.

Hier. to. 2.

Ioan. 13.

Quid est, qd Apostoli Christi antea sapius Magistrum appellabant, rariū Dominum; nunc verō à resurrectione Domini fere sepe nominant.

Psal. 92.

Matth. vlt.

Documentū ex illis verbis Ioannis Euangelistę: Dominus est

Psal. 43.

Psal. 126.

Christi in Petro, & Ioanne pecuniaria dona.

Matth. 5.

Ioan. 20.

Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus, Petro, Dominus est. Ita se solet Ioannes, cum de se loquitur, describere, atque hinc singularis puritatis, ac virginitatis merito illustriores mentis oculos præ alijs possidebat, ut Hieronymus docet lib. 1. aduersus Iouinianum. Ex nouitate quippe rei attentius cogitare secum cœpit; quia hic esset artis piscatorię tam gnarus: conferensq; eius verba cum rei euentu; & nouitate, iudicauit alium posse esse neminem præter Magistrum, ac Dominum suum. Dominus quoq; peculiare illi oculos dedit, ut per ipsum agnosceretur, & per eum à Petro, & ab alijs. Et quem in vita mortali sapius Magistrum appellabant, rariū Dominum: à resurrectione Domini ferē semper nominabant: quia tunc docendi tempus fuerat, nunc verō regnandi tempus erat, atq; dominandi, secundū id: Dominus regnauit, & data est mihi potestas in celo, & in terra; & alio loco, Et Dominus quidē Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei. Dominarus quippe fuerat morti, inferno, diabolo, mūdo, atque reliquis vniuersis. Discimus ex hoc verbo, Dominus est, nostrorum fructum laborum Christo tribuere, ac dicere, Dominus est, non noster labor, sed Dei beneficiā est. Quod benedavid nouerat, qui dixit: Non enim in arcu meo sperabo; & gladius meus non saluabit me, & antē dixerat, Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, & brachium tuum, &c. & iterum: Nisi Dominus adificauerit domum, in vanum laborauerunt qui adificant eam.

Simon Petrus cum audisset quia Dominus est; tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare. Obserua hinc varia Apostolorum dona: nā ut Ioannes intellectu pollere describitur, qui prior Dominum nouit, iuxta illud: Beati mundo corde; quoniam ipsi Deum videbunt; ita Petrus, qui amore prestare dignoscitur, omnium immemor in mare profiliuit, quod celerius veniret ad Dominum: sicut aliās præcurrit Ioannes citius Petro, Petrus

tamen primus ingressus est ad sepulcrum. Natura charitatis est periculum non timere, socios cunctantes non expectare: propter alios ergo nemo se ipsum negligat. Pastoris est, exemplo Petri, plus alijs festinare ad Christū, & cæteris se feruentiorem opere ostēdere, ut alij sic eum sequi incipiant. Nusquam maius periculum in mora, quam dum ad Christum properatur: nescimus enim quandū currendi spatium habemus: quilibet summo studio festinet, nec curet, si alios cessantes viderit. Quod verō tunica succinxit se: hoc est, quia noluit nudus corā Christo apparere: Græca litera habet, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο. Est autem ἐπενδύτης, idem quod toga, siue pallium, siue penula, quod superne induatur. Et ita noui interpretes verterunt palliū: sed parum, meo iudicio, feliciter. Nā hoc loco manifestē pro indusio sumitur. Quod ex Suida constat, qui ita scribit: Ἐπενδύτης τὸ ἐπὶ ὤμων ἱμαστῖον, ὃ καὶ ὑποκαμισὸν λέγεται. Hoc est, Ependytes, est interius indumentū, quod subucula dicitur. Et Iulius Pollux tradit ἐπενδύτην significare χιτῶνισκον, id est, amicalum ex lino. Ut enim Romæ apud Horatium populus tunicatus appellatur, quod tunica pro toga vteretur, ita est probabile piscatoribus tunicam fuisse summam vestem. Tradunt Theophylactus, & Euthymius, ἐπενδύτην esse amictum quendam, quo Phœnices, & Tyrij piscatores utebantur, siue nudi essent, siue vestiti, quem superimponebant: carebat autem manicis, & corpus ad genua usque contegebat. Et huius vsus erat, cū piscarentur: nam simul & agilitatem eis tribuebat, & inter aquas ornatum, Quod verō dicitur, Succinxit, idē est, quod induit, ut exponit Theophylactus: atque id fecit Petrus, ne ei natanati, ambulante esset impedimento, vel pudoris gratia: vnde διαζώματα Græcè, subligacula dicuntur. Quod verō subiungit Euāgelista: Erat enim nudus; intellige respectu aliorum vestimentorum, quibus uti solebat: solis tamen pudēdis obrectus more piscatorū, qui subligacula habere solēt.

Ingeniū charitatis.

Pastoris officium.

Suidas.

Iul. Pollux lib. 7. c. 12.

Horatius.

Theophyl. in hunc locum.

Euthym. ibi dem.

Et misit

Matth. 14. Petrus natus in galilee, an super aquas, ut olim, ambulando ad Dominum perueniret.

Lyranus in hunc locum. Beda ibidem, tom. 5. Altera opinio, quam sequitur autor.

Petri in Christum amoris magnitudo.

Bern. lib. 2. De consideratione ad Eugenium, his verbis: Ergo iuxta canones tuos alij in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis artibus limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si causa extiterit, tu Episcopo calum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere Satanae potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi tam in datis clauibus, quam in ouibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilominus prerogatiuam confirmat tibi. Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: quodque iocundius erat, in corpore rediuiuo. Scies Petrus quia Dominus est, in mare se misit, sic venit ad ipsum, alijs nauigio prauentibus. Quid istud? Nempe signum singularis Pontificij Petri, per quod non nauem vnā, ut ceteri quique suam, sed seculum ipsum suscepit gubernandum. Mare enim seculum est; nauis, Ecclesia. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, vnicum se Christi

Petrus non nauigio, sed natu ad Christum in littore perueniens mysterium.

Matth. 14.

Et misit se in mare. Non defunt qui crediderunt, & scripserunt, Petrum tunc super undas ambulasse maris, ut alijs Dño iubente fecerat: & hoc astruunt, tum ex eo quod tunica prociñctus erat, & natare non potuisset, & adeo aquæ profundæ erāt, ut nauis onerata ad littus peruenire posset, quæ tunc à littore ducētis cubitis distabat, unde nec pedibus permeādo venisse potuit. Hanc sententiam sequitur Lyranus, atque alij: sed impugnat Beda, eiusque dissoluit rationes. Dicendum ergo cum antiquioribus Patribus, natando in profundo venisse, tali tunica nullum præbente impedimētum, ut quōtidie videmus multos indusio vestitos peregre nare: cum autē vadum attigit, pedibus venit ad Dominum. Illum autem feruorem, & animi alacritatem præstabat Christi amor moræ nauigij impatiens, unde & primus peruenit ad Dominum: Alij autē discipuli ad littus nauigio peruenierunt, quia non erant tam feruentes, nec tā audaces ut Petrus, & quia attendebant ad trahendum rete, ne periret piscatio. Hunc Petri aduentum ad Dominum expendit Bernard. lib. De consideratione ad Eugenium, his verbis: Ergo iuxta canones tuos alij in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis artibus limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si causa extiterit, tu Episcopo calum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere Satanae potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi tam in datis clauibus, quam in ouibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilominus prerogatiuam confirmat tibi. Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: quodque iocundius erat, in corpore rediuiuo. Scies Petrus quia Dominus est, in mare se misit, sic venit ad ipsum, alijs nauigio prauentibus. Quid istud? Nempe signum singularis Pontificij Petri, per quod non nauem vnā, ut ceteri quique suam, sed seculum ipsum suscepit gubernandum. Mare enim seculum est; nauis, Ecclesia. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, vnicum se Christi

vicarium designauerit, qui non vni populo, sed cunctis præesse deberet. Siquidem aqua multa populi multi. Ita cum quisq; ceterorum habeat suam, tibi vni commissa est grandissima nauis facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa. Hæc ille. Porro cum cubitus contineat sexquipedem, & passus quinque pedum sit mensura, ducēti cubiti efficiunt trecentos pedes, siue sexaginta passus. Vt ergo descenderūt in terram, viderant prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Hæc omnia, teste Chrysostomo, Christus de integro creauerat, suæ resurrectionis ostendens signum, vel per Angelum, vel per alium sibi notum modum præparauerat. Et de pane perinde non asserit, ac de pisce quod non esset suppositus prunis, sed quod esset positus, id est, præparatus, ut ait Augustinus. Et testis est Cyrillus, Dominum illum piscem ex mari miraculo piscatum fuisse: & eō se Dominus suscitatus à mortuis dei iere voluit, ut coquus etiam noster esse dignaretur. Piscem Græcè vocat ὀψῆριον à verbo ὄψω quod est asfo: quia erat piscis asellus. Et Theon Commentator Aristophanis, in π 30 ὁ σι scribit apud Persas idem significare quod ἰχθυῖδιον, hoc est, pisciculum. Quare Ioann. 6. legimus datos Christo quinque panes, & duos pisciculos, siue δύο ὀψῆρια, & idem legimus Luc. 9. Dicit eis Iesus, Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Ne suspicarentur panem, & pisces quæ ibi aderant, esse præstigia; addit aliquos ex piscibus, quos ipsi ceperant. Et prius rogauit, an haberent pueri aliquid pulmentarij, & tamen ipse eis præparauerat, dederatque eis, ut caperent. Ita petit à nobis, ut hoc, aut illud faciamus, ipse tamen dat unde facere possimus, & etiam ut faciamus, fructumque capiamus. Venustè ait, De piscibus quos prendidistis nunc, non ait, quos ego vos prendere feci: sic enim solet Spiritus in Scriptura nobis opera bona adscribere, non ut hinc nobis placeamus, vel nobis quicquam tribuamus, sed ut nos potius illi, ex quo omnia

Apo. 17.

Vnde prunæ illæ posite in littore, & piscis superpositus, & panis. Chrys. ho. prædicat. to mo. 3.

Aug. tract. in Ioan. to mo. 9. Cyril. li. 12. in Ioan. cap. 121. to. 1. Christi humilitas profunda. Theo. Aristophanis interpret.

Christi sapientia, & bonitas in nos quanta.

Quo consilio Spiritus sancti in Scripturis bonis nobis opera tribuantur.

Esai. 26.

Egredii domum ex verbis Domini ad Apostolos.

Quid Dominus per piscem prunis superpositum, atque piscium multitudinē voluerit significare.

Petri prudentia, & charitas.

Quemadmodum agat nobiscum Dominus.

Christi miracula tria in hac discipulorum piscatione.

De numero piscium Oppiani Cilicis sententia.

nostra proficiscuntur, tribuamus: siquidē omnia opera nostra in nobis operatus est ipse. Et licet epulas iam paratas à Christo inueniant: iubentur tamen afferre de piscibus à se captos: quia Deus opera nostra cum suis coniungi vult, ut simus Dei adiutores in nostro, atque alienæ salutis negotio. Adhæc et si posset omnes satiare de pisce supposito prunis, tamen præcipit de piscibus captis ut afferrent. Quia dum aliunde habemus, aut habere possumus victui necessaria, non debemus ad miracula confugere, neque ea quæ supra naturam sunt, efflagitare præstigia. Voluit etiam Dominus nos illo vno pisce erudire de paucitate eorum, quos ipse vnus conuertit, alijs verò multis, designare multitudinem credentiū, qui opera Apostolorum innixa virtuti Christi ad fidem sunt euocati. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Simo Petrus postquā viderat, & salutauerat Christum, eius verbo parere volens, tanquam peritior artis piscandi, nauem ascendit, ut adiuuaret discipulos trahendæ nauis ad littus intentos; traxitq; rete in terram non solus, verum cum omnibus alijs, suo tamē superaddito auxilio, quemadmodum vltima gutta cauat lapidem, atque extremus securis ictus scindit arborem, & postrema dispositio introducit formā: magnitudinemque, & numerum piscium ad miraculi euidentiam describit. Prius è mari ad Christum properauerat Petrus, nunc denuo remittitur ad mare: sic agit nobiscum Deus, ut cum ex vna tentatione nos eripit, interim in aliam coniciat, ne torpescamus. Et cum tanti (inquit) essent, non est scissum rete. Quod ait, tanti, Græca vox ῥοδῆται, & tot significat, ut simul & ad magnitudinē, & ad multitudinē referri possit piscium. Itaque hæc apparitio multis miraculis est referta. Primo, quia prædixit piscium locum, deinde quia tot, & tantos ceperunt: tertio, quia illis rete scissum non est, cum merito tanto pondere scindi debuisset. De hoc autem numero ita scribit beatus

Hieronymus super Ezechielem: Et plurima (inquit) species, imò genera piscium erant in mari quodam mortuo. Quos pisces ad dexteram partem iubente Domino extraxit Petrus, & erant centum quinquaginta tres, ita ut præ multitudinē eorum veria rumpentur. Aiunt autē qui de animalium scribere naturis, & proprietate, qui dicitur à Latino, quæ Græco didicere sermone, de quibus Oppianus Cilix est poeta doctissimus, centum quinquaginta tria esse genera piscium, quæ omnia capta sunt ab apostolis, & nihil remansit incaptum, dum & nobiles, & ignobiles, diuites, & pauperes, & omne genus hominum de mari huius seculi extrahitur ad salutem. Hæc ille. Sed reuera dubia est valde hæc Oppiani sententia, cum innumeræ piscium existant species ob magnitudinē maris; imò etiam sint nonnulli, qui plures vellēt esse species piscium in aqua, quàm indiuidua animalium in terra: quanquā huic sententiæ ego non ausim assentiri. Fieri tamen potest, ut ex illis non fuerint plura genera auctori nota, quàm dicta centum quinquaginta tria, cum tamen innumera sint alia, & quælibet regio sua gaudet piscium varietate: quemadmodum ex innumeris stellis non nisi mille viginti duæ ab Astrologis fuerunt annotatæ, & notæ.

Dicit eis Iesus, Venite, prandete. Post laborem ad prandium paratum suos vocat Dominus: quia labores manuum tuarum manducabis. Constat ex his Apostolos tam ex reuerentia, quàm ex admiratione ausos non fuisse Magistro appropinquare, quandiu ab eo inuitati non fuere: tunc verò ut verè obediētes discubere ad Domini mandatum, cuius expectatio erat illis cibi dulcis, & pinguis. Dixit autem, Venite, prandete, ad significandum, teste Euthymio, quod illorum laboribus successura erat requies. Et subiungit, verisimile esse, partem piscium comprehensorum fuisse ibi assam ad omnium refectionem discipulorum, reliquam verò partē pauperibus fuisse distributam. Et nemo ardebat discipulum interrogare eum: Tu qui es? Discipulum centium, inquit, vel discipulorum, ita

Hier. ii. 14. in Ezechielem, in cap. 47. circa med. to. 5.

Altera de piscium numero sententia probabilior, ac certior.

Apostolorum in Christum reuerentia.

Esai. 127.

Euthym. Prædij Apostolorum post piscationem mysterium. Cur Apostoli non ausi fuerint Dominum interrogare? Tu qui es?

enim Græcè dicitur Μαθητῶν, quamvis iam vsu veteri factum est, vt discumbentium legatur, vt legitur in gata interpretatio correctior. Et ostendit tam evidentem notitiam Apostolos de Iesu suscitato habuisse, vt iniuriâ illi adferre arbitrarentur, si eum interrogaret: quoniam sola Domini agniti reuerentia eos detinebat ne appropinquaret, cum scirent quia Dñs esset.

Et venit Iesus, & accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter. Venit Iesus in locum, in quo discumbebant discipuli. Quod verò accepit panem, & manibus suis ita cõfregit, ac si gladio diuideret, ac deinde benedixit, ac porrexerit, mihi verisimile nõ fit, ne signum aliquod quotidie Christũ edere sine causa ponamus: quanquam moris sibi esset, dum sederet in mensa, ministrare Apostolis, sicut ipse aliàs dixit: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et vt expendit Euthymius, & Chrysostomus, iam in cœlum non inspicit, neque humana illa facit, quæ olim ante resurrectionem: ostendens, quod etiam ipsa dispensatoriæ faciebat, nũc autẽ vt Deus potentia, & immortalitate præditus. Euangelista autẽ non refert an Christus comederit: supplet tamen Lucas: Nobis, inquit, qui māducamus, & bibimus cũ illo, postquã resurrexit à mortuis.

Hoc iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, cũ resurrexisset à mortuis. Quarunt Patres, quomodo hæc sit tertia apparitio, cũ plures alię præcesserint. August. hoc referendũ putat non ad numerum apparitionum, sed dierum distinctorũ, in quibus apparuit. Nam primo die apparuit discipulis sine Thomã, & post octo dies iterum cum Thomã, rursus istis septẽ Apostolis, inter quos erat Thomas. Sed quia hoc quibusdam violentum videtur, aliter interpretatur: vt videlicet hæc sit tertia apparitio facta discipulis, apud Ioan. suppressa apparitione facta Magdalene, quam eũ alijs non connumeravit. Ex quo licet colligere, necessario hanc Domini ostensionem factam, antequam se conspiciẽdum plusquam quingentis fratribus exhiberet in monte Galilææ: nam

alioqui si hæc illa consecuta fuisset, non tertia extitisset, sed quarta. Et nomine discipulorum, ratione materiæ, hoc est, resurrectionis Christi testificandæ, Apostolos intelligit, qui erant electi tãquam proprii resurrectionis Christi testes, quos constat esse Apostolos Act. i. Oportet (inquit) ex his viris, qui nobiscũ sũt congregati in omni tempore, & c. testẽ resurrectionis eius nobiscũ fieri vnũ ex istis. Præter hos erant alij discipuli, quibus apparuit, vt illi duo ex Emmaute reuersi, qui inuenerunt vndecim cõgregatos, & alios cũ eis, vt refert Lucas. Expende etiã verbi in plurali dicti, Discipulis, vt aperte excludat apparitiones vel soli Petro, vel soli Iacobo primo die factas: nam hic est sermo de tertia apparitione pluribus discipulis exhibita, non de illis, quæ singularibus sunt factę personis. Porro Dñs Iesus sua omnia diuersis apparitionibus manifesta reddidit, nimirũ diuinitatem suã, eandẽ animam, atq; idem corpus, atq; illud quidem diuinis gloriæ dotibus ornatum. Ostendit quidem diuinitatem, quæ ab ipso probata est dicendo se æquale Patri, vt cum dixit Magdalene: Noli me tangere, nondũ enim ascendi ad Patrẽ meũ: promittendo. itẽ Spiritũ sanctum, quẽ alius à Deo polliceri non poterat, videndo cogitationes discipulorum: Quid turbati estis (inquit) & cogitationes ascendunt in corda vestra: illuminando, & pacãdo corda eorum: præuidendo, quocq; futura, vt in hoc signo pisciũ fecit, penetrando corda discipulorum, illaq; inflãmado, vt qui dicebant: Nonne cor nostrũ ardens erat in nobis, dum loqueretur in via? aperiendo quocq; oculos, vt se agnoscerent, sed multo magis aperiẽdo sensum, vt intelligerent Scripturas, quod Dei solius munus est. His igitur rationibus suscitatus suã prodidit diuinitatem. Porro eandẽ fuisse animam, probauit eadem loquela, & familiaris sibi modus pronuntiandi, vnde dicebat: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cũ adhuc essem vobiscũ? & audito verbo, Maria, eũ illa agnouit. Quare quod euntẽ in Emmaus ex audita voce

Quibus discipulis Christi se tertio manifestauit à mortuis redi uiuus.

Luc. 24.

1. Cor. 15.

Quibus argumentis Christi diuinitate, & humanitate suam post resurrectionẽ comprobauerit.

Ioan. 20.

Ibidem.

Luc. 24.

Ibidem.

Ibidem.

Ad Scripturas intelligẽdas sensum aperte, Def solius manus est.

Ibidem.

Ioan. 20.

Luc. 24.

Christi charitas.

Luc. 22.

Cur Christi, vt olim, dans panẽ Apostolis, oculos ad cœlũ nõ leuauerit.

Euthym. c.

18. in Ioan.

Chryso. ho.

87. in Ioan.

tom. 3.

Act. 1. &

10.

Quomodo hæc sit tertia apparitio, cũ plures alię præcesserint? Aug. lib. 3. de consens. Euang. cap. 4. Alter sensus, qui placet auctori.

non agnoscerent, hoc erat, quia aures eorum, sicut & oculi tenebantur, ne eum ad tempus agnoscerent. In dicitur etiam eodem modo ministrãdo in mensa, quia benedixit, ac fregit, & porrigebat illis: ipseque eũ manducaisset coram eis, fumens reliquias dabat eis: docebat etiam eadẽ quæ prius. Vegetantem quoque animam edendo, & bibendo monstrauit: quemadmodum in Lazaro, & puella suscitara: sentientem verò, visu, auditu, loquela, ac motu notã facit. Porro ratione præditam animam indicauit: ratiocinãdo, ac de Scripturis disserendo, missione quoque ad prædicandum ex data sibi homini potestate, atque ex eiusdem corporis informatione, quod nec spiritus, nec alia anima informare potest. Idem quoq; corpus ostensum est detecto loco sepulchri vacuo, & exubijs mortalitatis in eo relictis: illud eiusdem formæ, ac figuræ exhibendo, ac cum vulnerũ cicatricibus, quod palpandum præbuit. Nec minus corpus suum gloriosum declarauit: nam subilitatem satis indicauit penetrando saxum, ingrediendoq; in cœnaculum ianuis clausis: agilitatem, apparendo quibus, & quãdo, & vbi vellet, medio etiam interuallo non pertransito, vt volebat: ascendẽdo quoq; in cœlum ante cõspectum discipulorũ suorum. Passionis quoque expers corpus, cum cibo, aut potu, aut vestimento, nõ quo indigeret, sed testatam redderet resurrectionis fidem, ac propter honestatem ostendit. Claritatẽ verò, siue gloriam ex anima in corpus profluentẽ, ac fulgentem communiter non proferebat, nisi fortẽ apud matrem, vt ait Bernard. ne alium illum esse existimarent, neque tangere auderent, eorumq; oculos perstringeret, & satis illam in monte Thabor transfiguratus ostenderat. Et hætenus de litera dictum sit.

Ioan. 11.

Luc. 8.

Matth. 26.

Ioan. 20.

Matth. 26.

Ioan. 20.

Luc. 24. &

Act. 1.

Bernard.

Matth. 17.

Allegoria huius Euangelij.

lorum est constitutus, & cui dicitur paulo post: Pasce oues meas: hic verò præ fame animarum ad manus prædicationis vocatus, quo tanquam reti homines, vt pisces, ad Christũ trahuntur, & capiuntur. Neque tamen solus esse, sed coadiutores etiam habere debet, Thomam, id est, peccatores conuersos, Nathanaëlem, hoc est, innocẽtes, filios Zebedæi, id est, dotatos sapientia, & vt alibi dicitur, filios Boanerges, quod est, filios tronitui; ita ob insignem eloquentiam dictos. Adfunt & alij duo innominati discipuli, hoc est, turba prædicatorũ. Piscaturi autem cum Petro deponat vestimenta, quod ab omni temporalium rerum cura sint spoliati, deinde succincti sint tunica ad opus honestẽ præstandum. In nocte tamen sine luce piscantes capiunt nihil: quia sine Christo non est fructuosa prædicatione, aut salutaris: quia neque qui plãtat, est aliquid, neq; qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus. Inanis ergo est prædicatione, & opera Euangelizantis, nisi Christus hominis conatũ benẽ fortunet. Christus ex cœlo clamat, ad cuius aduentum tenebræ fugatur: & mane illuxit: & stat post resurrectionem in littore immortalitatis, & pisces exigit, hic est cibus, vt animæ, pro quibus sanguinem suum profudit, saluę fiant. Mittere ad dexterã nauigij, est, relictis Iudæis, tanquam putridis piscibus, conuertere Paganos ad Christũ, & illis captis, Ioannes, id est, Doctores, dicit Petro Dominum esse, qui tantam piscationẽ fecit. Petrum trahere rete, est, introducere homines in Ecclesiam: neque rete rumpi, significat non futura propterea schismata. Bis Apostoli leguntur laxasse retia in capturam. Primo simpliciter Luc. 5. ideo capta est magna piscium multitudo, quorũ numerus non est expressus, nec quantitas, si scilicet parui essent, an magni, ita vt rete ruperetur: hic verò ad dexteram mittere iubentur, & magnos tantum pisces capiunt, & numeratos, qui tamen rete non disciderunt. Prima ad omnes, & bonos, & malos pertinet piscatio, qui fidei, & verbi Dei per schis-

Matth. 3. Filij Zebedæi cur dicitur Boanerges.

1. Cor. 3.

Euangelici piscatores quãdo capiunt nihil.

Duplex piscatio Apostolorũ, re, mysterioque inter se diuersa

Matth. 13.

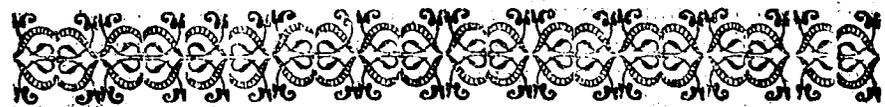
Centenarius numerus, qui quagenarius, atque ternarius quos de notent.

mata sciderunt interdum unitatem; alij vero in reti permanentes tandem eijciuntur foras, ut habetur apud Matthæum. Adhæc ad solos electos pertinet piscatio, hi enim ad dexteram sunt, & omnes magni apud Deum habentur, etiam parui in mundo videantur; & hi causa schismatis, vel dissidiorum non sunt: deinde numerati omnes, quorum nomina scripta sunt in Libro vitæ, atque illi in his tribus numeris & significantur, & continentur: quorum centenarius perfectos, & centuplum fructum afferentes designat; quinquagenarius, proficientes habentes Spiritum sanctum, & ad remissionem peccatorum, & ad spirituale profectum, denotat: postremo ternarius, incipientes per fidem, spem, & charitatem delineat. Captis vero

piscibus, ad littus, siue ad portum æternæ vitæ redeunt: ad quam aliqui per medios fluctus contendunt, instar Petri per martyrium, vel religionis nuditatem, quæ species martyrij cuiusdam spiritualis esse videtur; alij vero quietè, & securè in nauigio veniunt, quia obdormiunt in pace Christi, & appropinquantes littori primo videbunt Christum astantem, & conuiuium æternum paratum, iuxta illud: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi:* ad quos nos utinam dulcissima sua voce vocare dignetur Iesus Christus. Dñs noster, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetua benedictio, perennis gloria, & imperium sempiternum, Amen.

Religio spirituale quoddam martyrium esse videtur.

Matth. 25.

TRACTATUS XXIX.

In quo differitur de Petro vniuersæ Ecclesiæ pastore à Christo prefecto, in illa verba: *Cum ergo prandisset, dicit Simoni Petro Iesus, Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei, Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos, &c. Ioã. 21.*

Christus post sumptum cibi magna & aperire, & operari mysteria consueuerat.

Matth. 26. Ibidem.

Luc. 24.

CONSUEVIT Dominus Iesus cõfestim à cibo sumptum pro non minima, neq; vulgaria aut aperire, aut operari mysteria. Ecce post cœnã agni Paschalis pridie quàm pateretur, sacrosanctum Eucharistiæ instituit Sacramentum, & in cœna, qua exceptus est à Martha ante sex dies Paschæ, vnguentoque pretioso à Maria inunctus, ac de illo super caput eius effuso reprehensus, & factum, & animam mulieris laudauit, seque breui morturum, ac sepeliendum declarauit. Primo resurrectionis die cum Apostolis apparuisset, atque de pisce, & melle syluestri manducasset, & aperuit Apostolis sensum, ut intelligeret Scri-

pturas, & Spiritum sanctum ad remittenda peccata est impertitus: nunc post editum miraculum in captura pisci, & post prandium panis & piscis assis superpositi prunis, ad quod Domini inuitauit Apostolos, manifestis verbis Petro tradidit Pontificatum. Volebat nimirum Dominus suo exemplo commonefacere, ut sic cœnam, siue pradium capiamus, ut cibo suscepto non minus ad exercitia spiritualia idonei simus, quàm si impransi, aut inccernati essemus. Simoni ergo Petro nescienti prorsus quid per eum Dñs fecisset, in eo quod tunica succinxit se, & misit se in mare, quodque ad eius imperium nauim ascenderit, & traiecit rete plenum piscibus magnis in

Ioan. 20.

Christi documentum.

De nomine Ioannis Petri Apostoli parentis.

Matth. 16.

Ioan. 1.

Soli Petro cur Domini oues suas commendauerit.

Ioan. 20.

Matth. 16.

terram, actuumque suorum mysterium, ac triplicis distincti numeri piscium ignorati, Dominus ipse, ac Magister, qui hæc disposuit, nunc aperire incipit. Et primo quidem quod illi pastoris officium iniunxit, arcanam piscandi causam respicit; deinde dicendo, *Cum esses inuio, cingebas te, &c.* pronuntiat quid ille succingendo se tunica, licet nesciens faceret, præfigurauerit. In eo autem quod nunc agnos, nunc oues Petro ter commendat, triplicem illam piscium distinctionem subindicare voluit.

Cum ergo prandissent (legendum, Prandissent, non, prandissent) hoc est, cum præsi essent nimirum Apostoli cum Christo. Moris Christi fuisse diximus, res maximas à cœna, vel à prandio instituire. Post piscem assum, & fauam mellis, ut Luc. cap. 24. testatur cum alijs discipulis sumptum, iam Petrum summum Ecclesiæ pastorem, qui omnibus præstet ouibus, constituit, atque ita dicit Simoni Petra Iesus, Simon Ioannis. Græcè legitur, Simon Iona, sicut alibi: *Beatus es Simon Bar-ionæ.* Erat enim Iona pater Simonis, sicut alibi apud Ioannem dicitur: *Tu es Simo filius Ionæ: tu vocaberis Cephas.* Simo ergo Ionæ, scilicet filius. Quia verò hic Latine dicitur Simo Ioanis, videtur Bar-ionæ alibi esse scriptum per contractionem pro Bar-ionæ: nam ea ætate, Syra, vel Chaldaica lingua sic loqui consueuerat. Christus igitur Petrum alloquitur, ut ei oues commendet suas, quod abnegationis memoriâ ex animo suo aboleret penitus: cum enim grauius quàm cæteris deliquisset, atque oblatione, ne abiurationis recordatione communem Apostolatus commedationem nihil ad se pertinere putaret. Petrum ergo vniuerso suo gregi præficit, & in piscatione spirituali primum facit. Cum enim in prima apparitione sub vesperâ Apostolis facta parè contulisset Apostolis omnibus potestatem, dicens: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos, &c.* nunc ad omnem schismatis, & factionum occasionem amputandam vnus omnibus præficitur Petrus, & illi promissè olim elauis regni cœlorum donatur. Deinde quia primus,

& præcipuus erat inter Apostolos, ad Petrum solum maxime hæc verba Dñi diriguntur, & præ alijs ei cura pastoralis demandatur. Quod verò esset præcipuus, multa ostendunt: & mutatio, & prædictio mutandi nominis eius ad primum Christi conspectum, & quod in catalogis Apostolorum semper dicitur primus. Non fuit autem primus uocatione, aut enumeratione, quia nullus dicitur secundus, aut tertius, aliorum; omnium ordo penes diuersos Euangelistas inuertitur, hic verò apud omnes semper primus dicitur propter primatum, quem inter ceteros omnes gerere debebat. Illi soli dictum est: *Tu es Petrus, & super hæc petram edificabo Ecclesiam meam: & tibi dabo clauis regni cœlorum:* pendi iussit tributum pro se, & peculiariter pro Petro: illi quoque morte instante dixit: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos:* primus inter viros suscitatus à mortuis Christum vidit: Angelus mittit mulieres ad Apostolos, & nominatim ad Petrum: primus ingreditur sepulcrum ante Ioannem: solus venit ad Christum per mare, alij vero nauigio: primus post Ascensionem proponit subrogandum in locum Iudæ Matthiam: primus post Spiritum sanctum acceptum publice predicauit: Ananiam corripuit, atque Sapphiram: de solo illo legitur, quod eius umbra sanaret infirmos, cum de alijs scribatur: *Petrus autem Apostolorum fiebat signa, & prodigia multa in plebe:* septem diaconos eligendos primus curauit ipse: de eo etiam dicitur: *Petrus cum undecim, vel, Petrus, & Apostoli, quemadmodum cum dicitur, Moyses, & populus, hoc est, caput cum membris: primus denique in concilio sententiam dixit: quæ obtrunxit, & ab omnibus comprobata fuit, paucis additis ab Apostolo Iacobo Ierosolymorum Episcopo. Hæc omnia manifestè sententiam quandam, ac prærogatiuam in Petro præ alijs designant. Merito ergo nunc peculiariter ei oues, & agnos commendauit, quo facto omnium quæ diximus sensum, ac Petri excellentiam explicauit, atque confirmauit. Adhæc Petrum præ cæteris alloquitur, ut in*

Petri supra omnes Apostolos primatus ostenditur.

Ioan. 1.

Matth. 16.

Infra. 17.

Luc. 22.

Infra. 24.

Marci ult.

Ioan. 20.

Infra. 21.

Act. 1.

Infra. 2.

Infra. 5.

Ibidem.

Ibidem.

Infra. 6.

Supra. 21.

Act. 15. & seq.

Petrus Apostolorum os.

Matth. 16.

Ioan 6.

Matth. 26. Clauſu potestas quid fit.

Matth. vlt.

Matth. 28.

Petrū nomine proprio Simonis, & filiū Iona cur Dominus appellauerit.

Petro, quē prae alijs nouerat esse ardentioris animi, Apostolis, eorumq; successoribus specimen exprimeret veri, perfectiq; pastoris. Et sicut Petrus solet esse Apostolorum os, per quod alij loquuntur, ita Dñs per huc tanquam os audiri à cæteris voluit, quid credere, quid profiteri deberent. Quarto, Petro soli coram alijs oues suas commendauit, promissione de clauibus dandis regni caelorum implens, sicut quod promissit de pane, qui erat caro sua, dādo, in coena abunde praestitit. Clauium siquidem potestas nihil aliud est, quam iurisdictio, & pascedi praefectura, ut post suo loco dicemus. Quinto, perpede, Christū post resurrectionē ceteros Apostolos in legatos suos in uniuersum orbē amandandos instituere uoluisse, cū dixit: *Euntes in mundū uniuersum, praedicate Euangeliū omni creaturae, &, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, Et rursus: *Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retent. sunt*. Ne uero quisquā cogitare ualeat, Christū idcirco derogare uoluisse Ecclesiasticæ Hierarchiæ, cuius caput iam diu designauerat, aut omnes Apostolos pari potestate, & autoritate praeditos existimet, iterum ad designatum Petrum uerba facit, ad quæ ut eius legationis caput, & Principē, totius Ecclesie curā præcipue referri uoluit. Ideo uocat eū nomine proprio Simonis; ne, si Petrū uocasset, putares mysteriū aliquod delitescere. Uocatq; filiū Ionæ, quod eū ab alijs praesentibus separaret Apostolis. Quasiq; prauidisset Spiritus sanctus quid nostri seculi haeretici, quod uerba hæc inuoluerent, & ad quælibet Episcopū spectare contēderent, dicturi essent, propterea eum etiā ab alijs distinguit cōparatione inter eū & alios Apostolos facta, dicendo, *Diligis me plus his?* Ad solum ergo Petrū dicitur, *Pasce oues meas*, & non ad alios, quasi Petrus tanquam os Apostolorū omnium responderet: nā ut ei non est dictū omnium nomine, *Diligis me plus his?* nec omnium nomine dixit: *Tu scis quid amo te?* ita nec ei omnium nomine dictū est, *Pasce oues meas*. Et

opportune quidem antiquo nomine Simonis, addito etiā illo parentis ipsius compellat, tum ut admoceat pristinae humilitatis, ac doceat ea, quæ nunc à Domino accepit munera, non ex natura se habere, sed ex gratia, ne aliquando de illis efferretur. Unde & olim cum Pontifices Romani in templo S. Ioānis Lateranensis promouerentur, omni Papæ deposito ornamento, in sede marmorea collocabantur, & inde assumebantur cantantibus omnibus: *Suscitās è terra inopē, & de stercore erigens pauperē*: quambrem sedes illa stercorearia appellabatur. Tum ut etiā ipsum, ac eius successores officij admoneret sui, quod est esse obedientē Dei gratiæ, vel obedientē simpliciter, uel cū simplicitate, atq; ex obedientia Dei, uel maiorū acceptādam curam animarum. Nomen quippe Simonis obedientē significat, sicut Ioānis, gratiam Dei, Ionæ uero, simpliciē, uel colūbam: nam qui debet alijs praesesse, debet in primis Deo, cuius locū gerit, obedientiā: qui praestabit ut sibi subditi obediunt propter Deum. Tum deniq; ut hoc tantum priuilegiū personæ Petri, nō autē qualitati eius, id est, bonitati, aut sanctitati uitæ, aut charitati collatum putemus. Condit quidem, atq; exornat charitas potestatis, & potestatis usus legitimū reddit, sine illa tamen & potestas, & usus consistere potest, sed ad exitium, non ad salutem illam exercentis.

Diligis, inquit, me plus his? Dicit ei, Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Ad horum uerbum pleniorē, ac luculentiorē explicationē, de quibusdā pressius differendū est. Primo loco, cur interrogat Petrum, & de eo quod melius nouerat ipse, quam Petrus. Secundo, cur interrogat de dilectione, nihil autē de diuitijs, uel generis nobilitate, uel scientia, quæ maximè exigitur in bono pastore. Tertio, cur percunctatur ter, an nō satis erat uel semel, uel bis? Quarto, cur primō tantū inquirat de dilectione plus alijs, secundo autem, & tertio rogans eum, cōparationem illam plus his non addidit: & quem sensum, faciunt illa uerba, Plus his?

Documentum humilitatis.

Romani Pontificis creandi uetus mos Psal. 112.

Officiū Summi Pontificis

Quid Simon, Ioannes, & Ionas significent.

Nouem questiones in uerba proposita Simon Ioannis diligis me plus his breuiter diluuntur.

Quinto, cur in prima, & secunda interrogatione dixit, *Diligis*, Græcè ἀγαπᾷς με, in tertia uero amas me, siue φιλοῦς με; num mysterij aliquid in illa uerborū uarietate designauit? Sexto, cur dixit oues, & agnos: & cur non dixit omnes oues, uel omnes agnos? Septimo, quare bis agnos iuxta Latinam lectionem, & semel oues, uel cur iuxta Græcam lectionē bis oues; & semel agnos commendauit? Octauo, cur in prima, & tertia responsione dixit Dominus, *Pasce*, Βόσκει, in media uero dixit, *Rege*, Græcè ποιμαίνε: quamquam hoc discrimen Latina lectio ignoret, quæ ubique habet *Pasce*. Postremo, quærendum de Petri responso, quod dixit: *Etiam Domine: tu scis quia amo te: & Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? Et dixit ei, Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dicit ei Iesus, Pasce oues meas*. Vbi serio tractandū, an liceat Episcopatu recusare, & an melius sit ex obedientia acceptare, quam ex humilitate detrectare: & an consentiens in electionem in se factam, ullū admittat peccatum? His noue elucidatis, ac rectè explicatis, cōstabit huius sententiæ Iesus Christi ratoperē ab hereticis contra Catholicos nostri seculi agitari. Ad hæc autem eodem quo proposita sunt ordine, respondendū esse diximus.

Ad primū igitur respondet Theophylact. his uerbis *Quare Christus, qui scrutator est cordiū, nihilq; ignorat, interrogat? Non hoc facit, ut discat sicut nos, sed ut doceat, & manifestet aliorum fidem: sicut & cū interrogaret, Quæ dicunt homines: Filiū hominis? quæ filiū, confessionemque à nobis requirat, indicabat. Ita hic daturus orbi magistros, ac Doctores, quales illos esse uelit, terna interrogatione bene inculcat. Hæc est Theophylacti non sint, sed ipsius Oecolampadij, qui cū in mutilum exemplar Græcū incidisset, de suo hæc infarciuit, ut ipse testatur: non sunt tamen reprehendenda, nisi in eo quod uerba ad solū Petrū directa, ut diligenter annotatis reliquimus, ad uniuersos orbis Doctores, & magistros transfuit, quod ita primatū Petro adimeret. Deinde interrogauit Dominus, ut*

Theophyl. in Ioan. Quare Christus, qui omnia nouit, Petrum interrogat. Matth. 16.

Oecolampadij.

Secunda ratio.

nos, qui hominū corda penetrare nō ualemus in electionē alicuius ad gradum Ecclesiasticum uocati, prius tum ab ipsis eligendis, tum ab alijs de necessarijs ad munus illud rectè præstandum interrogemus, quod iustam sententiā pronūtiare ualeamus. In quo cauere oportet & eos, qui aduersarij illius, aut amici existūt: nā tales omnia rapiunt in deteriore partē, & interpretantur: eos etiā, qui nimia familiaritate, aut amicitia illis sunt cōiuncti, quia isti è cōtrario omnia extollunt, & supra ueritatem illustriora prædicant.

Ad secundum percunctatur Dominus de dilectione Petri aduersus se: Idq; quadrat maximè: nam charitas, uniuersa dona, & plenitudinem legis continet: Ac ut in corporali coniugio maximè desideratur honestus & sincerus amor uiri ad uxorem, quo uno uniuersa matrimonij onera ferri queant; ita in cōnubio spirituali pastoris eū Ecclesia, nihil est ad ferendā sarcinā gubernationis magis idoneū, ac ualidū, quā charitas, quæ benigna est, atq; patiens; ac prorsus necessaria ad uniuersa regendæ plebis onera sustinenda; gubernationisq; fastidia deuoranda. Et sicut olim Petro ob insignem de Iesu opinionē, & excellentem fidei cōfessionē, regni caelorum promissæ sunt clauis, ita nunc promissæ exhibentur ob singularem in Iesum, & in eius oues dilectionē, ut intelligat pastor eximiā quandā fidem, & excellentem, & raram charitatem præ alijs sibi possidendam esse, si sub muneri uelit satisfacere. Nō inquit Dominus de diuitijs; quia earū cōceptor, ac dispensator in pauperū usus pastor esse debet. Non de nobilitate: nemo enim nobilē artis nauticæ ignarū, aut regiminis equorū imperitū ad nauem suam moderandam, aut equos suos gubernandos eligeret, sed potius ignobilissimū quēq; atq; abiectum, modo illarum artium non ignarum. Et tamen hodie in nonnullis prouincijs si quisquam nobilitatis priuilegio gaudeat, etiā cū in impurissima uita, & insigni inficitia, uiro sanctitate, atq; doctrina cōspicue præfertur, eo tantū nomine, quod nobilis sit, quod est

Cur Dominus interroget de dilectione Petri, non de opibus, aut scientia, uel generis nobilitate.

Rom. 13.

1. Cor. 13.

Matth. 16.

Pastor ut muneris suore deificari faciat, qua fide, & charitate praeditus sit, oportet.

In electione praepositorū qui solam nobilitatem habent, quid agere uideantur.

equum prorsus inutilem propter fel- lam auream, & frænum argenteum, ac phaleras lapidibus pretiosis exornatas equo strenuo, & forti, omnib⁹ tamen illis ornamentis destituto præferre. Petit igitur Dominus, an se diligat, vt confoletur eum de remissione peccatorum: charitas enim operit multitudinem peccatorum. Et nomine dilectionis Christi non interna tantum, quæ cerni nequeunt, sed externa dilectionis opera quæ videntur, intelligenda sunt. *In hoc*, inquit, *cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem*: hoc est: si charitatis opera in proximorum commoda mutuo contuleritis: Ita etiam Ioannes de Christo dixit superius: *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos*: id est, argumentum amoris manifestum, mortem pro nobis sustinendo exhibuit. Est autem charitas, siue dilectio ars tota bene gubernandi animas: nam illa parit prudentiam, exercet iustitiam, adfert subsidia, tum spiritualia, tum temporalia; punit bladem, & cum fructu peccata; facit etiam precationem, prædicationem, sacrificium, atque opera Episcopi ad Deum, & ad populū efficaciam. Item amoris vehementia pastorem in patrem, & matrem eorum quos regit, vt Paulum, & Christum fecit; transformare solet. Teste deniq; Gregorio, tantum debet actionem populi actio transcendere præsulis; quantum distare solet à grege vita pastoris: id est, à sensu ratio. Nullusque ad pastoris officium assumendus est, nisi credatur in veritate conscientiam diligere Iesum.

Ad tertium dicendum, Christum ter interrogasse, an se plus diligeret. Primo, vt efficacius imprimeret ouium suarum curam, & regimen. Deinde quia ter negauerat Dominum, vt ita, testibus Chrysoft. & Aug. redderetur trinae negationi trina confessio; ne minus amoris lingua seruiret, quam timori, & ne plus vocis elicuisse videretur mors imminens, quam vita præsens. Tertio quod ad amorem Dei habendum requirantur tria, nimirum vt diligeret Deum toto corde, tota ani-

ma, & tota mente: ter etiam proximus est amandus, corde videlicet, ore, atq; opere. Corde quidem, vt pro eius salute sit anxius, & sollicitus, vt erat Iob pro filiis suis, quos ille sanctificabat: consurgens diluculo, offerebat holocausta per singulos; deinde docendo, corrigendo, atque deprecando; opere vero, subsidia spiritualia Sacramentorum, aut bonorum temporalium, siue per se, siue cohortado, vt aliqui possunt, faciant, non denegando, vel pascendo pabulo doctrinae, & Sacramentorum, & vitæ exemplo. Ter quoque proximus est diligendus à pastore: *Diligis*, inquit, *si me plus his?* hoc est, plusquam tuam, plusquam tuos, plusquam te. Quem sensum eleganter Bernard. tradidit super Cant. his verbis: *Non otiose repetitum est, Petre, amas me, in commissione ouium, & ego quidem ad significandum perinde puto, ac si illi dixisset Iesus: Nisi testimonium tibi perhibente conscientia quod me ames, & valde, perfecteque ames, hoc est, plusquam tua, plusquam tuos, plusquam & te, vt huius repetitionis mea numerus impleatur, nequaquam suscipias curam hanc, nec te intromittas de ouibus meis, pro quibus sanguis vtrique meus effusus est. Terribilis sermo, & qui possit etiam impauida quorumuis tyrannorum corda concutere.* Ita Bernard. Quarto repetiuit dilectionem ter, sciebat enim exorturos, qui non amore Iesu, sed proprii commodi gratia curam animarum susciperent, imo ambirent, & arripere, ac pro pastoribus agerent prædones, & tyrannos. In quos hic summus pastor Petrus, ac primus à Christo constitutus: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontaneè, secundum Deum: neq; turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Hinc Christus nequaquam dixit: Si diligis oues meas, vel præmia mea, vel promissiones meas; sed, si diligis me: multi enim dilectione sui comodi suscipiunt regimen, & gubernant: paucissimi dilectione Christi acceptant, & regunt: at quidam sunt, qui dilectione quidem Christi permoti, onus impositum suscipiunt, at vero temporis progressu

Mat. 22.

Iob. 1. Corde, ore, atque opere vti proximo diligatur.

Ter proximus à pastore est diligendus.

Bern. serm. 79. in Cant. paulo post medium.

1. Pet. 5.

Quare Christus non dixerit, Petre, diligis oues meas, sed, diligis me?

1. Pet. 4. & Prou. 10.

Ioan. 13. Inuicem diligere, quid sit.

Ibidem.

Animas bene gubernandi ars, tota ipsa dilectio, siue charitas est. Effectus dilectionis.

Greg. 2. p. Pastor. cura, cap. 1. tomo. 1.

Cur Christus Petrum interrogauerit, an se plus ceteris diligeret. Chryst. ho. 1. in 102. to. 3. Aug. tract. 123. in 102. tom. 9. Tria requirit diuinus amor. Deut. 6.

Christi dilectionis obliti, in sui comodi gratia regimen detorquent: contra vero alij munus propter se ambiunt, sed interius admoniti, ac de suo ambitionis vitio penitentes, commissum munus ad animarum salutem transferunt, & ad Christi gloriam referunt. Ad dendum etiam id, quod Paschalis Secundus in cap. Significasti, De electione, & electi potestate, annotauit, expendens hæc verba: *Si diligis me, pasce oues meas: si conscientiarum factor, & cognitor secretorum, conditione has usus est, non semel tantum, sed & secundo, & usque ad contristationem; quæ nos solitudine oportet totam Ecclesiam praelationem imponere fratribus, quorum conscientias non videmus.* Hæc ille, nimis profecto, & scire, & prudenter. Sed heretici hoc loco obijciunt, ter fuisse dictum Petro, *Pasce oues meas*, non quod cæteris præferatur, sed vt non dubitet sibi restitutum Apostolicum munus, quod ter negando amiserat. Sed respondendum est, primo, quod si Petrus amisset Apostolatū, nunc tamen non idem, sed maior redderetur Apostolatus; quia plus cæteris diligebat. Hinc Ambrosius. *Post lacrymas pastor assumptus est: & alios regedos accepit, qui prius se ipse non rexit.* Arnobius in Psal. 138. sub initio: *Ecce Apostolo penitenti succurritur, qui est Episcoporum Episcopus; & maior gradus redditur ploranti, quæ sublatus est deeganti.* Et infra: *Vt non solum recuperasse quod amiserat, probaretur, verum etiam & multo amplius penitendo, quam negando perdidit, acquisisse.* Sic ille. Vbi quæ ait de gradu sublato, potius de gratia ad tempus sublata; quæ antè fuerat diffusa in corde eius, intelligendum est: Apostolatus enim non fuit amissus. Vnde Cyrillus. Ierosol. *Petrus* (inquit) *Princeps Apostolorum excellentissimus coram ancilla ter negauit Dominum: sed & ad se rediens, fleuit amarè. Atque adeo non solum negationis illius accepit condonationem, verum etiam dignitatem Apostolicam non ablatam retinuit.* Idem docet B. Aug. ad Bonifacium. *Sanctus quoque David de criminibus mortiferis penitentia agit, & tamen in honore suo persistit.* Et B. Petrum quando amarissimas lacrymas fudit, vtiq; Domi-

Paschalis Secundus.

Hereticorum in hunc locum falsa interpretatio confutatur.

Ambr. serm. 46. in fine, tom. 3. sub finem. Arnobius. Petrus Episcoporum Episcopus.

Patres cum alunt, per trinum negationem Apostolatum Petro sublatum, quo sensu id dicant. Cyril. Ierosol. cateche. 2. in fine. Matth. 26.

B. Aug. epistol. 50. sine versus, to. 2.

Matth. 26.

nū negasse penituit, & tamen Apostolus mansit. Et Optatus lib. De Schismate: *Petrus ter solus negauit, & tamen bono unitatis de numero Apostolatus superari non meruit.* Bernard. serm. in die sanctorum Petri, & Pauli: *Peccauit peccatum grande Petrus Apostolus: & fortassis quod grandius nullum est: & tam velocissime, quam facillime veniam consecutus est, & sic, vt nihil de singularitate sui primatus amitteret.* Sic illi. Falso ergo ponunt heretici, Petrum negando Apostolatus gradum perdidisse.

Ad quartum, explicandum est primum, quid sit, plus his; deinde, cur tantum in prima interrogatione, & non in alijs duabus sit posita hæc comparatio. In primis ergo Christus duo Petrum interrogauit. Primum, an se diligeret; secundum, an plus alijs diligeret. Quod duplicem sensum afferre potest. Primus quidem est, *Diligis me plus his?* id est, plusquam diligas istos, iuxta illud Poëtæ: *Quam uno fertur terris magis omnibus una*

Posthabita coluisse Samo: & quidam alius dixit: *Ni te plus oculis meis amarem.*

Atque hoc quidem se re poterat Petrus, cor suum explorans, nū plus Christum, quam Apostolos diligeret, an Apostolos plusquam Christum. Et videtur interrogatus id, quod ipse sciret, vel scire posset, non quod omnino ignorabat, an videlicet ipse plusquam Apostoli Christum diligeret. Potest & hic quidem sensus alio modo explicari, *Diligis me plus his rebus, nauis, retibus, piscibus, fratribus, quæ semel reliquisti: vt ita fiat comparatio non inter Christum, & Apostolos, sed inter Christum, & alias res: nisi inter illas res ponamus etiam Apostolos.* Et verbum Græcum *πλειονον* huc capit sensum, id est, plusquam has res: genitiuus enim Græcus vertitur in accusatiuum Latinum, secundum illud, quod Petrus dixit alijs: *Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te: & nunc Christus illi obijcit: Si omnia, Petre, propter me reliquisti, si me plusquam hæc omnia diligis, quæ propter me quondam reliquisse glorificabaris, iam pasce oues meas, & dimitte hoc quod semel di-*

Opratus lib. 7. De schismate.

Bernard. serm. mo. 1. in festo Petri, & Pauli, initio.

Crimine trinae negationis Petri quæ graue fuerit, teste Bernardo. Cur in prima tantum interrogatione dictum sit, Diligis me plus his? non in restis quibus duabus, & quid significet.

Primus sensus, qui exprimitur. Virgil. Aeneid. n. 1. 02.

Matth. 19.

mifisti. Et si me diligis plusquam fratres tuos, ut ideo illos spreueris, quod ad me celerius e nauis venires; accipio bonam tuam voluntatem; sed in hoc mihi ea ostendas, ut oues pascas meas. Hoc enim quod me alijs praeferas, ego diligo, & volo quoque a te hoc vehementius amari, quod me plus diligis. Sed sane crassa videri poterat eiusmodi interrogatio tam accurata, & toties repetita: laborabat ne Christus zelotypia, & cum reliquis Apostolis de Petri erga se amore contendebat? & haeretici nostri seculi hunc sensum magnificant, ne cogantur confiteri, Petrum Christum supra ceteros Apostolos diligentem maiorem aliquam potestatis autoritatem accepisse supra ceteros omnes. Quare alter sensus, & interpretatio est, Diligis me plus huiusmodi est, quam hi me diligant? Atque ad tollendam de medio amphibologiam, vertendum erat, plusquam hi, ut vertit interpres Syriaci exemplaris. Quam interpretationem videntur Patres esse secuti; ac proinde ratione non caret. Primum, ut alijs ille praefatur, qui sapientia, prudentia, ac patientia praestat: hic autem est Christi amantior. Deinde Petrus nosse poterat ab Spiritu sancto edoctus, quod ipse plusquam alij diligeret Christum; vel esto quod nesciret, eum tamen sic Iesus interrogandum putauit, quia animus eius videbat. Petrus autem arbitratur, se Iesum, plusquam alij diligeret, amare: nam hoc amantium est ingenium, ut in amore nulli cedant, adeo se se amore uti existimant. Iesus vero inquit: Si id est quod arbitraris, ut excellentius amoris signum edideris proiciendo de nauis te in mare, & ad me veniendo, non ut alij nauigio; pascere oues meas. Hoc potest Augustinus tractatus in Ioan. haec verba, dicens his verbis: Hoc respondit (scilicet Petrus) quod de se ipso sciebat. Non enim quantum ab alio quolibet diligeretur, scire poterat, qui cor alterius videre non poterat. Sed tamen superioribus verbis dicendo, Etiam Dominus tu scis quia amo te, satis & ipse declarauit, scientem Dominum interrogasse quod interrogauit. Sciebat igitur Dominus non solum quod diligeret, verum etiam

Alter sensus.

Amantium ingentium.

Aug. tract. 124. in Ioan. ante med. tom. 3.

quod plus illis eum diligeret Petrus. Ambrosius in Luc. Dominus non dubitabat, qui interrogabat, non ut disceret, sed ut doceret: quem eleuandum in caelum, amoris sui nobis velut vicarium relinquebat. Haec ille. Non quod amplius Christus non esset amaturus, imo eodem magis quod in caelum eleuandus erat, ostendit se amare gregem suum, ut non satis illi fuisse putauerit nos per se ipsum inuisibili modo pascere, nisi etiam eam suae praesentiae subductionem per visibilem suum vicarij amorem, id est, per alium, qui pastor ouium, & agnorum esse dicitur, suppleret. Subdit ibidem Ambrosius. Bene conscius sui non ad tempus assumptum, sed iam dudum Deo cognitum Petrus testificatur affectum. Quis est enim hic alius, qui de se hoc facile praeteri possit? Et ideo quia solus proficitur ex omnibus, omnibus antefertur. Demum subdit: Tertio Dominus non iam, Diligis me? sed amas me? interrogauit: & iam non agnos, ut primum, quodam lacte vescendos, nec ouiculas, ut secundum, sed oues pascere iubetur perfectiores, ut perfectior gubernaret. Sic ille, declarans, Petrum plus omnibus a Christo dilectum, plus ceteris dilexisse. Adde B. Bernardus serm. 67. super Cant. interpretatem: Plus, inquit, tua, plusquam tuos, & plusquam te, intelligens hanc comparisonem esse inter amantes Christum, non inter amatos. Dices, Ioannem esse discipulum dilectum. Verum est, non inficior: sed vnus & idem homo Alexander Magnus Macedonum Rex de duobus amicis suis Cratero, & Ephestione vehementer amantibus dixit satis eleganter (ut testis est Diodorus Siculus) Craterus amat Regem, Ephestion Alexandrum. Sic Iesus plus diligebat Ioannem casto, & integerrimo amore, unde illi permisit in sinu recubere: matrem dulcissimam illi commendaui; Petrum vero ut Principem pastorem amore vniuersali, & fortissimo dilexit. Ita tenero, & personali amore plus dilexit Iesum Ioannes, ut Christum ob gregem Petrus. Hinc Gregorius Nazian. orat. De moderatione in disputationibus conseruanda: Habes ea quae totius Ecclesiae sunt, Petro, quae amoris priuati, Ioanni attributa. Et orat. ad Iulianum tributorum exauctorem,

Ambros. li. 10. in Lucam, in cap. 24. sub fin. tom. 5.

Idem.

Si Petrus Christus plusquam ceteri diligebat, cur Ioannes dilectus Iesu nominatur.

Alexander Magni praecclare dictum.

Diodorus Siculus lib. 7. Biblioth.

Ioan. 13.

Infra. 19. Quo amore Petrum, & Ioannem Christus dilexerit, ipseque ab eis vicissim dilectus sit. Gregorius Nazian.

Idem.

prope

Tertullianus li. 4. aduersus Marcionem, aliquantulum ante med.

Vter sensus alteri praestare videatur.

Num. 17. & sequent.

Quid virga Aarons virens, florensque; luxta ac fructificans figurauerit.

Cur Iesus in secunda & tertia interrogationibus comparationem illam, Plus his, subtraherit. Marci 14.

Cur in prima & secunda interrogatione Dominus dixerit, Diligis, in tertia vero, amas me.

Cicero lib. 9. Epi. famil. epist. 14.

prope finem idem docet, Petrum discipulorum omnium charissimum extitisse. Tertullianus in Marcionem: Affectauit charissimo discipulorum, de figuris suis peculiariter nomen communicare. Atque hic secundus sensus videtur priori preferendus, tum ob Patres, tum ob rationem; ut Christi amantior non sustineat regiminis, quamquam reuera prior probabilitate magna non careat. Exigit igitur Dominus a pastore non vulgarem & communem dilectionem, sed summam, & singularem. Ex quo in veteri Lege multis filiorum Israel contendentibus de summo Sacerdotio, ut est in libro Numerorum, solus ille pronuntiatur Sacerdos futurus, cuius virga in tabernaculo posita frondes, flores, & fructus profert. Id est, Cuius fides, siue potestas infructuosa non est, sed quae praeter folia verborum prudentiae, flores odoriferos iustitiae, & fructus bonorum operum germinaret. Quod vero Dominus in interrogatione tantum prima posuit comparationem illam, Plus his, in alijs vero suppressit: dicendum est, vel esse suppleendam ex prima in alijs duabus, ut quidam volunt; vel Dominum videntem Petrum prudenter respondisse, neque alijs se in amore praetulisse, sicut olim cum dicebat: Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego, sed tantum dixisse: Etiam Domine: tu scis quia amo te, consulto noluisse vrgere illud verbum, Plus his: nam amare se affirmauit, plus vero alijs non est ausus asserere. In quo plane ostendit sensum illum posteriori ex verbis Domini accepisse: nam in priori sensu non erat quod dubitaret se magis Christum, quam vel Apostolos, vel alia diligere. Ad quintum dicendum: Christum primo loco dixisse αγαπησμι πασιον τω Ιωαν? & respondit non αγαπησμι οί, sed φιλασμι οί: hoc est, Amas me plus his? Et respondit: Diligo te: quod secundum verbum Graecum minus significat quam prius: quemadmodum & apud Latinos plus est amare quam diligere. Unde verbum Ciceronis ad Dolobellam: Quis erat, qui putaret, ad eum amorem quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique, amare videar,

antea dilexisse. Et ad Brutum: Clodius tribunus plebis designatus valde me diligit, & ut μαγαλιωτικον dicam, valde me amat. Atque ita Petrus duplici modestia vsus esse videtur: altera, quae dixit, Diligo te, non dixit, Amo te; altera, quod non ait, Diligo te plus his, sed simpliciter, Diligo te. Secundo loco interrogatus eodem modo, verbo quoque modestiori, & tenuiori respondit. Et textus Graecus per pleonasmum dixit, παλιον θωπερον, rursus secundo, cum alterum satis esset, ut fecit Latinus interpres; & ita Matth. 26. habetur similis pleonasmus, Iterum secundo abiit, & orauit, dicens. Tertio loco Dominus interrogauit, φιλασμι? & respondit: φιλασμι. Redit Dominus ad verbum modestius, quod semper in prima interrogatione Petrus amplexus est; ad significandum quod in hac vita non contingit perfecta charitas, siue integra dilectio, sed nonnulla, atque ex parte: Dominus tamen consulto grandiori verbo vsus est in prioribus interrogationibus; non solum ut intelligamus ad quem diligendi terminum debeat peruenire nostra charitas, quae saltem in caelesti regno adimplebitur, ubi nullus carnis motus, ubi nulla seculi cupiditas nostram erga Deum interrumpet dilectionem; sed ut etiam, dum multum a nobis exigit, aliquid saltem amoris eliciat, ne, si parum peteret, nihil illi daremus. Ideo a verbo grandioris significationis in tertia interrogatione transiit ad humilium, ut saltem illum minoris dilectionis gradum non denegemus, etiam si a nobis maiorem perfectionem optaret. Videtur ergo primo loco humanam exegisse charitatem in verbis illis, amas me, & plus his: secundo paulo minorem, dicendo, amas, quia non addidit, plus his: tertio loco adhuc minorem, dicendo, Diligis me, sine comparatione. Augustinus tamen Tractatu 123. super Ioan. hoc discrimen inter haec verba non agnouit, dicens: Vbi etiam demonstratur vnum, atque idem esse amorem, & dilectionem: nam etiam Dominus nouissime non ait, diligis me; sed, amas me. Et idem annotauit lib. 14. de ciuitate Dei cap. 17. quia Euangelista ait: Contristatus est Petrus quia dixit ei tertio, Amas me? cum non

Idem lib. 1. ad Brutum

Petri modestia singularis.

Quare, iuxta Graecam literam in prima, & secunda interrogatione Christus dixerit, Petre, amas me? in tertia vero, diligis me?

Aug. tom. 3

Idem tom. 4

nisi

Ambr. libr. 10. in Luc. super caput 24. tom. 5.

nisi semel dixerit, Amas, & diligis me. Ambrosius tamē in Luc. edifferēs hęc verba Domini ad Petrum, hanc agnouit differentiam, dicens: Denique tertio Dominus non iam, Diligis me? sed, Amas me? interrogauit: & iam nō agnos, vt primò, quodā lacte vescendos. Sic ille, etiā si alia ratione quā nos assignet discrimen: quia iuxta Gręcā lectionē Christus bis interrogauit verbo grandiori ἀγαπᾷ, & Petrus semper respondit humiliori verbo φιλέω, quod min⁹ vehementem amorē significat: at interpretes Latinus Christum facit interrogantem illo verbo humiliori diligendi, & Petrum respondentē acriori verbo amandi. Vt ita nō facillē possit apprehendi istud discrimen, vt propterea Augustinus dixerit idem significare, sicut certum est apud probatos autores illa verba confundi: ponderatio tamen Gręcorum verborum, ac differentia mihi mirificē placet, & veritati consonare videtur.

Cur Domin⁹ dixit, oues & agnos, & cur non omnes oues & agnos

Ad sexto loco propositum dubiū respondemus aliquos nullum discrimen agnoscere inter oues & agnos; quia qui primo verbo Domini agni, statim vocantur oues; & quia Matt. 10 habetur: *Ecce ego mitto vos sicut oues, quod idem exprimens Lucas cap. 10. dixit: Sicut agnos, sed hoc leue videri possit acuto lectori cōsideranti verba priora Matthēi dicta esse ad Apostolos, posteriora verò ad 72. discipulos. Leue quoque id iudicari potest, nam quāro (aiunt) cū dicit Dñs, Pasce agnos, vel pasce oues, an eo nomine singulos cōprehendat Apostolos, an nō? Si comprehendit, iam idem altera voce significatur. Respondemus enim, qualibet illarum per se sumpta significari totum Christi gregem, nā ouiu nomine omnes veniunt fideles, nomine etiam agnorū omnes electi veniūt, Ego mitto vos sicut agnos inter lupos: tamē cū in Scripturis agni & oues simul ponuntur, agnos ad teneros & infirmos referimus, oues ad perfectos & robustos. Rursus alij per oues, & agnos intelligere voluerunt omnes fideles, Dominiq; cultores. Trapezuntius verò in prædicto libro nomine ouiu & agnorū antiquos, & novos in*

Trapezuntius.

Fide, ita vocauit; hi autē sunt Iudei & Gētiles, qui Christo tanquā agni noti sunt ex Apostolis, & Iudeis tanquam ouibus. Quanquā Caietan⁹ non solū falsò, sed etiam periculosē exponat, solos prædestinatos voce agnorū & ouium designatos, pascendos à Petro, atque regendos intelligi debere. Hęc autem expositio propterea falsa est, tum quia si super prædestinatos tantū cura est Petro à Domino demandata, profectò super alios regimen eius nequaquā extenderetur, quod est & falsum, & hæreticū. Adhęc cū prædestinati sint paucissimi, si cōponantur: cū his qui prædestinati non sunt, pfectò super paucissimos haberet potestātē Petrus. Præterea cū Petrus, atq; eius successores ignorent prorsus eos, qui suæ curæ sunt commendati, num sint prædestinati; quia soli Deo est numer⁹ prædestinatorum notus, cū tamen Angelorum custodia indifferenter tam prædestinatis, quā non prædestinatis à Deo adhibeatur, quid mirum igitur si illos non subtraxerit regimini sui Vicarij, & pastoris? Itē Christus Vicarius fuit Dei: iuxta illud: *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me; & tamē Christ⁹ potestātē à Deo habuit omnis carnis*, ita super Iudam, sicut super Petrum, & eādē doctrina atq; cura ambos paut: quòd si Iudas non respuit, ipsius Iudæ vitio, non Domini negligentia effectū est. Ita ergo Petrus curā accepit, vt si quis sua negligentia periret, de sua manu sanguis eius exquireretur, vt Dñs per Ezechielem interminatur. Ipse etiam Caietan⁹ Tract. de primatu Pontificis asseruit, non inconuenire sub agnorū nomine aliquos cōprehēdi præscitos. Nomine igitur agnorū, & ouiu omnes fideles, qui Christo in Baptismo nomen dederunt, intelligendi sunt, siue boni sint, siue mali, siue prædestinati, siue reprobat, siue perfecti, siue imperfecti, siue laici, siue Ecclesiastici, siue antistites, siue subditi. Oves enim matres sunt agnorum, & agni, fideles, qui sunt in Fide infirmiores, & lacte potius egēt, quā solido cibo, significantur, oues verò, sunt ceteri Apostoli, Episcopi, & Presbyteri, quorū est alios gignere,

Non solūm prædestinatos, sed præscitos hoc loco etiā ouiu nomine, agnorumque signari, contra Caietanū

Ioan. 5.

Infra 17.

Ezech. 34. Infra 34.

Caietan⁹ tractat. de primatu Pontificis, c. 2.

Ouiu & agnorū nomine à Petro, eiusque successore pascendorū qui veniant.

Fideles quales esse debeant.

Quid de hœdis, & capris, quidve de lupis, vrsis, ac leonibus faciendum.

Actor. 10.

Cur nō dixerit: oēs oues, vel agnos, contra Lutherum, & Illyricum.

Ioan. 10.

Matth. 15. Ioan. 10.

Ibidem.

Bernardus

& regere, & tam ouis quā agnus animal est à pastore ducibile, egerque eius custodia, ne in lupū incidat: estq; rursus animal gregale, inerme, vtile, ac simplex: ac proinde tales esse debēt fideles omnes, vt se salubriter pasci, atque regi sinant, neque villo modo superioribus resistant suis. Ecce ouium, & agnorum cura ter soli Petro committitur, quod nulli Apostolorum dictum legitur: ergo nec hæretici iuxta sua placita id quod non legunt, asserere debent. Quòd si dicas, alios quoque pauisse, prædicasse, & gubernasse oues Christi, & Ecclesias suas rexisse; sicut fecit Petrus. Respondeo; probat quidem hęc, alios in quibusdā fuisse sibi æquales, sed non in omnibus. Verūm quid dicem⁹ de hœdis, & capris, imò de lupis, vrsis, ac leonibus? Nihil hīc planē de illis statuitur: sed vel percutiendi sunt verbo Dei tanquam baculo, atque ab ouili Ecclesiæ abigendi, vel interficiendi sunt infidelitatis peccato in eis extincto, atque ita mastandi Deo, vt manducentur, & fiant quod nos sumus: Nām Petro dictum fuit in visione lintei de cœlo summissi: *Surge Petre, occide, & manduca; & Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris.* Ad illud verò, cur nō dixerit, omnes, sed simpliciter oues, vel agnos, in quo infeliciter hæsit Lutherus; dicendum est: & Scripturis, & Patribus, & ratione euinci, quòd intellexerit omnes. Nām cū Christus inquit: *Animam meam pono pro ouibus meis*, non profectò aliquam earum partem intellexit, sed omnes: sicut & cū dixit; *Non sum missus nisi ad oues que perierunt domus Israel*, & iterum: *Oves mea vocem meam audiunt*, omnes ad vnam voluit intelligi. Et ne existimares solos Iudæos nomine ouium intelligendos, dixit: *Alias oues habeo que non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.* Hinc corruit sententia Illyrici, qui in Legēda sancti Petri de Episcopatu, siue Papatu, quam ita inscripsit, docuit; Petrum pastorem fuisse solū eorū, qui erant è Iudæis, non autem è Gentibus: quod etiam reprobatur Bernar-

ad Eugenum: *Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolute, & indiscretè tota commissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius, vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oves meas, inquit. Cui non planum non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.* Innocentius quoque Tertius in cap. Solitæ, de maioritātē & obediētia inquit: *Nobis in beato Petro sunt oues Christi commissæ, dicente Domino: Pasce oues meas, non distinguens inter has oues, & alias; vt alienum à suo demonstraret ouili, qui Petrum, & successores ipsius magistros non recognosceret, & pastores.* Simile quid ponderat in his verbis Ioannēs XXII. in Extrauang. Vnā sanctam, de maioritātē, & obediētia. Necnō ratio idem persuadet: quia indefinita propositio pro vniuersali capi cōsueuit: nescirerque quas oues, si partem significasset aliquam. Adhęc adiunxit; *Oves meas*, quæcunquē igitur ouis est Christi, pascenda est à Petro. Præterea qui oues suas alicui in testamento legat, si nihil excipit, omnes intelligit; præsertim cū nulla appareat ratio cur potius illæ, quā hę includantur: aut igitur omnes, aut nullas. Postremo qui alteri iā moriturus filios suos cōmendat, omnes proculdubio filios commendatos intelligit.

Ad septimum: Bis in Græco & Syriaco Euangelio commendantur oues, semel agni: contra in Latino codice, bis agni, semel oues, & ita legit Augustinus, atque alij permulti: nec semper Gręcorum codicibus facillē fidentum est, quia & ipsi varij, & mendosi reperiuntur quandoque. Commēdat igitur illi bis agnos, & semel oues iuxta Latinam lectionem, id est, tam subditos, quā prælatos: quia & sapientibus pastor debitor est, & insipientibus. Sed agnos subditos bis expressit; hoc est, tam tuos, qui immediatē curæ tuæ subsunt (quia Petrus, atque eius successor Ecclesiam peculiarem regere debebat ad aliorū exemplum, quā subditos aliorum pastorum: quoniam Episcopus Romanus

Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Innocentius Tertius.

Ioannēs XXII. Idē ratio cōvincitur.

Cur iuxta Gręcā litteram bis commendantur oues, semel agni; contra in Latino codice bis agni, semel oues. Augustinus tract. 124.

de iure est Ordinariorum ordinarius, & tam in alios Episcopos, quā in eorū subditos potestatem exercet. Rursus minores bis comēdat: quia infantes maiori cura, atque custodia indigent, quā viuentes grandiores, aut viri. Semel verò oues, quæ parentes sunt agnorum, hoc est, antistites omnes, & pastores particulares, qui sub Petro summo, & vniuersali Pastore alios pascunt. Hinc Eusebius Emisenus in sermone de natiuitate Ioānis Euāgelistæ hanc pronuntiat sententiā, satis principatui Petri conuenientem: *Primum*, inquit, *agnos, deinde oues ei commisit, quia non solum pastorem, sed pastorum Pastorem esse constituit. Pascit igitur Petrus agnos, pascit & oues, pascit filios, pascit & matres, regit & subditos, & prelatos. Omnium igitur pastor est, quia præter agnos & oues in Ecclesia nihil est.* Hæc ille perlegat. Quod si Græcā litteram amplecti velimus, suū quoque illā commodū sensum habere potest. Bis oues, semel agnos committit: quia qui in fide Christiana coaluerunt, & alios docere, aut regere possunt, diligenti cura opus habent pastoris. Tam quia bene reſtis, atq; cūſtatis superioribus, & Episcopis, bene quoque habent subditi, ita vt maxima pars regiminis Pontificis magis debeat respicere ad superiores, per quos tanquam medios regit Ecclesiam, quā ad subditos, qui eorum pastore, & capite facti, & emendato, tanquam membra bene habent. Deinde difficiliorem reddunt gubernationem maiores, quā minores: nam hi tanquam neophyti, minori negotio, & paruo lacte pascuntur atque corriguntur. At maiores potentia, & sapientia, & fauore mundi principum armati, difficilius regi seſinunt, debitaq; obedientiæ resistunt, atq; schismata in Ecclesia Dei generant, vt olim Patriarcha Constantinopolitanus, qui nomen Oecumenici tempore Gregorij ambiebat, & Dioscorus Alexandrinus, qui in Pontificem Romanum ausus est sententiā excommunicationis pronuntiare, & omnes illi, quotquot nostro seculo ausi sunt iactare se non minus iure diuino Episcopos constitutos à Christo super

Ecclesias suas, quā Petrum in Romanam Ecclesiam: ita vt eorum auctoritas non pendeat sub Romano Pontifice, aut illi recusent subesse, quod prorsus est hæreticum, atque scismaticum.

Ad octauum: secundum litteram Græcā bis dicitur, *Pasce in prima, & tertia interrogatione, & Græcè βόσκου*, ex quo nomen illud vulgatum, *Bosco*, videtur deductum, quia in eo pascuntur oues: pascere autē, est dare pastū, vel cibum, ac proinde potum, & stabulationem, medelam, & custodiam ouibus. Et hoc agnis in prima, & tertia interrogatione. In secunda autem non vitur illo verbo, sed *βοσκου*, id est, rege, siue gubernare, pastoris instar: et si interpretis noster vno verbo volēs explicare, pasce dixit. Agni verò pascendi sunt, oues verò regendæ ac gubernandæ: siue oues, & agni tūm pascendi, tūm regendi: & quoniam agni oues sequuntur, gubernatis ouibus gubernantur & agni. Vel iuxta Græcā litteram, *Pasce agnos*: quia primò agni molliùs tractandi, secundò verò, ac tertio oues regendæ, atque pascendæ: cū imperio & auctoritate. Adde quòd apud Latinos etiā pascere præter ouium gubernationem, per translationem significat regere creaturâ ratione præditâ. Hinc 2. Regum dicitur: *Dixit Dominus ad te: Tu pasces populum meum Israel*, & ipse Dauid de seipso ait: *De postferantes accepit eum, pascere iacob seruum suum, & israel hereditatem suâ*, & Ezechiel: *Suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid: ipse pascet eas*, & Matth. 2. dicitur ex Michæa: *Ex te exiet Dux, qui regat populum meum Israel*: vbi Græcè habetur, *ὁ υἱος μου*. Simili modo dictum est, *Dominus regis me*, vel *pascit me*, & *nihil mihi deerit: in loco pascua ibi me collocauit*; ac rursus: *Ipse reget nos*, siue pascet nos, *in secula, ite: Qui regis*, vel pascis Israel, *intende: qui deducis velut ouem ioseph*. Et frequentissimum est apud Ethnicos in hac significatione verbum *βοσκω*. Vnde apud Homerum frequens est vocare Regem Agamemnonem *βοσκω*. Quæ omnia propterea à nobis citata

Cur in prima, & tertia responsione dixit Dominus, Pasce, in media vero Rege, vbi Græcè dicitur.

Ita etiam verbum Bosco, vnde deductum sit, & Pascere quid

2. Reg. 5. Psal. 77.

Ezech. 34.

Michea 5.

Psal. 22.

Psal. 47.

Psal. 79.

Homerus.

Eusebij Emiseni egregia de primatu Petri sciticia.

Pontificij regiminis pars maxima ad quos dirigitur.

Quare Prælatorum in Ecclesia, quæ subditorum, cura, regimē que difficultis sit.

sunt, vt Lector intelligat, quantopere hallucinati sint in huius verbi nomine heretici, contendentes, pascere, nihil aliud esse quā prædicare. Verum isti vltro, sponteque ignorant, quod ab vno actu pascendi, id est, dandi cibum spiritualem, designata est tota potestas: quemadmodum ab actu fundendi aquam quā fundebat Heliseus super manus Helia, designata est eius seruitus, siue ministerium. Hinc ergo aperte deducimus, Christum rectorem vniuersalis Ecclesiæ Petrum præfuisse, & illi vniuersos fideles regendos commendasse. Nam vt abundans, & locuples vir, qui innumeros greges ouium possideret, si desiderio aliquo peregrinandi detentus aliquem sui loco præficeret gregibus, illi tamen diceret, Pasce oues meas, & agnos, ille verè esset vniuersalis pastor, & rector, & illius esset peculiares pastores particularibus ouibus præponere, aut remouere, illosque corrigere, & admonere, si opus esset: ita Dominus omnia fidei Petri credidit, & pastoratū ei tradidit, & curam vniuersorum, quotquot se oues Christi, vel agnos agnoscere velint. Quamobrem friuola omnino sunt argumenta, ac ludicra, quæ Lutherus in hunc textum obiecit: de quibus vt iudicium aliquod facere possis, & hominem planè excordem, & obtusæ mentis iudicare, & multo magis quod habuerit sectarios, qui in re tā absurda cæcum ductorem habere voluerint, non grauabor paucas eius obiectiones proponere breuiter, ac diluere. Non valet igitur quod pascere significat, dare doctrinam, vel cibum spirituale: quia vel hoc munus potestatem ponit adesse oportere in eo, qui verbum Dei proponit, iuxta illud: *Quomodo predicabunt, nisi mittantur?* Nec secundò valet, Pascere oues non est aliud, quā pascere Iudeos in me credituros, propter illud: *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel*. Sed certè nihil excipitur, vbi distinguitur nihil, & Christus dixit: *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere*, scilicet per Apostolos. Et licet oues essent soli Iudæi Petro com-

missi, cum Paulus, Andreas, Iacobus, Ioannes essent Iudæi, ergo Petrus super omnes Apostolos habuit potestatem. Et Chrysostomus in eadem Dñi verba: *Cum magna Christus Petro communicasset, orbis terrarum curam demandasset, martyrium prædixisset, & maiorē erga eum dilectionem testatus esset, &c.* Et Arator de Petro: *Cui tradidit Agnus orbem Quas passus redemit oues, totumq; per Hoc auget pastore gregem, qui munere summus surgit, &c.* Nec tertio valet: non posse Petrum omnes pascere. Sed vt Rex per ministros suos administrat regnum, & Imperator exercitū, ita Petrus per alios pascit. Nam & illis dictum est: *Baptizate omnes gentes*; & tamen iussit per alium baptizari Cornelium. Quarto infirmum est, quod ex loco ad Galatas argumentatur: *Qui operatus est Petro in Apostolatū circumcissionis, operatus est & mihi inter Gentes*, igitur par erat Petro Paulus: ergo (inquiunt) Petrus diuino, ac humano iurē Episcopus est particularis Ecclesiæ. Sed hoc argumentum infirmum esse videtur, quia procedit à factis Apostolorum, quæ Deus probauit, & non de ipso iure diuino, quod in Euangelio est expressū. Non enim is locus est institutē primū à Christo Apostolicæ iurisdictionis, cum potius exercitium illius, & executionē contineat. Quod ergo opponūt hæretici, si solidū esset, probaret, Petrus non habuisse ius eundi in mundū vniuersum, vt prædicaret Euangelium omni creaturæ, id est, tam Gentibus, quā Iudæis, cum tamen ipse primus esset inter illos, quando Christus hoc verbum protulit, & mandauit. Si ergo Petrus iure diuino circūcisionis tantū Apostolus extitit, & nullam legitimā iurisdictionē habuit super præputiū, ergo primus Apostolorum, ouium, & agnorum pastor, fratrum confirmator, & Ecclesiæ prima petra, & solidū fundamentum remouetur à maxima parte gregis ad angustias Iudeorū. Cur ergo accersitur Angelo suadete à Cornelio Centurione Gentili? cur illi Etangelizae, & baptizate illum mandat hoc

Chryf. ho. 87. in Ioan. tom. 3.

Arator Poeta.

Tertia obiectio.

Matth. 28.

Act. 10. Quarta obiectio.

Galat. 2.

Matth. vlt.

Luca 12.

Act. 10.

sunt,

enim

B. Hierony.
tom. 1.

enim factum diuini iuris est testifica-
tio; vt B. Hieronymus epistola ad Sal-
uinam dicat: *Omne mysterium, quo Pe-
trus de circumcisionis angustijs transfe-
ratur ad praputij latitudinem, ad Cor-
nelij Centurionis merita pertinet: qui
primus ab Apostolo baptizatus, salutem
Gentium dedicauit.* Sic ille. Quod ergo
factum illud Petri, vel verba Pauli iuri
diuino non praeiudicent, quo Petrus
est omnium pastor, ad interpretanda
Pauli verba, statuendum, quod etsi iure
diuino singulis Apostolis liceret (&
propterea multo magis Petro) vni-
uerso mundo Euangelizare, gentes
baptizare, Ecclesias fundare, Sacramen-
ta, & ministros necessarios distribuere,
tamen ne quisque vel fortuito, vel
quocunque vellet sine aliorum consensu
iussit, aut omnes in Iudaea mansisset,
aut multi in eundem locum profecti
essent, ac ita Euangelium minus loge
lateque diffunderetur, instinctu Spiritus
sancti factum est vt sortirentur pro-
uincias, & alius aliam capefferet. De
quo lege Eusebium libr. 3. Historiae
Ecclesiasticae, vbi ait: *Petrus Pontum,
Galatiam, Bithyniam, Cappadociam, ca-
terasque confines Prouincias, Iudaeis dun-
taxat predicans, circumfisse deprehendi-
tur.* Sic ille. Haec enim habebatur pri-
ma, fors praedicare Iudaeis Asiae mino-
ris, propterea quod Dominus non venerit
nisi ad oues quae perierunt domus Is-
rael: praesertim cum Iudaei essent oliua
bona, Gentes vero oleaster in oliuam
infertus. Paulus vero post Domini as-
censionem vocatus non videtur forte
aliqua per consensum Apostolorum iacta,
certarum gentium Apostolus, sed ab
ipso Domino curam omnium Gentium
accepit: vnde & dixit; *Vas electionis
est mihi iste, vt portet nomen meum coram
Gentibus, & Regibus, & filiis Israel.* Et vt
non excluduntur a Pauli cura, & po-
testate Iudaei, qui dixit se vocatum per
gratiam Dei vt reuelaret Christum in
Gentibus, & ait de seipso: *In quo positus
sum ego praedicator & Apostolus (verita-
tem dico, non mentior) doctor Gentium in
fide & veritate.* Vnde & a principio
Iudaeis praedicabat, vt in Actis legitur,
& ipse contestatus est Iudaeis: *Vobis
oportebat primum loqui verbum Dei: sed*

Euseb. libr.
3. cap. 1. Ec-
cles. hist.
tom. 1.

Matth. 15.
Rom. 11.

Act. 9.

Galat. 1.

1. Tim. 2.

Act. 9.
Infra 15.

quoniam repellitis illud, & indignos vos
iudicatis aeterna vita; ecce conuertimur
ad Gentes. Et alibi affirmat sollicitudi-
nem omnium Ecclesiarum sibi incum-
bere; vnde & ad Hebraeos scripsit epi-
stolam. Et haec de iure, circa vsum, &
praxim, Paulus erat Iudaeorum Apo-
stolus cum multis, & post multos, qui Iu-
daeos ad Christum conuerterunt: idem
etiam Gentium Apostolus, & vna cum
multis, & post Petrum, qui Cornelium
primus ad fidem conuertit. Petrus ergo,
Ioannes, & Iacobus praerant Iudaeis;
Paulus, & Barnabas Gentibus: nam qui
operatus est Petro in Apostolatu cir-
cumcisionis, operatus est mihi inter
Gentes, id est, qui fecit ne frustra, &
sine fructu Petrus praedicasset Iudaeis;
fecit etiam efficacem praedicationem
Pauli in Gentibus, vt illi videbant. Non
sunt ergo propterea plus metę positę
illi ex eo quod praedicauit circumci-
sioni, quam Christo ex eo quod dicitur
minister circumcisionis: non enim
sequitur, ergo nihil poterat Christus
in Gentibus: ita nec valet de Petro
Christi vicario. Et vt figmentum aperire
tolleretur, voluit vt Petrus veniret
Romam, & inde praecipitem daret Si-
monem Magum, & Ecclesiam illam
regeret tot annis per se, & Paulum, &
Linum, & Cletum, & post se per Clemen-
tem. Quod ergo dederunt dexteras
societatis illi tres Paulo; non fuit vt
se excluderent ab Apostolatu Gentium,
sed vt Apostolatum Pauli, & Barnabe
suo consensu stabiliarent. Vnde dixit
Paulus: Deinde post annos tres veni
Ierolimam videre Petrum; cur non
Iacobum, aut Ioannem, maxime cum
Iacobum scripserit se vidisse, quare
hoc, nisi quia Petrus Apostolis omni-
bus maior erat? Tertullianus libro de
praescriptionibus aduersus haereticos:
*Ascendit Ierolimam cognoscendi Petri
causa, ex officio, & iure scilicet eiusdem
fidei & praedicationis.* Ambr. in haec ver-
ba: *Dignum fuit vt caperet videre Petrum,
qui primus erat inter Apostolos, cui dele-
gauerat Saluator curam Ecclesiarum: non
vtique vt aliquid ab eo disceret, qui iam ab
autore didicerat, a quo & ipse Petrus fuerat
instructus, sed propter affectum Apostolatus,
& vt sciret Petrus hinc illi datam licentiam,*

2. Cor. 11.

Paulus vt
fuerit Iudaeo-
rum Apostolus

Act. 10.

Galat. 2.
Quid est il-
lud Pauli:
Qui operatur
est Petro in
Apostolatu
circumcisionis
operatus est
& mihi inter
Gentes.

Rom. 15.

Petrus, Iaco-
bus, & Ioanes
cur dederint
dexteras soci-
etatis Pau-
lo.

Galat. 2.

Supra 1.

Ibidem.

Tertull.
Paulus Iero-
solymam veni-
endi Petri
causa cur ve-
nerit.
Ambros. in
cap. 1. epist.
ad Galatas,
tom. 5.

quam

Hier. ibid.
tom. 9.

Theodor.
lib. 15.

Act. 15.

V. obiectio
Lutheri.

Ephes. 4. &
1. Cor. 12.

2. Cor. 10.
1. Cor. 4.

2. Cor. 13.

VI. obiectio

Num. 17.
& seqq. &
alibi.

quam & ipse acceperat. Hieronymus
ibidem: *Paulus iuit Ierolimam studio
honoris priori Apostolo deferendi.* Theo-
doretus ibidem: *Apostolorum Principi
quae par erat honorem tribuit.* Sic illi Pa-
tres. Petrus ergo in Iudaeis praecipue
exercitium habuit praedicationis, cu-
ram tamen Gentium semper habuit,
quae per Petrum conuertere debebat, &
Antiochia & Romae. Hinc ipse in Ac-
tis: *Vos scitis, inquit, quoniam ab anti-
quis diebus Deus in vobis elegit, per vos
meum audire Gentes verbum Euangelij, &
credere.* Nec Petrus peculiaris fuit Iu-
daeorum Episcopus, sicut B. Iacobus.
Adhaec Paulus etsi Gentibus praedica-
uit, tamen Iudaeis quoque concionatus
est ingrediens per Synagogas eorum,
vt habetur Act. 9. Praeter exercitium ta-
men praedicationis, siue inter Gentes,
siue inter Iudaeos, plenissima pastora-
tus Ecclesiae autoritas residebat penes
solidum Petrum. Quinto, parum so-
lidum est quod obicitur: Pascere non
est primarius actus Episcopi, sed praedi-
care. At tamen si praedicare est pri-
marius actus pastoris, multi qui praedi-
candi munere destituti fuere, & nu-
quam praedixerunt, pastores nunquam
fuerunt: & satis praedicat, qui per se
exemplo, & per alios verbo doctrinam
communicat. Nec opus erat Christum
constituere in Ecclesia pastores, sed ta-
tum Doctores. Verum pascere ipsum,
iurisdictionem super oues dicit, sine
qua, vt diximus, praedicationis fieri ne-
quit: *In promptu, ait Apostolus, vltisci
omnem inobedientiam, & in virga veniam
ad vos, an in charitate, & spiritu mansue-
tudinis? & alio loco, Ideo haec absens scri-
bo; vt non praesens durius agam secundum
potestatem, quam Dominus dedit mihi in
adificationem, & non in destructionem.*
Vides igitur, praeter praedicationem
opus esse potestate coercente homi-
nes, & vindicante eorum peccata? Sex-
to, obijciunt verbum Ecclesiae de Apo-
stolis: *Vt isdem rectoribus gubernetur,
quos operis tui vicarios eidem contulisti
praesae pastores:* plures ergo sunt vica-
rij, ac pastores. Respondemus, quod vt
inter plures Sacerdotes vnus summus
est Aarō, ita inter vicarios, Doctores,
ac pastores vnus est supremus vicarius

Christi, vnusque pastor, & Doctor sum-
mus Ecclesiae Papa. Obijciunt septi-
mo: *Principes Gentium dominatur eorum:
& qui maiores sunt, potestatem exercent
inter eos. Non ita erit inter vos: non est
ergo vlla in Euangelio superioritas.*
Dicimus, esse quidem, talem tamen, vt
habeat pro fine animarum salutem deser-
uire, & vt illustretur Christi gloria: non
vt Gentium dominatio, quae proprium
bonum, atque honorem spectat, & su-
perbiam tenet in exercitio potestatis;
qua non nisi cum iudicio vtuntur: quia
vera Praelati gloria nequaquam est pu-
niri, sed praevenire ne deteriores red-
dantur: & Christus de se ait: *Filius ho-
minis non venit ministrari, sed ministra-
re,* qui tamen rex erat, & summa fun-
gebatur potestate. Ita Petrus seruus
seruorum erat, nam Dominus dixit:
*Quicumque voluerit inter vos maior fieri,
sit vester minister.* Octavo, producant,
Paulum sine Petri autoritate praedica-
se. Sed hoc nihil refert, quia habebat
illam a Christo: quia tamen sub Petro
illam accepit; ideo venit Ierolimam,
vt cum eo conferreret Euangelium: ad
quem adductus, ad Apostolos dicitur
ductus a Barnaba, vt crederetur disci-
pulus: quia in Petro omnes erant Apo-
stoli, & sub eo, cum essent oues Chri-
sti. Nono, ex eadem epistola illud ad-
ducunt: *Mihi qui videbatur esse aliquid,
nihil contulerunt.* Intellige, in doctri-
na, quemadmodum nec Papa mihi quic-
quam contulit in illa. Secus in autori-
tate, etiam si nihil scirem. Quia causa
fidei non ex humana ratione, sed ex as-
sistentia Spiritus, & prophetia iudica-
tur. Decimo, ex eodem loco proferunt:
*Dexteras dederunt mihi, & Barnaba, soci-
etatis; vt nos in Gentes, ipsi autem in
Circumcisionem.* Est autem fratrum da-
re dexteras. Verum cum hac humani-
tate stat superioritas. Ita dixit Domi-
nus ad Iacob: *Esse Dominus fratrum tuorum:*
& societas erat in praedicatione
Gentium a Paulo, & Barnaba; Iudaeo-
rum, a Petro, & Iacobo. Vndecimo,
ex eodem loco argumentantur: Quo-
niam Paulus ait: *In facie ei restiti quia
reprehensibilis erat:* non igitur Petrus
erat superior Paulo. Verum profecto
non arguitur potestas maior in Paulo;

VII. obiectio.

Matth. 20.

Ecclesiasticae
potestatis fan-
tis.

Ibidem.

VIII. obiectio.

Gal. 2.

IX. obiectio
Ibidem.

Causa fidei
vnde iudica-
da sit.

X. obiectio.
Ibidem.

Dare dexte-
ras, quorum
sit.

Gen. 27.

XI. obiectio

Gal. 2.

Tom. II.

Cc sed

sed prudentia in ea ratione, & quibus meliori ratione munitus potest cum modestia Papæ resistere; non tamen proinde est illo maior, aut propterea ille minor est potestate. Vanè igitur Porphyrius reprehendit Paulū, quod ausus fuerit reprehendere Petrum superiorem suum: cū lex charitatis prescribat non esse negandum superiori correctionis officium, atq; charitatis subsidium, si cuiuscunq; alteri iubemur impendere. XII. ex eodem capite argumentum ducunt: *Cum cognouissent gratiam, que data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, &c.* præfertur ergo Petro Iacobus. Verūm hoc parum soliditatis habet. Cephas enim nō quatenus Papa est, sed quatenus Apostolus postponitur Iacobo Apostolo, & Episcopo Ierosolymorum in Iudæorum gratiam: quemadmodum epistola Catholica Iacobi præfertur illis Petri, tanquam ipse prior extitisset in donis. Hæc enim ratione, & non temere ordo Apostolorum variatur in Euāgelistis: nam Ioānes apud Matthæum est sextus, in Marco tertius, in Luca quartus. XIII. obiectant, Petrus non fuit Ierosolymorum Episcopus, ergo nec caput Ecclesiæ. Verūm si hoc solidum est, Christus quoque caput Ecclesiæ non fuisset. Et hoc ratione non caret: quia cum esset ob ingratum erga Deum animum vastanda, non est præfectus illi Petrus: ad tempus tamē ut effuso Christi sanguine est honorata, ita à consanguineo Apostolo, & Episcopo Iacobo gubernata est, sed sub Petro, cui ratione etiam Apostolatus suberat ipse Iacobus. XIII. opponunt, Petrum in electione Matthiæ perquisiuisse Apostolorum suffragia, ergo par erat alijs, non superior. Debile profectō argumentum: nam Papa quoque quotidie à Cardinalibus petit suffragia: & Apostoli in Iudæ locū Matthiam non substituerunt, sed Petrus à Deo inspiratus ab alijs quæsiuit quem elegerent: quia non Petri, sed Spiritus sancti erat Apostolum creare, & in eum, qui à Deo fuerat designatus, consentientes cōtulerunt suffragia. XV. arguunt: Concilium non indictum fuisse à Petro Act. 15. Ve-

rūm profectō cum à nullo indictum legatur: vel ab eo, cuius est indicere, id est, à Petro, vel à nullo, quod est absurdum, fuit indictum, atq; coactum. XVI. opponunt, in illo Cōcilio prælatam fuisse sententiam Iacobi Petro, & alijs omnibus; non igitur Petrus potestate maior. Respondeo: nec Petrus, nec Iacobus sententiam pronuntiarūt, quia Iacobus Gentes ligare non poterat, sed protulere tantum suū sensum. Et sententia Cōcilij in fine habetur: *Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus* (videlicet cum ait: *Tu vocaberis Cephas: Tu es Petrus &c.*) *Dens in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Euangely* (nimirum quia summus Pastor, aliās arrogatissima essent verba) *& credere*: quia fideles ex Gentibus Petro ut pastori debebant credere, & Paulo tanquam Doctōri Gentium, & prædicatori. Quod autem Iacobus addidit de contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine: ad Iudæorum infirmitatem subleuādam spectabat: donec comperta eorum malitia, & obstinatione volentium in lege Moyfi persistere, illa contemnerentur, quæ Iacobus addidit. XVII. arguunt, quod in eo Concilio suppressum sit Petri nomen. Sed profectō notum erat, cū esset primus Apostolus cognitus ab omnibus: & quo magis crederent, cōmuni omnium suffragio pronuntiata est sententia. Quemadmodum maior cum reuerētia decretum Papæ cum Cardinalibus, vel cum Concilio Generali suscipitur, vel edictum Imperatoris cum Principibus, & consiliarijs confectum, quā si à solo Papa, vel à solo Imperatore pdiret. XVIII. inualidum est argumentū: Petrus non permisit se adorari à Cornelio, quod Papa permittit: ergo non est vel Petri successor, vel Christi Vicarius. Sed vt omittamus infirmitatem consequentiæ, suscipit Papa venerationem, non illam, quæ soli Deo debetur, sed quæ vt vicarius Christi habere dignus est; nam Christus in eo est omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi. Nec Petrus prohibuit Cornelium adorare, sed, quoniam multa excelsa ha-

XVI. obiectio.

Ioan. 1.

Matth. 16.

XVII. obiectio.

XVIII. obiectio. Act. 10.

Papæ quæ duntaxat admittat adorationem sui. Matth. 16.

Contra Porphyrium.

XII. obiectio.

Matth. 10. Mar. 3. Luc. 6.

XIII. obiectio.

XIII. obiectio. Act. 1.

XV. obiectio.

Act. 14.

XIX. obiectio. Supta 8.

Pastorum documentaria

Iacob patriarcha boni pastoris ty pus.

bebat, iussit eū surgere: & se hominē meminit in exemplū aliorum. Paulus quoq; prohibuit se adorari, sed sacrificio, qd est solius Dei. Papa autem pro se sacrificat, & nos p eo sacrificamus: ideo nec ipse seipsum, nec nos Deum ipsum facimus. Postremō obijciunt: Petrus cū Ioanne in Samariam missus est; ergo mittentibus inferior. Sed nō est missus quatenus Papa, sed quatenus Apostolus, sicut & Ioānes: & Apostolus minor est mittēte, quia autoritate nō semper minor est missus, etiam in diuinis. Nec enim semper Papa retinere debet Papæ autoritatem, sed sæpē demittere ad ædificationē aliorum p Christi gloria. Et hætenus Hæreticorū obiectioes dissoluimus. Reliqua verō quæ ad speculationem spectāt, in sequētem tractatum commodius seruabimus. Intelligent ergo Ecclesiarū Episcopi, & Antistites, verbū Pascēdi includere curam, laborem, & sollicitudinem in pascendis, seruandisq; ouibus; ac proinde longē esse debet à tyrannica potestate. Officium boni pastoris quisq; legere poterit graphicē

descriptū in Iacob ouium pastore Genes. 31. vbi habet: *Die, noctuq; astu vrgebar, & gelu, fugiebatq; somnus ab oculis meis.* Deinde pascendi verbū includit omnia illa officia, quæ pastores arguuntur omisisse ab Ezechiele, q ait: *Quod infirmū fuit, non consolidastis, & quod agrotum, non sanastis, quod fractū est, non alligastis, & quod abiectū est, nō reduxistis, & quod perierat, non quæstistis; sed cū austeritate imperabatis eis, & cum potentia.* Postremō pastores expendāt illud verbū, *Agnos meos*, vel oues meas, id est, à me conditas, meoq; sanguine redemptas, meo corpore satiatas, mea gratia custoditas, & pro quibus summam à te reposcam rationē. Audiant ergo, & cordi ipsi imprimant has voces, quo oues suas verē pascant in iustitia, ac iudicio, ac sui præmium laboris expectare valeant à pastorum Principe Iesu Christo Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuus cultus, honor, ac reuerentia semper est deferenda ab omni creatura ratione prædita in seculis seculorum. Amen.

Ezech. 34.

TRACTATUS XXX.

In quo respōsum Petri Christo præficiēti eū agnis, & ouibus, diligenter expenditur: atq; Petri mors parabolicè à Dño describitur.

Multa dubia fuerint proposita ad horū verborum Domini pleniorē intelligentiam, atq; illis pro tenuitate nostra fecerimus satis: vnū tamen reliquum est explicādū, nimirū quod postremo loco proposuimus, de expendendo Petri responso Christo Domino exhibitō. Primū enim dixit: *Etiā Domine*, vel, *Certē Domine*: id em significat *Nel nōh*. Vbi in primis se diligere recipit: ita enim illi distabat cōscientia, & adferens Iesum interni affectus testē sui, profitentis in hoc Iesu

diuinitatem, dixit: *Tu scis quia amo te.* Expressit autem, ne affirmatio dicta, *Etiā Domine*, extendi ad totū quæsitū putaretur: hoc enim nō nisi temerè, & arrogāter potuisset affirmare: ideo tantū, quod diligit, non autē, quod plus alijs, affirmat: idēq; prorsus respondit secundo interrogatus. Tertio autē contristatus est Petrus: vel quod, vt scribit Chrysostomus, memor esset eius qd paullo antē acciderat ante Dñi mortem: nam cū dixisset: *Domine, tecum paratus sum, & in carcerē, & in mortem ire*, audiuit quā minimè cogitabat

Chrysost. homil. 82. in Ioan. tomo 3. Luc. 22.

Quare tertio contristatus sit Petrus, ob tertiam interrogationem Domini an se diligeret.

bebat,

Alter sensus.

Ioan. 10. Boni pastoris officium.

Petri modestia.

An oblatum sibi Episcopatum liceat recusare.

Histor. Tripart. Sancti viri oblatum sibi Episcopatum honorē ferē recusarunt.

Ammonius.

B. Thom. Quodlib. 5 art. 22. Diluitur oblectio ex illo Pauli locof: quis Episcopatum desiderat, bonū opus desiderat. 1. Tim. 3.

futuram trinam negationē. Ita modō subdubitauit de aliquo occulto peccato in se existente, quod non videret. Vel iuxta aliorum sententiam contristatus est, quod illis ter repetitis interrogationibus intelligeret à se reposci boni pastoris officium, quod est animam ponere pro ouibus suis. Audita siquidem morte, hominis natura contristatur, licet Spiritus lætetur. Dixitque, Domine, tu omnia nosti. Bis dixerat, Etiam Domine, modō asserere non audet plus scientiæ Christi tribuens, quàm suæ, aut propriæ menti. Tu, inquit, omnia nosti, etiam intima mea, tam præsentia, quàm futura: & ideo quia scis omnia, scis etiã quia amo te.

Ad id verò quod propositum est, an oblatum liceat recusare Episcopatum: Respondendum est, quod vbi nulla à superiori imponitur necessitas, non solum licitum est onus illius gradus detrectare, sed etiam melius est quàm acceptare. Id enim constat sanctos viros fecisse, vt de eo, quem refert historia Tripartita: cui cum oblatum esset Episcopatus, illumq; recusasset, ac rursus premēretur, diemque vnum ad deliberandum poposcisset, inuentus est genibus flexis instar orantis extinctus. Nunc autem multos puto prorsus animo concidere, atque extingui, vbi ad optatum Episcopatum peruenire non possunt. Ammonius Monachus, Origenis, Didymi; discipulus, aurē sibi amputauit, ne fieret Episcopus: linguæ amputationem comminatus, nisi missum eū facerent: quemadmodum B. Marcus fertur pollicem sibi amputasse, ne fieret Sacerdos. De B. Dominico ac S. Thoma Aquinate, magnis profectō in Ecclesia Dei viris, nouimus, oblatos à Sede Apostolica Episcopatus honores modesto quidem, sed forti animo recusasse. Hoc ipsum in Quodlibet docet B. Thomas. Quemadmodum enim non omnibus viris expediens est vxorem ducere, ita permultis à coniugio spiritali, quo homines spōsi sūt Ecclesiarum, abstinere maxime conuenit. Quod si obiecias verbum Apostoli: Si quis Episcopatum desiderat, bonū

opus desiderat. Respondendum, id quod bonum est, plerumq; appeti posse non bene. Nam Episcopatum qui propter excellentiorem expetit gradum, arrogas est: si propter honorem, ambitiosus: si propter diuitias, cupidus atq; sordidus: & qui nō vocatus se ingerit, proprio amore cæcatus plura sibi quàm sit par, atq; æquum tribuit, ac necessariō se alijs meliorē, ac charitate præstantiorem debet existimare: qđ quàm sit à Christi doctrina, & Euāgelica modestia alienum, nemo nō videt. Quã obrem quicumq; electioni de se factæ consentiat propter aliquod temporale bonum, vt gradū excelsum, honores, vel diuitias, grauer delinquit: secus, si propter Dei gloriam, aut Ecclesiæ vtile ministerium, aut obedientiæ imperium. Est autem ad prælationem non simpliciter melior, qui plus diligit Deum, eligendus; nisi sint cætera paria, sed ille, qui melior est, & aptior ad Ecclesiæ regimen, qui scilicet Ecclesiam defendere valeat, pacificeque gubernare: ad quæ non tantum opus est bonitate, sed etiam doctrina, prudentia, atq; experientia. Quod autem his verbis: Pasce oues meas, & agnos meos, Christus Petrum constituerit totius Ecclesiæ pastorem, caput, doctorem, patrem, ac Pontificē: & ipse textus apertissimis verbis indicat, & ab omnibus Patribus tam Græcis, quàm Latinis, communi cōsensu receptum est, atq; confessum. Et vt nonnullos attingam, en tibi Theophylactum, qui in hæc verba scribit: Cum prædendū sibi ipse fecisset, totius orbis ouium præfecturam Petro committit. Non autem alij, sed huic tradidit primō. Primū quidem, quia omnes præcedebat, & totius cœtus os erat. Hæc ille, licet Oecolapadius Theophylactum vertens, ex maligni malitia codicem truncatum causatus omiserit illa. Chryostomus in eadem verba Ioannis sic inquit: Quis tandem alijs omisis, his dūtaxat Petrum affatur? Os erat Apostolorū & Princeps: propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit, simul vt et ostenderet iam sibi fiduciam habendam: tanquã enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei committit, neq; negationis meminit,

Ad prælationem meliorem quis sit.

Petrum his verbis: Pasce oues meas, & c. totius Ecclesiæ pastore caput, Doctore, Patre, ac Pontificē à Domino cōstitutū ostenditur.

Theophyl. in Ioan.

Oecolapadij Heretici hominis nequitia.

Chryost. homil. 87. in Ioan. Petrus os Apostolorum, & Princeps, teste Chryostomo. Gal. 1.

Idem hom. 80. ad pop. Antioch. sub iniuriam, tom. 5.

Negationi Petri nullum crimen est æquale secundum Chryostomum.

Basil. in cōstitut. monast. c. 23. prope fin. tom. 2.

Antistes præter quos sit.

Cyprianus.

Matth. 16.

Arnobius. Contra Nouatianum.

neq; exprobrat, tantum dicit: Si amas me, fratrum curam suscipias: & quam in omnibus dilectionem ostendisti, & qua dilector, nunc ostende: & animam quam pro me positurū dixisti, hanc pro ouibus meis trade. Et paullo infra: Ter autem interrogat, & semper idem præcipit, vt demonstrat quanti ouium suarum curam faciat, & quod hoc maximum sit amoris argumentum: & cum dicat quantum eum diligat, prædicat & martyrium, quod passurus erat: ostendens quod non ob eius diffidentiam id faceret, sed quod maxime crederet, volens amoris in eum signū demonstrare. Idem homilia De penitentia: Petrus eadem nocte lapsus est, & resurrexit. Post illum enim grauem casum (negationi namq; nullum est æquale) rursus eum ad priorem reduxit honorem penitentia, & ei per totum orbem terrarum Ecclesiæ præsentiam tradidit, & quod omnibus maius est, illum nobis maiorem omnibus Apostolis in Dominum habere charitatem ostendit. Basil. quoque libro De constitutionibus monasticis: Nihil est aliud Antistes (qui modo diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet) quàm is qui personam Christi sustinet, & sequitur est inter Deum, & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo. Atque hoc à Christo ipso docemur, dum Petrum Ecclesiæ suæ pastorem post se constituit. Petre enim, inquit, amas me plus his? Pasce oues meas: & omnibus deinceps pastoribus, ac magistris eandem tribuit potestatem. Cuius quidem rei signum est, quod omnes similiter atque ille & ligent, & soluant. Ex Latinis nostris primus occurrit Cyprianus, qui in libro De simplicitate Prælatorum initio ferè, postquam super Petrum Ecclesiam ædificari asseruisset, addit, quod eidē post resurrectionem dixerit: Pasce oues meas. Et probaturus Ecclesiæ vnitatem, adducit illud verbum Domini: Et erit vnum ouile, & vnus pastor, scilicet Petrus; nam Christus iam erat pastor. Arnobius in Psalmum 138. disputans in Nouatianum, ait: Dicis certe baptizatis non debere penitentibus subueniri. Ecce Apostolo penitenti succurritur, qui est Episcoporum Episcopus, & maior gradus redi-

ditur ploranti, quàm sublatus est deneganti. Quod vt doceā, illud ostendo, quod nullus Apostolorum nomen pastoris accepit. Solum enim Dominus Iesus Christus dicebat: Ego sum Pastor bonus, & iterum: Me, inquit, sequuntur oues meæ. Hoc ergo nomen sanctum, & ipsius nominis potestatem post resurrectionem suam Petro penitenti concessit, & ter negatus negatori suo hanc quam solus habuit, tribuit potestatem; vt non solum recuperasse quod amiserat, probaretur, verum etiam & multo amplius penitendo, quàm negando perdiderat, acquisisse. Ambrosius quoque sermone De penitentia Petri Apostoli ita scribit: Deniq; imitemur Petrum dicentem alibi. Cum enim tertio interrogaretur à Domino: Simon, amas me? Respondit tertio, Domine tu scis quia diligo te. Ait Dominus, Pasce oues meas. Et hoc tertio, quod quidem dictum ad compensationem prioris profecit erroris. Qui enim Dominum tertio negauerat, toties constetur: & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirat. Videre ergo quantum stertus profuerit Petro: antequam stertet, lapsus est, posteaquam stetit, erectus est: & qui ante lacrymas prauaricator exiit, post lacrymas pastor assumptus est: & alios regendos accepit, qui prius se ipse non rexit. Idem sermo. De fide Petri Apostoli, & super Lucam ait: Dicit ei Iesus, Pasce agnos meos. Bene conscius sui non ad tempus assumptum, sed iam dudum Deo cognitum Petrus testificatur affectum. Quis est enim alius qui de se hoc facile profiteri possit? Et ideo quia solus proficitur ex omnibus, omnibus antefertur. Maior enim omnibus charitas. Illud quoque diligentius intuemum, cur cum Dominus dixerit: Diligis me? ille respondet: Tu scis Domine quia amo te. In quo videtur mihi dilectio habere animi charitatem, amor quendam astum conceptū corporis, ac mentis ardorem: & Petrum opinor non solum animi, sed etiam corporis sui circa Dei cultum signare flagrantiam. Denique tertio Dominus non iam, Diligis me? sed, Amas me? interrogauit: & iam non agnos, vt primo, quodam lacte vescendos, nec ouiculas, vt secundo, sed oues pascere iubetur perfectiores, vt perfectior gubernaret. Hieronymus in

Nullus Apostolorum nomen pastoris accepit præter solum Petrum, teste Arnobio. Ioan. 10. Ibidem.

Ambros. sermo. 45. in fine, tom. 3. sub finem.

Idem sermo. 47. & lib. 10. in Lucā cap. vi. sub fin. tom. 5.

Cur cum Dominus dixerit, Diligis me? Petrus respondet: Tu scis Domine, quia amo te. secundum Ambrosium.

Hieronym. epistola ad Eustochium, De vinculis B. Petri (si tamen illa epistola Hieronymi sit: nam ea de re apud doctos viros est controuersia) ex edito Constantini ita producit. Notum esse volumus Christum pie colentibus, B. Petrum Apostolum à Deo nobis datum pastorem, & Principem, summo studio venerari velle assidue. Et infra: Ecce Apostolo penitenti succurritur, qui est Episcoporum Episcopus, & maior gradus redditur plerumque quam subtractus est denegati. Quod ut doceam, illud ostendo, &c. Augustinus libro contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamēti: Ut ergo hanc, inquit, omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholica non creditis, multa sunt alia, que in eius gremio me iustissime teneant. Tenet consensus populorum, atque gentium, tenet autoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad presentem Episcopatum successio Sacerdotum: Tenet postremò ipsum Catholica nomen, quod non sine causa inter tam multas hereses sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes heretici se Catholicos dici velint, querenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conueniat, nullus hereticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Idem sermone In festo cathedræ S. Petri: Tanquam bonus pastor tuendum gregem suscepit, ut qui sibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum: Et quia ipse interrogationis tentatione negauerat, ceteros fidei stabilitate fundaret. Idem in Ioannem: Ideo Petro, quem facere volebat pastorem bonum, non in ipso Petro, sed in corpore suo ait: Petre, amas me? Pasce oues meas. Idem quoque plerisque alijs in locis ostendit. Leo quoque Pontifex huius nominis primus sermone De Ascensione Domini: Beato Apostolo Petro, supra ceteros post regni clauas, ouilis dominici cura mandatur. Et sermone in anniuersario die assumptionis suæ: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesia pastoribus preponatur, ut quauis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes

tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Magnū & mirabile, dilectissimi, huic viro cōfortiū potētie sua tribuit diuina dignatio: & si quid eū eo cōmune ceteris voluit esse principibus, nūquā nisi per ipsum dedit, quicquid alijs nō negauit. Idē sermone habito in Synodo: Admonēre diuinæ vocis imperio, & beatissimus Apostolus Petrus trina negatione mysticis sanctionib; imbuitur, ut Christi oues, qui Christū diligit, pascant. Gregor. epist. ad Eulogiū Episcopum Alexandr. Quis enim nesciat sanctā Ecclesiā in Apostolorū Principis soliditate firmatā, quia firmitatem mētis traxit in nomine, ut Petrus à petra vocaretur? Cui veritatis voce dicitur: Tibi dabo clauas regni cælorū. Cui rursus dicitur: Et tu aliquādo cōuersus cōfirma fratres tuos. Iterumq;: Simō Ioānis, amas me? Pasce oues meas. Itaq; cū multi sint Apostoli, pro ipso tamē principatu sola Apostolorū Principis sedes in autoritate cōualuit, quæ in e. lib; locis vnus est. Idem ad Mauriciū Augustinū: Cūctis enim Euāgelium scētib; liquet, quod voce Dñica sancto, & omniū Apostolorū Petro Principi Apostolo totius Ecclesiæ cura cōmissa est. Ipsi quippe dicitur: Petre amas me? Ipsi dicitur: Ecce Sathanas expetūt cribrare vos sicut triticū, & ego pro te rogauī Petre, ut nō deficiat fides tua: & tu aliquādo cōuersus cōfirma fratres tuos. Ipsi dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petrā edificabo Ecclesiā meā, & porta inferi nō prænalebunt aduersus eā. Et tibi dabo clauas regni cælo: & quodcūq; ligaueris super terram, erit ligatū, & in cælis: Et quodcūq; solueris super terrā, erit solutum & in cælis. Ecce clauas regni cælestis accipit, potestas ei ligandi, & soluēdi tribuitur. Cura ei totius Ecclesiæ, & principatus committitur, & tamen vniuersalis Apostolus non vocatur, & vir sanctissimus confacerdos meus Ioānes vocari vniuersalis Episcopus conatur. Idem rursus ad Cyriacum Episcopum Constantinopolitanum ita scribit: Et pastor sanctæ Ecclesiæ dicitur: Simō Ioānis amas me? Pasce oues meas? Ex quibus verbis colligitur: quia si is qui valet, omnipotentis Dei oues renuit pascere, ostendit se pastorem summum minime amare. Idē tradit homilia 24. in Euangelia in illud: Manifestauit se iterū Iesus discipulis suis

Idem:

Grego. lib. 6. Registri, epist. 37. siue cap. 201 initio tom. 2.

Matth. 16. Luc. 22. Ioan. 21.

Idem lib. 4. epist. 32. siue cap. 76. sub init.

Luc. 22.

Matth. 16.

Idem lib. 6. Registri. epist. 5. siue c. 169. initio.

Idē eod. tom. 2.

Notabilis Augustini sententia de fidei Catholicæ vnitatis, & Petri potestate. August. lib. contra epistolam Manichæi. c. 4. tom. 6.

Idem serm. 2. in festo cathedræ sancti Petri. siue ser. 16. De sanctis, initio, tom. 10.

Idem tract. 47. in Ioan. sub init. tom. 9.

Leo 1. ser. 1. De ascensione Dñi, sub initium. Idem serm. 3. in anni. die assumptionis ante med.

B. Maxim. sermone De sanctis Petro, & Paulo: Hic est Petrus, cui Christus ascensus ad Patrem, pascendas ouiculas suas ouesq; cōmendat, ut quos ille pietate sua, miserationeq; redemerat, hic fidei sua virtute seruaret. Et restē & arbiter occultorum Dei Filius pascendas oues suas, tuendasq; commisit, cui non erat in nutriendo grege Dominico nec studium deesse, nec fidem. Postremò B. Bernardus sermone De septem panibus dicta confirmans, ait: Testis est Paulus Gentium doctor, qui plus omnibus tum diuina gratia laborauit. Testis est Matthæus de teloneo electus in Apostolum, cui etiam Noui Testamenti primum scriptorem esse donatum est. Testis est & Petrus, cui post trinam negationē, totius Ecclesiæ pastoralis cura commissa est. Et libro De consideratione ad Eugenium: Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolutē, & indiscrete tota commissa sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas, inquit. Cui non planum non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et forte presentes ceteri cōdiscipuli erant, cum committens vni vnitatem omnibus commendaret, in vno grege, & vno pastore, secundum illud: Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitatis, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem, recedentes ab vnitatis. Inde est & alij singuli singulas sortiti sint plebes, scientes Sacramentum. Deinde Iacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ, vna contentus est Ierosolyma, Petra vniuersitatem cedens. Pulchrè verò ibi postus est suscitare semē defuncti fratris, vbi occisus est ille: nā dicitur: Iacobus est frater Domini. Porro cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prerogatiuæ? Hæc ille. Atq; his testimonijs contentus, cū innumera alia non deessent, satis prudentibus, & Catholicis lectoribus puto persuasum, vniuersos Ecclesiæ Catholicæ Patres hūc sensum agnouisse, & secutos fuisse. Quidam tamen non solum ex hereticis, sed etiam ex Catholicis exitere nostro seculo, qui huiusmodi Domini ad Petrū verba, sicut illa: Tu es Pe-

B. Bernard. serm. 3. De septem panibus. ante medi.

1. Cor. 15. Matth. 9. Ioan. 21.

Idem lib. 2. De consider. paulo post med.

Cant. 6.

Vbi vnitatis, ibi perfectio

Gal. 2.

Deut. 25.

Matth. 16.

trus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Et, Ego rogauī pro te, ut non deficiat fides tua, non solum ad Petrum dicta esse, sed etiam ad vniuersos alios Ecclesiæ pastores referenda esse magis cōtentione desertauerint. Sed profectò mirè hallucinati sunt. Nam si eiusmodi sententiæ Euangelicæ soli Petro dictæ non essent, sed ad vniuersos Ecclesiæ pastores spectarent, iam non vni soli Petro plenitudo potestatis per illa verba significata collata fuisset, sed pluribus, ac proinde non vnum, sed plures summos Principes in Ecclesia posuisset, ac cōsequenter maximam in ea cōfusionem inuexisset. Plures quoque pro summis Principibus Ecclesiæ se gessissent, quod nōdum in Ecclesia Catholica factum vidimus. Quamobrem multi sanctitate, atq; doctrina conspicui Patres, imò omnes, cū proprie loquuntur, eiusmodi sententiæ ad solum Petrum dictas esse asseuerant. Quod & ipsum Euāgelium euidenter demonstrat, cū Petrum vocat Simonem filium Iona: dū eum ab alijs Apostolis presentibus Thoma, filijs Zebedæi, & Nathanaele, quem quidam putant fuisse Bartholomæum, distinguit: sicut ille solus reuelationem ex Patre habuit: dum ab eo querit Dominus, Diligis me, plus his? dum fratres, id est, Apostolos, & eorum successores confirmare iubetur: dum non solum agnos, hoc est, subditos, sed etiam oues, hoc est, pastores, qui per Euāgelium Christo nos genuerunt, ei committit: dum inquit ad eum: Et tibi dabo clauas regni cælorum: &, Diligis me plus his? Pasce oues meas. Quod si alios equare illi voluisset, dixisset illis: Pascite oues, & agnos meos: sed quia vni soli dicitur Pasce, colligitur ille vnus omniū Principes, & fratribus hoc dicitur. Nec potest esse potestas illa æqualis, quæ Petro à Christo Dño immediatè datur, & illa, quæ Apostolis à Christo interposita persona, & autoritate B. Petri cōfertur. Quod dicimus, si heretici cōtendat in Petro omnibus alijs parem potestatem esse collatam. Si verò cōfugiant ad illud: Docete omnes gentes: &

Luc. 22. Hæc verba: Pasce oues meas: Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. Ego rogauī pro te, ut non deficiat fides tua, ad solum Petrum, & non ad alios pastores pertinere.

Ioan. 1. Matth. 16. Ioan. 21.

Luc. 22.

Matth. 16.

Matth. 16.

Marc. 16. *Prædicare Evangelium omni creatura:*
Ioan. 20. *& Sicut misit me Pater, & ego mitto vos;*
 saltem id cogentur fateri, Petrum nõ minus missum esse ad docendum omnes gentes; & prædicandum Evangelium omni creaturæ, quàm missi fuerint reliqui Apostoli, cum tamen præterea solus acceperit potestatem pascendi oves, & agnos Christi. Quæro enim ab eis, an Christus Dei sapientia, frustra inter illa distinxerit, quæ nihil habent discriminis? nam in presentia aliorum Apostolorum. vni Petro dixit: *Pasce oves meas,* & non loquitur ei, vt Apostolo (quod erant & cæteri) sed vt filio Ionæ, quod cæteri non erant: ergo solida causa est, ob quam cæteris præsentibus, soli Petro illud (quicquid sit) dictum sit, *Pasce oves meas.* Et vt illi soli credas id dictum, vide quid præmiserit: *Diligis me plus his?* Ergo eo verbo separatur Petrus à reliquis, & in superiori gradu ponitur, quo nullus aliorum ascendit. Petrus verò profitetur se amare; sed illud, plus cæteris; non audet sibi assumere, etiam si Dominus illud interrogando doceat quod Petrus eum plus cæteris diligeret, vt ex Ambrosio, & Augustino comprobatur reliquimus. Et idem est: *Diligis me plus his? Pasce oves meas;* ac dicere, *Si diligis me plus his, pasce oves meas.* Hinc Augustinus serm. in feria 4. Paschæ: *Si dilectionem tuam erga me habes, vbi ostendas habes, vbi exerceas, Pasce agnos meos.* Hæc ille. Eundem sensum agnovit & Gregorius in libro Curæ pastoralis, parte prima. Et ratio id præscribit: Quorsum enim ab illo plus amoris, quàm ab alijs Apostolis postulat, & cur iuberet vt plus illis, & non potius vt æqualiter cum illis pascat? quorsum exigitur maior amor ob æqualem pascendi potestatem? Chrysostomus libro De sacerdotio: *Petrum, ait, Christus auctoritate præditum esse voluit, ac reliquos item Apostolos longè præcellere. Petre enim, ait, amas me plus quàm hi omnes?* Sic ille. Sequitur ergo, omnia alijs dicta: *Euntes docete omnes gentes: Prædicare Evangelium omni creatura: Quorum remisistis peccata, remittantur eis:* & **Matth. 18.** *Quacumque solueritis super terram,* Ionæ

gè inferiora, & minora esse, quàm pascere oves, & agnos, id est, præesse non solum omnibus Christianis, sed etiam omnibus Apostolis, vt indicat Leo epistola ad Anastasium Thessalonicensem. Hinc Petrus ab omnibus tã Græcis, quàm Latinis Patribus dicitur Apostolorum coryphæus, os, vertex, caput, primas, princeps, dux, petra, crepido. Hinc Optatus libro De schismate: *Petrus præferri Apostolis omnibus meruit, & claves regni cælorum cæteris communicandas solus accepit.* Sic ille. Nam vt olim Dominus tribuit de spiritu Moyse, & dedit septuaginta Senioribus Israël, ne in sustentando populi onere grauaretur Moyse solus; ita tulit de potestate Petri, & alijs dedit, quando dixit: *Quæcumque alligaueritis super terram, Quorum remisistis.* Arnobius in Psalmum 138. cum Petrum dixisset Episcoporum Episcopum, subdit: *Quod vt doceam, illud ostendo, quod nullus Apostolorum nomen pastoris accepit. Solus enim Dominus Iesus Christus dicebat: Ego sum Pastor bonus, & iterum: Me, inquit, sequuntur oves meæ. Hoc ergo nomen sanctum, & ipsius nominis potestatem post resurrectionem suam Petro penitenti concessit, & ter negatus negatori suo hanc quam solus habuit, tribuit potestatem.* Hæc Arnobius. Quod de pastoralis potestate, quæ in Ecclesia Dei perpetuò manet, intelligendum est. Leo sermo. in anniuersario die assumptionis suæ: *Petrum, inquit, omnium Episcoporum nouerunt esse primatem.* Et sermo. De Ascensione Domini: *B. Apostolo Petro, supra cæteros, post regni claves, ouilis Dominici cura mandatur.* Et Gregorius Ioanni Episcopo Constantinopolitano: *Certe Petrus Apostolus primum membrum sanctæ, & vniuersalis Ecclesiæ est. Paulus, Andreas, Ioannes, quid aliud, quàm singularum sunt plebium capita?* Bernardus libro De consideratione, ad Eugenium: *Cui non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sit absolutè, & indifferere. tota commissa sunt oves?* Hæc ideo attuli, vt constet, ex Patrum dictis, nil esse alijs Apostolis commissum, & exhibitum, si eum illis, quæ Petrus accepit, conferatur.

At qui secus sentiunt, pro sua opinione

Ques pasce, & agnos Christi, quid. Leo epistol. 83. Petri Apostolorum Principis apud vniuersos patres illustria cognomina. Optatus libro 7. De schismate. Matth. 16. Num. 11. Matth. 18. Ioann. 29. Arnobius. Ioan. 10. Ibidem. Matth. 26. Ioan. 21. Leo serm. 2. assum. suæ, prope finem. Petrus omnium Episcoporum primas. Idem serm. 1. De ascensione. Dñi, sub initium. Greg. lib. 4. Registri, epist. 38. ante med. Petrus Apostolus primum membrum vniuersalis Ecclesiæ est. Bernard.

Ambros. in Luc. 6. 24. sub fi. tom. 5. Aug. tract. 124. in Ionem, tomo 9. Idem serm. 2. in fer. 4. Paschæ, siue de tēp. 149. initio, tom. 9. Grego. c. 5. tom. 1. Ratione idē euincitur. Chrys. lib. 2. prope initium. Matth. vlt. Mar. vlt. Ioan. 20. Matth. 18.

Si quædo Patres afferunt, Apostolis, ac Petro æqualem à Domino potestatem collatam, quo sensu id afferant.

Haec verba: *Pasce oves meas* & similia; suppremam ac Petri arguentem potestatem, quatenus Petro soli à Christo sint dicta

Heb. 7.

Duplex potestas, ordinis, & iurisdictionis.

pinione quædam Patrum producant sententias, vt Basilij, Ambrosij, Augustini, Leonis Papæ, atque Innocentij III. quas antequam peculiariter dissoluamus, in genere respondendum est, reuera præfatos veteres Patres non fuisse asserere æqualem per omnia potestatem illis verbis accepisse Episcopos, atque Petrum. Nam si id voluissent asserere, deserendi potius in hac parte essent soli pauci Patres, quàm sequendi: præsertim cum contra apertam Scripturam, & alios omnes orthodoxos Doctores, atque adeo contra communem sensum, & rationem, quæ dicitur insipientissimè constitui multitudinem summorum Principum, loquantur: tunc enim nullus esset summus, & sese impedirent, & Ecclesiam confunderent. Absit igitur, vt talem sententiam sanctissimis, & sapientissimis Patribus imponamus. Vt igitur eorum sententias veritatem continere interpretemur, statuendum est, verba illa Domini ita soli Petro immediate dicta, vt tamen non in illum solum, sed & in alios quoque extendi intelligamus: quemadmodum plenitudo potestatis non est ita soli Petro collata, vt illam sibi soli retineret, ac nemini communicaret, sed ita potius vt ipse, & eius successores, in quibus solis erat permanens potestatis plenitudo, eam alijs impartirent, ac distribuere, pro eo ac Ecclesiæ ædificatio exigere. Itaque sicut Leui dicitur in lumbis Abraham decimatus, quod Abraham pro se, ac posteris decimauerit: ad eum modum vniuersi Episcopi, aut Presbyteri, qui in Ecclesia potestatem habituri erant, suam in Petro potestatis portionem acceperunt, qui, vt Pontifex quidam dixit: *Præ omnibus, & pro omnibus potestatem accepit.* Hæc autem duplex est: altera est Ordinis, quæ naturam omnem superat, altera Iurisdictionis, quæ per hominis auctoritatem conferri valet. Illam ordinis ita acceperunt in Petro, vt quisque illam à Deo immediate accipiat, ab homine autem consentiente tanquam à ministro, & nudum ministerium exhibente habeat. Porro iurisdictionis potestas non nisi aucto-

ritate Pontificum ad eos descendit. Hanc verò fuisse mentem, ac sensum dictorum Patrum, & non eum, quem quidam eis affingunt, facile est eorum verbis colligere. Nam in primis afferunt verba Basilij in Constitutionibus monasticis, capite 23. in quibus quod in primis præfectum, seu Antistitem esse ait, nihil aliud quàm eum, qui personam Christi sustinet, & sequenter est inter Deum, & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo: perspicuum est, illum minimè voluisse quemuis præfectum monachorum Christo in potestate æquare: id enim esset ridiculum. Cùm igitur docet in illis verbis Petro dictis, *Pasce oves meas,* omnibus Doctoribus, atque pastoribus æqualem potestatem tribuisse, haud significat cuius horum in omnes oves datam fuisse potestatem, sicut & Petro: nam perspicue dixit, quæuis præfectum obedientium sibi salutem Deo sacrificare. Quod ergo attinet ad subditos, non habent pastores æqualem potestatem, nec ad omnes extensam, sicut Petrus habuit, sed quisque ad sibi subditos. Dicitur igitur æqualis ista potestas, quia illam Petri suo modo imitatur in eo, quod sicut ille omnes poterat absolueret vel ligare, ita quisque præpositus potest suos: præsertim Basilij tempore, quo fortassis in foro conscientie criminum aliquorum causæ superioribus reseruatæ nõ erant, vt nunc sunt. Secundo obijciunt Ambrosius libro De dignitate Sacerdotali, seu, vt alij citant in pastoralis, vbi ita ille scribit: *Honor igitur, fratres, & sublimitas Episcopalis: nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum dignitati, longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas Regum colla, & Principum summi genibus Sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credat se comuni. Quid id de plebeia dixerim multitudinem, cui non solus præferri à Dño meruit, sed vt eam quoque iure tueatur patrio, præceptis imperatū est Evangelicis? Sic certe à Domino ad B. Petrum dicitur: *Petre, amas me? Et ille: Tu scis Dñe, quia**

I. locus ex Basilio in contrarium.

II. locus: Ambros. De dign. sacer. c. 2. tom. 4. Episcopalis honor quantus sit.

Ioan. 21.

*amo te. Et cū tertio fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsecutus, repetitum est a Domino tertio: Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregē non solū tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscum eas suscepit, & cū illo eas nos suscepimus omnes. Vnde regenda sacerdotibus cum traditur, merito rectoribus suis subdi dicuntur. Hæc Ambrosius, cuius verba sic sunt accipiēda, Episcopos, & Sacerdotes suscepisse oues cū Petro, & Petrum secum illas suscepisse, quatenus, ut dictum est, in Petro illas susceperunt: & Petrus nō solū pro se, sed & pro alijs suscepit, id est, ut alijs vocarentur in partem sollicitudinis ad pascendas oues. Tertio producit Augustin. lib. De pastor. c. 13. *Qua sunt oues meæ, inquit, audiunt vocem meā, & sequuntur me. Hic inuenio omnes pastores bonos in vno Pastore. Nō enim verē pastores boni desunt, sed in vno sunt. Multi sunt, qui diuisi sunt: Hic vnus predicatur, quia vnitas cōmendatur. Neq; enim verē modō ideo tacentur pastores, & dicuntur pastor, quia non inuenit Dominus, cui cōmendet oues suas: tunc autem ideo cōmendat, quia Petrū inuenit; imō verō & in ipso Petro vnitatem cōmendat. Multi erant Apostoli, & vni dicitur: Pasce oues meas. Absit vt desint modō boni pastores, absit a nobis vt desint, absit a misericordia ipsius, vt nō eos gignat, atq; cōstituat. Vtiq; si sunt bona oues, sunt & boni pastores: nā de bonis ouibus fiunt boni pastores. Sed omnes boni pastores in vno sunt, vnū sunt. Illi pascunt, Christus pascit. Hæc August. qui cū ait, omnes pastores in vno esse, de Christo pastore loquitur; ideo subdit: Illi pascūt, Christus pascit. Et quāuis in Petro etiam vnū sint omnes Catholici pastores; nō propter eā sequitur, qd eādē cū illo potestatem habeant, sicut neq; eādē habet Petrus cū Christo; sed potius hoc sequitur, qd de spiritu Petri suscipiunt cui vniti sunt; ac proinde ab eo deriuatur eorū iurisdictio: atq; ita maior erit vnio potestatis inferiorum cū suprema in Ecclesia. Deinde profertur idē August. lib. De agone Christiano: *Nō enim sine causa, ait, inter omnes Apostolos huius Ecclesie Catholica personā sustinet Petrus: hinc enim Ecclesie clauēs regni cœlorum***

data sunt, cū Petro data sunt. Et cū ei dicitur, ad omnes dicitur: Amas me? Pasce oues meas. Respondemus, mentē Augustini esse, Ecclesie Prælati suadere misericordiam erga eos, qui resipiscunt. Et ideo adducit illud Petro dictum: *Amas me? Pasce oues meas.* Et quia ille fuit forma prælatorum, ait, hoc dictū esse ad omnes, hoc est, omnes ad amorē, & charitatis legē obligauit, qua ad oues suas misericordia commoueat. Notandū etiam quod ibi ait Augustinus, Ecclesie datas clauēs, cū Petro traditæ sunt, sicut animali tunc tribuitur visus, cū datur capiti eius: itaq; Ecclesia ratione Petri potest quicquid Petrus potest: & Petrus Christi est vicarius, nō Ecclesie. Quarto adfertur Leo Papa serm. in die anniuersario assuptionis sue ad Pontificatū dicens: *Propter quod dicit beatus Petro: Tibi dabo clauēs regni cœlorum. Et quacūq; ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quacūq; solueris super terram, erūt soluta & in cœlis. Transiuit quidem in Apostolos vis potestatis istius, & ad omnes Ecclesie Principes decreti huius constitutio commeanit; sed non frustra vni commēdatur, quod omnibus intimatur. Petro enim ideo hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesie rectoribus Petri forma preponitur.* Dicendum est: Leonem asserere, vim potestatis Petri, & constitutionis in omnes Ecclesie Principes cōmeasse, eisq; omnibus quod vni Petro est cōmendatū intimari: non idcirco dici, quod omnibus æqualis potestas sicut Petro data sit, vel qd a Christo immediatē sit collata: cōtradiceret enim sibi ipsi in eodē sermone dicenti, omne donum a Petro, velut a capite, in alios deriuari, variosq; esse in Ecclesia gradus, omnesq; a Petro emanare. Intendit igitur Leo, Petrum per hoc in formam alijs pastoribus præponi, ex quo tamen minimē consequitur, ipsos parē cum eo habere potestatem: quin potius infertur contrarium. Vt enim quia ipsemet Petrus inferioribus a se Presbyteris, & Episcopis præcipit, vt sint forma gregis ex animo, non propterea sequitur oues in potestate pastori æquari, imō nec in moribus: nam quō quis maiorē gerit

Ioan. 21.

Petrus Christi est vicarius, non Ecclesie, vt quidam fingunt

III. locus. Leo Papa serm. 3. ass. sua, post mediu. Matth. 16.

Petrus omnium Apostolorum prælatus.

Quomodo Petrus in formam alijs pastoribus propositus sit.

1. Pet. 5.

Pascendas oues Sacerdotes, & Episcopi quatenus suscepint.

III. locus ex Augustino. Aug. tom. 9

Ioan. 10. Quod veri pastores sint, qui in vno Christo pastore existūt, & non præter Christum pascent.

Ioan. 21.

De bonis omnibus fiunt boni pastores, teste Augustino. Mens Augustini quæ sit, dicentis omnes bonos pastores in vno esse pastore.

Idē lib. De ago. Christ. cap. 30. post med. eod. tom. 9. Matth. 16.

V. locus ex Innocentio III.

Omnibus Episcopis secundum Innocentium, vt ex æquo clauēs sint traditæ.

Optima quæq; & eximia B. Petro censentur competere. Ioann. 1.

Matth. 16.

Infra 24.

Supra 17.

magistratum, eo amplius morum sanctitate debet excellere. Ad eum quoq; modum Petrus, quia non solum ouium sed pastorum dicitur forma, eos antecellere debuit, non solum potestate ipsa, sed & recto ipsius vsu atq; exercitio: proponitur enim tanquam forma charitatis erga oues, & prudentiæ in eis pascendis. Tandem adducitur Innocentius III. in cap. 1. De summa Trinitate, & Fide Catholica, dicens: *Et hinc vtiq; Sacramentum nemo potest conficere, nisi Sacerdos, qui rite fuerit ordinatus secundum clauēs Ecclesie, quas ipse concessit Apostolis, eorumq; successoribus Iesus Christus.* Vbi videtur ex æquo clauēs omnibus concessas asserere. Sed hoc facile est dissoluere: perspicuum namq; est, quod nō loquitur de plenitudine potestatis collata Petro, quia has clauēs, de quibus loquitur, asserit habere quemuis simplicem Sacerdotem: loquitur igitur de ligandi, & soluendi potestate, siue remittendi, & retinendi peccata in foro Pœnitentiæ, quæ collata est omnibus Apostolis, & omnibus Presbyteris in ipsa cōsecratione, quæ ad ipsam potestatem ordinis spectat. Atq; hac ratione veniunt dissoluenda si quæ alia inueniatur Patrum testimonia, quæ simile quid sonare, aut asserere viderentur: quia nemo eo spectabat, vt negare vellet hæc Domini verba primō ad literam intelligi de B. Petro, atq; in eo de suis successoribus, & gubernatoribus Ecclesie eatenus cōueniunt, quatenus a Petro, aut eius successore ampliorē, aut strictiorem ouium pascendarum suscipiunt potestatem, sub ipso tamē Petro. Atq; ita sententiæ illæ Patrū non tollunt veram; & germanam Intelligentiam horum verborum. Illud iam diligenter aduerte, optima quæq; & eximia B. Petro competere. Nam si ædificium Ecclesie spectes, ipse est Cephæ, Petrus, siue petra, & crepido, & fundamentum Ecclesie. Si ad regni cœlorum administrationem; ipse est Clauiger, cuius est aperire, & claudere. Si ad domus metaphoram; ipse est fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, & pro quo, & Iesu soluitur di-

drachinū. Si ad nauim; ipse est eius ductor, & gubernator, cui dicitur: *Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.* Si ad tentationes Satanæ, & mundi; ipse est fratrum suorum confirmator. Si ad ouium, & agnorū curā; ipse est designatus supremus Pastor: Si ad Apostolos; ipse est eorum Princeps, ad quem inuisendum ascendit Paulus Ierosolymam, & mansit cum eo diebus quibusdecim. Ridiculum est autē quod Magdeburgenses in prima Cēturia docent, Petrum præcipuum designari in Euangelio, ob duas causas: altera est, ob tot, & tanta dona quæ habebat; deinde propter ætatem, quod cæteris senior esset. Sed quæro quæ nam sint illa præcipua dona, an alia a notis, id est, esse Cephæ, clauigerū regni cœlorum, pastorem ouium, confirmatorem fratrum? Sed hæc ob eximiū gradum, ad quem est vocatus, accepit, vt eum egregie sustineat. Si propter ætatem; ceterū Deus rationē potius habet aliarum rerum meliorum, quàm ætatis; quia senectus nō diuturna, nec annorum numero computata, sed canities est sensus hominis. Et Presbyteri magis dicuntur propter grauitatem, & maturitatem morum, dignitatēq; ac sapientiam, quàm propter ætatem: vnde & Timotheus adolescens Presbyter dicitur. Adde quod Epiphanius Andream facit seniore Petro: Non ergo debent per incertum, & falsum certissimos Scripturæ locos infringere. Statuendum igitur est eiusmodi B. Petri Apostolorum Principis titulos non ad eius personam solum, sed ad totam Ecclesiam spectare: nam petra, & fundamenti est ædificiū sustinere; Principis Apostolorum, ad eos principatum, gerere; Ianitoris, ad eos qui excluduntur a domo, vel introducuntur, præfici; confirmatoris, eos, qui ex alieno robore plus virtutis accipiunt, stabilire; Pastoris est, populos, qui per illum reguntur, tueri. Cū ergo hæc prærogatiuæ ad totam Ecclesiam spectent, ea potestas, quæ semel Petro data est, tādū in Ecclesia perseuerare debet, quamdiu Ecclesia eadē perstat, id est, ad cōsummationē seculi. Rectē pinde dixit Pacianus ad Sēpronianū:

Luc. 5.

Infra 22.

Ioan. 21.

Gal. 1.

Aduertus Magdeburgenses in prima Cēturia docent, Petrum præcipuum designari in Euangelio, ob duas causas: altera est, ob tot, & tanta dona quæ habebat, & ob ætatem, dogmatizantes.

Ioan. 1.

Matth. 16.

Ioan. 21.

Luc. 22.

Sap. 4.

Presbyteri vnde potius dicantur.

1. Tim. 2. Epiphanius in Hæres. 51.

Andream B. Petro seniore facit Epiphanius.

Petri Apostoli titulos ad Ecclesiam quosq; pertinere ostenditur.

Matth. vlt.

Chryf. lib. 2. De sacerdot. prop. i. nis. tom. 5.
Leo ferm. 2. asupt. sua, paullo ante med.
A pastore gregis sui quid Dominus requirat
Euthym. in Ioan.
 Quare Christus Petro mortis gen^o prænuntiet, quo per eum erat clarificatus.
B. Cyril. libro 12. in Ioan. c. 65. tom. 1.
 Pastor salu comparatur à B. Chryso- stomo.
Chrysof. ho mil. 15. in Matt. tom. 2.
 Quaecumq; Ecclesia nascenti dicta sunt, ad plenitudinem Ecclesie pertinet: & Chry- softomus lib. De sacerdotio: *Quana,* inquit, *de causa idem ille* (scilicet Chri- stus) *sanguinem effudit suum? certe ut pe- cudes eas acquireret, quarum curam, tu Petro, tum Petri successoribus commit- tebar.* Leo item ferm. in die anniuersa rio assumptionis suae: *Sicut permanet, quod in Christo Petrus credidit, ita per- manet quod in Petro Christus instituit.* Haetenus illi, & à nobis quoq; haete- nus de hoc loco contra Haeticos sit disputatum: redeamus ad textum.
Amen amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas, &c. Explicare nititur quid sit illa ter iterata dilectionis professio, & quam minimè delicata esset puintia illa pascendi oues sibi delegata, & quid pe- teret per illam: nempe martyriū. Qui enim pro salute Dominici gregis con- temnit facultates, honores, & affectus suos, magnum sui sinceri amoris præ- bet argumentum: cæterum qui pro sa- lute gregis non dubitat vitam suam in discrimen adducere, absolutè certissi- mum charitatis suae præbet indicium. Id aliquando facturum Petrū, hoc ver- bo prædixit Dominus. Ac teste Euthy- mio, parabolicè prænuntiat ei mortis genus, quod per crucem esset & ipse moriturus, & se imitaturus: ostendens quod non tanquam ignorans, aut illi non credens dicebat, quæ dicebat, cū optimè nosset feruorem dilectionis eius erga se, sed ut & ipse, & omnes cognoscerent, quod plurimi faceret præsidetiam super discipulos suos, & intelligerent quid debeat Christo, qui ouium suarum præfeturā suscipiant: nam curæ pastorali adiunctum est mā- datum hoc de morte oppetēda, ut Cy- rillus admonet in Ioannem: & non ig- norent prælati, si suo munere perfun- gantur, nō defuturos aduersarios, qui mortem infligere satagāt. Ut enim sal applicatum vulnere sanādo, dolorem incutit, ita prælatus cum ouibus suis medetur, teste Chrysoftomo. *Cū es- ses,* inquit, *iunior, cingebas te, & ambu- labas ubi volebas.* Metaphora à contra- rijs cōditionibus iuuenis, & senis, mar- tyrium eius describit: cū enim esset

iunior, cingebat se prolibito suo ma- nibus proprijs, & ambulabat quō vo- lebat, proijciens se in mare, ut paullo ante fecerat: ad quod videtur allude- re: ac cū senior, extēdes, inquit, ma- nus tuas in cruce suffigendus, & alius præcinget te, non post, sed ante ex- tensionem manū; ut prius significet quid passurus esset, deinde quomodo, nempe iniectis prius vinculis præcin- ctus ab alio. Tertull. in Scorpiaco ad- uersus Gnosticos: *Tūc Petrus ab altero cingitur, cum cruce adstringitur.* Allu- dit ergo ad morem iuniorum, & se- niorum: nam illi seipfos præcingunt, & quō volunt, facile pergūt; seniores & iam viribus destituti, & in præcin- ctione, & vestiū induitione ope alio- rum indigent, & sæpè ab alijs, qui eos comitantur, ducuntur. Et explicās me- taphoram Ioannes subdit: *Hoc autem dixit, significās qua morte clarificaturus esset Deum.* Ex quibus verbis primū elicit Chrysoftom. quod Petrus haud esset aut iuuenis, aut senex, sed vir per- fectus, ac mediæ ætatis: nam ab hoc tē- pore vsq; ad martyrium fluxerunt tri- ginta septem anni. Potuitq; expone- re Ioannes Euāgelista, quod morte cru- cis esset clarificaturus Deū, quia scri- psit hoc Euāgelium post mortem Pe- tri quī passus est sub Nerōne, at ipse scripsit post mortem Domitiani. Quē admodum crucis mortem nomine ex- altationis expresit, eius acerbiteratem tegens, ita hic nomine extensionis ma- nuum, in quibus intelligendi sunt & pedes, & præcinctionis, eandem cru- cem significauit ad imbecillitatem di- scipulorum se attemperans, medici prudentis instar, qui amaram potionē dulci aliquo condire solet. Quare stul- titiæ, & impietatis plenum est quod Beza scribens: *Qui ex hoc loco (ait) col- ligunt, Petrum fuisse crucifixum, inepte argumentantur, cū Christus in genere prædicat Petri mortem violentam fore.* Sic ille, sed sine ratione, cū in hoc & Patribus Chrysoftomo, Cyrillo, & a- lijs, repugnet, & verbis apertis textus aduersetur. Non enim alij præcincti, & extēsis manibus magis propriè sup- plicio afficiuntur, quā qui ad crucē damnantur: Deinde cōsiderandæ sunt

Petri iuue- nis, eiusdēq; senis diuerſa conditio à Christo præ- ſignificata.

Idem hom. 87. in Ioan. tom. 3.

Ioannes Euā gelium quan- do scriperit.

Ioann. 3. 8. & 12.

Contra Be- zam, ex hoc loco Petrum fuisse crucifi- xum ineptè colligi, im- piè dogmatizantem.

Matth. 26.
Ibidem.
 Petri glorio- sus exitus.
Aug tract. 123. in Ioā- nem, ante med. 10. 9.
 ætates fidei in illis temporibus desig- nata. Fuit enim Petrus aliquando iu- nior ante aduentum Spiritus sancti, cū iuuenili animo, & feruore pro- mitteret multa, ac diceret: *Etiā si oportuerit me mori tecum, non te negabo;* rur- sus: *Etiā omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor:* atque hæc omnia viribus proprijs nixus. Verū quando senuit per fidem Spi- ritus sancti, & fidem perfectam, virq; iam maturus experientia factus imbe- cillitatem virium suarum agnoscens soli Christo fidens ab alijs præcinctus est in cruce, ac ligatus, ductusque quō non volebat, saltem appetitu nature, & sensus, quam voluntate spiri- tus pro Christo expeteret mori: sed victus precibus fideiū Roma coactus est discedere, quō se ab imminente mortis periculo subduceret. Cui Dñs occurrit in via, ac illi dixit Petrus: *Domine, quō vadis?* Ad quē Dominus, *Vado,* inquit, *romam iterum crucifigi.* De cuius morte sic scribit Augustinus in Ioannem: *Hunc inuenit exitum ille negator, & amator, præsumendo elatus, negando prostratus, flendo purgatus, con-*

strendo probatus, patiedo coronatus, hūc inuenit exitum, ut pro eius nomine perfe- cta dilectione moreretur, cum quo se mo- riturū peruersa festinatione promiserat. Sic ille. Quemadmodū autem pij clarificant Deū piè viuendo, ac osten- dendo quod Deus sit sanctus, iustus, atque iustitias diligēs; sic pro iustitia moriendo Christum clarificant, quia Deū tantæ esse bonitatis, & charitatis testantur, ut potius sit fortiter cadē- dum, quā ab eius doctrina, & spe promissorum fuorum vllō modo rece- dendum. Ut autē verè clarificare per mortem Christum valeamus, dāda est nobis opera, ut pri^o per bonē vitæ exē- pla atque facta eum illustremus, ut cū Paulo dicere valeamus: *In omni fiducia sicut semper, & nūc magnificabitur Chri- stus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortē. Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Siue enim viuimus, Do- mino viuimus, siue morimur, Domino mo- rimur. Siue ergo viuimus, siue morimur, Domini sumus: cui cum Patre, & Spiritu sancto detur omnis laus, gloria, & imperiū in sempiternū. Amen.*

Psal. 107.

Verè ut Chri- stus à nobis clarificari possit, quid facto op^o sit. Philip. 1.

Rom. 14.

TRACTATUS XXXI.

In quo illa Domini verba edifferuntur: *Et cum hoc dixisset, dicit ei; Sequere me. Conuersus Pe- trus vidit illum Discipulum quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine quis est qui tradet te?* Ioan. 21.

Ioan. 5.
 Scripturæ ut intelligatur quid facto opus sit.

RECTE est à Domino di- ctum Iudæis: *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere; & illa sunt qua testimonium perhibent de me,* indicans illas esse al- tas, & perobscuras, scrutinioque, atque mutua collatione, ac diligenti attentione indigere. Hinc Petrus commendat eos, qui diligenter, & fe- dulo studio Scripturarum vacabant:

Habemus, inquit, firmiorem Prophe- ticum sermonem, cui bene facitis atten- dentes, quasi lucerne lucēti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & Lucifer oriatur in cordibus vestris: nam quod dicitur de Propherico sermone, idem de Euāgelio intelligendum est. Nam pleraque Domini dicta talia erant, ut auditores eorum sensum non satis assequerētur. Tale quoque extitit hoc verbum: Si cum volo manere donec ve-

2. Petri 1.

niam; quid ad te? quod in aliū sensum acceptum fuit à discipulis, atq; Christus Dominus protulerat. Sed vt olim inter Apostolos de intellectu verborū Domini disputatum est, ita quoque inter veteres Patres huius loci expositores variæ extiterunt sententiæ; quas omnes in medium producemus, atq; etiam excutiemus; atque illam, quæ ad veritatem nobis videatur magis accedere, prudenti Lectori indicabimus: prius tamen verba Euangelica explicemus, & suo loco de re ipsa differemus. Ait igitur Euangelista: *Et cum hoc dixisset, dicit ei; Sequere me.* Cùm hoc dixisset, refertur ad verba præcedentia. Stabilita igitur Dominicæ resurrectionis fide per apparitionem in littore, & piscium prodigiū, & prandium simul à Christo cum Apostolis sumptum, & instituto Petro Ecclesiæ vniuersalis pastore coram alijs, prænuntiatioque mortis genere, quo Dominū clarificare debebat, dicit Petro; Sequere me. Quod intellige de corporali gressu dictum, postquam Iesus à prandio surgens cœperat ambulare. Non ergo loquitur de sequela ad Apostolatū, quia iamdiu secutus fuerat: nec de sequela ad locum, quod Iesus ibat suscitatus, nempe in cœlum ad Patrem, quia nondum huius Apostolorum sequelæ tempus aduenerat, sed sensus est de gressu corporeo significante Petrum debere consequi Christū in officio pastoratus accepto, per quem toti orbi erat præfectus, vt exponit Theophylactus; vel adumbrate crucis mortem: quod ipse contextus magis probat, ac indicat: nam præcederat de Petri morte, qua erat Deum clarificaturus. Cōtextus quoque eorū quæ sequuntur de morte Ioānis, planè id arguit: *si eū, inquit, volo manere donec veniam, quid ad te?* Patres quoque exponētes hūc locū, ita interpretantur. Nam Augustinus super Ioan. Meritū dictum est Petro, Sequere me, qui non solum mortē, sed etiam mortē crucis, sicut Christus, expertus est. Et Cyrillus: *Sub anigmate ostendit vestigia, & passionem Christi Petro sequendā esse.* Et Euthym. *Sequere me, inquit, vt videlicet etiam crucifigaris, & aequalē sustineas mortē.*

His Christi verbis ad Petrū, Sequere me, de qua sequela sit sermo.

Theophyl.

Aug. tract. 124. in Ioā. imit. tom. 9. Cyril. li. 12. in Ioann. c. 65. tom. 1. Euthymius

Hæc illi. Dixit ergo Dñs: *Sequere me.* Primò, vt, quod verbis prædixerat de morte crucis, id ipsum etiā factò præsignaret. Vt enim Prophetæ quædam verbis, atque eadem etiam factis vaticinati sunt: sic enim Ieremias catenas ligneas in collo tulit, & Ezechiel portauit vasa transmirationis, ad præsignandam captiuitatem, & transmirationē illius populi, & Esaias nudus ambulauit, ad denotandam nuditatē quæ illum populū manebat: ita Petro verbis & factis inculcat crucis mortem, vt illā magis exprimat, & altius eius menti imprimat. Est igitur sensus: Exemplo meo disce diligere oues tibi commissas, & animam tuam pro illis exponere. Cæterum se in exemplum ponit, seque sequi iubet, vt Petrus & incitaretur ad charitatē, & corroboraretur ad crucis suppliciū sustinendum. Quod autem hoc intellexerint Apostoli, ex eo fit liquidum: quia cū Dominus dixisset de Ioanne: *Si eū volo manere donec veniam,* verbo illo manendi, intellexerunt vitam à morte alienam. Ergo per Petri sequelam eius mortem acceperunt. Et quia hoc perfectum est Dominū sequi teste Petro: qui dixit: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius;* & quoniam Dominus explicauerat in sequela sui crucem exigere, cū dixit: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Deinde hoc verbo suauiter quidem præteritæ conuersionis cū Petro habitæ meminit: nā cū dixisset: *Quò ego vado, non potes me modò sequi, sequeris autē postea,* Petrus subiunxit: *Quare non possum te sequi modò? animam meam pro te ponam.* De eo ergo quod dixi: *Quò ego vado, tu non potes me modò sequi:* tu ter negādo veracem me comprobasti: superest nihilominus de eo quod adieci: *Sequeris autem postea,* meus vt sermo verus inueniatur. Sequere ergo me; id est, deinceps paratus eris propter me in carcerem, & in mortē ire pro fratribus meis, post meritū scilicet, & exemplū meæ mortis pro omnibus, & pro te perlata. In horto quidem nolui tibi calicem meū dare, quod esses ineptus

Cur Christus Petro dixit, Sequere me.

Prophetæ nō verbis solū, sed etiam factis vaticinati sunt.

Jerem. 28. Ezech. 12. Esaiā 20.

Christum sequi perfectū

1. Petri 2.

Matth. 16.

Rupertus in hunc locum

Ioan. 13.

Matth. 26.

ad bibedū: at nūc gratia mea existēte, & exēplo meo edoctus bibere poteris; & ideo calicē non denego. Tertio obserua, eos, qui ad pastorū dignitatē vocantur, simul etiam ad iniunctā cū pastoratu crucem sustinendā assumi: atque ex hoc cornāt quantū aberrent à scopo, qui Episcopatū, vel Pontificatum nihil aliud esse existimat, quàm honores, delicias, opes, fastū, pompā mundi, ac familia. Sequere me: quasi dicat: Nosti qua via peruenierim ad hanc resurrectionis gloriā: eadem tibi incedendum esse prædico. Ego voluntarius mortē nō detrectavi, nec in qua fui extinctus, effugi crucē: neque verò etiam tu detrectabis, tamen si tui aliter tibi consulat, sicut etiam tu ipse mihi suasisi aliter, cū dixisti: *Abstine à te Dñe, nō eris tibi hoc.* Ego Ierosolymæ Iudeæ metropoli, tu Romæ, quæ caput est Gentium. Ego pastorem me bonum morte pro ouibus suscepta ostēdi; tu pastor sub me bonus, charitatem tuā patiēdo pro ouibus declarabis.

Episcopatū esse nihil aliud, quàm opes, honores, & gloriā, quæ opinatur quā grauitur hallucinetur

Matth. 16.

Ioan. 10.

Solus Ioānes nunc Petrū ex omnibus discipulis cur sequatur

Marci 13.

Philip. 1.

Lucā 22.

Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, sequentem se. Cū Christus à prandio surrexisset, atque ambulare cœpisset, secutus est illum Petrus, qui retro aspiciens vidit Ioannem se insequentem, quāquā nō esset iussus sequi, vt ea ratione etiam Dñm, sicut Petrus, sequi videretur; quāquam non pari, ac æquo gradu. Inter omnes autē alios sex discipulos, solus Ioannes sequebatur Petrum, ac proinde de illo solo interrogauit Petrus, tum quia dicta pastorī Petro, sibi quoque pastorī inferiori, agno, & subito conuenire existimabat Ioannes, quia agnorum est oues sequi, ac Dñs solitus erat dicere: *Quò vobis dico, omnibus dico:* tū quia flagrabat & ipse desiderio martyrii pro Christo, & scire quo mortis genere esset. Christum clarificaturus, non minus quā Petrus, vel Paulus qui dicebat: *Cupio dissolui, & esse cū Christo;* tum denique quia cognouit Christi personam in Petrū fuisse translata; ideo eum arctè sequebatur, vt olim Dominum Iesum, Ioannes enim cū Petro simul missus est ad parandum Pascha, vt ait Lucas: vterque secutus est Iesum captum, vt

inquit Ioannes: post resurrectionem simul cucurrerunt ad monumentum: adfuerunt piscationi ad mare Tiberiadis: iuncti ascēderunt in templum, ad horam orationis nonā: simul missi sunt in Samariam, vt conferrent Spiritum sanctum credentibus. Vt ex hac indiuisa familiaritate cum Petro, intelligas personam Christi translata in Petrum Christi locum sustinentem. Describit autē se ipsum Ioannes Euangelista non ab vna aliqua conditione solita, nimiram illa: *Discipulus quem diligebat Iesus,* sed etiā à singulari altero dono recubitus, vel casus capitis in cœna super pectus Iesu, & ab actu interrogandi de proditore. Vfus est autē tot præcipuæ beneuolentiæ, & fidentis amoris indicijs in se describendo, ad significandū in qualē honoris gradum post trinam negationē Petrus fuerit ascitus, vt ipse qui olim sequebatur Iesum longè, & Ioannes assistebat cū matre Deipara cruci, & Christo morienti, iam proximam Iesu sequelā præsteret, vt illum insequebatur Ioannes. Rursus qui olim incitabat Ioannē vt rogaret de proditore, nunc post trinā negationē interrogat pro dilecto discipulo Ioanne, qui fortasse modestiæ cautia non est ausus pro se interpellare Dominum. Vides ergo prærogatiuas post Dominum abiuratum. Item, vt intelligeretur, in maiore, ac strictiore Dei amicitiam adscribi quandoque homines post crimina peracta, quam ante habuerant, vt docet Chryso. Petrus igitur, qui tunc non effraus interrogare, sed dilecto ad hoc discipulo utebatur, iā ex colloquio Christi familiari audacior factus, & ex amore singulari, quo Ioannem amabat, non solum præsentia in fratres, sibi commissos, sed etiam peculiarē de dilecto discipulo curam accepisse videtur. Circa hanc sui nomenclaturā dubia quædam emergunt merito explicanda. Primū est, an vocare se discipulū quæ diligebat Iesus, sit iactantia, & singularitas, cū certū sit Dñm Iesum etiam peculiariter amauisse discipulos. Secundum, quem plus dilexerit Dominus, an Petrum, an verò Ioannem: maxime quia Petro in testimonium

Ioan. 18. Infra. 20. Actor. 3.

Infra 8.

Ioan. 13. Infra 19. Infra 20. Infra 21. Supra 13.

Matth 26. Ioan. 19.

Supra 13.

Chryso. hom. in Ioan 87. tom. 3. Ioan. 13.

An vocare se discipulū quē diligebat Iesus, sit iactantia, & singularitas.

Gregorius.

Alta nō sunt quæ humili corde profertur.

Amor Iesu qualis sit.

Simile.

Quare Ioannes dicitur sit discipulus ille quem diligebat Iesus.

amoris, quō vehementius cæteris Dominū diligebat, Ecclesiam illi crediderit. Tertium, cur non potius Evangelista dixit, Discipulus, qui diligebat Iesum: nā quis dubitare queat, Ioannem maximo amore profecutū fuisse Iesum singularem suum dilectorem? Ad primū, ea occurrit responsio, eam nomenclaturam fuisse & amplissimam, & gloriosam: ut si cæteros titulos, qui apud nos præclari, & honorifici habentur, quales sunt Reuerendissimi, Illustrissimi, Sanctissimi, Magnificentissimi, Excellentissimi, Serenissimi, atque similes omnes, cū illo componamus, longè inferiores, ac minores inueniamus: deberentque omnes, quotquot huiusmodi titulis præfulgent, vni Ioannis titulo sanctè inuidere. Non est itaque iactantia vlla ita se nominare, imò iactantiæ fuga, & beneficij accepti confessio, insignisque gratiarum actio. Ideo enim proprium nomen suppressit, seque per tertiam quandam indicauit personam, quō gratus de tanto existeret beneficio, & quia dulcissimum sibi erat hanc tantam Christi dignationem recollere. Proinde magis est sancta quedam sui extenuatio, ac diuinæ admirationis dignationis, quam iactantia: maxime quoniam, ut Magnus ait Gregorius, alta nō sunt, quæ humili corde proferuntur. Deinde voluit eiusmodi titulo seipsum prodere, ut apud lectores scriptis suis Euangelicis auctoritatem conciliaret: qui enim tantopere diligitur à Iesu, verisimile non est, eū in scribendo aut à Deo fuisse derelictum, aut à Iesu dilectore non summè fuisse adiutum, & ad scribendum illustratum. Tertio, quoniam cæcus, aut fallax non est amor Iesu, sed veritate, sapientiā, atque oculis plenus, innuit, Ioannem vnde quaque amabilem ob eximia Dei dona in eo collocata: quare ab eo amore se denominat, quasi illo obrutus, ac fuisset penè oblitus non secus atque flumen minus ingressum in amnem maiore, nominis proprii iacturam facit, tantumque ab illo nomenclaturam accipit. Ac si dicat Ioannes: Nihil aliud sum, quā creatura quedam a potentissimo amatore Iesu

dilecta. Hinc Ioannes tanta & in Euangelio, & in epistola sua Catholica de charitate, & amore philosophatur: & nihil magis habebat in ore dum vixit, quàm illud: *Filioli diligamus inuicem.* Non significatur autem hoc verbo, quod Iesus alios non diligeret, sed quod amoris argumenta exterius, ac plura exhibere solitus esset.

Quo autem secundæ dubitationi satisfaciamus, dicendum est, Christū vtrumque Apostolum dilexisse, ac summo amore profecutum, etsi non vna, & eadem ratione. Teste siquidem B. Bernardo, Petrus fortius diligebatur, ac feruentius diligebat: qui interrogatus ter à Domino, *Diligis me plus his?* respondit: *Domine, tu scis quia amo te.* Ioannes vero familiarius, ac suauius amabat: vnde & ipse à Dño tenerius, & dulcius est deamatus. Nō ergo Ioannes de amore illo substantiali charitatis, quo omnes Iesus Apostolos, atque electos amabat, & qui delitescerebat in corde, sed de teneriori, & familiariori, signisq; & operibus expressa dilectione loquitur, ut hoc loco Thomas rectè explicat: hoc est enim plerūque in Scripturis diligere, iuxta illud: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate, & rursus: In hoc cognoscunt omnes quia discipuli mei estis, si dilectionē habueritis ad inuicem;* hoc est, externa dilectionis opera, in quibus illa se prodit interna, inuicem exhibueritis. Atque in hoc significatu capitur apud externos verbum amandi, ex quibus vnus dixit: *Ut præsem Pyladem, aliquis mihi præster Orestem:*

Hoc nō fit verbis, Marce, ut ameris, ama. Hoc ille dixit, exhortans ad opera amorem cōstantia, & in quibus verā exhibetur dilectio. Alioqui si de substantiali charitatis amore hic esset sermo, sibi videretur Iesus contradicere, qui paullo ante Petro dixerat, *Simon Ioannis diligis me plus his?* Ergo nequaquā de hoc amore loquitur, sed de illo tenero, ac familiari. Huius autem familiaris dilectionis mutue inter Iesum & Ioannē, signa & testimonia plurima erant: nimirū in diuina & archa sequela Ioannis ad Iesum, & admissio

Quē plus dilexerit Dñs, Petrum, an Ioannem.

B. Bernard. Ioan. 21. Iesu in Petru & Ioannem amor, atque horū in Iesu qualis extiterit teste Bernardo.

Thom. lect. 3. in Ioann. Diligere in Scripturis quid sit. 1. Ioan. 3. Ioan. 13.

Ioannē Christus Euangelistam curā topere dilexerit.

Infra 19.

Aug. tract. vi. in Ioan. paullo ante med. tom. 9

Quare Deus hunc singularem amorē ad Ioannem exercere voluerit, & in Euangelio prædicari quod diligebat hunc discipulū diligeret.

Prima ratio.

Secūda ratio

Tertia ratio.

ad secreta mysteria, recubitus capitis in cœna super pectus Iesu, interrogatio de proditore, & commendatio sanctissimæ suę matris de cruce facta. Hanc autem familiaritatem, ac dulcē dilectionem inter eos plurima conciliare potuerunt: vel corporum temperatura, concursus sanguinis, & humorum, vel adolescentia florida, & amabilis, vel vitæ puritas, atque integritas, vel mentis perspicacitas, vel similitudo morum, & studiorum, quę omnia acceperat Ioannes à Iesu non tantum conditore, sed etiam instauratore, quod esset sibi tantopere amabilis. August. in Ioan. de dilectione eorum discipulorū edifferens, ita scribit: *Quis est duorum discipulorū melior, qui minus quàm condiscipulus eius diligit Christum, & plus quàm condiscipulus eius diligitur à Christo, an ille, quem minus quàm condiscipulus eius diligit Christus, cū plus ipse quàm suus condiscipulus diligit Christum? Hic planè cunctatur responsio, & augetur questio. Quantum autem ipse sapio, meliorem quis plus diligit Christus: facile responderem, si iustitiam liberatoris nostri minus eum diligentis, a quo plus diligitur, & cum plus, a quo minus diligitur, quem admodū defenderem, præiuderem.* Hæc ille. Percuntaberis fortasse, quare Deus hunc singularem amorē ad Ioannē exercere voluit, atque in Euangelio prædicari quod diligebat hunc discipulū. Respondeo id magnis de causis ab æterna sapientiā, quæ Iesus est, factum fuisse, etiamsi ille nobis incompetere essent, atque ignotæ: veruntamen subsunt causæ haud vulgares. Quas inter prima est, quod se verum hominem, affectibusque humanis, ac synceris ostenderet præditum. Humanum est enim & hominibus familiare, huiusmodi anticipatis amoribus capi, etiāsi rationem reddere nesciat eorum. Altera est, quod ostenderet superioribus licitum esse salua iustitiæ æqualitate, aliquem ex subditis ob peculiaria dona prædiligere, nec propterea inferiores iustam aliquam rationem scandalii obtendere debere. Tertio, quia puritatis, & virginitatis cultores;

corporeque atque mente incorrupti, peculiari, ac dulci amoris ratione à Deo diliguntur. Fuit autem singularis in Ioanne castitas, cuius à puero teste Euthymio tantam habuit curam, ut ne turpem quidem cogitationem vnquā in cor suum ascendere permiserit: nō tamen talis amor quicquam detrahit, vel imminuit de aliorum amore, cū diuinus amor infinitus sit, & inexhaustus: non enim angustus est, aut parcus Dei amor, sed ad varia, & distincta dona refertur. Cū enim dilectio Dei efficax sit, effectumque aliquem bonitatis suæ in re ipsa dilecta ponat, secundum quem maior, minorve Dei dilectio nuncupatur, effectum quidē dilectionis ad vitam actiuam maiore posuit in Petro, cui & clauis dedit, & Ecclesiæ gregē pascendū credidit, effectum verò gratiæ ad vitam contemplatiuam maiore posuit in Ioanne, qui super Dñi pectus in cœna recubuit. Quanquam autē Iesus in hoc dilectionis genere Ioannē prædiligere, Petro tamen, & non illi Ecclesiā suā tradidit regendam. Primo quidem, quia plus Deū diligenti cōmittēda est Ecclesia: non autem plus amato à nobis: quia nos frequenter eos amplius diligimus, qui minus sunt apti ad regendas Ecclesias. Qua in re insigne dedit Iesus omnibus exemplum pastoribus, ne affectus suos in designandis Ecclesiæ pastoribus, qui sæpè fallaces sunt, consequantur. Secūdo illud consilium Domini fuit, ne plus dedisse videretur consanguineo ob humanū carnis affectum, quàm Petro ob eius singularia, & præclara merita. Qua in re grauissimè interdum à nostris peccatur maioribus, qui nullos magis idoneos, & magis de Ecclesia beneficos existimant, quàm suos nepotes, vel cognatos, vel familiares. Denique consulto Ecclesiam Petro, & non Ioanni tradidit; ne iuniores, cæteris paribus, maturis viris, aut senioribus præferamus: nec cōferendū est Ecclesiasticum beneficium ætatē legitimam nondū habenti, ob spē quę de eo concipitur, si sit qui ætatem, & cætera necessaria ad prælationē dona actu habeat. Præposterum enim est, vt

Euthymius

Amoris efficientia.

Matth. 16. Ioan. 21.

Supra. 13.

Quare Christus Petro, & non Ioanni Ecclesiā suā regendam tradidit.

In eos Prælatos, qui nullos magis idoneos ad Ecclesiam regendam arbitrantur, quàm nepotes, & consanguineos suos.

illis plerumque implicamur, dum aut eorū exemplo vitia amplectimur, aut illorum comparatione nos ipsos in oculis nostris iustificamus: quare non solum temerè, sed etiam periculose hæc fiunt. Non tamen per hæc excludere volumus aut necessariam curam parentum de filiis instituendis, ac filiabus locandis, quam ipsa ratio, ac natura præscribit, Deique præceptū commendat. Neque rursus per hæc, diligentem, ac debitam pastorum sollicitudinem, ac singularè de suis ouibus prouidentiam, ac congruam gubernationem soluere volumus: illud enim gratum esset Episcopis, qui residendi detrectant studium, & cognitioni ouium suatum incumbere permolestè ferunt. Nā nisi pastor omnino studio, & opera, quoad potest, peccata subditorum præueniat, aut admissa crimina condignis supplicijs pleat, aut in eorum mores, & vitam inquirat, ita vt vigeat Ecclesiastica disciplina, & vigilantia, profectò mu-

nus non exercet pastoris. Deniq; non eò tendit nostra oratio, vt communè illam naturæ legē, qua Dominus edixit, atque vnicuique mādauit de proximo suo, abrogare vel mus: ea enim charitas erga vnumquemque proximum exercēda est, vt salutē eius omnino non negligamus, aut profectum eius siue in fugiēdis vitijs, aut in amplectēdis virtutibus quoad eius fieri potest, deseramus: omni tamen curiositatis specie abiecta, & auiditate perferutandi quæ ad rem non pertinent, vt hac ratione promereri nobis valeamus diuini numinis clementiam, & charitatem cōciliare magni illius amatoris, atque mundi reconciliatoris Iesu Christi Domini nostri, cui eū Patre, & Spiritu sancto omnis honor deferendus est ab omni creatura ratione prædita, eius laudes decantandæ, nomenque eius sanctissimum toto terrarum orbe illustrandum in seculis seculorum, Amen.

Ecclesi. 17.

Que cura, seu curiositas nimè negligēda, aut dānanda, quin etiam procuranda.

TRACTATUS XXXII.

In illa Domini verba ad Petrum de Ioanne dicta: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exiuit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit eis Iesus, Non moritur; sed, Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? &c. Ioan. vlt,

EX P E D I V I M V S ea, quæ hæc verba præcedebant: quæ etsi non essent admodum obscura, suas tamē peculiare difficultates habebāt, quas hætenus pro virili explicare cōtendimus: iam quæ præ manibus habemus verba, difficiliora sunt, magisque implicata, ita vt Ioannes excludat falsum discipulorum sensum ex illis elicientium, quod nequaquam

esset moriturus. Quò autem nos omnia planiora faciamus, duplici hic locus constat difficultate. Altera circa Grammaticam; nam quidā legunt, Si eū volo manere; alij, Sic eū volo manere, rursus iūctim alij legūt, Si sic eū volo manere. Altera verò difficultas est interpretum, qui in varias sententias diuisi sunt. Sunt enim in primis, qui existimant Ioannem esse quidem mortuū, sed mox corpore suscitātū,

Duplex huius loci difficultas.

De morte Ioanis varie opiniones.

& in

Aug. tract. 124. in Ioā.

Luc. 10.

Chryso. hoc loco. Theophyl. Euthym. Hieronym. Glossa. Caietanus.

De Euangelistæ Ioannis morte quid senserint Patres.

Prima opinio.

Ambr. ser. 20. in Psal. 118. tom. 3.

& in cælo cum Christo regnare beatum; quidam verò tradunt esse mortuum; corpusque eius in sepulcro delitescere: quod vt planè falsum Augustinus in Ioannem scribens reprehendit. Qui relicta historię veritate, de vita contemplatiua figurata in Ioanne, quæ semper manet, & quæ nõ auferetur ab eo in æternum, interpretatur, deque vita actiua delineata in Petro, quæ in morte deficit. Alij tertio interpretantur de mansione Ioannis vsque ad aduentum Christi, id est, excidium Ierosolymæ: quia inter Apostolos ille solus in Iudæa mansit, alijs per orbem dispersis, atque extinctis vsque ad illa tempora: & tunc defunctus est, vt testatur Chryso. Theophylactus, & Euthymius. Alij quarto, vt Hieronymus, & Glossa, atque Caietanus interpretatur: Sic eum volo manere absque passione martyrij, & mortis, donec veniam ad vocandū eum ad me. Vnde in eius vitæ historia legitur, quòd cū nonaginta esset annorum, apparuit ei Dominus Iesus Christus, & inuitauit eum ad cœlestē conuiuium. Alij quinto, tam Græci, quam Latini Patres, exponunt de Ioannis mansione vsque ad secundum Domini aduentum siue morte: & tunc cum Helia & Henoc cōtra Antichristum (vt aiunt) pugnabit, mortemque opperet pro Christo. Vides quàm in diuersas sententias Patres sint distracti? Sed operæ pretiū est, singulas per se opiniones discutere, quantumque vnaquæque habeat probabilitatis; in disputationem vocare, quò verbis Christi, ac veritati, Patrumque testimonijs magis fauentem sententiam indicare valeamus. Consulto autem quæstionē illam Grammaticam de illis aduerbijs, an legēdū sit, Si, vel Sic, vel Si sic, nūc præmittimus, quia facilius, & commodius simul cum re ipsa inferius explicabitur. Prima igitur sententia erat eorum, qui Ioannē mortuum quidē esse statuunt, sed con festum eum corpore beato suscitatum in cælo regnare cū Christo. Ita enim scribit Ambrosius in Psalmum 118. in illum versiculum: Vide humilitatem meam, & erue me: Omnes oportet tran-

sire per flammam, siue ille Ioannes Euangelista sit, quem ita dilexit Dominus, vt de eo diceret ad Petrum: Sic eū volo manere, quid ad te? tu me sequere. De morte eius aliqui dubitauerunt, de transitu per ignem dubitare non possumus, quia in paradiso est; nec separatur à Christo. Hæc ille, sed non satis clarè de resurrectione eius loquens: & post illa verba de anima sola intelligi. Idem tamen sermone de sanctis martyribus qui sunt inter Pascha & Pentecostē, vt à quibusdā producit, aperte docet Ioannem suscitatum, his verbis: sed fortasse quis diceret, Sepulcra constructa, monumenta clausa sunt, quæ admodū prodire exinde poterunt: vt taceamus quia omnia possibilia sunt Deo, & clausis tumuli penetrabilibus possit spirituale corpus educere. Vt hæc omnia prætermittā, Ioannis tamen Apostoli habemus exemplum, quem tumulus acceptum claudere potuit: nam depositū corpus perdidit, non assumpsit. Hinc enim clausis tumuli foribus gratia resurrectionis sublatus est, vt constaret sepultura, & non inueniretur sepultus: Deniq; cū sacerdotes adorandi causa corpus inquirerent, reserato habitu tumulus non potuit reddere quem suscepit. Accedit ad hæc sententiam Nicephorus Callistus in Ecclesiastica Historia: Non dixit ei, inquit, Iesus, quòd moriturus non sit; moriturus est enim eo, quo Dei genitrix modo, confestim verò reuiuisset, ac resurgeret, incorruptibili scilicet corpore, alterum Magistri expectaturus aduentum. Et paulo superius: Si eum, inquit, volo in præsentī vita eum corpore manere, donec reuiam casum Ierosolymorum, aut secundum aduentū suum scilicet intuens, quid id ad te? Hæc ille, vbi videtur annuere iam suscitatum in corpore incorrupto, & expectare secundum Domini aduentum. Idem libro .2. confirmat his verbis: Nam postquam venisset ad sepulcrum, & in illud sponte se intulisset, seque ad obitum composuisset, subiungit: Et Ioannes quidem ita diē suum obiit. Deū autem ineffabilis, atque inuestigabilis gloria, ea, quam ipse solus nouit, hora illucescens, corpus eius terrenū, & corruptibile in immortale, & incorruptibile (d' miraculum inq; d' s) transfusa-

Idem. Hanc sententiam producit Lycopomanus in vitis sanctorū, vt Ambrosij.

Matth. 19.

Nicephor. libr. 1. Eccles. Histor. cap. 35.

Idem lib. 2. cap. 42. in fine.

cauit,

Isidor. Hispalensis. B. Tho in. 4. dist. 43. ar. 3. quest. 1. ad. 2. Idem lectu. 5. in Ioan. Alb. Magn. in cap. 107. vlt.

Card. Turcremata. B. Hieron. tom. 4. ante med.

Ioan. 19.

Idem. Bed in 107. Gloss. ord.

Calet.

tauit, & in diuinum paradysum, itidem
vromnibus laudibus celebrandam Dei ge
nitricem, qua per gratiam mater eius fuit,
recepit: Eandem sententiam secutus est
Isidorus in libris de Etymologia, & in
præterea B. Thomas in Quarto, & in
Ioannem. Albertus quoque Magnus
scribit, quod corpore, & animo trans
latus est ad locum beatorum, tū quia
in sepulcro eius non inuenitur corpus,
sed ex illo manna scaturit, ac ebullit,
in signum, quod dum viueret, popu
lum celestis panis pauerit, ac modo
per Euangelium pascit. Deinde quod
non est credibile, corpus tanti Apo
stoli Deum reliquisse sine veneratio
ne, vel in celo, vel in terra: cū igitur
in terra nullam, venerationē habeat,
erit in celo glorificatū. Tertio sub
iungit, piū esse credere, quod cor
pus Virginis Dei templum, ex quo
sumptum est corpus Christi, gloria
resurrectionis sit vestitum: & ita cu
ctus templi Dei, hoc est, Ioannes, ad
immortalem gloriam in celo, cū cor
pore peruenerit. Idem quoque super
hoc Euangelium docet Cardinalis de
Turcremata. Beatus quoque Hiero
nymus in epistola ad Paulam, & Eus
tochiū de assumptione B. Virginis,
(si tamen eius existat) hoc sentire vi
detur: docens quosdam astruere, Dei
Matrem Mariam beata cum Christo
immortalitate in celestibus vestiri.
Quod & de Beato Ioanne Euangeli
sta eius ministro, cui virgini a Chri
sto Virgo commissa est, plurimi asse
uerant: quia in sepulcro eius, vt fer
tur, non nisi manna inuenitur: quod
& scaturire cernitur. Sic ille. Hęc sen
tentia de Ioanne suscitato, & beato
in celo, aliam inuoluit, atque conti
net, quod Ioannes videlicet quæ
morte sine martyrio obierit, vt Hiero
nymus docet, & Beda, & Glossa,
quæ habet super illud: *Sic eū volo ma
nere, donec veniam.* Nolo, inquit, eū per
martyriū consummare, sed expectare eū
placidam carnis absolutionem, quando
ego veniens recipiam eum in æternā be
atitudinem. Caietanus quoque ait: *Sen
sus literalis esse videtur: Quod si eū vo
lo manere in hac vita donec venia, quid
ad te? Et multo minus ad te perinet sci*

re, si eum volo manere sine aliquo gene
re mortis violenta, donec veniam ad ac
cipiendum eum ad me. Ad quem enim non
spectat scire mortem, vel vitam Ioannis,
multo minus spectat scire genus mortis.
Hęc ille. Et ante alios omnes Petrus
Damianus sermone 20. De excellētia
B. Ioannis Euangelistæ idē sensit. Ait
namque: *Qui enim Petrum voluit secū
in patibulo crucis triumphare, ipse de
creuit, Ioanē in Ecclesiastica pace quies
cere, quatenus migraret, & ille subeu
di martyrii praberet exemplum, & iste
erectus super fundamentum fidei Ecclesia
fabrica quietus peruenerit ad cælū. Ille
secuturus martyribus fuit constantia for
ma, iste nouiter in fide pleratis excita
moru, & virtutum spirituum disciplina
Sic eum volo manere donec venia. Ve
niam (inquit) vt eum vinculo carnis ab
soluam: veniam, vt eū ad gloria mea con
sortium transferam: veniam, vt labori
bus eius dignæ remunerationis præmium
reddam.* Huc vsque Petrus ille. Et ad
eum ferē modum exponit Lyranus.
His igitur autoribus, ac rationibus
nititur hæc prima sententia, fitque
propter Patres, qui eā asserunt, pro
babilis. Quanquam re vera, si hæc es
set germana, & propria expositio
huius loci, nihil singulare. Iesus de
Ioanne diceret, quia ille ad omnes
bonos, & non minus ad Petrū, quam
ad Ioannem hora mortis venire so
let. Deinde ille Domini ad moritu
ros accessus, non est propriē Chri
sti aduentus in Scripturis. Ad hæc
priuilegium illud suscitati corporis
solum competit Christo, ac Matri
Virginis, adeo, vt Episcopus Abu
lensis in Mattheum asserat priuile
gium nulli alteri concessum. Ex te
uelatione etiam à quibusdam tradi
tur, tantum duo corpora, Christi
scilicet, & beata Deipara in celo
existere. Præterea Patres antiqui vix
illum asserunt suscitatum: nam Am
brosij primum testimoniū potest ex
poni de anima beata, vel etiam de
existentia in paradiso terrestri, pro
pter transitum per ignem. Secundum
testimoniū mihi Ambrosij lu
strans non liquit inuenire Hierony
mi epistola de Assumptione à multis

Petrus Da
mianus.

Prædica o
pionis in
commoda.

Abulens. in
Mat. quest.
230.

B. Birgitta
lib. 8. c. 28.

107. 8. 1

reijcitur

Chryso.
Theophyl.
interpres.
Nonnus pa
phrast.

Beda to. 7.

Dñi aduen
tus celebra
tque solen
nes in Scri
ptura duo.

reijcitur tanquam parū germana; nec
Hieronymi redolens stylum; neque
quicquam de suo asserit, sed tantum
recitat aliorum opiniones. Nicepho
rus asserit, quod suscitatus manet hic
vsq; ad iudicium: quod durū, & vio
lentum est: ad quid enim iam suscita
tus sine fructu hic maneret, cū tem
pore Antichristi corpore beato non
sit pugnaturus? Thomas, atque Alber
tus vt rem pietati cōsonam affirmāt,
minimè verò vt articulū Fidei neces
sarium. Postremò, quæ mansio fuisset
eius apud nos, qui per mille & quin
gentos annos versatur in celo à no
bis disiunctus? Certè Chrysostomus
Theophylacti interpres, ac Nonnus pa
phrastēs legunt: *Si eum volo hic ma
nere, donec redeo.* Expende verbū, *Hic*,
id est, in hac vita. Atq; hæten⁹ de pri
ma sentētia disputatum sit. Illa verò,
quæ huic erat coniuncta sententia, &
quasi cum ea inuoluta, & cōplicata,
exponebat, Ioannem sic mansisse mar
tyrii, & mortis expertem, donec ve
nit Dominus ad eum moriturum, &
ad placidum mortis genus inuitauit.
Vel, vt exponit Beda, volo eum absq;
violenta persecutoris morte diē ex
pectare nouissimum, quando ipse ve
niens in æterna beatitudinis mansio
ne accipiam placidè sine dolore mor
tis. Dicendum, si acutè rem ipsam dis
cutiamus, & veritatē diligimus, hæc
dura esse, & coacta. Nam simpliciter
in Scripturis non est alius aduentus
Christi, nisi ille prior in carne, & po
sterior in gloria ad iudiciū. Et Domi
nus ad omnes iustos, cū è vita migra
turi sunt, solet venire, siue morte pla
cida, siue violenta contingat illos ex
hoc mundo discedere: atque hac ve
niendi ratione non minus venisset ad
Petrum, quā ad Ioannem, & de quo
libet dici posset: Si eū volo manere,
scilicet quoad ego per mortem ad me
euocem illum. Ad hæc illa Bedæ expo
sitiō minus potest cōsistere. Nā quid
priuilegij haberet Ioannes, quod non
esset illi commune cum Petro, & alijs
omnibus iustis, ad quos omnes susci
piendos, & cōdigno pro cuiusq; me
ritis præmio remunerandos nouissi
mo die veniet Iesus? In vtramq; verò

expositionē facit, quia non desunt &
doctrina, & antiquitate conspicui Pa
tres, & inter eos Papias Hieropolycar
nus Episcopus, & Origen. in Mat.
qui contestantur à Iudæis percussum
mortem obiisse. Secundo, alij sentie
bant, quod Ioannes in sepulcro suo de
litescat, ac dormiat vsq; ad diem iudi
cij, à Domino tunc excitandus. Ita e
nim ex quorundam sensu docet Au
gustinus super Ioan. qui referūt apud
Ephesum extare sepulcrū suū, suāq;
vitam scaurigine pulueris testari, at
que indicare. Quancūm autem Au
gust. non audeat reprehendere, quod
terre puluerem iactet: illud tamē re
prehendit, quod Ioannes dilectus dis
cipulis tantoperè dormiat in sepul
cro priuatus dulcedine contēplatio
nis, & meritorum incrementō, cū
dormiens mereri nequeat. Et quare
pro magno munere logum in corpō
re donauit somnium, cū B. Petrum
per ingentem martyrii gloriam ab o
nere corporis soluerit, eiq; concess
ferit, quod Apostolus Paulus se con
cupisse dixit, & scripsit, dissolui, &
esse cum Christo? Tertia sententia est
B. August. in eodem loco, quod in
Petro qui moritur, significatur vitā
actiua; in Ioanne, qui manet, contē
platiua. Sed hic sensus etsi elegās sit,
ac verus, constat tamen mysticū esse,
vel allegoricum, & à literæ historia,
& re ipsa gesta alienum: quare nō est,
quod in eiusmodi sensu infirman lo
multum laboremus. Quarta sentētia
est quorundam Græcorum Patrum,
Chryso. Theophylacti, Euthymij,
atq; Nicephori paulò ante producti,
quod promiserit Christus Ioannē nō
moriturum vsq; ad aduentum suū
contra Iudæos, ad percutiendum eos
per Romanos, sub Tito, & Vespasia
no, quod inter Apostolos solus Ioan
nes non fuerit dispersus extra Iudæā,
& solus superstes vrbis excidio exti
tit, & eō vsque vitam produxerit. At
que ad hunc sensum confirmandum
asserunt in Scripturis dici Dominum
venire, quando flagellat, aut tribula
tionem aliquam intulit: vt cū dicitur
in Apocalypsi: *Ecce venit cum nu
bibus, & videbit eum omnis oculus, &*

Papias Hieropolit. Episc. de quo Euseb. li. 3. cap. vlt.

Orig. tract. in Mat. 12. tom. 2.

Contra se un
dam opinio
nem.

Aug. tract. vlt. in Ioan. prope initium, 10. 9.

Philipp. 1.

Terttia opi
nio refellit
August. ibi
dem.

Quarta opti
nio, quæ etiā
confutatur.

Chryso.
Theophyl.
Euthym.

Nicephor.
Inter Aposto
los solus Ioan
nes, vsque ad
Ierosolymita
næ excidium
mansit vrbis,
teste Chryso
stomo.

Dominū ve
nire, in Scri
pturis quid.
Apoc. 1.

qui

Infra. 3. qui eum pupugerunt. Et infra: Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam: & Malachias: Ecce venit, dicit Dominus exercituum. Et quis poterit cogitare diem aduentus eius, &c.

Malach. 3. Oecumenius talem sensum huius loci agnuit. Nam scribens in illa verba epistolae Iacobi: Patientes (sive Ioganimes) igitur estote, fratres, usque ad aduentum Domini, sic ait: Dicit Romanorum insulsum, & Iudaeorum sub his captiuitatem, quam etiam aduentum Domini vocat: quemadmodum & Ioannes, qui super pectus Domini recubuit, cum de suo loquitur interitu, ipsum Dominum inducit dicentem: Si eum velim manere donec veniam. Etenim huic prorogatum est tempus huius vita usque ad captiuitatem Ierosolymorum, & paulo ultra illud tempus. Quodque Domini aduentus & in hoc loco, & in Ioanne sit euersio Ierusalem, manifestum etiam est a Prophetis, qui ait: Ecce Dominus veniet, & quis sustinebit diem ingressus eius? utpote Domini aduentu ferente aduersus impios supplicium. Sic & Ioannes Chrysolomus in quadam enarratione sua, hoc idem, Donec veniam, explicans: Hoc dictum, inquit, significare vult omnimodam euersionem Ierusalem. Hæc ille. Verum hæc sententia sua improbabilitate laborat. In Sacris quippe Scripturis non nisi solennes duo inueniuntur Christi aduentus, primus in misericordia, & secundus in iustitia: & propter hunc secundum metaphoricè dicitur venire, quando flagellat homines, ac vexat, siue in vita, siue in morte, in qua omnibus commoditatibus, ac bonis spoliatur. Deinde non est usquaque certum, atque exploratum, solum Ioannem vitam produxisse usque ad tempus excidii Ierosolymitani, ac euersionis prouintiae Iudææ. Euthymius siquidem in cap. 24. Mat. alios Apostolos excidio sanctæ vrbis superuixisse tradit, & Oecumenius Simonem Apostolum fratrem Iacobi, ac successorem eius in Cathedra Ierosolymitana, eum protraxisse vitam usque ad excidium tradit. Tertio Apostoli manifestè intellexerunt verbum Domini de aduentu eius ad iudicium, colligentes, etsi falso, quod non esset amplius moriturus.

Quarto, nihil singulare, aut eximium verba Christi continerent, si sic essent explicanda: Si eum volo manere, scilicet usque ad excidium, quod fuit quadragesimo anno post Christi mortem: at verò à morte Petri, quæ incidit in. 14. annum Neronis, ad excidium primo anno Vespasiani, non fluxerunt præter tres, aut quatuor annos. Quid igitur magnum continet hæc Christi de Ioanne prophetia, si tantum explicare voluisset, quod per quadriennium supra illam Petri, vita eius produceretur? Ad hæc ex fide dignis historijs constat, Ioannem Euangelistam non solum ad Titum usque, sed etiam ad Traiani tempora vitam prorogasse. Vides igitur quibus premantur angustijs, qui prædictis modis exponit hæc Domini verba. Sunt etiam qui contendunt, Si, accipi hoc loco pro Quid si, vel pro, An, & non cum indicatiuo Volo, sed cum subiunctiuo, Velim, vel vellem: ut sit sensus; Quid si velim, vel vellem eum manere donec veniam, quid ad te spectaret? Ac si diceret; Si etiam vellem istum minimè mori, quid tu inde emolumenti, aut gratiæ consequeris? ut exponit Cyrillus. Et ita directè tendit contra superfluam Petri curiositatem, qui sui obitus aliena scrutabatur: quare non conueniebat, ut Dominus illi curiositati satisfaceret, cui tamen satisfecisset, si voluisset, illum non moriturum usque ad secundum aduentum, indicare. Et cum Ioannes refellit falsum fratrum intellectum, non subijceret, *Et non dixit ei Iesus, Non moritur, sed, Si eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Sed omittendum erat illud, *Quid ad te?* sicut omisit illud, *Tu me sequere:* quia illud ad perfectionem sententiæ, qua videri poterat Dominus significasse Ioannem non moriturum, non pertinebat. Sed certè etsi nouum non sit, particulam, Si, illa significata complecti in Scriptura: tamen Græci interpretes in eo loco non agnouerunt, & satis diximus indicatiuo fuisse adiunctam, & admitimus obiurgatum Petrum de superflua curiositate, qua finè dilecti Christo, ac sibi discipuli scire cupiebat.

Cyrill. hoc loco.

Sed cum illa obiurgatiuula piæ eius inuestigationi aliquo modo voluit satisfacere, sed tectè, & obscurè, ut propterea datus sit locus opinioni fratrum, & aliorum, qui sentiunt eum adhuc esse superstitem, dicendo: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Poterat enim apertius dicere, Si eum velim non mori, vel sine morte vlla permanere, quid id ad te spectaret? Verum quia vsus est illis verbis, manere donec veniam, mysteriū aliquod aperire voluit diuina illa Christi sapientia quæ loquebatur, & quæ interdum obiurgando docere solet, ut cum dixit parentibus eum anxie querentibus: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Etsi Christus interrogatus à Ioanne recumbente super pectus eius, Domine, quis est? qui scilicet tradet te: non est dedignatus indicare, dicendo, Ille est, cui ego intinctum panem porrexero, quæ maior videbatur curiositas, & minus utilis; quid mirum si Petro ex pietate quadam, & peculiari in Ioannem dilectione interrogati de eius exitu, & fato, Dominus non recusauit etiam illum obiurgando erudire & respondere? Iudæis etiā petentibus ex curiositate signa, & dicentibus: *Quod signū ostēdis nobis, quia hæc facis?* respondit tectè, signum perfectum dando: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Sunt postremò alij, qui probabiliter sentiunt, reuera Ioannem necdum esse mortuum, sed ingressum tumultu luce diuina circumfusum, ac protectum, in paradysum terrestrem translatum fuisse, vbi nunc manet, atque inde cum Helia, & Henoch proditurum esse, atque fidem Euangelicam contra Antichristum propugnaturum, & tandem pro Christo occubiturum. Huius expositionis firmamenta primo loco explicabimus; deinde testimonia Patrum producemus; tertio quæ in illam obijci possunt argumenta diluemus. Hic ergo sensus ex ipso in primis contextu robur habere videtur: nam dicitur, *Si eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Vbi particula Græca *ἵνα*, Latine vertèda est si, non affirmatiue sic, quod satis indicat

verbum illud, *Quid ad te?* quæ magis docet legendum si, quàm sic, etiam si vnus vel alter posterior codex habeat, *ἵνα* ὅπως, hoc est, si sic. Verum id veteres non habent codices, neque necessaria est illa particula Sic, quam in se includit particula Si. Vt enim obseruauit Priscianus, homo Græcè, Latineque eruditus, eadè est vis Græcæ particulae *ἵνα*, atque Latine Si: nam addita indicatiuo, affirmat; adiuncta verò subiunctiuo, suspendit, & rem in dubium reuocat. Quæ ut exemplis illuminentur, ac perspicua reddatur: si quis diceret, Si edo carnes in die Veneris, quid ad te? plana est affirmatio quod edat: quod si proferat, Si ederem carnes, quid ad te? hic proculdubio suspendit, & re sub conditione ponens nihil asserit. Simile est, si quis enuntiet: Si amo te, non detraho tibi: id est, Quia amo, nequaquam detraho: at si pronuntiet, Si amare te, non detraherem tibi, nihil asserit, an amet, nec ne. At hoc loco verbum *ἵνα* dubium est, an indicatiuè, an subiunctiuè sit legendum, cum eodem modo scribatur, vertique propterea possit, Volo, & velim, vel vellem. Ad hæc posterior lectio, velim, vel vellem, non quadrat. Primo ob sensum Apostolorum, qui intellexerunt eum non moriturum: quem sensum non accepissent, si Dominus dixisset, Si vellem eum manere, &c. Secundo ob interpretes tot Latinos, & consuetudinem tot seculorum, quæ habet, & legit, si volo. Tertio propter Patres Græcos, & Latinos indicatiuè posito verbo locum hunc explicantes. Certè Nonnus paraphrastes Ioannis, & Simeon Metaphrastes in ipsius vita aperte vertunt, Si volo. Præterea ponderandum verbum manedi. Est autem manere, nihil aliud reuera, quàm absque interitu viuere, siue minimè mori, ut Apostoli explicantes verbum Domini, licet falso, accepisse videntur, quod videlicet non moreretur. Apud eundem quoque Euangelistam cap. 12. ponitur hoc verbum in eadè significatione. Dixerant enim Iudæi, *Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in aeternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis?* Vbi mortis aruicis opponitur manere. Et Paulus

Priscianus.

Exemplis illustratur hic sensus.

Hæc lectio rejicitur, si velim, vel vellem eum manere, &c.

Nonnus Ioannis paraphrastes. Simeon Metaphrastes. Expenditur verbum Manere.

Psal. 88. & 109.

Luc. 2.

Ioan. 13.

Supra 2.

V. opinio, auctori quæ magis probatur, & arridet.

I. argumentum ex textu Euangelico.

1. Cor. 15. in prima ad Corinthios loquēs de illa visione, qua se Christus conspicuum reddidit plusquam quingentis fratribus, subiunxit: *Ex quibus multi manent vsq; adhuc*, id est, sunt superstitēs. Et Dominus de Sodomis apud Matthæū inquit: *Si in Sodomis facta fuissent virtutes, quæ facta sunt in te, fortè mansissent vsq; in hanc diem.* Atq; ita etiā Ethnici autores vtuntur ea voce, inter quos Poëta dixit: *Troiaq; nunc staret, Priamiq; arx alta maneret.*

Matth. 11. A verbo manēdi dicti sunt dij Manes, quod extinctis corporib⁹ animæ solæ immortales remaneant. Nō est autem manere vel mori, & esse in cœlo, vel viuere sub sepulcro, vel viuere ad excidium vsq; vrbis Sanctæ, vel viuere vsq; ad mortē: quia esset absurdus sensus, Volo eū viuere, donec moriatur, vt sententiæ confutatæ exponebant. Est ergo sensus, Volo eū manere absq; morte, donec secūdō veniam. Nec inquit, donec veniam ad illum; sed abfolutē, donec veniā in fine mundi. Dura proinde, & impropria est expositio Augustini, accipientis verbum illud manere, non pro remanere, vel permanere, seu nō mori, sed pro expectare: explicās Dominum significasse se velle vitam contemplatiuam, cuius Ioānes typum gerebat, manere sic, vt nūc est, id est, imperfectam expectare, donec ipse veniat, qui perficiat; cū vita actiua, cuius Petrus imaginē representat, non sic manere debeat, nec expectare suam post Dñi aduētum perfectionē, sed hic ad perfectionem tendere debeat. Hic enim sensus etsi verus sit, parum tamen ad literam huius loci spectat, & proprio significatui verbi manendi vim infert manifestam. Tertiā particula in contextu, est, *Donec veniā*, In Scripturis autem duo tantū sunt noti, & celebres aduentus Christi: Et cū hic nō possit esse sermo de primo, necessariō de secundo aduētū gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi venit intelligendum: ante cuius aduētum decertabit Ioannes p̄ Euangelio, ac testificās occumbet. Vt ita sensus ille Apostolorum falsus esse conuincatur. Tēpus Christi aduentus

habet suam latitudinem: non enim illam tantū diem vltimam cōprehendit, qua ipse in persona vêturus est ad iudicandum mundum, sed totum tēpus, quando apparebunt imminentia aduentus illius signa, & præcursores sui Helias, & Henoch, & præcursor magni diaboli Antichristus, cōfligent inuicem, ac decertabūt. Quod si Christus tantū Petri curiosum animum reprehēdere voluisset: satis erat dicere, Quid aliena quæris? quæ tua sunt, cura, & quid ad te de alijs? Et non opus erat adiūgere, si eum volo manere donec veniam: sicut rogantibus discipulis de restitutione Israël, respondit: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.* Dicendo itaq;: *Si eum volo manere donec veniam, quid ad te?* significauit Ioānem non moriturum vsq; ad secundū Christi aduētū. Id enim particula, Donec, satis indicat: vt cū quis dicit, Nō faciam hoc, donec redeam, ostēdit post reditum illud futurum. Sequitur in cōtextu: *Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille nō moritur.* Nec hæc locutio contemnenda est, vt facit Erasmus, quoniam apud Lucā dicitur: *Exiit edictum à Casare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & Suetonius in Nerone ait: Exiit post scænicas coronas opinio; & Matthæus inquit: Abijt opinio eius in totam Syriam.* Neq; cogitandum est, hæc per seipsum Christū Apostolis alijs replicasse, quæ solis Petro, & Ioanni se sequentibus dixerat: neque quod Ioannes ipse alijs Apostolis retulerit, cū essent verba, quæ priuilegium eius, & commendationem continerent, ne quouis modo se iactare videretur: relinquitur ergo, vt solus Petrus hæc alijs fratribus enarrauerit. Nec aliter sanè verba Dñi ille narrauit, quàm ea Dominus dixerat, nimirum, *Si eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Ex quo audientes alij intulerunt, quod discipulus ille nō moritur. Quem sensum aufert Ioannes dicēdo, *Et non dixit ei Iesus, Non moritur:* quasi diceret, Ego delinquerem, si ita acciperē, vt alij discipuli acceperunt. Negat igitur Ioānes Christum dixisse illa verba, quod non moritur, sed alia

Apocal. 11

Act. 16

Expenditur verbum, Exiit sermo, cōtra Erasmus

Suetonius. Luc. 2.

verba,

verba, *Si eum volo manere donec veniā.* Quod si Ioannes rem omnino negare voluisset, tantum debuisset ibi sistere: *Et non dixit ei Iesus, Non moritur:* sed quia adiecit, *Si eum volo manere donec veniam,* facit aperte collationē verborum ad verba, nō rerum. Potest etiam asseri quod sit collatio rerū, quia sermo Domini, *Si eū volo manere donec veniam,* docet eum moriturū, sed post aduentum eius. Sermo autem discipulorum, quia discipulus ille non moritur, omnino mortē denegat: est enim sensus, *Mori nō debet:* sicut illud: *Cui autē minus dimittitur, minus diligit, id est, diligere debet.* Sicut igitur, si Ioannes interrogasset Dominū de Petro, Hic autem quid? ac illi respondisset: *Si eū volo Romæ clarificare Deū, quid ad te?* nisi Petrus Romæ extinct⁹ Iesum glorificasset, vanus, ac inutilis fuisset eius sermo: ita è cōtrario Petro Dominum interrogante de Ioāne, Hic autem quid? illoq; respondente, *Si eū volo manere donec veniam, quid ad te?* nisi Ioannes maneret vsq; ad eius secundum aduentum, inania p̄fectō, & in ventū iactata videri possent Dñi verba. Et quia particula Si, capitur affirmatiuē, & vt dici solet, si, pro quia; idcirco ad hunc sensum spectantes Patres Latini, non incōmodè verterunt, *Si eū volo manere,* rationem potius sensus, quàm verborum habētes. Atq; ita legunt Ambrosius in psalm. 118. & in psal. 45. Hilarius lib. De Trinitate, & Augustinus. Hieronymus verò in Iouinianum legit: *Si eum volo sic esse, quid ad te?* per cōfirmationem, nō per dubitationem. Vnde aliqui verusti dicēs vtrumq; completūtur vel ipso Erasmo teste, qui habent, *ἵνα εὖ βίωσιν ἡμῶν ὄρωσιν.* Id est, si ipsum sic volo manere: sic enim habebant cōdices quidam Græci, nimirum Archiepiscopi Rhemensis, & alius Lugdunēsis. Simpliciter tamen purior, ac verior videtur lectio, quæ habet Si, quam & cōfirmat Syriacus. Euangelij cōdex, & omnes Græci cōdices, & scriptores magno consensu, & multa Latina exēplaria emendata; & nulla est similitudo apud Græcos inter *ἵνα*, & *ὄρωσιν*: id est, inter si, & sic, vt ea occasione lapsus

Luc. 7.

Quæ causa fuerit cur Patres hanc lectionē securi fuerint: Sic eum volo manere, &c. **Ambr. sermo. 20. in psalm. 118 sub initia, tom. 4. sub finem.** **Idem lib. 7 in Lucam, initio, tom. 5.** **Hilar. lib. 6 De Trinit. Aug. serm. 47. De tempore, tomo 10.** **Erasmus.** Ea lectio, Si eum volo manere, cur magis probetur auctori.

videri possit noster interpres: quāuis certē ad sensum respiciens possit videri sic transtulisse. Ratio quoq; eadem lectionem probat. Nam cū Euan gelista recenset occasione horū verborum Domini exiisse sermonē inter fratres quod discipulus ille nō moritur, colligens hanc ex verbis Christi conceptam opinionē, subiicit: *Et non dixit ei Iesus, Non moritur.* Si autem legatur. *Sic eum volo manere,* aperte dixisset eum nō moriturum: quod tamen Ioannes negat à Domino dictū fuisse, quia dixit, quoad veniret, māsūrū, nō tamen simpliciter non moriturū. Legēdum igitur si, dummodo accipiatur non sub conditione, aut dubitatione, sed vt affirmans, quæ eundem sensum facit, ac lectio Latina Sic. Et ita pulchrè exponit Theophylacti interpres literam Græcam, dicens: *Nobis placet, vt, Donec veniam, intelligatur, sicut Chrysofostomo diuino, & aureo illi orī videtur, & non de vita, sed quod non sit iungēdus Petro* Cyrillus verò cū conditione legit, dicens: *Nam si etiam vellem minime istum mori, quid tu vnquā emolumēti, aut quid cōsolationis cōsequeris?* Quia tamen in contextu, & in glossa reperitur Si, non est improbable vtrumq; legisse Cyrillum, nempe si sic, quemadmodum Theophylacti interpres, tū Chrysofostomus idē se legisse insinuat: ait enim ille: *Illū autem si velim manere in hoc loco, Galilæa scilicet, & non mittere tecum, quid ad te?* Neq; mireris, Si, accipi pro sic. Nam psal. 62. vbi habetur: *Sic memor fui tui super stratū meū,* Græcè habetur, *ὡς ἐμνημόνευσον ὅτι ἐστίν, ἡ σπονδὴ.* Et Augustinus manifestè bis indicat se legisse Si. Hieronymus verò in commentarijs affirmatiuē legit Sic. Et in versione ex Hebræo ad Sophronium simpliciter vertit, *Recordatus tui in cubiculo meo, per singulas vigilias meditabor tibi.* Hebræa tamen aperte habent si *כִּי*. Præter hunc Id eum Ioannis, solent duo alij ex Matthæo loci produci ad hoc idem cōfirmandum. Alter est Matth. 16. *Sūt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo:* quo loco plurale pro singulari poni volunt. Ex his ver-

Oecolampadius.

Chrysofost.

Cyril.

August. Hieronym. tom. 9.

Ioannē Euan gelistam adhuc viuere, ex Scripturis ostēditur. In locis.

Matth. 17

bis insinuari viderur, quod adhuc viuat Ioannes, cum ceteri mortui sint. Nec videtur plenè verū, quod venerit in regnum suum in transfiguratione: quia non potest dici Dominus tūc venisse in regnum suum, & virtutē, quia præcesserat: Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis: & tunc reddet unicuique, secundum opera eius: ac protinus subiūgit: Sunt quidam de hīs stantibus, qui non gustabunt mortē, &c. Et licet aliquo modo exitū habuerint hæc verba in transfiguratione; non tamen plenè implentur nisi in secundo aduentu. Rursus in resurrectione Domini non sunt veritatem sortitæ: quia tunc non quidam de stantibus, sed omnes viderūt Apostoli, imò plusquam quingenti fratres simul, vt testatur Apostolus. Vt omittā quod tunc non venit Christus, vt redderet unicuique, secundum opera sua. Quare pulchrè hæc verba in Ioanne manente vsq; ad secundum aduentum veritatem habent. Alter locus Marc. c. 10. hic est: quando Dominus dixit: *Calicem quidem quem ego bibo, bibetis, & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini.* Id est, exponetis vitā pro me, atq; fundetis sanguinem pro veritate Evangelica, quemadmodum Christus ipse prius pro nobis mortuus est, & sanguinē fudit, & Iacobus frater Ioānis primus inter Apostolos ab Herode occisus est, vt inquit Lucas. Vt igitur ille primus inter Apostolos occisus est, ita Ioannes Apostolorū nouissimus martyr futurus putatur. Nec valet argumentum, si quis dicat, illū animo, & voluntate martyrem extitisse: quia Dominus non dixit, Parati eritis bibere calicem, & mori pro me; sed, bibetis, & baptizabimini: vbi euentus ipse futurus à Domino denotatur. Et quando coniectus fuit in dolium olei feruentis, non solum nō est mortuus, sed nec etiam passus: est quicquam diuina illū protegente virtute: quomodo igitur tunc bibit calicē, aut baptizatus est, cū nomine calicis mors ipsa propriè significetur? Sic enim ipse Dominus ait Petro: *Calicem quē dedit mihi Pater, non vis, vt bibam illum?* Hinc Chrysof. tractans illa verba: *Calicem*

I. Cor. 15.

II. locus.

Act. 13.

Ioan. 18. Chrysof. homil. 66. in Matth. 10. mo 2.

quidem meum bibetis, &c. Magna vobis certè bona prædico: martyrij enim corona portemini, & violeta morte, sicuti & ego, à vita decedetis. Euthymius in eadem verba scribit, Ioannem in seculi consummatione cū Helia, & Henoch occidendum: quia ille nondum martyrij mortem sustinuit, & nō dum mortuus est, sed adhuc viuit. Certè Chrysofomus, Theophylactus, atq; Euthymius commentantes Dñi verba apud Ioannem, *Si cum volo manere donec veniam, quid ad te?* duplicem adferunt expositionem: alteram de aduentu Christi ad excidium Ierosolymæ; alteram de aduentu in iudicium, quando Ioānes cū Helia, & Henoch pro fide occumbet. Non ignoro hos locos non ita demonstratiuè euincere hoc dogma, vt non liceat refractario aliter sentienti per aliquam rimam elabi, ac tergiversari: verū in rebus probabilibus, ac præsertim in sensibus Scripturæ eruēdis; satis est ea quæ vero sunt similia, & alijs sacrarum Scripturarum literis cōsentanea producere. Additur & alius locus ex Apocalypsi, vbi in fine. c. 10. habetur: *Et cū deuorasset eum* (scilicet librū de manu Angeli) *amaricatus est venter meus. Et dixit mihi, Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & Regibus multis.* Quod nō potest intelligi de Euangelio, etiāsi illud scriptum sit post Apocalypsim: nam Euangelium propriè non est prophetia, nec euangelizare prophetare, nec multis scriptum linguis, sed Græcè tantū ab autore: versiones verò in varijs linguis non sunt auctoris, sed aliorum: nec multis ipse prædicauit gentibus, sed Græcis: nec omnibus Græcis, sed Asiaticis tantum, Ephesi, & vicinis ciuitatibus: nec multis Regibus, nam sub Romanis omnia erant redacta in Prouintias; & pauci erāt Reges dati, atq; illi non nisi sibi subiecti. De se ergo loquitur seruato vsq; ad diem iudicij, vbi prophetabit populis, & linguis, & Gentibus, & Regibus multis: De alijs verò duobus testibus, id est, Helia, & Henoch, loquitur in principio cap. 11. vbi habet: *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabūt diebus mille. ducētis sexaginta, amittētis saccis.*

Euthym. c. 43. in Matth. 18.

Chrysof. homil. 87. in Ioan. tom. 3.

Theophyl. ibidem. Euthym. ibidem.

III. locus.

Quibus duntaxat gentibus Ioannes Euangelista, prædicauerit.

Apocal. 10

Ibidem.

Libro à Ioanne deuoratus primo dulcis, deinde amarus, quid mysticè.

Aratha Archiep. Cas.

Georg. Cedrenus.

Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stātes. Vides igitur quod hoc pertineat ad tempora Antichristi, quādo septimus Angelus de cælo reuelatur cū altero pede super mare, altero super terram stāte, & quando cœperit tuba canere, & consummabitur mysterium? Et tunc dixit Angelus Ioanni: *accipe librum, & deuora illum:* qui primò dulcis fuit in ore eius, & postea amarus: quoniā passio, quam pro Christo sustinebit, dulcis est, & grata menti, licet postea sensui sit amarissima. Hinc Aratha Archiepiscopus Cæsariensis Cappadocię, Græcus autor, in commentarijs in Apocalypsim, quos cōgessit ex Basilio, Gregorio, ac Cyrillo, Andrea Archiepiscopo Cæsarię Cappadocię, Papia, Irenæo, ac Hippolyto martyre, in verba præfata Apocalypsis decimo capite producta, nempe: Oportet te iterum prophetare Gentibus, ita scribit: *Per hac ostenditur, quod nō statim post visionem reuelationis sequeretur eorum euentus quæ visa erāt, sed quod oporteret hūc beatum virum multo tempore, quod prorederetur vsq; ad corruptibilis huius mundi consummationem, dum hæc complementum acciperent, multis prophetare: siue per cognitionem sui Euangelij, in quo futura nonnulla inferuntur; aut etiam per præsentem reuelationem, vt iam dictum. Non est autem ignorandum, quod ex hoc dicto: Oportet te rursum prophetare, opinantur multi, beatum hunc virum vsq; ad seculi consummationem viuere, ac venturum esse circa tempora Antichristi cum Henoch, & Helia, vt vnā cum illis corrigat eos qui tunc viuent homines, & quod tunc sub Antichristo interimendus sit. Hucusq; ille. Quæ propterea tam latè produxi, vt ostenderem leue esse argumentum quod quidam, & præcipuè Georgius Cedrenus in suarum compendio historiarum (qui multum tribuere videtur huic argumēto) ex verbis Apocalypsis desumunt cōtra hæc veritatem, dicentes Apocalyp. 11. sermonem esse de duobus testibus; id est, Helia, & Henoch, non de tribus: nō enim considerāt isti quid de se statim in fine capitis decimi dixerit. Toto ergo cælo aberrant, qui sentiunt hanc*

opinionem eadem esse, aut certè quā proximam illi fratrum, quam reprehēdit Ioannes: quia illi putabant colligi ex Christi verbis Ioannē moriturum nunquam: hi verò Patres, quos citauimus, tenēt, illum mortem obiturum, sed sub Domini aduentum, interim verò vitam degere. Et cum Apostolus ait: Et non dixit ei Iesus, Nō moritur, non tam respexit ad verba, quàm ad sensum: quia etiā verba sint diuersa, tamen eadem prorsus est res manere, & non mori.

Iam post Scripturas agendū est traditione Patrum: & primo loco producemus Græcos autores, deinde Latinos. Inter Græcos primus producit Prochorus vnus ex septem ad Diacōnatum assumptis, qui etiā in Pathmos Euangelium Ioannis scribendo amanuensis extitit: hic librū scripsisse traditur *απί τῆς μετάστασις*, hoc est, De translatione Ioannis Euangelistæ, vt à Græcis producitur autoribus: adde Kalendarium Græcorum (quod *μηνολογιον* vocatur) octauam diem Maij assignare sancto Ioanni Apostolo & Euangelistæ virgini, & 26. diem Septembris assignare eius solennitati de translatione, quam & *μετάστασις* vocant. Secundus, sit Hippolytus Martyr vir doctissimus, & Origeni *ὀρθογρονος*, qui in oratione De consummatione seculi & Antichristo ita scribit: *Prior ipseus Domini aduentus præcursores habuit Ioannem Baptistam, posterior autem quo venturus est in gloria, Henoch, Heliam, & Ioānem Theologum exhibebit. Humanitatem spectata Domini, vt vel extremis temporibus mortalium curam gerat, ac misereatur. Ac ne tunc quidem sine Prophetis nos relinquet, sed missurus est eos ad doctrinam nostram, certamq; scientiam, atq; vt animos attendamus in aduentum aduersarij.* Infra: *Ac dimidium hebdomade sument duo Propheta cum Ioanne ad denuntiandum per vniuersum orbem aduentum Antichristi, hoc est, mille ducentos sexaginta dies, amicti jaccis: Cumq; prædicauerint hæc omnia, occumbent gladio interfecti à diabolo: & implebunt testimonium suum. Vt inquit etiam Daniel, qui præuidit bestiam ex abyssu ascendentem cū eis esse bellum gesturā, id est, Henoch, Helia,*

Patrum traditione Græcorū, & Latinorum eadē sententia cōfirmatur.

Prochorus. Act. 6.

Hippol. martyr apud Bibliot. tom. 5. in princ.

Christi benignitas, & humanitas.

Apocal. 11. & seq.

Dan. 7.

Chrysof. to mo 3.

Theophyl. Euthym. Nonus Ioannis paraph.

Oecolamp.

Aretha Archiep. Casarien. Simeon Metaphrast.

Templum in honorem B. Ioannis ubi iacere voluit, eximia pulchritudinis & magnitudinis extructu.

& Ioanne, & superatos eos interfectora, eo quod noluerint dare gloriam diabolo. Tertius, fit Chrysofomus, qui huc aperit sensum homilia in Ioannem postrema: quanquam non satis constanter, cum aliam quoq; producat expositionem. Extat tamen apud Simeonem Metaphrastem Chrysofomi oratio, in qua celebrat duodecim Apostolorum encomium, in mense Iulio, ubi inter alia de Ioanne ait, Ioannes qui vel post finem adhuc tractat Theologiam, tanquam viuus curat Ephesum. Sic ille, innuens adhuc viuere. Extat in calendario Græcorum festum vltima die Iunij, quod dicitur Collectio Apostolorum, & in illa collocatur à prædicto Simeone Metaphraсте. Quartus, fit Theophylactus. Quintus, Euthymius, qui duo sunt producti superius. Sextus, Nonus paraphrastes Ioannis, verba Euangelica ita explicans: Si ipsum, donec venero, cupio manere: hic, hoc quid ad te pertinet? tu me sequere. Et hic sermo gloriosus ex sodalibus notis, clandestina voce euulgabatur, quod ille & inuincibilis, & communis mortis finem visurus non esset. At Iesus non dixerat, Non vita priuabitur, sed hoc solum: Si ipsum adhuc hinc volo manere, dum redeo, quid ad te pertinet? Hæc ille. Vbi vides tam in hoc autore, quam in Chrysofomo illos legisse: Si eum hinc volo manere, scilicet in vita præsentis: legit & eodem modo Theophylasti interpres: sed exponit hic, id est, in Galilæa, quæ falsa videtur expositio. Septimus, fit Aretha Archiepiscopus Casariensis in dictum locum Apocalypsis iam productum. Octauus est, Simeon Metaphrastes non contemnendæ autoritatis apud Græcos historicos, qui describens vitam Ioannis Euangelistæ, in hunc modum verba facit: Ciuitatem egressus est, discipulis præcipiens, ut lignum, ac sarculum secum conferrent, ac protinus in montem quandam ascendens, ubi nunc huius templum extructu est eximia, tum pulchritudinis, tum magnitudinis, stansq; in ipso. Hic, inquit, filij mihi fodite. Deinde ubi se totum consignasset, ac dixisset: Et tu mecum esto Domine Iesu Christe: astantibusq; subiunxisset, Pax vobis fratres, in foueam demisit pallium, & ipse quoq; in eam descen-

dit, ac corpore mediam obtinuit Asiam. Et infra: Porro discipuli comas euellabant, genasq; percutiebant, ac orbationem miserabiliter deplorabant, pastorem, gubernatorem, seruatorem, deniq; eum, qui omnibus omnia erat, in clamabant. Deinde etiam ciuitatem accedentes, his, qui in ciuitate erant, manifestant id quod factum erat. Interim autem die illucescente concurrunt ad monumentum, discere cupentes, num præceptor adhuc superuiveret, & ouile accesserunt. Porro pastor nusquam comparebat, sola iacebant crepide, is autem, qui has abiecerat, disparuerat. Discurrunt huc & illuc, quemadmodum hi qui cum Heliseo erant, scrutanter, inuestigant, verum incassum efficitur ipsis labor. Deinde vix tandem illius vocis recordati: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? ad mentem alacriorè redeunt. Et ille quidem Henoch, & Helie Thesbyta coniungitur, hi autem à lamentis discedentes, Deum vniuersorum laudabant, qui suum dilectum ad eum magnificauerat. Hactenus ille, satis aperte veritatem prædictam confirmas. Nonnus, Georgius Trapezütius Græcus, & ipse autor, tractatum de hoc loco Ioannis ad Nicolaum Papam edidit, ubi in primis ait, non esse vllum Fidei periculum, credere quod Ioannes, aut viuat, aut sit mortuus, cum neutrum ex Euangelio aperte euincatur. Et in fine ait prædicandam esse hanc veritatem, quod Ioannes superuiuat: quia ideo scripta à Domino est in Euangelio, & Apocalypsi: Ut hac (inquit) Scriptura præmonitione, atque doctrina vel moueantur, & fidem seruent futuri temporibus Antichristi fideles, vel inexcusabiles vndiq; facti contumescant. Sic ille: quod Scripturis, rationibus & Patrum testimonijs nisus est confirmare.

Ex Patribus vero Latinis primus fit Hilarius lib. De Trinitate: Loquatur, ait, Ioannes sic vsque ad aduentum Domini manens, & sub Sacramento diuina voluntatis relictus deputatus, dum non morti dicitur, & manere. Idem rursus: Assumptis Petro Iacobo, & Ioanne, duobus ad martyrium electis, & Ioanne in prædicatione Euangelij firmanda, testem se vsque ad mortem professus est. Secundus est, Ambrosius in psalmum 118. sermo. 20. ubi tradit, quosdam de eius

Georg. Trapezunt. tomo 6. Bibliotheca.

Latini Patres. Hilar. lib. 6 De Trinit. non longè à fine. Idè lib. 10. De Trinit. paullo ante med. Ambros. in psal. 118. serm. 20. tomo 4. Idè tom. 5.

1. Tim. 5.

Greg. Turon. lib. 1. histo. c. 24.

Beda.

Henricus de Hafsia. Matth. 27. Card. Ioan. Dominici in dialogo eius imperfecto.

B. Antonii in 2. p. hist. tit. vlt. c. 8. de Apostolis

Franc. Maioron in 4. d. 49.

Abb. Ioac. Iaco. Faber Stapul. Ambr. Catharin.

Sabel. lib. 1 de dictis & factis memorabilibus. c. 8.

morte dubitasse: & libro 7. in Lucam cap. 1. ubi habet: Quamuis de Henoch, & Helia nullam mortem corporis accepimus, & de Euangelista Ioanne Dominus dixerit: Sic eum volo manere donec venio: tamen quoniam non de vno Ioanne hic putamus expressum, sed generale de multis hoc esse præceptum; non hic mors corporis, sed anima denegatur. Sicut enim qui mortui viuunt, quoniam sunt qui viuentes mortui sunt, sicut illa que viuens mortua est. Hactenus bonus ille Pater. Vbi violentum est, quod non de vno Ioanne, sed de pluribus loquatur: sicut & illud quod de vita non corporis, sed animæ sit sermo Domini: quia de vita animæ dubium non erat Apostolum viuere, cum anima omnis sit immortalis, & animam beati Ioannis confirmationem in gratia habuisse constat. Tertius fit Gregorius Turonensis in libris historiarum, ubi habet: Qui (scilicet Ioannes) senex, & plenus dierum, perfectaq; in Deum vitam viuens se deposuit in sepulcro. Hic fertur non gustare mortem, donec iterato Dominus indicaturus adueniat, ipso in Euangelij ita dicente: Sic eum volo manere donec veniam. Beda quoque in sermone de sancto Ioanne Euangelista (si tamen eius sit) docet adhuc viuere eum: in quo sibi contradicit. Quartus est, Henricus de Hafsia in lectionibus super Genesim. Et fortassis, inquit, non soli illi duo (scilicet Henoch, & Helias) sed & Ioannes Euangelista, & illi qui surrexerunt cum Christo, viuunt adhuc in paradiso. Quintus fit, Cardinalis Ioannes Dominici, vir suo seculo præstantis doctrinæ, ac Dominicanæ familiæ; qui hanc sententiam mordicus tuebatur, ut de eo testatur Antoninus Archiepiscopus Florentinus, ac eius discipulus, qui præceptorem in hoc articulo secutus est. Ut interim prætermittam multos alios, ut Franciscum de Maioron in quarto, & in sermone de sancto Ioanne Euangelista, & Abbatem Ioachim, & Iacobum Fabrum Stapulensem in tractatu De beata Anna, & Ambrosium Catharinum peculiari libro de hoc differentem Sabellicum, atque alios nonnullos, qui huic subscribere sententiæ.

Certè isti Patres, neque pauci sunt, neque obscuro, ut quidam obijciunt, sed multi, & illustres in Ecclesia.

Accedunt ad Scripturas, & Patres, nonnullæ graues, ac minimè contemnendæ rationes. Quas inter prima sit, Quia frustra de morte Ioannis tot verba prodigerentur in Euangelio: quod est verbum abbreviatum, nisi intelligatur, ut collegerunt dicti Patres, Ioannem non moriturum vsque ad secundum Domini aduentum, ubi tunc occumbet. Quare rectè reprehenduntur à beato Ioanne fratres, qui colligebant ex Domini sermone Ioannem nunquam moriturum, ac consequenter post prædictam Petri mortem, & quæ iam scribente Ioanne Euangelium sub Nerone exitum habuerat, de se hæc scripsit, ne quis ob vitæ eius longæuitatem existimaret ipsum, qui cæteris Apostolis superuixit, moriturum nunquam.

Secunda ratio, Conueniens esse videtur, ut ex omni Lege, Naturæ, Moy si, & Euangelica, testis aliquis adit pugnaturus in Antichristum. Ex illa Naturæ, Henoch: ex scripta, Helias: ex lege Gratia, Ioannes, qui testificentur nullo tempore gratiam Dei ficientibus, suam salutem abfuisse: verumque Messiam iam semel venisse, atque iterum ad iudicandum esse venturum; ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Quia namq; Antichristus se pro Messia venditaturus est, tres illi forti animo se ei opponet, atq; eius mendacium refellent, & reuincunt. Ac fortius quidem Helias agget, quam Henoch, quia interfuit Domini transfigurationi: efficacius autè erit Ioannis testimonium, quam aliorum duorum. Clamabit enim Ioannes: Quod fuit ab initio: quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostra contrectauerunt de Verbo vita: asseret quod astitit eius morti, ac resurrectioni: percenserebunt eximia & admiranda eius signa. Et ut Petro diligenti in principio commissa est Ecclesia sub magnis tribulationibus, ita sub non minoribus, vel etiam longè maioribus credenda est Ioanni Dilecto. Tertia ratio, Si omnes Apostoli mar-

Rationes præ cadè opinione.

II. ratio.

Deute. 19. Matth. 18.

Supra 17.

1. Ioan. 1.

III. ratio.

Matth. 20.

B. Thomas. III. ratio.

Quid est qd Ioannes in sepulcrum descendit, nec absorptus est ab eo. 4. Reg. 2. Gen. 5. Henoch, & Helias cur rapri dicantur. 4. Reg. 2.

tyrio, ac sanguinis profusione Euan- gelio testificati sunt; cur solus Ioanes hoc tanto martyrij honore priuandus erit? An quia minus dilectus, quam ceteri? an quia illi non est mors predicta à Domino, cum inquit: *Calicem quidem meum bibetis?* An quia tantus discipulus detrectabat mori pro Christo? An vero quia ad solam martyrij rationem satis sit sola voluntas, an non potius ipse proprius mortis effectus, ut verior, & magis recepta habet Thomae doctrina? Quarta ratio, Si extinctus est Ioannes, mirum est quod non doceant ubi, quando, & quam mortem obierit, & cur non eius ostendunt reliquias; cum multorum Sanctorum minus illustrium, qui in eremo delituerunt, & mors minimè ignoretur, & sacra reliquiarum monumenta ostendantur. Scribunt illum viuum, ac vestitum iussisse se deferri in foueam, & in eam ingressum luce quadam diuina testum imperasse alijs, ut abirent, & sic iacentem in fouea, Dominumq; expectantem reliquerunt: postero autè die reuerfos eum non inuenisse. Sed profecto ex hac historia potius accipimus, eum præ modestia sua à Domino prædicari viuum raptum in celum, aut in paradysum: nam si se moriturum præcognouit, cur viuus voluit præfodi, ac non expectauit, ut corpus exanime, atq; exanguè traderetur sepulturæ? Et certè nisi modestiæ causa illud fecit, puerile videbitur sic viuum defodi uoluisse. Quod autem sequenti die non est inuentus, efficaciter arguit inde aliud viuum translatum. Quod verò terra scaturiens ibi fremat, signum est, quod qui in Domino quiescunt, terra non habet ius ad retinendum eos, quâ uis infremat, & suo iure illud reposit: quia quod terra est, etiam terræ in sui resolutione debetur. Et Ioani quidem gratiæ testi, hoc debetur, ut in sepulcrum descendat, & non absorbeat ab eo; quod significetur in lege Gratia dei etiam esse mortem. Helias uero, atq; Henoch rapti quodammodo uolenter, & in turbine: quia mors non dum erat deuicta à Domino. Reliquit crepidas in sepulcro, ut Helias pallium recessurus: quia uestigia, & exempla

incedendi in via Dei per geminum dilectionis affectum ad Deum, & ad Proximum, quasi duos pedes spiritualis animæ calciantem nobis commendauit. Longè felicius quam Empedocles, qui in foueam Aetnæ montis insiliens, atq; spevana immortalitatis illectus, ut ait Horatius, infeliciter extinctus reliquisse ferreas crepidas fertur. Superest pauca quedam, quæ in contrarium sunt argumenta dissoluere. Primum est à Patribus tam Græcis, quam Latinis, qui illum mortuum tradunt. Ita enim docet Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, & Augustinus tract. ult. in Ioannem, & Tertullianus lib. De anima, ubi sic habet: *Translatus est Henoch, & Helias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet. Ceterum morituri reseruantur, ut Antichristum sanguine suo extinguant. Obijt & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes Hippolytus Episcopus Portuenlis: Ioannes, inquit, frater Iacobi, relegatus est in insulam Pathmos à Domitiano, & inde reuocatus Ephesum à Nerua: ubi conscripto Euangelio, & Apocalypsi, mortuus est: reliquias quæstæ non sunt reperta.* Hæc illi. Ut interim missos faciam plerosq; alios idem sentientes. Ex Græcis uero Papias Hieropolytanus Episcopus, qui ipsum uidit: *A Iudæis, inquit, interfectus est: scilicet perduxit cum fratre ad exitum prædicationem Domini Christi de ipsis, eorumq; confessionem: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Origenes in Matthæi commentarijs tradit martyrium fuisse passum, idq; didicisse à successoribus Apostolorum. Eusebius quoq; Cæsariensis in lib. Ecclesiasticæ historiæ Polycratem citat scribentem ad Victorè urbis Romæ Episcopum, ubi de morte Philippi & Ioanis Apostolorum agens: *Magna, inquit, lumina in Asia partibus dormierunt, quæ resuscitabit Dominus in nouissimo die aduentus sui, cum ueniet in gloria, & requirit omnes sanctos suos. Dico autem de Philippo, qui fuit vnus ex Apostolis, qui dormiuit apud Hierapolim. Et Ioannes ille, qui supra pectus Domini recumbebat, qui fuit Sacerdos Dei, pontificale Phrygiæ (id est, mitram) gestans, & martyr, & Doctor optimus, apud Ephesum dormiuit.* Hæc ille, asserit præterea ibidem duo exitisse sepulcra Ioannis nomine inscripta. Sed & Dorotheus Episcopus in Synopsi eum extinctum refert, cum esset 120. annorum. Respondemus, nos non negare, graues nonnullos Patres aliter sentisse, & iam mortuum esse Ioannem docuisse: uerum illis tot, alios tam Græcos, quam Latinos non minus antiquitate illustres, doctrinaq; atq; sanctitate præclaros opponimus, & nostram sententiam minimè, ut fidei articulum, sed ut probabilior, & Scripturis magis consentaneam tuemur. Præterea illud succurrit, ueteres illos Patres non exactè, neq; ad viuum res reseruat, Ioannis translationem uocasse mortem. Non ignoro etiam Abdiam in historia certaminis Apostolorum, in uita Ioannis recensuisse, Ioannem ingrediẽtem sepulcri foueam reddidisse statim spiritum. Verum quantum sit huic auctori tribuendum, docto, ac prudenti lectori iudicandum relinquo, & nos libro sequenti magis aperiemus. Et Hippolyto Martyri in Synopsi opponimus eum demerit in lib. De aduentu Antichristi, ubi aliter docere uidetur, ut supra produximus. Secundo argumentatur ex illo communi decreto: *Quis est homo qui uiuet, & non uidebit mortem: eruet animam suam de manu inferi?* Et Paulus: *Statutum est hominibus semel mori.* Verum nos, cum dicimus eum nondum extinctum, non asserimus, illum mortem non subiturum, imò statuimus tunc maximè morte sua cum Helia, & Henoch Deum clarificaturum: aliud qui si uim ullam haberet argumentum, probaret Heliam, & Henoch olim extinctos, & nunc non uiuere. Tertio argumentatur ex cap. 11. Apocalypsis, ubi de duobus tantum testibus, id est, de Helia, & Henoch, fit mentio, de tertio teste uerbum nullum. Sed iam illius in fine cap. 10. mentionem fecerat, cum dixit: *Opòrteret reueterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & Regibus multis.* Quarto arguunt ex historia, quia ubi sepulcrum viuus est ingressus, amplius conspectus non est. Sed id magis arguit translationem, quam mortem: quia si mortuus esset, reliquias

Horat. in artis poetica sine. Oppositæ opinionis argumenta diluuntur. I. argum. Hieronym. tom. 1. Tertull. De anima, cap. 28. in fine. Hippol. Episcop. Portu. in opusc. de 72. Apostolis ubi supra. quisq; prædicauit, & ubi consummatus fuerit. Papias. Matth. 20. Origen. tract. in Matthæa tom. 2. Euseb. Cæsariens. lib. 3. hist. Eccles. c. 31. tom. 1. Polycrates. Philippus Apostolus ubi excesserit. Legendum est, Diaconis, non Apostolis, ut historia Auctuorum Apostolorum testatur, & ratio id ipsum conuincit, & noui interpretis quoq; confirmant. Ioan. 13.

Dorotheus Episcop.

Abdias lib. 5. Historiæ certaminis Apostolorum.

Hippolytus martyr.

II. argum. Psal. 88.

Hebr. 9.

4. Reg. 2. Gen. 5.

III. argum.

III. argum.

sum dormiuit. Hæc ille, asserit præterea ibidem duo exitisse sepulcra Ioannis nomine inscripta. Sed & Dorotheus Episcopus in Synopsi eum extinctum refert, cum esset 120. annorum. Respondemus, nos non negare, graues nonnullos Patres aliter sentisse, & iam mortuum esse Ioannem docuisse: uerum illis tot, alios tam Græcos, quam Latinos non minus antiquitate illustres, doctrinaq; atq; sanctitate præclaros opponimus, & nostram sententiam minimè, ut fidei articulum, sed ut probabilior, & Scripturis magis consentaneam tuemur. Præterea illud succurrit, ueteres illos Patres non exactè, neq; ad viuum res reseruat, Ioannis translationem uocasse mortem. Non ignoro etiam Abdiam in historia certaminis Apostolorum, in uita Ioannis recensuisse, Ioannem ingrediẽtem sepulcri foueam reddidisse statim spiritum. Verum quantum sit huic auctori tribuendum, docto, ac prudenti lectori iudicandum relinquo, & nos libro sequenti magis aperiemus. Et Hippolyto Martyri in Synopsi opponimus eum demerit in lib. De aduentu Antichristi, ubi aliter docere uidetur, ut supra produximus. Secundo argumentatur ex illo communi decreto: *Quis est homo qui uiuet, & non uidebit mortem: eruet animam suam de manu inferi?* Et Paulus: *Statutum est hominibus semel mori.* Verum nos, cum dicimus eum nondum extinctum, non asserimus, illum mortem non subiturum, imò statuimus tunc maximè morte sua cum Helia, & Henoch Deum clarificaturum: aliud qui si uim ullam haberet argumentum, probaret Heliam, & Henoch olim extinctos, & nunc non uiuere. Tertio argumentatur ex cap. 11. Apocalypsis, ubi de duobus tantum testibus, id est, de Helia, & Henoch, fit mentio, de tertio teste uerbum nullum. Sed iam illius in fine cap. 10. mentionem fecerat, cum dixit: *Opòrteret reueterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & Regibus multis.* Quarto arguunt ex historia, quia ubi sepulcrum viuus est ingressus, amplius conspectus non est. Sed id magis arguit translationem, quam mortem: quia si mortuus esset, reliquias

ibi corporis sui reliquias. Et rectè Angelus ostenso monumento, & corpore Domini absente, probauit eius resurrectionem: ita ex hoc loco magis probari potest traslatio, quam suscitatio, quia suscitatione præcedit mors: mortuum autem, Ioannem nemo uidit, & ita traslatum viuum ex fouea in locum, & confortium Henoch, & Helia intellexerunt discipuli, & acquieuerunt in uerbis Euangelicis de eius missione donec ueniat: ut testatur Simeon Metaphrastes. Quinto, absurdum uideatur, ut Christi discipulus tantopere dilectus, tam longo tempore Dei fruitione, atq; uisione defraudetur, ad quam tot alij Apostoli, ac sancti inferiores iam peruenerunt. Et confirmatur, quia Ecclesia fundit preces per eum, ut iam beatum, ad Deum: ita enim precatur: *Ecclesiam tuam, quæsumus, Domine, benignus illustra; ut B. Ioannis Euangelista Apostoli tui illuminata doctrinis, ad dona perueniat sempiterna.* Respondemus, illos tres Patres in paradiso terrestri seruatos, iam beatitudine uisionis Dei, ac fruitionis secundum animam donatos esse, si quemadmodum B. Antoninus, atq; alij tradunt, loqui uelimus; ac proinde per illorum preces Ecclesia ad Deum confugere solet, qui tamen adhuc mortalia gestat corpora, quod pro Fide possint occumbere, quemadmodum Christus animo beatus, corpore uiuor erat. Quod si quicquid esset iniuriæ tam tempore gloria destitutum permanere; profecto iniuria quoq; & maior esset irrogata & Helia, & Henoch; possetq; Deus retardatam beatitudinis remuneratione magnitudine gloriæ pro uirtute sua compensare: nam mille anni ante oculos Dei, tanquam dies hesternæ quæ præterijt. Certè beatos illos uocare haud dubitat Augustinus libro De Assumptione Mariæ: *Nihil, inquit, de Helia, & Henoch postquam rapti sunt uita felicitate commendat, cunctis liquide scientibus eos beatè uiuere, quos Dominus hinc in futurum saluandos uoluit rapere.* Sicille. Postremo obijciunt; amplius terrestrem non extare paradysum; ac proinde uanam, & minus probabilem reddi hæc opinio. Respondemus, quod amplius non

Matth. 28.

Simeon Metaphrastes. V. argum.

Psal. 89.

August. lib. De assumpt. Mariae, c. 2 tom. 9. Gen. 5. 4. Reg. 2. VI. argum.

extet paradifus terrestris, nō vsq; ad-
 eō exploratæ esse veritatis, vt possit
 tanquam certum telum in nos iactari,
 cū plurimi & ex veteribus, & ex Scho-
 lasticis Doctoribus videantur eius sta-
 tum etiamnum cōstituere. Verūm de-
 mus non existere illum, quid hoc ad-
 rem? Nos enim tantūm asserimus, Ioā-
 nem asseruatum diuina virtute in lo-
 co, vbi sunt Helias, & Henoch, vbi-
 cunq; ille locus existat, siue sit paradi-
 sus terrestris, siue vllus alius Domino
 notus, diuināq; prouidentia munitus,
 atq; protectus. Hæc mihi probabilior
 animo hætenus infidet sentētia: à qua
 si quis me solidioribus rationibus, aut
 firmioribus Scripturarum, & Patrum
 testimonijs deduxerit, profectō facillē
 illi cedam, eiusq; sententiam ample-
 ctar: nihil enim hic aut contentiose,
 aut obstinatē defendimus, sed id tan-
 tūm proponimus, quod ad hunc locū
 Ioannis illustrandum probabilius, ac
 verisimilius facere videtur. Hac igitur
 expositione vt vera stāte, videmus
 admirabilem quandam inter Ioānem
 Baptistam, & Euangelistam in præ-
 cursione Domini consonantiam, vt at-
 tigit Hippolytus. Fuit præcursor pri-
 mi Domini aduentus Baptista Ioānes,
 erit & præcursor secūdi aduentus Chri-
 sti Euangelista. Vterq; nomine Ioan-
 nes, dignitate præcursor, puritate An-
 gelus, officio testis, & à pueritia ad
 Euangelium euocatus: ille, plusquam
 propheta; hic myfteriorū notitia, quæ
 in sacra eruētavit Apocalypsi, excel-
 lētissimus propheta. Ille, amicus Spō-
 si; hic, discipulus quē diligebat Iesus.
 Primus, Vox clamantis in deserto; al-
 ter, filius tonitruī. Primus, prædicauit
 baptismum pœnitentiæ in remissio-
 nem peccatorum; alter, annūtiaturus
 est ignis baptismum in vindictam ma-
 lorum. Prodiit ē deserto Iudææ Bap-
 tista, quasi ex quodam paradisi deserto
 proditurus creditur Euangelista. Pri-
 mus conuertit primitias Iudæorum;
 secundus eorū reliquias. Dicebat He-
 rodi Ioannes Baptista: *Non licet tibi ha-
 bere vxorem fratris tui*: dicitur est E-
 uangelista Antichristo Christi Spon-
 sam vsurpanti: Non licet tibi habere
 vxorē domini tui. Primus dixit præ-

tento digito: *Ecce agnus Dei, ecce qui
 tollit peccata mundi*. Secundus dicit:
*Ecce leo de tribu Iuda aduenit, rugitu
 suo perterrefactus vnuerfos*. Pri-
 mus deniq; illuxit nobis tanquam Lu-
 cifer Solem Christum aduentatē præ-
 nuntians: secundus erit tanquam he-
 sperus noctem tenebrosam omnibus
 reprobis denuntians. Sed iam paucis
 verbis textus quæ supersunt explica-
 tis, finem tractatui imponamus.
*Hic est (inquit) discipulus ille qui te-
 stimoniū perhibet de his, & scripsit hæc:
 & scimus quia verum est testimonium ei-
 us*. Finem libro Euangelico imposi-
 turus, autoritatem sibi mirificē conci-
 liat. Et primō certos nos reddit de ve-
 ritate omnium quæ in eo continētur,
 etiam si in eo nonnulla habeātur, quæ
 ab alijs Euangelistis non sint commemo-
 rata. Dupliciter autem autoritatē
 suam asserit, tūm à persona sua, indi-
 cat enim se idoneum testē, ac fide di-
 gnum ex eo quod Christi fuit discipu-
 lus; & qui omnia oculis suis vidit, &
 auribus hausit, ac testimoniū veritatē
 perhibuit, tūm viua voce, tūm scriptō
 Euāgelio, tūm persecutionibus, & fla-
 gellis forti, & infracto animo ppter
 Christum toleratis, tūm quia signis,
 ac prodigijs innumeris Euangelicas
 cōfirmavit veritates, tūm deniq; quia
 sanguine, & morte illis sub Antichri-
 sto subscribet, quando pro Christo oc-
 cumbet. Et quia non satis est si quis-
 quam de se perhibeat testimoniū, for-
 tissimum atq; inuidētum Ecclesiæ te-
 stimoniū, & ab omni suspitione alie-
 num producit, de quo subiūgit: *Et sci-
 mus quia verum est testimonium eius*. Lo-
 quitur enim in persona totius Eccle-
 siæ, vel omnium Apostolorū, qui eius
 autoritatem publicē, & sine vlla rece-
 perāt cōtrouersia. Ipse verō Aposto-
 lorum vltimus scripsit, & alij nouerāt
 eū illis interfuisse: ideo in plurali ait;
 Et scimus quia verum est, & videlicet
 ipse Spiritu sancto agente dixerat: vt
 ita nō solus ipse, sed vnuerſa Ecclesia
 certam reddat testificationem de vero
 Ioānis testimonio, quod nemo hæte-
 nus insimulare potuit mēdacij. Ita etiā
 in epistola sua pluraliter enuntiauit;
Quod fuit ab initio, quod audimus, qd

Apoc. 5.

Fidem Euan-
gelio suo Ioā-
nes facit du-
pliciter.

Expenditur
verbum, sci-
mus, cur ita
Ioannes lo-
cutus sit.

Ioan. 1.

vidimus

Admirabilis
Ioannem Ba-
ptistam inter
& Euangeli-
stam in præ-
cursione Do-
mini conſo-
nantia.
Hippolytus
Martyr.

Matth. 11.

Ioan. 3.

Supra 1.

Mar. 3.

Matth. 3.

Ibidem.

Luc. 1.

Mar. 6.

Ioan. 1.

Salubris ad-
monitio ad
Hereticos, &
Catholicos.

Gal. 1.
Infra 2.

Cur Ioannes
non plura Ie-
su signa, cū
posset innum-
mera, nō cō-
memorauerit
Ioan. 20.

Idem, quonā
sensu dixe-
rit: Si singu-
la Christi fa-
cta scriban-
tur, nec ipsū
mūdum eos
capere, qui
scribēdi sunt
libros.
Aug. tract.
vlt. in Ioan.
tom. 9.

*vidimus oculis nostris, quod perspeximus,
 & manus nostra contractauerunt de Ver-
 bo vita, & vita manifestata est; & vidi-
 mus, & testamur, & annuntiamus vobis,
 &c.* Intelligent ergo vnuerſi hereti-
 ci, & quicunq; Catholici, quantalibet
 autoritate in Ecclesia præfulgeāt, eo-
 rum dicta, aut scripta tantum habere
 roboris, & firmitatis, quantum Eccle-
 sia Catholica illa suo testimonio con-
 firmat. Proinde quisquis suæ nitens
 prudentiæ, aut sapientiæ, Ecclesiā de-
 serit, intelligat se in vanum currere:
 nam & ob eā causam Apostolus Pau-
 lus ascendit Ierosolymam, & contulit
 Euangelium quod prædicabat, cū Pe-
 tro, & alijs Apostolis, ne fortē, inquit,
 in vacuum currerē, aut cucurrissem.
*Sunt autem & alia multa quæ fecit Ie-
 sus: quæ si scribātur persingula, nec ipsum
 arbitror mūdū capere posse eos qui scri-
 bendi sunt libros.* Supra idē dixerat de
 signis in cōspectu discipulorum post
 resurrectionem suam: modo extendit
 dictum ad quæcunq; Domini facta, si-
 ue signa sint, siue non sint, siue in con-
 spectu discipulorū, siue non, siue post
 resurrectionem suam, siue ante: ac ta-
 cite rationem reddere videtur cur nō
 plura scripserit Christi facta, aut cur
 Scripturam suam amplius non produ-
 xerit. Ad quod respondet; Non æsti-
 met quisquā me omnia scripsisse: nā
 plura alia & fecit, & dixit. Quod autē
 tam pauca ex tam multis commemo-
 rauerim, non est meæ negligentia tri-
 buendum, sed aut Spiritui sancto ad-
 scribendum impellenti, qui hæc pau-
 ca satis ad fidem faciendam de Chri-
 sto idonea esse existimauit: quia si quis
 sit obstinatus, pluribus signis plus in-
 cenditur ad renitendum; bonus autem
 idoneis signis, aut sufficenti doctrina
 contentus fidem habet Christo; quæ
 signorum omnium, atq; doctrinæ to-
 tius est finis: aut saltē nimia ipsius rei
 difficultati erit ascribendum: si enim
 scribātur persingula, nec ipse mū-
 dus caperet libros, qui scribēdi es-
 sent. Quod dupliciter potest intelli-
 gi: aut simpliciter sine vllō tropo de
 capacitāte intellectus, vt primō loco
 exponit Augustinus, quod videlicet
 mūdus, id est, homines, qui finis mū-

di, & eius spiritu præditi sunt, illos
 libros nō possent intelligere: & in
 hoc sensu ad verbum, capere non pos-
 set, suppleendum est, sine Dei gratia, &
 Spiritu. Nam ecce solūm hunc librū,
 vnus pugillo continere potest, homi-
 num tamen vnuerſitas totam myste-
 riorum profunditatem in ea delitescē-
 tem apprehendere haud valet. Dein-
 de potest esse sermo de externa capa-
 citate, & est sermo per figuram hyper-
 boles in Scripturis vītātam intelligē-
 dus, iuxta quem dicitur: *Vidimus mon-
 stra quædam filiorum Enac, de genere gi-
 ganteo, quibus comparati, quasi locusta
 videbamur.* Et in alio loco: *Multiplica-
 bo semētuum sicut stellas cœli, & sicut
 arenam quæ est in littore maris.* Cōstat
 quippē has locutiones esse hyperbo-
 licas; ac proinde non falsas, aut à ve-
 ritate dissentientes. Est autem hyper-
 bole, cū salua rerū fide; verba tamē
 fidem superare videntur: quod nō fit
 quando aliquid obscurum, vel dubiū
 exponitur, sed quando id quod apertū
 est, augeatur, vel extenuatur; nec tamē
 à tramite significandæ veritatis errat-
 tur, quoniam sic verba rem quæ indi-
 catur, excedunt, vt voluntas loquētis,
 nec fallentis appareat, & hic rei ma-
 gnitudo tantum dicendi excessum ex-
 agere videbatur. Et quod hyperboli-
 cus sit sermo, probat verbum ab Euan-
 gelista interpositū, Arbitror, quo sua-
 dibile fecit quod incredibile videba-
 tur: & verbū Græcum *καταρα*, hoc est,
 capere, quod propriē ad spatium loci
 pertinet; vt vel vnum paruum Scri-
 pturæ sacræ caput mūdus nō pos-
 set intelligentia sua assequi, vel cape-
 re in priori sensu. Ratio etiam eui-
 det hyperbolem: quia si scriberentur,
 proculdubio caperet eos mūdus, ni-
 si extra eū cōscriberentur. Et Patres
 veteres agnouerunt hanc figuram, vt
 Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus,
 atq; alij horum imitatores. Vtq; est
 autem hac hyperbole, vt magnū pen-
 damus quæ hætenus scripta sunt, ac
 detecta. Deinde, vt excitet nos, & nō-
 strum feruorem accendat ad quæren-
 da & meditanda hæc quæ scripta sunt.
 Tertiō, vt à libris, ac scriptis accitram-
 mus ad Christum, qui loquitur ad eos;

Alter sensus.

Hyperboles
Scripturis fa-
miliaris.
Num. 13.

Gen. 22.

Hyperbolico
sermo quis
sit.

Quod hyper-
bolica sit lo-
cutio, Mūdū
non posse ca-
pere eos, qui
de Christo
scribēdi sunt
libros, ostēditur.

Chrys. hoc
loco.

Cyrius lib.
12. in Ioā.
c. vlt. tom.
1.

August.
Cur hyperbo-
le hæc Ioan-
nes vsus sit

& tra-

& tradit Scripturæ sensum. Et vt Ec-
clesiastes curiosum discendi, scriben-
diq; repressit studium in fine libri di-
cens: *His amplius, fili mi, ne requiras. Fa-
ciendi plures libros nullus est finis:* simili
ratione Ioannes, qui post alios tres ad
scribendum animū appulit, & ea quæ
alij prætermiserat, cōscripsit; ne quis
propterea existimaret, eū omnia sup-
pleuisse, vel alius tēaret post eum re-
liqua supplere omnia tempestiuē, hac
vñus est sentētia per hyperbolem ex-
pressa ad eorum studia comprimēda.
Cum igitur neque ea quæ scripta sint

exaetē intelligamus, sufficiant nobis
scripta ad fidem alendam, & promo-
uendā necessaria, & magis vtilia. Stu-
deamus igitur illa recta fide intellige-
re, sancta operatione exercere quæ do-
cent, vt ad bona perpetua peruenia-
mus, quæ ipse Christus suis imitato-
ribus promittit, cui pro tot, ac tantis
beneficijs immortales semper gratias
agamus per Iesum Christum Dominū
nostrum, cui cum Patre, & Spiritu san-
cto sempiternus honor, laus & gloria
ab omni creatura ratione prædita red-
datur in secula seculorum. Amen.

Quæ scripta
ab Euangeli-
stis de Chri-
sto, nobis suf-
ficiant ad sa-
lutem.

TRACTATUS XXXIII.

DE apparitione Domini facta in monte
Galilææ, in illa verba: *Undecim autem discipuli
abierunt in Galileam, in montem ubi constituit illis
Iesus. Et videntes eum adorauerunt; quidam autem
dubitauerunt. Et accedens Iesus, locutus est eis, dicens,
Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, &c.
vsq; in finem. Matth. vltimo.*

Verborum
Christi firmi-
tas atq; con-
stantia.

Psal. 144.

Matth. 26.
Infra 28.
Ibidem.
Impudentif-
simum Apo-
stata Iuliani
de Christo
mendacium.

IVM CHRISTVS
Dominus ipsissima sit ve-
ritas, omnia promissa fi-
delissimē implere cōsue-
uit, & plerūq; pro sua bonitate, vt
nostrā vincat duritiam, plura præstat
quàm pollicitus est: nā fidelis est Do-
minus in omnibus verbis suis; & fan-
ctus in omnibus operibus suis. Hoc
conspicuū redditur in hac apparitio-
ne facta in Galilæa, quam, tum Iesus
per se ipsum ante mortē, promiserat,
tum per Angelos, & iterū per seipsum
suscitatus apparens mulieribus, tenē-
tibus pedes eius, & adorātibus. Quare
Iesus mentitus non est, vt stultē obij-
ciebat Iulianus Apostata: quōd, cum
promississet se in Galilæa videndū, Ie-
rosolymis tamen illa ipsa die sui con-
spectum Apostolis exhibuerit: sed &

hoc compleuit promissum pergēs in
Galilæam, atq; in ea se discipulis ostē-
dit. Exhibitionem igitur huius pro-
missionis solus, inter Euāgelistas Mat-
thæus recensuit, aliarumq; sui visio-
num, quas Apostolis exhibuerat, men-
tionem nō fecit, sed istius potissimæ,
ac maximæ, communisq; omnibus di-
scipulis, etiam septuaginta, vel, vt A-
postolus ait, etiam quingentis fratri-
bus: cuius Pauli verba expedit diligen-
tius scrutari, atq; expendere. Ita, ergo
Apostolus habet in priori ad Corin-
thios epistola: *Tradidi enim vobis in
primis quod & accepi: quoniam, Christus
mortuus est pro peccatis nostris, secundum
Scripturas: & quia sepultus est; & quia
resurrexit tertia die; secundum Scriptu-
ras: & quia visus est Cepha: & post hoc, vn-
decim. Deinde visus est plusquā quingēnis*

1. Cor. 15.

fratribus

Fidem resur-
rectionis Do-
minicæ cur
Paulus se à ma-
scrib. tradit
accepisse.

Esai. 53.

Ibidem.

Psal. 129.

Idem cur me-
minerit sepul-
turæ Domi-
ni.

Esai. 53.
Supra. 11.

Eiusdem re-
surrectionem
tertio die fa-
ctam cur me-
moret idē A-
postolus.

Ose. 6.

Luc. vlt.

Ibidem.

*fratribus simul: ex quibus multi manent
vsque adhuc, quidam autem dormierunt.
Deinde visus est Iacobo; deinde Apostolis
omnibus. Nonisimē autem omnium tan-
quam abortiuo, visus est & mihi.* Vbi in
primis ait, se à maioribus per tradi-
tionem accepisse: non enim quæ hu-
iusmodi sunt supra naturā mysteria,
proprio possunt ingenio inuestigari,
vt in cæteris humanis disciplinis.
Rectē ait Christum mortuū pro pec-
catis nostris, non pro aliquo suo aut
originali, aut personali peccato, sed
pro nostris. Et ne Iudæi obijcere ve-
leant hoc esse figmentum à nobis ex-
cogitatum, subiungit, *Secundum Scri-
pturas*, nimirum propheticas, quæ tra-
dunt, Christum pro delictis hominū
moriturum: vt Esaias, qui ait: *Ipse au-
tem vulneratus est propter iniquitates
nostras, attritus est propter scelera no-
stra, & iterū, Propter scelus populi mei
percussus eum.* Et David: *Quia apud Do-
minum misericordia; & copiosa apud eū
redemptio. Et ipse redimet Israel ex om-
nibus iniquitatibus eius.* Adiunxit &
de sepultura, ac resurrectione, tum ad
mortis veritatem firmandam, & ad re-
surrectionis articulum stabiendum:
non enim sepelitur, nisi mortuus; ne-
que suscitaretur, nisi sepultus. De qua
sepultura etiam Prophetæ loquuntur,
Dabit, inquit Esaias, *impios pro sepul-
tura, & iterum: Erit sepulcrum eius glo-
riosum.* Rursus addidit de resurrectio-
ne tertio die futura, *Secundam Scri-
pturas*, ne noua, aut inexpectata Chri-
sti resurrectio crederetur, cum lon-
gē ante fuerit prædicta & resurre-
ctio, & dies eius tertia, & hora, de
qua Oseas: *Quasi diluculum prepara-
tus est egressus eius:* atque hæc proba-
tio per Scripturas nobis semper
subsistit. Addit quod visus sit Cephæ
Apostolorum Principi, & magnæ
autoritatis apud eos, de qua appa-
ritione loquitur Lucas. Testimonia
autem mulierū vt minus per se vali-
da ad fidem faciendam, etsi certa, con-
sulto prætermisit Paulus, vt aliās no-
tauimus. *-Et post hoc undecim, scilicet apparuit.
Græcè legitur duodecim, intellige
ipso die resurrectionis, vt cōmemo-*

rat Luc. & Ioan. Et duodecim non tā
numeri, quā gradus Apostolici nomē
est, quēadmodum Ioānes dixit: *Tho-
mas autem vnus ex duodecim*, cum tūc
non essent nisi tantum undecim. At
deinde, vt ait, *Visus est plusquā quin-
gentis fratribus simul.* Græca vox *quā-
rag* semel significat, quia semel facta
est hæc apparitio, cū Apostolis nō se-
mel sit visus. Hæc autē apparitio si nō
esset scripta in Euangelio, durum es-
set valde tam præcipuam, ac solennē
visionem prætermittam fuisse: ergo
vel omīssa esset ab Euangelistis, vel
hæc ipsa est, quam enarrat Matthæus
in monte Galilææ factam. Nam hac
ipsa pmissa à Domino per se ipsum,
& per Angelos ac in designatum lo-
cum montis cōuenerunt, quō omnes
discipuli simul adessent, & absq; vl-
la seditionis suspicione possent vndi-
que conuenire, abiectaq; omni for-
midine maiori cum iocunditate, frui
possent Domini præsentia: ideo non
in Iudæa facta est, sed in Galilæa. Por-
rō ex his quingentis fratribus mul-
ti postea in Ierusalem redierunt, vn-
de erat illa turba hominum centum
& viginti euocata à Petro ad electio-
nem Matthiæ, vt habes in Actis. *Ex
quibus (inquit) multi manent vsque
adhuc.* Ad allati testimonij confirma-
tionem adducit, testes aliquot esse su-
perstitos, vt Martialis vnus discipu-
lorum, qui se dicit vidisse Dominū,
& adorasse, & ad cælos ascendentem
spectasse, epistola ad Burdegalenses,
& Beatus Ignatius epistola ad Smyr-
nenses ita scribit: *Ego autem non so-
lum natum eum, & crucifixum, in cor-
pore factum scio, sed etiam post resur-
rectionem in carne eum noui, & credo
esse.* Sic ille. Subdit: *Quidam autem
dormierunt.* Qua locutione vtitur ad
fidem futuræ resurrectionis astruen-
dam: sicut qui dormiūt, à somno sur-
gunt.
Deinde (ait) visus est Iacobo. Por-
rō hæc visio facta est primo die re-
surrectionis, quo etiam apparuit &
Petro, vt testis est Augustinus libro
De consensu Euangelist. nam alioqui
sub vesperā illius primi diei apparuit
omnibus discipulis præter Thomam,

Ioan. 20.

Ibidem.

Act. 1.

B. Martia-
lis epist. 1.
cap. 3.

B. Ignat. e-
pist. 10. pro-
pe initium.

Visio Domi-
ni Iacobo fa-
cta quando
acciderit.

Luc. vlt.

Aug. lib. 3.
De consens.
Euang. cap.
vlt. 10. 4.

Ioan. 20.

Chrysof.

Luc. 24.

Ioan. 20.

Infra. 21.

Christus visus Apostolis omnibus quando.

Marc. ult.

Luc. 24.

Oecumen.

2. Cor. 8.

De apparitione Domini facta quingentis fratribus facta quorum da opinio rejicitur.

Domino Paulo quando apparuerit.

Cur se vocat Abortiuum Apostolus, & visum sibi Dominum dicat.

Gen. 35.

vt Ioannes docet. Inter homines igitur prior vidit Petrus solus, teste Chrysofomo: post hunc singularis Jacobus, si singularis, & solitarius vidit, vt hic dicitur; euntes in Emmaus discipuli; postea sub vesperam decem Apostoli, & rursus octauo post die vndecim Apostoli; postea septem Apostoli ad mare Galilaeae; ac post illam visionem apparuit in monte plusquam quingentis fratribus: etiam si Paulus hoc loco nec has omnes enarrauerit visiones, neque eodem ordine, quo a nobis dictae sunt. Quare quod dicitur, Deinde, vel Graece *εἰς τὴν γαλιλαίαν*, id est, postea Iacobo, non tam temporis ordinem, quam testium significat. Postremo subiungit: *Deinde a Apostolis omnibus*. Tam videlicet duodenarij, quam septuagenarij ordinis: quae visio in die Ascensionis videtur exhibita fuisse, & enarratur a B. Marco, & a Luca: *Nonisime* (ille inquit) *apparuit vndecim discipulis*, &c. Quia enim duodecim sunt simpliciter Apostoli, teste Oecumenio, & alij sunt Apostoli Ecclesiarum, de quibus Paulus in posteriori ad Corinthios; idcirco bene dixit Paulus visum esse omnibus Apostolis. Quoniam vero post quingentis fratribus factam apparitionem dicitur apparuisse Iacobo, & postea omnibus Apostolis; elicimus falsam esse eorum sententiam, qui opinantur, illam apparitionem quingentorum fratrum factam fuisse post assumptum Dominum in caelum. Nam si illa facta Iacobo, & Apostolis omnibus contigerat ante Ascensionem Domini, necessario quoque illa, quae eas praecedere describitur. Postquam autem enarrauerat conspectum fuisse a duodecim, vel vndecim Apostolis, subdit Paulus: *Nonisime autem tanquam abortiuo, visus est & mihi*. Intellico postquam assumptus fuerat in caelum. Visus autem fuit a Paulo & Corinthi semel, & Ierosolymis in templo orante. Sequitur vocat abortiuum, id est, abortiuo similem, qui cogitur nasci extra tempus ex matre Synagoga moriente, quemadmodum Benjamin moriente Rachel editus est in lucem: abortiuus etiam, de cuius vita, & doctrina dubitabatur. Narrat autem sibi

Christum visum: ne magis audita, quam visa enarrare videretur. Paulus autem & extra tempus quo Apostoli instituti sunt, natus est, & tanquam violentia intercedente, & lumine diuino circumfusus, & diuinitus a Iesu vocatus est, vt tradit Lucas. His positis, atque explicatis, redeo ad textum Matthaei: *Vndecim Apostoli abierunt* (scilicet a Ierosolyma) *in Galilaam*. Quando haec sit facta visio, nec quando discipuli redierint a Galilaea Ierosolymam, non satis constat, nisi quantum ad hoc quod non fuit infra octo dies resurrectionis: nam post octo dies discipuli erant in Ierosolymam, quando erat Thomas cum eis, & Iesus iterum venit ad eos ianuis clausis. Nec rursus fuit ante apparitionem ad Mare Tiberiadis discipulis factam, quia a Ioanne scribitur: *Hoc iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis*, &c. nam si praecessisset haec apparitio in monte Galilaeae, non tertia, sed quarta fuisset illa facta discipulis ad mare Galilaeae. Nec adfuerunt huic vndecim tantum discipuli, qui iam certi erant, & confirmati de vera Christi resurrectione Ierosolymis per geminam apparitionem illis factam; sed adfuerunt praeterea multi alij discipuli, vt Ioseph, Nicodemus, Lazarus, Gamaliel, & septuaginta discipuli, imo plusquam quingenti fratres, ex quibus, vt hic asserit Matthaeus, quidam dubitauerunt. Nam Dominum prope non sequebantur, etsi in eum crederent. Erant ergo vndecim discipuli, qui soli huic venisse narratur a Matthaeo, tanquam principales, & aliorum duces. Nam plures ex Galilaeae partibus conuenisse probabile est, cum Dominus in Galilaea conceptus fuerit, nutritus, & conuersatus, plurimaeque signa fuerit operatus; ac proinde non paucos discipulos in eum credentes ibi habuerit: quam breuem vt omnes consolaretur, & in Fide confirmaret, omnibus simul congregatis dignatus est se exhibere spectandum, audiendum, atque tangendum. *In montem vbi constituerat illis Iesus*. Non explicatur, quis extiterit ille mons, sed designatus fuit a Christo aut per se, cum praesens: *Cum resurrexero, praecedam vos*

Act. 9. De tempore huius apparitionis.

Ioan. 20.

Infra. 21.

Ibidem.

Luc. 1.

Infra. 4.

Quis fuerit ille mons, in quo Dominus discipulis apparuit.

Matth. 26.

Infra. 28.

Marc. ult.

Euthym. c. 63. in Mat. prope finem.

2. Pet. 1. Cur illemos, sanctus a Petro nominatur.

Matth. 5. & seq. Infra. 14. Infra. 17. Ioan. 6.

Dns mysteria sua operari in montibus consueuerat.

Luc. 1. Ioan. 1. Infra. 19. Luc. 24. Act. 1. Mat. 5.

Christus tantum vbi cerni possit.

Thabor quid

Matth. 5. Psal. 88.

in Galilaam, & rursus, ite, & nuntiate fratribus meis vt eant in Galilaam; ibi me videbunt, aut per Angelos, qui mulieribus euangelizantes dixerunt: *ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia praecedet vos in Galilaam: ibi eum videbitis, sicut dixi vobis*. hic autem in genere tantum exprimitur designatus. Creditur autem verisimiliter mons fuisse Thabor familiaris Christo, in quo maxime ad captandam quietem versabatur Dominus, teste Euthymio, quem propterea ob sacras actiones Domini in eo gestas, Petrus vocat Montem sanctum. In eo enim paulo ante Dominus mortalis & legem dederat, & turbas millium quingentorum paucis panibus quingentis, ac gloriae suae specimen tribus tantum discipulis exhibuerat: ita nunc in eodem iam immortalis maxima docet Apostolos mysteria, pascitque eos sua presentia, tanquam pane viuo de caelo descendente, denique corporis gloriam suscitati magna cum omnium admiratione, ac ineffabili ostendit iocunditate. Nam mysteria vt plurimum Dominus consueuit in montibus operari. Siquidem in monte Nazareth Verbum caro factum est: in monte Caluariae mortem crucis sustinuit, & ex monte Oliueti in Empyreum caeli montem conscendit. Ecclesia quoque ciuitas est in monte aedificata, quia longe supra terram exaltata est, ac magnifice decorata: cuius cacumen tangit caelum, & in Ecclesiae monte Christus solum cerni potest. Erat autem hic mons in Galilaea: quia Ecclesia a sensibilibus ad intellectualia, a carnalibus ad spiritualia, a terrenis ad caelestia, atque ab humanis ad diuina transmigrat. Interpretatur autem Thabor, electio, siue puritas: quia puris, & electis apparebit in fine mundi: beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Praedixerat autem Propheta: Thabor & Hermon in nomine tuo exaltabunt: quod in spiritu nouisset quae in illis motibus mysteria a Messia forent celebranda. Illud quoque respicere, Christum suscitatum primo paucis apparuisse in Iudaea, postea multis in Galilaea, rursus in Iu-

daea paucis in die Ascensionis: quia in primis paucos conuertit Iudaeos, quorum ministerio postea ad se traxit plenitudinem Gentium: quae vbi in Christum ingressa fuerit, ac finis aduenerit mundi, tunc omnis Israel saluus fiet.

Et videntes eum adorauerunt; quidam autem dubitauerunt. Hic est cultus patriae soli Deo debitus: unde & mulieres teuerunt pedes eius, & adorauerunt, ac Thomas post contactum vulnere Christi, prouolutus in genua, & adorabundus, inquit: Dominus meus, Deus meus: & vbiunque scilicet Dominus nobis prodit, siue delectus, siue velatus, vt facit in Eucharistia, adorandus est, omnique venerationis cultu prosequendus. Quod ait quosdam dubitasse, non est ad vndecim referendum Apostolos: nam, vt diximus, illi in fide resurrectionis Domini satis confirmati erant, & Thomas, qui postremus credidit; sed referendum videtur ad innumeros alios discipulos, qui eo confluerant, & collecti fuerant, & congregati per vndecim Apostolos: quorum dubitatio & illis salutaris fuit, a quibus omnem dubitandi ansam amputauit. Nihil tamen obstarat, credere, quosdam ex Apostolis, etsi tunc non dubitarent Dominum resurrexisse, haesitasse tamen non nihil an ipse esset, qui tunc apparebat. Et idcirco sequitur, quod accedens locutus est eis: insinuans, quod ad omnem prorsus dubitationem amouendam, non tantum se longe conspicendum praebuerit, sed etiam vicinum, ac proximum exhibuerit, notaque voce ad illos locutus sit. Et vt tunc quidam adorauerunt, quidam dubitauerunt; ita proposita veritate, quidam credunt, alij vero dubitant, vt hic factum est, & apud Marcum, atque Lucam. Ne etenim infideles, aut perfidi Iudaei dicere valeant, Apostolos vt simplices, & credulos homines fuisse deceptos, non puduit Euangelistas, aut suum ipsorum, aut aliorum discipulorum animu prodere dubitationem.

Et accedens Iesus locutus est eis, di-

Quid est, & Christus paucis primo in Iudaea visus est, deinde multis in Galilaea, rursus in Iudaea paucis in die Ascensionis.

Rom. 11. Patrie cultus soli Deo debitus.

Matth. 28. Ioan. 20.

De quibus Euangelista dicit quosdam dubitauisse.

Marc. ult. Luc. 24.

Quomodū Iesus ad discipulos suos accedebat.

Genes. 42. & sequent. Supra 37. Infra. 45.

Quomodo nunc Christo cœli, ac terræ datur potestas, quam antea habebat.

Matth. 11.

Ioan. 13.

Triplici iure Christus vniuersi orbis potestatem accepit.

Rom. 8.

Psal. 144.

Psal. 49.

Psal. 2.

Hebr. 1.

Amicorum sunt omnia communia.

cens; Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Corpore, & animo ad discipulos accedebat, vt & verbis, ac doctrina consolaretur, ac præsentia; quò magis illam propinquâ ostenderet, & scrupulos illis eximeret, & amplius familiarem se exhiberet illis. Ac vt olim fratres Ioseph minimè audebant sine timore ad ipsum accedere, quem grauitè offenderant, ob venditum eum Ismaëlitis, donec ipse & vultu blando, & amicis verbis, & gestibus indicaret se illis offensam remisisse, & eos ad se alliceret, & inuitaret: ita & discipuli præteritorum criminum conscientia trepidabant, & ad eum accedere formidabant, tantam Christi bonitatem, ac lenitatem vix agnoscentes. Volens autem potestatem de Evangelio per vniuersum orbem disseminando tradere, prius præmittit de omnimoda sibi potestate tradita in cœlo & in terra, dicendo; Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, vbi apertè indicauit virtutè resurrectionis, & quid sit de eo suscitato credendum, nimirum quòd postquâ de morte triumphauit resurgendo, omnis potestas cœli, & terræ sibi sit data. Sed dubitabis quomodo data sit, quæ per omnia sua fuerat antè? Ipse siquidem dixerat apud Matthæum; *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*; & apud Ioanem; *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus*. Respondemus, Christum triplici iure vniuersi accepisse potestatem. Primò quidè, iure hæreditario: nam si filij, & heredes, teste Apostolo. Cùm igitur Deus omnium sit Dominus, iuxta illud: *Regnum tuum, regnum omnium seculorum; & dominatio tua in omni generatione, & generationem*: & alibi: *Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terra, & plenitudo eius*; Filius ergo eius naturalis omnium est hæres, secundum id: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, & Paulus ad Hebræos: *Nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem vniuersorum*. Deinde est ius amicitie, ac mutue dilectionis: nam iuxta vetus prouerbiū, Amicorū sunt omnia communia. Filius ergo omnia quæ accepit, rependit Patri in actiua spiratione, ac productione Spiritus sancti,

in quo se infinite amat, & omnia sibi mutuo donat. Tertio erat ius creationis, atque gubernationis mundi: nam Filius non minus quàm Pater, aut Spiritus sanctus mundū cõdiderat, illūq; sustinebat, & procurabat. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. His igitur tribus iuribus Christus mundi Dñs semper extitit tanquā verus Deus. Eius autem Humanitas, quia organum diuinitati coniunctum extitit, omnium potestatem accepit in conceptione, quanquā quemadmodū celsit gloriæ corporis sibi debita, ita etiā ad tēpus dominio mūdi, voluitq; subijci, & humiliari, meritoq; obedientie & humilitatis omnia sibi cõparare, & acquirere. Hinc ipse dixit: *Opportuit pati Christū, & ita intrare in gloriam suam*; & rursus; *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipsum*. Quamobrè resurgens ait: *Data est mihi omnis potestas* Mihi, inquam, soli: & non alia qua simplex potestas, sed omnis in cœlo, & in terra, vt mei iuris sint omnia: mundus, homines, cœli, Angeli, demones, peccata, ac pœnæ; ita vt sim iudex viuorū, & mortuorū: ac propter talem potestatem, qui prius eram opprobrium hominū, & abiectio plebis, modò sum exaltatus super oēs cœlos, quò sedeam ad dexterā Patris. Data, inquā, potestas mihi homini, quæ prius erat mea, quatenus Deus, & cõmunicata etiā Humanitati; sed non appareret, nunc verò declarata est: tūm ratione status, quia regnū habet, præest enim cœlo, & terræ, qui antea erat subiectus non tantū elementorū qualitatibus, sed etiam cruci, ac flagellis, Iudæis, ac Gētibus, qui in eius mortē cõspirarunt; tūm ratione modi, quia qui prius quatenus homo est, ex simplici Dei dono habebat dominium cœli, & terræ, & omnimodā potestatem, nunc etiā ex merito obedientie illam eandē sit consecutus, exuto, atque spoliato omni, quam prius in mūdo habebat, potestate tenebrarum Principe Satana. Magnum videtur nobis, habere potestatem super terrena, quanto magis posse in cœlestia? Excelsum est munus, habere propitium magnum

Genes. 1.

Ioan. 1.

Luca 24.

Ioan. 12. Christi potestas amplissima.

Apost. 10.

Psal. 21.

Colos. 2.

aliquem

Tripliciter boni fideles ad regnū Dei perueniunt.

Ioan. 1. 1. Rom. 8.

Ioan. 15. 1. Cor. 6.

Luc. 14. Infra. 22.

An Christus dominū directū habeat in bona temporalia.

Ioan. 8.

Luc. 12.

Qua ratione Christus ius, & potestatem habeat in regnum, ac dominium temporale.

aliquem Principem, cui tamen minimè tutum est nisi, cū baculus sit arundineus: quid ergo habere Christū propitium, & medicum animarū potentissimum? Et vt Christus hæditario filiationis iure, & amicitie, atq; meriti singularis ad hanc tantam potestatem peruēnit, ita & nos voluit ad gloriosum Dei regnum, atque ad hoc dominium vniuersi possidendū perducere, tūm iure filiorum propter fidem, & Sacramentum, secundum illud: *Dedit nobis potestatem filios Dei fieri, & si filij, & heredes*. Deinde iure amicitie, dixit enim Dominus: *Ita non dicam vos seruos, sed amicos, & Qui adhæret Domino, vnus spiritus est*. Tertio, merito humiliationis, atque patientie, dicente Domino: *Omnis qui se humiliauerit, exaltabitur, & Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum*. Dubitabis, num Christus habeat dominium directum super temporalibus bonis? nā quod atinet ad spiritalia, nemo est qui dubitet. Sanè Dominus quandiu vixit, dominio, & potestate super temporalia bona se abdicauit, ac Reges huius mūdi quodammodo dicere possunt, Nos habemus potestatem, quam Christus non habuit; Episcopi autem, & Pontifices in spiritalibus illam habent, at non in temporalibus. Dicendū tamen est: Christus etsi per se ipsum temporalia dum viueret, noluerit moderari, vnde causam adulteræ merè politicam à se abiecit, petētemque vt diuideret secum hæreditatem inter fratres, noluit audire, sed dixit, *Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorē inter vos?* tamen post mortem dicit: *Omnis potestas data est mihi in cœlo, & in terra, &c.* quoniam qui Christi fidē profitentur, siue opes habeāt, siue regna, & imperia, non nisi Christi arbitrio, ac legibus ea debēt administrare, ne interitus, atque exitij illorum fiant instrumenta: propterea merito dici potest, Christum etiam in temporalibus habere dominium. Nam quia suapte natura bona fortunæ ad corpus ordinantur, & illa corporis, atq; fortunæ ad bona animæ; qui animis regēdis præficiūtur, proculdubio in-

directam quandā potestatem habent super corpora, & fortunæ bona: maximè verò suprema potestas Vicarij Christi, cuius est, temporali abutētes potestate corrigere, & renitentē, atq; obstinatū ex cõmunicationis mucrone percellere, atque si opus est, regno ipso, & potestate deponere. Nam nisi hæc suprema in Ecclesia Dei potestas existeret, tantaque præstare posset, nõ satis à Christo prospectū esset salutis animorū, & Christianæ reipublicæ: neque eius Vicarius oues sibi creditas pascere posset, ad præmiū vitæ æternæ consequendum.

Euntes ergo, docete omnes gētes, &c. Et si in Græca litera non habeatur cõiunctio illa, Ergo, quæ est nota illationis; oportet tamen eā subintelligere, nisi fortè interpres noster veriorem nactus est codicē: certè in quibusdam Græcis, & Syriaco codice inuenitur: nā ex potestate ei data rectè infertur, quòd ex eadem legatos in omnē terrā destinare possit, qui eadem potestate fungi, prout ei placuerit, valeant, non solū in hominibus, sed & in Angelis cœli. Nec amplius sum debitor ouibus quæ perierunt domus Israël, omniū Gentiū constitutus sum Dominus, quas meo sanguine acquisiui, redemiq; quibus me oportet vt meis prospicere: quia data est mihi omnis potestas cœlo, & in terra, hoc est, in homines, & Angelos. Infernum quidem ego paulò antè per me ipsum spoliaui: cœlum ego breui ascendam: mundum hunc vobis trado docendū, baptizandum, vestraq; doctrinæ, ac Sacramentorū ministerio imbuendū, inuitandum, atque in me transformadū. Expressit ergo omnē potestatem sibi datam esse merè spiritualement, non temporalem. Nec difficile quicquam vobis videatur: quia ecce ego vobis adero omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Arque ita illos ministros verbi, & Sacramenti constituit, in quo est summa potestas Euangelica. Quatuor verò his verbis Christus explicauit mandata. Primum, vt Ierosolymis inclusi non permaneant, sed prodeant, atque ambulent tanquā legati nomine suo ad

Nisi in Ecclesia suprema potestas existet, tantaque præstare posset, nõ satis à Christo prospectū esset salutis animorū, & Christianæ reipublicæ: neque eius Vicarius oues sibi creditas pascere posset, ad præmiū vitæ æternæ consequendum.

Matth. 10.

Quatuor Xpi mandata Apostolis post resurrectionē tradita.

reconciliandum mundum destinati. Secundum, vt non tantum ad Iudeos, vt olim, sed etiam ad Gentes proficiantur: quia ab initio dictum fuerat: In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis; sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israël. Marcus ait: *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturae*, & Lucas: *Operet prædicari in nomine eius penitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosolyma*, & in Actis: *Eritis mihi testes in Ierosolyma, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ*. Et ita vides quatuor in locis idem mandatum traditum. Quod Matthæus ait, *Docete*, Marcus habet, *Prædicate* (seu explicite) *Euangelium*: & quod Marcus ait, *Omni creaturae*, Matthæus explicauit, *Omnes gentes*. Et nomine omnium gentium, intellige etiam Iudæos, vt explicuit Marcus dicendo, prædicate Euangelium omni creaturæ. Tertium est, vt ante Baptismum erudiat baptizandos: præcedit enim doctrina, & Catechismus baptismum, quo quidem homines instruuntur de Adæ peccato, & mundi perditione, de Dei misericordia, & Filij Dei incarnatione, salutiferaque eius morte ad remittenda peccata, potentique resurrectione, deque Sacramentorum necessitate. Ex prædicatis autem conspicitur fides in Christum Deum, & hominem, ac mediatorem, & seruatorem mundi: credentibus autem, & penitentiam agentibus, datur Baptismus in remissionem peccatorum, vt in Actis dicitur. Quartum præceptum est illud: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Ex quo in primis habes, Baptismum esse Christi institutionem, ac proinde sine crimine contemni, aut omitti non posse: nec dici posse inutile quid, aut superfluum, quod ad salutem, & animarum satisfactionem ab eo est in locum circūcisionis subrogatum, & constitutum. Quod si Apostolis præceptum est baptizare, omnibus ergo salutem suam cupientibus necessarium est Baptismum suscipere, vt esset signum externum, quo

populus Dei in vnum corpus coalesceret, & agnosceretur, quod item gratia Spiritus sancti à peccatis enudans efficaciter cordibus nostris infunderetur, & certo infundi intelligeretur. Est autem adeo efficax, & ad salutem necessarium Baptisma, vt sine illo salus cuiquam constare non queat: ideo in Marco: *Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Exprimatur & hoc loco materia, nempe aqua, in verbo baptizandi: quod etsi propriè significet immergere, extēditur tamen ad quamcunque intinctionem, lotionē, vel asperisionem: & in quacunque aqua naturali verus, & validus est Baptismus. Tertio exprimitur forma in nomine trium personarum, quæ hic primū à Matthæo nominantur. Exprimendo tamen actum baptismationis à se fieri, siue more Ecclesiæ Latinæ, siue Græcæ, quæ habet: *Baptizetur seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, sicut Latina ait: *Ego te baptizo*, &c. Considera dixisse nomen in singulari, ad denotandam vnam sanctæ Trinitatis naturam, ac diuinitatem in Arrium, & trium personarum nomina distinxisse, contra Sabellium confusorem. Et Græcè habetur in accusatiuo: *In nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, vt hi qui baptizati sunt, transeant in nomenclaturam, aut dicantur filij Dei Patris, fratres Filij Dei, templa, & habitacula Spiritus sancti. Quare fortassis falluntur, qui putant aliquando in primitiua Ecclesia inter baptizandum solum Christi nomen expressum, ita vt dicerent: *Ego te baptizo in nomine Christi*; sinistrè interpretantes quosdam locos in Actis Apostolorum, vbi quidam dicuntur baptizati in nomine Christi. In quibus locis non signatur nomen Christi expressum in actu baptizandi, sed eos in fide Christi, vel merito, & efficacia eius baptizatos. Quarto exprimitur minister distinctus à Baptizato: nemo etenim esse potest minister Sacramenti sibi exhibendi, sed diuersus sit oportet à baptizato. Hic autem primò est Episcopus, deinde Sacerdos curam habens animarum, posthæc simplex

Quam sit necessarium, & efficacem Christi Baptisma.

Marc. vlt.

Baptizare quid.

Græcæ Ecclesiæ, & Latine ritus baptizandi.

Quare dictum sit: Baptizantes eos in nomine Patris, &c. non autem in nominibus? Falsum esse, olim in primitiua Ecclesia in nomine Iesu Christi solum fideles baptizari solitos, vt quidam opinantur.

Act. 2. Infra. 10. Si qui in nomine tantum Iesu Christi, Patris, & Spiritus sancti nomine suppresso, baptizati leguntur, quomodo id accipiendum sit. Baptismi minister quis.

Ibidem.

Mar. vlt.

Luc. vlt.

Act. 1.

Mar. 16.

Doctrinae Baptismo præmittendæ necessitas.

Act. 2.

Vnde constat, Baptismum esse à Christo institutum.

Contra Lutheranos, & Zuinglianos absque ceremonijs baptizantes.

Ioan. 3.

Rom. 6.

In Anabaptistas qui ad uitos tantum esse baptizandos dogmatizant.

Baptismata apud Gentes & Iudæos qualia essent Virgil. lib. Aeneid.

Marci 7.

Hebr. 9.

Christi Baptismus quot & quata præstet beneficia

Quo factum sit diuino consilio, Baptismi vt effectus à ministro nequaquam penderet.

Quibus præcipue Euangelica doctrina sit dispensanda

2. Tim. 2.

Sacerdos, postremo in articulo necessitatis quiuus laicus, siue masculus sit, siue femina, siue Christianus, aut Iudæus, aut hæreticus, modo rectè proferat verba, & materiam adhibeat, & intendat id efficere, quod Ecclesia cõsuevit. Quinto, seruandæ sunt ceremoniæ Ecclesiæ, cum quis solenniter baptizatur: quanquã vbi vrget necessitas, omitti possunt. Nõ debet autem neque possunt contēni, sicut fit à Lutheranis, & Zuinglianis: & quia hoc est Sacramentum regenerationis, vt Dñs testatur apud Ioannem, & Paulus docet, vt homo nõ nisi semel nascitur, sic semel tantum renascitur. Quare vana est doctrina Anabaptistarum, qui non sunt vñico baptismo contenti, nisi quis illi suscipiat ea ætate, qua vsum rationis exerceat, & intelligat quid percipiat, & promittat. Sexto, olim apud Gentes erant baptismata, sed inutilia, & superstitiosa, vnde Poëta dixit:

Donec me flumine viuo

Abluero.

In lege verò Moyfi erant lustrationes, & expiationes ad emundationem carnis: habebant & baptismata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum, vt docet Marcus. Sed cum hæc omnia aut vana essent, aut parvũtilia, nempe ad emundationem carnis, solus Christi Baptismus vtilitatem maximam præstat, quia regenerat in filios Dei, mundat à peccatis, mitigat ardorem fomitis, aperit cœlos baptizato, incorporat Christo tanquam membrum viuum, & in Ecclesiæ sinum lacte doctrinæ imbuendum tradit: habet ius ad omnia alia Sacramenta, & ad regnum cœlorum, & ad omnia bona, quæ Christus suo sanguine cõparauit. Ac diuinæ bonitatis & sapientiæ consilium fuit, vt tanti Sacramenti fructus à ministro nequaquam penderet, quæ ad conferendum nihil facit bonitas ministri, sicut nec impedit malitia, quia non propria ipsius virtute operatur, sed Christi Dei, & hominis. Verbum illud, *Docete*, Græcè est *μαθητεύσατε* *ωσπρὸς τὰ ἔθνη*: quod ad verbum est, vt sic dicam, *Discipulate*, siue discipulos facite. Nam etsi omnibus administranda sit doctrina Euan-

gelica; illis tamen præcipue, vt docet Paulus, qui idonei erunt & alios docere, & ex discipulis fieri magistri. Et à principio omnes qui Christi doctrinam profitebantur, discipuli vocabantur: vt idem sit facere discipulos, atque facere Christianos. Quod verò sequitur, *Baptizantes eos*, non est solocismus, quasi dicere debuisset eas, nimirum gentes quæ præcesserant: sed tales voces, quæ multitudinem significant, includunt masculinum, & femininum genus. Est ergo relatio ad sensum, nõ ad vocem generis vtriusque. Nec vituperandum est interpres, quia secutus est literam Græcam; nam cum dixisset, *ωσπρὸς τὰ ἔθνη* in genere neutro, postea tamē masculinè dixit, *Βαπτίζοντες αὐτοὺς, & διδασκοντες αὐτοὺς. Docentes eos seruare omnia quaecunque mandauit vobis*. Ne quis putet satis esse tinctum, ac professum fidem Euangelicam; adiungit opus esse doctrina, vt intelligat qua ratione possit quisque innocentiam tueri in Baptismo partam, quibusque modis progredi ad perfectionem valeat, quo modo repugnandum cœcodæmoni, quomodo proprijs cupiditatibus reluctandum: vnde vestrum est non solum fidem, sed etiam mores fidei professæ cõgruos informare. Baptismus enim adeo non prodest, vt si non seruemus quod denotat, id est, mortificationem carnis, & inuolutionem Spiritus, vehementer etiam obsit. Debent autem magistri hanc doctrinam suaviter instillare in subditos, non tantum verbo, & imperio, sed precatione, & bonæ vitæ exemplo, vt agnoscat quid sperari, quid ex charitate diligere debeat, quæ præcepta iustitiæ ad proximum, & quæ opera charitatis, & misericordiæ sint exercenda. Dicendo autem, *Omnia quaecunque mandauit vobis*, non obscure indicauit, Dominum Iesum plura Apostolis mandata tradidisse, vt & ipsi seruarent, & alijs seruanda traderent, quæ non sunt in Euangelio expressè scripta: cuiusmodi sunt, confessio criminum, quæ in aures Sacerdotis: tale enim iugum confitendi, & satisfactiones imponendi, nunquã Apostoli à seipsis indixis-

Act. 11.

Græcismus in illis verbis: Baptizantes eos.

Baptizatum & professum fidem Christi inter se distinguit.

Baptismus quid denotet

Euangelica doctrina subditis quomodo sit imperanda.

Quenam illa sint, quæ minime in Euangelio expressè scripta, Dñs Apostolis mandauit, ac tradidit.

sent, nisi à Christo accepissent: talis est frequentatio Eucharistiæ, iuge precandi studium, statim ad ieiunandum dies, festiuitatū institutio, cœlibatus Sacerdotum, virginitatisq; professio, ac vitæ monasticæ institutum, Sacramentorum numerus, & ministrorum sacrorū hierarchia: hæc enim omnia, atque similia illos accepisse à Christo, ipsa primitiua docet Ecclesia, in qua hæc omnia exercebantur, atque frequentabatur, quod arguit, hæc omnia ex Christi officina, magna ex parte prodijisse: quâquam multa postea per Spiritum sanctum sint Ecclesiæ Apostolorum ministerio reuelata, ac tradita. Et dicendo, *Mandauit vobis*, indicat, idèo vos ea poteritis imponere, atque adiungere quæ ad mea madata facilius intelligenda, ac commodius seruanda facere videantur. Nec enim satis est ad salutem, habere dogmata Fidei quæ credenda sunt, & Baptismum, nisi etiã Deo digni mores accedant, & sancta vitæ conuersatio. Et rectè ait, *Omnia quacunque mandauit*, vt intelligas nullū ex mandatis Christi esse prætermittendum: quoniam qui in vno offendit, factus est omnium reus. Aduerte etiã, aliud esse describere partes Baptismi, ex quibus necessariò constat; aliud, describere ea, quæ comitantur Baptismum: debet enim illum doctrina partim præcedere, partim subsequi, quod hic agit Dominus. Et si Baptismus conferatur nulla præcedente, ac subsequente doctrina, verus quidem est & validus. Nec ex hoc loco argumentum habere possunt contra infantium baptismum hæretici: quia sine illa doctrina verus traditur ille Baptismus. Dominus autem meminit doctrinæ præcedentis, & subsequenter, quia ipse doctrinam de Baptismo conferendo adultis tradebat, quos haud par est sine doctrina aut idoneo catechismo ad Baptismum admittere: ex quo fidem suscipiendo Baptismo necessariam concipiunt.

Christi cur omnia mandata sint seruanda, nec vllū omnino prætermittendum. *Iacobi .2.*

Quibus baptizandis doctrina sit, & catechismus necessariò præmittendus, contra Anabaptistas.

Quorsum id: Ecce ego vobiscum sum, & reliq.

Simile quid dixit olim Dñs Moyse recusanti ire ad Pharaonem: *Ego ero tecum*, & Ieremiæ detrectanti munus prophetadi, teneramque ætatem obtendenti dixit: *Ne timeas à facie eorū, quia tecum ego sum, vt eruam te*. Ita hic ad Apostolos dixit: *Ecce ego vobiscum sum, &c.* Poterant enim Apostoli obijcere, Domine, nos qui te vidimus, vix credidimus; quomodo prestabimus vt alij credant? respondet, *Ecce ego vobiscum sum*. Rursus; Quis credet omnem tibi potestatem datam in celo, & in terra? quam fidem huius rei facis? Res ipsa loquitur; docete vos, & ego ero vobiscum, & ego exeram meam potentiam. Adhæc: Nosne tam pauci, ac tam rudes, tam numerosas gentes docebimus? Adde etiam, vt essemus instructissimi, quid eos docebimus? nū eorum deos, aut templa demoliri poterimus? num nos Galilæos audire volent? Esto audiant, & credant te esse Deum; num tuo præcepto suam subdent voluntatē, cum sint rebelles, ac filij iræ? cum comoda sua querant, & longè sint à cruce? etiamsi crucem mortuam adorent ad tempus? Ad has & similes perumpedas difficultates, respondit Dominus: *Ecce ego vobiscum sum, ego ero in corde vestro, ego dabo vobis os, & sapientiam; cui non poterunt resistere, nec contradicere omnes aduersarij vestri*: adero prædicantibus, quia sine me nihil potestis facere: adero vos auscultantibus, vt fructus illorū semper maneat. Hinc pulchrè ait Theophylactus: *Quoniam Dominus discipulos suos amandabat predicatum omnibus gentibus; ne illi desperarent, ac desponderent animos, rursus animat, & confirmat eos, promittens se futurum cum eis vsque ad consummationem seculi*. Hæc ille ferè. Similia docet Augustinus sermone quodam de verbis Apostoli. Beatus Hilarius libro de Trinitate ita habet: *Vt enim natura humani corporis cessantibus officijs suis causis erit otiosa: nam & oculis nisi lumen accedat, nullus ministerij erit vsus, & aures nisi vox, sonusve reddatur, munus suum non recognoscent, & nares nisi odor fragrauerit, in quo officio erunt, nescient: non quod his deficiat natura per causam, sed vsus*

Exod. 3.

Ierem. 1.

Luca 21.

Ioan. 15.

Ibidem.

Theoph. in Matth.

Aug. serm. 45. de verbis Apostoli tom. 10. Hilari. li. 2. de Trinitate. prope finem. Egrege expendit hunc locum beatus Hilarius.

habeatur

*habeatur ex causa: ita & animus humanus nisi per fidem donū Spiritus haulerit, habebit quidem naturam Deum intelligendi, sed lumen scientia non habebit. Munus autem quod in Christo est, omne omnibus patet vnū: & quod vbiq; nō deest, in tantum datur, in quantum quis volet sumere: in tantum residet, in quantum quis volet promereri. Hoc vsque in consummationem seculi nobiscum, hoc expectationis nostræ solatium. Hoc in doctorum operationibus futura spei pignus est, hoc mentium lumen, hic splendor animarum est. Hic ergo Spiritus sanctus expectendus est, promerendus est, & deinceps præceptorum fide, atq; obseruatione retinendus. Hactenus ille bonus Pater, cuius verba merito sunt magni pendenda, vt intelligant ministri verbi, & Sacramenti, ad rectè munere Apostolico fungentia, omni opera, studio, ac diligentia ambièdum sibi esse Spiritum sanctum, ac promerendum. Iam verba Domini attentius inspiciamus. Et illo adverbio *Ecce*, attentos nos reddit ad rei profectō magnæ, nouæ, ac perfaulte pollicitationem. *Ego*, cui data est omnis potestas in celo, & in terra. *Vobiscum*, ministris, ac coadiutoribus meis, siue bonis, siue malis. *Sum*, per præsentiam diuinitatis, & per gratiæ fauorem præfens, quod attinet ad effectus Sacramentorum omnium: nam minister quidem baptizat in aqua; at Iesus est, qui baptizat in Spiritu sancto, & igni. Neque enim qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus. Quia nos materiam adhibemus, atque verborum formam preferimus; at ipse operatur intus. Atque in hunc modum intellexit hanc Dñi perpetuam cum Apostolis assistentiã Gregorius Nyssenus in Catechico suo: *In spirituali, inquit, modo regenerationis promissit ad futurum se his, quæ facta sunt, & imprimis operi virtutem suam voluntate nostra accedente ad id quod intenditur. Atque id quod dixit Christus, in primis videtur referendum esse ad præsentiam suam in Sacramento, & mysticis operibus: in quibus quod cernitur corruptibile est, quod latet, diuinū. Sic ille. Ideo non ineptè, nec extra rē**

Verbi, ac Sacramenti minister muneris vno vt referuntur, quid ei curam sit.

Matth. 3.

1. Cor. 3.

Greg. Nyss. in Catech. cap. 33.

quidam Pontifices Romani, atque Doctores hunc locum de assistentiã Christi nobiscum per Sacramenti Eucharistiæ præsentiam interpretati sunt: siquidem sermo hic ad literam est de effectibus Sacramentorum. Siquidem illud Sacramentū paullo antè instituerat Dominus ad inmensæ suæ erga nos charitatis memoriam in vaticum nostræ peregrinationis, atque in munimentum cōtra omnia mundi huius, & Satanæ aduersa, & tentationes. Adest deinde nobiscum quātum ad fructum doctrinæ sanctæ, quod efficax esset Dei verbum, & fructuosum, vt ad Deum vacuum non reuertatur. Vnde Marcus explicans hoc verbum, *Vobiscum sum*, inquit: *illi autem prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequētibus signis*. Intus cooperabatur aperiendo corda auditorū, & extra per signa, quæ edebat per Apostolos. Euthymius expendens verbum illud: *Vobiscum sum: Cooperauit*, inquit, *impedimēta complanās, & seruans vos*. Sic ille. Et si ergo subtraham vobis præsentiam corporis; non tamen assistentiã diuinitatis meæ. Ac ne, quod succedere prosperū videmus, virtuti nostræ tribuamus; vel ne, si quid asperum patimur, solos nos esse putemus, sed nobiscū cuncta agere illum, & pari putemus, qui est benedictus in secula; rectè, *Vobiscum sum*, inquit. Quis ergo spe tantī comitis allestus, aut tantī ducis armis, ac viribus fultus, docendi, Sacramentaque administrandi munus non aggrediatur? Subiungit: *Omibus diebus, siue vlla parēthesi, siue interruptione, aut interpollatione Christus fuit cum Apostolis, & est cum eorum successoribus ministris Ecclesiæ; Ecclesia ergo semper fuit, est, & erit, à qua nunquam abfuit Christus; errabit verò nunquam in his quæ fidei sunt definiendis, ac tradēdis, quæ columna est, & firmamētum veritatis: quæ corpus est capitis Christi eam diligentis, atq; in eam omnes meritorū suorum deriuantis thesauros: quæ discipula est Spiritus sancti eam regentis, ac consolantis. Semper quoque ex his deducitur, manifestam, atque compertam*

Alter sensus horum, verborum; Ecce ego vobiscum sum.

Matth. 26. Eucharistiæ Sacramētum cur sit à Christo institutū

Esaiæ 55.

Marcii 16.

Euthymius

Christi cum Ecclesia sua manionis perpetuitas.

1. Tim. 2.

fuisse

Ecclesiam, ut hæretici hallucinantur, non esse inuisibilem, sed visibilem, atque aspe-ctabilem.

Rom. 10.

Portæ inferi à Domino quæ dicatur Matth. 16.

Seculum cur dicatur consummari, nõ finiri, aut terminari.

Ecclesiæ Christi diuinitas.

Rom. 11.

Colos. 1.

Psal. 144.

Luca 1.

fuisse Ecclesiam omnibus, qui salutis suæ desiderio tenentur: in qua videlicet munus prædicationis, atq; doctrinæ publicæ, ministeriumque Sacramentorum, quæ externa, ac sensibilia signa sunt, quæ in oculos hominũ incurrunt: in qua fuit perpetua Sacerdotum, & Episcoporum successio, ac proinde fidei aperta confessio, quæ necessaria est, teste Apostolo, ad salutem ¶ *Vsque ad consummationẽ seculi.* Hic iam aperte vaticinatur, Ecclesiam ad finem vsq; seculi duraturam, quod profecto ingens est miraculum, ac diuinæ opus potentia, illam posse persistere inter tot tyrãnos, & hæreticos, qui portæ inferi à Domino vocantur, qui in eam bellum perpetuum indixerunt. Verũm Ecclesia in Spiritu Christi munita, ac fide viua armata, non solum nihil ab eis est læsa, sed etiam per illorum tribulationes illustrior. prudentior, ac fortior semper est reddita. Atque hoc verbo nõ solum indicauit se futurum cum discipulis, qui tunc erant, sed etiam cum his omnibus, qui legitima vocatione in illorum gradus successuri erant, illorumque dignitatem, ac potestatem in Ecclesia administraturi. Recte autem dictum est seculum non finiri, aut terminari, sed consummari, hoc est, perfici, seu consummatum, & perfectum reddi: quia ex volubili succedentium temporum varietate, quod ad bonos, ac pios attingit, ad perpetuã æternitatis semper præsentis firmitatem, ac perfectionẽ perducitur. Nihil ergo de Ecclesia Christi semper duratura trepidandum est nobis: nam etsi ab illa per infidelitatem nonnulli excidant, & vel ad hæreticos ut transfugæ se recipiant, vel ad Paganismum per apostasiam conuolent; alij tamen loco eorum insferuntur, & ipsi qui excisi sunt, possunt, si per eos non stet, pingui oliuæ Christo, & Ecclesiæ, quæ eius est corpus, reinseri. Ad consummationem ergo seculi producitur ætas Ecclesiæ, quæ dici potest illud Dei regnũ, quod Propheta regnum sempiternum vocat, de quo Angelus dixit: *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis.* De hac Domini mansione

cum Ecclesia, loquitur liber Sapiëntiæ, cum ait: *In omnibus magnificasti populum tuum, & honorasti, & non despexisti in omni tempore, & in omni loco assistes eis.* Et Ezechiel vaticinatur de Ecclesia: *Nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem.* Et Esaias: *Non vocaberis ultra Derelicta: & terra tua non vocabitur amplius Desolata; sed vocaberis Voluntas mea in ea: & terra tua inhabitabitur, quia complacuit Domino in te.* In docentibus igitur Apostolis manet Iesus, & in illorum verbis, atq; scriptis, ut legantur: & hoc vsque ad consummationem seculi, de quo poterat esse dubium: namque post seculi cõsummationem haud erat ambigũ futurum cum ipsis, quia ibi omnis ignorantia cessabit, eritque Deus omnia in omnibus: & sicut Dominus in cœna dixit, illi tunc futuri erant secum. Ita enim prædixerat apud Ioannem: *Et si abiero, & preparauero vobis locum; iterum veniam, & accipiam vos ad me ipsum, ut vbi sum ego, & vos sitis.* Et Apostolus: *Et sic semper cum Domino erimus.* Nunc autem nobiscum est Dominus nos sustinens, ac corroborans, tunc nos cum ipso erimus, quia nunc ipse ad nos, & ad nostras infirmitates se accommodans descendit; tunc autem ipse erit in maiestate sua, & nos à tenuitate, & humilitate nostra ascende- mus quoad fieri poterit. Natura siquidem nostra ob id non mutatur, quod Deo impletur; sicut ipsius diuinitas non est mutata, eò quod vestita est nostra humanitate. Et quia reuera concilium cogitur, ut pura verbi, & Sacramenti doctrina administretur, morũque repurgatio, ac vitæ informatio instituat, paxque & concordia inter Principes Christianos qui disident, cõponatur: cũ hæc maxime ad regnũ Christi propagandũ conferant, dubiũ non est, quin hoc Christi verbũ: *Ecce ego vobiscum sum, ad illa cogenda, promouenda, atq; in finẽ vsque perdenda magnopere pertineat.* Nã si ille pollicitus est: *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ;* quãto magis vbi tota Ecclesia re- præsentatur? Si Deus adest prædicãtib; ut Ieremiæ dixit: *Ne timeas à facie*

Sapient. 19

Ezech. 48.

Esaias 62.

1. Cor. 15.

Ioan. 14.

1. Theff. 4.

Quẽadmodũ erit Christus nobiscũ semper vsque ad cõsummationem seculi.

Cogendi cõ- cumentici cõ- cilij causa.

Matth. 18.

Ierem. 1.

eorum: quia tunc cum ego sum ut eruam te: si præsens est laborantibus, vnde Salomon precabatur: *Mitte illã* (nempe afsitricem Sapiëntiam) *de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tue, ut mecũ sit, & mecũ laboret.* si afsitit orantibus, secundum illud: *Oculi Domini super iustos; & aures eius in preces eorum:* si denique se exhibet propter se vexatis, atque tribulatis, dicente Propheta: *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, Nisi quia Dominus erat in nobis, Cũ exurgerent homines in nos, fortẽ viuos deglutissent nos:* quanto magis Concilio vniuersali, quod cõstat ex pastoribus, & Doctoribus Ecclesiæ, quorum est doctrinã populo tradere, & in vinea Domini laborare, & preces ad Dominum pro populo fundere, pondusque belli, persecutionum, atq; tentationum, quæ in Ecclesiam Dei fiunt sustinere, populũque suum protegere, telaque in illum contorta propulsare, aderit pro sua bonitate Christus, ut per eos ad Dei gloriam feliciter terminentur? Coniunge iam bone Lector illa duo verba: *Ecce ego vobiscum sum:* nam ita locutus est, ne

Pastorum, ac Doctorum Ecclesiæ partes.

Quz nã fuerit ista apparitio, quã Marcus vocat nouissimam.

eos ab opere suo excludere videatur, iuxta illud Apostoli: *Non ego, sed gratia Dei mecum,* & de Ioanne Baptista: *Quis putas, puer ille erit? Etenim manus Domini erat cum illo.* Non est autem, ut egregie annotauit Euthymius hoc loco, statim assumptus in cœlum Dominus, sed post aliquantum temporis, sicut ex alijs Euangelistis licet cognoscere. Etenim à resurrectione eius vsq; ad assumptionẽ, per quadraginta dies permãsit, apprensus discipulis, & cum eis conuersans: deinde ab vno monte qui in Iudæa erat, & dicebatur Mons Oliuarũ, assumptus est, veluti narrat liber Apostolicarum actionum. Det igitur nobis Dominus pro sua bonitate, ut quæ sunt illius, cogitemus, & agamus, propter illum patiamur, ut ita Dominum nobiscum habere promereamur ad meritum, quò digni per illum reddamur, ut ad regnũ cœlestem perueniamus, cuius potestatem non solum in terra, sed etiam in cœlo sibi datã asseruit Dñs noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuit, & regnat in secula seculorum. Amen.

1. Cor. 15.

Luca 1.

Euthymius

Luca ult.

Actar. 1.

TRACTATUS XXXIII.

De apparitione Domini facta ad Apostolos in die ipso Ascensionis, in illa verba: *Nouissime autem recumbentibus undecim apparuit; & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiã cordis, quia ijs qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.* Sc. Marc. ult.

¶ N controuersia positum est apud Patres, quãnam fuerit ista apparitio, quã Marcus vocat nouissimam. Et Græca quidem vox *ὄψεσθαι* ponitur, quæ significat postea, vel posterius, vel postremo, & sæpẽ interpres vertit illam per aduerbium Nouissime: ut apud

Matthæum: *Nouissime autem misit ad eos Filium suum, & infra: Nouissime autem omnium & mulier defuncta est.* in quibus omnibus locis Græcè semper habetur dictum aduerbiũ *ὄψεσθαι*, sicut & etiam hoc loco apud Marcum, vbi videtur capi pro nouissimo, vel extremo. Tantum apud Paulum in prima

Matth. 21.

Infra 22.

& Luc. 26.

1. Cor. 13. ad Corinthios; cum ait: *Nouissime omnium tanquam abortiuo, visus est & mihi,* & ad Hebræos: *Nouissime diebus istis locutus est nobis in Iilio,* in his duobus locis non *ὄστρον*, sed *ἐσχατον* habetur. Beatus igitur Augustinus libr. 3. de Consensu Euangelistarum capite ultimo late differit quænam extiterit ista apparitio: & in primis proponit an fuerit ista apparitio in primo die resurrectionis facta sub vesperam ad Apostolos, quando erant congregari propter metum Iudæorum, ad quos introiuit Iesus ianuis clausis: quia inter omnes apparitiones illius diei illa fuit postrema, ac nouissima. Sic enim plerique arbitrantur, & inter eos Euthymius, qui ponderat illud verbum Postea, scilicet illo eodem die. Deinde quia primum narrat Marcus apparuisse illo die Mariæ Magdalene, deinde de duobus euntibus in villam, nouissime autem, aut deinde congregatis, & iam recumbentibus vndecim discipulis: ita ut nihil aliud relinquatur intelligendum, quam eum locutum de ea apparitione, qua discipulis primo die apparuit, quæque mox secuta est eam, quam præmisit apparitionem factam duobus euntibus in villam. Huic quoque sententiæ subscribit Cornelius Iansenius in ratione concordie Euangelicæ, probatque ex eo, quod cum prius dixerit discipulis non credidisse, nec mulieribus, nec illis duobus, qui Christi resurrectionem nuntiabant, nunc dicat Dominum exprobrasse eorum incredulitatem, & duritiam cordis; quod Dominum tunc fecisse est verisimile, cum iam recenter incredulitatem suam demonstrassent, non autem in ipsa Ascensionis die, quod iam ex longa conuersatione persuasi essent Dominum vere surrexisse. Verum his argumentis non satis idonee demonstratur veritas dictæ assertionis: quare B. Augustinus post fusam disputationem, illam ut minus probabilem deserit. Deinde sunt rationes fortiores in contrarium. Prima, quia in illa apparitione primo die sub vesperam facta Apostolis, non erant vndecim discipuli, ut hic ait Marcus, sed tantum decem, ut testatur Ioannes. Nec hoc

benè soluitur à Iansenio producente, Lucam dixisse illos duos, qui ex Emmaunte redierant, inuenisse vndecim congregatos, & eos qui cum eis erant; & tamen Dominus cum venit clausis ianuis ad Apostolos, non erant nisi vndecim. Verum hoc solidum non est, quia verum erat vndecim fuisse congregatos: at cum quidam ex eis dubitarent, & inter alios potissimum Thomas, antequam Dominus ad Apostolos veniret, ille præ diffidètia, aut alia de causa urgente recesserat. Quod verò numerus duodecim Apostolorum apud Paulum 1. Cor. 15. iuxta Græcam literam significet vndecim (sicut & nostra Latina habet editio, cuius autor fortè meliorem nactus est codicem) mirum non est, quia in illo numero constituit Dominus dignitatem Apostolicam: at durum est, quod vndecim significet decem, cum ille numerus non fuerit à Christo institutus, atque eum statim perpetuum emendauit adiuncto Matthia. Secunda ratio est: quia ait Marcus: *Et Dominus quidem Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum:* & tamè post sermonem, quem habuit ad Apostolos illa prima die resurrectionis, mansit per quadraginta dies cum Apostolis loquens de regno Dei. Nec valet quod non dixerit, Postquam hæc locutus est, sed absolute, Postquam locutus est eis, ut ex Augustino in illo loco quidam proferunt: quia certè cum Dominus aliqua mandata dederit in die Ascensionis, atque hæc verba, que enarrat Marcus, maximè digna videantur, quæ Christus in discessu proferret suo, perinde est dixisse, postquam locutus est eis, ac si dixisset, Postquam hic locutus est eis. Tertia ratio: Discipuli bebant hic Apostoli, ut tradit Marcus, at in illa apparitione Apostolis facta loquebantur ad inuicem, & cœnæ, & prædij obliti: & Dominus si illos inuenisset cœnantes, non dixisset: *Habetis hic aliquid quod manducetur?* sed ex propositis cibis in mensa aliquid desumpisset. Et confirmatur hæc ratio ex verbis Lucæ in Actis dicentis de postrema apparitione Domini in die Ascensionis, postquam per dies quadraginta locutus eis fuisset: *Et cœnans,*

Iansenij obiectio diluitur Luca vii. Ioan. 20.

Ibidem:

In duodenario Christus numero dignitatem constituit Apostolicam.

Actor. 1.

Secunda ratio

Solutur obiectio inuicula. August.

Tertia ratio

Luca vii.

Actor. 10.

præcepit

Quarta ratio

1. Tim. 4.

Quinta ratio

Quorū incredulitate discipulorum Christus exprobrauerit suæ resurrectionis.

An hæc visio sit eadem cum illa, quæ octaua die resurrectionis ad duodecim Apostolos præfente Thoma facta perhibetur.

Ioan. 20. Caietanus. Secunda opinio.

præcepit eis ab Ierosolymis ne discederent. Danda est igitur aliqua apparitio in die Ascensionis, in qua cum Apostolis conuescens mandatum illud Apostolis tradiderit: nulla certè extat, quam quæ habetur in hoc Euangelio: *Recumbentibus vndecim discipulis, &c.* Quarta ratio, urget aduerbium Nouissime, ac proinde videtur loqui Euangelista de nouissima apparitione, quemadmodum etiam apud Paulum in prima ad Timotheum: *In nouissimis,* inquit, *temporibus discedet quidam à fide,* ubi dicitur, *ἐν τοῖς ὄστρον καί ποτ:* rectè ut propterea significet postremam non illius diei, sed simpliciter nouissimam apparitionem. Quinta ratio: quia par erat, ut extrema illa apparitio, quam in die fecit Ascensionis, ab aliquo Euangelista describeretur: cum igitur hæc dicatur nouissima, & Ecclesia Catholica illo die Ascensionis hoc Marci legat Euangelium, profecto fidè suam profiteri videtur eo die hanc historiam accidisse. Quod verò Iesus exprobrauit incredulitatem illorum, & duritiam cordis; hoc non tam referendum videtur ad Apostolos, quam ad alios qui aderant ex discipulis credentibus, qui præ gaudio, ac mentis perturbatione & videbant, & credebant, & hæsitabant; quos propterea Dominus reprehendit. Licet illud quoque possimus affirmare, Dominum non tam præsentem Apostolorum incredulitatem, ac duritiam increpasse, quam præteritam, qua scilicet non crediderant mulieribus, & custodibus, ac Petro, atque redeuntibus de castello.

Secundo queritur, an hæc visio sit illa, quæ octaua die à resurrectione dicitur facta ad duodecim Apostolos præfente Thoma, ut sentit Caietanus: tum quia erant vndecim congregati; tum quia increpato Thoma, tacite increpauit & alios; vel sumpta occasione à Thoma tarditate, obiurgauit alios, qui duriores erant. Verum profecto asserendum est illam non extitisse, quia illa non fuit nouissima apparitio: nec postquam locutus est eis, tunc assumptus est in cælum: nec dicuntur octaua die recumbere Apostoli Ioannis 20. sed potius orationi vacabant, at-

que lectioni, ut diximus. Tertio queritur, an hæc apparitio fuerit illa eadem quæ facta est in monte Thabor Galilæe præcedenti Tractatu exposita. Et videtur quod sit eadem, tum quia ibi quidam dubitauerunt, quos reprehendit, sicut & hic apud Marcum; tum quia ibi missi à postoli ad prædicandum, & baptizandum, ut etiam hic. Verum etsi in his videatur conuenire, dissentiat tamen in multis alijs. Nam nec nouissima fuit illa apparitio, quia post illam visus fuit in die Ascensionis: nec ibi erant tantum vndecim, sed plusquam quingenti fratres: nec in monte edebant, ut hic vescebantur: nec si illos ibi increpuit, aut tradidit mandatum prædicandi, & baptizandi, propterea erit eadem: quia potuit pluries increpare incredulitatem, & potuit idem mandatum sæpius inculcare, tale maximè, ac tantum. Probabilius igitur est, etsi rationes euidenter non cogant, aut demonstrent, hanc ab illa distinctam esse visionem in monte Galilæe facta, ut sentiunt Augustinus & Gregorius in homilia huius Euangelij, & Albertus Magnus, & Lyranus in Marcum. Quod etiam confirmatur ex eo quod in Actis dicitur: *Vsque in diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est:* die ergo qua assumptus est, præcepit Apostolis prædicare Euangelium omni creaturæ, ut exponit Oecumenius. Hæc igitur apparitio reuera fuit extrema. Et idem est dicere: *Eritis mihi testes in Ierosalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ;* ac dicere: *Prædicare Euangelium omni creaturæ.* Quarto queritur, quo in loco facta sit à Domino hæc apparitio. Nonnulli enim tradunt Ierosolymis in cœnaculo montis Sion facta; alij, quod in Bethania in domo Marthæ discubuerunt, cuius ædes erant commune Apostolorum diuersorium; nonnulli verò, quod in parte montis Oliueti spectate ad Bethaniæ iurisdictionem, sub quadam oliuæ arbore. Sed certum multo verisimilius est Ierosolymæ fuisse exhibitam hanc visionem: quia aperte scribit Lucas, quod eduxit eos foras vsque ad Bethaniam, & ascendit ex

An hæc apparitio fuerit illa eadem cum ea, quam in monte Thabor Dominus exhibuit.

Matth. vii. Ibidem.

1. Cor. 15.

Aug. ibid. Greg. hom. 29. in Euang. tom. 2. Albertus Magnus. Actor. 1. Lyranus.

Oecumenius in Act. 1.

Vbi contingerit hæc visio

Optimo autoris.

Luca 24.

Astor. 1.

monte Oliueti, vt in Aethiabetur. At que hæc solida videtur solutio. Sed iã literæ expositionem aggrediamur.

Christus qui bus appareat

Recumbentibus autem vndecim discipulis, apparuit illis Iesus. Erant congregati Apostoli, atq; charitatis vinculo vnitis apparet Christus, taliaq; debet esse nostra conuiuia, & tam sobria, parcaque, vt illis possit adesse Iesus, & conuesci nobiscum. Ac more eorũ, qui ab amicis discedunt, prandio adesse voluit, eis vt sua humanitate solatium præberet, seque illorũ animos edere significaret. Præterea vt nos doceret non nisi post celebratum Eucharistiæ conuiuium, & viaticum sumptũ nobis hinc esse discedendum in cœlũ, & vt in omni religioso conuiuio intelligamus sermonem habendum de Christo, vel Scripturam sacram quæ illum refert, legendam, vt non tã corporis, quàm spiritus adsit refectio. Et videatur prandium fuisse, non cœna: quia à prandio post meridiem, nõ de nocte in cœlum conscendit.

Recubentibus vndecim discipulis cur Dominus apparuerit.

Et exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis. Non tam præsentem, vt exponit Lyranus, quàm præteritã, & antiquã. Etsi enim non essent amplius increduli, & peccata essent illis remissa, solet tamẽ Deus interdũ anteaetæ vitæ dolorẽ, & pœnitentiã inspirare, vt indies ad odium peccati magis confirmemur. Hinc Paulus antiqui memor delicti: Non sum, inquit, dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Deinde adiecit hanc obiurgationẽ, vt Prælati discant magis reprehendentes audire, quã sibi applaudentes, iuxta illud: Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

A qua parte mundi Christus cœlum conscendit.

Deinde vt doceat, eos, qui magisterio aliorum præficiuntur, maxime suorũ peccatorum, ac propriæ fragilitatis cognitione destitutos esse nõ debere, quõ fiat vt non existiment se tam prudentes, aut sapientes, aut sanctos esse, vt medicamento reprehensionis non indigeant. Tertio, vt & ipsi Apostoli instrueretur cum infidelibus, ac duris peccatoribus suauiter agere, in omni videlicet patientia, & doctrina, atque vt pontem misericordiæ, ac lenitatis Dei, per quem ipsi salui transferunt,

Lyranus in Marcum.

non perfringant alijs. Quarto ob id etiam eorum incredulitatẽ redarguit, tanquam ab illis vellet sibi satisfieri. Propterea enim ait; Eũtes prædicate; quali diceret, Facite vt & alij credãt, estote ministri mei in faciẽda alijs de me fide, vosque qui non facillẽ credidistis, aptiores eritis ad testificandum. Sed quæ vtilitas in credendo? Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Hanc discipulorum incredulitatem maluit Iesus increpare, quàm præuenire, ne illi si aliquos sibi nõ credentes inuenirẽt, statim repudiandos putarent, & abijciendos, sed adiuuarent potius, & sanarent eos propriæ incredulitatis recordati. Quinto arguit incredulitatem; vt sciamus quàm sit credendum, ac de fide minimẽ dubitandum, his, qui viderunt, etiam si ratio nostra asserit illis reluctetur. Si enim firma fide apprehendimus nos filios esse talium parentum, & historicis externis, qui ea quæ scribunt, se vidisse testantur, fidem præstamus; quanto magis Euangelistis, Apostolis, & Ecclesiæ, quæ in membris suis quibusdã vidit? Postremò, increpauit incredulitatem; ne videatur Thomæ diligentiam, & aliorum cõprobare, qui plura voluerunt antè videre, quàm credere; ac ne quisquam dicat, Nolo credere, nisi prius oculis meis videro, manibus tetigero: nemo ergo ita loquens se existimet excusatum.

1. Cor. 13.

Quia Iesus qui viderant eũ resurrexisse, non crediderunt. Intelligere qui viderãt, & se vidisse enarrauerãt. Resurrexisse autem dixit de præterito: quia nemo mortalium eum de præsentibus viderat resurgentem. Vnde corrui Bernardi consideratio in serm. de Ascensione Domini, qui ponderans hæc verba, intelligenda docet de Angelis, quibus testimonium perhibentibus resurrectionis Dominicæ, Apostolorum imbecillitas hæsitauit: idque ob eam causam, quod nemo mortalium viderit Dñm resurgentẽ, quod solis Angelis videre concessum fuit; cum tamen Euangelista non dicat, Iesus, qui viderant Christũ resurgentem, sed resurrexisse.

Quare discipuli non credentes à Domino reprehensi fuerint

Et dixit eis, Eunt in mundũ vniuersum, prædicate Euangeliũ omni creatura.

2. Tim. 4.

non perfringant alijs. Quarto ob id etiam eorum incredulitatẽ redarguit, tanquam ab illis vellet sibi satisfieri. Propterea enim ait; Eũtes prædicate; quali diceret, Facite vt & alij credãt, estote ministri mei in faciẽda alijs de me fide, vosque qui non facillẽ credidistis, aptiores eritis ad testificandum. Sed quæ vtilitas in credendo? Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Hanc discipulorum incredulitatem maluit Iesus increpare, quàm præuenire, ne illi si aliquos sibi nõ credentes inuenirẽt, statim repudiandos putarent, & abijciendos, sed adiuuarent potius, & sanarent eos propriæ incredulitatis recordati. Quinto arguit incredulitatem; vt sciamus quàm sit credendum, ac de fide minimẽ dubitandum, his, qui viderunt, etiam si ratio nostra asserit illis reluctetur. Si enim firma fide apprehendimus nos filios esse talium parentum, & historicis externis, qui ea quæ scribunt, se vidisse testantur, fidem præstamus; quanto magis Euangelistis, Apostolis, & Ecclesiæ, quæ in membris suis quibusdã vidit? Postremò, increpauit incredulitatem; ne videatur Thomæ diligentiam, & aliorum cõprobare, qui plura voluerunt antè videre, quàm credere; ac ne quisquam dicat, Nolo credere, nisi prius oculis meis videro, manibus tetigero: nemo ergo ita loquens se existimet excusatum.

Quia Iesus qui viderant eũ resurrexisse, non crediderunt. Intelligere qui viderãt, & se vidisse enarrauerãt. Resurrexisse autem dixit de præterito: quia nemo mortalium eum de præsentibus viderat resurgentem. Vnde corrui Bernardi consideratio in serm. de Ascensione Domini, qui ponderans hæc verba, intelligenda docet de Angelis, quibus testimonium perhibentibus resurrectionis Dominicæ, Apostolorum imbecillitas hæsitauit: idque ob eam causam, quod nemo mortalium viderit Dñm resurgentẽ, quod solis Angelis videre concessum fuit; cum tamen Euangelista non dicat, Iesus, qui viderant Christũ resurgentem, sed resurrexisse. Et dixit eis, Eunt in mundũ vniuersum, prædicate Euangeliũ omni creatura.

Quare Christus discipulorum incredulitatẽ obiurgare, quã præuenire maluierit.

Ioan. 20.

Expenditur verbũ illud infinitiuũ de præterito: His qui viderant eũ resurrexisse, &c. Ber. serm. 1. de Ascensione Dñi.

Etsi

Hæc lex: Eũtes in mundũ vniuersum, prædicate, &c. differant ab illa, Matth. 28. Eunt docete omnes gentes, &c. reliqua. Euthymius loco citato

Etsi hoc præceptum videatur esse idẽ cum illo, quod in monte Thabor Apostolis edixerat, vt Euthymius existimat: verosimilius tamẽ est, aut hoc ab illo esse distinctum propter nonnulla quæ adiungit; aut si vnum, & idem est, sepius tamen fuerit repetitum, & inculcatũ. Quemadmodum cum princeps legatos mittit ad alium principẽ, per aliquot dies de tractãdis, & expediendis cũ legatis agit, imò instructiones de more in scriptis dantur. Quia namque in multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis, propterea Dominus nõ contentus populo Iudaico, in vniuersum terrarum orbem iubet extendi rete Euangelicum, non tantũ ad oves, quæ perierunt domus Israel. Nõ iam, In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis; sed, ite in mundum vniuersum, cuius dominium per crucis obedientiam accepi. Volo omnium eorũ curã geratis, quos meo sanguine cõparauit, de quibus Esaias prædixerat: Paruum est vt sis mihi seruus ad suscitãdas tribus Iacob, & facies Israel conuertendas. Dedit te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremum terræ: & ante eũ David: Postula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, & iterum: In omnem terrã exiit sonus eorũ, & in fines orbis terra verba eorum. Et vt post luctuosum, & diuturnum bellum, quo inter se duo conflati sunt populi, ac de ineunda pace cogitant, ad amplam & honorificam legationem perficiẽdã primarios, ac prudentes viros destinãt, qui negotiũ pacis possint tráfigere saluo honore legationẽ mittentis: ad eum modũ Christus volẽs mortales omnes reducere ad Deũ, qui diu cum eo beligerauerant, atque illos reconciliare, factus ipse Princeps Apostolos destinauit legitimos, & primarios ministros suos, qui pacis fœdera ineant, ac perficiant. Hinc Apostolus: Qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi; non reputans illis delicta ipsorũ, & posuit in nobis verbũ reconcilia-

Pron. 14.

Matth. 10. Ibidem.

Esaias 49.

Psal. 2.

Psal. 18.

Qualis Christi legatio Apostolorũ in mundum vniuersum ad prædicandum videri valeat

2. Cor. 5.

tionis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquã Deo exhortãte per nos. Obsecramus pro Christo, reconcilianini Deo. Hæc legatio tam ampla, & tã Deo honorifica, ac tã mũdo salutaris per hæc verba Apostolis credita est. Et quia ait: Prædicate omni creaturẽ; deducimus, oẽs homines Euãgelij prædicatione opus habere, & ad seruandum Euangeliũ obligari illos omnes quibus est promulgatũ. Elicimus deinde, Deũ velle omnes homines saluos fieri, & ad agnitionẽ veritatis venire. Ac tacitẽ insinuat, ad oẽs futurã Dei inspirationẽ vt credant, quã vt accipiant Apostoli prædicatione Euãgelij cooperabatur inspirãti Dei, Deiq; adiutores fiebãt. Ad hæc quia omnis creatura nõ tantũ sunt illi, qui tẽpore Apostolorũ viuẽbant, sed oẽs homines qui varijs ætatibus mundum coluerunt, & colent. Propterea omni tẽpore prædicandũ est Euangeliũ, & per eũ, qui locũ Christi tenet, personãq; eius in terris agit, destinãdi sunt prædicatores in vniuersum orbẽ, ne sanguinis Christi rei inueniantur: maxime verò ad eas nationes, & gentes, quæ nihil vnquã audierunt de Christo. Præterea obserua, quã simpliciter, & iuxta mundi iudicium stultẽ Christus sua maxima expedire negotia videatur: quid enim rationi humanẽ stultius apparere potest, quã paucos, atque eos quidem obscuros, indoctos, pauperculos, atque inermes viros amãdari, atq; adeo extrudi in vniuersum orbẽ adferentes doctrinã nõ tantũ rationẽ omnẽ superãtem, sed & sensui contrariã, & mundi sapiẽtibus inuisã, illosq; committere cũ mũdo toto vniuersis artibus, ac disciplinis instructissimo, vt Mosaicã, & ab eo institutam abrogarent religionẽ, idololatriã excluderent, superstitionesque omniũ gentiũ, pro quibus ad mortẽ vsque soliti sunt decertare, euerterent funditus, ac cõuellerent; totiũq; persuaderent mundo hominem crucifixum Deũ esse, in eius potestate omnia fira, in eo solo fide, & Sacramẽto amplectẽdo, hominum salutem positã? Nam etsi hæc ab initio mundus ipse tanquã contempta, ac vilia, infirmaque iudicauerit: euentus tamen ipse rerũ nihil

Euangelium omnibus hominibus cur sit prædicandum.

1. Tim. 2.

Christi prudentia à prudentia mudi quã dicitur, atque etiam aduersa.

1. Cor. 7.

his fuisse vel sapientius, vel potētius, vel consultius, indicauit satis, ac declarauit. Et quia Apostoli pauci extiterunt, & diu hāserūt in aliquo loco, atque ex illis nonnulli nō multo post Christi ascensionem sunt interfecti; cogimur hoc verbum, Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ, exponere, ad vniuersos verbi Dei ministros extendi debere.

Iam verba singula dispiciamus. **Prædicare.** Ad hoc opus est in primis scientia, atque eloquentia, vt cōmodè proponantur credenda, & potestate, de qua Paulus; *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Et præter hæc omnia, vt sine peccato hoc exercitium administratur, maximè op^o est charitate. Sed qui mittit eos, ait: *Dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri.* Est autem vita sancta magnā vim habeat prædicandi, & instar linæ quam vocant surdæ exilat, tamē voce opus est, ne dicatur: *Canes muti, non valentes latrare,* parum enim efficiūt qui verbo prædicant, quod vita destruant. Non ait, Mittite ad prædicandum nomine vestro; sed, Vos ipsi ite. Hinc Episcopi dum sacrantur, promittunt notitiam vtriusque Testamenti, eod quod eant ad prædicandum. Nec tantum opus est corporis præsentia, quantum animi prouidentia, vt docet Bernardus libr. de Consideratione ad Eugenium. Est autè prædicare, nihil aliud, quam seminare semen verbi Dei, quod ad se spectat, in terram bonam: licet quædā terræ suo vitio fiant spinosæ, aut petrosæ, aut secus viam. Est etiam plantare arbores, pascere oues, pisces reti Euangelico piscari, metere, ac triturare triticum, venari feras, ædificare, ac similibus multis metaphoris prædicandi munus nobis in Scripturis depingitur. Prædicatione partū est regnum Dei; ac proinde non nisi prædicatione seruandum: hinc Dominus aiebat: *Alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei; quia idem missus sum;* & Petrus: *Non est aquum nos derelinquere verbū Dei, & ministrare mensis;* & Paulus: *Vt mihi est, si non euangeli-*

zauero, & iterum: *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.* Et cū alijs Baptismi, Eucharistiæ, atq; aliorū Sacramentorum dispensationem crederent, sibi solis ministerium verbi reseruabant. Paulus præcipit eū eligi in Episcopum, qui sit *didaxerit*, id est, appositus ad docendum, id est, vt ipse declarat in alio loco, qui possit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicūt, arguere. Subdit quid sit prædicandum, nempe Euangelium: quia quæ seminauerit homo, hæc & metet. Si Platonem prædicat, si Aristotelem, vel Epicurum, Platonicos, aut Peripateticos, aut Epicureos metes: si Euangelium, Euangelicos, & Christianos efficiet. Est autem Euangelium complicatum, Christus ipse; explicatum verò, omnia quæ in Apostolica doctrina ad salutem continentur. Christus enim prædicatus, & in corde audiētis fide exceptus, paulatim tanquā semē quoddam in terram proiectū immutat cor, vt credat, speret, & amet, atque ita in Christum transformetur: Euangelium autem non aliquod scriptum, quod tunc nullum extabat, sed ea omnia, quæ Christus eo vsque docuerat, ac quæ postea Spiritus sanctus eis suggessit, siue scripto, siue viuā traditione ad nos peruenierint. *Si quis,* inquit, *vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.* Non inquit, Præter id quod scriptū est, quia certè Ioannes tunc nondū scripserat, sed præterquam quod verbo illis erat prædicatum. Euangelium præterea integrum, nō truncatum, aut partem eius aliquā, vt faciunt hæretici, exprimentes illud qd suæ sententiæ applaudit, supprimētes quod repugnat. Euāgelium etiā; quod non solū cōtinet pollicitationes Dei de gratia, & remissione peccatorum, ac cœlesti gloria; sed quod etiā continet madata atq; præcepta bene viuēdi, cōminationes quoq; ad pœnitentiā excitādā. Quod expresse docuit Marth: *Docentes eos seruare omnia quacūque mandauit vobis,* & Lucas, cū inquit: *Oportet prædicari in nomine eius pœnitentiā; & remissionem peccatorū in aēs gētes.* Pœnitentiā igitur pars est Euāgelij, velint nolint hære-

Supra 1.
Eligendus in Episcopum qualis esse debeat secundū Apostolū. 1. Tim. 3.
Tit. 1.
Quid sit prædicandum. Galat. 6.
Gal. 1.
Har etici quale Euangelium proponant auditoribus.
Matth. vlt.
Luca 24.

Ad prædicā di mun^o quæ requirantur. Rom. 10.
Luca 21.
Sancta vita prædicandi magnā vim habet.
Esaiā 56.
In confectione non tam opus est corporis præsentia, quam animi prouidentia, teste Bernardo. Bern. lib. 2 de Confid. Prædicare quid.
Matth. 13.
Regnum Dei partum prædicatione est eademque conferuandū Luca 4.
Actor. 6.
1. Cor. 9.

Pœnitentiā est pars Euāgelij. Rom. 1.
Nomine omnis creaturæ hoc loco quid veniat? Primus sensus auctoritatis Gregorius tom. 2.
Secund^o sensus auctoritatis Gregorius ibidem.
1. Petri 2.
Rom. 8.
Cōfirmatur hic sensus.

tici: quæ certè non sola fide, sed operibus, & illis quidem peccatum in se punientibus constare dignoscitur. Quod verò Euangelium interminationes contineat, docet hoc loco Marcus, cū ait: *Qui non crediderit, condemnabitur.* Subdit: *Omni creatura.* Ita quippe prædicandū; & laxanda retia in capturā, vt omnes Euangelium capere possint, quō capientes capiantur. Græcis enim, & Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor est minister Euangelicus. Est autem omnis creaturæ nomine intelligi possit homo teste Gregorio in Homilia præsentis Euāgelij: *Quia secundū corpus habet in se elementorum substantiam, mineralium coagulationem, vegetabilium temperaturam, animantium compositionem, ac compositionis, & temperatura æqualitatem, ac denique corporum cœlestium temperamentum, at verò secundū animum habet esse cum non viuētib; vitam cum vegetantibus, sensum cum brutis animantibus, rationem, atque intellectum cum Angelis, vt rectè dici valeat omnis creatura homo.* Præstantior tamen est expositio secunda Gregorij in eodem loco, vt nomine omnis creaturæ intelligamus non tantum hominem, sed omnis status, sexus, gradus, conditionis, atque nationis hominē: tum quia Matthæus ita exponit illud verbum, cū ait: *Docete omnes gētes,* & hinc sequitur: *illi autem profecti prædicauerunt vbique:* ergo de omnis nationis homine est sermo. Vnde præcessit: *Euntes in mundum vniuersum,* in quo est omnis creatura. Ad hæc ita capitur in alijs locis, vt apud Petrum: *Subiecti estote omni humana creatura propter Deum,* id est, omni homini. Et Paulus: *Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc,* id est, omne hominum genus, cui soli proprium est & gemere, & parturire. Ad hæc idem ratio satis docet: quia Euangelium non est prædicandū aut lignis, aut saxis, aut feris animantibus, sed tantum omnis gradus hominibus. Et vocando hominem, creaturam, explicat rationem prædicandi. Est enim hominibus prædicandum ratione eius quod à Creatore habent,

non ratione peccatorum, quæ ipsi de suo apposuerunt, etiam si nullum meritum, imò omne habeat demeritum. Vnde Iob ob eam rationem misericordiam implorat: *Operi, inquit, manuum tuarum porrige dexteram,* ac David: *Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectum, vt discam mandata tua.* Creaturam ergo Dei inspicimus, vt illam Euangelio perficiamus, & nouam in Christo reddamus. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Indicat primò quò tendat prædicatio, videlicet vt credētes concipiant fidem, quæ est sperandarum substantia rerum; argumentum non apparentium, sine qua nec iustitia est, nec salus, nec Deus cognoscitur, nec mediator Dei, & hominū, homo Christus Iesus, nec finis noster quò tendimus, apprehendi potest, nec præsidia, & adiumenta, sine quibus quisquam finē non adipiscitur, quæ sunt, gratia, spes, charitas, bona opera, Sacramēta, patientia. Qui ergo crediderit, id est, inspirationem, & verba internam Dei inspirationem contestātia admiserit, ac sic fidem, hoc est, donum Dei acceperit. Est enim fides primus lapis fundamenti, prima radix arboris, prima tunica, qua animæ tegitur nuditas: at non satis est sola, ne sit populus tunicatus, carens toga, vt dixit Horatius. Adiungit fidei Baptismum: Primum enim quod fides indicat faciendū esse, est baptizari: qua sacra ceremonia homo Christo capiti incorporatur, & corpori suo, hoc est, Ecclesiæ, vt membrum viuū annectitur, & in membrū Dei regeneratur. Et intellige hūc locū de Baptismo fluminis: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti:* cuius defectū suppleuit Baptismus sanguinis in Innocentibus, latrone, ac Theodosio patre Theodosij Imperatoris. Baptismus etiam fluminis supplet in adultis tantum; quamuis eiusmodi Baptismus non conferat tam excellentia dona, qualia ipse proprius Baptismus aquæ actu susceptus: nec omnino à purgatorij supplicij liberat ea ratione baptizatum secundum Thomæ doctrinā. Quare graui se exponebant periculo, qui olim baptismum in finem vsque

Iob 14.
Psal. 118.
Scopus prædicationis.
Hebr. 11.
Fidei necessitas. 1. Tim. 2.
Finis noster, qui Deus est, quomodo comparetur.
Ephes. 2.
Horat. lib. 1. epist. 7.
Credens cur debet etiam baptizari. Coloss. 1.
Baptismus triplex, fluminis, sanguinis, & fluminis.
B. Thom. 3 part. 9. 69. art. 1. ad secundum, & alijs pluribus in locis

Greg. Naz.

Augustinus

Quo in errore versarentur qui olim Baptismum, in vitæ usque exitum differrebant.

Rom. 10.

Contra Anabaptistas Baptismum negantes infantibus.

Sal^o duplex, & de qua hinc sermo fit.

Tit. 3.

Luca 7.

Rom. 8.

Matth. 24.

Rom. 5.

vitæ differebant, quod tunc omnia peccata penitus abluerentur: in quos egregie disputant Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum Lauacrum, & Augustinus nonnullis in locis. Nam si diu differenti baptismum mors accideret, nequaquam tantam salutem consequeretur in voto, quantam confert Baptismus ipse actu susceptus. Ratiocinantur hoc loco Anabaptistæ: *Fides est ex auditu, & doctrina*; fides autem debet precedere Baptismum; ergo baptizari debent tantum verbo edocti, atque credentes, quod solum possunt prestare adulti; non ergo sunt infantes baptizandi. Dicimus, infantes etiam actum habere credendi, non quidem in seipsis, sed in fide maiorum suorum: nam si actus alienus Adæ, hoc est, præuaricatio Adæ inobedientis illis potuit obesse, quidni valeat fides prodesse maiorum? maxime cum in civilibus parentes possint pro filijs stipulari, atque contrahere in eorum utilitatem, quidni queant in spectantibus ad æternam salutem? Subdit: *Saluus erit*. Prima videlicet salute, quæ est iustificatio, de qua Apostolus ad Titum ait: *Secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum*. De hac dicebat Dominus: *Fides tua te saluam fecit: vade in pace*. Est tamen salus hæc inchoata, atque imperfecta, & in spe potius, quam in re, de qua Paulus: *Spe, inquit, salui facti sumus*. Post hanc igitur spem superest altera perfecta, & vltima salus, de qua Dominus: *Qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit*, & Apostolus: *Multò magis reconciliati salui erimus in vita ipsius*. Atque de hac secunda videtur sermonem facere hoc loco Dominus, non solum quia illam opponit condemnationi: *Qui non crediderit, inquit, condemnabitur, sed etiam quia de futuro ait: Saluus erit*: nam si de priori salute esset sermo, dixisset, *Saluus est, vel, Saluus factus est*. Quod si obijcias, *Ille saluatur, qui credit, & suscipit Baptismum; at omnis Christianus Baptismo est tinctus, & credit, ergo*

saluus erit. Respondeo, saluum fieri baptizatum, & credentem, si tunc mors contingat. Hoc enim fide certa profitemur, quod si quis Baptismo superuiuat, ac vitam producat, opus est fidem seruare, atque Baptismum: at fides seruari nequit otiosa, quia sine operibus mortua est, & vitæ non confert, debet ergo edere fructus bonorum operum, hoc est, præceptorum diuinæ Legis, & officiorum misericordie, & charitatis. Nam in Christo non valet alia fides, quam quæ per charitatem operatur: multi que fatentur se nosse Deum; factis autem negant: fides enim docet confessionem necessariam ad salutem, tradit certam viam perueniendi, ad vitam esse mandatorum obseruantiam, indicat Christum esse imitandum: nam qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare: docet aduersa omnia patienti animo propter Christum perferenda, & in finem usque vitæ perseuerandum. Præterea oportet quoque seruare nouitatem Baptismi teste Gregorio in præsentia homilia: in die quippe Baptismi omnibus nostri hostis operibus, atque omnibus pompis abrenuntiare promissimus. Qui ergo nouis peccatis illam puritatem in Baptismo partam inquinauit, non habet suum Baptismum, neque seruat vestimenta sua candida, estque canis reuersus ad vomitum, atque sus lota ad volutabrum luti. *Qui verò non crediderit, condemnabitur*. Hoc est, Qui diuinæ inspirationi, verboque Dei externo inspirationem adiuuanti restiterit, ille cõdemnabitur. Ne quisquam putet fidem ad consiliu spectare, non ad præceptum: & præmium acquiescentibus, non pœnam renuentibus donari; addit, quod cõdenabitur. Non ait, iudicabitur: quia qui non credit, iam iudicatus est, cum dilexerit magis tenebras, quam lucem; & quia Spiritus arguit mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem: quia non crediderunt in me. Non subiunxit autem: *Qui non crediderit, & baptizatus non fuerit: quia ad interitum fatis est non credere: & Baptismus sine fide*

Quomodo verè dictum sit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, cum multi etiam Christiani pereant. Iacobi 2.

Galat. 5. Tit. 1.

Rom. 10.

1. Ioan. 2.

Greg. hom. 29. super Evangelia.

Eccles. 9. Prover. 26. 2. Petri 2.

Quid est: Qui verò non crediderit, cõdenabitur

Ioan. 3.

Infra 16.

Cur additum non sit: Et qui baptizatus fuerit, &c.

Baptismus quando primùm fuerit institutus à Christo.

Ioan. 3.

Infra 4.

Qui teneantur lege Baptismi.

Infra 15.

B. Bernar. epif. 77. sub initium.

Credentes in ipsu cur Dominus etiam signa velit edere in nomine suo, & non solum Apostolos.

Quomodo veru est, Signa eos qui crediderint consecutura, cum olim non omnes credentes, imò paucissimi signa ederent?

non prodest, sed obest potius, quod attinet ad adultos. Rursus non inquit: *Qui crediderit quidem, sed non fuerit baptizatus, condemnabitur: quia interdum potest fides prodesse ad salutem, vbi non adest copia aut baptizantis, aut materiae*. Videtur igitur hic esse præceptum Baptisma, licet institutio eius viuente Christo præcesserit, cum dixit Nicodemus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Adde quod Apostoli baptizabant, ut narrat Ioannes: erat ergo institutum regenerationis Sacramentum. Porro intellige ita esse præceptum Baptismi traditum, ut baptizari nolentem constituat peccatorem illum tantum, cui idonee, & abunde est prædicatum: nam infideles pure negatiui, id est, qui nihil audierunt de Christi Euangelio, non pereunt ob omissum Baptismum, cuius inuincibili ignorantia tenentur; bene autem propter alia mala opera quæ admittunt, & quæ lex ipsa naturæ dicat non esse facienda, possunt peccare. Igitur Baptismus illos ligat, quibus est aperte euangelizatum, secundum illud verbum Domini: *Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc autem excusatione non habent de peccato suo: & si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*: ut doctè admodum, atque eleganter definit B. Bernardus epistola ad Hugonem de Sancto Victore, qui eum de hoc articulo interrogauerat: ad quem locum libenter lectorem mittimus. *Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur*. Aperuerat aperte fructum prædicationis illorum, quam cum editione signorum coniunctam acceperant, ut maiorem ederent fructum. Ne quis autem existimet occultis demonum artibus nos signa edere, & non in nomine Christi, propterea vult, ut vel ipsi credentes in virtute Christi nominis operentur miracula, ut ita gloria inlarescat nominis Dei. Verum hinc dubium surgit: nam olim non omnes credentes, sed paucissimi signa faciebant. Vnde Apostolus ait: *Alij datur operatio virtutum, alij prophe-*

tia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, at verò cum credentes nulli talia edant signa, videri possit iure hæc clausula signorum de veritate suspecta, eo quod secundum Euangelicam doctrinam signa hæc non sunt fidei, sed magnitudinis fidei, siue doni fidei cuiusdam excellentis, ut facile est ex alijs locis ostendere Scripturæ. Textus autem iste indicat signa consequi fidem idoneam, & necessariam ad salutem: nam eisdem præcisè vitur verbis, dicendo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: & dicendo, Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur*. Hæc tamen apparens obiectio facile soluitur, neque solidum habet fundamentum: quando quidem apud Ioannem similis sententia habetur: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad Patrem vado*. Nam fides Catholica, qua Christiani sumus, ac dicimur, re ipsa à fide miraculorum non distinguitur, sed est vnus, & idem fidei Catholicæ habitus, aptus tamè, siue extensus ad hoc vel illud signum impetrandum, aut faciendum, quemadmodum apparuit in Centurione, in Chananaea, in peccatrice, atque Hæmorrhoyssa: nam tales re vera fidem habebant in Iesum, per illaque impetrabant signa à Deo impulsu. Hinc Paulus componens fidem Catholicam cum charitate, illi vim edendi signa tribuit: *Si habuero, inquit, omnem fidem, ita vt montes transferam, & continuo subiungit: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc*; ne quis existimet eum loqui de speciali miraculorum fide, quia illa non est in omnibus credentibus, ut est Catholica. Quomodo igitur, dices, quod veritatem habeat hæc sententia, cum credentem sequantur signa? Duplex occurrit responsio: altera, ut sit sensus Ecclesiæ Christi, quæ vnū corpus est, & in quo plura membra sunt ibi inuicem charitate coniuncta, quorum vnum habet gratiam sanitarum; alterum operationem miraculorum, aliud spirituum discretionem, &c. Non ergo ait Dominus, quod libet membrum signa hæc omnia edatur, sed omnes, qui in vno corpore

1. Cor. 12. & Ephes. 5.

Ioan. 15.

Matth. 8. Infra. 16. Luc. 7. Matth. 9.

1. Cor. 13.

Ecclesie sunt. Ideo in plurali dixit: Signa eos qui crediderint, hæc sequetur, non tamen per vnum solū membrum. Itaque in Ecclesia Dei semper sunt quædam, quæ pellant dæmones, quæ edant signa, quæ linguis loquantur, &c. Quod si obijcias Christum in singulari dixisse: *Qui credit in me, opera qua ego facio, & ipse faciet, &c.* Respondebo, nequaquam dixisse, Omnis, qui credit in me: quia si omnes ederent signa, omnes Christianiflerent propter illa, ac crederent. Et cum omnes crederent, amplius signa non fierent, sicut lingue in signū sunt non fidelibus, sed infidelibus, ita data sunt signa infidelibus, nō fidelibus, vt ait Apostolus: cum enim omnes essent fideles, signis opus non esset. Datur & altera responsio; vt intelligatur de singularibus quibusque in Christum credentibus, qui mira efficiunt, cum volent, non quidē ad ostētionem, vel hominum tentationē, sed cum fides ipsa exiget, pro re videlicet, nota, loco, tempore, personis, atque alijs circumstantijs. Et hoc nunquam visum est, vt fidelis voluerit, & non potuerit obtinere: nā discipuli quoniam lunaticū non sanarūt, reprehensi sunt à Christo infidelitatis. Cōsequuntur igitur signa ista fidem, quantum est ex parte virtutis Dei, exhibenturque quādo, & vbi opus fuerit: cum cuius promissionis veritate fieri potest, vt ex parte habentis fidē contingat defectus, siue impedimentum, ita vt fides non desit signis, sed homo desit ipsi fidei ad efficaciam signorum. In nomine ergo Christi dæmonia eijcient. Dæmonis virtus tanta est, vt nō sit super terram potestas, quæ comparatur ei: neque potest pellicari nisi in maiori, ac potentiori virtute. *Linguis loquentur nouis.* Imponebant manus Apostoli super credētes, cœlitusque in eos labebatur Spiritus sanctus, ac nouis, & varijs loquebantur linguis: & hoc, vt citō posset fides propagari per vniuersum orbē. *Et si mortiferam quid biberint, non eis nocebit.* Vt accidit Ioanni Euāgeliste, ac B. Benedicto, qui signo crucis oblatū poculum veneni confregit. *Serpē-*

tes tollent. Hoc sæpē legimus Apostolos factitasse: certē Paulus (vt in Actis dicitur) in insula Melita inuasus à vipera, quæ pendeat ex brachio, non vlla arte magica, aut infrigidatione, vt incantatores faciunt, illam in ignē proiecit, ab ea profus illæsus. *Super egros manus imponent, & benè habebūt.* Ita Petrus Aneæ paralytico manus imposuit iacētī in grabato, & sanauit eum, & Tabitham mortuam suscitauit: rursus sudaria, & semicinctia Pauli pellebant febres, & sanitates præstabant. Illud diligētē obserua, signa respectu infidelium præcedere, vt iuuauerit ad fidem trahatur; respectu vero discipulorum in Christum credentium sequebantur, demonstrabantque illos verē iam credere, vt qui signa ederent, quibus alios ad Euangelium inuitabant. Perpende quoque, fideles naturæ lege solutos esse, vt illis nec cœlorū influxus, nec venena, nec hominum, aut bestiarū, aut alterius cuiusvis rei vis nocere valeat. Si quid ergo aliquando patiantur, Deus eos quos diligit plectit: & sicut eos omnium rerum potestati subtrahit, ita sibi illos penitus subdidit. Verū quid causæ est, vt hæc miracula in primitiua Ecclesia essent frequentissima, modo vero vel rarissima, vel nulla? Reipondet Greg. in homil. præsentis Euāgelij; *Vt multitudo credentium ad fidem cresceret, miraculis fuit nutrienda: quia & nos cum arbuta plantamus, rādiu eis aquam infundimus, quousque ea in terram coaluisse videamus, & si semel radicem fixerint, irrigatio cessabit. Hinc est enim quod Paulus dicit: Lingua in signū sunt, non fidelibus, sed infidelibus.* Sic ille. His accedit magna ratio: Nobis quippe satis esse debet diuina inspiratio ad credendum, aduersus quam nihil pugnet nisi id ipsum, quod nos fatemur peccatū esse, & à quo nos abesse plurimū debere apertissimē confitemur. Olim verō signis opus fuit: quoniam homines non modo à pristina vita, sed etiam à priori religione abducendi erant, & à benefactis: nam putabant se benè agere, dum ita Deum colerent, vt Iudæi etiam à lege Dei miraculis confirmata, à sacri-

Ioan. 14.

Expenditur illud: Qui credit in me, opera qua ego facio, & ipse faciet.

1. Cor. 14.

Altera solutio.

Marc. 9. Quatenus fidem signacō sequantur.

Dæmonis virtus quāta sit.

Iob. 4.

Linguis quādo credentes loquebantur Mortiferum qui biberint olim absque detrimento, qui tulerint serpentes. Act. vlt.

In quib⁹ impletū potissimū: Super egros manus imponent, & benè habebunt. Act. 9. Ibidem. Infra. 19.

Apoc. 3. Cur hæc signa olim erant frequentissima, modo vero vel rarissima, vel nulla, secundū Gregor. Greg. hom. 29. in Euāgelia.

1. Cor. 14.

ficijs, & bonis operibus. Idcirco miraculis confirmata fuit fides nostra, & inspiratio Dei, ne diabolica putaretur. Multa tunc in contrarium faciebant, se iustos etiam sine Christo putabant: & cum illo iniustos se esse existimarent, cum auitis religionibus, patrijsque legibus se contradicturos videbant. Et iuniores, qui rationem totius negotij capere non poterant, auctoritate maiorum comprimuntur, & metu, itaque credunt, vt etiā quod non intelligant, amplectantur. Hinc fit, vt qui inspirationem nō benè intelligunt, per signa complectantur, ac sibi ipsis vim faciant, & captiuum reddat intellectum in obsequiū Christi. Postea verō quā miraculis factū est quod debuit, qui fidem acceperunt, legem habent, secundū quam ambulent, vt nihil signis opus sit, nisi signa ad id dicas necessaria, vt per ea detegatur hominum infidelitas. Qui enim quod bonum est, & ad salutem necessariū, nō operatur nisi signa viderint, arguitur infidelitatis: signa siquidem haud docent id esse bonum, ac pium, quod scit esse tale, sed tantū ostenditur Dei, quam non credit, potestas. Cum verō mutanda erat religio, etiam impijs datum est miracula, saltem in aliorum ædificatione perficere: nunc autem, quando religio mutanda non est, ne pijs quidem datur signa facere, ne infirma religio videatur, & quæ subinde miraculis fulcienda sit, quasi alia aliqua melior posset ostendi. Vera est igitur illa sententia, *Omnia possibilis sunt credenti*, atque ideo etiam hodie miracula fieri per credentes queunt, dū impetrant quod volunt. At non apparet ita: quia iam Ecclesia ædificata est, atque erecta. Si tamen alicui genti denuo prædicaretur fides, vt Indis Occidentalibus nostra ætate factum est, signa propter illos nequaquam deessent. Apud nos quoque ad consolationem fidelium interdum fiunt, licet rariū, sed maxime ad indicandam sanctitatem alicuius ferui Christi, quæ Deus aut in præfenti vita, aut post mortem miraculis voluerit illustrare. Sed & hæc rara sunt. Quod si quisquam modo in fide

dubitaret, nō esset nobis in fide corroborandus miraculis, sed per antiqua signa dubitatio esset tollenda, Fidesque confirmanda. Nam si quisquā illis per Euangelistas descriptis, perque Ecclesiam magno consensu susceptis fidem non habet; nec si noua ederentur crederet: vt Abraham respondit ad diuitem Epulonem, petentem vt mortuum mitteret in domum patris sui: Habent, inquit, Mosem, & Prophetas: audiant illos. Tertio quoque potest responderi ad propositum dubium: quod etsi illa signa hodie iuxta corpus non fiant, efficiuntur tamen iuxta spiritum. De quibus egregiè S. Gregorius in Homilia huius Euāgelij ita loquitur: *Sancta quippe Ecclesia quotidiē spiritualiter facit, quod tūc per Apostolos corporaliter faciebat. Nam Sacerdotes eius cum exorcismi gratia manum credentibus imponunt, vt habitare malignos spiritus in eorum mente contradicant; quid aliud faciunt, nisi dæmonia eijciunt. Et fideles quique; qui iam vita veteris secularia verba derelinquunt, sancta tamen mysteria insonant, conditoris sui laudes, & potentiam, quantum proualent, narrant; quid aliud faciunt, nisi nouis linguis loquuntur? Qui dum bonis suis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt. Et dum pestiferas suasiones audiunt; sed tamen ad operationem prauam minime pertrahuntur; mortiferum quidem est quod bibunt, sed non eis nocebit. Qui quoties proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt; dum eis tota virtute concurrunt, & exemplo sue operationis illorum vitam roborant, qui in propria actione titubant; quid aliud faciunt, nisi super egros manus imponunt, vt benè habeant? Quæ nimirum miracula tantō maiora sunt, quanto spiritualia: tantō maiora sunt, quanto per hæc non corporalia, sed anime suscitantur. Hæc itaque signa, fratres charissimi, autore Deo, si vultis, vos facitis. Ex illis enim exerioribus signis obtineri vita ab hac operatio non valet. Nā corporalia illa miracula ostendunt aliquando sanctitatem, nō autem faciunt: hæc verō spiritualia quæ aguntur in mente, virtutem vitam non ostendunt, sed faciunt. Illa habere & mali*

In fide modo titubantes qua ratione iuuandi.

Luc. 16.

Gregor.

Sacerdotes etiam hodie dæmonia possunt eijcere.

Miracula sanctitatem ostendunt, sed non faciunt.

Impijs etiam olim signa edere cur permissum fuerit.

Marc. 9.

Signa apud nos interdū cur fiant.

Matth. 7.

possunt; istis autem perfrui, nisi boni non possunt. Unde de quibusdam veritas dicit: Multi mihi dicent in die illa: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia non noui eos: disceditis a me omnes, qui operamini iniquitatem. Nolite ergo, fratres charissimi, amare signa, quae possunt cum reprobis haberi communia: sed haec quae modo diximus, charitatis, atque pietatis miracula amate: quae tanto securiora sunt, quanto & occultiora; & de quibus apud Dominum eorum maior sit retributio, quod apud homines minor est gloria. Haec ille, satis doctus, & appositus. Breuius autem dici poterat, credentes in nomine Iesu etiam hodie demonia eijcere, cum tentationes demoniorum a se ipsis propulsant: linguis nouis loqui, cum induti nouum hominem, secundum eum, & non veterem de spiritualibus, & caelestibus philosophantur: Serpentes tollere, dum cupiditates, quae instar serpentis occulte repunt, repellunt: mortifera si quae bibunt, illis non nocere, dum petilentes iudicant opiniones, & ab eis non capiuntur, & si qua noxia, ac mortifera cogitatione vexantur, atque illa ad sensum vsque admiserunt, dum tamen mente, ac consensu illi non assentiuntur, non eis nocere potest: Super

ægros manus imponere, ac bene habere, nam aegrotantes patientiae admonent, eosque conformes diuinae voluntati efficiunt, ut ita bene habeant. Et si ergo haec spiritualia signa Christus potissimum hoc loco non promiserit, quia nec ita videntur, nec tantum aedificat alios, atque corporea, certum est tamen illa operantes maiorem cultum Deo praestare, quam qui corporea, & externa perficiunt. Nec illa sanctitatem operantis ostendunt, cum Beatissima Deipara, & sanctissimus Ioannes, dum vixerunt, signa non ediderint vlla; atque haec externa communia esse possint & reprobis, & sanctis. Ut Augustinus recte dixerit: Quidam sancti non edunt signa quae faciunt mali; ne putetur gratia gratis data maior charitate Dei. Haec ille feret. Nitamur ergo pro virili, ut haec spiritualia operum signa perficiamus, quae pijs sunt propria, & quae omni carent inanis gloriae specie, vtiliaque tam operanti, quam ea intelligentibus, ac sentientibus conducibilia existunt, certissimumque, atque euidentissimum perhibent testimonium de veritate fidei Evangelicae, ac diuinitate auctoris eius Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuus honor, gloria, & imperium deferatur ab omni creatura per infinita secula seculorum, Amen.

Ioan. 10.

Aug. li. 83. Quas. 9. 79 tom. 4.

TRACTATUS XXXV.

De mysterio Ascensionis Domini, in illa verba: Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in caelum, & sedet a dextris Dei. Illi autem profecti predicauerunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Marc. vlt.

BEATVS Marcus paucis his verbis mysterium Ascensionis complexus est, cuius Matthaeus non nisi recte

meminit, cum dixit: Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Ioannes apertius dixit: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, &

Matth. vlt.

Ioan. 20.

Deum

Luc. vlt.

Deum vestrum. Modum tamen eius, ac circumstantias aperte Lucas descripsit, tum in Euangelio, dicens: Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in caelum. Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem: cum gaudio magno: Et erant semper in templo laudantes, & benedicentes Deum, Amen. Idem cap. 1. Actorum Apostolicorum: Et cum haec dixisset, videntibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in caelum eunte illum, ecce duo viri assiterunt iuxta illos in vestibus albis, Qui & dixerunt, Viri Galilaei quid statis aspicientes in caelum? Hic Iesus qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet, quem admodum vidistis eum eunte in caelum. Ex quo Christus resurrexit a mortuis, & leonis facie, & fortitudinem indicauit, cepit quoque paulatim faciem aquilae volantis exerere. Nam quod apparuit Magdalenae, Petro, euntibus in Emmaus, Apostolis ianuis clausis tam repente, & inexpectatus, tanquam quodam aquilae volatu illa praestare videbatur, etsi volatus esset Apostolis incomprehensus: non enim videbant eum volare, vel venire, ne putaret corpus habere minimè solidum, ac verum, sed phantasticum; propterea tantum videbant eum sibi astantem, ac praesentem: in die tamen ipsius Ascensionis, quod suam a nobis praesentiam subducere volebat, aperte atque clare in caelum eleuari, ac ferri, a suis voluit spectari discipulis, quod eorum fides de Ascensione Domini in caelum roboraretur. Multa igitur in die Ascensionis Domini acciderunt: nam & apparuit Apostolis recumbentibus. deinde conuescens praecipit a Ierosolymis ne discederent, donec induerentur virtute ex alto; tertio reprehendit eorum incredulitatem, & duritiam cordis: quarto praecipit, ut euntes in mundum vniuersum, praedicarent Euangelium omni creaturae: de quibus in superioribus est dictum, quinto eduxit eos foras in Bethaniam: sexto repraesentat curiositatem Apostolorum interrogantium de restitutione regni

Quando primum Christus se aquilae demonstrauit.

Ioan. 20.

Luc. 24.

Ibidem.

Ioan. 20.

Quae Christi omnia in die Ascensionis perfecit. Act. 1.

Luc. vlt.

Ibidem.

Act. 1.

Israël: septimo benedixit eis dum eleuaretur, & nube susceptus est: octauo penetrauit caelos, & sedet a dextris Dei: nono Apostolis destinatur duo Angeli, qui eos solentur: vnde & illi reuersi sunt in Ierusalem cum gaudio magno: & manebant in templo benedicentes Deum atque laudantes: postremo sequitur id quod Marcus ait: Illi autem profecti, predicauerunt ubique, &c. Quoniam autem tanta rerum sylvia vno absoluto tractatu non poterit, decreuimus de ipso mysterio Ascensionis, & eius fructibus praesenti tractatu differere, explicatis omnibus Marci Euangelistae verbis; sequenti vero de circumstantiis in Ascensione seruatis, quas vel Scriptura prodit, vel ratio praescribit. Ait igitur Marcus: Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, sedet a dextris Dei. Non intelligas, illa quae praecedunt verba, euntes in mundum vniuersum, fuisse postrema, quae Dominus ad Apostolos dixit, quaeque Domini Ascensionem praecesserunt: nam alia fuisse tradit Lucas in Actibus: Et cum haec dixisset, videntibus illis eleuatus est. Loquebatur autem tunc de restitutione regni Israel, ac dicebat: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudea, & Samaria, & vsque ad vltimam terram. Sed quia haec verba: Eritis mihi testes, &c. & illarum euntes in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae, eundem sensum efficiunt, ut etiam superius diximus, certe si dictis his verbis statim assumptus est in caelum, etiam post illa, quae Marcus enarrauit, verè potest dici assumptus. Deinde ponderandum est, varijs verbis hoc mysterium fuisse descriptum. Dicitur enim hic assumptus, sicut etiam a Paulo ad Timotheum: Et manifeste (inquit) magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, &c. assumptum est in gloria. Dicitur quoque ferri, sicut apud Lucam: Recessit (inquit) ab eis, & ferebatur in caelum.

Luc. 24.

Act. 1.

Ibidem.

Luc. 24.

Act. 1.

Ibidem.

De voce assumptionis: cum dicitur: Et assumptus est in caelum. 1. Tim. 3.

Luc. vlt.

Dicitur

Act. 1.

Psal. 46.

Act. 2.

Assumendi verbum quid denotet.

Expenditur verbum, Ferebatur.

Esai. 63.

Act. 1. Christus quomodo in cœlum eleuatus

Cant. 8.

Dicitur eleuari apud eundem Lucam: *Videntibus, ait, illis eleuatus est.* Plerumque tamē voce Ascensionis exprimitur, vt Symbolum habet Apostolorum, ac Dauid: *Ascendit Deus in iubilato.* Atque hæc vocum varietas dignitati Ascensionis non derogat, sed ipsam potius commendat, atque exornat. Assumptus ergo est, quasi homo à Deo sit assumptus: nam vt Pater eū à mortuis suscitasse traditur, & tamē ipse se ipsum excitauit, ita assumptus intelligi potest à Deo Patre quasi homo, vel à diuinitate Filij, quæ hypostasis erat humanitatis. Indicat etiam hoc verbum assumendi, dignitatem, atque gloriam: dicimus enim assumptos esse quosdam ad Pontificatum, alios ad regnum, siue ad alios honorificos, excelsosvè magistratus. Atque ita humanitas Christi ad incomprehensam, ineffabilemque regnandi assumpta est dignitatem, & vt ad Dei dexterā sedeat, qua gloria nihil nos maius comprehendere, aut concipere possumus. Deinde verbo impersonali dicitur, Ferebatur: quia in principio paulatim ascendit, non mouens aut pedes, vt ambulās, aut manus, vel brachia, quasi alas aquila moueret, sed pedes habēs immotos, & brachia ferebatur quasi ab alio; cū tamen occulta virtute sua graderetur, quemadmodum corpus nostrū vi animæ occulta graditur. Vnde Esaias ait: *Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis sua.* Tertiō vocatur eleuatio: quia in eodem loco cū esset Christus cum Apostolis, nec vllus altero eleuatiō, quā staturæ suæ ratio præscriberet, tamen quāprimū Dominus terram reliquit, ratione eorum, qui in terra manebant, dicitur eleuatus, non quidem ab alio, sed à propria deitate, & virtute, & dote agilitatis, quæ gloriificatis debetur corporibus. Quāquā dici potest Christus eleuatus quatenus homo est, quē admodum vitis, quæ innititur vltimo, aut parieti, ita humanitas innixa est dilecto Verbo: alioqui puluis humanitatis non restitisset véto, nisi Verbum eam sustentans eleuasset: quod quia non est agens naturale, supra na-

turæ facultatem fuit illa Domini Ascensio. Postremo dicitur ascendisse quasi Deus propria virtute, iuxta illud: *Ascendit super cœlum cœli, ad Orientem,* & iterum: *Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terrā gloria tua,* & rursus: *Exaltare Domine in virtute tua: cantabimus, & psallemus virtutes tuas.* Adiungit Marcus assumptum esse in cœlum: intellige præstantissimum, siue empyreum, quod dicitur cœlū cœli. Quod satis explicuit Paulus, cū dixit ascendisse supra omnes cœlos, ac Dauid, super cœlum cœli ad Orientem. Emphyreum enim cœlum cæteris est altius, & simpliciter dicitur altum, iuxta illud: *Ascendisti in altum,* ac proinde cæteris est nobilium, quia fixum est, & summè beatis conueniens corporibus: ob quam causam dicitur terra viuentium. Beatus Gregorius expendens differentiam Ascensionis Christi, atque aliorum sanctorum, ita in Homilia de Euāgelio Ascensionis scribit: *Notandum est, quod Helias in curru legitur ascendisse, vt aperte demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Per Angelos quippe facta illa, & ostensa sunt adiumenta: quia nec in cœlum quidem aerēū per se ascendere poterat, quæ natura sua infirmitas grauabat. Redemptor autē noster non curru, nō Angelis subleuatus legitur: quia is fecerat omnia, nimirum super omnia sua virtute ferebatur. Illō etenim reuertebatur, vbi erat: & inde redibat, vbi remanebat: quia cū per humanitatem ascenderet in cœlum, per diuinitatem suam, & terram pariter continebat, & cœlum. Sicut autem Ioseph à fratribus venditus, venditionem redemptoris nostri figurauit: sic Henoch translatus, atq; ad cœlum aerēū Helias subleuatus, Ascensionē Dominicā vtrique designauit. Ascensionis ergo Dñs prænuntios & testes habuit, vnum ante legem, aliū sub lege, vt quandoq; veniret ipse, qui veraciter cœlos penetrare potuisset. Vnde & ipse ordo in eorū quoque vtrorumque subleuatione per quadā incrementa distinguitur. Nā Henoch translatus, Helias verò ad cœlum subuectus esse memoratur, vt veniret postmodū qui nec translatus, nec subuectus, cœlum ætherem sua virtute*

Psal. 67. Psal. 56.

Psal. 20.

In quod cœlum sit Domini n° assūptus. Ephes. 4. 10.

Psal. 67.

Ibidem. Emphyreum, cœlum cœli cur dicitur.

B. Gregor. ho. 29. circa med. tomo. 2.

4. Reg. 2.

Helix inter, & Henoc, ac Domini Ascensionē quā tum interit.

Gen. 37.

Gen. 5.

Ascensionis suę Dominus cur illor prænuntios habere voluerit.

pene-

Henoch in cœlum translatus vxorē, & filios habuit; Helias verò neque vxorē, neque filios legitur habuisse. Helias verò non item.

Naturalis corporū beatorum situs quis.

Quare Christus describitur sedere ad dexteram Patris.

Luc. 22.

Dextera & sessio, quid denotent.

penetraret. Et infra: *Nam Henoch quidem vxorē, & filios habuit; Helias verò neque vxorē, neque filios legitur habuisse. Pensate ergo quomodo per incrementa temporum creuerit munditia sanctitatis: quod & per translatos famulos, & per ascendētis Domini personam patenter ostenditur. Translatus namque est Henoch, & per coitum genitus. Raprus est Helias per coitum genitus, sed non iam per coitum generans. Assumptus verò est Dominus, neque per coitum generans, neque per coitum generatus.* Hæc ille. Christus igitur conceptus de Spiritu sancto, & in Spiritu sancto alios regenerans in cœlum assumptus est: in quod nemo assumitur nisi generatus à Deo per Spiritum sanctum, & alijs suo verbo, vel exemplo generandis præluces. Subdit Marcus: *Et sedet à dextris Dei.* Metaphorica est hæc locutio, quia nec Deus habet dexteram, vel sinistram, quanto minus in plurali dexteras: nec beati in cœlo sedent, cū minimè illa quiete qui nunquam delassantur, indigeant, sed naturalis corporum glorificatorum situs sit stare. Quare per metaphoram significatur primò Christus qua Deus est, cum Patre regnare, omni prorsus æqualitate omnia cum eo possidens. Deinde Christus quatenus homo, dominus omnium significatur: serui enim stāt, domini sedent: dum enim vixit, tanquam minister stetit Dominus; at in cœlo sedet tanquam dominus in dextera Patris. Præterea dexteram tenet, id est, in summa gloria, autoritate, atque prosperitate versatur, qui quoad vixit, videbatur esse à sinistris derelictus, & contemptus à Deo. Vel potius quia summus honor more nostro significatur in sessione ad dexteram Regis, & in dextera fortitudo, ac potentia repræsentatur, in sessione verò summa quies, ac potestas iudiciaria; in sessione Christi ad dexterā Dei Patris aptissimè adumbratur suprema Christi honorificentia, maxima autoritas ac potentia ad regnandum, & stabilidum regnum, ineffabilis post labores vitæ requies, primaque iudicandi potestas: cū apud omnes nationes in more positum sit, vt qui sedet, siue in-

cedit ad dexteram alicuius, priorem, & nobiliorem locum obtinere censeatur. Quærit Antonius Nebriffensis in libro, quo quinquaginta locos scripturæ Sacræ exponit, cur Christus dicatur sedere ad dexteram Patris, cū quatenus filius, & homo est, Patri primam sedem cedere debeat? Vnde Psalmo 109. iubetur Christus sedere ad dexteram Patris; & tamen in eodem dicitur: *Dominus à dextris tuis confregit in die ira sua Reges.* Item si gloriosus est ad dexteram sedere, quomodo Rex Salomon sedens regio in throno suo, iussit matri apponi sedem ad dexteram suam? Ad hæc, quomodo dicitur Psalmo 44. *Aspirit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato,* cū priorem locum matri non debeat filius dum publico fungitur magistratu, aut sponsus suæ sponsæ? Respondet, apud antiquos alium morem fuisse vsu receptum, vt sedens ad sinistram, potior eo censeretur, qui sedet ad dexteram: nam qui olim in comitatu potentis assectabantur, satellites, stipatores, & laterones, siue latrones dicebantur, & eos dicebant cingere, vel tegere, vel claudere iatus. Is etiam qui alteri comitem se præstabat, dictus erat exire exterior, cui verò comitatus præbebatur, ire interior. Hinc Naso libro Factorum loquens de sene, cui à iuni oribus honor deferri solet, ait: *Et medius iuuenum non indignantibus ipsi* Ibat, & interior, si comes vnus erat. Quod autem qui ibat ad dexteram alterius, exterior, & interior, qui ad sinistram, diceretur, probat ex illo Virgilij: *Radit iter laeuum interior.* Vbi Seruius exponit, interior, id est, sinisterior. Ideo in diplomatis Pontificijs Paulus est Petro sinister, & id plerumque pictores obseruant. Ad huc modum Pater tãquam sedens in throno maiestatis suæ, iubet filium sedere ad dexteram, id est, secundo loco: & idem tanquam is qui se præbeat filio stipatorem, & protectorem, dicitur illi esse à dextris. Quare cū dixisset, *Dominus à dextris tuis:* subdit: *Confregit in die ira sua Reges:* & Prophetas:

Anton. Nebriffensis.

Cur Christus ad dexteram Patris, potius quàm ad sinistram, sedere dicitur, cū dextera patri potius quàm filio venisse videatur.

3. Reg. 2.

Quid: lib. 5 Factorum, prope init.

Virg. 5. Aeneid. multo ante med. Seruius.

Tom. II.

Hh

Prout-

Pfal. 15. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commoueat. Dum tamen Christus nobis opitulatur, stare videtur, quemadmodum vidit illum stantem à dextris Stephanus; sicut apparere, & stare vultui Dei dicitur in alio loco, quoniam aduocatum, & patronum pro nobis se apud Deum exhibet. At verò alij sancti in cælo, aut dicuntur sedere in throno Christi ad indicandam eorum gloriam, & incomprehensam honoris remunerationem, aut iudiciariam potestatem, quam munere Christi participant, iuxta illud: *Qui vicerit, dabo ei sedere in throno meo, sicut & ego vici, & sedì cum Patre meo in throno eius.* Ita in genere promiserat alio in loco: *Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister meus erit.* Sedentq; beati quasi ad mensam diuinæ suauitatis, in qua Christus quasi transiens ministrabit illis. Aut beati dicuntur assistere, quia Deo eos beati ministrat; aut cadere in facies suas, præ reuerentia diuinæ maiestatis; aut deponere coronas de capite, & mittere ante sedentem in throno, in testimonium quòd omnes quas habent coronas, non nisi Christi virtute, & munere promeruerunt; aut dicuntur ambulare, & discurrere tanquam scintillæ in arundinetis, ad multiplicem, & variam beatitudinis remunerationem designandam, cum beatitudo sit status omnium bonorum aggregatione perfectus. Quamobrem scriptum est: *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt; &, Hi sequuntur Agnum quocunque ierit.* Istos enim varios beatorum situs tradit Scriptura, ad multiplices Diuinæ felicitatis thesauros, quos illa in se comprehendit, explicandos: quemadmodum apud Matthæum varijs actionum præmijs non nisi eam quæ vnica est, & simplicissima felicitas, declarauit. Sequitur in Marco: *illi autem profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Non intelligas, confestim executionem verborum Domini per Apostolos fuisse factam; quia iussi sunt vel ab ipso Christo expectare Ierosolymis, donec in-*

duerentur virtute ex alto. Imò post aduentum Spiritus sancti prædicauerunt Ierosolymis, & in Iudæa, & Samaria; idem enim ipse Christus imperauerat. Postremò vbi Iudæi reddiderunt se indignos æternæ vitæ, conuersi sunt Apostoli ad Gentes, vt perficeret quod sibi præceptum erat: *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creatura:* nimirum post duodecim annos, vt ex Patribus antiquis libro primo produximus. Quamquam Romanum Martyrologium emendatum habet, anno 13. post Christi Domini mortem, vt etiam tradit Beda in Acta Apostolorum; ac diem diuisioni Apostolorum statam ac solennem assignat in 15. die Iulij. Adde alios, qui diuisionem Apostolorum collocant Iudibus Iulij factam, quia eo 12. anno post ascensionem Domini ad euangelizandum diuisi per totum Orbem fuisse asseruntur, & legitur hoc festo in Missa epistola Pauli ad Romanos capite 10. *Corde creditur ad iustitiam.* Et infra: *Sed dico, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum; & in fines orbis terra verba eorum.* Euangelium verò; *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Eusebius diuisionem Apostolorum per Prouintias sortitione factam attingit ex Origene. Verum quoniam Marcus per aliquot annos postquàm Matthæus scripserat, & ipse quoque ad literis consignandum Euangelium accessit, prædicante videlicet B. Petro in Italia, vbi fratrum credentium precibus conscripsit Euangelium, cœperant Apostoli illud præstare distracti in diuersas orbis Prouintias, reætè inquit illos profectos vbiq; prædicasse. Prædicauerunt ergo vbiq; vt iussi erant, non quidem in sola Iudæa, & Samaria, sed & in omnibus gentibus, & locis, non sua virtute, sed per Domini cooperationem, qui vbiq; eis aperuit ostium sermonis, & dedit eis os, & sapientiam, cui non possent resistere & contradicere omnes Euagelij hostes. Subdit ergo: *Domino cooperante:* Interius per diuinam, ac secretam ad corda inspirationem, sine qua frustra lingua prædicatoris exterius resonat: dâ-

Act. 2. & infra 8. Supra 1.

Infra 13. Mar. vlt.

Beda in prologo Actuum tom. 5.

Pfal. 18.

Matth. vlt.

Euseb. lib. 3 Eccl. bifo. c. 1. & 2. to mo 1.

Quo tempore Marcus scripserit Euangelium.

Luc. 21.

Quemadmodum Christus cooperaretur Apostolis vbiq; prædicantibus. Psal. 67.

Matth. 10. do etiam euangelizantibus virtutem multam, vt corda possent penetrare auditorum, & ita illis dicebat; *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis;* quò ita auditores attendant his, quæ dicuntur à ministris, & videant articulos qui proponuntur credibiles, & omni acceptione dignos. Deinde cooperabatur Dominus externè per signa prædicationem consequentia, quæ vim habent persuadendi nõ malè affectis. Quoniam enim ea, quæ prædicatione Euangelica continentur, humanæ rationis captum, & vires naturæ longè superant, æquum erat, vt argumentis ac signis, quæ supra naturæ facultatem posita essent, corroborarentur penitus, ac comprobarentur. Erat igitur prædicatio rationalis, ac prudentiæ diuinæ plena ad trahendum doctos, ac sapientes, sicut signa ad simplices, & ignaros alliciendos. Verum illud expende quod ait, *Sequentibus signis.* Nam post signa præcedentia potest aliquis doctrinam falsam tradere, aut superstitiosam. Quia præcedentia signa non probant futuram doctrinam: at verò quæ prædicatam consequuntur doctrinam, necessariò vera existunt, siquidem mendacio, aut falsitati Deus attestari nõ potest. Neq; enim miracula, quæ edidit Iudas Apostolus, prodigionis crimen quod postea parauit, aut opinionem falsam, quam de eo tradendo habuit, confirmauit; sed tatum illis constabilebat doctrinam à se antè prædicatam, quæ bona erat. Hinc Christus Dominus cum misit Apostolos ad prædicandum per Iudæam, dixit illis: *Euntes prædicate, dicentes, Quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eijcite.* Vides igitur quomodo Dominus, tam hoc loco citato, quàm nunc post resurrectionem signa promittat, quæ consequatur doctrinam præcedentem, & quæ confutari, aut negari non possint? Præpositum autem est signa præcedere doctrinam, cum omnis ratio, aut confirmatio non nisi alicui rei dictæ adiungi debeat, non illam præcedere: at signa rationes sunt, & confirmationes ad ea

Apostolorum prædicatio qualis.

Signa doctrinæ quare consequi debeat.

Matth. 10.

Quid præpositi habeat doctrinæ ad signa consecutio.

quæ proposita sunt fide amplectendâ inducentes atq; inuitantes. Atque ita Marcus, qui leonis faciem describendâ assumpsit, à rugitu prædicationis Christi per Ioannem, qui vox clamantis Christi fuit in deserto, exordium sumpsit, sinem ponit Euangelio in rugitu prædicationis Domini per ora Apostolorum suorum. Qui nihil aliud sunt quàm Principes super omnem terram, legati, Doctores, pastores, piscatores hominum, fideles ac prudentes dispensatores mysteriorum Dei, sapientes architecti, serui, agricolæ, seminatores, messorum, trituratores, plântatores, vinitores, testes, columnæ, fûdamenta, montes, colles, templa, fontes Saluatoris, lux mundi, sal terræ, ciuitas supra montem posita, lucernæ ardentes, ac lucentes, boues, colubæ; nubes, stellæ, cæli, firmamentum, custodes, milites, parentes, nutrices: qui & alijs sexcentis titulis in Scripturis sacris illis tributis exornantur, quò eorum præclaram, & omni ex parte eximiam functionem nobis declarèt. Vtinam illi, qui in eorum locum, & gradum in Ecclesia sufficiuntur, ad has tam sublimes, & honorificas nomenclaturas oculos mentis cõuertat, quò melius vocationi suæ respondere valeant. Hæc igitur tria, prædicatio externa Apostolorum, & inspiratio Dei interna, ac signa simul illis coniuncta, breuè totum mundum ad Iesu Christi fidem traducere valuerunt. Sed iam verbis Marci explicatis, ad fructus Ascensionis explicandos nostra se conuertat oratio. Hoc igitur Ascensionis Domini mysteriũ ad multos fructus nobis significandos ac decerpandos utilis, & accommodata extitit: nam conueniebat summe tùm ipsi Christo, tùm Apostolis, tùm nobis ipsum in cælos conscendere. Christo quidem, vt tanquam Sacerdos facto sacrificio intraret in Sancta Sanctorum, & appareret vultui Dei pro nobis tanquàm aduocatus causas nostras agens. Nam vt summus Pontifex ingressus Sancta Sanctorum, portabat in superhumerali, & rationali duodecim nomina filiorum Israël; ita Christus in humeris crucis, & rationali pectoris sui nos tulit in

Es. 40.

Apostolorum in Scripturis per quam honorificè appellationes. 1. Cor. 4.

Quamuis, & fructuosa humano generi Christi Domini in cælu assumptione sit. I. ratio. Heb. 9.

Exo. 28.

Ephes. 2.

Ioan. 14.

Ephes. 2.

Infra 4.
Psal. 67.

Donum Christi præcipuum daturum Apostolis, atque credentibus, quodnam fuerit.

Exod. 16.
Ioan. 16.

Corporis Christi qualitates.

II. ratio.

Sancta Sanctorum coram Patre, ut simus ciues Sanctorum, & domestici Dei. Ascendit quoque, ut præpararet nobis locum, acciperetque possessionem Terræ Promissæ, siue regni cælorum: quia cum ipso cõresuscitati sumus, & conscendimus, & confedimus in cœlestibus, ut ait Apostolus. Per vnum Adam exclusi sumus de paradiso terrestri typo cœlestis, ita per alterum Adamum ab exilio reuocamur. Ad hæc cœlum subiuit daturus dona hominibus, vel accepturus in illis, ut ait Dauid. Est autem Spiritus sanctus primum, & maximum donum, quod Pater & Filius sibi mutuo donant, quodque etiam nobis amicis impertiunt. Estque vnicus in essentia, multiplex tamen in donis ob multiplices nostras indigentias ac imbecillitates: & pro sublata carne Humanitatis suæ porrigit nobis Spiritum: quemadmodum ablactato puero, datur solidus cibus, & deficiente farina Ægypti, exhibitum est manna de cœlo. *Expedit*, inquit Dominus, *vobis, ut ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: Si autem abiero, mittam eum ad vos.* His accedit, quia maxime decebat, ut corpus summè propter Deum humiliatum atque vexatum, honorificentissimè exaltaretur. Et cum corpus illud non esset vti nostrum belluinum, quod motus animales, atque ferinos sequitur, nec esset mediæ gloriæ, ut illud Adæ ante peccatum, quod interitus ac cupiditatum carnis erat expers, sed sanctissimum esset, & plenum gloriæ; ut in terra remaneret, vel in paradiso terrestri, non decebat, sed par erat in cœlum ut conscenderet Empyreum. Erat enim beatum illud Domini corpus, eminens, & eleuatum, velut ignis inter elementa, aut Sol inter luminaria, aut oculus dexter inter membra, aut vt Seraphin inter Angelos, quare Christo iam immortalis, ac summa perfruente pace, innocentia, & gloria refertissimo, terra hæc quæ mortales tantum alit, & bellis intestinis agitur, culpis atque pœnis defœdata existit, minimè cõueniebat. Deinde cõueniebat Apostolis, ac alijs Domini discipulis hæc ipsa in cœlum assumptio; quod eorum

amor collectus in dulci Humanitate Christi ascenderet sursum ad Deum, & illa quæ sursum sunt, & intellectu quærerent, & saperet affectu: ad quod ipse, vt aquila filios suos inuitauit. Dixit olim Moses de Deo ad Israëlitas: *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas: & assumpsit eum atque portauit in humeris suis*: quod nobis aptius congruere videtur. Aquila, auis est generosa, & volatilium regina, coronam à natura gestans, quippe quæ in altum super omnes aues euolat; Solem oculis intuetur illæsis; victum sibi comparat ex rapina; rostro, & unguibus potens, pullos vt supposititios, abiciens eos, qui Solem minimè intuentur; ad volandum suo exëplo, rostroque, velut morsu eos inuitat; denique, quamdiu pulli sunt, illis diligenter prospicit, vbi verò grandescunt, & pennæ eorum crescunt, solet per vnum, vel alterum diem abesse; postremò vbi grandes euaserint, omninò eos deserit, vt ipsi cibo subtracto, & fame urgente suo Marte, & per seipso viuere addiscant, & ad matrem venire desuescant. Ita Christus generosus est, vt pote filius Dei, & vt homo filius Dauid: Rexque à Deo est coronatus, atque adeo Rex natus, vt Magi dixerunt, suis actionum meritis omnia humana, & Angelica transcendit; Deumque, quem nemo suis viribus vidit vnquam, solus suo Marte intuetur. Viuit autem ex his quos rapit de manu dæmonis; hinc Esaias: *Voca nomen eius, accelera spolia detrahete, Festina prædari.* Fuit autem potētissimus operibus, & prædicatione: quia cœpit facere, & docere: pro suis verò illos non agnoscit, qui terrenis, & carnalibus immerfi, oculos ad diuina intuenda non habet. Denique, Christus more aquilæ nos ad superna mente conscendere docuit, tum exemplo volatus sui, indicans terrena hæc omnia esse contemnenda: pungebat etiam rostro prædicationis, vt saltem corde ascēdamus in cœlum, secundum illud: *Ascensiones in corde suo disposuit, &c. Ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.* Fuit cum Apostolis assiduò, dū mor-

Coloss. 3.

Deute. 32.

Aquila proprietates describitur, atque à Christo accomodatur.

Matth. 2.

Ioan. 1. & 1. Timot. 6.

Esa. 8.
Act. 1.
Pro suis quos non habet, & agnoscit Christus.

Psal. 83.

talis

Act. 10.

Quid maxime Christia-nos deceat

III. ratio.

Heb. 11.

Num. 13.

1. Ioann. 2.

Luc. 14.

talis erat; suscitatus verò à morte apparuit illis interdum, vt ad cœlestia illos subueheret. Denique vbi vidit Apostolos humanitati suæ plus æquo adherentes, illam tanquam cibum siue escam à conspectu illorum subtraxit, vt ea ratione inuitaret discipulos ad volandum per vniuersum orbem dispersos, & victum sibi compararent ex præda animarum, quas Euangelico gladio mactatas, & in terram deiectas edebant, vt ille, cui dictum est, *Ocide, & manduca*, testari potest. Sed in hoc volatu quisque intelligat sibi esse terram deserendam, opes vt stercora reputandas, delicias, ac voluptatum cupiditates conculcandas, titulos honoris inanes, ac dignitatum pro nihilo ducendos, & ad hæc omnia puriora, & solidiora, aspirandum. Pudendum enim esset filijs Patriis cœlestis, cœlumque pro hæreditate expectantibus terræ inhærere, seculum diligere, proque his contemptis fortunæ bonis litigare, belligerare, atque omne genus admittere flagitij. Tertio ratione nostri, ac orbis totius, salutaris extitit Domini ascensio. Fouet enim omnes virtutes, vitiaque omnia extinguit. In primis enim confert ad fidem, quæ substantia est rerum sperandarum, & argumentum non apparentium: ob quæ causam se Dominus subduxit in cœlum, vbi delitescit, vt maius meritum habeat Fides nostra: quemadmodum etiã sub Eucharistia manere apud nos voluit, velatus tamen sub integumentis accidentium, quò magis intellectum nostrum captiuantes Deum honorificaremus. Nutrit etiam spem nostram non solum botrus Terræ Promissæ visus ab Apostolis tanquam ab exploratoribus, sed etiam quia vt aduocatus iustus, clientulorum suorum causas agit. Alit charitatem, quia inde mittit ad nos ignem sui amoris, hoc est, Spiritum, quo feliciter ardemus, Deum, ac Proximum propter Deum diligentes: & ad sensus, & mundi huius bona algemus. Studium oradi accendit; dum preces nostras per talem mediatorem à Deo exaudiri minimè dubitamus. Commendat humilitatē: quia omnis qui se humiliat, exaltabitur:

quod non tam verbo, quam factò ascendendi Christum expressit. Illustrat prudentiam nostram, dum de tanto sine gloriæ homines meditabundos, & suspensos tenet tale Christi spectaculum. Temperantiam fouet: quia leuis est, non grauis sursum ascendere. Ad Fortitudinem cõfert, vt videlicet contra carnis grauitatem, & spiritus imbecillitatem pugnantes cœlum cõsequamur, non obstantibus dæmonibus nobis insidiantibus. Promouet Iustitiam: nã si iuste Deus Christum pro se passum, atque humiliatum ita remunerauit, nec nisi per abiectionem, ac submissionem illi, qui per omnia par erat Patri, cœlum patere voluit in assumpta carne rationes humiliationis excogitans; quanto magis nobis, vt ascendamus, iustum est humiliari, ac de nobis submisisse sentire? Timorem, & cautelam ingerit; dum Angeli illum rediturum ad iudicandum pronuntiat: Sic veniet, inquit, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Denique hoc mysterium omnia vitia extinguit: superbiam delictorum omnium parentem, primam expugnat, quæ de cœlo deturbata est cum Angelo, & in cœlum per Christum euecta est humilitas. Profligat Auaritiam, cum Christus ascendens Spiritum suum, ac bona sua dedit hominibus. Expugnat inuidiam: nam etsi solus pro omnibus mortem subire voluit, non tamen solus, aut resurgere, aut cœlum subire: nam Christus ascendens in alium, captiuam duxit captiuitatem. Gulæ, ac luxuriæ sordes in hoc mysterio docemur contemnere, inuentis purioribus spiritus delicijs, ac cibis delicatis, quibus immortalis nutritur animus. Temporem omnem, atque Accidiã propulsat tam festina, alacritateque plena in cœlum conscensio. Ingrati animi vitium damnauit; dum ingrati Iudæa deseruit, suaque priuauit præsentia; ad quam plectendam sua die reuertetur. Vides igitur quanta bonorum copia ex hoc vno mysterio ad nos deriuetur, si oculos mentis attollamus? Formidandum tamen ne nobis contingat, quod populo Israël olim accidit. Nã vt Moses legislator montem subiisset

Act. 1.

Ecclesiastici 10.

Esa. 14.

Ephes. 4. & Psal. 67.

Vtile documentum contra ingratitudinis vitium

Exo. 24.

Tom. II.

Hh 3 Sinai,

Sinai, quod à Domino legem acciperet in tabulis duabus conscriptam, ac populo Aaron fratrem suum, & Hur sororis suæ virum præfecisset, vt ad eos referretur, si quid natum fuisset quæstionis, interim dum moram traheret, populus expectationis diurnæ tædio victus, in idololatriæ crimen incidit. Clamabat enim ad Aaron: *Surge, fac nobis deos qui nos præcedat: Moyse enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit.* Cuiq; ille vt eos reuocaret ab iniquitate, petijtset in aureas, & annulos, atq; alia ornamenta, illaq; coniecisset in ignem, prodijt vitulus conflatis, quæ adorantes, clamabant: Hi sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Sed interim quando minus putabant, descendit Moyses de monte, & inuenit populum ludentem, & saltantem coram vitulo, grauisimumq; de illis sumpsit supplicium: nam ceciderunt multa millia illa die. Timendum profecto est ne quid simile nobis contingat: nam dum Dominus Iesus moram in cælo trahit, nec ad iudicandû, vt promissit, venit, aut ad sumendum supplicium de Paganis, atq; Hæreticis, qui Ecclesiam infestant, animum prosternimus, & tacitis cogitationibus in dubium vocamus eius reditû, & interim idôlû fabricamus propriæ voluntatis ex diuitijs siue temporalibus, siue spiritualibus à Deo datis, qui bus pro nostro arbitrio abutimur, cõttemptaq; Diuina voluntate, nostram per omnia facimus, motusq;, & cupiditates eius amplectimur, quasi idôlû quoddam, ac numen colentes; & vt illi satisfaciamus, ludimus, cantamus, atque saltamus. Sed verendum est, ne ex improviso Christus nos adoriatur, & repentinus nobis superueniat interitus, grauisimasq; in gehëna ignis luamus pœnas.

Huius admirandi Christi ascendētis triumpho picturam in die Ascensionis celebrati, appositè, quasi oculis suis conspectam, & nobis intuendam proponit magis Esaias, quàm vaticinatur, dicens; *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra, iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine forti-*

tudinis suæ? Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. Explicabo per partes singulas hoc vaticinium, quod magis illud degustare possumus. Dionysius Areopagita in cœlesti hierarchia, Origenes in Matthæu, Ambrosius lib. De institutione virginis, Tertullianus lib. aduersus Marcionem, atque Hieronymus, necnon Cyrillus explicant hæc dicta de Christi ascensione. Aiunt ergo admirabundi Angeli; *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* Bosra, ciuitas erat Moab: & per Idumæos, & Moabitas intelliguntur omnes Gẽtiles populi Dei inimici, eo quod isti essent acerrimi Israël hostes. Et Edom quidē dicitur à rubore, vt de adama, hoc est, terra rubra, Adam sumptus. Bosra, nomen sumptum est à vindemia, teste Hieronymo: ad quod postea infra alludit Propheta, dicens; *Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* gaudent siquidē Propheta huiusmodi poëtici allusionibus. Vnde alibi ait Esaias: *Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legē Dei vestri populus Gomorrha.* Et Dauid; *Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est, &c.* Vbi iuxta Hebræam literam habetur: *Heu me, quia peragravi Mesech, inhabitauit cum tentorijs Cedar, Rabath habitauit sibi anima mea.* Erat autē Rabath, à multitudine dicta. Cedar quoq;, multitudo est Agarenorum, à Cedar filio Ismaëlis dicta; & significat obscuritatem. Mesech, terra Arabum est, significatq; exilium, vel peregrinationem: volens significare his metaphoris Israëlitas similes illarum gentium longam moram trahere in exilio, in obscuritate. Ita hîc, propter ruborem, & mustum, meminit horum locorû, quod regiones, ex quibus Redemptor cum triumpho redibat, & Gentes, veluti in vindemia uas, calcauerit. Et est sensus: *Quis est iste qui rubrum habet vestimentum, & qui indumenta gerit musto tincta? nam passionis suæ signa monstrans ascendit in cœlum, vt ait Cyrillus? Et ad hæc verba alludens Ioannes in Apocalypsi, de Iesu loquens, ait; Et vestitus erat veste*

Dionys. lib. Cœle. hier. c. 7. paullò post med. Orige. in. c. 15. Matth. tom. 2. Ambro. lib. De instit. virgi. c. 5. tom. 1. Tertul. lib. 4. aduersus Marcio. Hieron. in Esai. c. 63. tom. 5. B. Cyril. ibidem. Bosra quid. Quid per Idumæos & Moabitas. Edom vnde dicitur. Gen. 2. & 3. Hieronym. Poeticis allusionibus gaudent Prophe. Esa. 1. Psal. 119. De his vocibus: Rab, Cedar, & Mesech, quid significant. Quid hisce metaphoris voluerit indicare Prophe. ta.

Cyrill. Apocal. 19.

Infra 32.

Ibidem.

1. Theff. 5.

Esa. 63. Explicatur ille locus Esaiæ: Quis est iste qui venit de Edom, & reliq.

asperfa

Quid illud Propheta de Christo: Iste formosus in stola sua.

Gregor. Nazianz.

Rab Hebraicè quid.

Christus cur dicitur propugnator ad saluandum. Prou. 13.

Vnde Christus triumphauerit.

Tertull. Quid propriè significet: Quare ergo rubrum est vestimentum tuum, &c.

asperfa sanguine; & vocabatur nomen eius, Verbum Dei. Et infra: *Et ipse reget eas (scilicet Gentes) in virga ferrea: & ipse calcet torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.* Et Propheta paulo post vocat formosum in stola sua: Quod, vt ait Gregorius Nazianzenus oratione in sancto Pascha, gloriosus resurrexit ea pulchritudine, qua nullû amabilius possit esse corpus, nec pulchrius. Et vltra interrogat: *Ille formosus in stola sua.* Id est: Conuenit illi rubra vestis, & tincta, *Gradiens in multitudine fortitudinis suæ.* Id est, incedit cum pompa, sicut solent magnanimi duces, ascendensq; propria virtute, ac dote agilitatis. *Ego qui loquor iustitiã.* Id est, Messias, qui præstiti quæ promiseram de vltione hostium meorum, hoc est, demonum, ac Iudæorû: & qui vt sponndi, resurrexi à mortuis, & liberaui sanctos Patres, ac Gentes idololatria, ac bonos Iudæos eripui de legis seruitute. *Et propugnator sum ad saluandum,* siue vt Hebræa veritas habet, multus sum ad ignoscendum. Nam Rab, multum, & Principem significat. Et hîc denotatur Iesus magnus remissionis peccatorum, & salutis autor, quia potestate, & scientia præditus fuit saluandi hominem impotentem, nescientem, ac salutem suam recusantem: Quia vult, & non vult piger, nisi ille det voluntatē salutis perseuerantem manendo intra arcam Ecclesiæ, & in obedientia diuinæ legis, ac Sacramentorum frequentatione. Subdit: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* Prior interrogatio, de persona fuit; secunda, de causa. Triumphauit Christus sanguine suo, ac virtute diuinitatis suæ, in iudicio suo, quia sumpsit partes iudicis: Ego, inquit, qui loquor iustitiam, id est, Qui sententiam pronuntio pro genere humano contra diabolû: vt exponit Tertullianus. Nec est sensus huius interrogationis: quare sic es passus, & sic indignè tractatus, perfususq; cruore? Sed sensus est: *Quare videris fudisse sanguinem aliorum, & habitus tuus talis est, ac eorum qui calcant uas, id est, rubeus? Respondet: Torcular cal-*

caui solus, & de Gẽtibus non est vir mecum. Rectè admonet Cyrillus: *Hic mihi repete memoria, quod Patriarcha Iacobus dixit: Lauans in vino stolam suam, & in sanguine vna amictum suum.* Sic ille. Sensus ergo est: Solus Crucis torcular calcaui, solus comparauit mihi hæc victoriam: Apostoli enim prædicantes, ac signa edentes tantummodò fuerunt instrumenta Christi. *An experimetum,* inquit Paulus, *queritis eius qui in me loquitur Christus?* Et rursus: *Nihil audeo aliquid loqui eorum, qua per me non effecit Christus.* Adde, quod præcipua huius victoriæ pars est remissio peccatorum, & reconciliatio mundi cum Deo, mortis, ac peccati dãnatio, quæ solus Filius Dei moriens in cruce peregit: quãquã eiectionis ex orbe tyrãni, prædicationis, & Sacramentorum applicandorû ministri extiterint Apostoli. *Et de Gẽtibus non est vir mecum.* Siue de populis, vt Hebræa vox habet: quia nemo mortaliû, vel Iudæorum, vel Gentilium mecum fuit, sed mihi debetur solum hoc beneficium, qui virtute mea debellauit aëreas potestates, atq; omnes illis coniunctos. *Calcavi eos in furore meo, & coculcaui eos in ira mea.* Iram suam vocat, ac furorem, zelum pro gloria Dei illustranda, & pro animabus pereuntibus contra oppressores dæmones. *Et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi.* Sanguis in Scripturis peccatû significat, secundum illud: *Sanguis sanguinem tetigit:* & peccata hominum Christi vestimenta inquinant, id est, sanctam Christi humanitatem, quæ est ille habitus, de quo Paulus: *Habitu inuentus vt homo: & Petrus: Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* Ac depingit Propheta Christû more humano, cruentum redire in domû suam instar strenui militis de cæde hostium redeuntis. Et dicitur Christus formosus in stola propter nos, quia illa nos nobilitauit, atq; redemit: at inquinatus veste vocatur propter se, quia sanguis ille dedebat innocentem, ac iustum. Et licet in die Ascensionis nondum esset Gentibus prædicatum: illo tamen die præceptum prædicãti Gẽ-

Cyril. Quid sit: Torcular calcaui solus, &c. secundum Cyrillum. Gen. 49.

2. Cor. 13. Rom. 15.

Præcipua victoria Christi pars quæ sit.

Quorsum id: Et de Gẽtibus non est vir mecum.

Coloss. 2.

Sanguis in Scripturis quid signet. Ose. 4.

Vestimentum Christi, quod nam sit quod ille inquinauit.

Philip. 2. 1. Pet. 2.

Quare Christus dicatur formosus in stola sua.

tibus

Epiphoniam ca- uere, quid.

Matth. 21.

Fruſtus paſſionis Chriſti, victoriæ, & triumphus Cyrillus. Procopius.

Chriſtus re- demptor ho- minam ipſe ſolus fuit.

B. Theodo- tom. 1.

tibus datum eſt, qualiq; iam part a vi-
 goria canitur Epiphoniam: ſicut in die
 Oliuæ triumphauit Chriſtus ante par-
 tam victoriam. *¶ Dies enim vltionis in
 corde meo, annus redemptionis mea ve-
 nit.* Id eſt, Haſtenus paſſus ſum diabo-
 lū regnare, & illi confederatos, poſt-
 hac non patiar: redimam iam meos, &
 vindictam ſumā de eis, qui mihi ſunt
 contrarij. Cyrillus, & Procopius le-
 gunt, *Annus Redemptorum meorum ve-
 nit,* iuxta Hebræum, vt ſignificet pau-
 cos electos, & reliquias qui tantum
 ſaluæ ſient. Atque his ſimilitudinibus
 vtitur Propheta, vt carnali Iudæorum
 expectationi ſatisfaceret, qui Meſſiā
 victorem, & ſtragem edentem, & col-
 la regum premētē ex Scripturis ex-
 peſtabant: quanquam ſatis hæc ſpiri-
 tualiter intelligenda docuerit, cū di-
 xit: Ego qui loquor iniſticiam, & mul-
 tus ſum ad ignoſcendum. Eſt etiā ma-
 ior victoria cenſenda, Gentibus mo-
 ribus deprauatis, & nil niſi peccare
 ſcientibus, religionem Chriſti proba-
 bilem facere, quod deſertis dijs ſuis, &
 legibus carnis & ſanguinis Chriſtum
 dura imperantem ſequerentur, quā
 ſi ducto exercitu cunctos trucidaffet.
*¶ Circumſpexi, & non erat auxiliator:
 quaſiui, & non fuit qui adiuuaret: & ſal-
 uauit mihi brachium meum, & indigna-
 tio mea ipſa auxiliata eſt mihi.* Hæc ver-
 ba haud ſunt laborātis, aut ſubſidium
 petentis; ſed ſenſus eſt: Circumſpexi
 an inter Angelos, & homines aliquis
 eſſet, qui ſuccurreret orbi perdito: ſed
 nemo erat, omnes patiebantur orbem
 perire: Me ipſum deuoui, & vt victi-
 mam piacularem ad expianda pecca-
 ta obtuli: eo quod non eſſet qui adiu-
 uaret: id enim ſignificat Hebræa vox
 illius verbi, *Quæſiui*; quare adhibui
 meum brachium, & indignationē meā
 in auxilium. Nō ergo erat auxiliator,
 quia, vt ait Theodoritus, ipſi reſiſtebāt
 Spiritui ſancto, & redemptionem no-
 lebant ſuſcipere: & quod ſubdit, *Sal-
 uauit ſibi brachium meū, ſubde, eos.*

More enim humano loquitur: ira e-
 nim facit animos, ita indignitas rei
 ipſius, hoc eſt, mundi perditio me com-
 mouit, vt liberarem populum meum.
 Et ſubdit: *Et conculcaui populos in fu-
 rore meo, & inebriaui eos in indignatio-
 ne mea, & detraxi in terram virtutem
 eorum.* Perſtat in metaphora bellato-
 ris hoſtes conculcantis in furore ſuo,
 & indignatione ſua inebriantis eos;
 id eſt, ingentes tribulationes propo-
 nantis, vt more ebriorum neſciāt vbi
 conſiſtant. Et detraxit in terram vir-
 tutem eorum; id eſt, exercitum, potē-
 tiam, ſapiētiam, vires, & eloquētiam,
 omniaq; præſidia, quibus ſe contra
 Chriſtum armauerant. Vnde Paulus:
*Arma militie noſtra nō carnalia ſunt, ſed
 potentia Deo ad deſtructionem munitio-
 num, conſilia deſtruentes, & omnem alti-
 tudinem extollentem ſe aduerſus ſcien-
 tiam Dei, & in captiuitatem redigentes
 omnem intellectum in obſequium Chriſti.*
 Et concludens ait: *Miſerationum Do-
 mini recordabor, laudem Domini ſuper
 omnibus qua reddidit nobis Dominus.* Ha-
 ſtenus piſturam triumphī Chriſti de-
 ſcripſit, inducens ipſum Dominum
 loquentem: iam vox Prophetæ eſt do-
 centis, quid pro tantis beneficijs ſit
 faciendum, nempē tantorum operum
 diuinæ miſericordiæ nunquam obli-
 uiſci, laudareq; Dominum ſuper om-
 nibus, quæ Deus per Chriſtum meren-
 tem non tam donauit nobis, quā red-
 didit. Atque ita Apoſtoli viſo Chri-
 ſto aſcendente, adorauerunt eum; &
 erant ſemper in templo laudantes, &
 benedicentes Deum, vt ait Lucas. Nos
 igitur tantarum rerum recordationē
 ē mente noſtra minimē ſinamus ef-
 fluere, ſed ea integra ſeruemus, ac me-
 ditemur, quod grati de tantis benefi-
 cijs Domino exiſtamus, laudemq; &
 gloriam ſemper rependamus Chriſto
 Domino noſtro, cui cū Patre, ac Spi-
 ritu ſancto omnis gloria deferatur,
 laus, & imperium in ſempiternum,
 Amen.

Chriſti potē- tia.

2. Cor. 10.

Chriſto quid debeamus re- demptori no- ſtra.

Luc. 24.

TRACTATUS XXXVI.
De rationibus, ac circumſtantijs, quas Dñs
in myſterio Aſcenſionis ſeruauit.

Vtile eſſe, noſſe modū & circumſtantijs aſcenſionis. Dominicæ.

Gen. 40.

Mar. vlt.

Ibidem.

Luc. vlt.

ITSI Dominicæ Aſcenſio-
 nis Sacramentum maximū
 per ſe ſit, gaudiumq; inef-
 fabile, ac fruſtū eius olim
 ſpectatoribus Apoſtolis, & his quibus
 modō illud beatis fidei oculis contē-
 plari datum eſt, attulerit: magna tamē
 ſit acceſſio & admirationis, & lætitię,
 & vtilitatis noſtræ, ſi ea quæ tantum
 arcanum circumſteterunt, hoc eſt, ea,
 quæ paulō antē præceſſerunt, & quæ
 cum illo coniuncta fuerūt, & quæ rur-
 ſus conſecuta ſunt; acriore indagine
 inueſtigemus, diſpiciamusq;. Hæc au-
 tem nobis ignota eſſe non voluit Spi-
 ritus ſanctus, qui per beatum Lucam,
 tū in Euangelio, tū in Actis illa
 voluit nobis ſuppeditari, quō vberio-
 rem meditati ſegetem nobis præbe-
 ret. Vt ergo omittam quæ paulō antē
 præceſſerunt, & ſuperius ſunt à nobis
 expoſita, & quod ſe conuiuam menſæ
 recumbentē exhibuerit, moreq; ami-
 corū nonniſi conuiuio externo ab eis
 exceptus, & ab eo ſpirituali mutuo il-
 lis reddito diſcedere voluerit; deinde
 quod noſtri in tanta gloria & proſpe-
 ritate ſua non fuerit oblitus, vt olim
 Pharaonis pincerna coniectoris ſui;
 atq; ſomniorū interpretis Iosephi re-
 cordatus non fuit, etiā ſi nos vel mi-
 nimo proſpero ſucceſſu Chriſtum Do-
 minum à mente excidere ſinamus; q̄
 Apoſtolos dulciter incredulitatis in-
 crepauerit, volueritq; nos, qui mini-
 mē vidimus, ijs, qui viderunt, fidem
 præſtare; deniq; eos à ſe amandauerit,
 vt vniuerſum orbem luſtrantes prædi-
 cent Euangelium omni creaturæ; non
 tamen antequam replēatur virtute: ex
 alto: His, inquam, vniuerſis omiſſis,
 ad viciniōra ipſi aſcenſioni accedamus.
 Ac primum eſt, quod ait Lucas: *Eduxit*

autem eos foras in Bethaniam. Nam vlti-
 ma apparitio Domini facta eſt ad A-
 poſtolos Ieroſolymis recumbētes, &
 ex Galilæa reuerſos: extra quā in mō-
 tem Oliueti omnes eduxit, quia ex eo
 loco erat aſcenſurus. Quod autem ait,
 in Bethaniā, vel vt Græcè apertius le-
 gitur, *in Bethaniam*, id eſt, vſq; in Be-
 thaniam, duplicem poteſt habere ſen-
 ſum: vel quod Dominus Ieſus eis per-
 ſuaſerit, vt veniret ſecum Bethaniam
 vſq;, vt ea luſtrata educeret inde fide-
 les, ac deuotos ſuos, Lazarū, Marthā,
 & Mariam, & reliquos, quō aſcenſio-
 nis ad eſſent ſpectaculo, & cū illis rur-
 ſus redierit in mōtem Oliueti; vel po-
 tius dicendum eſt, Bethaniam in mon-
 te ipſo Oliueti ſitam eſſe, vt idem Lu-
 cas tradit: *Et factum eſt, cum appropin-
 quaſſet ad Beth-phage, & Bethaniam, ad
 montem, qui vocatur Oliueti.* Et idē pror-
 ſus habet Marcus. Hinc Euthymius in
 hunc locū: *Maniſellum eſt*, inquit, quod
Bethania vnitus ſit mons Oliuarum. Lo-
 cus ergo Aſcenſionis deſignatur fuiſ-
 ſe in monte Oliueti iuxta Bethaniam,
 ex eo quod nō in Bethaniam, ſed vſq;
 ad Bethaniam excluſiue eduſti dicun-
 tur. Voluit autem Dominus nō intra
 Ieruſalem, vel intra Bethaniam aſcen-
 dere, ſed extra in cāpo amplo, & aper-
 to; vt vndiq; eum aſcendentē ſine im-
 pedimento vllō domorum, ædificio-
 rumve ſpectare poſſent. Deinde vt al-
 lios homines excluderet, qui digni nō
 erāt ppter eorū incredulitatē aſſistere:
 tanto myſterio: propterea nō in ciui-
 tate, quæ frequentia hominum ſolet
 eſſe reſerta, ſed in campo, & eo quidē,
 vt veriſimile eſt, à via cōmuni aliquā-
 tulum ſeparato cœlū conſcēdit. Oſtē-
 dit præterea humilitatem ſuam; qui
 cum in media luce, ac maxima popu-

Ibidem. De circumſtan- tijs Domini- cæ aſcenſio- nis. I. circumſtan- tia. Mar. vlt.

Bethanæ ſi- tus.

Luc. 19.

Mar. 11. Euthym. 6. 83. in Lu- cam, in ſi- ne.

Que non in- Ieruſalē, vel intra Betha- niam, ſed ex- tra Bethaniā Chriſtus aſ- cendit.

artibus inſi- gnibus in- timoſi

Documentū

2. Cor. 1.

Christus quare extra portā passus sit, idemq; extra Bethleem natus.

Heb. 13.

Luc. 2.

Ioan. 14.

Domini Iesu ex Bethania in monte Oliuarum aduersus, indeq; in caelos ascensus quid designauerit

Gen. 3.

Cur ex monte Oliueti Dominus caelum conscenderit.

Verus mons Oliuarum quis.

II. circumstantia ascensionis Domini.

lorū frequentia mortē crucis turpissimā sustinere dignatus sit, gloriā tamē resurrectionis suae, atq; ascensionis paucissimis tantū notā esse voluerit: quō nos doceret, vt solo cōsciētiā testimonio cōtenti simus, quae magna est gloria, & solida, atq; mūdi gloriā negligamus: neq; nos propterea infelices ducam⁹, si in aliorū cōspectu iniurias graues, & acerbis sustinemus. Ad hęc quēadmodū extra Ierusalē, siue extra portā passus est, vt Apostolus cōsiderauit, quō innueret se pro omnibus mortem perpeffum fuisse: & vt extra Bethleē in diuersorio quodā, siue spelūca natus est, quō se pro omnibus in lucē editū indicaret: ita sanē extra Ierusalē, ac Bethaniā cōlū voluit cōscēdere, ad insinuandū quōd ibat parare omnibus locū eū fide amplecti vōlētib⁹. Neq; vacat mysterio, Dñm ex Bethania venisse in mōtē Oliuarū, & cōlū subijisse: nō solū, vt vnde perrexit ad passionē, inde quoq; pergeret ad Patrē, & locū Lazari, & sororū eius sua honorificaret ascēsiōne; sed vt etiā iudicaret quōd nemo ad eam gloriam ascēdere potest, nisi qui ex domo obedientiā (ita enim interpretatur Bethania) praeftitā verbo Dei, ac mandatis eius, ac maiorū suorum dignus fuerit inuētus. Nā vt praeuaricatio primum hominē de paradiso expulit cū suis: ita secundū Adamum cū vniuersis fidelibus, qui se obsequētes in finē vsq; praeftant, in cōlū extulit obedientia. Rursus ex mōtē Oliueti cōlū penetrauit, vt intelligamus quāti ponderis sit misericordiā virtus, tū ad animā suā primo loco, deinde ad animos aliorū adiuuādos, corporaq; eorū à miserijs subleuanda. Hęc enim est verus mons Oliuarū in prospectu omniū positus: quia misericordiā, quē in subleuandis spīritus, & corporis miserijs posita est, neq; diuinos, neq; humanos oculos latere potest. Potissimū verō antistites, & pastores animarū se quasi mōtes Oliuarū debēt agnoscere, vt singulari, eximia, atq; omnibus conspicua beneficētia, atq; clementia, populorū sibi subditorū corruptiones, vitia, atq; foeditates abolere, atq; extinguere valeāt. Deinde educōs foras Apосто-

los, atq; curiq; de regno suo interrogātes: Dñe, si in tēpore hoc restitues regnū Israel? magna autoritate repressit, ac reprehēdit, dicēs: Nō est vestrū nōsse tēpora, vel momēta, quae Pater posuit in sua potestate. Hęc autē interrogatio Apostolorū, & respōsio Christi non explicabūtur hoc loco, quia in sequenti libro tāquā loco proprio, exponenda seruātur. Hoc loco satis sit annotasse, Dñm Iesum fidem nostrā minimē voluisse esse curiosam, & multa nos Deū celare mysteria: vel q; ea capere nō sumus apti; vel vt appetitū nostrū scēdi cupidū, ac ppter eā in Adā primō, ipsū punire voluerit; vel q; quaedam eius generis existant, vt minus nobis cōferat cognita, quā ignorata. Tertio adiungit Lucas: Et eleuatis manib⁹ suis, benedixit eis. Ante hanc benedictionē nōnulli quaedā meritō praecessisse meditantur. Et illud primō, quōd coram omnibus Ecclesiā Petro iterū crediderit; quōd omnes agnoscerent, quē loco sui Dñs praefecisset pastorē; & vt Petrus pūntiā sibi traditā intelligeret; & vt dici solet, Spartā suā coleret, ac rectē munus suū administraret. Deinde iterū charissimā matrē suā Ioanni Dilecto discipulo cōmendauit: nā etsi omnes genitricē suā agnoscerent, ac veneraretur; quoniā tamen discipuli distrahēdi erāt per vniuersū orbē, decentissimū erat, vt vnus ex discipulis filij obsequētis, ac serui fidelis, custodisq; erga matrē officia praestaret: qd quidē ille excellentis beneficij, ac dignitatis loco suscepit. Tertio fidelib⁹ omnibus charitatē, patientiā, ac orationis studiū, Eucharistiāq; frequentiā vt colerēt, cohortatus est: atq; his peractis, vt testatur Ambrosius, osculū pacis singulis dedit, praemissa hac salutatione: Ascēdo ad Patrē meū, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Posthęc autē eleuatis manibus benedixit, vsus illa eleuationis manuū ceremonia, vt olim Iacob cācellatis manibus benedixit: Aarō quoq; expleto sacrificio extendens manū ad populum, benedixit ei: apud Marcum etiā adducti sunt infantes vt tāgeret illos, & vt super eos manus imponeret, & oraret. Et subdit Marcus: Et cōplexans

Act. 1.

Fidē nostrā minime curiosam vult esse Christum.

Gen. 3.

III. circumstantia.

Luc. 24.

Ambros. libro 10. in Lucā tom. 5.

Ioan. 20.

Gen. 49: Leuit. 9.

Marc. 10.

Christi benedictio, quatuor res in se continebat.

Gen. 49.

Quae cuique Apostolorū Dominus cōmiserit in caelum ascensurus.

Qualis esset Christi benedictio.

1. Pet. 3. Infra 5.

Luc. vlt.

eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos. Ex hoc loco habes, benedictionem Domini continere complementum, & manuum impositionem super eos, & orationem, bonorumq; praecationem: quae collatio non minus erat Christo facilis, quam ipsa manuum impositio, per quam significabatur. Et sicut Iacob per mortē abiturus benedixit filios singulos benedictionibus proprijs, id est, ad cuiusuis merita, ac munera commissa, successusque futuros designandos accommodatis: ita Dominus cuius Apostolo ad propria munera obeunda distinctē benedixit. Vt v.g. Petro, ad regimē totius Ecclesiā pro dignitate sustinendum: Ioanni, ad reuerentiam, & obsequia Matri praestanda: Iacobo Alphai, ad dignē fungendum Episcopali munere Ierosolymis, ac reliquis qui dispergendi erant per vniuersum orbem, ad patriā, amicorum, & etiam propriae vitae contemptum, & ad sitiendā barbararum nationum salutem, atq; plantandum in eis Euangelium. Quāquā autem Christi benedictio non esset tātū in verbis sita, sed in gratijs, ac fructibus diuinitus collatis: illi tamen benedictionis effectus non sunt noti, aut experientia perspecti ab ipsis, quia citra sensum eorum omnem sunt infusi: donec Spiritus sanctus in illorū pectora illapsus, quae à Christo accepissent dona in eiusmodi postrema benedictione, declarauit. Et vt parentes vel in morte, vel cum lōgam instituūt peregrinationem, filijs suis prius benedicunt, & Sacerdotes siue Episcopi peracto Missae sacrificio benedictionē abituro populo concedunt, summusque Christi vicarius dum solenniter populo benedicit, de thesauro Ecclesiā plenariam confert indulgentiam: Quid cogitandum est de hac postrema benedictione, qua vsus est Dominus Iesus verus Patriarcha, & Episcopus animarum nostrarum, pastorumq; omnium Princeps? Etsi autem benedictionis huius verba non habemus expressa: virtus tamen huius benedictionis non obscurē cernitur in adoratione Iesu, & in reditu in Ierusalem cū gaudio magno, & in eo quod

in templo sine villo timore in laude, & benedictione Dei erant perseverantes. Quid enim facerent benedicti à Domino Iesu, nisi vt benedicerent, & laudibus celebrarent Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum? At verō quōd illa benedictione tanquam sensibili signo eos Iesus Episcopos creauerit, atq; cōsecrauerit, vt quidam volunt (inter quos Augustinus lib. Quaestionum Veteris, & Noui Testamenti quæst. 97. Si titulus nō fallit autorem, ita habet: Nemo ignorat Episcopos Saluatorē Ecclesijs instituisse. Ipse enim priusquam in caelos ascenderet, imponens manū apostolis, ordinauit eos Episcopos) nō putō operapretium hoc loco disputare, quod alibi facio: satis est eam benedictionem modo congruenti ad discessum Iesu Apostolis accommodari: an verō ad Episcopatus gradum fuerint tunc Apostoli promoti, differemus latius Deo volente in libro sequenti. Quarto loco ait Lucas: Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in caelum. In Actis clari⁹, & fufius dicitur: Et videntibus illis eleuatus est; & nubes suscepit eum ab oculis eorum. De differentia horū verborum, ferri in caelum, eleuari, ascendere, atq; assumi, superiori dictum est tractatu, quare in illis minimē morādū est: & quae hactenus diximus, praecedunt ascensionem, hęc verō quae sequuntur, cum illa sunt coniuncta. Et primū quidem videntibus illis eleuatus est. Vbi primū beatos oculos Apostolorū dicere possumus, qui tale spectaculum cernere promeruerunt. Fueruntq; Apostoli testes mysteriorū Iesu oculati, quia per illos de veritate amplius persuasos, plusq; efficaciq; ad persuadēdū habentes magis nos persuademur. Et prius quidem Dominus p summo signo resurrectionē à mortuis producebat, cū diceret; Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: rursus: Et signum nō dabitur ei, nisi signum Iona: postea tamen etiā suā in caelos assumptionē, vt ingēs prodigiū adducebat, vnde dixit: amen amē dico vobis, videbitis caelū apertū, & Angelos Dei ascēdētes, & descēdētes supra Filiū hominis. Et iterū: Hoc vos scandalizat? Infra 6.

Effectus benedictionis Domini in caelum assumpti.

August. 10. mo 4.

III. circumstantia ascensionis Domini.

Luc. 24.

Act. 1.

Felicitas Apostolorum.

Ioan. 2.

Matth. 12.

Infra 16.

1cn. 2.

Ioan. 1.

Infra 6.

Aliter Apostoli de resurrectione Domini, aliter de eius ascensione testari poterunt. **Matth. 27.**

Act. 1.

Quomodo Christus in caelum sit eleuatus.

Christi Dñi in caelo conuersio magni cuiusdam Regis ciuitatis ingredientis in morem se habuit.

Alpharabius Astrologus.

Si ergo videritis Filium hominis ascendere vbi erat prius? Vtrumque tamen mysterium, tam resurrectionis, quam ascensionis, testes habuit oculos, attamen vario modo. Nam resurrectionis mysterium, quia abditissimum erat, & imperuestigabile, non viderunt, obstantibus etiam custodibus, saxo, atque sigillo: at suscitatum saepius cernere datum fuit. Porro ascensionis finem tanquam oculis etiam mentis incomprehensum non viderunt: vnde & Angeli qui viderunt, ad id testificandum missi sunt, porro ipsum ascendere in caelum conspicati sunt. Passionis autem externa ab omnibus visa sunt, non interna, nisi a bonis tantum: sicut & in iudicio generali omnes exteriora videre poterunt, verum interiora soli iusti, ac pii. Pondera etiam verbum, Eleuatus est, & ferebatur in caelum: quia nequaquam vnico momento eleuatus euauit, sed paulatim cepit ascendere, donec videri potuit ab Apostolis, atque vtmihipium est credere, cui libet in fine visionis benedicebat, & quod quisque sanctitate praecellebat (vt in caelo beati) eo altius spectabat; ac proinde sanctissima Deipara extrema illum ascendentem conspexit, recepitque postremam benedictionem, sicut prima in carne mortali suscitatum perspexerat. Vbi vero finis fuit videndi, supposuit se nubes inter Iesum, & oculos eorum: quae quia amplitudine sua maior erat, amplius videri Iesus non potuit, sed tanquam sagitta quaedam in momento aethera conscendit, caelosque omnes penetrauit. Videtur autem Dominus magni Principis, vel Regis fecisse instar, qui dum per equos dispositos profectioem instituit, a principio lente & paulatim, per ciuitatem progreditur, quod is motus maturus, ac tardus dignitati eius, ac maiestati magis conueniat, vbi vero ciuitatem est egressus, tunc calcaribus instans velocissimè festinat, & cursum maturat, nullo eum agnoscente. Ita plane hic Dominus fecisse censendus est. Astrologus quidam Alpharabius nomine, genere Arabs, tradit tantum esse interuallum a terra vsque ad octauam

sphaeram, vt homo integrum iter emittens vix octo millibus annorum ad firmamentum valeat pertingere, nedum ad Empyreum, quod fortasse plus distat a firmamento: idcirco infinita opus fuit virtute, vt in momento perueniret ad Empyreum. Tertio adfuerunt nubes, ne in primis eorum oculi sursum intuentes delassarentur. Deinde vt creatura Creatori ministraret, quae admodum stella Christo nato: quia fide opus erat, vt credamus quod latebat in abscondito, atque obscurato Christo in praesepio. Tamque hic, quam in transfiguratione nubes apparuit, non solum vt splendorem Solis, & ardorem temperaret, sed vt ostenderetur Deus, vel Deo Patri par qui habitabat in nube, siue nebula, vt olim solitus erat apparere in tabernaculo, de quo dicitur: *Nubes, & caligo in circuitu eius; & ne quisquam existimare posset Dominum nube subleuante eguisse: quia nec illa solida est, nec potuisset penetrare sphaeram ignis, nedum caelum; ideo relicta est a Domino. Ad haec nube est usus, vt Scripturam impleret, quae habet: *Qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulat super pennas ventorum* Haec nubes graphicè descripta est a Davide, cum ait: *Carrus Dei decem millibus multiplex, millia latantium: Dominus in eis in Sinai in sancto. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, &c.* Hebraea veritas habet: *Ascensus Domini millia latantium.* Thargum vero habet: *Ascensus Domini, duo millia angelorum* Graecè habetur *μυριοτάδαιος*, id est, ad litteram, decem millicuplex, qui ex decem millibus componitur: id est, Carrus Dei, super quem ascendens vehitur, constat multis myriadibus Angelorum, quorum etiam ministerio conflata est illa nubes gloriosa, ac lucida, ac Domino ascendenti famulata. Illud quoque collige, Dominum die Iouis nubecula te etum polum migrasse: quemadmodum etiam in die Iouis sancti delituit Christus dupliciter, tum spontè sub nube accidentium in Eucharistia, tum a Iudaeis comprehensus illa nocte, humiliatusque, atque conculcatus. Et profectò dum quis in hac vita per humilitatem nouit abscondi, ac bene latere,*

Terra a firmamento seu octaua sphaera quantum distat secundum Alpharabium. Nubes ascendenti Domino cur adfuerit. **Matth. 2.**

Luc. 2. **Infra 9.** **Exo. 16.**

Psal. 96.

Psal. 103.

Psal. 67. Haec nubes vbi olim figurata.

Thargum.

Quo die Christus ascendit, & cur.

postea

Quid nubes illa designauerit.

Psal. 46.

Luc. 15. & seq.

4. Reg. 2. Quinta circumstantia.

Damascen. lib. 4. c. 13.

Psal. 67.

Qua parte caeli Dominus ascendit.

Gen. 2. **Zachar. 3. & 6.**

Luc. 1. Sexta circumstantia.

Iob. 25.

postea eius gloria in caelo declarabitur. Denique illa nubes incomprehensum Angelorum omnium gaudium, totiusque caelestis curiae, & animarum sanctarum cum eo ascendentium designat: quis enim capere valeat Hymnum in Ascensione illi decantatum; laetitiamque vniuersorum incogitabilem; de qua Propheta: *Ascendit Deus in iubilo; & Dominus in voce tubae.* Nam si filius iunior post dissipatam totam suam substantiam cum meretricibus, tanta patris benevolentia, tanta laetitiae significatione, tantoque conuiuio, adhibita instrumentorum musicorum melodia exceptus fuit, cum quanta putamus (si magna licet componere paruis) exceptus fuit Filius Dei verè sui amoris prodigus, & sanctissimus peccator Iesus Christus? Sic enim appellari potest, qui cum peccare non possit, omnium peccatorum onera, & causam in se suscepit. Et quantum laetitiae ob Christi gloriam, & mundi bonum Apostoli eo spectaculo percipiebant; tantum mœroris ex recessu Domini concipiebant, & cum Heliseo dicebant: *Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga eius.* Quinto ascendit Dominus facie conuersa ad Orientem, vt testis est Damascenus, qui ex verbis Dauidis accipit: *Qui ascendit super caelum caeli, ad Orientem:* quia ad gloriam Patris, ex quo ortus est Christus, & ad gloriam suam, qui Oriens, siue *ἀνατολή* in Scripturis dicitur, ascendit. Quod nos instrueret, vt ad Orientem, in quo erat sita paradysus, aspiremus, sed non iam ad terrestrem, sed ad caelestem, & vt terga vertamus ad bona huius seculi vilia, atque contempta, quae per se, vt pote caduca, & fluxa intereunt, ac dilectores suos interimunt; sicut caelestia bona stabilia sunt, & vitam praestant aeternam. Sexto ascendit magna comitante caterua, tum animarum sanctarum, quae è iugo captiuitatis, ac seruitutis daemone erepta, & brachio Domini roborata triumphum eius decorabant, atque illustrabant. Vt discamus, parum esse, si nos ipsi soli in aeterna tabernacula recipiamus, nisi nostra opera, &

studio alios lucrifaciamus, saluosque reddamus. Non est enim Iesus inuidus seruator, sed fecundus; & qui praestat, vt quisque, quoad eius fieri potest, ministerio suo alios faciat saluos. Christo in caelum assumpto, quaedam subsecuta sunt. Et illud in primis, vt lapidei, qui in terra erat, & ex quo ascendit, impressa vestigia platarum reliquerit suarum ad indebilem, perpetuamque tanti mysterij seruandam memoriam: quae etiam nunc ab his, qui eo peregrinantur, virentia monstrantur, nec vnquam deleri poterunt: de quibus Paulinus in epistola ad Seuerum Sulpitium fustorem sermonem habet, de quo illis affirmat locutum fuisse Dauidem, cum inquit: *Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Voluit Dominus, vt sicut ipse nostri memoriam in peccatore suo impressam gestabat, ita sui apud nos firmam, ac nunquam intermorituram memoriam relinqueret. Debent sancti, ac magni viri ita ex hac vita discedere, vt vestigia suorum gressuum, id est, virtutum suarum, ac doctrinae monumenta in his, qui consecretantur eorum mores, aut regulam, & institutum viuendi ad imitandum, aut in doctrinae suae altumnis, ac discipulis, tanquam in firmo, & solido saxo impressa relinquunt. Secundum Ascensionem consecutum est, duorum Angelorum missio, de qua ait Lucas: *Cum intuerentur in caelum euntem illum, ecce duo viui adstiterunt iuxta illos in vestibus albis; Qui & dixerunt, Viri Galilaei quid statis aspicientes in caelum? Ille Iesus, qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.* Obserua primum, illos tanto spectaculo describi intuentes in caelum, siue vt Graecè dicitur *ἀνωθεν*, hoc est, fixis, & immotis oculis spectantes: more amantium, qui cum voluntate quem diligunt, intuentur. Et quod dicitur, *Euntem illum, alij legunt, Euntem illo, sicut Graecè dicitur *πρωτευόμενος ἀνωθεν*, & Syriaca lectio habet, proficiscete eo. Nam si nubes illum ab eorum obtutibus*

Christus seruator qualis sit.

Christi Dñi ascensum quem sint contectura.

Paulinus Episcopi. II.

Psal. 131.

Sanctorum virorum ex hac vita discedere, ut vestigia suis qualis debeat esse.

Act. 1.

subduxerat, non poterant euntem illum amplius cernere, sed bene eunte illo in caelum aspiciere, quamuis & recte versum sit, Euntem illum, quia locum respiciebant, per quem ibat. Porro duo Angeli venisse dicuntur; vt in ore duorum, vel trium staret omne verbum: sicut in apparitione resurrectionis conspecti sunt duo; in natiuitate vero, quia incarnatio radix est omnium donorum, multitudo caelestis exercitus visa est; in passione tamen tantum vnus apparuit, corroborans Christum. Missi sunt autem duo, & innumerabiles remanserunt cum Christo, & adstiterunt iuxta illos in aere, vt missi a Christo viderentur. Et apparuerunt in vestibus albis; ad indicandum triumphum Resurrectionis, & Ascensionis: quemadmodum omnia in passione nigro colore vestita fuerunt. Et olim Romae triumphantis cursum Imperatoris equi albi trahebant, & vestimas candidas immolabant: baptizati quoque olim a Resurrectione vsque ad Dominicam in albis, in vestitu candido incedebant: quemadmodum hodie summus Christi Vicarius illis diebus candidatus incedit. Erat autem vestis candida in pretio, de qua ait frater Domini: *Etenim si introierit in conuictum vestrum vir aureum anulum habens, in veste candida; introierit autem & pauper in sordido habitu, &c.* Est autem hic color minus fucatus, ac pinde plus durat, vt testatur Clemens Alexandrinus in Pædago: quia tinctura omnis lanam exurit. Sed iam expendamus verba Angelorum: *Qui & dixerunt, Viri Galilae, quid statis aspicientes in caelum?* Titulus iste, *Viri Galilae*, honorificus fuit, etiam si illud in contemptum impropere Christianis Iulianus Imperator, vt in eum scribit Gregorius Nazianzenus. Significat autem Galileus volubilem. Id est, Tempus est, vt fortiora meditemini, & ad motum aurige Spiritus sancti conuoluamini. Quid statis sine fructu aspiciendo regnum, quod non nisi a violentis rapitur? Quare non est diu insistendum curiosis, & inutilibus gustibus, fugiendaeque sunt visiones, quod ad nos attinet. Ac sub-

dunt: *Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in caelum*, id est, Hic Iesus, qui subduxit suam praesentiam vobis diligentibus eum, non alijs, qui non curant, & tanquam fructus terrae sublimis pro fructu caeli sublimi, id est, Spiritu sancto inde caelitus ad nos missus, conmutatus est, qui etiam suscitabit corpora nostra, & ascendere faciet in caelum, sicut Sol vapores solet euehere. Declarantque in caelum esse assumptum, quod Apostoli oculis non perspexerant, solique Angeli, qui adfuerant, testari poterant. *Sic veniet*. Id est, eisdem seruatis circumstantijs, nimirum in forma gloriosa in nubibus cum Angelis, & sanctis: atque super eundem montem Oliueti, ac vt quidam volunt, die Iouis: vt omnibus habentibus opera charitatis benedictionem impertiat, increpet autem incredulitatem, ac duritiam cordis eorum, qui non crediderunt, aut per opera charitatis fide non exuerunt. Estque vita Christiana nihil aliud, quam iudicis expectatio venturi: quod magnopere tanquam calcar urget ad exercitium bonorum operum, & tanquam frenum quoddam a vitijs reprimat. At Angeli in eo quod deest sensui, misericordie fidem nostram comuniunt: sicut in Natali, & in resurrectione; ita & in hoc mysterio. Nam natiuitatem annuntiauerunt pastoribus, & praeterea ad sensum percipiendum miserunt eos: *Inuenietis; inquit, infantem pannis inuolutum, & positum in praesepe*. Resurrectionem quoque annuntiarunt, quia eam fieri non viderunt, sed ad eam iam factam expectandam inuitarunt, cum dixerunt: *Præcedet vos in Galilaeam; ibi eum videbitis*. Hic vero finem Ascensionis a se visae demonstrant; & mittunt eos ad Christum iudicem venturum, ne dormiant, aut otio laqueantur, Porro ex his verbis: *Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet*, ineptè, atque perniciosè colligunt Sacramentarij, corpus Christi, vt pote assumptum in caelum, non esse in Eucharistia. Sed profecto si Solis corpus non dum glorificatum in caelo est per essentiam; quod tamè per virtutem suam a terris nunquam abest, praesentia sua

Esai. 4.

Vnde, & quod die Dominus venturus creditur ad iudicium.

Vita Christiana quid sit.

Angeli nobis quid praestiterint.

Luc. 2.

Marc. 16.

Aduersus Sacramentarios Domini corpus in caelum assumptum ob id in Eucharistia esse negantes.

Cur adstiterint Angeli duo.

Deut. 1.

Matth. 18.

Ioan. 20.

Luc. 2.

Infra. 22.

Cur apparuerit in vestibus albis.

Candida vestis olim in pretio.

Iaco. 3.

Clem. Alexand.

Cur Angeli Apostolos viros Galilaeos nominauerint.

Greg. Nazianz. orat. in Iulian.

Galilaeus quid.

Matth. 11.

Contra assertores, corpus Christi esse vbique.

Luc. 24.

Apostolorum pietas, & obedientia.

Psal. 131.

Quare post Domini Ascensionem Apostoli Ierosolymam sint regressi, & cur cum gaudio magno.

Esai. 2.

Act. 2.

Esai. 2.

Micha. 2.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

Infra. 16.

vniversa laetificans, atque viuificans: quid mirum esse debet, si corpus Dei Verbi iam glorificatum, & in caelo sit & in terra, & in pluribus altaribus per absolutam Dei potentiam? Alij vero indocte eliciunt, corpus Christi esse vbique, quia diuinitas per omnia existit, atque comitat. Sed profecto Dei in omnibus existentia incommunicabilis est creaturae finitae. Idcirco Verbi diuinitas, quae vbique est, & vbique fit, dicitur incarnata; humanitas tamen, quae Verbi hypotasi est insita, certo quodam loco existit. Quomodo admodum vbicumque maritus alicuius mulieris degat, verè ibi esse dicitur vir eius, non tamen vbicumque est vir, ibi quoque eius coniux esse censenda est, maximè si vir ab ealonge absit. Postremum sequitur apud Lucam: *Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno: & erant semper in templo laudantes, & benedicentes Deum, Amen*. Parent Apostoli Angelis suae salutis ducibus, ac consiliarijs. Et primo quidem adorauerunt iam notum aperte Deum ex Ascensione, & Resurrectione, & vt mihi pietas fidei dicat, oscula vestigijs Christi pedum in saxo seruante impresserunt, iuxta illud Prophetæ: *Adorauimus in loco, vbi steterunt pedes eius*. Quod igitur dicitur, *Adorantes regressi sunt in Ierusalem*, intellige, cum prius adorassent, ac se inclinassent, vt verbi Graeci vis, & proprietates ostendit: non enim adorando regrediebantur, sed post adorationem. Deinde regressi sunt in Ierusalem, vt de Sion exiret lex inspirata, & in cordibus hominum scripta per Spiritum sanctum in die Pentecostes: verbumque praedicationis, quo imbutae sunt vniversae gentes, de Ierosolyma prodiret. Et fide Christi, qui ascendit iter patens ante Apostolos, & vadens parare locum, ascendit in caelestem Ierosolymam. Tertio ait regressos cum gaudio magno, quia ex coniunctione magni boni, id est, caelestis gloriae, concepti, solet oriri gaudium, de quo ait: *Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum, & quod a nobis inui-*

tis nemo tollet, secus si quis velit ad alia, & cepe Aegypti corde reuerti. Quarto scribit Lucas, quod erat semper in templo, hoc est, quotidie, ac frequenter, quemadmodum dum ait: *Operet semper orare, & non deficere: sicut dici solet, hic nunquam exit de templo, eoquod frequenter illi assistat*. Et hoc maximè impletum est post aduentum Spiritus sancti, quia in Actis dicitur: *Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, &c.* Ipsi ergo in templo, hoc est, in loco orationis, & laudis facti erant Dei templum, in quo videlicet habitaret Spiritus sanctus: & in eo laudabant, ac benedicebant Deum pro promissis donis, maximè vero Spiritus sancti, in quo continetur omnis plenitudo donorum. Ac subdit, *Amen*: quae vox succinitur Hymnis, & benedictionibus, estque aut confirmatis quod exhibitum est, siue optantis quod promissum est, & speratur. Atque ita Lucas, qui coepit a Sacerdote Zacharia orante in templo Euangelium suum, illud terminat in nouis Sacerdotibus Apostolicis benedictibus, & laudantibus Deum in templo. Laus etiam, & benedictio sunt Euangelicae victimae, & praestant omnibus Mosaicis sacrificijs, vt Prophetica canit: *Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude*. Et placet Deo super vitulum nouellum cornua producet, & vngulas. Vtinam & nobis contingat pro singulari Dei erga nos dilectione, & vt ipsi templum cordis nostri, ab omnibus sordibus, inquinamentisque emundemus, solidisque virtutum officijs exornemus, ac decoremus, quo nos non tantum Spiritus sanctus, sed etiam Pater, atque Filius inhabitare, & mansionem apud nos facere dignentur, vt ipsi nos in aeternum gloriae templum ad canendas illi immortales gratiarum actiones, ac laudes recipiamur cum Christo Domino nostro, per quem, & cum quo honor, gloria, & imperium sit toti sanctissimae Trinitati in secula seculorum, AMEN.

Num. 11. Apostolorum in oratio assiduitas.

Luc. 18.

Act. 2.

In voce Spiritus sancti omnis plenitudo donorum intelligitur.

Amen quae vox sit.

Luc. 1.

Laus, & dicitur benedictio quid.

Psal. 68.

TRACTATUS XXXVII.

De sanctissimæ Virginis Deiparæ anticipata resurrectione, & in cœlum gloriosa Assumptione.

HELISSIMVS dies, quo Beatissimæ Virg. animus solutus est à corporis vinculis, à Græcis quidem Κοιμνωσις, hoc est dormitio vocatur, ut patet ex eorum Calendario, & ex orationibus de eius dormitione à B. Damasceno, & Andrea Cretensi Episcopo Ierosolymitano, à Latinis verò, & Ecclesia Occidentali Assumptio appellatur. Dormitio sanè ab illis vocatur, eo quòd post breuissimum mortis somnũ sit excitata cū corpore, quem admodũ & Christus, de quo testatur Propheta: Ego dormiui, & soporatus sũ, & exurrexi. Dominus quoque de Lazaro, & puella filia Iairi mox suscitandis locutus esse videtur, cū inquit: Lazarus amicus noster dormit, &c., Non est mortua puella, sed dormit. Et si enim omnes sancti, & iusti mortui tã in Veteri, quàm in Nouo Testamẽto dormire dicantur: vnde & Paulus ad Thessalonicenses scripsit: De dormientibus nolite contristari, sicut & ceteri, qui spẽ non habent, imò Ethnici etiam id sint subodorati, quorum vnus dixit: Stulte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago?

Longa quiescenti tempora fata dabunt. quòd tamen sola Virginis mors peculiariter dormitio apud illos dicitur, mihi illud aperte significare videtur, illã breui tẽpore à mortis somno solutam fuisse, & in cœlo iam beatã regnare cū Christo. Assumere verò (quod Græcè dicitur ἀναλαμβάνειν, & habetur Mar. vlt. A. & i. & i. Timoth. 3. & παραλαμβάνειν Mat. 4. & 17. & Luc. 18. & vlt.) Latinis est, aliquid ad se sumere, vt, Assumpsit Esdras librũ corã omni multitudine, &c. & in lib. Sapietiẽ: Quasi sponsam mihi

ẽã assumere. In Euãgelio verò: Assumpsit duodecim discipulos secretò, & rursus, Vnus assumetur, & alter relinquetur. In hunc sensum dicitur Assumptio Virginis, quatenus à Deo ad se est sumpta, sicut canit Ecclesia: Assumpta est Maria in cœlum, gaudent Angeli. Cũ verò sanctissima Deipara animo cõstaret, & corpore, impiũ, ac blasphemũ esset inficiari, animũ eius fuisse à Deo assũptũ: nã illud quis valeat sperare, si animus B. Virginis eò nõ peruenit? Et si latroni dictũ est: Hodie mecũ eris in Paradiso, quanto magis hoc illi cõtingit? maxime cū Assumptio actiua p̃prie ad Filiũ Dei spectet, qui manus est, & brachiũ Dei, quo benignè assumitur: nã de eo scriptũ est: Quia Domini est assũptio nostra, & sancti Israel Regis nostri. An credẽdũ est, Christũ plus tribuisse latroni, quã Matri? an fortassis error nouellus asserẽtiũ, animas expectare gloriã, & beatitudinẽ vsq; ad diẽ iudicij, in Cõc. Florẽt. merito dãnatus, à nobis suscitandus est, & illã quoq; vsq; in eam diẽ expertem cœlestis gloriæ permanere? Sed quis Catholicus hæc audies nõ statim respuat, atq; detestetur? Adhęc si per Virginis aduocata nostræ preces, & interpellationem speramus cõsequi beatitudinẽ æternã, quomodo id expectare possemus, nisi illa prius cū magna gloria eò peruenisset, vt id queat propter Filij sui incõparabilia merita præstare? Nisi quis incideret in Cõstantini Imperatoris cognomẽto Copronymi impurissimi hominis, errore, qui teste Suyda, ausus est edicto suo prohibere, ne quisquam Marię Virg. intercessionem imploreret; nõ enim, inquit, opitulari cuiquã potest: & ne ea Dei genitrix appellaretur, sanxit. Atque

Matth. 20. Quomodo B. Virgo in cœlum dicatur assumpta. Quam stultum sit, & impiũ, B. Virgini animũ in cœlo iã beatum, ambigere, aut negare. Luc. 23. Psalm. 88. Conc. Florentinum. Constantini cognomẽto Copronymi in sanctissimam Dei genitricẽ blasphemias. Suidas.

B. Damascenus. Andreas Cretensis. Psalm. 3. Ioan. 11. Matth. 9. 1. Thessal. 4. Ouid. li. 2. Amorum. eleg. 9. Assumere Latini quid. 3. Esd. 9. Sap. 8.

acceptis in manus auro refertis loculis, eisque multitudini ostendis, quanti eos estimaret, interrogauit. At vbi illa, plurimi, dixisset: ex eisdem loculis auro effuso, rursus quanti illos faceret, quesuit. Et postquã populus, Nihil, subintulisset: Ad eum, inquit, modum Maria, quando Christum gestauit in vtero, honore digna fuit: eũ porrò vbi enixa est, nihil fœminis alij dignitate præstat. Hæc Suidas de illo recenset, quę sua impietate quam continent, satis sunt confutata. Sed iam redeamus ad rem. Hęc communis est lex, vt Deus primò assumat animum in morte, deinde verò corpus in vniuersali resurrectione, postquã in sepulcro, & puluere iacuit, animoque suo connectit. Contrario modo fit in mundo, vt primò corpus assumatur in conceptione, vt cuius huius seculi, deinde verò inducitur anima vt peregrina in corpus, quia de cœlo est: at in alio seculo, siue in cœlo primò assumitur spiritus vt compatriota, deinde corpus vt peregrinus & aduena: ideo minus gratiæ habet in patria corpus, quàm anima, & semper verum est, animum, etiã in Christo & Virgine, prius glorificari, quã corpus: quia tanquam seruus edit de micis quę cadunt de mensa Domini sui, hoc est, Spiritus: dotes quippe corporis, quibus illustratur, appendix quædam sunt, & sequela glorificati animi. Tamen vt Christus extremum resurrectionis diem non expectauit, sed tertio die corpori gloriam impertriuit: ita sanctam suam genitricẽ, postremum diem resurrectionis ad gloriam corpori communicandam expectare noluit. Sed vt in sanctificatione præuenta fuit per singularem Dei gratiam, id est, in ipso Cõceptionis momento præseruata, ne vlla peccati labe contaminaretur: & sicut præuenta est in vsu liberi arbitrij accelerato, vt Ambrosius, & Augustinus, & Bernardus docent: denique sicut ipsa incarnationis mysterium, atque aquę in vinũ conuersæ miraculũ suis precibus & meritis anticipauit: ita etiã in corporis sui resurrectione præuenta est à Christo in benedictionibus dulcedi-

nis, ita vt statim per paucas horas ab obitu suo gratiam resurrectionis ad immortalitatẽ, & perfectã gloriã cõsummationem acceperit. Hoc B. Virginis præuilegiũ aliqui impiè negant, temerè desinentes quod nesciunt, vt hæretici, alij verò subdubitant, timentes ne aliquid illi tribuamus, quod Scriptura apertè illi non tribuat. Vnde Lutherus in postilla Euãgelij eius ferie dixit, satis esse, si sciamus Mariã in cœlo viuere, quomodo autẽ viuat, nihil ad nos pertinere. Alij verò aperte, & constanter, vt pium, ac religiosum, & omni acceptione dignũ illud affirmant: in quam sententiam iã tota Ecclesia communi consensu inclinasse videtur. Propterea in hac sententia tuenda atque propugnanda, non nihil operæ, & studij ponere, pium, & religiosum esse existimaui, quòd cultus Ecclesię de Assumptione celebrantis fiat magis illustis, & cõficus, atq; cõsummata gloria D. Virginis, quæ pro se iã nihil sollicita est, magis inuitet omnes Ecclesię alũnos, ac fideles ad eam tanquã matrem pietissimam inuocandam, eiusque patrocinium implorandum: quippe ob eã potissimũ causam de hoc mysterio Assumptionis verba facere à principio huius libri promisimus, quod tam in capite Christo, quã in venerabili collo Ecclesię, hoc est D. Virgine, perfecta gloria iam esset consummata. Verũ quòd sermo noster distinctior sit, ac dilucidior, hũc ordinẽ differendi seruabimus, vt primo loco argumẽta aduersariorũ in mediũ proferatur, illa q; pro viribus diluamus, atq; dissoluamus: secũdo loco hanc veritatẽ nõnullis rationibus, & Patrũ testimonijs corroborabimus, & quatenus ex Scripturis deduci possit, ostẽdemus: postremò de modo Assumptionis B. Virginis quædã probabiliter adferemus, quòd à ratione nõ dissentiant, & cum pietate, ac piorum virorum ædificatione connexa esse videantur. In primis igitur obiiciũt, quòd in Scripturis huius mysterij verbũ nullum expressum, aut explicitum habeatur: quamobrem non nisi temerè, ac voluntariè asseri eiusmodi assump-

Generalis, & cõmunis lex cœlũ ingredientium. B. Virgo colunã Ecclesię, Christus caput. Soluntur rationes cõtra Assumptionis veritatẽ, quę habent.

Argumentū
Lutheri.

præ cum corpore in cœlum B. Virgini-
nis mysterium potest. Verum profe-
ctò nisi sponte cœcutire, & hallucina-
ri velimus, falsum penitus est eiusmo-
di principium, & asyllum, ad quod cõ-
fugiunt omnes hæretici; quibus nil
esset expressum, nisi id tantum, quod
eis videretur. Itaque non esset credē-
dū, quod B. Virgo Annæ, & Ioachim
sit filia; quod natum filiū prima ado-
rauerit, & quod à mortuis suscitatum
prima viderit, vel quod eius anima
assumpta sit in cœlum, quandoquidē
horum in Sactis literis nihil expres-
sum inuenitur. Adhæc eiusmodi prin-
cipium: Nihil in Scripturis non con-
tentum non esse credendum, non so-
lūm falsum est, quia non inuenitur ta-
le dictum in Scripturis, sed etiam il-
lis ipsis apertè est contrarium; cū Pau-
lus dicat: *State, & tenere traditiones,*
quas didicistis, siue per sermone, siue per
epistolam nostram. Item Scriptura sa-
tis docere, ac porrigere videtur, quod
ratio ipsa fide posita probat, vel quod
ipsa Ecclesia (cuius autoritas in Scri-
pturis est cõfirmata) interpretatur, &
celebrat. Ecce v. g. Paulus mādāt mu-
lierem orare velato capite: quod ne-
quaquam ab Scripturis confirmat, sed
à mystica ratione, cū ait: *Caput mu-*
lieris vir. Dein à ratione naturali, cū
infert: *Vos ipsi iudicate. Decet mulierem*
non velatam orare Deum? Nec ipsa natu-
ra docet vos, quod vir quidem si comam
nutriat, ignominia est illi. Mulier verò si
comam nutriat, gloria est illi, quoniā ca-
pilli pro velamine ei dati sunt. Denique
à fortissima Ecclesiæ consuetudine
Apostolus argumētatur: *Si quis vide-*
detur, ait, contentiosus esse, nos talem cõ-
suetudinem non habemus, neque Ecclesia
Dei. Ita nobis promptum est, hęc ve-
ritatem Assumptionis, & ab Scriptu-
rarum mysterijs, & à rationibus natu-
ræ congruentibus, & ab Ecclesiæ sen-
su confirmare. Michael Glycas Sicu-
lus, recens à Græco conuersus, & qui
floruit ante. 500. annos, in tertia par-
te annalium proponit, quare Aposto-
li, & discipuli Christi de dormitione
Beatæ Mariæ omnino tacuerint? Et
respondet: *Hac de re satis est,* inquit,
respondere, autores Euangeliorum Chri-

sti administrationē in carne admirantes,
ad eius à terris in cœlū Assumptionē per-
uenisse. At expers illa macula Domini no-
stri Iesu Christi Mater prouectam atate
attigisse perhibetur, vt diuinus ille An-
dreas Cretensis autor est. *Quapropter*
feri non potuit, vt Virginis illius perpe-
tua obdormitio Euangelica historia in-
fereretur, vti qua longo deinceps tēpore
ceu diximus, acciderit. Praterea seorsim
peculiari quodā libro de ipsa nihil Chri-
sti discipuli memoriæ prodiderunt, pro-
pterea quod in explicanda ipsius admini-
stratione occupati, magnopereque de illa
vnare solliciti, quo nimirum pacto incre-
dulos fideles efficerent, ac omnes in pu-
ram, synceramque Christi perducerent,
cetera negligentes, præsertim ea, que ad
diuinam illam prædicationem nihil face-
rent. Non tamen omnino diuina hæc ob-
dormitio est præterita: nam verum ille
diuinarū interpret. Dionysius de hæc ad-
miranda quedam in scriptis ad Timotheū
epistolis tradere deprehenditur. Hæc-
tenus ille, citans etiam in eandem sen-
tentiā Iuuenalem Ierosolymorū An-
tistitem, Germanum Patriarchā Cõ-
stantinopolitanum, & Andream Cre-
tensem Episcopum.
Secundò argumentantur, producē-
tes sententiam illā Dei generalē: *Ful-*
uis es, & in puluerē reuerteris: Omnes
igitur filios Adæ hæc incinerationis
attingit sentētia. Sed facile est ad hoc
respondere: nā vt ab illa cõmuni regu-
la exceptus fuit Christus, cū quo prædi-
xit Propheta *Non dabis sanctū tuum vi-*
dere corruptionem: ita sanctam eius ge-
nitricem excipimus. Quod si B. Ma-
ria ab originalis peccati labe singulari
Dei beneficio immunis extitit, quid-
ni fuerit & ab ea sententia incinera-
tionis, quæ ex illo peccato profecta
est? Deinde qui recipit, quod à corru-
ptione sit seruata caro Mariæ, illā quo-
que confectatur sententiam de animæ
eius à peccato præseruatione: nā illa
duo mutuo se se cõsequi videntur. Et
vt B. arguit Augustinus: *Si corpora triū*
puerorum in ignis fornacem proiecta, eo-
rumque vestimenta illa sa ab igne Domi-
ni seruauit, quidni charissimæ Matris
corpus à corruptione, & vermibus ser-
uauerit? an forsitan decebat. ex eadem

Prima ratio.

Andreas
Cretens.

Secunda ra-
tio.

B. Dionys.
c. 3. de Di-
ui. nom. à
medio.

Iuuen. Epif-
cop.

Germa. Pa-
triarh. Cõ-

stantinop.
Andreas
Cretens.

Secundū ar-
gumentum.

Gen. 3.

Psal. 15.

B. August.
li. 5. De As-
sumpt. 10. 9.
Dan 3.

Virginis

Ouid. li. 15
Metamorp.
sub initū.

Genes. 3.

Tertium ar-
gumentum.
Psal. 15.

Genes. 2.
Quæ soli
Christo ex
sua natura
competit, ex
priuilegio in
Matrem eius
deriuantur.
Matth. 1.

Ioan. 14.

Psal. 96.
Hebr. 1.
Christi attri-
buta ac dig-
nitatum infi-
gnia pijs, &
& iustis tan-
quam eius
mēbris sacra
Scriptura ac
commodare
non dubitat

Virginis carne Filium Dei, ac vermes
procreari? Quid quod multa Sanctorū
corpora per multa secula in multis lo-
cis visuntur integra prorsus, atque in-
corrupta; ita vt tempus illud edax re-
rum, atque inuidiosa verustas omnia
consumens, nihil iuris in illa habere
potuisse videatur, sed singulari Dei
munere in hodiernum vsque diem exi-
stunt talia, ac si heri, & nudius tertius
animis destituta fuissent? Non ergo
violatur generalis, ac communis illa
regula: *Puluis es, & in puluerem reuer-*
teris, propter eiusmodi in quibusdam
Sanctorum corporibus diuinæ bene-
uolentiæ testimonia; mirum igitur esse
non debet, si beneficia alijs concessa
cumulatius in corpus Virginis, ac sue
genitricis effuderit. An debebat Filius
Dei minus liberalis esse in matre sua
ornanda, atque exaltanda, quàm fue-
rit in alijs seruis suis, quibus multo
minus debebat? Tertio obijciūt ver-
bum Prophetæ, quod ad solum Chri-
stum singulariter dictum est: *Nō dabis*
sanctum tuum videre corruptionem: an
nō, quod proprium est solius Christi,
alteri tribuere, nefas censendum est?
Respondemus, in carne Christi intel-
ligi carnem Mariæ, ex qua fuit assum-
pta, vt quæ primaria esset Christi spō-
sa, de qua dicitur: *Erunt duo in carnem*
vnam. Quæ igitur iure suo Christo
debentur, ex priuilegio in matrem
Virginem extenduntur; vt, concipi,
& nasci sine peccato, propriū est Filij
Dei, vt qui de Spiritu sancto fit forma-
tus: quod tamē multi B. Virgini ex sua
natura alioqui peccatrici, singulari
gratia concedunt. Item illa sententia:
Venit princeps huius mundi, & in me non
habet quicquam; ad Virginem quoque
proculdubio pertinet, quæ nulli vn-
quā personali peccato obnoxia fuit.
Illud quoque præceptum: *Adorent eū*
omnes Angeli eius, suo modo Virgini
competit: quæ vt confidenter canit
Ecclesia; *Exaltata est super choros An-*
gelorum ad cœlestia regna. Neque nouū
est in Euangelicis, & Apostolicis liti-
ris, dignitates, & nomenclaturas Chri-
sti, etiam vsque ad incommunicabile
diuinitatis nomen, in pios, & iustos
quasi in membra sua deriuari. Nam

qui pastor est, iudex, & Sacerdos, lux
mundi, Dei Filius, atque Deus; hæc
omnia, & multo plura dignitatū in-
signia pro sua bonitate aliquo modo
in suos contulit Apostolos: nam in eo
gradu perfectionis, quo Christo con-
ueniunt, alteri nulli communicantur.
Quartò argumentantur ex sermone
B. Hieronymi de Assumptione, qui
hoc Virginis priuilegium in dubium
vocat: quare non videtur vt certum
Fidei dogma tenendum, si de illo Pa-
tres ambigere potuerunt. Responde-
mus, apud eruditos in controuersia
positum esse, an ille sermo veniat Hie-
ronymo tribuendus: dicendi enim
character, & quædā de seipso in prin-
cipio illius testatur, quæ minimè Hie-
ronymo conuenire videntur: vnde
quidā Sophronio Hieronymi comiti
& æquali tribuunt, alij alteri. Verum
eo etiam posito, quod Hieronymi ser-
mo ille sit, respondemus illū minimè
dubitasse de Virgine in cœlum cum
corpore assumpta. Ille enim cū pro-
poneret eo in sermone, an beata Virgo
perfecta gloria cū corpore potiretur,
& induceret quosdam hoc asserentes,
quoniam idem Dilecto tribuebāt dis-
cipulo, quod ipse quoque corpore, &
animo esset beatus, responderet hoc qd
de Dilecto admittebant, non cõstare,
vnde ait: *Veruntamen quid horū verius*
censeatur, ambigimus. Melius tamē Deo
rotum, cui nihil impossibile est, comit-
timus, quàm vt aliquid temerè definire
velimus autoritate nostra, quod non pro-
benus: sicuti & de his, quos cum Domino
(Euangelio teste) resurrexisse credimus.
Ita ille, nihil de Assumptione Virgi-
nis, sed per occasionem loquens de
illius discipuli consummata gloria,
quæ in argumentum probandæ per-
fectæ Virginis resurrectionis sumeba-
tur. Ac rectè, & prudēter de illo dixit
censeri ambiguum, nec de sua autori-
tate velle definire quod nō probabat:
sicut & de alijs quos refert Euāgelista
cum Domino resurrexisse: nolens ta-
mē illorum destruere sententiam,
suasit hoc Deo committendum esse,
cui nihil est impossibile. Et hoc quod
attinet ad illos. De Virginis verò as-
sumptione subiungit: *Quod quia Dea*

Ioan. 10.
Actor. 10.
Hebr. 7.
Ioan. 8.
Matth. 16.

Quartum ar-
gumentum.
B. Hierony-
tom. 4. cir-
ca initium.

De sermone
B. Hierony-
mi de Assum-
ptione virgi-
nis Mariæ iu-
diciū auto-
ris.

Matth. 19.

Infra 27.

nihil

nihil est impossibile) nec nos de B. Maria Virgine factum abnuimus, quāquam propter cautelam (salua fide) pio magis desiderio opinari oportet, quam inconsultè definire quod sine periculo nescitur. Hæc enim Hieronymus, ex cuius verbis non potest elici ipsum dubitasse, qui asserit id potius esse pio desiderio opinandum, quam inconsultè definiendum. Et certè aliud est ambigere, seu dubitare, aliud opinari. Nam qui opinatur, alteram partem quæstionis, cui hæreat, eligit, atque amplectitur, etsi non satis firmiter, cum opinioni firmitas repugnet: qui verò ambigit, in vnam partem magis, quam in aliam non propendit. Hieronymus igitur definitionem rei, quæ nullius est nisi Ecclesiæ, tantum prohibet, non opinionem: assertio verò potest esse scientium, ac plenè persuasorū. Nisi forte scandalum crearent sua assertione, cū videlicet res in Ecclesia non est satis recepta, atque explorata: at cū peruenit Ecclesia vt in aliquam partem inclinetur: quod sæpè in cultu Deo exhibendo indicat, vt nunc facit, & tot retro seculis nemine reclamante factitauit, non est cuiusquam assertio periculosa tenenda. Nec quia ætate Hieronymi hoc nõ erat satis discussum, aut satis exploratum; idcirco etiam sic perpetuo indiscussum, & ambiguum debet manere. Alioqui multa nunc in dubium reuocarentur iam definita, si ad illa tēpora rediremus, quibus nondum erant discussa, aut decisa. Esto tamen dubitauerit Hieronymus: nequaquam tamen alij magni Patres, vt Athanasius, Damascenus, Bernardus, atque Augustinus hoc in dubium vocauerunt, sed vt rem certam, & cōstantem tradiderunt. Beata Birgitta libro Reuelationum suarum B. Hieronymum cum dubio ita loquentē excusat. Inducit enim B. Virginem ita loquentem: *Quia verò assumptio mea non multis cognita fuit, nec predicata à pluribus, hoc voluit Deus, qui est filius meus, vt prius infingeretur cordibus hominum credulitas ascensionis suæ, quia corda hominum difficilia, & dura erant ad credendum ascensionem eius; quantò magis si predicata fuisset statim in initio Fidei assumptio mea?*

Hæc illa, docens primò fidelium cordibus imprimendam fuisse fidem ascensionis Christi, quam assumptionis Virginis. Nam vt Adam primò creatus est, deinde ex eius costa Eua formata: ita primò plantanda fuit fides Christi, & paulatim sanctissimæ Matris eius ornamenta, & priuilegia tradenda.

Quintò argumentatur ex historia, quæ de resurrectione, aut corporis sui assumptione nihil aliud habet, nisi quod mortua est, & sepulta. Respondemus, etiam aliud aliquid continere, nimirum quod postmodum vacuum inuentum est sepulchrum eius: ex quo arguitur resurrectio. Nam simili ratione Filij Dei monumentum, quod corpus eius ad tempus retinuit, postea vacuū ostensum est mulieribus ab Angelis. Vnde certa fit coniectura, neutrum illorum corporum vidisse corruptionem. Græcorum itidem Historia, quæ mox producemus, aliud præterea indicat, quàm corpus fuisse repositum in sepulchro.

Sexto loco obstreperunt nobis heretici, qui festum Assumptionis expunxerunt de Calendario suo, quod Epistolariis, & Evangelicæ lectio incommodè ad Deiparam referantur. Verba Lutheri sunt in postilla circa Euangelium eius solennitatis: *Coactè, & epistolā huc torserunt, quæ diuina sapientia tantum competit, ipsi scilicet Christo. Hic enim ante secula fuit, in quo omnia condita sunt: quod autem Maria Deipara hic tribuitur, merum mendacium, & in Deum blasphemia est.* Hæc ille, in Ecclesiā ipse verius blasphemus, & plenius mendax, ignorans canonē Scripturæ, quo ea quæ capitis sunt, ad corpus eius mysticum accommodamus: & rursus ea quæ corporis sunt, ipsi capiti. Et quanquam in sensu literali non conueniant hæc verba Mariæ, congruunt in mystico; & Ierusalem per allegoriā conuenit Ecclesiæ quæ est in via, & peregrinatur, per anagogiam cœlesti, & per tropologiam cuius piæ, & sanctæ animæ, potissimum verò Mariæ Deiparæ. Mirum ergo esse nõ debet, si, quod est de Sapientia incarnata dictum, id est, Filio, adaptatur Matri,

Genes. 1. Infra. 2.

Quintum argumentum.

Matth. 28.

Marci ult.

Psal. 15.

Sextum argumentum.

Ecclesi. 24.

Colos. 1.

Scriptura quæ Christi sunt capitis, eius mēbris, id est, fidelibus: & cōtra quæ mēbrorum sunt, capiti solet accommodare.

Illud Ecclesiastici: Ab initio, & ante secula creata sum, &c. quatuor modis accipi potest.

quæ

Ibidem. Guerricus pius autor.

Matth. 2.

Luca. 2.

Psal. 134.

Haymo Episcopus.

Quare Ecclesiā dici assumpcionis Mariæ & Mariæ Christi hospitiū Euangelicæ lectionis accommodet.

Luca 24.

Actor. 2.

Infra 7.

Infra 12.

Luca 10.

Prima ratio. Secunda, ac tertia.

quæ dicere potest: *In omnibus requiem quæsiui, & in hereditate Domini morabor. Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.* Hinc Guerricus serm. 3. de Assumpt. ait: *Si quis curiosus inquirere velit, cuius potissimum vox illa sit: In omnibus requiem quæsiui: vox est vtriusque; Sapientia, vox est Ecclesiæ, vox est Mariæ; vox est cuiuslibet sapientis animæ. Sapientia in omnibus requiem quæsiuit, sed in solis humilibus inuenit. Ecclesiæ in omnibus mundi nationibus requiem quæsiuit, sed in solis credentibus inuenit. Maria, sicut & qualibet fidelis anima, in omnibus actionibus suis requiem quæsiuit, sed hodie demum inuenit, cū post persecutionem Herodis, & fugam Aegypti, post tot insidias, & atrocitates Iudaica impietatis, post tot passionem suam, & passionem, & mortem filij: postquam tot, & tam acerbi ipsius animam pertransierunt gladij: tandem hodie dicere datum est ei: *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Qui creauit me, creatus est ex me, requieuit in tabernaculo corporis mei: nequæ non potuit mihi requiem cœli sui. Qui enim vltro gratiā cumulat alijs, quomodo non refert Matri?* Haymo quoque in epistola festi Assumptionis scribit: *Hæc particula à Catholicis, & eruditissimis Patribus in solennitate perpetua Virginis Mariæ, de qua eadem Dei sapientia carnem assumpsit, ad legendum ordinata est. Et potest pars quadam illius non incongruè eidem Dei Genitrici aptari, quæ ab ipsa Dei sapientia talis creata est, vt per illam ad redimendam humanam naturam Dei Filius sine humana concupiscentia crearetur.* De Euangelio verò dicendum, quod cum nihil esset propriū de hoc festo in Euangelio, quod terminatum in Assumptione Christi, & missionem Spiritus sancti, & nullius Apostoli mortem describat, nisi Stephani, & Iacobi citam mortem, Mariæ verò sanctissimæ in extremam usque ætatem vitam protraxerit: propterea factum est, vt illud de Mariæ, & Martha legatur Euangelium, per accommodationem: sicut facere solet Ecclesiā in alijs Sæctis, quibus cum nil proprij adfit, quæ sunt aliorū, & probabiliter sonare videntur, accommodando legere solet. Vel vt ex ancillis agnosca-*

mus Reginam, & matrem, vel vt ex officijs illarum, Marthæ, & Mariæ, præclaras actiones B. Deiparæ in vita tū actiua, tū contemplatiua meditemur. Ita enim B. Anselmus in expositione Euangelij eiusdem solennitatis docet, sicut & Eusebius in sermone de Assumptione, & Guerricus serm. 4. de illo festo. In illo verò Euangelio de Martha, & Maria, quæ Dominum officiosis obsequijs exceperunt, significare voluit Spiritus sanctus beatam Virginem in cœlo remuneratā fuisse non tam pro statu Matris Dei, vel ob statū virginitatis, quàm ob altissimas actiones contemplationis figuratæ in Maria, & ob egregias functiones vite actiue significatæ in Martha. Nemo igitur in statu Apostolorum, aut Episcoporum, aut Regum, aut Principum quicquam fidat, ad expectandam cœlestem hereditatem, quia in illa dilargiēda, nulla habetur ratio status cuiusque, sed officiorum, & bonorum meritorum. Quod verò hunc diem festum non habeant Sæctarij, id docuit Lutherus, qui libro de ceremonijs obseruandis ita scribit: *Assumptionis, & Natiuitatis Mariæ festa planè rejicimus.* Hæc ille, vt potius cum Ethnicis sapere velle videantur, quàm cum Ecclesiā Catholica; cum tamen inter illos Euangelicæ peccatrici festum sit assignatum, & à plerisque obseruatum. Vnde Iuuenalis prædictus cū Apostolica & Angelica hymnodia refert eā sepulturæ traditam: & Dionysius Apostoli Pauli discipulus cap. 7. de Ecclesiastica hierarchia morem Ecclesiæ restatur fuisse circa defunctos Christianos, vt præter alias ceremonias, multæ preces, & Psalmorum cantus, à Sacerdotibus adhiberentur. Et Clemens, qui Petrum præceptorem habuit, in sexto libro Apostolicarum Constitutionum capite 30. ita scribit: *Vt in Domino obdormientes cum Psalmis deducantur, atque dies aliquot in Psalmis, lectionibus, atque orationibus propter eos peragantur.* Quod si hæc tempore Apostolorum cum quolibet in fide peccatore obdormiente obseruata fuerunt; quidni magis cum sanctissima Deipara? Et vt intelligas, quanto cultu, & venera-

B. Anselm. Eusebius. Emisserus. Guerricus.

Impij Sæctarij festum Assumptionis nõ recipiunt. Bene autem illud peccatrici.

Luca 7. Martinus. Lutherus.

Iuuenalis.

Dionysius Aræopagita Antiquæ Ecclesiæ ritus in exequijs fidelium obseruatus. Clemens Romanus.

ione

Romanorum in festum Assumptionis insignē pietatē, & fidem quāto Deus cōfirmaretur, in tali die. Petrus Cluniacensis.

tione fuerit ille dies mortis Mariæ, & obseruatus, audi quid Petrus Cluniacensis, vir sua etate insignis doctri næ, & pietatis in lib. 2. de Miraculis, cap. 30. referat. Morem enim tradit Romanorum fuisse, festum Assumptionis Matris Domini inter vniuersas anni festiuitates præcipuo honore colere. Vnde inter plura deuoti animi sui erga præcellam Virginē signa, cereos maximos faciunt, & eos ante paratos vigilia festiuitatis ad nominatam Ecclesiā sanctæ Marię Maioris deferunt, atque vespertina hora, vel circā accendunt. Pondus tamen eorū æqua lance pensatum, domi retinent, vt sequenti die solenni Missa peracta, eos rursus pensantes, quantū de quantitate eorum ignis absumperit, iudicante statera cognoscere valeāt. Cū que eos sequenti die domum retulerint, & ponderauerint, deprehendunt idem esse pondus, atque prius fuit, quod miraculū in ipsa Romana vrbe in tēplo præclaro, & nō semel, sed annuo recurſu fieri solitum expēdit hic bonus Pater. Ostēdit Deus hoc signo, nihil eorum perire, quod in Virginis cultum, & honorē expenditur, sed id esse Deo gratū, & acceptū. Aethiopes etiā hunc mortis, & Assūptionis Marię diē magno cū apparatu celebrant.

Sed aiunt admitti plerosq; abusus in hoc festo. Sed, sit ita, & corrigatur, salua tamen rei ipsius substantia. Alioqui cur non tollunt diē Dominicū, in quo crapulę, & luxu epulis, & choreis vacatur à plerisque? Tollant & diem Circūcisionis, & diē solennē Ioannis, in quibus multa superstitiosa à vanis, & carnalibus admitti solent. Sed hæc hominū sunt vitia, nō festorū ipsorū.

Postremo hanc Matris Dei in corpore Assumptionem non tantū Hieronymus, sed etiā alij Patres controuersam, ac dubiā extitisse tradunt. Nam hæc sunt verba Augustini sermone de Assumpt. Marię virginis: Quo ordine (B. scilicet Virgo) hinc ad superna trāsi erit regna, nulla Catholica narrat historia. Non solū autem respuere apocrypha, verū etiam ignorare dicitur hæc eadem Ecclesia. Siquidem sunt nonnulla sine autoris nomine de eius Assūptione cōscripta.

Aethiopes Marię obit & Assumptio nis diē præcipua quadā religione colunt, & obseruant.

Septimum argumētum.

Dies festos ob maximos vulgi abusus & frequentissimos qui in eis accidunt, nō esse propterea abrogandos.

Octauum argumētum. Hieronym. sermone de Assumpt. tom. 4.

qua, vt dixi, ita cauetur, vt ad cōfirmadā rei veritatem legi minimē permittatur. Hinc sanē pulsantur nonnulli, quia nec corpus eius in terra inuenitur, nec assumptio eius cum carne, vt in apocrypha legitur, in Catholica reperitur historia. Et infra: Neque enim dignum est de corporis eius notitia sollicitum quempiā esse, quā non dubitat super caelos eleuatam cum Christo regnare. Sufficere debet tantum notitia humana hanc verē fateri Reginā caelorum, pro eo, quod Regem peperit Angelorum. Sed nec inuenitur apud Latinos aliquis tractatorū de eius morte quippia dixisse apertē. Nam illum Euangelij versiculum, quē Simeō dixit ad Domini matrem: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, beatę recordationis Ambrosius cū tractaret, ait: Nec historia, nec litera docet, Mariam gladio vitam finisse. Hinc & Isidorus: lucertum, inquit, per hoc dictum, vtrūm gladium spiritus, an gladium significet persecutionis. Et quid de his, de quibus loquor, dicam, cū nec ipse, qui hanc accepit ante crucem Domini in sua, id est, Ioannes Euangelista, de hoc posterius aliquid retinendum scriptis mandauerit? Nullus enim hoc fidelius narrare potuit, si illud Deus manifestare voluisset, quā ille vtiq; qui hęc nutriendā suscepit, nec contra morē filius matrē reliquit. Restat ergo, vt homo mēdaciter nō fingat apertū quod Deus voluit manere occultum. Vera autē de eius Assūptione sentētia hæc esse pbat, vt secundū Apostolū, siue in corpore, siue extra corpus ignorātes, assumptā super Angelos eā esse credam. Et Epiph. cōtra Antidicomar. Sed etsi, inquit, videntur quidam errasse, querant vestigia Scripturarum, & inuenerint vtiq; neq; mortē Marię, neq; an mortua sit, aut non mortua, neq; an sepulta sit, aut nō sepulta. Et infra: Non autem omnino desinio hoc, & non quod immortalis mansit, sed neq; affirmo an mortua sit. His haud dissimilia refert Paulinus epist. ad August. & habetur inter epist. Augustini nn. 58. Liber quoq; de transitu Virginis, quē Iacobus Genuens. à Voragine Ioānis esse tradidit, nihil de Virginis Assūptione scripsisse cōmemorat. Sed vt diximus, etiā à quibusdā fuerit olim dubitātū, nō tamē ab omnib; sed nec

Aug. serm. 31. de Sanctis, siue de Assumptio. ser. 2. in tom. 20.

Idem ibidē.

Maria virgo cur dicatur Regina caelorum.

Luca 2.

Ambros. lib. 2. in Luca. cap. 21. f. 5 Isidorus.

Ioan. 19.

2. Cor. 12.

B. Epiph. in Hæresin 7 & ante med.

Idem ibidē.

Aug. tom. 2.

Matth. 1.

Ioan. 20. Luca 24.

Aug. 20. 10

Tantū Assūptionis veritatem cur nulla si non Euangelica, saltē Canonica tradat historia.

Mariā Christi matrē esse dicere, est omnē ab eo gratiam accepisse, cōfiteri.

postea ab Ecclesia Græca, nec à Latina. Sed si propterea verum non est, quod olim de eo dubitatum fuerit, certē nequaquam esset Marię virginitas credenda, de qua dubitauit Ioseph ex quorundā sententia, & quam minimē Iudæi crediderunt. Non esset etiā credenda Christi resurrectio, quia dubitauit de ea Thomas atque Apostoli. Multi libri Canonici nobis interirēt, qui olim in controuersia vocati sunt. Vnum Doctorem contingit plerunq; scientem esse, & asserentem aliquid, alterum verō in re nondū ab Ecclesia definita dubitantem: imō vnus & idē Doctor nunc vno modo, nunc altero fētere videtur. Nā vel ipse Augustin⁹, cuius prolixam sententiā attulimus, librū edidit de Assumptione B. Virginis, & habetur in Tomo 9. operū suorum, in quo nonnullis, neque vulgaribus, neque contempnentis rationibus Virginis assumptionem cum corpore constabilire videtur, quanquam illum librum quidā Augustino non esse tribuendum existiment: id autem quā felicitate efficiant, alijs cogitandum relinquo. Et hætenus responsū ad illorū rationes & argumenta, qui duri sunt, & hoc priuilegium Virgini concessum affirmare non audent: & liber ille de transitu Virginis nō est Ioanni tribuendus, vt ostendit Augustinus in serm. 35. de Sanctis. Quod si vrgeas, Quid est quod hoc mysterium, si verū est, non habeatur apertū, & explicitū, si non in Euangelio, saltē in alio libro Canonico? Respondemus, sacras literas nō tractare de B. Virgine, nisi quatenus ad Mesiam spectabat, & propterea in eius conceptu, & partu, atq; educatione mentio eius frequēter fit. Hinc est, vt de morte eius nihil loquatur: tūm ob mysterium insinuandum, illos omnes, qui Christū concipiunt, & pariunt, atque educant, morti non esse subiectos: tū quia satis potest dici esse scriptum quodcunq; priuilegiū Virginis in eo, quod vocat eā Matrē Christi: quod cū sit relatiuū infiniti doni, & habuerit prærogatiuam præseruationis à peccato, atque partus absq; omni dolore, & cū incorruptione, & integritate, habuit ergo & hoc

incorruptionis carnis beneficium, quod alijs multis iam acceptis minus fuit. Ad hæc in Scripturis haberi cēsentur, quæcunq; in sensu spiritali, siue mystico docere voluit Spiritus sanctus, vel quæ ex Scripturis subtiliter, & diligenter discussis deduci possunt. Hinc Augustinus libr. de Virginis Assūpt. eleganter, & verē scripsit: Sed quia quadam Scriptura sancta veris indagationum studijs querenda reliquit, quæ nō sunt superflua estimanda, dum vera indagatione fuerint patefacta. Fecunda est enim veritatis autoritas, & dū diligenter discutitur, de se gignere quod ipsa est cognoscitur. Sic ille. Porro hic sensus est non conuincat rebelles hæreticos vt literalis, ædificat tamen fideles, quia verus est, & eum autor Scripturæ per Ecclesiam suam se in veritate, & non superstitiosē colentem indicauit. Nā Adam, & Eua primi introducti in paradysum vt habitatores, & incolę, per prædestinationem sunt Christus, & Deipara: verū inde eieci propter delictum aliorum luendum, erant primi in eum locum restituendi, non minus glorificato corpore, quā animo. Deinde Psalm. 131. apud Prophetam habetur: Surge Domine in requiem tuā, tu, & arca sanctificationis tuæ: at ille Psalmus videtur loqui de reque Christi per resurrectionem (ita enim Paulus ad Hebræos requiem Domini interpretatur:) Ibi etiam de loco, ex quo ascendit in cælum impressis platarum vestigijs in terra, ait: Intres ibi in tabernaculum eius; adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Cū ergo ad Christum sermonē conuertēs Prophetā, dicat, tu, scilicet Christe, surge ratione Humanitatis, quæ sola capax est resurrectionis, & subiungat: Et arca sanctificationis tuæ, quæ alia erit arca Testamenti, aut sanctificationis, quā sanctissima Virgo Deipara, quā totam Spiritus sanctus sua virtute repleuit, & in qua, tanquam in arca Testamenti, repositæ fuerunt tabulæ Testamenti, virga, & manna, id est, Filius vnigenitus Dei virtus, Deique sapientia, atque misericordia? Ita hunc locum explicat Nicephorus libro 2. cap. 13. & Michael Glycas in

Quæ nā Scripturis minimē expressa, contineri tamen in illis verē dicatur Aug. cap. 1. libri de Assumptio. B. Virg. Maria, cap. 1. tom. 9. Fecunda est veritatis autoritas, ait Augustinus.

Sensus spiritalis apud quos, quid valeat.

B. Virginis Assūptionis mysteriū vbi præfiguratum fuit, atque prædictum.

Primus locus Genes. 2. Secundus locus.

Psalmi 133. quod sit argumentum, Hebr. 4.

Quæ nā sit arca sanctificationis Dñi apud Prophetam.

Luca 1. Numer. 17. Hebr. 9. 1. Cor. 1.

Quid tabule, virga, & manna in arca reposita significauerint.

Nicephor. Callistus. Michael Glycas. Aug. tom. 8 Per arca sanctificationis quid intelligat August.

Matth. 1. Luca 2.

Tertius loc

Regina astitit a dextris Dei Deipara virgo est.

Astare a dextris Dei quid

Michael Glycas. Athanasius sermone de sanctissima Deipara, prope finem tom. 3.

Post Regina eius matrem Virginem, virgines que nam Christo adducantur iuxta Prophe tam.

Quartus locus.

Numer. 13

tertia parte Annalium: *Consimili nimirum modo*, inquit, & ipsam Dei matrem ex mortuis resurrexerat fuisse, quo filius resurrexit, multo antea beatus ille David huiusmodi verbis significauerat: *Surge Domine in requiem tuam, tu, & arca sanctificationis tue*. Et confirmatur ex Augustino, qui in eadem verba habet: *Exurge, ut exurgat & arca sanctificationis tue quam sanctificasti. Ipse caput nostrum, arca eius. Ecclesia eius. Surrexit prior, surgat & Ecclesia. Non autem auderet sibi resurrexerit corpus promittere, nisi prius exurgeret caput. Et corp^o Domini nostri Iesu Christi, quod ex eo natum est, intellectum est a quibusdam arca sanctificationis* Ita ille Pater, vt in Christi corpore suscitato intelligam^o etiam Mariam, ex qua Dominus corpus accepit, que precipua arca sanctificationis est inter omnia membra Ecclesie. Item David in Psalmo 44. qui est veluti Messie Epithalamiu, ita habet: *Astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate*. At que nam alia est proprie Regina, nisi eius Mater, que Regem peperit vniuersi orbis? & que alia vere dici potest sedere, vel astare a dextris Dei, hoc est, in summa gloria, & honore, nisi eius primaria sponsa, & mater omnium filiorum, hoc est, credentium? Et quis est iste vestitus deauratus, nisi corpus glorificatum, vt Michael Glycas, & magnus exponit Athanasius? Et quid significat, astare a dextris Dei, nisi corpore fuisse assumptam? nam de Christi corpore in celum assumpto ita frequenter loquitur Scriptura. Et quia subiungit: *Adducantur Regi virgines post eam, proximae eius afferentur tibi*, declarauit, animas virginitatem colentes, taquam ancillas, & scetrices vestigiorum matris Dei, cuius virginitatis exemplum sunt secute ad placendum primario Sponso, ac Sponse, vitam suam instituisse: ac proinde cum istae virgines Ecclesiam representent, distinctae que sint a Regina, profecto Regina non est alia, quam B. Virgo. Adhaec palmet cum botro adductus ex Terra promissa ad cognoscendam terrae bonitatem, quid aliud elegantis sacrarum literarum meditatori insinuat,

quam Christum tanquam botrum, & matrem tanquam palmitem, ex quo pendebat, corpore & animo iam glorificatos nobis esse ostensos, vt caelestis promissae nobis terrae bonitatem, virtutemque agnoscamus, tanquam dulcissimos eius fructus? Legimus praeterea in libro Regum secundo, arca foederis ex domo Obededom in domum Dauid adductam cum magna, & honorifica pompa, atque cum magnis publicae laetitiae & solemnitate argumētis, ipso etiam Davide, praegaudia deposito Regio habitu, ludente, & saltante ante arcam. Quis non hic videat mysterium Assumptionis B. Virginis, quae ex terreno hoc loco in caeleste translata est domicilium, tanta cum gloria, & honorificentia, Angelorum que, & Sanctorum ineffabili gaudio, vt etiam ipse Dominus praegaudia vehementia dissimulata veluti Regiae suae maiestatis gloria ante hanc matris suae arcam exultauerit, ac, vt ita dicam, tripuiderit? Hinc Damascenus sermone de dormitione Deiparae: *Iubilemus in arca Domini Dei, anima iubilationibus, & muri cadent Hierichuntini, contrarium, inquam, potestatum infesta munitiones. Post David exiit in spiritu. Arca Domini hodie requieuit*. Sic ille. Agnoscunt etiam quidam, & speculantur arcam Noe, que salua a diluuiio non requieuit nisi super montes Armeniae: atque in ea designatam B. Virginem, quae sola libera, & immunis extitit a diluuiio peccati toti mundo communis, & cui requiescere datum non est, nisi eleuata esset super omnes Angelos tetatione demonis quasi vellicatos: ita enim interpretatur Armenia, siue Hebraea vox Ararat: atque ita canit Ecclesia: *Exaltata est sancta Dei Genitrix super choros Angelorum ad caelestia regna*. Mare Rubrum diuisum ad ingressum filiorum Israel, & postea vnitum contra Pharaonem, & Aegyptios, Maria sorore Moysi in tympano cantante, quid est iuxta spiritum, nisi anima Mariae a corpore eius diuisa per mortem, & rursus per Christum quasi virga Moysi, vnitam, confusus demonibus, ac inuidis Iudaeis? Item Apocal. 12. narratur mulier amicta Sole, nimirum Christo,

Palmites cum botro ex terra promissa adducti significatio.

2. Reg. 6. & sequens.

Damasc.

Quintus locus. Genes. 7. & sequens. Arca Noe post diluuium super montes Armeniae requiescentis mystica intelligentia.

Armenia quid.

Sextus locus

Exod. 14.

Septimus locus.

Epiphani.

Cant. 3.

Infra 6.

Infra 8.

Aponius in appendice comment. in Cantica. Rupertus libro 7. de gl. Trinit. cap. 13. Andr. Cremonensis de dormitione Deiparae.

Esa. 63.

& luna sub pedibus eius hoc est, mundus ab ea praecaelo contemptus: & in capite eius corona stellarum duodecim, id est, dignitates, & praerogatiuae duodecim Apostolorum, quorum ipsa mater, & magistra extitit post Christum. Et infra ait: *Et draco stetit ante mulierem quae erat paritura; vt cum peperisset, filium eius deuoreret*. Et infra tradit datas fuisse mulieri alas duas aquilae magnae, vt volaret in desertum in locum suum. Porro istae duae alae, binae sunt stolae, id est, gloria animae, & corporis, siue duae dotes agilitatis, & subtilitatis, quae propriae erant magnae aquilae, id est, Iesu Christi, quarum praesidio penetrauit caelos. Porro, vt testis est Epiphanius contra Antidicomarianitas, fortassis de ipsa assumpta possunt haec ipsa dici perfecta, atque adimpleta, quae in Canticis habentur: *Qua est ista quae ascendit per desertum, sicut virgula sumi ex aromatibus myrrha, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarum?* Et rursus: *Qua est ista quae progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?* Et iterum: *Qua est ista, quae ascendit de deserto, delicias affluens, innixa super dilectum suum?* Nemo dubitauerit tam ex interpretatione Patrum, tum ex Ecclesia legente hunc librum Cantici Cantorum in solennitatibus sanctae Deiparae, in illo libro epithalamium canit inter Christum, & Ecclesiam, siue inter Christum, & animam electam, siue inter primarium, ac nobilissimum totius Ecclesiae membrum, quae est B. Virgo. Certè ratione Virginis multa in his Canticis dicuntur, quae alteri praeter eam vix possunt conuenire. Admiratur igitur sancti Angeli de Assumptione, non minus quam admirati sunt de Christi ascensione, dicentes: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* Certe

rum ratio non suberat admirandi, si nudus tantum Spiritus Virginis Mariae beatus caelum conscenderit, nam innumeras Sanctorum animas viderant Christum in comitatu suo secum adduxisse, neque nouum quid erat, vt admirationem pareret. Vt omittam, quod Verbum ipsum ascendendi proprie est corporum, sicut proprie sumitur, cum dicitur Christum in caelos ascendisse. Sed illud insolitum, admirandum, ac nouum, quod B. Virgo non solum animo beato, sed etiam corpore glorioso quasi regio indumento vestita caelum ascenderit, quod sola coronata sit vt regina, atque euecta & collocata super omnes choros Angelorum, quod sola ascenderit innixa super dilectum filium suum, quod non est omnium priuilegium. Sed vt illi Christus in terris innixus fuit, eum illum mater & in ventre, & in brachijs gestauerit, ita rursus sanctissima Mater in assumptione sua filio suo innixa caelum ingressa est. Nam ita Principes mulieres, ac Reginae plerumque viris, aut filijs, qui Reges existant, innixae incedere solent, cum omnibus vxoris, matrisve gloria in virum suum, filiumve redire consueuerit. Quae ergo Christus tantopere suo misterio, & praesentia honorificauit, & Angelorum comitatu illustrauit, & Angelorum comitatu illostrauit, & honorificentia glorificare, eiusque excellentibus donis gratulari, eius dignitatem suspicere, & admirari, eius patrocinium, & preces ambire, vt omnia ad salutem nostram necessaria tantae matricis, & aduocatae, Matrisque nostrae pietissimae gratia impetrare valeamus a Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis honor, laus, gloria, gratiarum actio, atque imperium ab omni creatura reddatur in secula seculorum. Amen.

Quid proprie ascendat more Scripturae

Cant. 8.

TRACTATUS XXXVIII.

In quo Patrum veterum traditione, & solidis rationum momentis eadem veritas assumptæ in corpore, & animo in cœlum gloriosæ Virginis Deiparæ comprobatur.

Idimus: hactenus, quatenus Scripturarum testimonijs hæc veritas Assumptionis sanctissimæ Virginis confirmetur: iam vero Patribus agendum: nam in Scripturis commendantur traditiones, de quibus: Interrogat patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicebat tibi: Atque ita explicant nobis fidem Ecclesiæ sui temporis: sunt Ecclesiæ lumina, oculi, & ornamenta; in hoc ipsum nobis ante oculos nostros proposuit, ne circumferamur omni vento doctrinæ. Producamus igitur eos Patres, qui aperte, & sine vilo scrupulo, aut metu tantum Assumptionis Virginis in carne mysterium tradiderunt. Et in primis prodeat sanctissimus Athanasius, cuius in Ecclesia sacrosancta existit autoritas, immortalisq; nomen. Ille igitur in sermone edito de sanctissima Deipara, his verbis prope finem differit: Ea nunc (nempè Virgo Deipara) ut regina assistens à dexteris filij, ubiq; regnantis, quasi in vestitu de aurato, incorruptionis, & immortalitatis, circumamicta, & variegata: sacris, & solennibus verbis celebratur: non quidem secundum, aut quasi sine corpore, & carne assistat, sed quod induta sit (quæ tum spectat ad sanctissimam eius carnem) incorruptibilitate, & immortalitate. Variiegata rursus est, quæ eius carnem suffulsiunt. Nam ex carne eius, & ossibus eius, petenti ex veteri Adamo, nouus iste Adam, ut vicem eius expleret, costam sibi finxit, nimirum istam incarnationem, eamq; semel indutam perpetuo gestat. Ac proinde ista

nona Eva, mater vita appellatur, variegataq; permanet ad primitias vite immortalis omnium viuentium. Hæc ille sanctissimus Pater magna cum pietate constantiter conscripsit, quem producit ac probat Ecclesia Romana, & Michael Glycas Græcus in epistola ad Alypiû Monachum, & probat expositionem eius in vericulum illum: Assitit regina à dextris tuis in vestitu de aurato. Idem etiã videtur insinuare Gregor. Theologus in tragœdia De Christo patiente, dicens: O ter beata mater, o lux virginum, Quæ templa cœli lucidissima incolis, Mortalitatibus liberata sordibus, Ornata iam immortalitatis es stola. Sic ille de stola corporis glorificati. Secundus testis, sit Iuuenalis Episcopus Ierosolymitanus in epistola ad Pancheriam, cuius verba inferius citabimus ex historia Euthymiaca: Quibus tertius accedit Ioann. Damascenus in sermone De dormitione beatæ Virginis, ubi enarrata eius morte, & sepultura, ita subiungit: Sed quomodo quod ex ea constitit, Verbi Dei corpus sanctum, & integrum, & interitui minime obnoxium, tertia die resurrexit ex monumento, ita etiam eam ex sepulcro decebat, & Matrem transferri ad Filium: & quomodo ipse ad eam descendit, ita etiam eam illi dilectissimum ad ipsum extolli in manus, & perfectius tabernaculum, nempe in ipsum cœlum. Oportebat eam, quæ Deum Verbum in suo viro hospitio exceperat, collocari in diuinis sui filij tabernaculis: & quomodo dixit Dominus debere se esse in ijs quæ sunt sui Patris, ita etiam matrem

Michael Glycas Græcus autor. Psal. 44.

Gregor. Nazianz.

Iuuenalis Episc. Ierosolymit.

Egregia sententia Ioan. Damasceni de Assumptione Virginis matris.

Luc. 2.

Psal. 46.

Ioan. 19.

Luc. 2.

Supra 1.

Ecclesiastes 1.

Idem.

Testimoniû Iuuenalis Episcopi Ierosolymorum, qui & interfuit Synodo Chalcedonensi de gloriosa assumptione Deiparæ.

oportebat habitare in regia filij, in domo Domini, & in atrijs domus Dei nostri. Si enim in ipso est habitatio omnium qui latantur, ubi est causa letitiæ, oportebat eius quæ in pariendo integram conseruauit virginitatem, incorruptum conseruari corpus etiam post mortem. Oportebat eam quæ Creatorem in sinu gestauit infantem, in diuinis versari tabernaculis. Oportebat Sponsam, quam Pater respondit, degere in thalamis celestibus. Oportebat eam quæ suum filium in Cruce aspexerat, & doloris quem in partu effugerat, gladium in corde acceperat, videre sedentem cum Patre. Oportebat Dei Matrem possidere ea quæ sunt Filij, & tanquam Dei Matrem, & ancillam, adorari ab omni creata natura. Nam etsi semper quidem à parentibus ad filios descendit hereditas: nunc, ut dicit quidam Sapiens, ad fluuiorum caput fontes procedunt. Filius enim vniuersam creatam naturam redegit in Matris seruitutem. Hæc bonus ille Pater, quæ in sequentibus amplius confirmare volens, ex Euthymiæ historie libro tertio capite quadragesimo ita refert: Cum pulcherrima, & Murcianus Blachernis prope Constantinopolim adificassent domum venerabilem maxime celebranda, & sanctissima Deipara, & semper Virgini Maria, & eam omnibus exornassent ornamentis, quærebant eius sanctissimum corpus, quod Deum susceperat. Et cum accersissent Iuuenalem Ierosolymitanum Archiepiscopum, & Palaestina Episcopos, qui in regia vrbe versabantur propter Synodum, qua tunc facta est Chalcedona, dicunt eis: Audimus esse Ierosolymis primam, & egregiam sanctissimam Deipara, & semper Virginis Maria Ecclesiam in Prædio quod vocatur Geth-semane, ubi eius quod vitam portauit, corpus fuit in loculo depositum. Qui respondens: Ex antiqua, ait, & verissima accepimus traditione, quod tempore gloriose eius dormitionis, vniuersi quidem sancti Apostoli, qui orbem terræ ad salutem Gentium obibant, momento temporis in sublime sublari conuenerunt Ierosolymis. Et cum apud eam essent, eis visio extitit Angelica, & audita fuit diuina hymnodia præstantiorum potestatum: & sic cum diu-

na gloria, & supercœlesti in manus Dei sanctam tradidit animam ratione quadam ineffabili. Quod verò Deum suscepit eius corpus, cum Angelica, & Apostolica hymnodia elatum, vestibus ei factis in loculo fuit depositum Geth-semane. Quo in loco Angelorum chorea, & hymnodia mansit tres dies perpetuos. Post tres dies autem Angelicâ cessante hymnodia, qui aderant Apostoli, cum vnus abfisset (qui dicitur à Nicephoro Thomas) & post tertium diem venisset, & quod Deum susceperat corpus adorare voluisset, loculum aperuerunt: sed intemeratum quidem, & omni ex parte laudandum corpus nequaquam inuenire potuerunt. Cum ea autem sola inuenissent, in quibus fuerat compositum, & positum, & ineffabili qui ex ijs proficiscebatur, essent odore repleti, locum clauerunt. Qui mysterij obstupescati miraculo, hoc solum poterant cogitare, quod cui placuit in propria persona carne indui, & ex sacrosancta Virgine homo fieri, & nasci in carne Deus Verbum, & Dominus gloria: & post partum, eius incorruptam conseruauit virginitatem, ei quoque visum est, posteaquam ea è viuus excessit, intemeratum eius, & impollutum corpus honorare translatione, ante communem, & vniuersalem resurrectionem. Hæc cum audissent Imperatores, petierunt ab ipso Archiepiscopo iuuenali, ut sanctus ille loculus cum vestibus clarissima, & sanctissima Deipara Maria sigillo munitus ad eos mitteretur. Quæ cum missa fuissent, ea deposuerunt in veneranda eade, quæ adificata fuerat in Blachernis. Hæc ille doctè & eleganter: ante quæ postrema verba scribit: Tunc autem aderant cum Apostolis sanctissimas Timotheus Apostolus, & primus Episcopus Ephesiorum, & Dionysius Areopagita: sicut hic ipse magnus testatur Dionysius (libro De diuinis nominibus capite tertio sub finem) in ijs quæ de beato Hierotheo, qui ipse quoque tunc aderat, conscripsit ad dictum Timotheum Apostolum: sic dicens: Nam etiam apud ipsos à Deo afflatus sacrorum Antistites, quando nos quoq; sicut ipse nosti, & multi ex sacris nostris fratribus ad spectaculum corporis, quod vita princi-

Nicepho.

1. Cor. 2.

D. Dionys. Arcopag.

Apostolus Petrus suprema & antiquissima Theologorum summas à Dionysio vocatur.

Michael Syngell. Ierosol. Presbyt. Suidas.

Ierusalem omnium Christianorum magistra.

pium dedit, & Deum suscepit, conuenimus. (Aderat autem & Domini frater Iacobus, & Petrus suprema, & antiquissima Theologorum summas) & postquam eam vidissemus, visum fuit, ut omnes sacerdotes hymnos carerent, & laudaret, prout poterat vnusquisque, infinitam bonitatem diuinorum virium: post Theologos ille, ut scis, vicit omnes alios mystas sacrorum, ut qui planè excederet (de Hierotheo intelligit) & à se omnino abduceretur, & in ea, quam hymnis celebrabat, afficeretur societas, & comunione, & ab omnibus, à quibus audiebatur, & videbatur, & cognoscebatur, & non cognoscebatur, iudicaretur esse à Deo afflatus, & diuinus scriptor hymnorum. Quartus accedat testis Michael Syngellus Ierosolymorum Presbyter à Suida ante nongentos annos citatus in Eneomio quod edidit in Dionysium Areopagitam, de Virginis assumptione ita verba facit: Quod verò Dionysius cursum expleuerit Apostolicum, ac suspiciendis operum signis diuinitus editis euaserit celeberrimus, multa quidem, & alia fides faciunt: omnium tamen maximè sublimem reddidit, quæ enim ab Occidua plaga finibus abripuit nubes, & per sublimem athera transuexit, ac proinde aeri vagum, cui summos illos Dei Indices & Theologos Apostolos repente abduxit aliud aliunde ab extremis terra terminis ad augustissimam Ierusalem omnium Christianorum magistram, atque aded in summa diuinorum mysteriorum arce Sio, quæ Ecclesiarum mater est, reliquis cõseruit, & adunauit discipulis, quo tempore sanctissima Dei Matris reliquias curauit in venerabili conditorio reponendas. Reliquias dico, Dei Verbi aduentu, & in habitatione coonestatas, qui ex eiusdem purissimo sanguine modo ineffabili carnem sibi vniuit, natus est: Reliquias inquam frequenti Angelorum exercitu toto progredientium cælo stipatas, ac tutas, eque specula Sionis in vallem Gethsemani (vbi templum fastigio cæli amulum consecratum illi est) eximij Apostolorum cantibus, atque hymnis tralatas, hymnis prætereà celebratas, & glorificatas linguis aura Spiritus sancti afflatis, ignisq; speciem præferentibus, ac maxime Theologicis. E quo quidem delubro, simul at-

que condita est, & reposita, incolumis prorsus, suorum restituta corpori in caestem assumpta est requiem, ac Virtutum omnium choris prælata cælestibus, denique & dominio totius inaugurata creatura. Hactenus ille, & piè, & eleganter.

Quintus accedit testis Andreas Cretenfis Archiepiscopus Ierosolymitanus, qui duas edidit orationes in Eneomio Dormitionis sanctissimæ Deiparæ, quæ extat apud Simeonem Metaphrastem, in quibus eam corpore assumptam tradit: ac subdit ad eam conuertens sermonem: *Tæ nequaquam potest habere sepulcrum: corpus enim Dominicum non delent ea, quæ intereunt. Aduersus tæ non valebunt inferi: animam enim regiam non attingunt ea, quæ seruiunt cum alijs. Abi ergo, abi in pace. Migra ex ijs quæ sunt in natura creata mansionibus. Placa Dominum pro communi sigmento. Nam quandiu quidem versaberis in terra, te habuit parua terra portio: ex quo autem translata es è terra, te vniversus mundus continet commune propitiatorium. Supra Henoch magnificare. Supra Heliam in altum extollere, in latitia, in gaudio ineffabili, in æterna luce: vbi est verè viuere, regnum totum lucidum, perpetua Angelorum chorea. Idem in sermone quodà alio De dormitione Virginis nondum edito, habetur tamen in Vaticana Bibliotheca. Nam inducens Virginem loquentem, ait: *Quid splendidius, aut magnificentius quàm Dei matrem vocari, & esse, ingenij vilius acie potest conformari? Modum verò, & rationem, quæ ex hominum consortio, & conuictu fuit separata, inde potestis cõiectura consequi, si locum, & gradum reuolutis animo, ad quem corpus nostrum ex materia mortalis contagione compactum, & concretum fuit, à Deo transportatū. Corpus inquam Virginitatis flore mirificè honestatum, & à Dei numine, & maiestate assumptum, ex quo Christus omnis compositionis expers fuit quantum ad naturam humanam constitutus. Sic ille. Vbi, quod ait corpus eius translatum, siue *metastip*, non est falsò interpretandum, ut putemus Virginem mortis expertem in cælestem incolatum translata, ut de Henoch, & Helia Scriptu-**

Andr. Creten. Archiepisc. Ierosolym. orat. 1 non procul à fine.

Sanctissima Dei Genitrix totius mundi post Christum commune propitiatorium.

Idem.

Gen. 5.

4. Reg. 2.

4. Reg. 2.

Michael Glycas.

S. Germanus Patriar. Constantin. serm. 2. De dormiti. S. Virginis.

Cosmas Ierosolym. hystorographus

Michael Glycas.

Timotheus presbyter Ierosolym.

Luc. 2.

ræ afferunt, & de Ioanne Euangelista quidam opinantur: nam hoc falsum esset, cum sermo sit ibi Andree Cretenfi institutus De dormitione Mariæ. At hanc talem translationem impugnat Michael Glycas epistola ad Alypium Monachum, dicens: *Quod si hæc vera sunt, fallit oratio ea, etsi Theologi Ioannis inscribatur, quæ tradit ad paradysum fuisse translatum sacrum eius corpus, & ibi corruptionis expers asseruari. Hæc ille: intellige ergo trasportatam, vel translata post mortem, & postea suscitatum eius corpus, & in cæleste regnum traductum.*

Sextus sit sanctus Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, sermone De dormitione sanctiss. Virginis: *Viuuit omnino tuus spiritus, tuæq; caro à sepulcri corruptione permansit illasa: Omnium saluti inuigilans, nemoq; reperitur, qui ad tuæ sollicitudinis partem non pertineat. Quare licet nostri oculi ne te videant, teneantur: tu tamen dignis ipsa te visendam ostentas: neque impedire potest caro tui spiritus vim, atque virtutem. Et paullo post: Tuum virginale corpus omni ex parte sanctum ereptum ad summam incorruptibilitatem vitæ, illasum, viuum, spirans, perpetuè in posterum insomne seruat, ut vas quo Deus exceptus est. Pererat ergo in posterum mors, pererat tumulus, pererat puluis quod ad te atinet, Dei Genitrix.*

Septimus esto Cosmas Ierosolymitanus, qui alloquens B. Virginem: *Victoria (inquit) trophæa cõtra naturam, o Dei vera Mater, exexisti: & imitans filium tuum, tuumq; opificem, omnes naturæ leges supergrederis. Quare verè semel mortua postea cum Filio tuo semper victura suscitaris. Sic ille: quæ citantur à Michael Glyca autore Græco, & pòderantur: quia dixit: *Semper victura suscitaris; ad differentiam eorum, qui semel suscitati à Domino rursus occubuerunt.**

Octauus sit Timotheus presbyter Ierosolymitanus in oratione De propheta Simeone Dei susceptore, & habetur apud Simeonem Metaphrastem: hic igitur tractans illa verba: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ita scribit: Hinc nonnulli existimant Do-*

*mini Matrem gladij morte affectam, sine accepisse martyrij, propterea quod dixerit Simeon: Tuam quoq; ipsius animam pertransibit gladius. Non ita autem habet. Ferreus enim gladius corpus diuidit, non dissecat animam. Quod fit ut intemerata, & sanctissima Virgo hucusq; sit immortalis; propterea quod qui in ea habitauit, eam traduxerit in loca, in quibus est asumpta. Sic ille, quod rectè intelligendum est: non enim eam traduxit quoquam nisi post mortem eius, & non in alium locum, quàm in cæleste regnum. Extat etiam sermo Leonis Imperatoris cognomento Sapientis, in transitum Virginis: *Ad præclarissimas, inquit, & purissimas sedes eius, per quam tenebrosa mors deuicta, & absorpta est, dum ex immaculata aluo solem qui nunquam occidit, effudit. Vbi transitum, id est, mortem Virginis celebrat, & eam in sacrum diuinitatis thronum translata prædicat.**

Nonus fuerit Simeon Metaphrastes sermone De ortu, & educatione Deiparæ, vbi hanc eandem historiam plenius enarrat, & Iuuenalis Ierosolymorum Episcopi testimonium producit ad idem confirmandum.

Decimus, & ex Græcis postremus sit Nicephorus, qui lib. 2. historiam totam De Virginis dormitione, & hymnodia Angelorum cessante post triduum, & Thomæ Apostoli aduentu, propter quem apertum fuit mausoleum, & amplius corpus non apparuit, diligenter describit. Idem lib. 15. recenset templum cõstructum à Pulcheria, petente corpus Virginis à Iuuenali, & eiusdem responsum de corpore eius in cælum translato, & assumpto. Atque ex his potes bone lector expendere, quid de B. Virginis gloria cū corpore assumptæ, Græca senserit Ecclesia. Ut interim omittam Cantica sanctorum Patrum, quæ Ecclesia Græca in laudem Virginis illo die decantat, vbi sæpè hoc mysterium assumpti corporis tangitur. In quodam enim Cantico habetur: *In translatione tua, Mater Dei, Angelorum exercitus gaudio, stupore, & admiratione plenus, augustissimum illud corpus, quod Deum suscepit, suis quidem alijs reuerenter*

Leo Imper. cognomēto Sapiens, in oratione de die illo solēni.

Simeon Metaphrastes.

Nicepho. lib. 2. c. 23.

Idē lib. 15. c. 14.

Latini Pa- tres.

August. 10- mo 9.

Bern. serm. 1. in Assump- ptio. B. Ma- ria; initio.

Luc. 1.

Idem ibidē.

Ibidem cir- ca finem.

Cant. 1.

Esai. 64. & 2. Cor. 2. Maria Virgo Christum di- lexit præ o- mnibus.

operiebat. Quid verò senserit Latina, iam superius indicauimus, quæ canit: *Assumpta es Maria in cælum, exaltata es sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cælestia regna. Maria Virgo assũpta est ad atherẽ thalamum, & his alia similia.* Augustinus in lib. De assumptione Virginis, rationibus quinque hoc Deiparæ priuilegium confirmat. Bernardus quoq; serm. In assumptione B. Mariæ: *Virgo hodie gloriosa cælos ascendens, supernorum gaudia ciuium copiosis sine dubio cumulauit augmentis. Hæc est enim, cuius salutatoris vox & ipsos exultare facit in gaudio, quos materna adhuc viscera claudunt. Quod si paruuli necdũ nati anima liquefacta est, vt Maria locuta est, quid putamus quenz illa fuerit cælestium exultatio, cum & voce audire, & videre faciem, & beata eius frui presentia meruerunt?* & infra: *Ascendens ergo in altum Virgo beata, dabit ipsa quoq; dona hominibus. Et infra: Sed & illud quis cogitare sufficiat, quam gloriosa hodie mundi regina processerit, & quanto deuotionis affectu tota in eius cursu cælestium legionum prodierit multitudo, quibus ad thronum gloria cantibus sit deducta, quam placido vultu, quam serena facie, quam diuinis amplexibus suscepra à filio, & super omnem exaltata creaturam, cum eo honore, quo tanta mater digna fuit, cum ea gloria, que tãtũm decuit filiũ? Felicia prorsus oscula labijs impressa lactantis, cui virgineo mater applaudebat in gremio. Verũ nunquid nõ feliciora censebimus, qua ab ore sedentis in dextera Patris hodie in beata salutatione suscepit, cum ascenderet ad thronũ gloria, epithalamium canens, & dicens: *Osculetur me osculo oris sui? Christi generationem, & Maria assumptionem quis enarrabit? Quantum enim gratia in terris adepta est præ ceteris, tantum & in cælis obtinet gloria singularis. Quod si oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit qua preparauit Deus diligentibus se: quod preparauit gignenti se, & (quod omnibus est certum) diligenti præ omnibus, quis loquatur? Felix planè Maria, & multipliciter felix, siue cum excipit Saluatorem, siue cum à Saluatore suscipitur. Vtrobique mira dignitas Virginis matris: utrobique amplectẽ-**

*da dignatio maiestatis. Hæc ille. Vides hic ascensionem, vocem, presentiam, exaltationẽ, oscula, quæ corporis sunt propria, & magis quam spiritus? Ad hæc inter scholasticos B. quoq; Thomas huic piæ sententiæ non semel attestatur, tũ in tertia parte per aliquot quæstiones, in quibus tradit Virginẽ à morte fuscitatam: *Maria, inquit, est perfectè beata secũdum corpus, quia cum corpore assumpta est in cælum. Credimus enim quod post mortem resuscitata fuerit, & portata in cælum.* Rursus in quarto sentent. *Quamuis B. Virgo sit super Angelos exaltata, non est tamen exaltata vsque ad equalitatem Dei, vel ad vniõnẽ in persona. Et ideo non dicitur sedere ad dexteram, sed ad stare à dextris, in quantum honor filij aliquo modo participatiue, non plenariè redundat in ipsam, in quantum dicitur Mater Dei, sed non Deus.* Albertus in cap. vlt. Ioann. & in 4. sent. art. 14. Bonauen. in Speculo B. Mariæ. Duran in 3. distin. 3. Ricard. de S. Victor. q. 1. p. par. De visione Ezechielis, cap. vlt. & Baptista Mantuanus lib. Factorum: *Hæc est illa dies, qua Christus in athera matrem Sustulit indutã membris: sic credere sanctum est. Nam nec erat locus in terris, vbi viscera condi Fas erat aternũ qua progenuere Tonãtẽ. Libẽter produco B. Birgittæ testimonia, tũ quia eius reuelationes in Concilio Constantiensi approbatæ fuerũt opera ac diligentia Cardinalis Turrecrematæ, non sine contradictione, vt pote pietati, ac veritati consonæ, tũ quia pios, & eruditos viros ab eis, etiã contra Hæreticos decertando, producẽdis minimè abhorruisse animaduerti. Illa igitur lib. 1. ita precatur: *Benedictus sis tu Deus, qui corpus & animam Maria Virginis matris tuæ in cælum assumpsisti, & super omnes Angelos iuxta Deitatem tuam honorificè collocasti.* Et infra Filius ad Matrem inquit: *Tu es, quasi myrrha electa, cuius odor ascendit ad Deitatem, & deduxit eã in corpus tuũ, & animam in Deitatem, vbi nunc es cum corpore, & anima.* Et lib. 6. ac 7. ait, q. in cælo non sunt alia corpora præter**

Quæ tãtũm corporibus conueniant.

B. Thom. 3. p. q. 27. artic. 1. & q. 83. art. 5. ad 8. & in opusc. 8.

Idem in 4. dist. 1. q. 1 art. 3. q. 2. ad 3.

B. Virgo cur nõ sedere ad dexterã Dei, sed astare à dextris dica tur.

Psal. 44. Bapt. Mantuan. lib. 8. Factor.

Quæ duæ rationes B. Birgittæ reuelationibus auctoritatem & fidem conciliare valeant.

B. Birgit. 6. 8.

Cap. 46. initio. Ecclesiasti- cr. 34. Filij Dei ad Virginẽ matrem honorifica vox.

Cap. 62. Cap. 26. B. Virgo quã tum Christo mortuo superuixerit.

Eadem Bir- git. in ser- mo. Angeli- co. c. 20. in fine.

Ecclesiæ v- fus & cõsue- tudo.

Ioan. 4.

illud Christi, & sanctissimæ Matris. Ibidem asserit B. Virgo se vixisse per quindecim annos post ascensionẽ Christi in cælos, & tanto tẽpore plus, quãtum est de festo Ascensionis Filij sui vsque ad mortem suam: & tunc mortuam iacuisse in sepulcro per quindecim dies. Et in sermone Angelico: *Vere, inquit, remota omni ambiguitate credendum est, quod sicut à Dei amicis corpus illud Virginis beatissima, sepultura tradebatur mortuum; ita ab ipso Deo filio suo amantissimo, ad vitam perpetuam vitam cum anima venerabiliter est assumptum.* Tertio, præter hæc omnia, habemus inuictum, & egregium ex cultu diuino, & more Ecclesiæ quem commendant Scripturæ, testimoniũ. Prædixerat siquidem Dominus venturos veros adoratores, qui in spiritu, & veritate adorarent Patrem: non est ergo mendacium in cultu, quo assumptam in corpore Virginem Ecclesia veneratur, & colit. Est præterea in multis Ecclesijs precatio quædam, quæ illud cõtinet, & ab Ecclesia Romana minimè reprobata, quæ talis est: *Veneranda Domine huius diei festiuitas opem conferat salutarẽ, in qua sancta Dei genitrix mortem subiit temporalem; nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, qua Filium tuum Dominum nostrum de se genuit incarnatum: hæc oratio habetur in Ambrosiano Missali in vigilia assumptionis, & Michael Glycas ita in 3. annalium parte scriptum reliquit: *Ceterũm tametsi Virgo mater natura legibus fuit obnoxia, tametsi mortem degustauit, tametsi vt homo in sepulcrum est deposita, natura tamen fines atq; terminos superauit, & excessit, nequẽ sepulchrum & mortalitas eam in potestate sua retinere potuit.* Ad hæc consuevit Ecclesia corpora Sanctorum venerabiliter cõseruare, eaq; dum periculum imminet, in supplicatione circumgestare, & ad eorum reliquias, ad arcendum periculum, confugere, vt constat de reliquijs B. Ioannis Baptistæ, Apostolorum eius Petri, Pauli, Thomæ, Bartholemæi, B. Laurentij, Stephani, atq; aliorum martyrum, virginum, & confessorum: at B. Virginis corpus, aut reliquias ad corporis integritatem spectantes, nullibi*

spectandas, aut venerandas proponit Ecclesia. Nunquid Filius Dei honori Matris suæ inuidit? nunquid voluit sacrosanctum illius corpus sub terra latitare, ne vt illud Moyfi, adoraretur? Profecto dici non potest illud delitescere: quia si Deus toties Sanctorum suorum corpora, vbi parum honorificè iacebant, reuclauit, quò indè eruta in maiori veneratione haberẽtur, atq; magis cohonestarentur: vnde S. Crucis, beatiq; Stephani detexit reliquias, vt propterea dies inuentionis eorum Ecclesia celebret, beatorumq; Geruasij, & Protasij corpora B. Ambrosio aperire dignatus est: quidni quoq; Matris suæ sanctissimæ, & amantissimæ reliquias omni cultu, ac veneratione dignas, si quæ extarẽt, reuelasset, cum ea reuelatione & vniuersam Ecclesiã vehemẽti gaudio, & cõsolatione perfunderent, atq; exhilararent, Genitricemq; suam debito venerationis cultu nõ defraudaret? Accedit, quod multi pij, & religiosi viri pro martyrum, qui pro Christo occubuerunt, corporibus liberandis, deq; manu hostium eruendis manifesto se vitæ periculo frequenter exposuerunt, deq; actu illo, quo fidem suam, & religionẽ protestabantur, commendati sunt; atque celebrati: mirum autem est nullũ extitisse, qui pro sanctissimæ Matris corpore honorando simile quid præstiterit. Quod apertum est argumẽtũ, eius corpus in terra nequaquam mansisse, sed in cæleste domicilium receptum, vbi cœlites vniuersi, atq; sancti tãquã Reginam suam, dominam, ac piensimã Matrem, omni cultu, veneratione, atq; laudibus prosequuntur. Neq; profectò infirmum est argumẽtum, quod à voce ipsa Assumptionis desumitur: quod propriè in Scripturis est corporum, vt superius indicauimus. Et si animo tantum B. Virgo assumpta fuit, quid vetaret quo minus dicemus assumptionem B. Petri, Pauli, Stephani, vel Laurentij, & reliquorũ diuorum, cum constet, eorũ quoq; animas fuisse in cælũ assumptas? Et certè ni velimus oculos veritati claudere, cogimur eodẽ modo accipere hoc verbum in Virgine, sicut in Filio eius Iesu

Deut. vlt.

Christi

Mar. ult.
Act. 1.
1. Timot. 3
Ecclesiasti-
ci 24.
Act. 2.
Philip. 2.
Esa. 55.
Ioan. 12.
Supra 3.
Num. 21.
I. Pet. 5.
Exaltatio in
Scripturis læ-
pè quid si-
gnet.
Rationes ad
probendam
assumptionis
veritatem.
Ratio prima

Christo, qui dicitur in cœlū assūptus, semel apud Marcum, & bis in Actibus Apostolicis, & iterum apud Paulū in priori ad Timotheum. Rarò autē, & non nisi metaphoricè transfertur hæc vox assumptionis ad animū, & non nisi aliqua textus circumstantia cōpellente: hīc autem nulla tali vrgemur. Huic assūptionis voci altera vicina est, exaltationis: quæ perinde B. Virgini tribuitur, atq; Christo. Canit enim Ecclesia: Exaltata est sancta Dei Genitrix super choros Angelorum, ad cœlestia regna: & in eius Assumptionis solennitate illud ex Sapientia Iesu filij Sirach illi accommodat: *Quasi cedrus exaltata sum in libano, & quasi cypressus in monte Sio: Quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rose in Iericho. Quasi oliua speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum iuxta aquā in plateis.* Eodē dicitur modo de Christo: *Dextera igitur Dei exaltatus:* & Paulus: *Propter quod & Deus exaltauit illum,* resurrectione videlicet, & ascensione, de qua explicando exaltationem, dixit: *Et omnīs lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Est autem propriè corporū hæc vox Exaltationis, secundū illud: *Sicut exaltatur cœli à terra, sic exaltata sūt via mea,* &c. & illud: *Si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me ipsum;* &, *Sicut Moyses exaltauit serpētē in deserto,* &c. & Petrus: *Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tēpore visitationis.* Non tamen negauerim plerunq; illa voce per metaphoram exprimi honores, & gradus excelsos, ad quos quisq; assumitur: siue illi sint tēporales, siue spirituales: vbi tamē possumus utroq; simul & corporeos intelligere, & spirituales, vox illa amplior est, & significantior. Idem persuadetur ex voce ascensionis, quæ in Canticis propriè tribuitur Virgini: estq; propriè corporum. Nā ita dicitur Christus in cœlum ascendisse. Vides igitur, ex vocibus Assumptionis, Exaltationis, & Ascensionis non leuia, neq; vulgaria deduci argumenta. Postremo loco rationibus probabilibus, atq; adeo Sacræ scripturæ consentaneis argumētābimur. Et primū

quidem à præcepto honorandi parentes, præsertim illos, qui de filijs maxime sunt benemeriti. Est autē hoc præceptum naturale perpetuæ obligationis etiam in summis Pontificibus, & maximis Regibus, atq; Imperatorib;. Cū igitur Dominus Iesus legem nō venerit soluere, sed adimplere; haud dubium, quin ille, qui præ reliquis omnibus obedientissimum se præstitit filium aduersus matrem suā, summos illi honores, quorū & ipsa capax erat, & quos munificentissimum Principē exhibere par erat matri suæ, in illam contulerit planē. Nam & antequā eā in matrem assumpserit, constat ea ratione plurimis illam doniscumulasse, ut apta proinde, ac digna genitricis munere inueniretur. Qui igitur illam tanto honore profecutus est, ut digna eius mater fieret; quanto magis eā putamus honore affectam, postquā iam mater eius effecta est, si non propter illam, saltem propter seipsum, cuius honor est, mater omni honorificentiæ genere cumulata. Quam rationē sic exornat Bernardi discipulus Guerricus serm. 4. De festo Assumptionis: *Ego (loquitur Christus) ego sum, qui patrē, & matrem honorandos filijs comendauī. Ego ut facerem quod docui, & exemplo essem alijs, ut patrem honorarem, in terrā descendī: nihilominus ut matrem honorarem, in cœlum reascendī, ascendi & preparauī ei thronum gloriae ut à dextris Regis Regina coronata consideret in vestitu deaurato, circumdata varietate. Neq; hoc dico, quod in parte ei thronus collocetur: quin ipsa potius est thronus meus. Veni igitur electa mea, & ponam in te thronū meum.* Deinde si à labe culpæ originalis illam necdum matrē seruauit, ergo etiā à corruptionis verme, & foetoris incineratione. Nam etsi quosdā peccati originalis effectus vnā cum Iesu Christo communes sustinuerit: ut famem, sitim, laborem, dolorē, tristitiā, ac mortem: non tamen deformes, ac prauos, ut fomitem concupiscentiæ, corruptionis pudorem in conceptu, grauamen in gestando, in pariendo dolorem, ærumnarum, atq; cōceptuū multiplicationem, deniq; leuiora delicta; quæ originalis sunt effectus.

Exo. 20.
Matth. 5.
Guerricus
B. Bernar.
discipulus.
Exo. 20. &
Matth. 15.
Psal. 44.
Maria virgo
est thron⁹ Filij Dei.
II. ratio.
Christus &
Maria quas
nam peccati
originalis
penas omni
nō non sen-
serint.
Gen. 3.

III. ratio.
Regnum cœ-
lorum quib⁹
cōferat Chri-
stus.
Rom. 8.
Ioan. 12.
Matth. 25.
B. Virgo de
Christo quā
sit bene me-
rita.
Ioan. 19.
Luc. 10.
In Maria &
Martha foro-
ribus pulchrē
B. Virgo est
adumbrata.
Quenā Ma-
riæ Virginis
domus, qua
exceptus est
Filius Dei.
Iosu. 6.
III. ratio.
Luc. 2.

Quod si ab his omnibus miserijs cōmunibus liberationem, & priuilegiū obtinuit, quod filius suo iure habebat, quidni etiam ab incineratione, & verme protectam asseramus? ut, cū quali veste intrauit, id est puritate animę, & corporis per immaculatam cōceptionem, cum tali, id est per citā à morte resurrectionem, & ascensionē exeat. Tertio, in Sacris scripturæ monumētis legitur, Christum conferre regnū cœlestē ijs, qui eodē sensu afficiuntur cum illo. Quis enim ignoret illas voces Apostolicas: *Heredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cōpatimur, ut & conglorificemur.* Aut his qui sibi ministerij seruitutem impendūt: *Si quis, inquit, mihi ministrat me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister meus erit:* Aut opera pietatis exercētī: vnde iustis habentibus misericordiæ affectum, & facta, regni possessionē confert. Quæ ergo peculiariter cōmiserata est Christum morientem, iuxta cuius crucem stetit legitur: quæ singulariter illi ministravit, & ut amantissima mater pietatis impedit obsequia, quid vetet, quominus cogitemus illā singulari beneficio ad præmiū in corpore, & anima recipiendum iam peruenisse, quæ ei tum animo, tum corpore fuerat famulata? Vnde & in eius solennitate Euangelium Marthæ, & Mariæ illum excipientium legitur, ut ex ancillis magnitudinem dominæ, ac reginæ valeas agnoscere. Nam cū Maria, optimam sortita est partē, scilicet contemplationis, nunquā ab ea auferendam, & cū Martha, nobilissimum exhibuit ministerium, illum excipiēs domi suę, hoc est in intimis corporis, & animi sui visceribus administrans, cibans, & potans, atq; vestiens, cæteraq; diligentissimæ matris munera præstans. Certē si Raab hospes exploratorum promeruit cum tota ciuitate pereunte sola, non perire, ergo nec Mariæ corpus debuit communi mortis corruptioni subiacerē cum reliquis. Quarto, si Dominus Martham hospitam, quæ domi suæ illū excepit ad tēpus, tantū habuit honoris, ut eam cū sorore sua scriptis illustrauit, & celebraverit euangelicis; Si præsepe, in

quo natus, est ad horam repositus, ita exornauit; Si Nazareth, vbi cōceptus atq; nutritus, tanta decorauit gloria, ut cernere licet in domo Lauretana, quæ in hanc vsq; diem inclyta est, insignisq; Si crucem, in qua tribus tantum horis pependit, & sepulcrum, in quo ad tres dies mortuus iacuit, tātopere sublimauit: quod ferendum de matrē iudicium, quæ vera est Martha tot annis hospitans Dominū, verum præsepium, in quo libetē reclinatus fuit Filius Dei; veraq; Nazareth, ex cuius visceribus cōceptus est; internaq; Crux, præsentia cuius in Cruce nō minus affligebatur, quā externa; viuūque, ac proprium sepulcrum, quod spon-tē, magnaq; cum humilitatē, ac fidē viuum Christum ad mūdi salutē profudit. Quinto, si diuina elegit voluntas inter crepitantes vehemētium ignium flammās, nō solum triū puerorum corpora per gratiam solam; verū & ipsa vestimentā seruare iusta, cur abnuat in matrē quod elegit in veste aliena? Ionam seruare in vētrē ceti præter naturalem vsum voluit incorruptum sola misericordiā: Mariā incorruptam, præter naturam non seruabit gratia? Seruatus est Daniel ab intemperantissima fame leonum; nō seruanda est à cinere & verme Maria tātis dotata meritis dignitatum? Hæc cuncta in Virginem dona, & ornāmēta collata quia naturam non seruasse cognouimus, in Maria plus potuisse gratiam, quā naturam, asserere nō dubitamus? Si corpora Sanctorum, in quibus diuina inhabitauit gratia, dæmonum ad illorum præsentiam expulsionē, tanta miraculorum, ac sanitatū virtute, tanto populorum ad illa religiose visenda, & colenda confluxu in terra decorauit, corpusq; suum in Eucharistia multis modis illustrauit: magna profectō ratione efficitur, ut sanctissimæ Matris corpus, in quo admirabili quadam ratione, & incomprehēsa latitare dignatus est, omnibus honoris, & laudum ornāmētis decorasse credamus. Sexto, si non fuit bonū in mundi cōditione hominem esse solū, sed factū est adiutoriū simile sibi, hoc est, Eua; ita in mūdi instauratione, ac

Infra 4.
Esa. 12.
V. ratio.
Dan. 3.
Ion. 2.
Dan. 6. &
14.
VI. ratio.
Gen. 2.

redēptione nobis bonum nō fuit hominē esse solū: adiuncta est illi non ob viliū suū defectū, aut impotentiam seruandi, sed ob decorā. cōuenientiā, suauiore, ac teneriore Dei erga mūdum amoris affectum demonstrandum sātissima eius Genitrix, quę quicquid habet, totum à Christo accepit. Igitur in mundi glorificatione, & postrema regeneratione bonum nobis non erat solū Christum esse in cœlo, quare pro sua sapiētia posita est in cœlesti paradiso secūda Eua integra cū secūdo Adamo, vt omnia bona nobis polliceri valeamus: vbi in sātissimę illius Trinitatis rota Filiū habemus ostendentē Patri latus, & vulnera: Matrem amantissimo Filio suo pectus, & vbera pferentem: vt piē admodū meditatus est Bernardus. Septimō: Nō dubitamus Dñm in sanctificatione animā Matris à cōtrahēdo originis peccato pferuisse: quidni ergo corp⁹ à corruptione, & verme pferueret? Contulit ante tēpus vsū liberi arbitrij, vt testatur August. ad Dardanū: quid ergo, si cōtulit immortalitē, & gloriam corpori ante cōtūnē omniū resurrectionē? Si ad nuptias Cana Galilææ aquæ cōuersionē in vinū, antequam signi veniret hora, suis precibus obtinuit; & si suis gloriosis meritis Incarnationis mysteriū accelerari (vt omnes tradūt) promeruit; deniq; si nos ppter eius singularia merita à periculis tū animæ, tū corporis sēpē à Deo liberamur; quid miremur si eius corpus Filij sui gratissimi beneficentia, ante tēpus cæteris corporibus pscriptū, ad immortalitātē sit suscitātū, & in cœlo collocatū? Octauo, si rectē deputes, hoc priuilegiū maximē Deū decet, cuius potētia, quæ olim corpus Henoch, & Helix seruauit, in hoc beneficio declaratur: illustrat eius sapiētia, ac in pmissis fidelitatē, largiendo pro suo more plura, quā pmisit: decet Filiū Dei, cuius honor est omnimoda gloria Matris: vnde & Rex Salomō matri suæ Bersebeæ iussit apponi thronū ad dexterā suā. Ad hæc conuenit Spiritui sancto, quia, qui suscitauit Iesū à mortuis, vt ait Apostolus, viuificabit & mortalia corpora vestra: & vt præcessit Filij

resurrectio illā matris, & omnium, ita illa matris debebat eā, quæ omniū est, præcedere. Cōtulit etiam ad decus Angelorū, quos sua assumptione, ac presentia, & virginæ puritatis lampade exhilarauit, atq; lætificauit, vt & merito canat Ecclesia: De cuius assumptione gaudēt Angeli, & collaudāt Filium Dei, ac ne habeāt penes se dimidiā reginā, sed integram corpore, & animo cōstantem. Deniq; propter nos ipsos summē expediebat tanto Mariā splendēre prærogatiuo; neq; id vna tantū, sed multiplici ratione. Primō, ad faciendā fidem in nobis de humana in vtrōq; sexu glorificatione, & ascensione. Deinde, ob spē nostrā erigēdā, dū vita gloriosa à capite Christo per venerabile collū Virginis ad nos tāquā in mēbra descēdit. Hinc Michael Glycas in epist. ad Alypiū Monachū: *Nā quēadmodū post primorū peccatū parētū corpora propter peccatū interitui sēta sunt obnoxia, & hinc huiusmodi pestis, ac labes per omnē eorū posteritatē permanuit: sic modō duo corpora facta corruptionis ignara, & nescia, primitia suēre vitæ, quā expectamus sempiterna.* Tertio, ob charitatē in nobis alendā, certāq; exauditionis præstandā fiduciam, dū cognoscimus illā totā esse nobis intētā; & nihil de se, aut corpore suo sollicitā: in quo omnes alios planē vincit cœlites, quorum vota, & curæ partim ad seipos, partim ad nos extenduntur. At Virginis pœcatio, & sollicitudo, tota ad nostræ salutis studium cōuersa est, ac vt benevolentissima, & nostræ salutis sititētissima Mater causam filiorum: suorū apud Deū sedulo agit; nobis inuigilat, nostros deprauatos mores suauitē corrigit, bonis, ac iustis blāditur, & ad pgressus in via Dei faciendos cohortatur: nobis porrigit dexterā, nos suo protegit patrocinio, demū totā nostrā est, quæ Mater dicitur misericordiæ; Regina cœlorū, mūdi Dñā, Stella maris, Aduocata, Mediatrix, Cōredemptrix, Cōseruatric, Dei Genitrix iuxta, atq; iudicis Iesū Christi Dñi nostri, cui cum Patre, & Spiritu sancto ob tantum donū immortalē habentur, reddanturq; gratiæ in seculis seculorum, Amen.

Bernard. VII. ratio.

August. 10. mo 2.

Ioan. 2.

VIII. ratio.

Gen. 5. 4. Reg. 2.

3. Reg. 2.

Rom. 8.

Michael Glycas Graecus autor.

Nomē salutis Virginis Matris.

TRACTATVS XXXIX.

Ac postremus, De ratione, ac modo, quo beatissima Virgo Deipara assumpta est in cœlum.

Superiori tractatu ex tribus quæ pposuimus, duo priora præstitimus: nam & ea dissoluimus, quæ aduersus hoc mysterium proferuntur, & Assumptionem corporis Matris Dei Scripturis, veterumq; Patrum testimonijs, atq; rationibus pro nostra tenuitate corroborauimus. Superest vt de modo, ac circumstantijs tanti Sacramenti ea pferamus, quæ Fidei in primis sint consona, & à ratione, & Patrum probabilibus traditionib⁹ minimē dissentiat. Primo igitur loco illud statuimus, dubium non esse, quin Christus Dominus pro ardenti sua aduersus Matrem dilectione, illam secum in ascensione sua in cœlum fuisset euecturus, si id magis aut illi, aut nobis cōducibilis, aut expedientius extitisset: nec illud etiam ambigendum, quin ipsa promptissimo, & lubentissimo animo se Christo comitem adiunxisset, si temporis ratio, aut Christi gloria postulasset. Verū aliter visum est æternæ Christi sapiētia, quæ illam ad aliquot annos in mūdo relinquere magnis de causis opportunum esse iudicauit: in cuius abdītis, sapientissimiq; consiliorum rationibus illa acquiescens, patienti, & forti animo diuturnam sanē illam suis desiderijs morā in hoc mūdo sustinuit. Si causas tibi velis exponi, breuiter illas attingam. Māsit enim tam diu apud nos Dei ipsius causa, & ratione Filij sui, & propter seipsam, & propter Apostolos, atq; adeo propter nos omnes. Quod attinet ad Deū, vt esset in terris ancilla sanctissima, quæ suis obsequijs, atq; religiosis operibus summē Deum honoraret, iratū placaret, propitium, & amicum debita

gratiarum actione prosequeretur, eūq; alios suo exemplo doceret honorandum, propitiandum, grataq; animi significatione promerendū. Porro ratione filij conferebat apud nos manere, vt eius Diuinitatem patefaceret; verba omnia quæ in corde suo confersens conseruauerat, aperiret, Mytheria passionis recolenda, suo documento ostenderet; animasq; plures illi ascisceret, ac acquireret. Propter seipsam verō, vt amplioribus meritis, ac beneficijs, celsiorem ac pretiosiorē remunerationis coronam etiam super omnes Angelos, Potestates, Virtutes, ac Dominationes, ac reliquas beatas mētes promereretur. At propter Apostolos, ne Ecclesia matre simul priuaretur, & Filio: nam ob eam causam ante recessum suum Christus pro sua sapientia, & apparebat frequenter, & subducebat seipsum, vt paulatim Apostoli assuescerent subtractioni humanitatis suæ ab eis, aliquando penitus faciendæ. Quamobrem consilium Dei fuit, vt sublata ad tempus humanitate, relinqueret Matrem, quoad adoleceret nurus eius, id est, Ecclesia Sponsa Christi, eamq; sua presentia cōsolaretur, verbisq; instrueret, deq; multis secretis ad Euangeliū spectantibus erudiret, precibus seruaret, inuitaq; sua patientia confirmaret. Tandem propter nos, meritorum suorum thesauro ditandos (est enim parētum thesaurizare filijs) & vt morā in hoc mundo, ac absentiam à Domino Iesu æquo animo feramus, & cum B. Martino dicamus: *Domine, si populo tuo sum necessarius, non recuso laborem:* Deniq; vt vitæ sanctæ, ac honestē transigēdæ illustre exemplum nobis relinqueret

II. ratio.

Luc. 2.

III. ratio.

III. ratio.

Maria Virgini nūrus Ecclesia est.

V. ratio.

2. Cor. 12.

Quare B. Virgo nō statim in cœlum sic assumpta cū Christo, sed diu apud nos manserit. I. ratio.

Ambro. lib. De virg. 10. mo 1. B. Birgit. libro 6. cap. 61.

apud nos diu mansio. Nam vt quidam ex nostris dixit: Talis fuit Maria vt eius vnus vita omnium disciplina sit. Hasce mansionis suæ causas ipsamet cuidam ancillæ Dei reuelans, dixit: Ego post ascensionem filij mei longo tempore vixi in mundo, & hoc voluit Deus; vt visa patientia mea, & moribus meis, plures anima cõuerterentur ad eum; Apostoli Dei, & alij electi roborarentur. Et etiam naturalis dispositio corporis mei hoc exigebat, quod diutius viuerem, vt corona mea aueretur. Nam omni tempore, quo post ascensionem Filij mei vixi, visitaui loca, in quibus ipse passus est, & mirabilia sua ostendit. Sic quoq; passio sua in corde meo fixa erat, quod sine comedebam, siue laborabam, quasi reces erat in memoria mea. Sic illa. Vbi ergo tempus instaret discessus eius ex hoc mundo, missus est Angelus Gabriel à Deo, primogenitoq; eius Filio, vt admoneret iam instare tempus (quod & ipsa non ignorabat) vt veniret ad se, & ipsum ad eam iterum venturum, quod honorificè exciperetur. Fuit autem hic nuntius illi gratissimus, sicut olim ille Incarnationis extiterat. Nam vt dicitur à Salomone: Aqua frigida anima sitiens, & nuntius bonus de terra longinqua. Sitiens illa anima est, de qua ait Dauid: Quæ admodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, &c. Fertur autem Gabriel venisse cū palma (vt testes sunt Simeon Metaphrastes, & Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, & Michael Glycas) in manu ante feretrum deferenda in signum victoriæ de morte per eam partæ, & triumpho per eam agendi in vita immortalis: vt olim filij Hebræorū à Deo inspirati fecerunt instare Christi morte, quod Christi de morte triumphum significarent. Certè in his nihil video quod quisquam possit iure inficiari, calumniarive. Etenim Paulus mortem prænouit instare sibi, cum inquit: Ego enim iam delibor, & tēpus meæ resolutionis instat, ac Petrus Apostolorum Princeps: Certus sum, inquit, quod velox est depositio tabernaculi mei secundum quod & Dominus noster Iesus Christus significauit mihi: Quod ergo Apo-

Luc. 1. Silicus anima quæ sit. Prou. 25. Psal. 41.

Simeon Metaphrast. Germanus Patr. Constanti. Michael Glycas. Matth. 21.

2. Tim. 4. 2. Pet. 1. Ioan. 21.

stolis datū fuit, quis neget charissimæ Matri negatum? Exceptit B. Virgo nūtiū hoc incredibili cum voluptate, ac lætitia, gratoq; ac prompto animo respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Cœpit autē beatissima Virgo se præparare ad discessum: quam porro adhibuerit in se præparanda rationem, ipsamet cuiusdā Dei ancillæ patefecit: Cū quadam die, inquit, elapsis aliquibus annis post ascensionem mei Filij, multam anxietatem de desiderio perueniendi ad eundem Filiū meū; vidi Angelum fulgentem sicut antea videram, qui dixit mihi: Filius tuus, qui est Deus, & Dominus noster, misit me nūtiare tibi, quod tempus iam est, quo corporaliter venies ad eum ad recipiendam coronam tibi preparatam. Cui ego respondi: Nunquid nosti diem, aut horam, qua migratura sum ex hoc mundo? Et respondit Angelus: Venient, inquit, amici filij tui (Apostolos intelligit) qui sepeliēt corpus tuum. Quo dicto disparuit Angelus, & ego parauit me ad exitum, circumiens omnia loca more meo, in quibus Filius meus passus fuerat. Cumq; quadam die animus meus suspensus esset in admiratione diuina charitatis; Tunc anima mea in ipsa cõtēplatione repleta fuit tanta exultatione, quod vix se capere poterat, & in ipsa consideratione anima mea à corpore fuit soluta. Sed qua, & quam magnifica tunc vidit anima mea, & quali honore eam honorauit Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & à quali multitudine Angelorū eleuata fui, nec tu capere posses, nec ego tibi dicere volo, antequam anima, & corpus tuum separabuntur: licet aliqua de his omnibus ostendi tibi in illa oratione quotidiana, quam tibi Filius meus inspirauit. Hi verò qui tunc mecum erant in domo quando tradidi spiritum, benè nouerunt ex insolito lumine, qualia diuina tunc mecum agebantur. Posthac autem amici filij mei diuinitus missi, sepelierūt corpus meū in valle Iosaphat. Cum quibus fuerunt Angeli infiniti quasi atomi Solis. Maligni verò spiritus non audebant appropinquare. Hæc ibi. Vides igitur pulchrā se præparandi rationem? videlicet in recollectione Christi passionis, eiusq; mysterijs peculiariter contemplantis positam? Ita se illa disposuit ad obitū suū;

Luc. 1. Qua ratione ad obitum suū diem se præparauerit B. Virgo. B. Birgitta lib. 6. c. 62. initio.

Luc. 1.

Tradidit Spiritum Deo prima ratio quæ.

cuius

Matth. 25.

Quoto anno à Christi in cœlum assumptione Virginis contigerit. Eusebius Casariensis B. Virginis ætas quæ fuerit.

Secunda opinio minime probabilis.

Vassaus.

Beata Elisabeth.

D. Bertramus.

Melito Sarden. Episc.

Beda.

Ioannes Trithem.

Gelasius Papa.

Beda to. 6.

cuius tamē tota vita nihil aliud fuerat quàm præparatio quædā. Et vt Virgo sanctissima præparata fuerat cū lampade sua, oleo charitatis, ac bonorum operum plena, vt possit omnibus opportunè postulantibus infundere. Docuit igitur nos Mater sanctissima, optimam, & salutarem spiritum tradēdi rationem, in eo maximè sitam esse, vt quisquē fide recolat, quæ, & quanta Filius Dei pro se sustinuerit supplicia, atque tormenta, quod nos in libertatē affereret, & in æternam vitam prouheret, illaque in nos munitos nihil iuris habere spiritus malignos.

Et quoniam in verbis illius ancillæ Dei productis habetur: Aliquibus annis post ascensionem mei Filij, &c. non præcisè quot essent, explicauit: hinc dubium emergit, quoto anno à Christo in cœlū subducto assumptio Virginis contigerit. Communis est enim sententia Eusebij in Chronico, iuxta reuelationem quibusdam seruis Dei factam, anno 15. accidisse à Christo in cœlos assumptio, & B. Birgitta idem tēpus notat: eaq; opinio vt cõmuniō multorū animos peruasit, quā & nos secuti sumus: vt 63. annis vita sanctissimæ Deiparæ cõsummetur. Alij autē Mariæ vitā 69. annis metiūtur, eamq; post Dñi passionem anno vno, & mensibus quinque vixisse tradunt: ad quod probandū Vassaus lib. 8. Chronicorū testimonium producit ex B. Virginis Elisabethæ, & B. viri Bertrami Cisterciensis reuelationibus: quæ sanè sententia improbabilis videtur, etsi eam videatur secutus Melito Episcopus Sardenis, aut vt Beda ait, Episcopus Asiæ, vt Ioannes Trithemius testatur, qui librū edidit de transitu Virginis, quæ apocryphum esse declarat Gelasius in cap. Sancta Romana Ecclesia, Dist. 15. & Beda in Retract. A quā Apostolorū, cap. 8. & 13. vocat apocryphum, eo quod secundo anno post Ascensionē afferit Apostolos per omnem orbem ad prædicandum dispersos, & in suā quæque prouintia fuisse diuisos: qui vniuersi appropinquante obitu B. Mariæ, de locis, in quibus prædicabant verbum Dei, in nubib; rapti sunt Ierosolyma; inter quos erat Paulus missus iam ad

prædicandū Gentibus cum Barnaba. Quæ narratio, vt habet Beda, nō consonat cū verbis Lucæ Act. 8. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia quæ erat Ierosolymis, & oēs dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samaria, præter Apostolos, qui vsque ad 13. annū vniti fuerunt antequā dispergerentur. Missio etiā Pauli ad prædicandum Gentibus cõtigit post multos annos, id est, post mortē Iacobi, & liberationē Petri de carcere Herodiano. Absit etiā, vt ait Beda, vt credamus Ioannē Apostolū, cui Dñs in cruce matrem suā, Virginē virgini cõmendauit, post vnū annum recessisse, & eam reliquisse solam, ac tanto tempore deiectā, vt etiā corpus suū defunctæ timeret ab hostibus esse comburendum: eumque propter quā raptus est in nubibus, ad se redisse velut oblitum, siue incuriosum sui, sollicita precaretur dicens: Rogo te fili Ioannes, vt memor sis verbi Magistri Domini mei Iesu Christi, qui me cõmendauit tibi. Ecce enim vocata ingrediar viam vniuersæ carnis. Audiui autem consilia Iudæorum dicentium: Expectemus diem, quando moriatur, quæ portauit Iesum Nazarenum, & cõrpus eius comburamus. Nunc ergo fili curam habeto exequiarum mearū. Hæc Beda contra historicum illū Melitonē: cuius vltima verba de timore corporis comburendi, indigna sunt beata Virgine, quia nouerat quæ futura essent, & corpus etiam sepultum exhumare poterant, & comburere. Alij verò opinantur, ad annos 72. vitam Virginis productam fuisse: & huius sententiæ autor est Epiphanius Græcus quidam Presbyter Constantinopolitanus, qui vitam Virginis conscripsit, & profert quendam Andream Cretensem, Patriarcham Ierosolymitanum, qui ad summam aetatem venisse Virginem: at summa ætas non est (inquit ille Epiphanius) 59. vt ait Hippolytus Thebanus, cuius sententiam retulerat. Quæ sententia 59. annorum etiam fuit diuini Euodij Episcopi primi post Petrū Antiocheni, citati à Nicephoro lib. 2. Hist. Eccles. cap. 3. Docet enim à Christi natiuitate ad Mariæ migrationem fluxisse

Act. 13.

Supra 8.

Paulus quando ad prædicandū Gētib; missus. Infra 12. Ibidem. Ioan. 19. Beda.

Luca 112.

Tertia opinio. Epiphanius Constanti. presb. libr. de vita B. Virginis. Quænam tum ma hominis ætas. Hippolytus Thebanus. Euodius Antioch. Ecclesia post Petrum primus Antioches. Nicephorus Callistus. Luca 2.

Quotannis Virgo Xpm peperit. Melanctho

annos 44. cum pepererit Dnm annum agens 15. vixerit autem cum Christo annos 33. qui omnes anni efficiunt summam 59. annoru. Idem sensit Melancthon lib. 3. Chronicorum: ponit enim D. Virginem 56. annos nata sub Claudio Imperatore diem suu obijisse. Eadem ratione ruit & illa alioru sententia, qui vitam Mariæ annis 63. terminant, annos 15. ei tribuentes post Dominum in celum assumptu: quod etiam falsum esse, sicut & illud de 49. annis fortissimè euincitur ex libro Actorum Apostolicorum. Nam vt ait Dionysius Areop. lib. de diuin. nomi. ipsemet Dionysius interfuit funeri B. Virginis cu Apostolis, & aliquot discipulis. Et certe Dionysius interesse no potuit nisi Christianus ia factus: at religionè Christianà no suscepit nisi predicante Apostolo Athenis. Quod certe non nisi aliquot annis elapsis à Cõcilio illo Ierosolymitano accidit: na illud 18. anno à Christo asũpto est coactũ, vt ad Gal. 2. insinuatur. Et post illud venit in Syriã, Antiochiã, inde Derben, Lystram, Iconium, Phrygiã, Galatiã, Mysiã, Troadè, Macedoniã, Lydiamq; vt habes Act. 16. Postea vero peragravit Amphipolim, Apolloniã, Thessalonicã, Berrœã, Athenas, vbi Dionysiu Christo lucrificet: ergo aliquot anni elapsi fuerunt ab illo Cõcilio Ierosolymitano ad Dionysij cõuersionè, & aliquod tẽpus tribuendu ab eius cõuersione, ad aduentũ eius in sacrã vrbẽ, quo tempore B. Virgo assumpta fuit. Quare 24. vel 25. annos à Christo asũpto ad asũptionè Virginis fluxisse exploratũ est, nisi velimus librũ Dionysij Areop. de diuin. nomi. pernegare. Hoc idẽ probari potest ex alijs discipulis, qui in eiº obitu adfuerũt, nimirũ Timotheo atq; Hieroth., qui etiã Virginẽ summis laudibus celebrarũt: at Timoth. ad fidẽ vocatus fuit Act. 16. & Dionys. cap. 17. & Hieroth. adhuc tardiũs conuersus fuit, si illũ Paulus lucrificet in Hispania; alij oes non nisi post celebratã Synodũ Ierosolymitanã per aliquot annos: at illa Synodus celebrata fuit post 18. annũ à Christo in celũ assumpto. Hoc etiã cõfirmatur in primis auctoritate Geor-

D. Dionys. de diuinis nominibus, cap. 3. sub finem.

Hic quando fuerit ad Christum cõuersus.

Act. 17. Supra 15. & sequent. Galat. 2. Pauli peregrinatio.

Georgius Cedrenus.

gij Cedreni, qui in cõpẽdio historiarũ suarum de morte matris Dei verba facies, scribit: Tradidit sanctã suã animã Dño, ac Filio, & Deo suo annos nata 72. (quidã dicũt 58.) Vixit ergo 24. annos post Christi in celũ ascensum. Hæc ille. Deinde ex eo q̃ Michaël Syngellus in Encomio Dionysij Areop. & Simeon Metaph. in ferm. de ortu, & educatione Virginis tradit, Dionysiu ex Occiduis mundi plagis cu alijs Apostolis ad mortẽ D. Virginis, & eiº sepulturã celebrandã fuisse aduectum. Est ergo probabilior sententiã ea, quẽ plixiorẽ vitæ etatem illi tribuit post assumptũ in celũ filiũ, vt ad etatẽ prouectã, & ad multã senectã peruenire potuerit, id est, 70. annum attigerit, vel excesserit: quã sententiã vt rationi magis cõsentaneã, tuentur Epiphanius presbyter Constantinop. in lib. de vita Mariæ, & Michael Glycas in tertiã parte Annal., & Cedrenus, qui illi cõcedit 72. annos. Et cõfirmantur hæc auctoritate Andræ Cretensis viri magni, & excellentis, & B. Anselmi, apud quẽ in vltimo opusculo legimº: Quẽ cũ asũpta fuit in celũ, fuit 82. annoru: puto errore Typographi scriptũ 82. pro 72. quod probatur ex cõputatione, quam subiugit. Ait enim anno 15. peperisse Saluatorẽ mundi, & cũ eo vixisse 33. annis, & post eius ascensionẽ 24. qui numeri simul iũcti efficiũt 72. annos, nõ 82. Tertio statuendum est, audito nuntio Angeli, summo studio, ac desiderio accẽtam fuisse Deiparã amicis Filij sui, hoc est, Apostolos, in quos vt filios per amorẽ erat transformata, videntĩ: qui oes in momento per Angeloru ministeriũ adducti sunt, vt olim Habacuc, aut rapti in nubẽ, vt Helias, & Philippus diaconus, quos omnes vt filios a se peculiariter dilectos, ac Filij sui fideles amicos cõspicere desiderauit: tũ vt ex mutuo cõspectu mutuam caperẽt solatiũ, & oblectationis materiã, tũ vt eos ad charitatem, paciẽtiã, atque perseuerantiã cohortaretur; tũ vt id, quod Christo Dño debebat, nec tamẽ metus causa prestiterũt, nimirũ vt sibi moriẽti asisterent, saltẽ rependerent in Matris obitu; tũ denique vt hoc factõ nos iustificet, vt bonos,

Act. 16. Infra. 17.

Michael Syngellus. Simeon Metaph. rastes.

Probabilior opinio, quæ placet auctori

Michael Glycas.

B. Anselm. tom. 2.

Quot annis beata Virgo Christo conuixerit, quot quẽ eidem superstes fuerit.

Tertia circũstantia assumptionis.

Apostolos per orbẽ dispersi, diuina virtute cõuocati, illuã Virgini pro eius votis adfuerunt motienti, & quibus de causis id factũ fuerit.

Daniel. 14. 4. Reg. 2. Act. 8.

Mortuandis qui l curandũ sit admodũ salutare.

Apostolorũ illi moribundæ Virginis assistentiam traditio confirmatur grauius testimonijs Patrum

Niceph. li. 2. cap. 21. Simeon Metaphrastes.

Michael Syngellus. Michael Glycas.

Maximus Abbas. Iuuenalis Episcopus. Dionysius Areopagita.

cap. 3. libri de diuinis nominibus. Apostoli diuino spiritu pleni Pontifices.

Petrus Apostolus supremum decus, & antiquissimum Theologorum columnam, ait Dionysius.

Luce 1. Ibidem.

Petrus Apostolus supremum decus, & antiquissimum Theologorum columnam, ait Dionysius.

Luce 1. Ibidem.

Petrus Apostolus supremum decus, & antiquissimum Theologorum columnam, ait Dionysius.

Luce 1. Ibidem.

& sanctos viros Dei seruos accersamus, nostraq; vt morti adesse velint, deprecemur, quod nos precibus suis, ac prudentibus verbis animã agentes communiãnt, atq; corroborẽt. Quod autem Apostoli morti Matris adfuerunt, ac funeri, imò etiam 70. discipulorum cõetus, vt quidã volunt, docet Patres, præsertim verò Nicephorus, Simeon Metaph. Damascenus. Michael Syngellus, & alter Michael Glycas, & Maximus Abbas, & Iuuenalis Episcopus Ierosolymoru, & ipsemet Dionysius Areopagita lib. de diuin. nominibus, cuius hæc sunt verba. Namque & apud ipsos diuino spiritu plenos Pontifices nostros (id est, Apostolos, cũ & nos (vt nosti.) & plerique ex sanctis fratribus nostris ad contuendum corpus illud, quod Autores vitæ, Deumque ceperat, conuenissemus. (aderat autem & frater Domini Iacobus, & Petrus) supremum decus, & antiquissimum Theologoru columẽ) Et subiungit deinde, post illud spectaculum visum esse, vt quisquẽ hymno cantato in Virginis laudem, Deum celebraret, ipsa adhuc viuẽte. Quẽ sanè commendãdi ratio à verbis Virginis non abhorret, quæ dixit: Beatam me dicent omnes generationes. Illis autẽ omnibus auditis, illa in Canticũ gratiarum actionis, vt olim, prorupit, dicendo: Magnificat anima mea Dominũ, & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Quanquam sint qui has laudes Virgini post obitum eius exhibitas sentiant, aut fortassis etiam dũ adhuc viueret, & simul post mortem laudata est. Testimonium Iuuenalis Ierosolymorum Patriarchæ superius allatũ ex Oratione quã habuit corã Marcione Cæsare, huiusmodi est: Ex antiqua, inquit, & verissima accepimus traditione, quod tempore gloriosa eius dormitionis vniuersi quidem sancti Apostoli, qui orbẽ terræ ad salutem Gentiu obibãt, momento temporis in sublime sublati conuenerunt Ierosolymis: & cũ apud eam essent, eis visio extitit Angelica, & audita diuina hymnodia præstantiorum potestatum, & sic cum diuina gloria, & supercœlesti in manus Dei sanctã tradidit animam ineffabili quodam modo. Hæc ille. Quod ve-

ro vniuersos discipulos, vel etiam 70. discipulos venisse dicitur, intellige oes qui tunc viui, & superstites erãt, qui corpore, & animo interfuerunt: nam illi, qui extincti iam erãt, spiritu & animo proculdubio adfuerunt. Aduerte etiam quid scribat Michael Glycas in Epistola ad Alypiũ Monachum: Aduerte igitur, homines iustos, quando moriuntur, Sanctos sapè aspexisse, & illos diuinorum carminũ quasi in celis positos melodiam percipere, velut D. Gregorius narrat: nec hoc tantũ, sed sapè ipsi Christus apparet. Sed qua de causa? vt animi Sanctorum videntes huiusmodi, ac audientes, cũ ex vita sit abeundum, anima separationem à corpore sine dolore perferant. Et infra: Si ergo sic se habent, ac viri boni cũ animam agunt, vident huiusmodi spectacula propter iam distãtã rationẽ; multò magis congruebat, Christũ eius purissimã Matri ex carcere corporis auolanti sese demonstrare. Hæc ille, quæ diligenter sunt expendenda, quia vsui nobis erunt, non tantũ in iam dictis, sed etiam in paullo post dicendis. Quod verò has laudes Apostoli non cecinerint Christo extincto, in causa est, quod fuerit violenta morte peremptus per manus inimicoru suorum, nec erat tũc qui eiusmodi laudes audiret, aut qui eas sciret fundere ex Apostolis, cũ adhuc rudes essent, & imeticulosi, & necdum cœlitus Spiritum sanctum accepissent. Quod verò etiam præter Apostolos interfuerint septuaginta discipuli ad hoc venerandum spectaculum, & vt exequias celebrarent, tradit Michael Glycas, & probatur, quia etiam adfuit ipse Dionysius, vt ipse prædicto testatur loco: & Michael Syngellus in Encomio ipsius Dionysij tradit, ipsum ex Occiduis partibus per aera vectũ ab Angelo. Connumerat etiam ipse Dionysius ibidem Hierotheum præclarũ post Apostolos laudatorem Virginis. Quare verba Dionysij Areopagite, quæ à Nicephoro, & Ioãnnẽ Damasc. & Michaële Glycã, alijsque Græcis adferuntur, non de corpore Christi, sed Virginis esse intelligenda, eadem docent rationes: & maximè quia Dionys. & Hieroth. ipsi huic spectaculo

Quomodo verũ sit, oes Apostolos ad Virginẽ morti proximã conuenisse. Michael Glycas.

Homini bus iuãtis quãdo moriuntur, sancti viri, & Christus ipse, cũ videãtur interdam. D. Greg. li. 4. Dialog.

Quare Apostoli Christi mortem, vt illã Virginis, laudibus, & hymnis non sint plecuti.

Vnde notũ sit, cum Apostolis etiã 70. discipulos Domini Matrem morientẽ spectasse.

Michael Glycas. Dionysius. Michael Syngellus.

Virginis præconia celebrantes interfuerunt, vt testis est ipse Dionysius. Euidens autem est & certum, nonnullis post Christi in cælos ascensionē annis Hierotheum ac Dionysium ad fidem Christi fuisse conuersos. Quare expositio verborum Dionysij, quam illis tribuit Hildiuvinus nuper excusus, incommoda est, & tempori, quo rudes erant Apostoli, nõ quadrat, & in contrariam partem interpretantur multi ex Græcis Patribus, de corpore scilicet B. Mariæ; non de Christi corpore. Vercellensis Dionysij paraphrastes hoc exposuit de sepulchro Domini, in quo laudata est Passio ab Apostolis. Sed & hæc dura est expositio, & mini me verbis consona. Quarto loco, illa, quæ integrè Legis institutis, ac præceptis satisfecerat, legē quoq; Christi perficere voluit, vt præclarū hinc ad Deum migrandi documentum nobis relinqueret. Quæ enim perseuerauerat semper in panis fractione, atq; in cubiculo præsentem Eucharistiā semper habere solita fuerat (quod mihi piū est credere, cum ex sermone Cypriani V. De lapsis constet, vnumquē que Eucharistiā acceptam domum secum deferre solitū, ibiq; asseruare, vt cum vellet, sumeret pro religione sua) voluit tamen vt Petrus rem diuinam cõficeret, atque omnes qui adierant, communicarent. Nec enim nauigandum esse sine pane nautico rectè censebat, vel longè sine viatico proficiscēdum. Vbi sanctissima Virgo pro sua modestia, & humilitate vltimum conuiuij locū habere voluit postrema de corpore Christi participando: ac dixit postea vt corpus suū tumularēt in valle Iosaphat: vallis in valle, humilis in humili loco. Neque verum esse videtur, quod quidā tribuūt B. Virgini, illā Dñm rogasse, ne quis in obitu spiritus tenebrarū sibi occurreret, ne forte illius præsentia lumen illud cœlicū aliquatenus offuscaretur. Idē tribuit Abdias de historia certaminis Apostolici Ioanni Euāgelistę (quæ imminētī obitu dixisse refert: Aperi mihi pulsanti ianuā vitę: principes tenebrarū non occurrant mihi, nec veniat mihi pes superbiæ; & manus extranea à re;

non attingat me. Si quid tamen fidei præstandū est huiusmodi autori) nam quod ad Virgine sacrā attinet, demō si solo nomine Marię inuocato cogitur relinquere prædā, quanto magis horrore incredibile concuteretur præsentia ipsius, totq; Angelorum circumstantium, & Apostolorum, & Christi ipsius, quæ adfuisse graues autores tradunt? Adde etiā, quod Ecclesia confidēter inuocat Mariā ad arcendū cacodemonem à filijs suis moribundis, vnde ita precatur: Maria mater gratiæ, mater misericordię (hoc est, iustorū parens, & peccatorū) tu nos ab hoste prege, & hora mortis suscipe. Dæmon itaq; aufugit ab his perfectis nuptijs B. Virginis, si A smodeus in nuptijs Sarę fuit alligatus, vt habes apud Tobia. Quin tō, vt restantur Simeon Metaphrastes in oratione de ortu, & educatione, & exitu Virginis, & Nicephorus, Ioanni Euāgelistę suo custodi charissimo, binas suas vestes, quib; vsa fuerat per totam vitam, in duas viduas pauperculas vicinas erogari mādauit. Ex his altera custodita fuit in vico quodam non longè à Ierusalem, vbi à virgine quadam Hebræa per traditionē vnus in alteram asseruabatur, atque per eā fiebant signa multa in infirmis. Sed cum illuc peruenissent Gallius & Candidus duces potentes Leonis Imperatoris, atque hoc ad aures eorum peruenisset secretum, sancto furto arcam, in qua erat vestis Virginis, abstulerunt; atq; Constantinopolim deportarunt, & in templo B. Virgini Blachernis dicato deposuerunt, quemadmodum testatur Simeon Metaphrastes in Homilia de ortu, & educatione Deiparę, atque exitu eius de mundo. Continet etiam idem Simeon Metaphrastes duas Homilias sanctorum Patrū, nempe Germani Episcopi Constantinopolitani, & alteram Euthymij Monachi, quarum orationum titulus est: Encomium in adorationem venerandę zonę sanctissimę Deiparę, & fasciarum Dñi. Traditur enim tēpore Arcadij Imperatoris 31. anno eius, vltimo die mēsis primi, id est, more Græcorū, Augusti, repositam fuisse capsā in templo continentem zonam Virgi-

Tob. 8. Simeon Metaphrastes. Niceph. li. 2. cap. 21.

Idem. Idem. Germanus Episcopus Const. A. Euthymius Monachus.

Hildiuvinus

Vercellensis

Quarta circumstantia.

Sanctissima Virgine in Eucharistiā pietas, & religio. Act. 2.

Eucharistiā olim acceptā domū deferre fideles cõsueuerant religionis ergo Cyprianus.

Mira Virginis modestia Luca 14.

Eadem vbi sepulta.

B. Matthil. lib. 1. Reuelat. cap. 39

Abdias li. 5 de Historia certam. Apostolici.

Psal. 35.

nis, & fascias Christi paruuli: quas adorantes omnes, & osculantes tangebant, & sanctificabatur. Hæc illi. Nec profecto, dissimile est quod Romæ fit prima die Augusti in Templo S. Petri ad vincula, vbi ostenditur catena, qua Apostolorum Princeps Petrus alligatus fuit, ad quam contrectandam, & cellis applicandam magna religione concurrunt omnes qui Romæ agunt. Sextid, accepta communionē, cum nominatim omnibus Vale dixisset, & vt mater singulis Apostolis tanquā filijs, benedictionib; proprijs benedixisset, nonnullaque futura cuiq; prædixisset, vt Petro, quod Romę esset crucis morte Dñm glorificaturus; Ioanni, quod esset per Angelos transferendus, & quousque veni; Dominus, sit ei sic manendū; Thomæ, quod esset veraq; Indiā baptizaturus; ac Ignatio, quod fixum haberet Iesu nomen semper in corde; ex quo tēpore illi in corde fuit impressum; atq; literis aureis scriptū: nihil enim fidem lædi video; si hæc quæ pietati sunt consona, & spiritum dilectionis incendunt credamus. His igitur peractis, omnibus presentibus lectum conscendit tota æstans, ac flagrans Dei, ac Christi filij sui amore, qui fortis est vt mors, spiritumq; eimi sit in manibus filij vilo absq; dolore: quæ in cruce filij martyrium cordis erat perpeffa; & vt August. est testis, tam fuit à dolore corporis extranea, quæ fuerat à corruptione aliena. Dixit autem prius ad eam Filius: Surge, prope amica mea; columba mea; formosa mea, & veni. Tam enim hyems transiit, imber abiit, & recessit: ac Virgo respondit: Paratum cor meum Deus; paratum cor meum: Cantabo, & psalmum dicam Domino: Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: Exurgam diluculo: Confitebor tibi in populis Domine; & psalmum dicam tibi in Gentibus; Quonia magnificata est vsque ad cælos misericordia tua; & vsque ad nubes veritas tua: Exaltare super cælos Deus; & super omnem terram gloria tua. Denique dixit: In manus tuas, Fili; commendo spiritum meum. Ita enim scribit Ioannes Damascenus in oratione de dormitione sanctissimæ Deiparę: Aduenit enim

Rex (inquit) vt mihi quidem videtur ad suam parentem, diuinisq; & ab interitu alienis manibus suscepit eius puram, & nulli culpæ affinem animam. Et ea quidē dixit, vt est consentaneū: In manus tuas, Fili; commendo spiritum meum: suscipe tibi charam animam; quam conseruasti alienam ab omni reprehensione. Meum corpus tibi trado, & non terreo. Custodi saluum, quod tibi placuit habitare: & cū natus esses, conseruasti Virginem. Tu me ad te transfer, vt vbi tu es, fatas meorum viscerum, eo quoque tecum degam. Ad te enim profecto qui ad me venisti, & intra vllam spem distantiā. Tu meis filijs (id est, Apostolis) maxime desiderabilibus, quos tibi placuit vocare fratres; esto meo discessus solatium. Benedictionē eorum ad hęc benedictionem per mearum manuum extensionem: Deinde cum manus sustulisset, vt erat consentaneū, eis benedixit qui erant congregati. Cū hac autem fecisset, & audisset a Filijs: Veni benedicta mater mea in requiē meam. Audi, surge, propinqua mea, pulchra inter mulieres. Ecce hyems præterijt; venit tempus putationis. Hæc ille. Quod si quis percontetur: Cur Christus Dominus Matrem amatissimā citra mortem ad se in cœlum non euexit? Promptum est respondere, hoc factum esse ob diuinę decretum: si quidem statutum est hominibus semel mori. Deinde vt imitaretur Filium, qui, tametsi esset innocētissimus, mortuus est tamē. Ad hęc ne quisquam de resurrectione cõpleta in se, vel in Filio dubitaret, nisi mors præcessisset. Denique vt B. Deipararū sibi, cum nobis moriendo promeretur, exemplumq; mortis minimē timēdę præberet. Septimō, Apostoli postquam Spiritum emisit, funus apparatus, sanctissimamque illud corpus in udis linteaminibus, ac pretiosis vnguentis inuoluerunt, illudq; moderata fidelium turba cum lampadibus, & Angelorum hymnodia in tamulo præparato condiderunt. Scribunt tamen prædicti autores Damascenus; Simeon Metaphrastes, atque Nicephorus: (etū quidam parum pijs falsam putent) Iudeū quendam cū præ inuidiā honorifice funerationis ruperetur, temerarias man; in feretrum imēssisse;

Matth. 27.

Sexta circumstantia.

Ibidem.

Cant. 8.

Ioan. 19. B. August.

Cant. 2.

Psal. 107.

Psal. 30. Ioannes Damascen.

Matth. 27.

Cur Christus Dñs matrem sanctissimā citra mortē ad se in cœlum nõ euexit.

Hebr. 9.

Septima circumstantia.

Damascen. Simeon Metaphrastes.

Miraculum B. Virginis.

Octava circumstantia.

Corruptus locus apud B. Birgittam B. Birgitta lib. 6. c. 61. Act. 1.

vt in terram deijceret: manusque eius exaruisse, & ex vlnis protinus fuisse abscissas. Sed cum ille iam poenitens facti, lacrymas emitteret, ac peteret curationem; Petrus iussit manus amputatas vlnis applicari, & statim consecuta est manuum curatio, ac restitutio. O & tunc, du corpus tanto honore, & manibus Apostolorum tumulatur, hora noctis tertia, vt meditantur quidam, anima eius sanctissima Angelis comitata, sed precipue Gabriele dimisso ad custodia corporis, & animis sanctorum Ioannis Baptistae, Annae, & Ioachim parentum, atque alijs innumeris, in infernum descendit: vbi primum damnatos gloria sua perterrefecit, serpentisque antiqui caput pede calcavit. Et vt quidam pie meditantur, nonnullas animas ex purgatorio eripuit; alij vero, totum purgatorium expoliasse ex privilegio, vt Filius, tradunt. Decebat enim tantam Regnam ascendente in caelum, ac triumphantem, captiuam quoque ducere captiuitatem, non quidem sua virtute, sed omnipotentis Filij sui munere, atque concessu. Et in aurora diei sequentis meditantur illam rediisse ad vallem Iosaphat: vbi Petro sacrificiu in gratiarum actionem offerenti, & praesentes omnes, communicanti adstitit. Peracto autem sacrificio, ac precibus, siue hymnodijs in meridie, non quidem post quindecim dies, vt apud B. Birgittam corrupte legitur, neque die quadragesimo, vt Christus fecit, sed tertia die, vt Graeci tradunt (etsi sint qui dicant in ipso medio die, quo etiam Christus ascenderat). Dominus Iesus cum Michael, & omnibus Angelis e caelo ad eam descendit. Et cum a B. Matre vultu iocundissimo perquisiisset, num vniri corpori vellet? Respondit, arbitrio diuini beneplaciti saluo, se id quam maxime expetere: atque omnes astantes id ipsum a Christo Domino postulasse. Tum Dominus: Coniungatur, inquit, innocenti corpori innocens anima, viuatque in aeternu dulcissima Mater mea. Fertur & B. Thome Apostolo, qui tardius accesserat, vt supra ex Graecis attulimus, monumentum aliquod a Virgine pe-

tenti in sui memoriam, zonam suam tradidisse, cum iam in monte Oliueti vellet ascendere: Magdalenae vero Dni praepitium, & secundinas, quibus inuolutus natus fuit Iesus, sanguinemque a se, & ab illa in cruce collectu, vt ait Nicephorus, lacq; virgineu, & annulu desponsationis a Ioseph sibi datum comedasse traditur. Quod praefato ratione non caret: liquidem incongruum erat tam pretiosas reliquias, quibusq; dubium non erat, Ecclesiam mirifice fore consoladam, nobis perire: quare ad tantam Virginis prudentia, & singularem amore, quo nos complectebatur, spectabat, vt eiusmodi deposita, ac monumenta fidelibus custodienda maderet. Certum annulus desponsationis Perusij magna cu pietate spectandum exhibetur, quemadmodum praepitium varijs in locis, praesertim vero Romae religiosissime est asseruatum. Rursus illud obserua, Deum pro sua sapientia corporum resurrectionem, & gloriam in vltimum vsque die protrahere, vt simul resurgentes amplius omnes laentur. Et quia par est, & rationi consonum, seruos, qui solent de reliquijs mensae dominoru suorum vesci, ad tempus expectare quoad illi cibum sumpserint; ita par est, vt corpora, quae veluti seruiunt animis, & seruorum obsequia illis impendunt, tardius tempore gloriae suae cibum accipiant: maxime quia corpus neque a se meretur, nec est capax visionis Dei. Denique Sanctorum gloria, qui non sine nobis complendi, nec consummadi sunt, resurrectio, & glorificatio producit, vt plus de nobis cogeris, & confratribus suis Deum deprecantur. Verum haec generalis regula vt in Christo capite locum non habuit, ita nec in Virgine matre habere voluit: quonia expediebat nobis habere ante oculos gloriam in vtroque sexu perfectam, & consummatam, Etsi autem non nisi semel Filius Dei ex Virgine sit progenitus: ter tamen coepit eius esse filius. Semel quando conceptus est. Deinde, cum per mortem desisset esse homo, atque ipsa per consequens desisset esse mater, vt quidam philosophantur: quamprimum tamen suscitatus

Nicephorus

Annulus desponsationis B. Virginis, ac Domini praepitium vbi asseruentur religiosi.

Quare in postremum vsq; diem nostra sit dilata resurrectio.

Hebr. 11.

Christus est semel ex Virgine natus sit, ter tamen eius coepit esse filius.

est

Cant. 4.

Infra. 6.

B. Virgo Sol, Luna, & aurora, cur dicatur.

Infra. 8.

Mundus cur deserto comparatus.

est. Christus ad vitam immortalem, iteru esse coepit filius eius. Demum, cum B. Virgo per mortem homo esse desisset, & per consequens Christi Mater, illa ad vitam immortalem suscitata, iterum eandem dignitatem coepit. Matri igitur ad gloriosam vitam excitata Filius dixit: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Veni de Libano sponso mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amara, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Et statim ab omnibus Angelis, ac sanctis adorata est: qui aliquid de Caricis illi occinebant, vt: *Qua est ista, qua progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?* Nihil in die pulchrius Sole, in nocte nil speciosius Luna, inter diem & noctem nihil spectabilius aurora, nihil acie ordinata magis pertimescedum. Aurora dicitur ob anticipatam resurrectionem: Luna dicitur, ob circulum breuiorem, que suscitata conficit. Sol omnium est expers tenebrarum: potest quidem nubecula ad tempus tegi, verum nube dissipata sua virtute se prodit. In aciem ordinatam quid potest? In hunc modum sanctissima Virgo aurora nobis est sua gloria praenuntians die vniuersalis resurrectionis: Luna est, quia paucis horis post mortem circulum suum absoluit, & in caelum redijt: Sol est, in quem nubes mortis diu preualere non potuit. Denique in eam taquam in aciem ordinatam nihil potuerunt aut Satanae fraudes, aut diuturna mors, aut furor Iudeorum. Clamabant & alij: *Qua est ista, qua ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum?* Desertum vocat praesentem mundum, in quo est bonoru sterilitas, neque fructus dulces, aut maturi, sed acerbi, & inutiles, hoc est, spinarum, & tribuli gignuntur, non sunt animalia domestica, sed serpentes, & fere in nostram necem conspirantes: & tamen in hoc tanto ac tali deserto habitare diligimus. Dicitur ascendere delicijs affluens, non quidem carnalibus, & sensibilibus, quae cito defi-

ciunt, quae plus fellis habent, quam mellis, sed diuinis, ac spiritualibus. Erat enim Maria omnibus Spiritus sancti delectationibus, & solatijs cumulata. Erat corpus quatuor gloriosis dotibus ornatum, denique omnibus oblectamentis, atq; ornamentis, quibus non solum nos posset allicere, & sui amore conciliare, verum etiam coelites ipsos, atque adeo ipsam sanctam Trinitatem laetificare, & exhilarare. Et subdit: *Innixa super dilectum suum*: Nemo enim proprijs viribus, aut meritis, sed illis tantu Christi existimet se posse in caelum conscendere: nam maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor eius. Et vt olim filij Israel in terram promissam sine columna nubis, & ignis tum dirigente, tu protegente non sunt ingressi: ita nemo in caelum, siue in terram viuentium ingredi potest, nisi columnae firmissimae haereat Iesu Christo. Et si autem Christus virtute propria ascenderit: Maria tamen non nisi Christo innixa, vt vitis vltimo, & hedera arbori, murove sustentata. Neq; inquit, innixa super Regem, vel Deum suum; sed super dilectum: quod in paradiso Filius Dei non alio nomine gaudeat quam amici, & dilecti, quia animus non aliter est cu Deo, ac sponsa cum sponso suo, cuius praesentia delectatur, omnibusq; bonis, quae in desiderium cadere possunt, abunde perfruitur. Tunc celebrantur nuptiae inter Deum & animam. Innixus fuerat Christus matri suae dilectae quoad vixit: nam & puerum in sinu suo gestabat, & mortuum, atque cruce depositum proprijs brachijs sustentaui, antequam conderetur in tumulo. Et ob eam causam ascendit innixa super dilectum; quo intelligamus nobis quoq; Christum modo esse glorificandum, & portandum in animis, & corporibus nostris, quo promeremur illi innixi, ac sustentati in caelum conscendere. Posthaec ascendit B. Virgo a Valle Iosaphat in Montem Oliueti, sed paulatim, donec omnes discipuli, ac dilecti, fidelesque qui aderant, eo conuenirent. Et ex Monte

Maria Virgo quibus delicijs afflueret

Badem super quem innixa dilectum suu e deserto in caelum ascendit. Jerem. 17.

Exod. 13.

Quo magis nomine in caelesti patria gaudeat Filius Dei.

Cur dicatur B. Virgo innixa super dilectum suum.

Vnde ascendit in caelum.

Oliueti

Oliueta salutatis omnibus, suaque benedictione cumulatis, illisque cernentibus sensim à terra cœpit eleuari, & iterum cuique postremo cernenti benedicebat, vt de Christo prædictum est: ac postquam amplius videri non potuit, in momento cum Angelis & sanctis in empyreum cœlum ad sedem sibi collocatam ad Christi filij dexteram peruēnit. Vbi ab vniuersis Angelorum hierarchijs honorificentissimè tanquam Regina est consalutata, & peculiari venerationis cultu, qui Matri Dei competeat, adorata. Et si Regina Saba magno comitatu stipata in Ierusalem venit ad Regem Salomonem adferens aromata, aurū, & lapides pretiosos: maiori profectō, ac splendidiori pompa ingressa est Regina nostra in cœlestem illā Ierosolymam verā pacis visionem, vbi veram sapientiam Patris intuita est: attulit odoratissima virtutum aroma in pixide humilitatis, aurum ardentissimæ charitatis Dei, & proximi, & pretiosos meritorū suorum lapides. Quali illa singularis Dei filia, Christi Mater, & Spiritus sancti habitaculū lætitia filium Salomonē in regno sedentem est intuita? Et corona stellarū duodecim tanquam Regina exornata in testimonium tantæ maiestatis, & excellentiæ. Nam quicquid est deliciarum, atque ornamentorum in nouem choris Angelorum, & quicquid in tribus choris, qui ex beatis hominibus fiunt, nempe Martyrum, Virginum, ac Confessorum, ita vt duodecim numerus stellarum conflatur, in illa vna supremo, & eminentissimo modo à Deo collocatum fuit. Vt merito de illa legamus iuxta Bernardū: *In plenitudine sanctorum detentio mea.* Difficile quoque est aut cogitatione cōplecti, aut oratione explicare ineffabilia illa, & inexcogitabilia gaudia, quibus cœlum ipsum repleuit; & quibus ipsa simul à tota Trinitate cōpiosissimè cumulata est: certè nos ipsos à longinquo hæc intuentes, atque adorantes, mirifica, ac spiritali voluptate afficiunt, & ad illa gaudia expectanda, ac plenius degustanda vehementer excitant, atque inflammant.

2. Paral. 9. & seq.

Regina Saba pulchrè Reginā cœli se præsentauit.

Apoc. 12.

Eccl. 24.

B. Bernar.

Apostoli admirabundi, & gaudentes reuersi sunt à tali spectaculo, Deum laudantes, atque benedicentes, qui eos dignos fecerat, vt de remotissimis mundi partibus in vnum congregarentur, quod Matris benedictione ante mortem perciperent, illique tumultu inferirent, ac dignos efficeret, qui eius in cœlum ascensionem spectarent. Et ab eis tū Psalmus ille decantatus est: *In exitu Israel de Aegypto, dominus iacob de populo barbaro: Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius.* Ipsa enim sanctissima Virgo verus est Israel, hoc est, Videns Deum, siue, Fortis cum Deo: Estque vera domus Iacob, id est, Christi dæmonium supplantatoris: est & vera Iudæa, quæ confessione laudis Deum celebrat. Hæc est, quæ tunc exijt de Aegypto mundi, & de populo barbaro peccatorum, cum mundum huic deseruit; & cum corpus gloriosum assumpserit, mare amaritudinū omnium, & peccatorum fugit. Et Iordanis humiliatiōnis beatæ huius Virginis conuersus est retrorsum: quia exaltata est super omnes cœlos. Tunc montes exultauerunt sicut arietes, & colles sicut agni ouium, id est, Angeli, & sancti, pusilli, & maiores, id est, discipuli cū Apostolis, quorum filij sunt ab eis cōuersi virtute eius, qui conuertit petram in stagna aquarum, id est, ex virtutibus suos humectat. Ideo, *Non nobis Domine, non nobis; sed nomini tua da gloriam.* Facile esset profectō vniuersos huius Psalmi vericulos ad prætare huic mysterio, nisi breuitati cōsulendum esse putarem. Non ignoro, prudens lector, libros quosdam olim de transitu Virginis editos à Melitone Sardēsi, apocryphos fuisse habitos à Hieronymo, August. & Gelasio, & à Beda presbytero in Actus Apostolorum scribente, quod quædam aperte falsa, noua, ac minus in Ecclesiastica recepta docerent. Verum hæc quæ nos hoc loco adduximus, putamus nihil continere apocryphum, nihil aut pietati, vel Patrum traditioni contrarium resonare. Deinde quædam pròduximus, nō vt mathematicas, ac euidentibus demonstrationes, sed vt probabiles tantum, ac verosimiles, à fideque minimè abhorrentes rationes: nam in plerisque euidentiora requirere argumenta, planè stulti sit, atque imprudentis. Si quis tamen solidiora, & veritati propiora poterit proferre, magnā apud nos inibit gratiam, ac minimè inuitos in suam ducet sententiam. Sed de his hætenus.

Psal. 113.
Exod. 14.
Psalmi 113.
priores versuli ad beatā Virginē accommodantur.
Israel domus Iacob.
Iudæa quid significet.

Hier. epist. ad Paulam, & Eustoch.
Aug. ser. de Assump.
Gelaf. dist. 15. c. 5. Sæcra Romana.
Beda.

Ex mysterio Assumptionis mores ædificantur.

Luc. 24.

Matth 23.

Act. 2.

Luc. 1.

B. Bernar.

B. Ephram.

Vt Igitur ex his fructum aliquem colligamus, si mors Matri non pepercit, intelligamus nobis necessariō moriendum: præparemur igitur ad illam, amorem vitæ præsentis exuentes, & æternæ, ac futuræ affectum induentes. Si hodie Maria est assumpta, demus operam, vt & ipsi digni efficiamur, qui diuinitus eius instar assumamur: & ad hoc contendamus, ne simus magni in oculis nostris per superbiam, sed humiles, ac modesti, scientes quia omnis qui se humiliat, exaltabitur: nec etiam simus nimis paruī, animi abiectiōne, ac diffidentia: nec graues, cupiditate terrenorum bonorum, aut obstinatione; nec lubrici aut calliditate, aut carnis mollitie; neque spinosi iracundiæ motu, atque maledicentia; rursus nec impensè calidi amore seculi huius, aut valde frigidi in diligendo Deo, & cœlesti patria; denique assumpti nos minimè resistamus, ne de nobis dicat: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodū gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluit?* Denique quem thesaurum, & aduocatam penes Deum habeamus, minimè ignoremus, sed certi simus, quicquid nos per eam postulauerimus, facillè nos exaudiendos. Nam si per eam nobis datus est Filius, & per eam perficite orationes Apostolorum, in eos delapsus est Spiritus sanctus, & per eius, dum esset viatrix, salutationem, impleuit totam domum Zachariæ sancto Spiritu, adeo vt & in utero matris infans tripudiuerit; quid nobis de illa amantiissima Matre polliceri non audeamus? Nihil, inquit Bernardus, nos Deo habere voluit, quod per manus Mariæ non trāsiret. Et beatus Ephræm Diaconus Ecclesiæ Edessenæ in oratione de sanctissimæ Dei matris laudibus: *Per te,*

ait, reconciliati sumus Christo Deo meo filio tuo. Tu peccantium, & auxilio destitutorum adiatrix. Tu portus procella vexatorum, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix celeberrima. Tu orphanorum susceptio, tu captiuorum redemptio, tu agrotantium exultatio, & omnium salus. Hæc ille. Vides quibus titulis exornent veteres illi Patres B. Virginē? Videri illi possent nostri seculi hæreticis superstitiosi, aut Christi laudibus detrahentes, vt eas Matri adiungerent. Sed iam audi Patrem alterū, nimirum Germanū Archiepisc. Constantinopolit. in prædict. Homil. de adoratione venerandæ Zone Deiparæ, & fasciarum Domini. Alloquens enim Beatā Virginem, sic inquit: *Non est re vera finis tua magnitudinis, non est vlla satietas tua defensionis, non est numerus tuorum beneficiorum. Nullus enim est, qui saluus fiat, & sanctissima, nisi per te: nemo est qui liberetur à malis, nisi per te, & purissima. Nemo est, cui donum concedatur, nisi per te, & castissima. Nemo est cuius misereatur gratia, nisi per te, & honestissima.* Et paulo antè: *Quidnam autem de nobis fiet, & sanctissima Deipara, Spiritus & vitæ Christianorum? Quomodo enim corpus nostrum vitalis signum operationis habet respirationem, ita etiam sanctissimum tuū nomen, quod in ore seruatorum tuorum versatur assidue, in omni tempore, loco, & modo, vita latitiae, & auxiliū nō solum est signum, sed ea etiam procurat, & conciliat.* Et infra: *Tu enim cum habes maternam apud tuum filium fiduciam, & potentiam, nos qui sumus commendati, & non audemus intueri ad cœli altitudinē, tuis interpellationibus, & intercessionibus ei efficit familiaribus, & das salutem, & ab æterno liberat supplicio.* Et infra: *Ne quæso, tenuis, & indigna lingua supplicationem reijcias, sed animum remetiens, peccatorum nostrorum remissionem nobis concede, sempiterna vita fruitionem, & omnium malorum liberationem.* Hætenus ille. Et vt in ore duorum, vel triū stet omne verbum, audi verba Patris antiquioris Methodij Episcopi Tyri, & martyris, ex eius oratione quam habuit de Simeone, Anna, & purificatione B. Virginis, quam Græci Hypo-

Virg. Deiparæ laudes, & encomium.

S. German. Archiepisc. Constantinop.

Nemini cōstare potest, nisi per Virginem salus.

Sancta Dei genitrix, spiritus, & vera Christianorū

Methodius Episc. Tyri.

Psalm. 45. pantem vocant: *Suscipe* (inquit alloquens Virginem) benignè honorifica hæc, & tibi soli conuenientia dona omnium quæ cernuntur, quæque cerni non possunt Dei opt. operum opus præstantissimum. *Felix* domus Iesè, terque beata familia Dauid, ex qua ipsa floruit: Deus enim in medio tui, & nõ commouebitur, quia sanctificabit tabernaculũ suum Altissimus. In te namque testamentum Dei, & insurandum ad Patres nostros finem præstantissimum, atque exitum repererunt, ac per te Dominus Deus virtutũ habitauit in nobis. Tuam sanè præferebat speciem sacram incombustus rubus, illususque, quo se olim quo tempore cerni voluit, visendum Prophetæ obiecit. Strenuè quoque quondam è montis vertice excisa petra pèrennem ex te fluentem virtutũ omnium referebat gratiam, cum affluenter in deserto deficiente populo ex terra hiatribus refrigerationem, solatiũ attulit, & remedium, verum & Sacerdotis virga, quæ inculta aliquãdo, & effloruit, & fructum tulit, nõ obscurum præbuit admirabilis tui partus testimonium, simulque pignus perfecti futuri Sacerdotij. Et paulo post: *Benedicta* tu, & vndequaq; *benedicta*, omnibus desiderata, Domini que *benedictionibus* cumulata. Tuum Deo gratum nomen Dei genitrix: lumen præferens fidelibus, circumscriptioque, vt sic dicam, eius, qui nullis potest finibus circumscribi: radix pulcherrimi floris, Mater opificis, nutrix alentis, ambitus, & comprehensio concludentis, ac deferens eum, qui verbo portat omnia: porta Dei ortus in carne, forcipes, quibus purificans candens ille carbo exceptus est, breuis & perangustus sinus, quo fuit inclusus is, qui omnia continet suo sinu; vellus incompressibile illius roris. *Desiderij* Dauid, iugisq; vita, puteus Berbleemiticus, vnde immortalitatis poculũ emanauit: propitiatorium, ex quo Deus hominibus mortali se exhibuit specie: immaculata vestis eius, qui lumine est amictus, vt vestimen-

to, cuius sumptibus Deus bonis omnibus affluentem illam quam non habebat, carnem suscepit, vt id esset Deus omnipotès, quod esse sibi placuit. Quid hoc præclarum? quid hoc sublimius? qui cælũ, & terram implet, cui creditori id, quod sunt omnia debent, cui factus est indigens. A te enim mutuatus est Deus carnem illam diuinam, quam non habebat: tu namque vidisti præpotètem Deũ pulchra illa corporis armatura, qua quidem ipse salem se mihi exhibuit, qui cerni possit, ego verò vt ipsum clarè intueri possim, obtinui: cuius etiã vi omnia demonis ignita extincta sunt iacula. Euge euge Mater Dei, & serua: Euge euge, cuius debitor est is, qui omnium creditor, omnes namque debemus Deo, ipse tibi. Qui enim dixit: *Honora patrem, & matrem*, multò magis ipse, qui se huic examini subiecit, legi pareat, quam ipse tulit, eamque veneretur, qui spontaneum ortum ministravit: isque, qui ab ea sine patre est, summa gloria efficiat suam sine viro Matrem. Hactenus ille. Aspicias, quàm magnifica & præclara oratione hi Patres de dignitate, & potestate pientissimæ nostræ Matris sentiant. Demus igitur operam, vt eius heroicas virtutes cõfitemur, ac beatis illius pedibus prouoluamur, precesque, ac supplicationes per eam apud Deum fundamus, eius vitam, atque gesta, felicèq; exitum meditemur, quò eius patrocinio fulti, doctrinis imbuti, exèplis illustrati, studijs accensi, precib; subleuati, gloriosisque meritis cumulati; æternæ vitæ aditum consequi valeamus, coronaque illa immarcescibili potiri possimus vnà cū sanctissima, & amantissima Regina nostra, atque Filio eius omnium bonorum nostrorum autore primario, conseruatore, ac remuneratore Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto in sempiternum beatus, & gloriosus viuuit, ac regnat, Amen.

Ierem. 23.

Luc. 1.

Exod. 20.

LIB. VNDECIMI FINIS.

INDEX LOCORVM ALIQVOT SACRÆ SCIRPTVRÆ, QVI IN HOC VOLVGINE EXPLICANTVR.

Prior numerus paginam: secundus columnam indicat.

Cap. 1.	EX GENESI. F ACTVM QVE est vespere & mane dies vnus. pag. 75. col. 2.	Hodie si vocem eius audieritis, nolite, &c. 101. 1.	Psalm. 94.
Cap. 4.	Nonne si benè egeris, recipies, sin autem male, &c. 248. 2.	EX PROVERBIIS. V NIVERSA delicta operis charitatis. 229. 1.	Cap. 10.
Cap. 16.	EX LIBRO IVDICVM. D E comedite exiit, & de forti egressa est dulcedo. 148. 2.	Ferrũ ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui. 137. 1.	Cap. 27.
Cap. 6.	EX LIBRO IOB. V T IN A.M. appenderentur peccata mea, &c. 226. 2.	EX ECCLESIASTE. Q UID est quod fuit? Ipsum quod futurum est. 20. 1.	Cap. 1.
Cap. 9.	Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. 226. 2.	EX CANTICIS. S URGE Aquilo, & veni auster, perfla hartum meum, &c. 52. 2.	Cap. 4.
Cap. 19.	Quis mihi det, vt exaretur sermones mei in libro stylo, ferreo, &c. 32. 2.	EX LIB. SAPIENTIE. E XIGVVM & cum tadio est tempus vita nostra. 15. 2.	Cap. 2.
Cap. vlt.	Insipienter locutus sum, &c. idcirco ipse me, neprehendo, &c. 226. 1.	EX ECCLESIASTICO. F ILII, peccasti non adicias iterum, sed & de præiis deprecare, vt tibi dimittantur. 229. 1.	Cap. 21.
Psalm. 2.	EX LIB. PSALMOR. F ILIVS meus es tu, ego hodie genui te. 9. 2.	EX IEREMIA. F ORMINA circumdabit virũ, pag. 142. 2.	Cap. 31.
Psalm. 8.	Miquisti eum paulò minus ab Angelis, &c. 9. 1.	EX ESAIA. D E LEVI vt nubè iniquitates tuas, &c. 172. 1.	Cap. 44.
Psalm. 11.	Propter miseriam inopum, & gemitũ pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. pag. 2. col. 1.	EX ZACHARIA. E GCE vir oriens nomẽ eius, & subter eum orietur, &c. 149. 1.	Cap. 58.
Ibidem.	Nõ derelinques animam meam in inferno, ibidem.	EX MICHÆA. I NDICABO tibi, ò homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: vtique, &c. 248. 1.	Cap. 6.
Psalm. 21.	Sicut aqua effusus sum, &c. 83. 2.		
Psalm. 31.	Dixi, Confitebor aduersam me iniustitiã meam Domino. 193. 1.		
Psalm. 37.	Curam geram pro peccato meo. 244. 2.		
Psalm. 45.	Adsuabit eam Deus mane diticulo. pag. 68. 2.		
Psalm. 50.	Amplius laua me ab iniquitate mea, &c. pag. 228. col. 2.		
Psalm. 56.	Exurge gloria mea, exurge psalterium, &c. 68. 2.		
Psalm. 75.	Terra tremuit, ac quieuit, cum exurgeret in iudicium Dees. 82. 1.		
Psalm. 77.	Spiritus vadens, & non rediens. 29. 1.		

Cap. 2. EX 2. LIB. MALACH. **N**OLI frustra errare, nos enim propter nos metipfos hoc patimur, &c. 229. 1.

Cap. 1. EX MATTHÆO. **B**VTTIRVM & mel comedet, pag. 164. col. 1.

Cap. 16. Ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis, &c. 261. 1. 2.

Cap. 28. Vespere autem Sabbati, qua lucefcit in prima Sabbati. 74.

Cap. 1. EX LVCA. **I**N quibus vifitavit nos oriens ex alto, pag. 681.

Cap. 2. Videamus hoc Verbum quod factum est, pag. 164. col. 2.

Cap. 7. EX IOANNE. **T**OTVM hominem sanū fecit in Sabato. 22. 2.

Cap. 13. Vos debetis alter alterius lauare pedes, pag. 118. col. 2.

Cap. 8. EX EPIST. AD ROMAN. **N**IHL ergo nunc damnationis est vobis, qui sunt de Christo Iesu. 3. 2. Sine penitentiā sunt dona, & vocatio Dei. 241. 2.

Cap. 11. EX EPIST. AD CORINT. **Q**UOD si nos metipfos dydicaremus, non vtiq; iudicaremur. 230. 1.

Cap. 15. Si autem resurrectio mortuorum non est, &c. 50. 2.

Cap. 2. EX 2. AD CORINTH. **N**AM ego quod donavi, si quid donavi, &c. 259. 1.

Cap. 5. **O**bscramus pro Christo, reconciliamini Deo. 169. 1. **E**cce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos, &c. 230. 2.

Cap. 2. EX EPIST. AD GALAT. **N**ON natura Iudai, & non ex Gentibus peccatores. 981.

Ibidem. Mihi qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. 301. 2.

Cap. 6. Neque circūcisio aliquid valet, &c. pag. 248. 1.

Cap. 2. EX EPIST. AD EPHE. **C**ONVIVIFICAVIT nos, & cōresuscitavit. 15. 1.

Cap. 2. Dexteras dederunt mihi & Barnaba societatis. 351. 2.

Cap. 4. In mensuram ætatis plenitudinis Christi. 93. 2.

Ibidem. In faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat, ibidem.

Ibidem. Cum cognovissent gratiam qua data est mihi, &c. ibidem.

Cap. 1. EX AD COLOSSEN. **Q**UI nunc gaudeo in passionibus pro vobis, &c. 231. 1.

Cap. 1. EX 1. AD TIMOTH. **S**I quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 304. 1.

Cap. 4. EX 1. PETRI. **Q**UIA qui passus est in carne, desijt a peccatis. 231. 2.

Cap. 2. EX APOCALYPS. **M**EMENTO vnde e scideris, pag. 281. 2.

INDEX SENTENTIARVM NOTABILIVM, QUÆ IN HOC VNDECIMO TOMO CONTINENTVR.

A

ARON virga florens quid figuraverit. 295. 1.

Absolutio quatenus est penitenti imponenda. 219. 2.

Absolutionis quis sit sensus. 154. 1.

Absolutionem non pronuntiabant Novatiani. 259. 2.

Adastria dea, nominis, siue legum inevitabilem Regina. 20. 1.

Adventus Domini pro quo in Scripturis significet. 323. 1. 2.

Agilitas dos gloriosi corporis, quid sit, pag. 49. col. 2.

Album vestimentum in Scripturis quid denotet. 81. 2.

Amantium ingenium quod. 121. 1.

Amoris proprium quid. 79. 2.

Amori nihil difficile. 81. 2.

Angeli quid contulerint in resurrectione Christi, vide Resurrectio, & Terræmotus.

Angelis quare prius Dominus apparuerit. 86. 2.

Angeli fidelissimi testes. 87. 1.

Angelus cur fulgido aspectu & veste candida apparuerit. 87. 1.

Angolorum visu vnde sit ut terreatur homo. 87. 2.

Angelus cur sedit super reuolutum lapidem, ibid.

Angolorum sine anxietate & labore ministerium. 88. 1.

Angeli cur apud Lucā dicantur stare, & vnde sedere super reuolutū lapidē. 88. 1.

Angelos duos fuisse testantur Iohannes & Lucas, vt non disideant à Mattheo, & Marco. 89. 1.

Angelus quare dicatur respondisse ad mulieres, cum nulla placefferit interrogatio. 90. 1.

Angelus quomodo secundum Marcum sederet intra sepulcrum, extra vero secundum Mattheum. 88. 1.

Angolorum bonorum proprium erga pios officium. 90. 2.

Angeli verbum, Vbi positus erat Dominus, cum solum esset corpus ibi, defenditur, & explicatur. 91. 2.

Angelus qui intus erat in monumento, an idē sit, qui postea visus est foris. 63. 1.

Angeli cur appareant in visibili forma, pag. 93. col. 1.

Angelica maiestatis vis. 97. 2.

Angeli duo, quos Maria simul sedētes vidit, diuersi sunt ab alijs enarratis à Mattheo & Marco. 117. 1.

Angeli quare nunquam viris, sed mulieribus in sepulcro apparuerint. 117. 2.

Angeli ac demones qualia corpora assumere queant. 161. 1. 2.

de Anima quatuor falsa opinionones. 16. 1.

Anima immortalitatem agrè, & paucissimi venari potuere. 19. 1.

de Animarū transmigratione commenta Marci Tullij, & aliorum. 20. 1. 35. 2.

Anima, vide Immortalitas, & Resurrectionis articulus.

Animarum reditus post seculorum reuolutionem refutatur. 201.

Anima appetitus felicitatis æterna à Deo satandus. 21. 2.

Anima sordes vnde oriuntur. 30. 1.

Anima in corpore humano verè informās est, & non assistens tantum. 30. 1.

Anima dotes gloria, vide Dos.

Apostoli quare mulieribus resurrectionē Domini annuntiantibus fidem non habuerint. 101. 3.

Apostolis annuntiatio resurrectionis facta à mulieribus, eadē est cum illa facta à Maria Magdalena. 101. 2.

Apostoli duo cur ad sepulcrū cūtes currebant. 104. 1.

Apostolos ad semetipfos abijisse post nuntiatā resurrectionem à Petro & Iohanne, quid sit. 106. 1.

Apostolos cur fratres nominauit Christus, quando Mariam Apostolorum Apostolam constituit. 122. 1.

Apostoli & discipuli cur steterunt, cum Ma-

via nuntio resurrectionis latibunda
accessit. 122.2.
Apostoli non omnes Maria resurrectionem
nuntianti increduli extiterunt, pag.
123.col.1.
Apostoli quorsum possent Christi corpus
è monumento furari, vt falso dixerūt
custodes pecunia subornati. 131.1.
Apostoli cur redierint ad piscationem,
130.1. nec propter hoc à sequela Chri-
sti defecisse, ibid.2.
Apostoli cur de nocte piscarentur. 272.
1. & cur nocte illa nihil prèdiderint,
ibidem.
Apostoli quomodo Iesum nō nouerūt, ibid.
Apostolorum obediētia primum. 282.2.
Apostolorum varia dona. 283.1.
Apparitio, vide Angelus, & Mulieres.
Apparitio vniuersis discipulis facta cur
tantum in Galilea. 92.2.
Apparitio pluribus mulieribus facta, qua
refertur à Luca, diuersa est ab alijs,
pag.97.1.
Apparitionum ordo summarius. 105.1.
Apparitionem B. Mariae factam excellen-
tia fidei promeritam. 107.1. vide Ma-
ria Virgo.
Apparuisse primò Christū B. Mariae, mul-
tis ostenditur. 109.1.
Apparet Deus ijs, qui ipsum fide, & amo-
re prosequuntur. 112.
Apparitionē factā B. Mariae ab Euangeli-
stis describi quare nō decuerit. 112.2.
Apparitio Mariae Magdalena facta di-
stincta est à reliquis, & soli illi primò
facta, vt probatur. 114.2. 118.1.
Apparens Maria, quare noluit ab illa tā-
gi, cum tamen mulieribus in via pedes
suos adorari permiserit. 115.1.
Apparitio Magdalena vt facta fuerit illi
soli ploranti, si comitata ad sepulcrū
accessit. 116.1.
Apparuit Christus stans semper, & Ma-
ria, & alijs, & quare. 118.2.
Apparuit Christus varijs formis, & qua-
re. 119.1.
Apparuit mulieribus in via, secundum
Matth. vlt. cap. quando secundo à mo-
dimento redibant. 124.2.
Apparuit Christus mulierib⁹ in via in sua
forma, & voce cōsuetā, & quare. 125.2.
Apparitio Petro, Iacobo, & Iosepho, facta
vbi, & quādo. 131.2. vide Petrus.
Apparitio duob⁹ in Castellum eunib⁹

eadem à Marco, & à Luca refertur,
133.1. vide Discipulus.
Apparuit discipulis Christus peregrini
specie. 140.2.
Apparebat Dominus in alia effigie, vt ait
Marcus, immutatus tamen ex parte
sui, sed ex parte oculorum qui illum
videbant. 138.2.
Apparitio facta decem Apostolis, in ipsa
resurrectionis die fuit. 155.2.
Apparuit Thoma post dies octo. 288. &
quare. 271.2.
Apparitionis Thoma facta allegoria,
277.2.
Apparuit discipulis ad mare Tiberiadis,
279.1. & sequent.
Aquila & Auster quid significant in Scri-
ptura. 52.2.
Aromata & vnguenta quam vim habeāt,
pag.79.col.2.
Arriani quatenus Filij consubstantiali-
tatem Patri negarent. 248.1.
Astra in homines quatenus possint. 214.2.
Azon & verbū & nomen est, & luce-
re, & principiu noctis significat. 72.1.

B

BAPTISMVS ad animi morbos pel-
lentos est institutus. 224.2.
Baptismus quare nauis, vel prima tabula
dicatur. 261.2.
Baptismus differt à penitentia. 262.
Baptismus Ioannis à Baptismo Christi in
quo differat. 263.1.
Baptismum predicare, & penitentiam,
diuersum est. 263.2.
Beati dotes animi & corporis, vide Dos.
Beatitudinis prima causa qua sit. 92.2.
Beati corpus gloriosum quibus spectabile
tantum sit. 92.2.
Beata anima etiam gloriosa cum sit, tu-
ga quadam est, & quanam illa. 93.2.
Beneficia diuina qua lege donentur no-
bis. 154.1.
Bethania à Ierosolyma quantum dista-
ret. 76.2.

C

CAPILLI, vngues, & similia in ho-
mine animata sunt, secundū Au-
gustinum. 42.2.
Charitas Prælati necessaria, & illa so-
la benè gubernandi ars est. 292.1.
Charitatis effectus, ibidem.

Charitas

Charitas proximi pastori necessaria, pag.
292.col.2.
Charitas, vide Amor.
Christo quid debeamus. 3.1.
Christi persecutores vitulis & apibus
comparantur. 4.2.
Christi vltio de Iudais. 4.2.
Christus lapis reprobatus. 5.2.
Christus quare sit lapis abscissus sine ma-
nibus, & à Iudais reprobatus. 6.1.
Christus quinq; hostiū triūphos egit. 8.2.
Christus in vincendo sapiens, ibidem.
Christus non superbia vicit, sed mode-
stia, virtute, & munificentia, ibidem.
Christi regnum triplex, & quale. 9.1.
Christus quare leo de tribu Iuda. 12.1.
Christi leonis proprietates, ibidem.
Christus leo rugiebat præ animarum fa-
me, dū prædicās circuibat terrā, ibid.
Christus cur leonis carulus dicatur, pag.
13.col.1. & quando descendit ad præ-
dam, ibid.
Christi leonis fortia scripsit Marc. 13.1.
Christus vt dicatur habere mortis & in-
ferni clauēs. 56.2.
Christi sanguis, vide Sanguis.
Christus resurgens effusum sanguinem
resumpsit, sed non totum. 37.2.
Christi sanguis effusus nequaquā fuit to-
tus à diuinitate seiunctus, ibidem.
Christi sanguinem à diuinitate in triduo
seiunctum, qui probent. 38.1.
Christi sanguinis vis vnde pendeat. 37.1.
in Christo vniones quatuor, totidemque
separationes quidā assignauit. 38.1.
Christi sanguinem non fuisse à diuinita-
te seiunctum, solutione contrariarum
rationum declaratur. 38.2.
Christus quomodo dicatur effusus in ef-
fuso sanguine passionis. 40.1.
Christus vt Deus quomodo non dicatur
effusus in sanguine, nec māsse in cru-
ce in triduo illo ratione sanguinis di-
uinitati coniuncti. 39.1.
Christi patientis ossa quomodo dicantur
ipsa passione dispersa. 38.2.
Christi corpus in Parascæue sumitur sine
sanguine, non quia in triduo fuerit à
diuinitate seiunctus. 40.2.
Christi partes ab eius corpore præcisse,
(vt capilli, præputium) corruptione
perierunt, non sic sanguis in passione ef-
fusus, ibidem.
Christi sanguis aliter effusus in cruce,

Tom. II.

quā ille, qui alibi effusus est sine ordi-
ne, & ad iterandam vnionem. 41.2.
Christi partes, vt puta præputiū, fuerint
ne resumptæ in resurrectione. 42.1.
Christi sanguis aliquis effusus est in pas-
sione diuinitati extunc non coniun-
ctus, qui etiam non fuit in resurre-
ctione resumptus, pag. 43.col.1.
Christi sanguis, & cruenta passionis in-
strumenta vbi afferuntur, ibid.2.
Christum quantum sanguinem oportuerit
resumere in resurrectione. 44.2.
Christi quæ caro & sanguis sit in Eucha-
ristia, & quanta caro & sanguis. 44.
2.45.2.
Christi sanguis superflus in terris asser-
uatus, nec diuinitati coniunctus, qua-
tenus possit latræ cultu adorari. 35.1.
Christi sanguis superflus quando ince-
pit esse à diuinitate seiunctus. 45.1.2.
Christi sanguis relictus qua ratione su-
perflus dici possit. 45.2.
Christi imagines sanguinem effudisse, nō
dubium. 46.1.
Christus primogenitus mortuorū, & pri-
mitia dormientium quare appelletur,
pag. 51.1.
Christi cū homine duplex coniunctio: du-
plex item immortalitas, ibidem.
Si Christus non resurgeret, quare inanis
diceretur Pauli prædicatio. 61.2.
Christum resurgere, quā rationi conso-
num fuerit. 52.2.
Christum resurgere quā vtile homini-
bus. 53.2.
Christ⁹ vt suā cōprobauerit resurrectio-
nē, manifestariq; multis modis. 56.2.
Christus quomodo resurrexit, ibid.
Christi corpus mysticè vngendum, sans
pauperes. 79.2.
erga Christum Dominum mulierum quæ
illum vixerunt, eximia dilectio. 81.1.
vide Mulieres.
Christus an resurrexerit ante terramo-
tum, vel post illum. 83.1.
Christ⁹ nō indignit opera Angeli ad resur-
gendū, contra Sacramentarios. 84.1.
Christum Domium verè suis apparuisse
in Galilea, sicut meminit Mattheus
dixisse mulieribus, contra Iulianum
ostenditur, ibid.
Christi crucifixi cur meminit Angelus,
qui dixit: Crucifixum queritis. 95.1.
Christi crucifixi virtus & potentia, ibid.

M m 1 Christus

Christus cur psalterium & cithara dicitur apud Dauidem. 112.1.
 Christus resurgens in ferro illo in aquas ab Helisao immisso, suoque ligno unito figuratur, ibidem.
 Christus primò apparuit B. Mariae, matri suae, vide Maria Virgo.
 Christus post resurrectionem quare stans semper apparuit. 118.2.
 Christi amor in Mariam Magdalenam quantus. 119.2.
 Christus quare prohibuit tangi à Maria, ex eo quòd nondum ad Patrem ascendisset. 120.2.
 Christum qui tangant. 121.2.
 Christus quo digito nos tangat, & nos illum. 121.2.
 Christus quare verissimam resurrectionis suae veritatem varijs dubitationibus inuolutam esse permisit. 124.1.
 Christus quare noluerit resurrectionis suae testes habere. 130.2. vide Testes.
 Christi corpus à discipulis sublatum quare diuulgatum sit apud Iudaeos, pag. 130. col. 1.
 Christi ostensio duobus discipulis Emmaus euntibus, & à quibus referatur, vide Discipulus, Apparitio, Lucas.
 Christus quando nobis adsit. 137.2.
 Christi corpus suscitatum quomodo moueretur. 138.1.
 Christus ut alloquatur animas. 140.1.
 Christus ut peregrini specie apparuerit euntibus in Emmaus. 140.2.
 Christ⁹ quare dicitur peregrinus in multis. 141.2.
 Christus quomodo finxit se longius ire in castello Emmaus. 149.2.
 Christus quid effecerit fractione panis in castello. 151.2.
 Christus ut euauerit ab oculis discipulorum, & quare. 153.2.
 Christus quare ianuis clausis ad decem discipulos sit ingressus. 156.2.
 Christus quare in medio discipulorum stetit. 157.2.
 Christus quare vulnerum suorum cicatrices retinuit. 160.1.
 Christi plaga quàm efficaces. 273.2.
 Christus satis idonea sua humanitatis suscitata à mortuis signa dedit comedendo. 163.1. & quid de excrementis cibi, vide ibid. 2.
 Christus quare insufflauit, cum dedit spi-

ritum sanctum Apostolis. 172.1.
 Christus quare post dies octo apparuit discipulis. 271.2.
 Christus post resurrectionem quare non semper aderat cum discipulis. 172.2.
 Christus post resurrectionem Dominum, ante Magistrum Apostoli quare appellabant. 283.2.
 Christus quare Ecclesiam suam regendam Petro, & non Ioanni tradidit. 317.2.
 Christi amor erga nos qualis sit. 318.2.
 Cibi non futuros nos sollicitos, quatenus conueniat. 261.2.
 Circumstantia aggrauantes sine nouo peccato non sunt confitenda necessariò, 221.2.
 Circumstantias mutantes speciem confitendas contra Lutherum ostenditur ex Scriptura. 221.2.
 Claritas dos corporis gloriosi quid sit, pag. 50. col. 1.
 Clauis Petri & Pauli, & ut intelligantur data à Christo. 178.2.
 Clauium potestas quid sit. 290.1.
 Clauis quib⁹ ex quo sunt traditae. 311.1.
 Cleophas vnus ex euntibus in Emmaus, sit ne ille, cuius meminit in Euangelio Ioannes. 140.1.
 Caeli porta post Christum passum quibus referata fuerit. 8.1.
 Colloquijs de Deo adest Dominus. 183.1.
 Communio Sacramentalis sub vna tantum specie vbi facta à Christo post resurrectionem. 132.2.
 Communicandi se vsus quondam in Ecclesia viguit. 152.1.
 Confessio, vide Pœnitentia, Iudicium, Absolutio, Satisfactio.
 Confiteri in genere, se peccatorem esse, non sufficere, contra hereticos rationibus probatur, pag. 177. col. 2. & infra.
 In confessionem particularem quid impius protulit Melancthon. 179.1.
 Confessionem solum esse faciendam de peccato incredulitatis, quidam falso dixerunt. 181.1.
 Confessionem debere fieri de occultis etiam peccatis probatur. 182.1.
 Confessionem esse de iure diuino probatur. 183.2.
 Confessionem abrogare non posse Pontificem. 185.1.
 Confessionis peccatorum vsus aliquis fuit

in omni

in omni lege, & secta. 185.2.
 Confessionem non esse grauem omnibus, & laboriosam, sed quibus. 187.2.
 Confessionis mentionem esse apud Patres probatur. 187.2.
 Confessio non à summo Pontifice est instituta ex Christi consilio, contra Lutherum. 188.
 Confessio in lege veteri in quibus fuit figurata, & in Nouo Testamento in ablutione pedum Christo facta. 188.1.
 Confessio precipitur fidelibus verbis illis, quibus Ioan. 20. potestatem tribuit Sacerdotibus. 189.1.
 Confessor medicus est, & agnoscere debet morbos, ut curet illos, ibidem.
 Confessionis necessitas ex potestate retinendi ut probetur. 189.2.
 Confessionem detegentis Sacerdotis pena qua. 192.1.
 Confessionis necessitatem qua argumenta impugnarent, dissoluntur, pag. 193. col. 1.
 Confessionis vsus quare potuerit non esse ita frequens aliquibus eremi Patribus. 195.1.
 Confessionis necessitatem agnouit Origenes, ibidem.
 Confessionis vsus pro certo loco & tempore ut abrogari, aut suspēdi potuerit Nestario. 197.1.
 Confessionem internam quare, & quibus consuleret Chrysostomus. 199.1.
 Confessio publica peccatorum abrogata à Patribus. 199.2.
 Confessionis necessitas sepe à sanctis Patribus commendatur. 200.2.
 Confessionis fructus quamplurimi, pag. 202. col. 1.
 Confessor imperitus cui assimilatur, pag. 203. col. 2.
 Confessor qualis eligendus. 207.1.
 Confessio ut fieri salubriter debeat, pag. 212. col. 2.
 Confessio debet esse premeditata, & clara. 213.2.
 Confessionis instituenda alius modus ex parte intellectus. 216.1. & ex parte voluntatis. 218.1.
 Confessio quem dolorem requirat. 218.1.
 Confessor non iniungens pœnitentiam, pater sit criminis pœnitentis. 242.1.
 Vide Iudicium, & Absolutio.
 Consiliū malū cōsultrori pœnitenti. 120.1.

Contritionis vis, & cui assimilatur, & quid sit. 218.1.2.
 Contritionem non facere hominem hypocritam. 265.2.
 Contritionem esse dolorem non coactum, sed liberum. 265.2.
 Corporis gloriosi dotes prælibauit, adhuc mortalis dum esset Christus. 47.1.
 Corporum incorruptibilitas in damnatis vnde oriatur. 15.1.
 Corpus vera pars hominis, animaque informanti coniuncta, non ut instrumentum & organum animae assistentis, ut Platonici putarunt. 30.2.
 Corporibus mortuis vñtionem adhibere cur solent Iudaei. 79.1.
 Corpus gloriosum quibus tantum spectabile sit. 92.2.
 Crepusculū quid, & vnde dicatur. 70.2.
 Cruor propriè quid sit. 37.2.
 Cultus Dei expressè ab ipso institutus non improbandus est, ut sentiunt heretici. 80.1.
 Custodes monumenti Dominici exterrefacti non prohibuerunt ingressum Domini discipulis. 34. & 85. Vide Sepulcrum.

D

DAVID præcipuus Messias vates, 2.1. 165.2.
 Deus & natura nihil frustra efficiunt, pag. 22. col. 1.
 Deus pœnitens nos, siue benefaciens, bonus est. 243.1.
 Si Deus solus potest remittere peccata, cur idem tribuitur sacerdoti. 254.1.
 Diu manes vnde dicit. 326.1.
 Dextera in Scripturis quid significet, pag. 94. col. 1.
 Dies in Scriptura triplex inuenitur, natura, peccati, & resurrectionis. 6.1.2.
 Dies Dominicus in memoriam resurrectionis institutus. 181.1.
 Dies tres, post quos resurrexit Christus, quomodo computandi. 61.1.
 Dies apud Romanos vnde sumeret initium. 62.1.
 Dies Iudaeis atque nox quando inciperet, pag. 63. col. 1.
 Dies tres post mortem vsq; ad resurrectionem, quomodo versus computentur. 63.2.
 Quote Dei hebdomada resurrexit Dominus. 66.1.

Die Dominica congruum fuit Christum
resurgere. 66. 1.
Discere, quid significet, more Scripturae
& Ecclesiastico. 72. 1.
Die septimo quibus officijs incumbendū,
pag. 72. 2.
Dilectio praelato necessaria. Vide Charitas,
& Pastor.
Diligere & amare, in quo differant, pag.
295. col. 1.
Diluculum quid, & vnde dicatur. 70. 2.
Diluculum cur vocauerit Matthaeus vesperam. 74. 1.
Discipulorum infidelitas, & vnde profecta. 105.
Discipulorum quam mulierum cur perfectior
de resurrectione Domini fides, pag. 105. 2.
Discipuli duo in Emmaus tendentes qui
fuerint. 134. 1.
Discipuli hi duo quid figurarent, & quare
duo, & quare pergerent in Emmaus,
136. 1.
Discipulorum oculi qua ratione tenebantur,
ne Dominum viderent. 238. 1.
Dotes quid sit apud Theologos. 47. 2.
Dotes corporis gloriosi. 11. 2.
De dotibus quatuor corporis gloriosi
consideratio. 47. 2.
Dotes gloriae in ingressu gloriae quales
dantur. 48. 1.
Dotem à quo accipiat anima Dei sponsa,
pag. 48. 2.
Dotes animae tres, visio, comprehensio, &
fructio, ibid.
Dotes quatuor corporis, virtutibus Cardinalibus
respondent. 49. 1.
Dotes corporis gloriosi vnde illi accidat,
pag. 49. col. 2.
Dotis corporis gloriosi quanti nobis facienda.
50. 1.

E

ECCLESIASTICA bona in quos
solum conferenda vsus, 128. 1. 2.
Ecclesia quando erit sine macula, & ruga.
92. 2.
Effectuum eorum reditus naturaliter
impossibilis ostenditur. 20. 1. 2.
Emmaus vbi sita sit, & quid significet,
136. 1.
Episcopus, vide Pastor, & Pontifex.
Episcopalis muneris, & eius qui illud suscipit,
brevis descriptio. 143. 1.

Episcopatum sibi oblatum an liceat recusare.
304. 4.
Episcopatum sancti viri recusarant, ibidem.
Episcopalis honor quantus sit. 306. 2.
Episcopi quatenus susceperint pascendas
oues, ibidem.
Episcopatum nil aliud esse existimantes,
quam honorē, & diuitias, quam grauius
hallucinentur. 315. 1.
Erasmi interpretatio in illud, Exierunt
de monumento, reijcitur. 96. 2.
De Euangelistis quid sentiendum. 86. 1.
Euangelium Nicodemi quid circa
Matthaei vltimum addat. 127. 2.
Eutychij error de resurrectione. 361.
Exemplar duplex. 51. 1.

F

FABULARI quid. 237. 1.
Fabula quid, & quotuplex, ibidem.
Fictio duplex, & quomodo Christus finxit
se logius ire in castello Emmaus, pag.
149. col. 2.
Fictio qua minimè vitiosa, imò bona, atq;
salutaris. 150. 1.
Fides quas res requirat, & includat, pag.
154. 2.
Fidem cur tantoperè exaltent haeretici,
pag. 216.
Fides simul cum poenitentia ad salutem
requiritur. 217. 1.
Fides Thoma quomodo fuerit de his qua
videbat. 275. 2.
Fidei causa vnde iudicanda sit. 301. 2.
Fidei veritas quibus comprobetur, secundum
Augustinum, vt illam credamus,
pag. 306. 1.
Figura in quibus debet figurato respondere.
66. 2.
Fractio panis in castello Emmauntis panem
Eucharisticum designat. 152. 2.
Fructio proxima causa beatitudinis, &
quid sit. 49. 1.

G

GALILEA quid significet. 92. 1.
& vbi sita sit. 96. 1.
Galileam cur Angelus mulieribus nominauit.
96. 1. vide Apparitio.
de Galilea quorundam minus firma, &
probabilis opinio, ibidem.
Galilea quid sonet Augustino. 96. 2.
Gallie cantus quid pronuntiet. 76. 2.

Gaudium Patriarcharum in resurrectione,
& vt illam expeterent. 56. 2.
Gloria, vide Beatitudo.
Gratia praeueniens cum attritione ad iustificationem
in Sacramento cui assimilatur. 219. 1.

H

HAERETICVS à Catholico in quo differat. 145. 2.
Haeretici quam fidem habeant, & cur illam
tantoperè extollant. 216. 2.
Haeretici quos nouos credendi Fidei articulos
proponant, ibidem.
Haeticorum aduersus satisfactionem calumnia.
223. 1. 2.
Henoc, Helias, & Ioannes Euangelista quā
gloriam expectent. 60. 2.
Homelia vnde dicta sit. 137. 2.
Homo per mortem quatenus pereat, pag.
30. col. 1.
Homines quare simul & extrema die resurgent.
60. 1.
Hominis cum Christo duplex coniunctio,
pag. 51. col. 1.
Humilitatis documentum praebet Christus.
290. 2.
Humores in homine se habent sicut elementa
in vniuerso. 42. 2.
Hyperbole in Scripturis familiaris, vt
Ioan vlt. 335. 2.

I

IACOBO quādo Dominus apparuit, vt fertur à Paulo. 132. 2.
Iacobita impiè quid de confessione protulerint.
260. 1.
Iesu, vide Christus.
Imagines Christi vere sanguinem effuisse,
non dubium. 46. 1.
Immortalitas hominis duplex. 51. 1.
Immortalitatis appetitus in homine vnde,
& quantus existat. 18. 1.
Impassibilitas beati quid sit. 49. 1.
Indulgentia ad quid instituta. 234. 1.
Infidelitas duplex. 181. 1.
Insuffladi genus apud Hebraeos vnde descendit.
172. 2.
Ioannes tantum cur Maria Magdalena meminerit.
99. 2.
Ioannis cursus ad sepulcrum quid denotet.
104. 1.
Ioannes cur primus in captura piscium
Christum agnouerit. 183. 2.

Ioannes Euangelista cur Iesu dilectus dicatur,
cum Petrus plus alijs dilexerit, & dilectus sit.
264. 2.
Ioannes Euangelista quando scripsit, pag. 312.
col. 2.
Ioannes sequitur Petrum, & quare, pag. 315.
col. 1. 2.
Ioannis titulus, quo à se ipso dilectus appellatur,
sit ne arroganter assumptus, 319. 1.
Ioannē Euangelistā cur tantoperè Christus dilexerit.
316. 2.
Ioanni Christus non tradidit Ecclesiam, 317. 2.
Ioannes cur non se nominaret, Qui diligebat
Iesum. 318. 1.
de Ioanne quid dixit Christus illis verbis,
Etiam volo manere donec veniā, quid ad te.
320. 2.
de Ioannis morte varia opiniones. 321. 1.
de Ioannis mansione quid senserint Patres,
ibidem.
Ioannes solus, teste Chrysostomo, vsque ad
Ierosolyma excidium superuixit, 323. 2.
Ioannem necdum esse mortuum, sed in paradysum
translatum probabitur est, & probatur. 325. 1.
Iosepho quando Dominus apparuit, pag. 132.
col. 2.
Iudei calumniatores resurrectionis reselluntur.
9. 2.
Iudeorum testes falsi confutantur, pag. 128. 2.
Iudeorum Principes quare non fidem adhibuerint
custodibus, sed ipsos subornarunt pecunijs.
130. 2.
Iudei qua falsa de Christo sublatō à discipulis
protulerint, teste Iustino, pag. 131. col.
Iudeorum caecitatem in mittendis per orbem
litteris contra Christum, multo ante praedixit
Esaias. 131. 2.
Iudei quem expectarent Messiam Regē & potentem.
143. 2.
Iudei qua Prophetarum vaticinia de Iesu
recipiant, ibidem.
Iudicis munus quod. 252. 2.
Iudiciaria potestas secundum Patres est in
Sacerdote. 254. 1.
Iuliani blasphemiam in sanctos Euangelistas,
& ipsum Christum Dñm. 89. 1.
Iuliani Apostata calumnia resellatur ab Augustino.
96. 2.

Iuuenis forma apparuit Angelus, & iu-
stitus aptior gloriosis corporibus, pag.
94.2.

L

LACRYMARVM causa que debeat ef-
se. 117.2.

Lacrymarum vis. 118.2.

Lapidem reprobatum Christus quare se
nominat. 5.2.

Lapidis reuolutio in resurrectione quid
significet. 88.1. vide Angelus.

Lapis sepulchri quanta fuerit magnitudi-
nis. 88.2.

Latria cultu quot modis debeat aliquid
adorari. 45.1.

Leonis proprietates. 14.2.

Lingua que magis Deum placat. 205.1.

Longini Episcopi, qui Domini latus ape-
ruit, apud Mantuanos monumentum,
pag. 43. col. 2.

Lucam fuisse vnum ex discipulis, quibus
Dominus in Emmaus tendentibus ap-
paruit, probabilis esse. 135.1.

Lucas quare non se inter Verbi ministros
computet. 135.2.

Lutheri error de confessione ex consilio
Christi solum iure Ecclesiastico insti-
tuta. 188.1.

Lutheri dictum, Optima penitentia est
nova vita; quomodo verum sit. 255.1.

Lutheri errores de confessione. 262.1.

M

MARCVS Euangelista vt intelli-
gendus sit, caput vltimum expli-
catur. 115.1.

Marci proprium, secundum leonis figuram
resurrectionis gloriam ostendere; pag.
115. col. 2.

Marci Euangelium vltimum ad firman-
dam fidem solidissima esse autoritatis,
contra Caietani absurdum dictum pro-
batur. 115.2.

Maria que sit illa, de qua dicit Mat-
thaus; Maria Magdalene, & altera
Maria. 77.1.

Maria beatissima Christi mater, non est
altera Maria, de qua loquitur Mat-
thaus. 77.2.

Maria Magdalene virtutes & laudes, pa-
gin. 28. col. 2.

de Marijs tribus quam impie & temere
sentiant noui heretici. 80.1.

Maria Magdalena ad sepulchrum venien-
tis cur tantum Ioannes meminert,
pag. 99. col. 2.

Marias Magdalenas duas qui assereret,
non solide tamen. 100.2.

Mariam Magdalenam vnam tantum fuisse
probatum, ibidem.

Maria Magdalena quanti faceret Chri-
stum. 100.2.

Maria Magdalena cur Petro & Ioanni
dicitur nominatim resurrectione an-
nuntiasse, ibidem.

Maria Magdalena prius Angelos vidit,
sublatumque corpus, quam Petro re-
nuntiaret, & accurreret ad sepulchrum,
contra Augustinum. 103.1.

sanctissima Maria Virginis fidei prastan-
tia, & excellentia. 107.1.

B Maria Virgini Christum apparuisse an-
te omnes, multis ostenditur. 109. vide
Apparitio.

Maria Virginis cum Anna Tobia vxore
comparatio. 212.1.

Maria Magdalena apparuit Christus pri-
mo, & soli illi, cum Marcus dicit, Ap-
paruit primo Mariæ Magdalene.
113.1. 114.1.

Maria Magdalena incredulitas non fuit
tanta, quanta Nysseno visa est. 116.2.

Maria quare redierit ad monumentum,
nec ingredi fuerit ausa prius, sed fo-
ris plorare. 116.2.

Maria cur ad monumentum staret, ibi-
dem.

Maria vidit duos Angelos diuersos ab a-
lijs, quos Matthaus & Marcus rese-
runt. 117.1.

Maria cur conuersa est retrorsum post
verba Angelorum. 118.1.

Maria ingens erga Christum amor, pag.
119.1.

Maria caput vbi asseruetur signatum fron-
te Christi digitis. 119.2.

Maria quomodo contenderit Christum
tangere, amplexu, an dextra osculo,
pedumve. 119.2.

Maria Christum tangere quare prohibi-
ta ex causali illa, Quia nondum af-
cendi ad Patrem, &c. 120.1.

Maria tactu prohibito adumbrata est Ge-
nilitas, qua Christum nec visura erat,
nec comprehensura. 121.1.

Maria apostolorum apostola fuit & Chri-
sto instituta. 221.1.

Martyres cum vulnerum suorum cicatri-
cibus resurrecturos in celum probabi-
lius. 160.2.

Matrimonium spirituale & carnale quas
requirant dotes. 48.1.

Matthaus cur meminert apparitionis
Christi futura in Galilea. 92.1.

Matthai cum Marco conciliatio. 96.2.

Matthaus solus qui custodum meminit,
eosdem ad Principes adijisse commemo-
rat. 127.1.

Medicus noster Christus. 59.2.

Medium locum & inter discipulos Chri-
stus tenuit, & saepe alibi quare. 158.1.

Mendacium quid, secundum Augusti-
num. 150.1.

Messalianorum heresis. 260.1.

Mortale, vt sit differentia propria homi-
nis. 31.2.

Mortis & inferni clauis vt habeat Chri-
stus. 56.2.

Mulieres vt dicuntur venisse ad sepul-
chrum, & qua hora. 76.1.

Mulieres ad sepulchrum venientes quot
fuerint. 78.1.

Mulieres quando emerunt aromata, vt
Iesu corpus vngerent. 79.1.

Mulieres quorsum ad vngendum Iesum
venerint, quem noverant a Nicodemo
perunctum, ibidem.

Mulieres quare simul ad Christum per-
ungendum accesserunt. 81.1.

Mulierum charitas erga Christum, & vi-
rilis constantia. 81.1.

Mulieres accesserunt ad sepulchrum ad-
monita ab Angelo, adhuc presentibus,
exterritisque custodibus. 84.2.

Mulieribus plusquam viris quare Domi-
nus se se manifestavit resurgens. pag.
86. col. 2.

Mulieribus cur Deus viros nonnunquam
reuerdiat, vt apostolos per Marias, pag.
91. col. 2.

Mulieres quare exierunt citè de monu-
mento. 96.2.

Mulieres ista Maria sunt appellata, non
absque mysterio. 98.2.

Mulieres non sunt ad sepulchrum regres-
sa iterum ex incredulitate, sed deside-
rio Dominum videndi. 102.2.

Mulieres sepulchrum mane aduentes ve-
snatoribus comparantur. 106.1.

Mulierum testimonium infirmum est na-
tura, & lege inualidum. 107.2.

Mulieribus probata vita in causa fidei
restari quado permissum fuit. 208.2.

Mulierum testimonium resurrectionis qua-
tenus allatum sit. 108.1.

Mundus tragædia comparatur. 1.1.

Mundi pulchritudo in tribus est. 221.

N

de **N**ATHANAEL Ruperti sen-
tentia. 280.1.

Naturale aliquid tribus modis dicitur,
pag. 21. col. 1.

Nestarij factum de qua confessionis con-
suetudine intelligendum est. 194.2.

Nicodemi Euangelium quid circa Mat-
thai vltimum de custodibus sepulchri
addat. 127.2.

Niniue ciuitas magna quid prafigurauit.
68.1.

Novitiani cur ab Ecclesia exclusi fue-
rint. 259.1.

O

OBEDIENTIAE primum; pag.
282.2.

Oculus, vide Discipuli, & Visus;

Oculi discipulorum a quo tenebantur, ne
Dominum viderent. 139.2.

Oculi discipulorum quomodo fuerint a-
perti. 151.1.

P

PANIS fractio, in qua Dominus a duo-
bus discipulis in castello agnitus
est, quanam fuerit. 153.

Papa, vide Pontifex.

Papa qualem dumtaxat admittat adora-
tionem sui. 302.2.

in Parasceue corpus Christi sumitur sine
sanguine, non quia sanguis triduo fue-
rit a diuinitate se iunctus. 40.2.

Partes abscissas quas assumpsit Christus
in resurrectione, vide Resurrectio, &
Christus, & 42.1.

Pascuali tempore quare stantes oramus,
157.1.

Pastor & Pontifex vt satisfaciatur muneri
suo. 291.2.

in Pastorem & Prelatum eligendus non
sanguine nobilis, sed virtute insignis
291.2.

Pastorum documenta aliqua. 303.2.

Pastoris boni typus Iacob est Patriarcha,
ibidem.

Pastoris boni officium. 304. 1.
 Pastoris nomen nullus Apostolorum nisi Petrus accepit. 305. 2.
 Pastores veri qui sint. 310. 1.
 Pastores bonos ex bonis ouibus fieri, pag. 310. col. 1.
 à Pastore gregis sui quid Dominus requirat. 312.
 Pastor soli comparatur à beato Chrysostomo. 312. 1.
 Paulus Ierolymam Petri visendi causa cur venit. 300. 2.
 Pavor & timor eorum esse debet, qui superna non amant. 91. 1.
 Pax, qua Christus salutauit suos in cenaculo, qua sit. 158. 2.
 Peccatorum praua, & Epicurea ratiocinatio. 16. 1.
 Peccata praterita non nocent, quando non placent. 95. 2.
 Peccatoris nomine Gentiles Scriptura intelligit. 98. 1.
 Peccata qua sint confitenda, vide Pœnitentia, & confessio.
 de Peccatis occultis quare non iudicet Ecclesia. 182. 2.
 Peccatoris verecundia in confessione vnde profiscatur. 204.
 Peccatorum ordo qualis debeat esse, pag. 218. col. 1.
 Peccata omnia esse in confessione aperienda, contra impium Lutherum ostenditur. 220. 2.
 Peccata venialia quare oporteat confiteri. 221. 1.
 Peccatorum reliquia qua sint illa, qua satisfactione tolli dicuntur. 235. 2.
 Peccati remissi vestigia in anima remanere sensit Origenes. 240. 1.
 Peccatorum remedia qua. 241. 1.
 Peccata cur dicatur Dominum nobis non imputare. 247. 1.
 Pecunia vis. 128. 1.
 Petrum cur Angelus nominauit, cum ait: Dicite discipulis, & Petro. 95. 2.
 Petrus non ita incredulum se ostēdit annuntiationi mulierū, sicut ceteri, pag. 101. col. 2.
 Petrus accurrit ad sepulcrum post annuntiationem Angelorum visionem. 103. 1.
 Petrus & Ioannes euntes sepulcrū quare currebant. 104. 1.
 Petri fides circa qua. 105. 1.
 Petro inter viros primò Iesus apparuit,

& quando. 132. 1.
 Petri piscatio, amor, & pastoris exemplum, prudentia, & charitas. 283. 283. 285.
 Petro soli quare Dominus oues suas commendauerit. 289. 1.
 Petri supra omnes Apostolos primatus ostenditur. 289. 2.
 Petrus Apostolorum os. 290. 1.
 Petro cur dixerit Christus: Diligis me plus his, & nouem quæstiones diluuntur. 290. 2.
 Petrum quare interrogat qui omnia nouit Christus. 291. 1.
 de Petri dilectione quare potius quàm de alijs qualitatib⁹ interrogari Christus. 281. 2.
 Petrum quare interrogauit de dilectione. 292. 1.
 Petro Apostolatam per negationes sublatum quo sensu dicant Patres. 263. 1.
 Petrus si magis Dominum diligebat, cur Ioannes dilectus nominatur. 294. 2.
 Petri singularis modestia. 295. 2.
 Petrus agnos & oues, id est, prescitos, & predestinatos pascendos simul accepit. 296. 2.
 Petro cur non omnes oues ad pascendum esse commendatas, falsò contendit Lutherus. 299. 1.
 Petrus, Iacobus, & Ioannes, cur dederint dexteras societatis Paulo. 300. 2.
 Petrus quare contristatus est ad tertium Christi interrogationem. 303.
 Petrus quibus verbis constitutus fuit Pontifex. 304. 2.
 de Petri potestate notabilis Augustini sententia. 306. 1.
 Petrum solū alloquitur Christus illis verbis, Oraui pro te, &c. &c. & Pasce oues meas. 307. 2.
 Petri illustria cognomenta ex Patribus. 308. 2.
 Petrus Christi est Vicarius, non Ecclesie. 310. 2.
 Petrus omnium Apostolorum est Prælatum, ibidem.
 Petrus in formam & exemplar pastoribus est propositus. 310. 2.
 Petri excellentia. 311. 1.
 Petro mortis genus, quo ipsum erat clarificaturus, Christus denuntiat. 312. 1.
 Petri iuuenis & senis conditio à Christo præfigurata. 312. 2.

Petri gloriosus exitus, ibidem.
 Petrus, & non Ioanni cur regendam tradidit Ecclesiam Christus. 317. 2.
 Phœnicis resurrectio ex Clemente Romano, & alijs Patribus, qualis. 24. 1.
 Piscatio & venatio licita. 281. 1.
 Piscis prunis superpositus, & panis, in littore denuò fuit miraculo piscatus à Christo. 284. 2.
 Plorandi tempus quando sit. 117. 2.
 Pluralis pro singulari acceptio frequens est in Scriptura. 74. 2.
 Pœnitentia Sacramentum & Baptismi, mysteria reconciliationis vocantur à Paulo. 171.
 Pœnitentia Sacramentum institutum est, & potestas collata Apostolis, Ioan. 20. pag. 175. col. 1.
 Pœnitentia & Baptismi discriminè. 177. 2.
 Pœnitentiã in genere, se peccatorem esse, non sufficere, contra hereticos probatur. 177. 2.
 Pœnitentiã omnium peccatorū debere esse, non tantum infidelitatis, probatur. 181. 2.
 Pœnitentia debet esse etiam de peccatis occultis. 182. 1.
 Pœnitentiã esse iuris diuini institutionem, solutione argumentorum probatur. 189. 1.
 Pœnitentia laus ex Tertulliano. 191. 1.
 Pœnitentia secunda tabula post naufragium. 191. 1.
 Pœnitentia Sacramentum vt se habeat in iam iustificatum, qui nihilominus confitetur. 194. 1.
 Pœnitentijs publicis iniungendis quare constitui essent Sacerdotes in Ecclesijs. 198. 1.
 Pœnitentia vsum non abrogauit Nestorius, sed promisit eligere præter deputatum alium Sacerdotem. 198. 2.
 Pœnitentia Sacramentum gratiam conferre ostenditur, & ratione Patrum, & traditione. 208. 2.
 Pœnitens attritus, quomodo fieri potuit contritus, attritio tamen non potest fieri contritio. 218. 2.
 Pœnitentia cui dicatur cōuersio, & quod Dei donum sit. 219. 1.
 Pœnitenti imponere manus vnde ortum habuerit. 222. 2.
 Pœnitentiã coniunctam esse satisfactionē ostenditur. 238. 2.

Pœnitentiã digni fructus qui sint. 229. 2. 238. 2.
 Pœnitentiã verè duplex beatitudo, secundum Ambrosium. 241. 2.
 Pœnitentes veri quàm raro inueniuntur, 241. 2.
 Pœnitere quid sit, secundum Augustinum 255. 1.
 de Pœnitentia canonum Ecclesiasticorū antiquitas. 247. 2.
 Pœnitentia Sacramentum pro relapsis, distinctum à Baptismo 258. 2.
 Pœnitentia sola non est noua vita, vt dixit Lutherus 256. 1.
 Pœnitentia à nobis facta Deum placari, contra Lutherum ostenditur. 256. 1.
 Pœnitentia rectè secunda tabula post naufragium dicitur. 261. 2.
 Pœnitentiã laboriosior quàm Baptismus in quibus sit. 262. 1.
 Pœnitentiã predicare, & Baptismus predicare, diuersa sunt. 263. 2.
 Pœnitentiã partes tres. 293. 2.
 Pœnitentiã qualem agnouerint Philosophi. 264. 1.
 Pœnitentia materia quare à Tridentino Concilio dicatur quasi materia, pag. 264. col. 1.
 Pœnitentia non constat terrore, & fide, vt partibus, vt heretici dicunt, pag. 265. col. 1.
 Pontificem creandi antiquus mos. 290. 2.
 Pontificis summi officium, ibidem.
 Pontificis regimen magna ex parte ad quos dirigatur. 298. 1.
 Potestas remittendi peccata cur Spiritui sancto tribuitur. 173. 1.
 Potestatem remittendi peccata quàm amplè dederit Christus illis verbis, Quorum remiseritis, &c. 173. 1.
 Potestas remittendi peccata vt etiam residet in malis Sacerdotibus, contra Caluinum explicatur. 174. 1.
 Potestas vera datur ab Episcopis remittendi; huic tamen vt sit adiungenda potestas iurisdictionis. 174. 2. vide Sacerdos, & Absolutio.
 Potestas duplex, ordinis, & iurisdictionis. 309. 1.
 Prædicatio Pauli quare dicatur inanis, si Christus non resurrexit. 51. 2.
 Prædicationis bona effectus. 153. 2.
 Prædicatori qua necessaria. 170. 1.
 Principum Sacerdotum in Christum in-

uidia, quem resurrexisse audiebant, 128.1.

Principum pestes qua. 123.1.

Prophetias de Christo qua ratione necessum fuerit impleri. 165.1.

Propheta verbis & factis vaticinati sūt, pag. 313.2.

R

RABBONI Syriacum quid significet. 119.2.

Religiosi laborare recusantes damnantur ab Apostolis ad piscationem redeantibus. 281.

Remissio peccatorum, vide Sacerdos, Satisfactio, peccatum.

Remissio peccatorum vt sit ab Ecclesia, secundum Augustinum. 154.1.

Reproductio rei ad nihilum reducta Deo possibilis est. 36.1.

Reproductio rei à naturali agente quare non sit possibilis, ibid.

Resurrectio, vide Christus.

Resurrectio quid sit ex mente Patrum, Resurgendi varij modi excluduntur, ibidem. 2.

Resurrectio quotuplex sit. 4.1.

Resurrectionis quadriplex Philosophorum opinio. 19.2.

Resurrectio impossibilis dicitur, intellige natura viribus. 35.1.

Resurrectionis dies præcipue à Deo factus dicitur. 6.1.

Resurrectionis dies cur Dominica dies dicitur. 6.2.

Resurrectionis diei præconia. 7.1.

Resurrectionis Christi figurâ impleta, pag. 7 col. 2.

Resurrectionis Christi calumniator Iudas refellitur. 9.2.

Resurrectionis Christi causa. 34.1.

Resurrectionis Christi causa efficiens, ibidem.

Resurrectionis Christi materia qua, pag. 35. col. 1.

Resurrectionis Christi nulla fuit forma, seu idea, quam Deus inspiceret vt exemplar. 47.1.

Resurrectio Christi idea fuit & exemplar nostræ resurrectionis futuræ, ibid. 1.

Resurrectionis Christi finalis causa qua, pag. 5.2.

Resurrectionis Dominice modus & locus qui fuerit. 35.1.

Resurrectionis Dominica tempus. 59.1.

Resurrectio qua re tertia die facta fuerit, pag. 60.1.

Resurrectio nostra quare non tertia die est, ibidem.

in Resurrectione Christi quid Angeli contulerint. 34.2. Quid non contulerint, 84.1. vide Terræ motus.

Resuscitandi virtutem Prophetis & Apostolis cur, & qua ratione Deus concesserit. 34.2.

Resurrectionis articulus qualis, quâtiq; sit habendus. 13.2.

Resurrectionis memoria à vitijs renouat, & ad æterna amplectenda excitat, ibidem.

Resurrectionis articulo totius fidei summa est, ideo sæpe commendatur à Petro, & Paulo. 15.2.

Resurrectionis articulus humana rationi est reconditus. 18.1.

Resurrectionis articulum ignorauerunt Philosophi, ibid.

Resurrectionis articulus non ratione mathematicè conuincente, sed fide sola persuaderi potest, ibid. 2.

Resurrectionis veritas probabilibus argumentis comprobatur. 21.2.

Resurrectionis vestigia in quibus reperiuntur animalibus. 24.2.

Resurrectionis opus meritò Spiritui sancto tribuitur. 27.2.

Resurrectio ex ipsa hominis generatione probatur. 26.2.

Resurrectio ipsa Christi, efficacissima ratio pro nostra resurrectione esse debet. 27.2.

Resurrectionem qui Iudæi, Christiani negarint. 28.1.

Resurrectionem iam esse factam, quo sensu dicerent heretici quidam, ibidem.

Resurrectionis Christi & Ascensionis signum appellatur, ibidem.

Resurrectionis veritatem impugnantia argumenta dissoluntur. 28.29.1.2.

Resurrectionis veritati non dissentiendū, etiam si modus ignoretur. 29.1.

Resurrectione corporis perficitur animus, & Deo similior euadit. 29.2.

Resurrectionis non est indignum censendum corpus mortale. 30.1.

Resurrectio eorum qui à bestiis deorati sunt, qui futura sit. 31.1.

Resurrectio eius, qui in alio homine de-

uoratus

uoratus fuit, quomodo futura sit. 31.2.

in Resurrectione quomodo vnus & idem, possit dici homo. 31.2.

Resurrectionis futura Sibyllarum cætus. pag. 32. col. 1.2.

Resurrectionis, Tobia clarissimū testimonium, ibidem.

Resurrectionem etiam poetarum fabulis non destrui, sed astrui, ostendit Epiphanius. 33.2.

Resurrectionis nostra exemplar, & idea Christus resurgens. 47.2.

Resurrectionis nostra quomodo Christus sit causa. 50.2.

Resurrectionis veritas & firmitas, vt obfignetur sigillo Scripturarum, mortuis testibus. 54.2.

Resurrectionem suam vt comprobauerit Christus, & ostenderit sapè. 56.1.

Resurgens Christus quare linteamina reliquit. 56.1.

Resurgentis Christi corporis dotes quales. 35.1.

Resurgens Christus sanguinem effusum resumpsit, sed non totum, & non fuisse à diuinitate seiunctum, probatur auctoritate. 37. & 38.

Resurgens Christus quas partes ante passionem à corpore seiunctas resumpserit. 42.1. Vide Sanguis, vide Christus.

Resurrexisse secundum Scripturas quare dicatur Christus. 54.2.

Resurrectioni Christi quare nullus adfuerit (ex Dei voluntate) discipulus, pag. 55. col. 1.

Resurrectionis Christi, & aliorū, qui antea resurrexerunt, dispar ratio. 55.2.

Resurgentium cum Christo animarū gaudium. 56.2.

Resurrectionis Dominica tres dies, quare ratio computandi. 61.1. Vide Dies.

Resurrectionis Dominica tres dies vt computentur verius secundum Scripturas, pag. 64. col. 1.

Resurrectio Domini quoto die hebdomada contigerit. 66.1.

Resurrectio Christi diluculo, nō nocte, vt quidam dicebat, fuit facta. 67.2.

Resurgente Christo quare terræ motus factus, & an fuerit naturalis. 82.1. Vide Terræ motus.

Resurrectio Christi quare Angelis prius manifestata. 86.2. vide Angeli.

Resurrectio Christi quare mulieribus ab Angelo fuit prius manifestata, pag. 90. col. 2.

Resurrectionis Christi fructus qui sint, ibidem.

Resurrectio (vt potè in carne passionis experte facta) quare non omnibus manifestata sit, ibidem.

Resurrectionis gloria custodum etiā inimicorum testimonio euentius enituit. 127.2.

Resurrectionem suam quā idoneè probauit Christus præbens se palpandum, pag. 161.1.

S

SABBATVM in singulari quid significet, quid verò Sabbata. 74.2.

per Sabbati vespem, quare luceat in prima Sabbati, quid velit Matthæus significare. 71.1.

Sabbati vna, & prima Sabbati, idem est Hebrais. 75.2.

Sacerdos à quo absoluat iustum penitentem. 254.2.

Sacerdos quomodo liget ligatum peccatorem. 252.2.

Sacerdotes vt dicantur retinere quos nō absoluunt, ibidem.

Sacerdotes in peccato existentes etiam absoluere, & retinere possunt, contra Lutherum. 254.2.

Sacerdotem licet artem exercere, ad otium vitandum, quare non dedecet statum. 281.1.

Sacerdos Christi verè remittit peccata, non ostendit tantū remissio. 174.1.

Sacramentum quid sit. 258.2.

Sacra Scriptura veritas, & auctoritas, pag. 164.2.

Sacrificiorum & expiationū Veteris Testamenti abrogatio ex Christi scientia, & voluntate est profecta. 168.2.

Salutatio vespertina, & matutina qua, pag. 73.2.

Sanguis effusus à Christo, etsi non totus, resumptus est, & à diuinitate nequaquam seiunctus. 37.1.

Sanguinis Christi effusi à diuinitate seiunctionem, argumenta qua probant, dissoluntur. 38.2.40.41.

Sanguis Christi effusus, dicitur corruptus, nō putrefactio, sed forma substantialis abscissa. 4.1.

Sanguinem Christi effusum asseruari in terris vnde confect. 43.2.
 Sanguinem Christi in terris asseruatum, non est dicendum resumptum fuisse in resurrectione. 44.1.
 Sanguis vera pars animalis est, non potentia solum, sed actu. 42.1. 43.1.
 Sanguis animalis quid, secundum Aristotelem, & secundum Scripturam. 42.2.
 Sanguis duplex, vitalis, & nutrimentalis, ibid.
 Satisfactio quid. Eius partes, modus. D. Thoma circa satisfactionem documentum. 257.1.2.
 Satisfactionis imposita institutio & necessitas ab hereticis defenditur, pag. 223 col. 1.
 Satisfactionis necessitas multis ostenditur. 225.2.
 Satisfactionis ope qua reliquia peccatorum tolluntur. 235.2.
 Satisfactio non est solum instituta ad peccatorum reliquias tollendas. 236.1.
 Satisfactionis opera qua. 140.2.
 Satisfactionis operibus Deum placari, contra Lutherum ostenditur. 256.1.
 Satisfactio qualis debet esse. 245.2.
 Satisfactionis necessitatem argumenta hereticorum qua impugnant. 24.6.
 Satisfactionem aliquando ante absolutionem exigebant Patres. 149.1.
 Satisfactio idem quod excusatio solet esse. 249.2.
 Satisfactione nostra nihil Christi satisfactioni detrahitur valoris & dignitatis. 150.1.
 Satisfactio pro pena temporali non est proprie facta a Christo, sed a nobis faciendam multis ostenditur. 250.1. nec hoc derogat passioni Christi, ibidem. 2.
 Satisfactionis necessitas non tollit gratuitam esse remissionem, & vitam eternam. 252.1.
 Satisfactio non essentialis pars Sacramenti, sed integralis est. 252.2.
 Satisfactionem posse renuere penitentem, quam periculose asserant aliqui, ibidem.
 Satisfactionem iniunctam renuentes cui comparentur. 253.2.
 in Satisfactione humana iniuria illata, vel diuina, tria requiruntur, pag. 246. col. 2.

Scribendi quis finis debet esse, pag. 278.
 Scribendi animus hereticorum diabolicus. 278. ibid.
 Scripturarum difficultates quas nobis periant utilitates. 86.1.
 Scripturae quas pergentibus in Emmaus Dominus aperuit, quae fuerint, & quare non enarrata a Luca, pag. 146. col. 1. 2.
 Scripturas in tres diuidunt partes Hebraei, sicut Christus Luca. 24. diuisit eas. 163.2.
 Scripturae quam clare de Christo venturo agant. 165.2.
 Scripturae quo intelligenda spiritu, pag. 197. col. 1.
 Scripturarum obscuritatis qua causa, ibidem.
 per Scripturas quare nunc credentes instituat Deus. 168.2.
 Scripturarum sensum aperire homini, solum Dei est. 286.2.
 Scripturae ut intelligantur, quid facto opus sit. 313.1.
 Sepulcrum ingressi Apostoli nullo prohibente ex terrefactis custodibus. 85.2. Vide Lapis.
 Sepulcri lapis cuius fuerit magnitudinis. 88.2.
 Simon Ioannis quid significet, & locatas. 290.2.
 Sol quando occiderit in meridie, iuxta Prophetam.
 Solis ortus alius imperfectus in aurora, alius perfectus. 76.2.
 de Sozomeni historia quid senserit D. Gregorius. 196.1.
 Spei incitamenta, & motiua. 219.
 Spiritum sanctum quomodo daturum promissit Christus, Luc. 24. cum ibi dederit insufflando, pag. 170. col. 2. Vide Potestas.
 Spiritus sanctus est dextera Dei digitus, quo Christus nos tangit, pag. 121. col. 2.
 Sponsa a quo doctem accipiat, pag. 48. col. 1. 2.
 Sponsa Dei anima nostra, & a quo doctem accipiat, ibid.
 Stadium quot passibus constet. 137.1.
 Subtilitas dos corporis gloriosi quid sit, pag. 49. col. 2.
 Sudarium olim mortuis Iudaeis adhibebatur. 140.1.

Superioris officium erga subditos. 122. 1. 283. 2.
 Synthetis officium in homine. 11.1.
TACTVM falli, & ceteros sensus. 271.1.
 Terramotus Christo resurgente facti cur meminerit solus Mattheus. 81.2.
 Terramotus quid portenderet. 83.1. & an ante, vel post illum Dominus surrexit, ibidem.
 Terramotus causa fuit Angelus. 18.1.
 Terramotus non accidit praesentibus mulieribus. 84.2.
 Testamentum Nouum per aduerbium, Nunc, saepe in Scriptura denotatur. 3.2.
 Testes resurrectionis quare Christus noluit habere Gentiles rationibus detraharunt. 130.1.
 Testis falsus sibi contrarius est, ut Iudaei in Resurrectione. 128.2.
 Thomas tria significauit Hebraei, pag. 268. col. 1.
 Thoma ut apparuit Iesus, ibidem.
 Thoma cur dicitur vnus ex duodecim, siquidem Iudas iam duodenarium numerum violarat. 269.1.
 Thoma infidelitas vnde orta. 269.2.
 Thoma quando accepit potestatem remittendi peccata, siquidem aberat, dum alijs data fuit. 269.2.
 Thoma incredulitas multam profuit creditibus. 270.2.
 Thoma quare per tactum fixura clauorum resurrectionis veritatem vellet agnoscere, ibidem.
 Thoma quos representaret. 271.
 Thoma infidelitatis confutatio, ibidem.
 Thoma incredulitas inexcusabilis fuit, ibidem.
 Thoma incredulitas quibus minuatur, & excusetur, ibid. 2.
 Thoma tetigerit ne latus Christi resurgens. 174.1.
 Thoma digitus, qui tetigit, vbi asseruitur, ibid.

Thoma cur non credidit Apostolis, pag. 274. col. 2.
 Thoma quomodo vidit quod credidit, 275.2.
 Timor & terror quid significant in confessione contra hereticos. 265.1.
 Timor seruilis non est peccatum, ut contra hereticos probatur. 265.2.
 Timor Dei ad quid conferat. 267.2.
 Triuo significari solet tribulationis terminus. 60.1.
 Triumphatores qui erant apud Romanos. 8.1.
 Triumphator nullus bellorum ciuiliu, pag. 8. col. 2.
 Triumphauit Christus de quinque hostibus, ibidem.
 Tymantis pictoris ingenium, & industria. 113.2.

V

VERBA, Hebraei facta significant, pag. 164.2.
 per Vesperam Sabbati illacescentem in prima Sabbati, quid Mattheus voluit significare. 71.1.
 Vespera in Scripturis quid significet. 73.1. Vide Dies, Diluculum.
 Vespertina saluatio qua: qua verò matutina. 73.2.
 Vesperam illam Sabbati ut explicet August. & conciliet Euangelistas, ibid.
 Visio, vide Apparitio, & Angelus.
 Visus ut tripliciter immutetur. 138.1.
 Virginitatis premium. 283.1.
 Vita immortalis quanta vis. 51.2.
 Vngere corpora cur solerent Iudaei, pag. 79. col. 1.
 Vniones quatuor in Christo, totidemque separationes a quo assignentur, pag. 38. col. 1.
 Vnitas rei vnde sumenda sit. 31.2.
 Vnitas rei continuitate seruetur. 36.1.
 Vnitatis, & indiuiduationis principia qua dicantur. 36.2.
 Vnum & primum, idem Hebraei, & Latini. 78.2.

INDEX EVANGELIORVM,
 QUÆ IN DOMINICIS ET FES-
 tis diebus per totum annum in Missis, iux-
 ta consuetudinem Ecclesiæ Romanæ le-
 guntur, & in hisce vndecim tomis
 in Historiam Euangelicam
 explicantur.

DOMINICA I. ADVENTVS.

¶ ERVNT. signa in Sole, & Luna, Luc. 21. tom. 4. par. 3. tractat. 40. & 41.

DOMINICA II. ADVENTVS.

¶ CVM audisset Ioannes in vinculis, Matth. 11. tom. 4. par. 2. tractat. 1. 2. & 3.

DOMINICA III. ADVENTVS.

¶ MISERVNT. Iudei ab Ierosolymis, Ioan. 1. tom. 4. par. 1. tractat. 15. & 16.

FERIA III. QUATVOR TEMPORVM.

¶ MISSVS est Angelus Gabriel, Luc. 1. tom. 3. tractat. 1. vsque ad. 9.

FERIA VI. QUATVOR TEMPORVM.

¶ EXURGENS Maria abiit in montana, Luc. 1. tom. 3. tractat. 10. & 11.

SABBATO.

¶ ANNO quintodecimo, Luc. 3. vt in Dominica sequenti.

DOMINICA III. ADVENTVS.

¶ ANNO quintodecimo, Luc. 3. tom. 4. par. 1. tractat. 2. & 3.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI.

¶ CVM esset desponsata, Matth. 1. tom. 3. tractat. 29. & 30.

IN DIE NATIVITATIS DOMINI.

¶ AD Gall. cansum, Exijt edictum à Cesare, Luc. 2. tom. 3. tractat. 32. vsque ad. 35.

¶ A secundam Missam. Pastores loquebantur, Luc. 2. tom. 3. tractat. 35.

¶ AD tertiam Missam. In principio erat Verbum, Ioan. 1. tom. 2. tractat. 3. vsq; ad. 28.

IN DIE S. STEPHANI.

¶ ECCE ego mitto ad vos Prophetas, Matth. 23. tom. 4. par. 3. tractat. 35.

IN DIE S. IOANNIS EVANGELISTÆ.

¶ DIXIT Iesus Petro, Sequere me, Ioan. 21. tom. 11. tractat. 31. & 33.

IN DIE SANCTORVM INNOCENTIVM.

¶ ANGELVS Domini apparuit in somnis Ioseph, Matth. 2. tom. 3. tractat. 45.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

¶ ERAT Ioseph, & Maria mater Iesu, Luc. 2. tom. 3. tractat. 43.

IN DIE CIRCVCISIONIS DOMINI.

¶ POST QVAM consummati sunt dies octo, Luc. 2. tom. 3. tractat. 36. & 37.

IN VIGILIA EPIPHANIÆ.

¶ DEFVNCTO Herode, ecce Angelus Domini, Matth. 2. tom. 3. tractat. 45.

IN EPIPHANIA DOMINI.

¶ CVM natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, Matth. 2. tom. 3. tractat. 38. 39. & 40.

DOMINICA INFRA OCTAVAM EPIPHANIÆ.

¶ CVM factus esset Iesus annorum duodecim, Luc. 2. tom. 3. tractat. 46. & 47.

DOMINICA II. POST EPIPHANIAM.

¶ NVPTIÆ factæ sunt in Cana Galilææ, Ioan. 2. tom. 6. tractat. 21. 22. & 23.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM.

¶ CVM descendisset Iesus de monte, Matth. 8. tom. 6. tractatu. 21. 22. & 23.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM.

¶ ASCENDENTE Iesu in nauiculam, Matth. 8. tom. 6. tractat. 12.

DOMINICA I. POST EPIPHANIAM.

¶ SIMILE est regnum cælorum homini, Matth. 13. tom. 7. tractat. 6.

DOMINICA VI. POST EPIPHANIAM.

¶ SIMILE est regnum cælorum grano sinapis, Matth. 13. tom. 7. tractat. 8.

DOMINICA IN SEPTVAGESIMA.

¶ SIMILE est regnum cælorum homini patri familias, Matth. 20. tom. 7. tractat. 33.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

¶ CVM turba plurima conuenirent, Luc. 8. tom. 7. tractat. 4. & 5.

DOMINICA IN QVINOYAGESIMA.

¶ ASSVMPST Iesus duodecim discipulos suos secretò, Luc. 1. 8. tom. 4. pag. 3. tra-
 ctatu. 26. & tom. 6. tractat. 45.

FERIA QVARTA CINERVM.

¶ CVM ieiunatis, nolite fieri sicut hypocrita, Matth. 6. tom. 6. tractat. 53. & 56.

FERIA QVINTA.

¶ CVM intrasset Iesus Capharnaum, Matth. 8. tom. 6. tractat. 12. & 23.

FERIA SEXTA.

¶ AVDISTIS quia dictum est antiquis, Matth. 5. tom. 5. tractat. 22. 23. & 44.

SABBATO.

¶ CVM sero esset factum, erat nauis, Marc. 6. tom. 6. tractat. 28.

DOMINICA I. QVADRAGESIMÆ.

¶ DVCTVS est Iesus desertum, Matth. 4. tom. 4. par. 1. tractat. 8. vsque ad. 14.

FERIA SECVNDA.

¶ CVM venerit filius hominis, Matth. 25. tom. 7. tractat. 40. & 41.

FERIA TERTIA.

¶ CVM introisset Iesus Ierosolymam, Matth. 21. tom. 6. tractat. 49.

FERIA QVARTA.

¶ ACCESSERVNT ad Iesum Scriba & Pharisei, Matth. 12. tom. 8. tractat. 17.
 & 18. & tom. 4. pag. 2. tractat. 9.

FERIA QVINTA.

¶ EGRESSVS Iesus secessit in partes Tyri, Matth. 15. tom. 6. tractat. 29.

FERIA SEXTA.

¶ ERAT dies festus Iudeorum, Ioan. 5. tom. 6. tractat. 18. & 19.

SABBATO.

¶ ASSVMPST Iesus Petrum, Matth. 17. vt in Dominica sequenti.

DOMINICA II. IN QVADRAGESIMA.

¶ ASSVMPST Iesus Petrum, & Iacobum, Matth. 17. tom. 6. tractat. 33. 34. & 35.

FERIA SECVNDA.

¶ EGO vado, & queritis me, Ioan. 8. tom. 8. tractat. 40.

FERIA TERTIA.

¶ SVPER Cathedram Moysi sederunt, Matth. 23. tom. pag. 3. tractat. 32. & 33.

FERIA QVARTA.

¶ ASCENDENS Iesus Ierosolymam, Matth. 20. tom. 4. par. 3. tractat. 26. & 27.

FERIA QVINTA.

¶ HOMO quidam erat diues, Luc. 16. tom. 4. par. 3. tractat. 20. & 21.

FERIA SEXTA.

¶ HOMO quidam erat pater familias, Matth. 21. tom. 7. tractat. 36.

SABBATO.

¶ HOMO quidam habebat duos filios, Luc. 15. tom. 7. tractat. 27. & 28.

DOMINICA III. IN QVADRAGESIMA.

¶ ERAT Iesus eiciens demonium, Luc. 11. tom. 6. tractat. 25. tom. 4. par. 2. tractat. 9.

FERIA SECVNDA.

¶ QVANTA audiuimus facta in Capharnaum, Luc. 4. tom. 3. par. 2. tractat. 9.

FERIA TERTIA

¶ SI peccauerit in te frater tuus, Matth. 18. tom. 4. pag. 3. tract. 10. & 11.

FERIA QUARTA

¶ QUARE discipuli tui transgrediuntur, Matth. 15. tom. 8. tract. 28. 29.

FERIA QUINTA

¶ SVRGENS Iesus de Synagoga introiit in domum Simonis, Luca. 4. tom. 6. tract. 11.

FERIA SEXTA

¶ VENIT Iesus in ciuitatem Samariae, Ioan. 4. tom. 4. pag. 11. tract. 19. 20. 21. 22.

SABBATO

¶ PERREXIT Iesus in montem Oliueti, Ioan. 8. tom. 8. tract. 38.

DOMINICA III. IN QVADRAGESIMA

¶ ABIIIT Iesus trans mare Galilea, Ioan. 6. tom. 6. tract. 26. 27.

FERIA SECUNDA

¶ PROBE erat Pascha Iudearum, Ioan. 6. tom. 6. tract. 8.

FERIA TERTIA

¶ IAM die festo mediante ascendit Iesus, Ioan. 7. tom. 8. tract. 34. 35.

FERIA QUARTA

¶ PRÆTERIENS Iesus vidit hominem cecum, Ioan. 9. tom. 6. tract. 39. 40.

FERIA QUINTA

¶ IBAT Iesus in ciuitatem Naim, Luc. 7. tom. 6. tract. 24.

FERIA SEXTA

¶ ERAT quidam languens Lazarus, Ioan. 11. tom. 6. tract. 43. 44.

SABBATO

¶ EGO sum lux mundi, Ioan. 8. tom. 8. tract. 39.

DOMINICA IN PASSIONE.

¶ QVIS ex vobis arguet me de peccato, Ioan. 8. tom. 8. tract. 42.

FERIA SECUNDA

¶ MISERVNT Principes, & Pharisei ministros, Ioan. 7. tom. 4. tract. 36. 37.

FERIA TERTIA

¶ AMVLBAT Iesus in Galilaam, Ioan. 7. tom. 8. tract. 32. & 33.

FERIA QUARTA

¶ FACTA sunt encania in Ierosolymis, Ioan. 10. tom. 8. tract. 43. 44.

FERIA QUINTA

¶ ROGABAT Iesum quidam Phariseus, Luc. 7. tom. 4. pag. 2. tract. 5. 6. 7. 8.

FERIA SEXTA

¶ COLLEGERVNT Principes & Pharisei concilium, Ioan. 11. tom. 8. tract. 54.

SABBATO

¶ COGITAVERVNT Principes sacerdotum, Ioan. 12. tom. 6. tract. 47. 48.

IN DIE PALMARVM.

¶ AD benedictionem Palmarum. Cum appropinquasset Iesus, Matth. 21. tom. 6. tract. 47. 48.

¶ AD Missam. Passio Domini, secundum Mattheum, cap. 26. tom. 10. a tractatu. 10. & deinceps.

FERIA SECUNDA

¶ ANTE sex dies Pascha, Ioan. 12. tom. 4. pag. 3. tract. 29. 30.

FERIA TERTIA

¶ PASSIO Domini nostri secundum Marcum, tom. 10. a tractat. 10. per totum.

FERIA QUARTA

¶ PASSIO Domini nostri secundum Lucam, tom. 10. a tractat. 10. per totum.

FERIA QUINTA

¶ ANTE diem festum Pascha, Ioan. 13. tom. 9. tract. 4. vsque ad 8.

FERIA SEXTA

¶ PASSIO Domini nostri secundum Iohannem, tom. 10. a tract. 10. per totum.

SABBATO

¶ VESPERE autem Sabbati, Matth. 28. tom. 11. tractat. 8. 9. & 9.

DOMINICA RESVRRECTIONIS.

¶ MARIA Magdalene, & Maria Iacobi, Marc. 16. tom. 11. tract. 8. 9.

FERIA SECUNDA

¶ DVO ex discipulis Iesu ibant, Luc. 24. tom. 11. tract. 14. & 15.

FERIA TERTIA

¶ STETIT Iesus in medio discipulorum suorum, Luc. 24. tom. 11. tractat. 16. 17.

FERIA QUARTA

¶ MANIFESTAVIT se iterum Iesus ad mare, Ioan. 21. tom. 11. tractat. 28.

FERIA QUINTA

¶ MARIA stabat ad monumentum foris, Ioan. 20. tom. 11. tractat. 12.

FERIA SEXTA

¶ VNDECIM discipuli abierunt in Galilaam, Matth. 28. tom. 11. tractat. 33.

SABBATO

¶ VNA Sabbati, Maria Magdalene, Ioan. 20. tom. 11. tract. 10.

DOMINICA IN OCTAVAM PASCHÆ.

¶ CVM esset sero die illa, vna Sabbatorum, Ioan. 20. tom. 11. tract. 16. 17. & 27.

DOMINICA II. POST PASCHA.

¶ EGO sum pastor bonus, Ioan. 10. tom. 7. tract. 4. 5.

DOMINICA III. POST PASCHA.

¶ MODICVM, & iam non videbitis me, Ioan. 16. tom. 9. tractat. 70.

DOMINICA IIII. POST PASCHA.

¶ VADO ad eum, qui misit me, Ioan. 16. tom. 9. tractat. 67. 68. 69.

DOMINICA V. POST PASCHA.

¶ AMEN dico vobis, si quid petieritis, Ioan. 16. tom. 9. tractat. 71. 72.

IN ROGATIONIBVS.

¶ QVIS vestrum habebit misericordiam, Luc. 11. tom. 7. tractat. 17.

IN VIGILIA ASCENSIONIS.

¶ SVB LEVAEIS Iesus oculis in caelum, Ioan. 9. tractat. 73. vsque ad 76.

IN DIE ASCENSIONIS.

¶ RECUMBENTIBVS vndecim discipulis, Marc. 10. tom. 11. tractat. 34. 35.

DOMINICA IN ERA OCTAVAM ASCENSIONIS.

¶ CVM venerit Euraclitus, quem ego mittam, Ioan. 15. tom. 9. tractat. 62. vsque ad 66.

IN VIGILIA PENTECOSTES.

¶ SI diligitis me, mandata mea seruate, Ioan. 14. tom. 9. tractat. 52. & 53.

IN DIE PENTECOSTES.

¶ SI quis diligit me, sermonem meum seruet, Ioan. 14. tom. 9. tractat. 53. 54. 55.

FERIA SECUNDA

¶ SIC Deus dilexit mundum, Ioan. 3. tom. 8. tractat. 7. & 8.

FERIA TERTIA

¶ AMEN dico vobis, qui non intrat per ostium, Ioan. 10. tom. 7. tractat. 14.

FERIA QUARTA

¶ NEMO potest venire ad me, Ioan. 6. tom. 8. tractat. 20. & 21.

FERIA QUINTA

¶ CONVOCATIS duodecim Apostolis, dedit eis, Luc. 9. tom. 4. tract. 13. 14. & 15.

FERIA SEXTA

¶ FACTVM est in vna die, & Iesus sedebat, Luc. 5. tom. 6. tractat. 14.

SABBATO

¶ SVRGENS Iesus de Synagoga, introiit in domum Simonis, Luc. 4. tom. 6. tract. 11.

IN FESTO SANCTÆ TRINITATIS.

¶ DATA est mihi omnis potestas, Matth. 28. tom. 11. tractat. 33.

DOMINICA I. POST PENTECOSTEN.

ESTOTE misericordes, sicut & Pater vester, Luc. 6. tom. 5. tractat. 19.
IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

CARO mea vere est cibus, Ioan. 6. tom. 8. tractat. 26. tom. 11. tractat. 12. & sequentibus.

DOMINICA II. POST PENTECOSTEN.

HOMO quidam fecit cenam magnam, Luc. 14. tom. 7. tractat. 23.

DOMINICA III. POST PENTECOSTEN.

ERANT appropinquantes ad Iesum, Luc. 11. tom. 7. tractat. 25. & 26.

DOMINICA IIII. POST PENTECOSTEN.

CVM turba irruerent in Iesum, Luc. 5. tom. 4. par. 1. tractat. 23.

DOMINICA V. POST PENTECOSTEN.

AMEN dico vobis, nisi abundauerit iustitia vestra, Matth. 5. tom. 5. tract. 33. 34.

DOMINICA VI. POST PENTECOSTEN.

CVM turba esset cum Iesu, Marc. 8. tom. 6. tractat. 26. & 27.

DOMINICA VII. POST PENTECOSTEN.

ATTENDITE a falsis Prophetis, Matth. 7. tom. 5. tractat. 63. & 64.

DOMINICA VIII. POST PENTECOSTEN.

HOMO quidam dines erat, qui habebat villicum, Luc. 16. tom. 7. tractat. 29.

DOMINICA IX. POST PENTECOSTEN.

CVM appropinquaret Iesus Ierusalem, videns ciuitatem, Luc. 19. tom. 4. pag. 3. tractatu. 31.

DOMINICA X. POST PENTECOSTEN.

DIXIT Iesus ad quosdam, qui in se confidebant, Luc. 18. tom. 7. tractat. 32.

DOMINICA XI. POST PENTECOSTEN.

EXIENS Iesus de finibus Tyri, Marc. 7. tom. 6. tractat. 30.

DOMINICA XII. POST PENTECOSTEN.

BEATI oculi, qui vident quae vos videtis, Luc. 20. tom. 7. tractat. 16.

DOMINICA XIII. POST PENTECOSTEN.

DV M irret Iesus in Ierusalem, transibat per mediam Samariam, Luc. 17. tom. 6. tractatu. 38.

DOMINICA XIII. POST PENTECOSTEN.

NEMO potest duobus dominis seruire, Matth. 6. tom. 5. tractat. 58.

DOMINICA XV. POST PENTECOSTEN.

IBAT Iesus in ciuitatem, quae vocatur Naim, Luc. 7. tom. 6. tract. 24.

DOMINICA XVI. POST PENTECOSTEN.

CVM intraret Iesus in domum cuiusdam Principis, Luc. 14. tom. 6. tractatu. 42. tom. 7. tractat. 22.

DOMINICA XVII. POST PENTECOSTEN.

ACCESSERVNT ad Iesum Pharisei, Matth. 22. tom. 8. tract. 62. vsque ad. 65.

FERIA III. QVATVOR TEMPORVM.

MAGISTER attuli filium meum ad te, Marc. 9. tom. 6. tract. 36.

FERIA VI. QVATVOR TEMPORVM.

ROGABAT Iesum quidam Phariseus, vt manducaret cum illo, Luc. 7. tom. 4. par. 2. tractatu. 5. 6. 7. 8.

SABBATO QVATVOR TEMPORVM.

ARBOREM -fici habebat quidam plantatam in vinea sua, Luc. 13. tom. 7. tractatu. 21. & tom. 6. tractat. 71.

DOMINICA XVIII. POST PENTECOSTEN.

ASCENDENS Iesus in nauiculam transfretauit, Matth. 9. tom. 6. tractat. 14.

DOMINICA XIX. POST PENTECOSTEN.

SIMILE factum est regnum caelorum homini Regi, Matth. 22. tom. 7. tract. 37.

DOMINICA XX. POST PENTECOSTEN.

ERAT quidam regulus, cuius filius infirmabatur, Ioan. 4. tom. 6. tract. 9.

DOMI-

DOMINICA XXI. POST PENTECOSTEN.

SIMILE est regnum caelorum homini Regi, qui voluit rationem, Mat. 18. to. 7. tract. 13.

DOMINICA XXII. POST PENTECOSTEN.

ABEVNTES Pharisei consilium inierunt, vt caperent Iesum, Matth. 22. tom. 8. tractatu. 59.

DOMINICA XXIII. POST PENTECOSTEN.

LOQVENTE Iesu ad turbas, ecce princeps vnus, Matth. 9. tom. 6. tractat. 15.

DOMINICA XXIII. POST PENTECOSTEN.

CVM videritis abominationem desolationis, Mat. 24. to. 4. p. 3. tract. 39. 40. & 41.

PROPRIVM SANCTORVM.

IN VIGILIA S. ANDREAE.

STABAT Ioannes, & ex discipulis eius duo, Ioan. 1. tom. 3. p. 2. tractat. 17. & 18.
IN FESTO S. ANDREAE.

AMBVLANS Iesus iuxta mare Galilaeae, Matth. 4. tom. 4. par. 2. tractat. 25.
IN CONCEPTIONE B. MARIAE.

LIBER generationis Iesu Christi, Matth. 1. tom. 2. tractat. 25. 26. 27. 28.
IN FESTO S. THOMAE APOSTOLI.

THOMAS autem vnus ex duodecim, Ioan. 2. vt in Dominica in octaua Pascha.
IN FESTO PURIFICATIONIS B. MARIAE.

POST QVAM impleti sunt dies purgationis Mariae, Luc. 2. to. 3. tract. 41. & 42.
IN FESTO S. MATTHIAE APOSTOLI.

CONFITEOR tibi Pater, Domine caeli & terra, Matth. 11. to. 4. p. 2. tract. 15.
IN FESTO ANNUNTIATIONIS B. MARIAE.

MISSVS est Angelus Gabriel, Luc. 1. tom. 3. tractat. 1. vsque ad. 9.
IN FESTO SS. APOST. PHILIPPI ET IACOBI.

NON turbetur cor vestrum, Ioan. 14. tom. 9. tractat. 48. 49. 50. 51.
IN FESTO INVENTIONIS S. CRVCIS.

ERAT homo ex Phariseis Nicodemus, Ioan. 2. tom. 8. tractat. 4. 5. 6.
IN NATIVITATE S. IOANNIS BAPTISTAE.

ELISABET impletum est tempus pariendi, Luc. 1. tom. 3. tractat. 16. 17.
IN FESTO APOSTOLORVM PETRI, ET PAVLI.

VENIT Iesus in partes Caesareae Philippi, Mat. 16. tom. 4. par. 3. tractat. 1. 2. 3. 4.
IN VISITATIONE B. MARIAE.

EXV RGENS Maria abiit in montana, Luc. 1. tom. 3. tractat. 10. 11.
IN OCTAVA APOST. PETRI, ET PAVLI.

IVSSIT Iesus discipulis suis ascendere in nauiculam, Matth. 4. tom. 6. tract. 28.
IN FESTO S. MARIAE MAGDALENAE.

ROGABAT Iesum quidam Phariseus, Luc. 7. tom. 4. par. 2. tract. 5. vsque ad. 8.
IN FESTO S. APOLLINARIS.

FACTA est contentio inter discipulos, Luc. 22. tom. 9. tractat. 45.
IN FESTO S. IACOBI APOSTOLI.

ACCESSIT ad Iesum mater filiorum Zebedaei, Matth. 20. tom. 4. p. 3. tract. 16.
IN TRANSFIGURATIONE DOMINI.

ASSVMP SIT Iesus Petrum & Iacobum, Matth. 17. to. 6. tractat. 33. 34. & 35.
IN ASSUMPTIONE B. MARIAE.

INTRAVIT Iesus in quoddam castellum, Luca. 10. tom. 4. par. 3. tractatu. 16. tom. 11. tractat. 36. 37. 38.

IN FESTO S. BARTHOLOMAEI APOSTOLI.

EXIIT Iesus in montem orare, Luc. 6. tom. 4. par. 1. tractat. 28.
IN DECOLLATIONE S. IOANNIS.

MISIT Herodes, ac tenuit Ioannem, Marc. 6. tom. 4. par. 2. tract. 18.
IN NATIVITATE B. MARIAE.

LIBER generationis Iesu Christi, Matth. 1. vt in Conceptione.

IN

IN EXALTATIONE S. CRVCIS.

¶ *IN VNC iudicium est mundi, Ioan. 12. tom. 8. tractat. 56.*

IN FESTO S. MATTHÆI APOSTOLI.

¶ *VIDIT Iesus publicanum nomine Leui, Luc. 5. tom. 4. par. 1. tractat. 27.*

IN DEDICATIONE S. MICHAELIS.

¶ *ACCESSERVNT discipuli ad Iesum dicentes, Matth. 18. tom. 4. p. 3. tract. 7. 8.*

IN FESTO SS. APOST. SIMONIS, ET IVDÆ.

¶ *HÆC mando vobis, vt diligatis inuicem, Ioan. 15. tom. 9. tract. 60. & 61.*

IN FESTO OMNIUM SANGTORVM.

¶ *VIDENS Iesus turbas, ascendit in montem, Matth. 5. tom. 5. tract. 2. vsq; ad. 26.*

COMMVNE SANCTORVM.

IN VIGILIA APOSTOLORVM.

¶ *HOC est praeceptum meum, vt diligatis inuicem, Ioan. 15. tom. 9. tractat. 58. 59.*

IN DIE EVANGELISTARVM.

¶ *DESIGNAVIT Iesus & alios septuaginta duos, Luc. 10. tom. 4. p. 3. tract. 13.*

IN COMMUNI VNIVS MARTYRIS.

¶ *SI quis venit ad me, & non odit patrem suum, Luc. 14. tom. 7. tractat. 27.*¶ *SI quis vult venire post me, abneget semetipsum, Matth. 16. tom. 4. p. 2. tractat. 6.*¶ *NOLITE arbitrari quia venerim, Matth. 10. tom. 4. par. 2. tractat. 17. ad med.*¶ *NIHIL opertum quod non reueletur, Matth. 10. tom. 4. par. 2. tractat. 16. 17.*¶ *NI SI granum frumenti cadens in terram, Ioan. 12. tom. 8. tractat. 55.*¶ *EGO sum vitis vera, & Pater meus agricola est, Ioan. 15. tom. 9. tractat. 56. 57.*

PRO PLVRIBVS MARTYRIBVS.

¶ *EGO sum vitis, vos palmites, Ioan. 15. tom. 9. tractat. 57.*¶ *AMEN dico vobis, quia plorabitis, Ioan. 16. tom. 6. tractat. 70.*¶ *CV M audieritis praelia, & seditiones, Luc. 21. tom. 4. par. 3. tractat. 38.*¶ *DESCENDENS Iesus de monte, Luc. 6. tom. 5. tractat. 2. & sequentibus.*¶ *SEDENTE Iesu super montem Oliueti, Matth. 24. tom. 4. par. 3. tractat. 37.*¶ *CONFITEOR tibi Pater, Domine cæli & terra, Matth. 11. to. 4. p. 3. tract. 15.*¶ *VÆ vobis, qui edificatis monumenta, Luc. 11. tom. 4. par. 3. tractat. 34. 35.*¶ *QVI vos audit, me audit, Luc. 10. tom. 4. par. 3. tractat. 14.*¶ *ATTENDITE à fermento Pharisæorum, Luc. 12. tom. 4. par. 2. tractat. 16. 17.*

IN COMMUNI CONFESSORVM PONTIFICVM.

¶ *HOMO quidam peregrè proficiscens, Matth. 25. tom. 7. tractat. 39.*¶ *VIGILATE quia nescitis, Matth. 24. tom. 4. par. 3. tractat. 41. ad finem.*

IN COMMUNI DOCTORVM.

¶ *VOS estis sal terra, Matth. 5. tom. 5. tractat. 27. vsque ad. 32.*

IN COM. CONFESSORVM NON PONTIFICVM.

¶ *SINT lumbi vestri præcincti, Luc. 12. tom. 7. tractat. 17.*¶ *NOLITE timere pusillus grex, Luc. 12. tom. 5. tractat. 58. versus finem.*¶ *HOMO quidam nobilis abiit, Luc. 19. tom. 7. tractat. 34.*

PRO ABBATIBVS.

¶ *ECCE nos reliquimus omnia, Matt. 19. tom. 4. par. 3. tractat. 25.*

PRO VIRGINIBVS.

¶ *SIMILE est regnum cælorum decem virginibus, Matth. 25. tom. 7. tractat. 38.*¶ *SIMILE est regnum cælorum thesauro abscondito, Matth. 23. tom. 7. tractat. 10.*

IN DEDICATIONE ECCLESIAE.

¶ *INGRESSVS Iesus perambulabat Iericho, Luc. 19. tom. 4. par. 3. tractat. 28.*

FINIS.

SERIES

SERIES CHARTARVM.

¶ A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T.
V. X. Y. Z. Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. Hh. Ii. Kk. Ll.
Mm. Nn. Omnes sunt terniones.Errata aliqua in secunda editione
corrigena.

PRæter errata in tomis singulis notata, alia sunt in omnibus animaduersa, vel negligentia scribentium, vel typographi incuria inuenta, quæ quoad sensum reddût obscuriorem, necesse erit in altera editione corrigi.

¶ Tom. 1. fol. 563. pag. 1. §. Quinta assertio, lin. 7. pro 24. annos triumuiratus, lege 14. annos principatus.

¶ Tomo eodem, fol. 164. pag. 1. §. Ex his, lin. 4. pro, supra 58. annos, lege *Infra 58. annos.*

¶ Pag. 2. §. Secundum, lin. 6. pro annos 57. lege *annos 56.*

¶ Lin. 17. pro triumuiratui, lege *principatui.*

¶ §. Tertium in fine, pro à triumpho quem Romæ gessit, lege *ab Actiaca victoria.*

¶ Tomo eodem, fol. 567. pag. 2. §. Quod vt rectius, lin. 4. vbi dicitur, anno salutis, dele, salutis. Lin. 10. pro octies, lege *nouies.*

¶ Tomo eodem, fol. 581. pag. 1. §. Neque, lin. 6. post dies Azymorum, lege *ante dies Azymorum.*

¶ Tom. 4. fol. 621. pag. 1. in margine: Præceptum correctionis fraternæ ordine, quo à Christo præscribitur, inutile esse, imò perniciosum, lege *Præceptum fraternæ correctionis ordine, quò à Christo præscribitur, quando inutile esset, imò perniciosum.*

¶ Tom. 5. tract. 42. fol. 331. pag. 1. lin. 2. vt vix semiuista præcepta daret, lege *vt vix perfecta præcepta daret.*

MADRITI,

Apud Ludouicũ Sanchez:

Anno M. DC. I.